Vasile BAHNARU, Veronica PURICE–PĂCURARU

DICŢIONAR EXPLICATIV METODIC

PENTRU ELEVI

Chişinău 2014

PREFAŢĂ

Dicţionarul explicativ metodic pentru elevi (*DEME*) reprezintă o variantă, revăzută şi extinsă, a *Dicţionarului explicativ pentru elevi* publicat la Chişinău în 1991. Astfel, caracteristica principală a *DEME* constă în determinarea exactă a destinatarilor săi: elevii de licee şi colegii. Pornind de la ideea că perioada studiilor la acest ciclu de învăţământ este decisivă în procesul de formare a lor ca vorbitori competenţi ai limbii naţionale, *DEME* are drept scop să pună la dispoziţia utilizatorilor săi un repertoriu de cuvinte, sensuri şi expresii întâlnite frecvent în procesul de acumulare a cunoştinţelor la acest nivel de studii şi care au grade de accesibilitate diferite.

Prezenţa în titlul lucrării a termenului „metodic" relevă tendinţa autorilor de a conjuga un punct de vedere lexicografic „practic" cu unul „teoretic", fapt care permite a construi un sistem de prezentare a unităţilor lexicale din dublă perspectivă: atât sub unghiul de vedere al diferitelor relaţii lexicale ce caracterizează cuvintele descrise ca unităţi ale codului limbii, cât şi sub aspectul particularităţilor de funcţionare discursivă a lor. Prin aceasta se urmăreşte scopul nu numai de a contribui la îmbogăţirea vocabularului destinatarilor nemijlociţi ai lucrării, dar şi de a-i ajuta să stăpânească cât mai bine şi să utilizeze corect limba română în diferite contexte pragmatice, în acţiune şi interacţiune comunicativă, oral şi în scris. În această ordine de idei, accentul este pus pe *contextualizarea* maximală a unităţilor de dicţionar, operată prin mijloace lexicografice diverse, care permit indicarea *contextului discursiv* obişnuit al cuvintelor descrise, în special al celor cu statut de predicat semantic (verbe, adjective), ilustrarea funcţionării discursive a unităţilor lexicale prezentate, prin intermediul unor exemple clişeizate (sau contexte actualizatoare), relevarea diferitor parametri pertinenţi ai *contextelor pragmatice* potenţiale ale cuvintelor şi sensurilor prezentate, cu ajutorul unor menţiuni lexicografice de natură pragmatică şi stilistică, care precizează *domeniul* de practici sociale de care ţine, în mod obişnuit, cuvântul sau sensul respectiv, repere ale *situaţiei comunicative* în care poate fi utilizat cuvântul sau sensul corespunzător, *valorile conotative* pe care le comportă sensurile derivate ale unora dintre cuvintele polisemantice inserate în dicţionar şi *mecanismele de transfer semantic* care le-au generat, *mărcile stilistice* care reflectă diferitele tipuri de *variere* (diatopică, diacronică, socială) a unităţilor lexicale descrise etc.

Anume din aceste considerente *DEME* nu este o simplă reluare amplificată a *Dicţionarului explicativ pentru elevi*, ci o nouă şi, în multe privinţe, revoluţionară lucrare lexicografică care se impune, în primul rând, prin calitatea şi numărul unităţilor de registru, dar şi prin modalitatea de explicare a acestora, întrucât ele sunt prezentate nu doar ca elemente ale sistemului limbii, cu funcţie denominativă, ci, mai ales, ca unităţi de limbaj, cu funcţie comunicativă.

Problema cardinală, pe care o înaintează redactarea unui atare dicţionar, este bineînţeles determinarea registrului de cuvinte şi sensuri. Şi de această dată, am ţinut seamă de necesităţile destinatarilor prioritari ai lucrării, pentru care dicţionarul urmează să constituie o sursă de informare sigură şi practică. În baza acestui principiu am inclus în *DEME* cuvinte, sensuri şi expresii folosite la cursurile şi în manualele acestui ciclu de studii preuniversitare, precum şi în lucrările subiacente disciplinelor de studiu din această arie curriculară. În mod cert, în condiţiile dezvoltării ştiinţifico-tehnice contemporane şi a transformărilor sociale şi economice actuale, reflectate reprezentativ în manuale şcolare, ponderea cea mai mare în registrul dicţionarului trebuie să o aibă neologismele cu conţinut ştiinţific, tehnic, politic, în special cele din domeniile ştiinţelor socioumanistice,

fizicii, chimiei, matematicii, artelor, medicinei, educaţiei, ştiinţelor naturii, ştiinţei şi tehnologiilor informaţiei, comunicării şi tehnicii comunicaţiilor etc. Pe lângă acestea, am introdus în registru şi un număr relativ mare de unităţi livreşti, populare, regionale, arhaice, învechite, precum şi sensuri ale unor cuvinte cu valori conotative (sensuri figurate), întâlnite în operele beletristice studiate la acest nivel de învăţământ. Cuvintele, sensurile şi expresiile comune ale limbii generale sunt consemnate în dicţionar în măsură redusă, numai atunci când ele înlesnesc explicarea unor sensuri speciale, dezvoltate pe baza lor şi folosite în manualele şcolare, în textele specializate, dar şi în vorbirea curentă.

Întrucât *DEME* este destinat unui public în curs de formare intelectuală, el nu înglobează formaţiile artificiale ocazionale, întâlnite în unele texte jurnalistice şi de specialitate, precum şi multitudinea de cuvinte împrumutate în ultimul timp din engleză, care, în mod firesc, ar trebui să aibă puţine şanse de a se generaliza în limba română actuală. Totodată, dat fiind că dicţionarul trebuie să constituie nu numai o sursă de informare, ci şi un mijloc de promovare a limbii normate, din toate punctele de vedere, în *DEME* sunt explicate numai unităţile lexicale literare, în timp ce variantele acestora sunt incluse în registru, făcându-se trimitere la forma literară.

Dat fiind volumul restrâns al *DEME*, deşi acesta conţine un număr considerabil de unităţi derivate, întrucât tinde să reflecte relaţiile morfo-semantice dintre unităţile sistemului limbii, am renunţat la includerea în registru a unor diminutive sau derivate, ca infinitivele lungi, participiile substantivate şi adjectivale, dacă acestea nu cunosc accepţiuni speciale în literatura metodică şi în manualele şcolare.

Orice dicţionar este o listă de cuvinte puse într-o anumită ordine, cea mai frecventă şi mai practică pentru lucrările informative fiind cea alfabetică, care însă, după cum se ştie, are şi o serie de inconveniente, întrucât sinonimele şi elementele din aceeaşi familie de cuvinte sunt separate în ordinea alfabetică de aşa-zisele cuvinte „intruse”. Acest dezavantaj este, într-o măsură oarecare, neutralizat în *DEME,* datorită aplicării metodei analogice de elaborare a dicţionarului, care constă aici în regruparea cuvintelor şi a sensurilor, prin intermediul unor definiţii metalingvistice şi relaţionale, după relaţiile lor formale şi semantice. Astfel, orice derivat este explicat printr-o definiţie metalingvistică, care îl raportează la cuvântul primar; orice membru al unei serii sinonimice comportă o definiţie analitică identică; orice membru al unei serii antonimice este pus în evidenţă printr-o definiţie metalingvistică (de tipul: *în opoziţie cu...*), care specifică şi precizează relaţia de contrarii a cuvântului definit; pentru sensurile derivate ale cuvintelor polisemantice sunt explicitate, de obicei, mecanismele de transfer semantic care le generează (*prin analogie, prin contiguitate, prin restricţie, prin extensiune, prin generalizare, prin specializare, prin exagerare* etc.). În cazul polisemiei externe, delimitările diferitelor sensuri ale unui cuvânt polisemantic se operează prin intermediul definiţiilor referenţiale, dar şi prin menţiuni stilistice care indică ştiinţa sau domeniul de practică socială, de care ţine nemijlocit sensul respectiv al cuvântului. Cuvintele omonime sunt descrise în bloc, fiind unite între ele, dar şi separate totodată, ca unităţi lexicale autonome, prin cifre romane (I, II, III ...).

Fiecare unitate de registru a *DEME* este prezentată, aşadar, în strictă ordine alfabetică, indicându-se accentul, variantele de accentuare fiind trimise la formele cu accent literar. Unităţile lexicale cu o singură formă morfologică (conjuncţiile, prepoziţiile, interjecţiile, adverbele, substantivele şi adjectivele invariabile) sunt urmate de menţiuni gramatical-funcţionale speciale privind apartenenţa la clasa morfologică respectivă, precum şi particularităţile lor de funcţionare discursivă (*mai ales la pl., la sing., adj. invar., adj. f., adj. m.* etc.). Celelalte

cuvinte sunt prezentate în mod tradiţional, cu forma lor iniţială, ca fiind cea mai caracteristică: substantivele şi adjectivele la masculin singular, după care urmează formele de plural (la substantive), formele de feminin şi de plural pentru masculin şi feminin (la adjective). Verbele sunt prezentate în forma lor firească, de infinitiv, caracterizat prin morfemele distinctive *a* şi *a se*, după care urmează forma de indicativ prezent a persoanei întâi sau a persoanei a treia singular (pentru verbele *unipersonale,* cu specificarea de rigoare) şi menţiunea *tranz*. sau *intranz*.

Întrucât verbele şi adjectivele sunt cuvintele care posedă prin excelenţă calitatea de predicat semantic, am ţinut neapărat să reflectăm în dicţionar această particularitate referenţială a lor, indicând pentru ele, în conformitate cu principiul declarat al contextualizării, elemente de contexte discursive potenţiale, reprezentate prin subiectele şi obiectele lor semantice (în cazul verbelor) sau prin determinaţii lor potenţiali, adică prin acei referenţi cărora le poate fi atribuită cutare sau cutare calitate sau însuşire (în cazul adjectivelor), oferind astfel utilizatorilor dicţionarului nişte scheme actanţiale sau modele comunicative ce corespund normelor uzuale, fapt care urmăreşte sporirea competenţelor lor comunicative, dar nu exclude posibilitatea varierii în exprimare, în situaţiile concrete de comunicare. În aceste condiţii adjectivele, dată fiind posibilitatea majorităţii lor de a avea atât funcţie atributivă, cât şi de nume predicativ, comportă în *DEME* două modalităţi de definire: una lungă, de tipul „care...” şi alta mai scurtă, semantic echivalentă cu prima, dar care, sub aspect formal, corespunde funcţiei de nume predicativ, întrucât reprezintă o construcţie substituibilă în contextele discursive cu adjectivul care joacă rolul de nume predicativ.

Explicarea sensurilor cuvintelor din registru respectă, de regulă, un principiu director major: fiecare sens este dotat cu o definiţie lexicografică analitică, care trebuie să corespundă principiului substituibilităţii, conform căruia definiţia lexicografică numai atunci este reuşită, când substituie perfect în context cuvântul din registru. În aceste condiţii, explicaţia redusă la simpla corespondenţă sinonimică a fost exclusă completamente. Dat fiind că formularea definiţiei analitice a sensului unităţilor lexicale constituie un miljloc didactic fundamental în procesul de dobândire a competenţelor semantice şi de comunicare într-o limbă, într-un dicţionar destinat unui public în curs de formare intelectuală definiţia lexicografică reprezintă realmente cheia succesului, instrumentul care poate asigura însuşirea utilizării corecte a cuvintelor din limba română. Din aceste considerente autorii s-au străduit ca definiţiile să fie cât mai accesibile, facilitând astfel însuşirea semnificaţiei cuvintelor de către beneficiari. Distribuirea sensurilor în cadrul cuvintelor polisemantice urmează în *DEME* atât criteriul istoric, care urmăreşte scopul de a pune în lumină filiaţia sensurilor şi mecanismele generatoare de sensuri derivate, cât şi pe cel al frecvenţei de utilizare a lor în contemporaneitate.

Întrucât dicţionarul oferă în registrul său un spaţiu considerabil modernităţii, prin prezenţa masivă a cuvintelor şi a sensurilor din limba română contemporană, a unităţilor din limbajele ştiinţifice şi tehnice din lumea actuală, care tot mai frecvent apar în mass-media cotidiene, sperăm ca *DEME* să fie de un real folos nu numai destinatarilor săi prioritari, aflaţi în curs de formare intelectuală şi profesională, dar şi tuturor acelora care doresc să posede un vocabular cât mai bogat, pentru a înţelege cât mai multe lucruri noi din lumea modernă, şi care se îngrijesc de exprimarea lor corectă în limba româna.

Autorii

LISTA ABREVIERILOR

abstr. = abstract
adj. = adjectiv
admin. = administraţie
adv. = adverb
agric. = agricultură
anal. = analogie
anatom. = anatomie
arh. = arhaic
arhit. = arhitectură
astrol. = astrologie
astron. = astronomie
biol. = biologie
bis. = biserică; termen bisericesc
bot. = botanică
chim. = chimie
cib. = cibernetică
cinema = cinematografie
concr. = conret
conj. = conjuncţie
constr. = construcţie
cont. = contabilitate
contig. = (prin) contiguitate
cosm. = cosmografie
cosmet. = cosmetică
culin. = culinărie
depr. = depreciativ
did. = didactică
dipl. = diplomaţie
econ. = economie
ed. = educaţie; ştiinţe ale educaţiei
electricit. = electricitate
ex. = exemplu
exag. = (prin) exagerare
electron. = electronică
entom. = entomologie
est. = estetică
etc. = etcetera (şi alţii, şi altele)
ext. = (prin) extensiune
f. = (substantiv) feminin
fam. = familiar
farm. = farmaceutică
fig. = figurat
filoz. = filozofie
fin. = finanţe
fiz. = fizică
fiziol. = fiziologie
folc. = folclor
fonet. = fonetică
fotogr. = arta fotografiei
gastron. = gastronomie
gener. = (prin) generalizare
geodez. = geodezie
geogr. = geografie
geol. = geologie
geometr. = geometrie
geomorf. = geomorfologie
gram. = gramatică
iht. = ihtiologie
ind. = industrie
inform. = informatică
interj. = interjecţie
intranz. = (verb) intranzitiv
invar. = invariabil
iron. = ironic
ist. = istorie
înv. = învechit
jur. = termen juridic
lexicogr. = lexicografie
lexicol. = lexicologie
lingv. = lingvistică
literat. = literatură
livr. = livresc
log. = logică
m. = (substantiv) masculin
manag. = management
mar. = marină; termen marinăresc
matem. = matematică
mec. = mecanică
med. = medicină
meteor. = meteorologie
minier. = minierit
milit. = termen militar
mitol. = mitologie
morfol. = morfologie
muz. = muzică; termen muzical
n. = (substantiv) neutru
ornitol. = ornitologie
pedagog. = pedagogie
peior. = peiorativ
pict. = pictură
pl. = (la) plural
plast. = (arte) plastice
poet. = poetic; poetică
polemol. = polemologie
poligr. = poligrafie
polit. = politică; politologie
pron. = pronunţat
prep. = prepoziţie
psihol. = psihologie
reg. = regional
rel. = religie; termen religios
restr. = (prin) restricţie
retor. = retorică
s. = substantiv
sing. = (la) singular
silv. = silvicultură
societ. = societate
sociol. = sociologie
spec. = (prin) specializare
stil. = stilistică
teh. = tehnică; termen tehnic
tehn. = tehnologie
telecom. = telecomunicaţii
teol. = teologie
text. = (industria) textilă
tipogr. = tipografie
transp. = transporturi
tranz. = (verb) tranzitiv
unipers. = (verb) unipersonal
v. = vezi
zool. = zoologie

A

A ABANDONÁ abandonéz *tranz*. 1) (*familie, copii*) A lăsa în voia soartei; a părăsi, lăsând fără sprijin material. 2) (*locuri, persoane*) A lăsa (pentru un timp sau pentru totdeauna); a părăsi. **A-şi abandona patria. A-şi abandona coechipierul.** 3) (*competiţii sportive*) A lăsa, renunţând de a mai participa.

ABANÓ//S ~şi *m*. 1) *bot.* Copac exotic cu lemn tare, de culoare neagră, foarte preţios. 2) Lemnul acestui arbore.

ABÁ//TE ~ţi *m. rel.* (*la catolici*) Preot sau superior al unei mănăstiri.

A ABÁTE abát 1. *tranz*. 1) A determina să se îndepărteze (de la o direcţie iniţială sau de la o anumită normă morală sau linie de conduită); a face să devieze (de la ceva). **A-l ~ (pe cineva) din drum.** 2) (*arbori*) A culca la pământ; a doborî. 3) (*persoane*) A face să se abată. **Vestea tristă m-a abătut. 2**. *intranz*. (*despre intenţii, idei*) A trece (cuiva) prin minte; a veni (cuiva) pe neaşteptate. **Ce ţi-a abătut?**

A SE ABÁTE mă abát *intranz*. 1) A-şi schimba direcţia iniţială; a devia. **Avionul s-a abătut de la culoarul indicat.** 2) (*despre persoane*) A deveni trist; a se amărî; a se scârbi; a se întrista, 3) (*despre persoane*) A se opri, făcând o vizită scurtă şi renunţând la traseul iniţial; a trece. 4) (*despre fenomene ale naturii*) A veni pe neaşteptate şi cu putere; a se declanşa. **S-a abătut o furtună cu grindină asupra localităţii.**

ABAT//ÓR ~oáre *n*. Întreprindere prevăzută cu instalaţii speciale pentru sacrificarea vitelor destinate consumului.

ABĂTÚ//T ~tă (~ţi, ~te) *adj*. (*despre persoane*) Care este plin de tristeţe şi descurajat; întristat; mâhnit.

ABCÉS ~e *n*. *med*. Acumulare de puroi (într-o cavitate naturală sau accidentală a corpului); buboi. **~ cald**. **~ rece**.

A ABDICÁ abdíc *intranz*. 1) (*despre suverani*) A renunţa la tron. **Regele a abdicat.** 2) *fig.* (*despre persoane*) A înceta de a mai râvni (la ceva); a renunţa. **Am abdicat de la ideea de a mai obţine acest post.**

ABDOMÉN ~e *n*. *anatom.* (*la om şi la animale*) Parte a corpului, dintre torace şi bazin, în care se află stomacul, intestinele şi alte organe; pântece; burtă.

ABERÁŢI//E ~i *f*. 1) Deviere de la normal; abatere de la normele obişnuite. **A constata o ~e.** 2) *fiz.* Deformare a unei imagini într-un sistem optic. 3) *fig*. Abatere de la dreapta judecată şi de la bunul simţ, dusă până la absurd; absurditate. **A spune ~i.**

ABÍL ~ă (~i, ~e) *adj*. (*despre persoane şi fapte, acţiuni, manifestări ale acestora*) 1) Care vădeşte agerime (în mişcări) şi competenţă; îndemânatic; dibaci; iscusit. **Muncitor ~. Degete ~e**. 2) Care este făcut cu dibăcie şi inteligenţă; iscusit. **Manevră ~ă. Operaţie ~ă. Intrigă ~ă**.

ABILIT//ÁTE ~ăţi *f*. 1) Caracter abil; capacitate de a face totul cu uşurinţă şi iscusinţă; dibăcie; îndemânare; pricepere; dexteritate. **A avea ~ate în mişcări. A acţiona cu multă ~ate.** 2) *mai ales la pl*. Manifestare abilă; lucru sau act făcut cu ingeniozitate şi fineţe. **A ave ~ăţi de comunicare.**

ABÍS ~uri *n*. *geomorf.* Adâncime fără capăt; prăpastie fără fund; genune; noian; hău.

ABJÉC//T ~tă (~ţi. ~te) *adj*. (*despre persoane şi manifestările lor*) Care trezeşte dezgust (prin caracterul său josnic); demn de dispreţ; infam.

Comportament ~.

A ABJUDECÁ abjúdec *tranz. jur.* (*drepturi*, *titluri*) A anula printr-o decizie judiciară.

ABNEGÁŢIE *f.* Jertfire de sine în folosul cuiva; devotament fără rezerve; sacrificare. **A întreprinde un act de ~. A munci cu ~.**

A ABOLÍ abolésc *tranz. jur.* (*legi*, *instituţii*, *hotărâri*, *dispoziţii oficiale*) A declara nul printr-un ordin; a abroga; a desfiinţa; a anula; a infirma; a contramanda; a revoca.

A ABONÁ abonéz *tranz.* A face să se aboneze.

A SE ABONÁ mă abonéz *intranz.* A-şi face un abonament. **~ la o bibliotecă publică.**

ABONAMÉNT ~e *n.* 1) Înţelegere dintre o persoană şi un furnizor pentru livrarea sistematică (sau pe un anumit timp) a unor produse, publicaţii ş. a. sau pentru folosirea unor servicii (în schimbul unei sume de bani). **~ la bibliotecă. ~ la o revistă. ~ de circulaţie**. 2) Sumă plătită de abonat. 3) Document pe care-l obţine abonatul şi care-i oferă dreptul la anumite servicii.

A ABORDÁ abordéz. 1. *tranz.* 1) (*probleme*, *chestiuni, subiecte*) A pune în discuţie. 2) (*persoane*) A opri pentru a intra în vorbă. **M-a abordat în plină stradă. 2**. *intranz.* (*despre nave*) 1) A se apropia de ţărm sau de chei; a trage la ţărm; a acosta. 2) A se apropia de bord pentru a ataca.

ABORIGÉN ~ă (~i, ~e) *adj. şi substantival* (*despre persoane*) Care face parte din populaţia de bază a unei regiuni; originar din locurile unde trăieşte; băştinaş; indigen; autohton.

A ABREVIÁ abreviéz *tranz.* (*cuvinte*, *expresii*) A face mai scurt prin reducerea numărului de litere sau de silabe; a prescurta.

A ABROGÁ abróg *tranz. jur.* (*legi*, *tratate*, *instituţii*, *dispoziţii oficiale*) A declara nul printr-un ordin; a aboli; a desfiinţa; a anula; a infirma; a contramanda; a revoca.

ABRÚP//T ~tă (~ţi ~te) *adj.* (*despre povârnişuri*, *pante*, *căi de comunicaţie*) Care este aproape vertical; greu de urcat sau de coborât. **Maluri ~te. Cărare ~tă. Podiş ~.**

A ABRUTIZÁ abrutizéz *tranz.* (*persoane*) A face să se abrutizeze; a transforma în brută.

A SE ABRUTIZÁ mă abrutizéz *intranz.* (*despre persoane*) A deveni brută; a se transforma în brută.

ABSÉN//T ~tă (~ţi, ~te) *adj.* 1) Care este lipsă (de la locul unde ar putea sau ar trebui să fie). 2) *fig.* (*despre persoane sau manifestările lor*) Care vădeşte lipsă de atenţie şi desconcentrare; distrat; neatent. **A avea un aer ~. Privire ~tă.**

A ABSENTÁ absentéz *intranz.* A fi absent; a nu fi prezent (undeva); a lipsi. **A absenta de la ore.**

A ABSOLVÍ I absolvésc *tranz.* (*instituţii de învăţământ*, *ani sau cicluri de studii*) A termina cu succes (susţinând examenele corespunzătoare). **Am ~it liceul teoretic.**

A ABSOLVÍ II absólv *tranz.* 1) (*acuzaţi*) A scuti de pedeapsă. 2) *rel.* (*credincioşi*) A elibera de păcate; a ierta.

ABSOLUTÍSM *n.* 1) *polit.* Formă de guvernământ, în care toată puterea este concentrată în mâinile unui suveran; regim absolutist; autocraţie; totalitarism. 2) Concepţie ideologică care stă la baza unei asemenea forme de guvernământ.

A ABSORBÍ absórb *tranz.* 1) (*despre corpuri poroase*) A trage în sine; a suge; a îmbiba. 2) *fig.* (*despre lucruri, gânduri, idei, ocupaţii* etc.) A preocupa în întregime; a captiva. **Romanul acesta mă absoarbe.**

ABSÚR//D ~dă (~zi, ~de) *adj. şi adverbial*. Care este contrar gândirii sănătoase şi bunului simţ; aberant. **Raţionamente ~de. Părere ~dă. Căsătorie ~dă. E absurd!**

A SE ABŢÍNE mă abţín *intranz.* (*despre persoane*) 1) *şi absolut* A considera inacceptabil

pentru sine. **S-a abţinut de la comentarii. Eu mă abţin.** 2) A-şi înfrâna pornirile; a se reţine; a se stăpâni; a se feri; a se opri. **Mă abţin de la dulciuri.**

A ABUNDÁ abúndă *intranz*. 1) A conţine ceva în cantitate mare. **Solul abundă în humus.** 2) A fi din belşug; a se conţine din abundenţă. **Fosforul abundă în peşte.**

ABUNDÉNŢ//Ă ~e *f*. Cantitate mare (de resurse, bunuri etc.) care depăşeşte necesităţile; belşug; bogăţie; prisosinţă. ♦ **Din ~,** foarte mult; din belşug; din plin; cu prisosinţă.

ACALMÍE *f*. 1) Stare de linişte (temporară), instaurată după potolirea sau încetarea unui fenomen al naturii (vânt, furtună, ploaie etc.) 2) *fig*. Răstimp scurt de linişte (într-o perioadă de frământări sociale, politice). 3) încetare momentană a unei activităţi, crize, stări de boală etc.

ACÁR I ~i *m*. 1) Muncitor feroviar care manipulează dispozitivele de acţionare a acelor cu macaz la calea ferată, pentru a înlesni trecerea trenurilor de pe o cale pe alta; macagiu. 2) *înv*. Persoană care confecţiona (şi vindea) ace.

ACÁR II ~e *n*. Cutiuţă sau pernuţă specială pentru păstrarea acelor; acarniţă.

ACARÉT ~uri *n*. 1) Construcţie auxiliară (grajd, şopron, hambar, garaj ş. a.) într-o gospodărie individuală. 2) *la pl*. Totalitatea construcţiilor dintr-o curte.

A ACCELERÁ acceleréz *tranz*. (*acţiuni*, *procese, mişcări* etc.) A face să se desfăşoare într-un ritm mai rapid (uneori nejustificat); a grăbi; a pripi; a zori; a precipita. **A accelera pasul.**

ACCÉNT ~e *n*. 1) Pronunţare mai intensă sau cu vocea acută a unei silabe dintr-un cuvânt sau a unui cuvânt dintr-un grup de cuvinte (pentru a scoate în evidentă). ~ **tonic**. ~ **ritmic**. ♦ **A pune ~ul (pe ceva),** a scoate în evidentă (ceva); a insista asupra a ceva. 2) Semn diacritic, pus de obicei de asupra unei vocale, pentru a marca anumite particularităţi de pronunţare. 3) Totalitatea particularităţilor de pronunţie ale unei comunităţi lingvistice. **A avea un ~ străin.**

A ACCENTUÁ accentuéz *tranz*. 1) A evidenţia prin accent. **A ~ corect cuvintele.** 2) *fig*. A pune în evidentă în mod deosebit; a reliefa; a sublinia. **Accentuez această idee.**

A ACCEPTÁ accépt *tranz*. A primi în mod voluntar. **Accept propunerea ta.**

ACCEPTÁBIL ~ă (~i, ~e) *adj*. Care poate fi acceptat. **O propunere ~ă.**

ACCÉS I ~uri *n*. 1) Posibilitate de a ajunge sau de a pătrunde într-un anumit loc; intrare. **~ul în acest parte este interzis**. ~ **liber**. **A avea ~ la o bibliotecă**. 2) Posibilitate de a utiliza ceva sau de a beneficia de ceva. **A avea ~ la internet. A avea ~ la un fişier. A avea ~ la fondurile europene de dezvoltare.** ♦ **Drum** (*sau* **cale**) **de ~,** drum (sau cale) care face legătură cu o localitate sau cu o rută mai importantă. 2) Posibilitate de a se apropia de cineva. **A avea ~ pe lângă** (*sau* **la**) **ministru**.

ACCÉS II ~e *n*. 1) Manifestare bruscă şi violentă (repetată la intervale diferite) a unei stări (fizice) patologice; criză. ~ **de tuse**. 2) Stare emotivă intensă şi de scurtă durată, manifestată prin anumite acţiuni iraţionale. ~ **de furie**.

A ACCESÁ acceséz *tranz*. 1) A face funcţional; a folosi; a utiliza. ~ **fonduri europene.** 2) *tehn. inform.* (*fişiere, programe, informaţii, reţele* etc.) A obţine prin pătrundere, cu scopul de a folosi. ~ **informaţiile de pe hard.**

ACCESÍBIL ~ă (~i, ~e) *adj*. 1) Care poate fi ajuns sau obţinut fără prea multe eforturi; aflat la îndemână. **Un loc ~. O carte ~ă. O informaţie de pe internet ~ă.** 2) Care poate fi înţeles cu uşurinţă. **Un text ~ copiilor**.

ACCIDÉNT I ~e *n*. 1) Întâmplare nefericită, care aduce pagube materiale, leziuni corporale sau moarte; catastrofă. ~ **rutier**. ~ **(la locul) de muncă**. 2) Eveniment neprevăzut, care vine să întrerupă în mod neplăcut ritmul obişnuit sau starea normală a ceva; incident; neplăcere. 3) Neregularitate a reliefului. **~e de teren**.

ACCIDÉN//T II ~ţi *m*. *muz*. Semn (becar, bemol, diez) care alterează intonaţia unei note.

A ACCIDENTÁ accidentéz *tranz*. A face să se accidenteze.

A SE ACCIDENTÁ mă accidentéz *intranz*. A suferi un accident (rutier). **Terenul s-a accidentat. Pasagerii din autocar s-au accidentat.**

ACCIDENTÁ//T ~tă (~ţi, ~te) *adj. şi substantival* (*despre persoane*) 1) Care a suferit într-un accident. 2) (*despre terenuri*, *relief*) Care prezintă accidente; cu neregularităţi.

A ACETIFICÁ acetífic *tranz*. A face să se acetifice.

A SE ACETIFICÁ se acetífică A se transforma în acid acetic.

A ACHITÁ achít *tranz*. 1) (*datorii*) A compensa în bani sau în obiecte; a plăti. 2) (*persoane*) A declara ca fiind nevinovat printr-o hotărâre judecătorească). 3) *fam*. A lipsi de viaţă; a omorî; a ucide.

ACHIZÍŢI//E ~i *f*. 1) Formă de comerţ, constând în procurarea unor cantităţi mari de produse (alimentare) sau de materiale (prin încheierea unor contracte speciale). 2) Bun procurat prin intermediul unei astfel de forme de comerţ. 3) Procurare a unor obiecte rare. ♦ **A face o ~,** a procura un lucru rar sau ceva de preţ în condiţii avantajoase.

A ACHIZIŢONÁ achiziţionéz *tranz*. 1) (*materiale, produse agroindustriale*) A procura prin achiziţie; a colecta. 2) (*obiecte rare*) A obţine prin cumpărare; a procura.

A ACIDULÁ aciduléz *tranz*. (*soluţii*, *lichide*, *produse alimentare*) A trata cu acidulanţi; a face să aibă o aciditate mai mare.

A ACIUÁ aciuéz *tranz*. A face să se aciueze.

A SE ACIUÁ mă aciuéz *intranz*. A-şi găsi adăpost; a se pripăşi; a se oploşi.

A ACLAMÁ aclám *tranz*. A aproba cu aclamaţii; a ovaţiona.

A ACLIMATIZÁ aclimatizéz *tranz*. A face să se aclimatizeze; a adapta; a acomoda; a conforma.

A SE ACLIMATIZÁ mă aclimatizéz *intranz*. 1) (*despre plante*, *animale*) A ajunge în stare de armonie cu un anumit mediu; a se adapta; a se acomoda; a se conforma. 2) (*despre persoane*) A obţine o anumită obişnuinţă; a se obişnui (cu un anumit mediu); a se deprinde; a se acomoda.

ACOLÍ//T ~ţi *m*. 1) *şi peior.* Persoană care, alături de alta căreia i se supune, ia parte la o acţiune (de obicei, reprobabilă); complice pe care o persoană îl târâie în permanenţă după ea. 2) *rel*. (*la catolici*) Slujitor de rang inferior, având funcţia de a ajuta la oficierea serviciului divin.

A ACOMODÁ acomodéz *tranz*. A face să se acomodeze; a adapta; a aclimatiza; a conforma.

A SE ACOMODÁ mă acomodéz *intranz*. 1) (*despre plante*, *animale*) A ajunge în stare de armonie cu un anumit mediu; a se adapta; a se aclimatiza; a se conforma. 2) (*despre persoane*) A obţine o anumită obişnuinţă; a se obişnui (cu un anumit mediu); a se deprinde; a se aclimatiza.

A ACOMPANIÁ acompaniéz *tranz*. 1) (*interpreţi sau melodii interpretate de cineva*) A susţine cu un acompaniament muzical (de obicei, instrumental, dar şi vocal). 2) (*persoane*) A urma în calitate de însoţitor; a însoţi; a întovărăşi; a conduce.

ACOMPANIAMÉNT ~e *n*. *muz*. 1) Însoţire (instrumentală sau vocală) a unei melodii, pentru a obţine o armonie deplină. 2) Parte muzicală

(instrumentală sau orchestrală), care susţine un solist (vocal sau instrumental) sau un ansamblu coral.

ACÓNT ~uri *n*. Parte dintr-o sumă de bani (salariu, preţ, retribuţie, împrumut etc.), plătită sau primită cu anticipaţie; avans; arvună.

ACÓRD ~uri *n*. 1) Stare care rezultă din comunitatea sau coincidenţa de sentimente, idei, intenţii etc. ale unor persoane sau comunităţi; stare de concepţii comune asupra unor chestiuni; înţelegere; armonie; concordanţă. ♦ **A fi de ~,** a avea aceeaşi părere sau intenţie; a avea opinie comună. ♦ **A cădea de ~,** a accepta propunerea cuiva; a se învoi cu ceva. ♦ **De comun ~,** în deplină înţelegere. ♦ **De ~!** bine, accept. 2) Înţelegere dintre două sau mai multe părţi (state, instituţii, persoane particulare etc.), prevăzând anumite drepturi şi îndatoriri. ~ **comercial**. ♦ **Plată în ~,** sistem de retribuire a muncii prestate în dependenţă de rezultatele obţinute. ♦ **Muncă în ~,** muncă normată, retribuită în dependenţă de îndeplinirea normei. 4) *muz*. Îmbinare de (cel puţin trei) sunete muzicale care, emise simultan, formează o armonie. **A cânta un ~ la pian**. ~ **de terţă**. 5) *lingv*. Raport formal, exprimând potrivirea unor forme gramaticale (gen, număr, caz) ale unor cuvinte aflate în raport sintactic de determinant/determinat. **~ul adjectivului cu substantivul determinat**. **Greşeală de ~**.

A ACORDÁ I acórd *tranz*. 1) A pune la dispoziţie (printr-un acord); a oferi. **A acorda un drept.** 2) A oferi cu bunăvoinţă. **A acorda atenţia cuvenită.** 3) (*părţi de propoziţie*) A uni prin acord gramatical.

A ACORDÁ II acordéz *tranz*. 1) (*instrumente muzicale*) A regla, stabilind tonalitatea necesară. 2) (*sisteme tehnice*) A regla, egalând frecvenţa.

A ACOSTÁ acostéz 1. *intranz*. (*despre nave*) A se apropia de bord sau de chei; a trage la ţărm; a aborda. 2. *tranz*. *fig*. (*persoane*) A opri pentru a intra în vorbă; a aborda. **M-a acostat în plină stradă.**

A ACREDITÁ acreditéz *tranz*. 1) A investi cu drepturi de reprezentant diplomatic. **A acredita un ambasador.** 2) A face să dispună de un acreditiv.

ACROBAŢÍ//E ~i *f*. 1) Exerciţiu complicat de echilibristică sau de gimnastică, executat de un acrobat. 2) Ocupaţia sau arta acrobatului. 3) *fig*. *mai ales la pl*. Efort inuman făcut în scopul de a ieşi dintr-o încurcătură mare sau de a depăşi o situaţie grea. 4) *fig*. Inconsecvenţă în idei şi atitudini.

ACROSTÍH ~uri *n*. *literat*. Poezie sau strofă, în care literele iniţiale ale fiecărui vers formează un cuvânt sau o propoziţie.

ACT ~e *n*. 1) Hârtie scrisă, emisă de o autoritate, prin care se identifică o persoană sau se constată un fapt, o convenţie, o obligaţie etc. ~ **de stare civilă**. ~ **de deces**. ~ **de succesiune**. ♦ ~ **de acuzare,** constatare în scris, alcătuită de organele judiciare, în care sunt enumerate motivele acuzării unui inculpat. ♦ **A lua ~ (de ceva),** a face cunoştinţă în mod formal (cu ceva) (în vederea utilizării ulterioare). **Eu iau ~ de promisiunea ta**. 2) Întâmplare care a avut loc în realitate; fapt. ~ **istoric**. 3) Manifestare a activităţii umane; realizare obiectivă a voinţei omului; faptă. ~ **de curaj civic**. ♦ **A face ~ (de ceva),** a manifesta (ceva); a da dovadă (de ceva). ♦ **A face ~ de prezenţă,** a se prezenta în mod formal (undeva) pentru un timp scurt. 4) Parte principală a unei opere dramatice (subdivizată în scene), care conţine o etapă din desfăşurarea acţiunii.

ACTÍV I ~ă (~i, ~e) *adj*. 1) *şi adverbial* (*în opoziţie cu* **pasiv**) (*despre persoane şi manifestările lor*) Care vădeşte energie şi iniţiativă; energic. ♦ **Membru ~** , membru al unei organizaţii sau instituţii, care are anumite drepturi şi obligaţii

permanente. 2) Care se manifestă prin rezultate efective; eficace. **A lua parte ~ la ceva**. **Remediu ~**. ♦ **Metodă ~ă,** metodă de învăţământ, care se bazează pe participarea nemijlocită a elevului la propria educaţie şi instruire. ♦ **Populaţie ~ă,** parte a populaţiei unei ţări, care este aptă de muncă. ♦ **Apărare ~ă,** apărare prin contraatacuri. 3) Care implică o activitate. ♦ **Vocabular ~,** parte a vocabularului unei limbi, folosită în mod curent în vorbire; vocabular uzual. 4) *gram*. (*despre verbe şi categorii verbale*) Care are forme ce indică faptul că acţiunea este înfăptuită şi suferită de subiect. **Diateză ~ă**. 5) *chim*. (*despre elemente*, *corpuri*) Care intră uşor în reacţie. 6) *fin*. (*despre conturi*, *bilanţuri*, *operaţii*) Care aduce profit. 7) *milit*. Care este în serviciu efectiv; aflat sub drapel. **Armată ~ă**. ♦ **Militar ~,** militar de profesie.

ACTÍV II ~e *n*. 1) *econ*. (*în opoziţie cu* **pasiv**) Parte a bilanţului contabil, care reflectă sursele mijloacelor financiare după componenţa, destinaţia şi apartenenţa lor. 2) *econ.* Totalitatea bunurilor materiale care aparţin unei întreprinderi sau instituţii. 3) Totalitatea celor mai energici şi devotaţi membri ai unei organizaţii, colectivităţi, întreprinderi, instituţii; totalitatea activiştilor.

ACTUÁL ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* 1) Care există sau se produce în momentul când se vorbeşte; din timpul de faţă; de acum; din prezent. **Vocabularul ~ al limbii române.** 2) Care este de o importanţă deosebită în timpul când se vorbeşte; de actualitate. **O lucrare ~ă**.

ACTUALMÉNTE *adv*. În timpul de faţă; în prezent; acum.

ACUARÉL//Ă ~e 1) *mai ales la pl.* Vopsea, solidă sau în formă de pastă, care, fiind dizolvată în apă, se întrebuinţează în pictură. 2) *arte plast.* Tehnică picturală în care sunt folosite culori diluate în apă. 3) Tablou efectuat cu vopsele dizolvate în apă.

ACUITÁTE *f*. 1) Grad sporit de sensibilitate; agerime. **~ vizuală**. 2) Caracter ascuţit; intensitate. **~ea durerii**. ♦ **Cu ~,** în mod necesar. 3) *muz*. Sonoritate puternică (şi neplăcută). **~ea vocii**.

A ACUMULÁ acumuléz *tranz*. A aduna treptat, sporind mereu cantitatea; a înmagazina.

ACURATÉŢE *f*. Atenţie deosebită şi exactitate; stăruinţă sporită (în executarea unui lucru).

ACÚ//T ~tă (**~ţi. ~te**) *adj.* 1) Care a atins un grad înalt de intensitate şi prezintă pericol; ascuţit. **Contradicţie ~tă**. **Conflict ~**. 2) (*despre dureri*, *boli*) Care produce suferinţe mari (punând în pericol viaţa); ajuns la o stare critică. **Apendicită ~tă**. 3) Care necesită o rezolvare urgentă. **Problemă ~tă**. 4) *muz*. (*despre sunete*, *note*) Care are frecvenţă mare; înalt. 5) *muz*. Care cuprinde sunete cu frecvenţă mare; înalt. **Registru ~**.

A ACUZÁ acúz *tranz*. (*persoane*) A declara ca fiind culpabil; a învinovăţi.

ACVÁRI//U ~i *n*. Vas sau bazin în care, în condiţii asemănătoare cu cele naturale, se ţin animalele şi plantele acvatice.

ÁCVIL//Ă ~e *f*. 1) Pasăre răpitoare diurnă, de talie mare, cu cioc puternic şi încovoiat la vârf, cu gheare lungi şi ascuţite, cu aripi mari, care îşi face cuibul în regiuni montane; vultur imperial; pajură. 2) Simbol reprezentând o pasăre de acest fel, cu unul sau două capete, care se imprimă de obicei pe steme, blazoane, drapele, monede etc.

ACVILÍN ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* 1) (*despre nas*) Care este asemănător cu ciocul acvilei; ca de acvilă; coroiat. 2) (*despre privire*, *ochi*) Care este pătrunzător şi tăios; aspru ca de acvilă; caracteristic pentru acvilă.

ADÁGIO I *adv*. *muz*. În tempou rar.

ADÁGIO II *n*. Bucată sau piesă muzicală care se execută la un tempou rar, lent.

A ADAPTÁ adaptéz *tranz*. 1) A modifica pentru a face să corespundă unor anumite cerinţe; a potrivi.

2) (*opere artistice*) A transpune dintr-un gen în altul. **A adapta un roman pentru film.** 3) A face să se adapteze; a ajuta să se conformeze (la ceva sau cuiva); a acomoda; a aclimatiza;.

A SE ADAPTÁ mă adaptéz *intranz*. A ajunge în stare de armonie; a se aclimatiza; a se acomoda; a se conforma.

A ADĂSTÁ adăst 1. *tranz*. *poet*. A întâmpina, stând pe loc un anumit timp; a aştepta. **2**. *intranz*. A sta în expectativă; a aştepta.

ADECVÁ//T ~tă (**~ţi**, **~te**) *adj.* 1) Care corespunde perfect (stării reale de lucruri); în deplină corespundere (cu realitatea obiectivă); just. **Un răspuns ~. O definiţie ~tă**. 2) Care este adaptat unui anumit scop; corespunzător unei anumite situaţii; convenabil; apropriat. **Am găsit un loc ~.**

A ADEMENÍ ademenésc *tranz*. 1) A atrage prin calităţile sale deosebite. **Muntele şi marea mă ademenesc.** 2) A induce în eroare; a păcăli; a amăgi; a fraieri; a şmecheri; a înşela. **M-a ademenit cu vorbe măgulitoare.** 3) (*persoane*) A determina să întreţină relaţii sexuale prin promisiuni false, profitând de încredere şi abuzând de buna credinţă; a seduce.

ADÉP//T ~ţi *m*. Persoană care susţine şi adoptă ceva (o cauză, o doctrină, un partid); partizan. **~ al adevărului**. **~ al liberalismului democratic.**

A ADERÁ adér *intranz*. 1) A deveni adept sau membru al unei mişcări sau organizaţii, al unui partid sau curent ideologic etc. **Republica Moldova a ~at la CEDO (Convenţia Europeană a Drepturilor Omului).** 2) *fiz*., *teh*. A fi strâns lipit.

ADEVERÍNŢ//Ă ~e *f*. Document oficial prin care se certifică ceva; act oficial prin care se adevereşte ceva.

AD-HÓC *adj*. *şi adverbial* Care este făcut special pentru un anumit scop; destinat în exclusivitate pentru un uzaj special. **Este necesară o unealtă ~. A elabora o strategie ~.**

ADÍO I *interj*. (*se foloseşte pentru a exprima despărţirea de cineva* (*sau de ceva*) *pentru un timp îndelungat sau chiar pentru totdeauna*) Rămas bun (pentru totdeauna); rămâi cu bine.

ADÍO II ~uri *n*. Rămas bun (de cineva sau de ceva) pentru totdeauna sau pentru un timp îndelungat. **A sosit momentul ~ urilor**. ♦ **A-şi lua ~ de la cineva** (*sau* **de la ceva**), a) a se despărţi de cineva (sau de ceva) pentru un timp îndelungat sau pentru totdeauna; b) a socoti pierdut pentru totdeauna.

A ADJUDECÁ adjúdec *tranz*. (*bunuri*, *lucrări puse în vânzare în cadrul unei licitaţii*) A atribui persoanei care oferă preţul cel mai mare.

ADJÚNC//T ~tă (**~ţi**, **~te**) *adj. şi substantival* (*despre persoane*) Care este asociat unei persoane pentru a o ajuta în exercitarea unor funcţii (de conducere), într-o anchetă etc. **Director ~. Redactor-şef ~. Procuror ~.**

ADJUTÁN//T ~ţi *m*. *milit.* Ofiţer de grad mic, îndeplinind funcţia de secretar al unui comandant militar superior.

A ADMINISTRÁ administréz *tranz*. 1) (*afaceri, întreprinderi, proiecte etc.*) A conduce în calitate de director administrator; a gestiona. 2) *med.* (*medicamente*) A introduce în organism în scopuri curative.

A ADMIRÁ admír *tranz*. A privi cu bucurie, mirare şi plăcere.

ADMIRÁBIL ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* Care merită a fi admirat; demn de admiraţie.

A ADMÍTE admít *tranz*. 1) (*urmat, mai ales, de o completivă*) A recunoaşte ca fiind adevărat sau posibil. **Admit că el are dreptate.** 2) A accepta provizoriu în calitate de simplă ipoteză. **Admit această idee.** 3) (*cereri*, *doleanţe*, *reclamaţii etc.*) A recunoaşte ca fiind valabil. 4) (*persoane sau fapte*

supărătoare) A accepta în mod conştient şi tacit; a suferi; a suporta; a răbda; a tolera; a permite. 5) (*candidaţi la examene*, *solicitatori*) A permite să participe.

A ADMONESTÁ admonestéz *tranz*. 1) (*persoane*) A mustra cu severitate în calitate oficială. 2) (*subalterni*) A dojeni cu asprime.

A ADNOTÁ adnotéz *tranz*. 1) (*lucrări scrise*, *texte*) A prevedea cu note explicative. 2) (*lucrări scrise*) A prezenta succint, în formă rezumativă.

ADOLESCÉN//T ~ţi *m*. Persoană aflată la vârsta adolescenţei.

ADOLESCÉNŢĂ *f*. Perioadă a vieţii omului de trecere de la vârsta copilăriei la cea a maturităţii.

ADÓNIS *m*. 1) *mitol.* Numele unui personaj din legendele antice. 2) *fig*. *mai ales iron*. Tânăr foarte frumos.

A ADOPTÁ adópt *tranz*. 1) (*copii*) A primi în familie cu drept de copil legitim; a lua de suflet; a înfia. 2) (*păreri*, *idei*) A accepta, considerând valabil; a-şi însuşi. 3) (*legi*, *hotărâri* etc.) A accepta prin vot.

ADOPTÍV ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* 1) (*despre părinţi*) Care a adoptat un copil străin. 2) (*despre copii*) Care a fost adoptat; luat de suflet; înfiat. **Fecior ~**. ♦ **Patrie ~ă,** a doua patrie; patrie de adopţie.

A ADORÁ adór *tranz*. 1) A iubi cu pasiune nelimitată; a zeifica; a diviniza; a idolatriza. 2) (*divinităţi*, *persoane*) A trata cu a stimă exagerată; a venera; a idolatriza; a diviniza.

ADORÁBIL ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* 1) (*despre persoane*) Care poate fi adorat; demn de adoraţie. **Femele ~ă**. 2) Care este de o frumuseţe rară; foarte frumos. **Zâmbet ~**. **Jucărie ~ă**.

A ADULMECÁ adúlmec *tranz*.1) (*urme*, *hrană etc*.) A simţi cu ajutorul mirosului; a mirosi. 2) *fig*. (*despre persoane*) A încerca să afle.

ADÚL//T I ~tă (**~ţi**, **~te**) *adj.* (*despre fiinţe*, *plante*) Care a atins maturitate în dezvoltare; aflat în perioada matură a dezvoltării sale; ajuns la sfârşitul creşterii sale. **Plantă ~tă**. **Un urs ~**.

ADÚL//T II ~ţi *m*. Persoană aflată la vârsta maturităţii; om având vârsta între 18 şi 50 de ani; matur. **Profesii pentru tineri şi ~ţi.**

ADÚLT//Ă ~e (*feminin de la* **adult**) *v*. **ADULT II.**

A ADUMBRÍ adumbrésc *tranz*. A cuprinde cu umbra; a ţine în umbră; a umbri.

A SE ADUMBRÍ mă adumbrésc *intranz*. A sta la umbră; a se afla sub umbriş; a se umbri.

ADVÉR//S ~să (**~şi**, **~se**) *adj.* 1) Care se află în opoziţie; situat de cealaltă parte. **Forţe ~se**. **Partid ~**. 2) *fig*. Care manifestă duşmănie; duşmănos. ♦ **Parte ~să,** persoană (fizică sau juridică) care se opune alteia într-un proces judiciar.

ADVERSÁR ~i *m*. *şi adjectival* 1) Persoană (sau echipă) care se opune alteia într-o competiţie, într-o luptă sau într-un conflict. 2) Persoană care manifestă ostilitate faţă de ceva (cauză, doctrină, practică etc.). **Prefer să nu am adversari. A fi advresar al agresiunii.**

AÉ//D ~zi *m*. *înv*. Poet-cântăreţ la grecii antici.

A AERÁ aeréz *tranz*. 1) (*corpuri lichide sau granuloase*) A trata cu aer (în vederea păstrării). 2) A expune la soare şi la aer pentru a usca; a zvânta.

AEROLÍ//T ~ţi *m*. Meteorit format din silicaţi.

AERONAÚ//T ~ţi *m*. Persoană care dirijează (sau călătoreşte cu) o aeronavă.

AERONÁV//Ă ~e *f*. Navă aeriană.

AEROSTÁT ~e *n*. Aparat de zbor, având forma unui balon umplut cu un gaz mai uşor decât aerul, care permite ascensiunea şi menţinerea în atmosferă; balon; dirijabil.

AFÁBIL ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* (*despre oameni şi manifestările lor*) Care vădeşte politeţe şi bunăvoinţă în felul de a primi pe cei care se adresează. **Un ministru ~**. **Ton ~**.

AFACERÍSM *n*. *depr.* Mijloc necinstit de a obţine profituri personale.

AFACERÍ//ST ~şti *m*. *depr.* Individ care obţine profituri personale prin mijloace necinstite.

AFÉCT ~e *n*. *psihol.* Stare emoţională puternică cu evoluţie violentă şi de scurtă durată.

A AFECTÁ I afectéz *tranz*. (*bani*, *bunuri materiale*) A destina unui scop determinat; a aloca; a asigna.

A AFECTÁ II afectéz 1. *tranz*. 1) (*persoane*) A indispune, provocând un sentiment neplăcut; a aduce în stare de afect. 2) (*stări sufleteşti, sentimente*) A prezenta ca real, recurgând la înşelăciuni; a simula. **~ sentimente de compasiune. ~ regretul.**

AFECTU//ÓS ~oásă (**~óşi**, **~oáse**) *adj. şi adverbial* (*despre persoane şi manifestările lor*) Care vădeşte atenţie şi duioşie; plin de afecţiune; tandru. **Copil ~. Tratament ~. A se comporta ~.**

AFECŢIÚN//E I ~i *f*. Atitudine plină de atenţie şi duioşie (faţă de cineva); tandreţe. **A trata (pe cineva) cu multă ~.**

AFECŢIÚN//E II ~i *f*. Alterare a sănătăţii, considerată din punct de vedere al manifestărilor actuale, în afara cauzelor care au generat-o. **~ cardio-vasculară.**

AFERÍM *interj*. *înv*. (*exprimă aprobare entuziastă*) Bravo! Foarte bine; minunat.

A SE AFILIÁ se afiliáză *intranz*. (*despre organizaţii*, *instituţii*, *societăţi*) 1) A deveni membru al unei afiliaţii. 2) A fi membru al unei afiliaţii.

A AFINÁ afinéz *tranz*. 1) (*mase metalice*) A curăţa prin afinaj. 2) (*fibre textile de bumbac*, *lână* etc.) A subţia prin afinaj; a face foarte fin.

AFINIT//ÁTE ~ăţi *f*. 1) Apropiere între persoane (pe baza asemănării de păreri, caracter, gusturi, preferinţe, preocupări etc.); asemănare morală. 2) *chim*. Proprietate a două substanţe de a intra în reacţie una cu alta. 3) *jur*. Legătură de rudenie, stabilită prin căsătorie între unul dintre soţi şi rudele celuilalt soţ.

A AFIRMÁ afírm *tranz*. 1) A enunţa în mod ferm. 2) A declara ca fiind adevărat.

A SE AFIRMÁ mă afírm *intranz*. A se manifesta în mod deosebit (undeva, prin ceva); a se remarca; a se reliefa; a se evidenţia; a se impune; a se ilustra; a se deosebi; a se distinge; a se diferenţia; a diferi; a excela. **M-am ~at în mediul internauţilor. A se ~ prin competenţe speciale într-un domeniu.**

A AFÂNÁ afânéz *tranz*. (*sol*, *fân*, *paie* etc.) A face mai puţin îndesat; a înfoia.

AFLUÉNŢ//Ă ~e *f*. Concentraţie mare (de oameni) care se îndreaptă spre un loc anumit; sosire masivă (de oameni) într-un loc anumit; aflux.

AFLÚX ~uri *n*. 1) Curgere abundentă şi intensă (a unui lichid organic, mai ales a sângelui) spre o parte a corpului. 2) *fig*. Concentraţie mare (de persoane) care se îndreaptă spre un loc anumit; sosire masivă (de oameni) într-un loc anumit; afluenţă. **~ de vizitatori**.

AFRÓNT ~uri *n*. Ofensă adusă cuiva în public (cu scopul de a-l dezonora şi/sau de a-l umili).

ÁGĂ ági *m*. *înv*. 1) Ofiţer care făcea parte din vechea armată turcă, în perioada de până în sec. XIX. 2) Şef de agie pe teritoriul unui judeţ, în perioada de până în sec. XIX.

AGÁLE *adv. şi adjectival* Fără grabă; în voie; încet; domol; alene; pe îndelete. **A merge ~. Paşi ~.**

AGÁP//Ă ~e *f*. 1) Petrecere îmbelşugată şi plină de fast, organizată de obicei într-un cerc de prieteni; banchet; party. 2) *înv*. Masă comună la care luau parte primii creştini.

A AGASÁ agaséz *tranz*. (*persoane*) A supăra foarte mult; a scoate din răbdări; a mânia; a înfuria; a exaspera; a intoxica.

AGÉND//Ă ~e *f*. 1) Carnet special, având

prevăzută câte o pagină pentru fiecare zi, în care se notează ceea ce trebuie făcut. 2) Program de chestiuni ce urmează să fie discutate într-o şedinţă sau de acţiuni care trebuie realizate; ordine de zi. **~a unei reuniuni.** **~a unei zile**. 3) Cărţulie specială care cuprinde anumite îndrumări practice într-un domeniu oarecare de activitate. **~ a bibliotecarului**.

AGÉN//T ~ţi *m*. 1) Persoană care îndeplineşte o misiune specială, fiind angajată în serviciul unui stat, guvern, al unei societăţi sau persoane particulare. **~ de securitate**. **~ de asigurări**. **~ comercial**. **~ diplomatic**. **~ de legătură**. 2) Factor (forţă, corp, substanţă etc.) cu acţiune determinantă în producerea unui anumit fenomen. **~ chimic.** **~ atmosferic**. 3) *lingv.*: **Nume de ~,** nume (substantiv, adjectiv) indicând autorul acţiunii exprimate de un verb.

AGENŢÍ//E ~i *f*. 1) Instituţie având funcţia principală de intermediar. **~ economică**. **~ de bilete**. **~ de călătorii**. **~de turism.** ♦ **~ de presă** (*sau* **telegrafică**), instituţie care culege informaţii din toate domeniile vieţii şi le furnizează presei sau televiziunii. 2) Reprezentanţă diplomatică permanentă a unui stat într-un alt stat străin; ambasadă; consulat. 3) Subdiviziune economico-financiară, situată pe un teren diferit de cel al unităţii (întreprinderii, instituţiei) în subordinea căreia se află; sucursală; filială. **~ia unei bănci**.

ÁGER ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* 1) (*despre persoane şi manifestările lor*) Care vădeşte uşurinţă şi rapiditate (în mişcări); iute; vioi; sprinten; agil. **Un copil ~.** **Mişcările ~e ale degetelor**. 2) (*despre persoane şi manifestările lor*) Care vădeşte promptitudine în efectuarea operaţiilor intelectuale; capabil să înţeleagă foarte repede; isteţ; agil. **Minte ~ă**. 3) (*despre ochi*, *privire*) Care cercetează cu multă atenţie şi descoperă cu uşurinţă cele mai mici detalii; scrutător.

A AGESTÍ agestésc *tranz. înv. reg.* (*ape curgătoare*) A opri cu ajutorul unui agest; a zăgăzui; a îndigui; a iezi; a stăvili; a bara.

A SE AGESTÍ mă agestésc *intranz. înv. reg.* 1) (*despre buşteni*, *crengi etc.*) A forma un agest; a se îngrămădi la cotitura unei ape. 2) *fig.* A găsi adăpost; a se aciua (undeva); a se oploşi; a se pripăşi.

AGHESMUÍ//T ~tă (**~ţi**, **~te**) *adj.* 1) *rel.* Care a fost supus aghesmuirii; stropit cu agheasmă; sfinţit. 2) *fig.* (*despre persoane*) *pop. peior.* Care a consumat (puţin) alcool; aflat în stare de ebrietate; cherchelit; ameţit; cinstit.

AGHI//ÓS ~oáse *n*. 1) *rel.* Cântare liturgică. 2): ♦ **A trage** (**la**) **~oáse**, *pop., fam.* a) a cânta întins şi monoton. b) a dormi sforăind.

AGHIOTÁN//T ~ţi *m*. *înv. v.* **ADJUTANT**.

AGÍ//E ~i *f*. *înv. ist.* (*în Moldova sec. XVIII-XIX*) 1) Organ administrativ însărcinat cu menţinerea ordinii publice în capitală. 2) Totalitatea persoanelor care îşi făceau serviciul la această instituţie. 3) Funcţia de agă.

AGÍL ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* (*despre persoane şi manifestările lor*) 1) Care vădeşte uşurinţă şi rapiditate (în mişcări); ager; iute; vioi; sprinten. 2) Care vădeşte dexteritate şi pricepere; îndemânatic; dibaci.

AGILITÁTE *f*. Caracter agil.

A AGITÁ I agít *tranz*. (*persoane*) 1) A convinge (să ia o poziţie, să adopte o atitudine etc. în favoarea a ceva sau a cuiva), făcând agitaţie. 2) A convinge de justeţea unui lucru, pentru a atrage de partea sa.

A AGITÁ II agít *tranz*. 1) A face să se agite. **~ batista.** 2) (*substanţe lichide*) A amesteca clătinând vasul, pentru a face să se dizolve.

A SE AGITÁ mă agít *intranz*. A se mişca în mod neregulat în direcţii diferite; a se clătina; a flutura.

2) fig. (*despre oameni*) A fi cuprins de agitaţie; a se nelinişti; a se îngrijora; a se frământa; a se impacienta; a se zbuciuma. 3) (*despre ape*) A se mişca în valuri; a se tulbura; a se zbuciuma.

AGITÁŢÍ//E ~i *f.* 1) Mişcare continuă, intensă a unei mulţimi (de oameni, vehicule etc.) în diferite sensuri, pe un anumit spaţiu; animaţie. **Pe străzi e mare ~.** 2) Stare de tensiune nervoasă, declanşată de emoţii puternice şi manifestată în mişcări dezordonate şi în acţiuni necontrolate de raţiune. **A manifesta ~.**

A AGLOMERÁ aglomerează *tranz.* (*despre unele substanţe*) A uni cu un liant, încât părţile componente să formeze un tot omogen.

A SE AGLOMERÁ mă aglomeréz *intranz.* A se aduna în număr mare într-un spaţiu restrâns; a se îngrămădi; a se înghesui. **Mulţimea s-a aglomerat la ieşirea de pe stadion.**

AGNÓSTIC ~i *m. filoz.* Adept al agnosticismului.

AGNOSTICÍSM *n. filoz.* Concepţie filozofică idealistă care declară imposibilitatea cunoaşterii (parţială sau chiar totală) a lumii obiective şi a legităţilor ei.

AGONÍ//E ~i *f.* 1) Perioadă (foarte scurtă) din viaţa unui organism, care precedă moartea acestuia. ♦ **(A fi) în ~,** (a fi) pe moarte, (a fi) muribund. 2) *fig.* Stare de declin, care precedă dispariţia a ceva! **~ia unui regim politic**.

AGONIS//EÁLĂ ~éli *f.* Câştig dobândit prin muncă şi economie.

A AGONISÍ agonisésc *tranz.* (*avere, bunuri materiale*) A dobândi prin muncă şi sârguinţă.

A AGONIZÁ agonizéz *intranz.* (*despre fiinţe*) A fi în agonie.

AGRAMÁ//T ~tă (~ţi, ~te) *adj.* 1) *şi substantival* (*despre persoane*) Care face greşeli de limbă elementare. 2) *fig.* (*despre persoane*) Care nu are cunoştinţe elementare; necărturar; ignorant. 3) *şi adverbial* (*despre scrieri*) Care conţine greşeli elementare de ortografie şi gramatică; cu multe greşeli de limbă.

AGRÁR ~ă (~i, ~e) *adj.* 1) Care ţine de pământ şi de exploatarea lui; privitor la pământ şi la proprietatea asupra lui. **Lege ~ă. Reformă ~ă.** 2) Care are drept ramură principală a economiei agricultura; bazat pe agricultură. **Stat ~.**

A AGRAVÁ agravéz *tranz.* A face să se agraveze; a înrăutăţi; a înăspri; a complica. **Nu agrava şi mai tare starea de lucruri.**

A SE AGRAVÁ se agraveáză *intranz.* A deveni mai grav; a se înrăutăţi; a se înăspri; a se complica. **Sănătatea i s-a agravat.**

A AGREÁ agreéz *tranz.* 1) (*persoane*) A trata cu agrement; a vedea cu ochi buni; a simpatiza. **El mă agrează.** 2) (*proiecte, iniţiative* etc.) A primi favorabil; a obţine consimţământul din partea cuiva. **Conducerea a agreat această iniţiativă. Proiectul a fost agreat de comisia de experţi.** 3) *dipl.* (*reprezentanţi diplomatici*) A accepta în misiune, dându-le agrementul. **Ambasadorul a fost agreat.**

AGREÁBIL ~ă (~i, ~e) *adj.* 1) Care produce plăcere; plăcut. **Muzică ~ă. Miros ~.** 2) (*despre persoane şi manifestările lor*) Care trezeşte un sentiment de simpatie. **Are un comportament ~.**

AGRESIÚN//E ~i *f.* 1) Atac armat, brutal şi neaşteptat, împotriva unui stat cu scopul de a-i cotropi teritoriile. **A comite o serie de ~i contra unui stat.** 2) Atac violent contra unei persoane. **Nu admit ~ea contra nimănui.**

AGRESÍV ~ă (~i, ~e) *adj.* 1) Care are caracter de agresiune. **Acţiune ~ă. Bloc ~.** 2) (*despre persoane*) Care are tendinţa să atace (mai ales în cuvinte); pornit sau pus pe ceartă.

AGRESÓR ~i *m. şi adjectival* Persoană sau stat care comite o agresiune. **Stat ~.**

AGRICULTÚR//Ă ~i *f.* 1) Cultivare a pământului.

A avea drept ocupaţie principală ~a. 2) Ramură a economiei naţionale care cuprinde cultivarea pământului şi creşterea animalelor utile omului.

AGROBIOLOGÍE *f.* Ramură a ştiinţei, care se ocupă cu studiul acţiunii legilor biologice asupra culturii plantelor şi a creşterii animalelor.

AGROTÉHNICĂ *f.* Totalitatea procedeelor tehnice, folosite în cultura plantelor.

AGROZOOTÉHNICĂ *f.* 1) Ramură a agriculturii, care se ocupă de exploatarea păşunilor şi de cultivarea plantelor furajere. 2) Totalitatea utilajelor tehnice folosite la cultivarea plantelor furajere şi la creşterea animalelor.

AGURÍ//D ~dă (**~zi**, **~de**) *adj.* (*mai ales despre poamă, struguri*) Care are bobiţele verzi (de obicei mărunte) şi foarte acre.

AGURÍDĂ *f.* Strugure cu bobitele verzi şi foarte acre, (de obicei mărunte).

AHTIÁ//T ~tă (**~ţi**, **~te**) *adj.* (*despre persoane*) Care se ahtiază; stăpânit de o dorinţă puternică (de a face ceva); dornic; setos. **A fi ~ după ceva (sau după cineva).**

AÍDOMA *adv.* 1) În mod asemănător (cu); la fel (ca); asemenea, 2) *şi adjectival* În mod real; în conformitate cu realitatea; realmente; într-adevăr; aievea.

AIÉVEA *adv. şi adjectival* 1) În mod real; în conformitate cu realitatea; realmente; într-adevăr; aidoma. 2) În mod concret; clar; distinct; lămurit.

AÍSBERG ~uri *n.* Bloc mare de gheaţă, care s-a desprins de la calotele glaciare polare şi pluteşte prin apele mărilor şi oceanelor polare spre zona caldă; gheţar plutitor.

A AIURÁ aiuréz *intranz.* (*despre persoane*) 1) A vorbi fără înţeles, fiind în inconştienţă; a delira. 2) *fig. fam.* A vorbi mult şi fără rost; a trăncăni; a pălăvrăgi; a îndruga.

AIÚREA *adv.* 1) În altă direcţie decât trebuie; anapoda. 2) *şi adjectival* Contrar regulilor moralei; rău; anapoda.

AJÚR ~uri *n.* 1) Găuri decorative, obţinute prin scoaterea sau tăierea unor fire în interiorul motivelor unei broderii sau dantele. 2) Broderie sau dantelă cu asemenea găuri decorative. 3) *text.* Tricotaj cu găurele decorative, obţinute în timpul tricotării prin operaţii speciale. 4) *arhit.* Ornament constând din diferite răriturі şi găurele, care permit pătrunderea luminii.

A AJUSTÁ ajustéz *tranz.* 1) *teh.* (*piese*) A adapta la un ansamblu. 2) (*elemente vestimentare*) A potrivi pe corp.

ALABÁSTRU *m.* *constr.* Ghips microgranulos de culoare albă, întrebuinţat în construcţie sau la modelarea unor obiecte ornamentale.

ALÁI ~uri *n.* 1) Mulţime de oameni care participă la o ceremonie, mergând (solemn) în aceeaşi direcţie; procesiune; cortegiu. 2) Mulţime gălăgioasă de oameni, care însoţeşte pe cineva. 3) Gălăgie produsă de o asemenea mulţime. 4) *înv.* Suită care însoţea sau întâmpina un domnitor. ♦ **Cu mare ~,** cu mare pompă; cu mult fast. ♦ **A face cuiva ~,** a întâmpina sau a petrece pe cineva zgomotos şi cu mare pompă.

ALANDÁLA *adv.* 1) Fără rost; fără nici o noimă. **A umbla ~.** 2) La întâmplare; în dezordine. **A pune lucrurile ~.** 3) Contrar normei; pe dos; anapoda. **A îmbrăca o haină ~. A face totul ~.**

ALÁRM//Ă ~e *f.* 1) Semnal care anunţă apropierea (sau existenţa) unei primejdii. **A da ~a. ~ aeriană.** 2) Frică de care este cuprins cineva la apropierea unui pericol sau în faţa a ceva necunoscut.

ALBATRÓ//S ~şi *m.* *ornitol.* Pasăre marină de talie mare, cu penaj alb şi suriu, cu aripi lungi ascuţite şi cu ciocul încovoiat, care trăieşte mai ales în mările australe.

ALCHIMÍ//E ~i *f.* Chimie ocultă medievală, care

avea drept scop principal găsirea pietrei filozofale, care se pretindea că ar preface toate metalele în aur şi ar da oamenilor tinereţe şi nemurire.

ALCÓV ~uri *n*. 1) Adâncitură sau firidă în peretele dormitorului, unde se aşează patul (sau paturile). 2) *înv.* Cameră special amenajată pentru dormit; dormitor.

ALDÍN ~ă (**~i**, **~e**) *adj. şi substantival* (*despre caractere sau litere tipografice*) Care are contur mai gros decât cel obişnuit; gras.

ALEÁN ~uri *n*. 1) Stare de tristeţe profundă; suferinţă provocată de imposibilitatea de a revedea ceva drag şi scump; întristare. ♦ **A-l ajunge ~ul (pe cineva),** a-l apuca dorul (pe cineva). 2) Atitudine duşmănoasă (faţă de cineva); vrăjmăşie; ură; duşmănie; ostilitate.

ALÉ//E ~i *f*. Drum dintr-un parc, aşternut cu nisip, prundiş sau asfalt şi mărginit de arbori, arbuşti şi verdeaţă.

ALEGÓRIC ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* 1) Care conţine o alegorie; bazat pe alegorie. **Pictură ~ă**. 2) Care exprimă o alegorie. **Personaj ~**.

ALEGORÍ//E ~i *f*. 1) Procedeu artistic de exprimare a unei idei abstracte printr-o imagine concretă, printr-un tablou, printr-o fiinţă vie etc. 2) Lucrare artistică, care are la bază acest procedeu.

ALÉNE *adv. şi adjectival* Fără grabă; în voie; încet; domol; agale; (pe) îndelete. **A se mişca ~**. **Vorbă ~**.

A ALFABETIZÁ alfabetizéz *tranz*. (*persoane analfabete*) A învăţa să citească şi să scrie.

A ALIÁ aliéz *tranz*. 1) (*metale sau metale şi metaloizi*) A combina prin topire pentru a obţine un aliaj. 2) A face să se alieze.

A SE ALIÁ mă aliéz *intranz*. 1) (*despre state, popoare, grupări politice* etc.) A încheia o alianţă. 2) (*despre persoane*) A se face aliat; a deveni aliat (cu cineva).

ALIÁJ ~e *n*. Produs metalic, rezultat din combinarea prin topire a mai multor metale, a unor metale cu metaloizi sau prin incorporarea unora în masa celorlalţi. **~ dur**. **~ tipografic**. **Oţelul este un ~ dur**.

ALIÁNŢ//Ă ~e *f*. 1) Înţelegere (dintre două sau mai multe state) în vederea realizării unui scop comun pe bază de un tratat. 2) Legătură sau înţelegere (dintre diferite clase, partide politice sau grupări sociale) în vederea atingerii unui scop comun. **~a pentru integrare europeană.**

ALIBÍ ~uri *n. jur*. 1) Dovadă de nevinovăţie, constând în faptul că în momentul comiterii infracţiunii persoana acuzată se găsea într-un loc diferit de cel unde a fost comisă crima. **A invoca un ~**. **A furniza/a asigura (cuiva) un ~**. 2) *fig*. Circumstanţă sau activitate care îi permite cuiva să se dezvinovăţească.

ALÍC//Ă ~e *f. mai ales la pl*. 1) Proiectile sferice mici de plumb cu care se încarcă cartuşele la armele de vânătoare. 2) *constr.* Piatră sau cărămidă fărâmiţată, folosită ca material de umplutură la prepararea betonurilor.

A ALIENÁ alienéz *tranz. jur*. (*drepturi, proprietăţi, bunuri* etc.) A face să intre în posesia altcuiva (printr-un act oficial); a îndepărta.

ALIENÁBIL ~ă (**~i**, **~e**) *adj. jur*. (*despre drepturi, fonduri, bunuri* etc.) Care poate fi alienat.

ALIENÁ//T ~tă (**~ţi**, **~te**) *adj. şi substantival* (*despre persoane*) Care suferă de o boală mintală şi necesită internare într-un spital de psihiatrie; dement; nebun. ♦ **Spital de ~ţi,** ospiciu.

ALIFÍ//E ~i *f*. Preparat medicamentos sau cosmetic sub formă de pastă sau emulsie consistentă, compus din substanţe grase şi elemente active; cremă cu proprietăţi curative sau cosmetice; unguent; unsoare.

ALIMÉNT ~e *n*. Substanţă sau produs care

serveşte la nutriţia unui organism viu; hrană; nutriment.

A ALINÁ alín *tranz*. A face să se aline. **A-i alina cuiva durerea. A alina o persoană.**

A SE ALINÁ mă alín *intranz*. A ajunge la o stare de linişte; a se linişti; a se calma; a se potoli. **Mă alin cu gândul la plecare.**

ALINEÁT ~e *n*. 1) Rând retras dintr-un text scris sau tipărit, care începe mai la dreapta decât celelalte rânduri (pentru a pune în evidentă începutul unui pasaj nou, a anunţa o nouă idee); rând nou. 2) Pasaj de text, cuprins între două rânduri de acest fel. 3) *jur.* Pasaj al unui articol de lege.

A ALINIÁ aliniéz *tranz*. 1) (*traseul unei străzi*) A aranja pe o linie dreaptă. 2) A face să se alinieze.

A SE ALINIÁ mă aliniéz *intranz*. (*despre persoane*) 1) A se aşeza pe o linie dreaptă; a se aranja. 2) *fig.* A se conforma cu fidelitate; a adera. **Mă aliniez la părerea ta.**

ALIOTMÁN *n*. *înv*. Neam turcesc; turcime.

ALIŞVERÍŞ ~uri *n*. *înv*. Proces de realizare a mărfurilor sub formă de vânzare-cumpărare; negoţ; comerţ. ♦ **A face ~,** a se ocupa cu afaceri comerciale.

ALITERÍŢI//E ~i *f*. *stil.* Procedeu stilistic care constă în repetarea aceluiaşi sunet sau a unui grup de sunete în cuvinte succesive (pentru a crea impresia că aceste cuvinte rimează).

ALIV//ÁNCĂ ~énci *f*. *culin.* Produs alimentar preparat la cuptor, dintr-un amestec de făină de păpuşoi cu lapte acru şi cu ou bătut.

ALIVÁNTA I *interj*. (*exprimă un ordin, o supărare*) Pleacă de aici; pe aici ţi-e drumul.

ALIVÁNTA II *adv*. Peste cap; de-a dura; de-a rostogolul.

ALIVÉNCI *f*. *pl*. 1) Dans popular moldovenesc, jucat de mai multe perechi cu paşi mărunţi, într-un ritm vioi. 2) Melodie după care se execută acest dans.

ALMANÁH ~uri *n*. 1) Calendar cuprinzând informaţii cu caracter popularizant din diferite domenii ale vieţii sau ştiinţei. 2) Publicaţie periodică (de obicei anuală), ce conţine materiale cu caracter enciclopedic, având la bază un calendar.

A ALOCÁ alóc *tranz*. (*bani*, *materiale*) A destina unui scop determinat; a afecta; a asigna.

ALOCÁŢI/E ~i *f*. 1) Acţiunea de a aloca. 2) Sumă de bani acordată de stat sau de o instituţie pentru un anumit scop; ajutor bănesc. **A beneficia de o ~ de stat.**

ALOGÉN ~ă (**~i**, **~e**) *adj*. Care este străin ca origine şi esenţă de mediul în care trăieşte. **Element ~.**

ALPACÁ I *f*. Aliaj metalic inoxidabil, asemănător cu argintul, din care se fac tacâmuri, instrumente medicale etc.

ALPACÁ II ~le *f*. 1) *zool.* Animal domestic, înrudit cu lama, răspândit în America de Sud şi renumit prin lâna sa fină, lungă şi subţire de culoare albă sau neagră. 2) Stofă subţire, fabricată din lâna acestui animal.

ALPÍN ~ă (**~i**, **~e**) *adj*. 1) Care este caracteristic pentru munţii Alpi sau pentru regiunile muntoase; propriu munţilor Alpi sau regiunilor muntoase. **Climă ~ă**. **Peisaj ~.** 2) Care se află în munţii Alpi (sau la munte); din munţii Alpi (de munte). **Staţiune ~ ă**.

A ALTERÁ alteréz *tranz*. 1) (*acte*, *texte etc*.) A prezenta drept veritabil prin denaturare intenţionată; a falsifica; a contraface. 2) *muz.* (*înălţimea sunetelor muzicale*) A modifica cu ajutorul accidenţilor muzicali. 3) A face să se altereze.

A SE ALTERÁ se altereáză *intranz*. 1) A pierde proprietăţile pozitive sub acţiunea factorilor externi; a se strica; a se descompune. 2) (*despre sunete*) A-şi modifica calitatea.

A ALTERNÁ alternéz *tranz*. A face să se alterneze.

A SE ALTERNÁ se alterneáză *intranz*. 1) A se succede prin alternanţă. 2) (*despre sunetele vorbirii*) A se modifica prin alternanţă.

ALTERNÁNŢ//Ă ~e *f*. 1) Succesiune regulată, în timp şi în spaţiu, a elementelor unei serii. 2) *lingv*. Schimbare regulată a unui sunet din temă prin alt sunet în diferitele forme flexionare ale aceluiaşi cuvânt. ~ **consonantică**. ~ **vocalică**.

ALTERNATÍV ~ă (**~i**, **~e**) *adj*. Care alternează.

ALTERNATÍV//Ă ~e *f*. 1) Posibilitate de a alege între două soluţii, situaţii, lucruri etc. care se exclud reciproc. 2) Sistem din două judecăţi, dintre care una este adevărată, iar cealaltă este neapărat falsă (din punct de vedere logic).

ALTÉŢ//Ă ~e *f*. 1) (*folosit mai ales ca formulă de adresare*) Titlu de noblеţe, dat prinţilor sau prinţeselor de sânge. ~ **a sa prinţesa**. 2) Persoană care poartă asemenea titlu.

ALTITÚDIN//E ~i *f*. Înălţime a unui loc de pe faţa pământului, considerată în raport cu nivelul mării.

ALTÍŢ//Ă ~e *f*. Porţiune ornamentală (brodată sau împodobită cu găurică), situată în partea de sus a mânecii unei ii.

ALTRUÍSM *n*. (*în opoziţie cu* **egoism**) Atitudine de grijă dezinteresată sau devotament faţă de alte persoane.

ALÚRĂ *f*. 1) Fel de a se mişca, de a umbla (al unei persoane); mers; umblet. 2) Fel de a se prezenta (al unei persoane); aparenţă generală; înfăţişare.

ALUVIÚN//E ~i *f*. Strat de nămol, nisip şi pietriş, depus în albia unei ape curgătoare sau pe şes.

ALÚZI//E ~i *f*. Cuvânt sau expresie prin care se evocă ideea unei persoane sau a unui lucru, fără a se face referire directă la ele; subînţeles. ♦ **A face ~ (la cineva** *sau* **ceva)**, a vorbi pe ocolite despre cineva sau ceva.

ALVEÓL//A ~e *f*. 1) Cavitate din osul maxilarului, în care este implantată rădăcina dintelui. ~ **dentară**. 2) Cavitate sferică de dimensiuni foarte mici, situată la capătul subdiviziunilor bronhice. 3) Celulă din ceară, făcută de albină în fagure.

ALVÍŢ//Ă ~e *f*. *gastronom*. Preparat culinar dulce, pregătit din zahăr sau miere, nuci şi albuş de ou sau amidon; nuga.

AMÁBIL ~ă (**~i**, **~e**) *adj*. (*despre persoane şi manifestările lor*) Care vădeşte bun simţ şi serviabilitate; politicos.

AMALGÁM ~e *n*. 1) Aliaj metalic, conţinând mercur. ~ **de argint**. 2) *fig*. Amestec de diferite elemente eterogene; îngrămădire haotică de elemente care se exclud; talmeş-balmeş; conglomerat.

A AMALGAMÁ amalgaméz *tranz*. 1) A uni, formând un amalgam. 2) *fig*. (*elemente eterogene*) A combina, formând un amestec.

AMÁN *interj*., *înv*. (*exprimă o rugăminte*) Iertare! îndurare! ♦ **A fi** (sau **a ajunge**) **la ~,** a fi (sau a ajunge) la mare nevoie; a fi la strâmtoare. ♦ **A lasă** (pe cineva) **la ~,** a părăsi (pe cineva) în momentul cel mai greu.

AMÁNET ~e *n*. Obiect depus drept garanţie a întoarcerii unei datorii; zălog; gaj. **A pune ~. A lăsa ~ un ceas.**

A AMANETÁ amanetéz *tranz*. 1) (*obiecte*) A da în calitate de amanet; a zălogi. 2) (*obiecte*) A lua în calitate de amanet; a zălogi.

AMAZOÁN//Ă ~e *f*. 1) *mitol*. (*în mitologia greacă*) Femeie făcând parte dintr-un trib războinic de femei, care erau bune călăreţe şi arcaşe. 2) Femeie care practică călăria. 3) Costum de călărie pentru femei.

A AMBALÁ I ambaléz *tranz*. A pune într-un pachet în vederea transportării, depozitării sau vinderii; a împacheta.

A AMBALÁ II ambaléz *tranz.* A face să se ambaleze.

A SE AMBALÁ mă ambaléz *intranz.* 1) (*despre cai*) A trece la fuga în galop. 2) (*despre motoare*) A depăşi turaţia normală. 3) *fig.* (*despre persoane*) A căpăta tot mai mult suflet; a se însufleţi; a se înflăcăra; a se anima.

AMBASADÓR ~i *m.* Reprezentant diplomatic permanent al unui stat într-o ţară străină.

AMBIÁNŢ//Ă ~e *f.* Mediu material, moral sau intelectual, care înconjoară o persoană (sau un grup de persoane); atmosferă materială sau spirituală; climat.

AMBIGUIT//ÁTE ~ăţi *f.* 1) Caracter ambiguu; ambivalenţă; echivoc. 2) Expresie ambiguă; echivoc.

AMBÍGU//U ~ă (~i, ~e) *adj.* (*despre cuvinte, expresii, enunţuri*) Care prezintă două sau mai multe sensuri posibile, oferind posibilitatea de a fi interpretat în mai multe feluri; echivoc; ambivalent.

AMBÍŢI//E ~i *f.* 1) Dorinţă puternică şi permanentă de onoruri, glorie şi succes, izvorâtă din aprecierea (uneori exagerată) a propriilor capacităţi. 2) Dorinţă arzătoare de a obţine ceva. ♦ **A-şi pune ~ia,** a-şi pune în gând de a realiza ceva cu orice preţ.

A AMBIŢIONÁ ambiţionéz *tranz.* (*persoane*) A face să se ambiţioneze.

A SE AMBIŢIONÁ mă ambiţionéz *intranz.* (*despre persoane*) 1) A avea ambiţie; a fi stăpânit de ambiţie. 2) A stărui cu ambiţie într-o acţiune sau într-o atitudine; a se îndărătnici; a se încăpăţâna; a se obstina.

ÁMBR//Ă ~e *f.* Substanţă ceroasă fosilizată, dură, de culoare galben-cenuşie şi transparentă, formată în intestinul unei specii de animale (acvatice) şi folosită în industria parfumurilor; chihlimbar.

A AMBREIÁ ambreiéz *tranz.* (*motoare*) A cupla cu un mecanism care urmează a fi pus în mişcare.

AMBREIÁJ ~e *n. mec.* 1) Organ de maşină care asigură o legătură temporară între doi arbori coaxiali, permiţând cuplarea şi decuplarea comandate sau automate în timpul funcţionării. 2) Dispozitiv prin care se leagă solidar, pe un timp anumit, două mecanisme, permiţând cuplarea sau decuplarea în timpul funcţionării. ~ **mecanic**.

AMBRÓZI//E ~i *f.* 1) *mitol.* (*în mitologia greacă*) Substanţă aromată, care servea drept hrană zeilor din Olimp, dându-le tinereţe veşnică şi nemurire. 2) *fig.* Mâncare delicioasă.

AMBULÁN//T ~tă (~ţi, ~te) *adj.* 1) (*despre meşteri, cântăreţi, artişti* etc.) (*mai ales în trecut*) Care se deplasează în diferite locuri pentru a-şi exercita activitatea profesională. **Negustor ~.** 2) *fig.*: ♦ **Bibliotecă ~tă,** persoană foarte cultă; om erudit, cu multe lecturi.

AMBULÁNŢ//Ă ~e *f.* 1) Vehicul special amenajat pentru transportarea bolnavilor sau a răniţilor la spital; salvare. 2) *mil.* Spital ambulant, care însoţeşte unităţile militare.

AMBULATÓRI//U I ~e (~i) *adj.* (*despre tratamente medicale*) Care se face fără internare în spital.

AMBULATÓRI//U II ~i *n.* Instituţie curativ-profilactică, în care bolnavilor li se acordă asistenţă medicală, fără a fi internaţi.

A AMBUTISÁ ambutiséz *tranz.* (*foi de metal*) A prelucra la rece sau la cald, prin deformare plastică, pentru a obţine anumite obiecte (cutii, capace, farfurii etc.).

A AMELIORÁ amelioréz *tranz.* A face să se amelioreze; a îmbunătăţi.

A SE AMELIORÁ se amelioreáză *intranz.* A deveni mai bun (din punct de vedere calitativ) sau a reveni la starea precedentă; a se îmbunătăţi.

A AMENAJÁ amenajéz *tranz.* 1) (*case, terenuri,*

interioare etc.) A prepara în vederea unei utilizări determinate; a aranja. 2) (*valorificarea pădurilor*) A organiza în aşa fel, încât să se poată realiza o productivitate optimă.

A AMENDÁ I amendéz *tranz*. (*persoane*) A supune unei amende.

A AMENDÁ II amendéz *tranz*. 1) *jur.* (*legi*, *texte*) A ameliora printr-un amendament. 2) (*soluri*) A trata cu amendamente.

AMENDAMÉNT ~e *n*. 1) *jur.* Modificare propusă pentru textul unei legi, destinate unei asamblei deliberative, cu scopul de a-l îmbunătăţi. 2) *agron.* Operaţie efectuată în scopul măririi fertilităţii solului.

A AMENINŢÁ amenínţ *tranz*. 1) (*fiinţe*) A speria cu o pedeapsă printr-o vorbă sau printr-un gest. 2) A avertiza cu un gest asupra eventualelor consecinţe. 3) A pune în primejdie; a face să fie în primejdie. 4) *înv*. A semnaliza prin sine însuşi; a prevesti.

A AMERIZÁ amerizéz *intranz*. (*despre hidroavioane*) A se aşeza pe apă.

AMETÍST ~e *n*. Piatră scumpă străvezie, de culoare violetă.

AMFÍBI//U ~e (~i) *adj. şi substantival* 1) *zool*. Care poate trăi şi în apă, şi pe uscat. 2) *teh*. (*despre vehicule*) Care poate merge şi pe apă, şi pe uscat.

AMFITEÁTR//U ~e *n*. 1) (*la vechii greci şi la romani*) Construcţie (deschisă) de formă circulară sau ovală cu o arenă (în centru) şi locuri pentru spectatori, etajate în gradene (trepte), unde aveau loc jocurile publice. 2) Sală mare de conferinţe (într-o instituţie de învăţământ), în care locurile sunt dispuse în gradene. 3) Parte a unei săli de spectacole, în care locurile pentru spectatori sunt dispuse în trepte sau pe plan înclinat.

AMFITRIÓN ~i *m*. 1) Persoană care oferă o masă oaspeţilor săi; stăpân al casei considerat în raport cu oaspeţii sau chiriaşii săi; gazdă.

ÁMFOR//Ă ~e *f*. Vas mare de lut, de formă ovoidală sau sferică, cu două torţi, în care în antichitate se păstrau grânele sau lichidele (vinul, untdelemnul ş. a.).

AMÍC ~i *m*. (*folosit şi ca termen de adresare*) Fiecare dintre persoanele legate printr-un sentiment de simpatie, stimă şi ataşament reciproc, luate în raport una cu alta; prieten.

AMIGDÁL//Ă ~e *f*. *anatom.* Fiecare dintre cele două glande în formă de migdală, aşezată în fundul gurii, de o parte şi de alta a omuşorului.

AMIRÁL ~i *m*. 1) Cel mai înalt grad în flota maritimă. 2) Ofiţer de marină cu cel mai înalt grad.

AMIRALIT//ÁTE ~ăţi *f*. 1) Corp de amirali; comandament superior maritim. 2) Clădirea unde îşi are sediul acest comandament.

AMNÁR ~e *n*. *înv*. Bucată de oţel menită să scoată, prin lovire, scântei din cremene.

A AMNISTIÁ amnistiéz *tranz*. 1) (*deţinuţi*) A elibera printr-o amnistie. 2) *fig*. (*persoane*) A scuti de o vină; a ierta; a scuza.

AMNÍSTI//E ~i *f*. Act al puterii legislative prin care se prescrie suprimarea pedepsei penale a unei (sau a mai multor) categorii de condamnaţi; graţiere.

AMÓR ~uri *n*. 1) Sentiment de afecţiune puternică (de natură erotică); dragoste; iubire. 2) *fig.:* ♦ **~ propriu** preţuire (deseori exagerată) a propriilor calităţi; mândrie.

AMÓRAL ~ă (~i, ~a) *adj.* Care este contrar moralei; în afara moralităţii; imoral.

AMÓRF ~ă (~i, ~e) *adj.* 1) (*despre corpuri*) Care nu are o formă anumită; lipsit de formă proprie; fără formă. 2) *fig*. (*despre persoane*) Care nu are reacţie promptă; lipsit de energie şi iniţiativă.

A AMORTIZÁ amortizéz *tranz*. *econ., fin.* 1) (*credite*, *datorii*) A stinge treptat prin plăţi succesive. 2) (*valoarea mijloacelor fixe*) A scădea

treptat, ca urmare a uzării în perioada de utilizare.

A AMPLIFICÁ amplífic *tranz*. 1) A face să se amplifice. 2) (*valori electrice*, *acustice*, *optice*) A spori în intensitate.

A SE AMPLIFICÁ se amplífică *intranz*. A căpăta amploare; a deveni mai amplu; a se mări.

AMPLITÚDIN//E ~i *f*. 1) *fiz*. Îndepărtare maximă, în raport cu poziţia de echilibru, a unui corp (sau a unei mărimi) care oscilează. **~ea unei unde**. **~ea unei pendule**. **~ea temperaturii diurne**. 2) *mat*. Distanţă, pe linie dreaptă, dintre punctele externe ale unui arc sau ale unei curbe. 3) *fig*. Desfăşurare largă; amploare; întindere; extindere; anvergură.

AMPLOÁRE *f*. 1) Caracter amplu. 2) *fig*. Desfăşurare largă; amplitudine; anvergură. **De mare ~**. **În toată ~ea**.

ÁMPL//U ~ă (~i, ~e) *adj*. Care este de o mărime ce depăşeşte cu mult mărimea medie (în ceea ce priveşte lărgimea, suprafaţa, cantitatea, importanţa, intensitatea etc.); mare; vast; extins; întins.

AMPRÉNT//Ă ~e *f*. 1) Urmă lăsată de un obiect prin apăsare pe o suprafaţă sau prin contact cu ea. **~e digitale**. 2) *fig*. Urmă lăsată de o idee, de un sentiment, de o boală etc.; trăsătură specifică; pecete. **~ a unui scriitor**. **~ a vremii**.

A AMPUTÁ amputéz *tranz*. 1) (*membre ale corpului*) A tăia pe cale chirurgicală. 2) *fig*. (*spaţii*, *opere artistice* etc.) A reduce ca volum fără discernământ; a ciopârţi; a trunchia.

AMULÉT//Ă ~e *f*. Obiect mic, căruia superstiţioşii îi atribuie puterea magică de a aduce noroc celui care îl poartă sau de a-l feri de primejdii; talisman; fetiş.

A AMUZÁ amúz *tranz*. A face să se amuze; a înveseli; a distra.

A SE AMUZÁ mă amúz *intranz*. A fi cuprins de amuzament; a se înveseli.

AMUZÁN//T ~tă (~ţi, ~te) *adj*. Care amuză; în stare să amuze; hazliu; distractiv. **O întâmplare ~tă de tot.**

AMV//ÓN ~oáne *n*. Construcţie specială (catedră sau balcon) în biserică, de unde se predică sau se citeşte evanghelia.

ANACREÓNTIC ~ă (~i, ~e) *adj*. (*despre creaţii poetice*) Care cântă plăcerile vieţii; în spiritul odelor erotice ale poetului antic grec Anacreon. ♦ **Vers ~,** vers cu structura metrică proprie poeziilor lui Anacreon.

ANACRÓNIC ~ă (~i, ~e) *adj*. (*despre fapte*, *lucruri*, *obiceiuri*, *idei* etc.) Care este dintr-o epocă trecută; în dezacord cu actualitatea; neactual; învechit; perimat; vetust.

ANAFÓR//Ă ~ e *f*. 1) *ret*. Procedeu stilistic, constând în repetarea aceluiaşi cuvânt (sau grup de cuvinte) la începutul mai multor fraze sau părţi de frază, pentru accentuarea unei idei sau pentru obţinerea unor simetrii. 2) *lingv*. Fenomen sintactico-semantic de coeziune a discursului, constând în reluarea printr-un substitut (numit anafor sau anaforic) a unui termen deplin referenţial, exprimat anterior (numit antecedent).

ANAGRÁM//Ă ~e *f*. Cuvânt obţinut prin schimbarea ordinii literelor unui alt cuvânt (*de ex*.: **car-rac-arc**).

ANAHORÉ//T ~ţi *m*. *rar* Credincios care s-a retras într-un loc ferit de lume, petrecându-şi viaţa în post şi în rugăciuni; pustnic; schimnic; sihastru; ermit; ascet.

ANÁLE *f*. *pl*. 1) Scriere istorică, în care evenimentele importante din viaţa unui popor (a unui oraş, a unei familii) sunt descrise în ordine cronologică, an după an; cronică; letopiseţ. 2) Publicaţie ştiinţifică anuală. 3) *fig*. Istorie a unui popor.

ANALFÁBE//T ~tă (~ţi, ~te) *adj*. *şi substantival* (*despre persoane*) Care nu ştie să scrie şi să

citească; neştiutor de carte; necărturar.

ANALÍTIC ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* Care are la bază analiza; bazat pe analiză. **Gândire ~ă**. ♦ **Chimie ~ă,** ramură a chimiei, care se ocupă cu studiul elementelor chimice şi a combinaţiilor acestora. ♦ **Limbă ~ă,** *lingv.* limbă în care raporturile gramaticale sunt exprimate cu ajutorul unor cuvinte aparte (auxiliare).

A ANALIZÁ analizéz *tranz*. 1) A supune analizei; a cerceta; a studia; a investiga; a considera. 2) *chim*. (*structura substanţelor*) A stabili prin analiză.

ANALÍZ//Ă ~e *f.* 1) Operaţie intelectuală, constând în izolarea elementelor esenţiale care constituie un întreg (pentru a cunoaşte raporturile dintre aceste elemente şi modul în care ele formează acest întreg). 2) *filoz.* (*în opoziţie cu* **sinteză**) Metodă ştiinţifică de cercetare a fenomenelor prin descompunerea lor în elemente constitutive; cunoaştere de la compus la simplu. 3) Examinare amănunţită a unui fenomen (pentru a-l cunoaşte în detalii). ♦ **În ultimă ~,** în concluzie. 4) *chim*. Procedeu de determinare a compoziţiei chimice a unei substanţe. 5) *lingv*. Descompunere a cuvintelor şi a propoziţiilor în elemente constitutive pentru a determina valoarea lor gramaticală şi funcţia lor. **~ gramaticală**. **~ sintactică**. 6) *literat.*: ♦ **~ literară,** cercetare a conţinutului ideatic, a mesajului artistic şi a formei unei opere literare.

ANALÓG I ~i *m*. Lucru sau fiinţă care prezintă o asemănare parţială cu ceva sau cu cineva; corespondent; echivalent.

ANALÓG II ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* Care prezintă o analogie; asemănător.

ANALOGÍ//E ~i *f.* Asemănare (parţială) între două sau mai multe fenomene, obiecte, noţiuni; similitudine. **~ de păreri**. **A face ~**. ♦ **Prin ~,** prin asociere.

ANALÓGIC ~ă (**~i**, **~e**)) *adj.* Care are la bază o analogie; bazat pe analogie. **Raţionament ~**. ♦ **Modificare ~ă,** *lingv*. schimbare a unui element de limbă sub influenţa unui element asemănător.

ANANGHÍ//E ~i *f.* Situaţie materială grea; strâmtoare. **A fi** (sau **a cădea**) **la mare ~**.

ANÁPODA *adv*. 1) Contrar bunului simt; pe dos. **A face totul ~** 2) În altă direcţie decât trebuie; aiurea. **A merge ~**. 3) Tare de tot; straşnic; grozav. **L-au cercetat ~**. 4) *şi adjectival* Contrar regulilor moralei; aiurea; rău.

ANARHÍ//E ~i *f.* Dezordine (într-un stat sau într-o instituţie), rezultând din lipsa unei puteri organizate, a unor legi şi norme unice, a unor obligatorii pentru toţi. **Ţara este în ~**. **~ în producţie**.

ANATÉM//Ă ~e *f. rel*. Excludere publică din rândul bisericii (a unei persoane declarate eretic sau duşman al credinţei); excomunicare; afurisenie.

A ANATEMIZÁ anatemizéz *tranz*. (*persoane*) A supune unei anateme; a exclude dintr-o comunitate religioasă; a excomunica; a afurisi; a blestema.

ANCESTRÁL ~ă (**~i**, **~e**)) *adj.* 1) Care este caracteristic pentru strămoşi; propriu strămoşilor; din vremuri străvechi; străbun. 2) Care este moştenit de la strămoşi; transmis din neam în neam; strămoşesc; străbun. **Tradiţii ~e**.

ANCHÉT//Ă ~e *f.* 1) Cercetare amănunţită, efectuată de o persoană oficială autorizată, cu scopul de a stabili împrejurările în care s-a produs un fapt şi de a descoperi vinovatul. 2) Fază a unui proces judiciar, incluzând interogarea. 3) Cercetare ştiinţifică făcută pe teren, constând în interogarea unui număr mare de persoane după un chestionar pregătit anterior. **~ dialectală**. **~ sociologică.**

A ANCHILOZÁ anchilozéz *tranz*. A face să se anchilozeze.

A SE ANCHILOZÁ mă anchilozéz *intranz*. 1) A căpăta o anchiloză; a se îmbolnăvi de anchiloză. 2) *fig*. A pierde agerimea minţii; a deveni rutinar.

ANCHILÓZ//Ă ~e *f.* Suprimare (totală sau parţială) a mişcărilor într-o articulaţie; înţepenire (totală sau parţială) a unei încheieturi.

A ANCORÁ ancoréz *intranz.* 1) (*despre persoane*) A scufunda ancora pentru a opri o navă din plutire. 2) (*despre nave sau corpuri plutitoare*) A se opri din plutire. ~ **în port.**

ANCÓR//Ă ~e *f.* Dispozitiv greu de metal, cu mai multe braţe, cu gheare ascuţite, care este coborât de pe o navă cu un lanţ (sau cu o parâmă) la fundul apei pentru a opri nava şi a o imobiliza.

ANDÁNTE I *adv. muz.* (*despre modul de executare a unei bucăţi muzicale*) Cu o mişcare moderată; lin; rar; liniştit.

ANDÁNTE II *n.* 1) Mişcare muzicală moderată. 2) Compoziţie muzicală (sau numai o parte din ea), concepută în această mişcare muzicală.

ANEMÍ//E ~i *f.* Stare de slăbire a organismului, provocată de scăderea cantitativă sau de schimbarea calitativă a globulelor roşii din sânge.

A ANESTEZIÁ anesteziéz *tranz.* (*persoane*, *părţi ale corpului*) A lipsi de durere cu ajutorul anesteziei.

ANESTEZÍ//E ~i *f. med.* Diminuare sau suprimare a sensibilităţii la durere (locală sau totală), obţinută în mod artificial prin utilizarea unor substanţe medicamentoase speciale.

ANEVOI//ÓS ~oásă (**~óşi**, **~oáse**) *adj.* Care prezintă dificultăţi în realizare; dificil; greu; obositor.

A ANEXÁ anexéz *tranz.* 1) (*obiecte*, *piese*, *părţi secundare* etc.) A alătura în calitate de anexă. 2) *fig.* (*teritorii străine*) A alipi cu forţa.

ANÉXI//E ~i *f. polit.* Alipire cu forţa a teritoriului unei ţări la altă ţară; încorporare violentă a teritoriului unei ţări la altă ţară, fără a ţine seamă de părerea populaţiei.

ANGRENÁJ ~e *n.* 1) Sistem de roţi dinţate care se îmbucă una în alta (pentru a-şi transmite mişcarea). 2) *fig.* Înlănţuire de circumstanţe sau de acţiuni care capătă un caracter mecanic.

ANGRÓ *adv.* 1) (*cu referire la cumpărarea-vânzarea mărfurilor*) În cantitate mare; cu ridicata; cu toptanul; cu hurta. 2) *prin ext.* În linii mari; fără a intra în detalii.

A ANIHILÁ anihiléz *tranz.* (*acţiuni*, *activităţi*, *efecte* etc.) A reduce, la nimic; a neutraliza.

ANGROSÍ//ST ~şti *m.* Persoană sau întreprindere care vinde şi cumpără marfa angro.

A ANIMÁ aním *tranz.* A face să se anime; a însufleţi; a înflăcăra; a ambala.

A SE ANIMÁ mă aním *intranz.* (*despre persoane*) A căpăta tot mai mult suflet; a deveni din ce în ce mai vesel; a se însufleţi; a se înflăcăra; a se ambala.

ANIMÁŢI//E ~i *f.* 1) Mişcare continuă şi zgomotoasă a unei mulţimi (de fiinţe, vehicule) într-un loc public. 2) Manifestare de trăire sufletească intensă; interes; zbucium sufletesc; vivacitate. **A discuta cu** ~.

ANIMOZIT//ÁTE ~ăţi *f.* 1) Dorinţă persistentă de a cauza cuiva neplăceri (mai ales prin cuvinte sarcastice); atitudine ostilă. 2) Neînţelegere între două persoane.

A ANIVERSÁ aniverséz *tranz.* (*evenimente importante*, *zile memorabile*) A marca printr-o solemnitate; a serba; a sărbători; a celebra.

ANODÍN ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* 1) (*despre leziuni corporale*) Care este fără urmări grave. **Torsiune ~ă**. 2) *fig.* Care este de mică importanţă sau valoare; fără însemnătate; neînsemnat; insignifiant; neprimejdios. **Critică ~ă**. 3) *fig.* Care nu are răutate; lipsit de răutate; inofensiv; nevinovat.

ANOMALÍ//E ~i *f.* 1) Deviere de la normal; abatere de la starea normală obişnuită sau teoretică. 2) *fig.* Excepţie de la regulă; neajuns grav; cusur; meteahnă.

ANONÍM ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* 1) (*despre persoane*) Care nu-şi indică numele. 2) (*despre texte*, *lucrări*, *societăţi* etc.) Care nu are autorul cunoscut; cu autor necunoscut.

ANORGÁNIC ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* Care nu este de origine organică; neorganic.

ANORMÁL ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* Care nu este normal; ieşit din comun; nenormal.

ANÓ//ST ~stă (**~şti**, **~ste**) *adj.* Care nu prezintă interes; lipsit de interes; plictisitor. **A povesti lucruri ~ste**.

ANSÁMBLU ~ri *n.* 1) Tot alcătuit din mai multe elemente izolate (reunite la un loc) cu însuşiri comune; totalitate. ~ **arhitectural**. 2) Unitate, armonie dintre elemente diverse. ♦ **De ~,** general; unitar. **Privire de ~**. ♦ **În ~,** în linii mari; neglijând anumite detalii. 3) Grup de persoane (mai ales de artişti), formând un colectiv (artistic). ~ **vocal**. ~ **instrumental**. 4) Piese de vestimentaţie (de îmbrăcăminte) asortate, special confecţionate pentru a fi postate împreună. ~ **de plajă**. ~ **vestimentar**.

ANTAGONÍSM ~e *n.* 1) Stare de opoziţie dintre elemente, forţe sau principii diferite. 2) Contradicţie de neîmpăcat dintre grupuri sociale sau clase cu interese fundamentale opuse.

ANTÁL ~e *n. rar* 1) Vas mare din doage (de stejar) cercuite, cu capetele mai înguste decât mijlocul, (cu o capacitate de 50 de vedre), în care se păstrează mai ales vinul; butoi; poloboc. 2) Conţinutul unui asemenea vas.

ANTÁRCTIC ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* 1) Care ţine de Antarctida sau de polul sud; propriu Antarctidei sau polului sud; austral. **Climă ~ă**. 2) Care se află în regiunea polului sud; de la polul sud; austral. **Emisferă ~ă**. **Continent ~**.

ANTEBÉLIC ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* Care a avut loc (a existat, s-a produs, s-a desfăşurat) înaintea unui război; de dinaintea unui război; anterior unui război; premergător unui război. **Perioadă ~ă**. **Eveniment ~**.

ANTEBRÁŢ ~e *n.* Parte a mâinii de la cot până la încheietura palmei.

ANTECEDÉNT ~e *n.* 1) Fapt, acţiune sau întâmplare trecute, care au precedat momentului actual sau unei anumite stări; fapt trecut, pe care se bazează un fapt actual. 2) *mai ales la pl.* Fiecare dintre fenomenele patologice care au precedat o boală considerată în starea ei actuală.

ANTEDILUVIÁN ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* 1) Care ţine de timpurile străvechi; de dinainte de perioada glaciară; de până la potop. **Perioadă ~ă**. 2) *fig.* Care nu este în corespundere cu cerinţele timpului; foarte vechi; demodat; învechit; perimat.

ANTEMERIDI//ÁN ~ánă (**~éni**, **~éne**) *adj.* Care ţine de prima jumătate a zilei; de până la amiază. **Ora 10 ~**. **ANTEPENÚLTIM ~ă** (**~i**, **~e**) *adj.* Care vine sau se află pe locul al treilea, socotind de la capăt; înainte de penultimul.

ANTERÍ//OR ~oáră (**~óri**, **~oáre**) *adj. şi adverbial* 1) (*cu valoare temporală*) Care a avut loc înaintea timpului despre care se vorbeşte; care a precedat în timp; precedent; premergător. **Eveniment ~**. 2) (*cu valoare spaţială*) Care se află în partea de dinainte; din faţă. 3) *lingv.* (*despre sunete*) Care este articulat în partea de dinainte a cavităţii bucale. **Vocale ~ oare**.

ANTERÍ//U ~e *n.* 1) Haină lungă până la pământ, de culoare neagră, cu nasturi de sus până jos, purtată de preoţi în afara slujbelor religioase; sutană. 2) *înv.* Haină lungă, purtată în vechea Moldovă.

ANTÉT ~uri *n.* Text, cuprinzând indicaţii despre o instituţie (numele, adresa, numărul de telefon etc.), imprimat în partea de sus a unei hârtii oficiale de corespondenţă sau pe un plic.

ANTIAERI//ÁN ~ánă (**~éni**, **~éne**) *adj.* Care are

menirea să combată atacurile aeriene; destinat să apere contra atacurilor aeriene. **Apărare ~ă**.

ANTÍC ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* 1) Care aparţine unei epoci foarte îndepărtate; din trecutul de demult; străvechi. **O tradiţie ~ă**. 2) Care aparţine antichităţii; din antichitate. **Cultură ~ă**. 3) Care este caracteristic pentru antichitate; propriu antichităţii. **Stil ~**. 4) *fig*. Care este foarte vechi; ieşit din modă; demodat; vetust; perimat; arhaic. **Automobil ~**.

ANTICÁMER//Ă ~e *f.* 1) Vestibul într-un apartament mare. 2) Cameră aflată în vecinătatea nemijlocită a unui birou, cabinet ministerial etc., în care aşteaptă cei care vor audientă; sală de aşteptare. ♦ **A face ~,** a aştepta audientă la o persoană.

ANTICÁR I *adj*. *invar*. *mil*. Care este menit să distrugă tancurile; antitanc.

ANTICÁR II ~i *m*. 1) Persoană care cumpără şi vinde obiecte de artă şi cărţi vechi şi rare; vânzător de antichităţi. 2) Persoană care colecţionează obiecte preţioase din punct de vedere istoric; colecţionar de antichităţi.

ANTICHIT//ÁTE ~ăţi *f.* 1) Epocă a civilizaţiilor vechi (mai ales greco-romane). ~ **egipteană**. 2) *la pl*. Monumente şi obiecte de artă, care ţin de epoca civilizaţiei greco- romane sau a unei civilizaţii foarte vechi. 3) *la pl*. Obiecte de artă sau de mobilă care ţin de o perioadă veche, de trecut. **Vânzător de ~ăţi**.

A ANTÍCIPA anticipéz 1) *tranz*. A realiza înainte de termenul prevăzut. 2) *intranz*. A efectua sau a spune un lucru înainte de timp.

ANTICLERICÁL ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* Care este îndreptat contra clerului şi a influenţei acestuia în viaţa publică şi în învăţământ.

ANTIDÓT ~uri *n*. 1) *med*. Substanţă care neutralizează acţiunea unei otrăvi; contraotravă. 2) *fig*. Remediu contra unui rău (moral).

ANTIEPIDÉMIC ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* Care este folosit în lupta contra epidemiilor.

ANTILÓP//Ă ~e *f.* 1) Animal rumegător sălbatic, de talie medie, care este suplu la corp şi trăieşte în unele ţări din Asia şi Africa. 2) Pielea acestui animal (sau material care imită această piele), folosită la confecţionarea unor obiecte.

ANTIPÁTIC ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* (*în opoziţie cu* **simpatic**) Care inspiră antipatie; nesuferit.

ANTIPÁTI//E ~i (*în opoziţie cu* **simpatie**) Sentiment de ostilitate instinctivă (faţă de o persoană sau faţă de conduita sa). **A inspira ~**. **A nutri ~ pentru cineva**.

ANTIPÓ//D ~zi *m*. 1) *geogr*. Punct sau loc de pe suprafaţa globului pământesc, diametral opus altuia. 2) *fig*. Persoană, lucru sau idee cu caracter contrar opus altei persoane, idei sau altui lucru.

ANTIRÁBIC ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* (*despre vaccinuri*, *medicamente*) Care combate rabia; întrebuinţat contra turbării.

ANTIREÁLI//ST ~stă (**~şti**, **~ste**) *adj.* Care este în opoziţie cu realismul sau cu realitatea; contrar realismului sau realităţii.

ANTISÉPTIC ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* (*despre remedii*, *medicamente*) Care previne sau înlătură infecţia şi împiedica putrefacţia.

ANTITÁNC *adj*. *invar*. *mil*. Care este menit să distrugă tancurile; anticar.

ANTITÉZ/Ă ~e *f.* 1) Fenomen (lucru, persoană, idee, calitate, acţiune etc.) contrar, opus unui alt fenomen 2) *filoz*. Stare de opoziţie totală între doua fenomene, ca proces dialectic; contrast. 3) *lit*. Figură de stil bazată pe opoziţia dintre două cuvinte, expresii, noţiuni, chipuri etc. care se accentuează reciproc.

ANTITOXÍN//Ă ~e *f. med*. Substanţă produsă de organism, având proprietatea să neutralizeze acţiunea toxinelor microbiene; anticorp.

ANTOLOGÍ//E ~i *f.* Culegere de texte literare (sau muzicale) reprezentative, aparţinând diferitor autori, alcătuită în urma unei selecţii minuţioase.

ANTONOMASÍ//E ~i *f. lit.* Procedeu stilistic, constând în folosirea unui nume propriu în focul unui nume comun şi invers; antonomază.

ANTONOMÁZ//Ă ~e *literat.* Procedeu stilistic, constând în folosirea unui nume propriu în focul unui nume comun şi invers; antonomasie.

ANTRÁCT ~e *n.* 1) Pauză între două acte ale unui spectacol (teatral). 2) Compoziţie muzicală de proporţii mici, interpretată în pauza dintre două acte sau tablouri ale unui spectacol muzical.

A ANTRENÁ antrenéz *tranz.* 1) (*persoane*, *echipe*, *animale*) A prepara cu ajutorul unor exerciţii speciale pentru a obţine o performanţă sportivă. 2) (*maşini sau organe de maşină*) A pune în mişcare. 3) A face să se antreneze.

A SE ANTRENÁ mă antrenéz *intranz.* A căpăta tot mai mult suflet; a deveni din ce în ce mai activ.

ANTREPRÍZ//Ă ~e *f.* 1) Formă de organizare şi efectuare a unor lucrări (agricole, de construcţie, de reparaţie etc.) pe bază de contract (cu o unitate specială, cu o persoană particulară sau cu un grup de asociaţi). **Contract de ~.** 2) Întreprindere particulară (aparţinând unei singure persoane sau unui grup de persoane asociate) care execută anumite lucrări pe bază de contract cu o unitate specială. 3) Lucrare executată în asemenea condiţii.

ANTRÉU ~ri *n.* Prima cameră prin care se intră într-o locuinţă; tindă; hol; vestibul.

ANTRÍC//OT ~oáte *n.* 1) Bucată de carne de vită sau de porc, tăiată din regiunea intercostală. 2) Friptură din asemenea carne.

ANTROPOFÁG ~ă (~i, ~e) *adj. şi substantival* Care mănâncă carne de om; mâncător de oameni; canibal.

ANTROPOÍ//D ~dă (~zi, ~de) *adj. şi substantival* (*despre maimuţe*) Care seamănă cu omul; asemănător omului.

ANTROPOMORFÍSM *n.* 1) Tendinţă de a reprezenta zeii şi divinitatea în chip de om. 2) Credinţă mistică, conform căreia toate lucrurile, fiinţele şi fenomenele din natură ar avea însuşiri omeneşti.

ANTURÁJ ~e *n.* Totalitatea persoanelor care îl înconjoară în mod obişnuit pe cineva; ansamblu de persoane care formează mediul social obişnuit al cuiva.

ANUÁR ~e *n.* Publicaţie care apare anual şi conţine informaţii variabile de natură diferită (comercială, administrativă, ştiinţifică etc.) despre evenimentele anului trecut. **~ telefonic.**

A ANULÁ anuléz *tranz.* 1) (*ordine*, *dispoziţii*, *legi*) A declara nul printr-o dispoziţie oficială; a desfiinţa; a contramanda; a abroga; a aboli; a revoca. 2) *matem.* (*expresii matematice*) A egala cu zero.

ANÚNŢ ~uri *n.* 1) Informaţie care se aduce la cunoştinţa publicului (pe cale orală sau scrisă); aviz; înştiinţare. **A face un ~.** 2) Text care conţine o asemenea informaţie. **A insera un ~ în ziar. A afişa un ~. A posta un ~ pe internet.**

A ANUNŢÁ anúnţ *tranz.* 1) (*persoane*) A pune în cunoştinţă de cauză printr-un anunţ; a aduce la cunoştinţă printr-un anunţ; a înştiinţa; a vesti; a informa; a preveni. 2) A stabili din timp prin deducţie sau intuiţie, aducând la cunoştinţă; a prevesti; a prezice. 3) (*numele unei persoane sosite*) A vesti cu voce tare, aducând la cunoştinţă; a prezenta. 4) A semnaliza ca urmând să se producă în viitor. 5) (*ştiri*, *veşti*, *informaţii*) A aduce la cunoştinţă publicului larg; a transmite; a comunica; a relata; a emite.

ANVELÓP//Ă ~e *f.* Înveliş protector de cauciuc sau de piele al camerei de aer a unei mingi sau a

unei roţi de vehicul.

ANVERGÚR//Ă ~i *f.* 1) Lungime a aripilor desfăcute ale unei păsări în zbor sau ale unui avion. 2) *fig.* Desfăşurare largă; amplitudine; întindere; amploare; extindere. ♦ **De mare ~,** a) de importanţă mare; b) foarte mare; vast; extins.

AÓRT//Ă ~e *f. anat.* Arteră principală (la vertebrate), care începe de la ventriculul stâng şi distribuie sângele de la inimă prin tot organismul.

APANÁJ ~e *n.* 1) *înv. ist.* (*în Evul Mediu*) Porţiune din domeniul suveranului, dată în proprietate fiilor săi sau unor membri din familia domnitoare. 2) Bun (material sau spiritual) care este atribuit în exclusivitate unei persoane sau este însuşit cu forţa de către cineva; bun exclusiv al cuiva. 3) *fig.* Particularitate proprie în exclusivitate unei persoane sau unui lucru. **Punctualitatea este ~ul său**.

APARÉN//T ~tă (**~ţi**, **~te**) *adj.* 1) Care apare (se prezintă) altfel decât este în realitate; nereal; înşelător. 2) Care iese la iveală de la prima vedere; bătător la ochi; vizibil; evident; manifest.

APARÉNŢ//Ă ~e *f.* Aspect exterior (al unei persoane sau al unui lucru) care apare (se prezintă) la prima vedere; semn ce se aruncă în ochi la prima vedere. ♦ **În ~,** judecând după exterior, după felul cum apare. ♦ **După toate ~le,** după cum se vede. ♦ **A salva ~le,** a da intenţionat (unui lucru, eveniment, unei situaţii etc.) strălucire exterioară pentru a masca neajunsurile interne.

APARÍŢI//E ~i *f.* 1) Acţiunea de a apărea (undeva), de a se arăta privirii; ivire. ♦ **A-şi face ~ia (undeva),** a apărea (undeva). 2) Faptul de a se naşte, de a lua început; naştere. **~ia vieţii pe Pământ**. 3) Publicaţie (recent) ieşită de sub tipar. **Noi ~ii editoriale**.

APARTAMÉNT ~e *n.* Local pentru locuit, compus din mai multe încăperi comunicante (şi din dependinţe) într-un imobil care conţine mai multe localuri de acest fel; locuinţă; domiciliu.

APARTENÉNŢ//Ă ~e *f.* Faptul de a aparţine (la un anumit mediu). **~ socială. ~ etnică**.

APÁŞ ~i *m. înv.* Persoană cu apucături suspecte, gata oricând să comită fapte urmărite de lege; individ din lumea interlopă a oraşelor mari.

APÁTIC ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* Care este cuprins de apatie; stăpânit de apatie; nepăsător; moleşit; pasiv; inert; indolent. **Om ~. Privire ~ă.**

APATÍE *f.* Stare de indiferenţă totală, de moleşeală sau de depresie, manifestată prin incapacitatea de a reacţiona la ceva; indolenţă; inerţie.

APEDÚCT ~e *n.* Instalaţie hidrotehnică, constând dintr-un sistem de conducte prin care apa de la un rezervor este adusă până la locul de consum.

APÉL ~uri *n.* 1) Rostire succesivă a numelor unor persoane care fac parte dintr-un grup, pentru a verifica prezenţa lor într-un anumit loc. **A face ~ul**. 2) Chemare (orală sau scrisă) adresată maselor pentru a le mobiliza la o acţiune. **A lansa un ~**. ♦ **A face ~ la cineva**, a cere ajutorul cuiva; a ruga pe cineva să intervină într-o chestiune. 3) *jur.* Recurgere la o instanţă judecătorească superioară pentru a obţine schimbarea sau anularea hotărârii unei instanţe inferioare. ♦ **Fără drept de ~,** iremediabil.

A APELÁ apeléz *intranz.* A face apel (la ceva sau cineva); a recurge.

APÉNDICE *n.* 1) Parte secundară, care prelungeşte o parte principală (a ceva) şi pare a fi adăugată la aceasta. 2) *med., anatom.* Cavitate mică, îngustă, de formă alungită, care constituie o prelungire a intestinului gros (la om). 3) Ansamblu de note, documente, informaţii etc., care nu au încăput în corpul unei lucrări şi sunt plasate ca adaos la sfârşitul acesteia; anexă.

APENDICÍTĂ *f.* Stare patologică, constând în inflamaţia apendicelui. **~ acută**. **~ cronică**.

APERITÍV ~e *n*. Gustare luată înainte de masă, de obicei pentru a ridica pofta de mâncare.

APETISÁN//T ~tă (~ţi, ~te) *adj. fig*. Care trezeşte pofta, atrăgând prin aromă sau prin înfăţişare plăcută.

APICULTÚRA *f.* 1) Ramură a ştiinţei care studiază metodele de creştere şi de întrebuinţare a albinelor. 2) Ramură a zootehniei care se ocupă cu creşterea şi îngrijirea albinelor; albinărit. 3) Ocupaţia apicultorului.

A APLANÁ aplanéz *tranz*. 1) (*conflicte*, *neînţelegeri*, *certuri* etc.) A face să dispară. 2) (*suprafeţe*, *terenuri*, *drumuri* etc.) A face să devină plan; a nivela; a netezi; a îndrepta.

A APLICÁ aplíc *tranz*. 1) (*lucruri*, *piese* etc.) A uni, făcând un corp comun. 2) (*metode*, *procedee*, *cunoştinţe, teorii* etc.) A pune în practică; a folosi; a întrebuinţa; a utiliza. 3) (*principii generale*) A raporta la un caz concret. 4) (*medicamente, proceduri medicale*) A da sau a recomanda (unui bolnav) în cadrul unui tratament; a dministra. 5) *şi absolut* (*dosare, candidaturi*) A prezenta (la un concurs) în vederea obţinerii unui post, a unei burse etc.; a depune.

APLICÁŢI//E I ~i *f.* 1) Folosire în practică; aplicare. 2) Ornament obţinut în urma aplicării pe o stofă (sau pe un obiect) a unor desene tăiate din altă stofă sau din alt material. 3) *milit.* Formă de pregătire a comandamentelor şui a trupelor, care constă în rezolvarea practică a unor situaţii ipotetice de luptă. 4) *tehn. inform.* Program sau complex de programe destinat unei folosiri specifice (elaborare de texte, gestionare de baze de date etc.)

APLICÁŢI//E II ~i *f.* Însuşire deosebită, cu care natura l-a înzestrat pe cineva; capacităţi deosebite (ale unei persoane) pentru o anumită activitate; aptitudine; vocaţie. **A avea ~ la muzică**.

APLÓMB *n*. Îndrăzneală obraznică; tupeu; insolenţă. **A vorbi cu ~**.

APOCALÍPS *n*. 1) Scriere religioasă, care descrie sfârşitul lumii în culori negre. 2) Eveniment înspăimântător; catastrofă ale cărei dimensiuni şi gravitate sunt comparabile cu sfârşitul lumii.

APOCRÍF ~ă (~i, ~e) *adj. şi substantival* (*despre texte*) Care este atribuit altui autor, decât celui adevărat; de o autenticitate îndoielnică. **O scrisoare ~ă a lui Napoleon**.

APOGÉ//U ~e *n*. 1) Punctul cel mai depărtat de Pământ al orbitei Soarelui sau Lunii. 2) *fig*. Punct culminant (în dezvoltarea unui fenomen); cel mai înalt grad (de intensitate, dezvoltare etc.); culme.

APOLÍTIC ~ă (~i, ~e) *adj.* Care este rupt de viaţa politică; indiferent faţă de politică.

APOLOGÉ//T ~ţi *m*. Persoană care susţine cu zel, proslăvind (mai ales în mod nejustificat) o persoană, o idee, o concepţie, o politică.

APOLOGÍ//E ~i *f.* Laudă exagerată (a ceva sau a cuiva); susţinere servilă.

APOPLEXÍ//E ~i *f.* 1) Pierdere bruscă a sensibilităţii şi a capacităţilor locomotoare, fără întreruperea respiraţiei şi a circulaţiei sângelui. 2) Boală care constă în revărsarea bruscă de sânge într-un organ.

APÓRT I *interj*. (*strigăt cu care câinii sunt îndemnaţi să aducă vânatul sau un obiect aruncat special*) Adă. ♦ **A face ~**, a) a aporta; b) *fig*. a se linguşi pe lângă cineva, înjosindu-se, pentru a obţine ceva.

APÓRT II ~uri *n*. Contribuţie reală (materială, morală intelectuală, ştiinţifică etc.) la realizarea unei cauze comune; concurs; prinos; obol.

APOSTÁ//T ~tă (~ţi, ~te) *adj. şi substantival* (*despre persoane*) 1) Care a renunţat public la o credinţă; care a săvârşit o apostazie. 2) *fig*. Care a renunţat la convingerile sale anterioare; renegat.

APOSTERIÓRI *adv*. (*în opoziţie cu* **apriori**) În

conformitate cu faptele constatate, bazându-se pe experienţă.

A APOSTROFÁ apostroféz *tranz*. (*persoane*) A trata cu o apostrofă; a întrerupe printr-o adresare bruscă, pentru a cere explicaţii sau pentru a insulta; a intercepta.

APOTEÓZ//Ă ~e *f*. 1) *arh., ist.* (*în Roma antică*) Solemnitate de divinizare a imperatorului (sau a eroilor), după moartea acestora. 2) *fig.* Proslăvire exagerată (ajunsă până la divinizare) a unei persoane; onoruri extraordinare, acordate unei persoane; preamărire; glorificare.

A APRECIÁ apreciéz *tranz*. 1) (*bunuri destinate vânzării*) A examina cantitativ şi calitativ, stabilind preţul sau valoarea; a preţui; a evalua; a estima. 2) (*persoane*) A trata cu consideraţie; a cinsti; a considera; a stima; a respecta; a preţui. 3) A preţui printr-o judecată, de obicei, drept favorabil, bun; a socoti (într-un anumit fel); a considera (într-un anumit fel, de obicei bun, pozitiv); a crede.

ÁPRIG ~ă (**~i**, **~e**) *adj. şi adverbial* 1) Care este foarte energic; iute din fire; înfocat; impulsiv. 2) Care manifestă răutate; fără de milă; aspru; nemilos. **Duşman ~. Privire ~ă**. 3) Care este neobişnuit (ca proporţii, intensitate ş. a.); nemaipomenit; extraordinar; straşnic. **Ger ~. Luptă ~ă**.

APRIÓRI *adv. şi adj. invar.* (*în opoziţie cu* **aposteriori**) 1) Fără a se fonda pe experienţă; fără o cercetare prealabilă. 2) În conformitate cu o teorie considerată în prealabil drept intangibilă.

A APROBÁ aprób *tranz*. 1) (*păreri*, *propuneri* etc.) A susţine, exprimându-şi acordul; a consimţi; a încuviinţa. 2) (*cereri*, *propuneri*) A soluţiona în mod favorabil. 3) A susţine în mod oficial printr-un act autentic; a consfinţi.

APRÓ//D ~zi *m*. *înv*. 1) *ist.* Dregător la curtea domnului, învestit cu diferite funcţii (administrative, juridice, fiscale). 2) *ist.* Tânăr dintr-o familie de boieri, aflat în serviciul domnitorului. 3) Slujbaş într-o instituţie, având datoria de a păzi sălile şi de a introduce persoanele.

A APROFUNDÁ aprofundéz *tranz*. 1) (*probleme*, *teze* etc.) A cerceta profund; a studia temeinic; a adânci. 2) (*idei*, *teorii* etc.) A completa cu idei noi; a dezvolta; a adânci.

APROPÓ I *interj*. (*exclamaţie emisă în timpul unei discuţii*) Fiindcă a venit vorba; deoarece veni vorba.

APROPÓ II *adv*. Referitor la; cu privire la. **Ce ai a spune ~ de discuţie**?

APROPÓ III ~uri *n*. 1) Vorbă spusă la momentul oportun; cuvânt adecvat momentului. 2) Acţiune întreprinsă la momentul potrivit.

A APROVIZIONÁ aprovizionéz *tranz*. A asigura (cu ceva necesar), punând la dispoziţie sub formă de provizii.

APROXIMATÍV ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* 1) Care este făcut cu aproximaţie; bazat pe aproximaţie; imprecis. **Calcul ~**. 2) Care este doar aproape de adevăr; imprecis; vag. **A se exprima în termeni ~i. Răspuns ~**.

AP//T ~tă (**~ţi**, **~te**) *adj.* (*despre persoane*) Care este înzestrat de la natură cu facultatea/capacitatea de a face ceva; bun de/pentru a realiza ceva. **~ de muncă.**

APTITÚDIN//E ~i *f*. Calitate înnăscută a unei persoane, constând în priceperea de a realiza anumite activităţi; predispoziţie spre un anumit domeniu de cunoaştere sau de activitate practică; capacitate.

ARABÉSC ~uri *n*. *arhit., arte* Ornament caracteristic monumentelor de artă decorativă arabă.

ARÁBIL ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* (*despre terenuri*) Care poate fi arat; bun pentru arat.

A ARANJÁ aranjéz *tranz*. 1) A aşeza într-o

anumită ordine; a ordona. 2) (*activităţi*, *acţiuni* etc.) A stabili din timp, conform unui plan chibzuit, prestabilit; a organiza. 3) (*aparate*, *mecanisme*, *automobile* etc.) A repune în funcţiune; a repara; a drege; a tocmi. 4) (*afaceri*, *probleme*, *chestiuni* etc.) A pune la punct printr-un acord mutual. 5) *fig.* (*persoane*) A pune la respect. 6) (*persoane*) A pune într-un post sau într-o funcţie bună. 7) (*despre fapte*, *stări de lucruri* etc.) A satisface sub toate aspectele. 8) *muz.* (*piese muzicale*) A prelucra pentru a fi interpretat de instrumente sau pentru voce. 9) A face să se aranjeze.

A SE ARANJÁ mă aranjéz *intranz*. (*despre persoane*) 1) A-şi ajusta toaleta. 2) A-şi face un rost (în viaţă). 3) A se aşeza pe o linie dreaptă; a se alinia.

ARANJAMÉNT ~e *n*. *muz*. Adaptare (a unei compoziţii muzicale) la alte instrumente, decât cele prevăzute iniţial**. ~ pentru pian**.

A ARBITRÁ arbitréz *tranz*. 1) (*litigii*, *diferende* etc.) A soluţiona în calitate de arbitru. 2) *sport* (*competiţii sportive*) A conduce în calitate de arbitru.

ARBITRÁJ ~e *n*. 1) Rezolvare a unui diferend (a unei neînţelegeri) dintre două părţi prin recurgerea de comun acord la un arbitru sau la o comisie de arbitri. 2) Funcţia de arbitru. 3) Executarea funcţiei de arbitru.

ARBITRÁR ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* 1) *şi adverbial* (*despre acţiuni*) Care depinde de bunul plac sau de capriciul cuiva; realizat fără a se ţine seamă de anumite reguli sau legi; samavolnic; despotic; injust. 2) Care depinde de voinţa omului; lipsit de motivare; nemotivat. **Cuvintele sunt nişte semne ~e**.

ARBÍTR//U ~i *m*. 1) Persoană aleasă de părţile în conflict sau autorizată să soluţioneze un diferend. 2) *sport* Persoană calificată, aleasă să supravegheze desfăşurarea reglementară a unei competiţii sau probe de sport.

A ARBORÁ arboréz *tranz*. 1) (*steaguri*, *drapele*, *pavilioane* etc.) A instala la o anumită înălţime (ca un arbore); a înălţa. 2) (*catarge*) A monta la bordul unei nave. 3) (*ţinute*, *atitudini* etc.) A afişa în mod ostentativ.

ARBÚ//ST ~şti *m*. Plantă lemnoasă de dimensiuni mai mici ca ale arborelui, având mai multe tulpini care se ramifică de la rădăcină. **~ decorativ**.

ARCÁD//Ă ~e *f*. 1) Element arhitectural format din unul sau mai multe arce şi din puncte de sprijin (piloni, coloane, ziduri etc.); deschizătură în formă de arc la o construcţie. 2) Formaţie anatomică în formă de arc. **~a sprâncenelor**.

ARCÁŞ ~i *m*. 1) *arh*. *ist.* Ostaş înarmat cu arc. 2) Sportiv care practică tragerea cu arcul. 3) *la sing*., *articulat* Constelaţie zodiacală din emisfera australă; săgetătorul.

ARCHEBÚZ//Ă ~e *f*. *arh*. *ist.* Armă de foc portativă din evul mediu.

ÁRCTIC ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* 1) *geogr.* Care ţine de Arctica sau de polul nord; propriu Arcticii sau polului nord; boreal. **Faună ~ă**. 2) Care se află în regiunea polului nord; de la polul nord.

A ARCUÍ arcuiésc *tranz*. A face să se arcuiască; a coroia; a încovoia; a cambra; a curba.

A SE ARCUÍ mă arcuiésc *intranz*. A căpăta formă de arc; a se curba; a se cambra; a se încovoia; a se coroia.

ARDÉN//T ~ă (**~ţi**, **~te**) *adj.* 1) (*despre persoane şi manifestările lor*) Care vădeşte ardere interioară; plin de energie şi pasiune. **El este o natură ~tă**. **Temperament ~**. 2) Care este la cel mai înalt grad de intensitate; foarte puternic; arzător; înflăcărat. **O dorinţă ~tă**. 3) *mar*. (*despre corăbii*) Care se întoarce cu prora în direcţia de unde bate vântul.

ARÉN//Ă ~e *f*. 1) *arh.* (*în antichitatea greco-*

romană) Spaţiu circular, aflat în centrul unui amfiteatru special amenajat pentru reprezentaţii şi înconjurat de tribunele pentru spectatori. 2) Spaţiu (mai ales de formă circulară) special amenajat pentru reprezentaţii într-un circ. 3) *fig*. Sferă sau loc de desfăşurare a unei anumite activităţi; teren unde se discută anumite probleme. **~a politică**. **~a internaţională**.

A ARENDÁ arendéz *tranz*. (*bunuri materiale*) 1) A da în arendă. 2) A lua în arendă.

AREOPÁG ~uri *n*. 1) *arh*. *ist.* Tribunal suprem în Atena antică, situat pe colina Areios. 2) *fig*. Asamblee sau grup de persoane eminente (scriitori, savanţi, pictori, jurişti etc.).

A ARESTÁ arestéz *tranz*. 1) (*infractori*, *delincvenţi*) A reţine prin/în arest. 2) (*bunuri*) A pune sub arest; a sechestra.

A ARGĂSÍ argăsésc *tranz*. (*piele de animale*) A trata cu tananţi (pentru a da însuşirile necesare); a dubi; a tăbăci.

ARGÍL//Ă ~e *f*. Rocă sedimentară, moale şi lipicioasă, care constă, în special, din silicaţi de aluminiu hidrataţi şi care este folosită în construcţie şi în olărit; lut. **~ roşie**. **~ albă**. **~ refractară**. **Vas de ~ neagră**.

ARGÓU ~ri *n*. *lingv.* Totalitatea cuvintelor, expresiilor şi a formelor gramaticale, folosite conştient de către vorbitorii unui grup social sau profesional pentru a se distinge de ceilalţi vorbitori ai limbii; limbaj convenţional. **~ militar**. **~ ul elevilor/liceenilor**.

ARGUMÉNT ~e *n*. Raţionament destinat să susţină sau să respingă o afirmaţie; dovadă întru susţinerea sau combaterea unei teze.

A ARGUMENTÁ argumentéz *tranz*. A adeveri prin argumente; a dovedi; a demonstra; a proba.

ARHÁIC ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* 1) Care ţine de trecutul (foarte) îndepărtat; dintr-o epocă (foarte) îndepărtată. 2) (*despre cuvinte*, *expresii*, *construcţii* etc.) Care era folosit într-o epocă îndepărtată; ieşit din uzul curent; învechit; vetust.

ARHEOLOGÍ//E ~i *f*. Ştiinţă care se ocupă cu studiul vestigiilor materiale ale trecutului istoric, descoperite de obicei în timpul unor săpături.

ARHICUNOSCÚ//T ~tă (**~ţi**, **~te**) *adj.* Care este foarte cunoscut.

ARHIMILIONÁR ~i *m*. Persoană a cărei avere poate fi evaluată în multe milioane; om extrem de bogat.

ARHIPLÍN ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* Care este foarte plin; extrem de plin; supraplin.

ARHÓN *m*. *înv*. *ist.* (*în perioada fanariotă*) Titlu de politeţe, adresat în vorbirea curentă unui boier.

ARHONDARÍC ~e *n*. Încăpere specială într-o mănăstire, rezervată oaspeţilor.

ARÍ//D ~dă (**~zi**, **~de**) *adj.* 1) (*despre terenuri*) Care este lipsit de apă sau de umezeală şi nu poate produce nimic; sec; uscat; sterp; steril. 2) (*despre climă*) Care se caracterizează printr-o umiditate (extrem de) scăzută.

ÁRI//E I ~i *f*. Teren special amenajat (prin bătătorire, tasare sau cimentare) pentru treieratul cerealelor; făţare; harman. 2) Orice suprafaţă plană. 3) Mărime a unei suprafeţe (exprimată în unităţi de măsură a suprafeţei). **~ia cercului**. 4) Teritoriu ocupat (în permanenţă) de anumite fiinţe sau plante; areal; zonă. 5) Loc (de răspândire) al anumitor fenomene, activităţi; domeniu. **~ lingvistică**. **~ia preocupărilor cuiva**.

ÁRI//E II ~i *f*. *muz*. 1) Compoziţie muzicală interpretată de un solist (acompaniat de obicei de orchestră), reprezentând, de regulă, un fragment dintr-o operă, dintr-o operetă, dintr-un oratoriu. 2) Melodie a unei bucăţi muzicale. **A fredona o ~ la modă**.

ARIERG//ÁRDĂ ~árzi *f*. Parte a unui corp de

armată, care merge la o distanţă oarecare de grosul trupelor, în urmă, încheind coloana.

ARÍTMIC ~ă (**~i**, **~e**) *adj. şi adverbial* Care este lipsit de ritm; fără ritm.

ARIVÍ//ST ~şti *m*. Persoană lipsită de scrupule, care vrea să ajungă cu orice preţ şi prin orice mijloace la o situaţie bună în societate.

ARLECHÍN ~i *m*. Personaj comic din vechea comedie italiană, purtând un costum făcut din piese triunghiulare de diferite culori şi o mască neagră.

ARMÁŞ ~i *m*. *arh*. *ist.* Dregător domnesc, având misiunea de a păzi temniţele, de a aplica pedepsele corporale şi de a aduce la îndeplinire pedepsele capitale.

ARMĂŞÉ//L ~i *m*. *arh*. *ist.* (*diminutiv de la* **armaş**) Armaş de grad inferior; subaltern al marelui armaş.

ARMĂŞÍE *f*. *ist.* 1) Funcţia de armaş. 2) Instituţie unde îşi exercita funcţia armaşul.

ARMISTÍŢI//U ~i *n*. Întrerupere temporară a ostilităţilor în urma unei înţelegeri între părţile beligerante.

ARMONÍ//E ~i *f*. 1) Potrivire totală între părţile unui întreg; acord; comunitate; conformitate. 2) Înţelegere bună între două persoane sau colectivităţi; relaţii bune între diferite persoane sau colectivităţi. **A avea ~ în familie**. 3) Frumuseţe regulată. **~ia proporţiilor unui tablou**. **~ia feţei**. 4) *muz*. Ramură a teoriei muzicii, care are drept obiect de studiu înlănţuirea simultană a sunetelor.

ARMÓNI//U ~i *n*. Instrument muzical aerofon cu claviatură, asemănător cu orga.

A ARMONIZÁ armonizéz 1. *tranz*. 1) (*acompaniamente*) A compune în conformitate cu legile armoniei şi ale un stil, tradiţie muzicală etc. 2) A face să se armonizeze; a pune în armonie. **2**. *intranz*. A fi în armonie.

A SE ARMONIZÁ mă armonizéz *intranz*. 1) A deveni armonios. 2) A fi în concordanţă deplină; a se afla în armonie perfectă; a se potrivi; a cadra; a concorda; a corespunde.

ARMÚR//Ă ~i *f*. *ist.* (*în perioada antică şi medievală*) Echipament militar compus dintr-un ansamblu de plăci metalice, purtat de un om de arme pentru protecţia individuală.

ARNĂÚ//T ~ţi *m*. *ist.* 1) Soldat mercenar (de obicei de origine albaneză) care slujea în garda domnitorilor din principatele dunărene. 2) Persoană însărcinată cu prinderea răufăcătorilor; poteraş.

ARNÍCI *n*. Aţă de bumbac vopsită în diferite culori şi folosită la brodat.

A AROGÁ aróg *tranz*. (*drepturi*, *calităţi*) A-şi atribui cu de la sine putere. **Îmi ~ dreptul de a abandona proiectul.**

AROGÁNŢĂ *f*. Atitudine de trufie şi de dispreţ faţă de cei din jur, bazată pe o părere falsă despre propria persoană; îngâmfare insultătoare.

ARÓM//Ă ~e *f*. Miros plăcut (şi îmbietor) emanat de diferite substanţe naturale sau artificiale; mireasmă; parfum.

ARPACÁŞ *m*. Crupe obţinute din grâu sau din orz decorticat şi şlefuit.

ÁRP//Ă ~e *f*. *v*. **HARPĂ**.

ARSENÁL ~e *n*. 1) *milit.* Fabrică sau depozit de arme şi de muniţii. 2) *fig*. Totalitate de mijloace şi de posibilităţi de care dispune cineva în realizarea unui scop sau în practicarea unei profesii, activităţi etc..

ÁRT//Ă ~e *f*. 1) Activitate umană creatoare, constând în exprimarea realităţii cu ajutorul unor mijloace specifice (pentru a produce valori estetice); exprimare a unui ideal estetic prin creaţii ale omului. **Operă de ~**. **Obiect de ~**. **Om de ~**. **~ populară**. 2) Fiecare dintre modalităţile de exprimare a frumosului, a esteticului. **~ teatrală**. **~ cinematografică**. **~e plastice**. **~a dansului.** 3) Totalitate de cunoştinţe şi de priceperi, necesare

pentru activarea într-un anumit domeniu. ~ **militară**. ~ **oratorică**. **~a scrisului.**

A ARTICULÁ articuléz *tranz*. 1) (*sunete*, *silabe*, *cuvinte* etc.) A emite cu ajutorul organelor vorbirii; a rosti; a pronunţa. 2) (*substantive sau echivalente ale sale*) A prevedea cu articol.

A SE ARTICULÁ se articuleáză *intranz*. *fonet*. (*despre sunete*) A se uni prin articulaţie.

ARTICULÁŢI//E ~i *f*. 1) Legătură între două sau mai multe oase; încheietură. 2) *lingv*. Mod de pronunţare a sunetelor cu ajutorul organelor de vorbire.

ARTIFICIÁL ~ă (**~i**, **~e**) *adj*. 1) (*în opoziţie cu* **natural**) Care este făcut de om după modelul naturii; nenatural. **Mătase ~ă**. **Ploaie ~ă**. 2) (*despre persoane şi manifestările lor*) Care vădeşte lipsă de naturaleţe; lipsit de sinceritate; prefăcut; nesincer; fals.

ARTIFÍCI//U ~i *n*. 1) Mijloc iscusit şi amăgitor, folosit pentru a deghiza realitatea; înfrumuseţare artificială a realităţii. 2) *la pl*. Amestec de substanţe chimice (colorate) uşor inflamabile şi de carburanţi, folosit (prin aprindere) la semnalizare sau în scopuri decorative. **Foc de ~ii**.

AS áşi *m*. 1) *arh. ist.* Monedă de aramă sau de bronz, folosită în Roma antică drept unitate monetară. 2) Carte de joc cu valoarea cea mai mare, având desenat pe ea un singur ochi. 3) *fig*. Persoană care se evidenţiază prin cunoştinţe, prin deprinderi şi priceperi (într-un anumit domeniu de activitate).

ASÁLT ~uri *n*. *milit*. Atac violent cu caracter decisiv în cucerirea unei fortificaţii sau în spargerea apărării inamicului, în care sunt angajate în special (mari) forţe umane. ♦ **A lua cu ~,** a cuceri printr-un atac violent.

A ASALTÁ asaltéz *tranz*. 1) A lua cu asalt. 2) (*persoane*) A deranja insistent; a copleşi. ~ **cu întrebări**.

A ASAMBLÁ asambléz *tranz*. *teh.* (*piese*, *mecanisme* etc.) A reuni, formând un ansamblu.

A ASANÁ asanéz *tranz*. 1) (*râuri*, *mlaştini*, *terenuri*, *ape* etc.) A face să rămână sec; a seca; a usca. 2) (*lacuri*, *bălţi* etc.) A face să devină salubru. 3) *fig*. A readuce la starea normală; a îmbunătăţi; a redresa.

A ASASINÁ asasinéz *tranz*. A omorî prin asasinat.

ASASINÁT I ~te *n*. Omor cu premeditare. **~ul lui J. Kennedy.**

ASASINÁ//T II ~tă (**~ţi**, **~te**) *adj*. Care a fost supus asasinării; omorât prin asasinat. **Prinţul ~.**

ASCENDÉN//T I ~tă (**~ţi**, **~te**) *adj*. 1) (*în opoziţie cu* **descendent**) Care urcă; suitor. 2) *fig*. Care constituie un progres; progresiv. **Mişcare ~tă**.

ASCENDÉN//T II ~ţi *m*. 1) Rudă în linie directă, care face parte dintr-o generaţie anterioară. 2) *mai ales la pl*. Persoană care aparţine generaţiilor anterioare; străbun.

AŞCENSIÚN//E ~i *f*. 1) Acţiunea de a se ridica; mişcare de jos în sus (a unui corp); suire; urcare. 2) *fig*. Dezvoltare progresivă; mişcare spre progres. **A fi în ~**.

ASCENS//ÓR ~oáre *n*. Cabină sau platformă pentru transportul pe verticală a persoanelor sau a diferitelor greutăţi (într-o clădire cu mai multe etaje).

ASCÉ//T ~ţi *m*. 1) *rel*. Credincios care, consacrându-se vieţii spirituale, s-a retras într-un loc ferit de lume, petrecându-şi timpul în rugăciuni şi privându-se de plăceri materiale; sihastru; schimnic; pustnic; anahoret; ermit. 2) *fig*. Persoană care îşi impune o viaţă austeră şi retrasă.

A ASEDIÁ asediéz *tranz*. *milit.* (*cetăţi*, *fortificaţii*) A supune unui asediu.

ASÉDI//U ~i *n*. *milit*. Încercuire a unei fortificaţii cu scopul de a-i tăia legăturile cu cei din afară şi de a grăbi astfel cucerirea ei. ♦ **Stare de ~,** regim

special, constând în punerea în aplicaţie a unei legislaţii excepţionale, care prevede suprimarea libertăţilor individuale în vederea menţinerii ordinii pe timp de război.

A ASELENIZÁ aselenizéz *tranz*. (*despre nave cosmice*) A se aşeza pe Lună.

ASENTIMÉNT *n*. Act prin care cineva aderă în mod voluntar la o opinie, la o poziţie sau acceptă o propunere; învoire; consimţământ. ♦ **A-şi da ~ul,** a consimţi; a-şi da consimţământul.

ASERŢIÚN//E ~i *f*. Propunere înaintată şi susţinută de cineva ca fiind adevărată.

A ASERVÍ aservésc *tranz*. (*popoare*, *ţări* etc.) A aduce în stare de serv; a înrobi; a supune; a subjuga; a îngenunchea.

A ASEZONÁ asezonéz *tranz*. (*mâncăruri*, *alimente*) A trata cu ingrediente; a drege.

A ASFIXIÁ asfixiéz *tranz*. A face să se asfixieze; a înăbuşi.

A SE ASFIXIA mă asfixiéz *intranz*. A suferi o asfixie; a se înăbuşi; a se sufoca.

ASIDUIT//ÁTE ~ăţi *f*. 1) Stăruinţă deosebită şi permanentă a unei persoane în achitarea de anumite obligaţii; râvnă. 2) Atenţie continuă faţă de cineva.

A ASIGNÁ asignéz *tranz*. (*bani*, *materiale*) A destina unui scop determinat; a aloca; a afecta.

A ASIGURÁ asígur *tranz*. 1) A adeveri printr-o garanţie; a garanta. ~ **securitatea cuiva.** 2) A face să fie sigur; a încredinţa. **Te asigur de susţinerea mea.** 3) A face să se asigure.

A SE ASIGURÁ mă asígur *intranz*. 1) A încheia un contract de asigurare. 2) A lua măsurile de precauţie necesare.

ASIMETRÍ//E ~i *f*. Lipsă totală de simetrie.

A ASIMILÁ asimiléz *tranz*. 1) (*substanţe nutritive*) A transforma în substanţă proprie. 2) (*fiinţe*, *fenomene*, *obiecte*) A considera ca fiind asemănătoare. 3) (*cunoştinţe*) A dobândi prin învăţătură; a însuşi; a-şi apropria. 4) (*produse*, *tehnologii noi*) A introduce în procesul de fabricaţie. 5) A face să se asimileze.

A SE ASIMILÁ mă asimiléz *intranz*. 1) A se integra în alt grup naţional sau social, pierzând caracteristicile individuale. 2) (*despre sunete*) A deveni asemănător, modificându-şi proprietăţile fonetice.

ASÍN ~i *m*. Mamifer domestic de talie mai mică decât cea a calului, cu păr şi piele de culoare cenuşie, cu capul mare şi urechile lungi, folosit în special ca animal de tracţiune; măgar.

A ASISTÁ asíst 1. *intranz*. A fi prezent; a se afla în prezenţă. **A ~ la ore. 2**. *tranz*. (*persoane*) A susţine, acordând ajutor (în calitate de asistent). **A ~ un chirurg în timpul operaţiei.**

ASISTÉN//T ~ţi *m*. şi *f*. 1) Persoană care asistă pe cineva într-o acţiune sau la o primejdie (pentru a-i acorda ajutor). 2) *ed.* Grad didactic în învăţământul superior, inferior lectorului. 3): ~ **medical**, cadru tehnic mediu, specializat în munca medico-sanitară.

A ASOCIÁ asociéz *tranz*. 1) (*idei*, *imagini*, *reprezentări*) A uni printr-o asociaţie. 2) (*persoane*) A face să se asocieze.

A SE ASOCIÁ mă asociéz *intranz*. 1) A deveni asociat; a se face membru al unei asociaţii. 2) A lua parte (în calitate de asociat); a participa.

ASOLAMÉNT ~e *n*. Procedeu de exploatare a terenurilor agricole, constând în schimbarea succesivă şi alternativă a culturilor pe un teren pentru a păstra fertilitatea solului.

A ASORTÁ asortéz *tranz*. 1) (*obiecte variate*, *culori*, *haine* etc.) A face să se asorteze. 2) (*magazine*) A aproviziona cu mărfuri necesare.

A SE ASORTÁ se asorteáză *intranz*. (*despre obiecte*, *haine* etc.) A fi în concordantă deplină; a se armoniza; a se combina.

ASPÉCT ~e *n*. 1) Fel în care cineva sau ceva se prezintă privirii cuiva; formă exterioară a unei fiinţe sau a unui lucru; înfăţişare. 2) Fiecare dintre părţile esenţiale diferite ale unui obiect sau fenomen complex; faţetă; latură. ♦ **Sub toate ~le,** din toate punctele de vedere. 3) *gram*. Categorie gramaticală, caracteristică anumitor limbi, care arată stadiul şi durata de realizare a acţiunii exprimate de un verb.

ASPERIT//ÁTE ~ăţi *f*. Neregularitate (în formă de zgrunţ) a unei suprafeţe.

ASPÍD//Ă ~e *f*. 1) Varietate de viperă; şarpe veninos. 2) *fig*. Femeie foarte rea; viperă; scorpie.

A ASPIRÁ aspír 1. *tranz*. 1) (*aer sau/şi alte corpuri pulverulente*) A trage în plămâni; a inspira. 2) (*despre aparate*, *pompe*, *lichid*, *praf*, *gaze*) A trage în sine. **2**. *intranz*. *fig*. A pretinde, fiind stăpânit de o dorinţă puternică; a năzui; a tinde; a ţinti; a jindui; a râvni.

ASPIRAT//ÓR I ~oáre (**~óri**, **~oáre**) *adj*. Care aspiră; cu proprietatea de a aspira.

ASPIRAT//ÓR II ~oáre *n*. Aparat de ut casnic folosit pentru aspirarea prafului, fumului, gazelor, diferitelor lichide etc.

ASPIRÁŢI//E ~i *f*. 1) Aspirare (a unor fluide). 2) *fig*. Dorinţă puternică; năzuinţă; tendinţă.

ASTROLOGÍE *f*. Pseudoştiinţă care determină influenţa aştrilor asupra derulării vieţii omului şi pretinde să prezică viitorul.

ASTRONOMÍE *f*. Ştiinţă care se ocupă cu studiul corpurilor cereşti, a legilor mişcării lor şi a structurii Universului.

ÁSTRU áştri *m*. Corp ceresc (planetă, stea, cometă).

A ASUMÁ asúm *tranz*. A lua asupra sa.

AŞÍJDERI *adv*. Tot aşa; de asemenea.

A ATACÁ atác 1. *tranz*. 1) (*state*, *adversari*, *armate* etc.) A lovi, pornind un atac. 2) *fig*. (*teorii*, *concepţii*, *situaţii existente sau adepţii acestora*) A combate cu vehemenţă. 3) *fig*. (*chestiuni*, *probleme*) A aborda cu îndrăzneală. 4) A supune unor acţiuni nocive. **Fumatul atacă plămânii**. 5) (*bucăţi muzicale*) A executa pentru prima dată. **2**. *intranz*. 1) A fi în atac. 2) *sport* A începe atacul într-un joc sportiv.

ATÁŞ ~e *n*. Anexă de metal, prinsă de un vehicul (mai ales de o motocicletă) şi destinată transportului de persoane sau de încărcături.

A ATAŞÁ ataşéz *tranz*. (*obiecte*, *persoane* etc.) A alătura temporar.

A SE ATAŞÁ mă ataşéz *intranz*. A se apropia sufleteşte (de cineva sau de ceva); a se lega printr-un ataşament.

ATAŞAMÉNT *n*. Sentiment de afecţiune (puternică şi durabilă) şi de fidelitate faţă de cineva sau de ceva. **ATEÍSM** *n*. Concepţie materialistă despre lume, care neagă existenta divinităţii şi a altor puteri supranaturale; negare a lui Dumnezeu.

ATEÍ//ST I ~stă (**~şti**, **~ste**) *adj*. Care ţine de ateism; propriu ateismului. **Educaţie ~ stă**.

ATEÍ//ST II ~şti *m*. Adept al ateismului; ateu.

ATENÉ//U ~e *n*. 1) *arh*. (*în antichitatea greacă*) Sanctuar al zeiţei Atena. 2) Clădire publică, în care au loc diferite manifestaţii cultural-artistice.

A ATENTÁ atentéz *intranz*. 1) A comite un atentat; a face o tentativă criminală (la ceva). ~ **la viaţa cuiva.** 2) *fig*. A pretinde (la ceva considerat valoros), punând în pericol. ~ **la onoarea cuiva.** ~ **la siguranţa financiară a ceva sau a cuiva.**

ATENTÁT ~e *n*. 1) Tentativă criminală contra unei persoane (şef de stat sau de guvern) (mai ales din motive politice). 2) Atac ilegal asupra unor bunuri, drepturi, sentimente colective, consfinţite prin lege. 3) Tentativă de răsturnare a ordinii sociale sau politice într-un stat.

A ATENUÁ atenuéz *tranz*. (*procese*, *acţiuni* etc.) A face să se atenueze; a estompa; a slăbi; a dilua; a

diminua.

A SE ATENUÁ se atenueáză *intranz*. A deveni mai puţin intens; a-şi încetini ritmul; a se dilua; a slăbi; a se estompa; a diminua.

A ATERIZÁ aterizéz *intranz*. (*despre nave aeriene*) A se aşeza pe pământ.

A ATESTÁ atestéz *tranz*. 1) A prezenta ca adevărat (prin dovezi sau prin fapte concrete); a demonstra; a proba; a dovedi. 2) A întâlni într-un text. 3) (*cadre didactice*, *cercetători ştiinţifici* etc.) A confirma într-o funcţie sau într-un post, stabilind gradul de pregătire profesională.

ATÉ//U ~i *m*. Adept al ateismului; ateist.

ATITÚDIN//E ~i *f*. 1) Poziţie a corpului unei persoane; fel de a-şi ţine corpul; ţinută; poză; postură. 2) Fel de a se comporta cu cineva; dispoziţie exterioară, vădind anumite sentimente (faţă de cineva sau ceva).

ATRÁCŢI//E ~i *f*. 1) *fiz*. Proprietate a corpurilor de a se atrage reciproc; acţiune reciprocă între corpuri, care tind să se apropie. **Forţă de ~. ~ magnetică. Legea ~ei universale**. 2) Afecţiune (puternică şi durabilă) pentru o anumită activitate sau pentru o persoană; interes nestăvilit (faţă de cineva sau de ceva). **~ pentru muzică**. 3) Ceea ce atrage pe cineva; centru de interes. **Acest monument de artă veche este o ~ pentru turişti**. 4) *mai ales la pl*. Număr impresionant dintr-un spectacol de circ sau de estradă.

A ATRIBUÍ atríbui *tranz*. 1) A considera ca fiind propriu (cuiva sau la ceva). 2) A pune pe seama (cuiva sau la ceva); a pune în socoteala cuiva.

ATRIBÚŢI//E ~i *f*. *mai ales la pl*. Sferă de activitate, de autoritate sau de competenţă a cuiva sau a ceva (a unei administraţii, a unei funcţii, a unui serviciu etc.); puteri atribuite deţinătorului unei funcţii sau unui organ de stat.

ATRÓCE *adj*. *invar*. *şi adverbial* 1) Care este de o cruzime excesivă; extrem de crud; feroce; monstruos; îngrozitor; înspăimântător; oribil. **Crimă ~. Răzbunare ~**. 2) Care este foarte greu de suportat; insuportabil. **Suferinţi ~**. 3) Care trezeşte groază şi dezgust; foarte neplăcut. **Timpuri ~. Urâţenie ~**.

A AŢÍNE aţín *tranz*. (*persoane*) A opri pentru scurt timp cu un scop predeterminat.

A SE AŢÍNE mă aţín *intranz*. 1) A sta în cale. 2) A ţine mereu în câmpul vizual; a urmări.

A SE ATROFIÁ se atrofiáză *intranz*. (*despre ţesuturi sau organe*) A suferi o atrofie; a degenera.

A AUDIÁ audiéz *tranz*. 1) *jur*. (*martori*) A asculta în vederea soluţionării unui proces. 2) (*concerte*, *cursuri de lecţi, lucrări muzicale* etc.) A asculta, urmărind cu atenţie.

AUDIÉNŢ//Ă ~e *f*. Întrevedere oficială, acordată unui solicitator de către o persoană care deţine un post de răspundere. **♦ A primi în ~ (pe cineva),** a acorda (la cerere) o întrevedere oficială unei persoane. **♦A cere o ~ (unei persoane oficiale),** a solicita o întrevedere (unei persoane oficiale).

AUDITÓRI//U ~i *n*. 1) Mulţime de persoane care ascultă un curs, o conferinţă sau asistă la un concert; totalitate de auditori; asistenţă. 2) Sală de conferinţe într-o instituţie de învăţământ (superior).

AUGMENTATÍV ~ă (~i, ~e) *adj. şi substantival lingv.* 1) (*despre afixe*) Care, fiind ataşat la un cuvânt, serveşte la formarea unui cuvânt nou, ce denumeşte un obiect de proporţii mai mari decât cel denumit prin cuvântul de bază. 2) (*despre cuvinte derivate*) Care este format cu ajutorul unui astfel de afix.

AUGÚR I *n*. 1) Prevestire a viitorului (făcută de auguri). 2) Semn căruia i se atribuie rolul de a prevesti ceva. **♦ A fi de bun** (*sau* **de rău**) **~,** a fi semn bun (sau rău). **♦ Pasăre de bun** (*sau* **rău**) **~,** persoană care aduce noutăţi bune (sau rele).

AUGÚR II ~i *m. arh. ist.* (*în antichitatea romană*) Preot căruia i se atribuia facultatea de a putea prezice viitorul sau de a descifra voinţa zeilor după anumite semne.

ÁUL//Ă ~e *f.* Sală mare de festivităţi şi/sau de conferinţe într-o instituţie de cultură sau de învăţământ.

AUREÓL//Ă ~e *f.* 1) *arte pl.* (*în pictura religioasă*) Cerc sau triunghi luminos (aurit) desenat în jurul capului persoanelor divine; nimb; aură 2) *fig.* Totalitate de calităţi care impresionează, trezind respect şi admiraţie; nimb; prestigiu; strălucire; grandoare; măreţie.

AURIFÉR ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* (*despre minereuri*, *soluri*, *râuri*, *roci* etc.) Care conţine aur.

AURÓR//Ă ~e *f.* 1) Strălucire roşie-portocalie care apare pe cer la orizont înainte de răsăritul soarelui. 2) Interval de timp, înainte de răsăritul soarelui, când pe cer apare o asemenea strălucire; zori de zi. ♦ **~ boreală,** arc luminos care apare în atmosferă în regiunea polară; fenomen atmosferic luminos, propriu regiunilor de la polul nord. 3) *fig.* Moment sau perioadă de început. **~a reformei**. **~a vieţii**.

AUSPÍCI//U ~i *n. arh. ist.* (*în antichitatea romană*) Prevestire făcută după zborul păsărilor. ♦ **Sub ~iile** (cuiva), sub protecţia sau sprijinul (cuiva); cu susţinerea şi ajutorul (cuiva); sub egida (cuiva); sub patronajul (cuiva). ♦ **Sub ~ii favorabile**, în împrejurări favorabile, fericite.

AUSTÉR ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* 1) (*despre oameni*) Care este foarte sever cu sine (privându-se de plăceri materiale şi înfrânându-şi orice dorinţă). **Femeie ~ă**. 2) Care nu admite nici o abatere; de o severitate extremă. **Viaţă ~ă**. **Morală ~ă**. 3) *fig.* (*despre lucruri*) Care nu are podoabe de prisos; lipsit de ornamente; trist şi rece; sever; sobru. **Rochie ~ ă**. **Stil ~**.

AUSTERITÁTE *f.* 1) Manifestare de om auster. 2) Caracter auster. **~ea vieţii**. **~ea unui stil**.

AUSTRÁL ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* (*în opoziţie cu* **boreal**) 1) Care ţine de polul sud; propriu polului sud; sudic. **Emisferă ~ă**. 2) Care se află la polul sud; de la polul sud; sudic. **Pământuri ~e**.

AÚSTRU *n.* Vânt secetos, care bate dinspre sud sau sud-vest.

AUTÉNTIC ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* 1) Care este în corespundere cu realitatea, cu adevărul; conform cu adevărul, cu realitatea; veridic; veritabil. **Fapte ~e**. 2) Care nu trezeşte îndoieli în ceea ce priveşte originea; aparţinând cu adevărat persoanei căreia îi este atribuit. **Un testament ~**. **Un Rembrandt ~**. 3) Care exprimă o trăire profundă a unui individ; străin de convenţii. **Un sentiment ~**.

A AUTENTIFICÁ autentífic *tranz.* (*acte*, *scrisori*, *semnături*) A recunoaşte drept autentic (aplicând o ştampilă); a declara ca fiind valabil; a legaliza; a certifica.

AUTOAPĂRÁRE *f.* Apărare prin mijloace proprii.

AUTOBÁND//Ă ~e *f.* Şosea modernă largă, cu două sensuri de circulaţie separate, fără întretăieri şi treceri pe alte căi de comunicaţie, pentru circulaţia cu viteză mare a autovehiculelor; autostradă.

AUTOBIOGRAFÍE ~i *f.* Biografie a unei persoane, scrisă de ea însăşi.

AUTOCAMÍ//ON ~oáne *n.* Automobil mare, cu caroserie deschisă, prevăzut cu o benă sau cu o platformă pentru transportul diferitor încărcături.

AUTOCONSERVÁRE *f.* Conservarea propriei vieţi.

AUTOCRAŢÍ//E ~i *f.* 1) Formă de guvernământ, în care toată puterea este concentrată în mâinile unui suveran (monarh, duce) (care nu admite nici un control); regim absolutist; absolutism; totalitarism. **~ ţaristă**. 2) Stat cu asemenea formă de guvernământ.

AUTODETERMIN//ÁRE ~ări *f.* Principiu politic,

conform căruia un stat sau o naţiune are dreptul de a-şi determina singur propriul statut politic.

AUTODIDÁC//T ~ţi *m. şi adjectival* Persoană care şi-a însuşit singură, fără îndrumarea unui profesor sau fără a frecventa o formă regulată de învăţământ, un anumit bagaj de cunoştinţe şi un nivel de cultură într-un domeniu oarecare.

AUTOGRÁF ~ă (~i, ~e) *adj.* şi *substantival* (*despre semnături sau texte*) Care este scris cu mâna proprie a autorului. **Scrisoare ~ ă**.

AUTOHTÓN ~ă (~i, ~e) *adj.* 1) *şi substantival* Care face parte din populaţia de bază a unei regiuni; originar din locurile unde trăieşte; băştinaş; indigen; aborigen; 2) (*despre floră*, *faună*, *elemente de limbă*, *obiceiuri* etc.) Care a luat naştere şi s-a dezvoltat într-o anumită regiune; specific unui anumit ţinut. **Folclor ~. Elementul ~ în creaţia unui poet**.

AUTOMOT//ÓR ~oáre *n*. Vehicul de cale ferată, prevăzut cu motor propriu, folosit pentru transportul de pasageri şi de mărfuri.

AUTONOMÍ//E ~i *f.* 1) Drept (al unui stat, al unei regiuni, naţiuni, minorităţi naţionale, etnii etc.) de a se guverna după propriile legi; drept de autoguvernare; independenţă, 2) Situaţie a unei naţiuni de a se autoguverna în componenţa unui stat federal 3) Drept al unei persoane de a dispune liber de propria voinţă.

AUTOPSÍ//E ~i *f. med*. Disecare şi examinare a unui cadavru pentru a stabili cauza morţii; necropsie.

A AUTORIZÁ autorizéz *tranz*. 1) (*persoane*) A învesti cu o autorizaţie; a pune în dreptul (de a face ceva); a împuternici. 2) (*fondarea unor organizaţii*) A permite în mod oficial.

AUTOSTR//ÁDĂ ~ăzi *f.* Şosea modernă largă, cu două sensuri de circulaţie separate, fără întretăieri şi treceri pe alte căi de comunicaţie, pentru circulaţia cu viteză mare a autovehiculelor; autobandă.

AUTOSUGÉSTI//E ~i *f.* Sugestie (voluntară sau involuntară), exercitată asupra propriei persoane.

AUXILIÁR ~ă (~i, ~e) *adj.* 1) Care ajută la ceva prin concursul său (fără a fi indispensabil). **Mijloc ~**. 2) Care are funcţie secundară faţă de ceva principal; ajutător. 3) *gram. şi substantival* (*despre verbe*). Care ajută la formarea timpurilor şl modurilor compuse.

AVALÁNŞ//Ă ~e *f.* 1) Cantitate mare de zăpadă, de pietre etc., care se rostogoleşte din munţi la vale; lavină. 2) *fig*. Cantitate mare şi năvalnică (de ceva); ploaie; furtună; aversă. **O ~ de injurii**. **O ~ verbală**.

AVANG//ÁRDĂ ~ărzi *f.* 1) Parte a unei armate, care merge înaintea grosului trupelor (pentru a efectua recunoaşterea şi a le proteja). 2) *fig*. Ceea ce se află în capul progresului sau depăşeşte timpul său (prin îndrăzneală). **Literatură de ~. Rol de ~.** ♦ **(A fi) în ~,** (a fi) în frunte; (a fi) în primele rânduri.

AVANPÓST ~uri *n. milit*. 1) Detaşament de armată, dispus în faţa grosului trupelor (pentru a le proteja contra unui atac subit). 2) Poziţia cea mai înaintată a unei linii de apărare.

AVÁNS ~uri *n*. 1) Parte dintr-o sumă de bani (salariu, preţ, retribuţie, împrumut etc.), plătită sau primită cu anticipaţie; acont; arvună. **A primi ~. A da** (sau **a lua**) **cu titlu de ~**. 2) *la pl*. Demersuri sau concesii făcute unei persoane pentru stabilirea (sau reînnoirea) unor relaţii (de prietenie sau de dragoste). **A face** (**cuiva**) **~uri**. 3) Interval de timp sau de spaţiu, care anticipează producerea unui fenomen. **~ la aprindere**.

A AVANSÁ avanséz 1. *intranz*. 1) A merge înainte; a înainta. 2) A păşi înainte pe calea progresului; a progresa; a înainta. 3) (*despre peninsule*, *proeminenţe* etc.) A ieşi (cu mult) în afară; â depăşi un plan; a înainta. 4) *fig.* A obţine un post mai

important; a înainta. **A ~ pe scara socială. A ~ în post. 2**. *tranz*. 1) A plăti cu anticipaţie drept avans. 2) (*persoane*) A ridica într-un post sau grad mai înalt; a promova; a înainta. **A-l ~ (pe cineva) în post.**

AVANSCÉN//Ă ~e *f*. 1) Parte a scenei de dinaintea cortinei. 2) Fiecare dintre cele două loje, dispuse de o parte şi de alta a scenei.

AVANTÁJ ~e *n*. 1) Calitate sau bunuri (materiale, spirituale) care permit unei persoane să deţină superioritatea în raport cu alţii. **~ natural**. **A poseda ~ul experienţei**. 2) Drept excepţional, acordat unei persoane spre deosebire de alţii; privilegiu. **A se bucura de ~e**. 3) Câştig (material sau spiritual) pe care o persoană îl are din ceva; folos; profit; venit; beneficiu. **♦ În ~ul (cuiva)**, în folosul (cuiva). **A se pronunţa în ~ul (cuiva)**.

AVÁR I ~ă (~i, ~e) *adj. şi substantival* (*despre persoane*) Care adună bani sau bunuri materiale fără a le întrebuinţa (chiar la necesitate); zgârcit.

AVÁR II ~i *m*. *ist*. Persoană care făcea parte dintr-o populaţie nomadă de origine turcică, aşezată cu traiul la începutul evului mediu în unele regiuni din Balcani şi de pe malurile Mării Caspice, ale Mării Negre şi Dunării.

A AVARIÁ avariéz *tranz*. A face să se avarieze; a strica; a deteriora.

A SE AVARIÁ se avariáză *intranz*. (*despre sistemele tehnice*) A suferi o avarie; a ieşi din funcţiune; a se strica; a se deteriora.

AVÁRI//E ~i *f*. Stricăciune considerabilă, survenită unor construcţii, instalaţii, vehicule ş. a. (care împiedică buna lor funcţionare). **Corabia a suferit o ~ gravă**.

AVARÍŢI//E ~i *f*. 1) Manifestare de om avar; zgârcenie. **A fi de o ~ sordidă**. 2) Caracter avar.

AVENTURIÉR ~i *m*. 1) Persoană care caută aventuri; om care se lansează în acţiuni riscante şi nechibzuite. 2) Persoană care se ocupă cu intrigile şi cu chestii nelegale (pentru a-şi realiza anumite scopuri meschine).

AVÉRS *n*. *la sing*. (*în opoziţie cu* **revers**) Faţa unei monede sau medalii (reprezentând chipul emiţătorului, stema statului, simboluri ale unor evenimente de importanţă istorică etc.).

AVÉRS//Ă ~e *f*. 1) Ploaie neaşteptată şi violentă, de scurtă durată. 2) *fig*. Cantitate mare şi năvalnică (de ceva) amintind aversa; ploaie; furtună; avalanşă. **O ~ de reproşuri**.

AVERSIÚN//E ~i *f*. Sentiment sau senzaţie de dezgust profund (faţă de cineva sau ceva); antipatie foarte puternică (faţă de cineva sau ceva); repulsie; repugnanţă; scârbă.

AVERTISMÉNT ~e *n*. 1) Acţiunea de a avertiza; apel la prudenţă şi atenţie; prevenire; preîntâmpinare. 2) Măsură disciplinară preventivă, aplicată cu severitate unui subaltern, unui elev etc. 3) *sport* Prevenire (a unui sportiv, a unei echipe) din partea arbitrului pentru comportare nereglamentară în timpul unei competiţii.

A AVERTIZÁ avertizéz *tranz*. (*persoane*) A înştiinţa în prealabil printr-un avertisment; a preveni; a preîntâmpina; a aviza.

AVICULTÚRĂ *f*. 1) Ştiinţă care se ocupă cu studiul şi elaborarea metodelor raţionale de creştere a păsărilor de curte în scop economic şi de ameliorare a speciilor acestora. 2) Ramură a sectorului zootehnic care se ocupă cu creşterea păsărilor de curte. 2) Ocupaţia avicultorului. **A practica o ~ modernizată**.

AVIDITÁTE *f*. 1) Dorinţă fierbinte şi nestăvilită de a poseda sau de a devora ceva; voracitate. 2) Lăcomie foarte mare; sete de bunuri materiale; cupiditate; voracitate. 3) Vivacitate în satisfacerea unor dorinţe puternice.

AVITAMINÓZĂ *f*. Boală determinată de

insuficienţa sau lipsa de vitamine în alimentaţie.

A AVIVÁ avivéz *tranz*. (*ţesături sau piei*) A trata cu anumiţi coloranţi (pentru a obţine o nuanţă de culoare mai vie).

AVÍZ ~e *n*. 1) Document prin care se aduce la cunoştinţă ceva (în mod oficial); înştiinţare; notificare. **A primi un ~ de plată**. **~ de recepţie a unei scrisori recomandate**. **A afişa un ~**. 2) Părere oficială competentă a unei instituţii sau a unei persoane (din afară) într-o problemă în discuţie sau asupra unei lucrări. **A solicita ~ul experţilor într-o problemă delicată**.

A AVIZÁ avizéz 1. *tranz*. (*persoane*) A înştiinţa în prealabil printr-un aviz; a preveni; a preîntâmpina; a avertiza. **2**. *intranz*. A-şi da avizul; a-şi spune părerea.

AVOCÁ//T ~ţi *m*. Persoană oficială care reprezintă şi apără interesele părţilor în faţa justiţiei, face actele de procedură sau dă consultaţii cetăţenilor în chestiuni juridice.

A AVORTÁ avortéz *intranz*. 1) A pierde fătul prin avort. 2) *fig*. A suferi un eşec; a eşua.

AX áxe *n*. Bară care susţine elementele unei maşini, aflate într-o mişcare circulară, sau rotirea unui corp în jurul lui însuşi; osie. **~ cardanic.**

ÁX//Ă ~e *f*. 1) Linie imaginară care trece prin centrul de rotaţie al unui corp în jurul lui însuşi. **~ a pământului**. 2) Dreapta (reală sau imaginară) care traversează un corp în direcţia lungimii sale, trecând prin centru. **~ a corpului**. 3) *matem*. Dreaptă pe care este definită o valoare. **~ a lui x, y**. ♦ **~ă de simetrie,** dreaptă în raport cu care sunt simetrice punctele unei figuri geometrice.

AXIÓM//Ă ~e *f*. Adevăr fundamental evident; teză ştiinţifică care nu necesită demonstraţie.

AZÍL ~uri *n*. Loc de adăpostire în caz de pericol; adăpost de siguranţă; refugiu. **A cere ~ politic**.

AZIMÚT ~uri *n. geogr.* Unghi format de un plan vertical fix, de obicei planul meridian al unui loc, cu planul vertical care trece prin locul respectiv şi printr-un punct dat şi care se măsoară de la sud spre vest.

AZÚR ~uri *n*. 1) Culoarea valurilor mării; albastru-deschis. **Un cer de ~**. 2) Cer senin de culoare albastru-deschis. 3) Vopsea de culoarea cerului senin.

B

BABILONÍ//E ~i *f*. 1) Exprimare (orală sau scrisă) încurcată şi confuză. 2) Învălmăşeală mare; dezordine generală; haos.

BABÓRD ~uri *n*. 1) *marin*. Partea din stângă a unei nave, privită în direcţia mersului acesteia. 2) *aviatică* Partea din stânga longitudinală a fuzelajului unui avion, privit în direcţia zborului acestuia.

BACALAUREÁT I ~e *n*. *ed*. 1) Examen general susţinut de absolvenţii liceului la sfârşitul studiilor pentru a obţine o diplomă şi un grad special şi dreptul de a se înscrie la o instituţie de învăţământ superior. 2) Titlu obţinut în urma promovării acestui examen.

BACALAUREÁ//T II ~ţi *m*. *ed*. Persoană care a obţinut diploma şi gradul de bacalaureat.

BACANÁL//Ă ~e *f*. *mai ales la pl*. *arh*. 1) *ist*. (*în Roma antică*) Sărbătoare cu dansuri, cântece,

petreceri, închinată lui Bahus, zeul vinului. 2) Petrecere desfrânată; orgie; saturnalii.

BACÁNT//Ă ~e *f. arh.* 1) (*în Roma antică*) Preoteasă a zeului Bahus, care celebra bacanalele. 2) Femeie desfrânată, de moravuri uşoare.

BACC//EÁ ~éle *f. fam. depr.* Bătrân ramolit, cu idei retrograde.

BÁCI ~ *m.* Cioban care conduce o stână.

BACÍL ~i *m.* Bacterie patogenă în formă de bastonaş.

BACLAVÁ ~le *f. culin.* Prăjitură preparată din foi de plăcintă, miez de nucă sau migdale şi stropită cu miere sau sirop de zahăr.

BACŞÍŞ ~uri *n.* Sumă de bani dată cuiva peste plata cuvenită, pentru un serviciu personal sau pentru a-i câştiga bunăvoinţa.

BÁFT//Ă ~e *f. fam.* Concurs de împrejurări favorabile; noroc; şansă; fortună.

BAGÁ *f.* Material obţinut din carapacea broaştelor ţestoase şi folosit la confecţionarea de pieptene, brăţări, mânere, tabachere, rame de ochelari. **Ochelari de ~.**

BAGATÉL//Ă ~e *f.* 1) Lucru sau fapt lipsit de importanţă; lucru frivol; fleac; nimic. 2) Compoziţie muzicală instrumentală de dimensiuni mici, scrisă pe o temă uşoară.

BAGDADÍ//E ~i *f. pop.* Suprafaţă (orizontală) care formează partea superioară a unei încăperi; tavan; plafon; pod.

BAGHÉT//Ă ~e *f.* 1) Vergea mică, subţire şi flexibilă (cu diferite întrebuinţări). ♦ **~ a arcuşului,** vergea pe care este întins părul arcuşului. ♦ **~ele toboşarului,** fiecare dintre cele două bastonaşe cu care se bate toba mică şi triangulul. ♦ **~a dirijorului,** beţişor subţire şi uşor cu care dirijorii conduc un ansamblu muzical. ♦ **~ă magică,** beţişor de care se serveşte iluzionistul. ♦ **Sub ~a (cuiva),** sub conducerea (dirijorală) (a cuiva).

BAHMÉ//T ~ţi *m. înv.* Cal tătăresc.

BÁHN//Ă ~e *f. pop. reg.* Loc cu apă stătătoare, provenită mai ales din ploi, acoperit cu iarbă sau cu stuf; smârc.

BAIADÉR//Ă ~e *f.* Dansatoare indiană care execută dansuri de ritual la ceremoniile religioase hinduiste.

BAIONÉT//Ă ~e *f.* Armă ascuţită, care se fixează la ţeava puştii şi este folosită în luptele corp la corp.

BAIRÁC ~e *n. înv. ist.* 1) Drapel de mătase, de dimensiuni foarte mari. 2) *ist.* (*în Principatele Dunărene*) Unitate militară (de voluntari) care servea sub acelaşi drapel.

BAIRÁM ~uri *n.* 1) Denumire a două mari sărbători la musulmani. 2) *fam.* Petrecere mare; chef; party.

BALAMÚC ~uri *n.* 1) *pop.* Spital pentru alienaţi mintali; casă de nebuni; ospiciu. 2) *fig.* Gălăgie mare, însoţită de o dezordine extremă.

BALÁNŢ//Ă ~e *f.* Aparat pentru măsurarea greutăţii corpurilor, format dintr-un mecanism cu pârghie, care se echilibrează cu greutăţi etalonate.

BALÁST ~uri *n.* 1) Ansamblu de greutăţi (saci de nisip sau pietriş) care contribuie la menţinerea echilibrului unei nave sau la reglarea înălţimii unui aerostat; lest. 2) Amestec de pietriş şi nisip, întrebuinţat ca material de construcţie. 3) *fig.* Lucru de prisos; greutate sau umplutură nedorită.

A BALASTÁ balastéz *tranz.* (*terasamentul căilor ferate, şoselelor* etc.) A acoperi cu balast.

BALCÀZ ~ă (**~i, ~e**) *rar pop. reg.* Care are o înfăţişare foarte neplăcută; lipsit de frumuseţe şi armonie; foarte urât.

BALDACHÍN ~uri *n.* 1) Acoperământ (fix sau mobil) din stofe scumpe, instalat drept podoabă deasupra unui pat, tron sau catafalc. 2) Lucrare arhitecturală care imită acest acoperământ decorativ. 3) Acoperământ din pânză, purtat

deasupra capului unui demnitar laic sau bisericesc la anumite procesiuni.

BALIVÉRN//Ă ~e *f.* Vorbă goală, lipsită de importanţă; palavră; braşoavă.

BÁLMOŞ *n. culin.* Mâncare (ciobănească) preparată de obicei din caş dulce, fiert în lapte de oaie, la care se adaugă făină de porumb.

BALNEÁR ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* Care ţine de băile curative; privitor la băile curative; de băi curative. **Staţiune ~ă**.

A BALONÁ balonéz *tranz*. A face să se baloneze.

A SE BALONÁ mă balonéz *intranz*. 1) A căpăta forma unui balon; a se umfla ca un balon. 2) (*despre fiinţe*) A avea abdomenul umflat din cauza acumulării de gaze.

BALÓT ~uri *n*. Pachet mare de mărfuri (mai ales de textile) ambalate în pânză sau în hârtie.

A BALOTÁ I balotéz *tranz*. (*obiecte*, *produse*, *mărfuri*) A pune într-un balot în vederea transportării, depozitării sau comercializării; a împacheta; a ambala.

BALOTÁJ ~e *n*. Situaţie în care nici unul dintre candidaţi n-a obţinut la primul tur al unor alegeri cu scrutin majoritar numărul necesar de voturi pentru a fi ales.

BALZÁM ~uri *n*. 1) Substanţă mirositoare, secretată de anumite plante şi utilizată în farmaceutică, în parfumerie, în pictură etc. 2) *farm.* Preparat mirositor, folosit drept calmant sau pentru a împiedica descompunerea cadavrelor. 3) *fig*. Factor ce face să scadă necazurile, neliniştea; ceea ce calmează o durere morală; mângâiere; alinare.

BALTÁG ~e *n*. 1) Topor mic, de obicei cu două tăişuri, cu coada lungă, folosit în trecut şi ca armă (mai ales de ciobani). 2) *şi fig.* Lovitură aplicată cu o asemenea armă.

BALUSTRÁD//Ă ~e *f*. Element de construcţie în formă de îngrăditură joasă, constând din mai mulţi baluştri uniţi în partea de sus cu o leasă şi folosit pentru a mărgini un balcon, o terasă, o scară etc.; parapet; parmaclâc.

BÁMBU//S ~şi *m*. 1) Nume generic pentru plantele exotice arborescente, care au tulpină dreaptă, cilindrică, cu noduri şi goală pe dinăuntru. 2) *prin restr.* Plantă exotică de acest fel, folosită de obicei la fabricarea mobilei, a bastoanelor etc.

BANÁL ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* Care este lipsit de originalitate; foarte ordinar; comun; obişnuit; trivial. **Stil ~. Răspuns ~. Vorbă ~ă.**

A BANALIZÁ banalizéz *tranz*. A face să se banalizeze.

A SE BANALIZÁ se banalizează *intranz*. A deveni banal.

BANÁN ~i *m*. *v*. **BANANIER**.

BANANIÉR ~i *m*. 1) *bot.* Plantă tropicală arborescentă înaltă, cu frunze foarte mari şi cu fructe comestibile, dispuse în ciorchini. 2) *prin contig., mar.* Navă care serveşte la transportul bananelor.

BANÁN//Ă ~e *f*. Fruct de formă alungită, cu pulpă făinoasă, cu coajă groasă de culoare galbenă, produs de bananier; fructul bananierului.

BÁNC I ~uri *n*. 1) *geomorf.* Îngrămădire de diverse materiale (nisip, pietriş sau nămol) formată pe fundul mărilor sau al fluviilor şi care, ajungând până la suprafaţa apei, periclitează navigaţia. 2) Cârd mare de scoici sau de peşti (de mare, de obicei de aceeaşi specie), care se deplasează dintr-un loc în altul.

BÁNC II ~uri *n*. Masă sau platformă special amenajată pentru efectuarea unor lucrări ce ţin de exercitarea profesiilor manuale. ~ **de tâmplărie**. ~ **de ceasornicar**.

BÁNC III ~uri *n*. 1) Nume dat unui joc de cărţi; bacara. 2) *pop*. Anecdotă scurtă şi glumeaţă.

BANCHÉR I ~i *m*. Proprietar sau mare acţionar al

unei bănci.

BANCHÉR II ~i *m.* (*la unele jocuri de cărţi*) Persoană care conduce jocul şi dispune de o sumă suficientă de bani pentru a acoperi mizele celorlalţi jucători.

BANCHÉT ~e *n.* Masă fastuoasă, de obicei solemnă, care reuneşte un anumit număr de persoane invitate cu ocazia unui eveniment (sărbătoare, căsătorie, aniversare etc.).

BANCHÍZ//Ă ~e *f.* Îngrămădire de gheţari plutitori, formată în regiunile polare de-a lungul ţărmurilor marii.

BANCNÓT//Ă ~e *f.* Hârtie de valoare cu acoperire în aur, emisă de stat şi folosită ca mijloc de plată; bilet de bancă.

BANDÁJ ~e *n.* Fâşie de tifon sau de pânză, cu care se leagă o rană sau se imobilizează o parte a corpului bolnav; pansament.

A BANDAJÁ bandajéz *tranz.* (*răni sau organe vătămate*) A înfăşură cu un bandaj; a pansa.

BÁND//Ă I ~e *f.* 1) Grup de răufăcători, având în frunte o căpetenie; ceată de hoţi; clică. 2) *fig. fam.* Ceată de prieteni.

BÁNDĂ II bénzi *f.* Fâşie (lungă şi îngustă) din diferite materiale (stofă, pânză, hârtie etc.) cu care se înfăşoară, se leagă, se întăreşte sau se împodobeşte ceva. ♦ **~ă izolatoare**, fâşie îngustă de material, acoperită pe una din feţe cu un strat de cauciuc lipicios, folosită la izolarea legăturilor electrice. ♦ **~ă magnetică,** suport material în formă de fâşie îngustă şi lungă, destinat înregistrării magnetice a semnalelor electrice. ♦ **~ă de magnetofon,** fâşie de material plastic, acoperit cu un strat de material magnetic şi folosită la înregistrarea şi reproducerea sunetelor cu ajutorul magnetofonului. ♦ **~ă de imagini,** peliculă cinematografică. ♦ **~ă rulantă,** fâşie mobilă, acţionată mecanic, care serveşte la transportarea materialelor sau fabricatelor într-o întreprindere producătoare.

BANDERÓL//Ă ~e *f.* 1) Fâşie de hârtie, cu care se înfăşoară prin lipire un ambalaj sau o carte nou apărută (în scopul controlului integrităţii acestora). 2) Bandă din pânză (purtând o inscripţie), care se pune în jurul braţului ca semn al unei anumite însărcinări; brasardă.

BÁNIŢ//Ă ~e *f. înv.* 1) Unitate de măsură a capacităţii pentru cereale, cu valoarea variind între 20 şi 30 l. 2) Vas special, făcut din doage, având o asemenea capacitate.

BAOBÁB ~i *m. bot.* Arbore tropical de dimensiuni uriaşe, care creşte în Africa.

BAR báruri *n.* 1) Local public, unde consumatorii servesc cafea sau diferite băuturi stând în picioare sau pe scaune înalte în faţa unei tejghele. 2) Local de noapte luxos cu program muzical-distractiv; cabaret. 3) Dulap special amenajat sau compartiment dintr-un dulap, unde se păstrează sticle cu băuturi alcoolice fine.

A BARÁ baréz *tranz.* 1) (*căi*, *drumuri*, *accese*) A opri cu ajutorul unei bare. 2) (*torente de apă*) A opri cu ajutorul unui baraj; a stăvili; a iezi; a zăgăzui; a îndigui.

BARÁJ ~e *n.* Construcţie hidraulică, care are menirea de a ridica nivelul apei unui râu (prin stăvilire), de a forma un lac de acumulare sau de a schimba cursul unui râu; dig; zăgaz.

BÁR//Ă ~e *f.* 1) Bucată lungă şi rigidă (de lemn, metal etc.) cu diferite întrebuinţări în construcţie, în tehnică etc.; druc. 2) Fiecare dintre cele trei elemente constitutive ale porţii la unele jocuri sportive (hochei, fotbal, polo, handbal). **A trimite balonul în ~.** 3) *jur.* Loc într-o sală de judecată rezervat avocaţilor pentru a ţine pledoaria. 4) Linie (verticală sau orizontală) care separă anumite părţi în interiorul unui text.

BARBARÍ//E ~i *f.* 1) Stare de înapoiere social-culturală a unui popor. 2) Comportament care denotă obrăznicie şi lipsă de respect faţă de cultură şi civilizaţie; atitudine de barbar. 3) Crimă odioasă, bazată pe ură şi dispreţ faţă de cultură şi civilizaţie; act de vandalism sălbăticie; cruzime.

BARBARÍSM ~e *n*. Cuvânt care, la o etapă anumită, nu există într-o limbă, dar se foloseşte în mod greşit, fiind împrumutat din altă limbă străină.

BARBÉT//Ă ~e *f. mai ales la pl*. Barbă lăsată special să crească de o parte şi de alta a feţei (de la tâmple până la bărbie); favorit.

BARCAGÍ//U ~i *m*. Persoană care are ocupaţia de a conduce o barcă; luntraş.

BARCARÓL//Ă ~e 1) Cântec al gondolierilor veneţieni. 2) Piesă muzicală lirică, cu mişcare ritmică (în care se imită legănatul valurilor şi ritmul bătăilor de vâslă).

BÁRCĂ bărci *f.* Vas de navigaţie mic, fără punte, pus în mişcare de vâsle, pânze sau motor şi destinat transportului de oameni şi de încărcături la distanţe mici; luntre.

BARD bárzi *m*. 1) *ist.* (*la celţi*) Poet care celebra eroii şi faptele lor vitejeşti. 2) Poet eroic. 3) *prin ext.* Poet naţional.

BÁREM *adv.* Cel puţin; măcar; încaltea.

A BARICADÁ baricadéz *tranz*. (*căi de acces, drumuri etc*.) A închide cu o baricadă.

A SE BARICADÁ mă baricadéz *intranz*. A se pune la adăpost, ascunzându-se după o baricadă.

BARICÁD//Ă ~e *f.* Întăritură improvizată din materiale şi obiecte diverse aflate la dispoziţie, folosită ca mijloc de apărare, mai ales în luptele stradale, în unele acţiuni de insurecţie. ♦ **A fi de cealaltă parte a ~ei,** *literal şi fig*. a fi în tabăra opusă, adeversă.

BARÍŞ ~e *n*. 1) Ţesătură fină şi subţire de lână. **Rochie de ~.** 2) Broboadă de lână, subţire şi uşoară.

BARÓC ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* 1) Care se distinge printr-o neregularitate bizară; de un caracter şocant. **Ce idee ~ă!** 2) *şi substantival* (*despre un stil artistic*) Care se caracterizează prin libertatea formelor, prin bogăţia şi profunzimea ornamentelor şi prin tendinţa spre monumentalism. 3) (*despre construcţii*, *mobilă*, *sculptură*, *pictură* etc.) Care este realizat în acest stil.

BARÓN ~i *m*. 1) *ist.* (*în perioada feudalismului timpuriu*, *în apusul şi centrul Europei*) Titlu dat unui mare senior, posesor al unui domeniu. 2) *ist.* Titlu de nobleţe, în ierarhia feudală, superior cavalerului şi inferior vicontelui. 3) *ist.* Posesor al unui asemenea titlu. 4) Persoană aparţinînd acestui grad nobiliar.

BAR//ÓS ~oáse *n*. Ciocan mare şi greu, folosit mai ales în lucrările de fierărie.

BARÓ//U ~uri *n*. 1) *înv*. (*în vechea organizare a justiţiei*) Corp constituit care îngloba totalitatea avocaţilor pledanţi dintr-un judeţ. 2) Organizaţie profesională a avocaţilor; corp de avocaţi (pe lângă un tribunal sau pe lângă o curte de apel); colegiu al avocaţilor. 3) Sediul local al acestei organizaţii.

BASAMÁC *n*. *pop*. Rachiu de calitate inferioară, obţinut în condiţii casnice.

BÁSCĂ băşti *f.* Acoperământ moale de cap fabricat din lână, de formă rotundă şi plată, cu marginile îndoite înăuntru; beretă.

BASCÚL//Ă ~e *f.* Aparat pentru cântăritul corpurilor cu greutăţi mari cu ajutorul unor greutăţi etalon mici.

BÁSM ~e *n*. 1) Creaţie populară epică, în care se redau întâmplări fantastice cu personaje aflate în luptă cu forţele nefaste ale naturii sau ale societăţii; poveste. 2) *fig*. Vorbe plăsmuite special şi puse în circulaţie cu rea voinţă; născocire; scornire.

BASORELIÉF ~uri *n*. Lucrare de sculptură,

executată în relief pe un fond (de piatră) uni, cu care face corp comun.

BASTÁR//D ~zi *m. si adj.* Copil născut în afara căsătoriei; urmaş nelegitim; copil din flori. **Un copil legitim şi un ~.**

BASTIMÉNT ~e *n. mar.* Navă militară de mare tonaj; vas maritim mare de război.

BASTI//ÓN ~oáne *n.* 1) *milit. ist.* Fortificaţie proeminentă de formă cilindrică, construită la colţurile unei fortăreţe. 2) *fig.* Ceea ce constituie centrul de rezistenţă (al unei organizaţii, teorii, doctrine etc.) **~ul radicalismului**. **~ul păcii**.

BÁŞBUZUC ~i *m.* 1) *înv. ist.* Ostaş voluntar în armata neregulată turcească, care trăia din jaf. 2) *fig.* Om care încalcă în mod grosolan legile de convieţuire socială; persoană violentă şi grosolană.

BAŞ-CIOHODÁR ~i *m. înv. ist.* Primul ciohodar; mai marele cămăraşilor la curtea domnească.

BAŞ-RĂZÉŞ ~i *m. înv. ist.* Răzeş de frunte, înstărit, avut.

BÁŞTIN//Ă ~e *f.* Loc unde cineva s-a născut şi a trăit (tot timpul sau o bună parte din viaţa sa); pământ natal; patrie. ♦ **De ~ă,** de loc; originar. ♦ **Locuitor de ~ă,** băştinaş; localnic; autohton; indigen.

BATALI//ÓN ~oáne *n. milit.* Subunitate de infanterie formată din două sau mai multe companii.

BÁTĂR *adv.* Cel puţin; măcar; barem.

BATERÍ/E ~i *f.* 1) *milit.* Subunitate de artilerie, înzestrată cu tunuri sau aruncătoare de mine. 2) *fiz.* Grup de aparate, dispozitive sau piese care îndeplinesc aceeaşi funcţie. ♦ **~ electrică,** ansamblu de acumulatoare electrice legate în serie; pile uscate. 3) Vas cu gheaţă, în care se pun la răcire sticle cu băuturi (de obicei, una cu vin şi una de sifon).

BATÍC ~uri *n.* 1) Ţesătură imprimată în culori. 2) Basma (subţire şi colorată) în patru colţuri.

BATÍST ~uri *n.* Ţesătură foarte subţire şi fină din fire de bumbac sau de in.

BATÍR *n.* Fir de bumbac răsucit uşor, întrebuinţat la însăilat.

BATÓG ~uri *n.* 1) Carne de pe spinarea unui morun sau nisetru, sărată şi afumată. 2) *prin ext.* Carne de peşte sărată şi afumată.

BATÓZ//Ă ~e *f.* Maşină pentru treieratul cerealelor; treierătoare.

A BAZÁ bazéz *tranz.* (*organizaţii*, *grupări*, *publicaţii*, *teorii, argumente* etc.) A posta pe o bază reală (ajutând să ia fiinţă sau să existe); a întemeia; a înfiinţa; a fonda; a inaugura.

A SE BAZÁ mă bazéz *intranz.* A pune bază; a se întemeia; a se sprijini; a se fonda.

BAZACÓNI//E ~i *f.* 1) Lucru bizar, de necrezut. 2) *fam.* Faptă sau vorbă nesocotită cu urmări neplăcute, dar lipsită de gravitate; năzbâtie; poznă.

BAZA//ÓCHI ~oáche (**~óchi**, **~oáche**) *adj. rar* 1) Care este orientat cruciş; încrucişat; saşiu. **Ochi ~.** 2) *fam* (*despre persoane*) Care se ţine de nebunii; pus pe şotii; nebunatic; şotios.

BAZILÍC//Ă ~i *f.* 1) *arh. ist.* (*la vechii romani*) Edificiu public cu interiorul împărţit, prin şiruri de coloane, în trei sau cinci părţi egale, care servea drept loc de judecată sau de adunări. 2) (*la catolici*) Biserică sau catedrală impunătoare, de proporţii mari, cu coloane în interior. **~ Sfântul Petru de la Roma.**

BAZÍN ~e *n.* 1) Rezervor deschis de proporţii mari, construit special pentru colectarea şi păstrarea diferitelor lichide destinate unor operaţii tehnice sau pentru practicarea înotului; piscină. 2) Regiune din care un fluviu, un lac, o mare etc. îşi colectează apele. **~ul Mării Negre.** 3) Regiune bogată în zăcăminte minerale. **~ carbonifer**. 4) *anat.* Cavitate formată de cele două oase iliace; pelvis.

BĂBĂTÍ//E ~i *f. fam.* 1) Femeie bătrână (urâtă şi răutăcioasă); babă. 2) Soţie bătrână şi urâtă.

BĂCĂNÍ/E ~*i* *f.* 1) Magazin mic sau raion al unui magazin unde se vând diferite produse alimentare. 2) *la sing.* Ocupaţia băcanului. 3) *mai ales la pl. înv.* Substanţă cu un gust şi aromă puternică, menită să îmbunătăţească gustul alimentelor; mirodenie.

A BĂDĂDĂÍ bădădăiésc *intranz. reg.* A umbla fără rost; a se plimba de colo-colo.

BĂDĂRÁN ~i *m. fam.* Persoană care manifestă grosolănie în comportare; mitocan; mojic.

BĂHNÍ//T ~tă (**~ţi**, **~te**) *adj. pop.* (*despre ape*) Care are miros greu (ca de bahnă); clocit; stătut; bâhlit; stagnant.

BĂÍ *f. numai la pl.* Loc cu izvoare şi ape minerale cu proprietăţi curative, unde oamenii vin pentru a-şi vindeca anumite boli; staţiune balneară.

A BĂIŢUÍ băiţuiésc *tranz.* (*suprafaţa unor obiecte*) A acoperi cu un strat subţire de baiţ.

BĂJENÁR ~i *m. înv.* Persoană nevoită să-şi părăsească temporar locul de baştină din cauza invaziei duşmanilor, a persecuţiei politice sau a asupritorilor; refugiat.

A BĂLĂCÍ bălăcésc *tranz.* A face să se bălăcească.

A SE BĂLĂCÍ mă bălăcésc *intranz.* 1) A se zbengui în apă (la scăldat); a se bălăcări. 2) A se tăvăli într-o băltoacă.

BĂLĂRÍ//E ~i *f.* 1) Buruiană mare şi stufoasă. 2) Loc năpădit de asemenea buruieni.

BĂLTĂR//ÉŢ ~eáţă (**~éţi**, **~éţe**) *adj.* 1) Care este din regiunea bălţilor; de baltă. 2) *şi substantival* (*despre vânturi*) Care este cald şi umed, suflând dinspre miazăzi, (din partea bălţilor).

BĂLŢÁ//T ~tă (**~ţi**, **~te**) *adj.* 1) (*despre părul sau penajul animalelor*) Care are pete sau dungi de altă culoare; tărcat. 2) *fam.* (*despre stofe*, *haine*) Care este multicolor şi fără gust.

BĂNÁT ~uri *n. pop.* Stare de durere sufletească; dispoziţie rea; mâhnire; amărăciune; supărare; indispoziţie. ♦ **A nu-i fi cuiva cu ~,** a nu-i fi cuiva cu supărare; a nu lua în nume de rău ceva (o întrebare, o rugăminte etc.).

BĂRĂGÁN ~uri *n.* Loc neted şi întins, situat la o altitudine mică, prezentând caractere de stepă.

BĂRBÁNŢ//Ă ~e *f. pop. reg.* Vas de dimensiuni medii, făcut din doage, folosit mai ales pentru păstrarea laptelui şi a brânzeturilor.

BĂRDÁC//Ă I ~e *f. pop.* 1) Cană de lut, emailată (sau de lemn) cu toartă, folosită pentru băut. 2) Conţinutul unei astfel de căni. **Toarnă o ~ de apă.**

BĂRDÁC//Ă II ~e *f. bot.* Varietate de prune indigene dulci, de formă lunguiaţă, puţin strangulate spre coadă, care se coc vara devreme.

A BĂSNÍ băsnésc *tranz. înv.* A crea în imaginaţie (ca o basnă); a izvodi; a născoci; a ticlui; a inventa; a broda.

BĂTÉLIŞT//E ~i *f. pop. reg.* 1) Loc bătătorit de vite. 2) Loc unde se adună animalele sălbatice. 3) Loc de întâlnire, de adunare (a oamenilor).

A BÂIGUÍ bâigui *intranz.* 1) (*despre copii*) A vorbi, articulând sunetele neclar şi incoerent. 2) *fig.* (*despre persoane*) A vorbi incoerent şi confuz.

BÂLCI ~uri *n.* 1) Târg mare, cu petreceri şi sărbători populare, organizat în anumite perioade ale anului la zile de sărbători; iarmaroc. 2) *fig.* Gălăgie mare, produsă de o mulţime de oameni care strigă, se ceartă, se amuză; hărmălaie; zarvă; vacarm; tevatură.

A BÂRFÍ bârfésc 1. *tranz.* (*persoane*) A face subiect de bârfe; a trata cu bârfe; a vorbi de rău. **2.** *intranz.* A vorbi mult şi fără rost; a pălăvrăgi; a trăncăni.

A SE BÂRFÍ mă bârfésc *intranz.* (*despre persoane*) A face schimb (concomitent) de bârfeli (unul cu altul); a se ponegri.

BÂRLIGÁ//T ~tă (**~ţi**, **~te**) *adj.* 1) *fam.* (*despre nas*) Care este întors în sus; cârn. 2) (*despre coada animalelor*) Care este îndoit în formă de cârlig şi ridicat în sus.

BÂRN//Ă ~e *f.* 1) Grindă de copac cojit, folosită, mai ales, în construcţii. 2) Aparat de gimnastică, constând dintr-o grindă îngustă, dispusă orizontal la o anumită înălţime, pe care se fac exerciţii de echilibru.

BÂRNÉŢ ~e *n. înv.* 1) Brâu îngust, brodat, cu care se încingeau femeile peste catrinţă. 2) Şiret, sfoară sau curea cu ajutorul cărora ţăranii îşi legau iţarii, ciorapii etc.; brăcinar.

BÂRSÁN ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* 1) *şi substantival* (*despre oi*) Care are lână lungă şi aspră. 2) (*despre lâna oilor*) Care este lung şi aspru. 3) Care ţine de Ţara Bârsei; din Ţara Bârsei.

BÂRZÓI *adv.*: ♦ **A-şi face coada ~,** a o rupe la fugă cu coada ridicată în sus.

BÁT//Ă ~e *f. pop.* Băţ lung şi gros (cu măciulie la un capăt); măciucă; ghioagă; ciomag.

BÂZDÂG//ÁNIE ~ănii *f. pop., fam.* Fiinţă urâtă, de dimensiuni neobişnuit de mari şi neproporţionate; matahală.

BEATITÚDINE *f.* Stare de fericire deplină; euforie.

BÉC ~uri *n.* 1) *înv.* Partea din interior sub formă de sită a unei lămpi (cu gaz), în care se formează flacăra. 2) Lampă alcătuită dintr-un soclu şi un bulb de sticlă având în interior un filament care devine incandescent când este străbătut de curentul electric; corp de iluminat electric. ~ **electric.**

BECÉR ~i *m. înv. ist.* (*în epoca fanariotă, în Ţările Româneşti*) Boier de rang inferior, însărcinat la curtea domnească cu supravegherea beciului şi a bucătăriei domneşti.

BECHÉR ~i *m. fam.* Bărbat adult necăsătorit; flăcău tomnatic; holtei; celibatar; burlac.

BECÍSNIC ~ă (**~i**, **~e**) *adj. şi substantival pop.* (*despre oameni*) 1) Care este lipsit de putere fizică şi trezeşte milă; neputincios; slăbănog; debil. 2) *fig.* Care este lipsit de individualitate şi inteligenţă; nepriceput; incapabil; neputincios.

BEDREÁG ~uri *n. reg.* Butuc sau scaun de lemn, care, fiind aşezat vertical, serveşte drept suport de lucru lemnarului, rotarului, cizmarului.

BEDUÍN ~i *m. şi adjectival,* 1) *mai ales la pl.* Persoană care aparţine unei populaţii arabe nomade din Peninsula Arabă şi din nordul Africii; arab nomad. 2) *adj.* Care aparţine acestei populaţii de nomazi.

BÉI *m. ist.* (*în Evul Mediu, în Imperiul Otoman*) 1) Guvernator al unui oraş sau al unei provincii turceşti. 2) Titlu de guvernator dat de turci domnitorilor din Principatele Dunărene.

BEIZAD//EÁ ~ éle *m. înv. ist.* Fiu de domnitor; prinţ; principe.

BEJ *adj. invar.* Care este de culoarea cafelei cu lapte; cafeniu foarte deschis.

BEJĂNÁR ~i *vezi* **BĂJENÁR**

BEL//EÁ ~ éle *f. fam.* Situaţie complicată, din care este greu să găseşti o ieşire; încurcătură; bucluc. **A intra în ~. A-şi găsi ~ua. A da de ~.**

BELETRÍSTIC ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* (*despre scrieri, stil etc.*) Care ţine de (sau este caracteristic pentru) literatura artistică; propriu literaturii artistice.

BELETRÍSTICĂ *f.* 1) Totalitatea operelor literare; literatură artistică. 2) *înv.* Ştiinţe frumoase (gramatica, elocvenţa şi poezia).

BELIC//ÓS ~oásă (**~oşi**, **~oáse**) *adj.* 1) Care este totdeauna gata de război; pus pe luptă; războinic. **Un şef de stat ~.** 2) *şi fig.* Care cheamă la luptă; care îndeamnă la proteste, nesupunere. **Un discurs ~.** 3) *fig. iron., peior.* (*despre persoane*) Care este mereu pus pe ceartă şi bătaie; bătăios; agresiv. **Un copil ~.**

BELIGERÁN//T ~tă, (**~ţi**, **~te**) *adj.* (*despre state*, *popoare*) Care este în stare de război; aflat în litigiu. **Puterile ~te**.

BELZEBÚ//T ~ţi *m.* 1) Unul dintre numele date dracului. 2) *prin restr.* Căpetenia dracilor. 3) *fig.* Om rău, cu apucături ca de drac.

BÉN//Ă ~e *f. transp., constr.* 1) Parte a autocamionului, în care se pune încărcătura (în special, betonul armat şi alte materiale de construcţie); coş. 2) Cupă metalică la macarale, escavatoare etc., formată din două semicupe care se unesc şi cu care se ridică diferite încărcături.

BÉNCHET ~e şi **~uri** *n. pop.* Petrecere mare cu oaspeţi mulţi şi lăutari, organizată cu ocazia unui eveniment fericit; chef; zaiafet; party.

A BENEFICIÁ beneficiéz *intranz.* A avea un beneficiu; a profita.

BENEVÓL ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* 1) (*despre persoane*) Care face ceva din proprie dorinţă, fără a avea vreun profit. **O infirmieră ~ă**. 2) Care se face din propria dorinţă a cuiva; oferit din proprie iniţiativă şi în mod gratuit. **Ajutor ~**.

BÉNGHI ~uri *n. pop.* Semn pe obraz sau pe corp, în formă de pată mică (naturală sau artificială), având de obicei culoarea neagră.

BERBÁN//T ~ţi *m. înv. şi fam.* Bărbat care înclină să flirteze cu orice femeie; bărbat uşuratic; afemeiat; crai.

BÉRC beárcă (**bérci**, **bérce**) *adj.* 1) (*despre animale*) Care are coada scurtă sau tăiată; cu coadă scurtă sau fără de coadă. 2) (*despre căciuli*) Care nu are vârf; fără ţugui; teşit; turtit.

BERECHÉ//T I *n. pop. reg.* 1) *şi adverbial* Cantitate care depăşeşte cu mult necesarul; cantitate mai mare decât necesarul; (din) belşug; (din) abundenţă. **A avea timp ~**. 2) Situaţie înfloritoare (neaşteptată); prosperitate; noroc.

BERECHÉ//T II ~ţi *m. pop. reg.* Persoană care umblă cu şiretlicuri şi înşelăciuni; om şiret şi viclean.

BEREGÁT//Ă ~e *f. pop.* 1) Partea superioară a traheii, unde se află coardele vocale; laringe. 2) Cavitatea interioară a gâtului, care cuprinde organe ale aparatelor digestiv, respirator şi articulator; gâtlej. ♦ **A lua pe cineva de ~**, *fig.* a) a trage pe cineva la răspundere; b) a pune cu forţa pe cineva să accepte ceva.

BERÉT//Ă ~e *f.* Acoperământ moale de cap, fabricat din lână, de formă rotunda şi plată, cu marginile îndoite înăuntru; bască.

BÉRNĂ *f.* : ♦ **Pavilion** (sau **drapel) în ~**, pavilion sau drapel naţional coborât pe jumătate, în semn de doliu (sau, uneori, în semn de pericol). ♦ **A fi în ~**, a fi în doliu

BÉRT//Ă ~e *f. reg.* Broboadă croşetată din lână şi purtată de femei pe umeri sau pe cap.

BESACT//EÁ ~éle *f. înv.* Cutie mică (din lemn sau din alt material) frumos ornamentată, în care se păstrau bijuterii, obiecte de cusut, tutun etc.

BÉSCHI//E ~i *f.* Ferăstrău alcătuit dintr-o pânză lată cu muchia tăietoare curbată, prevăzut cu mânere la ambele capete (pentru a fi acţionat de doi lucrători) şi folosit, în special, la tăiatul buştenilor.

BESTIÁL ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* (*despre oameni*) 1) Care este asemănător cu bestiile; ca bestiile. 2) (*despre manifestări ale oamenilor*) Care este propriu bestiilor; (ca) de bestie; animalic; crud; feroce.

BÉSTI//E ~i *f.* 1) Animal sălbatic de talie mare, cu instincte sângeroase; fiară. 2) *fig.* Om crud, lipsit de milă, cu apucături sau cu instincte de animal sălbatic; fiară.

BEŞL//EÁGĂ ~égi *m.* 1) *înv. ist.* Căpitan de beşlii. 2) *fig. fam.* Bătrân neputincios şi urât; babalâc; boşorog.

BEŞLÍ//U ~i *m. înv. ist.* Soldat (turc) de cavalerie, care făcea serviciul de curier domnesc sau de

jandarm.

BET//EÁLĂ ~éli *f.* 1) Mănunchi de fire metalice lungi, lucioase (argintii sau aurii), cu care se împodobesc miresele; podoabă pentru mirese, făcută din fire metalice lungi şi lucioase. 2) *literal şi fig.* Fir lung de metal auriu sau argintiu.

BEZMÉTIC ~ă (**~i**, **~e**) *adj. şi adverbial* Care şi-a pierdut temporar limpezimea minţii (din cauza fricii, somnului, unei mari neplăceri etc.); zăpăcit; buimac; năuc. ♦ **A umbla ~,** a umbla fără rost.

BÉZNĂ *f.* 1) Întuneric de nepătruns. 2) *fig.* Adâncime fără capăt; abis.

BIANUÁL ~ă (**~i**, **~e**) *adj. şi adverbial* 1) Care are loc de două ori pe an. **Întâlnire ~ă.** 2) (*despre publicaţii periodice*) Care apare de două ori pe an. **Almanah ~.**

BIATÓMIC ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* (*despre molecule ale substanţelor*) Care are doi atomi; format din doi atomi; cu doi atomi.

BIBELÓU ~ri *n.* Obiect decorativ mic şi curios, cu care se împodobesc interioarele.

BIBILÍC//Ă ~i *f.* Pasăre domestică de talie medie, cu penajul pestriţ (cenuşiu şi alb) şi cu o ridicătură cornoasă mai sus de cioc; pichere.

BIBÍLURI *m. pl.* 1) Dantelă lucrată cu acul sau cusătură cu zimţişori, aplicată ca garnitură la marginea obiectelor de lenjerie. 2) *fig.* Lucruri migăloase.

BIBLIOFÍL ~i *m.* Persoană care are pasiunea de a colecţiona cărţi (în special, rare şi preţioase).

BIBLIOGRAFÍ//E ~i *f.* 1) Listă (cu indicaţii asupra autorului, titlului, anului şi locului tipăririi) a scrierilor care se referă la o anumită problemă. 2) Totalitate de materiale informative asupra unei teme (de cercetare, de studiu etc.) 3) Totalitatea operelor unui autor.

A BICHIRÍ bichirésc *intranz. pop. reg.* A lucra cu multă tărăgăneală.

BICOLÓR ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* Care are două culori; cu (sau de (în) două culori.

BICÓRN ~uri *n.* 1) *înv.* Pălărie bărbătească cu două prelungiri în formă de corn, purtată în trecut drept uniformă de către ofiţeri şi jandarmi. 2) Pălărie bărbătească (de uniformă) cu două colţuri, care se mai poartă şi azi în Occident de către academicieni, diplomaţi, militari etc. la solemnităţi.

BIDIN//EÁ ~éle *f.* Perie mare din păr, de obicei rotundă, cu coada lungă, folosită la văruitul pereţilor.

BIDIVÍ//U ~i *m. şi adj.* Cal tânăr, iute şi frumos, folosit mai ales în călărie.

BIENÁL ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* 1) *şi s.f.* (*despre manifestaţii*) Care are loc o dată la doi ani. **Expoziţie ~ă**. **Festival ~. ~a teatrului absurdului.** 2) Care durează doi ani; de doi ani. **Rotaţie ~ă**.

A SE BIFURCÁ se bifúrcă *intranz.* A se diviza/despica în două (în formă de furcă).

BIGÁM ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* (*despre persoane*) Care, fiind deja căsătorit, încheie o nouă căsătorie, fără a o desface legal pe prima; aflat în două căsătorii concomitent.

BIGÓ//T ~tă (**~ţi**, **~te**) *adj. şi substantival* (*despre persoane*) Care respectă orbeşte şi cu stricteţe toate prescripţiile religiei; bisericos; habotnic; fanat.

BIJUTERÍ//E ~i *f.* 1) Mic obiect lucrat, preţios datorită materialelor din care este confecţionat (de obicei, metale nobile şi pietre scumpe) sau felului în care este executat şi folosit ca podoabă; giuvaier. 2) *mai ales la pl.* Magazin în care se vând (iar uneori şi se repară, se confecţionează) asemenea obiecte. 3) *fig.* Lucrare (de obicei, de proporţii şi forme relativ mici), care se distinge prin eleganţă şi prin minuţiozitatea detaliilor; obiect asemănător cu o bijuterie (în ceea ce priveşte formele şi eleganţa).

BILÁNŢ ~uri *n.* 1) *fin.* Tablou rezumativ al inventarului şi al contabilităţii (activului şi

pasivului) unei întreprinderi financiare într-o anumită perioadă. 2) Document care reflectă acest tablou. 3) *fig*. Rezultat global (al unei activităţi desfăşurate într-o anumită perioadă).

BILATERÁL ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* 1) Care are două laturi; cu două laturi. 2) Care ţine concomitent de două laturi (sau aspecte) ale unui întreg. 3) (*despre frunze*, *flori* etc.) Care este aşezat simetric faţă de un ax. 4) (*despre convenţii*, *contracte* etc.) Care obligă în egală măsură ambele părţi contractante.

BÍLĂ I *f. med., anat*. Lichid galben-verzui, amar, care este secretat de ficat şi contribuie la digestie; fiere.

BÍL//Ă II ~e *f.* Obiect sferic din diferite materiale (metal, os, lemn, sticlă, mase plastice etc.) şi cu diverse întrebuinţări (în tehnică, la unele jocuri etc.).

BILÍNGV ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* 1) *şi substantival* (*despre persoane*) Care cunoaşte şi vorbeşte în mod curent două limbi. 2) Care este făcut în două limbi. **Învăţământ ~**. **Ziar ~**. **Dicţionar ~**. 3) (*despre medii, comunităţi* etc.) Care are două limbi de comunicare; cu două limbi de comunicare.

BILUNÁR ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* 1) Care are loc de două ori pe lună; bimensual. **Seminar ~**. 2) (*despre publicaţii periodice*) Care apare de două ori pe lună; bimensual. **Revistă ~ă**.

BIMENSUÁL ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* 1) Care are loc de două ori pe lună; bilunar. 2) (*despre publicaţii periodice*) Care apare de două ori pe lună; bilunar.

BIMESTRIÁL ~i (**~i**, **~e**) *adj.* 1) Care are loc o dată în două luni. **Consfătuire ~ă**. 2) (*despre publicaţii periodice*) Care apare o dată la două luni. **Buletin lingvistic ~**.

BIMILENÁR ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* 1) Care durează două milenii. **Dezvoltare ~ă**. 2) Care are o vechime de două milenii. **Civilizaţie ~ă**. **Cultură ~ă**.

BINÁ ~le *f. înv*. Clădire de zidărie în curs de construcţie sau de reparaţie.

A SE BINDISÍ mă bindisésc *intranz. reg.* (*construit cu prep.* de) A fi cuprins de nelinişte; a avea grijă; a se îngrijora; a se nelinişti; a se sinchisi.

BINÉŢE *f. pl. pop*.: **♦ A(-şi) da ~ (unul altuia),** a se saluta.

BINÍŞ ~uri *n. înv. ist.* Haină lungă, strânsă pe bust şi largă în poale, cu mânecile largi şt despicate, căptuşită cu blană şi purtată de boieri la diferite ceremonii.

BIOBIBLIOGRAFÍ//E ~i *f.* Scriere cuprinzând biografia şi lista lucrărilor unui autor.

BIOCHIMÍE *f.* Ramură a chimiei, care studiază compoziţia chimică a materiei vii în corelaţie cu procesele ei biologice; chimie biologică.

BIOLOGÍE *f.* Ştiinţă care se ocupă cu studiul naturii vii şi al legilor de dezvoltare a vieţii organice.

BIOMETRÍE *f.* 1) Metodă de cercetare a organismelor şi organelor vii, prin măsurători şi prin aplicarea calculului probabilităţilor. 2) Totalitatea măsurătorilor efectuate asupra organismelor vii, în scopul cercetării lor.

BIOMÉTRIC ~ă (**~ci**, **~ce**) *adj.* 1) Care ţine de biometrie; propriu biometriei. **♦ Paşaport ~,** paşaport care conţine un chip cu informaţii personalizate (imaginea feţei, amprente digitale etc.), unice pentru un individ**.** 2) *tehn. inform.* (*despre sisteme de securitate computerizate*) Care este capabil să recunoască amprentele digitale, timbrul vocii, matricele vaselor de sânge de pe retină, ritmul de lucru la tastele unui calculator sau la clapele unei maşini de scris, pentru a identifica o persoană, permiţându-i accesul în interiorul unei clădiri ori instalaţii, la un birou, la un calculator etc.

BIPÉ//D ~dă (**~zi**, **~de**) *adj. şi substantival* Care are două picioare; cu două picioare. **Fiinţă ~dă**.

BIPLÁN ~e *n*. Avion cu două rânduri de aripi,

aşezate unul deasupra altuia.

BIRJÁR ~i *m*. *înv*. Vizitiu (şi posesor) al unei birje.

BÍRJ//Ă ~e *f*. *înv*. Trăsură special amenajată pentru transportul pasagerilor.

BÍRNIC ~i *m*. *înv*. *ist.* Persoană obligată să plătească bir.

BIROCRÁ//T ~ţi *m*. Funcţionar care practică birocratismul; persoană oficială care se preocupă în mod exagerat de aspectele secundare, formale în rezolvarea unor chestiuni.

BIRÓU ~ri *n*. 1) Masă de scris (cu sertare). 2) Cameră într-o instituţie, unde este instalată masa de scris şi mobilierul necesar; cabinet. **~ul directorului**. 3) Loc de lucru al funcţionarilor şi slujbaşilor unei instituţii. 4) Secţie administrativ-cancelărească sau instituţie cu caracter gospodăresc şt financiar. 5) Organ de conducere electiv al unor organizaţii politice, de masă, obşteşti. ~ **de partid**. **~ul Parlamentului.** 6) Grup de persoane ales de o adunare pentru a conduce lucrările acesteia.

BIRT bírturi *n*. *înv*. Restaurant particular, mic şi modest.

A BISÁ biséz *tranz*. 1) (*despre spectatori*) A aclama cu strigăte de „Bis”. 2) (*numere de program*) A repeta la cererea spectatorilor. **Pianista a bisat.**

BISCUÍ//T ~ţi *m*. Prăjitură dulce, bine deshidratată prin coacere.

BISÉCT *adj*. *m*.: ♦ **An ~,** an de 366 de zile, adică an care are cu o zi mai mult în luna februarie.

BISTURÍ//U ~e *n*. Instrument chirurgical în formă de cuţit; cuţit de disecţie.

A BITUMÁ bituméz *tranz*. 1) (*mase granulare*) A amesteca cu bitum. 2) (*şosele*) A acoperi cu bitumaj. 3) (*spaţiile dintre pavelele sau dalele de beton ale unei şosele*) A umplea cu o substanţă bituminoasă.

BIV– *înv.* Element de compunere care, adjectiv invariabil ce serveşte drept , fiind antepus unui nume ce denumeşte un titlu sau o funcţie, are valoarea de „fost” şi contribuie la formarea unor substantive; de ex.: **biv vel vornic.**

BIVUÁC ~uri *n*. 1) *mil*. Popas temporar (în corturi sau sub cerul liber) al unor trupe aflate în marş, în afara localităţilor; tabără; cantonament; campament. 2) Loc de oprire în timpul unui marş; loc de popas; cantonament; tabără. 3) *prin ext.* Adăpost pentru noapte făcut de alpinişti sau turişti.

A BIVUACÁ bivuachéz *intranz*. (*despre unităţi militare, turişti, alpinişti etc.*) A se afla în bivuac.

BIZANTÍN ~ă (**~i**, **~e**) *adj*. Care ţine de Bizanţ; propriu Bizanţului; din Bizanţ. **Imperiul ~.**

BIZÁR ~ă (**~i**, **~e**) *adj*. Care iese din comun prin felul său de a fi; ciudat; straniu; insolit.

BIZÓN ~i *m*. 1) Mamifer din familia bovidelor, de talie mare, având părul cafeniu-închis, frunte mare, bombată şi coarne scurte, care trăieşte în rezervaţiile naturale din S.U.A. şi Canada. 2) Pielea prelucrată a acestui animal, din care se fac diferite obiecte.

BÍHL//Ă ~e *f*. 1) *pop*. *reg*. Loc cu apă stătută; acumulare de apă stagnantă (bâhlită). 2) *fig.* Mâhnire profundă; tristeţe amară.

BLAJÍN ~ă (**~i**, **~e**) *adj*. 1) (*despre persoane*) Care are multă bunătate; cu suflet bun; blând. 2) (*despre manifestări ale oamenilor*) Care vădeşte bunătate şi căldură sufletească; blând. **Privire ~ă**.

BLAM blámuri *n*. Dezaprobare publică; condamnare publică; opropbriu.

A BLAMÁ blaméz *tranz*. 1) A dezaproba în public printr-un blam. 2) *prin ext.* A vorbi de rău; a defăima; a critica.

A BLAZÁ blazéz *tranz*. A face să se blazeze.

A SE BLAZÁ mă blazéz A deveni indiferent.

BLAZÁ//T ~tă (**~ţi**, **~te**) *adj*. Care este dezgustat de toate; indiferent faţă de tot şi de toate; incapabil

de sentimente sau de emoţii puternice.

BLAZ//ÓN ~oáne *n*. Ansamblu de semne distinctive, care constituie emblema unui stat, a unei colectivităţi, familii nobile etc.; armoarii; herb. ♦ **A-şi păta blazonul,** *fam.* a se dezonora, a se compromite.

BLÉG bleágă (blégi, blége) *adj.* 1) (*despre animale*) Care are urechile mari, atârnând în jos; cu urechile mari şi lăsate în jos; clăpăug. 2) (*despre urechi*) Care este moale şi atârnă în jos; pleoştit. 3) *fig. fam.* (*despre oameni*) Care este lipsit di vigoare şi energie; molău; prost; molatec; nătărău.

A BLEOJDÍ I bleojdésc *tranz*. *pop. fam.* (*ochii*) A deschide larg (de spaimă, nedumerire sau mirare); a holba; a zgâi.

A SE BLEOJDÍ I mă bleojdésc *intranz*. *pop. fam.* A se uita cu ochii larg deschişi şi cu prea mare insistenţă şi curiozitate; a se holba; a se zgâi.

A BLEOJDÍ II bleojdésc *tranz*. *pop. fam.* A face să se bleojdească; a pleoşti.

A SE BLEOŞDÍ III se bleojdésc *intranz*. *pop. fam.* (*despre părţi ale corpului, la unele animale şi la om*) A atârna, pierzându-şi forma; a se pleoşti.

A BLEŞTÍ bleştésc *intranz*. *pop*. *fam.* 1) A răsufla (din) greu. 2) A vorbi, pronunţând cu greu şi nedesluşit cuvintele. 3) A vorbi mult şi fără rost; a trăncăni; a flecări; a pălăvrăgi; a bârfi.

BLEUMARÍN *adj*. *invar*. *şi substantival* Care este de culoare albastru-închisă.

BLIDÁR ~e *n*. Dulap de bucătărie (cu sau fără uşi), prevăzut cu poliţe pe care se pun blidele; dulap pentru veselă.

A BLINDÁ blindéz *tranz*. (*tancuri, maşini de luptă, vase maritime de război* etc.) A acoperi cu blindaj.

BLINDÁJ ~e *n*. Înveliş protector din plăci metalice groase, cu care se acoperă tancurile, maşinile, vasele de război etc.

BLINDÁ//T ~tă (~ţi, ~te) *adj.* 1) Care are blindaj; înzestrat cu blindaj. **Tren** ~. 2) (*despre unităţi militare*) Care este dotat cu maşini de luptă cu blindaj.

BLOC blócuri *n*. 1) Bucată mare dintr-o materie solidă şi grea. **Bloc de piatră**. 2) Ansamblu de elemente care alcătuiesc o masă unică, compactă, omogenă. ♦ ~ **de desen,** grup de foi de hârtie (de obicei de format mare), prinse între două scoarţe tari şi folosite la desenat. ♦ **În ~,** împreună, fără a despărţi; în totalitate. 3) Clădire mare cu multe etaje; blochaus. **A locui la** ~. 4) Înţelegere încheiată între diferite părţi (state, partide, grupuri etc.) pentru realizarea unor scopuri comune; coaliţie (politică). **~ul celor de dreapta**.

A BLOCÁ blochéz *tranz*. 1) (*state*, *oraşe*, *porturi* etc.) A izola prin blocadă; a supune unei blocade. 2) (*căi de comunicaţie*, *mişcarea vehiculelor sau a persoanelor*) A închide printr-un blocaj; a bara. 3) (*folosirea unor produse sau a unor fonduri*) A interzice în mod legal pentru o anumită perioadă de timp. 4) (*completarea unor posturi vacante*) A întrerupe ca fiind suficient; a suspenda. 5) *sport* A neutraliza printr-un blocaj. 6) A face să se blocheze.

A SE BLOCÁ se blocheáză *intranz*. 1) *teh.* (*despre organe de maşini*) A se opri brusc din cauza unei defecţiuni; a se gripa. 2) (*despre organe ale corpului*) A înceta să mai funcţioneze din cauza unei maladii.

BLOCÁD//Ă ~e *f*. Sistem de măsuri (politice, economice, militare), aplicate faţă de un stat, oraş etc. cu scopul de a-l izola de lumea înconjurătoare, obligându-l să accepte anumite condiţii impuse.

BLOG blóguri *n. tehn. inform.* (*în internet*) Jurnal în linie (online) creat de o persoană pentru a-şi împărtăşi gândurile şi pe care îl completează, de obicei, zilnic.

BLÓGGER ~i *m. tehn. inform.* (*în internet*) Autor

al unui blog.

BLUF blúfuri *n*. Şiretlic folosit pentru a speria sau a induce în eroare pe cineva; faptă sau atitudine menită să deruteze sau să intimideze un adversar.

BOÁ *m*. Şarpe tropical mare (cu lungimea de până la 4 m), neveninos şi care îşi omoară victima încolăcind-o.

BOÁIT//Ă ~e *f. pop*. 1) Vită slabă. 2) *fig. fam*. Om care comite fapte reprobabile, nedemne; nemernic; mârşav; ticălos; netrebnic.

BOÁCĂN ~ă (**~i**, **~e**) *fam*. Care este lipsit de inteligenţă şi deplasat; absurd; stupid; prostesc; inept; inadecvat. ♦ **A o face ~ă,** a face ceva cu totul nepotrivit; a proceda în mod prostesc.

BOÁRE *f.* Suflare uşoară, răcoroasă şi plăcută (de vânt); adiere; briză.

A BOBINÁ bobinéz *tranz*. (*fire*, *cabluri* etc.) A înfăşura pe o bobină.

BOBÂRNÁC ~e *n*.1) Lovitură dată cu degetul mijlociu, destins brusc şi cu putere de sub degetul mare. 2) *fig. fam.* Aluzie răutăcioasă (la adresa cuiva); înţepătură.

BOCÁNC ~i *m*. Gheată din piele brută şi durabilă, cu talpa groasă şi grea (destinată, mai ales, militarilor, sportivilor).

BOCC//EÁ ~éle *f.* Legătură cu diferite obiecte (menite a fi transportate), făcută dintr-o bucată de pânză cu colţurile înnodate în cruce.

BODÉG//Ă ~e *f.* Local mic, unde se consumă aperitive şi băuturi alcoolice.

BOÉM I ~i *m*. Persoană care face parte din populaţia de bază a Boemiei (Cehia) sau este originar de acolo.

BOÉM II ~i *m*. Persoană, mai ales artist, care duce o viaţă dezorganizată, manifestându-şi astfel spiritul nonconformist faţă de societate; om care trăieşte de azi pe mâine, fără a se gândi la viitor.

BOGDÁN ~i *m. înv. ist.* Persoană care face parte din populaţia de bază a Moldovei (istorice); originar din Moldova (istorică); moldovean.

BOIANGÍ//U ~i *m. înv*. Meseriaş care se ocupă cu vopsitul diferitelor materiale (ţesăturilor, obiectelor de îmbrăcăminte, firelor de lână etc.); persoană care practică vopsitul fibrelor, al ţesăturilor etc.; vopsitor.

BOICÓT ~uri *n*. 1) Metodă de luptă (politică sau economică) constând în sistarea organizată a oricăror relaţii sau a oricăror munci prestate (în semn de protest). 2) Suspendare a relaţiilor cu cineva în semn de protest faţă de anumite acţiuni.

A BOICOTÁ boicotéz *tranz*. A supune unui boicot. ~ **alegerile.**

BOIERÉSC I *n. înv. ist.* (*în Evul mediu*) Muncă neplătită pe care ţăranii erau obligaţi să o presteze pe moşiile boierilor (pentru o bucată de pământ, primită spre folosire).

BOIER//ÉSC II ~eáscă (**~eşti**) *adj.* Care este propriu boierilor; caracteristic pentru boieri; de boier. **Conac ~. Moravuri ~eşti**.

BOJDÉUC//Ă ~i *f. pop*. Casă mică, veche şi sărăcăcioasă.

BOJÓC ~i *m. pop*. (*la om şi la unele animale*) Fiecare dintre cele două organe de respiraţie, aşezate în cavitatea toracică; plămân; pulmon.

A BOLDÍ boldésc *tranz*. 1) *v*. **A ÎMBOLDI**. 2) (*ochii*) *fam*. A deschide larg, privind încordat.

A SE BOLDÍ mă boldésc *intranz. fam*. A se uita cu ochii larg deschişi şi aţintiţi într-un punct fix.

BÓLF//Ă ~e *f. pop*. 1) Umflătură pe corp de proveniență diferită. 2) *fam*. Falcă mare şi groasă.

BOLÍ//D ~zi *m*. 1) Meteorit de dimensiuni mari care cade pe Pământ cu viteză mare. 2) *şi fig.* Verhicul de mare viteză.

BÓL//TĂ ~ţi *f.* 1) Element de construcţie (din piatră, cărămidă, beton) cu suprafaţa interioară de formă concavă, care acoperă spaţiul unei încăperi.

2) Încăpere (gang, galerie) cu tavanul concav. ♦ **~a cerească** *sau* **~a cerului,** cerul. **~a palatină,** palatul; cerul gurii. 3) Construcţie specială din vergele de lemn sau metal, îndoită în formă de arc, care serveşte drept sprijin plantelor agăţătoare.

A BOLTÍ boltésc *tranz*. A face să se boltească; a face să capete formă de boltă.

A SE BOLTÍ se boltéşte *intranz*. 1) A căpăta formă de boltă. 2) A avea formă de boltă.

A BOMBÁ bombéz *tranz*. A face să se bombeze; a face să devină arcuit sau convex.

A SE BOMBÁ mă bombéz *intranz*. A deveni arcuit sau convex.

BOMBÁSTIC ~ă (**~i**, **~e**) *adj*. (*despre stil*, *felul de a se exprima*) Care abundă de cuvinte tari şi mizează pe efecte ieftine; plin de emfază; pretenţios; pompos; emfatic.

BOMBÁ//T ~tă (**~ţi ~te**) Care este rotunjit în afară (ca o bombă); convex. **Frunte ~tă**.

A BOMBARDÁ bombardéz *tranz*. 1) (*state*, *localităţi, obiective* etc.) A supune unui bombardament; a ataca, lansând bombe sau obuze. 2) *fig. fam*. (*persoane chestionate*) A ataca vehement; a deranja mereu, cu insistenţă. ~ **(**pe cineva**) cu întrebări.** 3) *fig. fam*. (*deţinători de posturi*) A numi brusc şi pe neaşteptate (într-un post). 4) *fiz*. (*nuclee atomice*) A acţiona cu particule elementare.

A BOMBĂNÍ bombănésc 1. *intranz*. 1) A vorbi încet şi nedesluşit; a bodogăni; a îngăima; a îndruga; â zbârnâi. 2) (*despre copiii mici*) A vorbi nearticulat. **2**. *tranz*. 1) (*persoane*) A sâcâi, manifestându-şi nemulţumirea prin vorbe spuse încet şi confuz.

BOMBONIÉR//Ă ~e *f*. Vază sau cutie în care se servesc sau se păstrează bomboanele.

BON bónuri *n*. 1) Document care dă dreptul deţinătorului să primească suma indicată pe el sau să procure anumite bunuri. 2) Notă de plată cu care se achită sau se ridică marfa într-un magazin. ~ **de casă.** 3) *fin*. Hârtie de valoare, emisă de stat sau de o instituţie bancară. ♦ ~ **de tezaur**, obligaţie emisă de stat pentru a obţine împrumuturi (cu dobândă) de la cetăţeni sau de la bănci; titlu de credit emis de stat pentru a atrage investiţii private.

BÓN//Ă ~e *f*. Femeie angajată într-o familie înstărită pentru a se ocupa de educaţia şi îngrijirea copiilor.

BOND//ÓC ~oácă (**~óci**, **~oáce**) *adj*. 1) (*despre persoane*) Care este mic de statură şi gros; îndesat. **Un băiat ~.** 2) *fig*. (*despre lucruri, obiecte*) Care este de talie mică şi gros.

BONÉT//Ă ~e *f*. 1) Acoperământ de cap, pentru femei sau copii, confecţionat din pânză sau stofă şi având două panglici, care se leagă sub bărbie. 2) Tichie din pânză albă, purtată mai ales de personalul sanitar, de bucătari etc. în scopuri igienice. ~ **de bucătar.** 3) Capelă fără cozoroc, de formă lunguiaţă, purtată de militari. ♦ *ist.*: ~ **frigiană,** acoperământ de cap, purtat în antichitate de robii frigieni eliberaţi, iar mai apoi, în sec. XVIII, de revoluţionarii francezi, ca simbol al libertăţii.

BONGOÁSE *f. pl. pop*. Istorioare cu haz; poveşti hazlii; snoave.

A BONIFICÁ bonífic *tranz. ec*. 1) (*sume de bani*) A scădea din valoarea unei facturi în calitate de despăgubire. 2) (*preţuri*) A micşora prin rabat. 3) A face să se bonifice.

A SE BONIFICÁ se bonífică *intranz*. A deveni mai calitativ; a se ameliora; a se îmbunătăţi. **Solul s-a bonificat.**

BONJURÍ//ST ~ şti *m*. *înv*. Nume (adesea ironic) dat pe la mijlocul sec. XIX tinerilor întorşi de la studii din Franţa (de regulă, cu idei progresiste şi având obiceiul de a saluta cu „bonjour”).

BONT boántă (**bónţi**, **boánte**) *adj.* 1) Care are vârful rotunjit sau retezat; cu vârful tocit. **Cui ~.** 2) (*despre degete*, *mâini*, *picioare*) Care este scurt şi gros.

BONTÓN *n*. 1) Cod de maniere elegante al înaltei societăţi. 2) *fam. (adesea ironic)* Ansamblu de reguli de comportament ce trebuie respectate de cineva care doreşte să fie pe placul aşa-zisei societăţi alese.

BOR bóruri *n*. Margine circulară, răsfrântă, care înconjoară calota unei pălării. **Pălărie cu boruri**.

BORANGÍC *n*. 1) Fire de mătase naturală, obţinute din gogoşile viermilor de mătase. 2) Pânză ţesută din asemenea fire de mătase.

BORCÁN ~e *n*. Vas de formă cilindrică, fără torţi, din sticlă (sau din plastic), folosit pentru păstrarea diferitor produse, medicamente etc.

BORD bórduri *n*. *marin*. 1) Fiecare dintre cele două părţi laterale ale punţii unei nave. **Bordul navei.** 2) Fiecare dintre cele două margini ale fuzelajului unei nave aeriene sau ale unui profil de aripă. ♦ **(A se afla) la bord,** (a fi prezent) pe puntea unei nave (sau într-un avion).

BORDERÓU ~ri *n*. Document (tabel sau listă) în care se înregistrează sumele unui cont, materialele dintr-un depozit, documentele şi hârtiile dintr-un dosar.

BORDÓ *adj*. *invar*. *şi substantival* Care este de culoarea vişinei coapte; roşu-închis.

BORDÚR//Ă ~i *f*. 1) Margine a unui obiect, făcută din alt material, pentru a-l proteja sau a-l înfrumuseţa. 2) Bandă îngustă, formată din blocuri de piatră, cu care se mărginesc de obicei trotuarele.

BOREÁL ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* 1) Care este situat în partea de nord a globului pământesc; de la nord; din emisfera nordică; septentrional. 2) Care ţine de regiunile de nord; propriu regiunilor de nord; nordic; septentrional. ♦ **Auroră ~ă,** fenomen luminos, care se produce în ionosferă deasupra regiunilor polare în emisfera nordică.

BORFÁŞ ~i *m*. *pop.* Hoţ de boarfe; tâlhar de lucruri mărunte.

BORMAŞÍN//Ă ~i *f*. Maşină de găurit materialele dure (metale, piatră etc.), prevăzută cu un burghiu rotitor (acţionat de un motor electric).

A BORNÁ bornéz *tranz*. (*terenuri, drumuri, suprafeţe*) A însemna cu borne; a demarca prin borne.

BOSCÁR ~i *m*. *pop*. *reg.* Actor de circ care face scamatorii; scamator; prestidigitator; iluzionist.

BOSCHÉT ~e *n*. Grup de arbori sau de arbuşti plantaţi într-o grădină pentru umbră sau pentru agrement.

BOSCHETÁR ~i *m*. 1) Persoană fără adăpost, care doarme prin parcuri, sub poduri etc.; vagabond. 2) *fig. fam. peior.* Persoană cu apucături îndoielnice; personaj dubios.

BOŞOR//ÓG ~oágă (**~ógi**, **~oáge**) *adj.* (*despre persoane*) 1) *pop.* Care suferă de hernie; bolnav de vătămătură. 2) *şi substantival fam*. Care este lipsit de vigoare fizică şi intelectuală; bătrân şi neputincios; ramolit.

BOŞTÍN//Ă ~e *f*. *pop*. 1) Masă rămasă din fagure după ce s-a stors mierea şi ceara. 2) Masă rămasă din struguri, după ce aceştia au fost traşi la teasc; hoştină.

A BOTANIZÁ botanizéz *tranz*. (*plante*) A colecţiona în scopuri ştiinţifice.

BOTÍN/Ă ~e *f*. Gheată înaltă (pentru dame sau copii) ajustată pe picior. **~ă cu şireturi**.

BÓUR ~i *m*. 1) Taur sălbatic, care trăia odinioară şi pe meleagul nostru, considerat strămoş direct al vitelor cornute mari. 2) *ist.* Stema veche a Moldovei, reprezentând capul acestui animal. 3) Partea de dinainte a tălpii de la sanie, ridicată în sus (în formă de coarne de bour).

A BOXÁ boxéz 1. *intranz*. 1) A fi boxer; a practica boxul. 2) A fi angajat într-o luptă de box. **2**. *tranz*. *fam*. A lovi cu pumnii (ca la box).

BÓX//Ă ~e *f*. Compartiment de dimensiuni reduse, îngrădit sau izolat, în interiorul unui local. ♦ **~a acuzaţilor,** parte izolată dintr-o sală de tribunal, rezervată pentru inculpaţi, în timpul proceselor judiciare.

A BRACONÁ braconéz *intranz*. A face braconaj; a fi braconier.

BRACONIÉR ~i *m*. Persoană care practică braconajul; om care vânează sau pescuieşte fără a deţine permisiune legală.

BRÁGĂ brăgi *f*. Băutură răcoritoare cu gust acrişor, preparată din făină (de grâu, porumb, orz etc.) fiartă şi fermentată sau din bucăţele de pâine fermentate în apă.

BRÁNDENBURG ~uri *n*. Şiret sau şnur folosit ca podoabă, mai ales la uniformele militare; ceapraz; pasmant; firet; găitan.

BRANCÁRD//Ă ~e *f*. Pat portativ, constând de obicei dintr-o pânză tare, bine întinsă şi fixată pe două bare paralele de lemn sau de metal, folosit pentru transportul bolnavilor şi al răniţilor; targă.

BRÁNIŞT//E ~i *f*. 1) Pădure rară sau parte de pădure (cu copaci bătrâni), în care este interzisă tăierea arborilor; pădure (bătrână) rezervată pentru păstrare. 2) *înv*. *reg*. Pământ moşieresc, rezervat pentru păşune şi fâneaţă.

BRÁNŞ//Ă ~e *f*. 1) Diviziune a unui sistem complex (economie, industrie etc.); ramură. 2) Domeniu de activitate (în meserii, negoţ etc.). **Sindicat de ~ă**.

BRAŞOÁV//Ă ~e *f*. *fam*. *mai ales la pl*. Vorbă goală; afirmaţie neserioasă; balivernă; palavră.

A BRAVÁ bravéz 1. *tranz*. (*primejdii*) A înfrunta cu bărbăţie; a sfida. 2. *intranz*. A se expune inutil, făcând demonstraţie de bravadă.

BRAVÁDĂ *f*. Manifestare faptică sau verbală, prin care cineva sau ceva este sfidat; cutezanţă; sfidare.

BRAVÍSIMO *interj*. (*forma superlativă de la* bravo) Excelent; foarte bine; extraordinar.

BRÁVO *interj*. (*exclamaţie de laudă*, *de apreciere*, *care însoţeşte*, *de regulă*, *aplauzele*) Foarte bine; extraordinar.

BRAVÚR//Ă ~i *f*. 1) Caracter brav; vitejie; curaj. 2) Faptă de om brav; manifestare de curaj.

BRĂDÉT ~uri *n*. Pădure de brazi; brădiş.

BREÁSLĂ brésle *f*. 1) *înv*. *ist*. (*în orânduirea feudală*) Asociaţie de meşteşugari din aceeaşi branşă, creată cu scopul de a lupta contra exploatării feudale şi pentru limitarea concurenţei pe piaţă. 2) *prin ext*. Ramură specială a practicilor sociale (producţie, ştiinţă, tehnică, artă etc.); specialitate. 3) Categorie socială sau profesională; tagmă.

BRET//ÓN I ~oáne *n*. Păr lăsat pe frunte şi retezat în linie dreaptă.

BRETÓN II ~ă (**~i**, **~e**) *adj*. *şi substantival* (*despre persoane*) Care face parte din populaţia de bază a provinciei Bretagne din Franţa; din Bretagne.

BRÉŞ//Ă ~e *f*. 1) Spărtură făcută într-o fortificaţie a inamicului cu scopul de a o cuceri; străpungere a unui front sau a unui dispozitiv de luptă. 2) Spărtură făcută într-un gard, zid, dig etc. 3) *fig*. Punct slab, care prezintă pericol pentru un lucru oarecare.

BREVÉT ~e *n*. Document oficial, care permite titularului să exercite anumite funcţii sau drepturi. **~ de studii**. ♦ **~ de invenţie,** document prin care organul de stat competent îi conferă autorului invenţiei dreptul exclusiv de proprietate; patentă.

A BREVETÁ brevetéz *tranz*. (*invenţii*, *descoperiri* etc.) A recunoaşte în mod oficial prin eliberarea unui brevet; a patenta.

BREVIÁR ~e *n*. 1) *rel*. (*la catolici*) Carte a oficiului divin, care conţine rugăciunile pe care

preoţii şi călugării le citesc la anumite ore ale zilei. 2) Lucrare în care sunt expuse sumar noţiuni, date indispensabile dintr-un anumit domeniu.

BRIC brícuri *n*. *mar.* Corabie (militară sau comercială) cu două catarge şi cu pânze pătrate.

BRIC//EÁG ~ége *n*. Cuţitaş de buzunar, cu una sau mai multe limbi pliante, care încap între plăsele.

A BRICHETÁ brichetéz *tranz*. (*materiale mărunte sau pulverulente*) A face brichete; a comprima în formă de brichetă.

BRICHÉT//Ă I ~e *f*. Aparat de buzunar, care produce foc şi serveşte la aprinsul ţigărilor. ~ **cu gaz**. ~ **cu benzină**.

BRICHÉT//Ă II ~e *f*. Produs de formă geometrică regulată, obţinut prin presarea (brichetarea) unor materiale mărunte sau pulverulente.

BRIGHID//ĂU ~ăie *n*. *pop*. *reg.* Instrument sub forma unui băţ cu o rotiţă cu găuri la capăt, cu ajutorul căruia se bate smântâna în putinei pentru a alege untul; bătător.

BRILIÁNT ~e *n*. Diamant mic şlefuit, cu numeroase faţete care accentuează reflexul luminii (folosit de obicei ca podoabă aplicată la bijuterii).

BRÍŞ//CĂ ~ti *f*. *pop.* Trăsurică cu două roţi, pe arcuri, uşoară şi neacoperită.

BRODERÍ//E ~i *f*. 1) Cusătură decorativă efectuată în relief pe o ţesătură, cu fire din acelaşi material sau speciale. 2) Obiect brodat; ţesătură împodobită cu motive decorative brodate. 3) Arta de a broda.

A BRODÍ brodésc *tranz*. *pop*. *fam.* 1) A termina cu succes. 2) (*planuri*, *trebi* etc.) A pune la cale; a aranja. 3) (*persoane*) A întâlni din întâmplare, la momentul potrivit; a întâlni pe neaşteptate.

A SE BRODÍ mă brodésc *intranz*. *pop*. *fam.* A se afla din întâmplare; a se întâmpla; a se nimeri.

A BRONZÁ bronzéz *tranz*. 1) (*obiecte sau piese de metal*) A acoperi cu un strat subţire de bronz; a spoi cu bronz. 2) A face să se bronzeze; a pârli; a înnegri.

A SE BRONZÁ mă bronzéz *intranz*. 1) (*despre persoane şi corpul lor*) A deveni negru (ca urmare a acţiunii razelor solare); a se pârli; a se înnegri. 2) (*despre persoane*) A se supune acţiunii razelor solare (pentru a înnegri corpul).

A BROŞÁ broşéz *tranz*. 1) (*coli sau foi*) A coase într-o copertă moale. 2) (*piese de metal*) A prelucra cu broşa; a uzina prin aşchiere.

BROŞÚR//Ă ~i *f*. Lucrare tipărită sub formă de carte cu un număr redus de pagini, legate într-o copertă subţire şi moale.

BRÓWSER [cuvânt engl.] *n. tehn. inform.* (*în internet*) Interfaţă grafică pentru accesarea paginilor de Web.

A BRUIÁ bruiéz *tranz*. (*emisiuni radiofonice, convorbiri telefonice etc.*) A împiedica să fie audiat; a perturba prin emiterea de semnale parazite cu aceeaşi frecvenţă.

BRUMÁR *m*. Numele popular al lunii noiembrie.

BRUN brúnă (**brúni**, **brúne**) *adj.* 1) Care este de culoare cafenie-închisă. **Urs ~. Zahăr ~**. 2) (*despre oameni*) Care are tenul întunecat şi părul negru; negricios; smad.

A BRUNÁ brunéz *tranz*. (*obiecte sau piese de metal*) A acoperi cu un strat subţire de oxizi pentru a proteja de coroziune.

BRU//SC brúscă (**brúşti**, **brúşte**) *adj. şi adverbial* 1) Care se produce repede şi pe neaşteptate; fără pregătire prealabilă; neaşteptat; subit. **Oprire ~scă.** 2) (*despre persoane şi manifestările lor*) Care este fără menajamente; cu brutalitate; brutal. **A întrerupe ~ pe cineva**.

A BRUSCÁ bruschéz *tranz*. 1) A trata cu vorbe aspre; a repezi. 2) (*desfăşurarea unor acţiuni*) A accelera în mod forţat.

BRUT brútă (**brúţi**, **brúte**) *adj.* 1) (*despre materiale*) Care n-a fost încă prelucrat; aflat în stare

naturală; netransformat încă în produs finit; neprelucrat. 2) (*despre greutatea unor mărfuri*) Care constă din greutatea propriu-zisă şi greutatea ambalajului sau a vehiculului de transport. 3) (*despre venituri*) Care este evaluat fără a scădea impozitul sau cheltuielile aferente. 4) *fig*. Care nu a fost supus unor operaţii intelectuale. **Fapte ~e**.

BRUTÁL ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* 1) (*despre persoane*) Care face uz de violenţă şi grosolănie în relaţiile cu oamenii; lipsit de delicateţe; grosolan; dur. 2) (*despre manifestări ale oamenilor*) Care vădeşte lipsă de delicateţe; fără menajamente; (ca) de brută; şocant. **Sinceritate ~ă**.

A BRUTALIZÁ brutalizéz *tranz.* (*persoane*) A trata în mod brutal; a maltrata.

BRÚTO *adv*. 1) În total; fără a scădea greutatea ambalajului. 2) Fără a scădea impozitul şi taxele.

BRÚT//Ă ~e *f*. 1) Animal sălbatic, care nu poate fi îmblânzit. 2) *fig. fam.* Om cu manifestări de animal; persoană care vădeşte violenţă în comportare şi lipsă de intelect.

BUCÁL ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* Care ţine de gură; propriu gurii; de gură. **Cavitate ~ă**. ♦ **Pe cale ~ă**, a) prin gură; b) oral.

BUCHETIÉR//Ă ~e *f. înv*. Fată sau femeie care vinde flori; vânzătoare de flori; florăreasă. **~a din Florenţa.**

BÚCIUM ~e *n*. Instrument muzical de suflat, de forma unui tub conic, lung de aproape 3 m, confecţionat din coajă de tei sau din lemn, folosit (mai ales de ciobani) pentru a da semnale.

BÚCL//Ă ~e *f*. 1) Şuviţă de păr răsucită în spirală; zuluf; cârlionţ. 2) Îndoitură a firului din care e alcătuit ochiul unui tricot. 3) *tehn. inform.* Secvenţă din instrucţiunile unui program care se execută de mai multe ori până se satisfac anumite condiţii

BUCOÁVN//Ă ~e *f. înv*. 1) Manual pentru învăţarea scrisului şi a cititului; abecedar (cu caractere chirilice)

2) Orice carte tipărită cu alfabet chirilic.

BUCÓLIC//Ă ~i *f. literat.* Creaţie artistică de dimensiuni mici, în care sunt idealizate frumuseţile vieţii rurale (în special, a păstorilor); poem pastoral de dimensiuni mici; eglogă; idilă; pastorală.

BUDÁ//I ~e *n. pop. reg.* 1) Vas (de dimensiuni reduse) din doage, mai strâmt la gură decât la bază, în care se păstrează laptele, diferite băuturi sau se duc bucatele în câmp. 2) Uluc la fântână, făcut dintr-un trunchi de copac scobit.

BUDÍSM *n. rel., filoz.* Religie şi filozofie a popoarelor din Asia de Sud-Est, întemeiată în India în sec. 6-5 î.e.n. de către Buddha, care propovăduieşte renunţarea la plăcerile vieţii şi scufundarea în nefiinţă (nirvana).

BUDOÁR ~e *n*. Odaie intimă a unei femei (mai ales în aşa-zisa societate înaltă).

BUFÓN ~i *m*. 1) *ist.* Personaj comic care era angajat la curţile medievale să distreze un suveran sau un senior cu diferite glume, caraghioslâcuri; măscărici. 2) *fig. fam.* Persoană care amuză prin glume sau prin gesturi ridicole.

BUFONÁD//Ă ~e *f.* 1) Reprezentaţie scenică comică, în care râsul rezultă dintr-o intrigă de situaţie; farsă. 2) Vorbă sau gest de bufon, care provoacă râsul; bufonerie

BUGÉT ~e *n. econ., fin.* Balanţă a veniturilor şi cheltuielilor unui stat (sau a unei instituţii, familii, etc.) pe o perioadă determinată (de regulă, un an).

BUI//ÁC ~ácă (**~éci**, **~éce**) *adj. pop*. (*despre plante*) Care creşte foarte repede şi mare; des. 2) (*despre fiinţe*) Care este foarte energic şi vesel; zburdalnic; neastâmpărat.

BUIÉSTRU *n*. Mers particular al calului şi al altor animale, în timpul căruia acestea calcă deodată cu ambele picioare din aceeaşi parte.

BÚJENIŢĂ *f. pop. reg.* Muşchi afumat de

căprioară sau de iepure.

BUJÍ//E ~i *f. teh.* Dispozitiv prevăzut cu doi electrozi, între care se produce scânteia necesară aprinderii combustibilului unui motor cu aprindere electrică.

BULDÓZER ~e *n.* Maşină alcătuită dintr-un tractor foarte puternic cu şenile, având în faţă o lamă mare de oţel, folosit în lucrări de terasament, de deszăpezire a drumurilor etc.

BULEVÁRD ~e *n.* Stradă urbană, largă şi dreaptă, de mare circulaţie, de obicei plantată cu arbori pe margini.

BULEVARDIÉR ~ă (~i, ~e) *adj.* 1) *rar* Care este propriu bulevardelor; de bulevard. 2) *depr.* (*despre spectacole*, *reprezentaţii* etc.) Care este de valoare dubioasă; în spiritul bulevardului; uşor.

BULÚC I *adv.* 1) În masă; cu grămada. 2) Unul peste altul; înghesuindu-se.

BULÚC II ~uri *n.* 1) Mulţime de oameni strânşi la un loc în dezordine; droaie; gloată. 2) *înv. ist.* (*în Evul Mediu*) Unitate militară formată din mercenari, având aproximativ efectivul unei companii.

BULUCBÁŞ//Ă ~i *m. înv. ist.* Comandant de buluc.

BUMERÁNG ~uri *n.* 1) Armă a aborigenilor din Australia, din lemn curbat, care, fiind aruncată, revine la locul iniţial, dacă n-a atins ţinta. 2) *fig.* Acţiune ostilă orientată împotriva cuiva, care însă se întoarce împotriva acelei persoane care a iniţiat-o.

BÚND//Ă ~e *f.* 1) Cojocel scurt, fără mâneci, din piele de miel, împodobit cu ornament din piele sau brodat cu fire de lână colorată. 2) Haină bărbătească lungă şi largă din piei de oaie cu lâna în afară.

BUNGÉT ~uri *n.* Codru sau porţiune de pădure deasă; desiş de pădure.

BURGHEZÍ//E ~i *f.* 1) Clasă socială dominantă, care, în societatea capitalistă, stăpâneşte principalele mijloace de producţie, exploatează munca salariată şi deţine puterea de stat. ♦ **Marea ~e,** pătură a clasei burgheze, care stăpâneşte întreprinderile industriale mari şi băncile. ♦ **Mica ~e,** categorie socială, intermediară între burghezie şi proletariat, formată din micii producători şi comercianţi. 2) *înv. ist.* (*în societatea feudală*) Ansamblu de locuitori de la oraşe. 3) *înv.* Totalitatea burghezilor (dintr-o ţară sau dintr-o localitate).

BURGHÍ//U ~e *n.* Unealtă, constând dintr-o tijă de oţel spiralată cu muchii ascuţite, cu care prin rotaţie se pot face găuri cilindrice într-un material solid; sfredel. **~ electric. ~ de foraj. ♦ Regula ~ului,** regula prin care se asociază unei mişcări de rotaţie un sens de înaintare de-a lungul axei de rotaţie.

BURLÁC ~i *m.* Bărbat neînsurat; holtei; celibatar.

BURLÁN ~e *n.* 1) Tub de tinichea, prin care se scurge apa de ploaie de pe acoperişurile caselor. 2) Tub de tinichea sau de olane, prin care trece fumul din sobă. 3) Tub de oţel, de mare rezistenţă, care se introduce în găurile sondelor pentru a susţine pereţii acestora.

BURLÉ//SC ~scă (~şti) *adj.* 1) Care este de un comism extravagant; foarte comic şi vulgar. **Film ~.** 2) Care este foarte ridicol şi absurd; grotesc; caraghios. **O idee ~scă.**

BÚRS//Ă I ~e *f.* Ajutor bănesc acordat (de către stat sau de anumite organizaţii, instituţii, persoane etc.) unui elev sau student, pentru efectuarea studiilor; pensiune acordată unui elev sau student.

BÚRS//Ă II ~e *f.* 1) Reuniune periodică a unor persoane pentru a negocia anumite hârtii de valoare şi valute străine sau pentru a încheia tranzacţii de mărfuri. 2) Instituţie sau piaţă, unde au loc asemenea reuniuni. ♦ **~a neagră,** comerţ clandestin. **~a muncii,** instituţie care înregistrează şomerii şi aranjează angajarea lor la lucru.

A BURZULUÍ burzuluiésc *tranz.* A face să se

burzuluiască.

A SE BURZULUÍ mă burzuluiésc *intranz*. *înv*. 1) A se ridica la luptă împotriva nedreptăţilor (sociale şi/sau economice); a face răscoală; a se răscula; a se răzvrăti; a se revolta. 2) A se mânia brusc. 3) *pop.* (*despre timp*) A se schimba în rău; a deveni nefavorabil; a se strica. 4) (*despre păr*) A se face vâlvoi; a se zbârli; a se ciufuli.

BUST bústuri *n*. 1) Partea superioară a corpului omenesc, de la cap până la brâu. 2) Sculptură care reprezintă această parte a corpului omenesc.

BÚTC//Ă ~i *f*. *înv*. Trăsură de lux, pe arcuri foarte flexibile; caleaşcă.

BUTNÁR ~i *m*. *pop*. Meşter care face sau repară vase din doage (butoaie, căzi, putine etc.); dogar.

BUTONIÉR//Ă ~e *f*. 1) Tăietură mică într-un obiect de îmbrăcăminte sau lenjerie, cu marginile întărite, prin care se trece un nasture sau buton. 2) Parte a reverului unei haine, unde se înfige o floare, o broşă.

A BUTUCÍ butucésc *tranz*. *înv*. (*persoane*) A trage în butuci.

BUZDUGÁN ~e *n*. 1) Măciucă sau ghioagă cu măciulia ţintuită, folosită în trecut ca armă de luptă. 2) *înv*. Simbol al puterii domneşti.

C

CABÁZ ~i *m*. *pop*. *reg.* Persoană poznaşă; om năzbâtios şi glumeţ.

CABESTÁN ~e *n*. Dispozitiv de ridicat şi de deplasat greutăţi pe distanţe relativ scurte, constând dintr-un troliu cu arbore vertical pe care se înfăşoară cablul de tracţiune, folosit mai ales pe nave şi pe autovehicule grele.

CABÍN//Ă ~e *f*. 1) Cameră pentru pasageri la bordul unui vas (de navigaţie). 2) Încăpere mică unde persoanele se pot izola pe o plajă pentru a se îmbrăca sau pentru a se dezbrăca. 3) Local rezervat piloţilor sau maşiniştilor, în avion şi în tren. 4) Loc special amenajat pentru şoferul unui camion. 5) Încăpere mică amenajată într-un loc public, în care este instalat un post de telefon. 6) : ~ **spaţială**, compartiment al unei nave cosmice în care stau astronauţii în timpul zborului; capsulă cosmică.

A CABLÁ cabléz *tranz*. 1) (*fire metalice*) A uni prin răsucire sau împletire, în vederea confecţionării unui cablu; a transforma în cablu, răsucind sau împletind. 2) (*blocuri*, *case* etc.) A uni la un cablu de telecomunicaţii. 3) *înv.* (*telegrame*, *ştiri*, *veşti*, *informaţii* etc.) A transmite de la distanţă prin cablu telegrafic; a telegrafia.

CÁBLU ~ri *n*. 1) Frânghie groasă din fire vegetale sau metalice răsucite, folosită la tracţiune, la ridicat greutăţi etc. 2) Conductă formată dintr-un fascicul de fire metalice izolate, servind la transportul energiei electrice.

CABOTÍN ~i *m*. 1) *înv. ist.* (*în Franţa din trecut*) Actor ambulant. 2) Actor mediocru; comediant fără talent. 3) *prin ext.* Persoană care caută să obţină succes prin mijloace ieftine.

A CABRÁ cabréz 1. *intranz*. 1) (*despre animale patrupede*, *mai ales despre cai*) A se ridica pe picioarele din urmă. 2) (*despre avioane*) A se ridica cu partea anterioară în sus. 3) *fig*. (*despre persoane*) A-şi manifesta revolta; a se revolta; a se indigna. **2**. *tranz*. (*animale patrupede*) A face să se ridice pe picioarele din urmă.

CABRIOLÉT//Ă ~e *f.* Vehicul uşor, cu două roţi, cu capot mobil, tras de obicei de un singur cal; trăsurică uşoară; brişcă.

CACOFONÍ//E ~i *f.* 1) Asociaţie de sunete dezagreabile în vorbire. 2) *muz.* Amestec de sunete discordante; lipsă de armonie.

CÁCTU//S ~şi *m. bot.* Plantă exotică, adaptată la secetă prin tulpina cărnoasă şi grasă, plină cu suc apos sau lăptos, şi prin frunzele sale verzi în formă de spini, cultivată (la noi) ca plantă ornamentală.

A CADASTRÁ cadastréz *tranz.* 1) (*proprietăţi funciare*) A determina din punct de vedere cantitativ, prin lucrări de cadastru. 2) (*bunuri imobiliare*) A înscrie în cadastru.

CADÁVR//U ~e *n.* Corp al unui om sau al unui animal mort; trup neînsufleţit.

CÁDĂ căzi *f.* 1) Vas pentru îmbăiat. 2) Recipient (de lemn, de metal sau de beton) pentru lichide, folosit în diverse operaţii tehnologice. 3) Vas conic din doage, în care se strivesc strugurii pentru a fi lăsaţi să fermenteze; zăcătoare.

A CADENŢÁ cadenţéz *tranz.* 1) (*melodii*, *versuri* etc.) A reliefa prin elemente de cadenţă; a ritma. 2) (*mişcări*) A conforma unei anumite cadenţe.

CADENŢÁ//T ~tă (**~ţi**, **~te**) *adj.* Care are cadenţă; executat în cadenţă; ritmat. **Pas ~. Frază ~tă.**

CADÉNŢ//Ă ~e *f.* 1) Mişcare regulată şi uniformă; ritm. 2) (*în muzică*, *versificaţie*, *dans*) Succesiune regulată şi armonioasă a sunetelor sau a mişcărilor după o anumită frecvenţă; ritm; tact. 3) Succesiune regulată în timp (a unor elemente); ritm. 4) Număr de lovituri pe care o armă le poate trage pe minut. 5) Grad de iuţeală în sistemul de producţie; ritm al muncii. **~ înaltă**.

CADÉ//T I ~ţi *m. înv. ist.* 1) (*în Rusia ţaristă, în Germania şi Franţa din trecut*) Elev al unei şcoli militare; iuncher. 2) Fiu de nobil sau de ofiţer care se pregătea pentru cariera militară.

CADÉ//T II ~ţi *m. înv. ist.* (*în Rusia ţaristă*) Membru al partidului constituţional-democrat.

CADÍ//U ~i *m. înv. ist.* Judecător musulman care exercita funcţii civile şi religioase.

A CADMIÁ cadmiéz *tranz.* (*obiecte sau piese de metal*) A acoperi cu un strat subţire de cadmiu; a spoi cu cadmiu.

CADÓU ~ri *n.* 1) Obiect oferit unei persoane pentru a-i produce plăcere; obiect primit sau oferit în dar; suvenir; prezent. **A face ~. A oferi (cuiva) un ~.** 2) *înv.* Divertisment (concert, bal, plimbare etc.) oferit unei dame.

A CADRÁ cadréz *intranz.* A fi în acord deplin; a se afla în armonie perfectă; a se potrivi; a se armoniza; a concorda; a corespunde. **A ~ cu ceva.**

CADRÁN ~e *n.* 1) (*la ceasuri*, *la aparate şi instrumente de măsurat*) Suprafaţă plană sau rotundă, divizată şi gradată, pe care se deplasează un ac, indicând o anumită valoare (de timp, de presiune, de viteză, de diferenţă, de potenţial etc.) 2) Arc care echivalează ca un sfert de cerc.

CADRÍL ~uri *n.* 1) Dans de origine franceză, la modă în sec. XIX, executat de patru perechi, cu mişcări lente, în cursul căruia partenerii se schimbă între ei. 2) Melodie după care se execută acest dans.

CADRILÁ//T ~tă (**~ţi**, **~te**) *adj.* (*despre ţesături*) Care are desene cu carouri contigue; ornat cu carouri contigue.

CÁDR//U I ~e *n.* 1) Bordură rigidă, ovală sau patrulateră, în care se fixează un obiect (un tablou, o fotografie, o oglindă, o sticlă etc.); ramă. 2) Tablou sau fotografie dispusă într-o astfel de bordură. 3) *fig.* Persoană foarte frumoasă. 4) Chenar de scânduri care acoperă spaţiul dintre tocul unei uşi sau al unei ferestre şi perete; pervaz; ramă. 5) Deschizătură în zid formată de locul ocupat de o uşă sau de o fereastră. 6) Desen care mărgineşte o hartă, un text sau o fotografie. 7) Spaţiu care

cuprinde o imagine pe o peliculă fotografică sau cinematografică. 8) Schelet din bare de lemn, de metal sau de beton, folosit în diferite construcţii (clădiri, poduri, galerii etc.) ca suport de rezistenţă; osatură; carcas. 9) *fig*. Ansamblu de circumstanţe materiale sau morale care înconjoară o persoană; situaţie materială sau morală; ambianţă; climat; mediu; anturaj; atmosferă; decor. 10) *prin ext.* Ansamblu de limite prevăzute sau impuse într-o acţiune, într-o activitate, în soluţionarea unei probleme etc.

CÁDR//U II ~e *n*. 1) *mai ales la pl*. Efectiv de bază care include oamenii dintr-o întreprindere, instituţie sau organizaţie. 2) *mai ales la pl*. Personal de conducere şi de comandă din armată. 3) Persoană care face parte din efectivul unei întreprinderi, instituţii, organizaţii etc. ~ **didactic.**

CADÚC ~ă (**~i**, **~e**) *adj*. 1) (*despre frunze, flori*) Care cade în fiecare an şi de timpuriu; cu proprietatea de a cădea devreme. 2) *fig*. Care este sortit pieirii; trecător; muritor. 3) (*despre acte juridice*) Care a căzut în desuetudine; fără putere legală.

CAFTÁN ~e *n*. *înv*. *ist*. Haină lungă şl largă, de culoare albă, împodobită cu fire de aur sau de mătase, pe care o purtau domnitorul şi boierii.

CAIÁF//Ă ~e *f*. 1) Persoană făţarnică; om care îşi ascunde caracterul veritabil; ipocrit. 2) *prin ext.* Persoană aflată în serviciul cuiva pentru a culege şi furniza informaţii; informator.

CAÍC ~e *n*. 1) Ambarcaţie îngustă cu două catarge. 2) Luntre uşoară, lungă şi îngustă, încovoiată la capete.

CAÍD I ~uri *n*. Catalog public sau particular în care se înscriu diferite date sau însemnări cu caracter administrativ; registru; catastif.

CAÍ//D II ~zi *m*. *ist*. (*în Africa de Nord*) Funcţionar musulman care deţine concomitent funcţiile de guvernator, judecător şi şef de poliţie.

CAIMÁC ~uri *n*. 1) Strat subţire de grăsime care se formează la suprafaţa laptelui fiert. 2) Spumă care se formează la suprafaţa cafelii ca urmare a fierberii.

CAIMACÁM ~i *m*. *înv*. *ist*. (*în Moldova medievală*) Locţiitor al domnitorului, însărcinat cu adlministrarea Moldovei şi Ţării Româneşti până la instalarea pe tron a noului domn.

A CALÁ caléz *tranz*. (*vehicule*, *organe sau piese de maşină*) A imobiliza cu ajutorul unei cale; a pune în poziţie fixă.

CALAFÁT *n*. Material alcătuit din călţi (sau cărpe) destrămat şi îmbibat cu smoală, cu care se etanşează bărcile şi punţile navelor.

A CALAFATÁ calafatéz *tranz*. (*spaţiile dintre scândurile de bordaj ale unei nave, bărci etc*.) A astupa cu calafat.

CALAMBÚR ~uri *n*. Joc de cuvinte fondat pe echivocul rezultat din similitudinea sonoră a unor cuvinte cu sens distinct.

CALAMIT//ÁTE ~ăţi *f*. Nenorocire mare, care se abate asupra unei colectivităţi; dezastru; catastrofă; urgie; flagel; prăpăd; cataclism.

CALAP//ÓD ~oáde *n*. 1) Piesă de lemn de forma labei piciorului, pe care se lucrează încălţămintea sau pe care se pune încălţămintea pentru a nu se deforma. 2) Formă de lemn pe care se întind căciulile sau pălăriile; calup. 3) Obiect după care se reproduc multiple exemplare identice; model; tipar; şablon; formă; calup.

CÁL//Ă I ~e *f*. Piesă de forma unei prisme, din lemn sau din metal, care se aşează în faţa roţii unui vehicul pentru a-l imobiliza.

CÁL//Ă II ~e *f*. *mar*. Încăpere în fundul unei nave, destinată încărăcăturilor care se transportă pe aceasta; hambar

CÁL//Ă III ~e *f*. *bot*. Plantă erbacee perenă, din

familia araceelor, cu flori mari, albe, răsucite în formă de cornet, cultivată în scopuri decorative.

CÁLC ~uri *n*. 1) Hârtie transparentă folosită la calchiere. 2) Copie a unui desen tehnic executată pe această hârtie. 3) *lingv*. Fenomen de limbă constând în atribuirea de sensuri noi, după un model străin, unor cuvinte şi expresii existente în limbă sau în formarea unor cuvinte sau expresii noi prin traducerea dintr-o limbă străină a elementelor componente ale acestora. ~ **semantic.**

CALCAVÚR//Ă ~i *f. înv*. Lovitură dată cu palma sau cu un obiect; scatoalcă.

A CALCHIÁ calchiéz *tranz*. 1) (*desene sau schiţe tehnice*) A copia cu ajutorul hârtiei de calc; a decalca. 2) (*cuvinte*, *expresii*, *sensuri* etc.) A forma prin calc lingvistic.

A SE CALCIFICÁ se calcífică *intranz*. 1) (*despre ţesuturi*, *oase* etc.) A căpăta consistenţă prin depunerea sărurilor de calciu. 2) (*despre substanţe*) A acumula (în cantităţi mari) carbonat de calciu.

A CALCINÁ calcinéz *tranz*. (*substanţe chimice*) A supune acţiunii unei temperaturi înalte (în vederea eliminării apei, a unor compuşi volatili etc.).

CÁLCUL I ~e *n*. 1) Ansamblu de operaţii matematice efectuate în vederea determinării valorii unei mărimi; socoteală. 2) *mat*. Succesiune de operaţii efectuate cu ajutorul unor simboluri ce reprezintă anumite valori. 3) *fig*. *mai ales la pl.* Ansamblu de reflecţii realizate în scopul de a obţine un avantaj sau de a realiza o acţiune; planuri; combinaţii; socoteli.

CÁLCUL II ~i *m*. *med.* Concreţiune care se formează în unele organe interne ca urmare a depunerii de săruri minerale conţinute în lichidul din organism; piatră. ~ **biliar**. ~ **renal**.

A CALCULÁ calculéz *tranz*. 1) A determina prin calcul; a socoti. 2) *fig*. (*planuri*, *proiecte*) A elabora din timp. **CALCULÁBIL ~ă** (**~i**, **~e**) *adj*. Care poate fi calculat; în stare să fie calculat; pasibil de a fi calculat.

CALCULÁ//T ~tă (**~ţi**, **~te**) *adj. fig.* (*despre persoane*) Care îşi calculează acţiunile; preocupat de propriile interese; socotit.

CALCULAT//ÓR ~oáre *n.* 1) Dispozitiv tehnic pentru efectuarea automată a unor calcule matematice şi logice. ~ **de buzunar.** 2) *cibern., electron., tehn. inform.* Instalaţie sau aparat constituite din sisteme mecanice, electromecanice şi electronice, cu ajutorul cărora se efectuează automat anumite operaţii matematice şi logice şi se prelucrează informaţii; computer; ordinator. 3) Aparat electronic pentru prelucrarea şi vizualizarea informaţiilor provenite de la o serie de periferice; computer; ordinator. **Calculator electronic. Calculator numeric** (sau **digital). Calcultor personal** (sau **PC).**

CALDARÂM ~uri *n*. 1) Strat de material rezistent (lemn, piatră, asfalt etc.) cu care se acoperă un drum pentru a înlesni circulaţia pe orice timp al anului; pavaj. 2) Drum pietruit sau asfaltat.

CALE//ÁŞCĂ ~şti *f*. Trăsură luxoasă şi elegantă cu patru roţi pe arcuri foarte flexibile.

CALEIDOSC//ÓP ~oápe *n*. 1) Jucărie pentru copii constând dintr-un tub cilindric opac, în fundul căruia sunt dispuse fragmente mobile de sticlă colorată, care prin rotire produce o infinitate de combinaţii de imagini multicolore. 2) *fig*. Succesiune rapidă de senzaţii sau de impresii vii şi variate.

CALEMBÉC *m*. *înv.* Arbore exotic cu lemn negru, plăcut mirositor.

CALÉNDE *f. pl*. *arh*. (*în Roma antică*) Prima zi a fiecărei luni. ♦ **La ~le greceşti,** niciodată.

CÁLF//Ă ~e *f. înv*. Lucrător calificat care, după perioada de ucenicie, era obligat să mai lucreze un timp la patronul său.

A CALIBRÁ calibréz *tranz.* 1) (*piese sau semifabricate metalice*) A prelucra mecanic pentru a obţine un anumit calibru. 2) (*produse industriale finite*) A măsura pentru a determina calibrul. 3) (*produse agricole*, *puieţi* etc.) A sorta după mărime sau după calitate.

A CALICÍ calicésc 1. *tranz. pop.* A face să se calicească; a schilodi; a ologi; a schilăvi; a mutila. **2**. *intranz. pop. fam.* A umbla cu cerutul; a cerşi.

A SE CALICÍ mă calicésc *intranz. pop.* 1) A deveni calic; a căpăta o infirmitate fizică vizibilă; a se ologi; a se schilodi; a se schilăvi; a se mutila. 2) *fam.* (*despre persoane*) A deveni sărac; a se ruina; a sărăci; a scăpata. 3) *fam.* A manifesta zgârcenie; a se zgârci; a se scumpi.

CALÍF ~i *m. ist.* (*la unele popoare orientale din trecut*) Conducător politic şi religios al statului, considerat drept succesor al lui Mahomed.

CALIFÁT ~e *n.* 1) Teritoriu supus autorităţii unui calif. 2) Durată de domnie a unui calif sau a unei dinastii musulmane. 3) Demnitate de calif.

A CALIFICÁ califíc *tranz.* 1) A face să se califice. 2) (*fiinţe sau obiecte*) A caracteriza reieşind din calităţile interne sau externe, intrinsece sau extrinsece; a numi; a face; a eticheta; a taxa; a caracteriza.

A SE CALIFICÁ mă califíc *intranz.* 1) A obţine calificaţie; a însuşi cunoştinţe speciale; a se specializa. 2) A obţine dreptul de a concura la o etapă superioară (în competiţii sportive).

CALIFICÁ//T ~tă (**~ţi**, **~te**) *adj.* 1) Care a obţinut o calificare profesională; pregătit profesional. 2) *jur.* (*despre infracţiuni*) Care este comis în circumstanţe agravante; săvârşit în împrejurări speciale. **Furt ~**.

A CALIGRAFIÁ caligrafiéz *tranz.* (*caractere*, *litere*) A scrie caligrafic.

CALM I cálmă (**cálmi**, **cálme**) *adj. şi adverbial* 1) (*despre natură*) Care se caracterizează prin lipsă de agitaţie; aflat în stare de linişte deplină. 2) (*despre persoane*) Care îşi stăpâneşte sentimentele şi acţiunile; stăpân pe sine; cu stăpânire de sine. 3) (*despre sentimente şi manifestări ale oamenilor*). Care denotă stăpânire de sine; caracterizat prin cumpănire; cumpănit.

CALM II *n.* 1) Lipsă de agitaţie în natură; stare de linişte în atmosferă; acalmie. 2) Lipsă de nervozitate; stăpânire de sine; sânge rece.

A CALMÁ calméz *tranz.* A face să se calmeze; a linişti; a potoli; a astâmpăra; a domoli; a tempera.

A SE CALMÁ mă calméz *intranz.* A deveni calm; a se linişti; a se potoli; a se astâmpăra; a se domoli; a se tempera.

CALMÁN//T I ~tă (**~ţi**, **~te**) *adj.* (*despre substanţe*, *tratamente*, *factori* etc.) Care calmează; capabil să calmeze; sedativ; consolant; reconfortant.

CALMÁNT II ~e *n.* Medicament care are proprietatea de a calma durerea sau excitaţiile nervoase. **A administra (cuiva) un ~.**

CALOMNIATÓR ~i *m.* Persoană care calomniază; hulitor; defăimător; detractor; bârfitor; clevetitor.

A CALOMNIÁ calomniéz *tranz.* (*persoane*) A ataca cu calomnii; a defăima; a denigra; a bârfi; a blama; a cleveti; a detracta.

A SE CALOMNIÁ mă calomniéz *intranz.* A se ataca cu calomnii (cu cineva); a se bârfi; a se defăima; a se denigra; a se cleveti.

CALOMNÍ//E ~i *f.* Acuzaţie falsă care atacă reputaţia sau onoarea cuiva; defăimare; bârfă; detractare.

CALOMNI//ÓS ~oásă (**~óşi**, **~oáse**) *adj.* Care conţine o calomnie; bazat pe calomnie; clevetitor; defăimător; denigrator. **Acuzaţii ~oáse.**

CALORIFÉR ~e *n.* 1) Instalaţie de încălzire a interiorului caselor cu ajutorul unui fluid (abur, aer sau apă caldă) încălzit într-o centrală termică şi care

circulă printr-un sistem de ţevi şi de corpuri de încălzire. 2) Bloc din această instalaţie de încălzire, constând din tuburi sau coloane tubulare, prin care circulă un fluid cald; radiator.

CALÓT//Ă ~e *f.* 1) Parte a unei sfere obţinută prin secţionarea acesteia cu un plan; emisferă. **~ă sferică.** 2) Boltă cu suprafaţa interioară în formă de semicerc. 3): ♦ **~ă craniană,** partea superioară rotunjită a cutiei craniene; boltă craniană. 4) Parte a unei pălării care acoperă creştetul capului şt este mărginită de boruri. 4) Bonetă mică ce acoperă numai vârful capului; tichie.

CALP călpă (**călpi**, **călpe**) *adj. şi adverbial* 1) *înv.* (*despre monede*) Care este imitat în scopuri frauduloase; cu autenticitate aparentă; fals; contrafăcut. 2) *şi adverbial fig*. Care este lipsit de valoare şi sinceritate; făţarnic; ipocrit; prefăcut. **Vorbe care sună ~.**

CALTABÓŞ ~i *m*. Varietate de cârnaţ făcut din măruntaie de porc amestecate cu orez şi mirodenii.

CALÚP ~uri *n*. *pop.* 1) Obiect după care se reproduc multiple exemplare identice; model; tipar; şablon; formă; calapod. 2) Bucată de material (săpun, brânză etc.) de formă paralelipipedică. 3) Formă de lemn pe care se întind căciulile sau pălăriile; calapod.

CALVÁR ~uri *n*. Succesiune de suferinţe fizice sau morale grele; chin îndelungat şi dureros.

CALVINÍSM *n*. *ist. rel.* Curent religios reformator în biserica catolică, apărut în sec. XVI în Franţa.

A CALVINIZÁ calvinizéz *tranz*. *ist.* A face să se calvinizeze.

A SE CALVINIZÁ mă calvinizéz *intranz*. *ist.* A trece la calvinism; a deveni calvinist; a dopta calvinismul.

CAMARÁ//D ~zi *m*. 1) Tovarăş de arme. 2) *prin ext.* Persoană care îşi petrece timpul liber cu alte persoane, având deprinderi şi ocupaţii comune şi stabilind relaţii de familiaritate; prieten; amic; tovarăş.

CAMARADERÍE *f*. Relaţie (familiară) între camarazi; legătură prietenească; colegialitate; prietenie; tovărăşie.

CAMARÍL//Ă ~e *f*. 1) *ist.* Grup de curteni din anturajul regelui (sau al unui şef de stat) care influenţează politica statului (de obicei, în interesul lor personal). 2) *prin ext.* Grup de intriganţi (politici) cu mare forţă de influenţă.

CÁM//ĂTĂ ~ete *f*. Dobândă (excesivă) încasată de o persoană pentru sumele date cu împrumut.

CAMBIÁL ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* Care ţine de cambie; de cambie. **Drept ~. Act ~.**

CÁMBI//E ~i *f*. Document financiar prin care semnatarul se obligă să achite la un anumit termen o sumă de bani.

CÁMBIUM *n*. Ţesut vegetal dintre lemn şi liber care asigură creşterea în grosime a tulpinii şi rădăcinii.

A CAMBRÁ cambréz *tranz*. A face să se cambreze; a arcui; a curba; a încovoia; a coroia.

A SE CAMBRÁ mă cambréz *intranz*. A căpăta formă de arc; a se arcui; a se curba; a se încovoia; a se coroia.

CAMELEÓN ~i *m*. 1) Reptilă arboricolă şi insectivoră care are proprietatea de a-şi modifica culoarea corpului în funcţie de mediul înconjurător. 2) *fig*. Persoană care îşi schimbă cu facilitate opiniile şi conduita, în conformitate cu circumstanţele de moment.

CAMÉLI//E ~i *f*. 1) Arbust ornamental, originar din China şi din Japonia, cu frunze ovale, strălucitoare şi persistente, cu flori mari şi foarte frumoase. 2) Floare a acestui arbust. **„Dama cu ~i”**

CAMELÓT//Ă ~e *f*. 1) Marfă de valoare mică. 2) Lucru de cârpaci; obiect de calitate proastă.

CAMERÍ//ST ~şti *m*. *înv*. Om de serviciu, care

îngrijea camerele într-o instituţie; odăiaş.

CAMERÍST//Ă ~e *f.* 1) *înv.* Femeie aflată în serviciul personal al unei doamne; fată în casă. 2) Femeie de serviciu, care face curat în camerele unui hotel, motel etc.

CAMIZÓL ~e *n. înv.* Haină scurtă pentru femei, cu mâneci, purtată în casă.

A CAMPÁ campéz *intranz.* A se stabili într-un campanament.

CAMPÁNI//E ~i *f.* 1) Ansamblu de operaţii militare; expediţie militară. 2) Acţiune politică, economică, culturală, comercială etc., susţinută de importante mijloace de propagandă şi promovare. ~ **electorală**. ~ **agricolă**. ~ **de presă**. ~ **publicitară.** ~ **promoţională.**

CAMPÉ//STRU ~stră (~ştri, ~stre) *adj. poet. rar* Care este caracteristic câmpului (sau vieţii de la ţară); de câmp; câmpenesc; pastoral; bucolic. **Tablou ~.**

CÁMPUS ~uri *n.* 1) *ed.* (*în învăţământul superior*) Complex cuprinzând ansamblul de construcţii şi dotări necesare pentru învăţământ, cercetare, locuit, agrement etc. 2) Teren pe care este situat un asemenea complex din învăţământul superior, cu toate dotările necesare. ~ **universitar.**

CAMPIÓN ~i *m.* 1) Persoană sau echipă care obţine cele mai bune rezultate (într-o competiţie sportivă, într-un concurs etc.). 2) *fig.* Persoană care susţine o cauză cu multă ardoare; luptător înflăcărat al unei cauze.

A CAMUFLÁ camufléz *tranz.* 1) *milit.* (*surse de lumină*) A ascunde pentru a nu fi văzut în timpul nopţii, ca să nu servească drept ţintă pentru inamic. 2) (*obiective militare*) A ascunde de inamic, prin diverse mijloace şi procedee. 3) A face sau a determina să se camufleze. 4) *prin ext.* A prezenta sub aparenţe înşelătoare, cu scopul de a induce în eroare. ~ **adevărul.**

A SE CAMUFLÁ mă camufléz *intranz.* 1) A se proteja de vederea inamicului; a se ascunde de inamic prin diverse mijloace şi procedee. 2) *prin ext.* A se ascunde sub aparenţe înşelătoare cu scopul de a induce în eroare; a se masca; a se deghiza; a se travesti.

CAMUFLÁJ ~e *n.* 1) Artă de camuflare a tehnicii, a obiectivelor şi a trupelor militare. 2) Material întrebuinţat pentru camuflare.

CANÁBIS *n. livr.* 1) Cânepă indiană. 2) Substanţă cu proprietăţi toxice, extrasă din cânepă indiană; stupefiant obţinut din cânepă indiană.

CANÁF ~uri 1) *n.* Element ornamental de formă conică sau rotundă, constând dintr-un mănunchi de fire legate sau împletite cu care se împodobesc diferite obiecte; ciucure; motocel; pompon.

CANÁLI//E ~i *f.* Persoană care săvârşeşte fapte nedemne; nemernic; mişel; ticălos.

A CANALIZÁ canalizéz *tranz.* 1) (*cursuri de apă*) A direcţiona printr-un canal. 2) (*localităţi*, *terenuri*, *sisteme tehnice*) A prevedea cu canale de scurgere; a dota cu sistem de scurgere. 3) *fig.* (*acţiuni*) A orienta într-o anumită direcţie.

CANAP//EÁ ~ele *f.* Mobilă în formă de scaun lung, cu spătar şi cu braţe, de obicei capitonate, pe care se poate şedea şi dormi.

CANÁR ~i *m.* Pasăre cântătoare exotică originară din insulele Canare, de talie mică, cu penaj de culoare galbenă.

A CANARISÍ canarisésc *tranz.* (*nave*) A înclina transversal, descoperind parţial carena, în vederea curăţării sau reparaţiei.

A SE CANARISÍ se canariséşte *intranz.* (*despre nave*) A se înclina transversal din cauza dezechilibrului sau a unei spărturi.

CANÁT ~uri *n.* Parte mobilă a unei uşi, a unei porţi sau ferestre.

CANAVÁ ~le *f.* 1) Pânză rară, din fire groase de

bumbac, care serveşte drept fundal pentru o broderie. 2) *prin comp., fig.* Ansamblu de momente principale dintr-o operă literară; planul schiţat al unei lucrări literare.

CANCÁN I ~uri *n.* 1) Dans excentric francez, de cabaret, executat de femei, pe o melodie vioaie. 2) Melodie după care se execută acest dans.

CANCÁN II ~uri *n.* 1) *mai ales la pl.* Pălăvrăgeală calomnioasă răspândită pe seama cuiva; vorbe răutăcioase despre cineva; bârfeală; bârfe. 2) Întâmplare sau faptă scandaloasă, devenită publică.

CANCELÁR ~i *m.* 1) (*în Austria şi Germania*) Şef al guvernului. 2) *ist.* (*în unele ţări din Evul mediu*) Şef al cancelariei şi al arhivelor statului.

CÁNCER *n.* 1) *med.* Tumoare malignă, constând în multiplicarea dezordonată a celulelor dintr-un ţesut; neoplasm; rac. 2) Boală a plantelor provocată de unele ciuperci şi bacterii parazite. 3) Semn zodiacal, situat pe locul al patrulea şi corespunzând perioadei dintre 22 iunie şi 22 iulie.

A CANCERIZÁ cancerizează *tranz.* A face să se cancerizeze.

A SE CANCERIZÁ se cancerizează *intranz.* A se transforma în cancer; a deveni canceros. **Tumoarea s-a ~at.**

CANDELÁBR//U ~e *n.* Suport de luminat, cu mai multe braţe pentru luminări sau becuri electrice, suspendat de plafon.

CANDÍ//D ~dă (**~zi**, **~de**) *adj.* 1) Care are candoare; plin de candoare; inocent; neprihănit; pur; ingenuu; cast. 2) (*despre manifestări ale oamenilor*) Care exprimă candoare; caracterizat prin candoare. **Privire ~dă**.

A CANDIDÁ candidéz *intranz.* 1) A fi candidat; a fi propus în calitate de candidat (la un concurs, la un post etc.). 2) A-şi înainta candidatura.

CANDOÁRE *f.* Curăţenie morală; nevinovăţie; inocenţă; puritate; simplitate; ingenuitate.

A CANELÁ caneléz *tranz.* (*piese*, *coloane*) A înzestra cu caneluri (prin aşchiere).

CANELÚR//Ă ~i *f.* Şanţ îngust, făcut pe suprafaţa unui obiect (piesă, arbore, coloană etc.).

CÁNGE cắngi *f.* 1) Prăjină de lemn prevăzută cu un cârlig de fier la un capăt, care serveşte la împingerea sau la apucarea unor obiecte aflate la distanţă. 2) Formaţie cornoasă, ascuţită şi curbată de la vârful degetelor unor animale (reptile, păsări, mamifere), care serveşte drept organ de apărare şi de atac; gheară ascuţită şi încovoiată, la unele păsări răpitoare.

A SE CANGRENÁ se cangrenează *intranz.* (*despre ţesuturile unui organism animal*) A contracta o cangrenă; a deveni cangrenos.

CANIBÁL ~i *m. şi adjectival* 1) Animal care se hrăneşte cu indivizi din aceeaşi specie. 2) Persoană care se hrăneşte cu carne de om; antropofag. 3) *fig., depr.* Om care vădeşte cruzime excesivă; persoană feroce.

CANIBÁLIC ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* Care ţine de canibali; propriu canibalilor; de canibal. **Ferocitate ~ă**.

CANIBÁLISM *n.* 1) Practică a canibalilor; obişnuinţă de a se hrăni cu carne de om; antropofagie. 2) *fig.* Caracter feroce; ferocitate; cruzime.

CANÓE *f.* 1) *sport* Ambarcaţie sportivă uşoară, condusă cu o pagaie. 2) *sport* Gen de sport practicat cu astfel de ambarcaţie. 3) Ambarcaţie îngustă şi lungă, făcută dintr-un trunchi de copac scobit, din scoarţă de copac sau din piei cusute (folosită de amerindieni, de populaţia din Oceania etc.); pirogă.

CAN//ÓN ~oáne *n.* 1) *bis.* Lege ecleziastică. 2) *bis.* Dogmă bisericească. 3) Regulă de conduită. 4) Ansamblu de cărţi religioase, considerate ca fiind inspirate de Dumnezeu. 5) Pedeapsă aplicată pentru încălcarea legilor bisericeşti. 6) Suferinţă fizică sau morală cumplită; caznă; tortură; supliciu. 7) *est.*

Principiu în artă care se cere a fi urmat cu stricteţe. 8) *prin ext.* Regulă rigidă, bazată pe principii formale. 9) *muz.* Compoziţie riguroasă, pentru două sau mai multe voci care execută aceeaşi melodie într-o anumită succesiune. 10) Cântec bisericesc.

CANONÁD//Ă ~e *f.* Ansamblu de trageri de proiectile, executate concomitent de mai multe piese de artilerie. **CANON//EÁLĂ ~éli** *f. pop.* Suferinţă cumplită; tortură; supliciu; chin.

A CANONÍ canonésc *tranz.* A face să se canonească; a supune unui canon; a chinui; a munci; a tortura.

A SE CANONÍ mă canonésc *intranz.* A se supune unui canon; a suporta o suferinţă morală grea; a se căzni; a se chinui; a se munci; a se trudi.

CANÓNIC I ~i *m.* 1) Preot catolic care face parte din consiliul episcopal. 2) Superior al unei catedrale.

CANÓNIC II ~ă (~i, ~e) *adj.* 1) Care ţine de canoane; propriu canoanelor. 2) Care este bazat pe canoane; în conformitate cu canoanele. 3) Care coincide cerinţelor bisericeşti; recunoscut de biserică.

CANONIÉR//Ă ~e *f.* Navă militară mică şi uşoară, echipată cu tunuri şi folosită pe fluvii şi în apropierea coastei la patrulare, escortare şi în serviciul de pază.

A CANONIZÁ canonizéz *tranz. rel.* (*persoane decedate*) A trece în rândul sfinţilor; a ridica la rang de sfânt; a sfinţi; a sanctifica; a sacraliza.

CANOTÁJ *n. sport* Gen de sport nautic, practicat în ambarcaţii cu vâsle.

CANOTÓR ~i *m.* Sportiv care practică canotajul.

CANTÁT//Ă ~e *f. muz.* Compoziţie muzicală religioasă sau profană, cu caracter solemn sau liric, pentru voci, solo, cor şi orchestră.

CANTÍN//Ă ~e *f.* Local unde se serveşte masa, pe lângă o întreprindere sau instituţie. ~ **studenţească.**

CANT//ÓN ~oáne *n.* 1) Clădire aflată în imediata apropiere a unei căi de comunicaţie, în care se păstrează diferite utilaje şi care serveşte drept locuinţă pentru persoana care supraveghează calea de comunicaţie. 2) Subdiviziune silvică condusă de un pădurar. 3) Locuinţă a pădurarului; casa pădurarului. 4) (*în unele ţări*) Diviziune administrativ-teritorială. 5) Fiecare dintre statele care compun Federaţia Elveţiană.

A CANTONÁ cantonéz *intranz.* (*despre militari*) A se stabili într-un cantonament; a face cantonament.

CANTONAMÉNT ~e 1) *milit.* Staţionare temporară a trupelor într-o localitate, efectivul fiind cazat pe la case particulare. 2) Loc de cantonare a trupelor; cartier. 3) Loc special de cazare a sportivilor în vederea pregătirii lor pentru a participa la o competiţie sportivă.

CANTONIÉR ~i *m.* Persoană însărcinată cu supravegherea şi întreţinerea unui canton.

CANŢONÉT//Ă ~e *f.* 1) Cântec popular italian, de proporţii reduse. 2) Poezie lirică italiană constituită din versuri scurte. 3) Cântec scurt.

CÁNURĂ *f.* Lână scurtă rămasă în dinţii pieptenului după dărăcit.

CAPÁBIL ~ă (~i, ~e) *adj.* 1) (*urmat de determinări introduse cu prepoziţia* **de**) Care poate; în stare; apt. 2) Care posedă calităţi deosebite; dotat cu calităţi necesare. **Elev** ~. **Director** ~.

CAPACIT//ÁTE ~ăţi *f.* 1) Cantitate care poate încăpea într-un recipient; volum. 2) Proprietate a unui corp sau sistem de a conţine o anumită cantitate de substanţă sau de energie. 3) Posibilitate de acţiune; facultate; aptitudine. 4) Proprietate de pătrundere în esenţa lucrurilor; competenţă.

A CAPELÁ capeléz *tranz. mar.* (*cabluri, parâme*) A lega de un catarg.

CAPÉL//Ă I ~e *f.* Şapcă de postav cu cozoroc,

purtată de militari.

CAPÉL//Ă II ~e *f.* 1) *muz.* Ansamblu coral care întruneşte un număr mare de corişti. 2) Orchestră de proporţii reduse.

CAPÉL//Ă III ~e *f.* 1) Biserică mică într-un cimitir sau într-o clădire; paraclis; oratoriu. 2) Parte a bisericii unde se află altarul.

CAPELMÁI//STRU ~ştri *m.* *muz.* 1) Dirijor al unei orchestre mici. 2) Dirijor al unei fanfare militare.

CAPICHEHÁIE ~ *m.* *v.* **CAPUCHEHAIE**.

CAPIŞ//ÓN ~oáne *n.* Bonetă largă de stofă sau de lână, care acoperă capul, formând partea superioară a unui mantou, a unei pelerine sau scurte.

CÁPIŞTE *f.* *înv.* *ist.* 1) Templu sau altar păgân destinat zeităţilor din antichitate. 2) Biserică de rit neortodox.

CAPITÁL I ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* 1) Care este foarte important; de primă importanţă; esenţial; primordial; principial; suprem; cardinal. 2) *tipogr.* (*despre caractere tipografice*) Care are dimensiuni mai mari şi o formă distinctă; majuscul; verzal. 3) (*despre litere*) Care este mai mare decât literele obişnuite, fiind folosit la începutul frazei sau al versurilor şi al numelor proprii; majuscul; verzal.

CAPITÁL II ~uri *n.* 1) *econ.* Avuţie sub formă de bani, mărfuri, bunuri materiale. **Capital mobil şi imobil.** 2) Sumă de bani investiţi într-o afacere. 3) Ansamblu de mijloace de producţie. 4) *fig.* Totalitate de bunuri intelectuale, spirituale sau morale. **Capital de cunoştinţe.**

A CAPITALIZÁ capitalizéz 1. *tranz.* (*sume de bani*) A transforma în capital. **2**. *intranz.* A acumula capital.

CAPITÉL ~uri *n.* *arhit.* Parte superioară a unei coloane sau a unui pilastru.

A CAPITONÁ capitonéz *tranz.* 1) (*obiecte de mobilier*) A acoperi cu materiale speciale (stofă, pânză, piele etc.); a tapisa. 2) (*uşi*, *pereţi*) A acoperi cu un material izolator de zgomote. 3) (*pereţii unei încăperi*) A acoperi cu tapet; a tapeta.

CAPITONÁ//T ~tă (**~ţi**, **~te**) *adj.* Care a fost supus capitonării; căptuşit. **Uşă ~tă.**

CAPITÓLIU *m.* *la sing.* 1) (*în Roma antică*) Colină unde se află o mică cetate cu templul lui Zeus. 2) (*în unele ţări*) Edificiu public care serveşte drept centru al vieţii municipale şi politice.

A CAPITULÁ capituléz *intranz.* 1) A se preda unui inamic printr-un pact. 2) *fig.* A-şi abandona poziţia; a ceda în fata greutăţilor.

CAPITULÁN//T ~ţi *m.* 1) Persoană care capitulează. 2) *fig.* Om laş, care evită acţiunile făţişe.

CAPODÓPER//Ă ~e *f.* Operă artistică care atinge perfecţiunea.

CAP//ÓT I ~oáte *n.* Haină comodă, lungă şi largă, de casă; halat.

CAP//ÓT II ~oáte *n.* *înv.* *ist.* Manta boierească sau militară.

A CAPOTÁ capotéz *intranz.* 1) (*despre autovehicule*) A se răsturna peste cap în urma unui accident. 2) (*despre avioane*) A cădea, intrând cu partea anterioară în pământ.

CAPÓT//Ă ~e *f.* 1) Acoperitoare metalică, care protejează un motor. 2) (*la autovehicule*) Acoperiş pliabil.

CAPRICI//ÓS ~oásă (**~oşi**, **~oáse**) *adj.* (*despre persoane şi manifestările lor*) Care are capricii; cu capricii; cu mofturi; cu toane; inconsecvent; schimbător; mofturos. **Copil ~. Decizie ~oasă**. 2) (*despre lucruri*) Care îşi modifică deseori forma; cu aspect variabil. **Construcţie ~oasă**. **Modă ~oasă**. **Proiect ~**. 3) *fig.* (*despre timp*) Care se schimbă des şi pe neaşteptate; schimbător. **Vreme ~oásă.**

CAPRÍCI//U ~i *n.* 1) Dispoziţie de moment, bruscă şi stranie; moft; naz; toană. 2) Dorinţă extravagantă

şi trecătoare. 3) Modificare imprevizibilă şi frecventă. **~ile modei**. 4) Compoziţie muzicală instrumentală sau vocală, de formă liberă, cu caracter de improvizaţie, care prezintă surprize compoziţionale şi treceri neaşteptate.

CAPRICÓRN *n*. 1) Constelaţie din emisfera australă. 2) Semn zodiacal situat pe locul al zecelea şi corespunzând perioadei dintre 22 decembrie 21 ianuarie.

A CAPSÁ capséz *tranz*. 1) (*obiecte*, *foi*) A prinde cu o capsă. 2) A prevedea cu o capsă.

CAPSAT//ÓR ~oáre *n*. Dispozitiv de birou, care serveşte la prinderea foilor de hârtie cu ajutorul capselor.

CÁPS//Ă ~e *f*. 1) Piesă metalică folosită la legarea unor foi de hârtie, la încheierea unor obiecte de îmbrăcăminte sau de încălţăminte şi la consolidarea unei butoniere. 2) Dispozitiv prevăzut cu materie explozivă, folosit ca detonator la cartuşele armelor de foc la provocarea unei explozii.

A CAPSULÁ capsuléz *tranz*. (*sticle*) A închide ermetic cu o capsulă.

CAPSÚL//Ă ~e *f*. 1) Fruct cu învelitoare uscată şi dură, în care se dezvoltă şi se păstrează până la maturitate seminţele unor plante. 2) Formaţie anatomică cu funcţie de învelitoare. **~ă articulată**. **~ă bacteriană**. 3) Înveliş solubil, în care se conţin diverse medicamente cu gust dezagreabil. 4) Vas semisferic, de metal sau dintr-un material refractar, care serveşte la încălzirea sau la evaporarea unor substanţe chimice în condiţii de laborator. 5) Cilindru mic de metal, care conţine bioxid de carbon sub presiune, folosit la prepararea unei băuturi gazoase în sifoane speciale. 6) Capac metalic cu care se astupă unele sticle. 7): ♦ **~ă cosmică** *sau* **spaţială,** aparat cosmic de formă sferică, în care se instalează cosmonauţii în timpul zborului.

A CAPTÁ captéz *tranz*. 1) (*lichide*, *gaze*) A colecta într-un recipient special. 2) *fig*. (*persoane*) A atrage de partea sa cu ajutorul unor şiretlicuri; a prinde în mreji; a ademeni.

CAPTÍV ~ă (**~i**, **~e**) *adj. şi substantival* 1) Care este făcut prizonier în timpul războiului; prins şi privat de libertate. 2) Care sa află în stare de constrângere; supus unei constrângeri.

A CAPTIVÁ captivéz *tranz*. 1) (*persoane*) A preocupa în întregime; a absorbi. 2) A face captiv prin însuşiri deosebite; a prinde în mreji; a capta; a ademeni; a fermeca; a subjuga; a fascina.

CAPTIVÁN//T ~tă (**~ţi**, **~te**) *adj*. Care captivează; cu proprietate de a captiva. **Film ~**. **Lectură ~tă**.

CAPTIVÁ//T ~tă (**~ţi**, **~te**) *adj*. Care a fost supus captivării; reţinut prin seducţie; cucerit; fermecat; subjugat.

CAPTIVITÁTE *f*. Stare de captiv; lipsă de libertate; prizonierat.

A CAPTURÁ capturéz *tranz*. 1) (*unităţi militare*, *militari*) A face prizonier; a lua în prizonierat. 2) (*bunuri materiale aparţinând inamicului*) A lua în posesie prin luptă. 3) (*răufăcători*) A retine, privând de libertate; a prinde. 4) (*animale sălbatice*) A lua în stăpânire, folosind diverse mijloace; a prinde.

CAPTÚR//Ă ~i *f*. 1) Bun material capturat de la inamic; pradă de război; trofeu. 2) *tehn. inform.* Informaţie audio sau video înregistrată în calculator cu ajutorul plăcii video sau al plăcii de sunet. **~ de ecran.**

CAPUCHEHÚIE *f*. *ist*. Reprezentant sau agent diplomatic al domnitorului la Poarta Otomană.

CAPUGÍ//U ~i *m*. *ist*. Persoană trimisă de sultan în scopul de a schimba domnitorul.

CARÁCTER ~e *n*. 1) Ansamblu de proprietăţi psihice şi morale fundamentale care condiţionează comportamentul, ideile şi acţiunile unei persoane; natură; temperament; fire. **~ optimist**. 2) Ansamblu

de dispoziţii înnăscute, care constituie structura psihică a unui individ. ~ **flegmatic**. 3) Personalitate care demonstrează fermitate în acţiuni. ~ **puternic**. 4) Proprietate morală care se manifestă prin perseverenţă, vigurozitate şi corectitudine. **A avea** ~. 5) Erou literar dotat cu proprietăţi psihice şi morale complexe. 6) Semn particular al unui lucru sau al unei persoane, care exprimă un aspect remarcabil; proprietate; indice; marcă; calitate; atribut; trăsătură; particularitate. ~ **ereditar**. 7) Ansamblu de trăsături care denotă specificul personal; originalitate. **Stil lipsit de** ~. 8) Formă particulară de existentă; fel de a fi; mod. 9) Semn convenţional. ~ **algebric**. 10) Ansamblu de semne de scriere sau de tipuri de imprimare. **~e grase**. **~e italice**. **~e gotice**. 11) *tehn. inform.* Semnal sau element de informaţie folosit în codul unui calculator.

CARACTERÍSTIC ~ă (~i, ~e) *adj.* Care reprezintă proprietăţile de bază ale unui caracter; cu funcţie de semn remarcabil; tipic; specific; distinctiv; determinant; esenţial; particular; personal; propriu.

CARACTERÍSTIC//Ă ~i *f.* 1) Marcă distinctivă; trăsătură particulară. ~ **a motorului**. 2) Curbă care reprezintă relaţiile dintre diferite mărimi variabile ale unor fenomene, sisteme sau dispozitive tehnice.

A CARACTERIZÁ caracterizéz *tranz.* 1) (*persoane*, *lucruri*) A descrie, indicând trăsăturile caracteristice; a defini. 2) (*persoane*) A prezenta ca aparţinând în mod inerent. **Modestia îl caracterizează**.

CARACÚD//Ă ~e *f.* 1) Peşte dulcicol teleostean, de baltă, de talie mică, cu corpul plat şi lung. 2) Peşte mic. 3) *fig.* Participant la o adunare sau membru al unei organizaţii sau al unui partid, care nu are nici o importanţă.

CARAGHI//ÓS ~oásă (~óşi, ~oáse) *adj. şi substantival* Care provoacă râsul; în stare să stârnească râsul; comic; ridicol.

CARAGHIOSLÂC ~uri *n.* 1) Faptă sau vorbă caraghioasă; lucru care provoacă râsul. 2) Faptă sau glumă nepotrivită, de prost gust.

CARAMBÓL ~uri *n.* 1) (*la jocul de biliard*) Atingere cu bila proprie a celorlalte două bile (prin care se marchează un punct). 2) Punct marcat astfel.

A CARAMBOLÁ caramboléz *tranz.* (*bile de biliard*) A lovi, realizând un carambol.

CARAMÉL ~uri *n.* Zahăr topit de culoare brună-roşcată, obţinut prin deshidratare la încălzire şi folosit în cofetărie şi la colorarea unor băuturi.

CARAM//EÁ ~éle *f. v.* **CARAMELĂ**.

CARAMÉL//Ă ~e *f.* Bomboană cu caramel.

A CARAMELIZÁ caramelizéz *tranz.* (*zahăr*) A face să se caramelizeze. 2) (*apă sau alte lichide*) A amesteca cu caramel.

A SE CARAMELIZÁ se caramelizează *intranz.* (*despre zahăr*) A se transforma în caramel.

CARANTÍNĂ *f.* 1) Izolare preventivă de durată variabilă (la origine de patruzeci de zile), impusă călătorilor şi mărfurilor care au fost în contact cu un bolnav contagios sau care vin dintr-o ţară sau regiune unde bântuie o epidemie. 2) Punct sanitar special amenajat pentru cercetarea şi izolarea persoanelor, vaselor şi mărfurilor care vin dintr-o ţară sau dintr-o regiune bântuită de o epidemie.

CARAPÁCE *f.* Organ dur, format din tegumente osoase care protejează corpul unor animale; ţest.

CARÁT ~e *n.* 1) Cantitate de aur curat conţinută într-un aliaj al acestui metal şi constituind a douăzeci şi patra parte din masa totală. 2) Unitate de măsură pentru masa pietrelor preţioase, egală cu 0,2 g.

CARAÚL//Ă ~e *f.* 1) Serviciu constând în supravegherea unor obiective militare sau a unei stări de lucru; pază; strajă; gardă. 2) Soldat sau grup

de soldaţi care are misiunea de a supraveghea un loc sau o persoană; pază; gardă; strajă; santinelă.

CARAVÁN//Ă ~e *f.* 1) Grup. de persoane şi de animale de povară, mai ales, cămile, care merg în şir şi care transportă mărfuri prin pustiuri. 2) Grup de persoane sau de vehicule care urmează acelaşi itinerar.

CARAVANSERÁI ~uri *n.* (*în ţările din Orient*) Han mare pentru caravane.

CARAVÉL//Ă ~e *f.* Navă rapidă cu pânze, de tonaj mic sau mediu, folosită de spanioli şi portughezi în sec. XV-XVI pentru călătorii în scopul de a descoperi pământuri noi.

CARBONÁR ~i *m. ist.* (*în Italia din sec. XIX*) Membru al unei organizaţii secrete care lupta pentru libertatea naţională.

CARBONIFÉR ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* 1) (*despre roci*, *terenuri*) Care conţine zăcăminte de cărbuni; cu cărbuni în componenţă. 2) Care ţine de extracţia şi prelucrarea cărbunilor; referitor la extracţia şi prelucrarea cărbunilor. **Proces ~.**

A CARBONIZÁ carbonizéz *tranz.* A face să se carbonizeze.

A SE CARBONIZÁ se carbonizează *intranz.* 1) (*despre substanţe*) A se transforma în carbon. 2) (*despre lemne*) A se preface în cărbuni prin ardere. 3) (*despre materii organice*, *cărbuni*) A se descompune sub acţiunea unei surse puternice de căldură.

A CARBURÁ carburéz *tranz.* 1) (*fier sau aliaje ale acestuia*) A trata cu carbon. 2) (*carburanţi*) A amesteca cu aer.

CÁRCER//Ă ~e *f.* (*în închisori*, *cazărmi*, *şcoli*) Cameră foarte mică şi întunecoasă pentru detenţiunea temporară a unei persoane pedepsite.

A CARDÁ cardéz *tranz.* (*lână sau alte materiale fibroase*) A prelucra la cardă; a răsfira cu carda, înfoind (pentru a îndepărta corpurile străine şi pentru a înlesni torsul); a dărăci; a scărmăna.

CARDIÁC ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* 1) Care ţine de inimă; propriu inimii. **Arteră ~ă. Nerv ~. Insuficienţă ~ă. Centru ~. Muşchi ~. Nevralgie ~ă.** 2) *şi substantival* Care suferă de inimă; bolnav de inimă.

CARDINÁL I ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* 1) Care este foarte important; de primă importanţă; esenţial; primordial; principal; fundamental; suprem. 2): ♦ **Punct ~,** fiecare dintre cele patru puncte de reper (nord, sud, est, vest) care permit orientarea în spaţiu. 3): ♦ **Numeral ~,** numeral care exprimă un număr întreg sau un număr determinat de obiecte.

CARDINÁL II ~i *m.* Prelat care ocupă cel mai înalt post în ierarhia bisericii catolice, după cel de papă, având funcţia de consilier papal şi participând la guvernarea bisericii.

CARDIOGRÁF ~e *n.* Aparat care execută înregistrarea grafică a activităţii cardiace.

A CARENÁ carenéz *tranz.* 1) (*nave*) A repara în partea carenei. 2) (*nave*) A curaţa de corpurile străine (alge, scoici etc.), lipite de carenă. 3) (*nave*) A instala pe o coastă, în vederea reparaţiei. 4) (*vehicule de mare viteză*) A acoperi cu tablă pentru a micşora rezistenţa aerodinamică.

CARÉU ~ri *n.* 1) Suprafaţă cu patru unghiuri drepte şi cu patru laturi rectilinii egale. 2) *mil.* Trupă dispusă în formă de pătrat pentru a putea respinge atacul inamicului din patru părţi. 3) Grup de persoane sau de obiecte dispuse în formă de pătrat. 4) (*la unele jocuri sportive*) Suprafaţă delimitată cu linii albe, în care se aplică unele reguli speciale. 5) (*pe navele maritime*) Cameră comună, unde ofiţerii iau masa. 6) (*la pocher*) Grup de patru cărţi de aceeaşi culoare, ţinute într-o singură mână.

CARGOBÓT ~uri *n.* Navă maritimă comercială pentru distanţe mari.

CARGÓU ~ri *n. v.* **CARGOBOT.**

CARIATÍD//Ă ~e *f.* (*în arhitectura greacă*) Statuie

de femeie care susţine cu capul o coloană sau o cornişă.

CARICATURÁL ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* 1) Care ţine de caricatură; referitor la caricatură. **Profil ~. Trăsătură ~.** 2) Care deformează realitatea prin exagerarea unor aspecte defavorabile; prezentat în formă de caricatură; grotesc; burlesc. **Descriere ~ă. Interpretare ~ă.**

CARICATÚR//Ă ~i *f.* 1) Portret simplificat al unei persoane, realizat prin, exagerarea unor trăsături defavorabile în scopuri satirice sau de agrement; şarjă. 2) Reproducere sumară, care denaturează sau desfigurează realitatea. 3) *fig.* Persoană îmbrăcată sau machiată în mod ridicol.

A CARICATURIZÁ caricaturizéz *tranz.* (*persoane sau lucruri*) A prezenta printr-o caricatură; a înfăţişa într-o formă caricaturală.

A CARIÁ cariáză *trariz.* A face să se carieze. **Un dinte cariat poate caria şi dinţii vecini.**

A SE CARIÁ se cariáză *intranz.* (*despre dinţi*) A face carii.

CARIÉR//Ă I ~e *f.* 1) Teren de unde se extrage un material de construcţie (piatră, marmură, roci etc.). 2) Exploatare minieră la suprafaţa solului.

CARIÉR//Ă II ~e *f.* 1) Profesiune căreia i se consacră toată viaţa; domeniu de activitate. 2) Ansamblu de etape parcurse în ierarhia profesională sau socială. 3) Poziţie socială; situaţie, bună.

CARIERÍSM *n.* Activitate profesională sau socială care urmăreşte numai satisfacerea ambiţiilor personale; tendinţă spre a face o carieră.

CARIERÍ//ST ~şti *m.* Persoană pentru care activitatea profesională socială sau politică nu este decât un pretext pentru a-şi face carieră.

CARITÁBIL ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* 1) (*despre persoane*) Care manifestă caritate; plin de caritate; milos; generos. 2) (*despre manifestări ale oamenilor*) Care denotă caritate; inspirat de caritate. **Inimă ~ă. Atitudine ~ă. Gest ~. Operă ~ă. Acţiune ~ă.**

CARITÁTE *f.* 1) Virtute manifestată prin dragoste faţă de cei apropiaţi. 2) Binefacere constând în ajutorarea şi ocrotirea celor săraci; filantropie.

CARLÍNG//Ă ~i *f.* Compartiment al unui avion, unde se află pilotul şi unde sunt instalate comenzile şi aparatele de zbor.

CARMÍN *n.* *şi adjctival* 1) Colorant roşu-aprins de origine vegetală sau animală, folosit în cosmetică şi în pictură; cârmâz. 2) Culoare roşie aprinsă.

CARNAVÁL ~uri *n.* 1) (*în unele ţări*) Perioadă care precedă postul şi când au loc petreceri populare cu deghizări, care alegorice şi focuri de artificii. 2) Spectacol popular de divertisment, însoţit de jocuri mimice, deghizări, mascări, care are loc cu diferite ocazii.

CARNAXÍ *interj. înv.* (*exprimă supărare, ciudă sau spaimă*).

CARÓ carále *n.* (*la cărţile de joc*) Serie de cărţi a căror marcă distinctă este un romb de culoare roşie.

CAROSÁBIL ~ă (**~i**, **~e**) *adj. şi s.n.* 1) (*despre drumuri*) Care permite circulaţia vehiculelor rutiere; bun pentru circulaţia vehiculelor rutiere. 2) (*despre partea unui drum*) Care este prevăzut pentru circulaţia rutieră; rezervat circulaţiei rutiere. **Partea ~ă a drumului. A merge pe ~.**

CAROSERÍ//E ~i *f.* Carcas al unui automobil, care acoperă roţile şi osiile, special amenajat pentru transportul mărfurilor (sau al oamenilor).

CARÓU ~ri *n.* Figură pătrată, imprimată sau ţesută pe o stofă, fiind formată din dungi de altă culoare decât fondul.

CART cárturi *n. mar.* Serviciu de patru ore (iniţial de şase ore), executat pe schimburi, de către o parte a echipajului unei nave. **Ofiţer de ~. Marinar de ~. A lua ~ul.**

A CARTÁ cartéz *tranz.* 1) (*detalii ale unui teren*) A transpune pe o hartă topografică prin semne

convenţionale. 2) (*corespondenţa poştală*) A distribui după adresele destinatarilor.

CARTÉL ~uri *n. econ.* Uniune monopolistă, în cadrul căreia se concentrează întreprinderile din aceeaşi ramură de producţie, printr-o convenţie, în vederea stabilirii preţurilor, a pieţelor de desfacere, a eliminării concurentei şi a obţinerii unui profit maxim.

CARTÉL//Ă ~e *f.* 1) Carneţel, bucată de hârtie sau de carton cu bonuri detaşabile, cu ajutorul cărora se procură produse deficitare. 2) Suport informaţional de carton, de hârtie sau de material plastic. ♦ ~ **magnetică**, dreptunghi din material plastic, acoperit cu substannţă magnetică, pe care poate fi înregistrată informaţia, prin magnetizarea unor zone de suprafaţă într-un cod prestabilit. 3) *tehn. inform.*: ♦ ~ **perforată,** carton mic de format special sau bandă de hârtie care conţine informaţii sub formă de perforaţii, utilizabile direct în calculatoare.

CARTIÉR ~e *n.* 1) Parte a unui oraş, care are o fizionomie proprie şi o anumită unitate. 2) *milit.* Organ de conducere militară, care include şi personalul de deservire, şi mijloacele de transmisiuni. **Marele ~ general.** 3) Loc de cantonare a trupelor; cantonament.

CARTOGRAFÍE *f.* Artă şi tehnică grafică care se ocupă de întocmirea, redactarea şi editarea hărţilor şi a planurilor topografice.

A CARTONÁ cartonéz *tranz.* (*cărţi*, *caiete*, *planşe* etc.) A prevedea cu scoarţă de carton (de pânză sau de piele); a lega în copertă.

CARTOTÉC//Ă ~i *f.* 1) Totalitate de fişe de evidenţă care cuprind date speciale, aranjate după anumite criterii, într-o ordine dată; cartonieră. **A completa ~a.** 2) Dulap sau cutie în care se păstrează o totalitate de fişe; fişieră.

CARTÚŞ I ~e *n.* 1) Tub de metal sau de carton, care conţine încărcătura unei arme de foc portative. 2) Tub de metal sau de carton prevăzut cu exploziv sau cu praf de puşcă, folosit la producerea exploziilor în găurile de mină. 3) Cutie de carton care conţine un anumit număr de pachete de ţigări.

CARTÚŞ II ~e *n.* 1) Ornament sculptat, gravat sau desenat, în formă de sul desfăcut parţial, având la mijloc diferite inscripţii. 2) Text încadrat de pe o pagină. 3) Chenar care încadrează un text tipărit.

A CASÁ I caséz *tranz.* 1) *jur.* (*sentinţe ale unei instanţe judecătoreşti inferioare*) A anula în urma unui recurs sau a unui apel. 2) (*mijloace fixe*, *lucruri vechi*, *maşini deteriorate*) A scoate din folosinţă; a da la reformă; a reforma.

A CASÁ II caséz *tranz. rar* (*obiecte fragile*) A face să-şi piardă integritatea (prin lovire, ciocnire, apăsare etc.); a sparge.

CASÁBIL ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* 1) (*despre decizii judecătoreşti*) Care poate fi casat; în stare să fie casat. 2) *v.* **CASANT**.

CASÁN//T ~tă (**~ţi**, **~te**) *adj.* Care se sparge sau se sfărâmă uşor; fragil. **Metal ~. Oţel ~.**

CASÁP ~i *m. reg.* 1) Persoană care se ocupă de tăierea animalelor pentru consum şi de vânzarea cărnii lor; măcelar. 2) *prin ext. fig.*, *fam.* Om crud şi brutal; măcelar.

CASÁŢIE *f. jur.* Organ judecătoresc superior, care este în drept să caseze o sentinţă pronunţată de un organ judecătoresc inferior. **Curtea de ~.**

CASCÁD//Ă ~e *f. geogr.* Cădere naturală de apă pe cursul unui râu; cataractă. **~a Niagara.**

CASCADÓR ~i *m.* 1) (*la circ*) Acrobat care execută căderi, salturi periculoase. 2) *cinema* Acrobat care execută într-un film secvenţele periculoase, în calitate de dublor al actorului de bază.

CÁSCĂ cắşti *f.* 1) Acoperământ pentru cap, din metal, piele sau cauciu, folosit de militari, de unii sportivi şi muncitori pentru protecţia capului. 2)

Dispozitiv metalic, în forma unei căciuli, folosit la uscatul părului în atelierele de coafat. 3) *uneori la pl.* Dispozitiv alcătuit din unul sau două receptoare fixate pe urechi, care serveşte la scultarea transmisiunilor radiofonice, telefonice etc., fără a-i deranja pe cei din jur.

CASCHÉT//Ă ~e *f.* 1) Şapcă de stofă cu cozoroc, cu fund lat şi rotund, făcând parte, de obicei, din uniforma militarilor, poliţiştilor etc. 2) Bonetă de cauciuc sau de material plastic, folosită de înotători pentru a feri părul de apă.

CAST cástă (**căşti**, **căste**) *adj.* Care are candoare; plin de candoare; fără prihană; neprihănit; curat; pur; inocent; ingenuu; candid.

CASTANIÉT//Ă ~e *f.* Instrument de percuţie constând din două plăci de lemn sau de fildeş unite între ele cu un cordon şi prinse de degete, care, fiind lovite una de alta, acompaniază un dans.

CÁST//Ă ~e *f.* 1) (*în India şi alte ţări orientale*) Clasă socială delimitată prin originea, ocupaţia şi privilegiile comune. 2) *prin ext.* Grup social închis, cu privilegii şi spirit exclusiv; clan; clică.

CASÉT//Ă ~e *f.* 1) Cutie mică în care se păstrează bani sau mici obiecte preţioase. 2) Cutie ermetică ce conţine un film de cinema sau o bandă magnetică, care se pot mişca în ambele direcţii. 3) *video, cinema* Cutie anexă a camerelor de luat vederi, în interiorul căreia se află pelicula cinematografică.

CASIÉR ~i *m.* Persoană care are în sarcina sa casa de bani, distribuirea şi încasarea banilor într-o întreprindere sau într-o instituţie.

CASIÉRI//E ~i *f.* Cameră într-o instituţie sau într-o întreprindere unde se încasează, se distribuie şi se păstrează banii.

CASTITÁTE *f.* Însuşirea de a fi cast; caracter cast; feciorie; nevinovăţie; inocenţă.

A CASTRÁ castréz *tranz.* (*animale*) A lipsi de glande sexuale (pe cale terapeutică), făcând incapabil de a procrea; a jugăni; a scopi; a steriliza; a emascula; a evira.

CAŞALÓ//T ~ţi *m.* Mamifer marin de talie mare, asemănător cu balena, dar care diferă de aceasta prin prezenţa dinţilor pe falca inferioară.

CAŞCAVÁL *n.* Varietate de brânză fină, în formă de turte sau de roţi, preparată din caş de lapte de vaci sau de oaie.

CAŞMÍR ~uri *n.* 1) Rasă de capre cu păr foarte fin şi mătăsos, crescută în Caşmir şi în Tibet. 2) Ţesătură foarte fină şi moale confecţionată din părul acestei rase de capre.

CATACLÍSM ~e *n.* 1) Schimbare bruscă, distrugătoare şi neaşteptată, de mare intensitate, care are loc ca urmare a dezlănţuirii unor fenomene naturale; calamitate. 2) *fig.* Nenorocire mare care se abate asupra unei colectivităţi; răsturnare bruscă, distrugătoare în viaţa socială; dezastru; catastrofă; urgie; flagel; prăpăd; calamitate.

CATACÓMB//Ă ~e *f.* 1) *ist.* Galerie subterană naturală, unde se reuneau primii creştini, servind ca loc de refugiu şi de înmormântare. 2) Galerie subterană artificială în formă de coridor lung şi îngust, apărută ca urmare a exploatării unor minereuri.

CATAFÁLC ~uri *n.* Postament înalt, decorat, pe care se aşează sicriul unui defunct în vederea unei ceremonii funebre.

CATAHRÉZ//Ă ~e *f. stil.* Figură de stil care constă în folosirea unui cuvânt cu alt sens decât cel obişnuit.

A CATALIZÁ catalizéz *tranz. chim.* (*reacţii chimice*) A supune unei catalize; a influenţa, cu ajutorul unui catalizator.

CATAL//ÓG ~oáge *n.* Listă dintr-un caiet, registru sau sistem de fişe care conţine prezentarea metodică a unor nume de fiinţe, de obiecte sau titluri de cărţi după anumite criterii şi cu anumite scopuri.

A CATALOGÁ cataloghéz *tranz.* 1) (*cărţi*, *tablouri*, *materiale de expoziţie*) A înregistra într-un catalog. 2) *fig.* (*idei*, *fapte*, *evenimente*) A expune pe rând; a înşira; a rândui. 3) (*persoane*) A aprecia într-o manieră definitivă; a clasa; a califica; a taxa. ~ **pe cineva la leneşi**.

A CATAPULTÁ catapultéz *tranz.* (*corpuri*, *avioane* etc.) A lansa cu catapulta.

CATAPULT//Ă ~e *f.* 1) *ist.* (*în antichitate şi în Evul Mediu*) Maşină de război care servea la aruncarea pietrelor sau a butoaielor cu substanţe inflamabile asupra inamicului. 2) Dispozitiv de lansare a avioanelor. 3) Dispozitiv pentru aruncarea din avion a pilotului, împreună cu scaunul sau cu cabina, în vederea paraşutării lui în caz de pericol.

CATÁRG ~e *n.* Stâlp de lemn sau de metal fixat vertical pe o navă, de care se susţin pânzele sau antenele de telegraf fără fir; arbore.

CATASTÍF ~uri *n. înv. şi fam.* Caiet gros, de format mare, în care se notează diferite date sau însemnări cu caracter administrativ; condică; registru.

CATASTROFÁL ~ă (~i, ~e) *adj.* Care are caracter de catastrofă; cu proporţii de catastrofă; dezastruos.

CATASTRÓF//Ă ~e *f.* 1) Eveniment tragic şi brusc, care provoacă nenorociri de mari proporţii. 2) Accident în care îşi pierde viaţa un număr mare de oameni.

CATEGÓRIC ~ă (~i, ~e) *adj.* 1) (*despre persoane*) Care lansează decizii definitive; caracterizat prin judecăţi definitive. 2) (*despre comportament*, *judecăţi*, *afirmaţii*) Care exclude orice incertitudine; fără echivoc.

CATEGORÍ//E ~i *f.* 1) Ansamblu de persoane, de obiecte sau de fenomene care prezintă proprietăţi distinctive comune. 2) Noţiune fundamentală şi de maximă generalizare, care exprimă proprietăţile şi relaţiile esenţiale ale obiectelor şi fenomenelor din realitate. ~ **estetică.** 3) Grup special în care sunt clasaţi sportivii sau echipele după anumite proprietăţi (greutate, vârstă, sex etc.). ~ **de vârstă.** 4) *filoz.* Proprietate care poate fi atribuită unui subiect. ~ **filozofică.** 5) Clasă care include obiecte de aceeaşi natură; specie; familie; gen; ordin; serie. 6) Ansamblu de persoane care au anumite caracteristici sociale comune. ~ **socială.**

A CATEGORISÍ categorisésc *tranz.* 1) A divide sistematic în categorii sau în clase; a clasa. 2) *fig.* (*persoane*) A aprecia într-o manieră definitivă; a cataloga; a clasa; a taxa; a califica. 3) *fig.* (*persoane*) A vorbi de rău.

CATEHÍSM ~e *n.* 1) *rel.* Expunere a principiilor religiei creştine sub formă de întrebări şi răspunsuri. 2) Carte religioasă care cuprinde această expunere. 3) *fig.* Lucrare în care se expune în mod riguros esenţa unei doctrine sau a unei concepţii.

CATERÍNC//Ă ~i *f.* Instrument muzical portativ, asemănător unei orgi, acţionat cu ajutorul unei manivele; flaşnetă; minavet.

CATIF//EÁ ~éle *f.* Stofă moale, de mătase sau bumbac, având pe faţă fire dese şi scurte, perpendiculare pe suprafaţa ţesăturii.

CATIFELÁ//T ~tă (~ţi, ~te) *adj.* 1) Care are fineţea catifelei; cu aspect de catifea. 2) *fig.* (*despre sunete sau voce*) Care are sonoritate dulce; plăcut la auz.

CATIGORÍ//E ~i *f. înv.* Acuzaţie falsă, care atacă reputaţia sau onoarea cuiva; clevetire; defăimare; calomnie.

CATIHÉ//T ~ţi *m. înv.* Învăţător care preda elevilor catehismul; profesor de religie.

CATRÉN ~e *n.* 1) *literat.* Poezie constând din patru versuri. 2) Strofă de patru versuri.

CATRÍNŢ//Ă ~e *f.* Piesă de îmbrăcăminte din portul popular femeiesc, constând dintr-o bucată dreptunghiulară de stofă brodată, care serveşte ca

fustă sau ca şorţ.

CAŢAVEÍC//A ~i *f.* Haină ţărănească scurtă (îmblănită), cu mâneci largi, purtată mai ales de femei; scurteică.

A CAUCIUCÁ cauciuchéz *tranz.* (*obiecte, ţesuturi textile*) A acoperi cu un strat subţire de cauciuc.

A CAUTERIZÁ cauterizéz *tranz.* (*obiecte, ţesuturi bolnave*) A arde cu cauterul (sau cu o substanţă caustică) în vederea dezinfectării sau vindecării.

A CAUZÁ cauzéz *tranz.* A face să se producă; a provoca în calitate de cauză; a pricinui; a produce; a provoca.

CAUZÁL ~ă (~i, ~e) *adj.* Care exprimă un raport de cauză; referitor la cauză; de cauză.

CAUZALITÁTE *f.* Raport cauzal; relaţie obiectivă între cauză şi efect. ♦ **Principiul** (*sau* **legea**) **~ăţii,** axiomă conform căreia orice fenomen are o cauză.

CÁUZ//Ă ~e *f.* 1) Fenomen care provoacă sau determină direct alt fenomen; factor care generează un efect; pricină; motiv. 2) Problemă socială care interesează o întreagă colectivitate şi pentru realizarea căreia se duce o luptă susţinută. **~a păcii.** 3) Pretext al unei acţiuni; motiv; pricină; mobil. 4) *jur.* Bază juridică a unei acţiuni; pricină. 5) *jur.* Acţiune judecătorească; proces, pricină. **~ penală.**

CAVÁL ~e *n.* Fluier mare, făcut de obicei din lemn de paltin sau de alun.

CAVALCÁD//Ă ~e *f.* 1) Plimbare călare în grup; alergare de cai. 2) Grup de călăreţi.

CAVALÉR ~i *m.* 1) *ist.* (*în Evul mediu, în ţările occidentale*) Nobil militar. 2) *ist.* (*în unele ţări din trecut*) Membru al unui ordin laic sau religios. 3) (*în unele ţări*) Posesor al unei decoraţii importante. **~ al Palmelor Academice.** 4) Persoană călare; călăreţ. 5) Persoană care însoţeşte o doamnă. 6) Persoană politicoasă, care manifestă eleganţă şi amabilitate în purtări; gentilom. 7) Tânăr neînsurat; holtei; burlac.

CAVALERÍ//ST ~şti *m.* Militar din cavalerie.

CAVÉRN//Ă ~e *f.* 1) Cavitate naturală şi adâncă, scobită într-o rocă; peşteră; grotă. 2) *med.* Cavitate patologică, formată într-un organ ca urmare a eliminării unui ţesut necrozat, fiind de cele mai multe ori de origine tuberculoasă.

CAVIÁR *n.* Icre negre sărate.

CAVIT//ÁTE ~ăţi *f.* 1) Spaţiu vid în interiorul unui corp solid. 2) Parte concavă şi vidă a corpului uman, unde sunt situate diverse organe. **Cavitatea bucală. Cavitatea abdominală.**

CAVÓU ~ri *n.* Construcţie subterană într-un cimitir sau într-o biserică, servind în calitate de mormânt; criptă.

CAZ I cázuri *n.* 1) Stare de lucruri; realitate concretă; împrejurare; circumstanţă; situaţie. **A face un studiu de ~.** 2) Eveniment fortuit şi imprevizibil; situaţie neaşteptată; accident. **Un ~ tragic.** 3) Fenomen caracteristic unei boli; îmbolnăvire. **Un ~ de scarlatină.** 4) Acţiune definită prin legea penală. **A supune un ~ judecăţii. Un ~ grav.**

CAZ II cázuri *n. lingv.* 1) Categorie gramaticală a numelui care exprimă raporturile logice dintre nume şi diferite părţi ale propoziţiei, indicând funcţiile sintactice ale acestuia. 2) Forma concretă a numelui care corespunde unei funcţii sintactice determinate în frază.

A CAZÁ cazéz *tranz.* 1) (*persoane*) A stabili cu traiul. **~ un oaspete la hotel.** 2) (*unităţi militare sau militari*) A instala vremelnic într-o localitate; a încartirui.

CAZÁN ~e *n.* 1) Vas mare de metal, folosit în gospodărie la încălzit sau la fiert. 2) Instalaţie constând dintr-un rezervor mare şi un sistem de ţevi, folosită pentru încălzirea apei sau pentru

vaporizarea acesteia în vederea utilizării vaporilor la încălzirea caselor. 3) Instalaţie care serveşte la distilarea alcoolului.

CAZANGERÍ//E ~i *f.* Atelier de reparat şi construit cazane şi alte utilaje din tablă groasă de oţel.

CAZANGÍ//U ~i *m.* 1) Muncitor specializat în construirea şi repararea cazanelor. 2) Muncitor care lucrează într-o cazangerie.

CAZÁNI//E ~i *f. rel.* 1) Discurs rostit de un reprezentat al cultelor în biserică la sfârşitul liturghiei, în care se explică şi se comentează un text biblic sau se dau credincioşilor indicaţii morale; omilie; predică. 2) Carte religioasă care cuprinde predici sau comentarii ale textelor din noul testament. **~a lui Varlaam.**

CAZEMÁT//Ă ~e *f.* Adăpost, construit de obicei din beton armat, care protejează de proiectile şi bombe şi în care sunt instalate tunuri sau mitraliere.

CAZIÉR ~e *n.* 1) Dulap compartimentat în care se păstrează diverse documente (acte, dosare, scrisori etc.). 2) *jur.* Fişă de evidenţă a antecedentelor penale ale unei persoane. **~ juridic.**

CAZINÓU ~ri *n.* Local public unde sunt autorizate jocurile de noroc, prevăzut şi cu restaurant, săli de dans, de spectacole etc.

CAZMÁ ~le *f.* 1) Unealtă pentru săpat pământul, constând dintr-o lamă metalică ascuţită, fixată la o coadă de lemn; hârleţ. 2) Unealtă pentru desfundarea pământurilor tari sau pentru spargerea rocilor, constând dintr-o bara de oţel, ascuţită la un capăt şi lată la celălalt, fixată la o coadă de lemn.

CÁZN//Ă ~e *f.* 1) Suferinţă fizică sau morală foarte puternică; tortură; supliciu. 2) *fig.* Efort fizic sau intelectual extrem; străduinţă; silinţă; sârguinţă.

CAZÓN ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* 1) Care ţine de cazarmă; propriu cazărmii; de cazarmă; milităresc. 2) *prin ext., peior.* Care exclude abaterile de la normă; lipsit de indulgenţă; aspru; sever; dur; milităros. **A vorbi pe un ton ~.**

CAZUÁL I ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* Care ţine de un caz concret; cu caracter întâmplător; accidental.

CAZUÁL II ~ă (**~i**, **~e**) *adj. lingv.* Care indică cazul gramatical; cu valoare de caz. **Desinenţă ~ă. Raport ~.**

CAZUALITÁTE *f.* Caracter cazual.

CAZUÍSTICĂ *f.* 1) Parte a teologiei şi a eticii, care se ocupă de cazurile de conştiinţă. 2) *fig.* Subtilitate excesivă şi sofisticată, în baza căreia se argumentează o teză falsă sau dubioasă.

A SE CĂCIULÍ mă căciulésc *intranz. fam.* A se închina cu umilinţă (scoţând căciula), spre a obţine ceva.

A CĂFTĂNÍ căftănésc *tranz.* 1) *arh. ist.* (*domnitori*) A urca în tron, dăruind un caftan ca semn distinctiv. 2) *ist.* (*înalţi demnitari*) A pune în posesia unui rang de boierie; a face boier. 3) *fig. fam.* (*persoane*) A bate tare peste spate.

A CĂINÁ căinéz *tranz.* (*persoane*) A trata cu compasiune; a compătimi; a deplânge; a deplora; a jelui; a jeli.

A SE CĂINÁ mă căinéz *intranz.* A-şi împărtăşi neplăcerile, jeluindu-se cuiva; a se plânge; a se tângui; a se văita.

CĂÍNŢ//Ă ~e *f.* Părere de rău; regret.

CĂLĂ//U ~i *m.* 1) Persoană însărcinată cu execuţia condamnaţilor la moarte; gâde; hoher. 2) *fig.* Om crud; persoană sângeroasă; tiran; satrap; ucigaş.

CĂLĂUZ//Ă ~e *f.* 1) Persoană însoţitoare, care arată drumul; ghid; cicerone. 2) Carte care conţine reguli şi recomandaţii utile; îndreptar; îndrumar. **~ de conversaţie română-engleză.** 3) *v.* **CĂLĂUZITOR**.

CĂLĂUZIT//ÓR ~oáre (**~ori**, **~oáre**) *adj. şi substantival* Care călăuzeşte; cu misiunea de a călăuzi; îndrumător; conducător.

CĂLÍN ~i *m*. *bot.* Arbust sălbatic cu flori albe şi cu fructe roşii necomestibile, grupate în ciorchine.

CĂLUŞÉ//L ~i *f m*. 1) (*diminutiv de la* **cal**) Cal mic; căluţ. 2) *la pl*. Instalaţie constând din mai mulţi cai mici de lemn pe care încalecă copiii şi care se roteşte în jurul unui ax; carusel.

CĂMÍN I ~e 1) Construcţie pentru copt pâinea şi alte produse de panificaţie; cuptor; vatră. 2) Construcţie făcută deasupra vetrei, care trage fumul din cuptor; horn. 3): ♦ ~ **cultural,** instituţie care propagă cultura, mai ales la sate; casă de cultură. 4): ♦ ~ **studenţesc,** bloc locativ pentru studenţi.

CĂMÍN II ~uri *n*. 1) Sobă joasă, cu vatra larg deschisă, zidită în peretele camerei. 2) *fig*. Casă părintească; vatră. 3) Totalitate a membrilor unei case; familie. ~**ul familial.** 4) *constr.* Încăpere subterană, zidită şi acoperită cu un capac de fontă, care permite accesul la o conductă de apă sau de canalizare.

CĂRĂÚŞ ~i *m*. *înv*. Persoană care transporta mărfuri sau persoane cu căruţa; căruţaş.

A CĂSĂPÍ căsăpésc *tranz*. A tăia în bucăţi; a măcelări.

CĂSĂPÍ//E ~i *f*. *înv*. Prăvălie în care se vindea carne; măcelărie.

A CĂŞUNÁ căşunéz 1. *tranz*. A face să aibă loc, servind drept cauză; a pricinui; a provoca; a produce; a cauza. **2**. *intranz*. 1) A trece prin cap pe neaşteptate; a veni în gând prin surprindere. 2) A avea duşmănie; a fi cuprins de ostilitate.

CĂTÁN//Ă ~e *f*. *înv*. Militar de rând în termen; soldat; ostaş.

CĂTĂNÍE *f*. *înv*. Serviciu militar; militărie.

A CĂTRĂNÍ cătrănésc *tranz*. 1) (*stâlpi*, *traverse*, *ziduri*, *frânghii* etc.) A îmbiba cu catran pentru a proteja de acţiunea umezelii. 2) *fig*. (*inima*, *sufletul*) A face să se cătrănească; a otrăvi; a învenina; a mâhni; a întrista; a amârî.

A SE CĂTRĂNÍ mă cătrănésc *intranz*. 1) A depune mult efort (pentru realizarea unui lucru); sa se chinui; a se munci; a se necăji; a se căzni; a se trudi. 2) *fig*. A devini trist; a se întrista; a se mâhni; a se amârî; a se scârbi.

CĂTÚN ~e *n*. Sat mic cuprinzând câteva case, care nu formează o unitate administrativă aparte.

CĂTÚŞ//Ă ~e *f*. Dispozitiv constând din două inele de metal unite cu un lanţ, cu care se imobilizează mâinile sau picioarele unui arestat.

CĂUZÁŞ ~i *m*. *înv*. Persoană care participa la o conspiraţie; participant la o cauză secretă; conspirator.

CÁRCĂ *f*.: ♦ **(A duce) în ~,** a) **(**a duce**)** în spinare. b) *fig*. a avea în grija sa; a avea drept povară.

CÂRCIÓG ~uri *n*. *pop., fam.* Mijloc viclean, folosit pentru a înşela buna credinţă; şiretlic; truc; manevră; tertip.

CÂRCOTÁŞ ~ă (~i, ~e) *adj. şi substantival* Care caută mereu ceartă; înclinat în permanenţă spre ceartă, certăreţ; gâlcevitor.

CÂRLIÓNŢ ~i *m*. Şuviţă de păr răsucită în formă de spirală; buclă, zuluf.

A CÂRNOSÍ cârnosésc *tranz*. 1) A rupe în bucăţi (cu mâinile, colţii, ghearele etc.); a sfâşia; a sfârteca. 2) (*piei de animale*) A pregăti pentru tăbăcit, înlăturând rămăşiţele de carne.

CÂRPÁCI ~ *m*. 1) Meseriaş care repară încălţămintea sau îmbrăcămintea. 2) *fam*. Persoană care lucrează prost.

CÂRP//Ă ~e *f*. 1) Bucată de stofă sau de pânză veche folosită în gospodărie (la ştergerea prafului, a vaselor, la spălatul podelelor etc.); petică 2) *fig*. *fam.* Persoană lipsită de caracter; petică.

A CÂRTÍ cârtésc *intranz*. *pop., fam.* A-şi manifesta mereu nemulţumirea, bombănind sau criticând în surdină.

CÂRTIT//ÓR ~oáre (~óri, ~oáre) *adj.* Care

cârteşte; nemulţumit mereu.

CEACÁR ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* 1) (*despre ochii unei fiinţe*) Care au culori diferite; de diferite culori; saşiu; zbanghiu; ponciş; strabic. 2) *şi substantival* (*despre fiinţe*) Care are ochi de culori diferite; cu ochi de diferite culori; saşiu; zbanghiu; ponciş; strabic. 3) (*despre persoane*) Care suferă de strabism; cu privire încrucişată; strabic.

CEAÍR ~uri *n*. *înv. şi reg.* 1) Teren, de regulă împrejmuit, din apropierea unei ape, folosit pentru păşunat. 2) Teren necultivat din apropierea unei ape.

CEALMÁ ~le *f.* (*în unele ţări orientale*) Acoperământ de cap pentru bărbaţi, format dintr-o fâşie lungă de stofă care se înfăşoară în jurul capului; turban.

CEAPRÁZ I ~uri *n*. Sfoară de bumbac împrăcată în mătase sau în fir şi folosită ca podoabă pentru unele obiecte (uniforme militare, draperii, tapiţerii etc.); şnur; găitan; brandenburg; pasmant.

CEAPRÁZ II ~uri *n*. 1) Poziţie a dinţilor ferăstrăului, constând în înclinarea acestora într-o parte şi în alta în raport cu planul pânzei, pentru a uşura tăierea materialului. 2) Unealtă constând dintr-o lamă plană de oţel prevăzută cu crestături pentru rostuirea pânzelor de ferăstrău; călcător.

CEÁRCĂN ~e *n*. 1) Dungă vânătă care se formează în jurul ochilor unui om obosit sau bolnav. 2) *pop*. Cerc luminos de vapori care se formează uneori în jurul unui astru sau al unei surse de lumină; ţărcălan; halo.

CEÁRDAŞ ~uri *n*. 1) Dans popular maghiar, executat de perechi şi constând dintr-o parte lentă şi alta din ce în ce mai rapidă. 2) Melodie după care se execută acest dans.

CEASL//ÓV ~oáve *n*. *rel.* Carte bisericească de rugăciuni şi cântări religioase, care servea în trecut şi ca abecedar.

CEÁTĂ céte *f.* 1) (*despre persoane*) Grup numeros şi, de obicei, neorganizat; droaie. **O ~ de copii**. 2) *înv. ist.* (*în Evul mediu*) Unitate militară cu efectiv redus; pâlc; stol.

CECITÁTE *f*. Lipsă a vederii; ablepsie; orbire. **~ nocturnă.**

A CEDÁ cedéz 1. *tranz*. 1) (*bunuri aflate în proprietatea cuiva*) A da (benevol) din propria posesiune. **~ locul**. ♦ **~ poziţia** (*sau* **poziţiile**), a se retrage. 2) (*mărfuri*, *mai ales deficitare*) A trece prin vânzare (în posesia altei persoane); a abandona în schimbul unei despăgubiri. **2**. *intranz*. 1) A înceta de a mai opune rezistenţă (fizică sau morală); a se recunoaşte învins. **~ într-o discuţie**. **~ unei ispite**. 2) (*despre lucruri*, *construcţii*, *piese* etc.) A nu mai rezista (la acţiunea unor factori exteriori). **Digul a ~at sub presiunea apelor**. 3) *fig*. (*despre boli*, *dureri* etc.) A scădea din intensitate; a se potoli; a se domoli; a se ogoi.

CÉDR//U ~i *m.* 1) Arbore exotic uriaş, cu ramuri dispuse orizontal şi cu lemn foarte rezistent, folosit ca arbore decorativ sau în scopuri industriale. 2) Lemn al acestui arbore.

CEFÁLIC ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* Care ţine de cap; caracteristic capului; din zona capului. **Arteră ~ă**.

CÉG//Ă ~i *f.* Peşte dulcicol de talie medie sau mare, cu botul alungit în formă de cioc şi cu o serie de discuri osoase pe partea dorsală şi pe laturi.

A CELEBRÁ celebréz *tranz*. 1) (*acte publice sau private*) A înfăptui cu solemnitate; a oficia. **~ o căsătorie**. **~ o mesă**. 2) (*evenimente importante*, *zile memorabile*) A marca în mod solemn; a serba; a sărbători. **~ o aniversare**.

CELEBRIT//ÁTE ~ăţi *f.* 1) Caracter celebru; notorietate. 2) Reputaţie celebră. 3) Persoană celebră.

CELÉBR//U ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* Care se bucură de mare faimă; foarte cunoscut; renumit; vestit; ilustru.

CELÉ//ST ~stă (**~şti**, **~ste**) *adj.* 1) Care ţine de cer;

caracteristic pentru cer; ceresc. **Spaţiu ~**. 2) *fig*. Care se impune printr-o frumuseţe ieşită din comun; uimitor de frumos; minunat; splendid; divin.

CELIBATÁR ~i *m*. Bărbat neînsurat; burlac; holtei.

CELOFÍBR//Ă ~e *f*. Fibră textilă sintetică, obţinută din celuloză.

CELULÓZĂ *f*. Substanţă organică din grupul glucidelor, care se conţine în membrana celulelor vegetale şi care are diferite întrebuinţări (la fabricarea hârtiei, fibrelor sintetice, lacurilor, maselor plastice, explozivelor etc.).

CENÁCLU ~ri *n*. 1) Cerc de literaţi sau de oameni de creaţie, având un program estetic comun. ~ **literar.** 2) Reuniune periodică a unui asemenea cerc.

CENTENÁR I ~e *n*. 1) Aniversare de o sută de ani. 2) Solemnitate consacrată unei asemenea aniversări.

CENTENÁR II ~ă (**~i**, **~e**) *adj*. Care are o sută de ani; de o sută de ani; secular.

CENTIR//ÓN ~oáne *n*. Centură militară purtată peste uniformă.

A CENTRÁ centréz *tranz*. 1) A fixa în centru (pe o axă comună sau într-o poziţie corectă); a regla după o axă; a axa. ~ **o roată**. 2) A amplasa în centru. ~ **un desen**. ~ **imaginea fotografică**. 3) *fig*. (*elemente răzleţe*) A dispune în jurul unui nucleu. 4) *sport*. (*mingi*) A trimite de la marginea terenului spre centru.

CENTRÁL ~ă (**~i**, **~e**) *adj*. 1) Care se află în centru; situat în centru. **Punct ~**. **Cartier ~**. 2) (*despre instituţii*, *organe*, *foruri* etc.) Care conduce şi dirijează activitatea într-un anumit domeniu; cu rol conducător. **Putere ~ă**. 3) *fig*. Care constituie o esenţă; cu valoare de esenţă. **Idee ~ă**.

CENTRÁLISM *n*. Sistem de organizare şi de conducere centralizată a vieţii politice, economice şi administrative, conform căruia organele locale se află în subordinea celor centrale.

A CENTRALIZÁ centralizéz *tranz*. 1) A concentra într-un singur centru. ~ **puterea de stat**. 2) A face să depindă de un singur centru. ~ **un stat**. ~ **economia**.

CÉNTR//U I ~e *n*. 1) Punct interior situat la distanţe egale în raport cu toate punctele unei linii sau suprafeţe exterioare. 2) *fiz*. Punct în care acţionează rezultanta unui sistem de forme. ~ **de gravitate**. ~ **de atracţie**. 3) *fig*. Punct esenţial; lucru principal. **Problema dată este ~ul discuţiei**. 4) Mijloc (sau parte de mijloc) al unui spaţiu sau al unei suprafeţe. **Provincie de ~u**. 5) Loc sau localitate unde este concentrată o anumită activitate. ~ **universitar**. ~ **ştiinţific**. 6) *fig*. Punct în care sunt concentrate anumite forţe. **~ul răului**.

CÉNTR//U II ~i *m*. 1) *med*.: ♦ ~ **nervos,** grup de celule nervoase care reglează funcţiile organismului. 2) *sport*. Jucător care acţionează în mijlocul liniei de atac sau de apărare.

CENTÚRI//E ~i *f*. *ist*. (*în antichitatea romană*) 1) Subunitate militară constând din o sută de soldaţi. 2) Subdiviziune politică şi administrativă constând din o sută de cetăţeni.

CENTURIÓN ~i *m*. *ist*. (*în armata romană*) Comandant al unei centurii.

CÉNZOR ~i *m*. 1) *ist*. (*în antichitatea romană*) Magistrat însărcinat cu recensământul persoanelor şi al averilor şi cu dreptul de a controla moravurile cetăţenilor. 2) Persoană oficială care efectuează cenzura. 3) Persoană care efectuează recensământul persoanelor şi/sau al bunurilor populaţiei.

A CENZURÁ cenzuréz *tranz*. (*publicaţii*, *emisiuni*, *spectacole* etc.) A supune cenzurii.

CENZÚR//Ă ~i *f*. 1) Control prealabil (de stat) asupra conţinutului publicaţiilor, a emisiunilor de radioteleviziune, a spectacolelor şi a corespondenţei, pentru a le autoriza apariţia sau

difuzarea. 2) Organ oficial care exercită acest control. 3) *arh., ist.* (*în Roma antică*) Funcţie de cenzor

CERÁMICĂ *f.* 1) Artă şi tehnică de fabricare a vaselor prin modelarea şi arderea argilelor. 2) Material obţinut prin modelarea şi arderea argilelor. 3) Obiect produs din asemenea material.

CERÁ//T ~tă (**~ţi**, **~te**) *adj.* Care este tratat cu ceară; acoperit sau impregnat cu un strat de ceară.

CÉRBER ~i *m*. 1) *mitol.* (*în mitologia greacă*) Fiinţă imaginară reprezentată în chip de câine fioros cu trei capete, care păzeşte poarta infernului. 2) *fig*., *mai ales depr.* Paznic sever şi intransigent.

CERBÍC//E ~i *f.* (*la om şi la animale*) Parte posterioară a gâtului; ceafă; grumaz.

A CERCETÁ cercetéz *tranz*. 1) A supune unui examen atent (pentru a cunoaşte mai bine); a analiza sub toate aspectele; a studia; a investiga. ~ **terenul**. ~ **cazul**. 2) *jur*. A supune unei anchete (pentru a afla şi restabili detaliile, circumstanţele); a ancheta. ~ **un acuzat**.

CERCETÁŞ ~i *m*. 1) *milit.* Soldat care cercetează poziţiile inamicului în caz de război. 2) Persoană care are misiunea de a culege informaţii secrete din alte ţări.

CERCEV//EÁ ~éle *f.* Cadru în care se fixează geamul la o fereastră sau la o uşă.

CEREÁL//Ă ~e *f. bot.* 1) *la pl*. Grup de plante graminee (reprezentanţi; grâul, secara, orzul, porumbul etc.) cu tulpini neramificate şi fructele cariopse, cultivate pentru boabele lor şi folosite ca hrană pentru om, ca nutreţ pentru animale şi ca materie primă pentru industria uşoară. 2) *la sing*. Plantă care face parte din acest grup.

CEREBRÁL ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* 1) Care ţine de creier; caracteristic pentru creier. **Congestie ~ă**. 2) Care ţine de spirit; bazat pe intelect; spiritual; intelectual; raţional; mintal. 3) Care se conduce numai de raţiune; preocupat în exclusivitate de gândirea abstractă. **Persoană ~ă**. 4) Care se bazează mai ales pe raţiune; realizat pe principiile raţiunii. **Poezie ~ă**.

CEREMONIÁL ~e *n.* Ansamblu de ritualuri după care se desfăşoară o ceremonie.

CEREMONÍ//E ~i *f.* 1) Act solemn şi regularizat de desfăşurare a unui eveniment social important. 2) Eveniment solemn care se desfăşoară după anumite reguli prestabilite. 3) Politeţe exagerată; etichetă excesivă.

CÉR//T ~tă (**~ţi**, **~te**) *adj.* Care este lipsit de îndoială; fără îndoială; neîndoielnic; sigur.

A CERTÁ cert *tranz.* 1) A trata cu vorbe de ocară sau dojeneală, exprimându-şi nemulţumirea sau supărarea; a ocărî. 2) A face să se certe; a sfădi.

A SE CERTÁ mă cert *intranz*. 1) A face (concomitent) schimb de vorbe de ocară (unul cu altul); a se sfădi; a se gâlcevi. 2) A rupe relaţiile de prietenie; a se sfădi.

CERTIFICÁT ~e *n*. Act oficial, eliberat de o instituţie competentă, prin care se certifică un statut sau anumite drepturi ale purtătorului. ~ **de studii.** ~ **de căsătorie.**

CERTITÚDIN//E ~i *f.* Caracter cert; convingere fermă.

A CERUÍ ceruiésc *tranz*. A acoperi cu un strat subţire de ceară.

CERVICÁL ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* Care ţine de cerbice; din regiunea cefei; de la ceafă. **Vertebră ~ă**. **Nerv ~. Zonă ~ă.**

A CERŞÍ cerşésc 1. *intranz*. A umbla cu cerutul. **2**. *tranz*. 1) A cere de pomană. 2) *fig*. A cere cu umilinţă (ca un om calic).

CESIONÁR ~i *m*. Persoană care beneficiază de o cesiune.

CESIÚN//E ~i *f. jur.* 1) Act juridic prin care o persoană cedează altei persoane un drept de creanţă în baza unui contract. 2) Drept sau bun cesionat. **A**

da cuiva un bun în ~e.

CETÁŞ ~i *m*. 1) Membru al unei cete; ortac. 2) Căpitan al unei cete de haiduci.

CETĂŢENÍE *f*. 1) Condiţie juridică a cetăţeanului; drept juridic de cetăţean. 2) Calitatea de a fi cetăţean al unui stat; naţionalitate. **A avea ~a Republicii Moldova. A avea ~a română.**

CETERÁŞ ~i *m*. *înv*. Muzicant care cânta la ceteră; viorist.

CÉTER//Ă ~e *f*. Instrument muzical constând dintr-o cutie ovală de rezonanţă, pe care sunt întinse patru coarde care produc sunete fiind atinse cu arcuşul sau ciupite; scripcă; vioară; violină.

CÉTIN//Ă ~i *f*. 1) Creangă de brad. 2) Arbust sau arbore conifer.

CEZÁR ~i *m*. *ist*. 1) *arh*. (*în Roma antică*) Titlu dat împăraţilor. 2) Conducător absolut al ţării; suveran; monarh; împărat.

CEZÚR//Ă ~i *f*. (*în versificaţie*) Pauză ritmică în interiorul unui vers după o silabă accentuată, care împarte versul în două emistihuri, susţinând cadenţa poeziei şi uşurând recitarea ei.

CHAT ~uri [cuvânt engl.] *n. tehn. inform.* Mod de comunicare în scris şi, de regulă, în direct, a mai multor utilizatori de calculatoare concetate într-o reţea; convorbire în scris în reţea, pe internet.

A CHEFNÍ chefnéşte *intranz*. (*despre câini*) A lătra sacadat, repetat şi agitat, urmărind vânatul sau exprimându-şi bucuria.

CHEHAIÁ chehaiéle *f*. *înv*. *ist*. 1) Slujbaş vamal. 2) Şef de poştă. 3) Şef al pădurarilor. 4) Intendent al unui vizir sau al unui paşă turc. 5) Reprezentant diplomatic al domnitorului la Poarta otomană.

CHÉI ~uri *n*. 1) Construcţie special amenajată într-un port pentru acostarea, încărcarea şi descărcarea navelor, servind concomitent la consolidarea malului şi la apărarea acestuia de acţiunea apelor. 2) Stradă de-a lungul malului unei ape. 3) Platformă în gară servind la îmbarcarea şi debarcarea pasagerilor, la încărcarea şi descărcarea mărfurilor.

A CHELFĂNÍ chelfănésc *tranz*. *pop., fam.* (*persoane*) A bate puternic.

A SE CHELFĂNÍ mă chelfănésc *intranz*. *pop., fam.* (*despre persoane*) A se bate puternic (unul cu altul).

A CHELÍ chelésc *intranz*. A deveni chel; a pierde părul de pe cap; a pleşca: a pleşuvi; a chelboşi.

CHÉLNER ~i *m*. Persoană (mai ales bărbat) care serveşte consumatorii într-un local de consumaţie; ospătar; servitor.

A CHELTUÍ cheltuiésc *tranz*. 1) (*bani*) A folosi în calitate de contravaloare (a unei mărfi) la cumpărare. 2) (*bani*, *avere*) A folosi în mod nechibzuit; a irosi; a prăpădi; a pierde; a toca. 3) (*energie*, *putere*, *timp* etc.) A folosi (excesiv) într-un anumit scop.

A SE CHELTUÍ mă cheltuiésc *intranz*. (*despre persoane*) A-şi risipi forţele intelectuale şi/sau fizice.

CHENÁR ~e *n*. 1) Margine colorată sau desenată, care circumscrie o suprafaţă plană (hartă, desen, ilustraţie etc.). 2) Element decorativ construit în jurul unui obiect (panou, uşă, fereastră etc.).

A CHENĂRUÍ chenăruiésc *tranz*. (*obiecte*) A prevedea cu un chenar.

CHENZÍN//Ă ~e *f*. 1) Salariu pentru o jumătate de lună. 2) Perioadă de timp pentru care se plăteşte acest salariu.

CHEPÉNG ~uri *n*. Uşă orizontală sau uşor înclinată în podeaua unei încăperi (pivniţă, demisol etc.) sau în puntea unei nave; trapă.

CHÉRĂ *f*. *înv*. (*folosit şi ca termen de adresare*) Femeie căsătorită; cucoană; doamnă.

CHERÉM ~uri *n*.: ♦ **A fi la ~ul cuiva**, a fi la discreţia, la bunul plac al cuiva.

CHEREST//EÁ ~éle *f*. Material lemnos de

construcţie, obţinut din tăierea buştenilor la gater.

CHERHÁN//Ă ~e *f.* Construcţie pe malul unei ape unde se sortează, se prelucrează şi se depozitează peştele prins pentru realizare.

CHERSÍN ~e *n. reg.* Covată adâncă, largă şi scurtă, folosită mai ales la frământarea aluatului.

CHÉSTI//E ~i *f. v.* **CHESTIUNE**.

A CHESTIONÁ chestionéz *tranz.* 1) (*persoane*) A determina să răspundă asupra unei probleme; a întreba; a interoga. 2) (*martori*, *inculpaţi*) A supune la un interogatoriu; a interoga. 3) (*elevi sau studenţi*) A supune unui examen oral; a întreba; a asculta; a examina; a interoga.

CHESTIONÁR ~e *n.* 1) Serie de întrebări puse după o anumită metodă, în vederea realizării unei anchete. 2) Formular în care este înscrisă această serie de întrebări.

CHESTIÚN//E ~i *f.* 1) Subiect despre care există cunoştinţe incomplete şi care necesită a fi examinat sau discutat; problemă. **~ea zilei.** 2) Situaţie complicată cu aspecte discutabile sub aspect teoretic sau practic; problemă; obiect al unei preocupări; temă. 4) Întrebare pusă de un examinator unui elev, student sau candidat. 5) Fapt divers; întâmplare.

CHEZÁŞ ~i *m. pop.* 1) Persoană care garantează cu averea sa pentru altul; garant. 2) Persoană care îşi asumă responsabilitatea morală pentru altul.

A CHEZĂŞUÍ chezăşuiésc *tranz. înv., pop.* 1) A asigura în calitate de chezaş; a garanta. 2) A asigura printr-o chezăşie; a garanta.

A CHIBZUÍ chibzuiésc 1. *tranz.* 1) (*acţiuni*, *situaţii*, *stări* etc.) A cumpăni, luând în considerare eventualele posibilităţi. 2) (*acţiuni*) A pune la cale, elaborând un plan de acţiune; a plănui; a chiti. **2.** *intranz.* 1) A gândi adânc şi îndelung; a cugeta; a medita; a reflecta. 2) A sta pe gânduri; a cugeta; a cumpăni.

CHIBZUÍNŢĂ *f.* 1) Analiză atentă a situaţiei. 2) Judecată cumpănită.

CHÍCIURĂ *f. meteor.* Fenomen hidrometeorologic constând într-o pojghiţă subţire de cristale de gheată poroasă, care se formează şi se depune iarna pe ramurile copacilor şi pe obiecte; promoroacă.

CHICHIN//EÁŢĂ ~éţe *f. pop., fam.* Casă mică şi sărăcăcioasă; cocioabă.

CHICLÁZ ~uri *n. reg.* Sulfat fieros.

A CHICOTÍ chicotésc *intranz.* A produce chicote; a râde pe ascuns cu hohote sau cu izbucniri zgomotoase, intermitente.

CHÍFL//Ă ~e *f.* Produs de panificaţie rotund sau oval, ca o pâine mică, făcut din făină albă de grâu.

A CHIFTÍ chiftéşte *intranz.* 1) (*despre lichide*) A ieşi din pământ la o apăsare uşoară. 2) (*despre obiecte*, *alimente îmbibate cu lichid*) A elimina lichid sub acţiunea unei presiuni mici.

CHIHLIMBÁR ~e *n.* Substanţă răşinoasă, transparentă sau translucidă, de culoare galbenă, brună sau verzuie, extrasă din anumite specii de pini şi folosită la confecţionarea unor obiecte de podoabă.

CHILÍ//E ~i *f.* 1) Odăiţă într-o mănăstire, în care locuieşte un călugăr sau o călugăriţă. 2) *prin ext., fam.* Cameră mică de locuit; cămăruţă.

CHILÍM ~uri *n.* 1) Covor (turcesc) cu două feţe. 2) Broderie cusută cu fire de lână sau de mătase, pe etamină sau pe canava.

CHIMÍR ~uri *n.* 1) Cingătoare lată de piele, frumos ornamentată şi prevăzută cu buzunare, purtată de ţărani; şerpar. 2) Săculeţ de piele sau de pânză cu băieri, în care se ţin banii sau alte obiecte mărunte; pungă.

A CHIMIZÁ chimizéz *tranz.* 1) (*plante*, *sol*, *materiale industriale*) A supune prelucrării chimice. 2) (*agricultura, industria*) A prevedea cu procedee şi mijloace chimice de prelucrare.

CHIMONÓ ~uri *n*. 1) Haină japoneză lungă şi largă, confecţionată dintr-o singură piesă, cu capetele puse unul peste altul în partea din faţă şi susţinută de o cingătoare. 2) Haină comodă, lungă şi largă, purtată de femei acasă. 3) Croială de haină femeiască cu mânecile dintr-o singură bucată cu restul hainei.

CHINCHÍN//Ă ~e *f*. *bot.* 1) Arbore tropical din scoarţa căruia se extrage chinina. 2) Scoarţa acestui arbore.

CHINDÍ//E ~i *f*. 1) Parte a zilei, când soarele începe să scapete spre asfinţit. 2) Masă care se serveşte în această parte a zilei. 3) Loc pe cer unde se află soarele în această parte a zilei. 4) Dans popular asemănător cu sârba. 5) Melodie după care se execută acest dans.

CHINTÁL [scris şi **quintal**] **~e** *n*. Unitate de măsură, mai ales pentru masa cerealelor, egală cu 100 kg.

CHINTESÉNŢĂ *f*. 1) (*în filozofia şi cosmologia antică*) Principiu material al lumii, substanţă eterată, considerată ca fiind al cincilea element material din care sunt compuse corpurile cereşti. 2) Principiu care rezumă esenţa profundă a unei idei sau fenomen.

A CHINUÍ chinuiésc *tranz*. 1) A face să se chinuie. 2) (*persoane*) A supune unor necazuri; a necăji; a supăra.

A SE CHINUÍ mă chinuiésc *intranz*. 1) A suferi un chin; a îndura suferinţe fizice sau morale. 2) A depune eforturi susţinute; a se strădui din răsputeri; a se trudi; a se căzni; a se munci.

CHIÓŞC ~uri *n*. 1) Pavilion mic în grădini sau în parcuri. 2) Construcţie uşoară şi mică, instalată în locuri publice (străzi, gări, stadioane, parcuri), unde se vând lucruri mărunte (ziare, răcoritoare, dulciuri etc.); gheretă; tonetă.

A CHIOTÍ chiotésc *intranz*. 1) A produce chiote; a chiui; a hăuli. 2) (*despre o încăpere*, *un loc întins* etc.) A se umple de sunete puternice, prelungite prin ecou; a răsuna.

CHIPARÓ//S ~şi *m*. *bot.* Arbore răşinos cu coroană conică, cu frunze persistente şi cu lemn rezistent şi parfumat, întrebuinţat în industrie.

CHÍPEŞ ~ă (**~i**, **~e**) *adj*. Care are aspect atrăgător; cu chip frumos.

CHIPÍU ~ri *n*. Şapcă de stofă cu cozoroc, cu fund rotund şi tare.

A CHIIRĂÍ chírăi *intranz*. 1) (*despre greieri*) A scoate sunete repetate, scurte şi ascuţite; a ţârâi; a sfârâi. 2) (*despre păsări*) A produce sunete scurte şi repetate. 3) *fam*. *depr*. (*despre persoane*) A vorbi pe un ton răstit; a striga; a răcni; a ţipa; a vocifera.

A CHIRCÍ chircésc *tranz*. A face să se chircească.

A SE CHIRCÍ mă chircésc *intranz*. *pop*., *fam*. 1) (*despre fiinţe*) A se strânge ghem; a se aduna grămadă; a se ghemui. 2) A se opri din dezvoltare sau a-şi micşora dimensiunile; a rămâne sau a deveni mic; a se pipernici; a se prizări.

CHIRFOS//EÁLĂ ~éli *f*. *reg*. Tulburare mare, însoţită de gălăgie şi scandal; tărăboi; hărmălaie; tevatură.

CHIRIÁŞ ~i *m*. Persoană care închiriază o locuinţă.

CHIRÍ//E ~i *f*. Plată pentru folosirea temporară a unui lucru străin (mai ales a unei locuinţe).

CHIRIGÍ//U ~i *m*. *înv*. Persoană care transportă cu căruţa oameni sau mărfuri; cărăuş.

CHIROMÁN//T ~ţi *m*. Persoană care practică chiromanţia.

CHIROMANŢÍE *f*. Practică superstiţioasă care pretinde că poate determina caracterul şi prezice viitorul unei persoane prin interpretarea liniilor din palmă.

CHIS//EÁ I ~éle *f*. Vas mic în care se ţine dulceaţă.

CHIS//EÁ II ~éle *f*. Pungă în care se ţine tutunul

sau banii.

CHISNOVÁ//T ~tă (~ţi, ~te) *adj. şi substantival, pop. reg.* Care face pozne; pus pe năzbâtii; poznaş; şotios; năzbâtios.

CHIT I *adv.* 1): ♦ **A fi ~,** a se debarasa de o datorie. 2): ♦ **~ că,** chiar dacă; cu riscul de; admiţând posibilitatea.

CHIT II *n. constr.* Pastă care se întăreşte în aer şi care este folosită la fixarea geamurilor în cercevele şi la astuparea găurilor din lemn în vederea vopsirii.

CHIT III chíţi *m. înv.* Mamifer marin de talie foarte mare, cu lame cornoase lungi în loc de dinţi; balenă.

CHITÁNŢ//Ă ~e *f.* Document scris, prin care se certifică primirea unei sume de bani sau a unor bunuri materiale.

CHITANŢIÉR ~e *n.* Carnet cu foi detaşabile pentru eliberarea chitanţelor.

CHITÁR//Ă ~e *f.* Instrument muzical cu coarde care produce sunete prin lovire sau ciupire cu degetele. **CHITARÍ//ST ~şti** *m.* Persoană care cântă la chitară; interpret la chitară.

A CHITÍ I chitésc *tranz. pop.* 1) A lua la ochi; a ochi; a ţinti. 2) A atinge cu un proiectil sau cu un obiect aruncat; a nimeri; a ochi; a ţinti.

A CHITÍ II chitésc *pop.* **1.** *tranz.* 1) A găsi de cuviinţă; a gândi; a crede; a socoti; a considera. 2) A pune la cale, elaborând un plan de acţiune; a chibzui; a plănui. 3) A face să se chitească. **2.** *intranz.* A gândi adânc şi îndelung; a cugeta; a medita; a reflecta; a chibzui.

A SE CHITÍ mă chitésc *intranz.* A se îngriji de propriul exterior, îmbrăcându-se frumos.

CHITÍC ~i *m. iht., reg.* Peşte neajuns la maturitate; peşte mic; peştişor.

CHÍTR//Ă ~e *f. bot.* Fruct al chitrului.

CHÍTR//U ~i *m. bot.* Arbore exotic cu flori frumoase mari, de culoare albă, cu fructe comestibile.

A CHITUÍ chituiésc *tranz.* 1) (*geamuri*) A lipi cu chit, fixând de rama ferestrei. 2) (*suprafeţe*, *tavan*, *pereţi*) A da cu chit. 3) (*găuri*, *crăpături* etc.) A astupa cu chit, pentru a obţine o suprafaţă netedă.

CHIŢIBÚŞ ~uri *n. fam.* 1) Obiect lipsit de importanţă; mărunţiş; fleac. 2) Manevră iscusită prin care se maschează realitatea; şiretlic; truc; tertip.

CHIŢIBUŞÁR ~i *m. fam.* Persoană care acordă importanţă chiţibuşurilor.

A CHIŢĂÍ chíţăie *intranz.* (*despre şoareci*, *guzgani* etc.) A scoate sunete stridente şi repetate.

A CHIUÍ chíui *intranz. pop.* 1) (*despre persoane*) A scoate un strigăt ascuţit, puternic şi prelung, de bucurie sau de chemare; a produce chiote; a hăuli; a chioti. 2) A declama chiuituri în timpul jocului; a striga.

CHÍVĂR//Ă ~e *f. înv. ist.* Chipiu înalt, purtat de militari.

CHIVERNIS//EÁLĂ ~éli *f. înv., reg.* 1) Situaţie materială bună; bunăstare. 2) Totalitate de bunuri care a fost chivernisită de o persoană; avere.

A CHIVERNISÍ chivernisésc *tranz. reg.* 1) *înv.* A conduce în calitate de administrator; a administra. 2) (*avere*, *bunuri*, *materiale*) A dobândi prin muncă şi sârguinţă; a agonisi; a aduna. 3) A face să se chivernisească.

A SE CHIVERNISÍ mă chivernisésc *intranz. pop., reg.* 1) A-şi crea o situaţie materială bună în viaţă; a se pricopsi; a se căpătui. 2) A ajunge să fie îndestulat.

CHIX chíxuri *n. fam.* Rezultat rău; lipsă de reuşită; nereuşită; insucces; eşec. ♦ **A da ~,** a da greş; a suferi eşec; a nu reuşi.

CICATRÍC//E ~i *f.* 1) Urmă lăsată pe piele de o rană, constând din ţesut conjunctiv. 2) *fig.* Urmă lăsată de o suferinţă morală.

A CICATRIZÁ cicatrizează *tranz*. A face să se cicatrizeze.

A SE CICATRIZÁ se cicatrizează *intranz*. 1) (*despre răni*) A se prinde la loc, închizându-se şi formând o cicatrice. 2) *fig*. (*despre dureri sufleteşti*) A înceta de a se mai manifesta; a se atenua.

A CICĂLÍ cicălésc *tranz*. (*persoane*) A nu lăsa în pace, reproşând mereu diferite lucruri; a morocăni.

CÍCLIC ~ă (**~i**, **~e**) *adj*. 1) *şi adverbial* Care se produce în cicluri; cu proprietatea de a se realiza la intervale regulate; periodic. **Mişcare ~ă**. **Criză ~ă**. 2) (*despre compuşi chimici*) Care este constituit din molecule ce formează un ciclu închis. 3) (*despre opere muzicale sau literare*) Care conţine câteva părţi independente; constituit din câteva părţi independente.

CICLÍSM *n*. Gen de sport practicat cu biciclete speciale. **Turul de ciclism al Franţei.**

CICL//ÓN ~oáne *n*. 1) *meteo* Vânt foarte puternic, caracteristic, mai ales, pentru zonele tropicale, cu mişcarea giratorie a aerului, însoţit de ploi torenţiale. 2) *tehn.* Aparat pentru separarea particulelor materiale din aer sau dintr-un gaz cu ajutorul forţei centrifuge.

CICLÓP ~i *m*. 1) *mitol.* (*în mitologia greacă*) Fiinţă imaginară reprezentată în chip de uriaş antropofag cu un singur ochi în mijlocul frunţii. 2) *biol*. Crustaceu dulcicol, minuscul, cu un singur ochi.

CÍCLU ~ri *n*. 1) Ansamblu de fenomene care se produc în evoluţia unui proces şi care constituie un cerc închis. 2) Succesiune de manifestări sau activităţi având o temă şi obiective comune. ~ **de lecţii**. **~ de învăţământ**. ~ **de studii la licenţă**. 3) *chim.* Lanţ închis de atomi din molecula unor compuşi chimici.

A CIFRÁ cifréz *tranz*. 1) (*texte*) A transpune într-un sistem de semne convenţionale, folosind un cifru; a nota cu ajutorul unui cifru; a codifica; a coda. **~ un mesaj.** ~ **o telegramă**. 2) (*indici economici*, *financiari* etc.) A nota cu cifre; a evalua în cifre.

CÍFRU ~ri *n*. 1) Sistem de semne convenţionale folosit pentru a transmite o informaţie secretă; cod secret. 2) Combinaţie de cifre sau de litere, care permite deschiderea unei încuietori secrete.

A CIMENTÁ cimentéz *tranz*. 1) A acoperi cu un strat de mortar (pentru a lega trainic, pentru a face durabil etc.). ~ **o casă**. 2) *fig*. A face să se cimenteze; a întări; a consolida. ~ **prietenia**.

A SE CIMENTÁ se cimenteáză *intranz*. A deveni durabil.

CIMILITÚR//Ă ~i *f*. Creaţie populară, mat ales în versuri, în care se descrie în termeni metaforici un obiect ce urmează a fi identificat; ghicitoare.

CIMITÍR ~e *n*. Loc special unde se îngroapă morţii; ţintirim.

CIMP//ÓI ~oáie *n*. Instrument muzical popular de suflat, constând dintr-un burduf şi din mai multe fluiere care produc sunete la trecerea prin ele, sub presiune, a aerului din burduf.

CIN cínuri *n*. *înv*. Poziţie într-o ierarhie administrativă; stare socială; rang.

A CINÁ cinéz *intranz*. A lua cina; a servi masa de seară.

CÍN//Ă ~e *f*. 1) Masa de seară. 2) Mâncare pregătită pentru masa de seară. 3) Timp când se serveşte masa de seară.

CINCINÁL I ~e *n*. *înv.* 1) Perioadă de cinci ani. 2) Plan economic întocmit pentru cinci ani.

CINCINÁL II ~ă (**~i**, **~e**) *adj*. Care durează cinci ani; prevăzut pentru cinci ani.

CINEÁ//ST ~şti *m*. Persoană specializată în arta sau în tehnica cinematografică.

CINEMÁ *n*. *v*. **CINEMATOGRAF**.

CINEMATÉC//Ă ~i *f*. 1) Colecţie de filme;

filmotecă. 2) Cinematograf unde se pot viziona filme vechi.

CINEMATOGRÁF ~e *n*. 1) Local special unde se proiectează filme. 2) *v*. **CINEMATOGRAFIE**.

CINEMATOGRÁFIE *f*. 1) Artă şi tehnică de înregistrare pe o peliculă specială a unor secvenţe din realitate şi de a le proiecta pe ecran, creând impresia unei realităţi vii. 2) Industrie producătoare de filme.

CINERÁR//Ă ~e *adj*. *f*.: ♦ **Urnă ~ă,** vas în care se păstrează cenuşa morţilor după incinerare; cenuşar.

CINÉTIC ~ă (**~i**, **~e**) *adj*. Care ţine de mişcare; caracteristic mişcării. **Energie ~ă.**

CÍNIC ~ă (**~i**, **~e**) *adj*. 1) (*despre persoane*) Care exprimă fără menajamente gânduri şi sentimente contrare moralei şi convenţiilor sociale; brutal; amoral. 2) (*despre manifestări ale omului*) Care denotă o atitudine sfidătoare; caracterizat prin sfidarea normelor sociale; brutal; amoral. 3) *şi substantival filoz.* Care ţine de filozofia socratică ce preconiza revenirea în natură şi dispreţul pentru normele şi convenţiile sociale.

CINÍSM ~e *n*. 1) Filozofie cinică. 2) Atitudine cinică. 3) Faptă sau vorbă cinică.

CIÓB ~uri *n*. Fragment dintr-un vas spart; hârb.

CIOCÓI *m*. *înv.* 1) Persoană bogată, parvenită din rândul arendaşilor sau vătafilor; boier parvenit; ciocofleandră. 2) Servitor la un boier.

CIOFLINGÁR ~i *m*. *pop., fam.* 1) Om de nimic; persoană care pierde timpul în zadar; pierde-vară; târâie-brâu. 2) *depr*. Persoană care purta haine orăşeneşti; pantalonar.

CIOHODÁR ~i *m*. *înv., ist.* (*în Moldova feudală*) Slujbaş la curtea domnească, care răspundea de încălţămintea domnului.

A CIONDĂNÍ ciondănésc *tranz*. *pop., fam.* (*persoane*) A certa în mod insistent şi permanent.

A SE CIONDĂNÍ mă ciondănésc *intranz*. *pop., fam.* A se certa uşor (unul cu altul) pentru lucruri mărunte; a se ciorovăi.

A CIOPÂRŢÍ ciopârţésc *tranz*. 1) (*fiinţe sau obiecte*) A tăia la nimereală, în bucăţi mărunte şi neregulate; a bucăţi; a ciocârti. 2) (*materiale*, *piese* etc.) A lucra rău, inestetic, dând dovadă de neîndemânare.

CIORBAGÍ//U ~i *m*. *înv*. *ist.* 1) Ofiţer de ieniceri. 2) Comandant al unei unităţi de ieniceri.

CIÓRB//Ă ~e *f*. Fel de mâncare lichidă, preparată din carne sau din peşte şi acrită; zeamă.

CIORCHÍN//E ~i *f*. *bot.* 1) Inflorescenţă cu florile grupate pe o axă centrală. 2) Grup de fructe dezvoltate dintr-o inflorescenţă; strugure.

CIÓRN//Ă ~e *f*. Variantă iniţială a unei lucrări; lucrare scrisă în prima redacţie; concept; bruion.

A SE CIOROVĂÍ mă ciorăvăiésc *intranz*. *pop., fam.* A ce certa uşor (unul cu altul) pentru lucruri mărunte; a se ciondăni.

CIRITÉ//L ~i *m*. 1) Tufiş de arbuşti sau de copăcei. 2) *la pl*. Totalitate de copăcei care formează un tufiş. **CÍRCA** *adv*. Cam; cam la; la vreo; aproximativ; aproape.

CIRCUÍT ~e *n*. 1) Mişcare pe un cerc închis, cu revenire la punctul iniţial. 2) Sistem de medii sau de conducte prin care circulă un fluid. 3) Succesiune continuă de conductori electrici.

A CIRCULÁ círcul *intranz*. 1) (*despre pietoni*, *vehicule* etc.) A se mişca (incontinuu) într-un anumit sens; a se deplasa încolo şi încoace (pe căile de comunicaţie). 2) (*despre gaze*, *lichide*, *aer* etc.) A se mişca (incontinuu) într-un anumit circuit; a se schimba în permanenţă prin mişcare. 3) (*despre bani*) A fi în uz; a trece din mână în mână. 4) (*despre zvonuri*, *idei*, *vorbe*, *informaţie* etc.) A trece de la unul la altul; a deveni cunoscut unui cerc larg de persoane; a se propaga; a se răspândi.

CIRCULÁR ~ă (**~i**, **~e**) *adj*. 1) Care are formă de

cerc; în formă de cerc. **Bazin ~.** 2) Care descrie un cerc; de jur împrejur; giratoriu; rotativ. **Mişcare ~ă.**

CIRCULÁR//Ă ~e *f.* Scrisoare a unui organ superior, reprodusă în mai multe exemplare şi expediată mai multor destinatari aflaţi în subordine, pentru a le transmite diferite ordine, dispoziţii sau informaţii.

CIRCULÁŢI//E ~i *f.* 1) Mişcare circulară. 2) Deplasare a oamenilor sau a vehiculelor pe o cale de comunicaţie; mişcare rutieră.

CIRCUMSPÉC//T ~tă (**~ţi**, **~te**) *adj.* (*despre persoane şi manifestările lor*) Care dă dovadă de prudenţă cugetată; caracterizat prin atenţie deosebită; prevăzător; prudent; precaut. **Om ~. Atitudine ~tă.**

CIRCUMSPÉCŢI//E ~i *f.* Caracter circumspect; precauţie; prudenţă.

CIRCUMSTÁNŢ//Ă ~e *f.* 1) Ansamblu de fapte care însoţesc un eveniment. 2) Situaţie care caracterizează un moment concret; conjunctură. **A profita de ~e**. 3) Eveniment particular.

CIRCUMVOLÚŢI//E ~i *f.* 1) *anatom.* Cută sinuoasă de pe suprafaţa creierului. 2) Mişcare circulară în jurul unui punct central sau al unei axe.

A CISLUÍ cisluiésc 1. *tranz*. *înv*. *ist.* 1) A supune unui impozit. 2) A considera vinovat; a învinui; a acuza. **2**. *intranz*. *pop*., *fam.* A întreţine o conversaţie plăcută pe teme lipsite de importanţă; a sta la taifas; a tăifăsui; a sporovăi.

CISTÉRN//Ă ~e *f.* Rezervor cilindric cu mare capacitate, folosit la transportarea sau la păstrarea lichidelor.

CITÁŢI//E ~i *f.* Act oficial prin care o persoană este invitată să se prezinte în faţa unei instanţe judecătoreşti sau a unei autorităţi.

CITÉŢ I ~i *m*. *rel.* Slujitor bisericesc care citeşte unele texte religioase în timpul slujbei; anagnost.

CIT//ÉŢ II ~eáţă (**~eţi**, **~eţe**) *adj.* (*despre scris*, *texte* etc.) Care se poate citi uşor; lizibil.

CIUBÚC I ~uri *n*. *pop., fam.* Câştig obţinut fără muncă; venit ilicit. **A da** (sau **a lua**) **~.**

CIUBÚC II ~e *n*. 1) Pipă de tip oriental cu tub lung. 2) *constr.* Ornament în formă de dungă în relief, la un perete sau la o fereastră.

CIÚCUR//E ~i *m*. 1) Ornament de formă conică sau rotundă, constând dintr-un mănunchi de fire legate sau împletite, cu care se împodobeşte marginea unor obiecte; canaf; motocel; popmpon. 2) Ţurţure de gheată. 2) Ornament de cristal sau de sticlă, ce atârnă la o lustră.

CIUDÁ//T ~tă (**~ţi**. **~te**) *adj.* Care şochează prin exteriorul său; ieşit din comun; straniu; bizar.

CIUDĂŢÉNI//E ~i *f.* 1) Comportament ciudat. 2) Caracter ciudat; bizarerie.

CIUFULÍ ciufulésc *tranz*. 1) (*părul*, *barba*) A face vâlvoi; a zbârli. 2) (*persoane*) A bate, trăgând de păr.

CIÚNG ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* 1) (*despre mâini*) Care a fost retezat; supus retezării; ciunt. 2) (*despre persoane*) Care este lipsit de o mână; fără o mână. 3) *prin ext.* (*despre plante*) Care are părţi rupte sau tăiate; cu crengi rupte sau tăiate; ciunt.

CIÚN//T ~tă (**~ţi**, **~te**) *adj.* 1) (*despre părţi ale corpului*) Care a fost retezat; supus ciuntirii; ciung. 2) *şi substantival* (*despre fiinţe*) Care este lipsit de o parte a corpului; fără o parte a corpului 3) *prin ext.* (*despre plante*) Care are părţi rupte sau tăiate; cu crengi , rupte sau tăiate; ciung.

A CIUNTÍ ciuntésc *tranz*. 1) (*persoane*) A face să devină ciunt; a lipsi de o parte a corpului. 2) (*plante*) A scurta prin tăierea crengilor, vârfurilor.

CIÚR ~uri *n*. 1) Unealtă de cernut materiale granulare sau pulverulente. 2) Maşină de sortat materiale granulare.

CIÚRD//Ă ~e *f.* 1) (*despre vite cornute mari*) Mulţime de reprezentanţi ai aceleiaşi specii adunaţi

împreună; cireadă. 2) *prin ext., fig., fam.* Mulţime neorganizată de persoane.

CIURÉC ~uri *n*. Plăcintă cu brânză.

CIÚT ciútă (ciúţi, ciúte) *adj. şi substantival* (*despre animale cornute*) Care este lipsit de coarne; fără coarne.

CIÚT//Ă ~e *f*. 1) Femelă a cerbului; cerboaică. 2) *fig*. Femeie suplă şi elegantă.

CÍVIC ~ă (~i, ~e) *adj.* Care aparţine cetăţenilor; propriu cetăţenilor; caracteristic pentru cetăţeni; cetăţenesc. **Drept ~. Curaj ~. Atitudine ~ă.**

CIVÍL ~ă (~i, ~e) *adj.* 1) Care ţine de raporturile dintre cetăţeni sau dintre cetăţeni şi stat; caracteristic raporturilor dintre cetăţeni sau dintre cetăţeni şi organele puterii de stat. **Drept ~.** 2) *şi substantival* (*în opoziţie cu* **militar**) Care este în afara vieţii militare; fără caracter militar. **Aviaţie ~ă. Autoritate ~ă. Populaţie ~ă. Militarii şi ~ii.**

A CIVILIZÁ civilizéz *tranz*. A face să se civilizeze.

A SE CIVILIZÁ mă civilizéz *intranz*. 1) (*despre colectivităţi*) A atinge la un înalt grad de dezvoltare (materială şi spirituală); a trece la o stare socială mai evoluată; a deveni dezvoltat sub toate aspectele. 2) (*despre persoane*) A căpăta deprinderi de comportare politicoasă; a deveni manierat; a se ciopli; a se şlefui; a se cultiva; a se cizela.

CIVILIZÁŢI//E ~i *f*. 1) Nivel de dezvoltare materială şi spirituală, atins de o formaţie social-economică. 2) Nivel înalt de dezvoltare a unei societăţi. 3) *prin ext.* Epocă istorică, caracterizată printr-o anumită cultură materială şi spirituală. **~a antică. ~a contemporană.**

A CIZELÁ cizeléz *tranz*. 1) (*mai ales piese metalice*) A aduce la condiţiile dorite, perfecţionând prin anumite operaţii; a definitiva; a finisa. 2) *fig*. (*texte*) A îmbunătăţi prin redactare minuţioasă; a ciopli; a şlefui 3) A face să se cizeleze.

A SE CIZELÁ mă cizeléz *intranz*. (*despre persoane*) A căpăta deprinderi de comportare politicoasă; a deveni manierat; a se cultiva; a se ciopli; a se şlefui; a se civiliza.

CLÁD//Ă ~e *f. pop., reg.* Cantitate relativ mare de obiecte sau de materiale strânse în dezordine la un loc; grămadă; movilă; claie.

CLÁIE clăi *f*. 1) (*despre snopi de cereale, fân* etc.) Grămadă mare şi înaltă, clădită în formă de cilindru cu vârf conic; stog. 2) *prin ext.* Cantitate relativ mare de obiecte sau de materiale strânse în dezordine la un loc; grămadă; movilă; cladă.

CLÁM//Ă ~e *f*. Piesă de metal care serveşte la prinderea părului la femei sau a mai multor foi volante împreună.

CLAN clánuri *n*. 1) *ist.* (*în societatea primitivă*) Comunitate gentilică, bazată pe relaţii de rudenie şi de limbă. 2) *fig*. Grup social închis, cu privilegii şi cu spirit exclusiv; clică.

CLANDESTÍN ~ă (~i, ~e) *adj.* Care are un caracter ilicit; făcut în ascuns; ilegal; conspirativ. **Comerţ ~.**

CLÁNŢ//Ă ~e *f*. 1) Mâner la broasca uşii. 2) Limbă de metal instalată sub clempuş, cu care se deschide uşa; clampă. 3) *fig. fam., depr.* Organ de vorbire şi de hrană; gură; cloanţă; clanţ.

A CLAPONÍ claponésc *tranz*. (*cocoşi*) A face să devină clapon; a lipsi de glandele sexuale pe cale terapeutică; a castra; a steriliza; a emascula; a evira; a jugăni; a scopi.

CLAR clár ă (clári, cláre) *adj.* 1) (*despre imagini vizuale*) Care se distinge bine; posibil de a fi văzut distinct; vizibil. 2) (*despre ape*) Care este străveziu ca urmare a lipsei de impurităţi; curat şi transparent; limpede. 3) (*despre cer, vreme*) Care este fără nori; lipsit de nori; limpede; senin. 4) (*despre surse de lumină*) Care luminează bine; cu lumină strălucitoare. 5) (*despre sunete sau voce*) Care este

distinct şi curat; cu timbru distinct. 6) (*despre idei*, *gânduri*, *vorbe*) Care are un sens distinct; exprimat fără echivoc; uşor de înţeles; lămurit; desluşit; evident; inteligibil. 7) (*despre facultăţile intelectuale*) Care pătrunde în esenţa lucrurilor; în stare să înţeleagă uşor esenţa. **Minte ~ă**. **Judecată ~ă**. **Spirit ~**. 8) (*despre persoane*) Care se exprimă limpede; caracterizat prin exprimare limpede, fără echivocuri.

A CLARIFICÁ clarífic *tranz*. 1) A face să se clarifice. 2) (*probleme*, *chestiuni*, *situaţii confuze*) A face clar; a lămuri; a limpezi; a desluşi; a elucida; a decanta.

A SE CLARIFICÁ mă clarífic *intranz*. 1) (*despre persoane*) A ajunge să înţeleagă clar. 2) (*despre lichide*) A deveni clar; a se face limpede; a se limpezi; a se decanta.

CLARITÁTE *f*. Caracter clar; limpezime.

CLARVĂZĂT//ÓR ~oáre (**~óri**, **~oăre**) *adj*. 1) (*despre persoane*) Care vede clar desfăşurarea evenimentelor în timp; dotat cu capacitatea de a vedea clar desfăşurarea evenimentelor în timp. 2) (*despre acţiuni*) Care vădeşte perspicacitate; caracterizat prin spirit pătrunzător.

CLARVIZIÚNE *f*. Caracter clarvăzător, viziune clară şi lucidă.

A CLASÁ claséz *tranz*. 1) (*mărfuri*, *produse*, *obiecte* etc.) A repartiza în clase sau categorii pe baza unei selecţii; a tria. 2) (*obiecte*) A aşeza într-o anumită ordine; a aranja; a ordona. 3) (*procese penale*) A declara ca fiind încheiat din lipsă de dovezi. 4) (*materiale*) A scoate din uz ca urmare a degradării sau a învechirii. 5) (*persoane*) A aprecia într-o manieră definitivă; a cataloga; a categorisi; a taxa; a califica.

CLASAMÉNT ~e *n*. Ordine în care sunt clasate persoanele sau obiectele după anumite criterii.

CLÁSIC ~ă (**~i**, **~e**) *adj*. 1) Care ţine de clasicism; propriu clasicismului. **Literatură ~ă**. **Muzică ~ă**. **Arhitectură ~ă**. 2) Care ţine de antichitatea greco-romană; din antichitatea greco-romană. **Studii ~e**. **Limbi ~e**. **Latina ~ă**. 3) Care serveşte drept model de perfecţiune; considerat ca fiind demn de imitat. 4) Care este elaborat în conformitate cu canoanele tradiţionale; realizat în conformitate cu tradiţia. 5) Care constituie o autoritate recunoscută; de valoare mare. 6) (*despre scriitori*) *şi substantival* Care a scris o operă de valoare incontestabilă; inclus în patrimoniul cultural al unui popor sau al lumii.

CLASICÍSM *n*. 1) *estet.* Ansamblu de caractere proprii marilor opere literare şi artistice ale antichităţii greco-romane, bazate pe un ideal de frumuseţe armonioasă, echilibrată şi senină. 2) Curent în arta şi cultura europeană, apărut în sec. XVII în Franţa, caracterizat prin cultul pentru cultura greco-romană, prin căutarea perfecţiunii în formă, prin respectul pentru măsură, prin gustul pentru analiza psihologică, prin ordine, echilibru şi claritate. 3) Ansamblul de producţii literare şi artistice şi al autorilor lor care ţin de acest curent.

CLASICÍ//ST ~şti *m*. Persoană care studiază limbile şi cultura clasică din antichitate.

A CLASIFICÁ clasífic *tranz*. 1) A divide sistematic în clase sau în categorii; a categorisi. 2) (*persoane*) A face să se clasifice.

A SE CLASIFICÁ mă clasífic *intranz*. (*despre persoane*) A se plasa pe un anumit loc pe baza rezultatelor obţinute în cadrul unui concurs sau examen.

A CLAUSTRÁ claustréz *tranz*. A face să se claustreze.

A SE CLAUSTRÁ mă claustréz *intranz*. 1) A se retrage într-o mănăstire; a deveni călugăr; a se călugări. 2) *fig*. A se îndepărta de tumultul vieţii, trăind în singurătate; a se retrage; a se închide; a se pustnici; a se sihăstri; a se schimnici; a se călugări;

a se izola.

CLAVECÍN ~e *n*. Instrument muzical cu claviatură şi cu coarde.

CLAVIATÚR//Ă ~i *f*. Totalitate de clape cu care este dotat un instrument muzical, o maşină de scris sau un dispozitiv tehnic.

CLAVÍR ~e *n*. *rar* Instrument muzical de percuţie, constând dintr-o cutie mare de rezonanţă aşezată pe trei picioare şi dintr-un sistem de coarde metalice, care produc sunete când sunt lovite de nişte ciocănaşe acţionate cu ajutorul claviaturii; pian.

CLAX//ÓN ~oáne *n*. Dispozitiv de semnalizare sonoră cu comandă electrică sau mecanică, folosit la autovehicule.

A CLAXONÁ claxonéz *intranz*. A semnala cu claxonul.

CLĂBÚC ~i *m*. 1) Spumă de săpun. 2) Spumă la suprafaţa unor lichide agitate. 3) Sudoare care apare pe corpul animalelor (mai ales al cailor) din cauza efortului sau al căldurii. 4) Salivă spumoasă, care apare, mai ales, la cai. 5) *la pl*. Succesiune de rotocoale de fum.

CLĂCÁŞ ~i *m*. 1) *înv*. Ţăran obligat să facă clacă pe moşia feudalului. 2) Persoană care participă la o clacă.

CLĂTÍT//Ă ~e *f*. *culin.* Produs alimentar făcut din foi subţiri de aluat umplute cu dulceaţă, marmeladă, carne sau brânză, rulate şi prăjite în grăsime.

A CLEFĂÍ cléfăi *intranz*. 1) A mânca lacom, făcând zgomot cu limba şi cu buzele; a plescăi 2) A plesni din buze, în semn de plăcere sau de uimire; a plescăi. 3) *fig*. A vorbi nedesluşit, producând un zgomot urât la pronunţarea cuvintelor.

CLEPSÍDR//Ă ~e *f*. Ceasornic de apă sau de nisip.

CLEPTOMÁN ~i *m*. Persoană care suferă de cleptomanie.

CLEPTOMANÍE *f*. Manie patologică, caracterizată prin impulsul obsedant şi irezistibil de a comite furturi fără a urmări un profit personal.

CLERICALÍSM *n*. Curent politic care susţine imixtiunea bisericii şi a clerului în viaţa politică, socială şi culturală a unei ţări.

CLEŞTÁR *n*. *v*. **CRISTAL**.

A CLEVETÍ clevetésc *tranz*. (*persoane*) A ataca cu calomnii; a defăima; a denigra; a bârfi; a blama; a detracta; a calomnia.

A SE CLEVETÍ mă clevetésc *intranz*. (*despre persoane*) A se ataca cu calomnii (cu cineva); a se calomnia.

CLÍC//Ă ~i *f*. Grup de persoane unite în scopuri reprobabile; bandă; gaşcă.

CLICK clíckuri [cuvânt engl.] *n.tehn. inform.* Acţiunea de a apăsa pe unul din butoanele şoricelului, în timp ce cursorul este poziţionat pe una din imaginile-aplicaţii afişate pe ecranul calculatorului, pentru a selecta imaginea necesară sau fişierul dorit sau pentru a iniţia o comandă. **A face click pe dreapta.**

CLIÉN//T ~ţi *m*. 1) Persoană care face cumpărături regulat la un magazin sau care consumă regulat într-un local public. 2) Persoană care se adresează după servicii unuia şi aceluiaşi specialist (avocat, medic, frizer etc.). 3) *pop., fam., depr.* Om nedeterminat; reprezentant al speciei umane; individ; persoană; cetăţean; tip.

CLIENTÉL//Ă ~e *f*. Totalitate de clienţi ai unei persoane.

CLIMATÉRIC ~ă (**~i**, **~e**) *adj*. Care ţine de climă; referitor la climă.

CLÍNIC//Ă ~i *f*. *med.* 1) Aşezământ medical în care viitorii medici îşi fac practica la patul bolnavilor sub îndrumarea profesorilor. 2) Ansamblul de cunoştinţe acumulate prin observaţii directe asupra bolnavilor.

A CLINTÍ clintésc *tranz*. A face să se clintească.

A SE CLINTÍ mă clintésc *intranz*. 1) A se mişca

(puţin) din loc; a se strămuta; a se urni. 2) A se abate de la convingerile şi deciziile anterioare.

CLÍP//Ă ~e *f.* Timp scurt; moment; secundă.

A CLIPÍ clipésc *intranz.* 1) A mişca repede şi ritmic pleoapele. ♦ **Cât ai clipi din ochi,** foarte repede. 2) (*despre surse de lumină*) *v.* **A SCLIPI**.

CLIPÍT//Ă ~e *f. v.* **CLIPĂ**.

CLIPOC//EÁLĂ ~éli *f.* Stare intermediară între somn şi trezie; moleşeală; toropeală; piroteală; moţăială; somnolenţă.

A CLIPOCÍ I clipocésc *intranz.* 1) (*despre fiinţe*) A mişca des din pleoape pentru a îndepărta somnul. 2) A aţipi repetat, la intervale scurte, şezând sau stând în picioare; a moţăi; a picoti; a dormita; a somnola; a picura.

A CLIPOCÍ II clipocéşte (*despre ape curgătoare*) A produce un zgomot lin, continuu şi plăcut; a murmura; a susura; a şopti.

CLIRONÓM ~i *m. înv. jur.* Moştenitor al unui bun sau al unui drept.

A CLIRONOMISÍ clironomisésc *tranz. înv. jur.* (*drepturi*, *bunuri materiale*) A obţine în calitate de clironom; a căpăta prin clironomie; a moşteni.

CLÍS//Ă ~e *f.* 1) Pământ argilos, îmbibat cu apă, având aspectul unei mase cleioase. 2) Aliment nedospit sau necopt bine, cu aspect de masă cleioasă. 3) *rar* Grăsime care formează un strat gros între pielea şi carnea porcului; slănină.

CLIŞÉ//U ~e *n.* 1) *fotogr.* Imagine negativă, după care se realizează fotografiile. 2) Placă sau film fotografic developat. 3) *tipogr.* Placă metalică comportând reproducerea în relief a unei pagini de compoziţie care urmează a fi imprimată. 4) *fig.* Expresie sau idee banalizată ca urmare a utilizării frecvente; loc comun; şablon; stereotip.

CLIT clíturi *n.* (*despre obiecte omogene*) Movilă cu elementele constitutive aşezate ordonat unele peste altele; teanc; vraf.

CLOÁNŢ//Ă ~e *f.* 1) *fam.* Babă urâtă, fără dinţi şi arţăgoasă. 2) *pop., fam., depr.* Organ de vorbire şi de hrană; gură; clanţă.

CLONDÍR ~e *n.* Vas de sticlă cu gâtul îngust şi scurt, în care se păstrează băuturi.

CLONŢ clónţuri *n.* 1) Organ cornos care constituie o prelungire a capului păsărilor; plisc; cioc; clanţ. 2) *pop., fam., depr.* Organ de vorbire şi de hrană; plisc; cioc; clanţ; clanţă; cloanţă.

A CLORIZÁ clorizéz *tranz.* (*apă potabilă*) A trata cu clor pentru a dezinfecta.

A CLORURÁ cloruréz *tranz.* (*molecule ale unor compuşi organici*) A trata cu atomi de clor.

CLOVN clóvni *m.* Comediant de circ.

CLÚCER ~i *înv. ist.* Dregător care se ocupa de aprovizionarea curţii domneşti.

CNEZÁT ~e *n. înv. ist.* Regim social-economic guvernat de un cneaz; principat.

CNOCÁUT ~uri *n. sport.* Scoatere din luptă a boxerului care, ca urmare a loviturii aplicate de adversar, nu se poate ridica de jos înainte de a fi trecut zece secunde, fiind astfel considerat învins.

A CNOCAUTÁ cnocautéz *tranz.* (*boxeri*) A învinge prin cnocaut; a scoate din luptă prin cnocaut.

CNOCDÁUN ~uri *n. sport.* Situaţie a unui boxer căzut la pământ ca urmare a unei lovituri aplicate de adversar, care se ridică şi reia lupta înainte de a expira zece secunde.

A COABITÁ coabitéz *intranz.* A locui împreună; a convieţui; a conlocui.

COACUZÁ//T ~ţi *m.* Persoană care este acuzată în acelaşi timp cu alta.

A COAFÁ coaféz *tranz.* 1) (*părul*) A aranja în coafură. 2) (*persoane*, *mai ales femei*) A supune unei acţiuni de aranjare a părului în coafură.

COAFÉZ//Ă ~e *f.* Femeie care coafează.

COAFÓR I ~i *m.* 1) Bărbat care coafează. 2) *prin*

gener. Meţter care coafează

COAFÓR II ~uri *n.* 1) Salon de coafură. **A merge la ~.**

COAFÚR//Ă ~e *f.* (*mai ales la femei*) Aranjament al părului; mod de dispunere a părului.

A COAGULÁ coaguléz *tranz.* A face să se coaguleze; a închega; a conglutina.

A SE COAGULÁ se coaguleázã (*despre substanţe organice lichide*) A deveni vâscos; a căpăta un grad mai mare de densitate (intermediar între starea lichidă şi cea solidă); a se închega; a se conglutina; a se prinde. **Sângele se coagulează. Laptele s-a coagulat.**

COALIŢÍ//E ~i *f.* Reuniune temporară între state, forţe, partide sau persoane în vederea realizării unor scopuri comune; alianţă.

A SE COALIZÁ mă coalizéz *intranz.* A se uni printr-o coaliţie; a constitui o coaliţie.

COÁPS//Ă ~e *f.* 1) (*la persoane*) Parte a piciorului, cuprinsă între şold şi genunchi. 2) (*la animale*) Parte superioară a membrelor posterioare, cuprinsă între crupă şi gambă.

COASOCIÁ//T ~ţi *m.* Persoană care este asociată într-o acţiune comună cu alte persoane.

COAUTÓR ~i *m.* 1) Autor care a scris o carte împreună cu altă persoană. 2) Persoană care a comis o crimă împreună cu altă persoană.

CÓBE *f.* 1) Boală a găinilor constând în apariţia unei excrescenţe sub limbă. 2) Găină care suferă de această boală. 3) (*în superstiţii*) Pasăre sau fiinţă care prevesteşte o nenorocire.

A COBÍ cobésc 1. *intranz.* A prevesti o nenorocire. **2.** *tranz.* (*nenorociri*) A stabili din timp prin deducţie sau intuiţie.

COBILÍŢ//Ă ~e *f.* Unealtă constând dintr-o bucată de lemn curbată, cu toartă, cârlige sau crestături la capete, care se poartă pe umeri şi serveşte la transportul găleţilor cu apă sau a coşurilor; coromâslă.

COBLIZÁN ~i *m. pop., fam., peior.* Băiat sau tânăr înalt şi voinic; lungan; vlăjgan.

COBÚZ ~e *n.* 1) Varietate de fluier sau de caval. 2) Instrument muzical cu coarde, asemănător cu lăuta.

COBZÁR ~i *m.* Lăutar care cântă la cobză.

CÓBZ//Ă ~e *f.* Instrument muzical cu coarde, constând dintr-o cutie de rezonanţă foarte bombată, care produce sunete prin ciupire.

COC cócuri *n.* Pieptănătură femeiască, realizată prin strângerea şi răsucirea părului la ceafă sau în creştetul capului în formă ovoidală; moţoc; conci.

COCÁRD//Ă ~e *f.* Insignă cu culorile naţionale, purtată de militari la chipiu sau de civili la piept cu diferite ocazii.

CÓCĂ *f.* 1) Pastă obţinută din făină amestecată cu apă şi cu alte ingrediente, din care se prepară produse de panificaţie sau de patiserie; aluat. 2) Pastă cleioasă, preparată din făină şi apă, folosită la lipit hârtie; pap.

COC//EÁN ~éni *m.* 1) (*la plantele cultivate*) Tulpină folosită ca nutreţ. 2) Ştiulete eliberat de boabe, folosit în calitate de combustibil; ciocălău. 3) (*la fructe şi legume*) Mijloc tare; cotor.

COCHÉ//T ~tă (**~ţi**, **~te**) *adj.* 1) (*despre persoane*) Care cochetează; preocupat de ideea de a plăcea unei persoane de sex opus. 2) (*despre manifestări ale oamenilor*) Care denotă eleganţă; cu purtare plăcută. **Gest ~. Zâmbet ~.** 3) (*despre obiecte*) Care se impune prin eleganţă; cu aspect plăcut. **Mobilier ~. Interior ~. Vilă ~tă.**

A COCHETÁ cochetéz *intranz.* A fi cochet; a face cochetării.

COCHETĂRÍ//E ~i *f.* 1) Comportament cochet. 2) Dorinţă de a plăcea prin originalitatea exteriorului şi a comportării.

COCLÁURI *n. pl. pop., fam.* Locuri pustii şi prăpăstioase.

COCOÁŞ//Ă ~e *f.* 1) Protuberanţă pe spinarea unor animale, formată din grăsime. 2) Deformare patologică a coloanei vertebrale, care duce la formarea unei proeminenţe dorsale; gheb; cifoză.

COCOL//ÓŞ ~oáşe *n.* 1) Bucată sferică dintr-un material; boţ; ghemotoc. 2) Bulgăre de făină, rămas nefiert într-o mâncare care nu a fost bine amestecată. **Mămăligă cu ~oaşe.**

COCÓS *m.*: ♦ **Nucă de ~,** fruct comestibil al cocotierului. ♦ **Lapte de ~,** suc lăptos, extras din fructul cocotierului. ♦ **Ulei de ~,** substanţă grasă, extrasă din fructul cocotierului şi folosită la fabricarea săpunurilor de toaletă.

COCOŞÁ//T ~tă (**~ţi**, **~te**) *adj. şi substantival* Care a făcut cocoaşă; care s-a cocoşat; cu cocoaşă.

COCOTIÉR ~i *m. bot.* Palmier cu trunchiul lung, în vârf având un fascicul de frunze, care produce fructe comestibile.

COCTÉIL ~uri *n.* 1) Băutură obţinută din amestec de alcooluri şi de siropuri. 2) *prin ext.* Recepţie cu un număr redus de participanţi (la care se serveşte această băutură).

COD códuri *n.* 1) Ansamblu de reguli, de precepte sau de prescripţii referitoare la conduită. ~ **de onoare**. **~ul vieţii**. 2) Act normativ care cuprinde o culegere sistematică de reguli juridice dintr-o anumită ramură a dreptului. **~ul muncii**. ~ **penal**. 3) Culegere de legi; codice. 4) Sistem de simboluri care are destinaţia de a reprezenta şi a transmite o informaţie; cifru. ~ **secret**. 5) Culegere de simboluri. ~ **internaţional**. 6) Sistem riguros de relaţii structurale între semne şi ansambluri de semne. ~ **lingvistic**. ~ **grafic**. ♦ ~ **poştal,** sistem de şase cifre, primele trei indicând localitatea, iar ultimele trei oficiul poştal al destinatarului, care se înscrie pe trimiterile poştale, pentru ca acestea să fie identificate cu ajutorul tehnicii automate. ♦ ~ **genetic,** sistem de înregistrare, conservare şi de transmitere a informaţiei ereditare.

A CODÁ codéz *tranz.* (*texte*, *informaţii*) A transpune într-un sistem de semne convenţionale, folosind un cod; a cifra.

CODÁLB ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* 1) (*despre animale*) Care are coadă albă; cu coadă albă. 2) (*despre persoane*) Care are păr blond; cu păr blond; bălan.

CODÁN ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* (*despre animale*) Care are coadă lungă şi stufoasă; cu coadă lungă şi stufoasă.

CODÁN//Ă ~e *f.* Fată tânără (cu cozi); fetişcană.

COD//EÁLĂ ~éli *f. fam.* Stare de codire; şovăială; ezitare; nehotărâre.

CÓDEX ~uri *n. înv. v.* **CODICE**.

CÓDICE *n.* 1) Culegere de legi; cod. 2) Culegere de texte vechi manuscrise.

A CODIFICÁ codífic *tranz.* (*norme*, *dispoziţii legislative*) A reuni într-un cod.

CÓDR//U ~i *m.* 1) Pădure mare şi bătrână. **~ii Moldovei.** 2) Bucată mare dintr-un produs alimentar (pâine, mămăligă, brânză etc.).

COECHIPIÉR ~i *m.* Persoană care face parte dintr-o echipă împreună cu alte persoane.

COERÉN//T ~tă (**~ţi**, **~te**) *adj.* Care constă din elemente strâns legate între ele; constituit din părţi unite ordonat între ele; închegat; logic; armonios.

COERÉNŢ//Ă ~e *f.* 1) Legătură internă strânsă; caracter coerent; unitate; aderenţă; coeziune. 2) Relaţie armonioasă între idei; lipsă de contradicţii.

A COEXISTÁ coexíst *intranz.* A exista simultan; a vieţui paralel, tolerându-se reciproc.

COEXISTÉNŢ//Ă ~e *f.* Existenţă simultană. ♦ **~ă paşnică,** principiu de bază al relaţiilor internaţionale dintre state cu sisteme sociale diferite potrivit căruia statele renunţă la aplicarea forţei, pledând pentru soluţionarea tuturor litigiilor pe calea tratativelor.

COEZIÚN//E ~i *f.* 1) Forţă care uneşte părţile componente ale unei substanţe materiale; atracţie

moleculară. 2) *fig*. Legătură internă strânsă; caracter unitar; aderenţă; coerenţă; unitate.

COGNOSCÍBIL ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* Care poate fi cunoscut; în stare să fie cunoscut.

COHÓRT//Ă ~e *f.* 1) *ist.* (*în armata romană*) Unitate de infanterie, egală cu a zecea parte dintr-o legiune. 2) *fig*. Grup mare de oameni.

CÓIF ~uri *n*. 1) *înv*. Acoperământ de metal pentru protecţia capului în timpul luptei. 2) Caschetă de hârtie cu care se joacă copiii sau folosită pentru a proteja capul de soare.

A COINCÍDE coincíde *intranz*. 1) (*despre acţiuni*, *evenimente*, *fenomene*) A se produce simultan; a avea loc în acelaşi timp. 2) (*despre scopuri*, *sarcini* etc.) A corespunde exact; a se potrivi întocmai. 3) *mat*. (*despre figuri geometrice*) A se suprapune perfect; a se acoperi pe toate liniile.

COINCIDÉN//T ~tă (**~ţi**, **~te**) *adj.* Care coincide; cu proprietate de a coincide; corespunzător; congruent; echivalent.

COINCIDÉNŢ//Ă ~e *f.* 1) Caracter coincident; concordanţă; corespondenţă. **~a figurilor**. 2) Eveniment care se produce întâmplător împreună cu altul; concurs de circumstanţe; corespondenţă. **Prin ~ă**. **~ă curioasă**.

A COINTERESÁ cointereséz *tranz*. (*persoane*) A interesa să participe la realizarea unei acţiuni comune împreună cu alţii; a face să participe la o acţiune comună, trezind interesul material sau spiritual.

COINTERESÁ//T ~tă (**~ţi**, **~te**) *adj.* Care este interesat împreună cu altă persoană.

A COLABORÁ colaboréz *intranz*. 1) A lucra împreună; a participa la elaborarea unei opere sau acţiuni comune; a coopera; a conlucra; a concurge. 2) A scrie sistematic materiale (pentru o publicaţie periodică). **~ la un ziar**.

COLABORATÓR ~i *m*. Persoană care lucrează împreună cu alte persoane asupra unei opere comune; om care colaborează.

COLÁN ~e *n*. 1) Podoabă purtată în jurul gâtului; salbă; colier. 2) Salbă cu decoraţii purtată la gât. 3) Cingătoare împodobită purtată de femei; colier.

A COLAŢIONÁ colaţionéz *tranz*. (*texte manuscrise sau imprimate*, *copii* etc.) A compara pentru a stabili exactitatea sau pentru a constata asemănările şi deosebirile existente; a confrunta.

A COLECTÁ colectéz 1. *tranz*. 1) (*obiecte*, *monede*, *timbre*) A aduna după anumite principii într-un singur loc pentru un anumit scop; a strânge, formând o colecţie. 2) *înv.* (*produse agroindustriale*) A strânge în mod organizat în conformitate cu prevederile planului de stat; a procura prin achiziţie; a achiziţiona. ~ **fructe**. 3) (*fluide*) A aduna într-un recipient. **2**. *intranz*. *med.* (*despre abcese sau răni*) A face puroi.

COLECTÍV I ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* 1) Care se face împreună; realizat prin participarea mai multor persoane; comun. **Muncă ~ă**. **Operă ~ă**. **Contract ~**. 2) Care aparţine tuturor; aflat în posesiunea tuturor; comun; general; public; universal. **Proprietate ~ă**.

COLECTÍV II ~e *n*. Grup de persoane antrenate într-o activitate comună.

COLECTIVIT//ÁTE ~ăţi *f.* Grup social ai cărui membri trăiesc împreună sau posedă bunuri materiale şi interese comune; comunitate.

A COLECTIVIZÁ colectivizéz *tranz*. *înv. ist.* 1) (*mijloace de producţie*) A trece din proprietate particulară în proprietate colectivă prin naţionalizare sau expropriere. 2) (*agricultura*) A transforma pe principii socialiste, prin unirea gospodăriilor ţărăneşti individuale în gospodării colective mari; a cooperativiza. 3) (*ţărani individuali*) A face să se colectivizeze; a cooperativiza.

A SE COLECTIVIZÁ mă colectivizéz *intranz. înv. ist.* A se uni în gospodării colective mari; a se cooperativiza.

COLECTÚR//Ă ~i *f.* Oficiu de colectare a cărţilor pentru aprovizionarea bibliotecilor.

COLÉCŢI//E ~i *f.* 1) Ansamblu de obiecte colectate şi clasate din curiozitate, din intenţii estetice sau ştiinţifice. 2) Serie de publicaţii formând o unitate, apărute în cadrul unei edituri. 3) *med.* Acumulare de puroi.

A COLECŢIONÁ colecţionéz *tranz.* (*obiecte*, *monede*, *timbre* etc.) A aduna după anumite principii într-un singur loc pentru un anumit scop; a strânge, formând o colecţie; a colecta.

COLECŢIONÉR ~i *m.* Persoană care face colecţii.

COLÉG ~i *m.* Persoană care învaţă sau activează împreună cu alte persoane; confrate.

COLEGIÁL ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* 1) Care ţine de colegi; propriu colegilor; de coleg; tovărăşesc; camaraderesc. 2) Care se face în colectiv; exercitat în comun. **Conducere ~ă**. **Convenţie ~ă**.

COLEGIALITÁTE *f.* 1) Caracter colegial. 2) Comportament colegial.

COLÉGI//U I ~i *n. ed.* (*în unele ţări*) Instituţie de învăţământ mediu sau superior.

COLÉGI//U II ~i *n.* 1) Organ de conducere colectivă. ~ **redacţional**. **~ul ministerului de cultură**. 2) Reuniune de persoane cu demnitate sau funcţiune identică. ~ **de cardinali**. ~ **de avocaţi**.

COLÉT ~e *n.* Pachet expediat destinatarului prin poştă.

COLÍBRI *m.* Pasăre exotică de talie foarte mică, cu penaj viu colorat, cu cioc lung, care zboară foarte repede; pasăre-muscă.

COLIÉR ~ e *n.* 1) Podoabă purtată de femei la gât; colan; salbă. 2) Cingătoare împodobită purtată de femei; colan.

COLILÍ//E ~i *f. bot.* Plantă erbacee din familia gramineelor, cu tulpină subţire, erectă, cu peri albi în vârful seminţelor.

COLILÍ//U ~e (**~i**) *adj.* Care este alb ca şi colilia; de culoarea coliliei.

COLÍN//Ă ~e *f.* Ridicătură mică de teren de formă rotundă.

COLIVÍ//E ~i *f.* Cuşcă mică din vergele de metal sau de lemn, în care sunt ţinute păsările cântătoare sau decorative.

COLÍZI//E ~i *v.* **COLIZIUNE**.

COLIZIÚN//E ~i *f.* 1) Ciocnire bruscă şi violentă între două corpuri; şoc. 2) Dispută contradictorie; lipsă de acord; dezacord.

COLNÍC ~e *n.* 1) *v.* **COLINĂ**. 2) Drum îngust care trece peste o colină sau prin pădure.

COLOCATÁR ~i *m.* Persoană care este locatar cu alţii în acelaşi imobil.

COLÓCVI//U ~i *n.* 1) Discuţie pe o temă ştiinţifică. 2) *ed.* (*în unele sisteme de învăţământ*) Control periodic al cunoştinţelor studenţilor, constând în discuţii, lucrări practice sau lucrări de laborator.

COLONÁD//Ă ~e *f.* Serie de coloane, aranjate în unul sau mai multe rânduri, formând un ansamblu arhitectural.

COLONIÁL ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* Care ţine de colonii; provenit din colonii.

COLONIÁLE *f. pl.* Articole de băcănie (ceai, cafea etc.), importate din colonii.

COLONIALÍSM *n.* Politică a unor state imperialiste, constând în cucerirea, subjugarea economică şi politică a unor ţări slab dezvoltate şi în transformarea lor în colonii.

COLONÍ//E ~i *f.* 1) *arh., ist.* (*la finicienii şi grecii antici*) Cetate sau oraş întemeiate în scopuri militare sau comerciale pe un teritoriu străin. 2) Ţară slab dezvoltată, aflată sub dominaţia politică şi economică a unui stat expansionist. 3) Grup

compact de persoane de aceeaşi naţionalitate, care locuiesc într-o ţară străină sau în alt teritoriu. 4) Reuniune de animale din aceeaşi specie, care trăiesc în comun.

COLONÍ//ST ~şti *m*. Persoană originară dintr-o metropolă şi stabilită cu traiul într-o colonie.

A COLONIZÁ colonizéz *tranz*. 1) (*teritorii*, *ţări*) A transforma în colonie. 2) (*ţări sau regiuni cucerite*) A popula cu colonişti. 3) (*regiuni slab populate sau depopulate*) A popula cu oameni aduşi din alte regiuni (ale ţării).

COLONIZAT//ÓR ~oáre (**~óri**, **~oáre**) *adj.* (*despre persoane*, *state*, *popoare*) Care exploatează o colonie; cu posesiuni coloniale. **Naţiune ~ă**.

A COLORÁ coloréz *tranz*. 1) (*obiecte*) A acoperi cu o culoare sau cu un colorant; a vopsi. 2) *fig*. (*stilul*, *exprimarea*) A reliefa prin nuanţe expresive; a nuanţa.

COLORÁN//T I ~tă (**~ţi**, **~te**) *adj.* Care colorează; cu proprietatea de a colora. **Materie ~tă**. **Şampon ~**. **Substanţă ~tă**.

COLORÁN//T II ~ţi *n*. Substanţă de provenienţă naturală sau artificială, care serveşte la colorarea diverselor materiale.

COLORATÚR//Ă ~i *f*. 1) Virtuozitate tehnică în interpretarea vocală, manifestată prin triluri, rulade şi cadenţe. 2) Varietate de culori. 3) Aspect particular de culoare. **~ a pielii**.

COLORÍT ~uri *n*. 1) Nuanţă delicată şi agreabilă a culorilor. 2) Artă de folosire a culorilor. 3) Efect care rezultă din îmbinarea armonioasă a culorilor unui tablou. 4) Totalitate de culori ale unui obiect sau tablou. 5) *fig*. (*despre stil*, *opere literare*) Nuanţă expresivă; varietate de imagini.

COLÓ//S ~şi *m*. 1) Statuie de măreţie şi proporţii enorme. 2) Obiect de mărime neobişnuită. 3) *prin ext. fig.* Persoană de statură şi cu forţă foarte mare.

COLOSÁL ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* 1) Care are proporţii de colos; extraordinar de mare; gigantic; titanic; enorm. 2) *şi adverbial* Care depăşeşte cu mult un anumit nivel de calitate, intensitate etc.; extraordinar; nemaipomenit; teribil; fabulos.

A COLPORTÁ colportéz *tranz*. 1) (*cărţi*) A transporta cu sine pentru vânzare. 2) (*ştiri*, *zvonuri false*) A aduce la cunoştinţă; a transmite; a relata; a comunica.

COLŢÁR ~e *n*. 1) Dulăpior sau poliţă situată în colţul unei camere. 2) Instrument folosit la trasarea unghiurilor drepte sau a liniilor perpendiculare; echer. 3) *constr.* Piesă de metal sau de lemn în formă de unghi drept, folosită la consolidarea unei îmbinări.

COLÚMN//Ă ~e *f*. *arhit.* Monument (antic) în formă de coloană izolată, ridicat în cinstea unui eveniment istoric important. **~a lui Traian.**

A COMANDÁ cománd *tranz*. 1) (*armate*, *trupe*, *detaşamente*, *echipe*, *vase militare*) A conduce, exercitându-şi autoritatea printr-o comandă. 2) (*acţiuni*) A anunţa printr-o comandă sau printr-un semnal. 3) (*urmat de o propoziţie complementară*) A cere în mod autoritar şi oficial; a porunci; a ordona; a dispune. 4) (*îmbrăcăminte*, *încălţăminte*, *obiecte*, *lucruri*) A solicita să producă la comandă. 5) (*mâncare*, *băuturi*) A solicita, făcând comandă într-un local de consum.

COMANDAMÉNT ~e *n*. 1) *milit.* Organ de conducere militară. 2) *fig*. Ordin scurt.

COMANDÁN//T ~ţi *m*. *milit.* Persoană (de obicei militar cu grad de ofiţer) aflată la post de comandă; conducător. **~ul trupelor aeropurtate. ~ul navei.**

COM//ÁNDĂ ~énzi *f*. 1) Dispoziţie, scrisă sau orală, emisă de o autoritate sau de o persoană oficială, spre a fi îndeplinită de cei vizaţi; ordin; poruncă. 2) Funcţie de conducere militară. 3) Cerere prin care se solicită livrarea unui produs, executarea unei lucrări sau prestarea unui serviciu.

4) Marfă comandată. 5) Operaţie prin care se manevrează un sistem tehnic. 6) Element al unui mecanism, care asigură funcţionarea ansamblului. 7) *tehn. inform.* Instrucţiune transmisă calculatorului spre îndeplinire; parte integrantă a informaţiei transmise calculatorului de către utilizator.

A COMANDITÁ comanditéz *tranz. econ., fin.* (*fonduri*) A pune la dispoziţie prin comandită unei întreprinderi industriale sau comerciale.

COMÁRNIC ~e *n. pop., reg.* 1) Construcţie primitivă în care locuiesc ciobanii la stână. 2) Poliţă la stână pe care se pune caşul la uscat.

A COMASÁ comaséz *tranz.* (*terenuri*, *instituţii*, *unităţi agricole*, *industriale sau comerciale*) A uni în vederea obţinerii unui randament optim; a uni pentru a optimiza.

COMBATÁN//T ~tă (**~ţi**, **~te**) *adj. şi substantival* 1) Care ia parte la lupte; participant la un război. 2) *fig*. Care luptă activ pentru o cauză; luptător înfocat; militant.

A COMBÁTE combát *tranz.* 1) (*idei*, *teorii*, *atitudini sau persoane care le susţin*) A respinge, aducând contraargumente. 2) (*calamităţi naturale*, *epidemii*, *maladii*) A face să dispară, făcând uz de eforturi şi procedee corespunzătoare.

COMBÁTIV ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* 1) Care luptă cu dârzenie şi cu perseverenţă; caracterizat prin luptă activă şi dârză. 2) (*despre manifestări ale oamenilor*) Care denotă dorinţă de luptă; orientat spre luptă. **Instinct ~. Spirit ~.**

COMBATIVITÁTE *f.* Caracter combativ.

A COMBINÁ combín 1) (*lucruri*, *elemente diferite*) A uni într-o ordine determinată. 2) (*intenţii*, *planuri*, *idei* etc.) *fam*. A reprezenta în minte; a schiţa în gând; a urzi; a zămisli; a plăsmui; a concepe. 3) *chim.* A face să se combine.

A SE COMBINÁ se combínă *intranz. chim.* (*despre atomi*, *molecule sau radicali ai unor substanţe*) A se uni printr-o reacţie chimică, formând un compus stabil.

COMBINÁT I ~e *n.* Unitate economică care reuneşte mai multe întreprinderi cu activitate de producţie interdependentă; complex. **~ul chimic.**

COMBINÁ//T II ~tă (**~ţi**, **~te**) *adj.* Care este format prin combinarea mai multor elemente; realizat prin reunirea unor componente diferite.

COMBINÁŢI//E ~i *f.* 1) Asamblare a elementelor într-o ordine determinată; reunire combinată a elementelor; aranjament. **~ia culorilor**. 2) Măsură luată în vederea asigurării succesului unei acţiuni reprobabile; manevră iscusită, prin care se maschează realitatea; şiretlic; truc; tertip. 3) *chim.* Reacţie chimică dintre două substanţe simple. 4) Substanţă compusă obţinută din această reacţie.

COMBINEZ//ÓN ~oáne *n.* 1) Articol de lenjerie femeiască purtat sub rochie, împodobit cu dantelă sau cu aplicaţii; furou. 2) Îmbrăcăminte de lucru, constând dintr-o vestă unită cu pantalonii, purtată peste hainele obişnuite, pentru a le proteja de murdărie; salopetă.

COMEDÍ//E ~i *f.* 1) Piesă de teatru destinată să producă râsul prin prezentarea ridicolului de situaţii, de moravuri şi de caractere. 2) Ansamblu de acţiuni care provoacă râsul. 3) *literat.* Gen literar care este bazat pe comicul situaţiilor şi caracterelor.

COMÉDI//E ~i *f. pop., fam.* 1) Întâmplare sau situaţie ciudată; poznă. 2) Acţiune sau lucru surprinzător şi dezagreabil.

COMEMOR//ÁRE ~ări *f.* Ceremonie solemnă prin care se comemorează amintirea unei persoane sau a unui eveniment.

COMEMORATÍV ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* Care comemorează un eveniment sau o personalitate; destinat să comemoreze. **Monument ~. Placă ~ă.**

COMENSURÁBIL ~ă (**~i**, **~e**) *adj. mat.* (*despre*

două sau mai multe mărimi) Care are o unitate de măsură comună; în stare a fi măsurat cu aceeaşi unitate de măsură. **Linii ~e**. **Numere ~e**.

A COMENTÁ comentéz *tranz*. 1) (*evenimente*, *fapte*, *fenomene*) A expune, atribuind o semnificaţie personală; a interpreta. 2) (*texte literare*, *istorice*, *articole de lege*) A explica printr-un comentariu.

COMENTÁRI//U ~i *n*. 1) Ansamblu de note scrise sau de remarci orale prin care se comentează un text. 2) Expozeu critic de noutăţi sau informaţii. 3) Material publicistic care conţine un astfel de expozeu.

COMENTATÓR ~i *m*. 1) Autor de comentarii literare, istorice sau juridice. 2) Persoană care comentează ştiri de actualitate (la radio, la televiziune, în presă).

COMERCIÁL ~ă (**~i**, **~e**) *adj*. Care ţine de comerţ; propriu comerţului; de negoţ; negustoresc. **Bancă ~ă. Muzică ~ă.**

A COMERCIALIZÁ comercializéz *tranz*. (*mărfuri*, *bunuri materiale*) A face să devină obiect de comerţ; a pune în circulaţie în calitate de obiect de comerţ.

COMERCIÁN//T ~ţi *m*. Persoană care face comerţ privat; negustor.

COMÉRŢ *n*. 1) Activitate economică de realizare a mărfurilor prin procesul de vânzare-cumpărare; negoţ. 2) Ramură a economiei naţionale, în care se realizează circulaţia mărfurilor.

COMESTÍBIL ~ă (**~i**, **~e**) *adj*. Care poate servi drept aliment pentru om; bun de mâncat. **Ciuperci ~e. Fructe ~e.**

COMÉT//Ă ~e *f*. Astru nebulos care descrie în jurul soarelui o elipsă foarte alungită şi care este însoţit de un apendice luminos; stea cu coadă.

CÓMIC I ~i *m*. 1) Actor de comedie. 2) Autor de comedii.

CÓMIC II *n*. 1) *est.* Categorie estetică care include în sfera sa motivele şi situaţiile ce provoacă râsul. 2) Factor care provoacă râsul.

CÓMIC III ~ă (**~i**, **~e**) *adj*. 1) Care ţine de comedie; propriu comediei. **Stil ~**. **Piesă ~ă**. 2) Care provoacă râsul; plin de haz; hazliu; nostim; amuzant. **Situaţie ~ă**. **Faţă ~ă**. **Gând ~**

CÓMICS ~uri *n*. Povestire în imagini (desene), însoţite de scurte texte, sub forma unor seriale publicate în presă sau în broşuri; bandă desenată.

CÓMI//S ~şi *m*. *înv*. *ist.* Dregător care avea în grija sa caii şi grajdurile curţii domneşti.

COMISI//ÓN ~oáne *n*. 1) Sarcină dată unei persoane constând în procurarea sau în transmiterea unui obiect. 2) Plată în bani ce revine persoanei care a îndeplinit o astfel de sarcină.

A COMISIONÁ comisionéz *tranz*. (*mărfuri*, *bunuri* etc.) A procura prin comision; a obţine prin intermediul unui comisionar.

COMISIONÁR ~i *m*. 1) Persoană care mijloceşte o operaţie comercială în schimbul unei remuneraţii; intermediar. 2) Persoană care se ocupă de transmiterea scrisorilor şi pachetelor pe cale particulară.

A COMÍTE comít *tranz*. (*acţiuni reprobabile*) A transpune în fapt; a face să aibă loc; a săvârşi; a înfăptui.

COMITÉT ~e *n*. Organ de conducere colectivă.

COMÓ//D ~dă (**~zi**, **~de**) *adj*. 1) Care poate fi folosit sau mânuit cu uşurinţă; potrivit la utilizare; uşor de întrebuinţat; practic; convenabil; confortabil. 2) *fig.* (*despre persoane*) Care duce o viaţă liniştită; obişnuit să trăiască fără eforturi deosebite; indolent.

COMÓD//Ă ~e *f*. Mobilă joasă cu sertare mari suprapuse în care se păstrează lenjeria; scrin.

COMODIT//ÁTE ~áţi *f*. 1) Stare comodă; confort. 2) Atitudine comodă. 3) *la pl*. Ansamblu de obiecte care formează o stare de confort.

COMÓȚI//E ~i *f.* 1) *med.* Traumă a organismului sau a unei părți a acestuia, cauzată de un șoc brusc și violent. **~e cerebrală**. 2) *fig*. Emoție violentă.

COMPÁC//T ~tă (~ți, ~te) *adj.* 1) Care este format din elemente coerente; constituit din elemente strâns legate între ele; îndesat; dens. 2) (*despre mulțimi*, *grupuri de oameni*) Care este format din multe persoane strânse la un loc.

A COMPACTÁ compactéz *tranz*. 1) (*materiale*, *sol* etc.) A face să devină compact; a presa pentru a reduce volumul. 2) (*cărți*) A coase într-o copertă moale; a lega; a broșa.

COMPANÍ//E ~i *f.* 1) Grup de companioni uniți prin relații de prietenie; tovărășie. 2) Reuniune de persoane care își petrec timpul liber împreună; societate. 3) *econ.* Întreprindere comercială sau industrială cu un statut comun; societate.

COMPÁNI//E ~i *f. milit.* Subunitate militară mai mare decât plutonul și mai mică decât batalionul, sub ordinele unui căpitan; roată.

COMPANIÓN ~i *m*. Persoană care își petrece timpul liber împreună cu alte persoane, având deprinderi și ocupații comune și stabilind relații de familiaritate; prieten; amic; camarad, tovarăș.

A COMPARÁ compár *tranz*. (*ființe*, *obiecte*) A examina simultan sau succesiv în vederea stabilirii similitudinilor și diferențelor; a confrunta.

COMPARTIMÉNT ~e *n*. 1) Cabină într-un vagon de cale ferată separată prin pereți subțiri și având banchete pentru două, patru sau șase persoane; cupeu. 2) Spațiu limitat, obținut prin divizarea unei suprafețe plane. 3) Diviziune dintr-o încăpere sau dintr-o mobilă. 4) Domeniu de activitate; sector; sferă. 5) Porțiune a unei lucrări scrise; parte; subdiviziune.

COMPASIÚNE *f.* Sentiment de înțelegere a suferințelor și a nenorocirilor cuiva; milă; compătimire.

COMPATÍBIL ~ă (~i, ~e) *adj.* Care poate exista sau activa împreună; în stare să existe sau să activizeze împreună. **Factori ~i. Caractere ~e.**

COMPATRIÓ//T ~ți *m*. Persoană care este originară din aceeași țară, în raport cu altele.

A COMPĂTIMÍ compătimésc 1. *tranz*. (*persoane*) A trata cu compasiune; a deplânge; a deplora; a jeli. **2**. *intranz*. A fi cuprins de compasiune față de suferințele cuiva; a suferi împreună.

A COMPENSÁ compenséz *tranz*. 1) (*pierderi*, *lucruri consumate sau cheltuite*) A acoperi printr-o compensație. 2) (*pagube*, *prejudicii*) A plăti atât cât costă; a răsplăti. 3) (*efectul unor forțe*) A neutraliza în mod reciproc. 4) (*organisme*) A face să se compenseze.

A SE COMPENSÁ se compenseáză *intranz*. (*despre organisme*) A-și restabili echilibrul funcțional; a reveni la starea de funcționare normală.

COMPENSÁȚI//E ~i *f.* 1) Avantaj care compensează o pierdere 2) Operație financiară de reglare a vânzărilor și cumpărărilor prin virament reciproc.

COMPETÉN//T ~tă (~ți, ~te) *adj.* 1) Care dispune de informație vastă; cu cunoștințe profunde. 2) Care are atribuție legală de a se ocupa de o anumită problemă; în drept să studieze o afacere. **Autoritate ~tă**. **Judecată ~tă**.

COMPETÉNȚ//Ă ~e *f.* 1) Caracter competent. 2) Ansamblu de informații teoretice și deprinderi practice; cunoștință. **A avea ~ă**. **A studia cu ~ă**. **A dobândi ~ele profesionale necesare.** 3) Persoană competentă (într-un domeniu de practici sociale). **A consulta o ~ă**.

COMPETÍȚI//E ~i *f.* 1) Luptă între două sau mai multe persoane sau state, organizații care urmăresc același avantaj sau același rezultat; concurs;

concurentă; rivalitate; întrecere. 2) Reuniune constând în lupta pentru întâietatea în una sau în mai multe probe sportive, învingătorii căreia sunt declaraţi campioni şi li se acordă o anumită distincţie; întrecere sportivă; concurs.

A COMPILÁ compiléz *tranz*. (*idei*, *fapte de împrumut*, *documente variate*) A reuni, elaborând o lucrare lipsită de originalitate.

COMPILÁŢI//E ~i *f*. Lucrare compilată; operă lipsită de originalitate, conţinând idei extrase din diverse surse.

A COMÁNDÁ comândéz *tranz*. *pop*. *înv.* A da în calitate de comând.

A SE COMPLĂCEÁ mă complác *intranz*. 1) A avea plăcere; a găsi satisfacţie. 2) A fi mulţumit (de o anumită situaţie), fără a căuta să o depăşească.

COMPLÉC//T ~tă (~ţi, ~te) *adj*. *v*. **COMPLET**.

A COMPLECTÁ complectéz *tranz*. *v*. **A COMPLETA**.

COMPLÉ//T I ~tă (~ţi, ~te) *adj*. 1) Care include elemente necesare; constituit din toate părţile componente impuse; desăvârşit; întreg; deplin. **Joc ~**. **Serviciu ~**. **Opere ~te**. **Echipaj ~**. **Eşec ~**. 2) (*despre recipiente*, *săli*, *vehicule de transport în comun*) Care are toate locurile ocupate; fără locuri libere. 3) (*despre persoane*) Care are toate facultăţile dezvoltate; fără lacune în dezvoltare.

COMPLÉT II ~uri *n*. 1) Obiect de îmbrăcăminte din două (sau trei) piese asortate; costum. 2) *jur*.: **~ de judecată,** colectiv alcătuit din numărul legal de judecători şi asesori care iau parte la soluţionarea unui litigiu, în sala de judecată.

A COMPLETÁ completéz *tranz*. A face să fie complet (adăugind ceea ce lipseşte); a întregi; a complini.

COMPLÉ//X I ~xă (~cşi, ~xe) *adj*. 1) Care conţine mai multe elemente diferite; format din mai multe părţi; complicat. **Frază ~xă**. **Personaj ~**. 2) Care reclamă un efort intelectual pentru a fi înţeles; greu de înţeles; complicat; dificil. **Situaţie ~xă**. **Mecanism ~**.

COMPLÉX II ~e *n*. 1) *econ.* Unitate economică care reuneşte mai multe întreprinderi cu activitatea de producţie interdependentă, combinat. 2) *arhit.* Ansamblu de construcţii reunite în funcţie de utilitatea lor. **~ turistic**. **~ sportiv**. 3) *psihol.* Ansamblu de sentimente, de tendinţe şi de stări de spirit inconştiente, formate în copilărie, care condiţionează comportamentul ulterior al unei persoane. ♦ **A avea ~e,** a fi timid. ♦ **Fără ~e,** care acţionează în mod firesc; fără ezitare. ♦ **~ de inferioritate,** sentiment de neîncredere în forţele proprii. ♦ **~ul lui Oedip** ataşament erotic faţă de un părinte de sex opus.

COMPLEXITÁTE *f*. Caracter complex. **~ a situaţiei**. **~ de calcul**.

A COMPLICÁ complíc *tranz*. A face să se complice.

A SE COMPLICÁ se complícă *intranz*. (*despre stări de lucruri*, *situaţii*) A deveni mai dificil, mai grav; a se înrăutăţi; a se înăspri; a se agrava.

COMPLÍC//E I ~i *m*. Persoană care participă sau contribuie la realizarea unei fapte reprobabile; acolit. **~ele asasinului**.

COMPLÍCE II *adj*. *invar*. Care favorizează săvârşirea unei acţiuni reprobabile; caracterizat printr-un acord secret. **Ton ~**. **Tăcere ~**. **Aparenţă ~**. **Atitudine ~**. **Surâs ~**.

COMPLICITÁTE *f*. 1) Acţiune complice; participare intenţionată la săvârşirea unei fapte reprobabile. 2) Acord tacit, spontan şi deseori inexprimabil între persoane. **Zâmbet de ~**.

COMPLÓT ~uri *n*. Proiect elaborat în secret, prin care un grup de persoane unelteşte săvârşirea unor acţiuni împotriva statului sau a unei persoane; conspiraţie; conjuraţie. **~ul lui Brutus.**

A COMPLOTÁ complotéz *intranz*. A pune la cale un complot; a unelti; a conspira; a conjura.

COMPLOTÍ//ST ~şti *m*. Persoană care participă la un complot; om care complotează.

COMPONÉN//T I ~tă (~ţi, ~te) *adj.* Care constituie, intră în compoziţia unui ansamblu; aflat în compoziţia unui corp; alcătuitor. **Parte ~tă. Element ~. Forţă ~tă.**

COMPONÉN//T II ~ţi *m*. 1) Element din structura unui corp. 2) Substanţă care face parte dintr-un compus chimic. 3) Element integrant dintr-un sistem tehnic.

COMPONÉNŢ//Ă ~e *f*. 1) Modalitate de structurare internă a elementelor componente ale unui întreg; compoziţie. 2) Ansamblu de elemente componente; compoziţie.

A COMPORTÁ compórt *tranz*. 1) A include în sine; a conţine. Toate regulile comportă excepţii. 2) A implica în mod necesar; a cere; a necesita; a reclama.

A SE COMPORTÁ mă compórt *intranz*. A se impune prin conduită; a se purta.

A COMPOSTÁ compostéz *tranz*. (*bilete*, *facturi* etc.) A viza sau a valida cu compostorul.

A COMPRIMÁ comprím *tranz*. 1) (*corpuri*, *obiecte* etc.) A reduce din volum cu ajutorul unei forţe exterioare. 2) (*sentimente*, *stări sufleteşti*) A împiedica să se manifeste; a stăvili printr-un efort de voinţă; a înăbuşi; a înăduşi; a înfrâna. 3) (*personalul unei întreprinderi*) A face mai mic, ca urmare a limitării statelor; a reduce. 4) (*texte*) A micşora din volum; a reduce; a condensa; a prescurta.

COMPRIMÁBIL ~ă (~i, ~e) *adj.* Care poate fi comprimat; în stare să fie comprimat; compresibil.

COMPRIMÁT I ~e *n*. Preparat farmaceutic, dozat, de forma unui disc, care se administrează pe cale bucală; pastilă; tabletă; hap; bulin.

COMPRIMÁ//T II ~tă (~ţi, ~te) *adj.* Care a fost supus comprimării; cu volumul redus prin presare. **Aer ~. Pudră ~tă.**

COMPROMÍ//S I ~să (~şi, ~se) *adj.* 1) (*despre persoane*) Care s-a compromis; cu reputaţia pătată; discreditat; dezonorat. 2) (*despre acţiuni*, *planuri* etc.) Care este pus în pericol; aflat în primejdie; primejduit; zădărnicit. **Recoltă ~să.**

COMPROMÍS II ~uri *n*. 1) Acord obţinut prin cedări reciproce; concesie. 2) Convenţie prin care părţile cointeresate apelează la un arbitru în vederea rezolvării unui litigiu dintre ele.

A COMPROMÍTE compromít *tranz*. 1) (*persoane*, *teorii*, *cauze* etc.) A face să se compromită; a discredita. 2) A expune unui pericol; a primejdui; a periclita.

A SE COMPROMÍTE mă compromít *intranz*. A-şi pierde buna reputaţie, admiţând un compromis; a se discredita.

COMPROMIŢĂT//ÓR ~oáre (~óri, ~oáre) *adj.* Care compromite; în stare să compromită. **Opinie ~oare. Scrisoare ~ oare. Om ~or. Relaţii ~oare.**

A COMPÚNE compún *tranz*. 1) (*ansambluri*, *totalităţi* etc.) A forma prin reunire; a constitui. **Literatura de lingvistică compune partea cea mai mare a bibliotecii sale.** 2) (*opere artistice*) A produce în urma unui efort susţinut; a plăsmui; a crea; a realiza.

COMPÚ//S I ~să (~şi, ~se) *adj.* Care constă din mai multe elemente; format din mai multe părţi componente.

COMPÚ//S II ~şi *m*. *chim*. Corp constând din mai multe substanţe; substanţă compusă; combinaţie.

COMPÚTER ~e *n. cibern., electron., tehn. inform.* Aparat electronic pentru prelucrarea şi vizualizarea informaţiilor provenite de la o serie de periferice; calculator (electronic); ordinator.

COMÚN ~ă (~i, ~e) *adj.* 1) Care aparţine mai

multor persoane; referitor la mai multe persoane. **Casă ~ă**. **Pământ** ~. **Caracter** ~. 2) Care se face împreună; realizat de mai multe persoane; colectiv. **Muncă ~ă**. **Operă ~ă**. **Acţiune ~ă**. 3) Care aparţine tuturor; aflat în posesiunea tuturor; obştesc; general; public; universal; colectiv. **Bun** ~. **Interes** ~. **Voinţă ~ă**. **Drept** ~. 4) Care este lipsit de originalitate; de rând; obişnuit; ordinar; banal; uzual; vulgar. **Metodă ~ă**. **Figură ~ă**. **Stil** ~. **Manieră ~ă**. ♦ **În ~,** împreună. ♦ **Loc ~,** idee banală; banalitate. ♦ **A ieşi din ~,** a se deosebi; a se distinge.

COMUNÁL ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* Care aparţine unei comune; referitor la o comună. **Şcoală ~ă**. **Drum ~.**

COMUNÁR//D ~zi *m*. *ist.* Participant la Comuna din Paris (1871).

A COMUNICÁ comúnic 1. *tranz*. 1) (*informaţii*, *noutăţi*, *ştiri* etc.) A face cunoscut; a aduce la cunoştinţă; a transmite; a relata. 2) (*căldură*, *mişcare* etc.) A face să treacă (de la un obiect la altul); a transmite; a conduce. **2**. *intranz*. 1) (*despre persoane*, *comunităţi sociale*) A întreţine relaţii permanente; a fi în legături de prietenie. 2) A fi în legătură printr-o trecere. **Coridorul comunică cu bucătăria.**

COMUNIC//ÁRE ~ări *f*. 1) Informaţie anunţată publicului pe cale orală sau scrisă; anunţ; ştire; veste; înştiinţare. 2) Referat ştiinţific de proporţii reduse.

COMUNICÁT ~e *n*. Anunţ pe care un organ competent îl comunică publicului. ~ **de presă.**

COMUNICÁTIV ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* 1) Care comunică uşor; capabil să stabilească uşor relaţii cu oamenii; sociabil. **Spirit** ~. 2) (*despre manifestări ale oamenilor*) Care comunică cu facilitate; caracterizat prin tendinţa de a câştiga simpatie. **Privire ~ă**. **Râs** ~.

COMUNICÁTIVITATE *f*. Caracter comunicativ.

COMUNICÁŢI//E ~i *f*. 1) Mijloc de comunicare între diferite puncte; legătură; contact. 2) Sistem tehnic prin care comunică persoanele. 3) Mesaj comunicat prin acest sistem tehnic; anunţ; aviz.

COMUNIT//ÁTE ~ăţi *f*. 1) Caracter comun; unitate. **~atea gusturilor**. **~ate de interese**. 2) Grup social ale cărui membri trăiesc împreună sau posedă bunuri materiale şi interese comune; colectivitate. 3) Totalitate de persoane care trăiesc în aceeaşi localitate. 4) Ansamblu de state, unite prin interese economice, politice şi culturale comune. **~atea Europeană.**

A COMUTÁ comút 1. *tranz*. 1) (*conexiunile unui circuit electric*) A modifica succesiv. 2) (*aparate electrice*) A racorda la reţea. 3) (*unităţi de limbă*) A substitui consecutiv. **2**. *intranz*. (*despre unităţi de limbă*) A putea fi substituit într-un anumit context.

COMUTATOÁRE *f*. Maşină electrică care transformă curentul alternativ în curent continuu şi invers.

COMUTAT//ÓR ~oáre *n*. Dispozitiv care permite comutarea unui circuit electric sau a conexiunilor între circuituri; întrerupător.

CONABÍ//U ~e (**~i**) *adj. şi substantival* Care are culoare roşie-închisă; de culoarea vişinei coapte; vişiniu.

CONAŢIONÁL ~i *m*. Persoană care face parte din aceeaşi naţiune împreună cu alte persoane.

A CONĂCĂRÍ conăcărésc *intranz*. A fi conăcar; a practica ocupaţia de conăcar.

A CONĂCÍ conăcésc *înv*. **1**. *intranz*. A face un popas (la un conac); a poposi. **2**. *tranz*. (*persoane*) A primi temporar în gazdă; a găzdui.

A CONCASÁ concaséz *tranz*. (*materiale solide*) A sparge în bucăţi mici.

A CONCÉDE concéd *tranz*. (*drepturi*, *privilegii*) A acorda în calitate de favoare.

A CONCEDIÁ concediéz *tranz*. (*persoane*) A da afară ca fiind necorespunzător; a elibera; a scoate; a

răsturna; a zbura; a destitui.

CONCÉDI//U ~i *n*. Perioadă de timp în care salariaţii sunt scutiţi în mod legal de a munci, fiind remuneraţi în mod corespunzător. ~ **de odihnă**. ~ **medical**.

A CONCENTRÁ concentréz *tranz*. 1) A face să se concentreze. 2) *milit.* (*rezervişti*) A chema temporar în timp de pace sub arme pentru instrucţie, pentru perfecţionarea pregătirii militare sau pentru alte motive. 3) (*trupe militare*) A aduna într-un singur loc în scopuri strategice.

A SE CONCENTRÁ mă concentréz *intranz*. 1) A se strânge în cantitate mare (într-un singur loc). **Demonstranţii s-au concentrat în faţa gării.** 2) A-şi fixa în mod conştient forţele intelectuale sau fizice (într-o singură direcţie); a se încorda.

A CONCÉPE concép 1. *tranz*. 1) A elabora printr-un concept; a realiza în gând; a schiţa; a eboşa. 2) A pătrunde cu mintea; a pricepe; a înţelege; a sesiza. **2**. *intranz*. A rămâne însărcinată; a purcede grea.

CONCÉPT ~e *n*. 1) Idee generală; reprezentare generală şi abstractă; noţiune. 2) Variantă iniţială schematică a unei lucrări; ciornă; schiţă; eboşă; crochiu.

CONCEPTUÁL ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* Care ţine de concepte; referitor la concepte; abstract.

CONCÉPŢI//E ~i *f*. 1) Mod de concepere. 2) Proces de apariţie a unei fiinţe ca urmare a fecundării. 3) Ansamblu de idei generale; sistem de concepte.

A CONCERTÁ concertéz *intranz*. A da concerte; a fi în concert.

CONCÉSI//E ~i *f*. 1) Renunţare benevolă la un drept în folosul altuia. 2) Acord obţinut prin cedări reciproce; compromis.

A CONCESIONÁ concesionéz *tranz*. *jur.* (*bunuri materiale*) A da în concesiune; a pune la dispoziţie printr-un act oficial.

CONCESIÚN//E ~i *f*. *jur.* Contract prin care unei persoane fizice sau juridice i se acordă dreptul de a exploata diferite servicii (publice) sau bunuri (ale statului).

CONCETĂŢ//EÁN ~éni *m*. Persoană care este cetăţean al aceluiaşi stat împreună cu alte persoane.

A CONCHÍDE conchíd 1. *tranz*. A termina, trăgând o concluzie; a conclude. **2**. *intranz*. A trage o concluzie.

CÓNCI ~uri *n*. Pieptănătură femeiască realizată prin strângerea şi răsucirea părului la ceafă sau în creştetul capului în formă ovoidală; coc; moţoc.

A CONCILIÁ conciliéz *tranz*. 1) (*opinii*, *interese* etc.) A face să devină compatibil, înlăturând contradicţiile; a pune în concordanţă, făcând abstracţie de divergenţele existente. 2) *jur*. (*persoane*) A împăca, aplanând un litigiu.

CONCILIÁN//T ~tă (**~ţi**, **~te**) *adj.* Care cade de acord; înclinat spre cedări.

CONCILIAT//ÓR ~oáre (**~óri**, **~oáre**) *adj.* 1) Care conciliază; orientat spre concilierea unor părţi opuse. **Remediu ~**. 2) *şi substantival* Care caută o soluţie de compromis; cu caracter de compromis; împăciuitorist. **Rol de ~**.

CONCÍ//S ~să (**~şi**, **~se**) *adj. şi adverbial* Care constă din puţine cuvinte; exprimat în puţine cuvinte; succint; laconic; lapidar; concentrat. **Informaţie ~să. A se exprima ~.**

CONCÍZIE *f*. Caracter concis; exprimare laconică; laconism.

A CONCLÚDE conclúd *tranz*. *rar* A termina trăgând o concluzie; a conchide.

CONCLUDÉN//T ~tă (**~ţi**, **~te**) *adj. şi adverbial* 1) Care convinge; care aduce o confirmaţie; bazat pe probe convingătoare; confirmativ; probant. **Experienţă ~tă**. **Rezultat ~**. 2) Care conclude; exprimat în calitate de concluzie; conclusiv. **Decizie ~tă**.

CONCLUSÍV ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* Care conclude; exprimat în calitate de concluzie; concludent. **Decizie ~ă**. **Propoziţie ~ă.**

CONCLÚZI//E ~i *f.* 1) Consecinţă dedusă dintr-o serie de argumente sau constatări; raţionament final; deducţie. 2) Parte finală a unei opere sau a unei expuneri, care cuprinde ideile esenţiale de bază.

CONCOMITÉN//T ~tă (**~ţi**, **~te**) *adj. şi adverbial* Care se produce în acelaşi timp; coincident în timp; simultan. **Evenimente ~e. A vorbi ~.**

A CONCORDÁ concórdă *intranz.* A fi în acord deplin; a se afla în armonie perfectă; a se potrivi; a cadra; a se armoniza; a corespunde.

CONCORDÁN//T ~tă (**~ţi**, **~te**) *adj.* Care concordă; cu proprietatea de a concorda; corespunzător. **Versiuni ~te**.

CONCORDÁNŢ//Ă ~e *f.* Caracter concordant; corespondenţă; coincidenţă; congruenţă. **~a timpurilor.**

CONCÓRDIE *f.* Stare de bună înţelegere între membrii unui grup; acord; armonie. **Aici domneşte ~ia**.

A CONCRÉŞTE concrégte *intranz.* (*despre organisme vegetale sau animale, lucruri, fenomene* etc.) A creşte împreună, unindu-se într-un tot.

CONCRÉ//T ~tă (**~ţi**, **~te**) *adj. şi substantival* 1) Care poate fi perceput cu organele de simţ; cu proprietatea de a fi perceput cu simţurile; real; material; palpabil; perceptibil. **Lucru ~.** 2) Care exprimă realitatea cu claritate; lipsit de confuzii; precis. **Spirit ~. Idee ~tă. Imagine ~tă**.

A CONCRETIZÁ concretizéz *tranz.* 1) A prezenta în mod concret. 2) A face să se concretizeze.

A SE CONCRETIZÁ se concretizează *intranz.* A deveni concret; a căpăta contururi reale.

A SE CONCREŢIONÁ se concreţionează *intranz.* (*despre compuşi metalici sau organici*) A se transforma în concreţiune; a deveni solid ca urmare a unui tratament termic.

A CONCURÁ concuréz 1. *intranz.* 1) A participa la un concurs; a lua parte la o competiţie. 2) A duce spre un scop comun; a tinde spre acelaşi rezultat; a converge. 3) *econ., comerţ* A fi în concurenţă; a se afla în concureţă (unul cu altul). 4) A lupta pentru întâietate. **2**. *tranz.* (*persoane*, *întreprinderi* etc.) A întrece în concurenţă.

A SE CONCURÁ mă concuréz *intranz.* A se lupta (unul cu altul) făcând concurenţă.

CONCURÉN//T I ~tă (**~ţi**, **~te**) *adj.* 1) Care concurează; aflat în concurenţă. **Monopoluri ~te**. 2) Care tinde spre acelaşi rezultat; orientat spre acelaşi scop. **Forţe ~te**.

CONCURÉN//T II ~ţi *m.* 1) Persoană care concurează cu alta în vederea atingerii aceluiaşi scop; rival; adversar. 2) Participant la un concurs; emul. 3) Agent economic sau comercial aflat în concurenţă.

CONCURÉNŢ//Ă ~e *f.* 1) Luptă între două sau mai multe persoane (sau state, organizaţii) care urmăresc acelaşi avantaj sau acelaşi rezultat; concurs; întrecere; competiţie; rivalitate. 2) Raport între doi sau mai mulţi producători, comercianţi care luptă pentru acapararea pieţei, a clientelei, în vederea obţinerii unui profit maxim.

A CONCÚRGE concúrg *intranz. înv.* 1) A se orienta spre un punct comun, venind din diferite direcţii; a converge. 2) A lucra împreună; a participa la elaborarea unei opere sau acţiuni comune; a colabora; a conlucra; a coopera.

CONCÚRS ~uri *n.* 1) Luptă între două sau mai multe persoane fizice sau juridice (state, organizaţii) care urmăresc acelaşi avantaj sau acelaşi rezultat; întrecere; concurenţă; competiţie; rivalitate. 2) Probă prin care mai mulţi candidaţi concurează pentru ceva (pentru obţinerea unui post, a unei burse, pentru admiterea într-o instituţie de

învăţământ etc.), în condiţiile unui număr de locuri limitat. 3) *sport.* Reuniune constând în lupta pentru întâietate în una sau mai multe probe sportive, învingătorii cărora sunt declaraţi campioni şi li se acordă o anumită distincţie; întrecere sportivă; competiţie. 4) Aport material; ajutor; sprijin; contribuţie. ♦ ~ **de împrejurări,** ansamblu de împrejurări care influenţează la un moment dat o stare de lucruri; coincidenţă de fapte.

A CONDAMNÁ condámn *tranz.* 1) (*persoane culpabile*) A pedepsi printr-o hotărâre judecătorească; a supune unei osânde; a osândi. 2) (*fapte*, *acţiuni*, *persoane* etc.) A blama cu severitate. 3) (*bolnavi*) A declara ca fiind fără nici o speranţă de salvare. 4) (*persoane*) A supune unei acţiuni penibile. **Situaţia financiară ne condamnă la economie maximă**. 5) A interzice în mod formal. **Legea condamnă bigamia**. 6) (*uşi*, *ferestre*, *deschizături* etc.) A astupa definitiv.

CONDAMNÁBIL ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* Care poale fi condamnat; în stare să fie condamnat; pasibil de condamnare; reprobabil.

CONDÉ//I ~ie *n.* 1) Unealtă de scris în formă de beţişor, prevăzut la un capăt cu un dispozitiv special pentru peniţă; toc. 2) Creion special folosit la înnegrirea sprâncenelor. 3) *fig.* Talent scriitoricesc; pană.

A CONDENSÁ condenséz *tranz.* 1) A face să se condenseze. 2) (*texte*) A micşora în volum; a reduce; a prescurta; a comprima.

A SE CONDENSÁ se condenseázã *intranz.* (*despre vapori*) A trece din stare gazoasă în stare lichidă; a se transforma în lichid. 2) A deveni mai dens.

CONDESCENDÉN//T ~tă (**~ţi**, **~te**) *adj.* Care manifestă bunăvoinţă; plin de respect; respectuos.

CONDESCENDÉNŢĂ *f.* 1) Caracter condescendent. 2) Comportament condescendent; deferentă; stimă; respect; consideraţie. **A da dovadă de condescendenţă.** 3) *fig.* Aer de superior; trufie; semeţie. **A trata pe cineva cu condescendenţă.**

CÓNDIC//Ă ~i *f.* Caiet gros de mare format, în care se notează diferite date sau însemnări cu caracter administrativ; registru; catastif.

CONDIMÉNT ~e *n.* Substanţă savuroasă care este folosită pentru a da gust sau aromă unor produse alimentare; ingredient; mirodenie.

A CONDIMENTÁ condimentéz *tranz.* (*mâncăruri*, *preparate culinare*) A trata cu condimente.

CONDÍŢI//E ~i *f.* 1) Factor exterior de care depind fiinţele sau lucrurile; stare; situaţie; poziţie; circumstanţă; împrejurare. 2) *mai ales la pl.* Concurs de împrejurări în care se produce un fenomen; context; conjunctură; circumstanţă. 3) (*despre acorduri*, *convenţii* ş. a.) Dispoziţie suplimentară; clauză. 4) Situaţie socială; loc în societate. ♦ **De ~e,** care are calităţi morale înalte; nobil. 5) Situaţie de moment. **În ~ia noastră.** 6) Situaţie juridică. **~ia unei persoane**.

A CONDIŢIONÁ condiţionéz *tranz.* 1) A determina printr-o condiţie. 2) (*acţiuni*, *stări de lucru*) A admite cu anumite condiţii.

CONDIŢIONÁL ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* Care depinde de o condiţie; supus unei condiţii; ipotetic. **Eveniment ~. Clauză ~ă**.

CONDOLEÁNŢE *f. pl.* Mărturie verbală de participare la durerea unei persoane căreia i-a murit cineva apropiat.

CONDÓR ~i *m.* Specie de vultur de talie mare, cu penaj negru, cu pete albe pe aripi, cu capul şi gâtul golaş, complet mut, care trăieşte în munţii din America de Sud.

A CONDÚCE condúc *tranz.* 1) (*instituţii*, *organizaţii*, *colectivităţi*, *activităţi*) A îndruma în

calitate de şef; a orienta, stând în frunte; a dirija; a dirigui. 2) (*persoane*) A urma în calitate de însoţitor; a însoţi; a întovărăşi; a acompania**.** ~ **copilul la şcoală**. 3) (*persoane*) A însoţi pe parcursul unui drum (din politeţe, pentru siguranţă etc.); a petrece. 4) (*animale*, *vehicule*) A face să meargă într-o anumită direcţie (printr-o acţiune continuă). 5) (*electricitate*, *căldură*) A face să treacă (de la un corp la altul); a transmite; a comunica. 6) (*discuţii*) A supraveghea în calitate de responsabil.

A SE CONDÚCE mă condúc *intranz*. A fi în imediata apropiere, conformându-se; a se ţine.

CONDÚCT//Ă ~e *f*. 1) Ţeava sau ansamblu de ţevi prin care se transportă fluide sau materiale pulverulente. 2) Fir sau cablu prin care circulă un curent electric.

CONDUCTÍBIL ~ă (**~i**, **~e**) *adj*. Care poate conduce curentul electric; în stare să transporte curentul electric.

CONDUCTIBILITÁTE *f*. Caracter conductibil; proprietate de a conduce curentul electric.

CONDUÍT//Ă ~e *f*. Modalitate de comportare; comportament; manieră.

CONDÚR ~i *m*. *înv*., *poet*. Pantof femeiesc de stofă, cu toc înalt, împodobit cu broderii.

A CONECTÁ conectéz *tranz*. 1) (*conducte electrice, de apă, de căldură, de gaze* etc.) A uni prin conexiune; a lega împreună. 2) (*abonaţi ai unei reţele telefonice sau diferite posturi telegrafice*) A pune în legătură directă.

CONECT//ÓR ~oáre *n*. *teh*. Dispozitiv care conectează.

A CONEXÁ conexéz *tranz*. (*lucruri*, *probleme*, *chestiuni* etc.) A uni conex.

CONFÉCŢI//E ~i *f*. 1) Proces de confecţionare. 2) *mai ales la pl.* Articol vestimentar confecţionat în serie după un anumit model.

A CONFECŢIONÁ confecţionéz *tranz*. 1) (*mărfuri*, *produse, piese* etc.) A produce în serie, prelucrând materia primă sau semifabricatele (la o fabrică sau la o uzină); a fabrica. 2) (*îmbrăcăminte*, *încălţăminte*) A crea prin muncă; a produce.

CONFEDERÁŢI//E ~i *f*. 1) Uniune de state asociate pe baza păstrării suveranităţii lor. 2) Reunire de organizaţii obşteşti în vederea apărării intereselor comune.

CONFERENŢIÁR ~i *m*. 1) Persoană care ţine o conferinţă. 2) *ed.* Grad didactic în învăţământul superior, intermediar între lector şi profesor. 3) Persoană care deţine acest grad (şi postul corespunzător într-o instituţie de învăţământ superior).

A CONFERÍ confér 1. *tranz*. (*premii*, *decoraţii*, *distincţii*, *titluri* etc.) A da drept recompensă pentru succesele obţinute într-un anumit domeniu de activitate; a decerna. **2**. *intranz*. A discuta asupra unor probleme importante.

A SE CONFESÁ mă confeséz *intranz*. A încredinţa o confesiune; a face confidenţă; a se destăinui; a se spovedi; a se confia.

CONFESÍUN//E ~i *f*. 1) Comunicare în secret a unor fapte sau gânduri ascunse; spovedanie; pocăinţă; penitenţă; confidenţă. 2) *rel.* Ritual creştin constând în mărturisirea păcatelor pentru a obţine iertarea lor; spovedanie. 3) Formă a conştiinţei sociale, în care realitatea este reflectată şi interpretată în mod fantastic, ca fiind dependentă de forţe şi fiinţe supranaturale; religie; cult. 4) *literat.* Scriere literară cu caracter autobiografic, în care autorul este de o sinceritate totală.

CONFÉTI *f. la pl*. Hârtie multicoloră, tăiată în cerculeţe sau în fâşii lungi, pe care participanţii la baluri şi la carnavaluri şi le aruncă unii altora.

A CONFIÁ confiéz *tranz*. 1) (*lucruri*, *misiuni*, *copii* etc.) A lăsa în grijă; a da în primire (unei

persoane demne de încredere); a încredinţa. 2) (*secrete*, *gânduri intime*) A comunica în mod confidenţial; a face cunoscut pentru a găsi sprijin spiritual sau moral; a împărtăşi.

A SE CONFIÁ mă confiéz *intranz*. 1) A încredinţa o confesiune; a face confidenţe; a se destăinui. 2) *rel.* A-şi mărturisi păcatele, pentru a obţine iertarea lor; a se spovedi; a se confesa.

CONFIDÉN//T ~ţi *m*. Persoană aflată în relaţii confidenţiale; persoană care deţine o confidenţă. **A fi ~tul cuiva.**

CONFIDÉNŢ//Ă ~e *f*. Declaraţie făcută în secret; comunicare în taină a unor gânduri sau fapte ascunse; spovedanie; confesiune; penitenţă. **A face ~ţe cuiva.**

CONFIDENŢIÁL ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* Care are caracter de confidenţă; bazat pe confidenţă. **Scrisoare ~ă. Convorbire ~ă. Întâlnire ~ă.**

A SE CONFIGURÁ se configurează *intranz*. A căpăta o anumită configuraţie.

CONFIGURÁŢI//E ~i *f*. 1) Formă exterioară; aspect general; conformaţie; contur. **Lucrurile capătă ~e.** 2) Ansamblu de relaţii existente între părţile componente ale unui sistem. **~a forţelor politice.**

A CONFIRMÁ confírm *tranz*. 1) (*fapte*, *adevăruri*, *afirmaţii*, *ipoteze* etc.) A susţine ca fiind autentic; a adeveri; a corobora; a valida. 2) (*persoane*) A numi definitiv (într-un post sau într-o situaţie); a definitiva; a întări. 3) (*decizii*, *sentinţe ale unei instanţe inferioare*) A susţine ca fiind just. 4) *rel.* (*în biserica catolică*) (*copii*) A unge cu mir; a supune confirmaţiei.

A CONFISCÁ confísc *tranz*. (*bunuri materiale*) A lua cu forţa şi fără despăgubire în baza unei decizii judecătoreşti sau a unei autorităţi.

CONFLÍCT ~e *n*. 1) Ciocnire materială sau morală violentă; situaţie controversată; stare de duşmănie; dezacord; diferend; disensiune; dispută; divergentă; gâlceavă; litigiu; vrajbă; neînţelegere. 2) Luptă armată dintre state sau dintre clase sociale; război. **~ armat.**

CONFLUÉNŢ//Ă ~e *f*. Loc de unire; punct de întâlnire. **~ a râurilor**. **~ă a două cursuri de ape**.

CONFÓRM I ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* 1) Care are acelaşi conţinut; cu acelaşi conţinut, analog; identic. **Copie ~ă a unui act civil**. 2) Care corespunde; în acord cu cerinţele. **Viaţă conformă tradiţiei.**

CONFÓRM II *adv*. În conformitate cu; după; potrivit. **A se comporta conform uzanţelor.**

A CONFORMÁ conforméz *tranz*. A face să se conformeze; a adapta: a aclimatiza; a acomoda. **A-şi conforma sentimentele atmosferei create.**

A SE CONFORMÁ mă conforméz *intranz*. 1) A deveni conform; a ajunge în stare de armonie; a se adapta; a se acomoda; a se aclimatiza. 2) A se supune din proprie iniţiativă (unor dispoziţii sau prescripţii). **Mă conformez rigorilor.**

CONFORMÁŢI//E ~i *f*. Formă exterioară; aspect general; configuraţie; constituţie.

CONFORMÍSM *n*. 1) Respect absolut şi servil faţă de tradiţie şi faţă de uzanţele sociale. 2) Atitudine deliberat pasivă (în raport cu ceva sau cineva). **A manifesta conformism în atitudine.**

CONFORMÍ//ST I ~stă (**~şti**, **~ste**) *adj.* 1) (*despre persoane*) Care se conformează; înclinat spre conformism. 2) Care este bazat pe conformism. **Spirit ~. Morală ~stă**.

CONFORMÍ/ST II ~şti *m*. Persoană care se conformează; adept al conformismului.

CONFORMITÁTE *f*. Caracter conform; acord total; concordanţă.

CONFÓRT *n*. Ansamblu de condiţii care constituie comoditatea vieţii materiale.

CONFORTÁBIL ~ă (**~i**, **~e**) *adj. şi adverbial* Care oferă confort; cu confort. **Casă ~ă**. **A se instala ~ în**

fotoliu.

CONFRÁ//TE ~ţi *m*. Persoană care învaţă sau activează împreună cu alte persoane; coleg (de studii, de profesiune, de meserie etc.).

A CONFRUNTÁ confrúnt *tranz*. 1) (*fiinţe*, *fenomene*, *obiecte*) A examina simultan sau succesiv în vederea stabilirii similitudinilor şi diferenţelor; a compara. ~ **textul cu originalul**. 2) *jur*. (*martori*) A interoga concomitent pentru a verifica autenticitatea declaraţiilor anterioare.

A CONFUNDÁ confúnd *tranz*. (*fiinţe*, *noţiuni*, *obiecte*) A percepe în mod confuz; a identifica, comiţând o confuzie.

A SE CONFUNDÁ mă confúnd *intranz*. A se uni, formând un tot; a se împreuna; a se îmbina; a se contopi.

CONFÚZ ~ă (**~i**, **~e**) *adj*. 1) Care se distinge cu multă greutate; lipsit de claritate; indistinct. **Masă ~ă**. **Murmur ~**. **Amintire ~ ă**. 2) (*despre persoane şi manifestările lor*) Care este tulburat de sentimente; cuprins de zăpăceală; încurcat; zăpăcit. **Spirit ~**.

CONFÚZI//E ~i *f*. 1) Caracter confuz; stare confuză; lipsă de claritate; încâlcitură; încurcătură. 2) Eroare rezultată din confundarea lucrurilor sau a fiinţelor. ♦ ~ **mintală**, formă de alienare mintală pasageră sau persistentă, constând în pierderea clarităţii gândirii.

A CONGELÁ congeléz *tranz*. 1) (*lichide*) A solidifica prin răcire. 2) (*produse alimentare*) A supune acţiunii frigului pentru a conserva. **A congela fructele.**

CONGELÁ//T ~tă (**~ţi**, **~te**) *adj*. Care a fost supus congelării; conservat prin congelare; îngheţat. **Peşte ~. Fructe ~e.**

CONGENITÁL ~ă (**~i**, **~e**) *adj*. Care se trage din viaţa intrauterină; din naştere; înnăscut. **Malformaţie ~ă**. **Cretin ~**.

CONGÉSTI//E ~i *f*. 1) Aflux excesiv de sânge într-o parte a corpului. 2) Boală provocată de un astfel de aflux. **~e cerebrală.**

A SE CONGESTIONÁ mă congestionéz *intranz*. 1) A căpăta o congestie. 2) A deveni roşu la faţă; a se înroşi; a se îmbujora.

CONGESTIONÁ//T ~tă (**~ţi**, **~te**) *adj*. 1) (*despre persoane*) Care are o congestie; aprins la faţă; îmbujorat. 2) (*despre părţi ale corpului*) Care denotă prezenţa unei congestii; cu un aflux anormal de sânge. **Ten ~**.

CONGLOMERÁT ~e *n*. 1) Rocă sedimentară, formată din fragmente ale unor roci mai vechi, cimentate cu calcar pe cale naturală. 2) *fig*. Structură constituită din părţi diferite; corp de elemente eterogene; amestec. **Un ~ de citate disparate.**

A CONGLUTINÁ conglutinéz *tranz*. A face să se conglutineze; a coagula; a închega.

A SE CONGLUTINÁ se conglutineázã *intranz*. (*despre substanţe organice lichide*) A deveni vâscos; a căpăta un grad mai mare de densitate (intermediar între starea lichidă şi cea solidă); a se închega; a se coagula; a se prinde.

CONGRUÉN//T ~tă (**~ţi**, **~te**) *adj*. 1) Care concordă; cu proprietatea de a coincide; corespunzător; coincident; echivalent. 2) (*despre numere întregi*) Care, fiind împărţit la un număr întreg, dă acelaşi rest.

CONGRUÉNŢ//Ă ~e *f*. Caracter congruent; coincidenţă; corespondenţă; concordanţă. ~ **ă a figurilor**.

A CONJECTURÁ conjecturéz *tranz*. A judeca după conjectură.

A CONJUGÁ conjúg *tranz*. (*verbe*) A face să se conjuge.

A SE CONJUGÁ se conjúgă *intranz*. 1) (*despre verbe*) A se modifica după categoriile gramaticale

de persoană, timp, mod şi diateză. 2) *fig*. A se uni într-o ordine determinată. **Culorile se conjugă armonios.**

CONJUGÁL ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* Care ţine de soţi; legat de căsătorie. **Amor ~.**

CONJÚNC//T ~tă (**~ţi**, **~te**) *adj.*: ♦ **Forme ~te,** forme scurte ale verbului **a fi** la indicativ prezent (**oamenii-s duşi**) şi forme neaccentuate ale pronumelui personal la dativ şi acuzativ (**mi-a spus**, **l-am văzut**).

CONJUNCTÚR//Ă ~i *f.* Concurs de împrejurări în care se produce un fenomen; condiţie; circumstanţă; context. **~ă favorabilă.**

A CONJURÁ conjúr 1. *tranz*. (*persoane*) A ruga cu insistenţă şi cu umilinţă. **2**. *intranz*. A pune la cale o conjuraţie; a unelti; a complota; a conspira.

CONJURÁŢI//E ~i *f.* Proiect realizat în secret, prin care un grup de persoane unelteşte săvârşirea unor acţiuni împotriva statului sau a unei persoane; complot; conspiraţie. **~a lui Catilina.**

A CONLOCUÍ conlocuiésc *intranz*. A locui împreună; a convieţui; a coabita.

CONLOCUIT//ÓR ~oáre (**~óri**, **~oáre**) *adj. şi substantival* Care locuieşte împreună cu altcineva.

A CONLUCRÁ conlucréz *intranz*. A lucra împreună (cu cineva); a participa la elaborarea unei opere sau acţiuni comune; a colabora; a concurge.

A CONSACRÁ consácru *tranz*. 1) (*o operă proprie*) A destina printr-o dedicaţie; a dedica. 2) (*timp, perioadă din viaţă*, *tinereţe* etc.) A oferi în întregime; a dedica; a destina. ~ **viaţa luptei pentru pace**. **Consacru mult timp lecturii. Consacru tot timpul educaţiei copiilor.** 3) (*biserici*) A inaugura printr-un ritual special; a târnosi; a sfinţi. 4) (*acte*, *mandate*, *hotărâri*, *proceduri*) A recunoaşte ca fiind valabil; a valida; a consfinţi. **Adunarea a consacrat această iniţiativă**. 5) A face să se consacre; a statornici; a încetăţeni; a înrădăcina; a împământeni; a consfinţi.

A SE CONSACRÁ mă consácru *intranz*. 1) (*despre obiceiuri*, *idei* etc.) A intra adânc în uz; a deveni obişnuit; a se statornici; a se încetăţeni; a se împământeni; a se înrădăcina. 2) (*despre persoane*) A se pune la dispoziţie în întregime; a se dedica; a se deda; a se devota. **M-am consacrat copiilor.**

CONSACRÁ//T ~tă (**~ţi**, **~te**) *adj.* 1) Care este stabilit prin uz sau prin tradiţie; sancţionat de uz sau de tradiţie. **Termen ~. Formulă ~tă**. 2) (*despre persoane*) Care are merite deosebite într-un anumit domeniu; recunoscut ca fiind o autoritate într-un anumit domeniu; notabil; renumit; celebru. **Scriitor consacrat.**

CONSĂT//EÁN ~éni *m*. Persoană care locuieşte sau este originară din acelaşi sat cu alta.

CONSECÍNŢ//Ă ~e *f.* Situaţie provocată de o acţiune; urmare; rezultat. **A avea ~e grave.**

CONSECUTÍV ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* Care urmează neîntrerupt unul după altul; cu proprietatea de a se succeda; în raport de succesiune; succesiv. **Evenimente ~e.**

CONSECVÉN//T ~tă (**~ţi**, **~te**) *adj.* 1) (*despre persoane*) Care acţionează în conformitate cu principiile proprii; credincios convingerilor sale. **A fi ~.** 2) (*despre fenomene, acţiuni* etc.) Care se produce în mod logic; produs ca urmare firească. **Luptă ~tă.**

CONSECVÉNŢ//Ă ~e *f.* Caracter consecvent.

CONSÉMN ~e *n*. 1) Ansamblu de obligaţii stricte, date unui militar în timpul exercitării serviciului de pază. 2) Sarcină imperativă, scrisă sau orală, emisă de o autoritate; ordin; dispoziţie. 3) Sancţiune disciplinară constând în interzicerea ieşirii militarilor pentru un anumit timp din cazarmă sau din navă.

A CONSEMNÁ consemnéz *tranz*. 1) (*menţiuni din cadrul unui proces juridic*) A reda în scris într-

un proces-verbal; a înregistra; a nota. 2) (*militari*, *elevi interni* etc.) A opri printr-un consemn să iasă din cazarmă, de pe navă, din internat (din diferite motive). 3) (*bani*) A pune la păstrare; a depune.

A CONSERVÁ conservéz *tranz*. 1) (*alimente*) A prelucra pentru a preface în conserve. 2) (*sănătatea*, *forţele* etc.) A menţine în stare bună; a păstra. 3) A face să se conserveze.

A SE CONSERVÁ mă conservéz *intranz*. 1) (*despre persoane*) A avea grijă de sănătate, fără a abuza de propriile forţe; a se menaja; a se păstra. 2) A rămâne neschimbat (în timp); a se păstra; a se menţine. **Datinile s-au conservat**.

CONSERVATÍSM *n*. Ataşament faţă de formele vechi ale vieţii (sociale, politice, economice, culturale, cotidiene etc.), manifestat în tendinţa de a le menţine şi de a se opune faţă de ce e nou.

CONSERVÁTIV ~ă (**~i**, **~e**) *adj*. 1) *v*. **CONSERVATOR I**. 2) *fiz*. (*despre câştiguri de forţă*) Care conservă energia; cu proprietatea de a conserva energia.

CONSERVÁT//OR I ~oáre (**~óri**, **~oáre**) *adj. şi substantival* 1) Care conservă alimente; cu proprietatea de a conserva alimente. **Produs ~**. 2) *polit.* (*despre persoane*, *partide*) Care susţine conservatismul; ataşat de conservatism.

CONSERVÁTOR II ~i *m*. Persoană însărcinată cu păstrarea şi administrarea unui bun public. **~ de muzeu**. **~ de bibliotecă**.

CONSERVÁT//OR III ~oáre *n*. Instituţie de învăţământ superior, unde se studiază muzică şi în care se pregătesc compozitori, interpreţi vocali şi instrumentali, dirijori, muzicologi, profesori de muzică, actori şi regizori de teatru.

A SE CONSFĂTUÍ mă consfătuiésc *intranz*. A face schimb de sfaturi (cu cineva); a se consulta.

A CONSFINŢÍ consfinţésc *tranz*. 1) (*obiceiuri*, *idei*, *tradiţii*, *ritualuri* etc.) A face să intre adânc în uz; a consacra; a încetăţeni; a statornici; a înrădăcina; a împământeni. 2) (*mandate*, *acte*, *proceduri*, *hotărâri*) A recunoaşte ca fiind valabil; a valida; a consacra. **Consiliul a consfinţit planul elaborat.** 3) (*relaţii*, *atitudini* etc.) A face să capete caracter legal; a legaliza; a oficializa. **Şi-au consfinţit dragostea prin căsătorie.**

A CONSIDERÁ consíder *tranz*. 1) (*de regulă*, *urmat de o completivă*) A spune, exprimând o opinie; a socoti; a opina; a crede. 2) A preţui printr-o judecată favorabilă; a socoti; a crede; a gândi; a aprecia; a estima. **Acest semn îl consider de bun augur**. 3) (*persoane*) A caracteriza, reieşind din calităţile interne sau externe; a numi; a face; a eticheta; a califica; a taxa. **Îl consider drept răufăcător**. 4) (*persoane*) A trata cu consideraţie; a preţui; a cinsti; a respecta; a aprecia; a stima. **Satul îl consideră în mod sincer**. 5) A supune analizei; a analiza; a cerceta; a studia; a investiga; a observa.

CONSIDERÁBIL ~ă (**~i**, **~e**) *adj*. 1) Care merită să fie luat în seamă; de o importanţă ce nu poate fi neglijată; remarcabil; notabil; important. **Personalitate ~ă**. **Poziţie ~ă**. 2) Care se impune prin cantitate mare; caracterizat prin cantitate mare; impunător; enorm; important. **Depăşire ~ă**. **Sumă ~ă**. **Muncă ~ ă**.

CONSIDERÁŢI//E ~i *f*. 1) Sentiment de preţuire înaltă; dragoste fierbinte şi afectuoasă; deferenţă; condescendenţă; stimă; respect; cult. 2) *v*. **CONSIDERENT**. ♦ **A avea** (*sau* **a lua**) **în ~e,** a avea în vedere; a ţine cont.

CONSIDERÉNT ~e *n*. 1) Pretext al unei acţiuni; pricină; motiv; suport; cauză; mobil; raţiune; temei. **Din ce ~e ai procedat astfel?** 2) Poziţie intelectuală; punct de vedere; părere; judecată; idee; opinie; reflecţie. **Care sunt ~ele tale?** 3) *jur*. Factor care motivează o decizie a unui organ de jurisdicţie.

CONSIGNÁŢI//E ~i *f* 1) Depunere a unui obiect

spre păstrare sau vânzare la un magazin specializat. 2) Magazin specializat, în care se vând sau se păstrează obiecte depuse de persoanele particulare.

A CONSILIÁ consiliéz *tranz*. (*persoane*) A trata cu sfaturi; a sfătui.

CONSILIÉR ~i *m*. 1) *înv. ist.* Persoană cu care se sfătuia un monarh în problemele de conducere; sfetnic. 2) *fig*. Persoană care dă sfaturi; sfetnic; povăţuitor; sfătuitor. 3) Membru al unui consiliu, ales prin sufragiu general. ~ **municipal.** 4) Specialist care rezolvă problemele deosebite într-un domeniu. ~ **în probleme de marketing.** ~ **juridic.** 5) Înalt funcţionar de stat, aflat în serviciul unui şef de stat. ~ **prezidenţial.** 6) *jur.* Titlu al unor funcţionari din înaltele instanţe de judecată sau de verificare.

CONSÍLI//U ~i *n*. 1) Organ de conducere (electiv), constituit dintr-un grup de persoane care au sarcina de a dezbate, de a-şi spune părerea asupra unor probleme sociale sau particulare. **~l de administraţie. ~l director al băncii.** 2) Organ executiv superior de stat sau politic. ~ **municipal.** 3) Organ colegial de conducere; sfat. ~ **pedagogic**.

CONSIMŢĂM//ÂNT ~ínte *n*. 1) Act prin care se consimte o propunere; acord între persoane; asentiment; aprobare; încuviinţare. 2) Aprobare benevolă; adeziune. **A-şi da ~ul.**

A CONSIMŢÍ consímt 1. *tranz*. (*de regulă, urmat de o completivă*) A-şi exprima consimţământul, susţinând; a încuviinţa. **2**. *intranz*. A-şi da consimţământul; a fi de acord.

A CONSISTÁ consístă *intranz*. 1) A fi compus; a consta. **Apartamentul consistă din patru camere**. 2) A se manifesta ca bază a existenţei; a consta; a rezida; a se reduce. **În ce consistă esenţa problemei?**

CONSISTÉN//T ~tă (**~ţi**, **~te**) *adj.* 1) (*despre corpuri*) Care este în stare de pastă; cu fluiditate redusă; solid; vârtos; dur. 2) (*despre hrană*) Care conţine multe substanţe nutritive; bogat în substanţe nutritive; substanţial.

CONSISTÉNŢĂ *f*. 1) Caracter consistent; grad de coeziune dintre părţile unui corp; soliditate; densitate. 2) *fig*. Spirit ferm; fermitate; stabilitate; trăinicie. **Consistenţa unui argument.**

CONSOÁN//Ă ~e *f*. 1) *fonet.* Sunet uman produs la trecerea curentului de aer prin canalul fonator, în care întâmpină obstacole. 2) Semn grafic care notează un asemenea sunet.

CONSOÁRT//Ă ~e *f*. Persoană căsătorită de sex feminin în raport cu soţul ei; soţie; nevastă; femeie.

A CONSOLÁ consoléz *tranz*. (*persoane*) A face să se consoleze; a linişti.

A SE CONSOLÁ mă consoléz *intranz*. A ajunge la o stare mai liniştită sau mai favorabilă; a se linişti.

CONSOLÁN//T ~tă (**~ţi**, **~te**) *adj.* Care consolează; capabil să consoleze; reconfortant; calmant; liniştitor. **Noutate ~tă**. **Gând ~**.

A CONSOLIDÁ consolidéz *tranz*. A face să se consolideze.

A SE CONSOLIDÁ se consolideázã *intranz*. 1) A deveni solid. **Construcţia s-a consolidat.** 2) A deveni stabil, durabil. **Relaţia noastră s-a consolidat.**

CONSONÁN//T ~tă (**~ţi**, **~te**) *adj.* Care produce consonanţe; format din consonanţe; armonios. **Acord ~**. **Interval ~**. **Fraze ~te**.

CONSONÁNŢ//Ă ~e *f*. 1) Ansamblu de sunete armonioase. 2) Uniformitate de sunete finale a două sau a mai multor cuvinte. 3) Succesiune de sunete. 4) *fig.* Potrivire de idei, de păreri; armonie; înţelegere; acord. **A fi în ~ă cu cineva.**

A CONSPECTÁ conspectéz *tranz*. (*expuneri, lucrări*) A nota într-un conspect.

A CONSPIRÁ conspír *intranz*. 1) A pune la cale o conspiraţie; a unelti; a complota; a conjura. 2) *fig*. A

acţiona în vederea atingerii unui scop comun.

CONSPIRATÍV ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* Care are caracter de conspiraţie; făcut în conspiraţie; ilegal; clandestin.

CONSPIRATÓR ~i *m*. Persoană care participă la o conspiraţie; căuzaş.

CONSPIRÁŢI//E ~i *f.* Proiect elaborat în secret, prin care un grup de persoane unelteşte săvârşirea unor acţiuni împotriva statului sau a unei persoane; complot; conjuraţie.

A CONSTÁ cónstă *intranz*. 1) A fi compus (din...); a consista. **Apartamentul constă din patru odăi.** 2) A se manifesta ca bază a existenţei; a consista; a rezida; a se reduce.

CONSTÁN//T ~tă (**~ţi**, **~te**) *adj.* 1) Care persistă într-o anumită stare; existent într-o stare neschimbată; permanent; continuu; statornic; persistent. **Preocupare ~tă**. **Interes ~**. 2) (*despre persoane*) Care are convingeri neschimbate; caracterizat prin fermitate de convingeri; perseverent; stabil; ferm; statornic.

CONSTÁNŢĂ *f.* Caracter constant; statornicie; perseverenţă; permanenţă; continuitate; stabilitate.

A CONSTATÁ constát *tranz*. (*adevărul*, *realitatea*) A identifica prin experienţă directă ca fiind real sau adevărat; a stabili. **Medicul a constatat absenţa simptoamelor.**

CONSTELAŢÍ//E ~i *f.* 1) Ansamblu aparent de stele care prezintă o figură convenţională şi stabilă. 2) *fig*. Grup de persoane ilustre, unite în activitatea lor prin idei şi scopuri comune; pleiadă.

A CONSTERNÁ consternéz *tranz*. (*persoane*) A uimi provocând nedumerire amestecată cu indignare şi mâhnire.

CONSTERNÁ//T ~tă (**~ţi**, **~te**) *adj.* Care a fost supus consternării; cuprins de uimire profundă; stupefiat; contrariat.

A CONSTIPÁ constípă *tranz*. A face să se constipe; a astupa; a încuia.

A SE CONSTIPÁ mă constíp *intranz*. A căpăta constipaţie; a se astupa; a se încuia.

CONSTITUÁN//T ~tă (**~ţi**, **~te**) *adj.* v. **CONSTITUTIV**. ♦ **Adunare ~tă,** *polit.* reuniune a reprezentanţilor aleşi de popor în vederea adoptării sau modificării unei constituţii.

CONSTITUÉNT I ~e *n*. Element constitutiv.

CONSTITUÉN//T II ~tă (~ţi, **~te**) *adj.* v. **CONSTITUTIV**.

A CONSTITUÍ constítui *tranz*. 1) (*ansambluri*, *totalităţi* etc.) A forma prin reunire; a compune. **Acest capitol constituie un tot unitar.** 2) A însemna prin sine; a reprezenta.

CONSTITUTÍV ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* Care constituie un întreg; din constituţia unui întreg; alcătuitor. **Elemente ~e**.

CONSTITÚŢI//E I ~i *f.* 1) Mod de constituire a elementelor unui întreg; structură; factură; compoziţie. 2) Ansamblu de particularităţi morfologice, funcţionale şi psihologice ale unui om. 3) Aspect general; formă exterioară; conformaţie; configuraţie. **~ia corpului**.

CONSTITÚŢI//E II ~i *f.* 1) Lege fundamentală a unui stat, care determină forma de guvernământ, structura social-economică şi politică, modul de organizare şi de funcţionare a organelor de stat, drepturile esenţiale şi obligaţiile cetăţenilor. 2) Carte care cuprinde această lege.

CONSTITUŢIONÁL ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* 1) Care este în conformitate cu constituţia; bazat pe constituţie. **Lege ~ă**. 2) Care ţine de constituţie; referitor la constituţie. **Drept ~**. **Consiliu ~**. 3) (*despre administraţii, forme de guvernământ*) Care este supus unei constituţii; limitat de constituţie. **Monarhie ~ă**.

A CONSTRÂNGE constrâng *tranz*. (*persoane*) A face să acţioneze într-un anumit fel împotriva

voinţei; a forţa; a sili; a obliga; a impune.

A CONSTRUÍ construiésc *tranz*. 1) (*clădiri*, *case, edificii* etc.) A realiza prin lucrări de construcţie; a zidi; a clădi; a dura; a ridica; a înălţa; a edifica. 2) (*maşini*) A face după un plan determinat. 3) (*figuri geometrice*) A trage după o schemă. 4) *fig*. A transforma în fapt printr-un efort creator; a făuri; a edifica. 5) (*enunţuri*, *fraze*, *propoziţii*) A emite, aşezând cuvintele în conformitate cu regulile gramaticale sau cu efectul stilistic scontat. 6) *fig*. A crea în imaginaţie; a născoci; a ticlui; a izvodi; a zidi; a inventa. ~ **o lume nouă**.

CONSTRUCTÍV ~ă (**~i**, **~e**) *adj*. 1) Care construieşte; destinat să construiască. 2) *fig*. Care serveşte la elaborarea unei soluţii pozitive; capabil să elaboreze o soluţie bună; creator. **Spirit** ~. **Critică ~ă**.

CONSTRÚCŢI//E c *f*. 1) Proces de construire. 2) Obiect care se construieşte; edificiu. 3) Obiect construit; clădire; edificiu. 4) Ansamblul tehnologiilor care permit construirea diferitelor obiecte. 5) Industrie care se ocupă de construirea diferitelor obiecte. 6) *lingv*. Grup stabil de cuvinte. **~e participială.** 7) Mod de eşalonare a cuvintelor în propoziţii şi a propoziţiilor în fraze.

CÓNSUL ~i *m*. 1) *ist. (în Roma antică, în Franţa din trecut)* Titlu dat magistraţiolr care deţineau puterea executivă supremă. 2) Agent diplomatic cu misiunea de a apăra interesele compatrioţilor săi din străinătate şi de a furniza guvernului său informaţii politice şi comerciale.

A CONSULTÁ consúlt *tranz*. 1) (*persoane*) A întreba pentru a obţine o părere sau un sfat. ~ **un prieten**. ~ **medicul**. 2) (*texte*, *lucrări*, *ştiinţifice*) A examina pentru a se documenta.

A SE CONSULTÁ mă consúlt *intranz*. A face schimb de sfaturi (cu cineva); a se consfătui.

CONSULTÁN//T ~ţi *m*. Persoană care activează într-o instituţie, având misiunea de a da indicaţii într-un anumit domeniu; consilier.

CONSULTATÍV ~ă (**~i**, **~e**) *adj*. Care este instituit pentru a da consultaţii; cu caracter de consultaţie. **Vot** ~. **Comitet** ~.

CONSULTÁŢI//E ~i *f*. 1) Indicaţie dată în legătură cu anumite probleme de specialitate. 2) Examinare a unui pacient de către medic în vederea stabilirii diagnosticului şi a indicării tratamentului. 3) Formă de consolidare a cunoştinţelor elevilor, studenţilor, doctoranzilor etc., constând în dezbaterea unor probleme teoretice sau practice împreună cu profesorul sau cu conducătorul ştiinţific.

CONSÚM ~uri *n*. 1) Proces de consumare a produselor naturale sau industriale. ~ **curent.** 2) Cantitate de materiale, alimente, materii prime, energie etc. consumate în procesul de satisfacere a necesităţilor umane sau economice. **~ul de energie estimativ.**

A CONSUMÁ consúm *tranz*. 1) (*bunuri materiale*, *mărfuri*) A întrebuinţa în procesul de consum; a folosi pentru a-şi satisface cerinţele proprii sau pentru a obţine alte produse. 2) (*produse alimentare*) A întrebuinţa în calitate de hrană; a mânca. 3) (*băuturi*) A bea în mod regulat. 4) (*combustibil*, *energie* etc.) A folosi în mod curent. **Soba consumă multe lemne. Motorul consumă multă benzină.** 5) (*probleme*, *teme*, *discuţii, subiecte* etc.) A trata sub toate aspectele; a cerceta din toate punctele de vedere. 6) A face să se consume; a epuiza.

A SE CONSUMÁ mă consúm *intranz*. 1) (*despre bunuri materiale*) A se termina prin folosire; a se epuiza. 2) (*despre persoane*) A pierde forţa şi energia; a se obosi peste măsură; a se istovi; a se sfârşi; a se slei; a se extenua; a se epuiza.

CONSUMATÓR ~i *m*. 1) Persoană care consumă bunuri materiale pentru satisfacerea necesităţilor

sale. 2) Client care consumă mâncare sau băutură într-un local public.

CONSUMÁŢI//E ~i *f.* 1) Proces de consumare a bunurilor naturale sau industriale. 2) Totalitate a alimentelor consumate de o persoană într-un local public.

CONŞTIÉN//T ~tă (**~ţi**, **~te**) *adj.* 1) (*despre persoane*) Care are conştiinţă; caracterizat prin existenţa conştiinţei. 2) (*despre manifestări ale oamenilor*) Care denotă conştiinţă; bazat pe conştiinţă.

CONŞTIINCI//ÓS ~oásă (**~óşi**, **~oáse**) *adj.* 1) (*despre persoane*) Care se supune conştiinţei morale; caracterizat prin înaltă conştiinţă morală; cu scrupule; scrupulos. 2) (*despre acţiuni*) Care este făcut cu conştiinţă; executat cu conştiinţă. **Vizită ~oasă**.

CONŞTIINCIOZITÁTE *f.* Caracter conştiincios; corectitudine; scrupulozitate.

CONT cónturi *n.* 1) Ansamblu de operaţii constând din debit şi credit, care exprimă valoric existenţa şi mişcarea unui mijloc sau proces economic într-o anumită perioadă de timp 2) Registru care conţine astfel de operaţii. 3) Listă în care este trecut preţul unei consumaţii într-un local public. 4) Sumă de bani depusă la o bancă de economii de o persoană. 5) *tehn. inform.* Adresă care certifică înscrierea la o reţea, pe un site în internet. **Mi-am făcut un ~ Yahoo.**

A CONTÁ contéz *intranz.* 1) A pune temei; a se întemeia; a se sprijini; a se fonda; a se baza. 2) A reprezenta o anumită valoare; a se impune prin calităţile sale; a preţui; a valora. **Aceasta puţin contează**.

CONTÁBIL I ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* Care ţine de contabilitate; referitor la contabilitate. **Plan ~. Chitanţă ~ă. Evidenţă ~ă.**

CONTÁBIL II ~i *m.* Persoană specializată în lucrări de contabilitate.

CONTABILIT//ÁTE ~ăţi *f.* 1) Ansamblu de operaţii constând în înregistrarea şi în evidenţa fondurilor materiale şi financiare ale unei întreprinderi sau instituţii; totalitate de conturi. 2) Secţie a unei întreprinderi sau instituţii unde se fac aceste operaţii. 3) Ştiinţă care se ocupă de teoria şi practica înregistrării şi evidenţei fondurilor materiale şi financiare.

A CONTABILIZÁ contabilizéz *tranz.* (*operaţii economice sau financiare*) A înscrie la contabilitate; a opera într-un cont.

CONTÁCT ~e *n.* 1) Poziţie a unor corpuri care se ating. 2) Conexiune între două conductoare de curent. 3) Piesă care serveşte la realizarea acestei conexiuni. 4) Relaţie între persoane.

A CONTAGIÁ contagiéz *tranz.* (*persoane*) A face să se contagieze; a contamina; a infecta; a molipsi; a umple.

A SE CONTAGIÁ mă contagiéz *intranz.* A contracta o contagiune; a deveni contagios; a se infecta; a se contamina; a se molipsi.

CONTAGI//ÓS ~oásă (**~óşi**, **~oáse**) *adj.* 1) (*despre boli*) Care contagiază; cu proprietatea de a se transmite de la om la om; molipsitor; pestilenţial. 2) *şi substantival* (*despre persoane*) Care suferă de o boală molipsitoare; susceptibil să transmită o boală. 3) Care favorizează o contagiune; cu proprietatea de a contribui la o contagiere. **Agent ~. Miasmă ~oasă**.

CONTAGIÚN//E ~i *f.* Transmitere a unei boli prin contact direct sau printr-un agent intermediar.

A CONTAMINÁ contaminéz *tranz.* (*persoane*) A face să se contamineze; a infecta; a molipsi; a umple; a contagia.

A SE CONTAMINÁ mă contaminéz *intranz.* A contracta o infecţie; a se îmbolnăvi, venind în contact cu o sursă de infecţie; a se molipsi; a se

infecta; a se contagia; a se umple.

CONTĂŞ ~e *n*. *înv*. 1) *ist.* Haină boierească, îmblănită, lungă şi luxoasă. 2) Haină bărbătească, îmblănită, scurtă până la brâu.

CÓN//TE ~ţi *m*. 1) *înv. ist.* (*în Europa occidentală din Evul mediu*) Conducător al unei provincii, având funcţii militare şi administrative. 2) Nobil cu titlu ereditar, intermediar între viconte şi marchiz.

A CONTEMPLÁ contémplu *tranz*. (*viaţa*, *realitatea*, *natura* etc.) A privi atent şi meditativ, cu admiraţie şi cu emoţie.

CONTEMPLATÍV ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* 1) Care contemplă; înclinat spre contemplare; visător; meditativ. **Spirit ~**. 2) Care se reduce la contemplare; limitat la contemplare. **Viaţă ~ă**.

CONTEMPORÁN ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* 1) Care ţine de timpurile noastre; existent în epoca noastră; actual; modern. **Limbă ~ă**. **Istorie ~ă**. 2) *şi substantival* (*despre persoane*) Care trăieşte în aceeaşi epocă; din aceeaşi epocă.

CONTEMPORANEITÁTE *f*. 1) Epocă contemporană. 2) Caracter contemporan; existenţă simultană.

A CONTENÍ contenésc 1. *intranz*. (*despre procese*) A-şi opri desfăşurarea; a înceta. **2**. *tranz*. (*acţiuni*) A opri să se producă; a înceta. **~ vorba**.

A CONTESTÁ contést *tranz*. (*adevăruri*, *fapte*, *fenomene* etc.) A pune la îndoială; a considera ca fiind discutabil; a tăgădui; a contrazice.

CONTESTÁBIL ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* Care poate fi contestat; în stare să fie contestat; discutabil. **Fapt ~**. **Argument ~**. **Idee ~ă**.

CONTÉXT ~e *n*. 1) Parte a unui text în care se găseşte un cuvânt sau o frază, care determină semnificaţia sau valoarea acestora. 2) Coincidenţă de fapte; condiţie; conjunctură; circumstanţă.

CONTINÉNT ~e *f*. Suprafaţă vastă de pământ limitată, total sau parţial, de mări şi de oceane.

CONTINENTÁL I ~e (**~i**, **~e**) *adj.* 1) Care ţine de continent; propriu continentului. **Climă ~ă.** 2) Care se află pe continent; situat pe continent. **Ape ~e.**

CONTINENTÁL II ~i *m*. (*în opoziţie cu* **insular**) Persoană care locuieşte pe continent.

CONTINGÉNT I ~e *n*. 1) *milit.* Totalitate de persoane născute în acelaşi an şi luate la evidenţa comisariatelor militare. 2) *milit.* Efectiv de recruţi chemaţi în acelaşi timp să-şi facă serviciul militar. 3) *milit.* An de recrutare; leat. 4) Grup omogen de persoane.

CONTINGÉN//T II ~tă (**~ţi**, **~te**) *adj.* Care se produce printr-o întâmplare; caracterizat prin realizare imprevizibilă; ocazional; accidental; întâmplător; fortuit.

A CONTINUÁ contínuu 1. *intranz*. 1) (*despre acţiuni*) A se desfăşura în timp; a ţine; a dura; a se prelungi. 2) (*despre localităţi*, *lanuri*, *păduri*, *drumuri* etc.) A se prelungi în spaţiu; a se întinde. **2**. *tranz*. 1) (*acţiuni începute*) A duce mai departe. **~ discuţia**. **~ lupta pentru pace**. 2) (*linii*, *rute*) A prelungi în spaţiu.

CONTINUATÓR ~i *m* Persoană care continuă o acţiune, o cauză etc. începute de altul.

CONTINUIT//ÁTE ~ăţi *f* Caracter continuu; statornicie; perseverenţă; permanenţă; constanţă.

CONTÍNU//U ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* 1) Care se produce fără întrerupere în timp sau în spaţiu; lipsit de întrerupere; neîntrerupt; neîncetat; constant; persistent. **Mişcare ~ă**. **Efort ~**. 2) Care se prelungeşte fără întrerupere; constituit din părţi neseparate. **Linie ~ă**. **Funcţie ~ă**.

A CONTOPÍ contopésc *tranz*. A face să se contopească; a împreuna.

A SE CONTOPÍ mă contopésc *intranz*. A se uni, formând un tot; a se împreuna; a se îmbina; a se confunda.

A CONTORSIONÁ contorsionéz *tranz*.

(*articulaţii*, *părţi ale corpului*) A face să se contorsioneze.

A SE CONTORSIONÁ se contorsioneáză *intranz*. (*despre articulaţii*, *părţi ale corpului*) A contracta o contorsiune.

CONTORSIÚN//E ~i *f*. Contracţie involuntară şi violentă a muşchilor; crispaţie.

A CONTRÁ contréz *tranz*. 1) (*persoane*) A întrerupe, exprimând o opinie contrară; a contrazice. 2) *sport* (*la box, scrimă, lupte, judo*) A da o contră.

A SE CONTRÁ mă contréz *intranz*. 1) A discuta în contradictoriu (cu cineva), a se contrazice. 2) A fi contra **El se contrează când vine vorba de muncă**.

CONTRAATÁC ~uri *n*. Atac brusc, constând în trecerea de la defensivă la ofensivă.

A CONTRAATACÁ contraatác *tranz*. 1) (*inamici*) A lovi printr-un contraatac. 2) *sport* (*adversari*) A respinge printr-o ripostă.

A CONTRABALANSÁ contrabalanséz *tranz*. 1) A aduce în stare de echilibru; a cumpăni. 2) *fig*. (*acţiuni*) A compensa prin altă acţiune.

CONTRABÁNDĂ *f*. 1) Trecere clandestină într-o ţară a unor mărfuri interzise sau sustrase de la achitarea taxei vamale. 2) Marfă trecută peste graniţa unui stat în acest fel.

CONTRABANDÍ//ST ~şti *m*. Persoană care face contrabandă.

CONTRACANDIDÁ//T ~ţi *m*. Persoană care candidează împotriva alteia pentru ocuparea unei funcţii sau a unei demnităţi.

A CONTRACARÁ contracaréz *tranz*. (*planuri*, *intenţii*, *acţiuni* etc.) A face să eşueze; a împiedica; a zădărnici; a strica; a dejuca.

CONTRÁCT ~e *n*. 1) Acord permanent între două persoane sau între două grupuri sociale; convenţie. 2) Tratat internaţional cu caracter bilateral sau multilateral; pact; convenţie.

A CONTRACTÁ I contractéz *tranz*. (*acorduri*, *tratate*, *convenţii*, *datorii*, *obligaţii*) A adopta printr-un contract; a consimţi să respecte printr-o înţelegere reciprocă; a încheia. ♦ **~ o datorie,** a se îndatora; a se împrumuta.

A CONTRACTÁ II contractéz *tranz*. 1) (*maladii*) A prinde venind în contact cu o sursă de infecţie. 2) (*deprinderi*, *obişnuinţe*, *sentimente* etc.) A căpăta prin anumite eforturi; a obţine; a dobândi.

A CONTRACTÁ III contráct *tranz*. A face să se contracteze.

A SE CONTRACTÁ mă contráct *intranz*. 1) (*despre fiinţe*) A se face ghem; a se ghemui; a se zgribuli; a se zgârci; a se strânge. 2) (*despre corpuri*) A-şi reduce dimensiunile sau volumul sub acţiunea unor factori fizici sau chimici. **Muşchii se contractă**.

CONTRADICTÓRI//U ~e (~i) *adj*. 1) Care conţine o contradicţie; caracterizat prin contradicţie **Afirmaţie ~e**. **Reuniune politică ~e**. 2) Care se află în relaţii de excludere reciprocă; în raport de lipsă de coexistenţă; antinomic; incompatibil. **A vădi o tendinţă ~e**.

CONTRADÍCŢI//E ~i *f*. 1) Situaţie dintre fenomene, idei, expresii etc., care se contrazic reciproc; contrazicere. 2) Relaţie internă dintre obiectele şi fenomenele din natură şi societate, constând în existenţa unei opoziţii reciproce. 3) Lipsă de armonie; caracter opozit.

A CONTRAFÁCE contrafác *tranz*. (*acte*, *adevăruri*, *obiecte* etc.) A prezenta drept veritabil, denaturând în mod intenţionat; a imita în scop de fraudă; a falsifica.

A SE CONTRÁGE se contráge *intranz*. *lingv*. (*despre vocale învecinate*) A se uni formând o singură emisiune vocalică.

A CONTRAMANDÁ contramandéz *tranz*. (*ordine*, *dispoziţii*, *legi*, *convenţii*) A declara nul

printr-o dispoziţie oficială; a desfiinţa; a abroga; a aboli; a anula; a infirma; a revoca.

CONTRAM//ÁRCĂ ~ărci *f.* Parte a unui bilet de spectacol, care rămâne la spectator ca dovadă a dreptului său de a ocupa locul indicat; cupon.

CONTRAÓRDIN ~e *n.* Ordin prin care se anulează un ordin dat anterior.

CONTRAPÁGIN//Ă ~i *f.* Parte din dos a unei pagini; verso.

CONTRÁR I ~ă (~i, ~e) *adj.* Care se află în opoziţie totală; caracterizat prin diferenţă maximă; advers; opus; invers; potrivnic.

CONTRÁR II *prep.* Contra; împotriva.

CONTRÁR III ~ii *n. mai ales la pl.* Ansamblu de trăsături, de tendinţe ale obiectelor opuse unele altora. **A susţine ~ul**. **Principiul filozofic al luptei şi unităţii contrariilor.**

A CONTRARIÁ contrariéz *tranz.* (*persoane*) A indispune puternic prin vorbe şi acţiuni neaşteptate şi nedorite.

CONTRARIÁ//T ~tă (~ţi, ~te) *adj.* (*despre persoane*) Care a fost supus contrarierii; cuprins de uimire profundă; consternat; stupefiat.

CONTRÁRI//U ~i *n. v.* **CONTRAR III**.

A CONTRASEMNÁ contrasemnéz *tranz.* (*documente*, *acte*) A semna după o persoană superioară în ierarhia respectivă.

CONTRASEMNĂTÚR//Ă ~i *f.* Semnătură pusă pe un act după ce a fost semnat de superior.

CONTRÁST ~e *n.* Opoziţie puternic marcată între două obiecte, persoane sau acţiuni.

A CONTRASTÁ contrastéz *intranz.* A fi în contrast; a se opune în mod frapant. **Culorile contrastează**.

CONTRATORPIL//ÓR ~oáre *n. milit.* Navă militară uşoară şi rapidă, destinată să atace şi să distrugă torpiloarele inamicului; distrugător.

A CONTRAVENÍ contravín *intranz.* A fi împotrivă; a se opune. **Faptele lui ~ legii**.

CONTRAVENIÉN//T ~ţi *m* Persoană care a comis o contravenţie.

CONTRAVENŢÍ//E ~i *jur. f.* 1) Infracţiune reglementară, care nu este pedepsită de legea penală, ci este sancţionată pe cale administrativă. 2) Amendă pentru comiterea unei astfel de infracţiuni.

A CONTRAZÍCE contrazíc *tranz.* 1) (*persoane*) A întrerupe, exprimând o opinie contrară; a contra. 2) (*declaraţii*, *fapte*, *fenomene*) A pune la îndoială; a considera ca fiind discutabil; a contesta; a tăgădui. **Mărturiile contrazic această declaraţie.**

A SE CONTRAZÍCE mă contrazíc *intranz.* 1) A emite idei contrare celor afirmate anterior; a-şi exprima dezacordul cu sine însuşi. 2) (*despre adepţii unor opinii*, *teze* etc.) A discuta în contradictoriu; a se contra. 3) (*despre opinii*, *afirmaţii* etc.) A fi în contradicţie; a se bate cap în cap; a se ciocni.

A CONTRIBUÍ contríbui *intranz.* A-şi aduce contribuţia; a lua parte; a participa. **A ~ material şi logistic la ceva.**

CONTRIBUŢÍ//E ~i *f.* Parte cu care cineva contribuie la o acţiune sau la o cheltuială comună. ♦ **A pune la ~,** a folosi.

A CONTROLÁ controléz *tranz.* 1) A supune unui control; a inspecta. **~ activitatea unei instituţii**. 2) A ţine sub control; a avea în dominaţie. **Stat care controlează această regiune.** 3) (*emoţii*, *reacţii*, *pasiuni* etc.) A stăvili printr-un efort de voinţă; a înăbuşi; a înfrâna; a domina. **Trebuie să-ţi controlezi emoţiile.**

A SE CONTROLÁ mă controléz *intranz.* A-şi înfrâna pornirile; a se stăpâni; a se reţine. **E bine să înveţi a te controla.**

CONTROLÁBIL ~ă (~i, ~e) *adj.* Care poate fi controlat; în stare să fie controlat.

A CONTROVERSÁ contraverséz *tranz.*

(*probleme de principiu*) A dezbate, subliniind controversele.

CONTROVÉRS//Ă ~e *f.* Discuţie în contradictoriu, motivată de lipsă de coincidenţă în opinii; polemică.

CONTÚR ~uri *n.* 1) Limită exterioară. **~ul tablei**. 2) Linie sinuoasă. **~ul râului**.

A CONTURÁ conturéz *tranz.* 1) (*obiecte*, *corpuri* etc.) A prezenta în contur. 2) (*planuri*, *proiecte* etc.) A face să se contureze; a schiţa; a trasa.

A SE CONTURÁ se contureáză *intranz.* A apărea ca ceva distinct; a căpăta forme precise; a se închega.

A CONTURBÁ contúrb *tranz.* (*persoane*) A împiedica să se simtă liber în acţiuni; a stingheri; a stânjeni; a incomoda.

A CONTUZIONÁ confuzionéz *tranz.* (*persoane*, *părţi ale corpului*) A supune unei contuzii; a trauma, provocând o contuzie.

CONTÚZI//E ~i *f.* Leziune fără manifestare exterioară, produsă de un şoc.

CONŢ cónţuri *n. înv.* Teanc format din 24 de coli de hârtie; ansamblu de 24 de coli de hârtie aşezaite una peste alta.

A CONŢÍNE conţín *tranz.* 1) (*despre recipiente*) A avea în interior; a permite să încapă în interiorul său. 2) (*despre texte*, *cărţi*, *minerale* etc.) A avea în sine; a cuprinde; a îngloba.

CONŢOPÍ//ST ~şti *m. înv.* Funcţionar care exercita lucrări mărunte de cancelarie.

CONVALESCÉN//T ~tă (~ţi, ~te) *adj. şi substantival* Care se află în convalescenţă; pe cale de însănătoşire. **Pacient ~.**

CONVALESCÉNŢĂ *f.* Perioadă de tranziţie între starea activă a unei boli şi revenirea deplină la sănătate. **A fi (sau a se afla) în convalescenţă.**

CONVENÁBIL ~ă (~i, ~e) *adj.* Care convine; în conformitate cu cerinţele; acceptabil; favorabil. **Moment ~. Salariu ~. A se afla într-o situaţie ~ă.**

A CONVENÍ convín 1. *intranz.* 1) A fi pe plac; a fi conform anumitor dorinţe, gusturi sau posibilităţi. **Ora aceasta îmi convine.** 2) A cădea de acord; a ajunge la o înţelegere; a se împăca; a se învoi; a se înţelege. **Am convenit referitor la ora de întâlnire. 2**. *tranz.* A recunoaşte ca fiind adevărat sau posibil; a admite.

CONVENIÉNŢ//Ă ~e *f.* Regulă de conduită, statornicită prin tradiţie; practică uzuală; uzanţă; convenţie.

CONVÉNŢI//E ~i *f.* 1) Acord permanent stabilit între două persoane sau între două grupuri sociale; contract. 2) *jur.* Tratat internaţional cu caracter bilateral sau multilateral; pact; contract. **A semna o ~e de colaborare interuniversitară.** 3) Principiu admis în mod tacit şi ipotetic pentru comoditatea descrierii sistematice. 4) *mai ales la pl*. Regulă de conduită, statornicită prin tradiţie; practică uzuală; uzanţă; convenienţă.

CONVENŢIONÁL ~ă (~i, ~e) *adj.* 1) Care este stabilit prin convenţie; rezultat dintr-o convenţie; arbitrar. **Valoare ~ă. Limbă ~ă. Semn ~.** 2) Care corespunde unei convenţii sociale învechite; în conformitate cu o convenţie perimată; artificial. **Politeţe ~ă. Purtare ~ă.** 3) (*despre fire*, *caracter, vorbe, afirmaţii* etc.) Care conţine o prefăcătorie; lipsit de naturaleţe; nenatural; prefăcut; factice; artificial. ♦ **Armament ~,** armament care nu include armele atomice. ♦ **Mijloace ~e,** mijloace clasice.

CONVENŢIONALÍSM *n.* 1) Caracter convenţional. **~ul ideilor**. 2) Procedeu convenţional. **A face uz de un ~.**

A CONVÉRGE convérg *intranz.* 1) A se orienta spre un punct comun, venind din diferite direcţii. 2) *fig.* A tinde spre acelaşi rezultat; a se mişca apropiindu-se; a concura. **Interesele noastre**

converg.

CONVERGÉN//T ~tă (**~ţi**, **~te**) *adj.* 1) Care converge; orientat în aceeaşi direcţie. **Linie ~tă**. ♦ **Lentilă ~tă,** lentilă care adună toate razele într-un singur focar. 2) Care tinde spre acelaşi rezultat; orientat spre acelaşi scop. **Efort**uri **~te**.

CONVERGÉNŢ//Ă ~e *f.* 1) Caracter convergent. **~a liniilor**. **~a eforturilor**. 2) *mat.* Proprietate a unei serii suma termenilor căreia este un număr finit. 3) *fiz. optică* Distanţă focală inversă a unei lentile, exprimată în dioptrii.

A CONVERSÁ converséz *intranz.* A ţine o conversaţie; a sta de vorbă; a convorbi; a discuta.

CONVERSÁŢI//E ~i *f.* 1) Schimb de vorbe sau de idei, realizat de obicei pe cale orală (dar şi în scris); discuţie; convorbire; dialog. **~e telefonică. ~e pe internet. A avea o ~e între patru ochi cu cineva.** 2) Manieră de a conversa. 3) Discuţie purtată în vederea încheierii unui acord sau a unei convenţii; negociere; tratative. **~e secretă**. **~e diplomatică**.

CONVERSIÚN//E ~i *f.* 1) *fin.* Modificare a condiţiilor unui împrumut. 2) *fin.* Schimbare a unei sume de bani în alta (aparţinând altui stat). **~e în valută forte.** 3) Trecere la altă credinţă. **~ea unui eretic la creştinism**. 4) Modificare a esenţei unui lucru. **~ea metalelor**. 5) *lingv.* Trecere de la o parte de vorbire la alta. **~ea adjectivului în adverb.**

A CONVERTÍ convertésc *tranz.* 1) A face să se convertească. 2) (*bani de hârtie*, *avere*, *imobile* etc.) A trece în aur, în alte bunuri materiale sau în altă valută; a schimba.

A SE CONVERTÍ mă convertésc *intranz.* A trece de bună voie la o altă convingere religioasă; a-şi schimba benevol confesiunea religioasă. **S-a convertit la creştinism.**

A CONVIEŢUÍ convieţuiésc *intranz.* A vieţui împreună; a conlocui; a coabita.

CONVINGĂT//ÓR ~oáre (**~óri**, **~oáre**) *adj.* Care convinge; cu putere de convingere. **Argument ~. Faptă ~oare**.

A CONVÍNGE convíng *tranz.* (*persoane*) A face să recunoască ca fiind adevărat sau necesar, aducând argumentele de rigoare.

A SE CONVÍNGE mă convíng *intranz.* 1) A fi impus de circumstanţe să accepte ca fiind adevărat. 2) A accepta ca fiind adevărat, bazându-se pe argumente probatoare.

A CONVOCÁ convóc *tranz.* (*persoane, organe oficiale* etc.) A chema la o reuniune. **Am fost convocat de urgenţă în şedinţă. A fost convocată sesiunea consiliului municipal.**

CONV//ÓI ~oáie *n.* 1) Grup de vehicule care fac aceeaşi rută, orientându-se spre un punct comun. **Un ~oi militar.** 2) Grup de persoane care însoţeşte o ceremonie sau o personalitate; suită; alai; cortegiu.

A CONVORBÍ convorbésc *intranz.* A sta de vorbă; a conversa; a disputa; a discuta.

CONVÚLSI//E ~i *f.* 1) Contracţie violentă, involuntară şi sacadată a muşchilor; spasm; crampă; comă. 2) *fig.* Agitaţie violentă; tulburare bruscă.

A SE CONVULSIONÁ mă convulsionéz *intranz.* A fi cuprins de convulsii.

CONVULSÍV ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* 1) Care produce convulsii; caracterizat prin convulsii; spasmodic. **Maladie ~ă**. **Tuse ~ă**. 2) Care are caracter de convulsie; caracterizat prin violenţă. **Agitaţie ~ă**. **Mişcare ~ă**. **Râs ~**. **Gest ~**.

A COOPERÁ cooperéz *intranz.* A opera în comun (cu cineva); a activa împreună; a conlucra; a concurge; a colabora.

A COOPERATIVIZÁ cooperativizéz *tranz. înv. econ.* (*muncitori*, *mici producători*) A atrage în cooperative (pe baza liberului consimţământ).

COOPERÁŢI//E ~i *f. econ.* Formă de organizare colectivă a muncii; sistem cooperativ.

A COOPTÁ cooptéz *tranz*. (*persoane*) A admite într-o colectivitate, într-un proiect etc. cu consimţământul membrilor acestora.

COÓKIE [cuvânt engl.] *n. tehn. inform.* (*în internet*) Fişier de mici dimensiuni, în general alcătuit din litere şi cifre, dar şi din anumite icoane, care este descărcat în memoria unui calculator (sau a altui echipament folosit pentru navigare în linie – telefon mobil, tabletă etc.), atunci când utilizatorul accesează un anumit site web.

A COORDONÁ coordonéz *tranz*. 1) (*părţi componente*) A dispune într-o anumită ordine pentru a obţine un ansamblu coerent. 2) (*activităţi*, *acţiuni*) A orienta în vederea obţinerii rezultatului scontat; a dirija; a gestiona.

COP//ÁIE ~ăi *f. pop. reg.* 1) Vas de lemn de formă alungită, făcut dintr-un trunchi scobit; albie; covată. 2) Ladă de lemn în care curge făina la moară.

COPĂRTÁŞ ~i *m*. *pop.* Persoană care participă împreună cu alta la o afacere.

A COPERTÁ copertéz *tranz*. (*cărţi*, *caiete* etc.) A prevedea cu un înveliş proptector; a pune în coperte; a lega; a broşa.

A COPIÁ copiéz 1. *tranz*. 1) (*texte scrise*) A reproduce în scris cu exactitate; a transcrie. 2) (*opere de artă*) A reproduce cu servilism, elaborând o copie lipsită de originalitate. 3) (*felul de a fi*, *de a gândi, de a acţiona al cuiva*) A lua drept model; a adopta în mod servil drept exemplu de urmat; a imita. 4) (*vocea*, *felul de a vorbi al cuiva*) A reda cu fidelitate; a imita. **2**. *intranz*. (*despre elevi*) A scrie o lucrare, folosind pe furiş, în mod fraudulos, necinstit lucrarea unui coleg sau alte surse de inspiraţie (notiţe, manuale, copiuţe etc.).

A COPILĂRÍ copilărésc *intranz*. A petrece anii de copilărie.

A COPILÍ copilésc *tranz*. (*plante*) A curăţa de copili; a lipsi de copileţi.

COPI//ÓS ~oásă (**~óşi**, **~oáse**) *adj. şi adverbial* Care abundă; în cantitate mare; din abundenţă; abundent; îmbelşugat; bogat. **Masă ~oásă. A mânca ~os.**

COPÍ//ST ~şti *m*. *înv*. Persoană care se ocupa de copierea actelor, manuscriselor, notelor muzicale etc.

A COPLEŞÍ copleşésc *tranz*. 1) (*despre stări sufleteşti sau fizice*) A cuprinde brusc şi cu putere; a năpădi; a doborî. **M-a copleşit tristeţea. M-a copleşit somnul.** 2) (*persoane*) *înv.* A înconjura din toate părţile, anunţând înfrângerea; a doborî; a învinge. 3) (*persoane*) A emoţiona puternic; a mişca, producând emoţii puternice.

COPLEŞIT//ÓR ~oáre (**~óri**, **~oáre**) *adj.* Care copleşeşte; în stare să copleşească; covârşitor. **Bucurie ~oáre. Insistenţă ~oáre.**

COPÓI ~ *m*. 1) Câine de vânătoare de talie mare, care urmăreşte vânatul după miros. 2) Câine poliţist folosit la urmărirea infractorilor. 3) *fam. depr*. Agent de poliţie. 4) *fam. depr*. Persoană care se poartă ca un câine, urmărind şi adulmecând.

CÓPUL//Ă ~e *f*. 1) *lingv*. Cuvânt de legătură. 2) *log*. Cuvânt care face legătura dintre subiect şi predicat.

CORÁL I ~e *n*. *muz., rel.* (*în biserica protestantă*) 1) Cântec religios liturgic pentru cor. 2) Compoziţie pentru orgă pe tema unui cântec liturgi. **Coralele lui Bach.**

CORÁL II ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* Care este destinat corului; pentru cor. **Cântec ~. Muzică ~ă.**

CORÁL III ~i *m*. 1) *zool.* Animal din mările calde, cu scheletul calcaros de culoare roşie sau albă, care trăieşte la o anumită adâncime în colonii, fromând recife; polip din mările calde; mărgean. 2) Bijuterie confecţionată din scheletul acestui polip.

CORÁN *n*. 1) *rel.* Carte care conţine dogmele şi tezele religiei musulmane. 2) *fig*. Carte de căpătâi.

CORAP//ÓRT ~oárte *n*. Raport care completează un raport principal, prezentat de altă persoană.

CORAPORTÓR ~i *m*. Persoană care prezintă un coraport.

A SE CORĂSLÍ se corăslĕşte *intranz*. (*despre lapte*) A căpăta aspectul coraslei; a se face dens la fierbere; a se brânzi.

CORBÍ//U ~e (~i) *adj.* Care are culoarea penelor de corb; negru ca pana corbului.

A SE CORCÍ mă corcésc *intranz*. *pop. reg.* 1) (*despre animale sau plante de specii diferite*) A deveni corci; a se modifica prin amestecul de specii; a se amesteca. 2) *fig*. A pierde proprietăţile iniţiale (prin amestec, încrucişare etc.).

A CORCOLÍ corcolésc *tranz*. *pop*. A face să se corcolească.

A SE CORCOLÍ mă corcolésc *intranz*. *pop.* 1) A se alinta peste măsură (simţindu-se admirat); a se răzgâia; a se răsfăţa. 2) A acţiona extrem de încet; a zăbovi mult asupra unui lucru.

CORD I córduri *n*. Organ central al aparatului circulator, situat în partea stângă a toracelui, care asigură circulaţia sângelui în organism; inimă. **Atac de ~**.

CORD II *n*. 1) Ţesătură subţire şi rară, cu urzeală din fire răsucite şi foarte rezistente. 2) Ţesătură specială, folosită la fabricarea anvelopelor.

CORD III córduri *n*. Cuţit special, folosit în pielărie în operaţiile de depilare.

CORD//ÉA ~éle *f*. 1) *înv.* Fâşie îngustă de material textil folosită ca ornament pentru îmbrăcămintea feminină; panglică. 2) *zool.* Vierme plat şi foarte lung, care parazitează în intestinul subţire al mamiferelor şi al omului; tenie. 3) *zool.* Peşte teleostian marin în formă de panglică.

CORDIÁL ~ă (~i, ~e) *adj.* Care porneşte din inimă; plin de afecţiune. **Manieră ~ă**. **Sentiment ~**.

CORDIALITÁTE *f*. Caracter cordial; afecţiune; simpatie; căldură.

CORD//ÓN ~oáne *n*. 1) Panglică de piele sau de alt material, care serveşte la încins sau la ajustat îmbrăcămintea; cingătoare; centură; curea; brâu. 2) Panglică lată de mătase purtată diagonal pe piept, pe care sunt prinse decoraţii înalte. 3) *anatom.*: ♦ **~ ombilical**, organ care face legătură între făt şi placenta corpului mamei. 4) Succesiune omogenă; serie; rând; şir. **Soldaţii formează un ~ interminabil**. **Un ~ de miliţieni**. 5) *înv.* Linie de demarcaţie care desparte diferite ţări sau regiuni; graniţă; frontieră; hotar.

CORÉC//T ~tă (~ţi, ~te) *adj. şi adverbial* 1) Care corespunde normelor; în conformitate cu normele; conform; exact; fidel. **Copie ~tă**. **Frază ~tă**. **A vorbi şi a scrie ~.** 2) Care corespunde uzanţelor sociale; în corespundere cu morala; decent. **Conduită ~tă**. **Ţinută ~tă**. **A proceda ~.** 3) (*despre persoane*) Care respectă convenienţele sociale; caracterizat prin respect pentru principiile moralei sociale; cinstit.

A CORECTÁ corectéz *tranz*. 1) (*greşeli*, *note*, *lacune*, *defecte* etc.) A modifica în bine; a îndrepta; a corija. 2) A face să se corecteze.

A SE CORECTÁ mă corectéz *intranz*. (*despre persoane*) A deveni mai bun; a reveni la starea normală de comportare; a se îndrepta; a se îmbunătăţi; a se corija.

CORECTITÚDINE *f*. 1) Caracter corect; lipsă de greşeli. 2) Ţinută corectă. 3) Comportament corect.

CORECTÍV ~e *n*. Vorbă sau faptă prin care se corectează ceva. **A introduce ~ele necesare.**

CORECŢÍ//E ~i *f*. Pedeapsă corporală; bătaie. ♦ **Casă de ~,** instituţie unde îşi ispăşesc pedeapsa infractorii minori.

CORECŢIONÁL ~ă (~i, ~e) *adj.* 1) Care ţine de o acţiune calificată drept delict; referitor la o infracţiune. **Pedeapsă ~ă**. 2) Care reprimă

infracţiunile; însărcinat cu reprimarea infracţiunilor. **Poliţie ~ă**. **Tribunal ~**.

COREGRÁFIC ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* Care ţine de coregrafie; referitor la coregrafie. **Ansamblu ~.**

COREGRÁFIE *f.* Artă a dansului şi a baletului.

A CORELÁ coreléz 1. *tranz*. A pune în corelaţie; a face să fie în legătură reciprocă. **2**. *intranz*. A fi în corelaţie; a se afla în legătură reciprocă.

CORELATÍV ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* Care corelează; în corelaţie.

CORELÁŢI//E ~i *f.* 1) Relaţie reciprocă; reciprocitate. 2) Dependenţă reciprocă; interdependenţă; corespondenţă.

A CORESPONDÁ corespondéz *intranz*. A fi în corespondenţă; a întreţine relaţii prin scrisori.

CORESPONDÉN//T I ~ţi *m*. 1) Colaborator al unei publicaţii periodice, care furnizează informaţii (de la locul sau din localitatea în care se află). 2) Persoană care întreţine relaţii epistolare cu cineva.

CORESPONDÉN//T II ~tă (**~ţi**, **~te**) *adj.* 1): ♦ **Membru ~,** membru al unei academii sau instituţii ştiinţifice cu drept de vot consultativ. 2) *geometr.*: ♦ **Unghiuri ~,** unghiuri formate de două drepte paralele tăiate de o secantă şi situate de aceeaşi parte a secantei, unul fiind intern, iar altul extern.

CORESPONDÉNŢ//Ă ~e *f.* 1) Schimb de scrisori sau de mesaje. 2) Totalitate de scrisori sau de mesaje, primite sau expediate. 3) Cronică realizată într-o publicaţie periodică de către un corespondent. 4) Dependenţă reciprocă; interdependenţă; corelaţie.

A CORESPÚNDE corespúnd *intranz*. 1) A fi conform; a coincide prin calităţi, esenţă etc. **Spusele tale corespund adevărului.** 2) A fi în raport de simetrie; a se afla pe acelaşi plan. **Fiecărei camere îi corespunde un balcon.** 3) A răspunde unor aşteptări; a satisface; a aranja. **Propunerea ta îmi corespunde.**

CORIFÉ//U ~i *m*. 1) *înv. ist.* (*în tragedia şi în comedia greacă antică*) Conducător de cor. 2) *fig*. Personalitate de frunte.

CORIGÉN//T ~ţi *m*. Elev care, la încheierea anului şcolar sau a unei sesiuni de examene, nu a obţinut nota de trecere la una sau la mai multe discipline din curriculum, urmând să fie reexaminat.

CORIGÉNŢ//Ă ~e *f.* 1) Situaţie de corigent. 2) Examen susţinut repetat de un corigent.

CORIGÍBIL ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* Care poate fi corijat; în stare să fie corijat; pasibil de a fi corijat.

A CORIJÁ corijéz *tranz*. 1) (*greşeli*, *note*, *lacune*, *defecte* etc.) A modifica în bine; a îndrepta; a corecta. 2) A face să se corijeze.

A SE CORIJÁ mă corijéz *intranz*. (*despre persoane*) A deveni mai bun; a reveni la starea normală de comportare; a se îndrepta; a se îmbunătăţi; a se corecta.

CORNÁC ~i *m*. Persoană care îngrijeşte şi conduce elefanţii (sau alte animale).

CORNÁR ~i *m*. *înv*. *ist.* Slujbaş care încasa cornăritul.

A CORNĂRÍ I cornărésc *vorb*. *intranz*. *înv. reg.* A ara, ţinând plugul de coarne.

A CORNĂRÍ II cornărésc *intranz*. *înv*. *ist.* A fi cornar; a strânge cornăritul.

CORNĂRÍT *n*. *înv*. *ist.* Impozit perceput pentru vitele cornute.

CORNÉT I ~e *n*. 1) Pachet în formă de corn; recipient conic de hârtie; fâşic. 2): ♦ ~ **acustic,** aparat în formă de pavilion, destinat să amplifice sunetele, folosit de persoanele cu auzul slab. 3) *anatom.*: ♦ ~ **nazal,** ansamblu de şase lame osoase care sunt situate pe pereţii laterali ai foselor nazale. 4) Instrument muzical de suflat, din alamă, asemănător cu trompeta, dar de dimensiuni mai mici, cu registru intermediar între cel al cornului şi cel al trompetei. 5) *culin.* Produs de patiserie cu

cremă, în formă de corn.

CORNÉ//T II ~ţi *m*. *înv*. *ist.* 1) Ofiţer inferior de cavalerie. 2) Portdrapel de cavalerie.

A CORNIFICÁ cornifíc *tranz*. A face să se cornifice.

A SE CORNIFICÁ se cornifícă *intranz*. A se transforma în ţesut cornos.

CORN//ÓS ~oásă (**~óşi**, **~oáse**) *adj.* Care are consistenţa cornului (de animale); cu consistenţă de corn. **Piele ~oasă**. **Strat ~os**.

A COROBORÁ coroboréz *tranz*. (*fapte*, *adevăruri*, *afirmaţii*, *ipoteze* etc.) A susţine ca fiind autentic; a adeveri; a confirma.

A CORODÁ corodéz *tranz*. (*materiale*, *metale*) A distruge lent şi progresiv printr-o reacţie chimică. **Umiditatea corodează metalele.**

A COROIÁ coroiéz *tranz*. A face să se coroieze; a arcui; a încovoia; a cambra; a curba.

A SE COROIÁ se coroiázǎ *intranz*. A căpăta formă de arc (asemănătoare cu ciocul coroiului); a se încovoia; a se arcui; a se curba; a se cambra.

COROIÁ//T ~tă (**~ţi**, **~te**) *adj.* 1) (*despre ciocul păsărilor şi nasul oamenilor*) Care este curbat în sus; cu vârful ridicat în sus; acvilin. 2) (*despre persoane*) Care are nasul încovoiat; cu nasul ridicat în sus.

COROLÁR ~e *n*. 1) *mat*. Concluzie care se deduce direct dintr-o teoremă demonstrată. 2) Idee care derivă din alta. 3) Stare ce rezultă dintr-o acţiune; consecinţă; rezultat; urmare; efect.

COROPCÁR ~i *m*. 1) *înv.* Negustor ambulant, care îşi punea marfa în cutii. 2) *fig. fam., depr.* Persoană care se deplasează fără încetare şi fără rost; hoinar; vagabond.

COROZÍV ~e (**~i**, **~e**) *adj.* 1) (*despre substanţe*, *medii*, *agenţi*) Care corodează; cu proprietatea de a coroda. **Amestec acid ~.** 2) *fig*. (*despre persoane şi manifestările lor*) Care exprimă aluzii răutăcioase; caracterizat prin critică violentă; înţepător; urzicător; usturător; caustic. **Inteligenţă ~ă**.

CORPOLÉN//T ~tă (**~ţi**, **~te**) *adj.* Care are corp mare şi gras; cu corp mare şi gras; trupeş.

CORPOLÉNŢĂ *f*. Caracter corpolent; însuşirea de a fi corpolent; configuraţie viguroasă; trupeşie.

CORPORÁL ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* Care ţine de corp; propriu corpului; trupesc. **Necesitate ~ă**. **Pedeapsă ~ă**. **Percheziţie ~ă**.

CORPORÁŢI//E ~i 1) *ist.* (*în feudalism*) Asociaţie de meseriaşi, grupaţi în vederea apărării intereselor lor; breaslă; isnaf; rufet. 2) Organizaţie profesională; comunitate organizată (prin lege) de persoane care au aceeaşi profesie. 3) (*în SUA şi în unele ţări*) Societate pe acţiuni. 4) *econ.* Întreprindere mare. ♦ **~e-mamut,** corporaţie foarte dezvoltată.

CORPÚSCUL ~i *m*. 1) Corp de dimensiuni foarte mici; porţiune mică de materie. 2) *fiz.* Element atomic de dimensiuni extreme; particulă elementară care provine din dezintegrarea unui atom.

CORSÁR ~i *m*. 1) *înv., ist.* (*în trecut*) Căpitan al unei nave particulare care, fiind autorizat de guvern, jefuia şi captura navele ce aparţineau altor state. 2) *prin ext.* Hoţ de mare; pirat.

CORT córturi *n*. Adăpost portativ şi demontabil, constând dintr-o pânză rezistentă şi impermeabilă sau din material plastic, care se întinde pe o carcasă; tabernacol; şatră.

CORTÉGI//U ~i *n*. Grup de persoane care însoţeşte o ceremonie sau o personalitate; alai; suită; convoi.

CORTÍN//Ă ~e *f*. Perdea de stofă sau de catifea care închide şi deschide scena într-o sală de spectacole.

CORUPAT//ÓR ~oáre (**~óri**, **~oáre**) *adj. şi substantival* Care corupe; cu capacitatea de a corupe; înclinat spre corupţie. **Spectacol ~or**.

A SE CORÚPE mă corúp *intranz*. 1) A ajunge în stare de declin moral; a se desfrâna; a se destrăbăla; a se dezmăţa; a se strica; a se vicia; a decădea; a se deprava; a degrada; a se perverti; a se declasa; a se deşănţa. 2) (*despre idei*, *sentimente*, *fenomene sociale* etc.) A pierde integritatea sau puritatea iniţială.

CORÚP//T ~tă (**~ţi**, **~te**) *adj.* 1) (*despre persoane*) Care încalcă normele morale; în stare să se corupă; înclinat spre corupţie; depravat; desfrânat; stricat. 2) (*despre cuvinte*) Care are formă sau semnificaţie deformată; cu formă sau semnificaţie deformată; impropriu; deformat; denaturat. 3) (*despre persoane*) Care a luat mită; implicat în acte de luare de mită; mituit. **Judecător ~. Medic ~.**

CORUPTÍBIL ~ă (**~i**, **~e**) Care poate fi corupt; în stare să fie corupt; uşor de corupt; pasibil de corupere; venal. **Judecător ~.**

CORUPŢÍ//E ~i *f*. 1) Stare de corupere; situaţie în care se produce coruperea. 2) Abatere de la moralitate; desfrâu; depravare.

CORVÉT//Ă ~e *f*. 1) *înv*. Vas militar cu trei catarge, prevăzut cu artilerie uşoară, intermediar între fregată şi bric. 2) *mar.* Navă militară mică, de mare mobilitate, echipată cu armament special şi folosită împotriva submarinelor şi în escortare.

A COSÍ cosésc *tranz*. 1) (*cereale*, *plante de nutreţ*, *iarbă etc.*) A tăia cu coasa (sau cu cositoarea). 2) *fig.* (*persoane*) A omorî în masă; a nimici în cantităţi mari.

A SE COSÍ mă cosésc *intranz*. 1) (*despre cai*) A se lovi potcoavă de potcoavă în mers. 2) (*despre persoane*) A merge, lovind picior de picior. 3) (*despre manşeta pantalonilor*) A se roade în timpul mersului.

COSMÉTIC ~ă (**~i**, **~e**) 1) *adj. şi substantival* (*despre preparate*, *produse*, *cremuri*, *loţiuni*) Care serveşte la îngrijirea feţei sau a părului; folosit pentru îngrijirea feţei sau a părului. 2) Care ţine de cosmetică; referitor la cosmetică. **Industrie ~ă. Laborator ~.** 3) *fig.* (*despre reparaţii, îmbunătăţiri, operaţiuni* etc.) Care nu atinge sau nu vizează fondul; de suprafaţă; superficial. **Rezolvare ~ă a unei probleme.**

COSMÉTICĂ *f*. 1) Artă şi practică de îngrijire igienică a tenului cu ajutorul unor metode şi preparate speciale. 2) Ocupaţie a cosmeticianului.

COSMETICI//ÁN ~éni *m*. Persoană care se ocupă de cosmetică.

CÓSMIC ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* Care ţine de cosmos; referitor la cosmos. **Spaţiu ~. Navă ~că.**

COSMOGONÍE *f*. Compartiment al astronomiei care studiază formarea şi evoluţia corpurilor cereşti.

COSMOGRAFÍ//E ~i *f*. Compartiment al astronomiei care se limitează la simpla descriere a universului şi a fenomenelor cosmice.

COSMOLOGÍE *f*. Compartiment al astronomiei care se ocupă de cercetarea legilor generale ce guvernează universul, a structurii şi a evoluţiei universului.

COSMOPOLÍ//T ~tă (**~ţi**. **~te**) *adj.* 1) Care ţine de cosmopolitism; propriu cosmopolitismului. **Concepţie ~tă**. 2) Care se consideră cetăţean al universului; capabil să trăiască în orice ţară. 3) Care cuprinde persoane originare din toate ţările; populat de naţionalităţi diferite. **Oraş ~.**

COSMOPOLITÍSM *n*. Concepţie politică care preconizează indiferenţa faţă de patrie, de tradiţie şi de cultura naţională, suveranitatea şi independenţa naţională fiind considerate perimate.

CÓSMOS *n*. 1) Spaţiu infinit, ce înconjoară atmosfera Pământului şi în care materia se află în continuă mişcare şi transformare; univers. 2) Spaţiu extraterestru.

COST cósturi *n*. *econ.* 1) Sumă de bani cheltuită pentru cumpărarea, producerea, extragerea unui

produs sau pentru prestarea unui serviciu. 2): ♦ Costul vieţii, totalitatea cheltuielilor necesare pentru consumul unei familii standard, care înregistrează variaţiile de preţ ale unor bunuri alimentare şi nealimentare, precum şi ale serviciilor utilizate, ale locuinţei etc. într-o perioadă determinată.

A COSTÁ cóstă 1. *intranz*. 1) A avea un anumit cost; a reprezenta o anumită valoare; a face; a preţui; a valora. **Cartea costă douăzeci de lei**. 2) A avea un preţ mare; a fi scump. **A cumpărat o casă care costă**. **2**. *tranz*. (*persoane*) A obliga la eforturi (sau cheltuieli) fizice sau morale susţinute. **Biruinţa ne-a costat mult**.

COSTELÍV ~ă (**~i**, **~e**) *adj*. Care are corp format numai din muşchi şi oase; cu corp constând numai din muşchi şi din oase; uscăţiv.

COSTISIT//ÓR ~oáre (**~óri**, **~oáre**) *adj*. Care costă mult; care impune cheltuieli mari; cu preţ ridicat; scump. **Studii ~oáre.**

A COSTUMÁ costuméz *tranz*. A face să se costumeze; a îmbrăca cu un costum.

A SE COSTUMÁ mă costuméz *intranz*. 1) (*despre persoane*) A se îmbrăca cu un costum special (pentru balul mascat). 2) (*despre actori*) A îmbrăca un costum corespunzător rolului dat (pentru a ieşi în scenă).

COSTUMIÉR ~i *m*. Persoană care răspunde de păstrarea costumelor actorilor de teatru, al artiştilor, interpreţilor etc. implicaţi în spectacole.

COŞÁR I ~e *n*. 1) Loc îngrădit pentru închiderea vitelor; ocol; ţarc. 2) Construcţie cu pereţii din nuiele împletite sau din scânduri bătute rar pentru păstrarea porumbului în ştiuleţi; pătul; porumbar; sâsâiac; leasă.

COŞÁR II ~i *m*. Lucrător specializat în curăţatul coşurilor de funingine; persoană care curăţă coşurile şi sobele de funingine; hornar.

COŞÁR III ~ i *m*. Persoană care face coşuri.

COŞCIÚG ~uri *n*. Ladă de formă specială, în care se pune mortul pentru a fi înmormântat; raclă; sicriu.

COŞMÁR ~uri *n*. 1) Vis penibil şi apăsător. 2) *fig*. Grijă mare şi obsedantă.

A COTÁ cotéz 1. *tranz*. 1) A marca cu cote; a numerota conform unei anumite ordine. **~ un plan**. 2) (*cursul la bursă al hârtiilor de valoare*, *al acţiunilor* etc.) A fixa pornind de la valoarea reală şi de la conjunctura pieţei. 3) (*persoane*) A trata cu consideraţie; a preţui; a cinsti; a respecta; a aprecia; a stima; a considera. 4) (*dimensiuni ale unor obiecte*) A nota pe un desen tehnic. **2**. *intranz*. (*despre hârtii de valoare*, *acţiuni* etc.) A avea o anumită valoare la bursă.

CÓT//Ă ~e *f*. 1) Contribuţie bănească la o acţiune comună; cotizaţie. 2) Cifră care indică o dimensiune pe un desen sau o diferenţă de nivel dintre două puncte. 3) Altitudine indicată pe o hartă. ♦ **~a apelor,** nivelul apelor.

COTIDI//ÁN I ~ánă (**~éni**, **~éne**) *adj*. Care se face în fiecare zi; de fiecare zi; zilnic.

COTIDI//ÁN II ~éne *n*. Gazetă care apare în fiecare zi.

A COTIZÁ cotizéz *intranz*. A plăti o cotizaţie; a vărsa o cotă-parte, aducând o anumită contribuţie.

A SE COTIZÁ mă cotizéz *intranz*. A accepta să contribuie cu o anumită sumă de bani la o cheltuială comună.

COŢIZÁŢI//E ~i *f*. 1) Sumă fixă de bani, plătită periodic de membrii unei organizaţii sau asociaţii. 2) Contribuţie bănească la o acţiune comună; cotă.

COT//ÓR ~oáre *n*. 1) (*la plante*) Tulpină care susţine frunzele, florile şi fructele. 2) Parte de jos a tulpinii. **~ul viţei de vie**. 3) (*la chitanţiere*) Parte rămasă după ruperea foilor detaşabile. 4) (*la cărţi*, *registre*, *caiete* etc.) Parte laterală unde se leagă

foile. 5) (*la fructe*, *legume*) Mijloc tare; cocean.

COTOROÁNȚ//Ă ~e *f. fam.*, *depr.* Femeie bătrână şi rea; hoanghină; hoaşcă; hoancă; hârcă; baborniţă; zgripţuroaică.

A COTROPÍ cotropésc *tranz.* 1) (*teritorii*, *ţări*) A ocupa prin violenţă; a lua în stăpânire cu forţa, încălcând hotarul; a invada. 2) *fig.* A cuprinde din toate părţile; a învălui; a învălura; a împresura; a înfăşura.

COTROPIT//ÓR I ~oáre (**~óri**, **~oáre**) *adj.* (*despre persoane*, *puteri*, *state*) Care cotropeşte; năvălitor; invadator.

COTROPITÓR II ~i *m.* Persoană sau popor care cotropeşte teritorii străine; năvălitor; invadator.

COTRÚȚ//Ă ~e *f. pop.* 1) Vatră mică. 2) Spaţiu gol între cuptor şi perete, folosit în calitate de blidar.

COȚCÁR ~i *m.* Persoană necinstită, care înşeală pe alţii, profitând de naivitatea şi credulitatea lor; potlogar; şarlatan; şnapan; pungaş.

COȚCĂRÍ//E ~i *f.* Faptă de coţcar; şarlatanie; pungăşie; potlogărie.

A COVĂSÍ covăsésc *tranz.* *pop.* (*laptele dulce*) A acri cu smântână sau cu lapte prins; a acidula.

A COVÂRŞÍ covârşésc *tranz.* 1) A lăsa (cu mult) în urmă (din punctul de vedere al dimensiunii, cantităţii sau al forţei); a întrece; a depăşi. 2) A bate într-o luptă sau într-o întrecere; a birui; a învinge; a înfrânge.

COVÂRŞIT//ÓR ~oáre (**~óri**, **~oáre**) *adj.* Care covârşeşte; mai mare ca număr, ca dimensiuni sau ca forţă; copleşitor. **Diferenţă ~oáre.**

COVÉRT//Ă ~e *f.* Punte superioară a unei nave; punte de manevră.

COVILTÍR ~e *n.* Acoperiş de căruţă, constând dintr-un schelet de nuiele peste care se întinde o rogojină sau o pânză groasă.

A COXIFICÁ coxífic *tranz.* (*cărbune de pământ sau reziduuri de petrol*) A face să se coxifice.

A SE COXIFICÁ se coxífică *intranz.* (*despre cărbune de pământ sau despre reziduuri de petrol*) A se transforma în cox.

CRÁI *m.* *înv.* 1) *înv.* *ist.* (*în unele state feudale*) Conducător absolut al ţării; rigă; rege; monarh; suveran; împărat. 2) *fig.*, *peior.* Bărbat uşuratic, care se ţine de chefuri şi de aventuri amoroase; craidon.

CRAIDÓN ~i *m.* *peior.* Bărbat uşuratic, care se ţine de chefuri şi de aventuri amoroase: crai.

CRÁINIC ~i *m.* 1) *înv.* *ist.* Persoană care aducea la cunoştinţă mulţimii poruncile suveranului sau ale autorităţilor; vestitor. 2) Persoană care citeşte informaţiile, comunicările oficiale, anunţă programul la un post de radio sau de televiziune; spicher.

CRÁM//Ă ~e *f.* Clădire la o vie, unde se prelucrează strugurii, se prepară şi se păstrează vinul şi uneltele de lucru.

CRÁMP//Ă~e *f.* 1) Contracţie violentă, involuntară şi sacadată a muşchilor; spasm; convulsie. 2) *la pl.* Durere gastrică, provocată de contracţia muşchilor pereţilor stomacali.

A SE CRAMPONÁ mă cramponéz *intranz.* 1) A se agăţa cu putere, ţinându-se ca un crampon. 2) *fig.* A sta cu fermitate pe aceleaşi poziţii, fără a ceda; a se înverşuna; a persista.

CRANI//ÁN ~ánă (**~éne**, **~éne**) *adj.* Care ţine de craniu; referitor la craniu. **Os ~an**.

CRÁNI//U ~i *n.* 1) Ansamblu de oase ale capului; ţeastă; tidvă. 2) Schelet al capului descarnat al unui om sau animal mort; hârcă.

CRÁTER ~e *n.* Depresiune situată în partea superioară a unui vulcan, prin care se revarsă lava în timpul erupţiilor.

CRÁTIM//Ă ~e *f.* Liniuţă de unire.

A CRAVAŞÁ cravaşéz *tranz.* A bate cu cravaşa.

CRAVÁŞ//Ă ~e *f.* Vărguţă flexibilă de piele sau îmbrăcată în piele, cu care călăreţii îndeamnă caii la

mers.

CRÂMPÉI ~e *n*. 1) Parte mică; fărâmă; frântură; porţiune. 2) (*despre fraze*, *vorbe*, *gânduri* etc.) Parte izolată fără semnificaţie; fragment; frântură.

A CRÂMPEIÁ crâmpeiéz *tranz*. (*obiecte integrale*) A împărţi în crâmpeie.

CRÂNCÉN ~ă (**~i**, **~e**) *adj*. (*despre persoane*, *războaie*, *lovituri*, *bătăi* etc.) Care aduce multă vărsare de sânge; cu înverşunare mare; cumplit; aprig; crud; înverşunat; feroce. **Luptă crâncenă.**

CRÂNG ~uri *n*. Pădurice tânără; tufăriş; desiş.

A CREÁ creéz *tranz*. 1) A realiza prin efort fizic sau intelectual; a face. 2) A produce în urma unui efort intelectual sau fizic susţinut; a realiza; a plăsmui; a inventa; a născoci; a scorni. ♦ **~ un rol,** a interpreta un rol cu multă pricepere şi originalitate. 3) (*persoane*) A pregăti temeinic (pentru o anumită ocupaţie).

CREÁNŢ//Ă ~e *f*. *fin*. 1) Drept al creditorului de a cere debitorului executarea unei obligaţii. 2) Act care certifică acest drept.

CREATÓR ~i *m*. 1) Persoană sau colectivitate care creează; făuritor. 2) *rel*. (*în religia creştină*) Fiinţă imaginară, înzestrată cu puteri supranaturale, care ar fi creat lumea; dumnezeu.

CREATÚR//Ă ~i *f*. 1) Fiinţă creată; vietate; făptură. 2) *fam*. Persoană necunoscută; tip; individ.

CREÁŢI//E ~i *f*. 1) Proces de creare. 2) Obiect creat.

CRÉDIT ~e *n*. 1) *fin*. Operaţie prin care o persoană împrumută o sumă de bani altei persoane. 2) Sumă de bani acordată prin această operaţie. 3) Parte a unui cont unde se înregistrează sumele de bani împrumutate. 4) *fig*. Autoritate de care se bucură o persoană; trecere. **A da credit de încredere cuiva.**

A CREDITÁ creditéz *tranz*. 1) *fin*. (*sume de bani*, *bunuri materiale*) A da pe credit; a acorda prin credit. 2) (*sume de bani*) A da pentru un timp (cu condiţia restituirii); a împrumuta. 3) (*mărfuri*) A vinde pe credit. 4) (*sume de bani*, *materiale*) A înscrie în creditul unui cont.

CREDITÓR ~i *m*. Persoană care a acordat un credit.

CREDÚL ~ă (**~i**, **~e**) *adj*. Care crede uşor; lesne crezător; naiv.

CREDULITÁTE *f*. Caracter credul; naivitate.

A CREIONÁ creionéz *tranz*. 1) (*desene*, *tablouri*, *chipuri* etc.) A executa în prealabil în linii generale cu creionul; a schiţa; a eboşa. 2) (*portrete*, *caractere generale*) A prezenta sumar, în linii generale; a schiţa.

CREM *adj*. *invar*. Care este de culoarea untului; alb-gălbui.

A CREMÁ creméz *tranz*. (*cadavre sau substanţe organice*) A arde, transformând în cenuşă; a supune cremaţiei; a incinera.

CREMATÓRI//U ~i *n*. 1) Clădire prevăzută cu instalaţii speciale pentru incinerarea cadavrelor. 2) Cuptor pentru arderea gunoaielor.

CREMAŢIÚN//E ~i *f*. Ardere a cadavrelor; incinerare.

CRÉM//Ă ~e *f*. 1) Preparat culinar obţinut printr-un amestec de lapte, ouă, zahăr, unt, ciocolată etc., care se serveşte la desert ori se adaugă la unele prăjituri. 2) Produs cosmetic obţinut din grăsime, uleiuri şi ingrediente; alifie. 3) Lichior siropos fin. 4) *fig*. Parte de calitate superioară; frunte; smântână; lamură; floare; elită. **Crema societăţii.**

CRENÉL ~uri *n*. Deschizătură în partea superioară a parapetului unui turn de apărare, a unei cetăţi sau a unui castel, prin care se aruncau proiectile asupra asediatorilor.

CRENELÁ//T ~tă (**~ţi**, **~te**) *adj*. Care are creneluri; prevăzut cu creneluri.

CRÉNVURŞT ~i *m*. Cârnăcior preparat din carne de vită şi slănină tocate fin.

CREÓL ~i *m*. Persoană de rasă albă, născută în coloniile intertropicale.

CREP *n*. 1) Cauciuc natural, din care se fac tălpi pentru încălţăminte. 2) Ţesătură subţire şi fină, confecţionată din fire de mătase sau de lână suprarăsucite.

CREPÓN *n*. Ţesătură gofrată, având ondulaţii în relief; crep gros.

CREPONÁ//T ~tă (~ţi, ~te) *adj*. (*despre ţesături, hârtie* etc.) Care are aspect de crepon; asemănător cu creponul; încreţit; gofrat.

CREPS *n*. *înv*. Joc cu zaruri, originar din Anglia.

CREPÚSCUL ~e *n*. 1) Perioadă a zilei dinainte de răsăritul soarelui şi după apusul lui, când întunericul nu este complet. 2) Lumină slabă; semiîntuneric. 3) *fig*. Perioadă de declin; sfârşit; apus. **Crepusculul vieţii.**

CREPUSCULÁR ~ă (~i, ~e) *adj*. Care ţine de crepuscul; propriu crepusculului. **Lumină ~ă**.

CRESCÉNDO *adv*. *muz*. Crescând progresiv în intensitate.

CRÉŞ//Ă ~e *f*. *ed*. Instituţie pentru educaţia şi îngrijirea copiilor până la vârsta de trei ani.

A CREŞTINÁ creştinéz *tranz*. A face să se creştinizeze.

A SE CREŞTINÁ mă creştinéz *intranz*. A deveni creştin; a adopta creştinismul; a se boteza în religia creştină.

CRETÍN ~ă (~i, ~e) *adj*. *şi substantival* (*despre persoane*) 1) Care suferă de cretinism; atins de cretinism; idiot; imbecil. 2) *fig., fam., depr.* Care denotă lipsă de inteligenţă; lipsit de inteligenţă, prost; neghiob; nătărău; nătâng; netot; nerod; stupid; tâmpit.

CRETINÍSM *n*. 1) Formă de debilitate mintală şi de degenerare psihică, provocată de dezvoltarea insuficientă a glandei teroide şi a creierului 2) *fig*. Lipsă de inteligenţă; tâmpenie; idioţenie; imbecilitate; stupiditate.

CREUZÉT ~e *n*. Vas produs dintr-un material rezistent la căldură, folosit pentru reacţii chimice la temperaturi înalte.

CREZ crezuri *n*. 1) Ansamblu de principii şi convingeri; concepţie despre viaţă. 2) *rel.* Simbol al credinţei creştine.

CRICHÉT *n*. *sport* Joc sportiv de origine engleză între două echipe a câte unsprezece persoane care lovesc mingea cu nişte bastoane speciale pentru a o introduce în poarta adversarului.

CRÍM//Ă ~e *f*. 1) Infracţiune foarte gravă, pedepsită aspru de lege. 2) Infracţiune constând în uciderea unei persoane; omor; omucidere.

CRIMINÁL I ~ă (~i, ~e) *adj*. 1) Care constituie o crimă; cu caracter de crimă. **Acţiune ~ă**. 2) Care a comis o crimă; vinovat de săvârşirea unei crime; culpabil. **Şef ~**. 3) Care ţine de crime; referitor la crime. **Drept ~. Cod de instrucţiune ~ă**.

CRIMINÁL II ~i *m*. Persoană care a săvârşit o crimă.

CRIMINALÍ//ST ~şti *m*. Specialist în criminalistică.

CRIMINALÍSTICĂ *f*. Ştiinţă şi practică care se ocupă de cercetarea mijloacelor şi metodelor folosite pentru descoperirea şi prevenirea infracţiunilor.

CRIMINALITÁTE *f*. 1) Caracter criminal. 2) Ansamblu de infracţiuni comise într-o ţară dată pe parcursul unei perioade date.

CRIMINOLOGÍE *f*. Ştiinţă care studiază criminalitatea, cauzele şi determinarea metodelor de prevenire a ei.

CRIN críni *m*. 1) *bot.* Plantă erbacee perenă, cu tulpina erectă, cu flori albe, strălucitoare, în formă de pâlnie, cu miros foarte puternic. 2) Floare a acestei plante.

CRÍPT//Ă ~e *f*. 1) Construcţie subterană într-un

cimitir sau într-o biserică, servind în calitate de mormânt; cavou. 2) Capelă subterană folosită ca loc de înmormântare sau de păstrare a relicvelor, fiind, de regulă, mai veche decât biserica sub care se află. 3) *anat*. Cavitate de formă neregulată pe suprafaţa unui organ.

CRIPTOGRAFÍE *f.* 1) Cod grafic care poate fi descifrat numai de autor şi destinatar. 2) Disciplină care se ocupă cu descifrarea criptogramelor.

CRIPTOGRÁM//Ă ~e *f.* Text scris cu caractere secrete; scriere cifrată.

A CRISPÁ crispéz *tranz*. A face să se crispeze. **El şi-a crispat faţa.**

A SE CRISPÁ se crispeáză *intranz*. (*despre faţă, degete, persoane* etc.) A se strânge involuntar ca urmare a unei convulsii. **Ce te crispezi?**

CRISTALÍN ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* 1) Care are transparenţă de cristal; cu transparentă de cristal; limpede; transparent. 2) (*despre sunete*, *voce*) Care sună ca şi cristalul; cu sonoritate puternică (ca de cristal); sonor; sunător.

A CRISTALIZÁ cristalizéz 1. *tranz*. A face să se cristalizeze. **2**. *intranz*. A trece în stare cristalină.

A SE CRISTALIZÁ se cristalizeáză. A deveni cristal; a se transforma în cristale.

CRITÉRI//U ~i *n*. 1) Principiu de apreciere sau de clasificare; punct de vedere. **Criteriu de evaluare. A pune mai multe criterii la baza unei clasificări.** 2) Suport raţional (al unei aserţiuni). **Criteriile adevărului. Criterii de dezbatere.**

CRÍTIC I ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* 1) Care decide calităţile şi defectele unei opere, situaţii, ale unor fenomene sau persoane; orientat spre determinarea calităţilor şi defectelor. **Analiză ~ă**. **Imaginaţie ~ă**. **Consideraţii ~e**. 2) Care examinează valoarea logică a unei aserţiuni sau autenticitatea unui text; realizat în scopul determinării valorii sau autenticităţii. **Notă ~ă**. **Remarcă ~ă**. **Bibliografie ~ă**. ♦ **Ediţie ~ă**, ediţie realizată pe baza colaţionării textelor originale. ♦ **Spirit ~**, atitudine care nu acceptă nici o aserţiune fără a examina autenticitatea ei. 3) Care ţine de o criză; referitor la o criză. **Fază ~ă**. **Perioadă ~ă a unei boli**. 4) Care produce o schimbare importantă; caracterizat printr-un moment de criză; hotărâtor; decisiv; crucial. **Situaţie ~ă**. **Vârstă ~ă**. **Punct ~**. 5) Care ţine de critică; referitor la critică. **Materiale ~e.**

CRÍTIC II ~i *m*. Specialist care analizează, interpretează şi apreciază operele de artă. **Critic literar. Critic de teatru. Critic muzical.**

A CRITICÁ crític *tranz*. 1) (*persoane*, *stări de lucruri*) A examina, evidenţiind calităţile şi defectele şi indicând cauzele şi mijloacele de îndreptare. 2) (*opere de artă*) A aprecia critic, subliniind valorile etice şi artistice. 3) (*persoane*, *lucruri*) A condamna cu răutate, inventând defecte şi greşeli; a vorbi de rău; a blama; a defăima.

CRITICÁBIL ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* Care poate fi criticat; pasibil de critică; în stare să fie supus criticii.

CRÍTIC//Ă ~i *f.* 1) Disciplină estetică, care se ocupă de analiza, interpretarea şi aprecierea operelor de artă. **Critică literară. Critică muzicală.** 2) Ansamblu de aprecieri asupra unei opere de artă. 3) Ansamblu de persoane care se ocupă de aprecierea valorii operelor artistice. 4) Examinare detaliată a exactitudinii sau a autenticităţii. **~a declaraţiilor**. 5) Judecată ostilă; tendinţă spre a emite aprecieri defavorabile. **A lansa critici virulente în adresa cuiva.**

CRÍZ//Ă ~e *f.* 1) Moment grav în viaţa socială, constând în manifestarea violentă a contradicţiilor economice, politice şi sociale. 2) Lipsă acută pe scară largă; penurie. **~ă de profesori**. **~ă de cereale**. 3) Moment critic în evoluţia unei boli. **~ă cardiacă**. **~ă de epilepsie**. 4) *fig*. Zbucium

sufletesc; tensiune.

CROAZIÉR//Ă ~e *f.* Călătorie turistică pe mare.

CROCHÉT *n. sport* Joc sportiv de origine engleză în aer liber, în care participanţii lovesc pe rând nişte bile de lemn cu un ciocan special cu coadă lungă, făcându-le să treacă prin nişte portiţe instalate pe terenul de joc.

CROCHÍU ~ri *n.* 1) Desen rapid executat, mai ales, în creion sau în cerneală, care reprezintă numai trăsăturile esenţiale; creionare; schiţă; eboşă. 2) Relatare succintă.

A CROHMĂLÍ crohmălésc *tranz. reg.* (*rufe*, *ţesături sau fire textile*) A clăti în apă cu crohmală, dând rigiditate şi aspect; a scrobi; a apreta.

CROMÁTIC ~ă (~i, ~e) *adj.* 1) Care ţine de culori; referitor la culori. **Aspect ~.** 2) Care posedă semitonuri consecutive; cu semitonuri consecutive. **Gamă ~ă. Scară ~ă.**

CROMOFOTOGRAFÍ//E ~i *f.* 1) Procedeu de realizare a fotografiilor în culori. 2) Fotografie obţinută prin acest procedeu.

CRÓNIC ~ă (~i, ~e) *adj.* 1) (*despre boli*) Care durează mult timp; cu evoluţie lentă şi de durată. **Bronşită ~ă.** 2) *fig.* Care se prelungeşte multă vreme; de lungă durată. **Şomaj ~. Lipsă ~ă de bani.**

CRONICÁR ~i *m.* 1) *înv.* Autor de cronici sau de letopiseţe. 2) Colaborator al unei publicaţii periodice, care scrie sau redactează cronici.

CRÓNIC//Ă ~i *f.* 1) Culegere în care faptele istorice sunt descrise în ordinea succesiunii lor în timp; letopiseţ; anale. 2) Articol de ziar sau de revistă, emisiune radiodifuzată sau televizată, consacrate zilnic sau periodic informaţiilor şi comentariilor de actualitate; curier. 3) Ansamblu de noutăţi care circulă la un moment dat. **~ă locală.**

CRONOGRÁF I ~e *n.* Scriere populară, care reprezintă o sinteză a istoriei universale.

CRONOGRÁF II ~e *n.* Aparat automat de precizie, prevăzut cu un mecanism de ceasornic, care înregistrează durata desfăşurării unui eveniment sau fenomen.

CRONOLÓGIC ~ă (~i, ~e) *adj.* 1) Care ţine de cronologie; referitor la cronologie; bazat pe cronologie. **Date ~e.** 2) Care corespunde ordinii desfăşurării în timp; dispus în ordinea succesiunii în timp. **Expunere ~ă a evenimentelor.**

CRONOLOGÍ//E ~i *f.* 1) Compartiment auxiliar al istoriei, care urmăreşte stabilirea datelor de desfăşurare a evenimentelor istorice. 2) Succesiune de evenimente în timp.

A CRONOMETRÁ cronometréz (*durata unei acţiuni*, *a unui proces*, *fenomen* etc.) A măsura cu ajutorul cronometrului.

CRONOMÉTR//U ~e *n.* Instrument de precizie, care funcţionează pe principiul ceasornicului şi permite măsurarea timpului în minute, secunde şi fracţiuni de secundă.

CROS crósuri *n.* Probă sportivă de alergare pe distanţe lungi, cu teren variat şi cu obstacole.

A CROŞETÁ croşetéz (*dantele*, *tricoturi* etc.) A împleti cu croşeta.

CROŞÉT//Ă ~e *f.* Ac lung de metal, de os sau de material plastic, cu vârful în formă de cârlig, folosit la maşinile de tricotat sau ca unealtă pentru croşetat şi împletit.

CRUCIÁL ~ă (~i, ~e) *adj.* Care produce o schimbare importantă; de importanţă mare; hotărâtor; decisiv; radical; critic. **Chestiune ~ă. Punct ~. Moment ~.**

A CRUCIFICÁ crucífic *tranz.* 1) *înv. ist.* (*un condamnat*, *în antichitate*) A executa prin pironire pe cruce; a pune pe cruce; a răstigni. **Christos a fost crucificat.** 2) *fig.* A supune la chinuri groaznice; a schingiui; a tortura; a răstigni.

CRUCIŞĂT//ÓR ~oáre *n. mar.* Navă militară

rapidă, protejată de o cuirasă şi înzestrată cu tunuri de mare calibru şi cu rachete, folosită în calitate de avangardă a unei escadre şi în misiunile de recunoaştere.

CRUN//T crúntă (**crúnţi**, **crúnte**) *adj.* 1) (*despre persoane*) Care provoacă suferinţe grave; însetat de sânge; crud; neomenos; barbar; feroce; sălbatic. 2) *şi adverbial* (*despre lupte*, *încleştări*, *lovituri* etc.) Care aduce multă vărsare de sânge; cu multe victime omeneşti; sângeros; crâncen; crud; cumplit; aprig; înverşunat; feroce. 3) Care inspiră groază; caracterizat prin groază; înfiorător; înspăimântător; îngrozitor; înfricoşător; groaznic; sinistru.

CRÚST/Ă ~e *f.* 1) Strat format prin solidificare sau prin uscare la suprafaţa unor corpuri moi. **~a laptelui**. 2) Strat exterior, care acoperă tulpina şi ramurile plantelor lemnoase; scoarţă; coajă. 3) Strat solid de săruri depuse pe pereţii unui recipient sau ai unei ţevi, în care se află sau prin care curge un lichid; sediment. 4) Strat uscat, care se formează la suprafaţa terenului arabil. 5) Înveliş impregnat cu săruri de calciu la unele animale nevertebrate; carapace.

A CRUŞÍ cruşésc *tranz. pop. reg.* (*piei de animale*) A trata cu tananţi (pentru a da însuşirile necesare); a dubi; a argăsi.

A CRUŢÁ cruţ *tranz.* 1) (*persoane*) A scuti de pedeapsă; a trata cu bunăvoinţă, iertând greşelile. ♦ **~ viaţa cuiva,** a lăsa pe cineva în viaţă după ce i-a fost hotărâtă moartea. 2) (*persoane*) A trata cu înţelegere; a supune unui comportament delicat; a menaja. 3) (*obiecte*, *provizii* etc.) A consuma cu economie; a economisi. 4) (*obiecte*) A folosi cu moderaţie, pentru ca să ţină mai mult. 5) (*viaţa*, *sănătatea*, *eforturile* etc.) A păzi cu prudenţă.

CRUŢĂT//ÓR ~oáre (**~óri**, **~oáre**) *adj. pop.* 1) Care cruţă; plin de milă; milos; milostiv; îndurător; iertător. **Om ~. A avea o atitudine ~oare.** 2) Care cheltuieşte cu măsură; caracterizat prin cheltuieli cumpătate; econom. **Om ~.**

A CTITORÍ ctitorésc 1) (*biserici*, *mănăstiri*) A întemeia, suportând cheltuielile necesare; a fonda fiind ctitor. 2) *fig.* (*instituţii*, *aşezăminte, proiecte, asociaţii* etc.) A face să ia fiinţă; a întemeia; a înfiinţa; a fonda.

CUÁNTUM *n.* Sumă de bani (de obicei, neprecizată) la care se ridică o cheltuială sau un credit. **Cuantumul cheltuielilor.**

A CUCERÍ cucerésc *tranz.* 1) A lua în stăpânire cu forţa armată; a ocupa. 2) *fig.* A face captiv prin însuşiri deosebite (pentru a câştiga simpatia, dragostea sau bunăvoinţa); a capta; a ademeni; a fermeca; a subjuga; a fascina; a robi. 3) A obţine prin luptă sau prin muncă susţinută. ~ **simpatia maselor**.

CÚCUR//Ă ~e *f. înv.* Toc pentru săgeţi; tolbă; faretră.

CÚF//ĂR ~ére *n.* 1) Ladă cu capac în care se păstrează sau se transportă diferite obiecte. 2) *pop., înv.* Geamantan de lemn.

CÚGET ~e *n.* 1) Facultate de gândire. 2) Reprezentare intelectuală elaborată în procesul de gândire; idee; gând. 3) Facultate de formare a imaginilor ideale; imaginaţie; fantezie. **Are un ~ bogat**. 4) Aptitudine intelectuală; isteţime în gândire; minte; intelect; deşteptăciune; inteligenţă. 5) *fig.* Scop precis (al unei acţiuni); intenţie; obiectiv; ţintă. 6) Capacitate de înţelegere; simt de răspundere; conştiinţă.

A CUGETÁ ~cúget 1. *intranz.* A fi cu cugetul concentrat; a se gândi adânc şi îndelung; a reflecta; a chibzui; a medita. **2**. *tranz.* 1) (*mai ales, urmat de o subordonată completivă*) A avea în vedere; a lua în consideraţie; a gândi; a crede. **Cuget că vei pleca**. 2) A plăsmui în minte; a-şi închipui; a-şi imagina. **Te cuget cu ochii închişi**.

A SE CUGETÁ mă cúget *intranz. rar* A sta pe gânduri; a cumpăni; a chibzui.

CUGETĂTÓR ~i *m.* Persoană care cugetă; gânditor. **Celebra sculptură a lui Rodin reprezintă un ~.**

CUIRASÁT ~e *n. mar.* Navă militară de mare tonaj, blindată puternic şi armată cu artilerie grea.

CÚJB//Ă ~e *f.* 1) Bucată de lemn cu un capăt bifurcat, care se fixează în pământ şi de care se agaţă ceaunul deasupra focului. 2) *reg.* Nuia pârlită în foc şi răsucită, folosită în loc de frânghie.

CULEŞÉR ~e *n. reg.* Unealtă de bucătărie în formă de băţ cilindric, folosită la mestecarea mămăligii; melesteu; făcăleţ.

CULINÁR ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* Care ţine de bucătărie; referitor la pregătirea bucatelor. **Reţetă ~ă**. **Produs ~.** ♦ **Artă ~ă,** pricepere deosebită în pregătirea şi servirea bucatelor.

CULÍS//Ă ~e *f.* 1) Parte a scenei, situată în dosul decorului sau a cortinei şi ascunsă spectatorilor, de unde actorii intră în scenă. 2) *mai ales la pl.*, *prin ext., fig.* Parte ascunsă a unei acţiuni sau a unei stări de lucruri. **El cunoaşte ~ele politicii**.

CÚLM//E ~i *f.* 1) Parte superioară prelungită (a unui munte, deal); vârf; creastă; creştet; pisc; coamă; spinare. 2) *astronom*. Punct aflat la o altitudine maximală în drumul parcurs de un corp ceresc. 3) *fig*. Punct culminant; grad superior (de intensitate); apogeu; zenit. **~ea măreţiei**. **~ea obrăzniciei. ~ea ignoranţei.** 4) *pop., reg.* Prăjină lungă, fixată orizontal de grinzi într-o casă ţărănească, de care se atârnă haine sau diferite obiecte casnice.

A CULMINÁ culminéz *intranz*. 1) *astronom*. (*despre aştri*) A atinge punctul culminant; a ajunge la apogeu. 2) *fig*. A ajunge la culme; a atinge nivelul maxim.

CULMINÁN//T ~tă (**~ţi**, **~te**) *adj.* Care culminează; aflat la nivelul maximal. **Proces ~.** ♦ **Punct ~,** moment de vârf.

CULOÁR ~e *n.* 1) *arhit.* Loc de trecere, îngust şi lung, care permite accesul în mai multe camere; coridor. 2) Loc de trecere în compartimentele unui vagon de cale ferată.

CULPÁBIL ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* 1) Care a comis o culpă; responsabil de o culpă; vinovat. 2) Care a comis o crimă; vinovat de săvârşirea unei crime; criminal.

CULPABILITÁTE *f.* 1) Caracter culpabil; vinovăţie. **Ancheta a stabilit ~ea acuzaţiei**. 2) Situaţie de culpă. **A fi în ~.**

CULPÁŞ ~i *m. înv*. Persoană care a comis o culpă.

CÚLP//Ă ~e *f.* 1) Faptă ilicită cu urmări păgubitoare; vină. 2) Abatere de la anumite reguli sau obligaţii; greşeală; vină; vinovăţie. **A comite un accident din ~ă.**

CULT I cúlte *n.* 1) Dragoste fervent şi afectuoasă; sentiment de preţuire înaltă; deferentă; condescendenţă; consideraţie; respect; stimă. 2) *filoz.* Formă a conştiinţei sociale, în care realitatea este reflectată şi interpretată în mod fantastic, ca fiind dependentă de forţe şi fiinţe supranaturale; religie; confesiune. 3) *rel.* Ansamblu de ritualuri dintr-o anumită religie. 4) Serviciu religios; slujbă religioasă.

CUL//T II cúltă (**cúlţi**, **cúlte**) *adj.* Care a acumulat multă cultură şi cunoştinţe; cu o cultură avansată şi cunoştinţe vaste; instruit; erudit; cultivat. **Spirit ~. Om ~.**

A CULTIVÁ I cultív *tranz*. 1) (*pământ, sol, terenuri* etc.) A lucra pentru a produce plante folositoare omului. 2) (*plante agricole*) A supune unor acţiuni pentru a favoriza dezvoltarea. 3) *prin ext.* (*relaţii, atitudini, sentimente* etc.) A consolida în mod sistematic; a inspira cu regularitate. **A-i cultiva cuiva dragostea faţă de ceva sau cineva.**

A CULTIVÁ II cultív *tranz.* 1) (*persoane*) A face să se cultive; a învăţa; a pregăti; a prepara; a instrui. 2) (*spiritul*, *gustul*, *memoria*) A dezvolta prin lectură sau experienţă.

A SE CULTIVÁ mă cultív *intranz.* A deveni cult; a-şi îmbogăţi cunoştinţele (şi/sau experienţa); a se instrui.

CULTIVÁBIL ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* Care poate fi cultivat; în stare să fie cultivat. **Teren ~.**

CULTIVÁ//T ~tă (**~ţi**, **~te**) *adj.* 1) (*despre terenuri*) Care este prelucrat în scopuri agricole; pus în valoare; valorificat. 2) (*despre plante*) Care se cultivă; supus cultivării. 3) (*despre persoane*) Care are multă cultură şi cunoştinţe vaste; cu o cultură avansată şi cunoştinţe vaste; erudit; cult; instruit.

A CULTURALIZÁ culturalizéz *tranz.* A face să se culturalizeze.

A SE CULTURALIZÁ mă culturalizéz *intranz.* A deveni cultural; a creşte din punct de vedere cultural.

CULTÚR//Ă ~i *f.* 1) Ansamblu complex de bunuri materiale şi spirituale create de o comunitate umană în procesul practicii social-istorice, care se transmite de la o generaţie la alta. 2) Stare de spirit a unui om aflat în posesiunea unor cunoştinţe (şi a unei experienţe) vaste şi variate. 3) Ansamblu de cunoştinţe achiziţionate care permit dezvoltarea spiritului critic, a gustului şi a raţiunii; educaţie; ştiinţă; instruire. 4) Nivel înalt de dezvoltare intelectuală. 5) Ansamblu de vestigii materiale şi spirituale, aparţinând unei civilizaţii. **~a greacă**. **~a latină.** **~ă occidentală**. 6) *ed.*: ♦ **~ fizică,** ansamblu de exerciţii fizice efectuate în vederea fortificării şi antrenării organismului. 7) *sociol.*: ♦ **~ă de masă,** ansamblu de bunuri spirituale comune unei mase de persoane, luate în afara deosebirilor lor sociale, difuzate cu ajutorul mijloacelor tehnice, industriale, mass-media etc. 8) *agric.* Teren cultivat; plantaţie. 9) Plantă cultivată. 10) Ansamblu de operaţii agrotehnice necesare pentru cultivarea plantelor agricole şi a animalelor domestice.

CUMBARÁ ~le *f. înv.* Proiectil de artilerie; obuz.

A CUMINECÁ cumínec *tranz. rel.* 1) (*credincioşi*, *creştini*) A supune ritualului de cuminecătură; a împărtăşi; a griji. 2) (*păcate*, *greşeli*) A ierta prin cuminecătură.

A SE CUMINECÁ mă cumínec *intranz. rel.* A primi cuminecătura; a se împărtăşi; a se griji.

CUMINECĂTÚR//Ă ~i *f. rel.* 1) Ritual creştin constând în gustarea unor bucăţele de pâine (anafură) cu vin roşu, care simbolizează „trupul şi sângele lui Christos”; grijanie; împărtăşanie. 2) Amestec de anafură cu vin roşu, folosit în acest ritual.

A CUMINŢÍ cuminţésc *tranz.* A face să se cuminţească.

A SE CUMINŢÍ mă cuminţésc *intranz.* 1) A deveni cuminte; a se face ascultător. 2) A deveni mai serios sau mai cumpătat; a prinde la minte.

CÚMPĂT *n.* Judecată dreaptă; echilibru sufletesc; stăpânire de sine; calm; chibzuinţă; înţelepciune; moderaţie; socoteală.

CUMPĂTÁ//T ~tă (**~ţi**, **~te**) *adj.* 1) *şi adverbial* Care are simţul măsurii; cu stăpânire de sine; cu cumpăt; calculat; echilibrat; măsurat; moderat; ponderat. 2) Care manifestă reţinere în satisfacerea necesităţilor; reţinut la plăceri; stăpânit; rezervat; temperat; sobru.

CUMPLÍ//T ~tă (**~ţi**, **~te**) *adj.* 1) Care terorizează; aducător de teroare; teribil; terifiant; groaznic. **Viscol ~. Veste ~tă.** 2) Care aduce multă vărsare de sânge; cu mare înverşunare; crud; crâncen; aprig; înverşunat; feroce. **Război ~.**

CÚMUL ~uri *n.* Deţinere concomitentă a mai multor funcţii remunerate.

A CUMULÁ cumuléz *tranz.* 1) (*posturi*, *funcţii*

remunerate) A deţine prin cumul; a avea în stăpânire simultan. 2) (*acţiuni*, *operaţii*, *sume de bani*) A uni formând o totalitate; a aduna la un loc pentru a face un tot.

CUMULÁR//D ~zi *m*. Persoană care cumulează mai multe funcţii remunerate.

CUNEIFÓRM ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* Care are formă de cui; cu formă de cui. **Os ~. Scriere ~ă. Caractere ~e**.

CUNOŞTÍNŢ//Ă ~e *f.* 1) Activitate intelectuală, constând în acumularea de informaţii teoretice şi practice. 2) Ansamblu de informaţii teoretice şi practice; competentă. 3) Persoană cunoscută; relaţie. 4) Aptitudine intelectuală; isteţime în gândire; judecată; intelect; gândire; minte; raţiune; cuget. 4): ♦ **A-şi pierde ~a,** a nu mai şti de sine; a leşina.

CUPÁR ~i *m*. *înv*. *ist.* Dregător domnesc, care ajuta paharnicul să umple cupele cu vin.

CÚP//Ă ~e *f.* 1) Pahar de metal sau de sticlă, cu picior lărgit în partea superioară, din care se beau băuturi alcoolice. 2) Conţinut al acestui pahar. 3) *sport* Vas sau obiect de artă, în general din metal preţios, care se atribuie drept recompensă învingătorului sau echipei victorioase într-o competiţie sportivă. 4) *sport* Competiţie sportivă, învingătorul căreia obţine un astfel de vas. **Cupa mondială la fotbal.** 5) Recipient deschis al unei maşini, în care se încarcă diverse materiale. **~a excavatorului**.

CUPÉU ~ri *n*. 1) *înv*. Vehicul luxos închis, cu tracţiune animală sau mecanică, cu patru roţi, prevăzut cu două locuri. 2) Cabină într-un vagon de cale ferată, separată prin pereţi subţiri şi având banchete pentru două, patru sau şase persoane; compartiment.

CUPÍ//D ~dă (**~zi**, **~de**) *adj.* Care caută să se îmbogăţească cu orice preţ; lacom de câştig; hrăpăreţ; rapace; avid. **Rubedenii ~de.**

CUPIDITÁTE *f.* Caracter cupid; rapacitate; aviditate.

A CUPLÁ cupléz *tranz*. 1) *teh*. (*aparate*) A uni între ele, formând un cuplu. ~ **două motoare în serie**. 2) *prin ext.* (*piese, aparate*, *forţe motrice* etc.) A uni două câte două pentru a putea acţiona solidar şi simultan.

A SE CUPLÁ mă cupléz *intranz*. (*despre persoane*) A se uni (unul cu altul), formând un cuplu; a face o pereche.

CUPLÉT ~e *n*. 1) *muz.* Piesă vocală de proporţii reduse, cu caracter vesel sau satiric. 2) *literat.* Poezie satirică, constând din mai multe strofe şi un refren. 3) *muz.* Parte a unui cântec, care conţine acelaşi număr de versuri şi care este separată prin refren; strofă.

CÚPLU ~ri *n*. 1) Grup de două persoane de sex opus (uniţi prin căsătorie sau ocazional); pereche. ~ **potrivit**. ~ **de dansatori**. 2) *prin ext.* Ansamblu de două forţe egale şi antiparalele.

CUPÓL//Ă ~e *f.* Boltă semisferică, care formează acoperişul unui edificiu. **~a bisericii.**

CUP//ÓN ~oáne *n*. 1) Parte detaşabilă dintr-un bilet sau document, care conferă deţinătorului un anumit drept. 2) Rest dintr-un val de stofă (sau din orice alt material).

A CURÁ I curéz *tranz*. *med.* (*bolnavi*, *maladii*) A supune unei cure; a trata printr-un regim curativ.

A CURÁ II curéz *tranz*. (*instituţii*, *colective*, *persoane*) A ţine în câmpul de observaţii, urmărind activitatea.

CURÁBIL ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* (*despre persoane*, *boli*) Care poate fi vindecat; în stare să fie tratat.

CURÁN//T ~tă (**~ţi**, **~te**)*adj., med.* : **Medic** (*sau* **doctor**) **~**, medic care îngrijeşte un bolnav (într-o clinică).

CURÁTIV ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* Care vindecă; cu

proprietatea de a vindeca. **Tratament ~. Remediu ~. Regim alimentar ~.**

CÚR//Ă ~e *f.* 1) Tratament medical de o anumită durată. 2) Metodă terapeutică particulară. **~ de slăbire**.

A CURBÁ curbéz *tranz.* A face să se curbeze; a arcui; a coroia; a încovoia; a cambra.

A SE CURBÁ mă curbéz *intranz.* A deveni curb; a căpăta formă de curbă; a se arcui; a se cambra; a se coroia; a se încovoia.

CURÉN//T I ~ţi *m.* 1) Mişcare continuă orientată, provocată de o diferenţă de temperatură; flux. **~ de aer**. 2) Mişcare în direcţia pantei; curs. **~ de apă**. 3) Deplasare a particulelor electrice printr-un conductor. **~ electric**. **~ alternativ**. ♦ **A fi la ~,** a fi informat. ♦ **A ţine la ~,** a informa.

CURÉNT II ~e *n.* Ansamblu de idei, opinii (politice, ştiinţifice, artistice, estetice etc.), adoptate la un moment dat de un grup de persoane. **~ literar.**

CURÉN//T III ~tă (**~ţi**, **~te**) *adj.* 1) (*despre vorbire*) Care se produce liber; uşor şi plăcut; curgător; cursiv; fluent. 2) (*despre an*, *lună*, *zi*, *perioadă* etc.) Care există sau se desfăşoară în momentul de faţă; în curs; actual. 3) Care se produce în fiecare zi; de fiecare zi; zilnic; uzual; obişnuit; ordinar. **Limbaj ~**. **Afaceri ~te**. **Practică ~tă**. **Expresie ~tă**. 4) Care circulă; aflat în circulaţie; în curs. **Preţ ~**. **Monedă ~tă**. **Valoare ~tă**. **Bani ~ţi**. 4): ♦ **Apă ~tă,** instalaţie de apă potabilă care poate fi folosită în permanenţă.

A CURENTÁ curentéz 1. *tranz.* 1) (*despre conductori electrici*) A expune curentului electric prin atingere. 2) (*persoane*) A expune curentului de aer dintr-o încăpere. **2**. *intranz.* A provoca un şoc uşor, fiind expus acţiunii curentului electric sau curenţilor de aer.

A SE CURENTÁ mă curentéz *intranz.* A se atinge de un conductor electric, contractând un şoc uşor.

CURIÉR I ~i *m.* 1) Factor poştal; poştaş. 2) Persoană din serviciul unei instituţii, care duce la destinaţie corespondenţa. 3) *înv.* Persoană care duce scrisori sau mesaje urgente; ştafetar.

CURIÉR II ~e *n.* 1) Publicaţie periodică cu caracter informativ. 2) Articol de ziar sau de revistă, consacrat zilnic sau periodic informaţiilor sau comentariilor de actualitate; cronică. **~ extern**.

CURI//ÓS ~oásă (**~óşi**, **~oáse**) *adj.* 1) Care vrea să cunoască; animat de dorinţa de a cunoaşte. **Spirit ~**. 2) Care manifestă un interes nemotivat; caracterizat prin interes lipsit de discreţie; indiscret. 3) Care atrage atenţia; cu proprietatea de a surprinde; amuzant; surprinzător. **Comportament ~. Remarcă ~oasă.**

CURIOZIT//ÁTE ~ăţi *f.* 1) Caracter curios. **~atea ştiinţei**. 2) Comportament curios; atitudine curioasă; indiscreţie. **A da dovadă de multă ~ate. A manifesta ~ate excesivă faţă de ceva sau cineva.** 3) Lucru curios. **Magazin de ~ăţi**.

CURÁND *adv.* 1) Peste puţin timp, îndată; imediat. 2) Degrabă; repede.

CURMÁL ~i *m.* *bot.* Palmier din Africa de Nord şi din Orientul Mijlociu, cu trunchiul lung şi frunze foarte mari, care produce fructe comestibile, grupate în ciorchine, lungi, cu miez zaharos.

CURMÁL//Ă ~e *f.* Fruct al curmalului.

CURMÉI ~e *n.* 1) Capăt de funie. 2) Funie de calitate inferioară.

CURS I cúrsuri *n.*, 1) Mişcare în direcţia pantei; curent. **~ de apă**. **~ impetuos**. 2) Spaţiu temporal; interval. **Voi veni în ~ul zilei.** 3) Mişcare în timp; mers**. ~ul anilor**. 4) Preţ de vânzare. **A se interesa asupra ~ului de autovehicule**. **~ul aurului**. **~ul la zi al leului.** 5) Putere de circulaţie. **~ legal**. **~ de schimb**. **~ul banilor**.

CURS II cúrsuri *n.* *ed.* 1) Materie de studii, predată sub forma unui ciclu de lecţii sau de

prelegeri. ~ **de filozofie**. 2) Ciclu de lecţii asupra materiei date. 3) Grad sau nivel de studii. ~ **gimnazial.** ~ **liceal.** ~ **inferior**. ~ **seral**. ~ **elementar**. ~ **complementar**. 4) Carte (în formă publicată sau postată în linie) care reproduce materia de studii predată în cadrul unui ciclu de lecţii.

CURSÁN//T ~ţi *m*. *ed.* Persoană (elev, student) care urmează un curs special; cursist.

CÚRS//Ă I ~e *f*. 1) Traseu parcurs regulat într-o direcţie şi în cealaltă; navetă. 2) Vehicul sau vas de transport în comun (autobuz, vagon, garnitură de tren, avion, vapor etc.) care parcurge regulat un asemenea traseu; navetă. 3) Probă sportivă, constând în parcurgerea unei distanţe date. 4) *mai ales la pl*., *hip.* Alergare de cai. 5) *teh.* Mişcare rectilinie alternativă a unui organ mecanic (piston, bielă etc.).

CÚRS//Ă II ~e *f*. 1) Dispozitiv de prins animale sălbatice; capcană. 2) Teren pregătit special în jurul acestui dispozitiv pentru a ademeni animalul; capcană. 3) *fig*. Mijloc viclean folosit pentru a înşela buna credinţă; şiretlic; truc; manevră; tertip; cârciog. **A-l prinde pe cineva în ~ă.**

CURSÍV ~ă (**~i**, **~e**) *adj*. 1) (*despre scriere sau vorbire*) Care se produce liber; uşor şi plăcut; fluent; curent; curgător. 2) (*despre caractere de tipar*) Care seamănă cu scrisul de mână; aplecat spre dreapta; italic. **Litere ~e.**

CURSIVITÁTE *f*. Caracter cursiv; fluenţă. **~ea unui discurs, a unei expuneri.**

CURS//ÓR ~oáre *n*. 1) Piesă mică mobilă, care alunecă pe o riglă, pe o tijă etc. gradată sau care se învârteşte în jurul unei piese circulare gradate, permiţând citirea gradaţiilor; glisor. 2) *tehn. inform.* Linie de subliniere clipitoare, afişată de un calculator pe prima poziţie liberă.

A CURTÁ curtéz *tranz*. (*femei*) A trata cu atenţie deosebită pentru a câştiga favoarea, simpatia sau dragostea.

CÚR//TE I ~ţi *f*. 1) Spaţiu îngrădit în jurul unei case; ogradă. 2) *înv.* Casă boierească la ţară; conac. 3) Palat al unui suveran. 4) Reşedinţă a suveranului. 5) Suită a suveranului. 6) Ansamblu de persoane care deţin funcţii înalte la palat.

CÚRTE II *f*. Comportament politicos şi galant faţă de o femeie, adoptat pentru a-i câştiga favoarea, simpatia sau dragostea. **A-i face cuiva curte.**

CURT//EÁN ~éni *m*. 1) *înv., ist.* Persoană care exercita anumite funcţii la curtea unui suveran sau care făcea parte din suita suveranului. 2) *înv*., *ist.* Oştean care făcea parte din garda curţii domneşti sau din garda personală a domnitorului.

CUSÚR ~uri *n*. 1) (*despre persoane*) Insuficienţă fizică sau spirituală; meteahnă; neajuns; slăbiciune; lipsă; carenţă; defect; deficienţă; lacună; viciu. **A avea multe ~uri.** 2) Înclinaţie spre rău; patimă; năravuri; dar; neajuns; viciu. 3) (*despre lucruri*) Insuficienţă sau fizică sau axiologică; defect; neajuns; imperfecţiune; lipsă; carenţă; deficienţă; lacună.

A CUTÁ cutéz *tranz*. A face să se cuteze.

A SE CUTÁ mă cutéz *intranz*. 1) (*despre produse textile*, *confecţii* etc.) A face cute; a căpăta cute. 2) (*despre scoarţa terestră*) A se deforma în cute sub acţiunea proceselor interne. 3) (*despre faţă*, *piele* etc.) A căpăta cute; a se încreţi; a se zbârci; a se rida. 4) (*despre persoane*) A deveni bătrân (la faţă acoperindu-se cu cute).

CÚT//Ă ~e *f*. 1) Îndoitură adâncă într-un obiect de îmbrăcăminte; încreţitură; fald; pliu. 2) Loc cutat, pe o pânză sau pe o hârtie. 3) Încreţitură apărută pe piele; creţ; zbârcitură; rid.

A CUTEZÁ cutéz *tranz*. (*urmat*, *mai ales*, *de o subordonată completivă*) A risca, biruind frica sau jena; a îndrăzni; a se încumeta.

CUTEZÁNŢ//Ă ~e *f.* Caracter cutezător; atitudine cutezătoare; bărbăţie; curaj; îndrăzneală; temeritate. **A avea ~ă. A vădi ~ă.**

CUTEZĂT//ÓR ~oáre (**~óri**, **~oáre**) *adj.* Care cutează; plin de hotărâre; îndrăzneţ; brav; curajos; inimos; temerar.

A SE CUVENÍ se cuvíne *intranz*. *unipers.* 1) (*drepturi*, *sarcini*, *bunuri materiale sau spirituale*) A aparţine în mod firesc; a reveni; a se impune; a incumba. 2) A fi dator, reieşind din cerinţele morale; a se cădea. ♦ **Cum se cuvine,** bine; cum se cere; cum se cade, cum trebuie.

CUVERTÚR//Ă ~i *f.* Piesă de stofă cu care se înveleşte o masă, un pat sau un om când doarme; învelitoare.

CUVIINCI//ÓS ~oásă (**~óşi**, **~oáse**) *adj.* Care se poartă frumos; cu purtare respectuoasă; politicos; amabil.

CUVIÍNŢ//Ă ~e *f.* Conduită care corespunde moralei sociale; comportament cuviincios; politeţe; amabilitate.

A CUVÂNTÁ cuvântéz 1. *tranz*. 1) A reda prin cuvinte; a exprima prin grăi; a vorbi; a zice; a spune; a relata; a comunica; a declara. 2) (*discursuri*) A prezenta în faţa unui public. **2**. *intranz*. A fi în stare să-şi exprime gândurile prin cuvinte; a avea facultatea de a se exprima prin viu grai; a vorbi.

A SE CVADRUPLÁ se cvadrupleáză *intranz*. A deveni de patru ori mai mare; a se împătri. **Eforturile s-au cvadruplat.**

CVADRILATERÁL ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* Care are patru laturi; cu patru laturi. **Poligon ~. Figură ~ă.**

D

DACÁPO *adv*. 1) *muz*. Din nou; de la început; încă o dată. 2): ♦ **~ al fine,** de la început până la sfârşit; integral.

DACTILOGRÁF ~i *m*. Persoană care practică dactilografia.

A DACTILOGRAFIÁ dactilografiéz *tranz*. (*texte*) A scrie la maşina de scris; a tapa.

DACTILOGRAFÍE *f*. 1) Tehnică de a scrie la maşina de scris. 2) Profesie de dactilograf.

DADAÍSM *n*. *literat.* Curent în literatură şi în artă, apărut în 1916 în Europa occidentală, care neagă legătura dintre gândire şi forma de expresie, ridicând hazardul la rangul de principiu de creaţie; dada.

DÁFIN ~i *m*. *bot.* Copac tropical înalt, cu frunze lucioase şi mirositoare, folosite drept condiment; laur.

DÁJDIE dắjdii *f*. *înv*. Plată obligatorie, în bani sau în natură, stabilită prin lege, pe care cetăţenii o vărsau din venitul lor în bugetul statului; bir; dare; impozit.

DAMÁSC ~uri *n., mai ales la sing.* Ţesătură de in, de bumbac sau de mătase, cu desene în relief, folosită mai ales la confecţionarea feţelor de masă, a lenjeriei de pat etc.

A DAMASCHINÁ damaschinéz *tranz*. 1) A tapisa cu damasc. 2) (*obiecte de oţel sau de fier*) A incrusta cu firicele de aur sau argint.

DAMBLÁ ~le *f*. *pop*. 1) Stare patologică, constând în oprirea bruscă şi aproape completă a funcţiilor sistemului nervos, cu pierderea conştiinţei şi a capacităţii de a face mişcări voluntare; paralizie;

apoplexie. 2) *fam.* Acces de furie. ♦ **A-l apuca (pe cineva) ~ua,** a avea un acces de furie. 3) *fam.* Dorinţă nestăvilită de a avea sau de a face ceva; chef; gust; poftă.

DANDANÁ ~le *f. pop.* 1) Gălăgie mare; zarvă, tămbălău; tărăboi 2) Situaţie complicată, fără ieşire; belea, încurcătură; daraveră; bucluc.

A DANTELÁ danteléz *tranz.* (*batiste*, *pânze*) A cresta pe margine, dând aspect de dantelă.

DARÁC ~e *n.* Unealtă pentru pieptănat lâna, cânepa sau inul, constând din dinţi de metal montaţi pe un suport de lemn.

DARAVÉL//Ă ~e *f. v.* **DARAVERĂ**.

DARAVÉR//Ă ~e *f. pop.* 1) Situaţie complicată, fără ieşire; belea; încurcătură; bucluc. 2) *fam.* Combinaţie negustorească; afacere.

DARN *adv. arh.*: ♦ **În ~,** zadarnic; degeaba.

A DATÁ datéz 1. *tranz.* 1) (*evenimente*, *fapte din trecut*) A localiza în timp, stabilind data exactă. 2) (*scrieri*, *acte* etc.) A prevedea cu data de realizare. **2**. *intranz.* A avea început; a-şi trage existenţa. **Fenomenul datează din secolul trecut.**

DÁTIN//Ă ~i *f.* Obişnuinţă de viaţă, proprie unui popor sau unei comunităţi omeneşti, consfinţită ca tradiţie şi devenită lege nescrisă.

DÁUN//Ă ~e *f.* 1) Act sau eveniment care provoacă cuiva pierderi morale sau materiale; pagubă; stricăciune. 2) *mai ales la pl.* Pierdere (morală sau materială) cauzată cuiva. ♦ **În ~a (cuiva)**, în detrimentul (cuiva); în paguba (cuiva).

A DĂINUÍ dăinuiésc *intranz.* 1) A-şi perpetua existenţa; a continua să fie; a dura; a se menţine; a stărui; a persista. 2) (*despre fiinţe*) A se afla în viaţă; a fi viu; a vieţui; a trăi.

A DĂNUÍ dănuiésc *tranz. înv.* (*bunuri materiale*) A pune la dispoziţie printr-o danie; a aduce în dar; a dărui; a dona.

A DĂRUÍ dăruiésc *tranz.* (*bunuri materiale*) A aduce în dar; a face cadou; a dona.

A DĂSCĂLÍ dăscălésc 1. *tranz.* 1) *înv.* (*persoane*) A face să capete anumite cunoştinţe şi/sau deprinderi; a învăţa; a pregăti; a prepara; a instrui 2) (*persoane*) A trata cu dojeni; a dojeni; a mustra. 3) *pop. fam.* A trata cu poveţe; a sfătui; a îndruma; a povăţui. 4) (*persoane*) A bate la cap, reproşând mereu diferite lucruri; a cicăli; a morocăni. **2**. *intranz.* A practica ocupaţia de dascăl; a fi dascăl.

A DEBARASÁ debaraséz *tranz.* A face să se debaraseze; a descotorosi; a degaja; a dezbăra.

A SE DEBARASÁ mă debaraséz *intranz.* A reuşi să sa izbăvească; a scăpa; a se descotorosi; a se degaja; a se dezbăra.

A DEBARCÁ debárc 1. *intranz.* 1) A părăsi o navă; a coborî pe mal de pe o navă. 2) A ieşi din tren sau din alt vehicul. 3) *fam. glumeţ* A se aşeza cu traiul pentru mai mult timp. **2**. *tranz.* 1) A face să iasă de pe o navă. 2) (*persoane*) A da afară; a scoate; a izgoni; a alunga.

DEBÍL ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* 1) (*despre persoane*, *organisme*) Care este lipsit de rezistentă fizică şi vigoare; firav; slab; plăpând. 2) *şi substantival* (*despre persoane*): ♦ ~ **mintal,** individ care se caracterizează prin slabe capacităţi mintale native.

A DEBILITÁ debilitéz *tranz.* A face să se debiliteze.

A SE DEBILITÁ mă debilitéz *intranz.* A deveni debil.

DÉBIT I ~e *n. fin., cont.* 1) Sumă pe care cineva o datorează unei persoane fizice sau juridice creditoare. 2) Coloană a unui registru contabil, unde se înscriu veniturile şi reducerile de pasiv (cheltuielile).

DÉBIT II ~e *n.* 1) Cantitate de fluid care trece într-o unitate de timp prin secţiunea unui canal, a unei conducte. 2) Vânzare permanentă a mărfurilor cu bucata. 3) *fig.* Fel de a vorbi al unei persoane. ~

rapid, **lent**.

A DEBITÁ I debitéz *tranz*. 1) (*mărfuri*) A vinde prin debit; a realiza cu amănuntul. 2) (*fluizi*, *materiale*, *energie*) A pune la dispoziţie în mod sistematic; a furniza. 3) *fig., fam.* A reda în cuvinte multe, inoportune şi plictisitoare. **A debita prostii.** 4) (*buşteni*) A tăia la gater, pentru a obţine cherestea.

A DEBITÁ II debitéz *tranz*. *fin., cont*. (*sume de bani*, *materiale*) A înscrie în coloana de debit.

DEBITÓR ~i *m*. Persoană care datorează cuiva sume de bani (sau mărfuri).

A DEBLOCÁ deblochéz *tranz*. 1) (*artere de comunicaţie*) A elibera de obstacole (pentru a repune în circulaţie); a degaja. 2) *teh*. (*maşini*, *instalaţii blocate*) A repune în funcţiune. 3) *econ*. (*sume de bani sau valori băneşti blocate*) A repune în circulaţie.

A DEBORDÁ debordéz 1. *intranz*. (*despre ape curgătoare*) A ieşi din albie; a trece peste maluri; a se revărsa; a erupe. **2**. *tranz*. (*alimente*) A da afară din stomac pe gură; a vomita.

A DEBREIÁ debreiéz *tranz*. *teh*. (*legătura dintre motor şi roţi*) A întrerupe prin debreiaj.

DEBUŞÉU ~ri *n*. 1) *comerţ* Mijloc de a asigura larga desfacere a mărfurilor. 2) Loc unde are loc vinderea uşoară şi pe scară largă a mărfurilor.

DEBÚT ~uri *n*. 1) Prima încercare, pe care cineva o face într-un anumit domeniu de activitate (în special, literară şi artistică); început. 2) Lucrare cu care se realizează intrarea într-o profesiune.

A DEBUTÁ debutéz *intranz*. 1) (*despre persoane*) A-şi face debutul. 2) (*despre acţiuni*) A se manifesta prin primele semne caracteristice.

A DECALCÁ decálc *tranz*. 1) (*desene sau schiţe*) A copia cu ajutorul hârtiei de calc; a calchia. 2) (*cuvinte*, *expresii*, *sensuri* etc.) A forma prin calc lingvistic; a calchia.

A SE DECALIBRÁ se decalibrează *intranz*. (*despre arme de foc*) A deforma calibrul din cauza uzurii sau a unui accident.

A DECAPITÁ decapitéz *tranz*. 1) (*condamnaţi*) A executa prin tăierea capului. 2) (*bovine*) A tăia, înlăturând capul. 3) *fig.* (*bande, organizaţii periculoase*) A reduce la neputinţă prin înlăturarea capilor; a anihila.

A DECARBURÁ decarburéz *tranz*. (*aliaje de fier*) A face să-şi reducă cantitatea de carbon din componenţă.

DECASILÁBIC ~ă (**~i**, **~ e**) *adj*. (*despre versuri*) Care are zece silabe; alcătuit din zece silabe.

A DECĂDEÁ decád *intranz*. 1) A cădea într-o stare inferioară celei precedente; a se afla în declin; a regresa. 2) A ajunge în stare de declin moral; a degrada; a se desfrâna; a se destrăbăla; a se dezmăţa; a se strica; a se deprava; a se perverti; a se declasa; a se deşănţa; a se corupe; a se vicia; a degenera.

A DECEDÁ decedéz *intranz*. (*despre persoane*) A înceta de a mai trăi; a se stinge din viaţă; a se sfârşi; a muri; a se petrece; a răposa; a sucomba.

DECEDÁ//T ~ă (**~ţi**, **~te**) *adj. şi substantival* (*despre persoane*) Care a încetat din viaţă; mort; răposat; defunct.

DECEMVÍR ~i *m*. *arh.. ist*. (*în Roma antică*) Fiecare dintre cei zece magistraţi romani, care în anii 451-450 î.e.n. au luat parte la întocmirea codului de legi cunoscut sub numele de „cele 12 table”.

DECENÁL ~ă (**~i**, **~e**) *adj*. 1) Care durează un deceniu; de zece ani. **Perioada ~ă**. 2) *şi adverbial* Care are loc o dată într-un deceniu; din zece în zece ani. **Întrunire ~ă**.

DECÉNI//U ~i *n*. Perioadă de zece ani succesivi.

DECÉN//T ~tă (**~ţi**, **~te**) *adj*. (*despre persoane şi manifestările lor*) Care este în conformitate cu

decenţa; cum cere buna cuviinţă; cuviincios; rezervat.

DECÉNŢĂ *f.* Respectare a regulilor de bună purtare, a convenienţelor şi a moralei; bunăcuviinţă; pudoare.

DECÉPŢI//E ~i *f.* Pierdere a iluziilor; înşelare a speranţelor; dezamăgire; deziluzie.

A DECEPŢIONÁ decepţionéz *tranz.* (*persoane*) A face să se decepţioneze; a deziluziona; a dezamăgi.

A SE DECEPŢIONÁ mă decepţionéz *intranz.* (*despre persoane*) A cădea în decepţie; a ajunge în stare de decepţie; a se deziluziona; a se dezamăgi.

A DECERNÁ decernéz *tranz.* (*premii*, *decoraţii*, *distincţii*, *titluri* etc.) A da drept recompensă pentru succesele obţinute într-un anumit domeniu de activitate; a conferi.

DECÉS ~e *n.* Încetare din viaţă (a unei persoane); moarte (naturală).

A DECÍDE decíd *tranz.* 1) (*persoane*) A face să se decidă. **L-am decis să participe la concurs.** 2) (*despre persoane*) A admite cu fermitate; a hotărî; a dispune. **Am decis să nu mai plec.**

A SE DECÍDE mă decíd *intranz.* (*despre persoane*) A lua o decizie; a se hotărî.

A DECIMÁ deciméz *tranz.* 1) (*despre războaie*, *epidemii* etc.) A omorî în proporţii mari; a cosi; a zeciui. 2) *înv., ist.* (*unităţi militare din Roma antică şi medievală*) A pedepsi, executând pe câte unul din zece soldaţi, prin tragere la sorţi.

DECÍ//S ~să (**~şi**, **~se**) *adj.* 1) (*despre persoane*) Care nu ezită în luarea unei hotărâri; hotărât; neşovăielnic. 2) Care este ferm în principii şi convingeri. 3) (*despre evenimente*, *acţiuni* etc.) Care a fost stabilit din timp; stabilit cu anticipaţie.

A DECLAMÁ declám *tranz.* 1) (*texte*, *mai ales în versuri*) A spune pe de rost, expresiv şi cu intonaţia adecvată; a recita. 2) (*cuvinte*, *propoziţii*) A pronunţa pe un ton retoric, cu emfază.

A DECLANŞÁ declanşéz *tranz.* A face să se declanşeze.

A SE DECLANŞÁ se declanşeázã *intranz.* 1) (*despre acţiuni*, *stări*, *fenomene*) A începe brusc şi cu violenţă; a se stârni; a se dezlănţui; a izbucni; a se declara. **S-a declanşat o furtună puternică. S-a declanşat războiul. S-a declanşat o maladie gravă. Explozia s-a declanşat subit.** 2) (*despre mecanisme sau dispozitive*) A se pune brusc în funcţiune, prin înlăturarea unei piedici.

A DECLARÁ declár *tranz.* 1) A aduce la cunoştinţă pe cale orală sau scrisă. **I-am declarat noutatea.** 2) (*intenţii*, *acţiuni*) A comunica în mod oficial. **A declara zi de doliu naţional.** 3) (*sentimente*, *ataşamente*, *atitudini*) A face să fie cunoscut; a mărturisi; a destăinui. **A-i declara cuiva credinţă.** 4) (*persoane*) A califica pe baza anumitor circumstanţe sau motive. **A declara învingător în concurs. A declara pe cineva în afara pericolului.** 5) (*persoane*) A învinui printr-o declaraţie; a pârî; a turna; a denunţa. **L-au declarat la poliţie.**

A SE DECLARÁ mă declár *intranz.* 1) A expune o părere; a da un aviz. **Mă declar solidar cu tine.** 2) (*despre procese*, *fenomene*) A începe brusc şi cu violenţă; a se stârni; a se dezlănţui; a izbucni; a se declanşa.

A DECLASÁ declaséz *tranz. sport.* 1) *sport* (*sportivi*, *jucători, echipe*) A deplasa într-o clasă inferioară. 2) A face să se declaseze.

A SE DECLASÁ mă declaséz *intranz.* (*despre persoane*) A ajunge în stare de declin moral; a degrada; a degenera; a decădea; a se desfrâna; a se destrăbăla; a se dezmăţa; a se strica; a se deprava; a se perverti; a se deşănţa; a se corupe.

DECLASÁ//T ~tă (**~ţi**, **~te**) *adj. şi substantival* (*despre persoane*) Care şi-a pierdut locul ce-l deţinea în societate; decăzut din punct de vedere

moral şi social; degradat.

DECLÍN ~uri *n*. 1) Coborâre a unui astru pe bolta cerului înspre orizont; apus; asfinţit. 2) *fig*. Stare de decădere morală, spirituală (a unei persoane, colectivităţi, civilizaţii), care poate duce la dispariţie treptată.

A DECLINÁ I declín *tranz*. 1) *gram.* (*substantive*, *adjective*, *pronume*, *numerale*, *articole*) A trece prin paradigma cazurilor şi numerelor. 2) (*nume de persoane*) A face să fie cunoscut; a prezenta; a recomanda. 3) (*sarcini*, *funcţii*, *obligaţii*) A supune unei soluţionări negative; a respinge. **Îmi declin orice obligaţie.** 4) A pune la îndoială; a considera ca fiind nesigur.

A DECLINÁ II declín *intranz*. (*despre aştri*) A se lăsa spre sau după orizont; a asfinţi; a apune; a scăpăta. **Soarele a declinat.**

A DECODÁ decodéz *tranz*. (*mesaje codificate*) A transpune în limbaj natural, folosind un cod; a descifra.

A DECOFRÁ decofréz *tranz*. (*piese sau construcţii de beton*) A elibera de cofraj.

A DECOLÁ decoléz *intranz*. (*despre nave aeriene*) A se ridica în aer; a-şi lua zborul.

A DECOLONIZÁ decoionizéz *tranz*. (*state coloniale*) A elibera de sub jugul colonial.

A DECOLORÁ decoloréz *tranz*. 1) A face să se decoloreze. 2) A trata cu un decolorant, pentru a-şi pirde culoarea; a face incolor.

A SE DECOLORÁ se decoloreáză *intranz*. A pierde culoarea; a deveni incolor.

DECOLORÁN//T ~tă (~ţi, ~te) *adj. şi substantival* (*despre substanţe*) Care are proprietatea de a decolora; capabil să decoloreze.

A DECOLTÁ decoltéz *tranz*. (*haine de damă*) A prevedea cu decolteu.

A DECONECTÁ deconectéz *tranz*. (*curentul electric*) A face să se deconecteze.

A SE DECONECTÁ mă deconectéz *intranz*. 1) (*despre curentul electric*) A înceta să alimenteze un consumator, fiind întrerupt. 2) (*despre persoane*) A se odihni după o perioadă de încordare fizică sau mintală; a se destinde; a se relaxa.

A DECONGELÁ decongeléz *tranz*. (*corpuri, produse congelate*) A readuce în starea de dinainte de congelare.

A DECONTÁ decontéz *tranz*. (*sume de bani cheltuite*, *bunuri materiale*) A motiva printr-un decont.

A DECONTAMINÁ decontaminéz *tranz*. (*obiecte*, *spaţii etanşe*) A curăţa de substanţe radioactive.

DECÓR ~uri *n*. 1) Totalitatea obiectelor folosite pentru a crea cadrul necesar desfăşurării acţiunii într-un spectacol sau film. 2) *fig*. Ansamblu de împrejurări şi obiecte, în care se petrece o acţiune; cadru; ambianţă; atmosferă. 3) Ornament sau podoabă care serveşte pentru a împodobi ceva (o clădire, un interior etc.); ornamentaţie.

A DECORÁ I decoréz *tranz*. (*săli*, *clădiri* etc.) A împodobi cu decoruri; a înzestra cu elemente ornamentale; a ornamenta.

A DECORÁ II decoréz *tranz*. (*persoane*) A menţiona cu o decoraţie.

DECORATÍV ~ă (~i, ~e) *adj*. 1) Care serveşte pentru a decora ceva; folosit pentru înfrumuseţare; ornamental. **Motiv** ~. 2) Care produce efect ornamental de suprafaţă, exterior.

A DECORTICÁ decortichéz *tranz*. 1) (*seminţe*) A curăţa de coajă în vederea consumului sau prelucrării ulterioare; a egrena. 2) (*arbori*) A curăţa de coajă în scopul nimicirii insectelor vătămătoare. 3) *med*. (*creier*, *rinichi*) A dezveli de învelişul cortical printr-o intervenţie chirurgicală.

DECRÉT ~e *n*. Act oficial, emis de şeful statului sau de organismul careexercită această funcţie, care

conţine o decizie prin care se reglementează situaţiile generale sau individuale concrete. **Decret prezidenţial.**

A DECRETÁ decretéz *tranz.* 1) A stabili prin decret. **A decreta independenţa. A decreta starea de asediu.** 2) *fig.* A declara în mod categoric; a exprima cu ton sentenţios.

A DECUPÁ decupéz *tranz.* (*figuri*, *desene*) A tăia după un anumit model sau contur desenat pe hârtie sau pe stofă.

A DECUPLÁ decupléz *tranz. teh.* (*sisteme tehnice*) A scoate din cuplaj.

A DECURGÉ decúrge *intranz.* 1) A avea drept rezultat; a rezulta; a urma; a reieşi. **Din aceasta decurge că trebuie să pleci imediat.** 2) A avea loc; a se petrece; a se întâmpla. **Cum decurge examenul?** 3) A-şi urma cursul (firesc); a evolua. **Boala decurge normal**.

DECÚRS *n.*: ♦ **În ~ de** *sau* **în ~ul a,** în timp de; pe durata a; în răstimp de. **Voi reveni în decursul a 3 zile.**

A SE DEDÁ mă dedáu *intranz.* 1) A se pune la dispoziţie în întregime; a se consacra; a se devota; a se dedica. **M-am dedat complet muzicii.** 2) A se da din obişnuinţă.

A DEDICÁ dedíc *tranz.* 1) (*opere proprii*) A destina printr-o dedicaţie; a închina; a consacra. 2) A face să se dedice. 3) (*viaţă*, *tinereţe* etc.) A oferi în întregime; a destina; a consacra. ~ **viaţa luptei pentru adevăr şi dreptate**.

A SE DEDICÁ mă dedíc *intranz.* A se pune la dispoziţie în întregime; a se devota; a se deda; a se consacra.

A DEDUBLÁ dedubléz *tranz.* A face să se dedubleze.

A SE DEDUBLÁ mă dedubléz *intranz.* A căpăta simultan sau succesiv două aspecte sau două forme distinctive.

A DEDÚCE dedúc *tranz.* (*concluzii*) A desprinde prin deducţie. **Din spusele tale am dedus adevărul.**

DEDUCTÍV ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* Care operează cu deducţii; bazat pe deducţii.

DEDÚCŢI//E ~i *f.* 1) Operaţie mintală, prin care se deduce. 2) Raţionament căpătat în rezultatul unor operaţii mintale; rezultat al deducerii.

DEFAVORÁBIL ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* Care nu este favorabil; nefavorabil; neprielnic; nociv.

A DEFAVORIZÁ defavorizéz *tranz.* (*persoane*) A lipsi de favoruri; a pune în defavoare; a dezavantaja; a frustra.

A DEFALCÁ defalchéz *tranz.* 1) (*părţi componente*) A desprinde dintr-un tot. 2) *fin.* (*sume băneşti*) A da la o parte dintr-un cont. 3) (*proiecte*, *lucrări* etc.) A repartiza pe etape sau pe oameni. 4) (*terenuri*) A împărţi în loturi.

A DEFAZÁ defazéz *tranz.* (*circuite electrice*) A prevedea cu un defazaj.

A DEFĂIMÁ defăiméz *tranz.* (*persoane*) 1) A lipsi de faimă; a vorbi de rău; a critica; a blama. 2) A aprecia sub valoarea reală; a subaprecia; a subestima; a subevalua. 3) A pune într-o situaţie de inferioritate, lezând demnitatea; a umili; a înjosi.

A SE DEFĂIMÁ mă defăiméz *intranz.* A se face de râs; a căpăta faimă rea.

DEFÉC//T I ~e (**~i**, **~e**) *adj.* Care prezintă imperfecţiuni; cu neajunsuri; imperfect. **Aparat de cafea defect. Post de telefon defect.**

DEFÉCT II ~e *n.* Lipsă a unei însuşiri necesare sau dorite; neajuns; cusur. **Om cu defecte morale şi fizice.**

A DEFECTÁ defectéz *tranz.* (*sisteme tehnice*) A face să se defecteze; a strica; a deteriora.

A SE DEFECTÁ se defecteáză *intranz.* (*despre sisteme tehnice*) A căpăta un defect; a ieşi din funcţiune (ca urmare a exploatării îndelungate sau a

unui accident); a se deteriora; a se strica. **Aparatul de radio s-a defectat.**

A DEFEMINIZÁ defeminizéz *tranz*. A face să se defeminizeze.

A SE DEFEMINIZÁ mă defeminizéz *intranz*. A-şi pierde calităţile de femeie.

DEFENSÍV ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* 1) Care este destinat pentru apărare; de apărare. **Tactică ~ă.** 2) Care dă prioritate apărării. **Strategie ~ă**.

A DEFERÍ defér *tranz*. 1) (*persoane*) A trimite spre judecare. ~ **justiţiei un acuzat**. 2) (*distincţii*, *onoruri*, *demnităţi*) A pune la dispoziţie.

A DEFERIZÁ deferizéz *tranz*. *teh*. (*ape feruginoase*) A epura de excesul de fier în vederea consumării.

A DEFERTILIZÁ defertilizéz *tranz*. (*solul*) A face să se defertilizeze.

A SE DEFERTILIZÁ se defertilizează *intranz*. (*despre sol*) A deveni nefertil; a pierde fertilitatea.

DEFICIÉN//T ~tă (**~ţi**, **~te**) *adj.* 1) Care produce mai puţin decât e prevăzut. 2) *şi substantival* (*despre persoane şi manifestările lor*) Care prezintă o insuficienţă organică sau mintală; slab dezvoltat. **Inteligenţă ~tă**. **Copil ~**.

DEFICÍT ~e *n*. 1) *econ., fin.* Sumă de bani, reprezentând diferenţa cu care cheltuielile depăşesc venitul; pierderi. ~ **bugetar**. 2) Absenţă a unei însuşiri strict necesare; lipsă.

A DEFILÁ defiléz *inlranz*. 1) (*despre trupe sau coloane organizate de oameni*) A trece în pas cadenţat în coloană de marş prin faţa unui comandament sau autorităţi (cu ocazia unei parade, inspecţii, demonstraţii sau serbări). 2) *fig*. (*despre persoane*, *cortegii*) A trece în şir prin faţa cuiva. 3) A se succeda fără întrerupere.

DEFILÉU ~ri *n*. Vale îngustă şi adâncă, cu versanţi abrupţi, constituind o cale naturală de trecere între munţi; trecătoare; pas.

A DEFINÍ definésc *tranz*. 1) (*concepte*, *noţiuni*) A determina printr-o formulă concisă, indicând ansamblul de trăsături identificatoare specifice; a prevedea cu o definiţie. 2) A stabili cu exactitate; a preciza; a determina; a delimita. 3) (*cuvinte*) A descrie, enumerând sensurile. 4) (*persoane*, *lucruri*) A descrie, indicând trăsăturile esenţiale; a caracteriza.

A SE DEFINÍ mă definésc *intranz*. (*despre persoane*) 1) A se caracteriza pe şine însuşi; a se autocaracteriza. 2) A pătrunde cu mintea; a se clarifica; a se limpezi. **M-am definit în această problemă**.

DEFINITÍV ~ă (**~i**, **~e**) *adj. şi adverbial* Care este fixat în aşa fel, încât nu mai necesită (sau nu admite) o revenire; irevocabil; iremediabil. ♦ **În ~,** în cele din urmă; la urma urmelor.

A DEFINITIVÁ definitivéz *tranz*. 1) (*obiecte*, *piese*) A aduce în stare definitivă; a face să capete forma finală. 2) (*persoane*) A numi definitiv (într-un post sau într-o situaţie); a confirma; a întări.

DEFINIŢÍ//E ~i *f*. 1) Operaţie prin care se defineşte conţinutul unui concept, enumerându-se trăsăturile lui identificatoare sau obiectele cu care acesta se asociază. 2) Frază care defineşte (prezintă explicaţia) unui element de lexic (cuvânt, expresie etc.). **~e lexicografică**. **~e enciclopedică.**

A DEFLORÁ defloréz *tranz*. (*fecioare*) A face să-şi piardă virginitatea; a dezvirgina.

A DEFOLIÁ defoliéz *tranz*. (*plante*) A lipsi de frunze (înainte de vreme) cu ajutorul unor substanţe chimice, (în scopul de a urgenta coacerea sau de a mecaniza recoltarea).

A DEFORMÁ deforméz *tranz*. 1) A face să se deformeze. 2) *fig*. (*adevărul*, *realitatea*) A prezenta în mod voit inexact; a denatura; a altera; a falsifica.

A SE DEFORMÁ mă deforméz *intranz*. A-şi modifica forma primitivă; a-şi pierde forma iniţială.

A DEFRAUDÁ defraudéz *tranz*. (*bani publici*) A sustrage prin fraudă din avutul statului; a delapida; a deturna.

A DEFRIŞÁ defrişéz *tranz*. (*terenuri*) A face bun pentru agricultură sau pentru construcţii prin tăierea sau arderea arborilor şi arbuştilor; a despăduri.

DEFÚNC//T ~tă (~ţi, ~te) *adj. şi substantival* (*despre persoane*) Care a încetat din viaţă; mort; răposat; decedat.

A DEGAJÁ degajéz *tranz*. 1) A face să se degajeze; a răspândi; a propaga; a exala; a emana. 2) (*gaze*) A elimina dintr-o combinaţie chimică. 3) (*artere de circulaţie*) A elibera de obstacole (pentru a repune în circulaţie); a debloca. 4) (*persoane*) A elibera de o obligaţie. 5) (*terenuri*, *suprafeţe*) A elibera de surplusul de materiale pentru a înlesni lucrările ulterioare. 6) *sport* (*situaţii periculoase*) A descărca prin trimiterea balonului cât mai departe de poarta proprie.

A SE DEGAJÁ mă degajéz *intranz*. 1) (*despre lumină*, *căldură*, *sunete*, *mirosuri* etc.) A cuprinde spaţii tot mai mari; a se răspândi; a se propaga. 2) *fig*. (*despre idei, concluzii, sentimente* etc.) A reieşi dintr-un text, dintr-un discurs, dintr-o faptă etc; a decurge.

DEGAJÁ//T ~tă (~ţi, ~te) *adj. şi adverbial* (*despre persoane şi manifestările lor*) Care vădeşte libertate (în mişcări, în comportament); liber (în mişcări); nestânjenit; dezinvolt. **A fi ~. A avea un aer ~.**

A DEGAZÁ degazéz *tranz*. (*spaţii închise*, *suprafeţe gazate*) A curaţa de gaze sau de substanţe toxice prin ventilaţie sau cu ajutorul unor substanţe speciale.

A DEGAZIFICÁ degazífic *tranz*. 1) (*cărbune de pământ*) A curaţa de substanţe volatile. 2) (*lichide*) A elibera de gaze.

A DEGENERÁ degeneréz *intranz*. 1) A pierde calităţile ereditare caracteristice genului sau speciei. 2) *fig*. A ajunge în stare de declin moral; a degrada; a decădea; a se desfrâna; a se destrăbăla; a se dezmăţa; a se strica; a se deprava; a se perverti; a se delăsa; a se deşănţa; a se corupe; a se vicia. 3) *fig*. A se schimba în (mai) rău; a se preface în ceva (mai) rău sau mai grav, pierzând aspectul sau caracterul iniţial. **Discuţia a degenerat în ceartă.**

A DEGERMINÁ degerminéz *tranz*. (*seminţe de cereale*) A separa de embrion (în procesul de obţinere a făinei sau a crupelor).

A DEGHIZÁ deghizéz *tranz*. A face să se deghizeze; a travesti.

A SE DEGHIZÁ mă deghizéz *intranz*. 1) A-şi schimba îmbrăcămintea pentru a nu putea fi recunoscut; a se travesti. 2) A se ascunde sub aparenţe înşelătoare, cu scopul de a induce în eroare; a se masca; a se camufla; a se travesti.

A DEGRADÁ degradéz 1. *tranz*. 1) A face să ajungă în stare de declin moral; a corupe; a perverti; a strica. 2) (*militari*) A lipsi de grad sau a coborî în grad. 3) (*sol, terenuri agricole*) A face să-şi piardă productivitatea; a face infertil. 4) (*terenuri*) A face să-şi pairdă integritatea; a eroda; a şubrezi. **2**. *intranz*. 1) A ajunge în stare de declin moral; a decădea; a se desfrâna; a se deşănţa; a se deprava; a se corupe; a se destrăbăla; a se perverti; a se dezmăţa; a se strica; a se vicia; a se declasa; a degenera. 2) (*despre sisteme tehnice sau obiecte materiale*) A înceta să funcţioneze normal; a se deteriora; a se strica. 3) (*despre sol, terenuri agricole*) A-şi pierde productivitatea; a deveni infertil. 4) (*despre terenuri*) A-şi pairde integritatea; a se eroda; a se şubrezi.

A DEGRESÁ degreséz *tranz*. 1) (*lucruri, obiecte, inclusiv vestimentare*) A curăţa de pete de grăsime. 2) *teh*. (*obiecte de metal*) A debarasa de grăsimea de pe suprafaţă prin diverse procedee chimice în vederea prelucrării ulterioare. 3) (*alimente grase*) A

lipsi de grăsimi în scopuri dietetice sau tehnologice.

A DEGROŞÁ degroşéz *tranz*. (*piese brute*) A prelucra prin aşchiere, atribuind o formă apropiată de cea definitivă.

A DEGUDRONÁ degudronéz *tranz*. (*cărbune distilat*) A separa de gudron.

A DEGUSTÁ degustéz *tranz*. (*băuturi sau alimente*) A gusta pe îndelete pentru a aprecia calitatea. **Sommelierii degustează vinul.**

A DEHIDROGENÁ dehidrogenéz *tranz*. (*molecule ale compuşilor organici*) A elibera de atomii de hidrogen pe cale termică sau catalitică.

A DEIFICÁ deífic *tranz*. 1) (*persoane*) A iubi fără limite şi fără argumente logice (ca pe un zeu); a adora; a diviniza; a zeifica. 2) (*fiinţe*) A trece în rândul zeităţilor; a diviniza; a se zeifica.

A DEJUCÁ dejóc *tranz*. (*acţiuni*, *planuri*, *uneltiri*) A face să devină zadarnic; a face să eşueze; a împiedica; a strica; a zădărnici; a contracara.

DEJÚN ~uri *n*. Mâncare de dimineaţă (sau de amiază). ♦ **Micul dejun**, mâncarea de dimineaţă.

A DEJUNÁ dejunéz *intranz*. 1) A mânca de amiază; a lua masa de prânz; a lua dejunul; prânzi. 2) A mânca de dimineaţă; a lua masa de dimineaţă; a lua micul dejun.

A DELAPIDÁ delapidéz *tranz*. (*bani sau alte bunuri materiale*) A sustrage din avutul statului; a defrauda; a deturna; a fura.

A DELECTÁ delectéz *tranz*. A face să se delecteze; a fermeca; a vrăji; a incita; a fascina; a bucura. **Variietatea delectează.**

A SE DELECTÁ mă delectéz *intranz*. A fi cuprins de uimire şi admiraţie; a se bucura; a se desfăta.

A DELEGÁ delég *tranz*. (*persoane*) 1) A însărcina cu o delegaţie. 2) A numi temporar responsabil de efectuarea sau organizarea unor lucrări.

A DELIBERÁ deliberéz 1. *intranz*. (*mai ales*, *despre membrii unei instanţe judecătoreşti*, *ai unei adunări legislative*) A examina sub toate aspectele pentru a lua o hotărâre. **2**. *tranz*. (*probleme*, *chestiuni*) A examina în detaliu, oferind o soluţie; a rezolva; a dezlega; a soluţiona.

DELIBERATÍV ~ă (**~i**, **~e**) (*în opoziţie cu* **consultativ**) Care deliberează; în drept să ia anumite decizii. ♦ **Vot ~,** vot cu caracter decisiv şi rezultat obligatoriu.

DELÍCI//U ~i *n*. Plăcere foarte mare şi aleasă, delicată; desfătare; încântare.

DELÍCT ~e *n*. *jur.* 1) Încălcare a legii, pedepsită cu amendă penală sau cu închisoare corecţională; infracţiune de gravitate mai mică. ♦ **Corp de ~,** dovadă materială a încălcării legii. 2) Act nepermis de lege şi sancţionat printr-o pedeapsă corecţională; contravenţie; infracţiune; crimă. ♦ **În flagrant ~,** infracţiune care e în curs de a se comite sau care s-a comis recent. **A fost surprins în flagrant delict.**

A DELIMITÁ delimitéz *tranz*. 1) A determina prin trasarea limitelor; a demarca; a hotărnici; a ţărmui. **A delimita un teren de construcţie.** 2) A reduce la anumite limite; a restrânge; a limita. 3) (*poziţii, atitudini*) a preciza într-un anume context; a determina; a defini. 4) A stabili cu exactitate, indicând trăsăturile distinctive; a determina; a defini. **A delimita noţiunea de metaforă de cea de metonimie.** 4) A face să se delimiteze; a profila; a contura.

A SE DELIMITÁ se delimitează *intranz*. A căpăta limite precise; a se închega în contururi precise; a se profila; a se contura.

DELICVÉN//T ~ţi *m*. *şi adjectival jur. v.* **DELINCVENT**

DELINCVÉN//T ~ţi *m*. *şi adjectival jur.* Persoană care a comis un delict.

DELÍR ~uri *n*. 1) *med.* Stare a unui bolnav (mintal sau cu febră mare) caracterizată prin tulburarea conştiinţei, halucinaţii; aiureală. 2) *fig*. Stare de

exaltare, cauzată de emoţii sau de pasiuni puternice; entuziasm exuberant; extaz.

A DELIRÁ deliréz *intranz*. A fi în delir; a aiura.

DELÍ//U ~e (~i) *înv*. *adj*. (*despre persoane*) Care este voinic şi curajos; viteaz.

DELÚVI//U ~i *n*. Material sedimentar, provenit din dezagregarea unor roci şi transportat de ape pe pantele unor versanţi.

A DEMACHIÁ demachiéz *tranz*. (*persoane*) A face să se demachieze.

A SE DEMACHIÁ mă demachiéz *intranz*. A-şi şterge machiajul, grima sau fardul.

A DEMAGNETIZÁ demagnetizéz *tranz*. (*corpuri magnetizate sau magnetice*) A face să se demagnetizeze. **A demagnetiza ceasul.**

A SE DEMAGNETIZÁ se demagnetizează *intranz*. (*despre corpuri magnetice*) A pierde magnetismul.

DEMAGÓG ~i *m*. Persoană care foloseşte demagogia; om care face demagogie.

DEMAGOGÍ//E ~i *f*. Metodă de înşelare a maselor populare, practicată de politicieni, constând în flatarea pasiunilor poporului pentru a le putea exploata mai cu uşurinţă.

A DEMARÁ demaréz 1. *intranz*. 1) (*despre autovehicule*) A se pune în mişcare; a porni. 2) *sport*. A porni cu avânt; a se avânta. **2**. *tranz*. *mar*. (*corăbii*) A elibera de parâme (în vederea plecării).

A DEMARCÁ demarchéz *tranz*. A determina prin demarcaţie; a delimita; a hotărnici; a ţărmui. **A demarca terenul.**

A SE DEMARCÁ mă demarchéz *intranz*. *sport*. (*despre jucători de fotbal*, *handbal* etc.) A ieşi de sub supravegherea unui adversar.

A DEMASCÁ demásc *tranz*. A face să se demaşte.

A SE DEMASCÁ mă demásc *intranz*. 1) A-şi scoate masca. 2) *fig*. A-şi arăta adevăratele intenţii. 3) *milit*. (*despre inamic*, *intenţii ascunse*, *obiective militare*) A se descoperi din cauza nerespectării cerinţelor de mascare.

A DEMATERIALIZÁ dematerializéz *tranz*. A face să se dematerializeze.

A SE DEMATERIALIZÁ mă dematerializéz *intranz*. A pierde caracteristicile materiale.

DEMÉN//T ~tă (~ţi, ~te) *adj*. (*despre persoane*) Care are tulburări psihice grave; atins de demenţă; ieşit din minţi; nebun; alienat; smintit; scrântit.

DEMÉRS ~uri *n*. Intervenţie făcută pe lângă o persoană sau pe lângă o administraţie cu scopul de a obţine ceva. **A face un ~ la primăria oraşului.**

A DEMILITARIZÁ demilitarizéz *tranz*. (*ţări*, *regiuni*, *persoane*) A face să se demilitarizeze; a dezarma.

A SE DEMILITARIZÁ mă demilitarizéz *intranz*. 1) (*despre ţări*, *regiuni*, *persoane*) A renunţa (total sau parţial) la forţa armată, armament, instalaţiile aferente şi orice acţiune militară; a se dezarma. 2) (*despre instituţii militarizate*) A obţine din nou statut civil.

A DEMINERALIZÁ demineralizéz *tranz*. (*substanţe organice*) A elimina dintr-un amestec, dintr-o substanţă organică.

A SE DEMINERALIZÁ se demineralizează *intranz*. (*despre substanţe organice*) A pierde sărurile minerale proprii.

DEMÍSI//E ~i *f*. 1) Declaraţie (scrisă) prin care cineva renunţă la un post sau la o funcţie (de bună voie sau fiind constrâns). 2) Act care susţine o asemenea declaraţie. **Ministrul apărării şi-a depus demisia de onoare.**

A DEMISIONÁ demisionéz *intranz*. A-şi da (sau a-şi depune) demisia.

DEMIÚRG ~i *m*. 1) *filoz*. (*în concepţiile idealiste*) Nume dat creatorului lumii. 2) *fig*. Forţă creatoare.

DEMN démnă (démni, démne) *adj*. 1) Care merită (ceva); vrednic (de ceva); destoinic. **O persoană ~ă**

de admiraţie. 2) Care corespunde după anumite criterii (cu ceva sau cuiva); în concordanţă (cu ceva sau cu cineva); pe măsura (cuiva sau a ceva). **Un roman ~ de un mare scriitor**. 3) Care impune respect; respectabil; sobru.

DEMNITÁR ~i *m*. Persoană care deţine un înalt post de stat; înalt funcţionar de stat.

DEMNIT//ÁTE ~ăţi *f*. 1) Caracter demn; destoinicie; prestigiu; măreţie. 2) Înaltă funcţie de stat.

A DEMOBILIZÁ demobilizéz *tranz*. *milit.* 1) (*persoane mobilizate*) A lăsa la vatră; a trece la viaţa civilă. 2) A face să se demobilizeze.

A SE DEMOBILIZÁ mă demobilizéz *intranz*. 1) *fig*. (*despre persoane*) A slăbi forţa, combativitatea, vigilenţă sau tenacitatea în realizarea unui scop. 2) *milit.* (*despre militari în termen sau de profesie*) A se retrage din armată.

A DEMOCRATIZÁ democratizéz *tranz*. (*state*, *instituţii*) A reorganiza pe principii democratice.

A SE DEMOCRATIZÁ mă democratizéz *intranz*. A deveni democrat; a se conforma unor principii democratice. **Statul s-a democratizat. Limba s-a democratizat.**

DEMOCRAŢÍ//E ~i *f*. 1) Formă de organizare şi de conducere politică a societăţii, prin care poporului i se consfinţeşte suveranitatea. 2) Orânduire politică în care puterea supremă aparţine poporului.

A SE DEMODÁ mă demodéz *intranz*. A înceta să corespundă modei; a ieşi din modă; a se învechi.

DEMOGRAFÍ//E ~i *f*. Ştiinţă care studiază statistica, repartiţia geografică, structura şi mişcarea populaţiei umane.

DEMOGRÁFIC ~ă (~i, ~e) *adj*. Care ţine de demografie; referitor la demografie. **Indice ~. Factor ~.**

A DEMOLÁ demoléz *tranz*. 1) (*construcţii*) A dărâma, desfăcând piesă cu piesă (în scopul amplasării unei construcţii noi sau al realizări unei amenajări). 2) *fig.* (*persoane sau creaţii, realizări, convingeri, idei, teze ale acestora*) A distruge în întregime; a nimici.

A DEMONETIZÁ demonetizéz *tranz*. (*monede*) A retrage din circulaţie.

A SE DEMONETIZÁ se demonetizează *intranz*. (*despre monede*) A pierde valoarea; a se devaloriza. **Rubla s-a demonetizat.**

A DEMONSTRÁ demonstréz 1. *tranz*. A adeveri prin raţionamente sau prin fapte concrete; a dovedi; a proba; a valida. **2**. *intranz*. A participa la o demonstraţie; a manifesta. **A demonstra contra discriminării sociale.**

A DEMONTÁ demontéz *tranz*. 1) (*mecanisme*, *aparate*, *instalaţii montate*) A desface în părţile componente. 2) *fig.* (*persoane*) A face să piardă siguranţa în forţele proprii; a descuraja; a demoraliza; a deprima.

A DEMORALIZÁ demoralizéz *tranz*. A face să se demoralizeze; a demonta; a descuraja; a deprima.

A SE DEMORALIZÁ mă demoralizéz *intranz*. A pierde siguranţa în forţele proprii; a se descuraja; a se demoraliza; a se deprima.

A DEMULÁ demuléz *tranz*. (*obiecte mulate*) A scoate din mulaj.

A DEMULTIPLICÁ demultíplic *tranz*. (*mişcări de rotaţie*) A transforma în altă mişcare de rotaţie, mai înceată, cu ajutorul unui angrenaj.

A DENATURÁ denaturéz *tranz*. 1) (*substanţe*, *produse*) A prezenta drept veritabil, în realitate fiind amestecat cu substanţe străine; a altera; a falsifica. 2) (*sensul unor cuvinte*, *conţinutul unor idei* etc.) A schimba în mod intenţionat (mai ales, în scopuri necinstite)

A DENEGÁ denég *tranz*. 1) (*fapte*, *fenomene*, *afirmaţii*) A declara ca neadevărat; a tăgădui; a

nega. 2) (*drepturi ale unei persoane*) A pune la îndoială.

A DENICOTINIZÁ denicotinizéz *tranz*. (*tutun*, *ţigări*) A lipsi (total sau parţial) de nicotină.

A DENOTÁ denótă *tranz*. A arăta printr-o trăsătură caracteristică. **A denota indiferenţă.**

DEN//S dénsă (**dénşi**, **dénse**) *adj*. 1) (*despre corpuri*, *substanţe*) Care se caracterizează printr-un înalt grad de concentraţie; foarte concentrat; des; gros. **Ceaţă ~ă**. **Lapte ~.** 2) Care conţine multe elemente într-un spaţiu restrâns. **Populaţie ~ă**.

A DENUCLEARIZÁ denuclearizéz *tranz*. (*state*, *zone* etc.) A face să renunţe la producerea, stocarea, experimentarea şi folosirea armei nucleare.

DENÚNŢ ~uri *n*. Informaţie despre comiterea unei infracţiuni de către o persoană, pusă la dispoziţia unei instanţe penale sau a unei autorităţi; pârâ.

A DENUNŢÁ denúnţ *tranz*. 1) (*persoane*) A învinui printr-un denunţ; a pârî; a turna; a declara. 2) (*tratate*, *acte* etc.) A declara în mod unilateral ca încetând a fi în vigoare; a delcalara nul, nevalabil.

A DEPANÁ depanéz *tranz*. (*autovehicule*, *maşini*) A repune în funcţiune, înlăturând o pană; a repara.

A DEPARAZITÁ deparazitéz (*încăperi*, *plante*, *animale*) A curaţa de microorganisme şi organisme parazite.

DEPARTAMÉNT ~e *n*. 1) Sector administrativ care revine unui ministru. 2) (*în unele state*) Subdiviziune a unui minister. ♦ **Deparatmentul de stat**, titulatura oficială a Ministerului Afacerilor Externe al SUA. .3) Diviziune administrativă a teritoriului unui stat (de exemplu, a Franţei).

A DEPAVÁ depavéz *tranz*. (*străzi, trotuare, pieţe* etc.) A curăţa de pavaj.

A DEPĂŞÍ depăşésc *tranz*. 1) A lăsa în urmă; a întrece; a dovedi. 2) (*limite*, *norme*, *măsuri*, *niveluri*) A întrece sub aspect cantitativ. 3) A întrece din punctul de vedere al competenţei.

DEPENDÉN//T ~tă (**~ţi**, **~te**) *adj*. Care depinde (de ceva sau de cineva); subordonat.

DEPENDÉNŢĂ *f*. 1) Caracter dependent. 2) Situaţie a două lucruri, fapte etc., când unul depinde de altul; raport; corelaţie. **Lucrurile vor evolua în dependenţă de circumstanţele geopolitice.** 3) Situaţie sau stare dependentă; subordonare. **A fi în dependenţă finaciară faţă de cineva.**

DEPENDÍNŢ//Ă ~e *f. mai ales la pl*. 1) Ansamblu de încăperi accesorii (baie, bucătărie etc.) ale unei locuinţe. 2) Ansamblu de construcţii (garaj, magazie etc.) care constituie accesoriile unei clădiri.

A DEPERSONALIZÁ depersonalizéz *tranz*. A face să se depersonalizeze.

A SE DEPERSONALIZÁ mă depersonalizéz *intranz*. A pierde personalitatea; a deveni impersonal.

DEPÉŞ//Ă ~e *f*. *înv*. Înştiinţare transmisă pe cale urgentă; telegramă.

A SE DEPIGMENTÁ se depigmenteáză *intranz*. (*despre piele sau păr*) A se decolora ca urmare a dispariţiei sau micşorării conţinutului de pigment melanic.

A DEPILÁ depiléz *tranz*. 1) (*piei pentru tăbăcit*) A curăţa de păr. 2) (*părţi ale corpului*) A lipsi de păr în scopuri igienice sau estetice; a epila.

A DEPÍNDE depínd *intranz*. 1) A fi în dependenţă (de ceva sau de cineva); a ţine. **Decizia consiliului depinde de evoluţia ulterioară a evenimentelor.** 2) (*despre acţiuni, manifestări, sentimente* etc.) A fi în funcţie (de ceva sau cineva) ; a fi legat în mod necesar. 2) A se afla în subordine; a fi subordonat.

A DEPISTÁ depistéz *tranz*. (*obiecte tăinuite*) A da de urmă; a descoperi.

A DEPLASÁ deplaséz *tranz*. 1) (*persoane*, *obiecte*) A schimba dintr-un loc în altul; a muta. 2) A face să se deplaseze.

A SE DEPLASÁ mă deplaséz *intranz*. 1) (*despre persoane*) A pleca în altă localitate (în interes de serviciu). 2) (*despre terenuri*, *obiecte*) A-şi schimba poziţia iniţială; a se disloca; a aluneca.

DEPLAS//ÁRE ~ări *f*. 1) Acţiunea de a deplasa sau a se deplasa. ♦ **În ~,** în călătorie în altă localitate pentru interes de serviciu. 2) *fiz.* : ♦ **Deplasare virtuală**, ansamblul deplasărilor în spaţiu, geometric posibile, ale elementelor unui sistem mecanic (puncte rigide), chiar dacă acestea nu se produc în mod real.

DEPLASÁ//T ~tă (**~ţi**, **~te**) *adj.* 1) Care a fost supus deplasării sau s-a deplasat; strămutat. 2) Care nu este la locul său; aflat în situaţie inapropriată; nepotrivit. 3) *fig*. Care contravine convenienţelor; de prost gust; incorect. **Vorbe ~te**. **A adresa o întrebare ~tă**.

A DEPLÂNGE deplâng *tranz*. (*persoane, situaţii*) A trata cu compasiune; a compătimi; a deplora; a jelui; a jeli; a căina.

A DEPLORÁ deplór *tranz*. (*persoane*) A trata cu compasiune; a compătimi; a deplânge; a jelui; a jeli.

DEPLORÁBIL ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* Care merită a fi deplâns; demn de a fi deplorat; lamentabil; jalnic.

A DEPOLARIZÁ depolarizéz *tranz*. *fiz.* A face să se depolarizeze.

A SE DEPOLARIZÁ se depolarizează *intranz*. *fiz.* (*despre electrozi*, *fascicule de lumină*) A pierde capacitatea de polarizare.

A DEPOLUÁ depoluéz *tranz*. (*apa*, *solul*, *atmosfera* etc.) A curăţa de substanţe poluante; a dezinfecta, înlăturând poluarea sau distrugând sursele care o provoacă.

DEPONÉN//T ~ţi *m*. Persoană care depune undeva sau la cineva ceva de valoare pentru păstrare; depunător. **A fi deponent la o bancă.**

A DEPORTÁ deportéz *tranz*. (*persoane*) A trimite forţat într-o regiune îndepărtată ca măsură represivă; a trimite în exil; a exila; a surghiuni.

A DEPOSEDÁ deposedéz *tranz*. (*persoane*) A face să nu mai posede ceva; a face să ducă lipsă (de ceva); a lipsi; a priva. **Un hoţ de buzunare m-a deposedat de portmoneu.**

DEPÓU ~ri *n*. Clădire specială, în care se adăpostesc şi se repară locomotivele şi vagoanele de tren sau de tramvai.

DEPÓZIT ~e *n*. 1) Loc sau construcţie specială, unde se păstrează mărfuri, obiecte de valoare, materiale; magazie. 2) Obiect sau sumă de bani care au fost depuse pentru păstrare (la o bancă). **A avea un depozit bancar.**

A DEPOZITÁ depozitéz *tranz*. 1) (*materiale*, *produse*, *mărfuri* etc.) A pune în depozit; a înmagazina. 2) (*lucruri*) A pune la păstrare ca depozit.

A SE DEPOZITÁ se depoziteáză *intranz*. (*despre substanţe solide*) A forma un depozit; a se separa dintr-o soluţie, aşezându-se în strat, la fund; a se depune; a se sedimenta; a se precipita. **Sărurile s-au depozitat pe fundul vasului.**

DEPOZÍŢI//E ~i *f*. *jur.* Declaraţie făcută de un martor în faţa organelor de anchetare sau a instanţei judecătoreşti, prin care face cunoscut fapte care pot contribui la lămurirea pricinei; mărturie; testimoniu.

A SE DEPRAVÁ mă depravéz *intranz*. A ajunge în stare de declin moral; a se corupe; a se desfrâna; a decădea; a se perverti; a se destrăbăla; a se dezmăţa; a se strica; a se vicia; a se deplasa; a degenera; a se deşănţa; a degrada.

DEPRAVÁ//T ~tă (**~ţi**, **~te**) *adj. şi substantival* (*despre persoane şi manifestările lor*) Care a decăzut din punct de vedere moral; corupt moraliceşte. **A avea un comportament ~.**

A DEPRECIÁ depreciéz *tranz*. 1) (*persoane sau lucruri*) A aprecia sub valoarea reală; a subaprecia; a subestima; a subevalua. 2) *econ., fin.* A face să se

deprecieze. **Fluctuaţia dolarului depreciază leul.**

A SE DEPRECIÁ se depreciáză *intranz*. *econ., fin.* (*despre monede*, *hârtii de valoare*) A-şi pierde valoarea; a se devaloriza; a se degrada. **Leul s-a depreciat simţitor.**

DEPRECIATÍV ~ă (**~i**, **~e**) *adj. şi substantival* (*despre persoane şi manifestările lor*) Care vădeşte lipsă de consideraţie sau dispreţ. **A avea o atitudine ~ă faţă de cineva.** 2) (*despre cuvinte, expresii, sensuri*) Care redă o atitudine defavorabilă; cu valoare defavorabilă; peiorativ. **A folosi un cuvânt cu sens depreciativ**.

DEPRESIÚN//E ~i *f*. 1) *geomorf.* Formă de relief concavă, aflată la un nivel mai jos în comparaţie cu regiunile din jur; adâncitură a reliefului. 2) *psih.* Stare patologică de apăsare sufletească profundă şi persistentă; deprimare; dezolare.

A DEPRIMÁ deprím *tranz*. (*persoane*) A aduce în stare de depresiune.

DEPRIM//ÁRE ~ări *f*. *psihol.* Stare patologică de apăsare sufletească profundă şi persistentă; depresiune; dezolare.

A DEPÚNE depún *tranz*. 1) (*obiecte*) A lăsa din mâini, punând într-un anumit loc. 2) (*bani*, *hârtii de valoare*, *bagaje* etc.) A pune la păstrare; a consemna. 3) (*acte*, *cereri*, *memorii* etc.) A înainta (unui for competent) spre examinare. ♦ **~ mandatul,** a renunţa la o demnitate, la un post, invocând diverse motive. ♦ **~ muncă** (*sau* **efort**, **osteneală**), a munci cu străduinţă. ♦ **~ armele,** a se lăsa învins, a se preda. ♦ **~ jurământ,** a jura în mod solemn. 4) (*despre martori la un proces*) A jura în privinţa autenticităţii faptelor care urmează să fie declarate. 5) (*despre militari*) A jura în mod solemn privind îndeplinirea datoriei faţă de patrie. ♦ **~ mărturie,** (*despre martori*) a face declaraţii în faţa unei instanţe judecătoreşti sau penale.

A DERAIÁ deraiéz *intranz*. 1) (*despre trenuri*, *tramvaie*) A sări de pe şine. 2) (*despre persoane*) A se abate de la subiect. 3) *fig*. A pierde facultatea de a judeca normal; a-şi ieşi din minţi; a se ţicni; a se scrânti; a se sminti; a înnebuni.

A DERANJÁ deranjéz *tranz*. 1) (*lucruri*) A supune unui deranj; a pune în dezordine. 2) (*persoane*) A împiedica să se simtă liber în acţiuni; a stingheri; a stânjeni; a incomoda; a conturba.

A SE DERANJÁ mă deranjéz *intranz*. 1) *uneori şi iron.* A depune eforturi susţinute; a se osteni; a se obosi; a se strădui. 2) *fam*. A se strica la stomac.

A DERAPÁ derapeáză *intranz*. (*despre roţi de cauciuc sau despre vehicule cu astfel de roţi*) A aluneca într-o direcţie deviată faţă de direcţia de mers din cauza aderenţei reduse.

A DERATIZÁ deratizéz *tranz*. (*spaţii*, *încăperi*) A debarasa de şoareci sau de şobolani.

A DEREGLÁ deregléz *tranz*. A face să se deregleze.

A SE DEREGLÁ se deregleáză *intranz*. (*despre sisteme tehnice*) A ieşi din funcţiune; a înceta să funcţioneze normal; a se strica; a se defecta.

A DERIVÁ derív 1. *intranz*. 1) A fi de origine; a se trage; a proveni; a rezulta. 2) (*despre cuvinte*) A fi format prin afixare. 3) (*despre vase plutitoare sau avioane*) A se abate de la direcţia de mers sub influenţa vânturilor sau a curenţilor; a devia. **2**. *tranz*. 1) *lingv*. (*cuvinte*) A forma cu ajutorul afixelor. 2) *mat*. (*funcţii*) A determina prin calcul pentru a obţine derivata. 3) (*ape curgătoare*) A abate din albie, dând cursului o direcţie nouă. 4) (*vehicule*) A orienta de pe o cale de comunicaţie pe alta.

A DEROGÁ deróg *intranz*. A se abate în mod excepţional (de la prevederile unui act normativ, ale unui statut, ale unei convenţii etc.) în baza unei permisiuni speciale. **~ de la lege**.

A DERULÁ deruléz *tranz*. (*materiale textile*, *fire*

etc.) A desfăşura de pe un sul.

A DERUTÁ derutéz *tranz*. A abate de la ruta aleasă; a induce în derută; a zăpăci; a dezorienta; a încurca.

A SE DERUTÁ mă derutéz *intranz*. A-şi pierde siguranţa în modul de a gândi sau acţiona; a fi în derută; a se zăpăci; a se dezorienta; a se încurca.

DÉRVIŞ ~i *m*. (*la musulmani*) Călugăr cerşetor.

A DESALINIZÁ desalinizéz *tranz*. A face să se desalinizeze; a desăra.

A SE DESALINIZÁ se desalinizează *intranz*. (*despre ape*) A deveni mai puţin sărat; a se desăra.

A DESĂVÂRŞÍ desăvârşésc *tranz*. 1) A face să se desăvârşească; a perfecţiona. 2) (*lucrări*, *opere* etc.) A produce în urma unui efort susţinut; a crea; a plăsmui; a realiza. 3) (*acţiuni*) A face să se desăvârşească.

A SE DESĂVÂRŞÍ mă desăvârşésc *intranz*. 1) A deveni mai bun din punct de vedere calitativ; a se perfecţiona. 2) (*despre acţiuni*) A căpăta formă definitivă.

A DESCALIFICÁ descalífic *tranz*. 1) (*persoane*) A face să se descalifice. 2) *sport* (*sportivi sau echipe sportive*) A exclude dintr-o competiţie pentru purtare nedemnă sau pentru încălcarea regulamentului.

A SE DESCALIFICÁ mă descalífic *intranz*. 1) A deveni nedemn de stima altora (din cauza unei fapte reprobabile). 2) A-şi pierde calificarea profesională.

A DESCĂLECÁ descálec *intranz*. 1) A se da jos de pe cal. 2) *înv. ist*. A se stabili definitiv (într-un loc) punând începuturile unei ţări. 3) *înv*. A se opri pentru odihnă (în cursul unui drum); a face un popas; a poposi.

DESCĂLEC//ÁRE ~ări *f. v.* **DESCĂLECAT**.

DESCĂLECÁT *n*. 1) Acţiunea de a descăleca; coborâre de pe cal. 2) *ist*. Termen folosit mai ales de cronicari pentru a denumi întemeierea Moldovei (şi a altor provincii) ca stat. **Descălecatul Ţării Moldovei.**

DESCĂLECĂTÓR ~i *m*. *înv. ist*. Întemeietor de ţară (în limba cronicarilor).

A DESCĂTUŞÁ descătuşéz *tranz*. A face să se descătuşeze.

A SE DESCĂTUŞÁ mă descătuşéz *intranz*. 1) A se elibera din cătuşe, din fiare sau din lanţuri. 2) *fig*. A deveni liber; a redobândi libertatea; a se elibera; a se dezrobi. 3) *fig*. A scăpa de o constrângere morală sau de un complex inferior.

DESCENDÉN//T I ~tă (~ţi, ~te) *adj*. Care coboară; în coborâre; coborâtor. **Accent ~**.

DESCENDÉN//T II ~ţi *m*. Persoană care descinde dintr-un anumit neam sau dintr-o familie oarecare; om care are anumiţi strămoşi; urmaş; coborâtor. **A fi descendent dintr-o familie de vechi nobili.**

A DESCÍNDE descínd *intranz*. 1) A avea drept descendenţă; a-şi avea originea; a se trage. 2) A se da jos; a coborî. 3) (*despre drumeţi*, *călători* etc.) A se opri pentru odihnă; a poposi. 4) (*despre organele în drept*) A se deplasa la locul incidentului sau al criemi (pentru a cerceta sau pentru a percheziţiona).

A DESCIFRÁ descifréz *tranz*. 1) (*mesaje*, *texte cifrate sau scrise într-o limbă străină*) A transpune în limbaj natural, folosind un cifru; a decoda. 2) (*texte neciteţe*) A citi în urma unui efort. 3) (*planuri*, *hărţi*) A interpreta, explicând locurile neclare. 4) (*bucăţi muzicale*) A interpreta după partitură, citind la prima vedere. 5) *fig*. (*sensul unor lucruri obscure*) A pătrunde cu mintea; a înţelege; a sesiza.

A DESCÂNTÁ descânt 1. *intranz*. A fi descântător; a se ocupa cu descântecele; a rosti descântece. **2**. *tranz*. (*persoane*) 1) A supune acţiunii unui descântec. 2) *pop*. A trata cu vorbe de ocară; a ocărî; a certa; a dojeni; o mustra.

A DESCOMPLETÁ descompletéz *tranz*. A face să se descompleteze.

A SE DESCOMPLETÁ mă descompletéz *intranz*. A deveni incomplet.

A DESCOMPÚNE descompún *tranz*. A face să se descompună.

A SE DESCOMPÚNE mă descompún *intranz*. 1) (*despre corpuri*) A se desface în părţile componente; a se disocia; a se dezagrega; a se dezasambla. 2) *fig*. (*despre colectivităţi*) A-şi pierde coeziunea internă; a se dezmembra; a se dezagrega; a se dezarticula. 3) (*despre substanţe organice*) A pierde proprietăţile pozitive (sub influenţa factorilor exteriori); a se strica; a se altera. 4) (*despre persoane*) A-şi modifica aspectul moral sau fizic. 5) (*despre faţă*) A se convulsiona momentan şi involuntar (sub acţiunea unei suprasolicitări nervoase); a se crispa; a se contracta.

A DESCONCENTRÁ desconcentréz *tranz*. (*militari concentraţi*) A lăsa la vatră; a elibera din efectivul activ al armatei; a demobiliza.

A DESCONGESTIONÁ descongestionéz *tranz*. A face să se descongestioneze.

A SE DESCONGESTIONÁ se descongestioneáză *intranz*. *unipers.* 1) (*despre organe sau părţi ale corpului*) A se elibera de o congestie. 2) (*despre localităţi*, *regiuni*) A se elibera de surplusul de populaţie. 3) (*despre căi de comunicaţie*) A deveni mai puţin aglomerat.

A DESCONSIDERÁ desconsíder *tranz*. (*persoane*) A lipsi de consideraţie; a trata cu desconsideraţie; a nesocoti; a ignora; a neglija.

A DESCOTOROSÍ descotorosésc *tranz*. *pop.* A face să se descotorosească.

A SE DESCOTOROSÍ mă descotorosésc *intranz*. *pop.* A reuşi să se elibereze; a se dezbăra.

A DESCRÍE descríu *tranz*. 1) (*aspecte din realitate*) A reprezenta în scris sau oral, enumerând detaliile. 2) (*curbe*, *arcuri* etc.) A marca printr-o linie subţire; a trasa. 3) (*traiectorii* etc.) A lăsa în formă de urmă, ca rezultat al mişcării.

A SE DESCUAMÁ se descuameáză *intranz*. (*despre epidermă*) A pierde coaja (din cauza unei boli contagioase sau de piele); a se coji.

A DESCURAJÁ descurajéz *tranz*. A face să se descurajeze.

A SE DESCURAJÁ mă descurajéz *intranz*. A-şi pierde curajul.

A DESECÁ deséc *tranz*. 1) (*terenuri mlăştinoase*) A lipsi de surplusul de apă (în vederea valorificării sau în scopuri sanitare); a face sec (în scopuri sanitare sau de cultivare). 2) (*materiale*) A lipsi (complet sau parţial) de apă; a deshidrata.

A DESEMNÁ desemnéz *tranz*. 1) (*persoane*) A numi în vederea exercitării unei activităţi sau ocupării unei funcţii sau demnităţi. 2) (*lucruri*, *scopuri* etc.) A indica printr-un gest sau printr-un semn.

A DESENÁ desenéz 1) A reprezenta sau a sugera prin desen. 2) A face să se deseneze: a profila; a contura.

A SE DESENÁ mă desenéz *intranz*. A se arăta în contururi precise; a se profila; a se contura; a se zugrăvi.

A DESENSIBILIZÁ desensibilizéz *tranz*. (*persoane*, *părţi ale corpului acestotra*) A face să se desensibilizeze.

A SE DESENSIBILIZÁ mă desensibilizéz *intranz*. (*despre persoane, părţi ale corpului acestotra*) A pierde sensibilitatea (faţă de anumite medicamente, vaccinuri, seruri sau faţă de acţiunea anumitor factori).

DESÉRT ~uri *n*. 1) *gastron.* Fel de mâncare constând de obicei din fructe, dulciuri, brânzeturi şi servit la sfârşitul mesei. 2) Moment al mesei, când se serveşte acest fel de mâncare.

A DESERVÍ I deservésc *tranz*. (*persoane*) A face să suporte un rău serviciu; a prejudicia.

A DESERVÍ II deservésc *tranz.* 1) (*persoane*, *colectivităţi*) A servi cu mult zel. 2) (*maşini*, *agregate*) A supraveghea în timpul funcţionării.

DESFÁCER//E ~i *f.* 1) Acţiunea de a desface sau de a se desface; despărţire; descompunere. 2) *jur.* Suprimare retroactivă (a efectelor unui act juridic); anulare. **~ea unui contract**. **~ea unei căsătorii.** 3) *comerţ* Transmitere (a unei mărfi) în proprietatea unui achizitor în schimbul unei sume de bani; vânzare; realizare.

A DESFĂTÁ desfăt *tranz.* A face să fie cuprins de uimire şi admiraţie; a fermeca; a vrăji; a fascina; a încânta. **Lectura cărţilor desfată spiritul.**

A SE DESFĂTÁ mă desfăt *intranz.* 1) A fi cuprins de uimire şi admiraţie; a se bucura; a se delecta. 2) A consuma timpul în distracţii; a se deda petrecerilor lumeşti; a petrece; a se veseli; a se distra; a se delecta.

A DESFĂTUÍ desfătuiésc *tranz.* (*persoane*) A sfătui să renunţe (la o intenţie); a disuada.

A DESFERECÁ desférec *tranz.* A face să se desferece.

A SE DESFERECÁ mă desférec *intranz.* 1) (*despre roţi*, *car*) A pierde şinele de fier. 2) (*despre persoane*) A se elibera din fiare, din cătuşe sau din lanţuri; a se descătuşa. 3) (*despre pietre de moară*) A-şi toci zimţii de fier, care zdrobesc boabele.

A DESFÍDE desfíd *tranz.* 1) (*persoane*) A provoca la o acţiune sortită eşecului. 2) (*persoane*) A declara ca fiind incapabil de o activitate concretă. 3) (*persoane*, *acţiuni periculoase*, *lucruri* etc.) A înfrunta cu dispreţ; a sfida.

A DESFIINŢÁ desfiinţéz *tranz.* 1) A face să-şi înceteze existenţa; a lichida; a nimici; a suprima. 2) (*legi*, *contracte*, *decrete*, *convenţii*) A declara nul printr-o dispoziţie oficială; a abroga; a aboli; a anula; a infirma; a contramanda; a revoca.

A SE DESFRÂNÁ mă desfrânéz *intranz.* (*despre persoane*) A se deda desfrâului; a ajunge în stare de declin moral; a degrada; a decădea; a se destrăbăla; a se dezmăţa; a se strica; a se deprava; a se perverti; a se deplasa; a se deşănţa; a se corupe; a se vicia; a degenera.

A DESHIDRATÁ deshidratéz *tranz.* A face să se deshidrateze; a deseca.

A SE DESHIDRATÁ se deshidrateázã *intranz.* A pierde (parţial sau total) apa din componenţă.

A DESHUMÁ deshuméz *tranz.* (*cadavre*, *oseminte*) A scoate din humă; a dezmormânta; a dezgropa; a exhuma.

A DESIGILÁ desigiléz *tranz.* (*încăperi*, *obiecte sigilate*) A deschide, scoţând sigiliul aplicat la închidere; a despecetlui.

DESINÉNŢ//Ă ~e *f. lingv.* Element morfologic variabil, care se adaugă la tema cuvintelor flexibile pentru a exprima anumite categorii gramaticale (forme de declinare sau de conjugare); terminaţie.

A SE DESOLIDARIZÁ mă desolidarizéz *intranz.* A înceta de a mai fi solidar; a rupe relaţiile de solidaritate. **Mă desolidarizez de afirmaţiile tale.**

A DESPĂDURÍ despădurésc *tranz.* 1) (*locuri*) A lipsi de pădure prin tăierea neraţională a acesteia. 2) (*terenuri*, *suprafeţe*) A face bun pentru agricultură sau construcţii prin tăierea arborilor şi arbuştilor; a defrişa.

A DESPERÁ despér 1. *intranz.* A-şi pierde speranţa; a ajunge în stare de deznădejde; a deznădăjdui. **Nu despera din această cauză. 2**. *tranz.* (*persoane*) A face să-şi piardă speranţa; a aduce în stare de deznădejde; a deznădăjdui. **Rezultatele obţinute la examene l-au desperat.**

A DESPERSONALIZÁ despersonalizéz *tranz. v.* **A DEPERSONALIZA**.

A SE DESPERSONALIZÁ mă despersonalizéz *intranz. v.* **A SE DEPERSONALIZA**.

DÉSPO//T ~ţi *m. şi adjectival* 1) Suveran care

guvernează în mod absolut şi arbitrar; tiran; dictator. **Un rege despot.** 2) *fig*. Persoană care exercită o autoritate tiranică. **Un copil ~.**

A DESPUIÁ despói *tranz*. 1) A face să se despoaie. 2) (*persoane*) A lipsi (complet) de avere; a prăda; a jecmăni; a jefui; a jupui. 3) (*animale*) A curăţa de piele; a beli; a jupui; a jumuli. 4) *rar* (*arbori*, *plante* etc.) A curaţa de coajă; a coji; a jupui. 5) (*materiale dintr-un text*, *dintr-un dosar sau dintr-o lucrare*, *publicaţie* etc.) A extrage în vederea studierii sau întocmirii unui studiu ştiinţific; a excerpta. ♦ **~ scrutinul,** a extrage din urnă buletinele de vot pentru a stabili rezultatele unei alegeri.

A SE DESPUIÁ mă despói *intranz*. 1) (*despre persoane*) A se dezbrăca în pielea goală; a-şi scoate toate hainele. 2) (*despre arbori*) A rămâne fără verdeaţă; a se desfrunzi.

DESTÍN ~e *n*. 1) Putere supranaturală care, conform unor credinţe, ar determina în mod irevocabil cursul evenimentelor; fatalitate; soartă; ursită. 2) Ansamblu de evenimente consecutive, întâmplătoare, care nu depind de voinţa unui om şi compun viaţa lui; soartă. **Destinul i-a fost crud. A avut un destin fericit.**

A DESTINÁ destinéz *tranz*. 1) A stabili dinainte prin destin. 2) A stabili din timp pentru un anumit scop. 3) A prepara din timp şi temeinic. 4) (*viaţă*, *tinereţe* etc.) A oferi în întregime; a dedica; a consacra. **~ viaţa luptei pentru pace**. 5) *v*. **A PREDESTINA**.

DESTINÁŢI//E ~i *f*. 1) Întrebuinţare hotărâtă dinainte (a unui lucru sau a unei persoane). **Banii aceştia au o destinaţie specială.** 2) Loc către care se îndreaptă cineva sau unde se trimite ceva. **A ajunge cu bine la ~e. A decolat avionul cu ~a Roma.**

A DESTÍNDE destínd *tranz*. 1) A face să se destindă. **Periodic, trebuie să-ţi destinzi ochii.** 2) (*părţi ale corpului*) A trage înapoi; a retrage; a strânge. **Destindeţi picioarele!**

A SE DESTÍNDE mă destínd *intranz*. 1) A deveni mai puţin încordat; a se relaxa. 2) (*despre nervi sau stări de spirit*) A reveni la starea normală; a pierde tensiunea, la care a fost expus. 3) (*despre fiinţe*, *corpul lor sau părţi ale corpului*) A se întinde în toată lungimea în scopuri de relaxare; a se deşira.

A DESTITUÍ destítui *tranz*. (*persoane în exerciţiul funcţiei*) A înlătura (dintr-un post) ca fiind necorespunzător; a da afară (din post); a elibera; a concedia; a scoate; a răsturna; a zbura. **~ din postul de preşedinte**.

A SE DESTRĂBĂLÁ mă destrăbăléz *intranz*. A deveni destrăbălat; a ajunge în stare de declin moral; a se desfrâna; a se deprava; a se perverti; a degenera; a degrada; a se deşănţa; a se corupe.

A DESTROIENÍ destroienésc *tranz*. (*drumuri*, *locuri*, *spaţii* etc.) A curăţa de troiene; a deszăpezi.

DESUÉ//T ~tă (~ţi, ~te) *adj*. Care nu mai corespunde timpului actual; dintr-o epocă veche; demodat; învechit; perimat. **O gravură ~tă**.

DESUETÚDINE *f*.: ♦ **A cădea în ~e,** a ieşi din uz; a fi părăsit; a se învechi. **Legea a căzut în ~e**.

A DESULFITÁ desulfitéz *tranz*. (*vin*) A curăţa de bioxid de sulf.

A DESZĂPEZÍ deszăpezésc *tranz*. (*drumuri*, *locuri*, *spaţii* etc.) A curăţa de zăpadă; a destroieni.

A SE DEŞĂNŢÁ mă deşănţéz *intranz*. (*despre persoane*) A deveni deşănţat; a ajunge în stare de declin moral; a se destrăbăla; a se desfrâna; a se dezmăţa; a se strica; a decădea; a se deprava; a degrada; a se corupe; a se perverti; a se delăsa; a degenera.

A DEŞELÁ I deşél *tranz*. *v*. **A DEŞEUA**.

A DEŞELÁ II deşél *tranz*. (*persoane sau animale de tracţiune*) A face să se desele; a speti.

A SE DEŞELÁ mă deşél *intranz*. (*despre persoane*

sau animale de tracţiune) A-şi vătăma şalele din cauza unor eforturi excesive; a se îmbolnăvi de speteală; a se speti.

DEŞÉRT I ~uri *n.* 1) *biogeogr.* Regiune cu condiţii improprii pentru viaţă, cu ariditate pronunţată (sau cu îngheţuri veşnice), lipsită de populaţie (sau cu populaţie foarte rară, cu adaptări speciale); pustiu. **Beduinii locuiesc în deşertul Sahara.** 2) *prin ext. fig.* Spaţiu gol, ; pustietate; pustiu.

DEŞ//ÉRT II ~ártă (~érţi, ~érte) *adj.* 1) (*despre recipiente, spaţii*) Care nu conţine nimic în interior; gol; vid. **A avea paharul ~.** 2) (*despre terenuri, ţări, regiuni*) Care este lipsit de vietăţi şi de vegetaţie; pustiu. 3) *fig.* (*despre vorbe, afirmaţii, promisiuni* etc.) Care este lipsit de temei ; amăgitor ; înşelător. 4) *fig.* (*despre speranţe, iluzii, planuri*) Care este lipsit de siguranţă, de statornicie ; trecător ; zadarnic ; pierdut ; van.

A DEŞERTÁ deşért *tranz.* 1) (*recipiente*) A lăsa deşert, lipsind de conţinut; a goli; a zvânta. 2) *fam., depr.* (*pahare cu băuturi*) A bea până la fund.

A SE DEŞERTÁ se deşártă (*despre localităţi*) A deveni deşert; a rămâne pustiu.

DEŞÉU ~ri *n. mai ales la pl.* Parte a unei materii prime sau a unui material, care a fost respinsă ca fiind inutilizabilă sau inconsumabilă.

A DEŞEUÁ deşeuéz *tranz.* (*animale de călărie*) A elibera de şa.

A DEŞIRÁ deşír *tranz.* A face să se deşire.

A SE DEŞIRÁ mă deşír *intranz.* 1) (*despre obiecte înşirate pe aţă, mai ales despre mărgele*) A ieşi de pe aţă (împrăştiindu-se). **Perlele s-au deşirat.** 2) (*despre ghemuri sau aţa înfăşurată pe un ghem*) A se desface într-un fir lung şi incontinuu; a se desfăşura. 3) (*despre obiecte împletite*) A se desface, îndepărtându-se fir de la fir; a se răsfira. 4) (*despre persoane sau corpul acestora*) A se întinde în toată lungimea (în scopuri de relaxare); a se destinde. 5) (*despre privelişti*) A se întinde în faţa privitorului; a se deschide privirii; a se deşterne.

A DEŞTEPTÁ deştépt *tranz.* A face să se deştepte.

A SE DEŞTEPTÁ mă deştépt *intranz.* 1) A trece de la starea de somn la cea de veghe; a se trezi; a se scula. 2) A reveni (dintr-o stare de letargie, de visare sau de amorţeală) la starea de sesizare conştientă a vieţii; a se trezi. 3) (*despre natură*) A începe un nou ciclu de vegetaţie; a reveni la viaţă; a se trezi. **Primăvara natura se trezeşte la viaţă,** 4) (*despre sentimente*, *idei*, *dorinţe* etc a.) A începe să capete contururi precise; a prinde consistenţă; a se înfiripa; a înmuguri; a încolţi. 5) (*despre persoane*) A deveni conştient; a ajunge să înţeleagă realitatea. 6) A deveni mai inteligent.

A DEŞTÉRNE deştérn *tranz.* (*aşternuturi, feţe de masă, cuverturi, covoare* etc.) A strânge de pe o suprafaţă (pat, masă, podea etc.) unde era aşternut, întins.

A SE DEŞTÉRNE se deştérne *intranz.* 1) (*despre aşternuturi, cuverturi, covoare* etc.) A se aduna pe o suprafaţă unde era aşternut, întins; a se îngrămădi. 2) *fig.* (*despre privelişti*) A se întinde în faţa privitorului; a se deşira.

A DEŞURUBÁ deşurubéz *tranz.* 1) (*şuruburi*) A scoate prin învârtire din locul de înşurubare. 2) (*obiecte înşurubate*) A desprinde din şuruburi.

DETALIÁ//T ~tă (~ţi, ~te) *adj.* Care scoate în evidenţă cele mai mici detalii; în detalii; cu de-amănuntul; amănunţit. **Am prezentat o descriere ~tă a evenimentului la care am asistat.**

DETÁLI//U ~i *n.* 1) Element (neesenţial) dintr-un ansamblu; parte (secundară) a unui lucru; amănunt. ♦ **În ~,** amănunţit; detaliat. 2) *comerţ* : ♦ **(A vinde sau a cumpăra) în ~u,** (a vinde sau a cumpăra) în cantităţi mici; cu bucata; cu amănuntul.

A DETALIÁ detaliéz *tranz.* A prezenta în detalii; a expune în mod amănunţit.

A DETAŞÁ detaşéz *tranz*. 1) A face să se detaşeze. 2) (*militari sau unităţi militare*) A trimite cu o misiune specială.

A SE DETAŞÁ mă detaşéz *intranz*. 1) (*despre sportivi*) A se desprinde de concurenţii unei competiţii, întrecându-i cu mult. 2) A ieşi în evidenţă; a se evidenţia. 3) (*despre slujbaşi*) A se transfera temporar.

DETAŞAMÉNT ~e *n*. Grup (mic) de oameni, reuniţi pentru a îndeplini o misiune specială.

A DETECTÁ detectéz *tranz*. (*obiecte*, *fenomene ascunse*) A identifica ca fiind existent în realitate; a descoperi.

DETECTÍV ~i *m*. *jur.* (*în unele state*) Agent secret, aflat în serviciul poliţiei sau al unor persoane particulare, având misiunea de a efectua o anchetă sau anumite investigaţii. **Am angajat un detectiv care să-l urmărească.**

A DETERIORÁ deterioréz *tranz*. A face să se deterioreze.

A SE DETERIORÁ se deterioreáză *intranz*. 1) (*despre sisteme tehnice*) A ieşi din funcţiune (ca urmare a exploatării îndelungate sau a unui accident); a se defecta; a se detraca; a se delabra. 2) *fig.* A-şi pierde calităţile; a a junge în stare rea; a se strica. **Sănătatea mi s-a deteriorat.**

DETERIORÁ//T ~tă (**~ţi**, **~te**) *adj.* Care a fost supus deteriorării; ajuns într-o stare rea sub acţiunea unor factori nocivi (defavorabili); uzat; stricat.

A DETERMINÁ determín *tranz*. 1) A face să se producă în mod necesar; a provoca; a pricinui; a genera; a cauza; a condiţiona; a produce. 2) (*timp*, *dată*, *termene*, *valoare, mărime, clauze ale unui tratat* etc.) A fixa printr-o înţelegere prealabilă; a stabili; a hotărî; a decide. 3) (*corpuri*, *plante* etc.) A delimita cu precizie pe baza trăsăturilor specifice; a identifica. 4) A stabili cu exactitate; a preciza; a defini; a delimita. 5) *gram.* (*cuvinte*, *propoziţii*) A preciza în calitate de determinant; a explica. 6) A face să se determine; a decide.

A SE DETERMINÁ mă determín *intranz*. A lua o decizie; a se decide; a se hotărî.

A DETESTÁ detést *tranz*. (*persoane, lucruri*) A trata cu aversiune.

A SE DETESTÁ mă detést *intranz*. (*despre persoane*) A se dispreţui profund (unul cu altul).

A DETONÁ detonéz 1. *tranz*. (*bombe*, *proiectile* etc.) A face să producă detonaţie; a exploda. **2**. *intranz*. A produce detonaţie; a exploda. **Bomba a detonat.**

A SE DETRACÁ *intranz*. (*se foloseşte numai la timpurile compuse*) 1) (*despre oameni*) A pierde facultatea de a judeca normal; a-şi ieşi din minţi; a se sminti; a se scrânti; a înnebuni; a se trăsni; a se ţicni. 2) (*despre sisteme tehnice*) A ieşi din funcţiune (ca urmare a exploatării îndelungate sau a unui accident); a se deteriora.

A DETRACTÁ detractéz *tranz*. (*persoane*) A trata cu vorbe de ocară; a vorbi de rău; a huli; a ponegri; a ponosi; a denigra.

DETRIMÉNT *n*.: ♦ **În ~ul cuiva** (*sau* **a ceva**), în paguba cuiva (sau a ceva); în dauna...; în dezavantajul... **Navigarea îndelungată în internet este în detrimentul sănătăţii.**

A DETRONÁ detronéz *tranz*. 1) A deposeda de tron; a lipsi de suveranitate. 2) A înlătura dintr-o funcţie sau dintr-o demnitate.

A DETUNÁ detún 1. *intranz*. 1) A se produce un zgomot puternic (în urma unei descărcări electrice în atmosferă): a trăsni. 2) A bubui puternic; a se auzi sunând tare şi prelung; a răsuna. 3) *fig., fam.* (*despre persoane*) A-şi descărca mânia în mod zgomotos; a trăsni. 4) (*despre arme de foc*) A se descărca cu zgomot; a bubui; a trăsni. **2**. *tranz*. 1) (*fiinţe, lucruri*) A lovi trăsnetul; a trăsni; a fulgera. 2) *fig., fam.* (*persoane*) A nimici prin cuvinte. 4) A

face să răsune.

A DETURNÁ deturnéz *tranz*. 1) (*bunuri materiale*, *fonduri băneşti* etc.) A folosi în mod ilegal în alte scopuri decât cele prevăzute de stat. 2) (*sume de bani sau alte bunuri materiale*) A sustrage din avutul statului; a delapida; a defrauda. 3) (*avioane, aparate de zbor*) A face să-şi schimbe direcţia de zbor. 4) (*avioane*) A fura în scopuri de şantaj sau ca act de piraterie aeriană.

A DEŢÍNE deţín *tranz*. 1) (*bunuri materiale, acte de identitate* etc.) A avea în posesie (sau în păstrare); a stăpâni; a poseda. **A deţine un paşaport biometric.** 2) (*secrete*, *premii*, *recorduri*, *putere* etc.) A avea în stăpânire (în mod legitim sau ca urmare a unui efort). 3) (*persoane*) A ţine în captivitate.

DEŢINÚ//T ~ţi *m*. Persoană care este menţinută în detenţiune; om aflat în stare de arest; arestat; captiv; întemniţat. ~ **politic**.

A DEVALORIZÁ devalorizéz *tranz*. A face să se devalorizeze.

A SE DEVALORIZÁ mă devalorizéz *intranz*. A-şi reduce valoarea.

A DEVANSÁ devanséz *tranz*. 1) A lăsa în urmă; a întrece; a depăşi. 2) A face să se devanseze. **A devansa un eveniment.**

A SE DEVANSÁ se devanseáză *intranz*. A se produce înainte de timpul prevăzut sau cel normal.

A DEVASTÁ devastéz *tranz*. 1) (*teritorii străine*, *localităţi*, *case* etc.) A transforma în ruine; a pustii; a ruina. **Tornada a devastat localităţi întregi.** 2) (*persoane*, *ţinuturi* etc.) A lipsi cu forţa de avere; a prăda; a jefui.

A DEVELOPÁ developéz *tranz*. 1) (*pelicule*, *plăci*, *hârtii fotografice, filme*) A trata cu un reactiv chimic special pentru a obţine imaginea; a releva. 2) (*scrisori cifrate*) A trata cu cerneală simpatică pentru a putea citi.

A DEVIÁ deviéz *intranz*. 1) A se abate de la direcţia dată, sub influenţa vânturilor sau a curenţilor; a deriva. **Mingea lansată a deviat.** 2) *fig.* (*despre persoane*) A se abate de la calea bună, comiţând fapte reprobabile. 3) *fig*. A se abate de la subiectul discuţiei.

DEVÍZ//Ă ~e *f*. Formulă care exprimă concis crezul, linia de conduită şi de activitate a cuiva.

A DEVORÁ devoréz *tranz*. 1) (*despre animale*) A mânca sfâşiind cu dinţii. 2) *fig., iron.* (*despre persoane*) A mânca repede şi cu lăcomie (înghiţind fără a mesteca); a înfuleca. 3) (*despre flăcări*) A arde până la temelie; a mistui. 4) *fig*. (*despre persoane*) A citi repede şi cu aviditate. ♦ ~ (*sau* **a sorbi**) **cu privirea** (*sau* **cu ochii**) **pe cineva,** a se uita cu multă dragoste la cineva.

A SE DEVOTÁ mă devotéz *intranz*. (*despre persoane*) A se pune la dispoziţie în întregime; a se dedica; a se deda; a se consacra. **S-a devotat familiei şi copiilor.**

DEVOTAMÉNT *n*. Ataşament sincer şi total faţă de o persoană sau faţă de o cauză anumită.

DEXTERITÁTE *f*. Însuşirea de a face ceva cu multă uşurinţă; îndemânare (mai ales manuală), iscusinţă, dibăcie; abilitate.

A DEZABONÁ dezabonéz *tranz*. (*persoane*) A lipsi de un abonament.

A DEZACORDÁ dezacordéz 1. *tranz*. (*instrumente muzicale*) A face să se dezacordeze; a lipsi de acordaj. **2**. *intranz*. A fi în dezacord; a discorda, a distona.

A SE DEZACORDÁ se dezacórdă *intranz*. (*despre instrumente muzicale cu coarde*) A pierde acordajul; a se discorda. **Pianul s-a dezacordat.**

A DEZACTIVÁ dezactivéz *tranz*. 1) (*spaţii etanşe*, *obiecte* etc.) A curăţa de substanţe radioactive; a decontamina. 2) (*particule de substanţe*) A face inactiv.

A DEZAERÁ dezaeréz *tranz.* (*conducte*, *cazane de abur*, *rezervoare, seringi* etc.) A lipsi de aer prin evacuarea acestuia.

A DEZAGLOMERÁ dezaglomeréz *tranz.* A lipsi de aglomeraţie; a face mai puţin aglomerat; a descongestiona.

DEZAGREÁBIL ~ă (~i, ~e) *adj.* Care displace; în stare să producă un sentiment de neplăcere; neplăcut; supărător. **Privelişte ~ă.**

A DEZAGREGÁ dezagrég *tranz.* A face să se dezagrege.

A SE DEZAGREGÁ se dezagrégă *intranz.* 1) (*despre corpuri*) A se separa în părţi agregate; a se desface în părţile componente; a se descompune; a se disocia; a se dezmembra. 2) (*despre nuclee atomice*) A se transforma spontan în alte nuclee atomice; a se dezintegra. 3) (*despre comunităţi*) A-şi pierde coeziunea internă; a se dezmembra; a se dezarticula; a se descompune. 4) (*despre roci*) A se distruge sub acţiunea factorilor externi (ploaie, vânt etc.).

A DEZAMĂGÍ dezamăgésc *tranz.* A face să se dezamăgească; a deziluziona; a decepţiona.

A SE DEZAMAGÍ mă dezamăgésc *intranz.* A cădea în deziluzie; a ajunge în stare de deziluzie; a se deziluziona; a se decepţiona.

A DEZAPROBÁ dezaprób *tranz.* (*acţiuni*, *fapte*, *afirmaţii*) A considera ca fiind defavorabil sau reprobabil.

A SE DEZARTICULÁ se dezarticuleáză *intranz.* 1) (*despre mâini*, *picioare*, *degete*) A ieşi din articulaţie; a se disloca; a se luxa; a se scrânti. 2) *fig.* (*despre colectivităţi*) A pierde coeziunea internă; a se dezagrega; a se dezmembra; a se descompune.

A DEZASAMBLÁ dezasambléz *tranz.* (*despre obiecte, lucruri asamblate*) A face să se dezasambleze; a dezagrega.

A SE DEZASAMBLÁ se dezasambleáză *intranz.* (*asamblaje*) A se separa în părţile asamblate; a se desface în părţile constitutive; a se dezagrega; a se descompune; a se disocia.

A DEZASFALTÁ dezasfaltéz *tranz.* (*suprafeţe asfaltate*) A curăţa de asfalt.

DEZÁSTR//U ~e *n.* 1) Eveniment funest, cu consecinţe dăunătoare. 2) Nenorocire mare şi grea (produsă de dezlănţuirea violentă a unor forţe), care se abate asupra cuiva; calamitate; catastrofă; cataclism.

DEZAVANTÁJ ~e *n.* 1) Situaţie de inferioritate (faţă de cineva sau ceva). **A fi în ~ faţă de cineva.** 2) Împrejurare care cauzează o situaţie nefavorabilă (pentru cineva sau ceva); inconvenient. **Am avut ~ul de a fi primul în listă.**

A DEZAVANTAJÁ dezavantajéz *tranz.* (*persoane*) A pune în dezavantaj; a lipsi de un avantaj; a frustra. **Condiţiile concursului mă dezavantajează.**

A DEZAVUÁ dezavuéz *tranz.* 1) (*acţiuni*, *vorbe*) A declara ca fiind neplauzibil; a condamna; a combate; a dezaproba. 2) A refuza să recunoască pentru sine.

A DEZAXÁ dezaxéz *tranz.* A face să se dezaxeze.

A SE DEZAXÁ mă dezaxéz *intranz.* 1) (*despre obiecte fixate*) A-şi schimba poziţia prin deplasarea axei. 2) *fig.* (*despre persoane*) A pierde echilibrul moral sau mintal; a se dezechilibra.

A SE DEZBĂIERÁ dezbăieréz *tranz.* A desprinde din băieri.

A SE DEZBĂRÁ mă dezbár *intranz.* 1) A reuşi să se izbăvească (de ceva sau de cineva), renunţând; a scăpa; a se dezobişnui; a se dezvăţa. **S-a dezbărat de unele obiceiuri proaste.** 2) A obţine să se elibereze; a se descotorosi.

A DEZBOBINÁ dezbobinéz *tranz.* (*fire*, *sârmă*) A desfăşura de pe o bobină.

A DEZECHILIBRÁ dezechilibréz *tranz*. A face să se dezechilibreze.

A SE DEZECHILIBRÁ mă dezechilibréz *intranz*. 1) (*despre obiecte*) A pierde echilibrul; a ieşi din echilibru. 2) (*despre persoane*) A pierde echilibrul moral sau fizic; a se dezaxa. 3) *econ., fin.* (*despre buget*) A ajunge la dezechilibru între venituri şi cheltuieli.

DEZECHILÍBRU *n*. 1) Lipsa de echilibru; instabilitate. **Dezechilibru total.** 2) Stare psihică caracterizată prin lipsă de judecată clară; tulburare mintală. **Dezechilibru psihoemoţional.**

A DEZECHIPÁ dezechipéz *tranz*. *milit.* (*trupe*, *militari*, *vase de război*) A lipsi de echipament.

A DEZERTÁ dezertéz *intranz*. 1) (*despre militari*) A părăsi serviciul militar fără permisiune. 2) A trece de partea inamicului. 3) A trece de partea adversarului politic, ideologic sau de clasă. 4) *fig*. A abandona în mod nejustificat locul sau obligaţiile.

A DEZGROPÁ dezgróp *tranz*. 1) (*obiecte îngropate*) A scoate din groapă (prin săpături); a aduce la suprafaţă. ~ **via**. 2) (*cadavre*, *oseminte*) A scoate din mormânt; a dezmormânta; a deshuma; a exhuma. 3) *fig*. A readuce în memoriesau în actualitate; a scoate din uitare; a dezmormânta; a deshuma; a exhuma.

A DEZGUSTÁ dezgúst *tranz*. A face să se dezguste.

A SE DEZGUSTÁ mă dezgúst *intranz*. 1) A pierde gustul. 2) (*despre persoane*) A fi cuprins de dezgust; a avea dezgust.

DEZIDERÁT ~e *n*. 1) Lucru râvnit, sperat; dorinţă; vrere. 2) Cerinţă exprimată în mod oficial; doleanţă.

DEZILÚZI//E ~i *f*. Pierdere a iluziilor; înşelare a speranţelor; dezamăgire; decepţie.

A DEZILUZIONÁ deziluzionéz *tranz*. (*persoane*) A face să se deziluzioneze; a dezamăgi; a decepţiona.

A SE DEZILUZIONÁ mă deziluzionéz *intranz*. (*despre persoane*) A cădea în deziluzie; a ajunge în stare de deziluzie; a se dezamăgi: a se decepţiona.

DEZINÉNŢ//Ă ~e *f*. *v*. **DESINENŢĂ**.

A DEZINFECTÁ dezinfectéz *tranz*. (*spaţii*, *suprafeţe*, *lucruri, produse* etc.) A trata cu un dezinfectant.

A DEZINFORMÁ dezinforméz *tranz*. (*persoane*) A induce în eroare cu o dezinformaţie.

A DEZINTEGRÁ dezintegréz *tranz*. A face să se dezintegreze; a dezagrega.

A SE DEZINTEGRÁ se dezintegreáză *intranz*. (*despre nuclee atomice*) A se transforma spontan în alte nuclee atomice; a se dezagrega.

A SE DEZINTERESÁ mă dezintereséz *intranz*. A manifesta dezinteres; a avea lipsă de interes; a pierde interesul.

DEZINTERESÁ//T ~tă (~ţi, ~te) *adj. şi adverbial* Care nu urmăreşte nici un interes personal; străin de orice scop utilitar. **Un gest ~.**

A DEZINTOXICÁ dezintoxíc *tranz*. A face să se dezintoxice.

A SE DEZINTOXICÁ mă dezintoxíc *intranz*. A se vindeca de o intoxicaţie.

DEZINVÓL//T ~tă (~ţi, ~te) *adj.* (*despre persoane şi manifestările lor*) Care manifestă exces de libertate şi un pic de insolenţă; degajat; nonşalant.

DEZINVOLTÚRĂ *f*. 1) Comportare dezinvoltă. 2) Caracter dezinvolt.

A SE DEZMĂŢÁ mă dezmăţ *intranz*. (*despre persoane, societăţi* etc.) A se deda dezmăţului; a ajunge în stare de declin moral; a degrada; a decădea; a se desfrâna; a se destrăbăla; a se deşănţa; a se strica; a se deprava; a se perverti; a se declasa; a se corupe; a se vicia; a degenera.

A DEZMORMÂNTÁ dezmormântéz *tranz*. 1)

(*cadavre*, *oseminte*) A scoate din mormânt; a dezgropa; a deshuma; a exhuma. 2) *fig*., *fam.* A readuce în memorie; a scoate din uitare; a dezgropa; a deshuma; a exhuma. ~ **o teorie veche**.

A DEZNAŢIONALIZÁ deznaţionalizéz *tranz*. 1) A face să se deznaţionalizeze. 2) (*întreprinderi*, *instituţii naţionalizate*) A înapoia vechilor stăpâni.

A SE DEZNAŢIONALIZÁ mă deznaţionalizéz *intranz*. A pierde particularităţile naţionale (ca urmare a unei politici şovine).

A DEZNADĂJDUÍ deznădăjduiésc 1. *intranz*. A ajunge în stare de deznădejde; a-şi pierde speranţa; a dispera. **2**. *tranz*. A aduce în stare de deznădejde; a face să-şi piardă speranţa; a despera.

A DEZODORIZÁ dezodorizéz *tranz*. (*obiecte*, *spaţii închise*) A trata cu un dezodorant.

A DEZOLÁ dezoléz *tranz*. (*persoane*) 1) A mâhni profund. 2) A supune unei depresiuni psihoemoţionale; a deprima.

DEZOL//ÁRE ~ări *f*. Stare sufletească apăsătoare; mâhnire profundă; tristeţe adâncă; depresiune; deprimare.

DEZOLÁ//T ~tă (**~ţi**, **~te**) *adj*. Care este stăpânit de dezolare; foarte trist; mâhnit. **Sunt ~.**

A DEZONORÁ dezonoréz *tranz*. (*persoane*) A face să se dezonoreze; a face de ruşine; a necinsti.

A SE DEZONORÁ mă dezonoréz *intranz*. (*despre persoane*) A pierde onoarea; a se face de ruşine.

A DEZORGANIZÁ dezorganizéz *tranz*. (*persoane*) A face să se dezorganizeze.

A SE DEZORGANIZÁ mă dezorganizéz *intranz*. (*despre persoane*) A pierde buna organizare.

A DEZORIENTÁ dezorientéz *tranz*. (*fiinţe*) A face să se dezorienteze.

A SE DEZORIENTÁ mă dezorientéz *intranz*. 1) A pierde simţul orientării; a se zăpăci. 2) (*despre persoane*) *fig*. A pierde siguranţa în modul de a acţiona sau de a cugeta; a se zăpăci.

A DEZOXIDÁ dezoxidéz *tranz*. *chim*. (*substanţe*, *corpuri*) A lipsi de oxigen; a trata cu un dezoxidant.

A DEZUMANIZÁ dezumanizéz *tranz*. A face să se dezumanizeze.

A SE DEZUMANIZÁ mă dezumanizéz *intranz*. A pierde caracteristicile umane.

A DEZVINOVĂŢÍ dezvinovăţésc *tranz*. 1) (*persoane*) A face să se dezvinovăţească; a disculpa; a dezvinui; a justifica. 2) (*acuzaţi*) A scoate din culpă; a recunoaşte ca fiind nevinovat; a disculpa.

A SE DEZVINOVĂŢÍ mă dezvinovăţésc *intranz*. (*despre persoane*) A-şi demonstra nevinovăţia; a se disculpa; a se dezvinui; a se justifica.

A DEZVINUÍ dezvinuiésc *tranz*. (*persoane*) A face să se dezvinuiască; a dezvinovăţi; a disculpa; a justifica.

A SE DEZVINUÍ mă dezvinuiésc *intranz*. (*despre persoane*) A-şi demonstra nevinovăţia; a se dezvinovăţi; a se disculpa; a se justifica.

A DEZVIRGINÁ dezvirginéz *tranz*. (*fecioare*) A face să-şi piardă virginitatea; a deflora.

DIABÓLIC ~ă (**~i**, **~e**) *adj*. 1) Care ţine de diavol; propriu diavolului; (ca) de diavol; drăcesc; demonic. **Putere ~ă**. 2) Care vădeşte răutate şi viclenie; drăcesc. **Invenţie ~ă**.

DIÁC diéci *m*. 1) *arh*. *ist*. (*în Moldova şi Muntenia medievală*) Slujbaş în cancelaria şi vistieria domnească, însărcinat cu scrierea uricelor; uricar; grămătic. 2) *rel.* Mai marele peste cântăreţii unui cor bisericesc.

DIACRÍTIC *adj*. *lingv*.: ♦ **Semn ~,** semn grafic care, fiind pus la o literă, îi conferă acesteia o anumită valoare.

DIACRÓNIC ~ă (**~i**, **~e**) *adj*. Care este în plan istoric; în desfăşurare istorică; evolutiv. **Abordare ~ă a unor fapte de limbă.**

DIADÉMĂ//~e *f.* 1) Podoabă în formă de cunună, confecţionată din metal şi împodobită cu pietre scumpe, purtată pe cap de suverani sau de unele feţe bisericeşti. 2) Obiect de podoabă în formă de cunună, purtat de femei pe cap sau pe frunte (la anumite ocazii).

DIAFÁN ~ă (~i, ~e) *adj.* 1) (*despre materiale sau corpuri*) Care lasă să pătrundă prin sine razele de lumină, fără a permite să se distingă clar forma obiectelor; translucid. **Pânză ~ă**. 2) *fig*. Care este foarte subţire şi delicat. **Piele ~ă**. **Mâini ~e**.

A DIAFANIZÁ diafanizéz *tranz*. A face să se diafanizeze.

A SE DIAFANIZÁ mă diafanizéz *intranz*. A deveni diafan.

DIAGNÓSTIC ~e *n*. *med*. Identificare a unei boli după simptoame sau după rezultatele examenului de laborator; diagnoză.

A DIAGNOSTICÁ diagnostichéz *tranz*. (*boli*) A recunoaşte punând diagnosticul.

DIAGRÁM//Ă ~e *f.* 1) Reprezentare geometrică sumară a părţilor unui ansamblu şi a dispoziţiei lor unele în raport cu altele. 2) Reprezentare grafică a desfăşurării şi variaţiilor unui fenomen.

A DIALOGÁ dialoghéz *intranz*. A întreţine un dialog.

DIAMÁNT ~e *n*. 1) Piatră scumpă, transparentă, foarte strălucitoare şt foarte dură 2) Instrument de tăiat sticlă, având la un capăt o lamă de diamant.

DIÁT//Ă ~e *f. arh*. Document în care o persoană îşi fixează dispoziţiile (în special cu privire la avere), care urmează să fie îndeplinite după moartea acesteia; testament.

DIBÁC//I ~e (~i, ~e) *adj.* (*despre persoane şi manifestările lor*) Care vădeşte pricepere şi îndemânare; îndemânatic; abil; iscusit. **A avea mâini ~e.**

A DIBĂCÍ dibăcésc *tranz*. 1) (*lucruri*) A potrivi cu multă iscusinţă. 2) A căuta cu multă stăruinţă. 3) A descoperi după o căutare îndelungată; a găsi; a dibui.

A DIBUÍ dibuiésc *pop.* **1**. *intranz*. 1) A merge şovăielnic, căutând un drum. **A dibui prin întuneric.** 2) *prin ext.* A căuta cu stăruinţă. **2**. *tranz*. 1) A căuta pipăind prin întuneric; a bâjbâi. 2) (*lucruri*) A descoperi după o căutare îndelungată; a găsi; a dibăci. 3) (*persoane care se ascund*) A descoperi unde se află.

A DICHISÍ dichisésc *tranz*. *pop.* 1) A face să se dichisească. 2) (*lucruri*) A prevedea cu toate dichisurile.

A SE DICHISÍ mă dichisésc *intranz*. *pop.* 1) A se îmbrăca cu dichis; a se găti frumos şi curat. 2) A se găti prea mult, manifestând o grijă exagerată faţă de aspectul exterior; a se ferchezui; a se spilcui; a se sclivisi.

A DICTÁ dictéz *tranz*. 1) (*fraze*, *texte*) A pronunţa rar şi desluşit (pentru a fi scris). 2) A impune printr-un dictat; a obliga în mod forţat. 3) *fig*. A îndemna la o acţiune. **Fă cum îţi dictează conştiinţa.**

DIDÁCTIC ~ă (~i, ~e) *adj.* 1) Care ţine de învăţământ; propriu învăţământului. **Activitate ~ă.** 2) Care este menit să instruiască; destinat instruirii. **Metode ~e.**

DIERÉZ//Ă ~e *f. lingv*., *fonet.* Disociere a unui diftong în elementele sale componente în timpul pronunţiei.

A DIEZÁ diezéz *tranz*. 1) (*sunete muzicale*) A urca cu un diez. 2) (*note muzicale*) A marca cu un diez.

DIÉT//Ă ~e *f.* Regim alimentar special, recomandat de medici în scopuri terapeutice sau pentru scăderea greutăţii corpului.

A DIFERENŢIÁ diferenţiéz *tranz*. 1) (*fiinţe*, *lucruri*) A delimita stabilind diferenţa. 2) *mat*. (*funcţii*) A stabili prin calcul diferenţial.

A SE DIFERENŢIÁ mă diferenţiéz *intranz*.

(*despre persoane*) A se impune prin trăsături distincte; a se manifesta în mod deosebit; a se remarca; a se reliefa; a se evidenţia; a se distinge; a diferi; a se deosebi; a excela.

A DIFERÍ diféră *intranz*. A se impune prin trăsături distincte; a se manifesta în mod deosebit; a se remarca; a se reliefa; a se evidenţia; a se distinge; a se diferenţia; a se deosebi; a excela.

DIFICÍL ~ă (**~i**, **~e**) *adj*. 1) (*în opoziţie cu* **facil**) Care se face cu mari eforturi; greu de realizat; penibil; dur; anevoios. 2) Care necesită un mare efort intelectual şi capacităţi. **Problemă ~ă**. 3) Care provoacă griji şi incomodităţi. **O situaţie ~ă**. **Poziţie ~ ă**. 4) (*despre persoane*) Care se împacă greu cu alţii; greu de satisfăcut; exagerat de exigent; capricios; mofturos. **Copil ~**.

DIFICULT//ÁTE ~ăţi *f*. 1) Caracter dificil. 2) *şi la pl*. Factor care face ca ceva să fie dificil de realizat; greutate. ♦ **A face** (*sau* **a crea**) **~ăţi,** a pune piedici; a se opune.

DIFÓRM ~ă (**~i**, **~e**) *adj*. (*mai ales despre fiinţe şi părţi ale corpului lor*) Care nu are forma şi proporţiile naturale; cu anomalii; deformat; pocit.

A DIFRACTÁ difractéz *tranz*. *fiz., opt.* (*raze de lumină*, *fascicule de radiaţie*, *unde acustice*) A face să se difracte.

A SE DIFRACTÁ se difáctă *intranz*. *fiz., opt.* (*despre raze de lumină*, *fascicule de radiaţie*, *unde sonore*) A suferi o difracţie.

A DIFTONGÁ diftonghéz *tranz*. *fonet.* (*vocale*) A face să se diftongheze.

A SE DIFTONGÁ se diftongheáză *intranz*. *fonet.* (*despre sunete vocale*) A se transforma în diftong.

DIFÚZ ~ă (**~i**, **~e**) *adj*. 1) Care este răspândit în toate direcţiile; împrăştiat; risipit. **Lumină ~ă**. **Durere ~ă**. 2) *fig*. (*despre persoane şi manifestările lor*) Care vădeşte incoerenţă; confuz; echivoc; haotic; încâlcit. **Scriitor ~**. **Stil ~**.

A DIFUZÁ difuzéz *tranz*. 1) A face să se difuzeze; a propaga; a răspândi; a transmite. 2) (*idei*, *ştiri* etc.) A aduce la cunoştinţa publicului larg; a transmite; a propaga; a răspândi. 3) (*cărţi*, *publicaţii* etc.) A pune în vânzare; a vinde.

A SE DIFUZÁ se difuzeáză *intranz*. 1) (*despre lumină*, *căldură*, *sunete*, *mirosuri*, *boli* etc.) A cuprinde spaţii tot mai mari; a se împrăştia în toate părţile; a se răspândi; a se propaga. 2) (*despre moleculele unui corp*) A pătrunde în masa altui corp.

DIFUZ//ÓR ~oáre *n*. Aparat care transformă energia electrică în energie acustică, fiind întrebuinţat în radiorecepţie, la televizoare sau la instalaţiile de amplificare a sunetelor.

DIG díguri *n*. Construcţie (de piatră, beton sau pământ), făcută de-a lungul malului unui curs de apă şi menită să apere malurile de năvălirea apei.

A DIGERÁ digér *tranz*. 1) *fiziol.* (*produse alimentare*) A supune digestiei; a mistui. 2) *fig*. (*lucruri plictisitoare sau supărătoare*) A suporta cu răbdare.

DIGÉSTI//E ~i *f*. *fiziol.* Proces fiziologic, constând în transformarea alimentelor ingerate în substanţe asimilabile.

DIGRESIÚN//E ~i *f*. Abatere de la subiectul tratat (în cursul unei expuneri orale sau scrise), menită să învioreze şi să varieze expunerea.

DIHÓNI//E ~i *f*. *pop*. Neînţelegere violentă şi durabilă între persoane; dezbinare; discordie; disensiune; conflict; litigiu.

DÍJM//Ă ~e *f*. *arh*. *ist*. (*în Evul Mediu*) Plată obligatorie, în natură, reprezentând a zecea parte din recoltă, pe care ţăranii o dădeau boierilor; zeciuială.

A DIJMUÍ dijmuiésc *tranz*. 1) *arh*. *ist*. (*ţărani*) A face să plătească dijma; a zeciui. 2) (*bunuri străine*) A-şi însuşi în mod abuziv, în baza unei situaţii

privilegiate; a zeciui.

A DILATÁ dilát *tranz*. A face să se dilate.

A SE DILATÁ se dilátă *intranz*. 1) (*despre corpuri*) A-şi mări volumul sau dimensiunile sub acţiunea căldurii. 2) (*despre organe sau unele părţi ale corpului*) A deveni mai mare; a se mări. **Mi s-au dilatat venele. I s-au dilatat pupilele.**

DILÉM//Ă ~e *f*. 1) *log*. Judecată care conţine două soluţii contrare sau contradictorii ale uneia şi aceleiaşi probleme, dintre care trebuie aleasă una, deşi ambele duc la acelaşi rezultat. 2) *prin ext.* Situaţie în care se afla cineva, când trebuie sa aleagă între două posibilităţi cu perspective (aproape) identice; încurcătură; alternativă. **A fi în dilemă.**

DILETÁN//T ~ţi *m*. Persoană care se ocupă de ceva (artă, ştiinţă, tehnică) numai din plăcere, fără a poseda cunoştinţele profesionale respective; amator.

DILIGÉNŢ//Ă ~e *f*. *înv*. Trăsură mare, cu multe locuri, care servea în trecut ca mijloc de transport pentru pasageri şi poştă la distanţe mari; poştalion.

A DILUÁ diluéz *tranz*. 1) (*lichide*, *soluţii*) A trata cu un diluant; a face să aibă o concentraţie mai mică (cu ajutorul unui diluant). 2) *fig*. A face să se dilueze; a slăbi; a estompa; a atenua.

A SE DILUÁ se dilueázã *intranz*. (*despre procese*, *acţiuni* etc.) A deveni mai puţin intens; a-şi încetini ritmul; a slăbi; a se atenua; a se estompa.

DILUVI//ÁN ~ánă (~éni, ~éne) *adj*. 1) Care ţine de diluviu; propriu diluviului; provenit din diluviu. **Ape ~ene**. 2) *şi substantival* (*despre perioade istorice*) Din timpuri străvechi; pleistocen.

DILÚVI//U ~i *n*. 1) *rel*. Inundaţie de mari proporţii, care îneacă totul; potop biblic. 2) Perioada glaciară din istoria omenirii; pleistocen.

A DIMENSIONÁ dimensionéz *tranz*. 1) (*piese*, *aparate*, *maşini*, *construcţii*) A măsura pentru a stabili dimensiunile. 2) (*lucruri*) A sorta pe dimensiuni.

DIMERLÍ//E ~i *f*. *înv*. Veche măsură pentru cereale; baniţă; merţă.

A DIMINUÁ diminuéz *tranz*. A face să se diminueze; a micşora; a reduce; a împuţina.

A SE DIMINUÁ se diminueázã *intranz*. A deveni mai mic la număr, dimensiune sau intensitate; a se micşora; a se împuţina; a scădea; a se reduce; a descreşte.

DIMINUTIVÁL ~ă (~i, ~e) *adj*. 1) (*despre afixe*, *particule*) Care serveşte la formarea diminutivelor; cu valoare diminutivă. 2) (*despre cuvinte*) Care este derivat cu un sufix diminutiv.

DINAMÍSM *n*. 1) *filoz*. (*în opoziţie cu* **statism**) Doctrină filozofică care consideră mişcarea sau devenirea drept factor primordial al existenţei. 2) Putere de acţiune şi mişcare; energie; vitalitate.

A DINAMITÁ dinamitéz *tranz*. A distruge cu ajutorul dinamitei sau al altui exploziv; a arunca în aer cu dinamită sau cu alt exploziv.

A DINAMIZÁ dinamizéz *tranz*. A face să devină (mai) dinamic; a activiza.

DINASTÍ//E ~i *f*. 1) Familie de suverani (regi, împăraţi) ai cărei reprezentanţi se perindă consecutiv la cârma ţării. 2) Serie de suverani dintr-o astfel de familie; neam domnesc. **~ia domnească a Muşatinilor**.

A DINŢÁ dinţéz *tranz*. (*obiecte*) A prevedea cu crestături în formă de dinţi.

DIONISIÁC ~ă (~i, ~e) *adj*. Care ţine de Dionisos (zeul vinului la greci); propriu lui Dionisos; bahic. **Serbări ~e**.

A DIRIGUÍ diriguiésc *tranz*. *înv*. (*instituţii*, *organizaţii*, *colectivităţi*, *activităţi*) A îndruma în calitate de diriguitor; a conduce; a dirija.

A DIRIJÁ dirijéz 1. *tranz*. 1) (*instituţii*, *organizaţii*, *colectivităţi*, *activităţi*) A îndruma în calitate de dirijor; a conduce; a dirigui. 2)

(*orchestre*, *coruri* etc.) A conduce în calitate de dirijor. **2**. *intranz*. A fi dirijor; a practica ocupaţia de dirijor.

DISCERNĂMÂNT *n*. Însuşirea de a discerne; facultatea de a pătrunde lucrurile, apreciindu-le la justa lor valoare; bun simţ. **A avea ~. A fi fără ~.**

A DISCÉRNE discérn *tranz*. 1) (*lucruri confundabile*) A distinge prin discernământ. 2) (*lucruri*) A aprecia la justa valoare.

A DISCIPLINÁ disciplinéz *tranz*. A face să se disciplineze.

A SE DISCIPLINÁ mă disciplinéz *intranz*. A se obişnui cu disciplina; a căpăta spirit de disciplină.

DISCÍPOL ~i *m*. Persoană care adoptă (şi continuă) învăţătura unui maestru cu renume (mai ales în domeniul ştiinţelor umanistice), care î-a fost îndrumător; ucenic; elev.

DISCONTINUIT//ÁTE ~ăţi *f*. Lipsa de continuitate.

DISCONTINÚ//U ~ă (~i, ~e) *adj*. Care nu este continuu; lipsit de continuitate; cu întreruperi; intermitent.

A DISCORDÁ discordéz 1. *intranz*. A fi în discordanţă; a distona; a dezacorda. **2**. *tranz*. (*instrumente muzicale cu coarde*) A face să se discordeze; a dezacorda.

A SE DISCORDÁ se discordeázã *intranz*. (*despre instrumente muzicale*) A pierde acordajul; a se dezacorda.

DISCORDÁNŢ//Ă ~e *f*. Nepotrivire între două sau mai multe obiecte sau fenomene; lipsă de armonie.

DISCÓRDI//E ~i *f*. Neînţelegere violentă şi durabilă între persoane; disensiune; dezbinare.

A DISCREDITÁ discreditéz *tranz*. (*persoane*, *teorii*, *organizaţii* etc.) A face să se discrediteze; a compromite.

A SE DISCREDITÁ mă discreditéz *intranz*. A-şi pierde creditul, consideraţia; a se compromite.

A DISCRIMINÁ discriminéz *tranz*. (*în societatea bazată pe exploatarea omului de către om*) (*persoane*) A lipsi de egalitate în drepturi; a limita în drepturi (în comparaţie cu ceilalţi cetăţeni).

DISCRIMIN//ÁRE ~ări *f*. 1) Deosebire defavorabilă făcută între două sau mai multe lucruri. **A face ~ ea între esenţial şi ireleveant.** 2) Diferenţiere însoţită de restricţia drepturilor pentru o parte a populaţiei unei ţări sau pentru o organizaţie; limitare în drepturi. **~ rasială. ~ religioasă. ~ naţională.**

A DISCUÍ discuiésc *tranz*. (*solul*) A lucra, mărunţind bulgării cu ajutorul plugului cu disc.

A DISCULPÁ discúlp *tranz*. 1) (*persoane*) A face să se disculpe; a dezvinovăţi; a dezvinui; a justifica. 2) (*acuzaţi*) A scoate din culpă; a recunoaşte ca fiind nevinovat; a dezvinovăţi; a dezvinui.

A SE DISCULPÁ mă discúlp *intranz*. A-şi demonstra nevinovăţia; a se dezvinovăţi; a se dezvinui; a se justifica.

DISCÚRS ~uri *n*. 1) Expunere oratorică (mai ales politică), făcută în faţa unei reuniuni de persoane; alocuţiune, cuvântare. **~ politic. ~ funerar. ~ inaugural. ~ final. ~ de recepţie.** 2) *lingv.* Secvenţă continuă de propoziţii sau fraze, structurată şi coerentă, scrisă sau orală, considerată ca sistem abstract al limbii; vorbire.

A DISCUTÁ discút 1. *intranz* 1) A ţine o discuţie; a sta de vorbă; a disputa; a conversa; a convorbi. 2) A vorbi în contradictoriu; a disputa. **2**. *tranz*. (*lucrări*, *proiecte*, *probleme* etc.) A analiza într-un colectiv printr-un schimb de păreri (în vederea luării unei hotărâri).

A DISECÁ diséc *tranz*. 1) (*organisme animale sau vegetale*) A supune unei disecţii; a diviza prin tăiere în părţile componente (pentru a studia structura). 2) *fig*. A examina minuţios (pentru a descoperi proprietăţile ascunse).

DISÉCŢI//E ~i *f.* Deschidere sau secţionare prin mijloace chirurgicale a unui corp sau a unor părţi ale lui în scopul studierii lor anatomice sau pentru a efectua o operaţie.

A DISJÚNGE disjúng *tranz. jur.* 1) (*pricini, cauze, procese*) A despărţi în două pentru a cerceta şi judeca în mod separat. 2) (*chestiuni*) A separa în două în mod conştient.

A DISIMILÁ disimiléz *tranz. fonet.* (*sunete ale vorbirii*) A face să se disimileze.

A SE DISIMILÁ se disimileázǎ *intranz. fonet.* (*despre sunetele vorbirii*) A suferi o disimilaţie.

A DISIMULÁ disimuléz *tranz.* A prezenta într-o formă aparentă, ascunzând adevărul; a camufla; a masca.

A DISLOCÁ dislóc *tranz.* 1) A face să se disloce. 2) (*trupe*) A muta din locul de staţionare. 3) *lingv.* (*termeni ai unei construcţii sintactice*) A separa prin intercalarea altor elemente. 4) (*nave*) A repartiza în porturi sau în baze maritime speciale.

A SE DISLOCÁ mă dislóc *intranz.* 1) A se mişca din loc; a se strămuta; a se deplasa. 2) (*despre oase sau membre*) A ieşi din articulaţii; a se dezarticula; a se luxa; a se scrânti. 3) (*despre straturi geologice*) A-şi modifica poziţia iniţială sub acţiunea mişcărilor tectonice.

A DISOCIÁ disociéz *tranz.* 1) (*corpuri, substanţe*) A face să se disocieze. 2) (*probleme, idei*) A despărţi, făcând o delimitare riguroasă.

A SE DISOCIÁ se disociázǎ *intranz.* (*despre corpuri, substanţe*) A se separa în părţile asociate; a se desface în părţile componente; a se descompune; a se dezasambla; a se dezagrega.

DISONÁN//T ~tă (~ţi, ~te) *adj.* Care produce o disonanţă. **Sunet ~t.**

DISONÁNŢ//Ă ~e *f.* 1) Lipsă de consonanţă între sunete. 2) Împreunare de sunete, a căror succesiune simultană produce o impresie dezagreabilă.

DISPARÁ//T ~tă (~ţi, ~te) *adj.* Care nu are legătură cu obiecte de acelaşi fel; răzleţ; izolat; desperecheat. **Lucruri, obiecte ~e.**

A DISPĂREÁ dispár *intranz.* 1) A se face nevăzut; a înceta să mai fie în câmpul vizual; a pieri; a se eclipsa. 2) A înceta să mai existe; a se stinge. 3) A se pierde fără urmă. 4) *fig.* (*despre fiinţe*) A înceta de a mai trăi; a se stinge din viaţă; a se sfârşi; a muri; a se petrece; a răposa; a sucomba.

DISPÉCER ~i *m.* Slujbaş sau sistem automat, care urmăreşte şi reglementează în permanenţă desfăşurarea unui proces (tehnic sau de producţie) sau a unei circulaţii rutiere.

A DISPENSÁ dispenséz *tranz.* (*persoane*) A face să fie liber; a scuti; a elibera. **A dispensa pe cineva de plata unei taxe.**

A SE DISPENSÁ mă dispenséz *intranz.* A înceta de a mai fi dornic; a se lipsi. ~ **de comodităţi**.

DISPENSÁR ~e *n. med.* Aşezământ medico-sanitar, unde se acordă asistenţă medicală ambulatorie şi consultaţii.

A DISPENSARIZÁ dispensarizéz *tranz. med.* (*persoane*) A trata într-un dispensar.

A DISPERSÁ disperséz *tranz.* A face să se disperseze.

A SE DISPERSÁ mă disperséz *intranz.* 1) A se răspândi în diferite direcţii sau pe un spaţiu mai mare; a se împrăştia; a se risipi. 2) *chim.* (*despre particule de substanţe*). A produce o dispersie. 3) *chim.* (*despre substanţe*) A fi în dispersie. 4) *fiz.* (*despre unde, radiaţie*) A se descompune într-un spectru de frecvenţă diferită sau de radiaţii monocromatice. 5) *poemol.* (*despre populaţia sau instituţiile dintr-o localitate mare*) A se evacua din centrele aglomerate, care pot fi atacate de inamic, în regiuni mai îndepărtate. 6) (*despre persoane*) A se ocupa de activităţi foarte variate.

A DISPLĂCEÁ displác *intranz.* A înceta de a fi pe

plac; a nu plăcea.

DISPONÍBIL ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* 1) Care poate fi folosit după bunul plac al cuiva; la dispoziţia cuiva. **Un loc ~.** 2) (*despre persoane*) Care nu este ocupat cu nimic; liber. **La moment, sunt ~ă.**

DISPONIBILIT//ÁTE ~ăţi *f.* 1) Caracter disponibil. 2) Situaţie a unui funcţionar care nu este angajat şi poate fi rechemat la serviciu. ♦ **A pune în ~e** (pe cineva), a concedia. 3) *mai ales la pl.* Lucru de care poate dispune cineva la nevoie; rezervă. **Poţi beneficia de toate ~ile.**

DISPOZITÍV ~e *n.* 1) Ansamblu de piese sau de organe legate între ele şi dispuse în aşa fel, ca să poată îndeplini o anumită funcţie într-un sistem tehnic. 2) *milit.* Ansamblu de mijloace şi forţe militare, dispuse în conformitate cu un plan în vederea unui anumit scop.

DISPOZÍŢI//E ~i *f.* 1) Acţiunea de a dispune anumite obiecte; aranjare a unor obiecte într-o anumită ordine; distribuire. 2) *admin., legisl.* Precept obligatoriu (conţinut într-un act normativ), emis de o persoană (oficială) sau de o instanţă. ♦ **La ~,** la îndemână. **A avea la ~ o oră,** a dispune de o oră. ♦ **A fi** (*sau* **a sta**) **la ~ia cuiva,** a aştepta ordinele cuiva, fiind gata să le îndeplinească. 3) Stare sufletească (bună sau rea). **A avea ~ bună.**

DISPRÉŢ *n.* Atitudine care denotă lipsă de consideraţie (de respect) faţă de cineva sau ceva. **A trata cu ~.**

A DISPREŢUÍ dispreţuiésc *tranz.* A trata cu dispreţ; a desconsidera.

DISPROPORŢÍ//E ~i *f.* Lipsă de proporţie (între două sau mai multe lucruri, fenomene etc.); diferenţă mare (între două sau mai multe lucruri).

A DISPÚNE dispún 1. *tranz.* 1) (*soluţii, verdicte* etc.) A admite cu fermitate; a decide; a hotărî. 2) A cere în mod autoritar şi oficial; a porunci; a ordona. 3) (*obiecte, fiinţe*) A aşeza într-o anumită ordine; a aranja; a orândui; a insera; a ordona. **2.** *intranz.* 1) A se folosi (de ceva) după bunul plac. 2) A repurta o victorie într-o competiţie sportivă; a învinge; a birui.

A SE DISPÚNE mă dispún *intranz.* A căpăta o bună dispoziţie; a deveni vesel; a se înveseli.

A DISPUTÁ dispút 1. *tranz.* (*despre persoane, colectivităţi* etc.) A pune în luptă pentru a avea în posesiune. ~ **un premiu**. **2.** *intranz.* 1) A ţine o dispută; a discuta; a conversa. 2) A vorbi în contradictoriu; a discuta.

A SE DISPUTÁ se dispútă *intranz.* (*despre competiţii sportive*) A avea loc; a se petrece.

DISTÁN//T ~tă (**~ţi**, **~te**) *adj.* (*despre persoane*) Care ţine la distanţă pe cei din jur, afişând un aer de superioritate; rezervat; necomunicativ; rece.

A DISTANŢÁ distanţéz *tranz.* (*lucruri*) A îndepărta la o anumită distanţă.

A SE DISTANŢÁ mă distanţéz *intranz.* 1) A se depărta tot mai mult ~ **de fruntea coloanei**. 2) *fig.* A se deosebi sub aspect calitativ (în idei sau concepţii). 3) *fig.* A se distinge prin valoarea fizică sau intelectuală.

DISTÍH ~uri *n.* Grup de două versuri, de obicei cu structură metrică diferită, care exprimă împreună un gând şi alcătuiesc o strofă.

A DISTILÁ distiléz *tranz.* (*lichide*) A curăţa de substanţe străine (prin evaporare şi condensare succesivă).

DISTÍNC//T ~tă (**~ţi**, **~te**) *adj.* 1) Care se distinge de ceva sau cineva apropiat sau analog; diferit. 2) (*despre voce, sunete* etc.) Care este perceput net; fără ambiguitate; desluşit; clar; lămurit.

DISTINCŢÍ//E ~i *f.* 1) Acţiunea de a distinge, de a recunoaşte ceva (sau pe cineva) ca diferit; diferenţiere. **A face ~e între bine şi rău.** 2) Caracter distinct. 3) (*în opoziţie cu* **vulgaritate**) Atitudine de delicateţe şi rezerve în ţinută şi în

maniere. **Gesturile sale vădesc multă ~e.** 4) Marcă de stimă şi onoare, care recompensează un merit al cuiva. **A se învrednici de o înaltă ~e de stat.**

A DISTÍNGE distíng *tranz.* 1) (*persoane*) A învesti pentru meritele deosebite. **~ pe cineva cu o medalie**. 2) (*obiecte*, *fenomene*) A percepe distinct; a deosebi. 3) A face să se distingă.

A SE DISTÍNGE mă distíng *intranz.* 1) A se manifesta în mod deosebit; a se remarca; a se reliefa; a se evidenţia; a excela; a se deosebi; a se diferenţia; a diferi; a se afirma; a se ilustra. 2) A se afirma prin merite, rezultate sau realizări deosebite.

DISTÍN//S ~să (**~şi**, **~se**) *adj.* 1) Care se impune prin anumite însuşiri; remarcabil prin rangul sau meritele sale; eminent; deosebit; ilustru. 2) Care are o atitudine de demnitate (exagerată); plin de distincţie.

A DISTONÁ distonéz *intranz.* 1) A fi în distonanţă; a dezacorda; a discorda. 2) (*despre sunete*) A suna fals.

A DISTRÁ distréz *tranz.* 1) A face să se distreze. 2) (*persoane sau manifestările lor*) A abate de la o preocupare sau de la un gând, încurcând; a sustrage; a distrage.

A SE DISTRÁ mă distréz *intranz.* A consuma timpul în distracţii, a se deda plăcerilor lumeşti; a petrece; a se veseli; a se desfăta.

DISTRÁCŢI//E ~i *f.* 1) Lipsă de atenţie (obişnuită sau momentană); neatenţie. 2) Ocupaţie care îl face pe om să uite de problemele esenţiale ce ar trebui să-l preocupe; petrecere plăcută a timpului de scurtă durată; divertisment; amuzament.

A DISTRIBUÍ distríbui *tranz.* (*persoane sau obiecte*) A împărţi în mai multe locuri sau la mai multe persoane; a repartiza. **A distribui corespondenţa.**

A DISTRÚGE distrúg *tranz.* 1) A face să se distrugă; a ruina. 2) (*persoane*, *animale*, *plante*, *localităţi* etc.) A face să nu mai existe; a şterge de pe faţa pământului; a nimici; a prăpădi; a zvânta; a zdrobi.

A SE DISTRÚGE mă distrúg *intranz.* 1) (*despre construcţii*) A se preface în ruine; a se dărâma; a se ruina. 2) *fig.* (*despre persoane*) A deveni sărac; a-şi pierde întreaga avere; a se ruina. 3) A pierde sănătatea.

A DISUADÁ disuadéz *tranz.* (*persoane*) A face să renunţe (la o intenţie); a desfătui; a deconsilia.

DITIRÁMB ~i *m.* 1) *arh.* Poem liric antic, dedicat zeului Dionisos şi recitat la serbările dionisiace. 2) *fig.* Laudă exagerată adusă cuiva; elogiu emfatic; panegiric; apologie.

DITIRÁMBIC ~ă (**~i**, **~e**) *adj. retor.* (*despre vorbe*, *stil* etc.) Care are caracter de ditiramb; plin de laude exagerate. **A vorbi în termini ~i**.

DIÚRN ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* 1) Care are loc în timpul zilei; de zi. **Temperaturi ~e.** 2) Care presupune o zi; de o zi; de 24 de ore. **Medicul mi-a recomandat o doză ~ă de 5 mg.**

DIÚRN//Ă ~e *f.* Sumă de bani, plătită cuiva de către întreprinderea sau instituţia unde lucrează pentru acoperirea cheltuielilor zilnice, făcute în interes de serviciu într-o deplasare în altă localitate.

A DIVAGÁ divaghéz *intranz.* 1) A se abate de la tema luată în discuţie; a face o divagaţie. 2) *fig.*, *fam.* A vorbi aiurea; a bate câmpii.

DIVÁN ~e *n.* 1) Canapea fără spate, pe care se poate şedea sau dormi. 2) *arh.* *ist.* (*în Moldova şi Muntenia medievală*) Sfat domnesc. 3) *arh.* *ist.* Adunare, şedinţă ţinută de acest sfat.

DIVERGÉN//T ~tă (**~ţi**, **~te**) *adj.* 1) (*un opoziţie cu* **convergent**) (*despre linii*, *raze dintr-un fascicul*) Care diverge; care, plecând din acelaşi punct, se depărtează în diverse direcţii. 2) *fig.* (*despre concepţii*, *idei*, *atitudini*, *viziuni* etc.) Care vine în contradicţie unul cu altul.

DIVERGÉNŢ//Ă ~e *f.* 1) Caracter divergent. 2) Nepotrivire de păreri, concepţii; dezacord; contrazicere; neînţelegere. **Între ei există multe ~e de opinie.**

DIVÉR//S ~să (**~şi**, **~se**) *adj.* Care prezintă aspecte sau trăsături diferite; variat; felurit. ♦ (**Fapte**) **~se,** fapte care nu pot fi reunite la o rubrică specială şi formează, de obicei, ultimul punct din ordinea de zi a unei adunări, întruniri. ♦ **Fapt ~,** întâmplare banală. **Totul nu e decât un fapt ~.**

A DIVERSIFICÁ diversífic *tranz.* A face să se diversifice.

A SE DIVERSIFICÁ se diversífică *intranz.* A deveni divers; a obţine forme multiple şi variate.

DIVERSIT//ÁTE ~ăţi *f.* Caracter divers; varietate; felurime.

DIVERTISMÉNT ~e *n.* 1) Ocupaţie care îl face pe om să uite de problemele esenţiale ce ar trebui să-l preocupe; petrecere plăcută a timpului de scurtă durată; distracţie; amuzament. 2) *muz.* Compoziţie muzicală instrumentală cu caracter distractiv. 3) *muz.* Suită alcătuită dintr-o serie de bucăţi muzicale cu caracter distractiv şi variat.

A DIVIDÉ divíd *tranz.* A face să se dividă.

A SE DIVIDÉ se divíde *intranz.* (*despre obiecte integrale*) A se desface în două sau în mai multe părţi; a se împărţi: a se diviza.

DIVIDÉND ~e *n.* Cotă parte din profitul unei societăţi pe acţiuni, care îi revine unui acţionar, în raport cu valoarea acţiunilor pe care le posedă.

DIVÍN ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* 1) Care este considerat ca provenind de la Dumnezeu sau de la zei; dumnezeiesc. 2) Care este făcut în cinstea lui Dumnezeu. **Cult ~.** 3) *fig.* Care se caracterizează printr-un înalt grad de desăvârşire într-o ierarhie de valori; sublim. **Muzică ~ă.** 4) *fig.* Care este uimitor de frumos; încântător; minunat; splendid; celest.

DIVINIT//ÁTE ~ăţi *f.* 1) Presupusă forţă naturală, care în concepţiile religioase e prezentată sub formă de fiinţă omenească şi considerată a fi cârmuitoarea lumii; Dumnezeu; zeu. 2) *fig.* Natura dumnezeiască; caracter divin. 3) *fig.* Fiinţă sau lucru foarte adorat.

A DIVINIZÁ divinizéz *tranz.* 1) (*persoane*) A iubi ca pe o divinitate; a zeifica; a adora. 2) (*fiinţe*) A trece în rândul divinităţilor; a zeifica; a deifica; a idolatriza. 3) (*divinităţi*, *persoane*) A trata cu o stimă exagerată; a idolatriza; a venera; a adora.

A DIVIZÁ divizéz *tranz.* 1) A face să se divizeze. 2) *mat.* A supune operaţiei aritmetice prin care se determină de câte ori un număr se cuprinde în altul; a împărţi. 3) (*instrumente de măsură*) A prevedea cu diviziuni.

A SE DIVIZÁ mă divizéz *intranz.* 1) (*despre obiecte integrale*) A se desface în două sau mai multe părţi; a se împărţi; a se divide. 2) (*despre persoane*) A înceta de a se mai înţelege; a se dezbina.

DIVIZÍBIL ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* Care poate fi divizat.

DIVIZIBILITÁTE *f.* 1) Caracter divizibil. 2) *mat.* Proprietate a două numere de a se împărţi exact (fără de rest) între ele.

DIVIZIONÁR ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* 1) *econ., fin.:* ♦ **Monedă ~ă,** monedă care reprezintă o fracţiune a unităţii băneşti. **Banul este moneda ~ă a leului.** 2) *şi substantival* (*despre persoane*) Care face parte dintr-o divizie.

DIVIZIÚN//E ~i *f.* 1) Acţiunea de a divide; împărţire; separare. 2) Fragment (de ceva) obţinut în urma unei împărţiri. 3) Liniuţă care corespunde unei anumite valori, marcată pe scara sau pe cadranul unui instrument de măsură.

DIVÓRŢ ~uri *n.* Desfacere legală a unei căsătorii.

A DIVORŢÁ divorţéz 1. *intranz.* (*despre soţi*) A se despărţi prin divorţ; a desface căsătoria în mod legal. **2.** *tranz.* 1) A determina la divorţ. 2) A despărţi printr-un proces civil de divorţ.

A DIVULGÁ divúlg *tranz*. (*taine*, *secrete*) A aduce la cunoştinţa publicului.

A DIZGRAŢIÁ dizgraţiéz *tranz*. *înv*. A lipsi de favorurile acordate; a scoate din graţii.

A DIZOLVÁ dizólv *tranz*. A face să se dizolve.

A SE DIZOLVÁ mă dizólv *intranz*. 1) (*despre substanţe*) A se dispersa într-o substanţă lichidă, formând o soluţie omogenă. 2) (*despre societăţi*, *organizaţii*, *adunări*) A-şi înceta activitatea; a se desfiinţa.

DOBÂN//DĂ ~zi *f*. 1) Sumă de bani, plătită de către un debitor creditorului pentru un împrumut bănesc; câştig căpătat din banii daţi cu împrumut. 2) *fam*. Câştig pe care îl are cineva din ceva; profit; venit; beneficiu.

A DOBÂNDÍ dobândésc *tranz*. 1) A deţine în posesie în urma unui efort; a căpăta; a obţine; a achiziţiona; a procura. 2) *înv*. (*oraşe*, *cetăţi* etc.) A lua în stăpânire prin luptă; a cuceri.

A DOBORÎ dobór *tranz*. (*obiecte sau fiinţe aflate în poziţie verticală*) A culca la pământ; a prăvăli.

A DOBZĂLÁ dobzăléz *tranz*. *pop*. (*persoane*) A bate foarte tare; a zdrobi în bătăi; a toropi; a tăbăci; a făcălui; a stâlci; a ucide; a stropşi; a snopi.

DOC I *n*. Ţesătură groasă de bumbac, din care se confecţionează obiecte de îmbrăcăminte, salopete, prelate; dril.

DOC II dócuri *n*. 1) Bazin vast, înconjurat de cheiuri şi destinat încărcatului navelor. 2) Construcţii speciale, situate pe malurile unui asemenea bazin şi destinate reparaţiilor şi lansării pe apă a navelor.

DOCÁR ~e *n*. Trăsură mică şi uşoară cu două sau cu patru roţi.

DOCHÉR ~i *m*. Muncitor care lucrează în docuri.

DOCÍL ~ă (**~i**, **~e**) *adj*. Care ascultă de cineva cu uşurinţă; ascultător; supus.

DOC//T dóctă (**dócţi**, **dócte**) *adj*. Care posedă cunoştinţe vaste şi temeinice; cu orizont larg; erudit; savant.

A DOCTORÍ doctorésc 1. *tranz*. (*bolnavi*) A trata cu mijloace empirice. **2**. *intranz*. A fi doctor.

A SE DOCTORÍ mă doctorésc *intranz*. (*despre bolnavi*) A se face sănătos în urma unui tratament.

DOCTRÍN//Ă ~e *f*. Ansamblu de teze şi principii fundamentale, prin care se pretinde a furniza o interpretare a lumii sau a unor fenomene şi a dirija dezvoltarea lor; dogmă; sistem; teorie. ~ **filozofică**, **religioasă**, **ştiinţifică**.

A DOCUMENTÁ documentéz *tranz*. A argumenta pe bază de documente. **A-şi documenta discursul.**

A SE DOCUMENTÁ mă documentéz *intranz*. A se pune la curent pe bază de materiale documentare; a se informa.

DÓG//E ~i *m*. *arh*. *ist*. 1) Titlu purtat în trecut de conducătorii politici ai unor republici italiene Veneţia şi Geneva. 2) Persoană carea deţinea acest titlu; prim magistrat.

A DOGÍ dogésc *tranz*. A face să se dogească.

A SE DOGÍ se dogéşte *intranz*. 1) (*despre butoaie*, *putini* etc.) *A* fi cu doagele desfăcute. 2) *fig*., *fam*. (*despre voce*) A căpăta un timbru răguşit şi înfundat; a suna ca din butoi.

DOGÍ//T ~tă (**~ţi**, **~te**) *adj*. 1) Care este făcut din doage. 2) Care are doagele desfăcute; cu doagele desfăcute. 3) *fig*., *fam*. (*despre voce*) Care este îngroşat şi slab (din cauza unei inflamaţii); răguşit.

A DOGMATIZÁ dogmatizéz 1. *tranz*. (*teorii*, *concepţii* etc.) A transforma în dogmă; a prezenta în calitate de dogmă. **2**. *intranz*. A-şi exprima opiniile în formă de dogmă.

A DOGORÍ dogorésc 1. *intranz*. 1) (*despre surse de căldură*) A emite radiaţii fierbinţi; a răspândi căldură foarte mare; a arde; a pârjoli; a pârli; a frige. **Soarele dogoreşte.** 2) (*despre persoane sau părţi ale corpului*) A fi înfierbântat (din cauza unei

boli sau emoţii); a avea fierbinţeală. **Obrazul îi dogoreşte.** **2**. *tranz*. 1) A înroşi uşor la faţă sub acţiunea unei senzaţii de căldură puternică sau a unei emoţii puternice. 2) A face să devină fierbinte; a înfierbânta.

A SE DOGORÍ mă dogorésc *intranz*. (*despre persoane*) A se expune la fierbinţeala (dogoarea) unei surse de căldură (foc, soare etc.) pentru a se încălzi. **M-am dogorit la soare.**

DÓIC//Ă ~i *f*. Femeie angajată să alăpteze şi să îngrijească un copil străin.

A DOICÍ doicésc *intranz*. A fi doică.

DÓIN//Ă ~e *f*. *folc*. 1) *literat*. Specie a liricii populare româneşti, care exprimă un sentiment de dor, de jale, de dragoste, de revoltă etc., (de obicei, însoţită de o melodie adecvată conţinutului). 2) *muz*. Specie muzicală a creaţiei folclorice româneşti, care exprimă diferite sentimente (jale, dor, dragoste etc.).

A DOINÍ doinésc 1. *tranz*. (*melodii de jale, de dor* etc.) A interpreta din gură, din fluier sau din frunză. **2**. *intranz*. A cânta o doină.

DOJ//ÁNĂ ~éni *f*. Observaţie făcută cuiva pentru faptul de a comite o greşeală (uşoară); mustrare.

A DOJENÍ dojenésc *fam*. A trata cu dojeni.

A SE DOJENÍ mă dojenésc *intranz*. *fam*. A se trata cu dojeni (unul cu altul).

DÓLDORA *adj*. *invar*. 1) Care este plin peste măsură; umplut până la refuz; arhiplin; ticsit. **Avea rucsacul ~.** 2) (*urmat de determinări cu prepoziţia* **de**) Care are o cantitate sau un număr mare (de ceva). **Copac ~ de mere**.

DOLEÁNŢ//Ă ~e *f*. 1) Stare sufletească a celui care doreşte ceva; dorinţă. 2) *mai ales la pl*. Cerere oficială, adresată unei autorităţi pentru înlăturarea unei nedreptăţi; plângere; reclamaţie.

DÓLIU ~ri *n*. 1) Durere adâncă, provocată de moartea cuiva sau da o mare nenorocire comună. ~ **naţional**. ♦ **Zi de ~,** zi care aminteşte de un eveniment tragic. 2) Semn exterior consacrat (îmbrăcăminte de o anumită culoare sau bandă la mână), prin care cineva îşi exprimă doliul. **A fi în ~. A purta ~.**

DOLMÁN ~e *n*. Haină militară scurtă, îmblănită şi împodobită cu brandenburguri, purtată de ofiţeri.

DOLOFÁN ~ă (~i, ~e) *adj*. Care are forme pline şi rotunjite; durduliu; rotofei; grăsulean.

A DOMESTICÍ domesticésc *tranz*. 1) (*animale sălbatice*) A face să se deprindă cu omul, să trăiască pe lângă casă şi să fie folosit în avantajul acestuia; a îmblânzi. 2) A face să se domesticească.

A SE DOMESTICÍ se domisticéşte *intranz*. 1) (*despre animale*) A deveni domestic. 2) (*despre persoane*) A deveni mai liniştit sau mai sociabil.

DOMICÍLI//U ~i *n*. Loc (casă) în care locuieşte cineva în permanenţă şi în mod legal.

A DOMICILI//Á domiciliéz *intranz*. A-şi avea domiciliu; a locui. **Domiciliez în Chişinău.**

A DOMINÁ domín 1. *tranz*. 1) (*persoane*, *idei*, *concepţii* etc.) A ţine în supremaţia sau în dominaţia sa. 2) (*lucruri*, *împrejurimi* etc.) A depăşi în mod considerabil prin înălţime. 3) (*emoţii*, *reacţii*, *pasiuni* etc.) A stăvili printr-un efort de voinţă; a înăbuşi; a înfrâna; a controla. 4) (*adversari*) A întrece prin superioritate într-o competiţie sportivă. **2**. *intranz*. 1) *v*. **A PREDOMINA**. 2) A se afla într-o poziţie de superioritate (prin volum, forţă, intensitate, valoare, înălţime etc.) faţă de ceea ce este în jur; a trona; a domni; a se înălţa.

A SE DOMINÁ mă domin *intranz*. A-şi înfrâna pornirile; a se stăpâni; a se reţine; a se controla.

DOMINÁN//T ~tă (~ţi, ~te) *adj*. Care domină ceva sau pe cineva.

DOMINÁŢI//E ~i *f*. 1) Acţiunea de a domina. 2) Autoritate absolută; stăpânire nemărginită. 3) Influenţă exercitată asupra cuiva sau a ceva.

DOMINI//ÓN ~oáne *n. polit., admin.* Fiecare dintre statele care formau Uniunea Britanică, duceau aceeaşi politică ca şi metropola şi care se bucurau de o anumită independenţă.

DOMINÓ ~úri *n.* 1) Vechi costum de bal mascat, constând dintr-o mantie lungă cu glugă. 2) *fig.* Persoană îmbrăcată în asemenea costum. 3) Joc de societate, la care se folosesc 28 de piese plate dreptunghiulare împărţite în două, fiecare având însemnate pe ea un număr de puncte (de la 0 la 6).

A DOMNÍ domnésc *intranz.* 1) *ist.* A fi domn; a conduce un stat (un principat, o ţară) în calitate de domn; a trona; a guverna. **Ştefan cel Mare a domnit în Moldova în secolele XV-XVI.** 2) A se afla într-o poziţie de superioritate (prin volum, forţă, intensitate, valoare, înălţime etc.) faţă de ceea ce este în jur; a domina; a trona. 3) A fi stăpânitor; a stăpâni. 4) *fig.* A o duce foarte bine (ca un domn).

DOMÓL ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* 1) (*despre oameni şi manifestările lor*) Care vădeşte lipsă de iuţeală, de repeziciune; încet; liniştit; blând; blajin. 2) *fig.* (*despre senzaţii*, *sentimente*) Care este de o intensitate scăzută; moderat. 3) (*despre climă*, *vânt*, *atmosferă*) Care este de o intensitate mică sau medie în manifestare; nici rece, nici cald; dulce; temperat. 4) *şi adverbial* Care este fără grabă; încet; lin. **Mers ~. A vorbi ~.**

A DOMOLÍ domolésc *tranz.* 1) A face să se domolească; a potoli; a modera; a tempera. 2) (*caii*) A stăpâni cu ajutorul frâului sau al hăţurilor; a struni.

A SE DOMOLÍ mă domolésc *intranz.* 1) A se mişca mai domol. 2) (*despre fenomene ale naturii*) A pierde din intensitate (până la încetare); a se potoli; a se ogoi. **Gerurile s-au domolit.** 3) (*despre persoane*) A deveni calm în manifestări, înfrânându-se; a se calma; a se potoli.. 4) (*despre pante*, *dealuri* etc.) A deveni mai lin; a-şi reduce unghiul de înclinare.

A DONÁ donéz *tranz.* (*bunuri materiale*) A pune la dispoziţie printr-o donaţie; a aduce în dar; a dărui.

DONATÁR ~i *m.* Persoană care primeşte un dar; om căruia i se face o donaţie.

DONATÓR ~i *m.* Persoană care face o donaţie; om care donează ceva.

DONÁŢI//E ~i 1) Act prin care o persoană (donatorul) transmite cu titlu gratuit şi irevocabil un bun al său altei persoane (donatarului) care îl acceptă.

DONCHIŞÓ//T ~ţi *m.* 1) Erou principal din romanul cu acelaşi nume de Cervantes. 2) *fig., fam.* Persoană nerealistă, generoasă, care ia partea oprimaţilor, bravează pericole imaginare, urmărind scopuri irealizabile.

A DONDĂNÍ dondănésc *pop., fam.* **1**. *intranz.* 1) A vorbi încet pentru sine în semn de nemulţumire; a bombăni; a bodogăni; a mormăi. 2) A vorbi mult şi fără rost; a pălăvrăgi; a flecari; a trăncăni **2**. *tranz.* 1) (*persoane*) A deranja întruna, repetând insistent acelaşi lucru; a necăji; a plictisi; a pisa. 2) A spune vorbe multe şi lipsite de legătură.

DONJUÁN ~i *m.* 1) Personaj dintr-o comedie a lui Molière. 2) *fam., iron.* Bărbat care umblă după aventuri amoroase; seducător fără scrupule; fante.

DÓRIC ~ă (**~i**, **~e**) *adj. arhit.* (*despre stil*) Care se caracterizează prin coloane robuste, fără bază şi cu capitel lipsit de ornamente; simplu şi sobru. **Coloană ~ ă**.

DORMÉZ//Ă ~e *f.* Canapea fără speteze, de obicei cu căpătâi, pe care se poate dormi.

A DORMITÁ dormitéz *intranz.* A aţipi repetat, la intervale scurte, pe şezute, culcat sau stând în picioare; a clipoci; a moţăi; a picoti; a picura; a somnola.

DORMIT//ÓR ~oáre *n.* 1) Odaie de dormit. 2) Garnitură de mobilă specială pentru camera de

dormit.

DÓRN//Ă ~e *f. pop*. Loc pe cursul unei ape, unde curentul de apă capătă o mişcare de rotaţie, formând o adâncitură şi antrenând tot ce nimereşte acolo; bulboană; vârtej; sorb.

DOROBÁNŢ ~i *m. mil. arh. ist.* (*în Moldova şi Muntenia*) 1) *la pl*. Corp de ostaşi pedeştri, care primeau leafă. 2) Ostaş care făcea parte dintr-un astfel de corp.

DORSÁL ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* 1) Care ţine de spate; propriu spatelui. **Partea ~ă a corpului.** 2) Care se află în regiunea spatelui; de la spate. **Muşchii ~i.**

DOSÉLNIC ~ă (**~i**, **~e**) *adj., înv., pop.* Care se află într-un loc puţin umblat; dosnic; retras; lăturalnic; izolat.

A DOSÍ dosésc 1. *tranz. pop.* 1) A face să se dosească; a ascunde. 2) (*bunuri străine*) A pune la dos în scopul sustragerii ulterioare. ♦ **A o ~,** a pleca grăbit şi pe neobservate, a o şterge.

A SE DOSÍ mă dosésc *intranz. pop.* A se pune la dos (pentru a nu fi văzut); a se ascunde.

A DOSPÍ dospésc *intranz*. 1) (*despre aluat*) A creşte, transformându-se într-o masă afinată sub acţiunea drojdiilor sau a altor fermenţi. 2) (*despre substanţe lichide sau amestecuri*) A fi în proces de transformare sub acţiunea fermenţilor; a fermenta; a fierbe.

A DOTÁ dotéz *tranz*. 1) (*obiecte*, *întreprinderi*, *instituţii*, *laboratoare*) A asigura pentru a putea să acţioneze normal; a înzestra. **A dota o întreprindere cu tehnică modernă.** 2) (*fete la căsătorie*) A pune în posesia unei dote; a înzestra. 3) *fig*. (*despre natură*) A prevedea în mod firesc (cu anumite avantaje spirituale). **Natura l-a dotat cu talent artistic.**

DOTÁ//T ~tă (**~ţi**, **~te**) *adj.* (*despre persoane*) Care posedă însuşiri native (artistice, intelectuale, morale) deosebite; înzestrat.

A DOVEDÍ dovedésc *tranz*. 1) A adeveri prin dovezi sau prin fapte concrete; a demonstra; a proba; a atesta; a valida. 2) *pop*. (*adversari, inamici etc.*) A înfrânge într-o luptă sau într-o întrecere; a învinge; a birui; a depăşi. 3) A duce până la capăt; a sfârşi; a isprăvi; a încheia; a mântui; a termina. 4) A reuşi în realizarea unei acţiuni. **Am dovedit să ajung la timp.** 5) A însemna prin sine; a vădi în mod evident; a demonstra; a arată. **Aceasta dovedeşte că el a avut dreptate.**

A DOZÁ dozéz *tranz*. 1) (*substanţe sau materiale*) A potrivi într-o doză justă, pentru a forma amestecul dorit. 2) (*componentele unui tot*) A distribui după o anumită doză. 3) *fig.* (*lucruri*, *vorbe*, *acţiuni, argumente etc.*) A folosi în doze judicioase. **Trebuie să-ţi dozezi spusele.**

DÓZ//Ă ~e *f.* 1) Cantitate anumită de o substanţă oarecare. 2) *med*. Cantitate precisă de un medicament oarecare, care trebuie administrată o singură dată.

DRACÓNIC ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* (*despre legi*, *dispoziţii*, *măsuri etc.*) Care se caracterizează printr-o severitate excesivă; foarte aspru; drastic; violent.

A DRAGÁ draghéz *tranz*. 1) (*fundul unei ape*) A săpa cu draga în vederea curăţării sau adâncirii. 2) (*căi navigabile*) A curaţa de mine maritime; a demina cu draga.

DRÁGHIN//Ă ~e *f.* Fiecare dintre cele două bare de lemn de la loitra unui car sau a unei căruţe.

DRAGOMÁN ~i *m. arh. ist.* Tălmaci oficial, care însoţea în ţările din orient o solie străină.

DRÁHM//Ă ~e *f.* 1) *arh.* Monedă de aur din Grecia antică. 2) Unitate monetară din Grecia de azi.

DRAGÉU ~ri *n*. 1) Bomboană mică, de formă sferică, acoperită cu glazură de ciocolată sau de zahăr. 2) *farm.* Medicament de o asemenea formă, acoperit cu glazură.

DRAM drámuri *n*. 1) *arh., ist.* Veche unitate de

măsură a greutăţii şi a capacităţii, folosită în Moldova şi Muntenia. 2) *fig*. Cantitate foarte mică; ţâră; pic; strop; fărâmitură.

A DRAMATIZÁ dramatizéz *tranz*. 1) (*opere epice*) A transforma în dramă. **A dramatiza un roman.** 2) *fig*. A face să devină dramatic. 3) *fig*. (*situaţii*, *evenimente* etc.) A prezenta cu un dramatism exagerat; a lua în tragic. **Nu dramatiza lucrurile!**

DRÁNIŢ//Ă ~e *f. pop. reg.* Scândurică din lemn de brad, folosită pentru acoperitul caselor ţărăneşti.

A DRAPÁ drapéz *tranz*. 1) (*ferestre*, *uşi*) A prevedea cu o draperie. 2) (*pereţi*, *mobile*) A acoperi cu stofă (aranjată în pliuri). 3) (*elemente vestimentare*) A prevedea cu pliuri dispuse artistic. 4) (*persoane*) A face să se drapeze.

A SE DRAPÁ mă drapéz *intranz*. A se îmbrăca cu o draperie.

DRAPERÍ//E ~i *f*. Perdea grea de stofă groasă, căzând în falduri şi aşezată la o fereastră, uşă sau nişă.

DRÁSTIC ~ă (**~i**, **~e**) *adj*. 1) (*despre măsuri*, *legi*, *dispoziţii* etc.) Care se caracterizează printr-o severitate excesivă; foarte aspru; draconic; violent. 2) (*despre medicamente sau tratamente*) Care are efect puternic şi rapid; foarte efectiv.

A DRĂCUÍ drăcuiésc *tranz. pop., fam.* A certa, pomenind de dracul.

A SE DRĂCUÍ mă drăcuiésc *intranz. pop., fam.* (*despre persoane*) A face schimb de vorbe de ocară (unul cu altul); a se sfădi; a se gâlcevi; a se certa.

DRĂGĂNÉLE *f. pl. pop*. 1) Putere de atracţie deosebită a unei femei; farmec; nuri. 2) Soi de cireşe mari, cărnoase şi cu gust dulce.

A DRĂGOSTÍ drăgostésc *tranz. pop., fam.* A trata cu cuvinte sau cu gesturi de dragoste.

A SE DRĂGOSTÍ mă drăgostésc *intranz. pop., fam.* (*despre persoane*) A se afla în relaţii de dragoste (unul cu altul); a se iubi.

A DRĂMĂLUÍ drămăluiésc *tranz*. 1) (*materiale*, *substanţe* etc.) A măsura sau a împărţi (dram cu dram) cu multă precizie sau cu multă minuţiozitate; a cântări; a socoti. 2) *fig*. A cântări profund şi în amănunt (cu mintea); a cumpăni.

A DRĂNIŢÍ drăniţésc *tranz. pop., reg.* (*case*, *clădiri*) A acoperi cu draniţă.

DREGĂTÓR ~i *m. arh. ist.* (*în Moldova şi Muntenia*) Mare demnitar la curtea domnească, având atribuţii administrative, militare şi judecătoreşti.

A DRENÁ drenéz *tranz*. 1) (*terenuri*) A debarasa de excesul de apă cu ajutorul drenurilor. 2) (*răni*) A curăţa de puroi cu ajutorul drenului.

DRENÁJ ~e *n*. 1) Uscare a unui teren mlăştinos prin scurgerea excesului de apă din sol cu ajutorul unui dren (sistem de tranşee şi canale). 2) *med*. Scurgere a puroiului dintr-o rană cu ajutorul unui dren.

A DRESÁ I dreséz *tranz*. 1) (*animale*) A învăţa să execute la poruncă, cu docilitate şi regularitate, anumite figuri, mişcări sau comenzi. 2) *fig*. (*persoane*) A deprinde să se comporte într-un mod prestabilit.

A DRESÁ II dreséz *tranz*. (*acte*, *procese-verbale* etc.) A întocmi în scris.

DREZÍN//Ă ~e *f*. Vehicul mic de cale ferată, acţionat manual, cu pedale sau cu un motoraş, folosit la transportul unor încărcături uşoare.

A DRIBLÁ dribléz 1. *intranz. sport* (*la fotbal*, *handbal*, *baschet*, *hochei*) A conduce mingea sau pucul cu abilitate, ocolind adversarii cu mişcări înşelătoare. **2**. *tranz*. 1) (*adversari în diferite sporturi*) A depăşi prin conducerea înşelătoare a mingii sau a pucului. 2) *fig*. (*persoane*) A face să ia un neadevăr drept adevăr; a păcăli; a amăgi; a înşela; a fraieri; a şmecheri.

DRÍBLING ~uri *n*. *sport* Procedeu tehnic de înaintare cu mingea, constând în driblarea adversarului.

DRIC drícuri *n*. 1) Corp al unui car sau al unei căruţe, fără loitre şi roţi. 2) Trăsură folosită pentru transportarea mortului la cimitir; car mortuar; car funebru. ♦ **A fi pe ~**, a) a fi pe patul de moarte; b) a fi pe punctul de a eşua. 3) *fig*. Punct culminant al unui fenomen în desfăşurare; toi. **În ~ul iernii**.

DRIL dríluri *n* Ţesătură groasă de bumbac, din care se confecţionează obiecte de îmbrăcăminte, salopete, prelate; doc.

DROÁIE *f*. Grup numeros (de fiinţe) în dezordine; ceată. **O droaie de copii.**

DROG dróguri *n*. *mai ales la pl*. 1) Substanţă de origine vegetală, animală sau minerală, folosită la prepararea unor medicamente. 2) *farm.* Substanţă psihotropă cu efect toxic, nociv; stupefiant. 3) *fig., fam.* Lucru de care cineva nu se poate dispensa. **Muzica clasică este ~ul meu. Sportul e ~ul meu.**

DROGHERÍ//E ~i *f*. Magazin unde se vând produse de parfumerie, chimice, farmaceutice şi articole de tualetă de primă necesitate.

DROMADÉR ~i *m*. Cămilă cu o singură cocoaşă.

DRÓN//Ă ~e *f. cibernet.* Robot de ultimă generaţie, de obicei sub forma unui aparat de zbor fără pilot, ghidat la distanţă, calitativ mai performant, uşor de controlat şi de dimensiuni foarte mici.

DRÓŞ//CĂ ~te *f. înv*. Trăsură mică, descoperită, pe arcuri.

DRUÍ//D ~zi *m*. *arh*. *ist.* Preot la vechii celţi sau gali.

A DRUMUÍ drumuiésc 1. *tranz*. *pop*. (*suprafeţe pe teren*) A compara cu triangulaţia geodezică respectivă. **2**. *intranz*. A merge pe drum; a fi în drum.

DUBÁS ~uri *n*. Luntre mare, folosită pentru pescuit şi transport.

DÚB//Ă ~e *f*. Vehicul închis, cu ferestruici prevăzute cu gratii, folosit la transportul deţinuţilor.

A DUBÍ dubésc *tranz*. 1) (*piei de animale*) A trata cu tananţi (pentru a avea însuşirile necesare); a tăbăci; a argăsi. 2) *fig*. *fam.* A bate foarte tare; a zdrobi în bătăi; a snopi; a toropi; a stâlci; a stropşi; a tăbăci; a făcălui; a ucide. 3) (*plante textile*) A ţine în apă pentru a separa fibrele de tulpină; a topi.

DUBÍ//OS ~oásă (**~óşi**, **~oáse**) *adj.* Care trezeşte dubiu; îndoielnic; nesigur; suspect. **Circumstanţe ~oáse.**

DÚBI//U ~i *n*. Lipsă de încredere; neîncredere; îndoială. **Apune ceva la ~. A sta la ~i. Nu am nici un ~ în privinţa lui.**

A DUBLÁ dubléz *tranz*. 1) A face să se dubleze; a îndoi. 2) (*materiale*) A pune în dublu; a uni două câte două. 3) (*opere*, *lucrări*, *obiecte*) A mări de două ori, producând un exemplar similar şi cu scopuri identice. 4 (*titularul unui rol de teatru*) A înlocui din diferite motive în interpretarea unui rol. 5) (*roluri de teatru*) A interpreta alternativ cu titularul. 6) (*filme*) A transpune în altă limbă prin dublaj. 7) (*haine*) A prevedea cu o căptuşeală; a căptuşi.

A SE DUBLÁ se dubleázã *intranz*. A se mări de două ori; a deveni dublu.

DÚBL//U ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* 1) Care se repetă de două ori. 2) *şi adverbial* Care este de două ori mai mare; îndoit. **Trebuie să munceşti ~.** 3) Care este alcătuit din două elemente identice sau asemănătoare. **Odaie ~ă (la hotel).**

DÚC//E ~i *m*. 1) Titlu purtat de conducătorul unui ducat. **Ducele de Luxembourg.** 2) *ist.* (*în feudalism*) Titlu nobiliar superior marchizului şi inferior prinţului. 3) Persoană care purta acest titlu.

DUÉL ~uri *n*. 1) Luptă desfăşurată după anumite reguli între două persoane înarmate, dintre care una cere rezolvarea unui diferend. 2) *fig*. Schimb viu de

opinii sau replici între două părţi adverse (persoane sau publicaţii).

A DUELÁ dueléz *intranz*. A lupta la duel.

A SE DUELÁ mă dueléz *intranz*. A fi în duel (unul cu altul).

A SE DUELGÍ mă duelgésc *intranz*. *înv*. A fi duelgiu.

DUELGÍ//U ~i *m*. *înv*. Persoană care are mania de a se duela; om pus pe dueluri.

DUELÍ//ST ~ şti *m*. Fiecare dintre persoanele care participă la un duel.

DÚGLIŞ ~ă (**~i**, **~e**) *adj*. *şi substantival pop*. *fam., depr.* (*despre persoane*) Care evită munca, efortul fizic; căruia nu-i place să muncească; trândav; leneş; lenos.

DUIÚM *n*. *pop*. Mulţime mare, compactă de fiinţe sau lucruri. ♦ **Cu ~ul,** în număr mare; cu grămada.

DULÁM//Ă ~e *f arh*. *ist.* 1) Haină scumpă, îmblănită şi împodobită cu decoraţii din metale scumpe, purtată în trecut de domni şi de boieri la diferite ceremonii. 2) Haină lungă, de obicei îmblănită, purtată în trecut de ţărani.

DULGHÉR ~i *m*. Muncitor calificat, care execută construcţii şi obiecte din lemn; lemnar; tâmplar.

A DULGHERÍ dulgherésc *intranz*. A practica ocupaţia de dulgher; a fi dulgher; a lemnari; a tâmplări.

DULÚŢĂ *f*. *pop., reg.*: **A se duce ~,** a pleca urgent; a fugi în graba mare; a-şi lua tălpăşiţa.

DUMBR//ÁVĂ ~ăvi *f*. 1) Pădure de stejari. 2) Pădure tânără şi rară.

DUMBRÁVNIC ~i *m*. *bot.* Plantă erbacee perenă, medicinală şi meliferă, cu frunze late şi cu flori purpurii sau albe, având un miros plăcut.

DUMBRĂV//EÁN ~eánă (**~éni**, **~éne**) *adj*. Care ţine de dumbravă; propriu dumbrăvii; de dumbravă.

DUMBRAVEÁNCĂ dumbrăvénce *şi* **dumbrăvénci** *f*. Pasăre migratoare de talie medie, cu penajul albastru-verzui (care trăieşte de obicei prin dumbrăvi).

A DUMERÍ dumerésc *tranz*. (*persoane*) A face să se dumerească; a clarifica; a lămuri; a edifica.

A SE DUMERÍ mă dumerésc *intranz*. (*despre persoane*) A ajunge să pătrundă clar cu mintea; a se lămuri; a se clarifica; a se edifica.

A DUMICÁ dúmic *tranz*. *pop.* 1) (*produse alimentare*) A rupe în bucăţi; a bucăţi; a fărâma. 2) (*alimente*) A frământa în gură cu dinţii; a mesteca. 3) (*persoane*) A tăia la nimereală în bucăţi mărunte şi neregulate; a bucăţi; a ciocârti; a ciopârţi. 4) A face să nu mai existe; a distruge; a nimici; a fărâma.

DUMICÁ//T ~ţi *m*. *pop*. Cantitate dintr-un aliment, cât poate fi muşcată cu gura o dată; îmbucătură.

DÚN//Ă ~e *f*. *geomorf.* Val sau colină de nisip fin, format de vânt pe malul unei mări sau într-un deşert.

A DUPLICÁ duplíc *tranz*. 1) (*acte oficiale*) A copia pentru a realiza un duplicat. 2) *rar* A mări de două ori; a dubla.

DUPLICÁT ~e *n*. 1) Exemplarul doi al unui document sau act. 2) Copie textuală a unui document sau act, având aceeaşi valoare ca şi originalul.

DUPLICITÁTE *f*. Atitudine a unei persoane, ale cărei gânduri şi sentimente sunt în dezacord cu felul de a se comporta; ipocrizie.

DUR dúră (**dúri**, **dúre**) *adj*. 1) (*despre corpuri solide*) Care nu se lasă a fi distrus cu uşurinţă; rezistent la acţiunea unor forţe din exterior; tare. 2) Care este greu de suportat; penibil. **Climă ~ă**. **Pedeapsă ~ă**. 3) (*despre apă*) Care conţine săruri peste limita admisă. 4) *fig*. (*despre persoane şt manifestările lor*) Care vădeşte lipsă de milă şi de indulgenţă; inuman.

A DURÁ I duréz *tranz*. 1) (*clădiri*) A realiza prin lucrări de construcţie; a ridica; a clădi; a înălţa; a

construi; a edifica. 2) (*stoguri*, *girezi*, *căi*) A ridica prin aşezarea materialului în straturi; a clădi. 3) (*obiecte*) A produce prin muncă. 4) (*foc*) A face să se aprindă.

A DURÁ II dureáză *intranz. unipers.* 1) (*despre acţiuni*) A se desfăşura în timp; a ţine; a continua. 2) A-şi perpetua existenţa; a continua să fie; a se menţine; a dăinui; a stărui; a persista. 3) (*despre obiecte*) A rezista multă vreme la uzură; a fi trainic.

DÚRD//Ă ~e *f. arh.* Armă de foc primitivă, cu ţeava lungă, cu cremene şi cu fitil; flintă.

DURDULÍ//U ~e (~i) *adj.* Care are forme pline şi rotunjite; dolofan; grăsulean; rotofei. **Bebeluş ~.**

A DURIFICÁ durífic *tranz.* A face să se durifice.

A SE DURIFICÁ mă durífic *intranz.* A deveni mai dur.

DURITÁTE *f.* 1) Însuşirea de a fi dur. **Duritatea apei.** 2) Caracter dur.

DURLÍGI *f. pl. pop., reg.*: **În** *sau* **cu ~,** cu picioarele goale; desculţ.

A DUŞMĂNÍ duşmănésc *tranz.* (*persoane*) A trata cu duşmănie; a vrăjmaşi.

A SE DUŞMĂNÍ mă duşmănésc *intranz.* (*despre persoane, comunităţi* etc.) A se afla în relaţii de duşmănie (unul cu altul); a se vrăjmăşi.

DUŞUM//EÁ ~éle *f.* Pardoseală de scânduri (a unei încăperi). **În caz de infecţii respiratorii, ~eaua urmează a fi curăţată zilnic.**

DUZÍN//Ă ~e şi **~i** *f.* Grup de douăsprezece obiecte de acelaşi fel. ♦ **De ~,** a) de calitate inferioară; b) cu capacităţi ordinare; mediocru. **Lucruri de ~ă.**

E

EBÉN *n.* Lemn de culoare întunecată, obţinut din arbori exotici, în special din abanos, folosit la confecţionarea mobilei de lux şi a unor instrumente muzicale.

EBENÍN ~ă (~i, ~e) *adj.* Care este de culoarea abanosului; negru ca abanosul; de culoarea ebenului.

EBRÁIC ~ă (~i, ~e) *adj.* Care aparţine vechilor evrei; propriu vechilor evrei.

EBRIETÁTE *f.* Stare provocată de consumul excesiv de alcool; beţie.

A ECARISÁ ecariséz *tranz. teh.* 1) (*buşteni*) A tăia, transformând în scânduri prismatice. 2) (*animale moarte*) A priva de piele prin înlăturare; a jupui.

ECARTAMÉNT ~e *n. teh.* 1) Distanţă dintre urmele roţilor de pe aceeaşi osie ale unui vehicul. 2) Distanţă interioară dintre şinele unei căi ferate.

A ECHILIBRÁ echilibréz *tranz.* 1) A face să se echilibreze; a aduce în stare de echilibru. 2) (*valori*, *preţuri*, *bugete*) A proporţiona just.

A SE ECHILIBRÁ se echilibreáză *intranz.* 1) A ajunge în stare de echilibru. 2) A fi în stare de echilibru.

ECHILÍBR//U ~e *n.* 1) Stare a ceva care este supus acţiunii unor forţe egale şi opuse, care se anulează reciproc, fără a-i modifica starea de repaos sau de mişcare; moment de stabilitate (a unui corp, fenomen, sistem etc.). ♦ **A avea echilibru,** a avea stabilitate bună. 2) Poziţie verticală sau atitudine stabilă (a unui corp sau a unei persoane ♦ **A pierde ~ul,** a fi pe punctul de a cădea. 3) Concordanţă între lucruri opuse sau diferite; armonie. 4) *fig.* Stare de linişte sufletească. **Echilibru emoţional.**

A ECHIPÁ echipéz *tranz*. 1) (*nave*, *avioane*, *trupe militare*, *soldaţi*) A prevedea cu cele necesare (în vederea realizării unei acţiuni). 2) (*întreprinderi*, *instalaţii* etc.) A dota cu echipament.

A SE ECHIPÁ mă echipéz *intranz*. (*despre persoane*) A-şi pune echipamentul.

ECHIPÁJ ~e *n*. 1) Personal care conduce şi deserveşte o navă (sau un vehicul militar). 2) *arh*. Trăsură luxoasă cu personalul care o deserveşte şi cu caii înhămaţi la ea. **~ul prinţului**.

ECHIPAMÉNT ~e *n*. 1) Totalitate a obiectelor de îmbrăcăminte, încălţăminte şi a accesoriilor care servesc pentru a echipa o persoană. 2) Totalitate a aparatelor, dispozitivelor şi mecanismelor care asigură funcţionarea unei maşini sau instalaţii.

ECHÍP//Ă ~e *f*. 1) Grup de oameni care au scopuri comune şi îndeplinesc o acţiune comună sub conducerea unui şef. **~ de pompieri**. 2) Grup de sportivi care se antrenează împreună şi participă la competiţii. **~ de fotbal.**

ECHIPIÉR ~i *m*. Membru al unei echipe (mai ales sportive).

ECHITÁBIL că (**~i**, **~e**) *adj*. Care este bazat pe adevăr; just; cinstit; imparţial. **Relaţii ~e.**

ECHIT//ÁTE ~ăţi *f*. Principiu care preconizează reglarea raporturilor socio-culturale dintre oameni şi state pe bază de dreptate şi egalitate.

A ECHIVALÁ echivaléz 1. *tranz*. A face să se echivaleze; a face să devină egal, identic (cu ceva). **A echivala scorul jocului. A echivala o diplomă de studii.** **2**. *intranz*. A fi egal (cu ceva); a avea valoare identică (cu ceva). **Tăcerea ta echivalează cu refuzul.**

A SE ECHIVALÁ mă echivaléz *intranz*. A deveni echivalent; a se face egal.

ECHIVALÉN//T ~tă (**~ţi**, **~te**) *adj*. Care are aceeaşi valoare sau funcţie; cu parametri la fel.

ECHIVALÉNŢ//Ă ~e *f*. 1) Caracter echivalent. 2) Stare de egalitate (de valoare, mărimi, semnificaţie etc.). ♦ **Examen de ~ă,** examen pe care trebuie să-l susţină persoanele care cer recunoaşterea, cu drepturi egale, a unei diplome de studii (nerecunoscute de stat) sau care vor să treacă de la un tip de şcoală (sau studii) la altul.

ECHIVÓC I ~ă (**~i**, **~e**) *adj*. Care poate fi înţeles în mai multe feluri; permiţând mai multe interpretări; neclar; ambiguu. **Expresie ~ă.**

ECHIVÓC II ~uri *n*. 1) Cuvânt sau expresie cu sens ambiguu, neclar. 2) Situaţie sau atitudine neclară.

A ECLATÁ eclatéz *intranz*. 1) A străluci cu putere. 2) A se manifesta brusc şi violent.

ECLATÁN//T ~tă (**~ţi**, **~te**) *adj*. Care produce un efect puternic; manifestat cu o intensitate deosebită. **Culoare ~tă**. **Voce ~tă**.

ECLECTÍSM *n*. 1) Îmbinare mecanică a mai multor idei sau concepţii eterogene sau opuse. 2) Lipsă de consecvenţă în convingeri sau în idei. 3) *filoz*. Curent filozofic care împrumută elemente din mai multe sisteme filozofice.

A ECLIPSÁ eclipséz *tranz*. 1) (*aştri*) A pune în eclipsă. **Soarele a eclipsat Luna.** 2) *fig*. A face să pălească (în faţa altui lucru); a pune în umbră; a umbri; a întuneca. 3) (*persoane*) A depăşi prin merite sau prin strălucire.

A SE ECLIPSÁ mă eclipséz *intranz*. *fam*. (*despre persoane*) A se face nevăzut; a înceta să mai fie în câmpul vizual; a pleca pe furiş; a dispărea; a pieri.

A ECLUZÁ ecluzéz 1. *tranz*. 1) (*ape navigabile*) A închide cu o ecluză. 2) (*nave*) A face să treacă printr-o ecluză. **2**. *intranz*. (*despre nave*) A trece printr-o ecluză.

ECLÚZ//Ă ~e *f*. Construcţie hidrotehnică, situată pe traseul unei căi navigabile şi destinată să reţină apa sau să-i dea drumul după necesităţi, pentru a permite trecerea navelor mari prin locuri cu nivel de

apă diferit.

A ECRANÁ ecranéz *tranz.* (*sisteme tehnice, acustice, optice, electrice, magnetice* etc.) A prevedea cu un ecran.

A ECRANIZÁ ecranizéz *tranz.* 1) (*spectacole de balet sau de teatru*) A înregistra pe o peliculă specială în vederea proiectării pe ecran; a filma; a cinematografia. 2) (*opere literare sau muzicale*) A pune la baza creării unei opere cinematografice.

ECUMÉNIC ~ă (~i, ~e) *adj. rel.* Care se extinde asupra întregii biserici creştine. **Mişcare ~ă.**

ECUS//ÓN ~oáne *n.* 1) Bucată mică de stofă, cusută pe anumite uniforme şi indicând apartenenţa la o unitate, organizaţie. 2) Mică bucată de metal sau de plastic, având imprimată pe ea unele date identificatoare privind persoana care o poartă.

EDECLÍ//U ~i *m. înv. ist.* Slujitor la curtea domnească.

A SE EDEMAŢIÁ se edemaţiáză (*despre ţesuturi*) A forma un edem.

EDÉM ~e *n. med.* Umflătură, de obicei nedureroasă, rezultată din infiltrarea sau din acumularea unui lichid seros într-un ţesut celular subcutanat.

EDÉN *n.* 1) *rel.* Loc al fericirii supreme, unde se crede că ar nimeri după moarte sufletele celor evlavioşi; rai; paradis. 2) *fig.* Loc care încântă şi desfată; rai; paradis. 3) *fig.* Stare de fericire absolută; rai; paradis.

EDÍCT ~e *n. înv. ist.* 1) (*în antichitate şi în Evul Mediu*) Program de activitate al unui magistrat. 2) Decret de mare importanţă, emis de un monarh sau de o autoritate bisericească superioară. **Edictul de la Nantes.**

A EDIFICÁ edífic *tranz.* 1) (*construcţii monumentale*) A făuri prin lucrări de construcţie; a construi; a înălţa. 2) (*persoane*) A face să se edifice; a lămuri; a clarifica; a dumeri; a explicita.

A SE EDIFICÁ mă edífic *intranz.* (*despre persoane*) A ajunge să pătrundă clar cu mintea; a se dumeri; a se clarifica; a se lămuri. **M-am edificat în privinţa acestei chestiuni.**

EDIFICAT//ÓR ~oáre (**~óri**, **~oáre**) *adj.* Care edifică; în stare să lămurească ceva. **Date ~oáre.**

EDIFICÍ//U ~i *n.* 1) Construcţie arhitecturală de proporţii impunătoare (de obicei, cu destinaţie publică). 2) Ansamblu vast şi organizat.

EDÍL ~i *m.* 1) *arh. ist.* (*în antichitatea romană*) Magistrat însărcinat cu administrarea construcţiilor, instalaţiilor publice şi cu aprovizionarea unui oraş. 2) Persoană din conducerea unui oraş, care se ocupă cu administrarea şi aprovizionarea oraşului. **Edilii municipiului Chişinău.**

A EDITÁ editéz *tranz.* 1) (*cărţi, reviste, broşuri, articole* etc.) A face să apară pe calea tiparului; a publica; a tipări. 2) (*opere literare sau ştiinţifice*) A pregăti pentru tipar, înzestrând cu adnotările şi comentariile necesare; a îngriji. 3) *tehn. inform.* (*imagini, texte, articole, bloguri, ştiri, pagini web* etc.) A face să apară în linie; a publica în spaţiul virtual; a posta.

A EDUCÁ edúc *tranz.* (*persoane, deprinderi, calităţi, însuşiri* etc.) A dezvolta prin educaţie; a forma.

EFÉCT ~e *n.* 1) Rezultat al unei cauze; consecinţă. ♦ **A-şi face ~ul,** a provoca urmările scontate; a da rezultatul dorit. 2) Impresie puternică (produsă de cineva sau de ceva asupra cuiva).

EFECTÍV I ~e *n.* Număr reglementar de oameni care constituie o colectivitate organizată, mai ales o unitate militară. **~ul diviziei. ~ul corporaţiei.**

EFECTÍV II ~ă (~i, ~e) *adj. adesea şi adverbial* Care se încununează de rezultate reale; cu efect; real; adevărat.

A EFECTUÁ efectuéz *tranz.* 1) A transforma în fapt; a face să devină realitate; a înfăptui; a realiza.

A efectua pregătirile necesare de călătorie. 2) A face în conformitate cu prevederile; a aduce la efectul urmărit; a îndeplini. **A efectua controlul de rutină.**

EFEMÉR ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* (*în opoziţie cu* **durabil**) Care trece foarte repede; de scurtă durată; trecător. **Stare depresivă ~ă. Floare cu existenţă ~ă.**

EFEMINÁ//T ~tă (**~ţi**, **~te**) *adj.* 1) (*despre bărbaţi*) Care are caractere fizice şi psihice aparţinând tradiţional femeilor; cu aspect sau caracter feminin. 2) *fig.* (*despre persoane*) Care este lipsit de forţă (morală); fără vlagă (şi voinţă); slab.

EFÉNDI *m. arh.* 1) Termen de politeţe, folosit de către turci pe lângă numele proprii, de obicei ale învăţătorilor şi funcţionarilor civili. 2) Persoană care avea acest titlu.

EFERVESCÉN//T ~tă (**~ţi**, **~te**) *adj.* 1) (*despre lichide, medicamente* etc.) Care are capacitatea de a fierbe zgomotos, degajând cu putere gaze. **Aspirină ~tă.** 2) *fig.* (*despre persoane şi manifestărilşe lor*) Care este în efervescenţă; agitat; exaltat; frământat; avântat. **Spirit ~.**

EFERVESCÉNŢ//Ă ~e *f.* 1) Fierbere zgomotoasă, provocată de degajarea activă a unor gaze în masa unui lichid, care intră în reacţie cu o substanţă oarecare. 2) *fig.* Stare pasageră a unui om cuprins de griji şi nelinişte; stare emotivă puternică, dar trecătoare; agitaţie; frământare.

EFICÁCE *adj. invar. şi adverbial* Care produce efectul dorit; cu acţiune pozitivă; eficient. **Un tratament ~. Un primar ~. A interveni ~.**

EFICIÉN//T ~tă (**~ţi**, **~te**) *adj. şi adverbial* Care produce efectul dorit; cu acţiune pozitivă; eficace. **Un manager ~. A lucra ~.**

EFIGÍ//E ~i *f.* Reprezentare în relief a figurii unei personalităţi (în special, a unui suveran) pe o monedă sau pe o medalie.

EFÓRT ~uri *n.* Încordare a forţelor fizice şi/sau morale pentru obţinerea unui rezultat dorit.

EFUZIÚN//E ~i *f.* Exprimare puternică a unor sentimente nobile.

EGÁL ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* 1) Care este la fel cu altul sau cu altcineva în ceea ce priveşte anumiţi parametri (cantitate, dimensiuni, calitate, valoare etc.). 2) (*despre oameni*) Care are aceleaşi drepturi şi îndatoriri; de acelaşi rang. ♦ **Fără ~,** care nu are asemănare; fără seamăn; inegalabil. ♦ **A trata pe cineva de la ~ la ~,** a trata pe cineva ca fiind de acelaşi rang sau în aceeaşi situaţie; a fi pe picior de egalitate cu cineva. 3) Care rămâne neschimbat în permanenţă; mereu acelaşi; constant. **Puls ~. Ritm cardiac ~.**

A EGALÁ egaléz *tranz.* 1) A face să se egaleze. 2) (*suprafeţe*, *terenuri*) A face să devină neted; a netezi; a îndrepta; a nivela. 3) (*scoruri*, *meciuri*) A face să ajungă la egalitate de puncte marcate.

A SE EGALÁ mă egaléz *intranz.* A deveni egal (sub aspect calitativ sau cantitativ).

A EGALIZÁ egalizéz *tranz.* (*obiecte*, *mărimi*, *situaţii* etc.) A face să fie egal; a echivala.

EGÍD//Ă ~e *f.* Putere protectoare,care ajută la realizarea unor acţiuni (culturale, sociale, politice etc.); auspiciu. ♦ **Sub ~a** (**cuiva** *sau* **a ceva**), cu ajutorul protector (al cuiva sau a ceva); sub auspiciile. **Întrunire realizată sub ~a UNESCO.**

EGOÍSM *n.* (*în opoziţie cu* **altruism**) 1) *psihol.* Trăsătură morală negativă, constând în preocuparea exagerată de propria persoană şi în neglijarea intereselor obşteşti; dragoste de sine exagerată. 2) Tendinţă (a membrilor unui grup social) de a subordona totul propriilor interese. ~ **social**.

A EGRENÁ egrenéz *tranz.* 1) (*seminţe*) A separa cu ajutorul unei maşini speciale din fibrele de bumbac, pentru a obţine ca puful de bumbac să fie curat. 2) (*grăunţe*) A curăţa de coajă în vederea consumului sau prelucrării ulterioare; a decortica.

EGÚMEN ~i *m*. *rel.* Călugăr căruia i s-a încredinţat conducerea unei mănăstiri; stareţ.

A EGUMENÍ egumenésc *intranz*. *rel.* A exercita funcţia de egumen; a fi egumen.

A ELABORÁ elaboréz *tranz*. 1) (*idei*, *doctrine, planuri*, *texte*, *programe, lucrări, proiecte* etc.) A produce printr-un efort intelectual susţinut, în baza documentării, a consultării unor date, a efectuării unor calcule necesare etc.; a crea; a realiza; a plăsmui. 2) A obţine ca urmare a efectuării unor investigaţii speciale; a descoperi; a inventa. **A elabora un nou sistem de protecţie anticorozivă.**

ELÁN I ~uri *n*. Stare de excitare puternică a spiritului, cauzată de un viu sentiment; imbold lăuntric puternic; entuziasm; exaltare; înflăcărare; ardoare; avânt. **A avea ~ tineresc. A lucra cu ~.**

ELÁN II ~i *m*. *zool.* Mamifer rumegător din ţinuturile de nord, de talie mare, cu cap mare şi coarne plate, ramificate ca un evantai.

ELÁSTIC ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* 1) Care are proprietatea de a reveni la forma şi volumul iniţial după încetarea acţiunii unei forţe exterioare. 2) *fig*. (*despre persoane şi manifestările lor*) Care este lipsit de rigoare; uşor adaptabil la situaţii diferite; maleabil; schimbător. **Conştiinţă ~ă**.

ELASTICITÁTE *f*. 1) Însuşirea de a fi elastic. 2) Caracter elastic.

ELECTÍV ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* Care este numit sau conferit prin alegeri; bazat pe alegeri. **Organ ~**.

ELECTORÁL ~ă (**~i**, **~e**) *adj. şi s.f.* Care ţine de alegeri; propriu alegerilor. **Lege ~ă**. **Listă ~ă**. **Campanie ~ă.**

A ELECTRIFICÁ electrífic *tranz*. 1) (*regiuni*, *localităţi*, *case, ramuri ale economiei naţionale* etc.) A dota cu energie electrică. 2) A face să funcţioneze folosind energia electrică. **A electrifica calea ferată**.

A ELECTRIZÁ electrizéz *tranz*. 1) (*corpuri*) A dota cu electricitate; a înzestra cu o sarcină electrică. 2) *fig*. (*persoane*) A face să se electrizeze; a înflăcăra; a însufleţi; a anima.

A SE ELECTRIZÁ mă electrizéz *intranz*.1) (*despre corpuri*) A căpăta sarcină electrică. 2) *fig.* (*despre persoane*) A căpăta tot mai mult suflet; a se însufleţi, a se înflăcăra, a se anima.

A ELECTROCAUTERIZÁ electrocauterizéz *tranz*. *med.* (*ţesuturi patologice*) A prelucra cu electrocauterul.

A ELECTROCUTÁ electrocutéz *tranz*. A face să se electrocuteze.

A SE ELECTROCUTÁ mă electrocutéz *intranz*. (*despre persoane*) A fi afectat de curentul electric; a muri sub influenţa curentului electric.

ELEGÁN//T ~tă (**~ţi**, **~te**) *adj.* 1) *şi adverbial* (*despre persoane şi creaţiile lor*) Care se distinge prin armonie, graţie şi simplitate; cu graţie şi simplitate; graţios. **Bărbat ~. Mişcări ~te. Gest ~.** 2) (*despre atitudini, manifestări ale persoanelor*) Care este privat de brutalitate; plin de rafinament; ales. **Maniere ~te. Comportament ~.** 3) (*despre îmbrăcăminte*) Care este făcut cu gust şi conferă persoanei un aspect frumos. **Un costum ~.**

ELEGIÁC ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* 1) Care are caracter de elegie; trist, melancolic. **Accente ~e**. **Versuri ~e**. **Ton ~.** 2) (*despre poeţi*) Care scrie elegii sau lucrări cu caracter de elegie.

ELEMENTÁR ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* 1) Care ţine de esenţa unui lucru sau fenomen; de foarte mare importanţă; esenţial; fundamental. **Principiu ~.** 2) Care cuprinde principiile şi noţiunile de bază ale unei discipline sau arte. **Curs ~. Carte ~ă.** 3) Care este puţin complicat; simplu de tot; primitiv; rudimentar. **Noţiuni ~e.**

ELÉN ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* Care ţine de Grecia antică; propriu Greciei antice. **Cultură ~ă.**

ELENÍSM *n*. Cultură a epocii elene.

ELEVAT//ÓR ~oáre *n*. Dispozitiv folosit pentru transportul greutăţilor pe direcţie verticală şi la distanţe relativ mici.

A ELIBERÁ eliberéz *tranz*. 1) A face să se elibereze. 2) (*angajaţi*) A da afară (dintr-un post, dintr-o funcţie) ca fiind necorespunzător; a destitui; a concedia. ~ **dintr-un post**. 3) (*adeverinţe*, *acte oficiale*) A pune la dispoziţie ca urmare a unei solicitări; a emite. ~ **unei persoane un certficat de naştere**. 4) (*marfă*) A preda în baza bonului de plată achitat. 5) (*încăperi*, *terenuri*) A lăsa liber. ~ **camera**. 6) (*deţinuţi*) A pune în libertate. ~ **un criminal**. 7) (*militari în exerciţiu*) A face să fie liber de serviciul militar.

A SE ELIBERÁ mă eliberéz *intranz*. 1) (*despre popoare*, *state*, *regiuni* etc.) A deveni liber; a redobândi libertatea; a se dezrobi; a se descătuşa. 2) A reuşi să se izbăvească; a scăpa. ~ **de prejudecăţi**. ~ **de urmăritori**. 3) A căpăta timp liber; a avea răgaz. **Vin după ce mă eliberez.** 4) (*despre militari*) A termina serviciul militar; a se retrage din armată; a se demobiliza. 5) *chim.* (*despre atomi*) A se desprinde dintr-o moleculă, rămânând în stare liberă.

ELÍCE ~ *f*. Dispozitiv rotitor, format din două sau mai multe pale dispuse simetric pe un ax care, fiind acţionat de un fluid, pune în mişcare avioane, nave, ventilatoare. **Motor cu ~.**

A ELIMINÁ elímin *tranz*. 1) (*substanţe*, *materii*, *alternative* etc.) A îndepărta printr-o selecţie. 2) (*elevi*) A da afară (pentru nereuşită sau lipsă de disciplină); a exclude; a exmatricula. ~ **un elev din şcoală**. 3) A face să nu mai existe; a suprima; a lichida. ~ **dificultăţile**. ~ **o necunoscută**.

ELÍPS//Ă ~e *f*. *lingv*. Omitere (în vorbire sau în scris) a unui sau a mai multor cuvinte dintr-o frază care, în consecinţă, continuă să-şi păstreze neschimbat sensul.

ELÍT//Ă ~e *f*. 1) Ansamblu de persoane remarcabile, făcând parte dintr-un grup social, dintr-o comunitate. ♦ **De ~**, a) care aparţine elitei; b) cu calităţi deosebite; distins; ales; eminent. 2) *fig., adesea depr.* Grup de oameni privilegiaţi, care se identifică, de obicei, cu aristocraţia şi care au pretenţii de superioritate.

ELIXÍR ~e *n*. 1) *înv.* Băutură cu proprietăţi miraculoase, pe care tindeau s-o descopere alchimiştii din evul mediu. **Elixirul dragostei. Elixirul tinereţei veşnice.** 2) *farm*. Preparat farmaceutic cu proprietăţi terapeutice, reprezentând un amalgam de siropuri, uleiuri volatile şi alcool.

ELIZÉ//U ~e *n*. *mitol*. Loc unde, conform credinţei vechilor greci, se duc după moarte sufletele oamenilor vârstnici.

ELOCVÉN//T ~tă (**~ţi**, **~te**) *adj*. 1) (*despre persoane*) Care are elocvenţă. 2) Care este plin de conţinut şi expresivitate; expresiv. **Un gest ~**. 3) Care vorbeşte de la sine, constituind o dovadă; probant. **Cifre ~te**.

ELOCVÉNŢĂ *f*. Însuşirea de a vorbi frumos şi convingător; arta de a se exprima bine; vervă; elocinţă.

A ELOGIÁ elogiéz *tranz*. A trata cu elogii; a ridica în slavă; a preamări; a slăvi; a glorifica; a exalta. **A elogia o persoană.**

ELOGI//ÓS ~oásă (**~oşi**, **~oáse**) *adj*. 1) Care conţine elogii. **Un discurs ~.** 2) Care are caracter de elogiu. **A vorbi în termeni ~.**

ELÓGI//U ~i *n*. 1) Vorbe de celebrare â cuiva sau a ceva, conţinând o apreciere foarte favorabilă. **A aduce ~i cuiva.** 2) *fig*. Laudă exagerată, adusă cuiva; proslăvire neîntemeiată; panegiric; ditiramb; apologie.

ELUCUBRÁŢI//E ~i *f*. *mai ales la pl*. Combinaţie de idei haotice şi absurde, construită cu exces de zel.

A ELUCIDÁ elucidéz *tranz.* (*probleme*, *chestiuni*, *situaţii confuze*) A face clar; a clarifica; a lămuri; a limpezi; a desluşi; a descâlci.

A ELUDÁ eludéz *tranz.* (*persoane*, *discuţii* etc.) A trece în mod conştient cu vederea; a înconjura în mod intenţionat, ferindu-se; a evita; a ocoli. ~ **o discuţie**.

A EMAILÁ emailéz *tranz.* (*obiecte de metal sau de ceramică*) A acoperi cu un strat subţire de email; a smălţui.

A EMANÁ emán 1. *tranz.* (*mirosuri, arome, parfumuri, gaze*, *vapori* etc.) A împrăştia în toate părţile; a face să cuprindă spaţii tot mai largi; a răspândi; a propaga; a degaja; a exala. **2**. *intranz.* A-şi trage originea; a avea o anumită origine; a proveni; a deriva. **Decretul emană de la guvern.**

A EMANCIPÁ emancipéz *tranz.* 1) (*persoane*) A face să se emancipeze. 2) *jur.* (*în unele state*) (*minori*) A scoate de sub tutelă, conferind dreptul de a dispune de bunurile sale înainte de majorat.

A SE EMANCIPÁ mă emancipéz *intranz.* 1) (*despre persoane*) A deveni independent, eliberându-se de convenienţele morale şi sociale; a-şi dobândi libertatea sau independenţa. 2) *fig., fam., peior.* (*despre minori*) A se comporta prea liber pentru vârsta pe care o are; a avea purtări libertine.

A EMASCULÁ emasculéz *tranz.* 1) (*fiinţe de sex masculin*) A lipsi de glandele sexuale pe cale chirurgicală; a scopi; a castra; a steriliza; a jugăni; a evira. 2) A face să se emasculeze; a evira.

A SE EMASCULÁ mă emasculéz *intranz.* (despre *fiinţe de sex masculin*) A deveni impotent; a se evira.

EMBARGÓ ~uri *n.* 1) Interdicţie statală, constând în oprirea importului şi exportului de mărfuri în sau din alt stat, ca sancţiune pentru încălcarea unor reguli sau a unor drepturi internaţionale sau ca mijloc de presiune politică. 2) Reţinere de către un stat a navelor străine ancorate în porturile sale în caz de conflict cu alte state.

EMBLÉM//Ă ~e *f.* 1) Obiect sau imagine cărora li se atribuie o anumită semnificaţie; figură simbolizând ceva. 2) Figură sau atribut, destinate să reprezinte o colectivitate, a autoritate, o meserie.

EMERÍ//T ~tă (~ţi, ~te) *adj.* 1) (*folosit pe lângă substantivele ce denumesc profesii*) Care s-a afirmat din plin, evidenţiindu-se în mod deosebit în domeniul unde activează. **Învăţător ~. Artist ~.** 2) Care posedă cunoştinţe profunde şi experienţă bogată într-un anumit domeniu; experimentat; versat; priceput.

EMFÁTIC ~ă (~i, ~e) *adj.* Care este plin de emfază. **Un discurs ~. Ton ~. Stil ~. Accent ~.**

EMFÁZĂ *f.* 1) Lipsă de naturaleţe şi simplitate în comportare şi în vorbire; atitudine nenaturală şi pretenţioasă, manifestată în vorbire şi în comportare. 2) *fig., depr.* Folosire abuzivă sau deplasată a tonului declamator şi a stilului elevat.

A EMIGRÁ emigréz *tranz.* (*despre cetăţenii unui stat*) A părăsi patria pentru a se stabili cu traiul în altă ţară; a se expatria.

EMIGRÁN//T ~ţi *m.* Persoană care a emigrat; om care din anumite motive şi-a părăsit patria.

EMINAMÉNTE *adv.* (*precedă adjectivul pe care îl determină, mai ales la superlativul absolut*) La cel mai înalt grad; în măsura cea mai mare; prin excelenţă; cu deosebire; deosebit de; foarte tare. **Este o persoană ~ distinsă.**

EMINÉN//T ~tă (~ţi, ~te) *adj.* 1) Care este mai sus de nivelul comun; de ordin superior. **Un savant ~. Un diplomat ~.** 2) (*despre persoane, creaţii, realizări ale acestora*) Care se impune prin calităţi (intelectuale) deosebite; demn de preţuire; remarcabil; excelent. **O pictură ~tă. Un sculptor ~.** 3) *şi substantival* (*despre elevi, studenţi*) (*mai ales în trecut*) Care este apreciat cu nota maximă (la

examene).

EMÍR ~i *m*. 1) Titlu dat guvernatorilor sau principilor domnitori din unele ţări musulmane. 2) Persoană care poartă acest titlu.

EMISÁR I ~e *n*. Bazin sau canal unde se colectează apele uzate sau cele menajere, provenite de la întreprinderi industriale sau din centre populate.

EMISÁR II ~i *m*. 1) Agent al unui stat, împuternicit să îndeplinească o misiune secretă (neoficială). 2) *fig*. Persoană trimisă undeva să îndeplinească o anumită misiune.

A EMÍTE emít *tranz*. 1) (*ipoteze*, *teorii*, *opinii*) A exprima în termini neţi sau într-o formă precisă; a lansa; a enunţa. 2) (*legi*, *decrete*) A pune în vigoare în mod oficial; a elabora. 3) (*bancnote*, *hârtii de valoare*) A pune în circulaţie. 4) (*adeverinţe*, *acte oficiale*) A pune la dispoziţie ca urmare a unei solicitări. 5) (*raze de lumină sau de căldură*, *unde electromagnetice sau sonore* etc.). A împrăştia în toate direcţiile; a transmite radial; a radia; a iradia. 6) (*ştiri*, *veşti*, *informaţii*) A aduce la cunoştinţă publicului larg; a transmite; a comunica; a relata; a anunţa; a difuza.

EMOTÍV ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* 1) Care ţine de emoţii; propriu emoţiilor; de emoţie; emoţional. **Stare ~ă**. 2) (*despre persoane*) Care poate fi emoţionat cu uşurinţă; predispus la emoţii puternice; impresionabil. **Un copil ~.**

EMÓŢI//E ~i *f*. Stare afectivă intensă, de durată relativ scurtă, provocată de factori externi şi caracterizată printr-o bruscă perturbaţie fizică şi psihică.

A EMOŢIONÁ emoţionéz *tranz*. (*persoane*) A face să se emoţioneze.

A SE EMOŢIONÁ mă emoţionéz *intranz*. (*despre persoane*) A fi cuprins de o emoţie; a ajunge în stare emotivă.

EMPÍRIC ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* Care se bazează exclusiv pe experienţă şi pe simţuri. **Metodă ~ă.**

EMÚL ~i *m*. Persoană care, concurând cu cineva într-un domeniu oarecare de activitate, caută să-l egaleze sau să-l depăşească; concurent.

EMULÁŢI//E ~i *f*. Tendinţă de a egala sau de a întrece pe cineva într-un domeniu oarecare de activitate; întrecere; competiţie.

A EMULSIONÁ emulsionéz 1. *tranz*. 1) (*substanţe*) A transforma în emulsie. 2) (*suporturi fotografice*) A acoperi cu emulsie. **2**. *intranz*. (*despre substanţe*) A se transforma în emulsie; a forma o emulsie.

ENCICLOPEDÍE ~i *f*. Lucrare de tip lexicografic, care conţine informaţii complete dintr-un singur domeniu sau din toate domeniile de activitate umană. **Enciclopedia universală. Om-enciclopedie.**

ENCICLOPÉDIC ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* Care are caracter de enciclopedie; atotcuprinzător. **Dicţionar ~. A avea o pregătire ~ă.**

ENCICLOPEDÍST ~şti *m*. 1) *şi adjectival* Persoană care posedă cunoştinţe enciclopedice; om care denotă cunoştinţe vaste, în diverse domenii. **Un spirit ~.** 2) *ist.* Nume purtat de cugetătorii progresişti francezi din sec. XVIII, care s-au grupat în jurul „Enciclopediei ştiinţelor, artelor şi meşteşugurilor”.

ENERGÍ//E ~i *f*. 1) Capacitate de a acţiona efectiv, cu multă forţă şi fermitate; vitalitate fizică. 2) Mărime care este egală cu capacitatea unui sistem material de a efectua un lucru mecanic şi care există sub forme diferite. **~ mecanică**, **termică**, **electrică**.

A ENERVÁ enervéz *tranz*. A face să se enerveze.

A SE ENERVÁ mă enervéz *intranz*. A deveni din ce în ce mai nervos; a se irita.

ENIGMÁTIC ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* Care are caracter de enigmă; greu de pătruns cu înţelegerea; misterios.

ENÍGM//Ă ~e *f.* Lucru necunoscut sau greu de pătruns cu mintea omenească; mister; taină.

ENÓRM ~ă (~i, ~e) *adj.* 1) Care este de proporţii foarte mari; din cale afară de mare; gigantic; uriaş; colosal; imens. **O statuie ~ă. Pierderi ~e.** 2) *şi adverbial* Care depăşeşte cu mult limitele admisibile; anormal; exagerat. **Eforturi ~e. Am cheltuit ~ de mult.** 3) Care este foarte intens; foarte tare; foarte puternic; foarte viu. **Bucurie ~ă. Dureri ~e.**

ENORMIT//ÁTE ~ăţi *f.* 1) Caracter enorm; dimensiuni anormale sau exagerat de mari. **M-a impresionat ~atea pădurii.** 2) Greşeală foarte gravă; faptă sau vorbă de necrezut; absurditate. **Aceasta e o adevărată ~ate.**

A ENTUZIASMÁ entuziasméz *tranz.* (*persoane*) A face să se entuziasmeze.

A SE ENTUZIASMÁ mă entuziasméz *intranz.* (*despre persoane*) A căpăta tot mai mult entuziasm; a se înflăcăra; a se însufleţi; a se anima.

ENTUZIÁSM *n.* Stare de excitare puternică a spiritului, cauzată de un viu sentiment; imbold lăuntric puternic; elan; exaltare; înflăcărare; ardoare; avânt.

ENTUZIÁ//ST ~stă (~şti, ~ste) *adj. şi substantival* 1) (*mai ales despre persoane*) Care vădeşte entuziasm; plin de entuziasm. 2) Care este foarte devotat unei cauze sau idei. **Spirit ~.**

A ENUMERÁ enúmăr *tranz.* (*idei*, *fapte*, *evenimente*) A număra succesiv; a expune pe rând; a înşira; a cataloga.

ENUMERATÍV ~ă (~i, ~e) *adj.* Care enumeră.

ENÚNŢ ~uri *n.* 1) Succesiune de unităţi de limbă, care exprimă o judecată sau un conţinut complet. 2) *mat.* Formulare a datelor unei probleme.

A ENUNŢÁ enúnţ *tranz.* (*ipoteze*, *teorii*, *opinii*) A exterioriza printr-un enunţ; a exprima în termeni neţi sau într-o formă precisă; a lansa; a emite.

A EPATÁ epatéz *tranz. şi absolut* (*despre persoane şi manifestările lor, lucruri, fenomene etc.*) A uimi peste măsură; a ului; a stupefia. **El îi epata pe toţi cu eleganţa sa. Luxul lor epatează.**

A SE EPATÁ mă epatéz *intranz.* (*despre persoane*) A rămâne uluit; a fi puternic impresionat; a se extazia.

EPÁV//Ă ~e *f.* 1) Rest al unei nave naufragiate. 2) Urmă care rămâne după un cataclism. 3) *fig., fam., depr.* Persoană care a decăzut şi nu-şi mai găseşte locul în societate.

EPICÉNTR//U ~e *n.* 1) Punct de pe suprafaţa Pământului situat deasupra focarului unui cutremur de pământ. 2) Centru sau focar al unui eveniment. **~ul revoltei studenţeşti.**

EPIDEMÍ//E ~i *f.* 1) *med.* Maladie contagioasă, care se extinde în acelaşi timp şi în aceeaşi localitate asupra unui număr mare de fiinţe. 2) *fig., fam., depr.* Extindere prin contaminare a unei deprinderi (urâte), a unei mode etc. **~a scrisului. ~a copiatului.**

EPIGÓN ~i *m.* Succesor al unor predecesori iluştri (scriitori sau artişti) care imită fără spirit creator ideile şi metodele lor. **~ii lui Eminescu.**

EPIGRÁF ~e *n.* 1) Citat scurt, pus în capul unei opere sau al unui capitol pentru a sublinia ideea principală a scrierii. 2) *arh.* Inscripţie scurtă, făcută pe o piatră de mormânt sau pe faţada unei construcţii, a unui edificiu antic etc.

EPIGRÁFI//E ~i *f.* 1) Ştiinţă istorică auxiliară, care se ocupă cu studiul inscripţiilor vechi, făcute pe piatră, lemn, metal etc. 2) Totalitate de epigrafe (inscripţii vechi), care constituie obiectul unui studiu. **~a latină.**

EPILÓG ~uri *n.* Rezumat al unei lucrări literare, plasat la sfârşitul acesteia.

A EPILOGÁ epiloghéz *tranz.* 1) (*acţiuni*, *procese etc.*) A termina cu un epilog firesc. 2) *fig.* A spune

în plus, aducând comentarii lungi.

EPIS//ÓD ~oáde *n*. 1) Acţiune secundară într-o operă artistică (film, piesă, roman), menită să varieze expunerea. 2) Secvenţă (de mică importanţă) din viaţa unui om sau din desfăşurarea unui eveniment.

EPISTOLÁR ~ă (~i, ~e) *adj.* 1) Care ţine de epistole. **Relaţii ~e**. 2) Care are caracter de epistolă; realizat sub formă de epistolă. **Roman ~. Stil ~.**

EPÍSTOL//Ă ~e *f.* 1) Comunicare în scris, transmisă cuiva (de obicei, prin poştă); scrisoare; răvaş. 2) *literat.* Lucrare literară care are forma de scrisoare.

EPITÁF ~uri *n*. Inscripţie funerară, făcută pe placa de la mormântul cuiva.

EPITRÓP ~i *m*. 1) *înv.* Persoană care tutela pe cineva; om care avea grijă de o persoană incapabilă de a acţiona independent (minor, bătrân etc.) şi administra bunurile lui materiale. 2) *arh.* Administrator al unor bunuri, mai ales bisericeşti.

EPOCÁL ~ă (~i, ~e) *adj.* 1) Care formează o epocă. **Descoperire ştiinţifică ~ă.** 2) Care face epocă; de importanţă deosebită pentru o perioadă anumită; memorabil. **Întâlnire ~ă.**

ÉPOC//Ă ~i *f.* 1) Perioadă de timp din dezvoltarea istorică a omenirii sau a universului, marcată de anumite evenimente importante sau caracterizată printr-o stare de lucruri; eră. **~a bronzului**. 2) Timp marcat de un anumit eveniment sau de anumite fenomene caracteristice. **~ a marilor ninsori**.

EPOLÉ//T ~ţi *m*. Ornament militar, constând dintr-o fâşie mică de stofă, prinsă pe umăr şi indicând gradul militar (şi genul de arme). **Poartă ~ţi de general.**

A EPUIZÁ epuizéz *tranz*. 1) A face să se epuizeze; a consuma. 2) (*probleme*, *teme, discuţii* etc.) A trata sub toate aspectele; a cerceta din toate punctele de vedere.

A SE EPUIZÁ mă epuizéz *intranz*. 1) (*despre bunuri materiale*) A se termina prin folosire; a fi folosit până nu mai rămâne nimic; a se termina; a se sfârşi; a se consuma. 2) (*despre persoane*) A pierde forţa şi energia; a se obosi peste măsură; a se istovi; a se sfârşi; a se slei; a se extenua; a se consuma.

A EPURÁ epuréz *tranz*. 1) (*amestecuri*, *soluţii*, *substanţe* etc.) A face pur prin eliminarea corpurilor străine. 2) *fig.* (*instituţii*, *organizaţii*, *întreprinderi*) A consolida prin eliminarea persoanelor necorespunzătoare; a curăţa. 3) (*gustul*, *moravurile*, *limba*, *biblioteci* etc.) A curăţa de lucruri inutile sau dăunătoare.

ERÁT//Ă ~e *f.* Listă anexată la sfârşitul unei cărţi, în care se trec rectificările greşelilor observate.

ÉR//Ă ~e *f.* 1) Perioadă de timp îndelungată, care porneşte de la un anumit eveniment sau fapt ce constituie punctul de la care începe numărătoarea anilor. 2) Perioadă de timp din dezvoltarea istorică a omenirii sau a universului, marcată de anumite evenimente importante sau caracterizată printr-o anumită stare de lucruri; epocă. **Era glaciară. Era cosmosului. Era atomului.**

EREDITÁR ~ă (~i, ~e) *adj.* 1) (*despre particularităţile fizice sau psihice ale fiinţelor*) Care se transmite prin ereditate. **Boală ~ă**. 2) *jur.* (*despre bunuri*, *privilegii, drepturi* etc.) Care se moşteneşte; transmis prin succesiune; moştenit. 3) Care vine de la strămoşi ca tradiţie sau obişnuinţă. **Duşman ~.**

EREDITÁTE *f.* Însuşire fundamentală a organismelor vii de a transmite caracterele şi particularităţile lor (morfologice, fiziologice, biochimice) la urmaşi.

ERETÍC ~i *m*. Persoană care propovăduieşte sau susţine o erezie.

EREZÍ//E ~i *f.* 1) Doctrină sau credinţă religioasă, născută ca opoziţie în sânul bisericii catolice şi persecutată de aceasta. 2) *fig*. Opinie, teorie sau

practică contrară celor fireşti sau considerate ca unicele juste; rătăcire.

A ERIJÁ erijéz *tranz*. (*monumente*, *statui* etc.) A pune în poziţie verticală; a înălţa.

A SE ERIJÁ mă erijéz *intranz*. (*despre persoane*) *fam., depr.* A se prezenta în mod ilegal sau din proprie iniţiativă. ~ **în rol de moralist**.

ERMÉTIC ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* 1) (*despre sisteme, dispozitive de închidere*) Care închide sau astupă la maxim de perfect; etanş. **Capac ~.** 2) (*despre recipiente*) Care nu permite nici intrarea, nici ieşirea fluidelor; etanş. **Vas ~.** 3) *fig.* Care este dificil sau imposibil de înţeles; impenetrabil; obscur. **Stil ~. Scriitor ~.**

ER//OÁRE ~óri *f.* Cunoştinţă greşită sau falsă despre realitate; viziune greşită; greşeală. ♦ **A induce (pe cineva) în ~,** a înşela (pe cineva); a amăgi.

ERONÁ//T ~tă (**~ţi**, **~te**) *adj. şi adverbial* Care conţine erori; constituind o eroare; fals; greşit; inexact. **Afirmaţie ~tă. Părere ~tă. A gândi ~.**

ERÓTIC ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* 1) Care ţine de dragoste; propriu dragostei. 2) (*despre lucrări artistice*) Care proslăveşte dragostea; de dragoste. **Poezie ~ă.**

ERUDÍ//T ~tă (**~ţi**, **~te**) *adj.* 1) *şi substantival* (*despre persoane*) Care are erudiţie; cultivat; doct. 2) (*despre lucrări ştiinţifice*) Care denotă erudiţie.

ERUDÍŢIE *f.* Cunoaştere profundă şi temeinică a uneia sau a mai multor ştiinţe (mai ales umanistice), a surselor, documentelor şi textelor istorice.

A ERÚPE erúpe *intranz*. 1) (*despre lavă*, *magmă*, *petrol*, *gaze*) A ieşi cu putere printr-o deschizătură îngustă; a ţâşni; a izbucni. 2) (*despre vulcani*) A produce erupţie. 3) (*despre pete*, *beşicuţe* etc.) A se forma în număr mare pe piele.

ERZÁŢ ~uri *n*. 1) Produs calitativ inferior unui alt produs pe care îl substituie şi cu care are doar o asemănare aparentă; surogat. 2) *fig*. Rezultat al unei contrafaceri.

A ESCALADÁ escaladéz *tranz*. (*obstacole înalte*) A frece, căţărându-se sau folosind o scară.

ESCÁL//Ă ~e *f.* 1) Oprire prevăzută a unei nave maritime sau aeriene, făcută pe cursul itinerarului pentru a îmbarca sau a debarca pasagerii (sau mărfurile) şi pentru aprovizionare. **A face o ~ă în port.** 2) Localitate unde se face o asemenea oprire.

ESCAPÁD//Ă ~e *f.* 1) Plecare de scurtă durată de acasă sau de la serviciu, făcută uneori pe ascuns, cu scopul de a petrece sau de a se odihni. 2) Părăsire pentru scurt timp a obligaţiilor şi obişnuinţelor cotidiene.

A SE ESCHIVÁ mă eschivéz *intranz*. (*despre persoane*) 1) A se da la o parte, folosind şiretenia sau frauda; a se sustrage ~ **de la muncă**. 2) A se retrage, evitând să fie văzut. **Când l-a văzut, el s-a eschivat.**

A ESCORTÁ escortéz *tranz*. 1) (*persoane oficiale*) A conduce sub escortă; a acompania pentru a face onoare sau pentru a asigura securitatea în timpul deplasării; a însoţi. 2) (*deţinuţi*) A ţine sub escortă; a avea în pază pentru a împiedica să fugă. **A escorta un arestat**. 3) (*nave comerciale sau de transport*) A proteja de atacul inamicului. **Escadrila escortează două nave petroliere.**

ESCÓRT//Ă ~e *f.* 1) Grup de oameni înarmaţi care însoţesc un deţinut în timpul mersului, păzindu-l să nu fugă. 2) Grup de oameni care însoţesc un înalt demnitar pentru a-l onora sau pentru a-i asigura securitatea; suită.

ESCRÓC ~i *m*. Persoană care obţine anumite bunuri nemeritate prin înşelătorii şi prin manevre frauduloase; om care face şarlatanii; pungaş; şarlatan.

A ESCROCÁ escrochéz *tranz*. (*persoane*) A înşela printr-o escrocherie; a păgubi prin manopere frauduloase.

ESCROCHÉRI//E ~i *f.* Faptă de escroc; şarlatanie; pungăşie.

ESÉNŢ//Ă I ~e *f.* Ansamblu de trăsături fundamentale stabile ale unui lucru, care fac ca acesta să se deosebească de altele; natură internă a unui lucru. **Trebuie să vezi ~a problemei.**

ESÉNŢ//Ă II ~e *f.* Substanţă mirositoare concentrată sau amestec de asemenea substanţe, extrase din plante şi folosite în stare diluată în parfumerie sau în cofetărie.

ESENŢIÁL ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* 1) Care constituie esenţa unui fenomen sau lucru; de esenţă. **Trăsătură ~ă.** 2) Care este de primă importanţă; foarte important; principial; primordial. **Deosebire ~ă.**

ESÉU ~ri *n.* Lucrare literară, filozofică sau ştiinţifică în proză, de factură liberă, care tratează un subiect fără a-l epuiza.

ESPERÁNTO *n. numai la sing. lingv.* Limbă artificială, creată la sfârşitul sec. XIX cu scopul de a servi drept limbă internaţională.

ESTÉ//T ~ţi *m.* Adept al estetismului.

ESTÉTIC ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* 1) Care ţine de estetică; propriu esteticii. **Principiii ~e.** 2) Care este în corespundere cu normele esteticii. **Gust ~. Comportament ~.**

ESTÉTICĂ *f.* Ştiinţă care studiază formele frumosului în artă (considerată ca cea mai înaltă formă de creare şi de receptare a frumosului) şi în viaţă.

ESTETÍSM *n.* Curent în artă, care absolutizează latura estetică, aspectul formal al artei, neglijând importanţa conţinutului artistic.

A ESTIMÁ estiméz *tranz.* (*obiecte*) A examina calitativ şi cantitativ, stabilind valoarea; a aprecia; a evalua; a preţui. **~ importanţa unei lucrări. ~ preţul unei construcţii.**

A ESTOMPÁ estompéz *tranz.* 1) (*desene*) A prelucra cu o estompă. 2) (*contururile unui desen*) A slăbi din intensitate, dotând cu o umbră imprecisă. 3) A face să se estompeze; a atenua; a dilua; a slăbi.

A SE ESTOMPÁ mă estompéz *intranz.* (*despre imagini, culori, senzaţii* etc.) A deveni mai puţin intens; a se face vag; a se atenua; a se dilua; a slăbi. **Durerea s-a estompat.**

ESTOMPÁ//T ~tă (**~ţi**, **~te**) *adj.* 1) (*despre desene, tablouri*) Care are umbrele şi contururile şterse, potrivite cu o estompă. 2) *fig.* Care se vede ca prin ceaţă; cu contururi neclare; ceţos; şters; vag.

A ESTORCÁ estorchéz *tranz.* 1) (*lucruri, favoruri* etc.) A obţine prin mijloace necinstite. 2) (*persoane*) A despuia de bani sau de alte bunuri materiale; a jecmăni; a jefui; a jumuli.

EŞAFÓD ~uri *n. arh.* (*în Evul Mediu*) Platformă de lemn înălţată în pieţele publice, destinată executării condamnaţilor la moarte.

A EŞALONÁ eşalonéz *tranz.* 1) (*acţiuni, manifestări*) A distribui în timp; a repartiza la date succesive. 2) (*lucruri*) A dispune la anumite distanţe unele de altele. 3) (*trupe militare*) A dispune pe eşaloane.

EŞÁRF//Ă ~e *f.* 1) Fâşie de formă dreptunghiulară, confecţionată din stofă sau tricotată, care se poartă în jurul gâtului sau pe umeri (în scopuri decorative sau pentru a proteja de frig); fular. 2) Fâşie lungă de stofă, care se poartă de-a curmezişul pieptului, ca semn al unei distincţii, al unei funcţii sau demnităţi.

EŞÉC ~uri *n.* Nerealizare a unei acţiuni, la care s-a depus un efort fizic sau intelectual susţinut; insucces; nereuşită. **A suferit un mare ~.**

A EŞUÁ eşuéz *intranz.* 1) (*despre persoane*) A suferi un eşec. 2) (*despre acţiuni*) A se termina printr-un eşec. 3) (*despre nave*) A se aşeza cu fundul pe un banc de nisip; a se împotmoli în nisip.

A ETAJÁ etajéz *tranz.* A face să se etajeze; a

suprapune.

A SE ETAJÁ se etajează *intranz*. A se dispune în etaje; a se aşeza în rânduri suprapuse; a se suprapune.

A ETALÁ etaléz *tranz*. 1) (*merite*, *bunuri materiale sau spirituale* etc.) A demonstra cu ostentaţie publicului; a exhiba. ~ **erudiţia**. ~ **talentul**. 2) (*mărfuri de vânzare*) A expune în vitrină.

ETAL//ÓN ~oáne *n*. *şi adjectival* Model legal de mare precizie al unei unităţi de măsură a greutăţii, lungimii, timpului etc., care serveşte ca bază de comparare. **~ul metrului. ~ul kilogramului. Ceas-etalon. Gram-etalon.**

A ETALONÁ etalonéz *tranz*. 1) (*instrumente de măsură*) A verifica cu ajutorul unui etalon. ~ **un termometru**. 2) (*scara unor instrumente de măsură*) A grada în conformitate cu un etalon. ~ **scara unui manometru**. 3) (*măsuri-model*) A compara cu un etalon; a determina cu ajutorul unui etalon. **A etalona metrul**.

A ETANŞÁ etanşéz *tranz*. (*aparate*, *recipiente*, *încăperi* etc.) A face să fie etanş; a aduce în stare de etanşietate. **A etanşa ferestrele unei încăperi.**

ETÁTE *f*. Timp socotit de la naşterea unei fiinţe până la un anumit moment din viaţa ei; vârstă. ♦ **(A fi) în ~,** (a fi) la o vârtsă înaintată, respectabilă.

A ETATIZÁ etatizéz *tranz*. 1) (*pământuri*, *imobile*, *întreprinderi* etc.) A trece din proprietate particulară în proprietatea statului; a naţionaliza. 2) (*instituţii*, *organizaţii*) A trece de sub conducere particulară sub conducerea statului.

A ETERIZÁ eterizéz *tranz*. 1) (*pacienţi sau organe, părţi ale corpului acestora*) A anestezia cu eter. 2) A face să se eterizeze.

A SE ETERIZÁ mă eterizéz *intranz*. A obţine caracter de eter; a deveni diafan ca eterul.

ETÉRN ~ă (**~i**, **~e**) *adj*. Care nu are nici început, nici sfârşit în timp; în afara timpului; veşnic. **Primăvară ~ă. Viaţă ~ă. Dragoste ~ă.**

ETERNITÁTE *f*. 1) Fiinţare fără sfârşit. 2) Caracter etern. 3) Perioadă de timp foarte lungă. **Despărţirea a durat o ~e.** 4) Durată având un început, dar neavând sfârşit.

A ETERNIZÁ eternizéz *tranz*. A face să dureze la nesfârşit; a face să devină etern; a înveşnici.

A SE ETERNIZÁ se eternizează *intranz*. A rămâne în memorie pentru posteritate.

ETEROGÉN ~ă (**~i**, **~e**) *adj*. (*în opoziţie cu* **omogen**) 1) Care este de natură sau de origine diferită. **Eroi ~i. Substanţe ~e.** 2) Care este compus din elemente diferite. **Amestec ~. Concepţie ~ă.**

ÉTIC ~ă (**~i**, **~e**) *adj*. 1) Care ţine de morală; propriu moralei. **Principiu ~.** 2) Care este în corespundere cu principiile morale dintr-o anumită epocă; bazat pe morală. **Comportament ~.**

A ETICHETÁ etichetéz *tranz*. 1) (*obiecte*) A marca cu o etichetă. 2) *fig*. (*persoane*) A caracteriza pe baza calităţilor interne sau externe; a numi; a face; a taxa; a califica; a considera. 3) *fig*. (*idei*, *concepţii*) A clasa după anumite criterii.

ETICHÉT//Ă I ~e *f*. 1) *comerţ* Bucată de hârtie, carton etc. care se fixează pe un obiect pentru a indica conţinutul, destinaţia, preţul şi alte informaţii. 2) *tehn. inform.* Semn sau ansamblu de semne servind pentru a indica o anumită instrucţiune în programul unui calculator; marcă; tag.

ETICHÉTĂ II *f*. Ceremonial stabilit prin tradiţie şi obişnuit în relaţiile diplomatice sau cu ocazia unor acte solemne; protocol. **Aşa presupune ~.**

ETIMOLOGÍ//E ~i *f*. *lingv*. 1) Ramură a ştiinţei lingvistice, care studiază provenirea cuvintelor, stabilind evoluţia formei şi a sensului lor. 2) Stabilire a originii unui cuvânt.

A ETIRÁ etiréz *tranz*. (*metale*) A alungi sau a întinde prin tragere.

ÉTNIC ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* 1) Care ţine de rasă sau de etnie; referitor la rasă sau etnie. **Apartenenţă ~că.** 2) Care ţine de cultura materială şi spirituală a unui popor; bazat pe cultura materială şi spirituală a unei rase sau etnii. **Comunitate ~că.**

ETÚV//Ă ~e *f.* Instalaţie cu temperatură înaltă, destinată menţinerii unor substanţe sau piese la temperatură ridicată, în scopul sterilizării sau al deparazitării.

EUFONÍ//E ~i *f. fonet., poet.* Succesiune de sunete vocale şi consonante, care produce o impresie plăcută auzului.

EUNÚC ~i *m. înv.* Bărbat castrat, care îndeplinea la turci funcţia de paznic al haremului sultanului.

EUROPARLAMENTÁR I ~i *m.* Deputat în Parlamentul European; membru ales în Parlamentul Uniunii Europene.

EUROPARLAMENTÁR II ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* Care se referă la Parlamentul Uniunii Europene; propriu Parlamentului Uniunii Europene. **Alegeri ~e. Comisie ~ă.**

A EUROPENIZÁ europenizéz *tranz*. A face să se europenizeze; a occidentaliza.

A SE EUROPENIZÁ mă europenizéz *intranz*. A adopta limba, cultura şi obiceiurile europenilor; a deveni asemănător cu europenii occidentali; a se occidentaliza.

EUROSCÉPTIC ~i *m. şi adjectival* Persoană care manifestă euroscepticism.

EUROSCEPTICÍSM *n.* Atitudine defavorabilă faţă de procesele economice şi politice de integrare europeană.

EV évuri *n*. Perioadă mare din istoria omenirii, care se distinge prin anumite trăsături proprii. ♦ **Evul Mediu,** perioadă istorică, care se extinde de la apariţia modului de producţie feudal până la începutul celui capitalist.

A EVACUÁ evacuéz *tranz*. 1) (*spaţii*, *localităţi*, *regiuni*, *imobile* etc.) A părăsi în masă (din necesitate sau prin ordin). 2) (*persoane*, *bunuri materiale*, *animale*) A expedia în mod organizat dintr-o regiune expusă primejdiei (în timp de război sau în timpul dezlănţuirii calamităţilor naturale), pentru a preveni eventuale distrugeri. 3) (*răniţi*, *bolnavi* etc.) A transporta din teatrul operaţiilor militare în spatele frontului. 4) (*trupe militare*) A scoate din motive tactice sau sub presiunea inamicului (dintr-o regiune sau dintr-o localitate deţinute anterior); a retrage. 5) (*gaze*, *apă*, *reziduuri* etc.) A elimina printr-o operaţie specială. 6) (*fecale*) A elimina din intestine.

A EVADÁ evadéz *intranz*. 1) (*despre deţinuţi*) A scăpa din detenţie prin fugă şi pe ascuns; a fugi. **A evada din închisoare.** 2) A se izola de tumultul vieţii; a se retrage. **~ în lectură**. **~ la ţară**.

A EVALUÁ evaluéz *tranz*. 1) (*bunuri destinate vânzării*) A examina calitativ şi cantitativ, stabilind preţul; a preţui; a aprecia; a estima. **A evalua costul unui produs.** 2) (*greutatea*, *durata*, *măsura*, *cantitatea*, *numărul*, *mărimea unui lucru*) A determina cu aproximaţie.

A EVANGHELIZÁ evanghelizéz *tranz*. A face să se evanghelizeze; a creştina.

A SE EVANCHELIZÁ mă evanghelizéz *intranz*. A trece la creştinism; a se creştina.

EVANTÁI ~e *n*. Obiect pliabil, din hârtie, mătase sau alte materiale, folosit mai ales de femei pentru a-şi face vânt.

A EVAPORÁ evápor *tranz*. A face să se evapore; a vaporiza.

A SE EVAPORÁ mă evápor *intranz*. 1) (*despre lichide*) A se transforma în vapori; a trece din stare lichidă în stare gazoasă; a se vaporiza. 2) *fig. fam.* (*despre persoane*) A se face nevăzut; a înceta să mai

fie în câmpul vizual; a dispărea; a pieri.

A EVAZÁ evazéz *tranz.* (*obiecte*) A lărgi la una din extremităţi. **A evaza pantalonii.**

EVAZÍV ~ă (**~i**, **~e**) *aadj. şi adverbial* Care este lipsit de claritate şi precizie; imprecis; vag. **Răspuns ~.**

EVENIMÉNT ~e *n.* Întâmplare de importanţă pentru om sau pentru societate.

A EVENTRÁ eventréz *tranz. med.* (*persoane*) A opera la vintre.

EVENTUÁL ~ă (**~i**, **~e**) *adj. şi adverbial* Care se poate întâmpla în viitor; posibil în viitor. **O ~ă întâlnire la vârf. Dacă o voi întâlni ~, am să-i spun totul.**

EVGHENIC//ÓS ~oásă (**~óşi**, **~oáse**) *adj. arh.* Care ţine de evghenie; propriu nobililor; nobil.

EVGHÉNI//E ~i *f. arh.* Condiţie de nobil; nobleţe; boierie.

A EVIDÁ evidéz *tranz.* (*obiecte din lemn sau din alt material*) A lăsa vid în interior, scoţând o parte de materie; a exciza; a scobi.

EVIDÉN//T ~tă (**~ţi**, **~te**) *adj. şi adverbial* Care se impune şi nu necesită dovezi; manifest; neîndoielnic; vădit. **Un furt intelectual ~.**

EVIDÉNŢ//Ă ~e *f.* 1) Caracter evident. ♦ **A scoate** (*sau* **pune**) **în ~ă,** a face să apară clar; a reliefa; a evidenţia; a sublinia. 2) Oglindire (într-un document) a stării de lucruri într-un anumit domeniu. ♦ **A ţine ~a,** a avea la îndemână tabloul stării de lucruri dintr-un anumit domeniu.

A EVIDENŢIÁ evidenţiéz *tranz.* 1) A face să se evidenţieze; a reliefa; a distinge; a remarca; a deosebi. 2) (*meritele sau succesele unei persoane*) A recunoaşte în mod oficial.

A SE EVIDENŢIÁ mă evidenţiéz *intranz.* (*mai ales*, *despre persoane şi manifestările lor*) A se manifesta în mod deosebit; a se distinge; a se reliefa; a se remarca; a se afirma; a se impune; a se deosebi; a se diferenţia; a diferi; a se ilustra; a excela.

A EVÍNGE evíng *tranz. rar* A supune unei evicţiuni; a face să sufere o evicţiune.

A EVIRÁ eviréz *tranz.* 1) (*fiinţe*) A lipsi de glandele sexuale pe cale terapeutică sau chirurgicală; a jugăni; a scopi; a castra; a steriliza; a emascula. 2) *fig.* A face să se evireze; a emascula.

A SE EVIRÁ mă eviréz *intranz.* A-şi pierde vigoarea; a deveni impotent; a se emascula.

A EVITÁ evít *tranz.* 1) (*persoane*, *discuţii* etc.) A înconjura în mod intenţionat, ferindu-se; a ocoli; a eluda. ~ **o întâlnire**. ~ **o ceartă**. ~ **inamicul.** 2) (*acţiuni reprobabile*) A preîntâmpina pentru a nu se produce. 3) A ocoli, apelând la motive false. ~ **munca fizică**.

EVITÁBIL ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* (*în opoziţie cu* **inevitabil**) Care poate fi evitat. **Un final ~.**

EVLÁVIE *f.* 1) Sentiment religios, manifestat în îndeplinirea scrupuloasă a practicilor bisericeşti; pietate; cucernicie. 2) *fig.* Atitudine de respect şi duioşie faţă de cineva sau ceva; pietate.

EVLAVI//ÓS ~oásă (**~óşi**, **~oáse**) *adj. şi substantival* (*despre persoane*) Care este stăpânit de evlavie; plin de evlavie; cuvios; cucernic; pios; religios.

A EVOCÁ evóc *tranz.* 1) (*fapte*, *evenimente din trecut*) A aduce în memorie; a aminti. 2) (*persoane*, *lucruri din trecut* etc.) A descrie (prin cuvinte) cu multă măiestrie artistică.

EVOCAT//ÓR ~oáre (**~óri**, **~oáre**) *adj.* Care are proprietatea de a evoca ceva; cu putere de evocaţie. **Imagine ~oare**.

A EVOLUÁ evoluéz *intranz.* 1) A trece printr-o serie de schimbări spre o treaptă superioară; a se afla în evoluţie; a progresa; a propăşi; a se dezvolta; a se transforma. 2) A-şi urma cursul (firesc); a decurge. **Boala ~ează normal**. 3) (*despre avioane*,

nave etc.) A descrie mişcări circulare; a executa evoluţii; a se roti. 4) (*despre trupe*) A-şi schimba poziţia printr-o serie de manevre. 5) *sport* A susţine un meci; a juca. 6) (*despre artişti*, *echipe*, *ansambluri, formaţii, trupe* etc..) A se prezenta în faţa publicului în cadrul unei competiţii sportive sau în cadrul unui program artistic; a se produce.

EVOLÚŢI//E ~i *f.* Proces treptat de dezvoltare continuă; dezvoltare gradată relativ lentă; schimbare; transformare. **~ia lucrurilor**. **~ia unei specii biologice**. **~ia ideilor**.

A EXACERBÁ exacerbéz *tranz*. (*dureri*, *sentimente*, *pasiuni* etc.) A aduce la paroxism; a intensifica în cel mai înalt grad.

EXÁC//T ~tă (**~ţi**, **~te**) *adj.* 1) (*despre lucruri*) Care corespunde totalmente realităţii şi adevărului; conform realităţii şi adevărului; întocmai; precis. 2) Care reproduce cu fidelitate realitatea, originalul sau modelul; conform originalului. **Copie ~tă a unui text**. 3) Care este egal cu o mărime supusă măsurii; precis. **Valoare ~tă**. 4) (*despre persoane*) Care face cele promise la timpul convenit; punctual.

EXACTITÁTE *f.* Caracter exact.

EXACTITUDÍN//E ~i *f. v.* **EXACTITATE**.

A EXAGERÁ exageréz *tranz*. 1) (*fapte*) A denatura, mărind proporţiile reale; a prezenta în proporţii denaturate. 2) (*realitatea*) A deforma mărind proporţiile unui fapt; a denatura.

A EXALÁ exál *tranz*. (*mirosuri*, *arome, parfumuri, gaze*, *vapori* etc.) A împrăştia în toate părţile; a face să prindă spaţii tot mai largi; a răspândi; a propaga; a degaja; a emana.

A EXALTÁ exaltéz *tranz*. 1) A face să se exalteze; a însufleţi; a înflăcăra; a anima. 2) A trata cu exaltaţie; a ridica în slăvi; a slăvi; a preamări; a glorifica; a elogia.

A SE EXALTÁ mă exaltéz *intranz*. A se ridica deasupra unei stări de spirit ordinare; a căpăta tot mai mult suflet, elan; a se însufleţi; a se înflăcăra; a se anima.

EXALT//ÁRE ~ări *f.* Stare de excitare puternică a spiritului, cauzată de un viu sentiment; imbold lăuntric puternic; ardoare; entuziasm; înflăcărare; elan.

EXALTÁ//T ~tă (**~ţi**, **~te**) *adj.* (*despre persoane şi manifestările lor*) Care s-a exaltat; aflat în stare de excitare puternică a spiritului; entuziasmat; înflăcărat. **Spirit ~.**

A EXAMINÁ examinéz *tranz*. 1) (*elevi*, *studenţi*, *candidaţi la un post* etc.) A supune urnii examen; a face să răspundă pentru a verifica cunoştinţele, competenţele; a întreba; a interoga; a asculta; a chestiona. 2) (*lucruri*, *situaţii* etc.) A privi cu atenţie (pentru a cunoaşte mai bine); a analiza din toate punctele de vedere; a cerceta; a studia; a investiga. 3) (*bolnavi*) A cerceta pentru a pune diagnosticul şi pentru a stabili tratamentul. **Medicul ~ează pacientul.**

A EXASPERÁ exasperéz *tranz*. A aduce în stare de iritare excesivă; a enerva foarte mult.

EXASPERÁN//T ~tă (**~ţi**, **~te**) *adj.* Care exasperează. **Un comportament ~.**

EXASPER//ÁRE ~ări *f.* Stare de iritare puternică; enervare extremă; supraexcitare.

A EXCAVÁ excavéz *tranz*. (*pământ*) A săpa făcând o cavitate (mai ales cu excavatorul).

A EXCEDÁ excedéz *tranz*. 1) A depăşi din punct de vedere cantitativ sau calitativ. 2) (*despre stări sufleteşti sau fizice*) A cuprinde brusc şi cu putere; a copleşi; a năvăli; a năboi; a năpădi.

A EXCELÁ exceléz *intranz*. A fi excelent; a se manifesta în mod deosebit; a se distinge; a se remarca; a se reliefa; a se evidenţia; a se deosebi; a se diferenţia; a diferi.

EXCELÉN//T ~tă (**~ţi**, **~te**) *adj.* Care excelează; impunător prin calităţile sale; minunat.

EXCELÉNŢ//Ă ~e *f.* 1) Titlu onorific, folosit ca adresare pentru anumiţi demnitari (ambasadori, miniştri etc.). 2) Caracter excelent. ♦ **Prin ~**, a) într-un mod foarte reprezentativ, caracteristic; b) în cel mai înalt grad; cu deosebire; eminamente.

EXCÉNTRIC ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* Care depăşeşte limitele bunului simţ; ieşit din comun; extravagant; neobişnuit; ciudat; bizar. **Persoană ~ă**. **Coafură ~ă**. 2) (*despre puncte*) Care este situat în afara centrului unei figuri.

A EXCEPTÁ exceptéz *tranz*. A lăsa la o parte; a da afară; a lipsi de atenţie; a exclude; a elimina; a înlătura.

EXCÉPŢI//E ~i *f.* Ceea ce vine în contradicţie cu normele generale, obişnuite. ♦ **Cu excepţia** (**cuiva** *sau* **a ceva**), în afară de (cineva sau ceva); exceptând. ♦ **Fără ~,** fără deosebire. ♦ **De ~,** care constituie o excepţie; excepţional.

EXCEPŢIONÁL ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* 1) Care constituie o excepţie. **Un caz ~.** 2) Care se distinge prin anumite calităţi şi suscită mirare sau admiraţie; curios; neobişnuit; nemaipomenit; nemaiauzit; extraordinar; insolit. **Capacităţi muzicale ~e.**

EXCÉS ~e *n*. Ceea ce depăşeşte limitele normalului; abuz. **~ de viteză**. ♦ **Cu ~,** fără măsură; exagerat. ♦ **Fără ~,** moderat**.** ♦ **~ de putere,** acţiune care depăşeşte prevederile legii.

EXCESÍV I ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* Care constituie un exces; depăşind limita dorită sau admisibilă; peste măsură; exagerat. **Temperaturi ~e.**

EXCESÍV II *adv*. Peste măsură (de); din cale afară (de); exagerat. **Fire ~ de zbuciumată.**

A EXCITÁ excít *tranz*. 1) *fiziol*. (*ţesuturi*, *organe*, *celule şi funcţii ale lor*) A face să-şi intensifice activitatea; a stimula. 2) (*sisteme fizice*) A prevedea cu un surplus de energie. 3) (*maşini electrice*) A asigura cu un câmp magnetic. 4) (*persoane*) A face să se excite; a întărâta; a stârni; a irita; a aţâţa; a zădărî.

A SE EXCITÁ mă excít *intranz*. 1) A ajunge în stare de iritaţie. 2) A deveni senzual.

A EXCÍZÁ excizéz *tranz*. *med*. 1) (*tumori*, *organe sau părţi ale unor organe bolnave*) A înlătura printr-o intervenţie chirurgicală; a scoate printr-o excizie; a extirpa. 2) (*obiecte de lemn sau de alt material*) A lăsa vid în interior, scoţând o parte de materie; a evida; a scobi.

A EXCLAMÁ exclám *tranz*. (*cuvinte*, *sunete, fraze*) A rosti cu un ton ridicat, exprimând spontan o emoţie sau un sentiment.

EXCLAMÁŢI//E ~i *f.* Cuvânt sau strigăt, rostit cu o intonaţie deosebită, care exprimă o stare afectivă puternică. **A emite o ~e de surpriză.**

A EXCLÚDE exclúd *tranz*. 1) A da afară; a lăsa la o parte; a elimina; a înlătura; a excepta. **A ~ un candidat din concurs. A ~ pe cineva din serviciu, ca măsură represivă.** 2) A respinge ca finnd incompatibil, străin sau contrar. **A ~ orice amestec străin.**

A SE EXCLÚDE se exclúde *intranz*. A se respinge (unul cu altul) ca fiind incompatibili.

EXCLÚ//S I ~să (**~şi**, **~se**) *adj.* 1) Care a fost supus excluderii; înlăturat; îndepărtat; eliminat. **Jucător ~ din competiţie.** 2) (*despre lucruri, acţiuni*) Care nu poate avea loc; imposibil. **Împăcare ~să.**

EXCLÚS II *adv*. Cu neputinţă; imposibil; inadmisibil. **~ ca el să mai vină.**

EXCLUSÍV I *adv*. 1) Excluzând alte alternative; în exclusivitate; numai. 2) În afară de; cu excepţia; exceptând.

EXCLUSÍV II ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* 1) Care exclude orice împărţire; prevăzut numai pentru o singură persoană. **Privilegii ~e**. 2) Care exclude tot ce este străin sau jenant. **Pasiune ~ă de pictură.** 3) (*despre lucruri abstracte*) Care exclude orice alternativă. **Opiniii ~e.**

EXCLUSIVÍ//ST ~stă (~şti, ~ste) *adj. şi substantival* (*despre persoane*) Care manifestă exclusivism; refractar la părerile altora.

A EXCOMUNICÁ excomúnic *tranz*. (*persoane*) A exclude dintr-o comunitate religioasă; a supune unei anateme; a anatemiza; a afurisi; a blestema.

A EXCORIÁ excoriéz *tranz*. (*piele*) A face să se excorieze.

A SE EXCORIÁ se excoriáză *intranz*. (*despre piele*) A se răni uşor; a se juli; a se jupui; a se zdreli.

A EXCRETÁ excretéz *tranz*. (*substanţe inutile sau dăunătoare*) A elimina din organism; a evacua.

EXCÚRS ~uri *n*. Abatere de la subiectul tratat (în cursul unei expuneri orale sau scrise) pentru a lămuri o chestiune secundară. **A face un ~ în istoria picturii impresioniste.**

A EXECUTÁ execút *tranz*. 1) A realiza printr-un efort fizic sau spiritual. 2) (*exerciţii de gimnastică sau figuri de dans, de balet*) A face cu multă iscusinţă şi cu multă dexteritate. 3) (*melodii*, *piese muzicale*) A cânta în mod personal; a interpreta. 4) (*sancţiuni judiciare*, *măsuri* etc.) A aduce la îndeplinire; a transpune în fapt. 5) (*condamnaţi la moarte*) A supune la pedeapsa cu moartea. 6) (*sentinţe de condamnare la moarte*) A traduce în viaţă; a aplica. 7) (*debitori*) A face să-şi îndeplinească obligaţiile.

A SE EXECUTÁ mă execút *intranz*. 1) A proceda în modul corespunzător. 2) A se pune în dependenţă totală faţă de cineva; a da ascultare; a se supune.

EXECUTÁN//T ~tă (~ţi, ~te) *adj. şi substantival* (*despre persoane*) Care execută ceva (un ordin, o misiune, o lucrare etc.).

EXECUTÍV ~ă (~i, ~e) *adj.* Care are sarcina de a pune în aplicare legile, dispoziţiile unui organ superior (legislativ); obligat să execute legile, dispoziţiile. **Putere ~ă**. **Organ ~**.

EXECUT//ÓR I ~oáre (~óri, ~oáre) *adj. v.* **EXECUTANT**.

EXECUTÓR II ~i *m*. 1) Persoană care execută un condamnat; călău. 2) *jur.:* ♦ **~ judecătoresc,** funcţionar care execută hotărârile unei instanţe judecătoreşti. ♦ **~ testamentar,** persoană care asigură executarea ultimei voinţe a autorului unui testament.

EXEMPLÁR I ~e *n*. 1) Obiect făcând parte dintr-o serie de obiecte la fel; obiect dintr-o serie de obiecte care reproduc un tip comun. 2) Reprezentant izolat al unei specii; individ făcând parte dintr-o specie.

EXEMPLÁR II ~ă (~i, ~e) *adj.* 1) Care merită a fi luat drept exemplu (datorită calităţilor sale pozitive); pilduitor. **Cetăţean ~.** 2) Care poate servi drept avertisment; de învăţătură. **Pedeapsă ~ă**.

EXÉMPL//U ~e *n*. 1) Lucru, acţiune, persoană, conduită etc., care trebuie sau poate fi imitat; model. ♦ **A da** (*sau* **a fi**) **~ (pentru cineva),** a servi drept model de urmat (pentru cineva). 2) Fapt tipic, care este citat pentru a demonstra sau a sprijini o teză; pildă. 3) Lucru comparabil sau asemănător cu altul, despre care se vorbeşte.

A EXERCITÁ exércit *tranz*. 1) (*meserii, profesii*, *specialităţi* etc.) A pune în aplicare în mod sistematic; a practica; a profesa; a exersa. **Exercit meseria de cofetar.** 2) (*influenţă*, *drepturi*) A face să aibă efect. **A exercita influenţă asupra cuiva.**

EXERCÍŢI//U ~i *n*. 1) Activitate (fizică sau intelectuală) desfăşurată sistematic cu scopul formării sau perfecţionării anumitor deprinderi. 2) *milit.* Antrenament al soldaţilor în vederea însuşirii artei militare. 3) Ansamblu de acţiuni, mişcări etc., destinat să exerseze într-un domeniu particular. **~i vocale**. **~i gramaticale**. 4) Temă dată elevilor pentru a controla şi a consolida competenţele dobândite. 5): ♦ **În ~ul funcţiunii,** în timpul sau în cadrul serviciului legal (al unui funcţionar sau al unei persoane oficiale).

A EXERSÁ exerséz 1. *tranz*. A face exerciţii. **2**. *tranz*. (*meserii*, *profesii*, *specialităţi* etc.) A pune în aplicare în mod sistematic; a practica; a profesa; a exercita.

EXHAUSTÍV ~ă (**~i**, **~e**) *adj*. Care tratează un subiect epuizându-l; în întregime; complet.

A EXHIBÁ exhibéz *intranz*. (*merite*, *bunuri materiale sau spirituale* etc.) A demonstra cu ostentaţie publicului; a etala. **A-şi ~ hainele**.

EXHIBÍŢI//E ~i *f*. Prezentare ostentativă în public a unor lucruri.

EXHUMÁ exhuméz *tranz*. 1) (*cadavre*, *oseminte*) A scoate din mormânt; a dezgropa; a dezmormânta; a deshuma. 2) *fig*. A readuce în memorie; a scoate din uitare; a dezmormânta; a dezgropa; a deshuma.

EXIGÉN//T ~tă (**~ţi**, **~te**) *adj*. 1) Care vădeşte multe pretenţii faţă de ceva sau cineva; sever. **Un profesor ~.** 2) Care manifestă grijă sporită şi corectitudine în îndeplinirea anumitor obligaţii sau lucrări. **Un elev ~ în raport cu sine.**

EXIGÉNŢ//Ă ~e *f*. 1) Atitudine exigentă. **A da dovadă de ~ă.** 2) Caracter exigent. **Comportamentul său denotă ~ă.** 3) Sarcină sau condiţie care trebuie îndeplinită neapărat; cerinţă. **Lucrarea corespunde tuturor ~elor.**

EXÍL ~uri *n*. 1) (*în unele ţări*) Măsură represivă aplicată faţă de o persoană, constând în obligarea de a părăsi locul de trai în semn de pedeapsă; expulzare; deportare; surghiun. **A trimite în ~ pe cineva**. **~ politic.** 2) Situaţie a unei persoane supuse unei asemenea măsuri represive. **A fi în ~.** 3) Plecare benevolă din propria ţară a unei persoane, de regulă din motive politice; expatriere.

A EXILÁ exiléz *tranz*. A trimite în exil; a surghiuni; a deporta.

A SE EXILÁ mă exiléz *intranz*. A pleca în exil.

A EXISTÁ exíst *intranz*. 1) A se afla în realitate; a fi; a fiinţa. 2) (*despre fiinţe*) A se afla în viaţă; a fi viu; a trăi; a vieţui.

EXISTÉN//T ~tă (**~ţi**, **~te**) *adj*. Care există; aflat în realitate.

EXISTÉNŢ//Ă ~e *f*. 1) Faptul de a exista; fiinţare. 2) Viaţă a unui individ, considerată în durata şi conţinutul ei. 3) Totalitate a mijloacelor materiale necesare pentru trai.

A EXMATRICULÁ exmatriculéz *tranz*. (*elevi*, *studenţi*) A exclude dintr-o instituţie de învăţământ.

EXORBITÁN//T ~tă (**~ţi**, **~te**) *adj*. Care depăşeşte limitele normale; exagerat de mare; excesiv. **Preţ ~.**

A EXORCIZÁ exorcizéz *tranz*. (*în credinţele mistice*) (*diavolul*) A alunga din corpul omului, pronunţând cuvinte magice, rugăciuni sau descântece.

A EXORTÁ exortéz *tranz*. (*persoane*) A determina prin discursuri persuasive (să realizeze o acţiune); a îndemna.

EXÓTIC ~ă (**~i**, **~e**) *adj*. (*despre locuri*, *ţinuturi*) 1) Care se află foarte departe şi are trăsături neobişnuite. 2) (*despre plante*, *fructe*, *animale* etc.) Care provine dintr-o regiune foarte îndepărtată şi posedă însuşiri neobişnuite. 3) (*despre lucruri*, *persoane*) Care are un caracter sau un aspect neobişnuit.

EXOTÍSM *n*. 1) Caracter exotic. 2) Totalitate de lucruri şi fenomene exotice.

EXPANSÍBIL ~ă (**~i**, **~e**) *adj*. Care tinde să se dilate la nesfârşit; susceptibil de expansiune. **Gaz ~.**

EXPANSÍV ~ă (**~i**, **~e**) *adj*. (*despre persoane*) Care se exprimă cu efuziune; predispus să-şi deschidă cu uşurinţă sufletul; comunicativ; exuberant.

A EXPATRIÁ expatriéz *tranz*. A face să se expatrieze; a expulza.

A SE EXPATRIÁ mă expatriéz *intranz*. A părăsi patria, stabilindu-se cu traiul în altă tară; a emigra.

A EXPECTORÁ expectoréz *tranz*. (*flegmă*, *mucozităţi*) A elimina prin tuse din căile

respiratorii.

A EXPEDIÁ expediéz *tranz*. 1) (*corespondenţă*, *colete*, *mărfuri*) A trimite (prin poştă) la o destinaţie. 2) *fig., fam.* (*persoane*) A trimite în altă parte (pentru a se debarasa).

EXPEDIÉNT ~e *n*. 1) Procedeu (ingenios) de a ieşi dintr-o încurcătură. 2) Mijloc, adesea ilicit, de a procura bani.

EXPEDITÍV ~ă (**~i**, **~e**) *adj*. 1) Care îşi face repede şi cu uşurinţă obligaţiunile; activ. 2) Care rezolvă lucrurile repede şi fără ezitări. 3) *fig., fam.* (*despre persoane şi manifestările lor*) Care vădeşte grabă şi lipsă de respect.

EXPERIMÉNT ~e *n*. Procedeu de cercetare în ştiinţă, constând în provocarea intenţionată a unor fenomene pentru a le studia în anumite condiţii; experienţă.

A EXPERIMENTÁ experimentéz *tranz*. A verifica prin experimente.

EXPÉR//T ~ţi *m*. 1) Specialist cu o pregătire înaltă; om care posedă cunoştinţe fundamentale într-un anumit domeniu de activitate. 2) Specialist însărcinat de un organ de stat să facă o expertiză.

A EXPIÁ expiéz *tranz*. (*greşeli*, *fapte reprobabile*) A răscumpăra prin acţiunile ulterioare.

A EXPIRÁ expír 1. *tranz*. (*aer inspirat*) A elimina din plămâni în procesul respiraţiei. **2**. *intranz*. 1) (*despre contracte*, *convenţii* etc.) A înceta de a mai fi valabil. 2) (*despre perioade de timp*, *termene* etc.) A ajunge la sfârşit; a se consuma în întregime; a se împlini. 3) *fig*. A înceta de a mai trăi; a muri; a pieri; a deceda.

A EXPLICÁ explíc *tranz*. 1) (*persoane*) A face să înţeleagă; a lămuri. 2) (*lecţii*, *materie de studiu*) A expune oral în faţa auditoriului (într-o instituţie de învăţământ) cu scop instructiv; a preda. 3) (*cauze*, *motive* etc.) A afla printr-o analiză serioasă.

A SE EXPLICÁ mă explíc *intranz*. 1) A-şi motiva acţiunile sau vorbele; a se justifica. 2) A se edifica în privinţa unei chestiuni litigioase.

EXPLICÍ//T ~tă (**~ţi**, **~te**) *adj*. 1) (*în opoziţie cu* **implicit**) (*despre vorbe*, *idei*, *gânduri* etc.) Care este exprimat clar, concis şi nu lasă loc la nici un dubiu. 2) (*despre persoane*) Care se exprimă clar şi fără echivocuri.

A EXPLOATÁ exploatéz *tranz*. 1) *econ., societ.* (*colectivităţi*, *persoane*) A asupri, însuşind fără echivalent o parte a muncii străine. 2) (*state coloniale*) A asupri din punct de vedere politic şi economic, obţinând un profit maxim. 3) (*solul*, *bogăţiile naturale*, *zăcămintele minerale*) A prelucra în vederea obţinerii unui profit. 4) (*forţe şi mijloace de producţie*, *mecanisme*, *construcţii*, *edificii* etc.) A folosi conform destinaţiei. 5) *şi fig.* A folosi în mod abuziv, trăgând profit personal. **A ~ munca minorilor. A ~ din plin aceste circumstanţe favorabile.**

A EXPLODÁ explodéz 1. *intranz*. 1) (*despre explozive*, *proiectile*, *gaze* etc.) A produce explozie; a detona. 2) (*despre instalaţii care acţionează cu gaze sau substanţe explozive*) A se sfărâma sub acţiunea presiunii interne; a sări în aer. 3) (*despre vulcani*) A erupe brusc. 4) *fig*. (*despre persoane*) A interveni brusc şi violent într-o discuţie; a izbucni. **2**. *tranz*. (*bombe*, *proiectile* etc.) A face să producă explozie; a detona.

A EXPLORÁ exploréz *tranz*. 1) (*ţări*, *ţinuturi*, *regiuni necunoscute*) A cerceta cu grijă în scopuri ştiinţifice. 2) A analiza din toate punctele de vedere; a cerceta; a studia; a investiga. 3) (*zăcăminte minerale*) A cerceta pentru a determina posibilităţile de exploatare.

EXPLORATÓR ~i *m*. 1) Persoană care explorează ceva (o ţară, o regiune etc.) în scopuri ştiinţifice, economice, culturale etc. 2) *fig.* Persoană care descoperă noi drumuri, noi piste de cercetare într-un

domeniu de practică socială.

EXPONÁT ~e *n*. Obiect expus într-un muzeu, în cadrul unei expoziţii, într-o vitrină etc. ~ **de muzeu.**

EXPONÉN//T ~ţi *m*. 1) Persoană (sau grup de oameni) care reprezintă şi apără anumite idei, concepţii, interese. 2) *matem*. Semn (număr sau literă) scris sus la dreapta unei mărimi matematice, pentru a arăta puterea la care această mărime trebuie ridicată.

A EXPORTÁ expórt *tranz*. (*mărfuri*) A expedia în altă ţară pentru vânzare sau pentru schimb comercial.

EXPOZÉU ~ri *n*. 1) Expunere amănunţită şi sistematică a unor fapte, idei etc., făcută oral sau în scris; dare de seamă; analiză; raport. 2) Discurs scurt pe un subiect anume; comunicare.

EXPOZITÍV ~ă (**~i**, **~e**) *adj*. 1) Care are scopul de a explica. **Propoziţie ~ă.** 2) *did*. (*despre lecţii*) Care are caracter de expozeu; în formă de expunere. ♦ **Metodă ~ă,** metodă de predare în învăţământ, care constă în prezentarea conţinutului unei lecţii în formă de expozeu, de naraţiune.

EXPOZÍŢI//E ~i *f*. 1) Prezentare publică a unor opere de artă, a unor produse etc. 2) Totalitate de obiecte expuse. 3) Loc sau clădire unde sunt expuse obiecte speciale; salon. 4) *lit*. Parte iniţială a unei lucrări literare. 5) *fot*. Timp necesar pentru întipărirea imaginii pe un material fotosensibil.

EXPRÉ//S I ~să (**~şi**, **~se**) *adj*. 1) *şi substantival*: ♦ (**tren**) **~,** (tren) care merge la destinaţie cu o viteză mare, oprindu-se doar la un număr restrâns de staţii (principale). 2) (*despre scrisori*, *colete*) Care, în schimbul unei suprataxe, ajunge la destinatar mai repede decât în mod obişnuit.

EXPRÉ//S II ~să (**~şi**, **~se**) *adj*. 1) Care este exprimat cu claritate; clar; limpede; lămurit. **Un ordin ~.** 2) *şi adverbial* Care se realizează cu o intenţie specială; făcut din intenţie; deliberat; intenţionat. **A efectua o vizită ~ă. Am venit ~ pentru tine.** 3) *jur.* Care este formulat în termeni clari; exprimat fără echivoc. **O clauză ~ă.**

EXPRESÍV ~ă (**~i**, **~e**) *adj*. 1) Care exprimă ceva în mod clar şi adecvat; elocvent; semnificativ. **Un gest ~. O linişte ~ă**. 2) Care evocă ceva în mod viu şi plastic; sugestiv. **O fizionomie ~ă**.

A EXPRIMÁ exprím *tranz*, (*gânduri*, *sentimente*, *idei* etc.) A exterioriza prin cuvinte sau prin gesturi; a zugrăvi; a reda.

A SE EXPRIMÁ mă exprím *intranz*. A-şi reda gândurile sau sentimentele.

A EXPROPRIÁ expropriéz *tranz*. 1) *econ., societ.* (*producători*) A deposeda în mod forţat de produsele muncii şi de mijloacele de producţie. 2) (*proprietari*) A lipsi în mod forţat de mijloacele de producţie şi de bunurile acumulate (prin exploatarea muncii altora).

A EXPULZÁ expulzéz *tranz*. 1) (*persoane*) A obliga să părăsească ţara; a izgoni dintr-un stat. 2) A da afară; a forţa să iasă.

A EXPÚNE expún *tranz*. 1) (*gânduri*, *idei*, *concepţii* etc.) A reda prin cuvinte sau în scris; a relata. 2) (*obiecte*) A prezenta în faţa publicului, de obicei în scopuri comerciale. 3) (*obiecte, persoane*) A pune pentru a fi supus unei acţiuni. **L-ai expus primejdiei.** 4) (*filme*, *plăci fotografice*) A supune acţiunii luminii pentru a obţine un clişeu sau o fotografie. 5) A face să se expună.

A SE EXPÚNE mă expún *intranz*. A se afla într-o situaţie periculoasă sau neplăcută.

A EXPURGÁ expúrg *tranz*. (*cărţi*, *texte*) A curăţa, eliminând pasajele sau expresiile indecente, care contravin unor principii morale, idei politice sau ideologice.

EXTÁTIC ~ă (**~i**, **~e**) *adj*. 1) Care are caracter de extaz; caracteristic extazului. **Viziune ~ă**. 2) Care este în extaz. **Persoană ~ă**.

EXTÁZ ~e *n*. 1) Stare psihică de mare intensitate, când omul pare că pierde legătura cu lumea exterioară. 2) Stare de exaltare, provocată de o bucurie mare sau de o admiraţie extremă.

A EXTAZIÁ extaziéz *tranz*. A face să se extazieze.

A SE EXTAZIÁ mă extaziéz *intranz*. A ajunge în stare de extaz; a cădea în extaz.

EXTENSIÚN//E ~i *f*. 1) Acţiunea de a se extinde; extindere; mărire; creştere; amplificare. **~ea teritoriilor.** 2) *med*. Mişcare prin care un membru se întinde sau se alungeşte (în caz de luxaţie sau de fractură). **A avea o ~ a ligamenttelor la gambă.**

A EXTENUÁ extenuéz *tranz*. A face să se extenueze; a epuiza; a istovi.

A SE EXTENUÁ mă extenuéz *intranz*. A ajunge într-o stare de slăbiciune totală; a se obosi peste măsură; a se epuiza; a se sfârşi; a se slei; a se istovi.

EXTENU//ÁRE ~ări *f*. Acţiunea sau starea de a (se) extenua; oboseală extremă; istovire. **A ajunge în stare de ~are.**

EXTERI//ÓR I ~oáre *n*. 1) Parte de dinafară a unui obiect (şi spaţiul care-l înconjoară). **~ul unei case.** 2) Aspect al unei persoane (ţinuta, îmbrăcămintea, fizionomia, comportarea) care este accesibil privirii. **Are un ~ agreabil.**

EXTERI//ÓR II ~oáră (**~óri**, **~oáre**) *adj.* 1) Care este situat în spaţiul de dinafară a ceva (sau a cuiva); extern. **A efectua lucrări de amenajare ~oare.** 2) Care poate fi văzut de dinafară; vizibil. **Aspect ~**. **Manifestare ~oară**. 3) Care este dincolo de o limită; extern. ♦ **Comerţ ~**, comerţ făcut (de o ţară) cu ţările străine.

A EXTERIORIZÁ exteriorizéz *tranz*. (*idei*, *gânduri*, *sentimente* etc.) A face să se exteriorizeze.

A SE EXTERIORIZÁ se exteriorizează *intranz*. (*despre gânduri*, *idei*, *sentimente*) A căpăta manifestare exterioară (prin cuvinte, gesturi sau fizionomie).

EXTERITORIÁL ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* (*despre persoane diplomatice*) Care, aflându-se pe teritoriul unei ţări străine, are privilegiul de a se supune legilor ţării sale; supus principiului exteritorialităţii.

A EXTERMINÁ extérmin *tranz*. (*fiinţe*) A distruge în întregime; a nimici în masă; a extirpa.

EXTÉRN I ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* 1) Care este situat în spaţiul de dinafară a ceva (sau al cuiva); exterior. **Pereţii ~i ai clădirii.** 2) Care vine din afară; străin. **Ministerul de Afaceri Externe. Forţe ~e.** ♦ **Politică ~ă,** politică a unui stat în raport cu alte state. 3) (*despre medicamente şi felul lor de aplicare*) Care se aplică numai la suprafaţa corpului. **Medicament de uz ~.** 4) *mat.*: ♦ **Unghi ~,** unghi format de o latură a unui triunghi cu prelungirea altei laturi.

EXTÉRN II ~i *m*. 1) Elev care urmează cursurile la o şcoală, dar ia masa şi locuieşte în afara acesteia. 2) Student în medicină, care face practica într-un spital.

A EXTÍNDE extínd *tranz*. A face să se extindă.

A SE EXTÍNDE mă extínd *intranz*. A cuprinde spaţii tot mai largi; a se răspândi; a se întinde; a se propaga.

EXTÍNDER//E ~i *f*. Acţiunea de a (se) extinde.

A EXTIRPÁ extírp *tranz*. 1) (*plante dăunătoare*) A smulge din rădăcini. 2) (*tumori*, *organe sau părţi ale unor organe bolnave*) A înlătura printr-o intervenţie chirurgicală; a exciza. 3) *fig*. A distruge în întregime, din rădăcină; a nimici; a stârpi. **A ~ un obicei prost.**

A EXTORCÁ extorchéz *tranz*. (*lucruri*, *promisiuni*, *bunuri, favoruri* etc.) A obţine fără liberul consimţământ (prin ameninţări, violentă, şantaj) al deţinătorului. **A ~ pe cineva de bani.**

EXTRABUGETÁR ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* Care este în afara bugetului; neprevăzut de buget. **Mijloace ~e. Cheltuieli ~e. Venituri ~e.**

A EXTRÁGE extrág *tranz.* 1) (*substanţe*) A separa dintr-un material (prin diverse procedee). **A ~ benzina din petrol.** 2) (*zăcăminte minerale*) A dobândi prin extracţie; a scoate. **A ~ cărbune din mină.** 3) (*obiecte*) A scoate din locul în care s-a format sau în care a intrat. **~ un dinte**. **~ un glonte.** 4) (*citate*, *fragmente*) A copia (dintr-un text) cu un anumit scop. 5) *mat.* (*rădăcina pătrată sau cubică*) A determina prin calcul; a calcula.

EXTRAORDINÁR ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* 1) Care vine în contradicţie flagrantă cu normele obişnuite; ieşit cu totul din comun; neobişnuit; anormal. **Întâmplare ~ă.** 2) Care se distinge prin anumite calităţi şi suscită mirare sau admiraţie; curios; insolit; neobişnuit; excepţional; nemaipomenit; nemaiauzit. **Talent ~.** 3) (*despre persoane*) Care se deosebeşte vădit de toţi ceilalţi; înzestrat cu calităţi deosebite. **Un om ~.** 4) (*despre evenimente*, *şedinţe*, *adunări* etc.) Care nu a fost prevăzut din timp; în afara planului stabilit anterior. **Şedinţa ~ă a Parlamentului.**

EXTRÁS ~ e *n.* 1) Fragment scos dintr-o scriere sau dintr-un document (proces-verbal, regulament, lege etc.) ♦ **În ~,** reprodus parţial. 2) Articol dintr-o publicaţie comună (revistă, culegere) prezentat separat (sub formă de broşură).

EXTRAŞCOLÁR ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* Care este făcut în afara programului sau activităţii şcolare.

EXTRAURBÁN ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* Care este situat în afara oraşului; din afara oraşului.

EXTRAVAGÁN//T ~tă (**~ţi**, **~te**) *adj.* 1) Care depăşeşte limitele bunului simţ; ieşit din comun; bizar; neobişnuit; ciudat. **Idei ~te**. **Îmbrăcăminte ~tă**. 2) (*despre persoane*) Care acţionează contra bunului simţ; ieşit din comun; excentric.

EXTRAVAGÁNŢ//Ă ~e *f.* 1) Comportare extravagantă. 2) Caracter extravagant.

A SE EXTRAVAZÁ se extravazează *intranz. med.* (*despre sânge*, *lichide organice, tumori*) A se vărsa din canalele sale.

A EXTRĂDÁ extrădéz *tranz.* (*criminali*, *condamnaţi*) A preda la cerere, în conformitate cu convenţiile internaţionale, statului faţă de care s-a făcut vinovat.

EXTRÉM ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* 1) Care este la cel mai înalt grad; foarte mare; extraordinar. **Frumuseţe ~ă**. **Răutate ~ă**. ♦ **La ~,** foarte tare; în afara oricărei măsuri; până la ultima limită. 2) Care termină un spaţiu, o durată; aflat la cel mai îndepărtat punct; ultim**. Limită ~ă**.

EXTRÉM//Ă ~e *f.* 1) Partea cea mai îndepărtată a unei suprafeţe; limită maximă; margine; capăt. ♦ **A cădea dintr-o ~ în alta,** a trece de la o atitudine exagerată la alta, tot exagerată. ♦ **A cădea în ~,** a avea o atitudine greşită, exagerată. 2) *sport* Jucător al unei echipe de fotbal, hochei, handbal etc., care ocupă locul cel mai înaintat din stânga sau din dreapta. **A fi ~a dreaptă.**

EXTREMIT//ÁTE ~ăţi *f.* 1) Partea de la capătul unui spaţiu sau al unui lucru; parte extremă (a unui spaţiu sau lucru); capăt; terminaţie. **Mă aflu la ~ea dreaptă a peronului.** 2) *mai ales la pl.* Parte periferică a corpului; parte terminală a unui organ. 3) *la pl. societ.* Decizie sau acţiune extremă; abuz de violenţă. **A ajunge la ~ăţi**.

EXTRINSÉC ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* (*în opoziţie cu* **intrinsec**) Care nu aparţine esenţei unui lucru; străin de natura unui lucru sau fenomen. **Cauze ~e**.

A EZITÁ ezít *intranz.* (*despre persoane*) A fi în stare de incertitudine; a fi inapt de a lua o decizie; a sta la îndoială; a pregeta; a şovăi.

F

FABUL//ÓS ~oásă (**~óşi**, **~oásă**) *adj.* 1) (*despre averi*, *preţuri*, *sume de bani* etc.) Care depăşeşte imaginaţia; colosal de mare; foarte mare; extraordinar; fantastic. **A avea venituri ~oase.** 2) Care ţine de fabule, de domeniul imaginaţiei; imaginar. **Un personaj ~.**

FÁBUL//Ă ~e *f.* 1) *literat.* Creaţie literară alegorică de proporţii mici, de obicei în versuri, în care sunt satirizate unele moravuri umane, prin alegorie şi prin personificarea animalelor, plantelor sau lucrurilor. 2) *fig.* Relatare în care elementele imaginare nu se disting de cele reale; istorisire mincinoasă; plăsmuire. **Nu spune ~e! Nu este adevărat, e o ~ă.** 3) (*în creaţiile literare*) Sistem de fapte, în ordinea lor temporală şi cauzală, folosit ca material de către scriitor, într-un text narativ; schemă a acţiunii; element narativ; subiect; tramă. **Care este ~a acţiunii?**

FACHÍR ~i *m.* 1) (*în ţările din Orient*) Călugăr sau ascet musulman sau hindus, care practică exerciţiile ioga. 2) *prin ext.* Actor de circ sau de estradă, care, făcând uz de agerimea mâinilor şi rapiditatea gesturilor, produce iluzii optice; prestidigitator; iluzionist.

FACIÁL ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* Care ţine de faţă; propriu feţei. **Nerv ~.** **Pareză ~ă.**

FACÍL ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* 1) Care se face fără efort; uşor realizabil. **Operaţie ~ă.** **Calcul ~.** 2) Care necesită eforturi mici pentru realizare; realizat cu puţine eforturi. **Versuri ~e.** **Literatură ~ă.** 3) (*despre persoane şi caracterul*, *spiritul lor*) Care se acomodează cu uşurinţă; care se lasă mulţumit cu puţin. **Om ~.** **Spirit ~.**

FACILIT//ÁTE ~ăţi *f.* 1) Caracter facil. 2) *mai ales la pl*. Condiţie specială acordată unei persoane. **A beneficia de ~ăţi.**

FACSIMÍL ~e *n*. Reproducere exactă (prin copiere, fotografiere, scanare etc.) a unui text sau a unui desen.

FÁCTOR I ~i *m.* 1) Condiţie esenţială, care determină apariţia unui proces sau fenomen; element care contribuie la producerea unui fenomen sau proces. **~i externi, interni. ~ determinant.** 2) *mat*. Element constitutiv al unui produs; termen al unei înmulţiri. **~ul la înmulţire.** 3) *fiz*. Raport dintre două valori ale aceleiaşi mărimi. **~ de presiune**.

FÁCTOR II [*acc. şi* **factór**] **~i** *m.*: ♦ **~ poştal,** funcţionar la un oficiu poştal, care duce şi distribuie corespondenţa şi publicaţiile periodice destinatarilor; poştaş.

FACTÚR//Ă I ~i *f.* 1) Mod de organizare a elementelor sau a părţilor constituente ale unui ansamblu; constituţie; structură. 2) Constituţie intelectuală, psihică, morală etc. a unei persoane. 3) Caracter specific al unei opere de artă. **Roman de ~ă psihologică.**

FACTÚR//Ă II ~i *f.* 1) Act contabil sau comercial care indică cantitatea, calitatea şi preţul mărfurilor sau serviciilor executate. 2) Notă de plată. 3) Formular tipărit, pe care se întocmeşte o astfel de notă de plată.

FACULT//ÁTE I ~ăţi *f. ed.* Subdiviziune didactică şi administrativă în cadrul unei instituţii de învăţământ superior, condusă de un decan şi care cuprinde un ansamblu de specialităţi şi discipline de studiu înrudite, în cadrul căreia se pregătesc specialişti de calificare înaltă într-un anumit domeniu.

FACULT//ÁTE II ~ăţi *f.* 1) Posibilitate de acţiune; capacitate; aptitudine; proprietate. **Magnetul are**

~atea de a atrage fierul. 2) Dispoziţie naturală (a persoanelor) pentru o anumită activitate (intelectuală); capacitate; aptitudine. **A dezvolta ~ăţile copilului**. 3) Forţă morală sau intelectuală.

FA//D fádă (**fázi**, **fáde**) *adj.* 1) *gastronom.* (*despre mâncăruri*) Care este lipsit de gust; fără de gust; searbăd; insipid. 2) *fig*. Care este lipsit de expresie; fără expresivitate; şters; spălăcit; palid; searbăd. **Culoare ~ă**. **Miros ~**.

FAET//ÓN I ~oáne *n*. 1) Trăsură înaltă cu arcuri, cu patru roţi şi cu o capotă pliabilă pentru scaunul din faţă. 2) Vehicul uşor, cu două roţi, cu arcuri, cu o singură banchetă pentru persoane, tras de un singur cal; şaretă; cabrioletă. 3) Autoturism de model vechi, fără capotă, cu două sau cu patru locuri.

FAETÓN II ~i *m*. Pasăre acvatică exotică, de talie medie, cu cioc ascuţit şi cu coadă prelungită cu două pene mari, care se hrăneşte cu peşte.

FAIÁNŢ//Ă ~e *f*. Produs ceramic poros, emailat, de culoare albă, din care sunt confecţionate obiecte de uz casnic sau tehnico-sanitare. **Plăci de ~ă pentru căptuşirea pereţilor.**

FÁIM//Ă ~e *f*. 1) Apreciere publică înaltă pentru calităţile deosebite; renume; slavă; reputaţie; popularitate. **Are ~a de bun familist.** 2) Opinie publică (favorabilă sau defavorabilă); reputaţie. **Un local de proastă ~ă.** 3) *rar* Veste surprinzătoare; ştire falsă; zvon. **S-a împrăştiat ~a unui divorţ la curtea regală .**

FALÁNG//Ă I ~e *f*. Os mic, care formează scheletul unui deget.

FALÁNG//Ă II ~e *f*. 1) *arh., ist.* (*în Grecia antică*) Formaţiune de luptă, constituită dintr-o unitate compactă de pedestraşi înarmaţi cu lănci. 2) *înv., filoz.* (*în doctrina utopistă a lui Ch. Fourier*). Ansamblu de locuitori ai unui falanster. 3) *ist.* (*în Spania franchistă*) Grupare politică şi paramilitară de orientare fascistă. 4) *prin ext.* Grup compact şi omogen de persoane, care luptă pentru o cauză comună.

FALÁNG//Ă III ~e *f*. *înv., ist.* 1) (*în feudalism*) Instrument de tortură, constând dintr-un sul de lemn cu care se imobilizau picioarele unui vinovat pentru a fi bătut la tălpi. 2) Pedeapsă executată cu acest instrument de tortură.

FALÁNSTER ~e *n*. 1) *înv., filoz.* (*în doctrina utopistă a lui Ch. Fourier*) Asociaţie mare de producători care lucrează şi trăiesc în comun. 2) Loc unde trăieşte şi munceşte această asociaţie. 3) *fig., prin ext.* Grup de fiinţe care trăiesc în comun.

FALÉZ//Ă ~e *f*. 1) Ţărm înalt şi abrupt, format sub acţiunea erozivă a valurilor. 2) Fâşie de teren de-a lungul unui ţărm, special amenajată pentru plimbări.

FALIMÉNT ~e *n*. 1) *econ.* Situaţie de insolvabilitate a unui om de afaceri, constatată de o instanţă judecătorească. 2) *fin.* Stare a unui debitor care nu-şi poate plăti datoriile sau nu-şi poate respecta angajamentele. 3) *fig.* Eşec complet; nereuşită totală; fiasco.

FALÍ//T ~tă (**~ţi**, **~te**) *adj. şi substantival* (*despre persoane*) 1) Care este declarat insolvabil de o instanţă judecătorească; aflat în faliment. 2) *fig*. Care a suferit eşec total.

FÁLNIC I ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* 1) Care manifestă fală; plin de fală; îngâmfat; înfumurat; semeţ. **Om ~. Mers ~.** 2) Care are un aspect impresionant; cu aspect senzaţional; măreţ; grandios; impunător. **Marş ~. Ţinută ~ă.** 3) (*despre persoane*) Care trădează demnitate şi mândrie; plin de demnitate şi mândrie; măreţ; trufaş; semeţ.

FÁLNIC II *adv*. Cu fală. **A păşi ~ înainte.**

FAL//S I fálsă (**fálşi**, **fálse**) *adj.* 1) Care induce în eroare; contrar adevărului; mincinos. **Mărturie ~să**. **Impresie ~ă.** 2) Care constituie un adevăr aparent;

lipsit de autenticitate; imitat; artificial; contrafăcut. **Document** ~. 3) (*despre persoane şi manifestările tor*) Care denotă lipsă de sinceritate; fără sinceritate; prefăcut; nesincer; artificial; ipocrit; făţarnic. **Zâmbet ~.** 4) *şi adverbial* (*despre sunete*) Care contravine legilor armoniei; cu armonie incorectă.

FALS II fálsuri *n*. 1) Lucru contrafăcut. 2) Act care denaturează adevărul, conţinând adaosuri, ştersături sau imitarea semnăturii cuiva în scopuri frauduloase.

FALSÉT ~e *n*. *muz.* 1) Sunet din registrul cel mai acut al vocii unui interpret. 2) Executare falsă a unei piese muzicale.

FÁMEN ~i *m*. 1) *înv.* Bărbat castrat, care păzea femeile în harem; eunuc; hadâmb. 2) *fig*. Bărbat decăzut din punct de vedere moral.

FANARIÓ//T I ~tă (~ţi, ~te) *adj. ist*. Care aparţinea fanarioţilor; caracteristic fanarioţilor.

FANARIÓ//T II ~ţi *m*. 1) *ist.* Grec nobil, care locuia în cartierul Fanar din Constantinopol. 2) *ist.* Dregător sau domn originar sau descendent din grecii din Fanar. 3) *fig*., *fam., depr.* Persoană fără scrupule.

FANÁTIC ~ă (~i, ~e) *adj. şi substantival* 1) (*despre persoane*) Care este dominat de un zel excesiv; animat de o pasiune exagerată. **Naţionalist ~. Suporter ~.** 2) (*despre sentimente şi manifestări ale oamenilor*) Care denotă exces de zel; caracterizat prin pasiune exagerată. **Idei ~e. Credinţă ~ă. Violenţă ~ă.**

FANATÍSM *n*. 1) Comportament fanatic. 2) Credinţă fanatică.

A SE FANDOSÍ mă fandosésc *intranz. pop., fam.* A se comporta pretenţios şi nechibzuit; a face fasoane; a se marghioli; a se fasoni; a se sclifosi.

FANFARÓN ~ă (~i, ~e) *adj.* 1) *şi substantival* (*despre persoane*) Care se laudă în mod exagerat cu bravura sa (reală sau presupusă); caracterizat prin exces de laudă pentru calităţile sale; lăudăros. 2) (*despre manifestări ale oamenilor*) Care denotă o afecţiune de bravură; marcat prin bravură exagerată. **Atitudine ~ă în faţa pericolului.**

FANFARONÁD//Ă ~e *f*. Comportament fanfaron; laudă de sine exagerată; lăudăroşenie.

FANFÁR//Ă ~e *f*. Orchestră constând din interpreţi care cântă la instrumente de suflat din alamă şi la instrumente de percuţie. **~ă militară.**

FANI//ÓN ~oáne *n*. 1) Steag mic, de formă triunghiulară, care serveşte drept indiciu de întâietate într-o competiţie. ~ **transmisibil**. 2) Steag mic, folosit pentru semnalizare; flamură.

FANTASMÁGORI//E ~i *f*. 1) Fantezie bizară şi absurdă; ansamblu haotic de idei eterogene şi lipsite de sens; elucubraţie. 2) Privelişte fantastică; spectacol ireal; vedenie; nălucire. 3) *înv*. Spectacol de teatru cu fantome. 4) Efect artistic obţinut prin folosirea abuzivă a mijloacelor supranaturale şi fantastice.

FANTÁSM//Ă ~e *f*. 1) (*în superstiţii*) Fiinţă imaginară, creată de fantezie, care provoacă spaimă şi care se crede că ar fi manifestarea unei persoane decedate; nălucă; arătare; vedenie; fantomă. 2) Imagine vizuală bizară; iluzie; himeră; halucinaţie.

FANTÁ//ST ~ şti *m*. 1) Persoană cu idei fantastice. 2) Scriitor care face literatură fantastică.

FANTÁSTIC ~ă (~i, ~e) *adj.* 1) *şi substantival* Care este creat de imaginaţie; inexistent în realitate; plăsmuit de fantezie; ireal. **Personaj ~.** 2) Care este bazat pe fantezie; dominat de supranatural. **Roman ~.** 3) *şi adverbial* (*mai ales, la superl. absolut*) Care iese din comun prin aspectul exterior; cu calităţi excepţionale; extraordinar. **Lux ~. Frumuseţe ~ă. Ea dansează ~. Ai evoluat ~ de bine.**

FANTEZÍ//E ~i *f*. 1) Imaginaţie creatoare; spirit original. 2) Operă de imaginaţie, în care creaţia

artistică nu este supusă, de regulă, unor reguli formale. 3) *fam., depr.* Dorinţă ieşită din comun; gust bizar; capriciu. 4) *fig., fam., iron.* Lucru născocit; plăsmuire. 5) *muz.* Piesă muzicală instrumentală de formă liberă.

FANTÓM//Ă ~e *f.* 1) (*în superstiţii*) Fiinţă imaginară, creată de fantezie, care provoacă spaimă şi care se crede că ar fi manifestarea unei persoane decedate; nălucă; arătare; vedenie; fantasmă. 2) *fig.* Fapt ireal; lucru imaginar care nu are corespondent în realitate.

FAR fáruri *n.* 1) Turn înalt, construit pe o coastă sau pe o insulă, prevăzut cu o sursă puternică de lumină în partea superioară, servind în calitate de reper la orientarea navelor şi avioanelor în timpul nopţii. 2) Dispozitiv de iluminare, instalat în partea din faţă a unui vehicul şi destinat să lumineze drumul. 3) *fig.* Lucru care luminează o cale nouă. 4) *fig.* Persoană care se află în fruntea unui domeniu de activitate, servind drept exemplu demn de urmat.

FARAÓN ~i *m.* 1) *arh., ist.* (*în Egiptul antic*) Conducător absolut al ţării; monarh; suveran. 2) *fig., fam., depr.* Persoană rea sau poznaşă.

FARD fárduri *n.* Produs cosmetic care se aplică pe piele pentru a-i modifica aspectul natural sau pentru a masca un defect.

FARISÉIC ~ă (**~i**, **~e**) *adj., depr.* Care ţine de moravurile fariseilor; caracteristic pentru farisei; de fariseu; lipsit de sinceritate; ipocrit; făţarnic. **Comportament ~. Zâmbet ~. Laude ~e.**

FARISÉ//U ~i *m.* 1) *arh., ist.* (*la vechii evrei*) Membru al unei grupări politico-religioase din perioada precreştină, care exprima, mai ales, interesele păturilor înstărite ale populaţiei orăşeneşti şi care se caracteriza prin pedantism şi ipocrizie în respectarea ritualului mozaic. 2) *fig.* Persoană ipocrită şi orgolioasă.

FARMAZÓN ~i *m.* 1) Persoană care face vrăjitorii; vrăjitor. 2) *fig.* Persoană şireată şi vicleană.

FÁRS//Ă I~e *f.* 1) *literat.* Piesă comică de proporţii mici cu un subiect simplu, în care comicul rezultă din vorbe de spirit şi din situaţii amuzante. 2) *fig.* Faptă prin care este păcălită o persoană; păcăleală; festă. **A face cuiva o ~ă.**

FÁRS//Ă II~e *f. culin.* Carne tocată şi condimentată, cu care se umple o pasăre, un peşte, o legumă etc.; umplutură.

FASCÍCUL ~e *n.* Mănunchi de obiecte similare. **Un ~ de vergele. Un ~ de raze luminoase.**

FASCÍCUL//Ă ~e *f.* 1) Parte a unei lucrări de mari proporţii, care se publică pe etape în broşuri succesive. **~le ale unui dicţionar.** 2) Broşură care conţine o parte dintr-o operă artistică publicată în fragmente succesive. **O ~ă dintr-un roman.** 3) *tipogr.* Coală tipografică fălţuită.

A FASCINÁ fascinéz 1) A face să fie cuprins de uimire şi admiraţie; a atrage în mod irezistibil (prin anumite calităţi excepţionale, frumuseţe rară, şarm, prestigiu, conţinut neobişnuit etc.); a încânta; a fermeca; a vrăji; a hipnotiza. 2) A pune stăpânire pe deplin, împiedicând să reacţioneze prompt sau să înţeleagă starea reală a lucrurilor.

FASCINÁN//T ~tă (**~ţi**, **~te**) *adj.* Care fascinează; cu proprietatea de a produce o impresie foarte puternică; hipnotizant; seducător; captivant; fermecător. **Spectacol ~. Privelişte ~tă.**

FAS//ÓN ~oáne *n.* 1) Mod de realizare a unui lucru. 2) Obiect care serveşte drept formă ideală pentru o serie de obiecte ce urmează să fie reproduse sau imitate după acesta; model. ♦ **~ de costum,** croială a unui costum. 3) *mai ales la pl. pop., fam.* Dispoziţie de moment, neaşteptată şi stranie; naz; moft; toană; capriciu. **A face ~oane.**

A FASONÁ fasonéz *tranz.* 1) (*obiecte*) A aduce în corespundere cu un fason; a face să capete (prin prelucrare) o anumită formă; a modela. 2) *fig. rar*

(*caractere*, *firi*, *individualităţi* etc.) A supune unei influenţe dirijate pentru a modifica; a modela.

FAST I *n*. Demonstrare de măreţie şi de lux excesiv; splendoare; pompă. **A da o petrecere cu mult ~.**

FA//ST II fástă (**fáşti**, **fáste**) *adj.* (*despre zile*, *evenimente*) Care aduce fericire; în stare să fie reuşit; favorabil. **Zile ~ste şi nefaste.**

FATÁL ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* 1) Care are consecinţe dezastruoase; cu urmări extrem de grave; nefast; funest. **Greşeală ~ă**. 2) Care aduce moarte; aducător de moarte; mortal. **Lovitură ~ă**. **Accident ~**. **Maladie ~ă**. 3) *şi adverbial* Care urmează să se producă în mod obligatoriu; imposibil de a fi evitat; inevitabil. **Deznodământ ~. Destin ~**.

FATALIT//ÁTE ~ăţi *f.* 1) (*în unele superstiţii*) Forţă supranaturală, care se crede că ar predetermina desfăşurarea evenimentelor; soartă; ursită. 2) Concurs de circumstanţe imprevizibile şi inexplicabile; hazard. **Nu cred în ~.** 3) Caracter fatal. **~atea morţii**.

FATÍDIC ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* 1) Care denotă o intervenţie a destinului; fixat prin destin. **Noapte ~ă**. **Sentinţă ~ă**. 2) Care duce la nenorociri; aducător de nenorociri. **Semn ~.**

FATUITÁTE *f.* Comportament care denotă satisfacţie faţă de propria persoană şi înfumurare sfidătoare şi disprețuitoare; trufie; vanitate; superbie.

FÁTUM *n*. Destin implacabil.

FAŢÁD//Ă ~e *f.* 1) Parte anterioară a unei clădiri, unde se află intrarea principală. 2) Parte exterioară verticală a unei clădiri**. ~ă laterală**.

FAŢÉT//Ă ~e 1) Suprafaţă plană mică a unui corp. 2) Faţă şlefuită a unui corp. **~ele unei piramide.** 3) *fig.* Aspect specific. **~a problemei**. **~ele situaţiei**.

FÁUN ~i *m*. *mitol.* (*în mitologia romană*) 1) Zeu al fecundităţii. 2) Personaj imaginar, reprezentat cu un corp de bărbat cu coarne, urechi lungi şi picioare de ţap, care era considerat drept protector al câmpiilor, al pădurilor şi al turmelor. **«Amiaza unui ~ ».**

FÁUN//Ă ~e *f.* Ansamblu de animale care populează globul sau o regiune determinată; regn animal.

FÁUR I ~i *m*. *înv*. *v*. **FĂURAR I**.

FÁUR II *m*. *pop*. Lună a anului, care urmează după ianuarie; februarie.

FAV//OÁRE ~óri *f.* Bunăvoinţă care avantajează o persoană; avantaj acordat cu preferinţă unei persoane. **♦ În ~oarea (cuiva),** în folosul (cuiva); în profitul (cuiva).

FAVÓR ~uri *v*. **FAVOARE**.

FAVORÁBIL ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* 1) (*despre fenomene*, *circumstanţe*, *acţiuni* etc.) Care favorizează; caracterizat prin favoare; prielnic; propice. **Vânt ~ zborului. Climă ~ă sănătăţii.** 2) (*despre persoane sau manifestări ale oamenilor*) Care denotă favoare; cuprins de favoare; binevoitor. **Opinie ~ă**. **Privire ~ă**. 3) Care convine; cu proprietăţi avantajoase; convenabil; comod; oportun. **Teren ~**. **Zi ~ă**. **Moment ~**. **Timp ~**.

FAVORÍ//T I ~tă (~ţi, **~te**) *adj.* 1) Care constituie o preferinţă; care place în mod deosebit; preferat în mod particular. **Formaţia mea ~tă.** 2) *şi substantival* (*despre persoane*) Care se află în favoarea cuiva; protejat în mod deosebit.

FAVORÍ//T II ~ţi *m*. Participant la o competiţie, considerat ca având cele mai mari şanse de reuşită.

FAVORÍ//T III ~ţi *m*. *mai ales la pl*. Barbă care încadrează faţa de ambele părţi, lăsând bărbia liberă.

A FAVORIZÁ favorizéz *tranz*. 1) (*acţiuni*, *fenomene*, *evenimente* etc.) A înlesni, creând condiţii favorabile, a avantaja**. ~ comerţul**. **~ o pasiune**. 2) (*persoane*) A susţine în mod abuziv, acordând favoruri (adesea nemotivat şi în

detrimentul altora); a avantaja; a privilegia; a proteja.

FAZÁN ~i *m*. Pasăre sedentară de talie medie, cu coadă lungă şi ascuţită, cu penaj viu colorat, înalt apreciată pentru carnea delicioasă.

FÁZ//Ă ~e *f*. 1) Spaţiu temporal în evoluţia unui fenomen natural sau social; etapă; stadiu. **Proces inflamatoriu în ~ă incipientă.** 2) Aspect sub care se prezintă succesiv Luna sau alte planete unui observator terestru în timpul mişcării lor de revoluţie. 3) *electricit.* Circuit care face parte dintr-un sistem de circuite electrice.

FĂGÁŞ ~uri *n*. 1) Urmă adâncă şi continuă, făcută în pământ de apele de ploaie sau de roţile unui vehicul. 2) *fig*. Cale de dezvoltare; direcţie; orientare. **A fi pe un bun ~ de dezvoltare. A schimba ~ul discuţiei.**

FĂGÉT ~e *n*. Pădure de fagi.

FĂT féţi *m*. 1) (*la om şi la mamifere*) Organism în stadiul intrauterin de viaţă, din momentul când începe să se mişte şi până la naştere. 2) *poet*. Persoană de sex masculin în raport cu părinţii săi; băiat; fiu; fecior; copil.

FĂURÁR I ~i *m*. 1) *înv*. Meşter care confecţiona obiecte de fier sau din alte metale; fierar. 2) *poet*. Persoană care are darul făuririi.

FĂURÁR II *m*. *v*. **FAUR II**.

A FAURÍ făurésc *tranz*. 1) *poet*. (*obiecte impunătoare cu caracter abstract*) A concepe şi a transforma în fapt printr-un efort creator (ca un meşter faur); a construi cu mult elan. ~ **o viaţă nouă**. ~ **viitorul**. 2) *înv*. (*metale*) A prelucra la cald sau la rece, bătând cu ciocanul (pentru a da o formă bine definită) ~ **zale ostăşeşti**. ~ **aurul**.

FÉBR//Ă ~e *f*. 1) Stare maladivă, caracterizată prin ridicarea anormală a căldurii corpului; temperatură. 2) Boală caracterizată prin temperatură ridicată. ~ **cerebrală**. **~ă eruptivă**. 3) *fig*. Stare de tensiune sau de agitaţie; emoţie; nelinişte. **A fi în ~a pregătirilor de examen.**

FECÚN//D ~dă (**~zi**, **~de**) *adj*. 1) (*despre fiinţe*) Care este apt de reproducere; capabil să se reproducă. 2) Care se înmulţeşte uşor şi repede; cu proprietatea de a se înmulţi uşor şi repede. 3) (*despre sol*, *terenuri*, *pământ* etc.) Care dă roade mari; cu productivitate mare; roditor; mănos; fertil. 4) *fig*. (*despre persoane*) Care produce mult şi repede; cu capacitatea de a produce mult şi repede; fructuos. **Autor ~. Romancier ~.** 5) (*despre idei*, *imaginaţie*, *principii*, *subiecte* etc.) Care oferă posibilităţi variate de dezvoltare; inepuizabil.

FEDELÉŞ ~uri *n*. *înv., pop.* Butoi mic, prevăzut cu o toartă, în care se transporta sau se păstra apă ori vin. ♦ **A lega ~,** a lega strâns.

FÉE ~ *f*. *mitol.* (*în mitologia populară*) Fiinţă imaginară în chip de femeie, înzestrată cu forţă supranaturală şi cu influenţă asupra destinelor omeneşti; zână.

FEÉRIC ~ă (**~i**, **~e**) *adj*. 1) Care ţine de lumea feelor; propriu feelor. 2) Care seamănă cu o feerie; de o frumuseţe ireală; încântător; splendid. **Spectacol ~. Privelişte ~ă.**

FEERÍ//E ~i *f*. 1) *mitol.* Lume fantastică, unde acţionează feele. 2) Reprezentaţie de teatru sau de circ cu fee şi alte personaje fantastice, îmbrăcate în costumaţie plină de fantezie, care necesită o montare specială şi efecte scenice considerabile. 3) *fig*. Spectacol splendid; privelişte de o frumuseţe încântătoare.

A FELICITÁ felícit *intranz*. A trata cu urări de bine, exprimând admiraţie (în legătură cu un eveniment).

FELÍN ~ă (**~i**, **~e**) *adj*. 1) Care ţine de feline; propriu felinelor. **Corp ~. Rasă ~ă**. 2) (*despre feline şi manifestările lor*) Care denotă graţie şi eleganţă; suplu. **Mişcare ~ă.**

FELÍN//Ă ~**e** *f.* 1) *la pl.* Familie de mamifere carnivore cu corpul mlădios, cu coadă lungă şi cu gheare (reprezentanţi: pisica, leul, tigrul, leopardul, jaguarul etc.). 2) *la sing.* Mamifer din această familie.

FÉNIX *m.* 1) *mitol.* : ♦ **Pasărea** ~, pasăre fabuloasă, imaginată ca un vultur care, conform legendei, trăia mai multe secole şi care simţindu-şi sfârşitul vieţii, se arunca în foc şi renăştea din propria ei cenuşă. 2) *fig.* Persoană superioară, unică în genul său. 3) *fig.* Simbol al reînnoirii eterne.

FÉRCHEŞ ~**ă** (~**i**, ~**e**) *adj. şi adverbial* (*despre persoane şi manifestările lor*) Care denotă mult gust (în felul de a se îmbrăca, a se purta etc.); cu înfăţişare plăcută; dichisit; elegant.

A FERECÁ feréc *tranz.* 1) (*obiecte*) A înveli cu plăci de metal (pentru a mări rezistenţa sau pentru a înfrumuseţa). 2) (*fiinţe*) A pune în fiare; a lega cu lanţuri; a încătuşa. 3) (*porţi*, *uşi* etc.) A închide trainic (cu zăvorul); a zăvorî. 4) (*pietre de moară*) A acoperi cu crestături; a cresta. 5) (*monede*) A înzestra cu zimţi pe la muchii; a zimţui. 6) *fig.* A izola închizând undeva; a claustra.

FERM fermă (**férmi**, **férme**) 1) *adj. şi adverbial* Care denotă decizie şi siguranţă; plin de decizie şi de siguranţă; neclintit, neşovăitor; sigur. **Persoană ~ă. Decizie ~ă. Poziţie ~ă.** 2) (*despre tranzacţii*, *contracte*, *acorduri* etc.) Care este stabilit definitiv; fără posibilitatea de a fi schimbat.

FÉRM//Ă I ~**e** *f. econ., agric.* 1) Exploataţie agricolă mare, specializată în producţia animală şi/sau vegetală; întreprindere agricolă cu profil vegetal, zootehnic sau mixt. 2) Subunitate agricolă mică, aflată în gestiune proprie; gospodărie agricolă particulară, care include construcţii, efective de animale, suprafaţe de teren şi utilajele cu care sunt prelucrate acestea.

FÉRM//Ă II ~**e** *f. constr.* Ansamblu format din bare de lemn, de metal sau de beton, constituind scheletul unei construcţii şi destinat să susţină acoperişul acesteia.

FERMÉN//T ~**ţi** *m.* 1) *biochim.* Substanţă proteică, care catalizează reacţiile biochimice din organismele animale şi vegetale şi care facilitează procesele metabolice; enzimă. 2) Microorganism care contribuie la transformarea substanţelor organice dintr-o formă în alta.

FERMIÉR ~**i** *m.* Proprietar sau arendaş al unei ferme.

FERMITÁTE *f.* 1) Caracter ferm; energie morală. 2) Siguranţă în acţiuni; hotărâre; decizie. **A acţiona cu multă fermitate.**

FERÓC//E ~**e** (~**i**, ~**e**) *adj. şi adverbial* Care vădeşte multă cruzime; extrem de crud; atroce. **Animal ~e. Om ~e. Privire ~e. Crimă ~e.**

FEROVIÁR I ~**i** *m.* Funcţionar sau muncitor la calea ferată.

FEROVIÁR II ~**ă** (~**i**, ~**e**) *adj.* Care ţine de calea ferată. **Reţea ~ă.**

FERTÍL ~**ă** (~**i**, ~**e**) *adj.* 1) (*despre sol*, *pământ*, *terenuri* etc.) Care dă roade mari; cu productivitate mare; roditor; mănos; fecund. 2) *fig.* Care produce mult; cu proprietatea de a produce mult; productiv; rodnic.

FERTILITÁTE *f.* Caracter fertil; fecunditate; rodnicie.

FERVÉN//T ~**tă** (~**ţi**, ~**te**) *adj.* 1) (*despre persoane*) Care acţionează cu fervoare; caracterizat prin fervoare în acţiuni; zelos, înflăcărat; pasionat. 2) (*despre manifestări ale oamenilor*) Care denotă fervoare; cuprins de fervoare. **Amor** ~.

FERVÉNŢĂ *f. v.* **FERVOARE**.

FERVOÁRE *f.* 1) Caracter fervent. **~ea credinţei**. 2) Pasiune ferventă; ardoare; zel. **A lucra cu** ~.

FÉS//Ă ~**e** *f.* Fiecare dintre cele două părţi pereche cărnoase, care formează partea dorsală a omului şi a

unor animale; bucă.

FÉST//Ă ~e *f.* Faptă prin care este păcălită o persoană; păcăleală; farsă. ♦ **A face** (sau **a juca**) cuiva **o festă** (sau **festa**), a păcăli (pe cineva).

FETÍ//D ~dă (**~zi**, **~de**) *adj.* 1) (*despre mirosuri*, *emanaţii*, *aer*) Care este extrem de dezgustător; imposibil de suportat; extrem de respingător. 2) (*despre substanţe sau corpuri*) Care are miros respingător; cu miros dezagreabil.

FETÍŞ ~uri *n.* 1) *arh.* (*în societatea primitivă*) Obiect căruia i se atribuie calităţi supranaturale, forţă magică şi benefică, crezându-se că e în stare să-l ajute pe posesorul acestuia. 2) *fig.* Obiect al unei veneraţii exagerate.

FETIŞÍSM *n.* 1) Cult al fetişurilor; credinţă în fetişuri. 2) *fig.* Admiraţie exagerată şi fără rezerve faţă de o persoană sau faţă de un lucru.

FIÁSCO *n.* Eşec complet; nereuşită totală (într-o acţiune sau într-o afacere); faliment. **A suferi un ~.**

FÍBR//Ă ~e *f.* 1) Corp subţire şi lung, de origine vegetală sau animală, în formă de fir. 2) Formaţie organică filiformă din componenţa unui ţesut vegetal sau animal. **~ă lemnoasă**. **~ă musculară**.

FICTÍV ~ă (**~i**, **~e**) *adj. şi adverbial* 1) Care există numai în aparenţă; creat în imaginaţie; imaginar. **Personaj ~**. 2) Care există numai în virtutea unui acord între persoane; realizat printr-o convenţie; convenţional. **Căsătorie ~ă**. **Valoare ~**.

FIDÉL ~ă (**~i**, **~e**) *adj. şi adverbial* 1) Care manifestă un ataşament constant; caracterizat prin statornicie în convingeri; credincios; devotat. **Câinele e un animal ~.** 2) Care reproduce cu exactitate un model; conform originalului. **Traducere ~**. **Copie ~**. **A reproduce ~ un text.**

FIDELITÁTE *f.* 1) Caracter fidel; devotament. **~ conjugală**. 2) Exactitate în reproducerea unui model. **~ea traducătorului**.

A FIGURÁ I figuréz *intranz.* 1) (*despre persoane sau obiecte*) A fi prezent (în calitate de participant) într-un ansamblu sau la o acţiune. **~ ca martor**. **~ printre delegaţi**. 2) A fi înscris (ca obiect de discuţie sau de analiză, ca participant etc.). **~ în listă**. **Spectacolul figurează în repertoriul actual al teatrului.** 3) (*despre persoane*) A juca în calitate de personaj accesoriu (în spectacolele de teatru sau de cinema).

A FIGURÁ II figuréz *tranz. înv* (*construit cu un substantiv în dativ*) A-şi reprezenta în gând; a-şi închipui; a-şi imagina. **Îţi figurează că eu pot veni.**

FIGURÁN//T ~ţi *m.* 1) Dansator de balet, care execută figuri de dans secundare. 2) Personaj de teatru sau de cinema, care interpretează un rol secundar şi, de regulă, mut. 3) *fig., fam.* Persoană care figurează numai de formă în desfăşurarea unui eveniment.

FIGURÁ//T ~tă (**~ţi**, **~te**) *adj.* 1) (*despre sensuri*) Care comportă un transfer semantic; întrebuinţat cu valoare semantică modificată. 2) (*despre limbaj*, *stil, exprimare*) Care conţine figuri de stil sau tropi; bogat în figuri de stil sau în tropi.

FIGURÍN//Ă ~e *f.* Figură mică, ce reprezintă o fiinţă şi serveşte în calitate de ornament; statuetă de dimensiuni mici.

FILANTRÓP ~i *m.* Persoană care practică filantropia.

FILANTROPÍE *f.* Binefacere în folosul celor săraci; faptă de caritate.

FILATELÍE *f.* 1) Disciplină care studiază timbrele poştale. 2) Ocupaţie care constă în colecţionarea timbrelor poştale; îndeletnicirea filatelistului.

FILATELÍ//ST ~şti *m.* Colecţionar de timbre poştale; persoană care practică filatelia.

FILATÓR ~i *m. text.* Muncitor specializat în filarea fibrelor textile.

FILATÚR//Ă ~i *f. text.* Întreprindere industrială, în care se filează fibrele textile; torcătorie.

FÍLDEŞ I ~uri *n*. Substanţă osoasă, dură, de culoare albă, din care sunt formaţi colţii elefantului şi din care se fac diverse obiecte ornamentate şi de toaletă; ivoriu.

FÍLDEŞ II ~i *m*. 1) Colţ de elefant; dinte incisiv al elefantului. 2) *înv*. Mamifer exotic cu corpul masiv, cu trompă lungă, mobilă, cu urechi mari şi cu doi colţi mari; elefant.

FILFIZÓN ~i *m*. *pop., fam., peior.* Tânăr lipsit de seriozitate, având pretenţii de eleganţă.

FILIÁL ~ă (~i, ~e) *adj.* Care emană de la fii; propriu fiilor; de fiu. **Dragoste ~. Pietate ~ă.**

FILIÁL//Ă ~e *f*. Unitate (industrială, comercială, bancară etc.) aflată în subordinea unei unităţi centrale.

FILIÁŢIE *f*. 1) Legătură de rudenie între copii şi părinţi; descendenţă. 2) Legătură de rudenie în linie dreaptă între generaţii. 3) *fig*. Succesiune logică. **~ de idei**.

FILIÉR//Ă ~e *f*. 1) *tehn.* Piesă de oţel prevăzută cu un orificiu prin care se trece un metal pentru a-l transforma în fire cu o anumită secţiune. 2) Piesă cilindrică de metal, prevăzută cu un orificiu, prin care se trag fire textile obţinute pe cale artificială. 3) Unealtă folosită pentru tăierea fileturilor exterioare. 4) *fig*. Cale mediatoare; intermediu. **Am obţinut aceşti bani printr-o ~ă străină.**

FILÍPIC//Ă ~i *f*. *retor.* Discurs violent, acuzator împotriva unei persoane. **Filipicele lui Cicero.**

FILISTÍN ~i *m*. Persoană cu gusturi vulgare.

FILOMÉL//Ă ~e *f*. *poet*. Pasăre migratoare de talie mică, cu penajul brun-cafeniu, care produce sunete foarte melodioase; privighetoare.

FIL//ÓN ~oáne *n*. *geodez.* Masă compactă şi continuă de roci eruptive sau de substanţe minerale, existentă în crăpăturile scoarţei; vână.

FILOZOFÍ//E ~i *f*. 1) Concepţie generală despre lume şi viaţă; formă a conştiinţei sociale asupra lumii şi vieţii. 2) Ştiinţă care se ocupă de studierea legilor şi principiilor generale ale existentei şi dezvoltării naturii, societăţii şi gândirii. 3) Bază metodologică; ansamblu de principii metodologice. **~a limbii**. 4) Atitudine specifică; comportament personal. **~a vieţii mele.** 5) *prin ext., fig.* Problemă greu de rezolvat; lucru greu de făcut.

FIN I fíni *m*. (*în ritualul creştin*) Persoană luată în raport cu naşii săi (de botez sau de cununie).

FIN II fínă (fíni, fíne) *adj*. 1) (*despre obiecte*) Care este foarte mic; cu dimensiuni extrem de reduse; cu aspect plăcut. **Talie ~ă**. 2) Care denotă multă gingăşie; plin de gingăşie; delicat. **Faţă ~ă. Mâini ~e**. 3) Care se impune prin grosime foarte mică; foarte subţire şi transparent. **Pânză ~. Hârtie ~ă. Dantelă ~ă**. 4) Care se impune prin calitate foarte bună; de calitate superioară. **Parfum ~. Vin ~**. 5) (*despre persoane*) Care se distinge prin comportament subtil; cu purtări alese; manierat. 6) (*despre manifestări ale oamenilor*) Care denotă o sensibilitate delicată; caracterizat prin nuanţe subtile. **Aluzie ~ă. Ironie ~ă**. 7) (*despre simţuri*) Care vădeşte sensibilitate şi rafinament; de acuitate puternică. **Miros ~. Ureche ~ă. Auz ~. Gust ~. Nas ~**. 8) (*despre metale*) Care este de o mare puritate; foarte pur. 9) Care discerne cele mai subtile relaţii dintre lucruri; caracterizat prin subtilitate spirituală deosebită; ingenios. **Spirit ~. Judecată ~ă. Observaţie ~ă**.

FINÁL I ~ă (~i, ~e) *adj*. 1) Care se află la fine; plasat la sfârşit. **Acord ~. Vocală ~ă. Punct ~**. 2) Care indică scopul; de scop. **Propoziţie ~ă. Complement ~**.

FINÁL II ~e *şi* **~uri** *n*. 1) Etapă care constituie finele unei acţiuni sau al unei lucrări. 2) *muz.* Parte care încheie, constituind finele unei compoziţii muzicale. **~ul operei.**

FÍNE *n*. Moment prin care un lucru sau o fiinţă

încetează să existe ori să se producă; punct terminal; sfârşit.

A FINISÁ finiséz *tranz.* (*fabricate*, *piese*, *lucrări* etc.) A aduce la condiţiile dorite prin anumite operaţii; a duce la bun sfârşit; a definitiva.

FINISÁJ ~e *n.* Operaţie prin care se finisează un obiect.

FIÓL//Ă ~e *f.* Flacon mic de sticlă, închis ermetic, în care se păstrează medicamente în stare sterilă.

FIÓRD ~uri *n.* *geomorf.* Golf marin sinuos şi îngust, cu maluri înalte şi abrupte, care pătrunde adânc în interiorul uscatului.

FIÓNG ~uri *n.* Fundă confecţionată din panglici cu ciucuri, purtată de femei ca podoabă.

FÍRAV ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* 1) Care are un aspect fizic delicat; cu constituţie fără vigoare; slab; plăpând; gingaş, fragil. 2) (*despre idei*, *teorii*, *concepţii* etc.) Care poate fi uşor combătut; slab argumentat; şubred.

FIRÉŞTE *adv.* Bineînţeles; desigur; natural; negreşit.

FIRÍD//Ă ~e *f.* *arhit.* Cavitate arcuită în partea superioară, făcută într-un perete în scop decorativ sau utilitar; ocniţă.

FIRMAMÉNT ~e *n.* *poet.* Boltă cerească; cer.

FIRMÁN ~e *n.* *înv.*, *ist.* (*în Imperiul Otoman*) Ordin emis de sultan privind numirea sau mazilirea guvernatorilor şi domnitorilor aflaţi în dependenţă turcească.

FISC *n.* Instituţie de stat care se preocupă de stabilirea şi perceperea impozitelor şi taxelor.

FÍSTUL//Ă ~e *f.* *med.* 1) Canal artificial sau de origine congenitală sau patologică, prin care un organ comunică în mod anormal cu alt organ sau cu exteriorul şi prin care se scurg secreţiile interne. 2) Ulceraţie adâncă într-un ţesut al organismului.

FISÚR//Ă ~i *f.* Crăpătură pe suprafaţa sau în interiorul unui corp, organ sau material.

FÍŞ//Ă I ~e *f.* Foaie mică şi groasă de hârtie sau din carton de formă dreptunghiulară, pe care se fac diferite însemnări.

FÍŞ//Ă II ~e *f.* Piesă metalică care se adaptează la capetele unui cordon, utilizată în electricitate pentru a stabili contact între un receptor mobil şi reţeaua electrică; ştecăr.

FIX fixă (**fícşi**, **fíxe**) *adj.* 1) *şi adverbial* Care se află într-o poziţie sau într-un loc determinat; situat într-un loc sau într-o poziţie care nu se schimbă; neclintit; nemişcat; imobil. **Bară ~ă. Telefon ~. Suport ~.** 2) Care are valoare constantă; cu valoare constantă pentru un timp determinat; neschimbat; stabil; invariabil. **Preţ ~. Meniu ~. Mijloace ~e.** 3) (*despre ore*) Care este indicat cu precizie maximă; exact; precis.

FÂRTÁ//T ~ţi *m.* *pop.*, *fam.* Prieten nedespărţit, legat prin jurământ; frate de cruce.

FLAGÉL I ~uri *n.* 1) *înv.* Vargă sau mănunchi de vergi folosită în trecut pentru aplicarea pedepselor corporale. 2) *fig.* Catastrofă de mari proporţii; prăpăd; dezastru; calamitate.

FLAGÉL II ~i *m.* 1) Filament nobil care serveşte drept organ locomotor la unele protozoare şi la spermatozoizi. 2) Excrescenţă care creşte din tulpină şi se întinde la suprafaţa solului.

FLAGRÁN//T ~tă (**~ţi**, **~te**) *adj.* 1) Care a avut loc în prezenţa unui martor ocular; comis sub ochii celui care constată. **Delict ~.** 2) Care sare în ochi; imposibil de a fi negat din cauza caracterului său evident. **Injustiţie ~tă. Contradicţie ~tă.**

FLAGRÁNŢĂ *f.* 1) Caracter flagrant. 2) Fapt incontestabil.

FLÁMUR//Ă ~e *f.* 1) Piesă de stofă ataşată la un suport, purtând culorile, emblemele unei naţiuni, ale unui stat, ale unei unităţi militare sau ale unei organizaţii şi servind ca semn distinctiv sau simbol al acestora; steag; drapel; stindard. 2) Pavilion mic

în formă de steag triunghiular, reprezentând emblema marinei unui stat sau semnul distinctiv al unui stat. 3) Pavilion mic în formă de steag triunghiular, folosit în codul internaţional de semnalizare pentru semnalizarea cifrelor; fanion.

FLAŞNÉT//Ă ~e *f.* Instrument muzical portativ, asemănător cu o orgă mică, acţionat cu o manivelă; caterincă; minavet.

A FLATÁ flatéz *tranz.* (*persoane*) A lăuda în mod exagerat (pentru a câştiga bunăvoinţa); a linguşi; a măguli; a adula.

FLEGMÁTIC ~ă (~i, ~e) *adj.* (*despre persoane şi manifestările lor*) Care îşi poate controla uşor emoţiile; cu un caracter calm; cu sânge rece; indiferent; impasibil; imperturbabil; placid. **Temperament ~.**

FLEGMATÍSM *n.* 1) Caracter flegmatic. 2) Comportament flegmatic.

FLÉGMĂ I *f.* Caracter calm; spirit lipsit de emotivitate; impasibilitate; indiferenţă; placiditate; nepăsare; răceală.

FLÉGM//Ă II ~e *f.* Mucozitate care se expectorează pe căile respiratorii prin tuse; expectoraţie; spută.

FLEXÍBIL I ~ă (~i, ~e) *adj.* 1) Care poate fi uşor deformat sub acţiunea unei forţe exterioare; cu proprietatea de a se curba uşor; mlădios; elastic; pliabil; suplu. **Material ~. Ţeavă ~ă. Tub ~. Disc ~.** 2) *fig.* (*despre persoane*) Care cedează uşor; adaptabil la circumstanţe; maleabil; docil; maniabil. 3) *fig.* Care poate fi adaptat cu uşurinţă; mobil. **Program de muncă ~.** 4) *lingv., gram.* (*despre cuvinte sau părţi de vorbire*) Care dispune de forme speciale pentru exprimarea categoriilor gramaticale; dotat cu flexiune. **Parte de vorbire ~ă.**

FLEXÍBIL II ~e *n. teh.* Dispozitiv constând dintr-un grup de lamele subţiri de cupru, utilizat drept element de legătură electrică dintre două piese capabile a se deplasa una faţă de alta.

FLEXIONÁR ~ă (~i, ~e) *adj. lingv.* (*despre limbi*) Care posedă flexiune.

FLEXIÚN//E ~i *f.* 1) Mişcare de îndoire; mlădiere. **~ea genunchilor.** 2) *lingv., gram.* Ansamblu de modificări pe care le suferă un cuvânt, pentru a exprima diverse valori gramaticale.

FLÍNT//Ă ~e *f.* Puşcă primitivă, cu cremene şi cu fitil; sâneaţă.

FLIRT flírturi *n.* 1) Conversaţie curtenitoare între un bărbat şi o femeie. 2) Aventură amoroasă; relaţie de dragoste ocazională şi superficială.

FLORÉT//Ă ~e *f. sport* 1) Sabie sportivă, lungă şi flexibilă, cu lama în patru muchii, cu gardă şi mâner, folosită în exerciţiile de scrimă. 2) Probă sportivă practicată cu această armă.

A FLUCTUÁ fluctueáză *intranz. şi fig.* A fi în continuă mişcare şi schimbare; a vădi inconsistenţă. **Cadrele ~ează. Opinia publică ~ează.**

FLUCTUÁŢI//E ~i *f.* 1) Abatere mică şi temporară în raport cu o constantă. 2) Mişcare alternativă continuă; oscilaţie. **~a cadrelor.**

FOIŞ//ÓR ~oáre *n.* 1) Construcţie uşoară şi pitorească într-o grădină, într-un parc sau în curtea unei case, care serveşte, de regulă, drept adăpost de ploaie sau de soare; chioşc; pavilion. 2) Terasă deschisă, ieşită din linia faţadei unei case, cu balustradă, cu acoperiş susţinut de stâlpi; cerdac; pridvor.

FOILET//ÓN ~oáne *n.* 1) Articol (de literatură, de ştiinţă, de artă sau de critică) sau fragment de roman, care apare cu regularitate, fiind plasat în partea de jos a unui ziar. 2) *prin ext.* Spaţiu din partea de jos a paginii unui ziar, rezervat unei rubrici permanente. 3) Articol publicistic cu caracter satiric, pe o temă de actualitate, publicat într-un ziar sau într-o revistă şi în care sunt criticate şi condamnate fenomenele negative din viaţa

socială.

A FOJGĂÍ fojgăiésc *intranz. pop. şi fig.* (*despre mulţimi de fiinţe, mai ales de insecte, aflate pe un spaţiu restrâns*) A se mişca fără întrerupere, grăbit şi haotic (pe acelaşi loc); a umbla iute încolo şi încoace (ca furnicile); a furnica; a foi; a forfoti; a mişuna; a roi; a viermui.

FOND fónduri *n.* 1) *filoz.* (*în opoziţie cu* **formă**) Parte interioară de bază, care poate fi sesizată cu ajutorul raţiunii; esenţă; conţinut. 2) (*în pictură*) Plan uniform al unui tablou, pe care sunt imprimate motivele sau desenele; culoare de bază; câmp. 3) Bază sensibilă, care pune în valoare senzaţiile de altă natură. ~ **sonor**. 4) Element de bază, esenţial sau permanent. **~ul onestităţii**. **~ul popular al limbii**. 5) *econ., fin.* Totalitate de mijloace financiare şi materiale cu o anumită destinaţie. 6) Totalitate de valori esenţiale, aparţinând unui domeniu. ~ **de cărţi**. 7) Instituţie menită să acorde asistenţă materială sau sprijin social-cultural. ~ **literar**. **~ de caritate.**

A FONDÁ fondéz *tranz.* 1) A face să ia fiinţă (asigurând cheltuielile lucrărilor de început sau baza conceptuală); a crea; a întemeia; a înfiinţa. ~ **un oraş**. ~ **un partid**. ~ **o teorie**. ~ **un ziar**. 2) A face să aibă drept fundament; a baza.

A SE FONDÁ mă fondéz *rar intranz.* (*urmat de un substantiv cu prepoziţia* **pe**) 1) A pune temei; a se întemeia; a se sprijini; a se baza. **Mă fondez pe teoria relativităţii.** 2) A avea drept bază; a se baza. **Mă fondez încrederea reciprocă.**

FONOGRÁM//Ă ~e *f.* 1) Bandă pe care sunt înregistrate sunetele cu ajutorul mijloacelor tehnice. 2) Mesaj transmis prin telefon sau prin telegraf şi înregistrat automat pe un formular special.

FONOTÉC//Ă ~i *f.* Colecţie de înregistrări sonore pe discuri sau pe benzi magnetice. **~a radio.**

FOR fóruri *n.* 1) *arh., ist.* (*în Roma antică*) Piaţă publică unde era concentrată viaţa socială, economică şi culturală şi unde se ţineau procesele judiciare. **Forul lui Traian.** 2) Organ de stat; autoritate. **~ul legislativ.** 3) Organ politic sau ştiinţific, care se bucură de mare autoritate.

FORMÁL ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* 1) Care ţine de formă; propriu formei. **Analiză ~ă**. **Plan ~**. **Clasificare ~ă**. 2) *şi adverbial* Care acordă atenţie deosebită formei; făcut de formă. **Politeţe ~ă**. **Act ~**. **Participare ~ă**. 3) Care cultivă mai ales forma; preocupat mai ales de formă. **Scriitor ~**. **Muzică ~ă**.

FORMALIT//ÁTE ~ăţi *f.* 1) Norma formală de conduită, impusă de regulile de politeţe. 2) Operaţie prescrisă, folosită la întocmirea unor acte legale. 3) Act legal lipsit de importanţă, eliberarea căruia nu prezintă dificultăţi.

FORMIDÁBIL ~ă (**~i**, **~e**) *adj. şi adverbial* Care uimeşte prin însuşiri sau dimensiuni neobişnuite; cu calităţi sau dimensiuni ieşite din comun; extraordinar; colosal, uluitor; uimitor. **Efect ~**. **Lovitură ~ă**. **Carte ~**. **Dansează ~.**

FORT fórturi *n.* Construcţie de fortificaţie în formă de poligon, care face parte dintr-un sistem de întăriturii şi care e destinată apărării unui centru important sau a unei linii strategice.

FORTĂR//EÁŢĂ ~éţe *f.* Cetate cu un sistem suplimentar de fortificaţii.

FORTIFIÁN//T ~tă (**~ţi**, **~te**) *adj.* 1) (*despre substanţe, medicamente, factori* etc.) Care fortifică organismul; cu proprietatea de a fortifica organismul; reconfortant; tonic. **Medicament ~. Exerciţii fizice ~te.** 2) *fig.* (*despre fiinţe, activităţi, ocupaţii* etc.) Care dă forţe noi (fizice şi morale); capabil să fortifice; tonic; reconfortant. **Ea este o prezenţă ~tă în viaţa mea. Lectură ~tă.**

FÓRŢ//Ă ~e *f.* 1) Capacitate a fiinţelor vii de a depune un efort fizic sau intelectual; vigoare; tărie;

putere. 2) Ansamblu de capacităţi fizice sau morale. **A-şi menaja ~ele**. 3) *fig.* Persoană înzestrată cu multă energie şi putere; autoritate. **El este o mare ~ în partid.** 4) Grup politic sau social, care are mare influentă asupra maselor; putere. **~ă politică.** ♦ **~e armate** (*sau* **militare**), armată. 5) Capacitate de rezistenţă. **~a barierei**. **~a unui perete**. 6) Intensitate de acţiune. **~a vântului**. **~a loviturii**. **~a medicamentului**. 7) Putere de constrângere; violenţă. **~a justiţiei**. **A recurge la ~**. 8) Caracter irezistibil. **~a obişnuinţei**. 9) *pedagog.* Putere de convingere, de educare, de influenţare. **(Prin) ~a exemplului.** 10) *fiz.*, *teh*. Cauză care poate modifica starea de repaos sau de mişcare a unui corp. **~ă centripetă.**

FÓRUM I ~uri *n.* Adunare sau întrunire (de mare amploare şi importanţă), în care au loc dezbateri şi negocieri; for. **~ul mondial al tineretului studios.**

FÓRUM II ~uri *n. tehn. inform.* 1) Instrument de comunicare foarte utilizat pe internet, care permite promovarea dezbaterilor prin mesaje publicate în legătură cu o chestiune de interes larg. 2) Discuţie pe internet referitoare la un subiect de interes comun.

FOSFORESCÉN//T ~tă (**~ţi**, **~te**) *adj.* Care emite lumină în obscuritate; dotat cu fosforescenţă. **Animal ~. Vestă ~tă. Fâşie ~tă.**

FOSFORESCÉNŢ//Ă ~e *f.* 1) Luminiscenţă a fosforului. 2) *fiz.* Proprietate a unor substanţe de a emite lumină după ce au absorbit radiaţii (ultraviolete). 3) *biol*. Proprietate a unor organisme de a emite lumină în obscuritate.

FOSÍL ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* (*despre resturi de organisme animale sau vegetale*) Care a rămas conservat în rocile sedimentare din trecutul geologic al pământului.

FOSÍL//Ă ~e *f.* 1) Rest de organism animal sau vegetal din epocile geologice anterioare, conservat în rocile sedimentare ale Pământului. 2) *fig. fam., depr.* Persoană de vârstă înaintată, cu concepţii despre viaţă demodate sau cu idei retrograde.

FÓT//Ă ~e *f.* Fustă care face parte din costumul naţional femeiesc, constând dintr-o bucată de stofă de lână de formă dreptunghiulară, bogat ornamentată, care se înfăşoară în jurul corpului, sau din două părţi, una acoperind partea din faţă a corpului, iar alta, pe cea din spate.

FOTOGÉNIC ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* 1) (*despre persoane*) Care posedă o aparenţă plăcută, în film sau pe fotografie. **Actor ~**. 2) Care impresionează bine o placă fotografică. **Claritate ~ă**.

FOTÓLI//U ~i *n.* 1) Scaun mare şi comod, cu spetează şi cu braţe, de obicei capitonat, pentru o singură persoană; jilţ. 2) *fig.*, *prin ext.* Post de conducere. **~ de ministru**. **~ de preşedinte**. 3) Loc situat în primele rânduri ale unei săli de spectacole.

FRACTÚR//Ă ~i *f.* 1) *med.* Leziune constând în ruperea unui os sau a unui membru. 2) Loc unde s-a produs o asemenea leziune. 3) *geod.* Ruptură în scoarţa terestră; falie.

FRACŢIÚN//E ~i *f.* 1) Parte dintr-un întreg sau dintr-o totalitate. **~e de secundă.** 2) Grupare politică cu o platformă distinctă în raport cu linia generală a unui partid sau altei organizaţii. **~e parlamentară.** 3) *chim*. Produs obţinut prin distilarea unui amestec de lichide.

FRAGÍL ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* 1) (*despre obiecte*) Care se sparge, se sfarmă sau se frânge uşor; lipsit de rezistentă la acţiunea unor forţe externe mici. 2) *fig.* (*despre fiinţe*) Care are un aspect fizic delicat; cu constituţie fără vigoare; slab; plăpând; gingaş; firav.

FRANC I fráncă (**fránci**, **fráncе**) *adj.* 1) *şi adverbial* (*despre persoane*) Care se exprimă deschis; cu claritate; fără reticenţe; neprefăcut, sincer; onest. 2) (*despre manifestări ale oamenilor*) Care denotă claritate în exprimare; prezentat în mod

direct. **Ostilitate ~ă**. **Surâs ~**. **Faţă ~ă**. 3) (*despre acţiuni*) Care corespunde legilor de onoare şi probitate; în conformitate cu onoarea şi probitatea morală; loial; onest; cinstit. **Mulţumire ~ă**. **Procedeu ~**.

FRANC II francă (**franci**, **france**) *adj. ist*. Care aparţine francilor; referitor la franci. **Limbă ~ă**. **Trib ~**. **Colonie ~ă**.

FRANC III franci *m. mai ales la pl., ist.* Persoană făcând parte din triburile germanice de vest, care locuiau în sec. III pe cursul inferior şi mediu al Rinului şi în regiunea maritimă din Belgia şi Olanda.

FRANC IV franci *m*. 1) *înv.* Unitate monetară principală din Franţa, Elveţia, Belgia şi din alte ţări. 2) *la pl*. Sumă nedeterminată de bani.

FRANCHÉŢE *f*. Caracter franc; sinceritate; onestitate; cinste.

A FRAPÁ frapéz *tranz*. 1) A impresiona puternic (prin caracteristici ieşite din comun); a uimi; a fermeca; a încânta. **Asemănarea lor m-a frapat**. 2) A răci cu ajutorul gheţii. **A frapa vinul, şamapania**.

FRAPÁN//T ~tă (**~ţi**, **~te**) *adj.* Care frapează; cu proprietatea de a produce o impresie vie; izbitor; şocant; impresionant. **Discordanţă ~tă.**

A FRATERNIZÁ fraternizéz *intranz*. 1) (*despre persoane sau colectivităţi*) A intra în relaţii fraterne (unul cu altul); a face act de fraternitate (unul cu altul); a se înfrăţi. 2) (*despre militari sau unităţi militare*) A înceta ostilităţile (ca protest împotriva unui război nedrept). **Soldaţii au ~ cu populaţia**.

FRÁUD//Ă ~e *f*. 1) Faptă de rea credinţă, comisă de o persoană în scopul de a sustrage bunuri materiale încredinţate ei pentru păstrare. 2) Sumă de bani sustrasă prin comiterea unei astfel de fapte.

FRECVÉN//T ~tă (**~ţi**, **~te**) *adj.* Care se produce des; repetat la intervale mici; curent; ordinar; obişnuit. **Întâlniri ~te.**

A FREDONÁ fredonéz *tranz*. A cânta cu jumătate de voce, fără cuvinte şi fără a deschide gura**. ~ o arie de operă**.

A FREMĂTÁ freámăt *intranz*. 1) (*despre frunze, păduri, ape, codri* etc.) A produce un zgomot uşor şi înăbuşit, mişcându-se încet (sub acţiunea vântului, ploii etc.). 2) (*despre grupuri de oameni*) A-şi exprima atitudinea (mai ales, dezaprobarea) prin agitaţie şi murmur. 3) (*despre persoane*) A se agita profund (din cauza unei emoţii puternice); a palpita; a vibra. 4) *fig*. A se mişca în tremur. **Freamătă dealul.**

FRENÉTIC ~ă (**~i**, **~e**) *adj. şi adverbial* Care este cuprins de frenezie; stăpânit de exaltare violentă; în stare de frenezie; cu frenezie. **Căutare ~ă. A sărit ~ în sus.**

FRENEZÍ//E ~i *f*. Exaltare violentă; pasiune puternică.

FRÉSC//Ă ~e *f*. 1) Pictură murală monumental-decorativă, executată pe tencuiala încă umedă. 2) *fig*. Operă literară vastă, care prezintă un tablou de ansamblu al unei epoci sau al unei societăţi.

FRIGÍ//D ~dă (**~zi**, **~de**) *adj.* 1) Care manifestă indiferenţă; lipsit de afectivitate; rece. **Inimă ~dă**. **Suflet ~**. 2) (*despre persoane*) Care vădeşte aversiune şi indiferenţă faţă de actul sexual; lipsit de plăcere sexuală.

FRIGIDÉR ~e *n*. Dulap prevăzut cu o instalaţie frigorigenă electrică, în care se păstrează la temperaturi scăzute alimente uşor alterabile; frigorifer de uz casnic.

FRIGIDITÁTE *f*. 1) Caracter frigid. **~ de marmură**. 2) Absenţă permanentă a atracţiei sexuale şi incapacitate de a obţine satisfacţie sexuală; anafrodizie.

FRIGORIFÉR I ~e *n. teh.* Sistem tehnic pentru producerea frigului artificial, instalat într-un local,

unde se păstrează în cantităţi mari produse uşor alterabile; instalaţie frigorifică.

FRIGORIFÉR II ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* (*despre sisteme fizico-chimice*, *tehnice sau despre agenţi fizici*) Care produce şi menţine frigul artificial; prevăzut pentru producerea şi menţinerea frigului artificial.

FRIGORIGÉN ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* Care produce frig (artificial); producător de frig. **Aparat ~.**

FRIS//ÓN ~oáne *n*. Succesiune de convulsii slabe, susţinută de senzaţia de frig, care indică, de obicei, începutul unei maladii febrile.

FRÍŞCĂ *f.* 1) Smântână proaspătă, care se ridică la suprafaţa laptelui nefermentat sau care se extrage din acesta cu ajutorul separatorului. 2) *gastronom.* Smântână proaspătă, bătută cu zahăr şi folosită ca desert sau ca garnitură la prăjituri.

FRIVÓL ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* 1) (*despre persoane*) Care se ocupă de lucruri neserioase; lipsit de seriozitate; uşuratic. 2) (*despre lucruri*, *acţiuni* etc.) Care are puţină importanţă; lipsit de importantă; de nimic; insignifiant.

FRIVOLIT//ÁTE ~ăţi *f.* 1) Caracter frivol. 2) Vorbă sau faptă frivolă. 3) Comportament frivol. 4) Lucru frivol.

FRONTISPÍCI//U ~i *n*. 1) *arhitect.* Parte superioară a faţadei unui edificiu sau a unui monument. 2) Faţadă principală a unui edificiu. 3) Pagină a unei cărţi, pe care este imprimat titlul şi numele autorului; foaie de titlu. 4) Parte superioară a primei pagini de ziar, cuprinzând numele ziarului şi alte indicaţii.

FRUGÁL ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* (*despre mese*, *recepţii* etc.) Care constă din alimente simple şi puţine; alcătuit din bucate puţin abundente şi simple. **Un dejun ~.**

FUNEBR//U ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* 1) Care ţine de procesul înmormântării unei personalităţi; de înmormântare; mortuar; funerar. **Pompă ~ă. Serviciu ~. Marş ~.** 2) Care evocă ideea morţii; care suscită o tristeţe profundă; plin de o tristeţe sumbră; funest; lugubru. **Motiv ~.**

FUNERÁLII *n. pl.* Ceremonie fastuoasă de înmormântare a unei personalităţi; ceremonie funebră. **Funeralii naţionale.**

FUNERÁR ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* 1) Care ţine de procesul înmormântării unei personalităţi; de înmormântare; mortuar; funebru. 2) Care ţine de un mort; referitor la un mort. **Cruce ~. Piatră ~ă. Coloană ~ă.**

FUNÉ//ST ~stă (**~şti**, **~ste**) *adj.* 1) Care are consecinţe dezastruoase; cu urmări extrem de grave; nefast; fatal. **Eroare ~stă.** 2) Care evocă ideea morţii; care suscită o tristeţe profundă; plin de o tristeţe sumbră; funebru; lugubru. **Cântec ~.**

FURNÁL ~e *n*. Construcţie specială în formă de turn, care serveşte în calitate de cuptor pentru topirea minereurilor în vederea extragerii metalelor; cuptor înalt.

A FURNIZÁ furnizéz *tranz.* 1) (*mărfuri*, *materiale*, *provizii* etc.) A pune la dispoziţie, dând în posesie, în mod sistematic (în baza unor înţelegeri prealabile); a livra. 2) (*informaţii*, *ştiri* etc.) A pune la dispoziţie cu regularitate. **Agenţia furnizează ştiri în flux permanent.**

FURTÚN ~uri *n*. Tub flexibil de cauciuc sau de material plastic, care serveşte la transportarea fluidelor la distanţe. **~ de udat. ~ de pompier.**

FUZELÁJ ~e *n*. Corp al unui aparat de zbor (avion, elicopter, planor), de care sunt fixate aripile.

A FUZIONÁ fuzionéz *intranz.* (*despre lucruri distincte*) A realiza o fuziune; a se uni formând un tot; a se contopi. **Organizaţiile mici au ~at.**

FUZIÚNE *f.* 1) Unire într-un singur tot (a unor organizaţii, instituţii, societăţi etc.) prin combinare sau prin întrepătrundere; contopire. **~ea inimilor şi spiritelor.** 2) *fiz.* Unificare prin trecere la stare lichidă sub acţiunea căldurii. ♦ **Punct de ~,**

temperatură de topire a unui corp solid. ♦ ~ **nucleară,** reacţie nucleară prin care două nuclee atomice uşoare se unesc, formând unul mai greu.

G

GABARÍT ~e *n.* Contur care constă din liniile ce mărginesc dimensiunile maxime ale unui obiect, ale unei construcţii. **~ul unui camion de mare tonaj.**

GARRIOLÉTĂ *f. v.* **CABRIOLETĂ**.

GADGÉT [cuvânt engl.] **~uri** *n.* 1) Termen generic, care denumeşte o categorie de obiecte tehnologice mici (dispozitive, aparate etc.), care îndeplinesc anumite funcţii, fiind de obicei o noutate. 2) *prin ext. fig., fam.* Orice mărunţiş ingenios, de folos practic. 3) *fig., fam.* Obiect de utilitate frivolă, în măsură să satisfacă un capriciu.

GÁF//Ă ~e *f.* Acţiune sau vorbă nesocotită şi intempestivă (nelalocul ei), care poate ofensa pe cineva. **Am făcut o mare ~ă.**

GAJ gájuri *n.* 1) Obiect sau sumă de bani depusă pentru a garanta achitarea unei datorii; amanet; zălog. **A pune casa în gaj.** 2) (*la jocurile de societate*) Penitenţă pe care trebuie s-o execute jucătorul care pierde.

GALÁN//T ~tă (**~ţi**, **~te**) *adj.* 1) (*despre bărbaţi*) Care este foarte politicos cu femeile; cu maniere alese; curtenitor; manierat. 2) (*despre persoane*) Care este foarte atent (cu cineva); politicos; amabil.

GALANTÁR ~e *n.* Vitrină a unui magazin, în care se expun mostre de mărfuri.

GALANT//ÓN ~oánă (**~óni**, **~oáne**) *adj. fam.* (*despre persoane*) Care este gata să ofere cu uşurinţă şi dezinteresat altora ceea ce îi aparţine personal; generos; darnic.

GALERÍ//E ~i *f.* 1) *minier.* Drum subteran, în forma unui coridor lung, care asigură accesul minerilor la zăcământ. 2) *arhit.* Coridor de formă boltită, mai mult lungă decât largă şi acoperit cu sticlă sau cu un material transparent, care serveşte drept loc de plimbare sau de trecere dintr-o clădire în alta; pasaj; pasarelă. 3) *arhit.* Balcon situat la cel mai înalt nivel într-o sală de teatru. 4) Muzeu sau secţie a unui muzeu, unde sunt expuse opere de pictură şi sculptură; sală de expoziţii pentru opere de artă . **~e de artă. Galeria de la Drezden.** 5) Magazin unde se vând obiecte şi opere de artă. 6) Centru comercial (de obicei, de lux). **Galeriile Lafayette.**

GÁLĂ ~e *f.* Sărbătoare mare, cu caracter solemn, cu reprezentaţii artistice. ♦ **De ~,** de sărbătoare; solemn; de ceremonie. ♦ **~ de box,** spectacol de sport, constând din mai multe meciuri de box.

GALIMÁTIAS *n.* Vorbire sau scriere confuză.

GALIMÁTI//E ~i *f. v.* **GALIMATIAS**.

GALICÍSM ~e *n. lingv.* 1) Cuvânt sau expresie specifică pentru limba franceză (şi greu de tradus în altă limbă). 2) Împrumut francez într-o altă limbă.

GALOMANÍE *f.* Admiraţie exagerată faţă de tot ce vine din Franţa.

GAL//ÓN I ~oáne *n.* 1) Unitate de măsură a volumului, egală cu circa 4 l. şi folosită în ţările anglofone. 2) Garafă mare pentru băuturi, având o asemenea capacitate.

GAL//ÓN II ~oáne *n.* 1) Fâşie de stofă sau bandă de metal care se prinde pe epoleţii sau pe mâneca unei uniforme de ofiţer pentru a indica gradul. 2) Şiret de mătase, de lână etc., cusut ca podoabă la

haine sau la pălării.

GALÓP ~uri *n*. 1) Mersul cel mai rapid, în salturi succesive, al calului. 2) Vechi dans de societate francez, cu ritm sacadat şi cu mişcări foarte iuţi. 3) Melodie după care se execută acest dans.

A GALOPÁ galopéz *intranz*. 1) (*despre cai*) A alerga în galop. 2) *fig., fam.* (*despre persoane*) A se deplasa repede (ca un cal în galop). 3) (*despre motoare*) A funcţiona neuniform, având variaţii mari de viteză.

GÁM//Ă ~e *f*. 1) *muz*. Succesiune de note muzicale în ordine naturală (ascendentă sau descendentă), cuprinse într-un interval de o octavă, care ia numele notei cu care începe succesiunea. **~a do major.** 2) *prin ext.* Serie de culori într-o gradaţie naturală şi armonioasă.

GAMÉL//Ă ~e *f*. Vas de metal, prevăzut cu capac, în care soldaţii îşi primesc porţia de mâncare de la bucătăria de campanie.

A GALVANIZÁ galvanizéz *tranz*. 1) (*obiecte sau piese de metal*) A supune galvanostegiei; a metaliza. 2) *med.* (*ţesuturi sau organe ale corpului*) A trata prin galvanoterapie. 3) *fig*. A anima cu o energie neaşteptată. **A galvaniza publicul.**

GANG gánguri *n*. Loc de trecere, situat la nivelul terenului între clădiri sau pe sub boltitura unei case cu mai multe etaje; pasaj.

GÁNGSTER ~i *n*. Nume dat în S.U.A. membrilor unei bande organizate, ai unei asociaţii de răufăcători; escroc.

A GARÁ garéz *tranz*. 1) (*automobile*, *troleibuze*, *tramvaie* etc.) A pune la adăpost într-un garaj, într-un depou sau într-o parcare. 2) (*trenuri*, *locomotive*) A manevra pe o linie de garaj.

A GARANTÁ garantéz 1. *tranz*. 1) A asigura în calitate de garant. 2) A asigura printr-o garanţie. 3) A lua pe răspunderea proprie. 4) A asigura de calitatea şi funcţionarea bună. **2**. *intranz*. A răspunde de plata unei datorii făcute de altă persoană.

GARANŢÍ//E ~i *f*. 1) Obligaţie în virtutea căreia cineva asigură cuiva posibilitatea de a beneficia de un lucru, de un drept sau îl protejează pe cineva de o primejdie oarecare. 2) Mijloc prin care se asigură executarea unei asemenea obligaţii. 3) Ceea ce garantează ceva, serveşte drept asigurare.

GARDERÓB//Ă ~e *f*. 1) Loc special amenajat la intrarea într-un local public sau într-o sală de spectacole, unde vizitatorii pot lăsa paltoanele şi pălăriile; vestiar. **Mi-am lăsat umbrela la ~ă.** 2) Totalitate a obiectelor de îmbrăcăminte ale unei persoane. **~a unei femei.**

GARDI//ÁN ~éni *m*. Persoană care are misiunea de a păzi o instituţie, o închisoare.

A GARNISÍ garnisésc *tranz*. A prevedea cu o garnitură; a împodobi; a înfrumuseţa; a orna.

GARNITÚR//Ă ~i *f*. 1) Accesoriu folosit drept completare sau ornament al unui obiect. 2) Adaos de legume, salată, orez etc., care se serveşte la friptură şi la alte mâncăruri. 3) Grup de obiecte asortate, care alcătuiesc un ansamblu; totalitate de obiecte de acelaşi gen cu destinaţie specială. **~ de scule**. **~ de mobilă**. ♦ **~ de tren,** totalitatea vagoanelor care formează un tren.

GÁŞCĂ găşti *f*. *fam*. *depr*. Grup restrâns de oameni, care, unindu-se, recurg la acţiuni reprobabile pentru a-şi satisface anumite interese personale.

GAVÓT//Ă ~e *f*. 1) Vechi dans franţuzesc, dansat la curte. 2) Melodie după care se execută acest dans.

A GAZÁ gazéz *tranz*. 1) (*spaţii limitate*) A expune acţiunii unor gaze toxice în vederea distrugerii unor organisme dăunătoare. 2) (*persoane*) A intoxica cu un gaz de luptă. 3) (*câmpuri de luptă sau zone cu populaţie civilă*) A trata cu gaze toxice. 4) (*lichide*) A satura cu gaze. 5) (*ţesuturi*) A trece peste o

flacără pentru a arde capetele de fibre ieşite la suprafaţă.

GAZÉL ~uri *n*. *literat.* Poezie lirică orientală, în care se cântă, de obicei, plăcerile vieţii, cu formă fixă, constând din distihuri, strofa întâia având rimă împerecheată, iar în strofele următoare al doilea vers rimând cu versurile primei strofe.

A GAZIFICÁ gazífic *tranz*. 1) (*combustibili solizi sau lichizi*) A transforma în combustibil gazos. 2) (*localităţi*, *spaţii locative*, *întreprinderi* etc.) A asigura cu gaze naturale pentru consum.

GAZ//ÓN ~oáne *n* 1) Iarbă scurtă şi fină, semănată în scopuri decorative, stropită şi tunsă des. 2) Teren (de o anumită formă), semănat cu asemenea iarbă; peluză.

GĂITÁN ~e *n*. Şiret din fire de bumbac, mătase, lână sau metal, cusut ca podoabă la obiectele de îmbrăcăminte; pasmant.

GĂLIGÁN ~i *m*. *pop., fam*. Om foarte lacom la mâncare; mâncău.

GĂOÁCE găóci *f*. 1) Coajă tare a oului. 2) Fiecare dintre jumătăţile unei coji de nucă sau de alună. 3) Căpăcel al unei ghinzi. 4) *pop.* (*la animale*) Organ cavitar musculos, care face parte din aparatul genital feminin, în care se dezvoltă embrionul şi fătul la mamifere; mitră; uter.

GĂTÉJ ~e *n*. *pop. mai ales la pl*. Ramură sau creangă subţire şi uscată, cu care se face focul; vreasc.

GĂVÁN ~e *n*. 1) Adâncitură într-un obiect; cavitate; scobitură. 2) *pop.* Orbita ochiului. 3) Strachină sau blid de lemn.

A GĂVOZDÍ găvozdésc *tranz*. *pop., fam.* A face să se găvozdească.

A SE GAVOZDÍ mă găvozdésc *intranz*. *pop., fam.* A se aduna în număr mare într-un spaţiu restrâns, împingându-se în dezordine; a se înghesui; a se îmbulzi; a se buluci.

GEAMANTÁN ~e *n*. Obiect portabil, de formă rectangulară şi relativ plată, confecţionat din carton, piele sau plastic şi servind la transportul lucrurilor necesare pentru călătorie; valiză; cufăr.

GEAMBÁŞ ~i *m*. Negustor de cai.

GEAMGÍ//U ~i *m*. Persoană care se ocupă cu vânzarea sau instalarea geamurilor.

GEAMÍ//E ~i *f*. Locaş de cult la musulmani.

GEAMLÂC ~uri *n*. 1) Perete constând din geamuri. 2) Coridor sau verandă cu pereţii din geamuri.

GEAMPARÁLE *f. pl*. 1) Dans popular cu mişcări foarte vioaie. 2) Melodie după care se execută acest dans. 3) Instrument muzical de percuţie, constând din două piese mici de lemn în formă de găvan, unite printr-un şiret, care, fiind lovite una de alta, produc un sunet special; castaniete.

A GELATINIZÁ gelatinizéz *tranz*. (*granule de amidon*, *soluţii coloidale*) A face să se gelatinizeze.

A SE GELATINIZÁ se gelatinizează *intranz*. 1) (*despre granule de amidon*, *soluţii coloidale*) A se transforma în gelatină. 2) (*despre obiecte*) A se îmbiba cu gelatină.

A GELIFICÁ gelífic *tranz*. (*soluţii coloidale*) A transforma în gel.

GELOZÍ//E ~i *f*. 1) Sentiment de îndoială chinuitoare şi obsedantă, provenit din faptul sau presupunerea că fiinţa iubită nu este credincioasă. 2) Sentiment de nemulţumire egoistă, provocat de realizările cuiva; invidie; pizmă; zaviste.

GEL//ÓS ~oásă (**~óşi**, **~oáse**) *adj*. Care are gelozie; stăpânit de gelozie.

A GELUÍ geluiésc *tranz*. (*piese de lemn*) 1) A prelucra cu gealăul. 2) A prelucra cu rindeaua; a da la rindea.

A GÉME gem *intranz*. 1) (*despre fiinţe*) A scoate sunete înfundate (din cauza unei dureri fizice sau spirituale). 2) *fig. prin anal.* (*despre frunze*, *păduri*,

ape etc.) A produce un zgomot surd şi înăbuşit; a fremăta; a murmura. 3) *fig. prin anal.* (*despre vânt*) A produce un zgomot prelung, puternic şi înăbuşit; a vui; a vâjâi. 4) *fig*. A fi arhiplin; a fi supraîncărcat. **Trenul geme de lume.**

GENEALOGÍ//E ~i *f*. 1) Succesiune de membri de diferite generaţii ale unei familii, care alcătuiesc o filiaţie. 2) Ştiinţă care are ca obiect de studiu diferite filiaţii; istorie a unui neam.

GENEALÓGIC ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* Care ţine de genealogie; propriu genealogiei. **Document ~.** ♦ **Arbore ~,** reprezentare grafică, sub formă de arbore, a unei genealogii.

A GENERÁ generéz *tranz*. A face să ia naştere în mod necesar; a provoca; a pricinui; a cauza; a condiţiona; a produce; a determina.

A GENERALIZÁ generalizéz *tranz*. 1) (*fapte*, *fenomene*, *situaţii* etc.) A aplica la un ansamblu sau la majoritatea indivizilor; a extinde asupra unui tot, atribuindu-i caracter general. 2) A folosi, extinzând asupra unui ansamblu ceea ce este specific pentru un număr limitat de cazuri. 3) A face să se generalizeze; a universaliza.

A SE GENERALIZÁ se generalizează *intranz*. 1) A obţine caracter general; a se universaliza. 2) (*despre boli*) A se extinde asupra întregului organism.

GENERÁŢI//E ~i *f*. 1) Totalitate a indivizilor dintr-o comunitate, care trăiesc în acelaşi timp, fiind cam de aceeaşi vârstă. 2) Totalitate a animalelor de anumită rasă sau specie, născute în acelaşi an.

GENÉRIC I ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* 1) Care ţine de un gen; propriu unei categorii. 2) Care îmbrăţişează toate lucrurile sau fenomenele de acelaşi fel; identificator. **Nume ~.**

GENÉRIC II ~e *n*. Parte a unui film (de obicei, de la început), unde este indicat titlul şi numele autorilor, colaboratorilor, actorilor etc.

GENER//ÓS ~oásă (**~óşi**, **~oásă**) *adj.* (*despre persoane*) Care are sentimente nobile şi e gata să acorde altora ajutor dezinteresat; foarte bun la suflet; mărinimos; darnic.

GENEROZIT//ÁTE ~ăţi *f*. 1) Atitudine generoasă. 2) Caracter generos.

GENÉTIC ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* 1) Care ţine de geneză; propriu genezei. 2) Care ţine de ereditate; transmis prin ereditate. **Boală ~ă**. **Cod ~.**

GENÉZ//Ă ~e *f*. Procesul naşterii şi formării unui lucru sau al unei fiinţe.

GENIÁL ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* Care este dotat cu (sau vădeşte) calităţi creatoare deosebite; înzestrat cu geniu; de geniu. **Savant ~. Descoperire ~ă.**

GÉNI//U I ~i *n*. 1) Ansamblu de aptitudini spirituale superioare, care oferă unei persoane posibilitatea de a crea lucrări de o extraordinară valoare şi originalitate. **~ muzical**. **~ poetic**. ♦ **de ~,** genial. 2) *prin ext.* Persoană care posedă asemenea aptitudini. 3) Trăsături distinctive, care formează esenţa unui lucru sau a unei fiinţe. **~ul poporului**. 4) *milit.*: ♦ **Trupe de ~,** trupe specializate în executarea unor lucrări tehnice.

GÉNIU II *m*. *mitol*. Fiinţă supranaturală, care se crede că influenţează asupra destinului cuiva; spirit protector.

GENTÍL ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* (*despre persoane şi manifestările lor*) Care vădeşte delicateţe morală şi tact; curtenitor; amabil.

GENTILÉŢE *f*. l) Comportare gentilă. 2) Caracter gentil.

GENTILÓM ~i *m*. 1) *înv.* (*în Europa apuseană din Evul Mediu*) Persoană din societatea înaltă; nobil; aristocrat. 2) *fig*. Persoană cu purtare curtenitoare; om amabil.

GENÚN//E ~i *f*. Prăpastie foarte mare; abis; hău.

GEOLOGÍE *f*. Ştiinţă care se ocupă cu studiul structurii şi evoluţiei scoarţei terestre.

A GERÁ geréz *tranz. econ.* (*întreprinderi*, *instituţii*, *afaceri* etc.) A administra în locul (şi pe socoteala) altei persoane.

A GERMANIZÁ germanizéz *tranz.* (*popoare, oameni*) A face să se germanizeze; a nemţi.

A SE GERMANIZÁ mă germanizéz *intranz.* (*despre popoare, oameni*) A adopta limba, cultura şi obiceiurile germanilor; a deveni asemănător cu germanii; a se nemţi.

GÉRMEN ~i *m.* 1) *biol.* Element (microscopic) care, dezvoltându-se în condiţii prielnice, dă naştere unui organism viu nou. 2) Primul vlăstar care creşte dintr-un grăunte, bob, tubercul. 3) *fig.* Element sau principiu esenţial din care se dezvoltă ceva; cauză. ♦ **În ~,** la începutul devenirii; într-un stadiu iniţial. **Răul trebuie distrus în ~.**

A GERMINÁ germinează *intranz.* 1) (*despre seminţe*, *tuberculi*, *bulbi*, *plante*) A da germen; a începe un ciclu nou de vegetaţie; a încolţi. 2) (*despre organe sau materii organice*) A trece de la o stare latentă sau embrionară la viaţa activă.

GERMINÁŢI//E ~i *f.* Proces biologic, prin care un germene porneşte dezvoltarea şi dă naştere unui nou organism.

A GERUÍ geruiésc 1. *intranz.* A fi ger; a fi frig foarte mare. **Afară geruieşte de câteva zile. 2.** *tranz.* (*rufe, lucruri*) A ţine la ger (pentru a usca sau a împrospăta).

GEST gésturi *n.* 1) Mişcare a corpului (în special a capului sau a mâinilor), care înlocuieşte vorbirea şi exprimă o stare psihologică sau o intenţie. 2) *fig.* Faptă cu o anumită semnificaţie. **A face un gest generos.**

A GESTICULÁ gesticuléz *intranz.* A face gesturi; a da din mâini.

GET-BEGÉT *adj. invar.* (*despre persoane*) Care are o apartenenţă etnică de netăgăduit; din moşi-strămoşi; veritabil.

GHEÉNĂ *f. rel.* Loc de chinuri veşnice, unde se crede că ar nimeri după moarte sufletele celor păcătoşi; iad; infern.

GHÉIZER ~e *n.* Izvor intermitent, care la anumite intervale de timp aruncă apă fierbinte şi vapori de forma unei coloane.

GHERGHÉF ~uri *n.* 1) Cadru de lemn sau de metal, pe care se întinde o bucată de pânză pentru brodat. **A coase sau a broda la ~.** 2) Ţesătură întinsă pe un asemenea cadru.

GHERÉT//Ă ~e *f.* 1) Construcţie mică din scânduri, care serveşte drept adăpost (pentru un paznic, o santinelă etc.). 2) Construcţie specială, având forma unei case de proporţii mici, de obicei din lemn, în care se vând alimente, ziare etc.; chioşc.

GHÉRL//Ă ~e *f. pop. şi fam.* Instituţie în care îşi ispăşesc pedeapsa cei condamnaţi la privaţiune de libertate; închisoare; puşcărie; temniţă; penitenciar.

GHIAÚR ~i *m. arh. ist.* Nume batjocoritor, dat în trecut de către turci popoarelor de altă credinţă decât cea mahomedană (mai ales creştinilor).

GHI//D I ghízi *m.* Persoană care conduce un grup de turişti, de vizitatori prin diferite locuri, dându-le explicaţiile necesare.

GHID II ghíduri *n.* Broşură sau carte care cuprinde informaţii utile pentru orientare într-un muzeu, oraş, într-o regiune, într-un anumit domeniu de activitate etc. **Ghid de conversaţie român-francez.**

A GHIDÁ ghidéz *tranz.* 1) (*persoane*) A conduce în calitate de ghid; a îndruma; a călăuzi; a orienta. 2) (*funcţionarea unor mecanisme*) A conduce prin ghidaj, inprimând o anumită mişcare.

GHIDUŞÍ//E ~i *f.* Glumă nevinovată; faptă sau vorbă de om ghiduş; poznă.

A GHILÍ ghilésc *tranz. pop. reg.* (*pânză*) A înălbi, muind în apă şi întinzând la soare de mai multe ori.

GHILÓŞ ~uri *n.* 1) Ornament gravat, constând din linii fine întretăiate. 2) Desen complex, folosit la obţinerea fondului unor hârtii de valoare (bancnote, cecuri etc.).

A GHILOŞÁ ghiloşéz *tranz*. (*obiecte de sticlă, de lemn, de metal sau hârtii de valoare*) A prevedea cu un ghiloş. **A ghiloşa bancnotele.**

A GHILOTINÁ ghilotinéz *tranz*. *ist*. A decapita cu ghilotina.

GHILOTÍN//Ă ~e *f.* Instrument de execuţie a condamnaţilor la moarte prin decapitare (folosit pentru prima dată în Franţa în Evul Mediu).

GHINI//ÓN ~oáne *n*. Întâmplare sau concurs de împrejurări nefavorabile; lipsă de noroc; nenoroc; nonşansă; neşansă. **A avea ~. A fi cu ~.**

GHIOÁG//Ă ~e *f.* 1) *arh.* Bâtă cu gămălie la un capăt, folosită în trecut ca armă de luptă; măciucă. 2) *pop.* Capăt bombat şi nituit al unui buzdugan.

GHIÓL ~uri *n*. *pop*. Lac cu apă stătătoare şi fundul mâlos.

CHIONOAÍE ghionói şi **ghionoáie** *f*. *pop*. Pasăre sedentară de talie mică, cu cioc drept, puternic, cu ajutorul căruia sparge coaja copacilor prin ciocănit pentru a căuta insecte; ciocănitoare.

GHIORLÁN ~i *m*. *fam*. *înv.* (*în limbajul claselor dominante din trecut*) Persoană cu apucături grosolane; bădăran; ţopârlan; necioplit; mitocan; mârlan; toromac.

GHIRLÁND//Ă ~e *f.* 1) Împletitură decorativă în formă de lanţ, confecţionată din frunze sau flori naturale sau artificiale etc. 2) Ornament de acest fel.

GHIŞÉ//U ~e *n*. Deschizătură mică, făcută în uşa sau în peretele unui birou, prin care se poate vorbi sau se pot face anumite operaţii cu funcţionarii biroului.

GHIÚJ ~i *m*. *pop., fam*. Om bătrân şi neputincios; moşneag.

GHIUL//EÁ ~éle *f. milit. înv.* Proiectil sferic, de metal, cu sau fără substanţă explozivă, folosit în vechea artilerie.

GHIVÉC//I I ~e *n*. Vas de lut ars, în care se plantează flori; glastră.

GHIVÉCI II ~uri *n*. 1) *culin.* Mâncare preparată dintr-un amestec de zarzavaturi (cu sau fără carne), tăiate mărunt şi coapte la cuptor. 2) *fig*. *peior.* Creaţie artistică eterogenă şi lipsită de valoare.

GHIZD ghízduri *n*. 1) Căptuşeală (din piatră, bârne de lemn şi alte materiale) cu care se prevede o fântână. 2) Împrejmuire (din piatră, ciment şi alte materiale) a unei fântâni, de la pământ în sus.

A GHIZDUÍ ghizduiésc *tranz*. (*fântâni*) A prevedea cu ghizduri.

GIGÁN//T ~ţi *m*. *şi adjectival* 1) Persoană care are o talie anormală, ce o depăşeşte cu mult pe cea medie; om de proporţii vădit exagerate. 2) *fig*. Persoană care se impune prin aptitudini spirituale superioare; geniu. **~ în ştiinţă. Constructor de avioane ~.** 3) *fig.* Construcţie, întreprindere, eveniment, acţiune etc. de importanţă şi proporţii foarte mari; uriaş; colos. **~t al industriei. Întreprindere ~t. Descoperire ~t.**

GIMNAZÍ//U ~i *n*. 1) *arh. ist.* (*în Grecia antică*) Şcoală în care tinerii absolvenţi ai palestrei îşi desăvârşeau educaţia fizică şi intelectuală. 2) *ed.* Şcoală în care se poate învăţa după terminarea şcolii primare. 3) *ed.* Ciclu de studii preuniversitare, care vine după şcoala primară şi precede liceul.

GIN gínuri *n*. Băutură alcoolică, fabricată în ţările anglo-saxone din cereale, prin adăugarea boabelor de ienupăr.

A GINERÍ ginerésc *tranz*. *rar* (*tineri*) A face ginere, dând fiica de soţie.

GÍNGAŞ ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* 1) Care este foarte delicat şi sensibil la influenţele exterioare; dotat cu o mare delicateţe şi sensibilitate; fin. **Plantă ~ă. Fiinţă ~ă.** 2) *şi fig*. Care are o constituţie lipsită de vigoare;

slab; plăpând; firav. **Copil ~.**

GINGĂŞÍ//E ~i *f.* 1) Aparenţă gingaşă. **Ea are multă ~e.** 2) Caracter gingaş. **Gesturile sale vădesc ~e.** 3) Comportare gingaşă. **M-a tratat cu ~e.**

GÍN//TĂ ~ţi *f.* 1) *arh. ist.* Comunitate de oameni, bazată pe rudenie de sânge, constituind principala formă de organizare socială în comuna primitivă; neam. 2) *fig.* Apartenenţă etnică; neam; origine. **Suntem de ~tă latină.**

GIR gíruri *n.* Semnătură pusă pe dosul unei cambii, prin care semnatarul garantează achitarea ei. **A-şi pune girul. ♦ A-şi da girul,** a consimţi.

A GIRÁ giréz *tranz.* (*poliţe*, *cambii*) A garanta printr-un gir.

GIUB//EÁ ~éle *f. arh.* Haină de postav, lungă şi largă, purtată în trecut de boieri.

A GIUGIULÍ giugiulésc *tranz. pop., fam.* (*persoane*) A atinge uşor şi repetat cu palma, în semn de afecţiune, spunând concomitent vorbe de dragoste; a mângâia; a drăgosti.

A SE GIUGIULÍ mă giugiulésc *intranz. pop., fam.* (*despre persoane*) A-şi demonstra (unul altuia) afecţiunea prin atingeri uşoare de mână sau prin vorbe de dragoste; a se mângâia; a se drăgosti.

A GIULGIUÍ glulgiuiésc *tranz.* A acoperi cu un giulgiu.

GIÚLGIU ~ri *n.* 1) Pânză foarte subţire şi fină. 2) Bucată de pânză subţire, cu care se acoperă mortul; linţoliu.

GIUVAIÉR ~e *n.* 1) Obiect confecţionat din metale preţioase şi pietre scumpe, servind ca podoabă; bijuterie. 2) *fig.* Obiect de mare valoare artistică; podoabă.

GĂ//DE gắzi *m. arh. pop.* Persoană care execută condamnaţii la moarte; călău.

GLACIÁL ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* 1) Care este rece ca gheaţa; foarte rece; de gheaţă. **Vânt ~.** 2) *fig.* Care este lipsit de căldură; de o răceală care îngheaţă; rece; distant. **Privire ~ă.**

GLADIATÓR ~i *m. arh. ist.* (*în Roma antică*) Rob sau prizonier de război, care lupta pe arena unui circ cu un luptător sau cu o fiară sălbatică.

GLÁSTR//Ă ~e *f.* Vas de lut ars, în care se plantează flori; ghiveci.

GLÍ//E ~i *f.* 1) Brazdă de pământ cu iarbă, care poate fi desprinsă o singură dată cu hârleţul. 2) Teren pregătit special pentru culturi agricole; ogor; ţarină. 3) *poet.* Pământ strămoşesc. ♦ **Sub ~,** în mormânt.

GLIGÁN ~i *m.* 1) *înv.* Porc sălbatic; mistreţ. 2) *fig. fam.* Om foarte înalt; lungan.

A GLISÁ gliséz *intranz.* 1) (*despre piese tehnice*) A aluneca de-a lungul altei piese. 2) (*despre hidroavioane*) A aluneca la suprafaţa apei.

GLOÁT//Ă ~e *f.* 1) *pop., fam.* Grup de oameni strânşi într-un loc în dezordine; mulţime. 2) Totalitate a oamenilor simpli; prostime. 3) *arh. ist.* (*în Moldova şi Muntenia medievală*) Ceată de pedestraşi, formată din ţărani.

GLOBÁL ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* 1) Care este aplicat la un ansamblu; de ansamblu. **O abordare ~ă.** 2) Care este luat în întregime; întreg; total. **Populaţia ~ă. Venit ~.**

A GLOBALIZÁ globalizéz *tranz.* 1) (*elemente disparate*) A reuni într-un tot. 2) (*economie, cultură, fenomene* etc.) A face să se răspândească sau să se producă la scară mondială; a determina să capete caracter universal.

GLOBALIZ//ÁRE ~ări *f. polit.* Fenomen de transformare a lumii într-o unitate, care se manifestă la scara întregului glob, prin mijloace specifice.

GLOBULÁR ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* 1) Care are formă de glob; în formă de glob; sferic; rotund. **Jucărie ~ă.** 2) *anat.* Care ţine de globulele sângelui; propriu globulelor. **Indice ~.**

GLÓRI//E ~i *f.* 1) Apreciere publică înaltă (a unei persoane sau a unui lucru) pentru calităţi deosebite; recunoaştere unanimă; faimă; renume; slavă; popularitate. **A merita ~a.** 2) Succes deosebit de care se bucură cineva datorită meritelor sale; slavă; strălucire; splendoare. **A se acoperi de ~e. A avea ~e.** 3) *prin ext., fig.* Persoană de o valoare deosebită; om celebru; celebritate.

A GLORIFICÁ glorífic *tranz*. A trata cu glorie; a ridica în slavă; a slăvi; a preamări; a exalta; a elogia.

A GLOSÁ gloséz *tranz*. 1) (*cuvinte*, *forme gramaticale dintr-un text*) A explica prin glose. 2) (*texte*) A comenta prin note speciale; a adnota.

GLOSÁR ~e *n*. Listă de cuvinte puţin cunoscute (regionale, învechite, rare etc.), însoţite de explicarea lor.

GLÓS//Ă ~e *f.* 1) Scurtă notă explicativă, care însoţeşte un cuvânt dificil sau un pasaj neînţeles dintr-un text; comentariu; adnotare. 2) *literat.* Poezie cu formă fixă, în care fiecare vers din prima strofă este comentat succesiv în strofele următoare, ultima strofă reproducând în ordine inversă versurile primei strofe.

GOÁRN//Ă ~e *f.* Instrument muzical de suflat, confecţionat din alamă şi folosit pentru semnalizări (mai ales în armată); trompetă; trâmbiţă.

GOELÉT//Ă ~e *f. mar.* Corabie uşoară cu două catarge.

A GOFRÁ gofréz *tranz*. (*stofe*, *ţesături*, *hârtie*, *carton*, *tinichea* etc.) A prevedea cu gofraj.

GOFRÁJ ~e *n*. 1) Serie de cute paralele (şi ondulate), imprimate pe o ţesătură, pe o tablă de tinichea, pe o hârtie etc. 2) *text.* Efect de finisare a unor ţesături, care constă în aplicarea de desene imprimate în relief.

GOLF I *n. sport* Joc de origine scoţiană, practicat în aer liber, care consta în introducerea mingii lovite cu un baston special în mai multe găuri aranjate succesiv pe un teren.

GOLF II ~uri *n*. *geomorf.* Parte a unei ape mari (ocean, mare, lac), care înaintează în uscat printr-o deschizătură largă.

GONDÓL//Ă ~e *f.* Luntre lungă şi uşoară, cu prora şi pupa încovoiate în sus, condusă cu o singură vâslă şi folosită pentru transportul de persoane (mai ales pe canalurile Veneţiei).

GONDOLIÉR ~i *m*. Persoană care conduce o gondolă. **~ii de la Veneţia.**

GONG gónguri *n*. 1) Instrument de metal, în formă de disc, care, fiind suspendat şi lovit cu un ciocănaş, produce un sunet caracteristic, folosit ca semnal (la teatru, radio, jocurile sportive etc.). 2) Sunet produs ca semnal de un asemenea instrument. **Gongul anunţă începutul spectacolului.**

GORGÁN ~e *n*. Movilă mare de pământ, care se crede că ar fi un mormânt străvechi.

GORNÍ//ST ~şti *m*. Ostaş care dă semnale din goarnă; trompetist; trâmbiţaş.

GÓŞTIN//Ă ~e *f. arh. ist.* (*în Moldova şi Muntenia medievală*) Bir constând din porci şi oi.

GOT góţi *m*. 1) *la pl. ist.* Popor migrator din ramura vechilor germani. 2) Persoană făcând parte din acest popor.

GÓTIC ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* Care ţine de goţi; propriu goţilor. **Cultură ~ă. Elemente ~e.** ♦ **Stil ~,** stil arhitectural, răspândit în Europa în secolele XII-XVI, caracterizat prin monumente zvelte, cu arcuri şi bolti ogivale. ♦ **Scriere ~ă** (sau **litere ~e**), scriere cu caractere drepte, colţuroase, întrebuinţată în Evul Mediu în Europa apuseană.

A GRADÁ gradéz *tranz*. 1) (*instrumente sau scări de măsură*) A diviza în grade. 2) A argumenta în gradaţie. 3) (*persoane*) A mări în grad. **A grada un militar. A grada un profesor de liceu.**

GRAFÍ//E ~i *f.* 1) Sistem de semne grafice; scriere;

scris. **~e latină. ~e chirilică.** 2) Mod de scriere a unui cuvânt sau text.

GRAFOLOGÍ//E ~i *f.* 1) Disciplină care se ocupă cu studiul scrisurilor individuale, în vederea stabilirii autenticităţii unor acte, semnături etc. 2) Arta de a cunoaşte caracterul unei persoane după felul cum scrie ea.

GRANDI//ÓS ~oásă (**~óşi**, **~oáse**) *adj.* 1) Care impresionează prin proporţii şi aspectul său; impunător; măreţ. **Peisaj** ~. 2) Care uimeşte prin caracterul său neobişnuit şi prin amploarea sa; măreţ; magnific; maiestuos **Victorie ~oasă**. **Construcţie ~oásă. Proiect ~os.**

GRANDOMANÍ//E ~i *f.* Atitudine bolnăvicioasă a unui om care se crede mare, important.

A GRANULÁ granuléz *tranz.* (*materiale compacte sau pulverulente*) A transforma în granule.

GRANÚL//Ă ~e *f.* 1) Particulă mică, asemănătoare cu un grăunte, care face parte din componenţa unor corpuri eterogene sau rezultă în urma sfărâmării unui corp solid. 2) *la pl., med.* Preparat farmaceutic, constând din bobiţe zaharoase, având înăuntru substanţe medicamentoase.

A GRASEIÁ graseiéz *intranz.* A pronunţa sunetul „r” velar sau uvular (ca francezii).

GRÁTIS *adv. şi adjectival* În mod gratuit; fără plată; pe degeaba.

GRATITÚDIN//E ~i *f.* Sentiment durabil de afecţiune, nutrit de o persoană faţă de cineva pentru un bine făcut; recunoştinţă.

A GRATIFICÁ gratífic *tranz.* (*persoane*) A răsplăti printr-o gratificare; a recompensa.

GRATUÍ//T ~tă (**~ţi**, **~te**) *adj.* 1) Care este dat sau primit fără plată. **Învăţământ** ~. 2) *fig.* Care nu are nici o bază reală; fără temei; arbitrar, neîntemeiat. **Ipoteză ~tă. Vorbe ~te.**

A GRAŢIÁ graţiéz *tranz.* (*condamnaţi*) A scuti de pedeapsă printr-o graţie.

GRÁŢI//E ~i *f.* 1) Fineţe şi uşurinţă în mişcări, forme, atitudini; drăgălăşenie. 2) *la pl. mitol.* (*în mitologia greacă*): ♦ **Cele trei ~ii,** cele trei zeiţe (Aglaia, Euphrosyne şi Thalia), considerate drept întruchipare a feminităţii şi gingăşiei. ♦ **A face ~ii,** a) a căuta să pară atrăgător; b) a face mofturi. 3) *înv.*. Favoare acordată cuiva, constând în absolvirea unei pedepse; iertare a unui păcat; graţiere. 4) (*cu valoare de prepoziţie*) Mulţumită (cuiva sau ceva); datorită. **A m reuşit graţie sprijinului tău.** 5) Bunăvoinţă cu care este tratat cineva. ♦ **Lovitură de ~,** a) acţiune care încununează de succes o luptă; b) argument suprem. ♦ **A intra în ~a cuiva,** a câştiga bunăvoinţa cuiva.

GRAŢIOZIT//ÁTE ~ăţi *f.* 1) Atitudine curtenitoare faţă de cineva; amabilitate excesivă. 2) *la pl.* Atitudine plină de afectare; politeţe exagerată.

GRAŢI//ÓS ~oásă (**~óşi**, **~oáse**) *adj.* Care are (multă) graţie; cu (multă) graţie; elegant. **Femeie ~oásă. Ţinută ~oásă.**

GRAV grávă (**grávi**, **gráve**) *adj.* 1) Care poate avea urmări grele; susceptibil să aibă consecinţe serioase; primejdios, periculos; critic. **Boală ~ă. Situaţie ~ă.** 2) Care necesită o atenţie deosebită; cu multă pondere; important; serios. **Chestiune ~ă.** 3) (*despre persoane şi manifestările lor*) Care vădeşte multă seriozitate şi demnitate; foarte serios; solemn. **Un ton** ~. 4) (*despre sunete*) Care este produs de oscilaţii cu frecvenţă joasă; profund; jos. 5) *lingv.*: ♦ **Accent ~,** semn diacritic, orientat oblic de la stângă la dreapta, care se pune în unele limbi pentru a nota timbrul vocalelor deschise sau pentru a distinge anumite omonime.

A GRAVÁ gravéz *tranz.* (*imagini, ornamente, litere* etc.) A trasa pe suprafaţa unui material cu ajutorul unor instrumente sau al unor procedee tehnice speciale, pentru a obţine un clişeu grafic sau

în scopuri decorative.

A GRAVITÁ gravitéz *intranz*. 1) A se afla într-un câmp de gravitaţie. **Satelitul gravitează în jurul Pământului.** 2) A tinde ca urmare a acţiunii legii de gravitaţie. **Pământului gravitează în jurul axei sale.** 3) *fig*. A fi într-o anumită sferă de influenţă.

GRAVÓR ~i *m*. Persoană specializată în arta gravării.

GRAVÚR//Ă ~i *f*. 1) Arta gravării; măiestria de a grava. 2) Lucrare realizată de un gravor. 3) Reproducere a unei asemenea lucrări, obţinută printr-un procedeu special; stampă.

GRĂDÍŞT//E ~i *f*. 1) *geomorf.* Ridicătură de pământ, rămasă izolată în lunca unei ape curgătoare în urma deplasării meandrelor acesteia. 2) *ist.* Loc al unei aşezări istorice.

GRĂMĂTÍC ~i *m*. *arh*. (*în Evul Mediu*) Scriitor sau secretar la cancelaria domnească sau la una particulară.

GRĂTÁR ~e *n*. 1) Obiect constând din vergele de fier dispuse paralel şi prinse pe la capete, folosit pentru a frige carnea de asupra jarului. 2) *prin ext.* Friptură preparată pe un asemenea obiect. 3) Dispozitiv din bare metalice, paralele sau încrucişate, sau dintr-o tablă găurită, care se pune în sobe sau plite pentru a lăsa să pătrundă aerul şi să cadă cenuşa, înlesnind arderea.

GRÉDER ~e *n*. *teh., constr.* Maşină grea, de tipul excavatorului, folosită la lucrări rutiere (în special, la nivelarea pământului excavat).

A GREFÁ greféz *tranz*. *med*. (*organe*, *ţesuturi*) A substitui printr-o grefă, pe cale chirugicală. **A grefa ficatul.**

GREFIÉR ~i *m*. *jur.* Secretar la o instanţă judecătorească.

A GRESÁ greséz *tranz*. (*piese de maşini sau de mecanisme*) A da cu unsoare.

A GREVÁ grevéz *tranz*. 1) (*proprietăţi*, *bugete*) A împovăra cu cheltuieli sau cu ipoteci. 2) *fig*. (*persoane*) A însărcina cu multe misiuni.

GRÉV//Ă ~e *f*. Încetare organizată a muncii, totală sau parţială, cu scopul de a determina patronul, angajatorul, guvernul etc. să satisfacă anumite revendicări economice, politice etc. **Grevă generală. Grevă pasivă. ♦ Grevă japoneză,** grevă în care angajaţii continuă lucrul, dar poartă banderole sau alte însemne care atenţionează că există un conflict de muncă.

GRI *adj*. *invar*. Care este de culoarea cenuşii; cenuşiu; sur. **A avea ochi gri. Ţesătură gri.**

GRILÁJ ~e *şi* **~uri** *n*. Îngrăditura făcută din zăbrele de metal, stinghii de lemn sau plasă de sârmă, pusă la o fereastră, la o uşă, în jurul unei grădini etc.

A GRIMÁ griméz *tranz*. (*persoane*) A face să se grimeze; a machia.

A SE GRIMÁ mă griméz *intranz*. (*despre persoane*) A se da cu grimă; a se machia.

GRIMÁS//Ă ~e *f*. Contorsiune involuntară sau voită a muşchilor feţii; schimonosire a feţii; strâmbătură. **~ de dezgust**. **~ de durere**.

A GRIPÁ I gripează 1. *intranz*. *unipers.* (*despre motoare*) *v*. **A SE GRIPA I. 2**. *tranz*. A face să se gripeze.

A GRIPÁ II gripéz *tranz*. A face să se gripeze; a molipsi de gripă. **Nu te apropia de mine, că mă vei gripa.**

A SE GRIPÁ I se gripează *intranz*. (*despre motoare*) A se bloca în timpul funcţionării din cauza lipsei de lubrifianţi.

A SE GRIPÁ II mă gripéz *intranz*. A contracta gripă; a se îmbolnăvi de gripă.

GROBI//ÁN ~ánă (**~éni**, **~éne**) *adj*. (*despre persoane*) Care vădeşte lipsă de educaţie; prost crescut; necioplit; bădăran; grosolan; mitocan.

GROMÓVNIC ~e *n*. Carte populară cu caracter

astrologic, conţinând preziceri făcute pe baza interpretării tunetelor şi a fulgerelor, în funcţie de zodia în care se produc acestea.

GRÓT//Ă ~e *f.* Cavitate de proporţii într-o stâncă sau într-un munte, cu ieşire la suprafaţă; peşteră; cavernă. **Grote preistorice.**

GROTÉSC I *n.* Corp de literă de tipar, având linii de o grosime egală şi fără talpă.

GROTÉ//SC II ~scă (~şti) *adj.* Care stârneşte râsul prin aparenţa sa bizară; de un comic exagerat; ridicol; bizar; caraghios; burlesc; extravagant. **Un tip ~. Vorbe ~eşti. Îmbrăcăminte ~ească.**

GROTÉSC III ~uri *n.* 1) Caracter grotesc. **El este de un grotesc respingător.** 2) Categorie a esteticii, care reflectă realitatea în forme caricaturale, bizare, voit disproporţionate. **Grotescul în artă.**

A GRUNDUÍ grunduiésc *tranz. constr.* (*obiecte*, *pereţi*, *ziduri* etc.) A acoperi cu grund.

A GRUPÁ grupéz *tranz.* 1) A face să se grupeze. 2) A împărţi în grupuri; a clasifica. 3) (*întreprinderi, instituţii* etc.) A uni într-o singură unitate; a comasa.

A SE GRUPÁ mă grupéz *intranz.* 1) A se reuni într-un grup; a se aduna în grup. 2) A adera la o mişcare pe baza comunităţii de idei sau de scopuri.

A GUDRONÁ gudronéz *tranz.* (*obiecte, suprafeţe*) A acoperi cu gudron.

A GUMÁ guméz *tranz.* 1) (*obiecte*) A acoperi cu un strat subţire de gumă. 2) (*etichete*, *mărci poştale*, *timbre*) A trata cu clei în vederea lipirii.

GURMÁN//D ~dă (~zi, ~de) *adj. şi substantival* (*despre persoane*) Care preferă şi, de obicei, ştie să aprecieze mâncărurile gustoase; amator de mâncăruri bune şi gustoase; mâncăcios; gurmet.

A GUVERNÁ guvernéz *tranz.* 1) (*state*, *popoare*) A dirija, stând în fruntea guvernului. 2) (*persoane sau conduita lor*) A susţine cu sfaturi, cu recomandaţii; a povăţui; a sfătui; a îndruma; a învăţa.

GUVERNATÓR ~i *m.* (*în unele state*) 1) *admin.* Conducător al unei mari unităţi teritorial-administrative (provincie, ţinut, colonie etc.). 2) Conducător al unei instituţii de credit, numit de obicei de guvern. **~ ul Băncii Naţionale.**

H

HABÓTNIC ~ă (~i, ~e) *adj. şi substantival rel.* (*despre persoane*) Care respectă cu stricteţe prescripţiile religiei; cuprins de o pasiune excesivă pentru respectarea prescripţiilor religioase; bigot.

HAGIOGRÁF ~i *m.* Autor de hagiografii.

HAGIOGRAFÍ//E ~i *f.* 1) Literatură religioasă care descrie viaţa sfinţilor. 2) Ramură a teologiei care se ocupă de studierea vieţii sfiiţilor. 3) Scriere despre sfinţi şi lucruri sfinte. 4) *fig.* Biografie excesiv de înfrumuseţată.

HAHÁM ~i *m.* 1) (*la mozaicii*) Persoană însărcinată cu tăierea după un anumit ritual religios a vitelor şi păsărilor. 2) *înv.* (*la evrei*) Marele rabin.

HÁIDĂ//U ~i *m.* 1) *înv.* Persoana care păştea vitele; văcar. 2) *pop., fam. depr.* Bărbat înalt şi puternic, care umblă fără rost; haidamac.

HAIMANÁ ~le *f.* Persoană care umblă fără rost, neavând o ocupaţie definită; hoinar; vagabond; derbedeu.

HAÍN ~ă (~i, ~e) *adj.* (*despre oameni*) 1) Care este rău la inimă; fără milă; câinos; hapsân; crud. 2) *înv.* Care şi-a călcat legământul dat; trădător; sperjur.

HALÁL *interj*. (*exprimă o admiraţie*) Bravo.

HÁL//Ă ~e *f*. 1) Piaţă acoperită. 2) Sală de dimensiuni foarte mari, servind pentru diverse destinaţii (pentru expoziţii, competiţii sportive sau culturale, ca atelier, depozit etc.).

HÁLB//Ă ~e *f*. 1) Pahar special, cu o capacitate de o jumătate de litru, din care se serveşte berea. 2) Conţinutul unui asemenea recipient.

HALEBÁRD//Ă ~e *f*. *înv*. Armă albă, în formă de lance, având la capătul ascuţit o bardă şi un cârlig.

HÁLT//Ă ~e *f*. 1) *înv*. Staţie mică de cale ferată; gară mică. 2) Oprire de scurtă durată în timpul unui marş sau al unei călătorii; popas. **Am făcut o ~ă pe malul lacului din pădure.**

HALUCINÁŢI//E ~i *f*. 1) Stare psihică constând în perceperea unor lucruri inexistente în realitate. 2) Imagine vizuală bizară; iluzie; himeră.

HALVÁ ~le *f*. Produs alimentar de cofetărie, preparat din seminţe oleaginoase (tahân, floarea soarelui, arahide etc.) şi zahăr.

HAMÁC ~uri *n*. Pat suspendat, confecţionat dintr-o bucată de pânză sau dintr-o plasă şi folosit în aer liber sau în încăperi mici. ~ **marin**. **A dormi în ~**.

HAMÁL ~i *m*. 1) Muncitor care transportă bagajele pasagerilor (în gări şi în porturi). 2) Muncitor specializat în lucrări de încărcare, descărcare şi transportare a greutăţilor.

HAMBÁR ~e *n*. 1) Magazie în care se păstrează produsele agricole, în special, cerealele. 2) *mar.* Loc sub puntea inferioară a unui vapor, unde se depozitează mărfurile transportate; cală.

HAN I hánuri *n*. *înv*. Local cu camere de dormit, cu ospătărie şi cu grajduri, unde se adăposteau peste noapte călătorii cu caii şi căruţele.

HAN II háni *m*. *ist*. (*în Evul Mediu*) (*la popoarele din Orient, în special, la mongoli şi tătari*) Conducător suprem şi unic al unui stat; monarh; suveran. **Hanul tătăresc.**

HANDICÁP I ~uri *n*. *sport* 1) Avantaj acordat unui concurent mai slab. 2) Diferenţă de puncte dintre echipa învingătoare şi cea învinsă.

HANDICÁP II ~uri *n*. 1) Deficienţă (fizică, mintală, senzorială etc.) a unei persoane sau a unui animal; beteşug; infirmitate. **A avea un ~.** 2) *fig*. Situaţie de inferioritate (determinată de obicei de o infirmitate, de o boală etc); dezavantaj; nenoroc. **Am avut ~ul de a mă naşte în alt timp.**

HANGÉR ~e *n*. Pumnal mare, cu lama încovoiată.

HÁOS ~uri *n*. 1) *mitol.* (*în mitologia şi în filozofia greacă*) Spaţiu nemărginit, văzut în calitate de amestec confuz de elemente şi materie, care ar fi existat până la crearea lumii. 2) Fiinţă imaginară, care personifică acest spaţiu nemărginit. 3) *fig*. Dezordine completă; confuzie generală. **Domină un haos total.**

HAÓTIC ~ă (**~i**, **~e**) *adj*. 1) Care ţine de haos; asemănător haosului; de haos. **Mers ~.** 2) *şi adverbial fig*. Care se caracterizează printr-o dezordine completă; lipsit de logică; dezordonat; dezorganizat. **Discuţie ~ă**. **A vorbi mult şi ~.**

HAP I *interj*. *pop., fam.* (*se foloseşte, uneori repetat, pentru a reda zgomotul produs la înghiţirea sau la apucarea bruscă a ceva*).

HAP II hápuri *n*. *farm.* Preparat medicamentos în formă de pastilă sau de capsulă, pentru a putea fi înghiţit uşor.

HAPSÂN ~ă (**~i**, **~e**) *adj. şi substantival* (*despre oameni şi manifestările lor*) 1) Care este rău la inimă; fără milă; câinos; hain; crud. **Privire ~ă.** 2) Care vădeşte o dorinţă cumplită; cuprins de o dorinţă nemoderată; lacom; cupid; avid; rapace. **Om ~.**

HAR háruri *n*. 1) Calitate naturală care trezeşte admiraţie. **A avea mult har.** 2) *fig*. Aptitudine naturală deosebită (pentru o activitate artistică sau ştiinţifică); talent; dar; vocaţie. **A avea harul**

desenului. 3) (*în credinţa creştină*) Graţie divină acordată omului. **Har dumnezeiesc**. 4) *înv.* Bunăvoinţă care avantajează o persoană; avantaj acordat cu preferinţă unei persoane; favoare.

HARABÁ ~le *f. reg.* Car mare cu loitre lungi şi înalte, folosit la transportarea poverilor, grânelor, paielor sau fânului.

HARDUGHÍ//E ~i *f. pop., fam. depr.* Clădire mare, veche, dărăpănată şi inestetică; şandrama.

HARNAŞAMÉNT ~e *n.* Totalitate de obiecte necesare la înhămarea, înşeuarea şi conducerea unui cal.

HÁRP//Ă ~e *f.* Instrument muzical constând dintr-un cadru triunghiular pe care sunt întinse coarde cu lungimi inegale, producând sunete plăcute la ciupirea coardelor cu degetele de la ambele mâini.

HÁRŢ//Ă ~e *f.* 1) Ceartă însoţita de bătaie. **A se lua la ~ă cu cineva.** 2) *înv.* Ciocnire armată uşoară între două detaşamente potrivnice.

A HAŞURÁ haşuréz *tranz.* (*desene*, *hărţi*, *planşe* etc.) A acoperi cu haşuri.

HAŞÚR//Ă ~i *f. mai ales la pl.* Ansamblu de linii paralele sau întretăiate, de grosime egală şi trasate la distanţe egale, pe o porţiune de desen, pe o hartă sau pe o gravură pentru a indica umbrele, semitonurile sau accidentele de teren.

HÁTMAN ~i *m. ist.* 1) (*în Moldova medievală*) Boier de divan, care era însărcinat de domn cu comanda întregii oştiri; mare spătar. 2) (*la cazaci şi polonezi*) Mare comandant de oşti.

HAVAI//ÁNĂ ~éne *f.* Instrument muzical cu coarde asemănător chitarei, care produce sunete line, melodioase şi tărăgănate.

HAVAL//EÁ ~éle f. *înv. ist.* (*în Moldova medievală*) Muncă pe care ţăranii erau obligaţi să o presteze în folosul domniei sau al moşierilor.

HAZÁRD ~uri *n.* 1) Concurs de circumstanţe imprevizibile şi inexplicabile; eveniment fortuit; fatalitate. 2) (*în superstiţii şi în creaţia folclorică*) Forţă supranaturală, care se crede că ar predetermina desfăşurarea evenimentelor; ursită; destin; soartă; fatalitate. **Nu cred în ~.**

HĂITÁŞ ~i *m.* (*la vânătoare*) Persoană care hăituieşte vânatul; gonaş.

A HĂITUÍ hăituiésc *tranz.* 1) (*animale*) A face să meargă, gonind (într-o anumită direcţie); a mâna prin alungare din urmă; a goni. 2) *fig., fam.* (*persoane*) A urmări permanent cu scopul de a face un rău; a prigoni cu insistenţă.

A HĂLĂDUÍ hălăduiésc *intranz.* 1) *pop.* A trăi în tihnă, într-un loc ferit de primejdie. 2) *înv.* A ajunge la rezultatul dorit (după o serie de eforturi); a izbuti.

A HĂRĂZÍ hărăzésc *tranz.* 1) (*despre soartă*, *destin*, *ursită* etc.) (*în superstiţii şi în creaţia folclorică*) A determina în prealabil ca având un caracter inevitabil; a soroci; a sorti; a ursi; a predestina. **Destinul mi-a hărăzit acest noroc.** 2) *înv.* A destina din timp în semn de omagiu; a închina; a dedica; a consacra. 3) *înv.* (*titluri*, *posturi*, *distincţii*, *privilegii* etc.) A acorda din timp printr-un angajament.

HĂRŢÁŞ ~i *m. înv. ist.* Soldat care începea primul harţa, lupta.

A HĂRŢUÍ hărţuiésc *tranz.* 1) (*persoane*) A deranja întruna cu repetarea insistentă a aceluiaşi lucru (a unor pretenţii, reproşuri etc.); a necăji; a pisa. 2) (*duşmani*) A ataca repetat şi des, la intervale de timp mici, pentru a slei de puteri. 3) (*fiinţe*) A irita peste măsură, în mod intenţionat; a zădărî; a întărâta; a aţâţa; a indigna.

HĂU I hăuri *n.* Prăpastie fără fund; genune; abis. **A cădea în hău.**

HĂU II hăuri *n.* Zgomot produs de un obiect care hăuie.

A HĂUÍ hăuie *intranz.* A răsuna prelung şi monoton; a aui; a vui. **Hăuie valea.**

HĂULÍ hăulésc 1. *intranz*. 1) (*despre oameni*) A emite un sunet puternic, ascuţit şi prelung (în semn de bucurie sau de chemare); a produce chiote; a chiui. 2) *v*. **A HĂUI**. **2**. *tranz*. A cânta prelung şi cu chiuituri. ~ **o doină**.

HĂŢÁŞ ~i *m*. (*la atelaje*) Cal înhămat alături de un lăturaş, care se mână cu hăţurile.

HÂD hâdă (**hâzi**, **hâde**) *adj. şi substantival, depr.* (*despre persoane*) Care provoacă repulsie prin exteriorul său; foarte urât; hidos; dezgustător; scârbos.

HÂRC//Ă ~i *f*. 1) *fam., depr.* Femeie bătrână şi rea; hoanghină; hoaşcă; hoancă. 2) *pop.* Craniu de om sau de animal mort.

HÂRŢOÁG/Ă ~e *f. pop., fam., depr.* 1) Hârtie scrisă, lipsită de valoare. 2) Carte veche şi fără valoare.

HÂRZ//ÓB ~oábe *n. pop., reg.* 1) Frânghie groasă şi rezistentă, folosită la coborârea sau la ridicarea greutăţilor din adâncime. 2) Coşuleţ împletit din crengi de cetină, în care se păstrează peştele afumat.

HEGEMÓN ~i *m*. *polit.* Forţă conducătoare principală; forţă motrice. **Hegemonul unei revoluţii.**

HEGEMONÍE *f. polit.* Rol de conducere (al unei clase sau al unui stat) faţă de alte clase sau state; poziţie dominantă; supremaţie; dominaţie; preponderenţă.

HELBÉT *interj*. (*exprimă siguranţă, acord, convingere* etc.) Se înţelege. Fii fără grijă. Fii pe pace.

HEMORAGÍ//E ~i *f. med.* Efuziune (internă sau externă) a sângelui (în cazul unor leziuni ale vaselor sangvine).

HERÁLDICĂ *f*. 1) Compartiment auxiliar al istoriei, care se ocupă cu studierea stemelor şi a blazoanelor. 2) Colecţie de steme şi blazoane.

HERCULE//ÁN ~ánă (**~éni**, **~éne**) *adj*. 1) Care aparţine eroului antic grec Hercule; caracteristic pentru Hercule. **Munci ~ene**. 2) *fig.* (*despre oameni şi acţiunile, faptele lor*) Care are o forţă fizică excepţională; extrem de puternic. **Efort ~an.**

HEXAMÉTR//U ~i *m*. (*în versificaţia antică*) Vers compus din şase picioare.

HEXAPÓ//D ~dă (**~zi**, **~de**) *adj. şi substantival* (*despre fiinţe*) Care are şase picioare; cu şase picioare.

HIÁT ~uri *n*. 1) *lingv., fonet.* Fenomen fonetic constând în întâlnirea a două vocale pronunţate succesiv în silabe diferite, fie în interiorul unui cuvânt, fie între două cuvinte enunţate fără pauză. 2) *prin ext., fig.* Lipsă de continuitate între două fenomene; soluţie de continuitate; discontinuitate; pauză; întrerupere; gol.

HID//ÓS ~oásă (**~óşi**, **~oáse**) Care provoacă repulsie prin exteriorul său; foarte urât; hâd; dezgustător; scârbos.

HIDRAÚLI//C ~ă (**~i**, **~e**) *adj*. 1) Care utilizează energia statică sau dinamică a apei; funcţionând cu ajutorul unui lichid; mişcat de un lichid. **Motor ~. Turbină ~ă. Presă ~ă. Frână ~ă. Ascensor ~**. 2) Care ţine de circulaţia sau de distribuţia apei; referitor la circulaţia sau la distribuţia apei. **Instalaţie ~ă. Aparat ~. Lucrări ~e. Nod ~.** 3) Care ţine de hidraulică; propriu hidraulicii.

HIDRAÚLICĂ *f*. Compartiment al fizicii, care studiază legile mişcării şi ale stării de echilibru a lichidelor, precum şi metodele de aplicare a acestor legi în tehnică.

HIDROAVI//ÓN ~oáne *n*. Avion special construit pentru a putea decola, ateriza şi staţiona pe suprafaţa apei.

HIDROCARBÚR//Ă ~i *f. chim*. Combinaţie organică, constituită numai din carbon şi hidrogen.

HIDROCENTRÁL//Ă ~e *f. electricit.* Centrală hidroelectrică.

HIDROFÍL ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* 1) Care este predispus să absoarbă apa; cu proprietatea de a absorbi apa; avid de apă. **Sarea e o substanţă ~ă.** 2) *şi substantival* (*despre plante*) Care are flori ce se polenizează în apă sau la suprafaţa apei; cu proprietatea de a se poleniza în apă sau la suprafaţa acesteia.

HIDROFÓB I ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* 1) Care este incapabil să absoarbă apa; lipsit de proprietatea de a absorbi apa. 2) (*despre substanţe*) Care este lipsit de afinitate pentru apă; incapabil să intre în reacţie cu apa.

HIDROFÓB II ~i *m*. Persoană care suferă de hidrofobie.

HIDROFOBÍE *f.* 1) Caracter hidrofob. 2) Teamă patologică pentru apă.

HIMÉR//Ă ~e *f.* 1) *mitol.* (*în mitologia greacă*) Monstru fabulos, imaginat cu cap de leu, corp de capră şi coadă de şarpe. 2) Motiv decorativ reprezentând un astfel de monstru. 3) *fig.* Imaginaţie vană; idee fantastică; iluzie. **A avea ~e.** 4) Organism viu, cu formă neobişnuită.

HIMÉRIC ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* Care se bazează pe himere; lipsit de temei real; închipuit; iluzoriu; fantastic; imaginar; ireal; utopic. **Vis ~. Fiinţă ~ă.**

HINGHÉR ~i *m*. Lucrător din serviciul de ecarisaj, care se ocupă de prinderea câinilor vagabonzi.

HIPÉRBOL//Ă I ~e *f. matem*. Curbă formată din ansamblul punctelor unui plan, pentru care diferenţa distanţelor faţă de două puncte fixe, numite focare, este constantă.

HIPÉRBOL//Ă II ~e *f. stil.* Figură de stil constând în evidenţierea unei idei cu ajutorul unei expresii exagerate, pentru a intensifica impresia artistică.

HIPERSENSÍBIL ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* Care este foarte sensibil; excesiv de sensibil.

HIPERTENSIÚNE *f. med.* Tensiune arterială superioară celei normale; hipertonie.

HIPERTONÍE *f. med.* 1) Exces de tensiune musculară. 2) Tensiune osmotică excesivă a unui lichid. 3) Tensiune arterială superioară celei normale; hipertensiune.

HIPERTROFÍE *f. med.* 1) Stare patologică constând în creşterea excesivă a volumului unui organ sau ţesut. 2) *fig*. Dezvoltare excesivă.

HIPERURBANÍSM ~e *n*. *lingv.* Element de limbă folosit greşit din intenţia de a atribui exprimării un aspect mai literar.

HIPÍSM *n*. *sport* Gen de sport practicat cu caii de curse; exerciţiu ecvestru; călărie.

HIPNÓTIC ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* 1) Care ţine de hipnoză; propriu hipnozei. **Stare ~ă**. 2) *şi substantival* Care provoacă hipnoză; cu proprietatea de a provoca hipnoză. **Sugestie ~ă**. **Substanţă ~ă**. 3) *v*. **HIPNOTIZANT**.

A HIPNOTIZÁ hipnotizéz *tranz*. 1) A aduce în stare de hipnoză; a adormi prin hipnoză. 2) *fig*. A face să fie cuprins de uimire şi admiraţie; a atrage în mod irezistibil (prin anumite calităţi excepţionale); a încânta; a fermeca; a vrăji.

HIPNOTOZÁN//T ~tă (**~ţi**, **~te**) *adj.* 1) Care hipnotizează; cu proprietatea de a hipnotiza. 2) *fig*. Care produce o impresie irezistibilă; cu proprietatea de a produce o impresie foarte puternică; fermecător; seducător; captivant; fascinant.

HIPNÓZ//Ă ~e *f.* 1) Stare de somn incomplet, provocată artificial, fie prin metode mecanice, psihice sau fizice, fie cu ajutorul substanţelor chimice. 2) Atracţie irezistibilă; fascinaţie.

HIPOCÉNTR//U ~e *n*. Centrul real al unui cutremur, situat în adâncul scoarţei terestre; focar seismic.

HIPODRÓM ~uri *n*. Teren pentru hipism; stadion de curse.

HIPOFÁG ~ă (**~i**, **~e**) *adj. şi substantival* Care mănâncă carne de cal.

HIPOTENSIÚNE *f. med.* Tensiune arterială inferioară celei normale; hipotonie.

HIPOTONÍE *f. med.* 1) Deficit de tensiune musculară. 2) Tensiune osmotică în insuficienţă a unui lichid. 3) Tensiune arterială interioară celei normale; hipotensiune.

HIPOTROFÍE *f. med.* Stare patologică constând în creşterea insuficientă a organismului sau a volumului unui organ sau ţesut.

A HIROTÓNISI hirotonisésc *tranz. bis.* (*diaconi*) A trece în tagma clerului; a face sa devină cleric.

HLAMÍD//Ă ~e *f. arh., ist.* 1) (*în antichitatea greacă şi romană*) Mantie confecţionată dintr-o bucată dreptunghiulară de stofă de culoare albă sau roşie, purtată la ceremonii sau în călătorii, fiind prinsă cu o agrafă pe umăr. 2) (*în Imperiul bizantin*) Mantie de împărat sau de arhiereu.

HOÁNGHIN//Ă ~e *f. pop., fam., depr.* Femeie bătrână şi rea; hoaşcă; hârcă.

HOÁRD//Ă ~e *f.* 1) *arh., ist.* (*la popoarele mongole şi turcice din evul mediu*) Organizaţie militar-administrativă a nomazilor. 2) *fig.* Oştire cotropitoare.

HOÁŞ//CĂ ~te *f. pop., fam., depr.* Femeie bătrână şi rea; hoanghină; hârcă; hoancă.

HÓBBY [*cuvânt engl.*] *n.* Ocupaţie sau îndeletnicire, care pasionează o persoană în afara profesiei. **Maşinile retro sunt un ~ de al său.**

HÓLD//Ă ~e *f.* 1) Teren agricol semănat cu plante de acelaşi fel (în special cerealiere). 2) *mai ales la pl.* Semănătură de grâu.

HOMÉRIC ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* 1) Care aparţine scriitorului antic grec Homer; propriu lui Homer. 2) *fig.* Care este în felul operelor lui Homer; de proporţii foarte mari; grandios; monumental. ♦ **Râs ~,** râs puternic, zgomotos, cu hohote.

A HORNĂÍ horhăiésc *pop.* **1**. *intranz.* A umbla mult fără orientare şi fără rost (producând zgomot). **2**. *tranz.* (*locuri*) A străbate în lung şi în lat; a cutreiera.

HORMÓN ~i *m.* Substanţă secretată de glandele endocrine. **~ii secretaţi de glanda tiroidă.**

HORTATÍV ~ă (**~i**, **~e**) *adj. lingv.* (*despre propoziţii sau forme verbale*) Care exprimă un îndemn, o poruncă.

HORTÍCOL ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* Care ţine de horticultură; referitor la horticultură. **Procedeu ~.**

HORTICULTÚRĂ *f.* Ramură a agriculturii, care se ocupă de metodele cultivării pomilor, a arbuştilor fructiferi şi decorativi, a plantelor legumicole şi a florilor.

HOTNÓG ~i *m. înv. ist. milit.* Comandant peste o sută de ostaşi; sutaş.

A HRENTUÍ hrentuiésc *tranz. pop.* A face să se hrentuiască. **Vântul a ~it uşa**.

A SE HRENTUÍ mă hrentuiésc *intranz. pop.* 1) (*despre construcţii, vehicule* etc.) A se învechi, şubrezindu-se; a se hârbui; a se răblegi. 2) A se răspândi în diferite direcţii; a se risipi; a se împrăştia. 3) *fig.* (*despre persoane*) A-şi pierde sănătatea şi vigoarea; a se ramoli; a se hodorogi; a se şubrezi.

HRÚB//Ă ~e *f.* 1) *geomorf.* Galerie subterană servind ca loc de trecere. 2) Cavitate subterană servind pentru depozitarea şi păstrarea produselor alimentare. 3) *pop.* Locuinţă rudimentară, aflată pe jumătate sub pământ.

HÚL//Ă I ~e *f. pop.* 1) Vorbă jignitoare; ofensă; invectivă; injurie. 2) Faptă prin care se huleşte un lucru sau o fiinţă, considerate ca fiind sfinte sau demne de respect; profanare; blasfemie; sacrilegiu.

HÚL//Ă II ~e *f.* Mişcare ondulatorie succesivă, care agită suprafaţa mării după furtună.

A HULÍ hulésc *tranz. pop.* 1) (*persoane*) A trata cu hule (pentru a calomnia); a vorbi de rău; a ponegri; a denigra. 2) (*lucruri sau fiinţe considerate sfinte*) A

supune unui sacrilegiu; a pângări; a batjocori; a profana.

HÚLPAV ~ă (**~i**, **~e**) *adj. şi adverbial, depr.* Care mănâncă şi bea peste măsură; nesăţios la mâncare; mâncăcios.

HUSÁR ~i *m. înv. ist.* (*în armata Rusiei ţariste şi în armatele unor state*) Militar mercenar din cavalerie.

HÚSĂŞ ~i *m. reg. înv.* Numele unei vechi monede ungureşti de argint, cu circulaţie şi în Transilvania.

HUZÚR *n. pop., fam.* 1) Trai îmbelşugat şi lipsit de griji; lăfăială; răsfăţ. 2) Viaţă inactivă; lipsă de activitate; lenevie; trândăvie. **A o duce într-un huzur.**

A HUZURÍ huzurésc *intranz. pop., fam.* A trăi o viaţă fără de griji; a o duce în huzur (neştiind ce-i amarul); a se lăfăi. ♦ **~ de bine,** a nu mai putea de bine.

HYPERTÉXT ~e [scris şi **HIPERTEXT**] *n. tehn. inform.* 1) Mod nonsecvenţial de organizare şi de accesare a informaţiilor interconectate într-un grup complex în internet, prin intermediul legăturilor (hyper-linkurilor). 2) Ansamblu de texte digitalizate şi înmagazinate pe un suport optoelectronic.

I

IAC iáci *m. zool.* Mamifer rumegător, asemănător cu bivolul, dar de talie mai mică, cu păr lung şi cu o cocoaşă pe ceafă.

IACOBÍN I ~i *m.* 1) *ist.* Membru al clubului revoluţionar-democrat de orientare radicală în timpul revoluţiei burgheze din Franţa de la sfârşitul sec. XVIII. 2) *înv.* Persoană cu concepţii revoluţionare avansate.

IACOBÍN II ~ă (**~i**, **~e**) *adj. ist.* Care este caracteristic pentru iacobini; propriu iacobinilor.

IÁDEŞ ~e *n. anatom.* Os în formă de furcă din toracele păsărilor.

IÁHT ~uri *n.* 1) Navă mică şi elegantă, cu pânze sau cu propulsie mecanică, folosită pentru călătorii de agrement. 2) Navă mică cu pânze, folosită pentru regate.

IÁLOVIŢ//Ă ~e *f. reg., înv.* Vacă stearpă, mare şi grasă, ţinută pentru carne.

IÁMĂ *adv.*: ♦ **A da ~,** a da năvală, a se năpusti. ♦ **A da ~ prin,** a risipi (un bun); a cheltui fără rost (un bun).

IÁSCĂ *f.* 1) Ciupercă parazită lemnoasă în formă de copită, care creşte pe trunchiul unor arbori. 2) *înv.* Material preparat din această ciupercă şi folosit la aprins focul cu ajutorul amnarului şi al cremenei.

IASOMÍ//E ~i *f. bot.* Arbust cu coroana larg ramificată, cu ramuri lungi şi verzi, cu flori albe sau galbene plăcut mirositoare, cultivat ca plantă decorativă, industrială şi medicinală.

IATÁC ~uri *n. reg.* Cameră mică de dormit; dormitor.

IATAGÁN ~e *n. înv.* Sabie turcească de lungime medie, cu lamă lată şi curbată şi cu două tăişuri.

IAÚRT ~uri *n. gastronom.* Produs lactat cu gust acid şi plăcut, cu (sau fără) aromă specifică, care se prepară din lapte de vacă, de oaie, de capră sau de bivoliţă, prin fermentare, cu bacterii lactice din adaosul de maia; lapte acru.

IÁZMĂ iézme *f.* 1) (*în superstiţii*) Forţă supranaturală cu înfăţişare respingătoare, care face rău. 2) *fig., fam., depr.* Persoană slabă, urâtă şi respingătoare.

IBÍDEM *adv.* (*cuvânt folosit într-un text, la citare*) În aceeaşi lucrare sau în acelaşi pasaj; tot acolo.

ÍBI//S ~şi *m.* 1) *zool.* Pasăre din regiunile Africii şi Americii, asemănătoare cu un cocostârc, având penajul alb-roşu şi ciocul lung, curbat în jos. 2) *mitol. antic.* Pasăre considerată sfântă de către

egiptenii antici.

IBRÍC ~e *n*. Vas de metal, cu toartă lungă în formă de coadă şi cu cioc, folosit pentru a fierbe cafeaua.

IBRIŞÍN ~e *n*. Fir răsucit de aţă de mătase sau bumbac, folosit la cusut, brodat sau tricotat. ♦ **A-i trage (cuiva) cu ~ pe la nas**, a) a lua în râs; b) a vorbi despre ceva neplăcut.

A ICNÍ icnésc *intranz*. *pop.* 1) (*despre persoane*) A scoate un sunet scurt şi adânc, provocat de un efort fizic puternic sau de o durere neaşteptată; a produce icnete. 2) A scoate involuntar un sunet scurt, nearticulat, cauzat de contracţia bruscă a diafragmei; a produce sughiţuri; a sughiţa.

ICOSÁR ~i *m*. *înv*. 1) Monedă turcească de argint (sau de aur) care a circulat în trecut în Moldova şi Muntenia. 2) Podoabă femeiască confecţionată din astfel de monede.

IDEÁL I ~uri *n*. 1) Reprezentare sau întruchipare a unui tip perfect sau a unui model absolut. 2) Scop suprem şi greu de atins, către care tinde cineva în viaţă sau într-un domeniu de activitate.

IDEÁL II ~ă (**~i**, **~e**) *adj*. 1) Care reprezintă cel mai înalt grad de perfecţiune; desăvârşit sub toate aspectele. **Bărbat ~. Curăţenie ~ă. La modul ~.** 2) Care ţine de domeniul ideilor; existent numai în închipuirea omului; imaginar; nereal; ireal; închipuit. **Elemente materiale şi ~e. Lume ~ă. Dragoste ~ă.**

A IDEALIZÁ idealizéz *tranz*. (*fiinţe*, *obiecte*, *fapte*, *idei*) A prezenta ca având calităţi ideale, excepţionale.

ÍDEM *adv*. (*cuvânt folosit în texte la citare pentru a evita repetarea unui nume sau a unei referinţe bibliografice*) În mod identic; la fel; tot aşa.

IDÉNTIC ~ă (**~i**, **~e**) *adj*. Care este absolut la fel; întru totul acelaşi; întocmai.

A IDENTIFICÁ identífic *tranz*. 1) A considera ca fiind identic. **~ două noţiuni**. 2) A stabili (pe baza însuşirilor caracteristice ca aparţinând la o specie sau la alta, la o clasă, la o categorie etc. **~ o plantă**. 3) *persoane*) A recunoaşte pe bază de acte civile; a stabili ca atare, în baza actelor de identitate.

A SE IDENTIFICÁ mă identífic *intranz*. (*despre persoane*) A deveni identic; a se confunda în gând sau în fapt. **Adesea actorii se identifică cu personajele pe care le interpretează.**

IDENTIT//ÁTE ~ăţi *f*. 1) Caracter identic sub toate aspectele. 2) Proprietate a unui lucru de a-şi păstra timp îndelungat caracterele fundamentale. 3) Ansamblu de date care contribuie la identificarea unei persoane. **Buletin de ~ate.**

IDEOGRAFÍE *f*. Sistem de scriere constând din ideograme.

IDEOGRÁM//Ă ~e *f*. Semn grafic, folosit în scrierea unor limbi (egipteană, chineză, japoneză etc.) şi redând un cuvânt întreg (o idee).

IDEOLÓG ~i *m*. Teoretician şi susţinător al unei ideologii. **~ii Kremlinului. ~ul unui partid.**

IDEOLOGÍ//E ~i *f*. Ansamblu de doctrine sau credinţe, care caracterizează o societate, un grup social sau un partid politic. **~e liberal-democrată.**

IDÍL//Ă ~e *f*. 1) *literat.* Lucrare poetică de dimensiuni reduse, cu largă circulaţie în sec. XVIII-XIX, având un subiect pastoral şi amoros; poem în care se idealizează viaţa fără griji în sânul naturii, într-un cadru rustic; bucolică. 2) *fig*. Existenţă paşnică şi plină de fericire (a unor tinere persoane de sex opus); mică aventură amoroasă şi naivă (a unor tineri de sex opus).

IDÍLIC ~ă (**~i**, **~e**) *adj*. 1) (*despre creaţii artistice*) Care are caracter de idilă; bucolic; câmpenesc; pastoral. 2) (*despre natură*) Care aminteşte idila; caracteristic vieţii de la ţară; câmpenesc; pastoral.

A IDILIZÁ idilizéz *tranz*. (*realitate*, *viaţă*, *fapte* etc.) A prezenta în mod idilic; a reda ca într-o idilă. **Multe scene din roman idilizează realitatea.**

IDIÓM ~uri *n. lingv.* Sistem lingvistic cu o structură şi cu trăsături proprii, vorbit de un anumit grup etnic; limbă.

IDIOMÁTIC ~ă (~i, ~e) *adj. lingv.* Care ţine de un idiom; propriu unui idiom. ♦ **Expresie ~ă,** expresie caracteristică unui idiom; idiotism.

IDIOTÍSM ~e *n. lingv.* Construcţie sau expresie caracteristică unui idiom, care nu poate fi tradusă în altă limbă cuvânt cu cuvânt, ci doar printr-un echivalent; expresie idiomatică.

A IDIOTIZÁ idiotizéz *tranz.* A face să se idiotizeze; a imbeciliza; a cretiniza; a îndobitoci.

A SE IDIOTIZÁ mă idiotizéz *intranz.* (*despre oameni*) A deveni idiot; a pierde calităţile intelectuale şi morale; a se imbeciliza; a se cretiniza; a se îndobitoci.

IDIOŢÍ//E ~i *f.* 1) Stare de idiot; insuficienţă mintală. 2) *fig., fam., depr.* Vorbă sau faptă de idiot; neghiobie; prostie; nerozie; stupiditate; absurditate.

ÍDOL ~i *m.* 1) *înv.* Reprezentare antropomorfă a unei divinităţi (în formă de statuie, imagine etc.), constituind obiect de adoraţie la păgâni; divinitate păgână. 2) *fig.* Persoană sau lucru care este obiectul unei adoraţii.

IDOLATRÍE *f.* 1) Credinţă în idoli; cult al idolilor. 2) *fig.* Dragoste nemărginită faţă de cineva sau ceva; admiraţie exagerată.

A IDOLATRIZÁ idolatrizéz *intranz.* 1) (*persoane*) A iubi cu idolatrie; a zeifica; a deifica; a diviniza; a adora. 2) (*divinităţi, persoane*) A trata cu o stimă exagerată; a diviniza; a venera; a adora. 3) (*fiinţe*) A trece în rândul idolilor; a diviniza; a deifica; a zeifica.

ÍE íi *f.* Bluză femeiască din componenţa costumului naţional românesc, confecţionată din pânză albă (de borangic) şi ornamentată cu broderii sau cusături, de obicei geometrice, pe piept, la mâneci şi la guler.

A IEFTINÍ ieftinésc *tranz.* (*mărfuri*) A face să se ieftinească.

A SE IEFTINÍ se ieftinéşte *intranz.* (*despre mărfuri*) A deveni mai ieftin; a se reduce la preţ.

A IERARHIZÁ ierarhizéz *tranz.* A aşeza după o irarhie; a organiza într-o ordine ierarhică.

A IERNÁ iernéz 1. *intranz.* A-şi petrece iarna; a trăi în timpul iernii. ~ **la ţară. 2.** *tranz.* (*vite*) A îngriji în timpul iernii.

A IERTÁ iért *tranz.* 1) (*persoane*) A înceta de a considera vinovat; a scuza. **Vecinul l-a iertat.** ♦ **A-l ierta dumnezeu (pe cineva),** a înceta din viaţă (după o boală grea şi îndelungată). ♦ **Dumnezeu să-l ierte,** formulă spusă de credincioşi la adresa unui mort. ♦ **Doamne, iartă-mă!** expresie folosită de o persoană care a spus sau e pe cale de a spune o vorbă necuviincioasă. ♦ **Ba să mă iertaţi**: a) nu sunt de acord; b) nici vorbă. 2) (*greşeli, fapte reprobabile*) A trece cu vederea; a înceta de a lua în considerare; a da uitării. ~ **o greşeală**. 3) (*persoane*) A scuti de o pedeapsă. **Instanţa l-a iertat.** 4) (*datorii, obligaţii* etc.) A declara nul; a anula; a suprima. ~ **o datorie**. 5) A da voie; a îngădui; a încuviinţa; a permite. **Iertaţi-mă, că am şi eu o propunere**.

A SE IERTÁ mă iért *intranz.* (*despre persoane*) A-şi lua rămas bun.

A IEZÍ iezésc *tranz. pop. reg.* (*torente de apă*) A opri cu ajutorul unui baraj; a stăvili; a zăgăzui; a îndigui; a bara.

IGIÉNĂ *f.* 1) Ramură a ştiinţei medicale, care studiază mijloacele de ocrotire a sănătăţii omului şi de prevenire a bolilor. 2) Ansamblu de principii şi de măsuri practice, menit să prezerve sănătatea.

ÍGLIŢ//Ă ~e *f.* Unealtă specială în formă de ac lung, cu un cârlig la capăt, folosită pentru brodat şi croşetat; croşetă.

A IGNORÁ ignoréz *tranz.* 1) (*studii, legi, carte* etc.) A refuza în mod conştient să cunoască. 2)

(*persoane*) A trata fără considerație; a neglija. 3) (*probleme*, *datorii* etc.) A trece cu vederea; a lăsa fără atenție; a neglija; a omite.

IGNORÁN//T ~tă (**~ți**, **~te**) *adj. și substantival* (*despre persoane*) 1) Care vădește lipsă de cunoștințe sau de practică într-un anumit domeniu de activitate; incompetent; necompetent; neștiutor. 2) *depr.* Care vădește lipsă totală de cunoștințe și de cultură; incult.

IGNORÁNȚĂ *f.* 1) Stare de ignorant; lipsă de cunoștințe sau de practică într-un anumit domeniu de activitate; incompetență. **A da dovadă de ~ în materie de matematici.** 2) Caracter ignorant; lipsă totală de instruire și de cultură generală; incultură. **A demonstra o totală ~.**

IGRASÍE *f.* Umezeală persistentă a pereților unei clădiri, datorată reținerii apei în porii materialelor din care sunt construiți.

IHTIOLOGÍE *f.* Ramură a zoologiei, care se ocupă cu studiul peștilor.

ILÁR ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* Care provoacă râsul; în stare să stârnească râsul (general); hazliu; ilariant; amuzant; nostim; comic. **Situație ~ă.**

ILARIÁN//T ~tă (**~ți**, **~te**) *adj.* Care provoacă râsul; în stare să stârnească râsul (general); hazliu; ilar; amuzant; nostim; comic. **Un caz ~t.**

ILARITÁTE *f.* Explozie generală de râs: acces brusc de veselie (generată). **A stârni ~e.**

ILEGÁL ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* 1) Care este contrar legii; nelegal. **Vânzări ~e. Venituri ~e.** 2) Care nu este recunoscut de lege sau de autorități; neadmis de lege; clandestin; conspirativ. **Organizație ~ă. Activitate ~ă.**

A ILEGALIZÁ ilegalizéz *tranz. rar* A considera ilegal; a declara în afara legii.

ILEGALIT//ÁTE ~ăți *f.* 1) Caracter ilegal. 2) Activitate ilegală. 3) Situație ilegală.

ILÍC ~e *n.* Obiect de îmbrăcăminte țărănească fără mâneci, acoperind corpul până la brâu și împodobit cu găitane și cu mărgele.

ILIZÍBIL ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* (*despre scris*, *texte*) Care nu poate fi citit; neciteț; indescifrabil.

ILÓGIC ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* Care nu este logic; contrar logicii; alogic; nelogic. **Afirmații ~e.**

ILÓ//T ~ți *m.* 1) *arh. ist.* (*în Sparta antică*) Sclav aparținând statului și împrumutat proprietarilor funciari pentru a le lucra pământul. 2) *fig.* Persoană exploatată crunt; om oprimat.

A ILUMINÁ iluminéz 1. *tranz.* 1) (*încăperi*, *străzi*, *suprafețe* etc.) A învălui cu lumină; a face luminos. 2) (*persoane*) A face să se ilumineze. **2**. *intranz.* A degaja lumină.

A SE ILUMINÁ mă iluminéz *intranz.* (*despre față*, *ochi*, *spirit*, *minte*, *persoane*) A deveni luminos; a-și recăpăta buna dispoziție; a se însenina; a se înveseli.

ILUMINÁȚIE ~i *f.* Iluminare puternică (a unui oraș, a unor străzi etc.), realizată cu ocazia unor festivități. **~ii de Crăciun.**

A ILUSTRÁ ilustréz *tranz.* l) (*probleme*, *teze*, *teorii* etc.) A clarifica prin exemple. 2) (*cărți*, *texte*, *comicsuri* etc.) A prevedea cu ilustrații. 3) (*idei*, *planuri*, *concepții*) A reprezenta prin material ilustrativ; a reda printr-un desen sau printr-o imagine.

A SE ILUSTRÁ mă ilustréz *intranz.* (*despre persoane*) A deveni ilustru; a se manifesta în mod deosebit; a se distinge; a se remarca; a se reliefa; a se evidenția; a excela; a se deosebi; a se diferenția; a diferi.

ILUSTRÁT//Ă ~e *f.* Carte poștală care are imprimată o ilustrație sau o imagine pe una dintre fețe; vedere.

ILUSTRATÍV ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* Care ilustrează ceva; menit să ilustreze ceva. **Materiale ~e pentru lecții.**

ILUSTRÁŢI//E ~i *f.* Imagine sau desen care însoţeşte un text pentru a-l împodobi, a-l completa sau a-l explica. ♦ **~ muzicală,** fond muzical, care însoţeşte o reprezentaţie teatrală, o emisiune de radio sau de televiziune.

ILÚ//STRU ~stră (~ştri, ~stre) *adj.* Care este foarte vestit prin calităţile sale excepţionale sau datorită anumitor merite; celebru; renumit; faimos; glorios; notabil. **Un pictor ~stru. Un vinificator ~stru.**

ILÚZI//E ~i *f.* 1) Interpretare falsă, denaturată a ceea ce este perceput din realitatea înconjurătoare.♦ **~ optică,** percepere vizuală denaturată a unor obiecte sau imagini din realitate. 2) Aparenţă neadecvată, ireală. **A da ~e de prospeţime**. 3) *fig.* Idee cu caracter seducător, care înşeală; speranţă neîntemeiată; amăgire; înşelare. **~ii deşarte, pierdute. ♦ A-şi face ~i,** a spera lucruri irealizabile; a crede în van.

A ILUZIONÁ iluzionéz *tranz.* (*persoane*) A face să se iluzioneze.

A SE ILUZIONÁ mă iluzionéz *intranz.* (*despre persoane*) A-şi face iluzii; a se amăgi.

ILUZÓRI//U ~e (~i) *adj.* Care are caracter de iluzie; lipsit de posibilităţi reale; amăgitor; înşelător; nereal. **Securitate ~e**.

IMACULÁ//T ~tă (~ţi, ~te) *adj.* 1) (*despre obiecte de culoare albă*) Care nu are nici o urmă de atingere; fără nici o pată; de o albeaţă perfectă; curat. **Zăpadă ~tă. Rochia e de un alb ~.** 2) *fig.* (*despre persoane*) Care este foarte curat sufleteşte; fără nici un păcat; neprihănit; cast. **Tânăr şi ~.**

A IMAGINÁ imaginéz *tranz.* (*construit deseori cu un pronume în dativ*) A crea în imaginaţie; a închipui; a născoci; a ticlui; a izvodi; a zidi; a inventa. **Mi-am imaginat cum voi arăta peste zece ani.**

IMAGINÁBIL ~ă (~i, ~e) *adj.* Care poate fi imaginat. **Rezultat ~.**

IMAGINÁR ~ă (~i, ~e) *adj. şi substantival* Care există numai în imaginaţie; închipuit; ireal; nereal; ideal. **Personaj ~. ~ul romanului. ~ul colectiv. ~ul lingvistic.**

IMAGINÁŢI//E ~i *f.* 1) Facultate a creierului uman de a crea idei sau reprezentări noi, pe baza reprezentărilor sau a ideilor anterioare, sau de a evoca imaginile obiectelor percepute anterior. 2) Produs al acestei facultăţi. **A avea o ~e bolnavă. Copiii au multă ~e.**

IMÁGIN//E ~i *f.* 1) Reflectare a unui obiect din realitatea obiectivă în conştiinţa omului în formă senzorială sau logico-abstractă. 2) Reprezentare plastică a unui obiect sau a unui tablou din realitate prii mijloace artistice. **~e artistică. ~e poetică.**

IMÁM ~i *m.* 1) *arh. ist.* Şef suprem religios, politic şi militar al unui stat feudal arab. 2) *rel.* Preot mahomedan; conducător al rugăciunii colective într-o moschee.

IMAM//EÁ ~é *f. arh.* Parte a ciubucului turcesc, care e ţinută în gură; muştiuc.

IMÁNEN//T ~tă (~ţi, ~te) *adj.* Care se conţine în însăşi natura sau esenţa unui lucru sau fenomen; decurgând din natura lucrurilor sau fenomenelor; intrinsec. **Nelinişte este trăsătură ~tă a existenţei umane.**

IMATERIÁL ~ă (~i, ~e) *adj.* 1) Care nu are natură materială; existent numai în conştiinţă; nematerial. **Folclor ~.** 2) *şi poet.* Care este lipsit de consistenţă; fără formă precisă; impalpabil. **Fiinţă ~ă.**

IMBECÍL ~ă (~i, ~e) *adj.* 1) *şi substantival* (*despre persoane*) Care este lipsit de inteligenţă; cu capacităţi mintale foarte reduse; neghiob; nerod; netot; stupid. 2) (*despre manifestări ale persoanelor*) Care vădeşte lipsă de inteligenţă; propriu unei persoane cu capacităţi mintale reduse; stupid; idiot.

A IMBECILIZÁ imbecilizéz *tranz.* (*persoane*) A face să se imbecilizeze; a îndobitoci; a cretiniza.

A SE IMBECILIZÁ mă imbecilizéz *intranz.* (*despre persoane*) A deveni imbecil; a pierde însuşirile intelectuale şi morale; a se îndobitoci; a se cretiniza.

IMBÉRB ~i *adj. m.* (*despre persoane*) *şi substantival* 1) Care (încă) nu are barbă; fără barbă. **Tânăr ~.** 2) *fig.* Care este foarte tânăr; tânăr de tot; fără experienţă. **Un medic ~.**

IMBÓLD ~uri *n.* Factor (intern sau extern) care îndeamnă la o acţiune; impuls; îndemn; stimulent. **A avea un ~.**

IMBROHÓR ~i *m. arh. ist.* (*în Moldova şi Muntenia medievală*) Trimis al sultanului turcesc, având misiuni diplomatice înalte.

IMEDIÁT I *adv.* În momentul cel mai apropiat; fără întârziere; chiar acum; îndată; acuşi; neîntârziat.

IMEDIÁ//T II ~tă (~ţi, ~te) *adj. şi adverbial* 1) Care precedă sau urmează fără intermediar (în spaţiu sau în timp), nemijlocit. **Succesor ~. În ~ta apropiere**. 2) Care are loc fără nici o întârziere; neîntârziat. **Răspuns ~. Plec ~.**

IMEMORIÁL ~ă (~i, ~e) *adj.* Care ţine de o epocă atât de îndepărtată, încât a ieşit din memorie; din vremuri străvechi. **Timpuri ~e.**

IMÉNS I *adv.* (*urmat de un determinativ precedat de prepoziţia* **de** *exprimă ideea de superlativ*) La cel mai înalt grad; extraordinar (de); enorm (de). **Mă bucur ~ de mult.**

IMÉN//S II ~să (~şi, ~se) *adj.* Care se impune prin dimensiuni, proporţii, intensitate; foarte mare; enorm; vast; uriaş. **Întindere ~să. Suprafaţă ~să. Eforturi ~se.**

IMENSIT//ÁTE ~ăţi *f.* 1) Caracter imens. **M-a impresionat ~ea efortului său.** 2) Întindere fără margini; nemărginire. **Mă fascinează ~ea mării.** 3) Mărime extraordinară; proporţii uriaşe. **O ~ate de valuri.**

A IMIGRÁ imigréz *intranz.* (*despre ăpersoane*) A sosi într-o ţară străină, pentru a se stabili aici cu traiul.

IMIGRÁN//T ~ţi *m.* Persoană care imigrează (sau a imigrat recent) într-o ţară străină. **A avea statut de ~t.**

IMINÉN//T ~tă (~ţi, ~te) *adj.* Care este pe punctul de a se produce şi nu poate fi amânat sau evitat; inevitabil. **O criză ~tă**. **Un pericol ~**. **În mod ~.**

A IMITÁ imít *tranz.* 1) (*felul de a fi, de a gândi, de a acţiona al cuiva*) A lua drept model; a adopta în mod servil în calitate de exemplu; a copia. 2) (*gesturile, felul de a vorbi sau de a cânta al cuiva*) A reproduce cu măiestrie, provocând efecte comice; a maimuţări. 3) (*opera, stilul sau felul de a lucra al unui autor*) A accepta în calitate de model; a considera ca fiind demn de urmat. 4) A reproduce cu exactitate; a reda cu fidelitate; a copia. **Copiii imită pe cei vârstnici.**

IMITÁBIL ~ă (~i, ~e) *adj.* Care poate fi imitat; susceptibil de imitare.

IMITATÓR ~i *m.* Persoană care imită ceva sau pe cineva.

IMÓBIL ~e *n.* 1) Construcţie pentru locuit (cu mai multe etaje); clădire; casă; edificiu. 2) Avere care nu poate fi transportată sau mişcată dintr-un loc în altul.

IMOBÍL ~ă (~i, ~e) *adj.* (*în opoziţie cu* **mobil**) 1) Care nu se mişcă; nemişcat; ţeapăn; rigid. **Picioare ~e.** 2) Care nu poate fi mişcat din loc; de neclintit. **Perete ~. Dulap ~.**

IMOBILITÁTE *f.* 1) Stare imobilă; nemişcare; neclintire. **Imobilitatea e dăunătoare sănătăţii.** 2) Caracter imobil.

A IMOBILIZÁ imobilizéz *tranz.* (*fiinţe sau părţi ale corpului*) A face să devină imobil; a aduce în

stare de imobilitate sau de inactivitate; a înţepeni; a încremeni.

IMORÁL ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* Care este în contradicţie cu principiile moralei; contrar moralei; nemoral. **Comportament ~. Faptă ~ă.**

IMORALITÁTE *f.* 1) Caracter imoral. **Imoralitatea gestului său mă deprimă.** 2) Faptă sau purtare imorală. **A comite o imoralitate. A da dovadă de imoralitate.**

A IMORTALIZÁ imortalizéz *tranz.* (*nume*, *persoane*, *acţiuni*, *opere* etc.) A face să devină imortal în memoria oamenilor. **A imortaliza opera cuiva.**

A IMPACIENTÁ impacientéz *tranz.* (*persoane*) A face să se impacienteze. **Aşteptarea mă impacientează.**

A SE IMPACIENTÁ mă impacientéz *intranz.* 1) A deveni impacient; a ajunge la impacienţă. 2) A fi impacient; a manifesta impacienţă.

IMPACIÉNŢĂ *f.* 1) Caracter impacient; lipsă de răbdare; nerăbdare. 2) Stare de nerăbdare.

IMPÁR ~ă (**~i**, ~e) (*despre numere întregi*) Care nu se împarte la doi fără rest şi fără a da numere fracţionare; nedivizibil cu 2; fără soţ.

IMPARŢIÁL ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* (*despre persoane*) 1) Care nu ţine parte nimănui; neutru; nepărtinitor. **Trebuie să fii imparţial.** 2) Care procedează în conformitate cu adevărul şi dreptatea; just; obiectiv.

IMPARŢIALITÁTE *f.* 1) Caracter imparţial; nepărtinire; obiectivitate. 2) Atitudine imparţială. **A da dovadă de ~ate.**

IMPÁS ~uri *n.* 1) Situaţie încurcată, fără ieşire favorabilă. **A fi în ~. A ajunge în ~.** 2) Stradă mică, fără ieşire; fundătură.

IMPASÍBIL ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* (*despre persoane*) Care nu trăieşte sau nu trădează nici o emoţie, nici un sentiment în orice împrejurări; indiferent în orice situaţie; nepăsător; insensibil; nesimţitor; imperturbabil.

IMPECÁBIL ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* Care este desăvârşit sub toate aspectele; fără nici un defect sau neajuns; ireproşabil; perfect. **Ţinută ~ă. Comportament ~. Coafură ~ă. Lucrare ~ă. Răspuns ~.**

IMPENETRÁBIL ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* 1) Care nu poate fi traversat de nimic; de nestrăbătut. **Un zid ~.** 2) *fig.* Care este greu sau imposibil de înţeles; de nepătruns; de neînţeles. **Rezistenţă ~ă.**

IMPERATÍV I ~e *n.* 1) Necesitate categorică şi necondiţionată; problemă de stringentă actualitate. **Plecarea ta e un adevărat ~.** 2) Prescripţie de ordin moral, estetic. **~ele modei**.

IMPERATÍV II ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* Care exprimă sau impune un ordin; poruncitor. **Un ton ~.** ♦ **Modul ~,** *lingv., gram.* mod personal al verbului, prin care se exprimă un ordin, un îndemn, o rugăminte. ♦ **Propoziţie ~ă,** *lingv., gram.* propoziţie care exprimă un ordin, un îndemn, o rugăminte.

IMPERCEPTÍBIL ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* Care nu poate fi perceput cu ajutorul simţurilor sau al gândirii; de neperceput. **Maliţie ~ă.**

IMPERFÉC//T ~tă (**~ţi**, **~te**) *adj.* 1) Care nu este perfect; cu defecte; nedesăvârşit. **Construcţie ~ă.** 2) Care nu este complet; neterminat; incomplet. **Roman ~. Lucrare ~ă.**

IMPERFECŢIÚN//E ~i *f.* Lipsă de perfecţiune; caracter imperfect.

IMPERIÁL ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* Care ţine de un imperiu sau de un împărat; propriu unui imperiu sau împărat; de imperiu sau de împărat; împărătesc. **Armată ~ă. Viena e fostă capitală ~ă.**

IMPERI//ÓS ~oásă (**~óşi**, **~oáse**) *adj.* Care este absolut necesar; necesitând o soluţionare imediată; de mare actualitate; stringent; obligator. **Schimbarea se impune în mod ~.**

IMPÉRI//U ~I *n.* 1) Stat condus de un împărat; împărăţie. **Imperiul Austro-Ungar.** 2) Teritoriu

cuprinzând un stat dominant împreună cu teritoriile cucerite şi dominate de el (cu posesiunile sale coloniale). **Fostul Imperiu Britanic.** 3) *fig.* Loc sau perioadă în care domină anumite stări de lucruri; împărăţie. **Imperiul miracolului. Imperiul răului.**

IMPERMEÁBIL I ~e *n.* Haină lungă de ploaie, confecţionată dintr-un material impermeabil (care nu permite trecerea prin el a ploii).

IMPERMEÁBIL II ~ă (~i, ~e) *adj.* Care nu permite trecerea prin el a lichidelor (în special, a apei) sau a gazelor.

A IMPERMEABILIZÁ impermeabilizéz *tranz.* A face să se impermeabilizeze. **A impermeabiliza o ţesătură.**

A SE IMPERMEABILIZÁ se impermeabilizează *intranz.* (*despre materiale, straturi* etc.) A deveni impermeabil; a căpăta caracter impermeabil.

IMPERSONÁL ~ă (~i, ~e) *adj.* 1) Care nu se referă la o persoană anumită; nepersonal. **Legea este ~ă.** 2) *lingv. gram.* (*despre verbe*) Care exprimă o acţiune fără subiect propriu-zis şi se întrebuinţează numai la persoana a treia singular. 3) *fig.* Care este lipsit de individualitate; fără trăsături particulare; neutru. **Stil ~.**

IMPERTINÉN//T ~tă (~ţi, ~te) *adj.* Care vădeşte neruşinare şi obrăznicie; de o familiaritate şocantă; necorect; insolent. **Un om ~. Întrebare ~tă. Comportament ~. O statuie ~tă.**

IMPERTINÉNŢ//Ă ~e *f.* 1) Caracter impertinent; insolenţă. **~a comportamentului său m-a şocat.** 2) Atitudine sau conduită impertinentă; insolenţă. **Are o ~ţă fără egal.**

IMPERTURBÁBIL ~ă (~i, ~e) *adj.* (*despre persoane*) Care nu poate fi tulburat de nimic; stăpân pe sine în orice împrejurări.

IMPETU//ÓS ~oásă (~óşi, ~oáse) Care nu poate fi stăvilit; cu manifestări violente; năvalnic. **Un vânt ~. Un orator ~. O pornire ~oasă.**

IMPIEGÁ//T ~ţi *m.* Funcţionar de la calea ferată, cu pregătire specială, având grijă de mişcarea şi manevra trenurilor într-o gară.

IMPIETÁTE *f.* Lipsă de pietate, de respect faţă de ceva considerat sfânt sau faţă de cineva demn de consideraţie; sacrilegiu.

IMPLACÁBIL ~ă (~i, ~e) *adj.* (*despre persoane*) Care nu poate fi convins, înduplecat; de neînduplecat; neîndurător; inexorabil; intransigent; inflexibil.

A IMPLICÁ implíc *tranz.* 1) A avea drept urmare; a conţine în sine în calitate de consecinţă. **Studiile implică multă asiduitate.** 2) (*persoane*) A antrena în mod conştient. **~ într-un proces. ~ într-o afacere ilicită.**

IMPLICÍ//T ~tă (~ţi, ~te) *adj. şi substantival* (*în opoziţie cu* **explicit**) Care se cuprinde în mod virtual în ceva, fără a avea expresie formală; de la sine înţeles. **Sens ~. Răspuns ~.**

A IMPLORÁ implór *tranz.* 1) (*persoane*) A ruga cu insistenţă şi cu umilinţă; a solicita cu lacrimi în ochi. 2) (*ajutor, favoruri* etc.) A cere cu insistenţă.

IMPÓRT ~uri *n. econ., comerţ* 1) Totalitate de operaţii privind cumpărarea şi introducerea pe teritoriul naţional a unor produse sau mărfuri provenind din ţări străine. **~ul de produse agricole.** 2) Totalitate a mărfurilor şi produselor importate. **~ul depăşeşte cu mult exportul.**

A IMPORTÁ I impórt *tranz.* 1) *comerţ* (*mărfuri*) A achiziţiona prin import. 2) *fig.* (*obiceiuri, mode străine*) A-şi însuşi de la alte popoare prin import; a împrumuta; a adopta.

A IMPORTÁ II impórtă *intranz. unipers.* A avea importanţă; a prezenta interes. **Nu importă cât costă.**

IMPORTÁN//T ~tă (~ţi, ~te) *adj.* 1) Care prezintă

valoare; însemnat. **A avea rezultate ~te. Un scriitor ~t.** 2) Care se impune prin mărime; considerabil. **A avea un profit ~.** 3) (*despre persoane*) Care se impune prin situaţia sa; în stare să influenţeze pe alţii datorită situaţiei sale; cu pondere; influent. **Un funcţionar ~.** 4) *fig. şi substantival* (*despre persoane*) Care îşi dă aere; plin de trufie; trufaş; vanitos; infatuat. **A o face pe ~tul.**

IMPORTÚN ~i *m*. Persoană care plictiseşte sau jenează pe alţii prin prezenţa sau prin atitudinile sale; om plicticos, supărător.

IMPOSÍBIL ~ă (~i, ~e) *adj.* 1) Care nu este posibil; cu neputinţă de realizat; irealizabil. **Lucru ~.** 2) Care nu poate să existe. **Un final de acţiune ~.** 3) *fig. fam.* (*despre persoane*) Care nu poate fi suportat; nesuferit; insuportabil. **Un om ~.**

IMPOSIBILIT//ÁTE ~ăţi *f.* Caracter imposibil; lipsă de posibilitate; neputinţă. **A fi în ~ea de a face ceva.**

IMPOSTÓR ~i *m*. 1) Individ care abuzează de bunăvoinţă, căutând să înşele şi uzurpând o calitate; om care înşeală pe alţii, profitând de naivitatea sau de încrederea lor; şarlatan; escroc. 2) Persoană care încearcă să se substituie cuiva pentru a lucra în numele lui.

IMPOSTÚR//Ă ~i *f.* 1) Faptă de impostor; înşelătorie; şărlătănie. 2) Situaţie de impostor. **A fi în ~ă.**

IMPOTÉN//T ~tă (~ţi, ~te) *adj. şi substantival* (*depsre persoane*) Care nu are putere (pentru a face, a realiza ceva); lipsit de vigoare; fără putere; neputincios.

IMPOZÁN//T ~tă (~ţi, ~te) *adj.* (*depsre persoane*) Care impune respect sau admiraţie datorită calităţilor sale deosebite (înfăţişare, aspect, ţinută etc.); impunător; impresionant; mândru.

IMPÓZIT ~e *n. econ.* Plată obligatorie, stabilită prin lege, pe care particularii (cetăţenii, instituţiile etc.) o varsă din venitul lor în bugetul statului în conformitate cu anumite norme de impunere. **~ direct. ~ indirect. ~funciar. ~ imobiliar.**

IMPRACTICÁBIL ~ă (~i, ~e) *adj.* 1) Care nu poate fi pus în practică; imposibil de aplicat în practică; inaplicabil; nerealizabil; irealizabil. **Proiect ~.** 2) (*despre drumuri, terenuri* etc.) Care nu poate fi folosit (din cauza stricăciunilor); stricat. **Rută ~ă. Pistă ~ ă.**

IMPRECÁŢI//E ~i *f.* 1) Cuvânt sau expresie prin care cuiva i se doreşte răul; blestem proferat împotriva cuiva. 2) *retor.* Figură de stil care conţine un blestem.

IMPRECÍ//S ~să (~şi, ~se) *adj.* Care nu este precis; lipsit de precizie; neprecis; inexact. **Date ~se.**

A IMPREGNÁ impregnéz *tranz*. 1) A face să se impregneze; a îmbiba. **A impregna o ţesătură cu amidon.** 2) *fig*. A influenţa profund. **Educaţia i-a impregnat conştiinţa cu anumite prejudicii.**

A SE IMPREGNÁ se impregneázã *intranz*. A se umplea în toată masa sa cu o substanţă (lichidă, gazoasă etc.); a se îmbiba. **Casa s-a impregnat de mirosuri străine.**

IMPRESÁR ~i *m*. Persoană care se ocupă cu organizarea materială a unui spectacol, concert etc. şi cu angajarea unui artist; organizator de spectacole, concerte, turnee. **Un artist bun trebuie sa aibă un ~.**

IMPRÉSI//E ~i *f.* 1) Efect axiologic asupra unei persoane sau asupra unui lucru (produs de o cauză din afară); urmă morală (lăsată asupra unei persoane). **Ce ~e ţi-a lăsat acest candidat? Am o ~e foarte bună despre lucrarea ta.** 2) Conştiinţă imediată, elementară şi vagă după o primă luare de contact (cu ceva sau cineva); convingere proprie; senzaţie; sentiment. **Am ~a că el va pleca. Am ~a că va ploua în curând.** 3) *mai ales la pl*. Imagine

sau gând, întipărit în memorie. **~ii de călătorie.**

A IMPRESIONÁ impresionéz *tranz.* 1) (*persoane*) A supune unei impresii vii; a zgudui sufleteşte: a pătrunde. 2) (*filme, pelicule fotografice, plăci* etc.) A acţiona cu ajutorul luminii, pentru a obţine imagine.

IMPRESIONÁBIL ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* Care se impresionează repede; uşor de impresionat; emotiv; sensibil. **Om ~.**

IMPRESIONÁN//T ~tă (**~ţi**, **~te**) *adj.* Care impresionează puternic; în stare să impresioneze; zguduitor; emoţionant. **Un tablou ~t.**

IMPRESIONÁ//T ~tă (**~ţi**, **~te**) *adj.* (*despre persoane*) Care este stăpânit de o impresie puternică; mişcat; emoţionat; tulburat.

A IMPRIMÁ imprím *tranz.* 1) A face să se imprime (prin apăsare, deformare etc.); a întipări. **A imprima amprentele digitale.** 2) (*bucăţi muzicale*, *discursuri*, *lecturi*, *convorbiri*) A fixa prin metode electromagnetice (pe discuri sau pe bandă de magnetofon); a înregistra; a înscrie. 3) (*texte*, *imagini* etc.) A reproduce pe hârtie cu mijloace tipografice; a tipări. 4) (*mişcări*, *impulsuri* etc.) A comunica de la un organ de maşină la altul; a transmite. 5) *fig.* (*calităţi*, *semnificaţii* etc.) A atribui în mod conştient. **Scriitorul a imprimat nuvelei un suflu romantic.**

A SE IMPRIMÁ se imprímă *intranz.* (*despre urme*, *desene* etc.) A se reproduce prin apăsare; a se întipări.

IMPRIMÁNT//Ă ~e *f. tehn. inform.* Unitate periferică a unui calculator care, fiind conectată la acesta, permite imprimarea documentelor de pe calculator; dispozitiv care permite tipărirea documentelor de pe un calculator.

IMPRIMÁT I ~e *n.* 1) Foaie de hârtie, pe care este imprimat ceva. 2) Formular care serveşte pentru scrierea unor acte oficiate. 3) *la pl.* Producţie tipografică gata; tipăritură.

IMPRIMÁ//T II ~tă (**~ţi**, **~te**) *adj.* 1) (*despre produse textile*) Care are tipărite pe suprafaţă desene sau figuri colorate. 2) (*despre texte*) Care este reprodus pe hârtie cu caractere tipografice; tipărit.

IMPRIMERÍ//E ~i *f.* 1) Atelier sau secţie dintr-o întreprindere textilă, unde se imprimă ţesături. 2) Întreprindere în care se multiplică textele prin tipar; tipografie.

IMPRIMÉU ~ri *n.* 1) Ţesătură împodobită cu desene şi figuri colorate. 2) Desen imprimat pe o ţesătură.

IMPROBÁBIL ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* 1) Care nu poate fi probat, dovedit. 2) Care nu poate să se întâmple; puţin probabil; nesigur; incert.

IMPRÓPRI//U ~e (**~i**) *adj.* 1) Care nu este propriu pentru ceva sau cineva; neindicat pentru ceva sau cineva; necorespunzător; nerecomandabil. 2) (*despre cuvinte*, *expresii*) Care nu redă exact ideea ce trebuie exprimată.

A IMPROVIZÁ improvizéz 1. *tranz.* 1) (*poezii*, *compoziţii muzicale*, *discursuri* etc.) A compune la moment, fără pregătire prealabilă. 2) (*obiecte*, *bucate* etc.) A face repede, pentru moment, din mijloace avute la îndemână. **2**. *intranz.* A compune o poezie sau o piesă muzicală, la momentul cerut.

IMPROVIZÁ//T ~tă (**~ţi**, **~te**) *adj.* Care are caracter de improvizaţie; făcut la repezeală (din mijloace avute la îndemână).

IMPRUDÉN//T ~tă (**~ţi**, **~te**) *adj.* Care nu este prudent; fără prudenţă; neprudent; nesocotit. **A face un pas ~. A lua o decizie ~tă.**

IMPÚBER ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* Care încă nu a atins vârsta pubertăţii.

IMPÚDIC ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* (*despre persoane şi manifestările lor*) Care nu este pudic; lipsit de pudoare; fără pudoare; indecent; neruşinat;

necuviincios. **Cuvinte ~ce. Comportament ~.**

IMPÚLS ~uri *n*. Factor (intern sau extern) care îndeamnă (la o acţiune); imbold; îndemn; stimulent.

A IMPULSIONÁ impulsionéz *tranz*. 1) (*persoane*) A determina prin impulsuri; a îndemna; a îmboldi. 2) (*mişcarea*) A face să se producă continuu.

IMPULSÍV ~ă (~i, ~e) *adj.* (*despre persoane şi manifestările lor*) Care este dirijat în acţiuni de primul impuls; enervabil; nestăpânit; năvalnic; violent. **Un gest ~.**

IMPUNĂT//ÓR ~oáre (~óri, ~oáre) *adj.* Care impune respect sau admiraţie datorită calităţilor sale deosebite; impozant; impresionant; mândru; încântător. **O clădire ~oare. O privelişte ~oare.**

A IMPÚNE impún 1. *tranz*. 1) (*idei şi sarcini, obligaţii* etc.) A prezenta în mod autoritar drept sarcină (pentru a accepta şi a urma). 2) (*persoane*) A face să acţioneze într-un anumit fel împotriva voinţei; a sili; a obliga, a forţa; a constrânge. **A impune pe cineva să accepte o ofertă.** 3) (*persoane*) A face să plătească în mod obligator. **A ~e populaţia unui impozit.** 4) (*persoane*) A face să se impună. **2**. *intranz*. A inspira stimă, datorită calităţilor inerente.

A SE IMPÚNE mă impún *intranz*. A se manifesta în mod deosebit; a se remarca; a se reliefa; a se evidenţia; a se afirma; a se distinge; a se deosebi; a se diferenţia; a se diferi; a se ilustra. **S-a impus drept un bun cunoscător în materie. S-a impus prin inteligenţă.** 2) (*despre sarcini, obligaţii)* A aparţine în mod firesc; a incumba; a reveni; a se cuveni.

IMPÚR ~ă (~i, ~e) *adj.* Care nu este pur; cu impurităţi; murdar. **Apă ~ă.** 2) *chim*. (*despre substanţe*) Care are în componenţa sa substanţe străine. 3) *fig*. (*despre persoane şi manifestările, acţiunile lor*) Care este contrar moralei şi bunului simţ; lipsit de principii morale; imoral; corupt. **A avea intenţii ~e. Afacere ~ă.**

A IMPURIFICÁ impurifíc *tranz*. A face să se impurifice. **A impurifica apa. A impurifica aerul.**

A SE IMPURIFICÁ se impurifică *intranz*. A deveni impur.

A IMPUTÁ impút *tranz*. 1) (*acţiuni sau fapte reprobabile*) A atribui ca imputaţie; a reproşa. 2) *fin*. (*persoane*) A obliga să plătească în calitate de despăgubire.

IMPUT//ÁRE ~ări *f*. Dezaprobare verbală adusă cuiva în semn de nemulţumire (pentru fapte sau vorbe condamnabile); reproş.

IMUÁBIL ~ă (~i, ~e) *adj.* Care nu se schimbă nicicând; permanent acelaşi; constant; neschimbător.

IMÚN ~ă (~i, ~e) *adj.* 1) Care are imunitate; rezistent la boli contagioase. 2) *fig*. Care este rezistent la anumite lucruri (de obicei, neplăcute). **A fi imun la critici.**

IMUNIT//ÁTE ~ăţi *f*. Capacitate (înnăscută sau dobândită) a unui organism de a rezista la anumite boli (infecţioase) sau la un produs nociv organismului. **A avea imunitate**.

A IMUNIZÁ imunizéz *tranz*. (*fiinţe*) A face să se imunizeze.

A SE IMUNIZÁ mă imunizéz *intranz*. A deveni imun; a căpăta imunitate.

INABORDÁBIL ~ă (~i, ~e) 1) *adj. şi fig*. Care nu poate fi abordat; nepermiţând accesul; de neabordat; inaccesibil. **O persoană ~ă. O înălţime ~ă. O problemă ~ă**. 2) Care nu este pe măsura posibilităţilor tuturor; extrem de mare. **Preţ ~.**

INACCEPTÁBIL ~ă (~i, ~e) *adj.* Care nu poate fi acceptat; de neacceptat; neacceptabil. **Condiţii ~e. Situaţie ~ă.**

INACCESÍBIL ~ă (~i, ~e) *adj.* 1) Care nu este accesibil; nepermiţând accesul; de neabordat;

inabordabil. **Cale ~ă** 2) Care nu poate fi înţeles; de neînţeles. **Materie ~ă.**

INACTÍV ~ă (**~i**, **~e**) Care nu este activ; neactiv. **Factor ~.**

A INACTIVÁ inactivéz *tranz*. (*agenţi patologici*) A face să se inactiveze; a neutraliza.

A SE INACTIVÁ se inactiveázã *intranz*. (*despre agenţi patogeni*) A deveni inactiv; a se neutraliza.

INACTUÁL ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* Care nu este actual; neactual. **Subiect ~.**

INADAPTÁBIL ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* 1) Care nu poate fi adaptat; neadaptabil. **Plantă ~ă mediului**. 2) Care nu se poate adapta; lipsit de posibilitatea de a se adapta; neadaptabil. **Copil ~.**

INADECVÁ//T ~tă (**~ţi**, **~te**) *adj.* Care nu este adecvat; neadecvat. **Răspuns ~.**

INADERÉN//T ~tă (**~ţi**, **~te**) *adj.* Care nu aderă (la ceva). **Persoană ~ă.**

INADMISÍBIL ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* Care nu poate fi admis; de neadmis; neadmisibil. **Situaţie ~ă.**

INADVERTÉNŢ//Ă ~e *f.* 1) Greşeală comisă din neatenţie. ♦ **Prin ~,** din neatenţie. 2) Lipsă de concordanţă; neconcordanţă; nepotrivire.

INALIENÁBIL ~ă (**~i**, **~e**) *adj. jur*. Care nu poate fi alienat, înstrăinat, cedat. **Teritoriu ~**. **Drepturi ~e**.

INALTERÁBIL ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* 1) Care nu se alterează sau nu poate fi alterat; nealterabil. **Produs ~.** 2) *fig*. Care nu poate fi influenţat, schimbat cu nimic; de neclintit; constant. **Dispoziţie ~ ă**. **Sentiment ~**.

INAMÍC I ~i *m*. 1) Persoană care manifestă aversiune pentru cineva (sau ceva), căutând să-i facă rău; duşman; vrăjmaş. **Un ~ mortal al progresului.** 2) Stat (sau armată) cu care un alt stat este în stare de război; duşman; vrăjmaş.

INAMÍC II ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* Care aparţine duşmanului; propriu duşmanului; de duşman; duşmănos; ostil. **Teritorii ~e. Forţe ~e.**

INAMOVÍBIL ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* (*despre funcţionari*) Care nu poate fi destituit sau mutat din funcţia pe care o deţine.

INANÍŢIE *f.* Slăbiciune fizică extremă, provocată de lipsa cronică de hrană sau de unele mari defecte în asimilarea hranei. **A suferi de ~e.**

INAPLICÁBIL ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* Care nu poate fi aplicat (în practică); de neaplicat; inutilizabil. **Cunoştinţe ~e**.

INAPRECIÁBIL ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* 1) Care nu poate fi apreciat; de neapreciat; de foarte mare valoare; inestimabil; prejos. **Merite ~e.**2) Care nu poate fi măsurat (din cauza micimii). **Cantitate ~ă.**

INÁP//T ~tă (**~tă**, **~te**) *adj*. Care nu este apt (să facă ceva); lipsit de aptitudini; incapabil. **A fi ~ de a înţelege unele lucruri.**

INAPTITÚDIN//E ~i *f.* Lipsă de aptitudine; incapacitate.

INATACÁBIL ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* Care nu poate fi atacat; de neatacat. **Persoană ~ă. Chestiune ~ă.**

A INAUGURÁ inauguréz *tranz*. 1) (*instituţii*, *întreprinderi*, *expoziţii*, *monumente, proiecte* etc.) A deschide în mod solemn; a pune cu solemnitate la dispoziţia publicului. 2) *fig*. (*teorii*, *şcoli*, *orientări,* etc.) A face să ia fiinţă; a întemeia; a înfiinţa; a fonda; a baza.

INAUGUR//ÁRE ~ări *f.* Ceremonie prin care se inaugurează ceva (un aşezământ, un local, o expoziţie etc.).

INAVUÁBIL ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* 1) Care nu poate fi mărturisit; de nemărturisit. **Impresii ~e.** 2) Care constituie o ruşine; nedemn; ruşinos. **O situaţie ~ă.**

INC încuri *n*. *pop*. Dispoziţie de joc şi zbenguială.

INCALIFICÁBIL ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* Care nu poate fi calificat (din cauza caracterului său negativ); peste măsură de rău; nedemn; revoltător. **Purtare ~ ă**.

INCALCULÁBIL ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* Care nu poate fi

calculat; imposibil sau foarte greu de apreciat; de necalculat; considerabil; incomensurabil. **Cheltuieli ~e. Eforturi ~e. Sume ~e.**

INCANDESCÉN//T ~tă (**~ţi**, **~te**) *adj.* Care emite lumină şi radiaţii infraroşii datorită temperaturii înalte; în stare de incandescenţă. **Corp ~.**

INCAPÁBIL ~ă (**~i**, **~e**) *adj. şi substantival* (*despre persoane*) Care nu este capabil (să facă ceva); lipsit de capacitatea (de a face ceva); inapt.

A INCARNÁ incarnéz *tranz.* 1) (*fiinţe spirituale*) A face să se incarneze. 2) (*personaje*) A reprezenta într-un spectacol.

A SE INCARNÁ mă incarnéz *intranz.* 1) (*despre fiinţe spirituale*) A se transforma în om sau animal; a se întrupa. 2) *fig.* A-şi găsi expresie materială; a căpăta formă concretă; a se întrupa; a se întruchipa; a se materializa.

INCASÁBIL ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* Care nu poate fi (uşor) spart. **Sticlă ~ă.**

A INCENDIÁ incendiéz *tranz.* 1) A supune acţiunii unui incendiu; a face să ardă; a aprinde. **A incendia o construcţie.** 2) *fig.* (*persoane*) A determina la acţiuni duşmănoase; a împinge; a tulbura; a zădărî; a răscoli; a stârni; a aţâţa; a monta; a instiga; a incita.

A SE INCENDIÁ mă incendiéz *intranz.* 1) A începe să fie cuprins de incendiu; a prinde să ardă; a se aprinde. 2) *fig.* (*despre persoane, mulţimi*) A începe acţiuni violente; a se ridica la acţiuni duşmănoase; a se aprinde; a se înfoca.

INCÉNDI//U ~i *n.* Foc mare, care se propagă, cauzând mari pierderi materiale: pojar.

INCÉR//T ~tă (**~te**, **~tă**) *adj.* Care nu este cert; nesigur; îndoielnic; ipotetic. **Lucru ~t.**

INCERTITÚDIN//E ~i *f.* 1) Situaţie incertă. 2) Lucru incert. 3) Stare a unei persoane incerte; indecizie; perplexitate; nehotărâre; încurcătură. **A fi în ~e totală.**

INCHIZITÓR ~i *m.* 1) *arh., ist.* Judecător din tribunalul inchiziţiei. 2) *fig.* Persoană care anchetează în mod autoritar şi foarte aspru.

INCHIZÍŢIE *f.* 1) *arh. ist.* (*în sec. XIII-XIX*) Instituţie judiciară, instituită de biserica romano-catolică pentru judecarea celor acuzaţi de erezie sau de nesupunere faţă de biserică şi vestită prin sentinţele sale de o mare cruzime. 2) *fig.* Atitudine de inchizitor; tiranie; despotism.

INCIDÉNT ~e *n.* Întâmplare neplăcută, care survine în cursul unei acţiuni sau într-o situaţie. **Am avut un ~.**

INCIDENTÁL ~ă (**~i**, **~e**) *adj.şi adverbial* Care are caracter de incident; neprevăzut; întâmplător; accidental. **Întâlnire ~ă.**

A INCINERÁ incineréz *tranz.* (*cadavre sau substanţe organice*) A arde, transformând în cenuşă; a supune cremaţiei; a crema.

INCÍNT//Ă ~e *f.* 1) Spaţiu închis, îngrădit, din interiorul unei construcţii. **În incinta cetăţii.** 2) Sală mare de şedinţe. **Festivalul are loc în incinta Sălii cu Orgă.**

INCIPIÉN//T ~tă (**~ţi**, **~te**) *adj.* Care se află la început; de la început; începător. **Stadiul ~ al bolii.**

A INCITÁ incít *tranz.* A determina la acţiuni duşmănoase; a împinge; a tulbura; a răscoli; a zădărnici; a stârni; şi monta; a instiga; a incendia. **A incita masele la revoltă.**

INCITATÓR ~i *m.* Persoană care incită la ceva; instigator. **~ de grevă.**

A INCLÚDE inclúd *tranz.* 1) A conţine în sine; a cuprinde; a întruni; a însuma; a îngloba. **Lucrarea include analize serioase.** 2) A introduce ca parte componentă într-un tot; a îngloba; a încorpora; a integra. **Trebuie să incluzi şi elemente de ordin practic.** 3) A face să se includă; a integra.

A SE INCLÚDE mă inclúd *intranz.* (*despre persoane*) A se încadra într-un colectiv sau într-o

acţiune; a se integra.

INCLUSÍV *adv.* Împreună cu...; cuprinzând şi... **Au plecat toţi, inclusiv directoarea.**

INCÓGNITO *adv*. Făcând tot posibilul de a nu fi recunoscut. **A călători ~.**

INCOLÓR ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* 1) Care nu are culoare; fără culoare. **Un gaz ~.** 2) *fig*. Care este lipsit de individualitate; fără expresie; şters; fad; palid; spălăcit; searbăd. **Expresii ~e.**

INCOMENSURÁBIL ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* 1) Care nu poate fi măsurat; fără măsură; de proporţii foarte mari; de nemăsurat; incalculabil. **Efort ~.** 2) (*despre mărimi*) Care nu este comensurabil; fără o măsură comună. **Cantitatăţi ~e.**

INCOMÓ//D ~dă (**~zi**, **~de**) *adj.* 1) Care nu este comod; fără comoditate. **O haină ~ă. Un loc ~.** 2) *fig*. (*despre persoane*) Care stinghereşte.

A INCOMODÁ incomodéz *tranz*. (*persoane*) A face să aibă o jenă psihică în acţiuni; a împiedica să se simtă liber în acţiuni; a zăticni; a stingheri; a stânjeni; a conturba. **Haina mă incomodează. Situaţia mă incomodează.**

A SE INCOMODÁ mă incomodéz *intranz*. . (*despre persoane*) A fi cuprins de incomoditate sau de emoţie; a se stingheri; a se stânjeni. **Mă incomodez să plec.**

INCOMODIT//ÁTE ~ăţi *f.* 1) Lipsă de comoditate; situaţie incomodă. **A avea incomodităţi.** 2) Caracter incomod. **Incomoditatea situaţiei mă deprimă.** 3) Situaţie neplăcută; jenă; deranj; neplăcere. **A fi în incomoditate.**

INCOMPARÁBIL ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* 1) (*despre lucruri*, *fiinţe* etc.) Care nu poate fi comparat unul cu altul; completamente diferit. 2) Care nu poate fi egalat (în ceea ce priveşte calităţile); de neîntrecut; inegalabil. **Succesele sale sunt ~e cu ale altora de vârsta sa.**

INCOMPATÍBIL ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* Care nu este compatibil (cu ceva sau cineva).

INCOMPATIBILITÁTE *f.* 1) Lipsă de compatibilitate. 2) *med*. Nepotrivire biologică a unor organe, ţesuturi. **~ea unor grupe sanguine**.

INCOMPETÉN//T ~tă (**~ţi**, **~te**) *adj.* 1) Care nu este competent; fără competenţă. **Un specialist ~.** 2) *jur*. (*despre organe de stat*) Care nu are competenţă juridică de a rezolva anumite probleme.

INCOMPLÉ//T ~tă (**~ţi**, **~te**) *adj.* Care nu este complet; fără unul sau mai multe elemente constitutive; necomplet.

INCONCILIÁBIL ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* Care nu poate fi conciliat; de neîmpăcat. **Adversari ~i.**

INCONSECVÉN//T ~tă (**~ţe**, **~te**) *adj.* (*despre persoane şi manifestările lor*) Care nu este consecvent; lipsit de consecvenţă (în acţiuni, atitudini etc.); nestatornic; schimbător; neconsecvent; instabil; nestabil.

INCONSECVÉNŢ//Ă ~e *f.* Lipsă de consecvenţă (în idei sau în acţiuni); atitudine inconsecventă.

INCONSISTÉN//T ~tă (**~ţi**, **~te**) *adj. şi fig.* Care nu este consistent; fără consistentă; neconsistent. **O mâncare ~ă. O contribuţie ~ă.**

INCONSOLÁBIL ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* Care nu poate fi consolat; de neconsolat. **Persoană ~ă. Durere ~ă.**

INCONSTÁN//T ~tă (**~ţi**, **~te**) *adj.* (*despre persoane şi manifestările, atitudinile lor*) Care nu este constant (în păreri, atitudini); nestatornic; schimbător; inconsecvent.

INCONSTÁNŢ//Ă ~e *f.* Lipsă de constanţă; atitudine inconstantă; nestatornicie. **A da dovadă de ~ă în atitudini.**

INCONŞTIÉN//T ~tă (**~ţi**, **~te**) *adj.* 1) (*despre persoane*) Care nu este conştient; fără cunoştinţă. 2) Care nu-şi dă seama de ceea ce face; lipsit de conştiinţă; fără minte. 3) (*despre acţiuni*, *fapte*, *lucruri* etc.) Care este făcut fără participarea conştiinţei.

INCONTESTÁBIL ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* Care nu poate fi contestat; de netăgăduit; indiscutabil; sigur; cert. **Probă ~ă. Argument ~.**

INCONVENÁBIL ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* Care nu este convenabil; neconvenabil. **Condiţii ~e.**

INCONVENIÉNT ~e *n*. 1) Factor sau latură a unui lucru, care nu convine; dezavantaj. 2) Consecinţă neplăcută a unei acţiuni sau situaţii.

INCORÉC//T ~tă (**~ţi**, **~te**) *adj.* 1) Care nu este corect; eronat; greşit; inexact. **Răspuns ~.** 2) (*despre persoane şi manifestările lor*) Care vine în contradicţie cu buna cuviinţă; contrar bunului simţ; deplasat.

INCORECTITÚDIN//E ~i *f.* Purtare incorectă; lipsă de bună cuviinţă.

INCORIGÍBIL ~ă (**~i**, **~e**) Care persistă în greşeli şi neajunsuri; imposibil de a fi corijat; incurabil. **Eşti un leneş ~.**

INCORUPTÍBIL ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* (*despre persoane, în special aflate în funcţie de stat*) Care nu poate fi corupt; de o onestitate exemplară; integru; onest; cinstit.

INCREDÚL ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* (*despre persoane*) 1) Care nu este credul; necredincios; neîncrezător; sceptic. 2) *rel.* Care încalcă dogmele unei religii sau nu crede în ea; eretic; necredincios.

A INCRIMINÁ incriminéz *tranz*. (*crime*, *delicte*, *fapte*, *acţiuni* etc.) A atribui în mod deliberat.

A INCRUSTÁ incrustéz *tranz*. 1) (*obiecte*, *suprafeţe* etc.) A orna cu cruste de metal preţios sau de fildeş; a înzestra cu incrustaţii. 2) *fig*. (*amintiri*, *fapte*, *întâmplări* etc.) A face să se incrusteze.

A SE INCRUSTÁ se incrusteáză *unipers. intranz*. 1) (*despre amintiri*, *fapte* etc.) A se fixa, lăsând urme adânci pentru mai mult timp; a se întipări. **~ în memorie grozăviile războiului**. 2) (*despre săruri dizolvate*) A se depune sub formă de crustă pe pereţii unui recipient, al unei conducte sau al unui ţesut.

INCRUSTÁ//T ~tă (**~ţi**, **~te**) adj. (*despre obiecte*) Care este împodobit cu incrustaţii; prevăzut cu incrustaţii.

INCRUSTÁŢI//E ~i *f.* Ornament tăiat de obicei dintr-un material preţios şi împlântat în masa unui obiect.

A INCULCÁ incúlc *tranz. rar* (*idei*, *concepţii* etc.) A fixa în memorie, prin repetare permanentă.

A INCULPÁ inculpéz *tranz*. (*culpe*, *delicte*, *crime*, *fapte*, *acţiuni* etc.) A atribui în mod oficial (cuiva).

INCULPÁ//T ~ţi *m*. *jur.* Persoană care este acuzată de o infracţiune şi este parte într-un proces penal; acuzat; învinuit.

INCÚL//T ~tă (**~ţi**, **~te**) *adj.* (*despre persoane şi manifestările lor*) Care nu este cult; lipsit de cultură elementară; ignorant.

A INCUMBÁ incúmbă *intranz*. (*despre sarcini*, *obligaţii*) A aparţine în mod firesc; a reveni; a se impune; a se cuveni. **Voi face totul pentru a-mi onora obligaţiile ce-mi incumbă.**

INCURÁBIL ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* 1) *med*. (*despre boli sau bolnavi*) Care nu poate fi vindecat; de nevindecat. 2) *fig*. (*despre persoane*) Care persistă în greşeli şi neajunsuri; imposibil de a fi corijat; incorijibil.

INCURSIÚN//E ~i *f.* 1) *milit*. Pătrundere masivă (a unor forţe armate străine) pe teritoriul unui stat cu scopul de a-l cuceri sau de a-l subjuga; invazie. 2) Abordare (momentană) a unui subiect străin de tema tratată, de preocupările obişnuite. **A face o incursiune în istoricul problemei.**

INDECÉN//T ~tă (**~ţi**, **~te**) *adj.* (*despre persoane şi manifestările lor*) Care nu este decent; lipsit de decenţă; contrar decenţei; necuviincios; impudic.

INDECÉNŢ//Ă ~e *f.* 1) Lipsă de decenţă; comportare indecentă; neruşinare. 2) Caracter indecent; impudicitate.

INDECÍ//S ~să (**~şi**, **~se**) 1) (*despre persoane şi manifestările lor*) Care nu este decis, hotărât; nehotărât; şovăitor. 2) Care nu este clar; lipsit de claritate; indefinit; nesigur. **Un răspuns ~.**

INDECLINÁBIL ~ă (**~i**, **~e**) *adj. lingv. gram* (*despre părţi de vorbire, cuvinte*) Care nu se declină; nedeclinabil.

INDEFINÍ//T ~tă (**~ţi**, **~te**) *adj.* 1) Care nu este definit; cu limite nedeterminate; nedefinit; nedeterminat; vag. **Suprafaţă ~ă.** 2) Care nu este clar; lipsit de claritate; nelămurit; neclar; confuz. **Condiţii ~e.** 3) *gram*. Care indică caracterul nedeterminat al unui obiect. **Articol ~.**

INDELICATÉŢE *f.* 1) Lipsă de delicateţe atitudine indelicată; nedelicateţe. 2) Comportament indelicat.

A INDEMNIZÁ indemnizéz *tranz. rar* A dota cu o indemnizaţie; a despăgubi.

INDEMNIZÁŢI//E ~i *f.* 1) Sumă de bani, acordată cuiva în afara retribuţiei, pentru acoperirea unor cheltuieli excepţionale (deplasare în interes de serviciu, transfer etc.) sau pentru prestarea unei munci speciale în afara funcţiei de bază. 2) Sumă de bani plătită salariaţilor pentru timpul aflării în concediu. 3) Despăgubire pentru un prejudiciu sau pentru o pagubă suferită.

INDEPENDÉN//T ~tă (**~ţi**, **~te**) *adj.* 1) Care nu este dependent de nimeni sau nimic; liber de orice dependenţă; nedependent; autonom; neatârnat. **Stat ~.** 2) Care nu vrea să se supună nimănui; cu iniţiativă personală. **Spirit ~.**

INDEPEDÉNŢĂ *f.* 1) Caracter independent; nonconformism. 2) Stare independentă; libertate de a acţiona sau de a judeca independent. 3) Stare de libertate (politică, economică, naţională) a unui stat sau popor; suveranitate; neatârnare. **Statul şi-a căpătat ~a.**

INDESCIFRÁBIL ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* (*despre texte sau scrisuri*) Care nu poate fi descifrat; de nedescifrat; ilizibil; neciteţ.

INDESCRIPTÍBIL ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* Care nu poate fi descris sau redat în cuvinte; de nedescris. **A avea nişte trăiri ~e.**

INDESTRUCTÍBIL ~ă (**~i**, **~e**) *adj. şi fig.* Care nu poate fi (sau pare a nu putea fi) distrus; de nedistrus; trainic; rezistent. **Convingeri ~e. Relaţii ~e. Argumente ~e.**

ÍNDEX ~uri *n*. Listă (alfabetică) a numelor citate, termenilor sau materiilor cuprinse într-o carte, însoţită de referinţe; indice.

ÍNDIC ~ă (**~i**, **~e**) *adj. rar* Care aparţine Indiei sau populaţiei ei; din India; indian.

A INDICÁ indíc tranz. 1) (*fiinţe sau lucruri*) A face să fie văzut printr-un indice (gest, semn etc.). 2) (*tratamente sau medicamente*) A recomanda printr-o reţetă; a prescrie. 3) (*persoane*) A propun ca fiind potrivit; a numi.

INDICAT//ÓR I ~oáre *n*. 1) Semn (săgeată, tăbliţă etc.), care prezintă anumite indicaţii (de direcţie, circulaţie, distanţă etc.). 2) Instrument sau parte componentă a unui sistem tehnic, care indică valoarea unei mărimi. **~ de viteză.** 3) Text tipărit, care furnizează date sistematizate dintr-un anumit domeniu.

INDICATÓR II ~i *m. chim*. Substanţă care, prin schimbarea culorii, indică caracterul acid sau bazic al altei substanţe.

INDICAT//ÓR III ~oáre (**~óri**, **~oáre**) *adj.* Care indică (ceva).

INDICÁŢI//E ~i *f.* 1) Ceea ce indică ceva; semn aparent care indică ceva cu probabilitate; indiciu. 2) Ceea ce este indicat; lămurire; îndrumare; recomandaţie. **~ii metodice.**

ÍNDIC//E ~i *m*. 1) *mat., chim*. Semn (număr sau literă), pus alături de o literă (la dreapta ei şi mai jos) pentru a-i preciza valoarea şi semnificaţia. 2)

Ac sau piesă mobilă care, la un instrument de măsură, arată pe o scară gradată valoarea unei mărimi măsurate. 3) Listă (alfabetică) a numelor citate, termenilor sau materiilor cuprinse într-o carte, însoţită de referinţe; index.

INDÍCI//U ~i *n*. 1) Semn după care poate fi recunoscut un obiect sau fenomen. **~iu al calităţii.** 2) Semn după care se deduce existenţa unui lucru sau fenomen. **Norii pe cer sunt ~ de ploaie.**

INDIFERÉN//T ~tă (~ţi, ~te) *adj. şi adverbial* 1) (*despre persoane*) Care nu manifestă interes pentru nimeni şi pentru nimic; nepăsător; insensibil. 2) Care nu prezintă nici un interes; fără însemnătate; neimportant; neînsemnat. **Indiferent de rezultat, voi merge înainte.**

INDIFERÉNŢĂ *f*. 1) Caracter indiferent; lipsă de interes faţă de tot. **A da dovadă de ~ţă.** 2) Atitudine indiferentă; lipsă de atenţie şi bunăvoinţă faţă de cineva; insensibilitate; răceală; nepăsare. **A trata lumea cu ~ţă.**

INDIGÉN I ~ă (~i, ~e) *adj.* 1) Care face parte din populaţia de la începuturi a unei ţări sau a unei regiuni; băştinaş; aborigen. **Populaţie ~ă**. 2) (*despre animale*, *plante*, *mărfuri* etc.) Care a luat naştere şi s-a dezvoltat pe un teritoriu anumit; specific pentru o regiune anumită.

INDIGÉN II ~i *m*. Persoană care face parte din populaţia de la începuturi a unei ţări sau a unei regiuni; aborigen; băştinaş.

A INDIGENÁ indigenéz *tranz. înv.* (*persoane, animale, plante* etc.) A face să se indigeneze; a naturaliza; a încetăţeni.

A SF INDIGENÁ mă indigenéz *intranz*. A deveni indigen; a obţine dreptul de cetăţean al statului în care s-a mutat cu traiul; a se naturaliza; a se încetăţeni.

INDIGÉSTI//E ~i *f*. Indispoziţie, cauzată de tulburarea digestiei şi manifestată prin dureri de cap, greaţă, vome.

A INDIGNÁ indignéz *tranz*. (*persoane*) A face să se indigneze.

A SE INDIGNÁ mă indignéz *intranz*. (*despre persoane*) 1) A ajunge în stare de revoltă. 2) A fi cuprins de revoltă; a manifesta revoltă; a se revolta.

INDIGN//ÁRE ~ări *f*. Sentiment de mânie puternică (provocat de o acţiune nedemnă, o nedreptate, o insultă etc.); revoltă sufletească. **A fi cuprins de ~are. A-şi arăta ~ea.**

INDIGÓ ~uri *n*. 1) Una dintre culorile de bază ale spectrului de lumină, situată între albastru şi violet; culoare intermediară între albastru şi violet. 2) Colorant natural albastru-închis, extras dintr-un arbust exotic. 3) Hârtie subţire colorată, tratată cu grafit, cu ajutorul căreia se pot multiplica materiale scrise; hârtie-carbon.

INDIRÉC//T ~tă (~ţi, ~te) *adj.* 1) Care nu este direct. **Itinerar ~**. 2) Care se face prin mijlocirea cuiva sau a ceva; cu intermediari. **Influenţă ~tă.**

INDISCRÉ//T ~tă (~ţi, ~te) *adj.* (*despre persoane şi manifestările lor*) 1) Care nu este discret; fără discreţie. 2) Care vădeşte lipsă de discreţie. **Întrebare ~tă.**

INDISCRÉŢI//E ~i *f*. 1) Lipsă de discreţie; destăinuire a unor secrete încredinţate de cineva. 2) Comportare indiscretă; lipsă de măsură în vorbă.

INDISCUTÁBIL ~ă (~i, ~e) *adj. şi adverbial* Care nu poate fi pus în discuţie; de nediscutat; sigur; evident; neîndoielnic. **Decizie ~ă.**

INDISOLÚBIL ~ă (~i, ~e) *adj.* Care nu poate fi distrus, desfăcut, destrămat; de nezdruncinat. **Legătură ~ă**.

INDISPENSÁBIL ~ă (~i, ~e) *adj.*Care este absolut necesar; de care nu te poţi lipsi.

INDISPONÍBIL ~ă (~i, ~e) *adj.*Care nu este disponibil; de care nu poţi dispune (la nevoie); nedisponibil.

INDISPONIBILIT//ÁTE ~ ăţi *f.* Stare de lucru indisponibil.

INDISPOZÍŢI//E ~i *f.* 1) Lipsă de dispoziţie. 2) Boală uşoară.

A INDISPÚNE indispún *iranz*. A face să se indispună.

A SE INDISPÚNE mă indispún *intranz*. A ajunge în stare de indispoziţie; a pierde buna dispoziţie.

INDISPÚ//S ~să (~şi, ~se) *adj.* 1) Care este prost dispus; fără dispoziţie. 2) Care este afectat de o indispoziţie; uşor bolnav.

INDISTÍNC//T ~tă (~ţi, ~te) *adj.* Care nu este distinct; greu de distins.

INDIVÍ//D ~zi *m*. 1) Organism, având o existenţă proprie şi considerat ca unitate distinctă faţă de specia din care face parte; exemplar. 2) Persoană considerată ca unitate particulară, distinctă faţă de toate celelalte persoane; ins. 3) *fig*. Persoană (necunoscută) care trezeşte dispreţ; om suspect.

INDIVIDUÁL ~ă (~i, ~e) *adj. şi adverbial* 1) Care ţine de individ; propriu individului. Caracter **~.** 2) Care aparţine unui singur individ; al unui singur individ. **Regim ~.** 3) Care este realizat de im singur individ. **Lucrare ~. A lucra ~.**

INDIVIDUALÍSM *n*. 1) Concepţie retrogradă sau tendinţă care consideră individul drept valoare supremă în toate domeniile vieţii (economice, politice, morale etc.). 2) Concepţie etică având ca punct de plecare individul rupt de societate. 3) Tendinţă nesănătoasă de a se preocupa în mod exclusiv de propria persoană, ignorând interesele altora. **A da dovadă de individualism.**

INDIVIDUALÍST ~stă (~şti, ~ste) *adj. şi substantival* (*despre persoane şi manifestările lor*) 1) Care manifestă individualism. **A avea porniri ~ste.** 2) Care împărtăşeşte individualismul.

INDIVIDUALIT//ÁTE ~ăţi *f.* 1) Totalitate a trăsăturilor caracteristice prin care un individ, un specimen diferă de alţii. **Lucrarea aceasta denotă ~e.** 2) Persoană înzestrată cu calităţi deosebite, excepţionale.

A INDIVIDUALIZÁ individualizéz *tranz*. A face să se individualizeze; a particulariza; a singulariza. **A-şi individualiza stilul.**

A SE INDIVIDUALIZÁ mă individualizéz *intranz*. A căpăta trăsături strict individuale; a deveni individual; a se particulariza; a se singulariza.

INDIVIZÍBIL ~ă (~i, ~e) *adj.* Care nu poate fi divizat; de neîmpărţit. **Proprietate ~ă. Număr ~.**

INDIVIZIBILITÁTE *f.* Caracter indivizibil; imposibilitate de a fi divizat.

INDOLÉN//T ~tă (~ţi, ~te) *adj.* Care nu este în stare sau evită să facă eforturi; lipsit de energie; molatic; nepăsător; leneş; nonşalant. **Martor ~.**

INDOLÉNŢ//Ă ~e *f.* Stare de indolent; dispoziţie de a evita orice efort fizic sau moral; moleşeală; nonşalantă.

INDUBITÁBIL ~ă (~i, ~e) *adj.* Care nu poate fi pus la îndoială; cert; incontestabil; neîndoielnic. **Rezultat ~.**

A INDÚCE indúc *tranz*. 1) (*raţionamente*) A afla prin inducţie. 2): ♦ **~ în eroare,** a face să ia un neadevăr drept adevăr; a păcăli; a amăgi; a fraieri; a şmecheri. 3) (*câmpuri electrice*) A crea prin inducţie electromagnetică.

INDUCTÍV ~ă (~i, ~e) *adj.* Care este bazat pe inducţie; format prin inducţie. **Raţionament ~.**

INDÚCŢI//E ~i *f.* (*în opoziţie cu* **deducţie**) Operaţie mintală, constând în trecerea de la fapte la generalizări, de la particular la general.

INDULGÉN//T ~tă (~ţi, ~te) *adj.* 1) (*despre persoane*) Care scuză; în stare să ierte cu uşurinţă greşelile cuiva; îngăduitor; tolerant. 2) (*despre manifestări ale oamenilor*) Care vădeşte bună înţelegere; îngăduitor. **O apreciere ~ă**.

INDULGÉNŢĂ *f.* 1) Atitudine de persoană indulgentă; uşurinţă de a ierta; îngăduinţă; toleranţă. **A trata pe cineva cu ~ţă.** 2) Caracter indulgent.

A INDUSTRIALIZÁ industrializéz *tranz.* 1) (*state*, *regiuni*, *ţinuturi*) A înzestra cu întreprinderi industriale; a face să devină industrial (prin dezvoltarea industriei). 2) (*ramuri ale economiei naţionale*) A exploata în mod industrial; a transforma în industrie. ~ **agricultura**. 3) (*materii prime*) A prelucra în vederea obţinerii produselor industriale.

INDUSTRIÁŞ ~i *m. înv.* Proprietar al unei întreprinderi industriale; fabricant.

INEFICÁCE *adj. invar.* Care nu produce efectul dorit; fără eficacitate; neeficace; neeficient. **Activitate ~.**

INEDÍ//T ~tă (**~ţi**, **~te**) *adj.* 1) (*despre lucrări*, *texte*, *documente*) Care nu a mai fost editat; publicat pentru prima dată. 2) Care anterior nu a fost cunoscut; nou; necunoscut. **Un autor ~. Un film ~.**

INEGALÁBIL ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* Care nu poate fi egalat (în ce priveşte calităţile); de neegalat; de neîntrecut; incomparabil. **Succes ~. Rezultat ~.**

INEGALIT//ÁTE ~ăţi *f.* 1) Lipsă de egalitate; neegalitate; diferenţă; disproporţie. 2) Lipsă de uniformitate; neuniformitate; iregularitate. **~ăţi ale terenului**.

INEGÁL ~ă (**~ă**, **~e**) *adj.* 1) Care nu este egal; neegal. **Părţi ~e. Eforturi ~e. Cheltuieli ~e.** 2) Care are dimensiuni diferite. **Masă cu picioare ~e.** 3) Care nu este uniform; neted; neuniform. **Teren ~.** 4) Care nu este constant; inconstant; neregulat. **Ritm ~. Puls ~.**

A INELÁ ineléz *tranz.* 1) (*păsări*, *peşti*) A marca cu inele speciale (pentru a stabili locul de migraţie sau unele aspecte ale modului de viaţă). 2) (*pomi*) A prevedea cu inele cleioase (pentru a proteja de unele insecte dăunătoare).

INEPUIZÁBIL ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* 1) Care nu se epuizează; de neepuizat; interminabil. **Energie ~ă.** 2) Care este din abundenţă; foarte abundent; extrem de bogat. **Resurse ~e.**

INERÉN//T ~tă (**~ţi**, **~te**) *adj.* Care ţine în mod firesc de natura unui lucru sau fenomen; propriu esenţei unui lucru sau fenomen; intrinsec. **Caracteristică ~tă.**

INÉR//T ~tă (**~ţi**, **~te**) *adj.* 1) Care nu are mişcare proprie; fără mişcare proprie; nemişcat. **Gaz ~.** 2) *fig.* Care nu dă semne de viaţă; lipsit de vigoare; molatic; molâu. **Persoană ~tă.** 3) *chim.* (*despre elemente sau substanţe*) Care nu poate provoca reacţia elementelor sau substanţelor, cu care intră în contact; lipsit de reactivitate.

INERŢÍE *f.* 1) Stare inertă. 2) *fiz.* Proprietate a corpurilor de a-şi menţine starea de repaos sau de mişcare atâta timp, cât asupra lor nu acţionează o forţă exterioară.

A INERVÁ inervéz *tranz. med.* (*organe sau ţesuturi*) A asigura cu o reţea de nervi.

INESTÉTIC ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* Care nu este estetic; urât. **Râs ~.**

INESTIMÁBIL ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* Care nu poate fi estimat; de foarte mare valoare; de neapreciat; inapreciabil. **Contribuţie ~ă.**

INEVITÁBIL ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* Care nu poate fi evitat; de neocolit; ineluctabil; iminent. **Pericol ~.**

INEXÁC//T ~tă (**~ţi**, **~te**) *adj.* 1) Care nu este exact; lipsit de exactitate; neexact; fals. **Date ~e.** 2) Care vădeşte lipsă de punctualitate; nepunctual. **Persoană ~ă.** 3) Care nu corespunde adevărului; neadevărat; greşit; incorect; eronat. **Vorbe ~e.**

INEXACTIT//ÁTE ~ăţi *f.* 1) Lipsă de exactitate. 2) Comportare inexactă; lipsă de punctualitate; nepunctualitate. 3) Deviere de la adevăr; neadevăr; greşeală; eroare. **A comite o ~ate.**

INEXISTÉN//T ~tă (**~ţi**, **~te**) *adj.* 1) Care nu

există; ireal; nereal. **Lucru ~.** 2) *fig*. Care nu are valoare; fără eficacitate; nul; neeficient.

INEXORÁBIL ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* (*despre persoane*) Care nu poate fi înduplecat; fără milă; de neînduplecat; neîndurător; implacabil; intransigent; inflexibil.

INEXPLICÁBIL ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* 1) Care nu poate fi explicat; imposibil sau foarte greu de explicat; de neexplicat. **Cruzime ~ă.** 2) *fig*. Care iese din comun (prin felul de a fi); straniu; ciudat; bizar. **Fenomen ~.**

INEXPLORÁBIL ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* Care nu poate fi explorat; imposibil de explorat; neexplorabil. **Ţinuturi ~e.**

INEXPRESÍV ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* Care nu este expresiv; lipsit de expresivitate; neexpresiv; şters; fad. **Limbaj ~.**

INEXPRIMÁBIL ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* Care nu poate fi exprimat; imposibil sau foarte greu de exprimat; de neexprimat; indicibil; inefabil. **Stare ~ă.**

INEXPUGNÁBIL ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* Care nu poate îi luat cu asalt; de necucerit; de neînvins; invincibil. **O fortăreaţă ~ ă**.

INFAILÍBIL ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* 1) (*despre persoane*) Care nu poate greşi; nesupus greşelilor. 2) Care are rezultatele asigurate; sigur. **Un remediu ~**.

INFÁM ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* 1) *şi substantival* (*despre persoane şi manifestările lor*) Care posedă pronunţate calităţi morale negative; în stare să comită fapte nedemne; josnic; nemernic; ticălos; mârşav. 2) Care provoacă scârbă; respingător; dezgustător; repugnant; repulsiv. **Faptă ~ă**. **Timp ~. Prostie ~ă.**

INFAMÍ//E ~i *f.* 1) Caracter infam; ticăloşie; josnicie; nemernicie. 2) Faptă infamă; ticăloşie; josnicie; mişelie; mârşăvie. ♦ **Stâlpul ~ei,** loc unde în trecut erau ţinuţi legaţi infractorii şi criminalii, pentru a putea fi dezaprobaţi şi loviţi de mulţime. ♦ **A ţintui la stâlpul ~ei,** a supune oprobriului public; a înfiera.

INFANTÍL ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* 1) Care este caracteristic pentru copii (în ceea ce priveşte nivelul intelectual şi afectiv); propriu copiilor; copilăresc; pueril. **Judecată ~ă.** 2) Care ţine de prima copilărie. **Boală ~ă**. 3) *fig*. (*despre oameni maturi*) Care manifestă lipsă de seriozitate; neserios; copilăros; naiv; pueril.

A INFATUÁ infatuéz *tranz*. A face să se infantueze.

A SE INFATUÁ mă infatuéz *intranz*. (*despre persoane*) A deveni foarte fudul; a-şi da aere; a se umfla în pene; a se îngâmfa; a se împăuna; a se înfumura.

INFÉC//T ~tă (**~ţi**, **~te**) *adj.* 1) (*despre aer*) Care este imposibil de respirat; cu miros greu; viciat; stricat; puturos. 2) (*despre oameni*) Care provoacă dezgust (prin aspectul exterior neîngrijit); cu înfăţişare respingătoare; dezgustător; repugnant; neîngrijit; scârbos. 3) (*despre obiecte*) Care este de proastă calitate; rău; necalitativ.

A INFECTÁ infectéz *tranz*. 1) A face să se infecteze; a umplea; a contamina; a molipsi; a contagia. **A infecta apa din râu. A infecta sângele.** 2) *fig*. (*limba*, *vorbirea*) A invada cu unităţi străine (xenisme, barbarisme) sau incorecte.

A SE INFECTÁ mă infectéz *intranz*. 1) A contacta o infecţie; a deveni infect; a se umplea; a se contagia; a se molipsi; a se contamina. 2) *fig*. *depr*. (*despre persoane*) A decădea din punct de vedere moral; a se destrăbăla; a se desfrâna; a se corupe; a se deprava; a se dezmăţa; a se strica.

INFÉCŢI//E ~i *f.* 1) Pătrundere a unor agenţi patogeni într-un organism (animal sau vegetal). 2) *med.* Proces patologic care are loc într-un organism infectat. 3) *rar* Miros rău, provenit de la materii organice în putrefacţie; duhoare.

INFECŢI//ÓS ~oásă (**~óşi**, **~oáse**) *adj.* (*despre boli*, *procese*) Care trece uşor de la un organism la altul; provocat de o infecţie; contagios; molipsitor.

INFERI//ÓR ~oáră (**~óri**, **~oáre**) *adj.* 1) (*în opoziţie cu* **superior**) Care se află în partea de jos; situat în partea de jos; de (din) jos. **Etajul ~or.** 2) (*despre cursul unei ape curgătoare mari*) Care este mai aproape de mare; de aproape de mare. **Cursul ~ al apei.** 3) Care ocupă treapta cea mai joasă într-o ierarhie. **Titlul de conferenţiar este ~ celui de profesor.** 4) Care este de valoare mai mică; mai puţin important din punct de vedere calitativ.

INFERIORIT//ÁTE ~ăţi *f.* 1) Caracter inferior. 2) Sfare inferioară. **A pune pe cineva în ~ate.** 3) Factor care face ceva sau pe cineva inferior; dezavantaj.

INFÉRN *n.* 1) *rel.* Loc de chinuri veşnice, unde se crede că ar nimeri după moarte sufletele păcătoşilor; iad; gheenă. 2) *fig.* Loc cu condiţii insuportabile; iad.

INFERNÁL ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* 1) Care ţine de infern; propriu infernului; de infern; diavolesc. **Chinuri ~e. Munci ~e. Pedeapsă ~ă.** 2) *fig.* (*despre zgomote*) Care trezeşte groază; teribil; înspăimântător; îngrozitor. 3) *fig.* Care evocă infernul; ca din infern. **Legi ~e**.

INFIDÉL ~ă (**~i, ~e**) *adj.* 1) Care nu este fidel (în dragoste, sentimente); necredincios. 2) Care nu redă sau nu exprimă fidel adevărul, realitatea; inexact. **Traducere ~ă**.

INFIDELIT//ÁTE ~ăţi *f.* Atitudine sau purtare infidelă; lipsă de fidelitate.

A INFILTRÁ infiltréz *tranz.* A face să se infiltreze.

A SE INFILTRÁ mă infiltréz *intranz.* 1) A pătrunde cu abilitate şi pe neobservate; a se insinua. 2) (*despre lichide*) A pătrunde treptat (într-un mediu poros).

INFÍM ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* Care este foarte mic; extrem de mic; minim; minuscul. **Particulă ~ă. Contribuţie ~ă.**

INFINÍ//T I ~tă (**~ţi**, **~te**) *adj.* 1) Care nu are nici o limită; fără capăt; nelimitat; nesfârşit; nemărginit. **Spaţiu ~.** 2) Care nu are sfârşit; fără sfârşit; etern. **Dragoste ~ă**. **Recunăştinţă ~ă. 3**) Care este considerabil sub aspectul mărimii, intensităţii, duratei, numărului etc.; nelimitat; imens. **Putere ~tă**. **Răbdare ~tă**.

INFINÍT II ~uri *n*. Mărime abstractă care nu are nici început, nici sfârşit.

INFINITA/ÁTE ~ăţi *f.* Cantitate infinită; număr infinit.

INFÍRM ~ă (**~i**, **~e**) *adj. şi substantival* (*despre persoane*) Care a pierdut o parte a corpului sau nu se poate folosi de ea; cu beteşug; calic; schilod.

A INFIRMÁ infírm *tranz.* 1) (*acte*, *decizii*) A declara nul printr-o dispoziţie oficială; a anula; a aboli; a abroga; a infirma; a contramanda; a revoca. 2) (*teorii*, *teze*, *afirmaţii*) A demonstra ca fiind nefondat.

INFIRMERÍ//E ~i *f.* Local destinat îngrijirii şi examinării bolnavilor într-o cazarmă, într-un internat.

INFIRMIÉR ~i *m.* Persoană din cadrul personalului sanitar inferior, care îngrijeşte bolnavii într-un spital sau într-o infirmerie.

INFIRMIT//ÁTE ~ ăţi *f.* 1) Stare de infirm. 2) Defect fizic; beteşug.

A SE INFLAMÁ se inflameáză *intranz.* (*despre ţesuturi*, *organe* etc.) A ajunge în stare de inflamaţie; a se irita.

INFLAMÁBIL ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* 1) Care se poate aprinde cu uşurinţă. **Substanţă ~ă. Gaz ~.** 2) *fig.* (*despre persoane*) Care manifestă o emotivitate sporită; aprins; înfocat; entuziast.

INFLAMÁŢI//E ~i *f.* Proces patologic, cauzat de

pătrunderea unui agent patogen într-un organ sau ţesut şi caracterizat prin umflarea şi înroşirea acestuia.

INFLÁŢI//E ~i *f. econ., fin.* Dezvoltare şi scădere a puterii de cumpărare a banilor dintr-o ţară, datorită existenţei lor excedentare în circulaţie.

INFLEXÍBIL ~ă (~i, ~e) *adj.* 1) Care nu este flexibil; neflexibil; nemlădios. 2) *fig.* (*despre persoane*) Care vădeşte hotărâre nestrămutată; de neînduplecat; ferm; intransigent;.

INFLUÉN//T ~tă (~ţi, ~te) *adj.* Care poate influenţa (pe cineva sau ceva) prin autoritatea sa; cu prestigiu. **Persoană ~tă. Factor ~t.**

A INFLUENŢÁ influenţéz 1. *tranz.* (*fiinţe, lucruri*) A supune unei influenţe; a acţiona printr-o influenţă; a înrâuri. **2.** *intranz.* A avea influenţă.

A SE INFLUENŢÁ se influenţează *intranz.* A fi în influenţă (unul cu altul).

INFLUÉNŢ//Ă ~e *f.* 1) Acţiune pe care o exercită cineva sau ceva asupra unui lucru sau a unei fiinţe, modificându-i forma, conţinutul, atitudinea, caracterul, cursul etc. 2) Putere de a influenţa.

A INFORMÁ informéz *tranz.* (*persoane*) A face să dispună de informaţie; a pune în cunoştinţă de cauză printr-o informaţie; a înştiinţa; a vesti; a anunţa.

A SE INFORMÁ mă informéz *intranz.* A strânge informaţii; a se pune la curent pe bază de informaţii; a se documenta.

INFORMÁTICĂ *f.* 1) Totalitate de cunoştinţe asupra calculatorului şi a calculului. 2) Disciplină ştiinţifică, care se ocupă cu studiul proceselor algoritmice care descriu şi transformă informaţia.

INFORMATÓR ~i *m.* Persoană care dă informaţii. **~ al poliţiei. ~ al agenţiilor secrete.**

INFORMÁŢI//E ~i *f.* 1) Date (despre ceva sau cineva) care au menirea de a informa. 2) Semnal material, capabil să declanşeze o reacţie a unui sistem.

INFRACTÓR ~i *m. jur.* Persoană care comite o infracţiune; delicvent.

INFRACŢIÚN//E ~i *f. jur.* Violare a unei legi, care merită a fi sancţionată prin pedeapsă penală; faptă care prezintă pericol social.

INFRUCTU//ÓS ~oásă (~óşi, ~oáse) *adj.* Care nu este fructuos; fără rezultate; neeficace; ineficace. **Tratative ~oáse.**

INFUZÍBIL ~ă (~i, ~e) *adj.* (*despre unele materiale*) Care nu poate fi topit sau care se topeşte foarte greu.

A INHALÁ inhaléz *tranz.* 1) (*gaze, vapori sau lichide*) A absorbi pe căile respiratorii (de obicei, în scopuri terapeutice). 2) (*aer*) A trage în plămâni în procesul respiraţiei; a inspira.

INHALÁŢI//E ~i *f.* Proces constând în inhalarea (unor aburi, gaze etc.) în scop terapeutic.

A INHIBÁ inhibéz *tranz.* (*procese fiziologice, reacţii chimice*) A împiedica să se manifeste; a frâna.

A SE INHIBÁ mă inhibéz *intranz.* (*despre persoane*) A-şi înfrâna pornirile; a se stăpâni; a se reţine; a se abţine.

INGENI//ÓS ~oásă (~óşi, ~oáse *adj.*) 1) (*despre persoane*) Care are imaginaţie bogată; ager la minte' abil; iscusit; isteţ. 2) Care denotă multă pricepere; inventiv. **Răspuns ~. Soluţie ~oásă.**

INGENIOZITÁTE *f.* Spirit ingenios; inventivitate; dibăcie; abilitate.

A INGERÁ ingeréz *tranz. rar* (*alimente*) A face să treacă din gură în stomac; a înghiţi; a ingurgita.

INGRÁ//T ~tă (~ţi, ~te) *adj.* 1) (*despre persoane*) Care nu manifestă recunoştinţă (pentru ceva); nerecunoscător. 2) *fig.* Care nu recuperează eforturile depuse; necorespunzător muncii depuse; dezavantajos. **Efort ~.**

INGRATITÚDINE *f.* Caracter ingrat; lipsă de

recunoştinţă; nerecunoştinţă.

INIMAGINÁBIL ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* Care nu poate fi imaginat; de neînchipuit. **Frumuseţe ~ă.**

INIMITÁBIL ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* Care nu poate fi imitat; de neimitat. **Măiestrie ~ă.**

ININTELIGÍBIL ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* Care nu poate fi înţeles; de neînţeles; incomprehensibil. **Vorbe ~e.**

ÍNIŞT//E ~i *f.* Teren cultivat cu in.

A INIŢIÁ iniţiéz *tranz.* 1) (*persoane*) A face să se iniţieze. 2) (*acţiuni*, *activităţi*, *mişcări* etc.) A realiza în partea iniţială; a începe; a porni; a intenta. **A iniţia un concurs.**

A SE INIŢIÁ mă iniţiéz *intranz.* A acumula noţiunile iniţiale, pentru a se putea descurca (într-un domeniu de activitate). **M-am iniţiat în biologie.**

INIŢIÁL ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* (*în opoziţie cu* **terminal**) *şi adverbial* Care constituie primul element; aflat la început; de la început; începător; incipient. **Fază ~ă. Ciclu ~.**

INIŢIÁ//T ~tă (**~ţi**, **~te**) *adj. şi substantival* (*despre persoane*) Care a beneficiat de (primele) cunoştinţe într-un domeniu.

INIŢIATÍV//Ă ~e *f.* 1) Predispoziţie de a întreprinde primul ceva sau de a avea îndrăzneală să facă ceva. **Tânăr cu ~ă.** 2) Chemare la o acţiune şi organizarea realizării ei. **A înainta o ~ă legislativă în Parlament.**

INIŢIATÓR ~i *m.* Persoană care ia o iniţiativă; om care iniţiază ceva. **~ al unei mişcări ecologiste.**

A INJECTÁ injectéz *tranz.* 1) (*medicamente*) A introduce (cu seringa) în organism; a inocula. 2) (*lichide sau suspensii*) A face să pătrundă sub presiune în masa unui corp sau într-un spaţiu închis.

A SE INJECTÁ se injecteáză *intranz. unipers.* (*despre ochi*) A se înroşi uşor (din cauza unui aflux de sânge); a se congestiona.

INJÉCŢI//E ~i *f.* 1) *med.* Introducere (cu seringa) sub presiune a unui medicament fluid în organism. **~e intravenoasă**. 2) Medicament astfel introdus în organism. 3) Introducere sub presiune a unui fluid într-un material sau într-un spaţiu închis. **Motor cu ~e**. 4) Pătrundere sub presiune a unui lichid într-o substanţă.

INJÚRI//E ~i *f.* 1) Vorbă care lezează demnitatea sau reputaţia cuiva; insultă; ofensă. 2) Ofensă gravă, adusă cuiva în public; afront.

INJURI//ÓS ~oásă (**~óşi**, **~oáse**) *adj.* Care constituie o injurie; cu caracter de injurie; insultător; ofensator. **Vorbe ~oase.**

INJÚ//ST ~stă (**~şti**, **~ste**) *adj.* Care nu este just; nedrept. **Eşti ~ cu mine. Judecată ~ă.**

INJUSTÍŢI//E ~i *f.* 1) Lipsă de dreptate; nedreptate. **A comite o ~e în raport cu cineva.** 2) Act sau decizie care contravine dreptăţii, adevărului; neadevăr. **E o ~e tot ceea ce aţi decis.**

INOBSERVÁBIL ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* Care nu poate fi observat; de neobservat. **Plecare ~ă.**

INOCÉN//T ~tă (**~ţi**, **~te**) *adj.* (*despre persoane şi manifestările lor*) 1) Care nu face nici un rău; predispus să facă numai bine; curat la suflet; candid. **A fi ~t ca un copil.** 2) Care denotă curăţenie sufletească; cuminte; senin. **Zâmbet ~. Privire ~ă.** 3) *fig.* Care nu este la curent cu toate; naiv; credul; prostănac. 4) Care nu este vinovat de nimic; nevinovat. **Copil ~t.** 5) Care nu poate fi condamnat; nevinovat. **Jocuri ~te**. **Un gest ~t.**

INOCÉNŢĂ *f.* 1) Caracter inocent; curăţenie morală; candoare; nevinovăţie. 2) Vorbă sau faptă de om inocent; naivitate; prostie.

A INOCULÁ inoculéz *tranz.* 1) (*medicamente*, *vaccinuri*, *seruri*, *substanţe* etc.) A introduce (cu seringa) în organism; a injecta. 2) *fig.* (*pasiuni*, *idei*, *concepţii*, *optimism* etc.) A băga în cap; a sădi în minte.

INODÓR ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* Care nu emană nici un miros; lipsit de miros; fără miros. **Un gaz ~.**

INOFENSÍV ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* 1) Care nu produce nimănui nici un rău; incapabil de a produce vreun rău; anodin; cuminte. **Câine ~.** 2) Care nu este vătămător; nevătămător; anodin. **Tratament ~.**

INOPINÁ//T ~tă (**~ţi**, **~te**) *adj.* Care se produce pe neaşteptate; fără a fi anunţat din timp; neprevăzut; neaşteptat. **Vizită ~tă**. **Inspecţie ~tă**.

INOPORTÚN ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* 1) Care nu este oportun; produs la timpul sau locul nepotrivit; intempestiv; deplasat. **Control ~.** 2) Care jenează, stinghereşte; jenant; stingheritor; plictisitor. **Vizită ~ă.**

INORÓG ~i *m.* (*mai ales în arta şi literatura medievală*) Animal fabulos, imaginat sub forma unui cal cu un corn în frunte.

INOSPITALIÉR ~ă (**~i**, **~e**) *adj. şi fig.* Care nu este ospitalier; neprimitor; neospitalier. **Persoană ~ă. Primire ~ă. Încăpere ~ă.**

A INOVÁ inovéz 1. *tranz*. (*domenii de activitate*, *sisteme tehnice* etc.) A supune unei inovaţii; a înnoi. **2**. *intranz*. A face inovaţii într-un anumit domeniu de activitate.

INOVATÓR ~i *m*. Persoană care inovează ceva; om care introduce o inovaţie.

INOVÁŢI//E ~i *f.* 1) Descoperire tehnică sau organizatorică, care constituie o noutate şi este introdusă într-o practică sau într-o activitate (pentru a mări productivitatea muncii). 2) Achiziţie sau realizare nouă (introdusă intr-un domeniu de activitate); noutate; schimbare.

INOXIDÁBIL ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* (*despre metale şi aliaje*) Care nu se oxidează.

INS ínşi *n*. Persoană considerată ca unitate particulară, distinctă faţă de toate celelalte persoane; individ.

INSALUBRITÁTE *f.* 1) Caracter insalubru. 2) Factor care înrâureşte dăunător asupra sănătăţii.

INSALÚBR//U ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* Care nu este salubru; dăunător sănătăţii. **Condiţii de trai ~e.**

INSAŢIÁBIL ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* (*despre persoane*) Care nu se poate sătura; nesăţios; lacom.

INSCRÍPŢI//E ~i *f.* Text scurt, gravat sau scris pe un obiect pentru a păstra o amintire, a consemna o dată sau a indica destinaţia. **~e pe o piatră de mormânt.**

INSENSÍBIL ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* 1) Care nu are sensibilitate fizică. **A avea un deget ~.** 2) (*despre persoane*) Care nu se impresionează; lipsit de sensibilitate morală; nesimţitor; nepăsător; impasibil; indiferent; rece. 3) Care nu poate fi sesizat cu simţurile; imperceptibil; insesizabil. **Miros ~. Efect ~.**

INSENSIBILITÁTE *f.* 1) Lipsă de sensibilitate fizică; nesimţire. 2) Lipsă de sensibilitate morală; nepăsare faţă de suferinţe străine; indiferenţă.

A INSENSIBILIZÁ insensibilizéz *tranz*. (*persoane sau părţi ale corpului*) A face să se insensibilizeze.

A SE INSENSIBILIZÁ mă insensibilizéz *intranz*. (*despre persoane sau părţi ale corpului*) A deveni insensibil; a fi inapt de a simţi durere.

INSEPARÁBIL ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* 1) Care nu poate fi separat (de ceva). 2) (*despre persoane*) Care se află tot timpul alături (unul de altul); de nedespărţit. **Prieteni ~i**.

A INSERÁ inseréz *tranz*. 1) (*materiale suplimentare*) A introduce într-un text, într-un tabel sau într-un şir de numere ca parte integrantă. **A insera o referinţă în text.** 2) (*materiale scrise*) A include în sumar. 3) *teh*. (*materiale textile sau metalice*) A introduce în masa unui alt material. 4) (*obiecte*, *fiinţe*) A aşeza într-o anumită ordine; a aranja; a orândui; a ordona; a dispune.

INSÉRŢI//E ~i *f.* 1) Acţiunea ade a insera şi rezultatul ei; inserare. 2) Informaţie inserată într-o publicaţie (text, revistă, ziar etc.). 3) *teh*. Strat de

material inclus în interiorul altui material sau între feţele de contact a două materiale. 4) *anat*. Mod de fixare a capătului unui muşchi pe un os.

INSESIZÁBIL ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* Care nu poate fi sesizat; imperceptibil; insensibil. **Schimbare ~ă.**

INSÍGN//Ă ~e *f.* Obiect mic de diferite forme, cu indicaţii grafice sau cu imagini simbolice, purtat ca semn distinctiv de membrii unui grup, ai unei grupări, ai unei organizaţii etc.

A INSINUÁ insinuéz *tranz*. 1) (*aluzii*, *idei calomnioase* etc.) A strecura cu dibăcie; a exprima pe ocolite. 2) (*persoane*) A face să se insinueze.

A SE INSINUÁ mă insinuéz *intranz*. A pătrunde cu abilitate şi pe nesimţite; â se infiltra.

INSINUÁN//T ~tă (**~ţi**, **~te**) *adj.* 1) Care conţine o insinuare; cu caracter de insinuare. **Vorbe ~te la adresa cuiva.** 2) (*despre persoane*) Care se insinuează undeva. 3) Care este propriu unei persoane ce se insinuează.

INSINU//ÁRE ~ări *f.* 1) Aluzie calomnioasă, făcută la adresa cuiva cu scopul de a-l defăima. 2) Acţiunea de a se insinua; pătrundere pe nesimţite undeva a unei persoane.

INSIPÍ//D ~dă (**~zi**, **~de**) *adj.* 1) Care nu are nici un gust; fără gust; fad; searbăd. **Mâncare ~ă** . 2) *fig*. Care este lipsit de interes; fără spirit; plicticos; anost; fad; searbăd; fastidios. **Glume ~e.**

A INSISTÁ insíst *intranz*. 1) A manifesta fermitate în acţiuni sau sentimente; a stărui; a persevera. 2) A se opri în mod special asupra unei teme.

INSISTÉN//T ~tă (**~ţi**, **~te**) *adj.* 1) (*despre persoane*) Care insistă; neclintit în hotărâri, acţiuni, atitudini; stăruitor; perseverent; tenace. 2) (*despre manifestări ale oamenilor*) Care vădeşte statornicie şi fermitate; stăruitor.

INSISTÉNŢ//Ă ~e *f.* Caracter insistent; neclintire în susţinerea unei păreri sau în realizarea unei acţiuni; stăruinţă; perseverenţă; tenacitate.

INSOLÁŢI//E ~i *f.* Stare de tulburare a organismului, provocat de expunerea îndelungată la soare.

INSOLÉN//T ~tă (**~ţi**, **~te**) *adj.* (*despre persoane şi manifestările lor*) Care vădeşte neruşinare şi obrăznicie; de o familiaritate şocantă; necorect; impertinent. **Un răspuns ~t.**

INSOLÉNŢ//Ă ~e *f.* 1) Caracter insolent; impertinenţă. 2) Atitudine sau conduită insolentă; impertinenţă.

INSOLÚBIL ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* 1) Care nu este solubil; care nu se dizolvă (intr-un anumit lichid); nerezolvabil. **Substanţă ~ă.** 2) *fig*. Care nu poate fi soluţionat, rezolvat: de nedezlegat. **Situaţie ~ă**

INSOLVÁBIL ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* Care nu este în stare să-şi achite datoriile. **Client ~. Întreprindere ~ă.**

INSOMNÍ//E ~i *f.* Stare de tulburare a organismului, caracterizată prin absenţa totală sau prin reducerea duratei şi a profunzimii somnului; absenţă anormală a somnului.

INSONDÁBIL ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* 1) Care nu poate fi sondat (din cauza adâncimii mari). **Teren ~. Mare ~ă.** 2) *fig*. Care nu poate fi cercetat sau explicat; insesizabil.

A INSPIRÁ inspír *tranz*. 1) (*aer*) A trage în plămâni în procesul respiraţiei; a inhala. 2) (*gânduri*, *sentimente*, *decizii* etc.) A face să apară în minte; a insufla. **I-am inspirat o soluţie**.

A SE INSPIRÁ mă inspír *intranz*. A împrumuta gânduri, idei, mijloace de expresie, elemente, motive etc., folosindu-le în procesul pe elaborare a unei opere; a lua în calitate de izvor de inspiraţie.

INSPIRÁ//T ~tă (**~ţi**, **~te**) *adj.* l) (*despre persoane*) Care este cuprins de inspiraţie; stăpânit de un puternic avânt creator. 2) Care vădeşte inspiraţie; pătruns de un puternic spirit creator. **Versuri ~te. Discurs ~t.**

INSPIRÁŢI//E ~i *f.* 1) (*în opoziţie cu* **expiraţie**)

Fază a respiraţiei, constând în introducerea aerului în plămâni; inhalare a aerului în plămâni. 2) Stare psihică care contribuie în cel mai înalt grad la crearea unor bunuri spirituale; forţa lăuntrică creatoare; avânt. 3) *fig*. Idee apărută spontan în conştiinţă. **Artiştii au nevoie de ~e.**

INSTABÍL ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* 1) Care nu este stabil; schimbător; nestabil. **Climă ~ă. Circumstanţe ~e.** 2) (*despre persoane*) Care îşi schimbă des starea afectivă şi comportamentul; nestabil; nestatornic; schimbător.

INSTABILITÁTE *f.* 1) Lipsă de stabilitate; caracter instabil; nestabilitate. **Instabilitate vertebrală.** 2) Atitudine instabilă; nestatornicie. **A demonstra instabilitate în opinii.**

A INSTALÁ instaléz *tranz*. 1) (*maşini*, *aparate tehnice* etc.) A aşeza la locul destinat, fixând toate piesele pentru a funcţiona; a monta. 2) (*persoane*) A pune cu solemnitate (într-o funcţie). 3) (*persoane*) A face sa se instaleze.

A SE INSTALÁ mă instaléz *intranz*. 1) A se aşeza într-un loc determinat sau într-un mod specific. 2) A se aşeza cu traiul; a se statornici; a se stabili; a se fixa.

INSTANTANÉ//U I ~e (**~i**, **~e**) *adj.* Care se produce cu o repeziciune foarte mare, de scurtă durată; momentan; fulgerător.

INSTANTANÉ//U II ~e *n*. Fotografie obţinută cu expunere de foarte scurtă durată.

INSTÁNŢ//Ă ~e *f.* 1) Organ de putere de decizie în ierarhia unor organe de stat. 2) Organ de stat însărcinat cu aplicarea justiţiei. **~ judecătorească**. ♦ **Primă ~,** prima treaptă în ierarhia jurisdicţiei. ♦ **În ultimă ~,** în cele din urmă; până la urmă.

A INSTAURÁ instauréz *tranz*. 1) A face să se instaureze. 2) A transpune în viaţă (pentru prima dată); a face să ia fiinţă; a stabili, a statornici; a înfiinţa. **~ alte reguli interne**.

A SE INSTAURÁ mă instauréz *intranz*. (*despre stări*) A se stabili domnind; a se întrona; a se înscăuna**. S-a instaurat pacea în ţară.**

A INSTIGÁ instíg *tranz*. (*persoane*) A determina la acţiuni duşmănoase; a împinge; a aţâţa; a incita; a monta; a incendia. **A instiga la nesupunere civică.**

INSTIGATÓR ~i *m*. Persoană care instigă; om care îndeamnă la ceva; incitator; aţâţător.

A INSTILÁ instiléz *tranz*. (*medicamente, lichide*) A introduce picătură cu picătură; a administra printr-o instalaţie; a pica; a picura.

A INSTITUÍ instítui *tranz*. (*întreprinderi, asociaţii*, *societăţi*, *grupări*, *teorii* etc.) A organiza în mod oficial; a fonda prin lege; a înfiinţa; a întemeia; a fonda.

INSTITÚŢI//E ~i *f.* Organ sau unitate (de stat) care îndeplineşte anumite funcţii (administrative, economice, politice, cultural-educative etc.) sau îmbrăţişează un anumit domeniu de activitate.

INSTRUCTÍV ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* Care instruieşte; în stare să ofere anumite învăţăminte. **Exemplu ~. Proces ~.**

INSTRÚCŢI//E ~i *f.* 1) Ansamblu de cunoştinţe şi deprinderi care se predau şi se însuşesc într-o instituţie de învăţământ; învăţătură; instruire. 2) Activitate de pregătire teoretică şi practică a militarilor. 3) *jur*. Activitate de cercetare prealabilă şi de adunare a probelor în vederea unui proces penal. ♦ **Judecător de ~,** magistrat însărcinat cu cercetarea cauzelor penale.

INSTRUCŢIÚN//E ~i *mai ales la pl*. Lămurire (orală sau scrisă) dată cuiva pentru a şti cum să procedeze în vederea realizării unei acţiuni sau a unei misiuni speciale.

A INSTRUÍ instruiésc *tranz*. 1) (*persoane*) A pune în posesiunea unor cunoştinţe şi deprinderi noi; a face să capete cunoştinţe şi deprinderi într-un domeniu oarecare; a pregăti; a prepara; a învăţa; a

cultiva. 2) (*militari*) A pregăti după un program special în vederea însuşirii teoriei şi practicii militare. 3) *jur.* (*cazuri*, *persoane*) A supune unei anchete; a cerceta în prealabil; a ancheta.

A SE INSTRUÍ mă instruiésc *intranz*. A-şi îmbogăţi cunoştinţele şi/sau experienţa; a se cultiva.

INSTRUÍT ~tă (**~ţi**, **~te**) *adj.* 1) Care denotă o instruire solidă; cu cunoştinţe profunde; învăţat. 2) (*despre ostaşi*) Care a însuşit cunoştinţele de teorie şi practică militară.

A INSTRUMENTÁ instrumentéz 1. *tranz*. 1) (*piese muzicale*) A aranja pe grupuri de instrumente. 2) (*unelte*, *piese*) A scoate cu ajutorul unor dispozitive speciale (dintr-o mină sau dintr-o sondă). **2**. *intranz*. A elabora contracte, procese-verbale şi alte acte publice.

INSUCCÉS ~e *n*. Lipsă de succes; nereuşită; eşec.

INSUFICIÉN//T ~tă (**~ţi**, **~te**) *adj. şi adverbial* Care nu este suficient; neîndestulător; nesatisfăcător. **A fi ~ de pregătit în domeniu.**

A INSUFLÁ insúflu *tranz*. 1) (*raze*, *vapori*, *substanţe pulverulente*) A face să pătrundă printr-un suflu (într-un spaţiu închis). 2) *fig*. (*gânduri*, *sentimente*, *idei* etc.) A face sa apară în minte; a inspira.

INSULÁR I ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* 1) Care ţine de insule; propriu pentru insule. **Domeniu ~. Teritorii ~e ale unui stat.** 2) Care se află pe o insulă; situat pe o insulă; de pe o insulă. **Bază militară ~ă.**

INSULÁR II ~i *m*. Persoană care trăieşte pe o insulă; locuitor al unei insule.

A INSULTÁ insúlt *tranz*. (*persoane*) A trata cu insulte; a înjosi prin vorbe sau purtare necorespunzătoare; a jigni; a ofensa.

INSÚLT//Ă ~e *f*. Vorbă sau faptă care lezează demnitatea cuiva; jignire; ofensă.

INSUPORTÁBIL ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* 1) Care nu poate fi suportat; greu de suportat; de nesuferit; intolerabil. **Climă ~ă. Condiţii ~e.** 2) (*despre persoane*) Care este foarte dezagreabil şi răutăcios; nesuferit.

INSURÉCŢI//E ~i *f*. Formă de luptă armată organizată, la care participă forţele sociale progresiste, având ca scop răsturnarea unui regim politic reacţionar sau izgonirea unei armate ocupante.

INSURGÉN//T ~ţi *m*. Persoană care participă la o insurecţie; răsculat.

INTÁC//T ~tă (**~ţi**, **~te**) *adj.* 1) Care nu a suferit nici o daună; neştirbit; întreg. 2) (*despre fiinţe*) Care nu a căpătat nici o leziune, infirmitate; teafăr; nevătămat; întreg.

INTANGÍBIL ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* Care trebuie menţinut intact; de neatins; inviolabil; sacru. **Principii ~e**.

A INTEGRÁ integréz *tranz*. 1) A face să se integreze; a incorpora. 2) *mat*. (*funcţii*) A supune unui calcul integral.

A SE INTEGRÁ mă integréz *intranz*. A intra într-un ansamblu ca parte integrantă; a se uni cu alte elemente, formând un corp integral; a se incorpora.

INTEGRÁL ~ă (**~i**, **~e**) *adj. şi adverbial* Care nu a suferit nici o diminuare, nici o divizare; cu integritatea neatinsă; în totalitate; în toată integritatea sa; întreg; complet; neîmpărţit. **Text ~.** ♦ **Făină ~ă,** făină brută. ♦ **Pâine ~ă,** pâine din făină integrală.

INTEGRÁN//T ~tă (**~ţi**, **~te**) *adj.* : ♦ **Parte ~tă,** parte care intră în mod obligator în componenţa unui tot.

INTEGRITÁTE *f*. 1) Caracter integru; sentiment al demnităţii, dreptăţii şi conştiinciozităţii, care serveşte drept călăuză în conduita omului; onestitate; cinste; probitate. 2) Stare a unui lucru întreg, intact.

INTÉGR//U ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* (*despre persoane*)

Care este corect şi de bună credinţă; onest; cinstit; incoruptibil.

INTELÉCT ~e *n*. Facultate a omului de a cugeta şi de a înţelege sensul şi legătura fenomenelor; judecată; gândire; minte; cuget; raţiune.

INTELECTUÁL I ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* Care ţine de intelect; propriu intelectului. **Activitate ~ă. Proprietate ~ă.**

INTELECTUÁL II ~i *m*. Persoană care se ocupă cu munca intelectuală; om cu pregătire specială, care lucrează în domeniul ştiinţei, artei etc.

INTELECTUALITÁTE *f.* Totalitate a intelectualilor, considerată ca o pătură socială.

INTELIGÉN//T ~tă (**~ţi**, **~te**) *adj.* 1) Care vădeşte inteligenţă; plin de inteligenţă. **Vorbă ~tă.** 2) Care are capacităţi intelectuale deosebite. **Copil ~t.**

INTELIGÉNŢĂ *f.* Facultatea de a înţelege uşor şi profund fenomenele, lucrurile; agerime a minţii; deşteptăciune; înţelegere.

INTELIGÍBIL ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* Care poate fi înţeles; uşor de înţeles; clar; limpede; comprehensibil. **Scris ~.**

INTEMPERÍ//E ~i *f. mai ales la pl*. Schimbare nefavorabilă a stării atmosferice; vreme rea.

INTEMPESTÍV ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* Care se produce la timpul nepotrivit; inoportun; deplasat. **Plecare ~ă.**

INTENDÉN//T ~ţi *m*. Administrator al unei instituţii sau al unui local.

INTÉN//S ~să (**~şi**, **~se**) *adj. şi adverbial* Care se produce cu forţă; foarte tare; viu; puternic. **Un proces ~. Plouă ~.**

A INTENSIFICÁ intensífic *tranz*. A face să se intensifice; a înteţi; a întări; a potenţa.

A SE INTENSIFICÁ se intensífică *intranz*. A deveni (mai) intens; a creşte în intensitate; a se întări; a se înteţi; a se potenţa. **Durerea s-a intensificat. Vântul s-a intensificat.**

INTENSIT//ÁTE ~ăţi *f.* 1) Grad de activitate, putere sau forţă. **Vântul scade din ~ate. Plouă cu ~tate.** 2) Caracter intens. **Mişcarea are ~ate.**

INTENSÍV ~ă (**~i**, **~e**) *adj. şi adverbial* Care se face printr-un efort intens, susţinut; cu intensitate mare. **Ritm ~. Mişcă-te mai ~.**

A INTENTÁ intentéz *tranz*. (*acţiuni juridice*) A realiza în partea iniţială; a începe; a porni; a iniţia.

INTÉNŢI//E ~i *f.* 1) Pornire interioară conştientă, însoţită de un efort volitiv (de a înfăptui ceva); dorinţă; gând. 2) Plan premeditat (de a realiza ceva).

A INTENŢIONÁ intenţionéz *tranz*. A avea în intenţie; a proiecta în gând.

INTENŢIONÁ//T ~tă (**~ţi**, **~te**) *adj. şi adverbial* Care se face cu o anumită intenţie; cu premeditare; premeditat. **Gest ~t. Am venit ~.**

INTERACŢIÚN//E ~i *f.* Acţiune reciprocă (dintre obiecte sau fenomene); influenţă reciprocă.

INTERASTRÁL ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* 1) Care se află între aştri; dintre aştri. 2) Care cuprinde doi sau mai mulţi aştri. **Spaţiu ~.**

A INTERCALÁ intercaléz *tranz*. A face să se intercaleze.

A SE INTERCALÁ se intercaleáză *intranz*. A se introduce într-o serie sau într-un ansamblu.

INTERCELULÁR ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* Care se află între celulele unui ţesut.

A INTERCEPTÁ interceptéz *tranz*. 1) (*obiecte*) A cuprinde în timpul mişcării sale, prin surprindere. 2) (*obiecte în zbor*) A descoperi cu ajutorul unei instalaţii speciale. 3) (*convorbiri telefonice*) A asculta fără permisiune.

INTERCONTINENTÁL ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* 1) Care se raportează la două sau mai multe continente. **Rachetă balistică ~ă.** 2) Care se află între (două sau mai multe) continente; dintre continente. **Ape ~e.**

INTERDEPARTAMENTÁL ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* 1)

Care se realizează cu participarea mai multor departamente. **Proiect ~.** 2) Care coordonează activitatea mai multor departamente. **Comisie ~ă.** 3) Care ţine de diferite departamente; dintre departamente. **Relaţii ~e. Drum ~.**

INTERDEPENDÉN//T ~tă (**~ţi**, **~te**) *adj.* Care depinde unul de altul; în stare de dependentă reciprocă. **Factori ~ţi. Discipline ~te.**

INTERDEPENDÉNŢĂ *f.* Dependenţă reciprocă (dintre diferite fenomene sau obiecte).

INTERDÍCŢI//E ~i *f.* Măsură (prevăzută de lege) prin care se interzice (de a săvârşi ceva); prohibiţie. **A pune (ceva) sub ~e. A avea ~a de a părăsi domiciliul. A fi sub ~a de a părăsi ţara.**

A INTERESÁ intereséz *tranz.* 1) (*persoane*) A face să aibă interes; a preocupa în mod special, trezind interes. 2) (*persoane*, *colectivităţi* etc.) A avea in vedere în mod obişnuit; a ţine în centrul de interese; a privi; a viza; a ţinti, a ochi. **Această problemă îi interesează pe toţi.** 3) (*persoane*) A asocia la un profit; a face asociat la un câştig sau la o acţiune.

A SE INTERESÁ mă intereséz *intranz.* A se preocupa cu interes deosebit; a avea grijă; a întreba; a se îngriji.

INTERF//ÁŢĂ ~éţe *f.* 1) *fiz., chim.* Suprafaţă de separare a porţiunilor care reprezintă faze diferite dintr-un sistem fizico-chimic.2) *tehn. inform.* Frontieră convenţională între două sisteme sau unităţi, care permite schimbiul de informaţii după anumite reguli. **~aţă grafică. ~aţă de încărcare. ~aţa cu utilizatorul e deconectată.** 3) Dispozitiv care converteşte semnalele electronice astfel, încât două aparate sau sisteme să poată comunica între ele. **~aţă electronică.**

A INTERFERÁ interfereázã *intranz. unipers.* (*despre mişcări vibratorii, unde* etc.) A produce interferenţă.

INTERIMÁR ~ă (**~i**, **~e**) *adj. şi substantival* (*despre persoane*) Care exercită o funcţie un timp limitat, până la întoarcerea sau la alegerea titularului; provizoriu; temporar. **Preşedinte ~ al ţării.**

INTERIMÁT ~e *n.* 1) Funcţie interimară. **A exercita ~ul.** 2) Perioadă de timp, cât este exercitată o asemenea funcţie. **A fi în ~.**

INTERI//ÓR I ~oáre *n.* 1) Parte de dinăuntru a unui obiect; spaţiu limitat. 2) *fig.* Natură morală a unei persoane; univers spiritual. 3) Post telefonic special în cadrul unei staţii centrale, care face legătura între diferite telefoane interne.

INTERI//ÓR II ~oárã (**~óri**, **~oáre**) *adj.* 1) Care se află în partea de dinăuntru a ceva; de dinăuntru; intern; lăuntric. **Spaţiu ~.** 2) *fig.* Care ţine de psihic sau de spirit. **Lume ~oară a omului**.

INTERLOCUTÓR ~i *m.* Persoană cu care discută cineva; persoană cu care se întreţine cineva. **~ul meu. El este un bun ~.**

INTERLÓP ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* 1) Care are o aparenţă suspectă. 2) Care are o reputaţie rea. 3) Care desfăşoară o activitate nelegală, suspectă. **Lumea ~ă.**

A INTERMEDIÁ intermediéz *tranz.* A susţine în calitate de intermediar; a mijloci. **~ negocierile. ~ o afacere.**

INTERMEDIÁR I ~i *m.* 1) Persoană care face legătura dintre două părţi interesate în vederea încheierii unei tranzacţii; mijlocitor; mediator. 2) Persoană care mijloceşte afaceri comerciale; mijlocitor; mediator.

INTERMEDIÁR II ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* 1) Care se află la mijloc; de la mijloc. **Stadiu ~.** 2) Care realizează legătura dintre două elemente**. Agent ~. Spaţiu ~.**

INTERMÉDI//U ~i *n.* 1): ♦ **Prin ~ul cuiva** (*sau* **a ceva**), prin mijlocirea cuiva (sau a ceva); cu ajutorul cuiva (sau a ceva). 2) Divertisment prezentat între

actele unei piese de teatru sau între părţile unui spectacol.

INTERMINÁBIL ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* 1) Care nu are sfârşit (în timp sau în spaţiu); nesfârşit. **Călătorie ~ă. Vacanţă ~ă.** 2) Care are proporţii foarte mari; de dimensiuni (sau de intensitate) foarte mari. **Construcţie ~ă.**

INTERMITÉN//T ~tă (**~ţi**, **~te**) *adj.* Care încetează şi reîncepe la anumite intervale; cu întreruperi. **Lumină ~tă.**

INTERMITENŢ//Ă ~e *f.* 1) Caracter intermitent. 2) Oprire de scurtă durată în desfăşurarea unei acţiuni, a unui proces; lipsă de continuitate; întrerupere; pauză. **Ploaie cu ~ţe.**

INTÉRN I ~ă (**~i, ~e**) *adj.* Care se află în partea de dinăuntru a ceva; de dinăuntru; lăuntric. ♦ **Organe ~e,** organe din cavitatea toracică şi din cea abdominală. ♦ **Boli ~e,** boli ale acestor organe.

INTÉRN II ~i *m. ed.* Elev sau ucenic care locuieşte şi ia masa în instituţia şcolară pe care o frecventează.

A INTERNÁ internéz *tranz.* 1) (*bolnavi*, *accidentaţi*, *răniţi*) A instala (în spital) pentru tratament medical; a spitaliza. 2) (*persoane*) A închide (într-un ospiciu sau într-un loc de detenţiune), pentru a ţine sub supraveghere sau pentru reeducaţie; a izola de societate.

INTERNAÚ//T ~ţi *m. tehn. inform.* Persoană conectată la internet, care utilizează frecvent internetul.

INTERNAÚT//Ă ~e *f. tehn. inform., (feminin de la* **INTERNAUT),** *v.* **INTERNAUT**

INTERNÉT *n. şi adjectival tehn. inform.* Reţea informatică mondială între calculatoare conectate la diferite reţele locale, cu ajutorul căreia persoane din diferite părţi ale lumii pot face schimb de informaţii, pot trimite şi primi mesaje, pot comunica în timp real etc. **Adresă internet. Conexiune internet.** ♦ **A intra** (sau **a naviga**) **pe internet,** a căuta informaţii cu ajutorul internetului.

A INTEROGÁ interoghéz *tranz.* 1) (*persoane*) A determina să răspundă asupra unei probleme; a întreba; a chestiona. 2) (*martori*, *inculpaţi*) A supune la un interogatoriu; a chestiona. 3) (*elevi sau studenţi*) A supune unui examen oral; a întreba; a asculta; a examina; a chestiona.

INTEROGATÍV ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* Care conţine o întrebare; întrebător. **Privire ~ă. Propoziţie ~ă.**

INTEROGATÓRI//U ~i *n.* 1) Totalitate a întrebărilor puse unui inculpat sau împricinuit de către judecătorul de instrucţie şi a răspunsurilor la ele. 2) Document în care se înregistrează mersul unei anchete.

A INTERPELÁ interpeléz *tranz.* 1) (*persoane*) A întrerupe printr-o adresare bruscă, pentru a cere explicaţii sau pentru a insulta; a apostrofa. 2) (*membri ai guvernului*) A impune să dea explicaţii asupra unui fapt.

INTERPEL//ÁRE ~ări *f.* Întrebare adresată în şedinţă publică de către un deputat în parlament unui membru al guvernului pentru a-i cere explicaţii asupra unui fapt.

INTERPENETRÁŢI//E ~i *f.* Pătrundere reciprocă (a două sau a mai multe substanţe, corpuri, materii etc.); întrepătrundere.

INTERPLANETÁR ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* 1) Care se află între planete; dintre planete. **Spaţiu ~.** 2) Care cuprinde două sau mai multe planete. **Zbor ~.**

A INTERPOLÁ interpoléz *tranz.* 1) (*cuvinte*, *fraze*, *fragmente*) A introduce într-un text (pentru a-l explica sau pentru a-l completa). 2) *mat.* (*termeni şi valori intermediare*) A introduce într-o serie de valori şi de termeni cunoscuţi, pentru a calcula expresia analitică aproximativă a funcţiei pentru valorile unei variabile.

INTERPRÉ//T ~ţi *m.* 1) Persoană care realizează

traducerea orală dintr-o limbă în alta, mijlocind comunicarea între oameni care vorbesc limbi diferite; traducător. 2) Persoană care interpretează (cu vocea sau la un instrument) un rol de spectacol sau o piesă muzicală; artist.

A INTERPRETÁ interpretéz *tranz*. 1) (*fapte*, *fenomene*, *evenimente*) A expune, atribuind o semnificaţie personală; a comenta. 2) (*texte*, *visuri*, *acte* etc.) A explica, clarificând locurile obscure; a prevedea cu comentariile necesare; a comenta. 3) (*opere muzicale*) A cânta în mod personal; a executa. 4) (*roluri dintr-un spectacol sau dintr-un film*) A juca într-o manieră proprie.

INTERPRETATÍV ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* 1) Care ţine de interpretare; propriu interpretării. 2) Care interpretează.

A INTERPÚNE interpún *tranz*. A pune între două lucruri sau fiinţe (pentru a modifica mediul).

A SE INTERPÚNE mă interpún *intranz*. (*despre persoane*) 1) A se pune între două persoane pentru a le face să ajungă la o înţelegere. 2) A se amesteca în relaţiile dintre două persoane.

A INTERSECTÁ intersectéz *tranz*. A tăia de-a curmezişul; a întretăia.

A SE INTERSECTÁ se intersecteáză *intranz*. (*despre drumuri*, *linii* etc.) A veni din direcţii diferite, întâlnindu-se într-un punct; a se încrucişa; a se întretăia.

INTERURBÁN ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* 1) Care ţine de două sau mai multe oraşe; dintre două sau mai multe oraşe. **Relaţii de colaborare ~e.** 2) Care cuprinde două sau mai multe oraşe. **Transport ~.**

A INTERVENÍ intervín *intranz*. 1) (*despre evenimente*) A avea loc în momentul oportun şi/sau pe neaşteptate. 2) (*despre persoane*) A lua cuvântul (într-o discuţie); a-şi expune opiniile (în cadrul unei dezbateri). 3) (*despre persoane*) A face o mediaţie sau un demers (în favoarea cuiva). 4) (*despre evenimente, fenomene*) A se produce între timp şi pe neaşteptate; a surveni.

A INTERVERTÍ intervertésc *tranz*. (*elementele unui tot*, *ale unei serii* etc.) A schimba, inversând ordinea iniţială, punând un element în locul altuia.

INTERVÍ//U ~uri *n.* 1) *jurnalism* Convorbire între un jurnalist şi o personalitate politică, culturală etc., în timpul căreia jurnalistul pune întrebări, pentru a obţine păreri, informaţii, opinii în legătură cu unele probleme (de actualitate), în vederea difuzării lor în mass-media. **A lua (cuiva) un ~. A da un ~ fulger.** 2) Text al unei asemenea convorbiri, publicat sau difuzat prin mass-media. 3) *sociol.* Convorbire a unui sociolog-anchetator cu persoana sau persoanele supuse cercetării sociologice. 4) *management* Convorbire între un angajator (sau un reprezentant al acestuia) şi un candidat în vederea obţinerii unui loc de muncă. **A merge (sau a se prezenta) la un ~ de angajare.**

A INTERZÍCE interzíc *tranz*. 1) (*desfăşurarea sau producerea unor acţiuni*) A încurca în mod voit; a opri. **I-am interzis să fumeze. A interzice o manifestaţie publică.** 2) (*producerea*, *vânzarea*, *importul sau exportul de mărfuri*) A pune sub interdicţie în mod oficial; a prohibi. 3) (*publicaţii*) A face să-şi înceteze apariţia.

INTESTÍN I ~e *n*. *anat.* Parte a aparatului digestiv în formă de tub, care urmează în continuarea stomacului; maţ.

INTESTÍN II ~ă (**~i**, **~e**) *adj*. *fig.* Care se produce în interior; din interior; intern; lăuntric. **Luptă ~ă.**

ÍNTIM ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* 1) Care ţine de însăşi esenţa unui lucru, fenomen; conţinut în adâncul unui lucru, al unui fenomen; esenţial; profund. **Natură ~ă a unui lucru.** 2) (*despre persoane*) *şi substantival* Care este strâns legat prin ceea ce există mai frumos, mai profund; ataşat prin sentimente puternice. **Prieten ~.** 3) Care ţine de viaţa personală

şi este tăinuit de alţii. **Relaţii ~e. Preocupări ~e.** 4) Care este foarte apropiat (unul cu altul). 5) Care se produce într-un cerc restrâns. **O sărbătoare ~ă.**

A INTIMIDÁ intimidéz *tranz.* (*persoane*) A face să se intimideze.

A SE INTIMIDÁ mă intimidéz *intranz.* (*despre persoane*) A deveni timid; a se sfii.

INTIMIT//ÁTE ~ăţi *f.* 1) Caracter intim. 2) Atmosferă intimă. **A se întâlni în ~ate.** 3) Prietenie intimă; legătură strânsă. 4) *la pl.* Chestiuni intime; probleme pur personale.

INTOLERÁBIL ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* Care nu poate fi tolerat; de netolerat. **Atmosferă ~ă. Chinuri ~e. Un om ~.**

A INTONÁ intonéz *tranz.* 1) (*piese muzicale*) A cânta, indicând tonul melodiei. 2) A cânta încet şi fără cuvinte, ca pentru sine; a cânta; a fredona. 3) (*compoziţii muzicale*) A interpreta în mod solemn. **A ~a imnul ţării.** 4) (*cuvinte*, *fraze* etc.) A rosti cu un ton specific.

A INTOXICÁ intoxíc *tranz.* 1) A face să se intoxice; a otrăvi. 2) *fig.* (*persoane*) A supăra foarte mult; a scoate din răbdări; a mânia; a înfuria; a exaspera; a agasa.

A SE INTOXICÁ mă intoxíc *intranz.* A-şi supune (involuntar) organismul acţiunii unei substanţe toxice; a se otrăvi.

INTRADUCTÍBIL ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* Care nu poate fi tradus, de netradus; netraductibil. **Expresie idiomatică ~ă. Versuri ~e.**

INTRANSIGÉN//T ~tă (**~ţi**, **~te**) *adj.* (*despre persoane şi manifestările lor*) Care nu admite nici o concesie sau nici un compromis; consecvent în acţiuni şi în convingeri; intratabil. **Un ton ~.**

INTRANSIGÉNŢĂ *f.* 1) Caracter intransigent. 2) Atitudine intransigentă.

INTRANZITÍV ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* (*despre verbe*) Care exprimă o acţiune ce nu trece direct asupra unui obiect.

INTRATÁBIL ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* 1) Care nu poate fi tratat; de netratat; incurabil. **Maladie ~ă.** 2) *fig.* (*despre persoane*) Care nu poate fi convins să cedeze; consecvent în acţiuni şi în convingeri; intransigent; incoruptibil.

A INTRIGÁ intríg 1. *tranz.* (*persoane*) A pune pe gânduri, excitând curiozitatea, suspiciunea sau îngrijorarea. **2**. *intranz.* (*despre persoane*) A face intrigi; a recurge la intrigi.

INTRIGÁN//T ~tă (**~ţi**, **~te**) *adj.* (*despre persoane*) Care face intrigă pentru a-şi atinge scopurile.

INTRÍG//Ă ~i *f.* 1) Acţiune reprobabilă, pusă la cale în taină pentru a stârni vrajbă sau a zădărnici ceva; uneltire. 2) *literat.* Ansamblu de evenimente şi conflicte principale, care constituie subiectul unei lucrări artistice; acţiune; colizie.

INTRINSÉC ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* Care se conţine în însăşi natura sau esenţa unui lucru sau fenomen; decurgând din natura lucrurilor sau fenomenelor; imanent.

INTRÚ//S ~şi *m.* Persoană care se introduce undeva fără a fi invitată sau dorită; oaspete nepoftit.

A INTUÍ intuiésc *tranz.* (*esenţa lucrurilor sau fenomenelor*) A înţelege prin intuiţie.

INTUITÍV ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* Care este bazat pe intuiţie; făcut prin intuiţie. **Deducţie ~ă.**

INTUÍŢI//E ~i *f.* 1) Formă de cunoaştere a adevărului pe baza experienţei şi a cunoştinţelor achiziţionate anterior, fără raţionamente logice preliminare. 2) Sentiment instinctiv de intuire a celor ce urmează să se întâmple; presentiment; presimţire. **A avea o ~e.**

INUMÁN ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* Care nu este uman; fără milă; nemilos. **Tratament ~.**

A INUNDÁ inundéz *tranz.* 1) (*terenuri*, *sonde*, *mine*, *locuinţe* etc.) A acoperi cu apă; a potopi; a

îneca. 2) *fig.* (*încăperi*, *pieţe*, *suprafeţe*) A aglomera peste măsură; a supraaglomera; a invada. 3) *fig.* (*despre sudoare*, *lacrimi*, *umbră*, *lumină* etc.) A acoperi din abundenţă.

INUNDÁBIL ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* (*despre terenuri*) Care poate fi inundat; supus inundaţiilor.

INUNDÁŢI//E ~i *f.* 1) Acoperire a unei întinderi de pământ cu apă provenită din ploi abundente, din revărsarea apelor etc. 2) Ape care inundă un teren.

INUTÍL ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* 1) Care nu este util; nefolositor; netrebuincios. **Detalii ~e.** 2) Care nu are nici un rost; de prisos; zadarnic; van. Efort **~. Cheltuieli ~e.**

INUTILIT//ÁTE ~ăţi *f.* 1) Caracter inutil. 2) Lipsă de utilitate; zădărnicie; netrebuinţă.

INUTILIZÁBIL ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* Care nu este utilizabil; imposibil de a fi utilizat; de neutilizat. **Spaţiu ~.**

INUZITÁ//T ~tă (**~ţi**, **~te**) *adj.* Care nu este uzitat; nefolosit. **Instrumente~e. Cuvinte vechi ~e.**

A INVADÁ invadéz *tranz.* 1) (*state*, *teritorii* etc.) A ocupa prin violenţă; a lua în stăpânire cu forţa; a încălca; a cotropi. 2) *fig.* (*despre sentimente*, *emoţii* etc.) A lua în stăpânire deplină. 3) (*despre plante şi animale dăunătoare*) A cuprinde în întregime. **Lăcustele au invadat plantaţia.** 4) (*încăperi*, *suprafeţe* etc.) A aglomera peste măsură; a supraaglomera.

INVALÍ//D ~dă (**~zi**, **~de**) *adj.* 1) *şi substantival* (*despre persoane*) Care nu este valid; inapt pentru muncă (din cauza sănătăţii rele sau a unor infirmităţi). 2) (*despre acte, mandate, raţionamente* etc.) Care nu este valid; nevalavil; ineficace.

A INVALIDÁ invalidéz *tranz.* (*acte*, *mandate*, *legi*, *alegeri* etc.) A considera ca fiind lipsit de validitate; a anula ca nevalabil.

INVARIÁBIL ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* Care nu este variabil; neschimbător; constant. **Mărime ~ă. Climă ~ă ă Atitudine ~ă.**

INVÁZI//E ~i *f.* 1) Pătrundere masivă (a unor forţe armate străine) pe teritoriul unui stat cu scopul de a-l cuceri sau de a-l subjuga; incursiune. 2) Apariţie rapidă şi masivă a unor paraziţi sau a unor dăunători într-o regiune.

INVECTÍV//Ă ~e *f.* Cuvânt sau expresie violentă, jignitoare (la adresa cuiva). **A ploua cu ~e la adresa cuiva.**

A INVENTÁ inventéz *tranz.* 1) A produce în urma unui efort (intelectual sau fizic) susţinut; a născoci; a scorni; a plăsmui; a realiza; a crea. **A inventa o nouă tehnologie.** 2) A crea în imaginaţie; a izvodi, a născoci; a ticlui. **A inventa un motiv.**

INVENTÁR ~e *n.* Document în care sunt trecute şi evaluate sub aspect cantitativ şi valoric toate mijloacele de care dispune la un anumit moment o persoană fizică sau juridică.

A INVENTARIÁ inventariéz *tranz.* (*bunuri materiale*) A înregistra în inventar.

INVENTATÓR ~i *m.* Persoană care a inventat ceva; om care a efectuat o invenţie.

INVENTÍV ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* Care are capacitatea de a inventa; în stare să inventeze. **Spirit ~.**

INVÉNŢI//E ~i *f.* 1) Descoperire realizată pentru prima dată, constituind un progres într-un anumit domeniu (ştiinţă, cultură, economie etc.). 2) Lucru inventat; noutate ştiinţifică, tehnică etc. 3) *fig.* Afirmare a unor lucruri neadevărate, imaginate.

ÍNVER//S ~să (**~şi**, **~se**) *adj. şi adverbial* Care este opus (direcţiei, stării iniţiale sau fireşti); contrar. **În sens ~. Părere ~ă.**

A INVERSÁ inverséz *tranz.* 1) A schimba în invers. **A inversa direcţia.** 2) A prezenta invers. **~ lucrurile**. ♦ **~ rolurile,** a schimba rolurile invers.

INVERSIÚN//E ~i *f.* 1) Schimbare în opus (a stării sau a ordinii obişnuite). 2) *lingv.* Deplasare (a unui cuvânt sau grup de cuvinte) în raport cu ordinea

firească a cuvintelor dintr-o frază sau construcţie.

A INVERTÍ invertésc *tranz.* 1) (*sisteme tehnice*) A supune unei inversii; a face să se transforme; a transforma; a schimba; a preface; a preschimba; a modifica. 2) (*zahăr*) A transforma în glucoză şi fructoză cu ajutorul invertazei sau al unor acizi diluaţi.

A INVESTÍ investésc *tranz.* (*sume*, *capitaluri, eforturi* etc.) A da ca investiţie pentru a fi folosit într-o întreprindere; a plasa.

A INVESTIGÁ investighéz *tranz.* A supune unei investigaţii; a analiza din toate punctele de vedere; a studia; a cerceta. **A investiga un subiect de cercetare. A investiga un pacient. A investiga un caz de evaziune fiscală.**

INVESTIGÁŢI//E ~i *f.* 1) Studiu amănunţit, făcut în mod sistematic (cu scopul de a cunoaşte ceva); cercetare. 2) Lucrare scrisă, în care este studiat ceva amănunţit; studiu. 3) *med.* Cercetare chimică şi de laborator a probelor luate de la un bolnav. **A face ~i de laborator, pentru a stabili un diagnostic.**

INVETERÁ//T ~tă (~ţi, ~te) *adj.* (*despre persoane şi manifestările lor*) Care este într-un anumit fel (mai ales, negativ) de foarte mult timp; învechit. **Un alcoolic ~.**

A INVIDIÁ invidiéz *tranz.* 1) A trata cu invidie; a zavistui; a pizmui. 2) (*lucruri străine*) A dori foarte mult, intenţionând să acapareze; a râvni; a pofti; a jindui.

A SE INVIDIÁ mă invidiéz *intranz.* A se afla în relaţii de invidie (unul cu altul); a se pizmui.

INVÍDI//E ~i *f.* Sentiment de nemulţumire egoistă, provocat de succesele, situaţia sau calităţile cuiva; pizmă.

INVINCÍBIL ~ă (~i, ~e) *adj.* Care nu poate fi învins; de neînvins; de nebiruit. **Un adversar ~. O pasiune ~ă.**

INVINCIBILITÁTE *f.* 1) Caracter invincibil. 2) Situaţie de invincibil.

INVIOLÁBIL ~ă (~i, ~e) *adj.* 1) (*despre legi*, *drepturi*) Care nu poate fi încălcat; de neviolat. 2) (*despre persoane*) Care este apărat în mod legal de orice urmărire, atingere sau de orice pedepsire. 3) (*despre domicilii*, *lăcaşe* etc.) Care nu poate fi percheziţionat decât doar cu autorizaţia procurorului, în cazuri excepţionale.

INVIOLABILITÁTE *f.* 1) Caracter inviolabil. **~ea unei legi.** 2) Situaţie inviolabilă. **A respecta ~ea persoanei şi a drepturilor sale.**

A INVITÁ invít *tranz.* 1) (*persoane*) A chema în mod politicos; a solicita printr-o invitaţie; a pofti. 2) *fig.* (*persoane*) A impune în mod categoric şi insistent; a soma.

INVITÁŢI//E ~i *f.* Acţiunea de a invita pe cineva sau de a fi invitat (undeva); poftire. 2) Bilet sau scrisoare prin care cineva este invitat undeva.

INVIZÍBIL ~ă (~i, ~e) *adj.* Care nu poale fi văzut; nevăzut.

INVIZIBILITÁTE *f.* 1) Caracter invizibil. 2) Situaţie de invizibil.

A INVOCÁ invóc *tranz.* 1) (*divinităţi*) A chema în ajutor. 2) A aduce drept argument. ~ **legea**.

INVOCÁŢI//E ~i *f.* 1) Acţiunea de a invoca; chemare în ajutor. 2) Citare ca argument întru susţinerea unei afirmaţii.

INVOLUNTÁR ~ă (~i, ~e) *adj.* 1) Care nu este rezultatul unui act voluntar; făcut fără voie; neintenţionat. **Gest ~.** 2) (*despre persoane*) Care se află fără voie într-o anumită situaţie. **Martor ~.**

INVULNERÁBIL ~ă (~i, ~e) *adj.* 1) Care nu poate fi vătămat, rănit; nevulnerabil. 2) *fig.* Care nu poate fi atacat sau acuzat. **Diplomaţii sunt ~i.**

INVULNERABILITÁTE *f.* 1) Situaţie invulnerabilă. 2) Caracter invulnerabil.

IOBÁG ~i *m. arh. ist.* (*în epoca feudală*) Ţăran care depindea cu tot ce avea de stăpânul feudal,

căruia era obligat să-i presteze muncă şi impozite în bani sau în natură; şerb; serv.

A IOBĂGÍ iobagésc *intranz*. 1) *înv*. *ist.* A fi iobag. 2) *fig*. A munci din greu; a presta o muncă grea.

IÓC *adv*. *fam*. Nici câtuşi de puţin; de loc; nimic.

IÓL//Ă ~e *f.* Ambarcaţie sportivă de dimensiuni mici, condusă de o persoană cu ajutorul unei singure vele.

IONI//ÁN ~ánă (**~éni**, **~éne**) *adj. arh. ist.* Care ţine de Ionia (regiune din Grecia antică); din Ionia.

IÓNIC ~ă (**~i**, **~e**) *adj. arhit.*: ♦ **Stil ~,** stil în arhitectura veche greacă, caracterizat prin prezenţa unor coloane zvelte, cu capiteluri împodobite cu volute.

A IONIZÁ ionizéz *tranz*. 1) (*medii*, *particule*) A încărca cu ioni. 2) *med*. (*persoane*) A trata cu ioni medicamentoşi.

IORDÁN ~e *n*. *rel.* Sărbătoare a botezului lui Isus Christos; bobotează.

IÓT//Ă ~e *f*. *fam*.: ♦ **Nici o ~ă,** nimic; defel. **Nu înţelege nici o iotă.**

IPING//EÁ ~éle *f*. *arh*. Haină lungă bărbătească cu glugă, confecţionată din postav şi împodobită cu găitane.

IPOCHIMÉN ~i *m*. *arh*. Persoană considerată ca unitate particulară, distinctă faţă de toate celelalte persoane; ins; individ.

IPOCRÍ//T ~tă (**~ţi**, **~te**) *adj. şi substantival* (*despre persoane şi manifestările lor*) Care nu este sincer; prefăcut; făţarnic. **Zâmbet ~.**

IPOCRIZÍ//E ~i *f.* 1) Caracter ipocrit (al unei persoane); făţărnicie; prefăcătorie; falsitate. 2) Atitudine ipocrită; făţărnicie; prefăcătorie.

IPOSTÁZ//Ă ~e *f.* Stare sau situaţie în care se găseşte cineva.

A IPOTECÁ ipotechéz *tranz*. (*bunuri*, *imobile*) A garanta printr-o ipotecă; a supune unei ipoteci.

IPOTÉTIC ~ă (**~i**, **~e**) *adj. şi adverbial* Care are caracter de ipoteză; bazat pe presupuneri; nesigur; îndoielnic; incert. **Raţionamente ~ce. Gândesc ~. ~ admit, dar în realitate nu pot sa accept situaţia.**

IPOTÉZ//Ă ~e *f.* Presupunere bazată pe probabilităţi, prin care se încearcă a explica esenţa, cauza unui fenomen. **A face ~e.**

A IRADIÁ iradiéz *tranz*. (*raze de lumină sau de căldură*, *unde sonore sau electromagnetice*) A împrăştia în toate direcţiile; a transmite radial; a emite; a radia.

IRADIÁN//T ~tă (**~ţi**, **~te**) *adj.* Care iradiază lumină sau căldură. **Sursă ~tă. Aparat ~t de unde electromagnetice.**

IRASCÍBIL ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* (*despre persoane şi manifestările lor*) Care se irită sau se înfurie foarte uşor; supărăcios; iritabil. **Ton ~.**

IRAŢIONÁL ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* Care nu este raţional; contrar logicii; neraţional; alogic. **Argument ~.** ♦ **Număr ~,** *matem.* număr care nu este egal cu câtul nici unei perechi de numere întregi.

IRAŢIONALÍSM *n*. *filoz*. Curent în filozofie, care neagă posibilitatea de a cunoaşte realitatea pe cale raţională, postulând primatul intuiţiei, al instinctului, al credinţei.

IREÁL ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* Care nu este real; nereal; imaginar. **Personaj ~.**

IREALIZÁBIL ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* Care nu poate fi realizat; de nerealizat; nerealizabil. **Angajament ~.**

IREGULÁR ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* Care nu este regulat; neregulat. **Puls, ritm ~.**

IREGULARIT//ÁTE ~ăţi *f.* 1) Aspect iregular; lipsă de regularitate; neregularitate. 2) Atitudine sau faptă iregulară; abatere de la regula generală, de la lege. **A admite multe ~ăţi.**

IREMEDIÁBIL I ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* Care nu poate fi remediat; de neîndreptat; ireparabil; irecuperabil. **Situaţie ~ă. Eroare ~ă.**

IREMEDIÁBIL II *adv*. Pentru totdeauna; în mod

definitiv. **L-am pierdut ~.**

IREPARÁBIL ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* 1) Care nu poate fi reparat; de nereparat. **Mobilă ~ă.** 2) Care nu poate fi îndreptat; iremediabil; irecuperabil. **Gafă ~ă.**

IREPROŞÁBIL ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* Care nu necesită sau nu admite nici un reproş; fără neajunsuri; foarte corect; impecabil; perfect. **Ţinută ~ă. Comportament ~. Lucrare ~ă.**

IRESPIRÁBIL ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* (*despre aer*) Care este penibil sau periculos de a fi respirat; sufocant.

IRESPONSÁBIL ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* 1) (*despre persoane*) Care nu poate fi făcut responsabil (de actele sale) în faţa legii. 2) (*despre persoane*) Care este lipsit de simţul răspunderii; fără răspundere. 3) (*despre manifestări ale persoanelor*) Care vădeşte lipsă de răspundere. **Atitudine ~ă.**

IRESPONSABILIT//ÁTE ~ăţi *f.* Atitudine sau faptă iresponsabilă; lipsa de responsabilitate.

IREVERENŢI//ÓS ~oásă (**~óşi**, **~oáse**) *adj.* (*despre persoane şi manifestările lor*) Care nu este reverenţios; fără respect; nerespectuos; necuviincios.

IREVERSÍBIL ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* Care se produce numai într-un singur sens, neputând a fi întors sau oprit. **Fenomen ~. Evoluţie ~ă.**

IREVOCÁBIL ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* Care nu poate fi revocat; de neschimbat; hotărât; definitiv. **Decizie ~ă.**

IREZISTÍBIL ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* 1) Care face să nu poţi rezista. **O tartă ~ă.** 2) Care face să râzi. **Un spectacol ~.**

A IRIZÁ irizéz *intranz.* A iradia lumini multicolore; a scânteia cu lumini de curcubeu.

A IRITÁ irít *tranz.* A face să se irite.

A SE IRITÁ mă irít *intranz.* 1) A deveni din ce în ce mai nervos; a se enerva. 2) (*despre ţesuturi*, *organe* etc.) A ajunge în stare de inflamaţie; a se inflama.

IRITÁBIL ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* Care se irită foarte uşor; irascibil.

IRITÁN//T ~tă (**~ţi**, **~te**) *adj.* Care irită; în stare să irite; enervant; agasant.

IRITÁ//T ~tă (**~ţi**, **~te**) *adj.* 1) (*despre persoane*) Care a fost supus iritării; în stare de iritare; enervat; surescitat. 2) *med.* (*despre ţesuturi*, *organe* etc.) Care este uşor inflamat sau congestionat.

A IRIGÁ irighéz (şi **iríg**) *tranz.* (*suprafeţe arabile*) A uda prin irigaţie; a supune irigaţiei.

IRMILÍC ~i *m. înv. ist.* Monedă turcească de aur sau de argint, cu circulaţie în sec. XIX.

IRM//ÓS ~oáse *n. arh. bis.* Început al unei cântări bisericeşti.

IRÓ//D ~zi *m.* 1) *la pl. folc.* Dramă populară, care se joacă la sărbătorile de iarnă de către tineri costumaţi; vicleim. 2) Persoană costumată, care umblă pe la case, interpretând această dramă.

IRÓNIC ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* 1) Care are caracter de ironie; batjocoritor. **Vorbe ~e.** 2) Care vădeşte ironie; cu ironie; batjocoritor. **Surâs ~.**

IRONÍ//E ~i *f.* Vorbă conţinând o uşoară batjocură (la adresa cuiva sau a ceva). ♦ **~ia soartei,** joc al întâmplării, care pare a fi o urmare a unei intenţii rele.

A IRONIZÁ ironizéz *tranz.* (*persoane*) A trata cu ironii; a lua în râs; a batjocori; a zeflemesi.

A IROSÍ irosésc *tranz. pop.* (*bani*, *avere*, *produse alimentare sau industriale*, *puteri* etc.) A face să se irosească; a pierde; a prăpădi; a risipi; a toca; a consuma. **A-şi irosi în van puterile. Ai irosit prea mult zahăr cu dulceaţa.**

A SE IROSÍ mă irosésc *intranz. rar* 1) (*despre bani*, *avere*, *produse alimentare sau industriale* etc.) A fi folosit în mod nechibzuit; a se consuma prin risipă. **Materia primă s-a irosit în întregime. Mi s-a irosit toată averea.** 2) (*despre persoane*) A se consuma, depunând eforturi mari şi inutile. **Nu te**

irosi, nu are rost.

A IRÚPE irúp *intranz*. 1) (*despre acţiuni*, *stări*, *fenomene ale naturii*) A începe brusc şi cu violenţă; a se stârni; a izbucni; a se dezlănţui; a se declanşa; a se declara. 2) (*despre lichide*, *aburi*, *gaze* etc.) A ieşi cu putere printr-o deschizătură îngustă; a ţâşni; a izbucni. 3) *fig.* (*despre persoane*) A intra cu violenţă (undeva). 4) (*despre ape curgătoare*) A ieşi din albie; a trece peste maluri; a se revărsa; a deborda.

IRÚPŢI//E ~i *f*. Pătrundere în masă, bruscă şi violentă (într-un loc); invazie neaşteptată.

A ISCÁ isc *tranz*. 1) A face să se işte. 2) A crea în imaginaţie; a izvodi; a ticlui; a născoci; a inventa. 3) A face să se producă; a avea drept efect; a pricinui; a provoca; a produce; a cauza.

A SE ISCÁ mă isc *intranz*. A-şi face brusc apariţia; a lua fiinţă pe neaşteptate; a apărea; a se arăta; a se zări; a izbucni; a izvorî; a se ivi.

A ISCĂLÍ iscălésc *pop.* **1**. *tranz*. (*acte*, *articole*, *cereri*, *scrisori* etc.) A autentifica prin iscălitură; a adeveri prin semnătură; a semna; a subscrie. **2**. *intranz*. A pune iscălitura sub un text, într-un registru sau într-un act oficial; a semna.

ISCOÁD//Ă ~e *f*. 1) *milit*. *înv*. Persoană care culegea pe ascuns informaţii în interesul cuiva; spion. 2) *pop., fam., peior.* Persoană care iscodeşte; spion.

A ISCODÍ iscodésc *tranz*. 1) (*persoane*, *lucruri*) A urmări pe ascuns (cu scopul de a raporta cuiva cele aflate); a spiona. 2) (*persoane*) A întreba cu insistenţă, recurgând la diverse vicleşuguri (pentru a afla un secret); a ispiti. 3) A examina în mod insistent cu privirea. 4) A pătrunde cu mintea în esenţa lucrurilor. 5) *fig., fam.* A crea în imaginaţie; a izvodi; a ticlui; a născoci; a inventa.

A ISCUSÍ iscusésc *tranz*. A face să se iscusească.

A SE ISCUSÍ mă iscusésc *intranz*. 1) *pop., reg.* A obţine iscusinţă; a deveni mai îndemânatic. 2) A deveni mai fin; a se rafina.

ISCUSÍNŢ//Ă ~e *f*. Calitatea de a fi iscusit; îndemânare; abilitate; dibăcie; măiestrie.

ISCUSÍ//T ~tă (**~ţi**, **~te**) *adj*. 1) (*despre persoane*) Care face totul cu uşurinţă şi competent; abil; îndemânatic; dibaci. **Meşter iscusit.** 2) Care este realizat cu dexteritate şi inteligenţă. **Manevră ~tă**.

ISLÁM *n*. *rel*. 1) *v*. **ISLAMISM**. 2) Totalitate a popoarelor musulmane şi civilizaţia lor.

ISLAMÍSM *n*. *rel*. Religie monoteistă, răspândită în Asia şi Africa, întemeiată de profetul Mahomed şi bazată pe perceptele Coranului; mahomedanism.

ISLÁZ ~uri *n*. *v*. **IZLAZ**.

IS//ÓN ~oáne *n*. Acompaniament muzical monoton, constând din sunete prelungi. ♦ **A-i ţine cuiva ~ul**, a) a acompania pe cineva care cântă o melodie. b) *fig., fam.* a susţine vorbele sau faptele cuiva.

ISPÁŞĂ *f*. *arh*. *ist*. Amendă plătită pentru paguba pricinuită de o vită care a pătruns pe un teren străin.

A ISPĂŞÍ ispăşésc *tranz*. 1) (*păcate*, *greşeli*, *fapte reprobabile* etc.) A răscumpăra prin suferinţă. 2) (*pedepse privative de libertate*) A răscumpăra prin condamnare. 3) *înv*. (*pagube aduse de vite unui proprietar*) A stabili în baza faptelor reale.

ISPĂŞIT//ÓR ~oáre (**~óri**, **~oáre**) *adj*. Care ispăşeşte o vină sau o greşeală. ♦ **Ţap ~,** *fig., fam.* persoană asupra căreia se aruncă vina pentru o faptă comisă de altcineva.

ISPIS//ÓC ~oáce *n*. *arh*. *ist*. (*în Moldova medievală*) Carte domnească, prin care unui boier i se dădeau anumite drepturi sau privilegii; hrisov.

A ISPITÍ ispitésc *tranz*. 1) A supune unei ispite; a ademeni; a momi; a tenta; a atrage. **Mă ispitesc călătoriile la munte.** 2) *înv*. (*persoane sau caracterul şi sentimentele lor*) A pune la încercare. 3) (*persoane*) A întreba cu insistenţă, recurgând la

diverse vicleşuguri (pentru a afla un secret); a iscodi. **Ce mă tot ispiteşti?**

A SE ISPITÍ mă ispitésc *intranz. înv.* A cădea în ispită; a greşi.

ISPRÁVNIC ~i *m. înv. ist.* Conducător al unui judeţ sau al unui ţinut.

A ISPRĂVÍ isprăvésc *tranz. pop., reg.* 1) (*acţiuni*) A duce până la capăt; a sfârşi; a termina; a mântui; a încheia. **A isprăvi o treabă importantă.** 2) A face să se isprăvească.

A SE ISPRĂVÍ mă isprăvésc *intranz. pop., reg.* 1) A ajunge până la capăt; a se sfârşi; a se termina; a se încheia; a se mântui. **S-a isprăvit cu traiul fericit.** 2) (*despre persoane*) A înceta să mai existe; a se pierde; a se prăpădi.

ISPRĂVNICÉ//L ~i *m. înv. ist.* Supraveghetor al argaţilor în timpul muncii la o moşie; subaltern al vătafului.

A ISPRĂVNICÍ isprăvnicésc *înv.* **1**. *tranz.* A face să se isprăvnicească. **2**. *intranz.* A practica ocupaţia de ispravnic; a fi ispravnic.

A SE ISPRĂVNICÍ mă isprăvnicésc *intranz. înv.* A deveni ispravnic.

ISPRĂVNICÍ//E ~i *f. înv. ist.* 1) Instituţie condusă de un ispravnic. 2) Local unde se află această instituţie. 3) Funcţie de ispravnic.

ISTÉRI//C ~ă (~i, ~e) *adj.* 1) (*despre persoane*) Care suferă de isterie; bolnav de isterie. 2) Care manifestă isterie. 3) Care este caracteristic pentru isterie. **Simptoame ~e.**

ISTERICÁLE *f. pl. fam.* Acces de isterie. **A face (sau a avea) istericale.**

ISTERÍE *f.* 1) Excitare nervoasă extremă, manifestată printr-un comportament violent şi prin pierderea controlului asupra propriei persoane. 2) *med.* Boală de nervi, manifestată prin convulsii şi prin accese de râs sau de plâns.

IST//ÉŢ ~eáţă (~éţi, ~éţe) *adj.* (*despre persoane*) Care manifestă agerime a minţii şi deşteptăciune.

A SE ISTEŢÍ mă isteţésc *intranz. înv.* A deveni (mai) isteţ; a căpăta isteţime; a se deştepta.

ISTORIOGRAFÍ//E ~i *f.* 1) Ramură a ştiinţei istorice, care studiază izvoarele istorice. 2) Totalitate a scrierilor istorice dintr-o anumită ţară într-o anumită perioadă. 3) Totalitate a lucrărilor istorice privitoare la o problemă.

A ISTORISÍ istorisésc *tranz.* (*lucruri auzite, văzute sau însuşite*) A relata într-o succesiune logică şi într-o formă anumită; a povesti; a nara.

ISTORÍSM *n. filoz.* Principiu metodologic, conform căruia obiectele şi fenomenele din realitate trebuie privite în dezvoltare istorică, în legătură cu condiţiile concrete care le-au generat şi cu celelalte fenomene existente în momentul istoric dat.

ÍSTOV *n. înv.* Parte cu care se termină sau se încheie ceva; sfârşit; capăt. ♦ **De ~,** în întregime; cu totul. ♦ **Fără ~** fără încetare; necontenit.

A ISTOVÍ istovésc *tranz.* A face să se istovească; a extenua; a epuiza; a consuma. **Munca grea istoveşte de puteri.**

A SE ISTOVÍ mă istovésc *intranz.* 1) (*despre persoane, fiinţe*) A ajunge într-o stare de slăbiciune totală; a se obosi peste măsură; a se sfârşi; a se slei; a se epuiza; a se extenua; a se consuma. **M-am istovit de oboseală.** 2) (*despre bunuri materiale*) A se termina prin folosire; a fi folosit până nu mai rămâne nimic; a se epuiza; a se consuma. **Proviziile s-au istovit.**

ISTOVIT//ÓR ~oáre (~óri, ~oáre) *adj.* Care istoveşte; foarte obositor; extenuant. *Muncă* **~oare.**

IŞLÍC ~e *n. arh. ist.* Căciulă mare de blană sau de postav, rotundă sau cu fundul pătrat, purtată odinioară de domn şi de boieri.

IŞLICÁR ~i *m. arh.* 1) Producător sau vânzător de işlice. 2) Persoană care purta işlic. 3) *fam.* Boier conservator.

ITERATÍV *adj. lingv., gram.* (*despre forme verbale sau propoziţii temporale*) Care exprimă o acţiune repetată.

ITINERÁR ~e *n.* 1) Drum fixat în prealabil, pe care circulă un vehicul sau pe care se desfăşoară o călătorie. 2) Orar al mişcării vehiculelor de transport în comun.

IŢÁRI *m. pl. pop., reg.* Pantaloni ţărăneşti, lungi şi strâmţi, confecţionaţi din bumbac sau din lână (albă).

A SE IŢÍ mă iţésc *intranz.* 1) A se expune vederii pe furiş şi pentru un singur moment. 2) *fig.* A privi pe furiş şi în fugă; a se uita repede şi curios.

IUB//ÉŢ ~eáţă (**~eţi**, **~eţe**) *adj. şi substantival pop., fam.* Care iubeşte mult; pătimaş în dragoste.

IÚFT *n.* Piele de bovine groasă, tăbăcită, din care se confecţionează feţe de încălţăminte.

IÚNCHER ~i *m. înv. ist.* 1) (*în Rusia ţaristă şi în Germania din trecut*) Elev al unei şcoli militare; cadet. 2) (*în Germania din trecut*) Proprietar funciar.

IÚREŞ ~uri *n.* 1) Act violent şi furtunos; năvală; atac; asalt. 2) Mers impetuos; fugă; goană. **A o porni în ~.**

A IUREŞÍ iureşésc *intranz. rar* A veni în iureş; a da năvală; a năvăli; a se năpusti. **Caii iureşeau.**

IÚŞCĂ I *f. pop., fam.* : ♦ **~ de femeie,** femeie şireată şi plină de temperament.

IÚŞCĂ II iúşte *f.* Bici scurt şi subţire; biciuşcă.

ÍVĂR ~e *n. reg.* 1) Încuietoare primitivă la uşile caselor ţărăneşti; clanţă. 2) Încuietoare la uşi, constând dintr-o bară orizontală mobilă, care intră într-o ureche fixată pe uşor. **Am închis uşa şi am tras ~ul.**

A SE IVÍ mă ivésc *intranz.* A-şi face brusc apariţia; a se lăsa văzut pe neaşteptate; a apărea; a se arăta; a se zări; a izbucni; a izvorî; a se isca. **A se ivi o ocazie potrivită.**

IZ ízuri *n. pop., fam.* Miros (sau gust) specific, de obicei neplăcut. **A veni un iz de la ceva sau de la cineva.**

A IZBĂVÍ izbăvésc *tranz. pop., reg.* (*persoane*) A face să se izbăvească. **A izbăvi de păcate.**

A SE IZBĂVÍ mă izbăvesc *intranz. pop., reg.* A obţine să se elibereze; a se dezbăra; a se descotorosi. **M-am izbăvit de rele.**

IZBÁN//DĂ ~zi *f.* 1) Câştig într-o luptă; succes deplin; biruinţă; victorie. **A avea (sau a căpăta) izbândă în luptă.** 2) Rezultat bun, precedat de un efort fizic sau intelectual; reuşită; succes. **A se alege cu izbânda.**

A IZBÂNDÍ izbândésc 1. *intranz.* A obţine o izbândă; a ieşi victorios; a birui; a învinge. **2.** *tranz.* 1) (*urmat, de obicei, de o completivă*) A obţine după o serie de eforturi a izbuti; a reuşi. **Am izbândit să prezint lucrarea în termen.** 2) A aduce la rezultatul cerut; a realiza; a îndeplini. **Am izbândit amânarea procesului pentru mai târziu.**

A IZBÍ izbésc *tranz. pop.* 1) (*persoane*, *obiecte*) A face să se izbească. 2) (*despre lumină*) A bate drept în faţă. **Lumina m-a izbit în ochi.** 3) (*inamicul*) A lovi, pornind un atac; a ataca. 4) *fig.* (*persoane*) A impresiona puternic. **Impertinenţa lui m-a izbit.**

A SE IZBÍ mă izbésc *intranz.* 1) A se lovi cu putere. **Automobilul s-a izbit de parapet.** 2) (*despre persoane*) A se arunca cu violenţă; a se năpusti; a năvăli; a se repezi; a tăbărî; a năpădi. **Mulţimea s-a izbit spre ieşire**.

A IZBUCNÍ izbucnésc *intranz.* 1) (*despre acţiuni*, *stări*, *fenomene ale naturii*) A începe brusc şi cu violenţă; a se dezlănţui; a se declanşa; a irupe; a se declara; a se stârni. 2) (*despre lichide*, *aburi*, *raze, flăcări* etc) A ieşi cu putere printr-o deschizătură îngustă; a ţâşni; a irupe. 3) *fig.* A-şi face brusc apariţia; a se lăsa văzut pe neaşteptate; a apărea; a se arăta; a se zări; a se ivi; a se isca. 4) (*despre*

zgomot, *sunete*, *vorbire* etc.) A începe brusc şi cu intensitate. 5) (*despre persoane*) A interveni brusc şi violent într-o discuţie; a exploda.

A IZBUTÍ izbutésc 1. *intranz*. A avea succes; a reuşi. **A izbuti în toate. A izbuti în viaţă. 2**. *tranz*. (*urmat, mai ales, de o completivă*) A obţine după o serie de eforturi; a reuşi. **Am izbutit să previn un grav accident.**

A IZGONÍ izgonésc *tranz*. (*fiinţe*) A forţa să plece (în altă parte); a alunga; a goni. **L-au izgonit din propria ţară.**

IZLÁZ ~uri *n*. Loc necultivat, crescut cu iarbă şi destinat păscutului vitelor; imaş; păşune; suhat.

A SE IZMENÍ mă izmenésc *intranz*. *rar pop. fam., depr.* 1) A avea o comportare de om mofturos; a se fasoni; a se fandosi; a se marghioli; a se sclifosi. 2) A-şi schimba expresia normală a feţei (în mod voit sau involuntar); a face grimase; a se strâmba; a se sluţi; a se schimonosi.

IZNOÁV//Ă ~e *f. înv. pop.* : ♦ **De ~,** de la început; din nou; iarăşi.

A IZOLÁ izoléz *tranz*. 1) (*obiecte*, *fiinţe*) A despărţi de mediul înconjurător; a separa. 2) (*bolnavi contagioşi*) A separa de oamenii sănătoşi pentru a evita contagiunea. 3) A proteja cu un material izolant, pentru a exclude transmiterea căldurii, frigului, umezelii, zgomotului etc. dintr-un mediu în altul. **Am izolat odaia de frig printr-un strat termoizolator.** 4) (*conductori electrici*) A acoperi cu un material, separând de alte corpuri care conduc curentul electric (pentru a evita accidentele).

A SE IZOLÁ mă izoléz *intranz*. (*despre persoane*) A se ţine la depărtare (de tumultul vieţii), trăind în singurătate; a se retrage; a se pustnici; a se sihăstri; a se schimnici; a se claustra; a se închide. **M-am izolat de restul lumii. S-a izolat la ţară.**

IZV//ÓD ~oáde *n. arh*. 1) *ist.* (*în Moldova medievală*) Manuscris vechi. 2) Carte groasă, în care erau înscrise diferite date sau însemnări cu caracter administrativ; catastif; registru; condică.

A IZVODÍ izvodésc *tranz. înv. pop.* 1) A crea în imaginaţie; a închipui; a născoci; a ticlui; a inventa. **A izvodi în minte un plan de răzbunare.** 2) (*texte, acte* etc.) A formula în scris; a scrie; a redacta. **A izvodit o plângere.**

A SE IZVODÍ mă izvodésc *intranz*. *pop., reg.* A se arăta în contururi precise; a se profila; a se contura; a se desena; a se zugrăvi.

A IZVORÎ izvorăşte *intranz*. 1) (*despre ape*) A ieşi din izvor; a ţâşni din pământ. 2) (*despre ape curgătoare*) A-şi avea începutul; a începe să curgă. **Nistrul izvorăşte din munţii Carpaţi.** 3) (*despre lacrimi*, *sânge*) A porni să curgă cu putere; a curge în şiroaie; a şiroi. **Sângele tot izvora şi izvora.** 4) *fig*. A-şi face brusc apariţia; a apărea pe neaşteptate; a se ivi; a răsări; a se isca; a se arăta; a se zări. **A izvorît ca din pământ.** 5) *fig*. A fi de o anumită origine; a-şi avea obârşia; a se trage; a proveni. **Nu se ştie nicicând de unde izvorăşte prostia.**

Î

A ÎMBARCÁ îmbárc *tranz*. 1) (*persoane*) A face să se îmbarce. 2) (*lucruri*, *încărcături*) A pune sau a lua la bordul unui vehicul (mai ales, al unei nave aeriene sau maritime).

A SE ÎMBARCÁ mă îmbárc *intranz*. (*despre persoane*) A se urca în calitate de călător într-un vehicul (mai ales într-o navă).

A ÎMBĂLSĂMÁ îmbălsăméz *tranz*. 1) (*aerul, spaţii, încăperi* etc.) A umple cu miros plăcut; a înmiresma; a parfuma. 2) (*cadavre*) A îmbiba cu

balsam (pentru a preveni sau a întârzia putrezirea).

A ÎMBIBÁ îmbíb *tranz.* 1) A face să se îmbibe; a impregna. 2) (*despre materiale poroase*) A trage în sine; a lăsa să pătrundă în sine, reţinând sau făcând să dispară; a suge; a absorbi. 3) *fig.* (*persoane*) A face să ştie prea multe, împuindu-i capul; a impregna.

A SE ÎMBIBÁ se îmbíbă *intranz.* (*despre materiale poroase*, *spaţii*, *încăperi* etc.) A se umple în toată mărimea sa (cu un lichid, cu un gaz etc.); a se impregna.

A ÎMBINÁ îmbín *tranz.* (*elemente concrete sau abstracte*) A face să se îmbine; a împreuna. ~ **teoria cu practica**.

A SE ÎMBINÁ se îmbínă *intranz.* (*despre elemente concrete sau abstracte*) A forma un tot organic (pe baza unor afinităţi, elemente comune); a se împreuna. **Glasurile se îmbină armonios.**

A SE ÎMBUFNÁ mă îmbufnéz *intranz.* (*despre persoane*) A deveni ursuz ca urmare a nemulţumirii de acţiunile sau vorbele cuiva; a se bosumfla, a se oţeti, a se şifona.

A ÎMBUIBÁ îmbúib *tranz.* A hrăni peste măsură; a ghiftui; a supraalimenta; a supranutri. **A ~ un copil.**

A ÎMPILÁ împiléz *tranz.* (*colectivităţi sau persoane*) A lipsi de drepturi prin abuz de putere; a asupri; a oprima.

A ÎMPÂCLÍ împâclésc *tranz.* A face să se împâclească.

A SE ÎMPÂCLÍ se împâcléşte *intranz.* A se acoperi cu pâclă.

A ÎMPREJMUÍ împrejmuiésc *tranz.* 1) (*terenuri*, *suprafeţe de pământ* etc.) A prevedea cu un gard sau cu un zid de jur împrejur (pentru a separa); a îngrădi. 2) *fig.* A cuprinde din toate părţile (ca într-un cerc); a încercui; a înconjura; a împresura.

A ÎMPRESURÁ împresór *tranz.* 1) A cuprinde din toate părţile (ca într-un cerc); a înconjura; a încercui. 2) *fig.* A strânge în braţe; a înconjura cu braţele; a îmbrăţişa; a cuprinde. 3) (*fortificaţii*, *trupe inamice* etc.) A ataca din mai multe părţi pentru a scoate din luptă; a încercui. ~ **cetatea**. ~ **o divizie**. 4) *înv.* A deposeda în mod abuziv.

A ÎMPUIÁ împuiéz *tranz.*: ♦ ~ **capul** (*sau* **urechile**) **cuiva**, a repeta cuiva insistent un lucru; a ameţi pe cineva cu vorbăraia.

A ÎMPURPURÁ împurpuréz *tranz.* A face să se împurpureze.

A SE ÎMPURPURÁ mă împurpuréz *intranz.* A deveni roşu-aprins (ca purpura); a căpăta culoarea purpurei.

A ÎNAMORÁ înamoréz *tranz.* A face să se înamoreze; a îndrăgosti; a amoreza.

A SE ÎNAMORÁ mă înamoréz *intranz.* A se pierde de dragoste (faţă de o persoană de sex opus); a se îndrăgosti; a se amoreza. ~ **de cineva**.

A ÎNCADRÁ încadréz *tranz.* 1) A face să se încadreze. 2) (*persoane*) A angaja în baza unei legislaţii; a primi. **A încadra o persoană în câmpul muncii.** 3) (*tablouri*, *oglinzi*, *fotografii*) A pune într-un cadru; a înconjura cu o ramă; a înrăma.

A SE ÎNCADRÁ mă încadréz *intranz.* 1) A fi în armonie (cu un mediu oarecare); a se îmbina în mod armonios; a se armoniza. **Tabloul se încadrează bine în această ambianţă.** 2) A accepta să participe; a consimţi să ia parte; a se integra. **A se încadra într-un concurs**. 3) A intra (într-un ansamblu) ca parte componentă; a se integra. **A se încadra într-o echipă.**

A ÎNCASÁ încaséz *tranz.* (*sume de bani*) A primi în calitate de venit. ♦ ~ **o palmă**, a primi o palmă ♦ **A o ~**, a mânca bătaie.

A ÎNCHIRIÁ închiriéz *tranz.* (*spaţii, locuinţe, obiecte* etc.) 1) A da în chirie contra unei plăţi. 2) A lua în chirie contra unei plăţi.

ÎNCLINÁŢI//E ~i *f.* 1) Unghi format de o dreaptă

(sau de un plan) cu o dreaptă (sau cu un plan) de referinţă. 2) Destinaţie naturală; atracţie înnăscută; aplecare; vocaţie; predispoziţie. **A avea ~i pentru dans.**

A ÎNCONDEIÁ încondeiéz *tranz*. 1) (*mai ales obiecte de ceramică*) A împodobi cu desene. 2) (*genele sau sprâncenele*) A vopsi cu negru; a da cu rimel; a înnegri. 3) *fig*. (*persoane*) A prezenta în lumină defavorabilă.

A ÎNCORPORÁ încorporéz *tranz*. 1) A face să intre ca parte componentă (într-un tot); a uni cu alte elemente pentru a forma un corp; a îngloba; a include; a integra. **A încorpora făina în aluat.** 2) (*teritorii*) A alipi cu forţa; a anexa. 3) A încadra în calitate de membru activ (în efectivul armatei); a înrola. **A încorpora pe cineva în armată.**

A ÎNCRÂNCENÁ încrâncenéz *şi* **încrâncén** *tranz*. A face să se încrânceneze.

A SE ÎNCRÂNCENÁ mă încrâncenéz *şi* **mă încrâncén** *intranz*. 1) (*despre corp sau părţi ale lui*) A se contracta în mod involuntar sub acţiunea unei tensiuni nervoase; a se încreţi; a se înfiora. 2) (*despre lupte*) A deveni (mai) crâncen; a se desfăşura tot mai intens; a se înverşuna; a se îndârji.

A SE ÎNCUMETÁ mă încúmet *intranz*. (*urmat, mai ales, de o propoziţie completivă cu verbul la modul conjunctiv*) A risca, biruind frica sau jena; a cuteza; a îndrăzni. **Mă încumet să-ţi reproşez unele lucruri.**

A ÎNCUVIINŢÁ încuviinţéz *tranz*. 1) A susţine, exprimându-şi acordul; a aproba. 2) (*acţiuni*) A da voie (să se efectueze sau să aibă loc); a îngădui; a permite.

ÎNDĂRĂT *adv*. 1) În partea din spate; în spate; în urmă; înapoi. **A da îndărăt. A se uita îndărăt.** 2) La locul ocupat anterior; la locul de unde provine. **A se întoarce îndărăt.** 3) Într-o perioadă trecută; mai demult; în urmă; înapoi.

ÎNDĂRĂTNIC ~ă (**~i**, **~e**) *adj. şi substantival* 1) (*despre fiinţe*) Care manifestă lipsă de supunere; caracterizat prin rezistenţă în poziţia ocupată sau în convingerile împărtăşite; încăpăţânat; recalcitrant; obstinat; nărăvaş. 2) (*despre persoane*) Care vădeşte stăruinţă în acţiuni; caracterizat prin acţiuni sigure; perseverent; tenace; stăruitor.

ÎNDĂRĂTNICÍ//E ~i *f*. 1) Caracter îndărătnic; încăpăţânare; obstinaţie. 2) Acţiune îndărătnică; stăruinţă; perseverenţă; tenacitate.

ÎNDELÉTE *adv*. Fără grabă; încet; în voie. ♦ **Pe ~,** cu încetul; fără pripă.

A SE ÎNDELETNICÍ mă îndeletnicésc *intranz*. A-şi petrece timpul de muncă sau pe cel liber; a se ocupa. **~ cu pescuitul**.

ÎNDEMÂNÁRE *f*. Caracter îndemânatic; uşurinţă în realizarea unui lucru; abilitate; dibăcie; iscusinţă; pricepere. **A mânui un instrment cu multă ~.**

ÎNDEMÂNÁTIC ~ă (**~i**, **~e**) *adj*. 1) (*despre persoane*) Care lucrează cu uşurinţă; caracterizat prin iscusinţă în acţiuni; iscusit; dibaci; priceput; abil. 2) (*despre instrumente, aparate, dispozitive, lucruri, obiecte* etc.) Care poate fi folosit cu uşurinţă; în stare a fi mânuit cu multă uşurinţă; comod. **Şurubelniţă ~ă**.

ÎNDEMÁNĂ *adv*. Uşor; comod. ♦ **La ~,** la dispoziţie; accesibil. **A avea o bibliotecă întreagă la ~a sa.**

ÎNDOI//ÁLĂ ~éli *f*. Lipsă de încredere; neîncredere; rezervă; ezitare; şovăială; dubiu. **Am mari ~eli.**

ÎNDOIÉLNIC ~ă (**~i**, **~e**) *adj*. 1) (*despre persoane şi manifestările lor*) Care provoacă îndoieli; lipsit de siguranţă; suspect; echivoc; dubios. **Fapte ~e. Vorbe ~e.** 2) (*despre lucruri, fenomene, evenimente, acţiuni* etc.) Care pare puţin probabil; învăluit în nesiguranţă; nesigur. **Ştire ~ă.** 3) (*despre persoane*) Care se îndoieşte; cuprins de îndoieli;

şovăitor; nehotărât; indecis; ezitant.

ÎNDOLIÁ//T ~tă (~ţi, ~te) *adj.* 1) Care poartă doliu; îmbrăcat în haine de doliu. 2) *fig.* Care este adânc îndurerat; cuprins de o durere adâncă.

ÎNDRĂZN//ÉŢ ~eáţă (~éţi, ~éţe) *adj.* 1) (*despre persoane*) Care înfruntă cu temeritate greutăţile şi primejdiile; caracterizat prin temeritate în acţiuni; curajos; cutezător. 2) (*despre acţiuni şi manifestări ale oamenilor*) Care are proprietăţi specifice; caracterizat prin noutate şi cutezanţă; original. **Atitudine ~eaţă**. **Răspuns ~**. **Conduită ~eaţă**. 3) *depr.* Care îşi permite prea multe; lipsit de ruşine; obraznic; neruşinat; impertinent; insolent; necuviincios; neobrăzat.

ÎNDREPTÁR ~e *n*. Carte ce cuprinde o colecţie de norme, reguli şi recomandaţii practice într-un anumit domeniu; călăuză; îndrumar; ghid. **~ ortografic şi ortoepic.**

ÎNDRUMÁR ~e *n*. Carte ce cuprinde o colecţie de norme, reguli şi recomandaţii practice într-un anumit domeniu; călăuză; îndreptar; ghid. **~ de gramatică.**

A ÎNDUPLECÁ îndúplec *tranz*. (*persoane*) A face să se înduplece; a convinge.

A SE ÎNDUPLECÁ mă îndúplec *intranz*. (*despre persoane*) A se lăsa convins (în urma unor rugăminţi insistente).

A ÎNFIÁ înfiéz *tranz*. (*copii*) A primi în familie cu drept de copil legitim; a lua de suflet; a adopta.

A ÎNFIERÁ înfieréz *tranz*. 1) (*animale*) A însemna cu un fier roşu; a marca printr-o danga; a dăngălui; a săgni. 2) *fig*. (*persoane*, *fapte* etc.) A condamna în mod public; a osândi; a stigmatiza; a blama.

A ÎNFRÂNÁ înfrânéz *tranz*. 1) (*cai*) A stăpâni, ţinând în frâu. 2) *pop*. (*animale sălbatice*) A face să se deprindă cu omul; a domestici. 3) *fig.* (*sentimente*, *stări*, *sufleteşti* etc.) A stăvili printr-un efort de voinţă; a înăbuşi. **A-şi ~ dorinţele, pornirile**.

INFUMURÁ//T ~tă (~ţi, ~te) *adj.* (*despre persoane şi manifestările lor*) Care vădeşte o părere exagerată faţă de meritele sale; plin de sine; fudul; încrezut; îngâmfat; trufaş; semeţ; ţanţoş; grandoman; infatuat; megaloman; orgolios. **A avea un aer ~.**

A ÎNGĂIMÁ îngăiméz *tranz*. (*cuvinte*, *propoziţii*) A pronunţa nedesluşit, confuz; a îndruga.

ÎNGER ~i *m*. 1) (*în concepţiile religioase*) Fiinţă supranaturală, considerată ca fiind mediator între oameni şi divinitate. 2) *fig*. Persoană perfectă; om cu conştiinţa nepătată. 3) *fig., poet*. Fiinţă pură, nevinovată; inocent.

A ÎNGLOBÁ înglobéz *tranz*. 1) A face să intre ca parte componentă (intr-un tot); a include; a încorpora; a integra. 2) A avea în sine; a conţine; a cuprinde; a întruni; a însuma; a comporta.

A ÎNHUMÁ înhuméz *tranz*. (*defuncţi*) A pune în mormânt (respectând ritualul); a înmormânta; a îngropa.

A ÎNLESNÍ înlesnésc *tranz*. 1) (*procese*) A face mai lesne de realizat; a uşura; a facilita. **~ munca cuiva**. **~ înţelegerea unei teme**. 2) *rar* (*persoane*) A sprijini, făcând activitatea sau viaţa mai uşoară. **~ pe cineva la învăţătură**. **~ cu bani pe cineva**.

A ÎNMĂRMURÍ înmărmurésc *tranz*. 1) (*despre fiinţe*) A pierde capacitatea de a se mişca (din cauza unor emoţii puternice); a rămâne nemişcat; a îngheţa; a încremeni; a înlemni; a împietri. **~ de groază**. 2) *fig.* (*în basme*) A deveni stană (de piatră); a se preface în stană (de piatră).

ÎNMIRESMÁ//T ~tă (~ţi, ~te) *adj.* Care conţine sau produce o mireasmă; plăcut mirositor; parfumat. **Aer ~t.**

ÎNSÉMN ~e *n. rar* Semn distinctiv al unei demnităţi, al unui rang, al unui ordin, al unui grad etc.; simbol; logo; marcă. **Steagul poartă ~ul**

puterii suverane.

ÎNSPICÁ//T ~tă (**~ți**, **~te**) *adj.* 1) Care a dat în spic; cu spice. **Grâu ~t.** 2) (*despre păr*) Care are fire cărunte; cu fire albe. 3) (*despre păr*) Care are vârful în formă de spic. 4) (*despre părul sau blana unor animale*) Care are vârful de culoare mai deschisă. 5) (*despre țesături și obiecte confecționate din ele*) Care conține fire de altă culoare; cu fire de altă culoare; împestrițat.

A ÎNSUMÁ însuméz *tranz.* A avea în sine; a conține; a cuprinde; a întruni; a îngloba; a comporta.

A ÎNTÂMPINÁ intâmpin *tranz.* 1) (*persoane*) A aștepta, ieșind în cale (conform unei înțelegeri prealabile). ♦ **~ o sărbătoare** (*sau* **o dată**), a fi în așteptarea unei sărbători (sau a unei date), pregătind cele necesare pentru celebrare. 2) (*obstacole, greutăți* etc.) A găsi în calea sa; a întâlni.

ÎNTORTOCH//EÁT ~eátă (**~éți**, **~éte**) *adj.* 1) (*despre drumuri, cursuri de apă* etc.) Care are coturi neregulate; cu multe cotituri; sinuos; cotit. 2) (*despre linii, fire* etc.) Care are o orientare neregulată; răsucit în direcții diferite; încâlcit. 3) *fig.* (*despre modul de exprimare scrisă sau orală*) Care este greu de înțeles; lipsit de claritate; neclar; confuz. **Stil ~eat.** 4) *fig.* (*despre clădiri*) Care are o arhitectură bizară; cu planificare ieșită din comun.

A ÎNTREMÁ întreméz *tranz.* A face să se întremeze; a înzdrăveni; a înfiripa. **A-și întrema sănătatea.**

A SE ÎNTREMÁ mă întreméz *intranz.* (*despre persoane*) A-și reveni după o boală; a recăpăta puteri; a se înfiripa; a se înzdrăveni.

A ÎNTREPRÍNDE întreprínd *tranz.* (*acțiuni*) A începe a efectua.

A ÎNTREVEDEÁ întrevăd *tranz.* 1) (*obiecte, ființe*) A vedea vag (din cauza depărtării, a întunericului etc.); a întrezări. 2) *fig.* A vedea în perspectivă (pornind de la unele date cunoscute sau intuite); a prevedea; a întrezări. **Eu ~ viitorul acestei afaceri.**

A SE ÎNTREVEDEÁ mă întrevăd *intranz.* (*despre obiecte, ființe, lucruri* etc.) A se vedea vag (printre alte elemente, lucruri, ființe etc.); a se întrezări.

A ÎNTREZĂRÍ întrezărésc *tranz.* 1) (*obiecte, ființe*) A vedea foarte vag (din cauza depărtării, a întunericului etc.); a întrevedea. 2) *fig.* A vedea în perspectivă (pornind de la unele date cunoscute sau intuite); a prevedea; a întrevedea.

A SE ÎNTREZĂRÍ mă întrezărésc *intranz.* (*despre obiecte, ființe, lucruri* etc.) A se vedea foarte vag; a se zări (printre alte elemente, lucruri, ființe etc.); a se întrevedea.

A ÎNTRUCHIPÁ întruchipéz *tranz.* 1) (*despre proiecte, lucruri imaginare*) A face să se întruchipeze; a întrupa; a materializa. **A întruchipa în viață un proiect.** 2) A prezenta, dând expresie materială; a personifica; a întrupa; a încarna. **El întruchipează generozitatea.**

A SE ÎNTRUCHIPÁ se întruchipeázã *intranz.* (*despre proiecte, lucruri imaginare*) A-și găsi expresie materială; a căpăta chip concret; a se întrupa; a se materializa.

A ÎNTRUPÁ întrupéz *tranz.* 1) A face să se întrupeze; a întruchipa; a materializa. 2) *înv.* A uni într-un trup comun. 3) A prezenta, dând expresie materială; a personifica; a întruchipa; a încarna.

A SE ÎNTRUPÁ se întrupeázã *intranz.* (*despre proiecte, lucruri imaginare*) A-și găsi expresie materială; a căpăta formă concretă; a se întruchipa; a se materializa.

A ÎNVĂPĂIÁ învăpăiéz *tranz.* A face să se învăpăieze.

A SE ÎNVĂPAIÁ mă învăpăiéz *intranz.* 1) A deveni roșu-aprins (ca văpaia); a căpăta culoarea

văpăilor; a se înroşi tare. 2) *fig*. (*despre persoane*) A căpăta tot mai mult suflet; a se înflăcăra; a se încinge; a se însufleţi; a se anima; a se aprinde; a se entuziasma.

A ÎNVEDERÁ învederéz *tranz*. 1) A face să iasă la iveală cu claritate; a arăta în mod evident; a demonstra. **Opera lui învederează un talent veritabil**. 2) *rar* (*acţiuni sau rezultate ale acestora*) A face să devină cunoscut; a aduce la cunoştinţă.

ÎNVEDERÁ//T ~tă (~ţi, ~te) *adj.* Care se vede bine; expus vederii; vizibil; evident.

A ÎNVERŞUNÁ înverşunéz *tranz*. A face să se înverşuneze; a îndârji.

A SE ÎNVERŞUNÁ mă înverşunéz 1) (*despre persoane*) A acţiona cu dârzenie sporită; a deveni mai aprig; a se îndârji. 2) (*despre lupte*) A se desfăşura tot mai intens; a deveni (mai) crâncen; a se încrâncena; a se îndârji.

ÎNVERŞUNÁ//T ~tă (~ţi, ~te) *adj.* Care atacă cu înverşunare; cuprins de dârzenie; îndârjit; neînduplecat; aprig.

A ÎNVESTÍ învestésc *tranz*. 1) (*persoane*) A pune în mod oficial (într-o funcţie, într-un drept sau într-o demnitate). 2) *înv., ist.* (*în Evul Mediu*) A supune învestiturii; a dota cu o demnitate.

ÎNVESTITÚR//Ă ~i *f*. Act prin care cineva este învestit cu o demnitate.

A ÎNVEŞMÂNTÁ înveşmântéz *tranz*. 1) A îmbrăca în veşminte speciale (cu ocazia unei solemnităţi). 2) *fig*. (*idei*, *gânduri*) A înzestra cu veşmânt verbal; a exprima prin cuvinte.

ÎNV//ÓLT ~oáltă (~ólţi, ~oálte) *adj.* 1) (*despre flori*) Care are petale multe şi dese; cu petale multe şi dese; bătut; înfoiat. 2) (*despre petale*) Care este din abundenţă; în cantitate mare; bogat; numeros. 3) (*despre păr*, *pene*, *coamă*) Care are fire multe şi dese; cu fire multe şi dese; bogat.

J

JACK jáckuri *n*. *telecom.* 1) *înv.* Piesă folosită la telefonia manuală, care stabileşte legătura între două linii prin introducerea unei fişe. 2) Dispozitiv de interconectare electrică la aparatura audio, video etc.

JAD jáduri *n*. Piatră semipreţioasa, foarte dură, de culoare variind de la alb până la verde întunecat, folosită la confecţionarea unor obiecte decorative; jadeit.

JAF jáfuri *n*. Furt mare, însoţit de violenţă; prădare; despuiere.

JAGUÁR ~i *m*. *zool.* Animal răpitor din familia felinelor, care are blana de culoare galbenă-roşcată cu pete negre şi trăieşte în America de Sud.

JAL//ÓN ~oáne *n*. 1) Tijă de lemn sau metal, cu dungi albe şi roşii, folosită în lucrările de topografie pentru marcarea unei linii, a unei direcţii etc. 2) *fig*. Element care marchează un moment semnificativ sau crucial în dezvoltarea unei acţiuni.

A JALONÁ jalonéz *tranz*. 1) (*linii sau puncte*) A marca pe un teren cu ajutorul jaloanelor. 2) *fig*. (*planuri*, *orientări*, *etapele principale ale unui proiect sau ale unei activităţi*) A elabora din timp în linii generale; a schiţa; a trasa.

JALUZ//EÁ ~éle *f*. Stor confecţionat din şipci subţiri de lemn, metal sau plastic dispuse paralel în aşa fel, încât să poată fi strâns sau desfăcut la necesitate.

JAMBÓN ~óane *n. gastronom.* Produs alimentar preparat din pulpă de porc ţinută în saramură cu ingrediente şi mai apoi afumată sau fiartă; şuncă.

JARDINIÉRĂ ~e *f.* Suport de metal sau de lemn, aşezat la ferestre sau la balcoane, în care se pun ghivece cu flori.

JARGÓN ~oáne *n. lingv.* Limbaj particular, folosit de un grup social sau profesional şi caracterizat prin abundenţă de cuvinte pretenţioase şi gramatică proprie; idiolect social.

JARTIÉR//Ă ~e *f.* Obiect de îmbrăcăminte accesoriu, confecţionat din elastic, care ţine ciorapul întins pe picior.

JAZ jázuri *n. muz.* 1) Muzică uşoară (de dans) cu ritm viu, sincopat, având, de cele mai multe ori, caracter de improvizaţie. 2) Orchestră sau formaţie care execută asemenea muzică.

A JĂRUÍ jăruiésc 1. *tranz.* (*jăratic*) A răscoli pentru a face să ardă mai bine cărbunii. **2.** *intranz.* (*despre foc*) A arde înăbuşit (ca jarul); a mocni.

JDER jdéri *m. zool.* Mamifer carnivor, de talie mică, având corpul lung şi picioarele scurte, cu blană preţioasă de culoare cafenie.

JECMĂN//EÁLĂ ~éli *f. pop., reg.* Delict constând în lipsirea cuiva de bunuri materiale prin folosirea forţei şi a anumitor privilegii sociale.

A JECMĂNÍ jecmănésc *tranz. pop., reg.* (*persoane*) 1) A lipsi (complet) de avere; a prăda; a jefui; a despuia; a jupui. 2) A despuia de bani sau de alte bunuri materiale (prin exploatare sau prin violenţă); a jefui; a estorca; a jumuli.

A JEFUÍ jefuiésc *tranz. pop., reg.* (*persoane*) 1) A lipsi (complet) de avere, comiţând un jaf; a prăda; a jupui; a jecmăni; a despuia. 2) A lipsi de bani sau de alte bunuri materiale (prin exploatare sau prin violenţă); a jecmăni; a estorca; a jumuli.

A JELÍ jelésc *pop., reg.* **1.** *tranz.* 1) (*morţi*) A deplânge cu jale; a boci. 2) (*persoane*) A trata cu compasiune; a compătimi; a deplora; a deplânge; a jelui. 3) (*fapte sau acţiuni*) A îndura cu greu, fiind cuprins de regret; a regreta. **2.** *intranz.* A deplânge un mort; a boci.

A SE JELÍ mă jelésc *intranz. pop., reg.* A-şi împărtăşi jalea; a se tângui; a se plânge; a se căina; a se văieta.

A JELUÍ jeluiésc *tranz. pop., reg.* (*persoane*) A trata cu compasiune; a compătimi; a deplânge; a jeli; a deplora.

A SE JELUÍ mă jeluiesc *intranz. pop., reg.* 1) A-şi împărtăşi jalea; a se tângui; a se plânge; a se căina; a se văieta; a se jeli. 2) A se adresa cu o reclamaţie; a se plânge; a reclama.

JÉMN//Ă ~e *f. pop., reg.* Pâine albă, de obicei împletită, coaptă la anumite ocazii (mai ales la nuntă).

A JENÁ jenéz *tranz.* 1) (*persoane*) A face să se jeneze. 2) (*despre încălţăminte şi îmbrăcăminte*) A incomoda la mişcare; a supăra.

A SE JENÁ mă jenéz *intranz.* (*despre persoane*) A fi cuprins de jenă; a se ruşina; a se sfii.

A JERPELÍ jerpelésc *tranz.* A face să se jerpelească; a ponosi.

A SE JERPELÍ se jerpelésţe *intranz.* (*mai ales despre obiecte de îmbrăcăminte şi de încălţăminte*) A se învechi prin întrebuinţare excesivă; a se uza; a se jerpeli.

JERSÉ//U ~e *şi* **~uri** *n.* 1) Obiect de îmbrăcăminte tricotat, lung până la brâu şi deschis în faţă, purtat peste bluză. 2) Ţesătură elastică, tricotată, din lână, bumbac sau mătase, folosită la confecţionarea unor obiecte de îmbrăcăminte; tricot.

A JERTFÍ jertfésc *tranz.* 1) *arh.* (*în antichitate*) (*fiinţe*) A ucide după un anumit ritual, ca dar adus divinităţii; a sacrifica. 2) A lipsi de viaţă premeditat; a omorî; a ucide. 3) (*persoane*)A face să se jertfească.

A SE JERTFÍ mă jertfésc *intranz.* (*despre persoane*) A manifesta abnegaţie; a se devota fără rezerve; a se sacrifica.

JET I jéturi *n.* Curent de lichid sau de gaz, care ţâşneşte cu presiune printr-un orificiu sau printr-un ajutaj.

JET II jéturi *n.* Avion cu reacţie, pentru transportul de pasageri.

JEŢ jéţuri *n. înv.* Scaun cu spătar înalt şi cu braţe; jilţ.

A SE JIGĂRÍ mă jigărésc *intranz. pop., fam.* A slăbi foarte mult; a-şi pierde vlaga; a se sfriji.

A JIGNÍ jignésc *tranz.* 1) A înjosi prin vorbe sau purtare necorespunzătoare; a ofensa; a insulta. 2) *înv.* A face să suporte un prejudiciu; a prejudicia.

JIGNIT//ÓR ~oáre (**~óri**, **~oáre**) *adj.* Care jigneşte; în stare să rănească demnitatea cuiva; ofensator; insultător. **Ton ~. Comportament ~. Aluzie ~oare.**

JILÁV ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* Care conţine apă sau alt lichid; pătruns de umezeală; umed. **Pământ ~. Haine ~e.**

A JILĂVÍ jilăvésc *tranz.* A face să se jilăvească; a umezi.

A SE JILĂVÍ se jilăvéşte *intranz.* A deveni jilav; a se îmbiba uşor cu apă; a se umezi.

A JIMBÁ jimbéz *tranz. pop., reg.* (*persoane*) A face să se jimbeze.

A SE JIMBÁ mă jimbéz *intranz. pop., reg.* 1) *fam., depr.* (*despre persoane*) A-şi strâmba gura, arătând dinţii şi râzând într-un fel nefiresc; a rânji. 2) *fig.* (*despre suprafaţa unei ape*) A se mişca în valuri; a se tulbura; a se agita.

JÍMBL//Ă ~e *f. înv., pop., reg.* Pâine din făină albă, de obicei de formă lunguiaţă; franzelă.

JIND *n.* Dorinţă arzătoare de a căpăta ceva care e greu de obţinut; râvnire. ♦ **A privi** (sau **a se uita**) **cu ~,** a privi sau a se uita cu dorinţă mare.

A JINDUÍ jinduiésc (*despre persoane*) **1.** *tranz.* A dori cu jind; a vrea foarte mult; a râvni; a pofti. **2.** *tranz.* A avea jind; a pretinde ţintind să acapareze; a râvni.

JÍNTIŢ//Ă ~e *f.* Urdă nestrecurată, amestecată cu zer, care rămâne la fundul vasului după ce a fost scoasă urda prin fierbere.

A JINTUÍ jintuiésc *tranz.* (*caşul*) A frământa pentru a separa de zer.

JIR *n.* Fruct al fagului, servind ca hrană pentru porci. ♦ **A mâna** (sau **a duce**) **porcii la ~,** *fam., peior.* a sforăi (tare) în timpul somnului.

JITÁR ~i *m. înv.* Paznic la semănături; pândar.

A JITĂRÍ jitărésc *intranz.* A fi jitar; a pândări.

JITNICÉR ~i *m. înv. ist.* Boier de la curtea domnească, care avea în grija sa jitniţele.

JÍTNIŢ//Ă ~e *f. înv.* Magazie pentru păstratul cerealelor; grânar; hambar.

JIU-JÍTSU *n. sport* Gen de luptă în stil liber, de origine japoneză.

A JNĂPĂÍ jnăpăi *tranz. pop., fam.* A bate cu varga sau cu palma, producând lovituri răsunătoare.

JOÁRD//Ă ~e *f.* v. **JORDIE**.

JOBÉN ~uri *n. înv.* Pălărie înaltă, cilindrică, cu boruri înguste, purtată în trecut de bărbaţi; cilindru.

JOCHÉ//U ~i *m. hipism* Călăreţ profesionist, specializat în conducerea cailor la alergările de galop şi de obstacole.

JOIMÍR ~i *m. arh. ist.* (*în Moldova medievală*) Soldat de origine poloneză, angajat cu leafă în armata Moldovei; mercenar polonez.

JONCŢIÚN//E ~i *f.* 1) Punere în contact a unor părţi, elemente sau lucruri; legătură; asamblare; împreunare. 2) Loc unde se realizează acest contact.

A JONGLÁ jongléz *intranz.* 1) A lansa şi a prinde alternativ şi cu multă iscusinţă mai multe obiecte care îşi intersectează traiectoria de zbor. 2) *fig.* (*cuvinte*, *expresii*, *maxime*, *date, cifre* etc.) A folosi

cu multă îndemânare şi cu dezinvoltură; a mânui; a manevra; a manipula; a mania.

JÓRDI//E ~i *f. pop., reg.* Ramură lungă, subţire şi flexibilă, curăţată de ramificaţii şi de frunze; nuia; vargă.

JÓSNIC ~ă (~i, ~e) *adj.* 1) (*despre acţiuni, activităţi* etc.) Care înjoseşte; demn de dispreţ; umilitor; degradant; înjositor. 2) (*despre persoane şi manifestări ale acestora*) Care vădeşte lipsă de scrupule; capabil să săvârşească lucruri nedemne; infam; ticălos; nemernic.

JOVIÁL ~ă (~i, ~e) *adj.* (*despre persoane şi manifestările lor*) Care este plin de veselie sinceră şi spirit comunicativ; voios.

A JUBILÁ jubiléz *intranz.* (*despre persoane*) A încerca o mare satisfacţie (în urma unei victorii); a se bucura foarte mult; a triumfa.

JUBILIÁR ~ă (~i, ~e) *adj.* 1) (*despre solemnităţi*) Care are loc cu ocazia unui jubileu. 2) *şi substantival* (*despre persoane*) Care are sau îşi sărbătoreşte un jubileu.

JUBILÉ//U ~e *n.* 1) Sărbătoare organizată în onoarea unei persoane care deţine o funcţie de 50 de ani (sau de 25 de ani). 2) *prin ext.* Sărbătoare organizată cu prilejul împlinirii a 50 de ani. 3) *prin ext.* Sărbătoare organizată cu prilejul împlinirii unui anumit număr de ani de la producerea unui eveniment important sau a unui număr de ani de activitate, de apariţie a unui periodic etc. **~ul de 70 de ani ai revistei de filologie.**

JÚ//DE ~zi *m. arh. jur.* Persoană oficială, care avea atribuţia de a soluţiona într-o instanţă judecătorească; judecător.

A JUDECÁ júdec 1. *tranz.* 1) *jur.* (*cauze, conflicte, procese, persoane* etc.) A supune unei decizii judiciare. 2) (*persoane*) A caracteriza într-un anumit fel, analizând argumentele, circumstanţele şi eventualele efecte. 3) A examina calitativ şi cantitativ (pentru a stabili valoarea); a aprecia; a preţui; a estima; a evalua. ~ **lucrurile după aparenţe**. 4) A fi de părere; a găsi de cuviinţă; a gândi; a crede; a socoti; a considera. 5) A face să se judece. **2**. *intranz.* A se gândi adânc; a medita profund; a cugeta; a reflecta. **El judecă serios**.

A SE JUDECÁ mă júdec *intranz.* 1) *jur.* A se afla în proces judiciar (unul cu altul). 2) *fam.* A se trata cu vorbe de ocară (unul cu altul).

JUDÉŢ ~e *n. admin.* (*în unele ţări*) Unitate administrativ-teritorială, de rang superior, în componenţa căreia intră mai multe oraşe şi comune.

JUDICIÁR ~ă (~i, ~e) *adj.* Care ţine de activitatea de judecată; propriu justiţiei; de justiţie; judecătoresc. **Proces ~.**

JUDICI//ÓS ~oásă (~óşi, ~oáse) *adj.* 1) (*despre persoane*) Care are calitatea de a judeca adânc şi drept; cu judecată sănătoasă. 2) (*despre idei, concluzii, păreri* etc.) Care rezultă dintr-o bună judecată; bine gândit, chibzuit.

JÚLF//Ă ~e *f. pop., reg.* 1) Sămânţă de cânepă. 2) Mâncare de post, preparată prin fierbere din sămânţă de cânepă pisată şi amestecată cu apă îndulcită.

A JULÍ julésc *tranz.* (*piele*) A face să se julească; a excoria; a zdreli. **Mi-am julit un deget.**

A SE JULÍ mă julésc *intranz.* (*despre persoane*) A se răni uşor; a se zdreli; a se excoria; a se jupui. **M-am julit la mână.**

A JUMULÍ jumulésc *tranz.* 1) (*păsări tăiate*) A curăţa de pene; a peni. 2) (*păr, pene*) A scoate din rădăcină; a smulge. 3) (*animale*) A curăţa de piele; a beli; a jupui; a despuia. 4) *fig., fam.* (*persoane*) A despuia de bani sau de alte bunuri materiale; a jecmăni; a jefui; a estorca.

JÚN//E ~ă (~i, ~e) *adj. înv.* (*despre persoane*) Care încă nu este matur; tânăr.

JUNÉŢ//E ~i *f. înv.* Perioadă a vieţii omului, de la

adolescenţă până la vârsta medie.

JUNGHÉR ~e *n*. *înv.* Armă albă, având vârf ascuţit şi lamă cu două tăişuri; pumnal.

JÚNGL//Ă ~e *f.* Pădure subtropicală şi tropicală deasă, cu multe tufişuri şi liane.

JUNIÓR ~i *m*. 1) *sport* Sportiv tânăr, având vârsta între 13 şi 19 ani şi făcând parte dintr-o categorie intermediară. 2) (*folosit pe lângă un nume de persoană*) Fiul considerat în raport cu tatăl său. **Busch ~.**

JUPÂN ~i *m*. 1) *înv.* (*folosit ca termen de adresare politicoasă faţă de persoane care ocupau o anumită demnitate sau funcţie*) Reprezentant al claselor avute; boier; domn. ~ **Dumitrache.** 2) *înv.* Proprietar al unei întreprinderi, luat în raport cu salariaţii săi; patron. 3) *fam., iron.* Patron sau stăpân, considerta în raport cu subalternii săi.

A JUPUÍ jupuiésc *tranz*. 1) (*animale*) A curăţa de piele; a beli; a jumuli; a despuia. 2) (*arbori*, *plante*) A curăţa de coajă; a coji; a despuia. 3) *fig., fam.* (*persoane*) A lipsi (complet) de avere; a prăda; a jecmăni; a jefui; a despuia. 4) A face să se jupuiască; a juli.

A SE JUPUÍ mă jupuiésc *intranz*. (*despre persoane*) A se răni uşor; a se zdreli; a se excoria; a se juli.

A JURÁ jur (*despre persoane*) **1**. *tranz*. 1) A promite prin jurământ. ~ **fidelitate**. 2) (*depoziţii sau mărturii*) A confirma la judecată prin jurământ. 3) (*persoane*) A ruga cu multă stăruinţă; a conjura. **2**. *intranz*. A presta un jurământ.

A SE JURÁ mă jur *intranz*. (*despre persoane*) 1) A se angaja prin jurământ; a jurui. 2) A se lega prin jurământ; a se afurisi; a se blestema. **Mă jur pe tot ce vrei, că nu eu am spus-o.**

JURÍDIC ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* 1) Care ţine de drept sau de legi; propriu dreptului sau legilor; de drept. 2) Care se face în faţa justiţiei. **Acţiune ~ă**.

JURISCONSÚL//T ~ţi *m*. *jur.* Specialist în materie de drept, care dă consultaţii juridice.

JURISDÍCŢI//E ~i *f*. *jur.* Drept întărit prin lege, al unui judecător sau al unei instanţe judecătoreşti, de a efectua procese judiciare; putere de a judeca. **A fi sub ~a statului.**

JURISPRUDÉNŢ//Ă ~e *f.* 1) Ansamblu de decizii sau soluţii date de jurisdicţie în anumite probleme de drept. 2) Ansamblu de principii juridice; ştiinţă juridică.

JURÍ//ST ~şti *m*. 1) Persoană cu studii juridice speciale; specialist în drept. 2) Persoană care practică dreptul.

JÚRI//U ~i *n*. Grup constituit din specialişti într-un domeniu oarecare, având misiunea de a aprecia şi de a clasifica candidaţii sau concurenţii la un concurs, la o competiţie.

A JURUÍ juruiésc *tranz*. *pop., reg.* 1) (*bunuri materiale*) A promite în mod public şi în mod solemn. 2) (*tineri de însurat*) A făgădui de soţ sau de soţie.

A SE JURUÍ mă juruiésc *intranz*. *pop., fam.* A se angaja prin jurământ; a se jura.

JUST I *adv*. În corespundere cu adevărul; adevărat; drept. 2) Pe bună dreptate.

JUST II jústă (**júşti**, **júste**) *adj.* 1) Care este în corespundere cu realitatea, cu adevărul; adevărat; drept. **Decizie justă. Concluzie justă.** 2) (*despre persoane*) Care acţionează şi judecă îi conformitate cu adevărul, cu dreptatea; drept; corect; cinstit.

A JUSTIFICÁ justífic *tranz*. 1) (*acţiuni*, *opinii* etc.) A considera ca fiind just sau legitim; a îndreptăţi. ~ **absenţa**. 2) (*cheltuieli financiare sau materiale*) A demonstra documentar ca fiind folosit după destinaţie. 3) (*persoane*) A face să se justifice; a dezvinovăţi; a disculpa; a dezvinui.

A SE JUSTIFICÁ mă justífic *intranz*. (*despre persoane*) A-şi demonstra nevinovăţia; a se

disculpa; a se dezvinui; a se dezvinovăţi.

JUSTIFICÁBIL ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* Care poate fi justificat. **Faptă ~ă.**

JUSTIFICATÍV ~ă (**~i**, **~e**) *adj. şi substantival* Care serveşte pentru a justifica ceva; justificator. **Acte ~e. Trebuie să aduci un ~, ca să-ţi motivezi absenţa.**

JUV//ĂŢ ~éţe *n*. Ochi care se poate strânge, fiind format prin înnodare la capătul unei frânghii (şi folosit pentru a prinde un animal); laţ.

JUVENÍL ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* Care este caracteristic pentru tineri; propriu tinerilor; tineresc. **Elan ~. Aparenţă ~ă.**

A JUXTAPÚNE juxtapún *tranz*. (*obiecte*) A pune alături; a aşeza unul lângă altul; a alătura. 2) *lingv., gram.* (*părţi de propoziţie*) A face să se juxtapună.

A SE JUXTAPÚNE se juxtapún *intranz*. *lingv., gram.* (*despre părţi de propoziţie*) A îmbina prin juxtapunere.

K

KAKÍ I *adj*. *invar*. Care are culoare cafenie cu nuanţă galben-verzuie; de culoare cafenie cu nuanţă galben-verzuie.

KAKÍ II *n. bot.* Fruct al unui arbore exotic, cu pulpa moale şi dulce, având aspectul unei tomate.

KILOGRÁM ~e *n*. Unitate de măsură a greutăţii (egală cu o mie de grame).

KILOCALORÍ//E ~i *f*. 1) Unitate de măsură a energiei termice (egală cu o mie de calorii). 2) Calorie mare.

A KILOMETRÁ kilometréz *tranz*. (*distanţe*, *rute etc.*) A marca cu borne kilometrice.

KILOMETRÁJ ~e *n*. 1) Proces de determinare în kilometri a unei distanţe parcurse. 2) Distanţă parcursă într-o anumită unitate de timp. 3) Instrument montat la unele vehicule pentru a determina distanţa parcursă.

KILOMÉTR//U ~i *m*. Unitate de măsură a distanţei (egală cu o mie de metri).

KILOVÓL//T ~ţi *m*. *fiz.* Unitate de măsură a tensiunii electrice (egală cu o mie de volţi).

KILOWÁ//TT ~ţi *m*. *fiz.* Unitate de măsură a puterii (egală cu o mie de waţi).

KRIPTÓN *n*. *chim.* Element chimic, gaz nobil, incolor, fără miros şi fără gust.

L

LABIÁL ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* 1) Care ţine de buze; propriu buzelor. **Muşchi ~i**. 2) (*despre sunete*) Care se produce cu ajutorul buzelor; articulat cu participarea buzelor. **Consoane ~e.**

LABÍL ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* 1) (*despre persoane şi manifestările lor*) Care este lipsit de stabilitate; fără statornicie; instabil; schimbător. **Dispoziţie ~ă. Caracter ~. Comportament ~.** 2) *med.* (*despre*

stări, procese) Care se schimbă des şi rapid.

LABIRÍNT ~uri *n*. 1) Edificiu constituit dintr-un număr foarte mare de camere, aşezate astfel încât ieşirea poate fi găsită cu foarte mare dificultate. 2) *fig*. Compoziţie extrem de încurcată; lucru foarte complicat, încâlcit..

LABORI//ÓS ~oásă (**~óşi**, **~oáse**) *adj.* 1) Care necesită multă muncă şi eforturi mari; cu mare osteneală şi sforţare. **Studii ~oase**. 2) (*despre persoane*) Care munceşte mult şi cu folos; cu multă dragoste pentru muncă; harnic.

LACHÉ//U ~i *m*. 1) *înv.* Servitor la curţile boiereşti; valet; fecior. 2) *fig., fam., depr.* Persoană josnică şi servilă; slugoi.

LACÓNIC ~ă (**~i**, **~e**) *adj. şi adverbial* 1) (*despre acte dei vorbire*) Care constă din puţine cuvinte; exprimat în cuvinte puţine; concis; lapidar; succint. 2) (*despre persoane*) Care vorbeşte puţin şi precis.

LACRIMOGÉN ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* 1) (*despre substanţe*) Care provoacă secreţia lacrimilor; producător de plâns. **Gaz ~**. **Grenadă ~ă**. 2) *fig*. Care provoacă râsul cu mijloace ieftine. **Film ~**.

LACTÁT I ~tă (**~ţi**, **~te**) *adj.* 1) Care este produs din lapte; făcut din lapte. **Produs ~**. 2) Care conţine lapte în componenţă.

LACTÁT II *n*. Sare a acidului lactic.

LACTÉE *adj. astron.*: ♦ **Calea ~**, mulţime de stele având forma unui brâu luminos, care se vede pe bolta cerească în timpul nopţilor clare; Calea Laptelui; Calea (sau Drumul) robilor.

LÁCTIC *adj.*: ♦ **Acid ~,** acid-alcool care se conţine, mai ales, în laptele acru.

LACUNÁR ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* Care prezintă lacune; cu lacune; lacunos. **Sistem ~. Cunoştinţe ~e.**

LACÚN//Ă ~e *f*. 1) Spaţiu vid în interiorul unui corp. ♦ **~ă lexicală,** *lingv.* lipsă a unei unităţi lexicale, în sistemul unei limbi, pentru a denumi o anumită noţiune, un anumit obiect, lucru etc.; vid lexical. 2) Omisiune în textul unui autor sau în corpul unei opere. 3) *fig.* Parte ce lipseşte pentru o persoană, pentru un lucru sau un proces, ca să poată fi considerate perfecte. **A avea multe ~e în cunoştinţe.**

LACÚ//STRU ~stră (**~ştri**, **~stre**) *adj.* 1) Care ţine de lacuri; propriu lacurilor. **Mal ~**. 2) Care se află pe lacuri sau pe malurile lor. **Locuinţă ~stră**. 3) Care trăieşte sau creşte în lacuri. **Faună ~stră**. **Floră ~stră**.

LAGÚN//Ă ~e *f. geomorf.* Întindere de apă marină, separată printr-o fâşie de pământ.

LÁI láie, **lăi** *adj.* (*despre oi şi lâna lor*) Care este de culoare neagră sau neagră-cenuşie; negru sau negru-cenuşiu.

LÁIE *f.* 1) Grup de ţigani nomazi. 2) *pop.., fam.* Ceată zgomotoasă de copii sau de oameni.

LÁIC ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* Care nu ţine de biserică; independent de toate confesiunile religioase; nebisericesc; lumesc. **Învăţământ ~**.

LAITMOTÍV ~e *n*. 1) *muz.* Motiv muzical, care caracterizează un personaj sau o situaţie şi care se reia când apare în scenă personajul sau situaţia dată. 2) Fragment sau motiv repetat într-o operă muzicală. 3) *fig*. Idee principală asupra căreia se insistă în repetate rânduri (într-o operă ştiinţifică sau artistică).

LÁM//Ă I ~e *f.* 1) Placă subţire de material dur (metal, plastic, sticlă sau lemn) cu diverse întrebuinţări în aparatura tehnică. 2) Parte ascuţită a unui instrument, a unei unelte de tăiat sau a unei arme albe; ascuţiş; tăiş; cusătură; cuţitură. **~a cuţitului.** 3) Placă dreptunghiulară de oţel, foarte subţire, de obicei cu două tăişuri, care se adaptează la un aparat mecanic de ras. **~ă de ras.** 4) Placă mică şi subţire de sticlă, pe care se aşează materialele ce urmează a fi examinate la microscop.

LÁM//Ă II ~e *f.* 1) *zool.* Mamifer rumegător, mai

mic decât cămila şi fără cocoaşe, care trăieşte în regiunile montane din America de Sud şi care, fiind domesticit, este folosit la transportul greutăţilor. 2) Postav gros, care se face din lâna acestui animal. **Un palton de ~ă.**

A SE LAMENTÁ mă lamentéz *intranz*. (*despre persoane*) A-şi exprima îndelung suferinţele (fizice sau morale), scoţând strigăte de jale sau de durere; a se văieta; a se văicări; a se tângui.

LAMENTÁBIL ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* 1) Care se lamentează. **Voce ~ă**. 2) Care provoacă milă. **Spectacol ~. Orator ~. Un tip ~. Situaţie ~ă.**

A LAMINÁ laminéz *tranz*. *teh*. (*metale*, *aliaje* etc.) A prelucra cu ajutorul laminorului (transformând în plăci subţiri). 2) (*fibre textile*) A lucra cu ajutorul laminorului, întinzând şi omogenizând. **A lamina bumbacul.**

LAMIN//ÓR ~oáre *n*. *teh*. 1) Instalaţie care transformă metalul în lame sau fire. 2) Maşină care întinde un material textil, pentru a-i uniformiza grosimea şi a-i face firele paralele. 3) Maşină folosită la fărâmiţarea sau la măcinarea anumitor materiale, pentru a obţine o pastă.

LAMPADÁR ~e *n*. Suport vertical, având în partea superioară un aparat de iluminare a locurilor publice.

LAMPAGÍ//U ~i *m*. *înv*. Persoană specializată în aprinderea şi stingerea lămpilor de pe străzi; fanaragiu.

LAMPÁNT *adj*.: ♦ **Gaz** (*sau* **petrol**) **~**, amestec de hidrocarburi, obţinut prin distilarea petrolului brut şi folosit drept combustibil în lămpi sau în unele motoare.

LAMPI//ÓN ~oáne *n*. Felinar de hârtie transparentă şi colorată, folosit pentru înfrumuseţarea ceremoniilor, a locurilor şi localurilor publice în zile de sărbătoare; lanternă veneţiană. **A lansa un ~.**

LÁMURĂ *f*. Parte a unui lucru sau colectivităţi, care se caracterizează prin calităţi sau valoare superioară; partea cea mai bună a unui lucru sau a unei colectivităţi; frunte; floare; smântână; cremă.

LAN lánuri *n*. 1) Suprafaţă de pământ semănată cu acelaşi fel de plante (de obicei, cereale); holdă. 2) Semănătură de cereale aflate într-un stadiu avansat de dezvoltare, care cresc pe un astfel de teren agricol. **Un ~ de grâu.**

LÁNCE lắnci *f*. *înv*. Veche armă albă de atac, constând dintr-o vergea sau prăjină lungă, prevăzută cu un vârf metalic ascuţit; suliţă.

LANDÓU ~ri *n*. 1) Vehicul luxos, cu două banchete a câte două locuri şi aşezate faţă în faţă, cu capotă formată din două părţi pliabile. 2) Cărucior pentru copii mici, spaţios şi confortabil, acoperit cu o capotă.

LANDŞÁFT ~uri *n*. Porţiune de suprafaţă terestră cu proprietăţi şi aspect specific.

LANGUR//ÓS ~oásă (**~oşi**, **~oáse**) *adj*. (*despre persoane şi manifestările lor*) Care manifestă o melancolie sentimentală; plin de melancolism sentimental. **Voce ~oasă.**

LANGÚST//Ă ~e *f*. Animal crustaceu marin, asemănător cu racul, dar fără cleşti, cu antene foarte lungi, cu carapace spinoasă, de culoare violacee, foarte apreciat pentru carnea delicioasă.

A LANSÁ lanséz *tranz*. 1) (*idei*, *realizări*, *proiecte*, *ştiri*, *publicaţii* etc.) A face cunoscut unui cerc larg de persoane; a pune în circulaţie; a răspândi; a difuza; a propaga. 2) (*nave*, *bărci etc*. *nou construite*) A pune să plutească pentru prima dată. 3) (*rachete*, *torpile*, *sateliţi* etc.) A propulsa (cu ajutorul unui dispozitiv special), trimiţând înspre o ţintă.

LANTÉRN//Ă ~e *f*. 1) Dispozitiv de iluminat în afara încăperilor, fix sau portativ, prevăzut cu un schelet metalic pentru petrol, pe care se instalează

un glob de sticlă pentru a proteja fitilul aprins; felinar. 2) Lampă electrică portativă, de proporţii mici, care acţionează cu baterii. ♦ ~ **veneţiană**, lampion. ♦ ~ **magică,** dispozitiv optic, cu ajutorul căruia se proiectează pe un ecran imaginea figurilor de pe o placă de sticlă sau imprimate pe o placă fotografică. 3) *arhit. v.* **LANTERNOU**.

LANTERNÓU ~ri *n. arhit.* 1) Parte mai ridicată a acoperişului unei clădiri înalte, prevăzută cu multe ferestre pentru ventilare şi iluminare. 2) Turn mic cu colonete, aşezat în vârful unui edificiu.

LAPIDÁR I ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* 1) (*despre inscripţii*, *ornamente*) Care este cioplit în piatră. 2) (*despre formule*, *expresii*, *stil*, *vorbire*) Care se impune prin concizie; exprimat în puţine cuvinte; concis; laconic; succint.

LAPIDÁR II ~i *m.* Meseriaş specializat în prelucrarea pietrelor scumpe (cu excepţia diamantelor).

LÁPOVIŢĂ *f. meteor.* Depunere atmosferică sub formă de ploaie amestecată cu zăpadă.

LÁPSUS ~uri *n.* 1) *lingv.* Eroare mecanică, comisă din neatenţie, în scris sau în vorbire. **~ de limbă.** 2) Imposibilitate momentană de a-şi aminti ceva. **~ de memorie.**

LAPTÓP [cuvânt engl.] **~uri** *n.* Microcalculator personal portabil, de greutate şi dimensiuni reduse.

LARGHÉŢE *f.* Atitudine binevoitoare, însoţită de bunătate; generozitate; dărnicie; mărinimie.

LÁRMĂ *f.* Gălăgie mare; tămbălău.

LARVÁR ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* 1) Care ţine de larve; propriu larvelor. **Stare ~ă**. 2) Care se află în stare de larvă. 3) *fig*. Care este lipsit de posibilitatea de a se manifesta în exterior; fără capacitatea de a se exterioriza; ascuns; nevăzut; latent.

LÁRV//Ă ~e *f.* Animal care se dezvoltă prin metamorfoză, aflat în prima fază evolutivă, când se caracterizează printr-o formă diferită de cea din perioada adultă.

LAŞ láşă (**láşi**, **láşe**) *adj. şi substantival* (*despre persoane şi manifestările lor*) Care denotă lipsă de curaj şi de onestitate; fără curaj şi demnitate.

LAŞITÁTE *f.* 1) Lipsă de curaj în faţa unui pericol. 2) Faptă sau atitudine a unei persoane laşe.

LATÉN//T ~tă (**~ţi**, **~te**) *adj.* Care există, fără însă a se manifesta în exterior; existent în stare ascunsă. **Maladie în formă ~tă. Proces ~t.**

LATERÁL ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* 1) Care se află pe una din laturile unui lucru; situat pe o parte a unui obiect. 2) *fig.* Care se situează pe al doilea plan, din punctul de vedere al importanţei; de importanţă mai mică; secundar; marginal. **Problemă ~ă.** 3) (*despre căi de comunicaţie*) Care face o ramificaţie, desprinzându-se de la linia principală. **Drum ~.**

LATIFUNDIÁR ~i *m. ist.* Proprietar al unui latifundiu; moşier care posedă mari domenii agricole.

LATIFÚNDI//U ~i *n. ist.* Proprietate mare; moşie de proporţii foarte mari; domeniu.

LÁUR ~i *m.* 1) Arbust meridional, cu frunze persistente, lucioase şi aromatice, folosite în calitate de condiment. 2) *fig. mai ales la pl*. Cunună din frunzele acestui arbust, oferită în trecut eroilor, oratorilor drept semn distinctiv. ♦ **A culege ~ii,** a deveni celebru. ♦ **A se culca pe ~i,** a rămâne satisfăcut de succesele obţinute anterior, fără a mai depune eforturi suplimentare spre autodepăşire. 3) Plantă veninoasă cu miros neplăcut, cu flori mari albe şi cu fructul capsulă epoasă, folosită în medicină. ♦ **A mâncat ~** (*sau* **~i**) *sau* **Doar n-am mâncat ~i,** doar nu mi-am ieşit din minţi, vezi bine că n-am înnebunit.

LAUREÁ//T ~ţi *m.* Persoană sau colectiv care a obţinut un premiu (la începuturi, o cunună de lauri) într-un concurs.

LAVABÓU ~ri *n.* 1) Recipient conectat la o sursă

de apă şi dotat cu un canal de evacuare a apei consumate, care serveşte la spălatul curent al oamenilor; chiuvetă; lavoar. 2) Spălător comun în cămine şi internate, prevăzut cu mai multe chiuvete şi cu alte instalaţii sanitare.

LÁVĂ *f.* Materie în stare lichidă, incandescentă, aruncată la suprafaţă în timpul erupţiei unui vulcan.

LAVÍN//Ă ~e *f.* Masă de zăpadă, care se desprinde de pe un munte şi se rostogoleşte în jos cu o putere distrugătoare; avalanşă.

LAVOÁR ~e *f.* 1) Mobilă de toaletă, de înălţimea unei mese, prevăzută cu chiuvetă, robinete şi cu un sistem de evacuare, servind la spălat şi la păstrarea obiectelor necesare pentru spălat. 2) Recipient conectat la o sursă de apă şi dotat cu un canal de evacuare a apei consumate, care serveşte la spălatul curent al oamenilor; chiuvetă; lavabou.

LÁVR//Ă ~e *f. rel., bis.* Mănăstire de mari proporţii, în unele ţări ortodoxe (Egipt, Grecia, Rusia), în care călugării locuiesc în chilii separate, ca şi casele dintr-un sat aparte.

A SE LĂBĂRŢ//Á mă lăbărţéz *intranz. pop.* A creşte excesiv în dimensiuni (mai ales în lăţime), pierzând forma; a se lăţi; a se deforma.

A SE LĂFĂÍ mă lăfăiésc *intranz. fam.* 1) A sta comod, întinzându-şi corpul în voie. 2) A trăi din belşug şi fără griji; a huzuri. **A se lăfăi în bine.**

LĂL//ÁU ~ắie (~ắi, ~ắie) *adj. fam., depr.* Care se mişcă neîndemânatic şi greoi; cu mişcări lipsite de graţie.

LĂNCIÉR ~i *m. înv.* Ostaş înarmat cu lance: suliţaş.

LĂPT//ÓC ~ oáce *n. pop., reg.* Canal de scânduri, prin care curge apa pentru a pune în mişcare roata unei mori; uluc; scoc.

A LĂRMUÍ lărmuiésc *intranz. pop., fam.* (*despre mulţimi de fiinţe*) A face larmă; a ridica o gălăgie foarte mare.

LĂSTÁR ~i *m.* Ramură tânără, care creşte din rădăcina sau din tulpina unei plante lemnoase. **Copacul a dat ~i.**

LĂTUNO//ÁIE ~i *f. pop., reg.* 1) Răritură la marginea pânzei ţesută manual, formată prin ruperea unor fire din urzeală. 2) Scândură cu o parte plană, iar cu alta convexă, tăiată de la marginea unui buştean.

LĂUTÁR ~i *m.* 1) *înv.* Muzicant care cânta din lăută. 2) Muzicant popular, care cântă la un instrument cu coarde sau la orice alt instrument din componenţa unui taraf.

LĂÚT//Ă ~e *f.* 1) Instrument muzical cu coarde asemănător cu cobza. 2) *prin ext.* Instrument muzical cu coarde, în genere.

LĂNCÉ//D ~dă (~zi, ~de) *adj.* 1) Care este lipsit de vigoare; fără energie şi forţă vitală. 2) *înv.* Care este lipsit de puteri; slăbit de puteri din cauza unei boli.

LEÁL ~ă (~i, ~e) *adj.* (*despre oameni şi manifestările lor*) Care denotă respect şi fidelitate în raport cu angajamentele luate; caracterizat prin onestitate şi probitate; loial. **A avea o atitudine ~ă faţă de cineva sau ceva.**

LEALITÁTE *f.* Caracter leal; loialitate.

LEFEGÍ//U ~i *m.* 1) *înv. ist.* (*În Moldova şi Muntenia medievală*) Oştean tocmit cu leafă; mercenar. 2) *fig., fam.* Persoană care primeşte leafă; salariat; funcţionar; slujbaş.

LEF//T I léfţi *m. înv.* Monedă de metal scump (din aur sau argint), din care se făceau salbe.

LEFT II lécuri *n.* Salbă de monede din metal scump.

LÉFTER ~ă (~i, ~e) *adj.* Care nu are lefţi; fără bani. ♦ **A rămâne** (sau **a lăsa pe cineva**) **~,** a rămâne (sau a lăsa pe cineva) fără bani.

A LEFTERÍ lefterésc *tranz. fam.* (*persoane*) A face să se lefterească; a face lefter.

A SE LEFTERÍ mă lefterésc *intranz. fam.* (*despre persoane*) A deveni lefter; a rămâne fără nici un ban.

LEFTERÍ//E ~i *f. fam.* Reputaţie bună. ♦ **A-şi mânca** (sau **a-şi pierde**) **~ia,** a-şi pierde buna reputaţie.

LEGÁL ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* 1) Care este prescris de lege; în conformitate cu legea. **Expulzare ~.** 2) Care ţine de lege; propriu legii. **Dispoziţie ~ă. Act ~.**

A LEGALIZÁ legalizéz *tranz.* 1) *(situaţii, stări de lucruri* etc.) A face să fie legal; a face să fie în corespundere cu legea, a regulariza. 2) (*acte, documente, semnături*) A califica drept autentic (prin aplicarea unei ştampile); a face să fie valabil; a autentifica; a certifica; a valida.

LEGÁŢI//E ~i *f.* 1) Reprezentanţă diplomatică permanentă a unui guvern în alt stat, unde nu există ambasadă. 2) *prin ext.* Local sau sediu al acestei reprezentanţe.

LEGĂM//ÂNT ~ínte *n.* 1) Promisiune solemnă. 2) Situaţie dintre persoane sau dintre comunităţi care ajung să se înţeleagă asupra unui lucru; înţelegere; acord; convenţie.

LEGENDÁR ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* 1) Care ţine de legendă; caracteristic legendelor; de legendă; fabulos. **Personaj ~.** 2) *fig.* Care a intrat în legendă prin celebritatea sa; cu calităţi de legendă. **Erou ~.**

LEGÉND//Ă ~e *f.* 1) *liter.* Povestire tradiţională, în proză sau în versuri, de obicei, transmisă cale orală, în care faptele fantastice sau miraculoase pot avea un suport istoric real, trecut prin imaginaţia populară. 2) Piesă muzicală instrumentală cu caracter narativ. 3) *rel.* Povestire din viaţa sfinţilor. **~ biblică.** 4) *fig.* Povestire deformată şi înfrumuseţată de imaginaţie. 5) Tabel cu care se dotează o ilustraţie, o gravură, o hartă sau un plan şi care conţine o explicaţie textuală a semnelor convenţionale.

LÉGHE *f.* Unitate de măsură a distanţelor terestre sau maritime, folosită în unele ţări din Europa Occidentală, care variază între 3000 şi 7500 m.

A LEGIFERÁ legiferéz 1. *intranz.* A elabora legi. **2.** *tranz.* A stabili prin lege; a face să fie legal. **A legifera importul de produse.**

LEGISLATÍV ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* 1) Care ţine de legi; cu referire la legi. **Alegri ~e.** 2) Care elaborează şi adoptează legi; cu dreptul de a adopta legi. **Organ ~. Putere ~ă.**

LEGISLATÓR ~i *m.* 1) Organ public, care are misiunea de a elabora legi. 2) Persoană în drept să legifereze; legiuitor.

LEGISLATÚR//Ă ~i *f.* 1) Corp legislativ în funcţiune. 2) Perioadă de timp pentru care este ales un organ legislativ.

LEGISLÁŢI//E ~i *f.* 1) Totalitate de legi referitoare la un anumit domeniu. **~ia muncii.** 2) Corp de legi ale unul stat.

LEGÍ//ST I ~şti *m.* 1) Specialitate în legislaţie; jurist. 2) Persoană care studiază legile; student la drept.

LEGÍST II *adj. şi substantival* : ♦ **Medic ~,** medic care efectuează expertize ce interesează organele judiciare.

LEGIT//ÁTE ~ăţi *f.* Caracter legic; proprietate de a fi în conformitate cu legile obiective. **Legităţi de edzvoltare.**

LEGÍTIM ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* 1) Care este consacrat prin lege; fondat pe lege. **Drept ~. Revendicare ~ă.** ♦ **~ă apărare,** act de violenţă, folosit în scop de apărare şi justificat de lege, comis împotriva unei persoane care săvârşeşte un atac ilegal. 2) (*despre căsătorie*) Care este consfinţit prin lege; încheiat cu respectarea prescripţiilor legale. 3) (*despre soţi*) Care se află în căsătorie consfinţită

prin lege; căsătorit legal. 4) (*despre copii*) Care a căpătat viaţă dintr-o căsătorie legală sau este recunoscut de tată; născut din părinţi aflaţi în căsătorie legală sau recunoscut de tată. 5) Care este considerat ca fiind just; calificat ca fiind drept; îndreptăţit; justificat. **Observaţie ~ă.**

A LEGITIMÁ legitiméz *tranz.* 1) (*persoane*) A identifica pe bază de acte oficiale. 2) *fig.* (*acţiuni, opinii* etc.) A califica drept legitim, just; a îndreptăţi.

LEGITIMÁŢI//E ~i *f.* Document eliberat de o autoritate, prin care se legitimează identitatea unei persoane (sau se certifică anumite date juridice).

LEGIUIT//ÓR I ~oáre (~óri, ~oare) *adj.* (*despre persoane*) Care legiuieşte; în drept să elaboreze legi.

LEGIUITÓR II ~i *m.* Persoană în drept să legiuiască; legislator.

LEGIUITOÁRE ~ *f.* (*feminin de la* **legiuitor II**) *v.* **LEGIUITOR II**.

LEÍ//T ~tă (~ţi, ~te) *adj.* 1) Care se aseamănă perfect; foarte asemănător. ~ **taică-său**. 2) (*despre haine*) Care este bine ajustat pe corp; turnat.

LEJÉR ~ă (~i, ~e) *adj.* (*mai ales despre îmbrăcăminte*) Care, nefiind ajustat pe corp, nu incomodează mişcările.

LÉLA *adv.pop., fam.*: ♦ **A umbla ~,** a fi hoinar; a merge din loc în loc fără a urmări un scop precis; a hoinări; a vagabonda.

LENITÍV I ~ă (~i, ~e) *adj. med.* Care poate domoli durerea; cu proprietatea de a potoli durerea; calmant. **Remediu ~.**

LENITÍV II ~e *n.* Medicament care calmează durerea; calmant.

LEN//T léntă (lénţi, lénte) *adj. şi adverbial* 1) Care manifestă lipsă de rapiditate; fără grabă. **Mers ~.** 2) Care se desfăşoară încet; cu ritm scăzut. **Proces ~.**

LENTICULÁR ~ă (~i, ~e) *adj.* Care are formă de lentilă; cu formă de lentilă.

LENTÍL//Ă ~e *f.* Piesă din sticlă, folosită în aparatele optice şi servind la convergenţa sau divergenţa unui fascicul de raze care o străbat. **Lentile de ochelari.**

LÉSNE *adv.* Cu uşurinţă; fără multă greutate. ♦ ~ **crezător,** om credul.

LÉSPE//DE ~zi *f.* Placă de piatră (de obicei, de forma dreptunghiulară) având diverse întrebuinţări.

LEST lésturi *n.* Încărcătură specială din material greu (nisip, pietriş etc.), care asigură stabilitatea unei nave sau a unui dispozitiv de zbor; balast; savură.

LEŞ léşuri *n.* Animal mort; mortăciune; zdohnitură; hoit; stârv; cadavru.

LEŞÍN ~uri *n.* 1) Stare de pierdere subită şi temporară a cunoştinţei; nesimţire. **A cădea în ~.** 2) *fig., prin ext.* Stare de slăbiciune totală (provocată de foame, de sete sau de un efort fizic foarte puternic); lipsă totală de forţă fizică.

LETARGÍ//E ~i *f.* 1) Stare patologică, caracterizată prin somn profund şi de lungă durată şi prin suspendarea aparentă a funcţiilor vitale ale organismului; somn letargic. 2) *fig., prin ext.* Lipsă de activitate totală; apatie completă. **A cădea în ~e.**

LETÁRGIC ~ă (~i, ~e) *adj.* 1) Care ţine de letargie; propriu letargiei. **Somn ~. Stare ~ă.** 2) *fig.* Care duce la somn; cu proprietatea de a provoca somnul. **Discurs ~.**

LEŢC//ÁIE ~ăi *f. înv.* 1) *înv.* Monedă de aramă cu valoarea egală cu jumătate de para, care a circulat în jumătatea a doua a sec. XVIII în Principatele dunărene. 2) *prin ext.* Monedă de valoare foarte redusă. ♦ **A nu face o ~,** a fi lipsit de valoare. ♦ **A nu avea nici o ~ frântă** (sau **chioară**), a fi fără nici un ban; a nu avea nici un ban.

LÉXIC *n. lingv.* Totalitate a cuvintelor dintr-o

limbă sau dintr-o operă literară; vocabular. **Lexic activ. Lexic pasiv. Lexic fundamental (sau de bază).**

LEXICÁL ~ă (**~i**, **~e**) *adj. lingv.* Care ţine de lexic; propriu lexicului; de lexic. **Fond ~. Sens ~.**

LEXICOGRÁF ~i *m.* Persoană cu pregătire specială, care elaborează dicţionare; specialist în lexicografie.

LEXICOGRÁFIC ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* Care ţine de lexicografie; propriu lexicografiei; de lexicografie. **Lucrare ~ă. Concepţie ~ă.**

LEXICOGRAFÍE *f.* 1) Disciplină a lingvisticii, care stabileşte principiile teoretice şi metodele practice de întocmire a dicţionarelor. 2) Ocupaţia lexicografului; activitate de elaborare a dicţionarelor. 3) Totalitatea dicţionarelor dintr-o ţară, dintr-o epocă, dintr-un domeniu etc. **Lexicografia franceză din sec. XIX.** 4) Totalitatea dicţionarelor consacrate unei limbi. **Lexicografia română. Lexicografia franceză.** 5) Studiu teoretic al dicţionarelor; metalexicografie.

LEXICOLÓG ~i *m.* Persoană specializată în lexicologie.

LEXICOLÓGIC ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* Care ţine de lexicologie; propriu lexicologiei; de lexicologie. **Studiu ~.**

LEXICOLOGÍE *f.* Compartiment al lingvisticii, care studiază lexicul limbii.

LEXIC//ÓN ~oáne *n.* Dicţionar special, care include terminologia unui anumit domeniu.

A LEZÁ lezéz *tranz.* 1) *arh.* A supune unei leziuni corporale; a vătăma printr-o rană; a răni; a traumatiza. 2) *fig.* A înjosi prin vorbe sau purtare nedemnă; a jigni; a insulta.; a ofensa. **A leza demnitatea şi onoarea cuiva.**

LEZIÚN//E ~i *f.* Parte a unui ţesut organic, lezată prin acţiunea unor factori cu efect traumatic; rană; plagă. **~e corporală.**

LIÁN//Ă ~e *f.* Plantă agăţătoare, cu tulpina foarte lungă, subţire şi flexibilă, care creşte încolăcindu-se de trunchiurile şi ramurile copacilor, mai ales, în pădurile tropicale, în junglă.

LIB//ÁRCĂ ~ărci *f.* Gândac nocturn brun-roşcat, care trăieşte mai ales prin bucătării şi se hrăneşte cu produse alimentare; gândac de bucătărie; şvab; taracan.

LIBELÚL//Ă ~e *f.* Insectă din ordinul adonatelor, cu corp alungit, cu capul mare şi cu patru aripi membranoase şi transparente, care zboară repede, aproape de suprafaţa apei, capturând insecte mai mici şi ale cărei larve se dezvoltă în mediul acvatic; calul-popii.

LÍBER I ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* (*despre persoane*) 1) Care dispune de drepturi politice şi cetăţeneşti; independent din punct de vedere social şi politic; slobod. 2) (*despre state*, *colectivităţi*) Care nu se află sub stăpânire străină; în stare de independenţă socială şi naţională; autonom; independent; suveran. 3) Care este consfinţit prin lege; garantat de constituţie. **Votare ~ă**. 4) (*despre acţiuni*) Care se efectuează fără restricţii; care se face cu uşurinţă; fără efort; slobod. **Respiraţie ~ă**. 5) (*despre persoane*) Care nu este ocupat (la un moment dat); caracterizat prin disponibilitate temporară; neocupat; disponibil; slobod. 6) (*despre persoane*) Care poate acţiona după cum doreşte; care nu este lipsit de dreptul de a se deplasa după bunul său plac; aflat în stare de independenţă fizică şi psihică. **Eşti ~ să pleci când vrei.**

LÍBER II ~e *n.* 1) Ţesut fibros al plantelor, prin ale cărui vase se transportă seva asigurând nutriţia. 2) Ansamblu de vase din ţesutul plantelor, prin care circulă seva.

LIBERÁL I ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* 1) *polit.* Care ţine de liberalism; propriu liberalismului. **Partid ~. Doctrină ~ă.** 2) *înv.* Care preferă libertatea; iubitor

de libertate. 3) (*despre persoane*) Care tolerează greşelile şi purtările altora; caracterizat prin indulgenţă faţă de alte persoane.

LIBERÁL II ~i *m*. *polit.* Adept al liberalismului.

LIBERALÍSM *n*. 1) Concepţie politică şi economică, care promovează ideile de libertate individuală, politică, socială, economică, de gândire etc., limitarea puterii statului în ceea ce priveşte libertăţile individuale, iniţiativa privată etc. şi care se opune socialismului şi dirijismului. 2) *fig*. Atitudine de toleranţă excesivă.

LIBERT//ÁTE ~ăţi *f*. Situaţie liberă; stare de independenţă.

LIBERTÍN ~ă (**~i**, **~e**) *adj. şi substantival* (*despre persoane şi manifestările lor*) Care vădeşte o comportare şi o morală decăzută; dedat fără reţinere plăcerilor carnale. **Spirit ~. Mod de viaţă ~.**

LIBRÁR ~i *m*. 1) Proprietar al unei librării. 2) Vânzător într-o librărie. 3) Negustor de cărţi. 4) *înv*. Persoană care edita cărţi; editor.

LIBRĂRÍ//E ~i *f*. 1) Magazin unde se vând cărţi. 2) *înv*. Ocupaţia librarului.

LIBRÉT ~e *n*. Text al unei creaţii muzicale (operă, operetă, oratoriu etc.).

LIBRETÍ//ST ~şti *m*. Autor de librete.

LÍCĂR ~e *n*. 1) Lumină slabă. 2) *prin ext.* Obiect care sclipeşte.

A LICĂRÍ licăreşte *intranz*. 1) (*despre o sursă de lumină*) A răspândi o lumină difuză şi interminentă. 2) *fig*. A apărea abia desluşit; a căpăta contururi vagi.

LICÉNŢ//Ă ~e *f*. 1) *ed.* (*în unele ţări*) Grad de studii universitare, intermediar între cel de bacalaureat şi cel de masterat, obţinut după absolvirea studiilor superioare şi care permite exercitarea profesiunii corespunzătoare. 2) *ed.* Examen susţinut pentru a obţine acest grad universitar. 3) *ed.* Diplomă care confirmă acest grad. 4) *econ.* Permisiune oficială de a practica o anumită profesiune, de a importa sau de a exporta anumite mărfuri. 5) Autorizaţie în baza căreia posesorul unui brevet de invenţie cedează dreptul de exploatare a invenţiei altei persoane. 6) Brevet care acordă acest drept. 7) Lipsă de bună cuviinţă; purtare lipsită de respect. 8) *literat.* : ♦ **~ poetică,** abatere conştientă de la normele limbii literare, condiţionată de legile versificaţiei sau de necesitatea obţinerii unor efecte stilistice distincte.

LICH//EÁ ~éle *f*. *fam., depr.* Om lipsit de demnitate.

A LICHEFIÁ lichefiéz *tranz.* (*gaze*, *corpuri solide*) A face să se lichefieze; a transforma în lichid.

A SE LICHEFIÁ se lichefiáză *intranz.* A deveni lichid; a trece în stare lichidă.

LICHÉN ~i *m*. 1) *la pl. bot.* Familie de plante inferioare, cu talul format dintr-o ciupercă şi o algă aflată în simbioză, foarte rezistente la secetă, la frig şi la căldură, care cresc pe scoarţa arborilor bătrâni, pe ziduri, pe stânci şi pe sol. 2) *la sing.* Plantă care face parte din această familie.

LICHÍ//D I ~dă (**~zi**, **~de**) *adj*. 1) (*despre corpuri*, *substanţe*) Care curge sau tinde să curgă; în stare de agregare intermediară între starea gazoasă şi cea solidă. 2) *fin.* (*despre creanţe*) Care poate fi convertit imediat în bani; cu proprietatea de a fi transformat imediat în bani. 3)*econ., fin.* : ♦ **Bani ~zi,** bani care sunt imediat disponibili; bani peşin; bani gheată. 4) *lingv., fonet.* (*despre consoanele* **l**, **m**, **n** şi **r**) *şi substantival* Care se pronunţă uşor, atunci când precedă un iot; cu pronunţie uşoară.

LICHÍD II ~e *n*. 1) Substanţă în stare de agregare, intermediară între starea cea solidă şi cea gazoasă, lipsită de formă stabilă proprie, din care cauză curge sub propria greutate şi ia forma vasului în care se află. 2) Substanţă care se bea (apă, lapte, vin

etc.).

A LICHIDÁ lichidéz *tranz*. 1) A face să nu mai existe. 2) (*datorii*) A compensa în bani sau în natură; a plăti; a achita.

A LICITÁ licitéz 1. *tranz*. A supune unei licitaţii; a vinde la licitaţie. **2**. *intranz*. A participa la o licitaţie (înaintând propuneri asupra preţului).

LICITÁŢI//E ~i *f*. Vânzare în public a unor bunuri materiale ce revin persoanei care oferă cel mai înalt preţ; mezat.

LIC//OÁRE ~óri *f*. 1) Băutură delicioasă, îndulcită şi aromatizată. 2) Soluţie cu proprietăţi medicamentoase. 3) Sare lichidă, folosită în calitate de reactiv în diverse reacţii chimice.

LÍCTOR ~i *m*. *arh. ist.* (*în Roma antică*) Gardă care însoţea înalţii demnitari, mergând înaintea acestora şi ducând fasciile.

LÍDER ~i *m*. 1) Persoană aflată în fruntea unei mişcări sociale sau în fruntea unui partid politic. 2) Sportiv care se află în fruntea unei echipe sau competiţii. 3) *prin ext.* Persoană care conduce o echipă în vederea desfăşurării unei acţiuni sau activităţi. **~ul unui proiect.**

LIED ~uri [pronunţat **lid**] *n*. *muz.* Compoziţie muzicală vocală, de natură lirică, având la bază o poezie de proporţii reduse.

LIFT lífturi *n*. Aparat care serveşte la transportarea pasagerilor sau a mărfurilor pe linie verticală în clădiri cu mai multe etaje sau în mine; ascensor.

LÍFT//Ă ~e *f*. *fam. depr.* 1) Termen injurios, folosit în raport cu o persoană sau cu un popor de altă religie. 2) Persoană sau popor care cotropeşte teritorii străine; năvălitor; cotropitor; invadator. 3) *fig*. Om rău la suflet, la inimă.

LIGAMÉNT ~e *n*. *anatom.* Fascicul de fibre conjunctive, elastice şi rezistente, orientate în aceeaşi direcţie, care unesc oasele în articulaţii sau servesc la menţinerea pe loc a unor organe sau a unor părţi de organe.

LIGATÚR//Ă ~i *f*. *med.* 1) Operaţie ce constă în legarea provizorie sau definitivă a unui vas sangvin, a intestinului sau a ureterului, pentru a opri o hemoragie sau pentru a închide orificiul lor. 2) Fir de aţă specială, cu ajutorul căruia se efectuează o atare operaţie.

LÍG//Ă ~i *f*. Asociaţie (de state, de oraşe, de colectivităţi, de sportivi etc.) constituită în vederea realizării unui scop comun.

LIGHIOÁN//Ă ~e *f*. *pop., reg.* 1) Animal sălbatic. 2) Pasăre de casă; orătanie. 3) *fig*. *depr.* Persoană mişelă şi josnică (ca un animal sălbatic).

LIGNÍT *n*. Cărbune natural de calitate inferioară, negru sau brun, compact.

LIHNÍ//T ~tă (**~ţi**, **~te**) *adj. pop., fam.* Care este lipsit de puteri din cauza foamei; lipsit de vlagă; hămesit.

LIMÁN ~uri *n*. 1) Margine de pământ situată de-a lungul sau în jurul unei ape; ţărm; mal. ♦ **A ieşi la ~,** a) a ieşi la mal; b) a scăpa dintr-o încurcătură. 2) Loc de adăpost; refugiu; azil. **A ajunge la** (**un**) **~** *sau* **a ajunge la ~,** a atinge scopul urmărit. 3) Lac în cursul inferior al unui fluviu, separat de mare printr-o dună de nisip, care comunică cu marea prin una sau mai multe guri.

LIMBÚ//T ~tă (**~ţi**, **~te**) *adj. fam., depr* şi *substantival* (*despre persoane*) Care spune vorbe goale; care limbuţeşte; flecar; guraliv.

A LIMITÁ limitéz *tranz*. A reduce la anumite limite; a restrânge. **~ puterea cuiva**. **A ~ un buget**.

A SE LIMITÁ mă limitéz *intranz*. A avea limită; a se mărgini.

LÍMIT//Ă ~e *f*. 1) Parte extremă, care marchează sfârşitul unei întinderi sau al unei suprafeţe. ♦ **~ teritorială,** linie de demarcaţie, care desparte diferite ţări; hotar; graniţă; frontieră. 2) Ton al unei voci sau al unui instrument, caracterizat prin

înălţime sau prin profunzime extremă. 3) Punct extrem al unei acţiuni; linie de sus a unei evoluţii. ♦ ~ **de vârstă,** vârstă după care o persoană nu mai poate exercita o anumită funcţie publică. 4) *mat.* Valoare fixă, spre care tind valorile unei mărimi variabile. 5) *fig.* Punct final, pe care îl pot atinge posibilităţile, mijloacele sau capacităţile unei persoane.

LIMUZÍN//Ă ~e *f.* Automobil de lux pentru patru sau şase persoane.

LINGOÁRE *f. pop., reg.* Febră tifoidă.

LINGÓU ~ri *n.* Masă de metal sau de aliaj turnat. **Un ~ de aur**.

LINK línkuri [cuvânt engl.] *n. tehn. inform.* Conexiune a două (sau a mai multor) elemente într-o structură de date, prin utilizarea unor variabile; legătură.

A LINŞÁ linşéz *tranz.* A supune linşajului; a executa prin linşaj.

LINŞÁJ ~e *n.* Omor fără judecată.

LÍOT//Ă ~e *f. pop., fam.* Grup numeros (de persoane); ceată; droaie.

LÍPCĂ *adv. pop., fam.*: ♦ **A şedea ~,** a sta mult şi nemişcat, incomodând alte persoane. ♦ **A se ţine ~ de cineva,** a se ţine scai de cineva.

LIPÍCI ~uri *n.* 1) Substanţă care serveşte la lipit (mai ales hârtia). 2) Grup de plante erbacee, care secretă o substanţă lipicioasă. 3) *fig.* Calitate prin care o persoană încântă sau seduce alte persoane. ♦ **Cu ~** , care farmecă. **O fată cu ~.**

LIPSCÁN ~i *m. arh.* Negustor de mărfuri aduse din Lipsea (Leipzig).

LÍR//Ă I ~e 1) Instrument muzical din antichitate, cu coarde fixate pe o cutie de rezonanţă şi pe două braţe în formă de coarne, servind la acompanierea recitalurilor de poeme. 2) *fig.* Simbol al poeziei lirice; talent poetic. 3) *teh.*: ~ **de dilataţie,** dispozitiv semicircular, care se introduce într-o conductă, prin care curge un fluid fierbinte, pentru a-i permite fluidului de a se dilata liber.

LÍR//Ă II ~e *f.* Unitate monetară a unor ţări, în trecut şi în prezent. ~ **italiană**. ♦ ~ **sterlină,** unitate monetară din Marea Britanie.

LITERÁL ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* 1) *şi adverbial* Care este reprodus în strictă conformitate cu textul original; transpus literă cu literă sau cuvânt cu cuvânt; textual. **Traducere ~ă. ♦ Sens ~,** sensul direct al unui cuvânt sau al unei expresii**.** 2) *mat.* (*despre expresii sau mărimi*) Care este reprezentat prin litere; notat literă cu literă.

LITERALMÉNTE *adv.* În mod literal; în sensul strict al cuvântului. **A înţelege ceva ~.**

LITERÁR ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* Care ţine de literatură; propriu literaturii. **Concurs ~. Proces ~. ♦ Limbă ~ă,** forma cea mai elaborată a unei limbi naţionale, prelucrată de scriitori, de publicişti şi de oameni de ştiinţă şi constituind o sinteză a posibilităţilor de exprimare ale întregului popor.

LITERÁ//T ~ţi *m.* Specialist în teoria, istoria literaturii.

LITERATÓR ~i *m. v.* **LITERAT**.

LITIGI//ÓS ~oásă (**~óşi**, **~oáse**) *adj.* Care provoacă un litigiu; cu caracter de litigiu.

LITIGÍ//U ~i *n. jur.* Conflict (între persoane, instituţii, state etc.) care poate constitui obiect de dezbatere într-un proces.

LITORÁL I ~uri *n.* Porţiune de teren aflat în zona de contact dintre apa mărilor sau a oceanelor şi uscat.

LITORÁL II ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* Care ţine de zona de contact dintre apa mărilor sau a oceanelor şi uscat; propriu malului mării sau oceanelor.

LITOSFÉRĂ *f.* Parte exterioară solidă a globului pământesc; scoarţă terestră.

LIVÍ//D ~dă (**~zi**, **~de**) *adj.* 1) (*despre faţa omului*) Care este foarte pal; de culoare vânătă. 2)

(*despre persoane*) Care are faţa palidă (de emoţie, de frig etc.); cu faţa vânătă. 3) *fig.* (*despre lumină*) Care este lipsit de intensitate; fără strălucire; palid.

LIVIDITÁTE *f.* 1) Aspect livid (al feţei). 2) Coloraţie violacee a pielii. ~ **cadaverică**.

A LIVRÁ livréz *tranz.* (*mărfuri*, *materiale*, *provizii* etc.) A da în posesiune în mod sistematic (în baza unor înţelegeri prealabile); a furniza.

LIVR//EÁ ~éle *f.* Uniformă prevăzută cu galoane şi fireturi, purtată de uşieri, ospătari şi lachei.

LIVR//ÉSC ~éscă (**~éşti**) *adj.* 1) Care se reduce numai la cunoştinţele aflate din cărţi; întemeiat numai pe informaţia din cărţi. **Cunoaştere ~escă**. 2) (*despre unităţi de limbă*) Care are circulaţie numai în cărţi şi în limbajul oamenilor instruiţi; caracteristic limbajului cărturăresc şi persoanelor culte.

LIVRÉT ~e *n.* Document eliberat supuşilor militari, care indică situaţia militară şi datele necesare referitoare la deţinător. ♦ ~ **de economii,** document eliberat de casele de economii, în care se notează operaţiile de depunere şi de decontare a banilor.

LIZÍBIL ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* (*despre scris*, *texte* etc.) Care se poate citi uşor; citeţ.|

LIZIÉR//Ă ~e *f.* 1) Margine a unei păduri. 2) Garnitură de stofă sau de mătase, aplicată la cusăturile sau la îndoiturile unui obiect vestimentar. 3) Margine care limitează în lungime stofa şi pe care este imprimată denumirea fabricii şi calitatea stofei.

LOCÁL I ~uri *n.* 1) Clădire sau încăpere cu destinaţie publică. ~ **al universităţii**. 2) Sală unde se serveşte publicului mâncare şi băutură. **A merge într-un ~ pentru a lua cina.**

LOCÁL II ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* 1) Care ţine de un anumit loc; caracteristic pentru locul dat. **Vreme ~ă**. 2) *med.* Care afectează numai un anumit loc al corpului; cu acţiune numai asupra unei părţi a organismului. **Anestezie ~ă**. **Tratament ~**.

LOCALIT//ÁTE ~ăţi *f.* Aşezare omenească; loc de trai.

A LOCALIZÁ localizéz *tranz.* 1) A face să se localizeze. 2) (*acţiuni*, *evenimente*, *fenomene* etc.) A determina în spaţiu sau în timp. 3) (*opere literare*) A înzestra cu un colorit local. 4) *med.* (*afecţiuni interne*) A detecta prin stabilirea locului situării.

A SE LOCALIZÁ se localizează *intranz.* 1) A se stabili într-un anumit loc sau într-un spaţiu. **Durerea s-a ~at în plămâni**. 2) A se limita la un teritoriu redus de răspândire; a căpăta o arie de răspândire restrânsă; a deveni local. **Incendiul s-a ~at**. **Epidemia s-a ~at**. 3) A căpăta proporţii reduse; a obţine caracter local. **Conflictul s-a ~at**.

LOCÁŞ ~uri *n.* Încăpere de locuit; locuinţă. ♦ ~ **sfânt** (*sau* **dumnezeiesc**), biserică sau mănăstire.

LOCATÁR ~i *m.* Persoană care închiriază o casă sau un apartament; chiriaş.

LOCATÍV I ~e *n.* *lingv.*, *gram.* Caz al complementului circumstanţial de loc.

LOCATÍV II ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* Care ţine de casele de locuit; propriu caselor de închiriat. **Spaţiu ~.**

LOCÁŢI//E ~i *f.* 1) Situaţie de luare de dare în chirie; închiriere. 2) Sumă plătită la intervale regulate pentru închirierea unui apartament sau a unui obiect; taxă, de închiriere. 3) *fur.* Contract de închiriere.

LÓCO *adv.* (*despre destinaţia unei scrisori sau a unui colet poştal*) În aceeaşi localitate cu expeditorul.

LOCOMOBÍL ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* Care se poate mişca pentru a-şi schimba locul; cu proprietatea de a se mişca din loc.

LOCOMOBÍL//Ă ~e *f.* Maşină cu aburi sau cu motor de explozie, montat pe roţi, care se poate

deplasa dintr-un loc în altul pentru a pune în funcţiune alte maşini (industriale sau agricole).

LOCOMOTÍV//Ă ~e *f.* Vehicul motor de cale ferată (cu sursă de energie proprie sau străină), care serveşte la remorcarea sau la deplasarea vagoanelor.

LOCOMOT//ÓR ~oáre (**~óri**, **~oáre**) *adj.* Care ţine de locomoţie; caracteristic pentru locomoţie. **Aparat ~.**

LOCOMÓŢIE *f.* 1) Mişcare dintr-un loc în altul. **Mijloc de ~e.** 2) Funcţie a organismelor vii, mai ales a animalelor, care asigură deplasarea lor în spaţiu. **A avea capacitatea de ~e.**

LOCŢIITÓR ~i *m.* Persoană care ţine provizoriu locul unui titular într-o funcţie sau care îndeplineşte o parte din sarcinile acestuia.

LOCUŢIÚN//E ~i *f.* Îmbinare de cuvinte formând un tot unitar din punct de vedere semantic şi sintactic.

LÓGIC ~ă (**~i**, **~e**) *adj. şi adverbial* Care este în conformitate cu cerinţele logicii; potrivit cu regulile raţiunii; raţional. **Un răspuns ~.**

LÓGICĂ *f.* 1) Ştiinţă care se ocupă de studierea formelor şi legilor fundamentale ale gândirii. 2) Manual în care sunt expuse elementele de bază ale acestei ştiinţe. 3) Modalitate de a gândi; fel de a raţiona. **A avea o logică originală.** 4) Raţiune coerentă, consecventă şi temeinică. 5) Temei firesc al unei acţiuni; raţiune; motiv. **Logica lucrurilor.**

LOGÓDN//Ă ~e *f.* 1) Ceremonie prin care un tânăr şi o tânără se angajează solemn să se căsătorească, făcând schimb de verighete. 2) Promisiune solemnă făcută de logodnici. 3) Petrecere organizată cu acest prilej. 4) Perioadă cuprinsă între această ceremonie şi nuntă.

LOGÓDNIC ~i *m.* Persoană care s-a logodit; tânăr care s-a legat prin logodnă cu o tânără.

LOGÓDNIC//Ă ~e *f.* (*feminin de la* **logodnic**) *v.* **LOGODNIC**.

LOGÓF//ĂT ~eţi *m. ist.* 1) (*în Moldova medievală; folosit şi ca titlu pe lângă numele respectiv*) Boier cu funcţia de preşedinte al divanului, care avea în grija sa pecetea domnească şi întocmirea hrisoavelor domneşti. 2) Şef al cancelariei domneşti. 3) *înv.* Slujbaş într-o cancelarie, însărcinat cu copierea şi întocmirea actelor; copist; grămătic; pisar; scrib. 4) Supraveghetor al slugilor de la o curte domnească sau boierească; vătaf.

LOIÁL ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* (*despre persoane şi manifestările lor*) Care respectă fidel angajamentele luate; caracterizat prin onestitate şi probitate; leal. **A fi ~ statului. Atitudine ~ă.**

LOIALIT//ÁTE ~ăţi *f.* Caracter loial; lealitate.

LÓJ//Ă ~e *f.* 1) Compartiment dintr-o sală de spectacole, separat de celelalte printr-un perete foarte subţire, având locuri numai pentru câteva persoane. 2) *bot.* Cavitate a florii unei plante, în care se află ovulele sau polenul. 3) *bot.* Cavitate în fructul unei plante, unde se află seminţele.

LOMBÁRD ~uri *n.* 1) Împrumut de bani cu garanţie constituită din hârtii sau obiecte, depuse în calitate de gaj. 2) Instituţie de credit. care acordă un astfel de împrumut.

LONGEVÍV I ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* Care trăieşte mult; caracterizat prin viaţă lungă. **Om ~. Plantă ~ă.**

LONGEVÍV II ~i *m.* Persoană care trăieşte mult.

LONGEVIT//ÁTE ~ăţi *f.* 1) Durată lungă a vieţii; viaţă lungă. 2) Durată a vieţii în genere.

LONGER//ÓN ~oáne *n. teh.* 1) Grinda longitudinală, de metal sau de lemn, din osatura unei maşini sau a unui agregat, care sporeşte rigiditatea şi rezistenţa acestora. 2) Bară metalică principală din aripa avionului.

LONGITUDINÁL ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* Care ţine de longitudine; aşezat în lungime.

LONGITÚDIN//E ~i *f.* 1) Coordonată sferică a unui punct de pe suprafaţa terestră. 2) Distanţă

unghiulară, măsurată în grade pe ecuator dintre meridianul ce trece prin punctul dat al suprafeţei terestre şi meridianul zero.

LORD lórzi *m*. (*în Anglia*) 1) Proprietar feudal cu domenii funciare mari. 2) Titlu nobiliar transmis prin ereditate sau conferit de monarh. 3) Persoană care poartă acest titlu nobiliar. 4) Membru al camerei superioare în parlament.

LÓRI *m*. *zool.* Mamifer nocturn din subordinul lemurianilor, cu corpul subţire şi lung, fără coadă, care trăieşte în India şi Ceilon şi se hrăneşte mai ales cu fructe şi seminţe.

LORNIÉT//Ă ~e *f.* Binoclu mic, folosit la vizionarea spectacolelor.

LORNI//ÓN ~oáne *n*. 1) Ansamblu constituit din două lentile care se fixează pe nas cu ajutorul unui resort şi care apropie majorând imaginea. 2) *v*. **LORNIETĂ**.

LÓTR//U ~i *m*. *pop*. *reg.* 1) Persoană care fură şi ucide. 2) *fig., depr.* Fiinţă şmecheră şi poznaşă.

LÓTU//S ~şi *m*. *bot.* Plantă tropicală cu flori mari, plăcut mirositoare, albastre, trandafirii sau albe, crescând la suprafaţa apelor stătătoare.

LOZINCÁR//D ~dă (**~zi**, **~de**) *adj.* Care este exprimat în termini de lozincă (fără a pătrunde în esenţă); cu caracter de lozincă. **Discurs ~.**

LOZÍNC//Ă ~i *f.* 1) Adresare care exprimă într-o formă clară şi laconică o idee călăuzitoare sau o cerinţă politică. 2) Placardă ce conţine o astfel de adresare.

LÚBRIC ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* (*despre persoane şi manifestările lor*) 1) Care manifestă exces de senzualitate brutală; înclinat în permanenţă spre senzualitate. 2) Care provoacă senzualitate; cu proprietatea de a excita plăcerile senzuale.

LUBRIFIÁN//T I ~tă (**~ţi**, **~te**) *adj.* Care lubrifiază; cu proprietatea de a lubrifia. **Materie ~tă**.

LUBRIFIÁN//T II ~ţi *m*. Material, mai ales de origine organică, cu proprietatea de a lubrifia suprafeţele de contact a două piese în procesul de funcţionare a acestora sau în cel de fabricare a semiproduselor.

LUCÁRN//Ă ~e *f.* 1) Fereastră mică în acoperişul unei case, care serveşte la iluminarea şi aerisirea încăperilor aflate la nivelul podului; lucernariu. 2) Ferestruică prin care se poate privi în exterior.

LUCEÁFĂR lucéferi *m*. 1) Nume popular al unor stele foarte strălucitoare (în special, planeta Venus). 2) *fig*. Personalitate cu calităţi deosebite într-un anumit domeniu de activitate spirituală.

LUCÍ//D ~dă (**~zi**, **~de**) *adj.* (*despre persoane*) Care înţelege şi exprimă clar realitatea; cu mintea clară.

LUC//ÓARE ~óri *f.* 1) *arh.* Radiaţie electromagnetică, emisă de unele corpuri luminiscente sau incandescente, care, acţionând asupra retinei ochiului, permite ca lumea înconjurătoare să fie vizibilă; lumină. 2) *fig*. Sursă care luminează spiritul.

LUCRATÍV ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* Care aduce câştig; aducător de profit; rentabil. **Întreprindere ~ă**. **Ocupaţie ~ă**.

LUDOVÍC ~i *m*. *înv*. Monedă de aur franceză (pusă în circulaţie de Ludovic al XIII-lea).

LUGÚBR//U ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* 1) Care este semn al morţii; prevestitor de moarte. **Glas ~**. 2) *fig.* Care inspiră tristeţe profundă; în stare să provoace o tristeţe sumbră. **Versuri ~e.**

LÚJER ~i *m*. 1) *bot.* Tulpină sau porţiune de tulpină (a unei plante erbacee). 2) Ramură tânără de 1-2 ani (a unei plante lemnoase).

LÚMEN I ~i *m*. *fiz.* Unitate de măsură a intensităţii fluxului luminos, corespunzând fluxului luminos emis dintr-un unghi solid de un steradian de o sursă de lumină punctiformă cu o intensitate de o candelă.

LÚMEN II ~i *n*. *anatom.* Canal în interiorul unui organ anatomic (intestin, vas sangvin) sau al unor fibre textile sau plante (vase liberiene şi vase lemnoase).

LUM//ÉSC ~eáscă (**~éşti**) *adj.* 1) Care ţine de lume; propriu lumii; de lume. **Moravuri ~eşti.** 2) Care desfată simţurile; privitor la satisfacerea necesităţilor sexuale; trupesc; senzual. **Plăceri ~eşti.** 3) Care nu ţine de biserică; independent de toate confesiunile religioase; nebisericesc; laic. **Poezie ~ească**.

LUMINISCÉN//T ~tă (**~ţi**, **~te**) *adj.* Care produce luminiscenţă; cu proprietatea de a emite raze luminoase reci. **Piatră ~tă. Substanţă ~tă. Sursă ~tă.**

LUMINISCÉNŢĂ *f*. Proprietate a unor corpuri lipsite de incandescenţă de a emite raze luminoase la temperaturi scăzute.

LUMINÍŞ ~uri *n*. 1) Teren fără arbori (acoperit cu iarbă şi flori) într-o pădure; poiană; colnic. **Am ieşit la ~.** 2) Porţiune de cer senin.

LUNÁTIC I ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* 1) (*despre persoane*) Care este bolnav de somnambulism; suferind de somnambulism; somnambul; noctambul. 2) (*despre somn*, *comportare*, *acţiuni*) Care ţine de somnambulism; propriu somnambulismului; de somnambul; somnambulic. 3) *fig.* (*despre persoane*) Care are idei şi comportări ciudate; cu idei şi purtări bizare. 4) (*despre persoane*) Care au apărut pe lume în aceeaşi lună; născuţi într-o lună.

LUNÁTIC II ~i *m*. Persoană care suferă de somnambulism; somnambul; noctambul.

LUNÁTIC//Ă ~e *f*. (*feminin de la* **lunatic I**) *v*. **LUNATIC I**.

LÚNC//Ă ~i *f*. 1) *geomorf.* Porţiune de teren situată de-a lungul unei ape curgătoare şi caracterizată printr-o vegetaţie specifică. 2) Pădurice situată pe malul unei ape curgătoare; zăvoi.

LUNETÍ//ST ~şti *m*. *milit.* Trăgător specializat în folosirea armei cu lunetă.

LUNÉT//Ă ~e *f*. Instrument optic compus din mai multe lentile şi servind la mărirea dimensiunilor obiectelor îndepărtate.

LUNOMOBÍL ~e *n*. Vehicul autopropulsat, folosit pentru explorarea Lunii.

LUNONAÚ//T ~ţi *m*. Explorator al Lunii.

LUPÁN I ~i *m*. Pui de lupi.

LUPÁN II ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* Care este de culoarea blănii de lup.

LÚP//Ă ~e *f*. Instrument optic constând dintr-o lentilă convexă care formează imagini vizuale mărite ale obiectelor cercetate.

LUTERÁN I ~ă (**~i**, **~e**) *adj. rel.* Care ţine de luteranism; propriu luteranismului.

LUTERÁN II ~i *m*. *rel.* Adept al luteranismului.

LUTERANÍSM *n*. *rel.* Protestantism german întemeiat de Martin Luther, care punea accentul pe credinţă, dar nu pe cultul religios şi care a fost supus simplificării din acest motiv.

LUX lúcşi *m*. *fiz.* Unitate de măsură a iluminării, echivalând cu iluminarea unei suprafeţe care primeşte un flux de lumină de un lumen, repartizat uniform pe un metru pătrat.

A LUXÁ luxéz *tranz*. *med.* (*mâini*, *picioare*, *degete* etc.) A scoate din articulaţie; a scrânti.

LUXÁŢI//E ~i *f*. *med.* 1) Traumatism constând în deplasarea unui os din articulaţie; scrântitură. 2) Loc luxat; scrântitură.

LUXMÉTR//U ~e *n*. Instrument fotometric pentru măsurarea iluminării.

LUX//ÓS ~oásă (**~óşi**, **~oáse**) *adj.* 1) Care se impune prin lux; caracterizat prin lux; plin de lux; somptuos; fastuos. **Trai ~os. Vilă ~oasă. Ţinută vestimentară ~oasă.** 2) (*despre persoane*) Care are lux; îmbrăcat cu lux.

LUXURIÁN//T ~tă (**~ţi**, **~te**) *adj.* 1) (*despre*

vegetaţie) Care este foarte luxos; caracterizat prin dezvoltare şi abundenţă remarcabilă. 2) *fig*. Care se impune prin bogăţie şi vigoare; caracterizat prin varietate şi forţă. **Imaginaţie ~tă**. **Stil ~**.

M

MACÁBR//U ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* 1) Care evocă moartea sau morţii; referitor la moarte său la morţi. ♦ **Dans ~,** reprezentare alegorică a morţii, care antrenează într-un cerc comun toţi morţii. 2) *fig.* Care provoacă groază; în stare să îngrozească; îngrozitor; înfricoşător; înspăimântător; înfiorător; sinistru. **Tablou ~.**

MACADÁM ~uri *n*. *constr.* Pavaj rutier format din piatră măruntă, îndesată cu compresorul (şi impregnată, de regulă, cu gudron sau cu alt material de legătură).

MACAGÍ//U ~i *m*. Muncitor feroviar specializat în manevrarea macazurilor; acar.

MACARÁ ~le *f*. Sistem tehnic construit pe principiul scripeţilor, care serveşte la ridicarea şi deplasarea greutăţilor mari pe distanţe mici.

MACARAGÍ//U ~i *m*. Muncitor care manipulează o macara.

MACÁT ~uri *n*. Cuvertură sau covor subţire, de lână sau de bumbac, cu desene, care se pune pe perete.

MACÁZ ~uri *n*. Dispozitiv montat la locul de ramificare a unei linii de cale ferată sau de tramvai, care serveşte la trecerea vagoanelor de pe o linie pe alta; schimbător de cale; ac.

MACHÉT//Ă ~e *f*. 1) Model redus, care respectă fidel proporţia dimensiunilor şi aspectul exterior (al unui decor, a unei construcţii, a unui aparat sau a unei opere de artă). 2) *tipogr.* Text imprimat integral sau fragmentar al unei lucrări, care premerge tipărirea ei definitivă.

MACHIAVÉLIC ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* Care vădeşte abilitate, perfidie şi lipsă de scrupule în atingerea scopului urmărit; plin de viclenie şi perfidie în comportare. **Zâmbet ~.**

MACHIAVELÍSM *n*. 1) Concepţie politică aparţinând lui Machiavelli, conform căreia scopul scuză mijloacele, fapt care face dovada lipsei de scrupule în atingerea scopului urmărit. 2) *prin ext. fig.* Conduită machiavelică; comportare perfidă şi lipsită de scrupule.

MACROCÓSM ~uri *n*. Cosmos considerat ca lume în totalitatea ei, manifestată în diversele ei forme de existenţă şi infinită în timp şi spaţiu; univers.

MACULAT//ÓR ~oáre *n*. Caiet, de regulă, din hârtie de calitate inferioară, folosit de elevi şi de studenţi pentru a lua note la lecţie sau pentru a realiza o ciornă.

MACULATÚRĂ *f*. 1) Deşeu de hârtie obţinut din operaţiile de imprimare tipografică. 2) Hârtie scrisă sau tipărită, care şi-a pierdut importanţa, folosită în calitate de materie primă la fabricarea ambalajelor. 3) Hârtie de calitate inferioară, care serveşte pentru ambalaj. 4) *fig., depr.* Scriere lipsită de valoare artistică.

MADRIGÁL ~uri *n*. 1) *literat.* Poezie lirică de proporţii reduse, care exprimă sentimente delicate sau complemente galante (adresate unei femei). 2) *muz.* Compoziţie muzicală polifonică, de natură

lirică, de regulă fără acompaniament instrumental.

MAÉ//STRU ~ştri *m*. 1) Persoană care manifestă măiestrie (de obicei în dans, muzică, arte, sport) şi care instruieşte pe alţii în domeniul respectiv. 2) Persoană cu calităţi deosebite şi cu contribuţii valoroase într-un anumit domeniu (mai ales în arte), considerată, de regulă, model, creator de şcoală.

MAG mági *m*. 1) *arh., rel.* Preot antic la popoarele orientale. 2) Persoană care prezice viitorul (după poziţia aştrilor); astrolog. 3) *fig*. Om înţelept; persoană atotştiutoare; filozof. 4) Persoană care face vrăji; vrăjitor. 5) *rel*. Rege mitic (fiecare din cei trei) despre care se spune că ar fi venit din Orient la Bethleem, ca să se închine lui Isus Christos la naşterea lui. 6) *fig*. Persoană care duce sau aduce veşti; vestitor.

MAGAZÍ//E ~i *f*. 1) Construcţie specială sau încăpere în care se păstrează, în cantităţi mari, mărfuri sau diferite materiale; depozit. 2) Cutie metalică la armele de foc, în care se află cartuşele înainte de tragere. 3) *v*. **MAGAZIN I**.

MAGAZÍN I ~e *n*. Întreprindere comercială, în care mărfurile se păstrează, se expun şi se vând direct consumatorilor.

MAGAZÍN II ~e *n*. 1) Publicaţie periodică ilustrată, care apare lunar, bilunar sau trimestrial, tratând subiecte diverse; revistă. **~ istoric.** 2) Emisiune periodică radiodifuzată sau televizată cu un anumit subiect. **~ sportiv**.

MAGAZINÉR ~i *m*. Persoană responsabilă de păstrarea şi eliberarea lucrurilor depozitate într-o magazie.

MAGAZINÉR//Ă ~e *f*. (*feminin de la* **magaziner**). *v*. **MAGAZINER**.

MAGHIÁR I ~ă (**~i**, **~e**) *adj*. Care aparţine Ungariei sau populaţiei ei; din Ungaria; unguresc.

MAGHIÁR II ~i *m*. Persoană care face parte din populaţia de bază a Ungariei; ungur.

MAGHIÁR//Ă ~e *f*. (*feminin de la* **maghiar II**). *v*. **MAGHIAR II**.

MAGHIÁRĂ II *f*. Limbă vorbită de maghiari; ungară.

MAGHIARÍSM ~e *n*. *lingv.* Element de limbă împrumutat din limba maghiară de altă limbă (şi încă neadaptat la sistemul limbii care l-a preluat).

MAGHÉRNIŢ//Ă ~e *f*. 1) Casă mică, dărăpănată şi sărăcăcioasă; construcţie primitivă. 2) Prăvălioară sărăcăcioasă. 3) *înv*. Bucătărie la o mănăstire.

MÁGIC ~ă (**~i**, **~e**) *adj*. 1) Care ţine de magie; referitor la magie. **Baghetă ~ă.** 2) *fig*. Care influenţează în mod extraordinar; cu proprietatea de a exercita o influenţă foarte puternică. **Efect ~**.

MAGÍ//E ~i *f*. 1) Ansamblu de procedee oculte, cu ajutorul cărora unele persoane încearcă să producă fenomene inexplicabile, care contravin legilor naturii. 2) *fig*. Influenţă puternică, inexplicabilă, pe care o exercită arta sau natura asupra omului. 3) Ocupaţie de magician.

MAGISTRÁL ~ă (**~i**, **~e**) *adj*. 1) Care ţine de magistru sau de maestru; propriu magistrului sau maestrului; de maestru. 2) Care corespunde absolut tuturor cerinţelor; lipsit de defecte; desăvârşit; perfect. **O teză de doctorat ~ă. Un proiect ~.** 3) (*despre conducte*, *căi de comunicaţie* etc.) Care este cel mai important; de importanţă mare; principal.

MAGISTRÁL//Ă ~e *f*. Arteră de circulaţie rutieră sau feroviară de mare importanţă.

MAGÍ//STRU ~ştri *m*. 1) *livr., înv.* Profesor cu cultură aleasă; dascăl cu cunoştinţe vaste. 2) *ed.* Grad conferit la sfârşitul ciclului de studii superioare la masterat. 3) Persoană care deţine acest grad.

MAGIÚN *n*. *gastronom.* Produs alimentar sub formă de pastă dulce, obţinută prin fierberea îndelungată a prunelor (sau a altor fructe).

MAGMÁTIC ~ă (**~i**, **~e**) *adj*. Care ţine de magmă;

propriu magmei; de magmă. **Lavă ~ă**. **Proces ~**.

MÁGM//Ă ~e *f.* Masă minerală incandescentă, fluidă sau vâscoasă, aflată în interiorul scoarţei terestre şi formată din silicaţi cu un anumit conţinut de vapori de apă şi de gaze, care, ca urmare a cutremurelor de pământ şi a erupţiilor vulcanice, iese la suprafaţă şi, solidificându-se, formează rocile eruptive.

MAGNÁ//T ~ţi *m.* 1) *înv., ist.* Proprietar de mari latifundii din Polonia şi Ungaria medievală. 2) Capitalist bogat şi cu mare influenţă. **Acesta este un ~ al petrolului.** 3) *fig.* Persoană bogată şi influentă, care deţine o funcţie înaltă sau un loc de frunte. **Un ~ literar**.

MAGNÉ//T ~ţi *n.* Corp de fier sau cu compuşi ai fierului în componenţă, cu proprietatea de a atrage fierul şi alte câteva metale şi de a acţiona asupra acestora, precum şi asupra conductoarelor străbătute de curent electric, transmiţându-le calitatea de a atrage fierul.

MAGNÉTIC ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* 1) (*despre forţe*, *fenomene*) Care ţine de magnet sau de magnetism; cu proprietăţi de magnet sau de magnetism. 2) (*despre corpuri*) Care poate fi magnetizat; în stare să fie magnetizat. 3) *fig.* Care atrage în mod irezistibil; în stare să influenţeze foarte puternic. **Un roman ~.**

MAGNETIZÁN//T ~tă (**~ţi**, **~te**) *adj.* 1) (*despre câmpuri magnetice*) Care magnetizează; cu proprietatea de a magnetiza. 2) (*despre dispozitive*) Care produce un câmp magnetic; în stare să producă un câmp magnetic. 3) *fig.* Care produce impresie foarte puternică; fascinant; hipnotizant.

MAGNÉZIC ~ă (**~i**, **~e**) *adj. chim.* (*despre compuşi chimici*) Care conţine magneziu; cu magneziu în componenţă.

MAGNÉZIE *f. chim.* Oxid sau hidroxid de magneziu, sub formă de pudră albă, folosit în medicină în calitate de laxativ şi în industrie la fabricarea cărămizii refractare.

MAGNEZÍT *n. chim.* Silicat de magneziu de culoare albă-gălbuie sau brună, cu luciu sticlos, solubil în acizi, folosit în industria materialelor de construcţie.

MAGNÉZIU *n. chim.* Metal solid, de culoare albă-argintie, uşor maleabil, ductil şi fuzibil, care arde în aer, producând lumină puternică şi eliminând magnezie şi care este folosit, mai ales, la fabricarea aliajelor uşoare, în pirotehnică, în fotografie şi în metalurgia nichelului.

MAGNÍFIC ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* 1) Care impresionează prin perfecţiunea calităţilor; cu calităţi perfecte; superb; splendid. 2) (*cu valoare de superlativ*) Care se impune prin calităţi extraordinare; foarte frumos. **Peisaj ~.**

MAGNÓLI//E ~i *f. bot.* Arbore exotic, originar din Asia şi America, cu frunze strălucitoare, alterne, cu flori mari, albe, roz sau violete, foarte mirositoare, cultivat ca plantă decorativă pentru eleganţa sa.

MAHARADJÁH ~i *m.* Prinţ indian.

MÁHĂR ~i *m.* 1) *fam.* Persoană puternică şi influentă în lumea interlopă. 2) *arg.* Persoană aflată într-un post sau într-o funcţie în raport cu cele din subordinea sa; şef. **Mare ~.**

MAHMÚR ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* 1) Care este încă buimac de beţie sau de somn; în stare de indispoziţie provocată de beţie sau de nesomn. 2) *fig.* Care se află într-o stare de indispoziţie sufletească; lipsit de bună dispoziţie; posomorât; supărat.

MAHOMEDÁN I ~ă (**~i**, **~e**) *adj. rel.* 1) Care ţine de mahomedanism; propriu mahomedanismului; musulman; islamic. 2) Care profesează mahomedanismul; din credinţa lui Mahomed; musulman.

MAHOMEDÁN II ~i *m. rel.* Adept al

mahomedanismului; musulman.

MAHOMEDÁN//Ă ~e *f. rel.* (*feminin de la* **mahomedan II**) *v.* **MAHOMEDAN II**.

MAHOMEDANÍSM *n. rel.* Religie monoteistă fondată de Mahomed în sec. VII şi profesată de unele popoare orientale; islamism.

MAHÓN ~i *m.* 1) *bot.* Specie de arbore tropical, care creşte în America, cu lemn de culoare brună-roşietică, foarte rezistent şi înalt apreciat la fabricarea mobilei fine. 2) Lemn al acestei specii de arbori.

MAHONÍ//U ~e (**~i**, **~e**) *adj.* Care este de culoarea lemnului de mahon; brun-roşcat. **A avea părul ~.**

MAIDÁN ~e *n.* Loc viran în interiorul sau la marginea unei localităţi, unde se joacă copiii, folosit în trecut şi ca loc de desfacere a mărfurilor.

MAIEST//ÁTE ~ăţi *f.* 1) Caracter maiestuos; aspect măreţ şi solemn care provoacă admiraţie. 2) Conducător suprem şi unic al unui stat (rege, împărat, ţar, sultan etc.); monarh; suveran.

MAIESTU//ÓS I ~oásă (**~óşi**, **~oáse**) *adj.* Care impresionează prin caracterul său măreţ; impunător; grandios; falnic. **Imn ~.**

MAIESTUÓS II *adv.* 1) Cu măreţie. 2) Cu gravitate (exagerată); cu importanţă (forţată).

MAIONÉZ//Ă ~e *f. gastronom.* Preparat culinar sub formă de sos rece, consistent, obţinut din gălbenuş de ou bătut cu untdelemn, suc de lămâie (sau oţet) şi muştar, folosit în calitate de condiment.

MAIÓU ~ri *n.* Articol de lenjerie (cu sau fără mâneci), care se îmbracă direct pe corp, acoperind partea superioară a acestuia.

MAJÓR ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* 1) (*despre persoane*) Care a atins vârsta când poate beneficia de drepturi civile şi politice depline; ajuns la vârsta majoratului. **A fi deja ~.** 2) Care se caracterizează prin importanţă deosebită; foarte important. **De interes ~.**

A MAJORÁ majoréz *tranz.* (*preţuri*, *tarifari*, *taxe*, *lefuri* etc.) A face să fie mai mare (în număr, volum, cantitate, intensitate etc.); a mări; a spori. **~ producţia**. **~ salariile bugetarilor.**

MAJORÁT *n.* 1) Vârstă începând cu care o persoană beneficiază de toate drepturile civice şi politice, devenind totodată responsabilă de acţiunile sale în faţa legii. **A atinge ~ul.** 2) Situaţie a unei persoane majore. **A fi la ~.**

MAJORDÓM ~i *m.* 1) *înv., ist.* (*în Franţa medievală*) Persoană responsabilă de administrarea domeniilor sau a palatului regal sau princiar. 2) *prin ext.* Şef al personalului de serviciu din casele nobililor şi ale marilor bogătaşi.

MAJORITÁR ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* Care reprezintă majoritatea; care ţine de majoritate; propriu majorităţii. **Fracţiune parlamentară ~ă.**

MAJORIT//ÁTE ~ăţi *f.* Parte sau număr dintr-o colectivitate; ansamblu ce reprezintă numărul cel mai mare dintr-o colectivitate. **~e covârşitoare.**

MAJÚSCUL//Ă ~e *f.* Literă mare; literă capitală; literă verzală. **A scrie cu ~e.**

MALEÁBIL ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* 1) (*despre metale*) Care poate fi prelucrat în foi subţiri; susceptibil de a fi întins în foi subţiri. 2) (*despre unele materiale*) Care poate fi modelat cu facilitate; în stare să fie prelucrat uşor. 3) (*despre persoane*) Care se adaptează cu multă uşurinţă; uşor adaptabil.

MALÍŢIE *f.* 1) Înclinare spre rău; stare de spirit constând în plăcerea de a face rău; răutate. **A avea ~e.** 2) Acţiune sau faptă răutăcioasă.

MALIŢI//ÓS ~oásă (**~óşi**, **~oáse**) *adj.* (*despre persoane şi manifestările lor*) Care posedă maliţie; înclinat spre rău; caustic; răutăcios. **Zâmbet ~os**.

A MALTRATÁ maltratéz *tranz.* (*fiinţe*) 1) A trata cu brutalitate. **~ un copil.** 2) A chinui, producând dureri fizice sau morale.

MAMELÚC ~i *m.* 1) *arh., ist.* Soldat de cavalerie, care făcea parte din corpul de gardă al sultanilor

egipteni. 2) Soldat care face parte din escadronul gărzii imperiale franceze. 3) *fig., peior.* Persoană lipsită de individualitate; om fără păreri proprii.

MAMÚ//T ~ţi *m*. Elefant gigantic, cu păr lung şi cu fildeşii foarte dezvoltaţi, care a trăit în epoca glaciară.

MANAGÉR ~i *m*.1) Specialist în management. **~ al unui proiect.** 2) Persoană care însoţeşte la competiţii un sportiv sau o echipă sportivă, fiind responsabilă de probleme financiare şi organizatorice.

MÁNĂ *f*. 1) *bot.* Lichen comestibil, care creşte pe stânci în formă de mici ghemuri cenuşii (în Asia şi în Nordul Africii). 2) *prin ext.* Pâine făcută din această plantă. 3) Boală infecţioasă a plantelor, provocată de unele ciuperci parazite. 4) *meteor.* Ploaie pe vreme însorită de vară, care dăunează plantelor. 5) Daună provocată plantelor imediat după ploaie de soarele prea fierbinte. 6) *fig*. Lapte al unor animale mulgătoare, folosit în alimentaţie; frupt. 7) *fig*. Cantitate mare, care depăşeşte necesităţile; abundenţă.

MANDARÍN I ~i *m*. *înv., ist.* Funcţionar public din ierarhia superioară a Chinei feudale.

MANDARÍN II ~i *m*. *bot.* Arbust fructifer exotic, cu fructe sferice comestibile, de culoare galbenă-roşietică, mai mici decât portocalele.

MANDARÍN//Ă ~e *f*. Fruct al mandarinului.

MANDÁT ~i *n*. 1) Misiune acordată unei persoane de o altă persoană de a acţiona în numele ei. 2) Document care certifică o astfel de misiune. 3) Funcţiune deţinută de un membru ales prin vot. **~ de deputat parlamentar**.

MANDATÁR ~i *m*. Persoană căreia i s-a conferit un mandat; deţinător al unui mandat.

MANECHÍN I ~e *n*. Figură confecţionată din diverse materiale (lemn, ceară, plastic etc.), care reprezintă corpul omenesc sau o parte a lui şi este folosită ca model în sculptură şi pictură sau ca formă-suport pentru probarea şi expunerea hainelor.

MANECHÍN II ~i *m*. 1) Persoană care prezintă într-o casă de mode noile modele de îmbrăcăminte; faţă publicitară; model. 2) *fig*., *peior.* Persoană lipsită de caracter, influenţabilă şi condusă uşor.

MANÉJ ~uri *n*. 1) Loc special amenajat, folosit pentru dresarea cailor sau pentru antrenamente la călărie. 2) Arenă de circ, unde evoluează animalele dresate. 3) *prin ext.* Ansamblu de exerciţii folosite la dresarea sau antrenarea cailor. 4) Instalaţie constituită dintr-un arbore vertical şi o prăjină orizontală, la care se înhamă un cal pentru a pune în mişcare o maşină agricolă. 5) *fig*. Comportament abil şi artificios, folosit pentru a atinge un scop anumit.

MANÉT//Ă ~e *f*. *teh.* Pârghie mică, folosită la declanşarea, oprirea şi manevrarea manuală a unui mecanism sau a unei instalaţii.

MANÉVR//Ă ~e *f*. 1) *mai ales la pl*. *milit.* Deplasare a trupelor, susţinută de regruparea organizată şi rapidă a acestora în timpul operaţiilor militare, pentru a ataca inamicul pe neaşteptate sau pentru a le reorganiza în urma unui insucces. 2) *prin ext.* Ansamblu de exerciţii tactice, prevăzut pentru instruirea militară a trupelor în condiţii asemănătoare cu cele de luptă. 3) Totalitate de operaţii necesare pentru constituirea sau desfacerea unei garnituri de tren. 4) Ansamblu de operaţii executate în vederea schimbării direcţiei de deplasare a unei nave, mai ales în timpul acostării sau ieşirii din port. 5) Parâmă folosită la fixarea şi mânuirea pânzelor şi a catargelor. 6) *fig*. Mijloc de a acţiona în vederea atingerii unui scop.

MANGÁL ~uri *n*. 1) Cărbune obţinut prin arderea lentă şi incompletă a lemnului în cuptoare speciale. 2) *prin ext.* Vas de metal, în care se aprind cărbuni, servind la încălzit în aer liber.

MANGÁN *n. chim.* Metal alb-cenuşiu, foarte dur şi foarte fărâmicios, care există în natură în stare de oxid şi este folosit în metalurgie la fabricarea unor aliaje.

MANÍ//E ~i *f.* 1) *med.* Stare patologică, caracterizată prin diverse tulburări mintale (exaltare euforică, instabilitate, expansibilitate, incoerenţă de idei şi de activitate motrice). 2) Tulburare a spiritului, manifestată prin prezenţa permanentă a unei idei fixe. 3) Obişnuinţă exagerată şi obsedantă; preocupare bizară.

MANIERÁ//T ~tă (~ţi, ~te) *adj.* (*despre persoane şi manifestările lor*) 1) Care se distinge prin purtare aleasă şi cuviincioasă; cu maniere frumoase. **Comportament ~.** 2) Care manifestă afecţiune exagerată; lipsit de naturaleţe şi simplitate.

MANIÉR//Ă ~e *f.* 1) Mod personal şi obişnuit de a se purta; ţinută; comportare. 2) Comportament conform regulilor bunei cuviinţe; amabilitate; politeţe. 3) Mijloc de a acţiona în vederea atingerii unui anumit scop; mod de a proceda; modalitate; manoperă.

MANIFÉST I ~e *n.* 1) Declaraţie publică solemnă, prin care un guvern, o personalitate sau o grupare politică îşi expune programul său sau îşi justifică poziţia sa. 2) Expunere teoretică lansată de o mişcare literară. **~ul dadaiştilor. ~ul Pleiadei.**

MANIFÉ//ST II ~stă (~şti, ~ste) *adj.* 1) Care este declarat direct; prezentat fără ocolişuri; făţiş. **Refuz ~.** 2) Care se caracterizează prin existenţă evidentă; cu existenţă certă; indiscutabil. **În mod ~.**

A MANIFESTÁ I manifést *tranz.* 1) (*atitudini, intenţii, voinţă* etc.) A face cunoscut în mod manifest; a declara; a exprima; a revela. 2) A face să se manifeste; a exterioriza. **~ nemulţumire. ~ nerăbdare.**

A MANIFESTÁ II manifestéz *intranz.* A face manifestaţie (politică sau sindicală).

A SE MANIFESTÁ mă manifést *intranz.* 1) (*despre sentimente, calităţi, divergenţe* etc.) A căpăta expresie exterioară; a se exterioriza. 2) (*despre persoane*) A apărea (într-un anumit fel) în faţa unei colectivităţi. **~ în sens bun. ~ ca un mare iubitor de artă.**

MANIFESTÁN//T ~ţi *m.* Persoană care participă la o manifestaţie; demonstrant.

MANIFESTÁNT//Ă ~e *f.* (*feminin de la* **manifestant**) *v.* **MANIFESTANT**.

MANIFESTÁŢI//E ~i *f.* 1) Formă colectivă şi organizată de a manifesta solidaritatea sau protestul faţă de un eveniment de interes general. 2) Mulţime de oameni ieşită pe străzile unei localităţi pentru a-şi manifesta solidaritatea sau protestul în legătură cu un eveniment de interes general.

A MANIPULÁ manipuléz *tranz.* 1) *teh.* (*aparate, mecanisme*) A face să funcţioneze (cu mâna); a mânui; a manevra. 2) A aranja cu grijă (în vederea executării unor experienţe sau a unor operaţii tehnice, ştiinţifice, medicale etc.).

MANIPULÁN//T ~ţi *m.* Persoană care manipulează (un sistem tehnic, un aparat sau o maşină).

MANIPULÁNT//Ă ~e *f.* (*feminin de la* manipulant) *v.* **MANIPULANT**.

MANIPULÁŢI//E ~i *f.* Acţiune necinstită, făcută cu scopul de a înşela (pe cineva); şarlatanie; potlogărie; matrapazlâc; tripotaj.

MANÍŞ//CĂ ~te *f.* 1) Garnitură în formă de piepţi scrobiţi, care se aplică în partea din faţă a unei cămăşi bărbăteşti; plastron. 2) Garnitură detaşabilă din partea din faţă a unei bluze sau a unei rochii; plastron.

MANIVÉL//Ă ~e *f.* Pârghie curbată, care serveşte la imprimarea unei mişcări de rotaţie a unui mecanism.

MANOMETRÍE *f.* Tehnică de măsurare a

presiunii gazelor sau a vaporilor dintr-un spaţiu închis cu ajutorul manometrului.

MANOMÉTR//U ~e *n*. Instrument care serveşte la măsurarea presiunii fluidelor aflate în recipiente închise.

MANÓPER//Ă ~i *f*. 1) Muncă manuală, care este necesară pentru efectuarea unei lucrări. 2) Remuneraţie plătită pentru această muncă. 3) Mijloc de a acţiona în vederea atingerii unui anumit scop; manieră; modalitate; procedeu; manevră.

MANSÁRD//Ă ~e *f*. 1) Încăpere de locuit, situată direct sub acoperişul unei case. 2) Etaj aflat sub acoperiş.

MÁNŞ//Ă I ~e *f*. *teh.* Pârghie de comandă a unui avion.

MÁNŞ//Ă II ~e *f*. *sport* (*în motociclism*, *schi*, *tir* etc.) Etapă competiţională dintr-o probă.

MANŞÉT//Ă I ~e *f*. 1) Bandă fixă sau mobilă de pânză, aplicată în partea de jos a mânecii unei cămăşi sau bluze. 2) Margine răsfrântă în partea de jos a pantalonilor. 3) Piesă de cauciuc sau de piele în formă de inel sau de cilindru, care serveşte la etanşarea unor deschizături în instalaţiile tehnice.

MANŞÉT//Ă II ~e *f*. 1) Titlu cu caractere grase, imprimat pe prima pagină a unui ziar sau a unei publicaţii periodice, care anunţă o ştire importantă. 2) Text scurt folosit ca titlu generic pentru mai multe articole de ziar care tratează aceeaşi temă.

MANŞ//ÓN ~oáne *n*. 1) Accesoriu vestimentar feminin, confecţionat din blană sau din stofă, de formă cilindrică, deschis la ambele capete şi folosit pentru a proteja mâinile de frig. 2) Piesă cilindrică, care serveşte la îmbinarea a două ţevi sau cabluri. 3) Capăt lărgit al unei ţevi sau tub, care serveşte la îmbinarea acestora cu un alt tub sau cu altă ţeavă.

MANTÓU ~ri *n*. Palton sau pardesiu pentru femei.

MANUFACTÚR//Ă ~i *f*. 1) *econ. înv.* Formă de producţie capitalistă premergătoare marii industrii, caracterizată prin folosirea preponderentă a muncii manuale. 2) *prin restr.* Întreprindere industrială, unde predomină munca manuală. 3) Produs textil; ţesătură.

MAPAMÓND ~uri *n*. Hartă care reprezintă globul pământesc pe o suprafaţă plană; planiglob; planisferă.

MÁP//Ă ~e *f*. 1) Obiect de birou, confecţionat din carton, piele sau material plastic, în care se păstrează anumite hârtii sau documente. 2) Copertă de protecţie a unei cărţi. 3) Servietă plată cu mai multe deschizături.

MARABÚ *m*. 1) Pasăre mare cu penaj alb-cenuşiu, cu capul şi gâtul golaş, asemănătoare cu barza. 2) *prin restr.* Pană din coada acestei păsări, folosită ca podoabă.

MARAFÉT ~uri *n*. *adesea la pl., pop., fam.* 1) Dispoziţie de moment, neaşteptată şi stranie; macaz; moft; naz; toană; capriciu. 2) Obiect lipsit de valoare; fleac. 3) Podoabă pretenţioasă. 4) Capacitate de a lucra cu multă uşurinţă şi dexteritate; dibăcie; măiestrie; iscusinţă; pricepere.

A MARCÁ marchéz *tranz*. 1) A prevedea cu o marcă (pentru a putea deosebi sau recunoaşte); a evidenţia printr-un semn distinctiv; a însemna. 2) (*obiecte din metale preţioase*, *mărfuri industriale*) A înzestra cu un semn oficial (pentru a garanta calitatea şi autenticitatea). 3) (*terenuri*, *suprafeţe*) A indica printr-un jalon (stabilind limitele). 4) A indica printr-un semn; a scoate în evidenţă. ~ **greşelile**. 5) *sport* (*goluri*, *puncte* etc.) A trece la activul său ori al echipei sale; a înscrie. 6) *sport* (*jucători din echipa adversă*) A supraveghea îndeaproape, împiedicând să înscrie liber un gol. 7) A însemna prin sine; a fi un semn care permite a distinge sau a nota; a constitui; a reprezenta. 8) *fig*. A servi drept dovadă care adevereşte; a demonstra; a dovedi; a proba.

MARÉE *f.* Mişcare zilnică oscilatorie a apelor mărilor şi oceanelor, al căror nivel creşte şi descreşte alternativ ca urmare a atracţiei lunii sau a soarelui.

MARGINÁL ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* 1) Care se află la margine; situat la margine. 2) (*despre note*, *observaţii*, *comentarii*) Care este scris pe marginea unui text imprimat sau a unui manuscris; realizat pe marginea unui text tipărit sau a unui manuscris. 3) (*despre chestiuni, probleme*) Care este mai puţin important; de importanţă minoră; secundar. 4) *fig.* (*despre limbaj*) Care vine în contradicţie cu normele etice ale societăţii; plin de injurii şi cuvinte scabroase; licenţios

MARGINÁLIA *f. livr.* Comentariu făcut pe marginea unui text tipărit (sau a unui manuscris); notă marginală.

MARIÁJ ~e *f.* Uniune legalizată dintre un bărbat şi o femeie; alianţă matrimonială; căsnicie; căsătorie.

MARÍN ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* 1) Care ţine de mare; propriu mării; de mare. **Flotă ~ă.** 2) (*despre picturi*) Care reprezintă marea; reprezentând un peisaj de mare. 3) *v.* **MARITIM**.

MARINÁR ~i *m.* 1) Persoană care face parte din echipajul unei nave maritime; matelot. 2) Militar care îşi face serviciul în marină.

MARÍN//Ă ~e *f.* 1) Totalitate de nave maritime ale unui stat, luate împreună cu personalul respectiv; flotă năvală a unui stat. 2) Pictură care reprezintă un peisaj de mare.

MARIONÉT//Ă ~e *f.* 1) Figurină reprezentând o fiinţă umană sau un animal, acţionată cu mâna sau cu ajutorul unei sfori de o persoană ascunsă, pentru a interpreta un rol în teatrul de păpuşi. 2) *fig., fam., peior.* Persoană uşor influenţabilă, lipsită de voinţă şi de personalitate; păpuşă; manechin.

MARÍTIM ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* 1) Care este în legătură cu marea; aflat pe malul mării. **Port ~.** 2) Care este influenţat de mare; determinat de acţiunea mării. **Climă ~ă**. 3) Care se produce pe mare; realizat pe mare. **Navigaţie ~ă**. 4) Care ţine de navigaţia pe mare; propriu navigaţiei de mare. **Drept ~.**

MARÓ *adj. invar.* Care are culoarea castanei coapte; de culoare brun-roşcată; castaniu; cafeniu; maroniu.

MAROCHÍN *n.* Piele subţire de capră, mai rar de oaie sau de viţel, tăbăcită cu extracte vegetale şi folosită la confecţionarea unor articole de galanterie şi de încălţăminte; saftian.

MARSUPIÁL ~e *n. zool.* 1) *la pl.* Ordin de mamifere, femela cărora îşi poartă puii născuţi în marsupiu (reprezentanţi: cangurul, ursul australian, sariga). 2) *la sing.* Animal din acest ordin.

MARSUPÍ//U ~i *n. zool.* Cavitate abdominală în formă de pungă, în care femela marsupialelor îşi poartă puii.

MARTÍR ~i *m.* 1) Persoană care a murit sau a suferit pentru o cauză; mucenic. 2) *bis.* Persoană care a acceptat condamnarea la moarte fără a se dezice de credinţa creştină. 3) *fig.* Persoană supusă unor suferinţe, tratamente sau persecuţii inumane.

MARTÍRI//U ~i *n.* 1) Suferinţă îndurată pentru anumite idei sau convingeri. 2) Suferinţă mare, mai ales de natură morală.

MARŢAFÓI *m. fam. depr.* Om de nimic; persoană fără preocupări serioase; puşlama; derbedeu; secătură.

MARŢIÁL I ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* 1) Care ţine de război; propriu războaielor; de război; războinic. **Arte ~e.** ♦ **Curte ~ă,** tribunal militar care funcţionează pe timp de război. 2) Care manifestă deprinderi militare; cu purtări de militar. **Voce ~ă**. **Alură ~ă**. 3) Care denotă solemnitate şi gravitate; solemn şi grav. **A vorbi cu un ton ~.**

MARŢIÁL II ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* (*despre substanţe*) Care conţine fier; cu fier în componentă. ♦ **Carenţă**

~ă, insuficienţă alimentară, care duce la anemie.

MARŞRÚT ~e *n*. 1) Cale de urmat pentru a ajunge dintr-un loc în altul; itinerar; traseu. 2) Act în care se indică staţiile de pe parcurs şi orele de plecare şi sosire ale unui vehicul. 3) *teh.* Metodă de deservire a mai multor maşini într-o consecutivitate prestabilită.

MAS másuri *n*. *pop., reg.* 1) Oprire pentru odihnă (peste noapte). 2) Loc de odihnă peste noapte.

A MASÁ I maséz *tranz*. 1) A strânge într-un tot; a dispune în masă; a reuni; a îngrămădi. **A masa forţe militare.** 2) A face să se maseze.

A MASÁ II maséz *tranz*. (*corpul sau părţi ale acestuia*) A supune masajului (pentru a înviora circulaţia sângelui, a activiza metabolismul sau a favoriza eliminarea toxinelor din organism).

A SE MASÁ se maseáză *intranz*. 1) (*despre persoane*) A se concentra în număr mare; a se îngrămădi. 2) (*despre trupe militare*) A se dispune mar aproape unul de altul; a se restrânge; a se concentra.

A MASACRÁ masacréz *tranz*. 1) A supune unui masacru; a nimici în masă; a măcelări. 2) *fig., fam.* (*lucruri*) A aduce intr-o stare dezastruoasă. 3) *fig.* (*materiale*, *piese* etc.) A strica involuntar în timpul executării, dând dovadă de neîndemânare şi brutalitate; a ciopârţi.

MASÁCR//U ~e *n*. Omor în masă; măcel.

MASÁLĂ ~ le *f. arh*. Dispozitiv constând dintr-un băţ prevăzut la un capăt cu câlţi, cârpe sau cu un alt material îmbibat cu petrol, care serveşte la luminat, în special în timpul unor manifestaţii de masă; faclă; torţă.

MASALAGÍ//U ~i *m*. *arh.* Persoană care purta sau aprindea masalalele pe străzi.

A MASCÁ maschéz *tranz*. 1) A ascunde vederii; a face să nu se vadă; a camufla. 2) *fig*. A ascunde, creând aparenţe false (pentru a induce în eroare pe cineva); a disimula. ~ **adevărul**. 3) (*mirosuri*) A înlocui prin altul de natură diferită.

A SE MASCÁ mă maschéz *intranz*. (*despre persoane*) A-şi acoperi faţa sau numai o parte a ei cu o mască (pentru a nu fi recunoscut).

MÁSCĂ măşti *f*. 1) Obiect dintr-un material rigid (stofă, carton etc.), reprezentând o faţă de om sau figura unui animal, cu care se acoperă faţa pentru a-i schimba aspectul natural. ~ **de carnaval**. 2) *prin ext.* Persoană mascată. 3) *cosmet.* Produs cosmetic acre se aplică pe faţă sau pe aalte părţi ale corpului. 4) Dispozitiv care acoperă faţa sau alte părţi ale corpului, pentru a le proteja. ~ **antigaz.**

MASCÚL ~i *m. şi adjectival* 1) Individ de sex bărbătesc. 2) *fam., mai ales depr*. Bărbat cu capacităţi sexuale normale; macho.

MASCULÍN ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* 1) Care ţine de mascul; propriu masculului. **Caractere ~e. ♦ Gen ~,** *lingv., gram.* Formă gramaticală care cuprinde fiinţele de sex bărbătesc, cât şi numele de obiecte considerate prin tradiţie ca făcând parte din această categorie gramaticală. 2) *lingv., gram.* (*despre substantive*, *adjective* etc.) Care ţine de genul bărbătesc; propriu genului bărbătesc. 3) (*despre rime*, *versuri*) Care are accent pe ultima silabă; cu accent pe ultima silabă.

MASÍV I ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* 1) Care posedă o masă bine închegată; cu masa constituită din părţi strâns unite între ele. **Un corp ~.** 2) (*despre obiecte*) Care constituie o masă grea şi compactă; cu masă compactă şi lipsită de goluri; plin; greu. 3) (*despre fiinţe*, *construcţii* etc.) Care se caracterizează prin dimensiuni impunătoare; de mari proporţii. 4) *fig.* Care se produce pe scară largă; realizat în masă. **Bombardament ~. Plecare ~ă.**

MASÍV II ~e *n*. 1) *geomorf.* Ansamblu de forme identice de relief, care constituie o unitate. ~ **central**. ~ **muntos**. 2) Grup compact, care formează

o totalitate (de arbori, de plante, de blocuri locative etc.). ~ **de pini**. 3) Cantitate mare, care formează o masă compactă. ~ **de cărbuni**.

MASTODÓN//T ~ţi *m*. *arh.* Animal fosil uriaş, asemănător cu elefantul, care a trăit în erele terţiară şi cuaternară.

MAŞALÁ *interj*. *arh*. (*se foloseşte pentru a exprima admiraţia*, *entuziasmul*, *animaţia generală*, *aprobarea*) Bravo! De minune! Minunat!

MAŞINÁL ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* 1) *şi adverbial* Care este făcut fără participarea raţiunii sau a voinţei (aşa cum funcţionează o maşină); realizat independent de raţiune sau de voinţă; inconştient; automat; mecanic; involuntar. 2) *rar* Care ţine de maşini; propriu maşinilor; de maşină.

MAŞINAŢÍ//E ~i *f.* Ansamblu de combinaţii secrete şi complicate vizând succesul sau eşecul unei afaceri; intrigă; uneltire. **A face ~i.**

MAŞINÍ//ST ~şti *m*. Persoană care conduce sau supraveghează un vehicul sau un motor; mecanic. ~ **de tren.**

MÁŞTER II ~ă (**~i**, **~e**) *adj., înv., reg.* 1) (*despre fraţi*, *surori*) Care nu este rudă de sânge; devenit rudă printr-o nouă căsătorie a unuia dintre părinţi; vitreg. 2) *fig., fam.* Care este rău la inimă; lipsit de milă; câinos; crud; hain.

MÁŞTER//Ă ~e *f. înv., reg.* Mamă vitregă.

MAT I mátă (**máţi**, **máte**) *adj.* 1) Care este lipsit de luciu; fără strălucire. **Culoare mată. Privire mată.** 2) (*despre sticlă sau obiecte de sticlă*) Care este lipsit de transparenţă. 3) (*despre sunete*) Care este lipsit de sonoritate; fără rezonanţă; şters; surd; înfundat.

MAT II *n*. (*la şah*) Situaţie în cadrul unei partide de şah, în care regele uneia dintre părţi nu-şi poate părăsi locul fără a fi prins, determinându-se astfel sfârşitul partidei în favoarea părţii adverse.

MATADÓR ~i *m*. (*la corida*) Toreador căruia îi revine sarcina să aplice taurului lovitura mortală.

MÁTCĂ mắtci *f.* 1) *hidrol.* Albie a unei ape curgătoare; pat; făgaş. 2) Izvor al unei ape curgătoare. 3) *fig.* Apartenenţă socială sau etnică; obârşie; origine; proveniență. 4) *apicult.* Albină femelă care depune ouă.

MATELÓ//T ~ţi *m*. *mar.* Persoană care face parte din echipajul unei nave maritime; marinar; matroz.

MATEMÁTIC ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* Care ţine de matematică; bazat pe principiile matematicii; de matematică.

MATEMÁTIC//Ă ~i *f.* Ştiinţă care studiază mărimile, relaţiile cantitative şi formele spaţiale care pot fi calculate şi măsurate.

MATEMATICI//ÁN ~éni *m*. Specialist în matematică.

MATEMATICI//ÁNĂ ~éne *f.* (*feminin de la* **matematician**) *v*. **MATEMATICIAN**.

MATERIÁL I ~ă (~i, **~e**) *adj.* Care ţine de materie; format din materie. **Corp ~.** 2) Care există independent de conştiinţa omului; cu existenţă independentă; real. **Lume ~ă.** 3) Care poate fi perceput cu ajutorul simţurilor; cu aspect exterior ce poate fi palpat; tangibil; palpabil. **Obiect ~.** 4) Care ţine de corpul omenesc; propriu trupului; corporal; carnal. **Plăcere ~ă**. 5) Care ţine de cerinţele cotidiene ale aspectului economic sau pecuniar al existenţei; de trai sau de întreţinerea vieţii. **Nivel ~. Interes ~. Avantaj ~. Dificultate ~ă**.

MATERIÁL II ~e *n*. 1) Totalitatea de materii prime sau semifabricate din care se produc diverse obiecte. **~e de construcţie.** 2) *textil.* Produs textil; ţesătură; stofă; pânză; materie. **~ de paltoane.** 3) Ansamblu (de date, informaţii, documente etc.) necesare pentru realizarea unei lucrări ştiinţifice. ~ de analiză. 4) Totalitate de fapte, date sau informaţii (referitoare la o anumită problemă sau domeniu de activitate). **A culege ~e informative.**

MATERIALICÉŞTE *adv*. Din punct de vedere material; sub aspect material.

MATERIALÍSM *n*. *filoz.* (*în opoziţie cu* **idealism**) Concepţie filozofică care consideră materia, lumea înconjurătoare, natura, existenţa în genere ca fiind factor primordial, determinant, iar conştiinţa, spiritul, gândirea ca fiind factori secundari, derivaţi.

MATERIALÍ//ST I ~stă (**~şti**, **~ste**) *adj. filoz.* Care ţine de materialism; propriu materialismului.

MATERIALÍ//ST II ~şti *m*. 1) *filoz.* Adept al materialismului. 2) *depr*. Persoană care urmăreşte în activitatea sa să obţină doar profit material.

MATERIALÍST//Ă ~e *f*. (*feminin de la* **materialist II**) *v*. **MATERIALIST II**.

MATERIALMÉNTE *adv*. *v*. **MATERIALICEŞTE**.

MATÉRI//E ~i *f*. 1) *filoz.* Realitatea obiectivă fundamentală, prin care există toate obiectele, calităţile, fenomenele şi relaţiile dintre acestea independent şi în afara conştiinţei şi care sunt reflectate de aceasta. 2) Substanţă din care sunt formate obiectele şi care posedă o masă mecanică. **Structura ~ei**. ♦ **~ colorantă,** substanţă folosită la colorarea diverselor obiecte. ♦ **~ cenuşie,** a) substanţă a sistemului nervos central, aflată la suprafaţa creierului şi în componenţa măduvei spinării, care dă naştere fluxului nervos; b) *fig*. capacitate de a pătrunde în esenţa lucrurilor; inteligenţă. ♦ **~ primă,** produs semifabricat destinat prelucrării sau transformării într-un produs finit. 3) Produs textil; ţesătură; stofă; pânză; material. 4) Obiect de care se ocupă autorul unei lucrări sau al unei expuneri; temă. 5) Ansamblu de cunoştinţe care constituie conţinutul unui obiect de studiu.

MATÉRN ~ă (**~i**, **~e**) *adj*. Care ţine de mamă; propriu mamei; provenit de la mamă. **Dragoste ~ă**. ♦ **Limbă ~** , limbă învăţată în fragedă copilărie în sânul familiei.

MÁTIM//Ă ~i *f*. *înv*. 1) Oră şcolară consacrată unui obiect de studiu. 2) Obiect de studiu. 3) Concluzie dedusă din practica vieţii sociale sau individuale; învăţătură; învăţământ; lecţie.

MATINÁL ~ă (**~i**, **~e**) *adj*. 1) Care ţine de dimineaţă; care se produce dimineaţa; de dimineaţă. **Oră ~ă. Plimbare ~ă.** 2) (*despre persoane*) Care se trezeşte de dimineaţă; obişnuit să înceapă activitatea devreme.

MATINÉ//U ~e *n*. 1) Spectacol care are loc în timpul primei jumătăţi de zi. 2) Festivitate organizată la grădiniţa de copii sau la şcoală (de obicei, în prima jumătate de zi).

MATRAPAZLÂC ~uri *n*. *mai ales la pl. fam.* Acţiune săvârşită în scopuri frauduloase; şarlatanie; înşelăciune; şmecherie.

MATRIARHÁT *n*. 1) *arh., ist.* Perioadă istorică în dezvoltarea orânduirii comunei primitive, în care apartenenţa etnică se stabilea pe linia apartenenţei materne şi în care femeii îi revenea rolul principal în viaţa economică şi socială. 2) *fig., peior.* Formă de viaţă soacială, în care femeia deţine rolul şi locul central.

MATRICÓL//Ă ~e 1) Registru de evidenţă, în care se înscrie numele persoanelor într-o instituţie. 2) *ed.* Registru care conţine numele, datele personale şi reuşita elevilor. 3) *ed.* Carnet în care se notează reuşita studenţilor pe tot parcursul studiilor într-o instituţie de învăţământ.

MATRÍCE I ~ *f*. 1) *matem.* Sistem de numere grupate într-un tablou dreptunghiular, care are un anumit număr de coloane, linii sau rânduri în care se trec anumite date, informaţii. 2) *log.* Tabel care reprezintă valoarea de adevăr a unui enunţ, pe baza valorii de adevăr a elementelor sale componente.

MATRÍCE II ~ *f*. 1) *înv., anat.* Organ al mamiferelor, în care se dezvoltă fătul până la naştere; uter. 2) *prin ext.* Formă în care îşi are

originea şi premisele de dezvoltare un fenomen (social, individual, cultural, spiritual, de creaţie etc.). ♦ ~ **stilistică,** totalitate de factori inconştienţi, care, conform lui Lucian Blaga, determină structura stilistică a creaţiilor unor colectivităţi sau a unui individ, cu relativitate istorică sau geografică.

MATRICEÁL ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* 1) Care ţine de matrice; propriu matricei; de matrice. 2) Care constituie o matrice; cu proprietăţi de matrice. **Sursă ~ă.**

MATRICÍ//D I ~zi *m. şi adjectival* Persoană care şi-a ucis mama.

MATRICÍD II ~e *n. jur.* Crimă comisa de o persoană care şi-a ucis mama.

MATRIMONIÁL ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* Care ţine de matrimoniu; propriu matrimoniului; de matrimoniu. **Servicii ~e. Anunţuri ~e.**

MATRIMÓNI//U ~i *n.* Uniune legalizată dintre un bărbat şi o femeie; căsătorie; mariaj.

MÁTRIŢ//Ă ~e *f.* 1) *teh.* Unealta folosită la modelarea prin deformare plastică sub presiune a unor materiale. 2) *tipogr.* Formă în care se toarnă caracterele la tipografie.

MATROÁN//Ă ~e *f.* 1) *arh. ist.* Soţie de cetăţean roman. 2) *prin ext.* Femeie căsătorită, care impune respect prin ţinuta exterioară şi gravitatea sa. 3) *fam. depr.* Femeie în vârstă, corpolentă şi vulgară.

MATRÓZ ~i *m.* Persoană care face parte din echipajul unei nave maritime; marinar; matelot.

MATÚR ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* 1) (*despre organisme*, *fiinţe*) Care se află în stare de dezvoltare deplină; ajuns în faza de dezvoltare completă. 2) (*despre persoane şi manifestările lor*) Care denotă profunzime şi seriozitate; cu înţelepciune profundă şi serioasă. **Om ~. Judecată ~ă. Studiu ~.**

MATURÁŢI//E ~i *f.* 1) *biol.* Ansamblu de transformări sau de faze succesive prin care trece un organism până a ajunge la nivelul dezvoltării morfologice complete. 2) Ansamblu de modificări suferite de o celulă sexuală până a ajunge să fie aptă de fecundare. 3) Totalitate de transformări fizice sau chimice, prin care trece o substanţă pentru a ajunge la proprietăţile ei optime.

MATURITÁTE *f.* 1) Stare de dezvoltare fizică şi intelectuală completă. **A ajunge la ~e.** 2) Caracter matur. **A avea ~e în gândire.** 3) Perioadă din viaţa unui om, cuprinsă între tinereţe şi bătrâneţe. 4) Stare de dezvoltare deplină (a unui fruct). 5) Nivel avansat de experienţă, acumulat odată cu înaintarea în vârstă.

MÁUR I ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* Care aparţine părţii din nord-vestul Africii sau populaţiei ei; din nord-vestul Africii; arab.

MÁUR II ~i *m. ist.* Persoană care făcea parte din populaţia de bază din nord-vestul Africii; arab.

MÁUR//Ă ~e *f.* (*feminin de la* **maur II**) *v.* **MAUR II**.

MÁUS ~uri *n. tehn. inform.* Dispozitiv periferic conectat la calculator, care, fiind acţionat manual şi deplasat pe o suprafaţă, antrenează deplasarea cursorului pe ecran; şoricel.

MAUZOLÉ//U ~e *n.* Monument funerar somptuos, de proporţii foarte mari, ridicat în memoria unei personalităţi marcante sau a unor eroi.

MÁXIM I ~ă (**~i**, **~e**) *adj. v.* **MAXIMAL I**.

MÁXIM II ~uri *n. v.* **MAXIMUM**.

MAXIMÁL I ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* (*despre dimensiuni*, *intensitate*, *durată*, *valoare* etc.) Care constituie un maximum; în gradul cel mai înalt.

MAXIMÁL II ~uri *n.* Tabel care indică limita superioară a preţurilor în piaţă pentru marfa micilor producători.

MÁXIMĂ I *f.* Valoare extremă a unei mărimi variabile.

MÁXIMĂ II ~e *f.* Enunţ formulat concis, care exprimă un principiu etic, o normă de conduită etc.;

aforism; sentinţă; adagiu. **~e latineşti.**

MÁXIMUM I *n*. Valoare în cel mai înalt grad (atinsă de o cantitate variabilă); limită superioară. **~ul temperaturii**.

MÁXIMUM II *adv*. Cel mult.

MAZÍL ~i *m*. *arh. ist*. 1) Domnitor sau mare demnitar destituit din funcţie. 2) Boier mic (fără funcţie publică). 3) Cavalerist dintr-o unitate militară constituită din boieri scoşi din funcţiile publice. 4) Slujbaş însărcinat cu strângerea birurilor.

A MAZILÍ mazilésc *tranz*. 1) *arh. ist.* A face mazil; a scoate din domnie; a detrona. 2) *fam*. (*persoane*) A scoate dintr-o funcţie, dintr-un post; a destitui; a detrona.

MĂDULÁR I ~e *n*. *pop. mai ales la pl.* Parte exterioară articulată a corpului uman sau a unor animale, care serveşte la deplasare sau la simţire; membru.

MĂDULÁR II ~i *m*. *înv., pop.* Persoană considerată ca fiind parte componentă (a unei comunităţi); membru.

A MĂGULÍ măgulésc *tranz*. (*persoane*) A lăuda în mod exagerat sau pe nedrept (pentru a-i câştiga bunăvoinţa); a flata; a linguşi.

A SE MĂGULÍ mă măgulésc *intranz*. *înv*. A trăi cu speranţe; a-şi face iluzii.

MĂGULIT//ÓR ~oáre (**~óri**, **~oáre**) *adj*. (*despre persoane şi manifestările lor*) Care măguleşte; înclinat spre măgulire; linguşitor. **Ton ~.**

MĂGUR//Ă ~i *f*. *geomorf.* 1) Deal mare izolat. 2) Ridicătură de pământ din regiunea de câmpie, mai mică decât dealul; movilă.

A MĂIESTRÍ măiestrésc *tranz*. 1) A executa cu iscusinţă de maestru; a realiza cu multă pricepere şi dibăcie. 2) *înv*. (*acţiuni duşmănoase*) A întreprinde pe ascuns; a pune la cale în taină; a ţese; a unelti.

MĂIESTRÍ//E ~i *f*. Iscusinţă deosebită în realizarea unui lucru.

MĂRE *interj*. (*exprimă nedumerire, admiraţie, surprindere*).

MĂRGĂRITÁR I ~e *n*. 1) Formaţie dură şi strălucitoare, de cele mai multe ori sferică, extrasă din scoicile unei moluşte şi folosită la confecţionarea bijuteriilor; perlă. 2) Obiect de valoare foarte mare.

MĂRGĂRITÁR II ~i *m*. 1) *bot.* Plantă cu formă de arbust ramificat, care creşte pe crengile unor specii de stejar; vâsc de stejar. 2) *pop., poet.* Plantă erbacee cu flori mici şi albe, de forma lacrimilor, plăcut mirositoare; lăcrămioară.

MĂRGEÁN ~uri *n*. 1) *zool.* Animal celenterat cu schelet calcaros de culoare roşie sau albă, care trăieşte în colonii în mările calde; coral. 2) *prin contig.* Bijuterie confecţionată din scheletul calcaros al acestui animal; coral.

MĂRGINÍ//T ~tă (**~ţi**, **~te**) *adj*. 1) Care a fost supus mărginirii; redus printr-o margine; limitat. 2) *fig., depr.* (*despre persoane şi manifestările lor*) Care denotă inteligenţă redusă; lipsit de agerime; limitat.

MĂRINIMÍE *f*. Sentiment care constă în sacrificarea interesului personal în favoarea altei persoane; generozitate; bunăvoinţă; largheţe.

MĂRINIM//ÓS ~oásă (**~óşi**, **~oáse**) *adj*. (*despre persoane şi manifestările lor*) Care dă dovadă de mărinimie; plin de mărinimie; generos.

MĂRŢIŞ//ÓR I ~oáre *n*. *folc*. (*la români şi la unele popoare balcanice*) Obiect mic de podoabă, legat de un fir împletit de culoare roşie şi albă, care se poartă în cursul lunii martie ca simbol al primăverii.

MĂRŢIŞÓR II ~i *m*. 1) *pop*. Nume dat primei luni de primăvară; luna martie. 2) *bot.* Plantă erbacee din familia rozaceelor, cu frunze adânc crestate şi cu flori galbene.

MĂSCĂRÍCI ~ *m*. 1) Actor comic de circ sau de bâlci, vopsit şi îmbrăcat caraghios; paiaţă; comediant. 2) *fig., fam., depr.* Persoană ridicolă; om neserios; saltimbanc.

A MĂSLUÍ măsluiésc *tranz*. 1) (*cărţile de joc*) A prevedea cu anumite semne sau a aranja într-un fel nepermis (cu scopul de a înşela pe ceilalţi jucători). 2) *fig., fam.* A denatura în mod intenţionat, prezentând drept veritabil.

A MĂTRĂŞÍ mătrăşésc *tranz. fam*. 1) (*persoane nedorite*) A îndepărta în mod forţat şi obraznic; a da fără; a sili să plece; a alunga; a goni. 2) A face să se mătrăşească. 3) (*oameni*, *animale*, *plante*, *aşezări* ş. a.) A face să nu mai existe; a şterge de pe faţa pământului; a nimici; a prăpădi.

A SE MĂTRĂŞÍ mă mătrăşésc *intranz*. A pleca în grabă şi fără voie; a se cărăbăni; a se căra.

A MÂNECÁ mânec *intranz. pop. reg.* 1) A se scula în zorii zilei; a se trezi cu noaptea în cap. 2) A pleca disdedimineaţă.

MEÁNDRIC ~ă (**~e**, **~i**) *adj.* Care formează sau are meandre.

MEÁNDR//U ~e *n*. 1) *geomorf.* Porţiune sinuoasă (a unui drum sau a unui curs de apă); cotitură; şerpuitură; corbură; sinuozitate. 2) Ornament arhitectural sau desen, format din linii ondulate care amintesc valurile unei ape curgătoare. 3) *fig.* Manevră iscusită, prin care se maschează realitatea; şiretlic; truc; tertip. **~ele politicii liberale**.

MECÁNIC I ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* 1) Care ţine de mecanică; propriu mecanicii. **Fizică ~ă.** 2) *teh.* Care este pus în mişcare de o maşină sau de un mecanism; funcţionat de o maşină sau de un mecanism. **Ceas ~.** 3) *fig.* Care este făcut fără participarea raţiunii sau a voinţei (aşa cum funcţionează o maşină); realizat independent de raţiune sau de voinţă; inconştient; automat; maşinal; instinctiv; involuntar. **Gest ~.** 4) Care rezultă din mişcare; produs prin mişcare. **Energie ~ă**. **Reacţie ~ă**.

MECÁNIC II ~i *m*. 1) Fizician specializat în mecanică. 2) *teh.* Persoană specializată în montarea, întreţinerea şi repararea maşinilor, mecanismelor, motoarelor sau aparatelor. 3) Persoană care conduce sau supraveghează un vehicul sau un motor; maşinist. **~ de locomotivă.**

MECÁNICĂ *f*. 1) *fiz.* Ramură a fizicii, care studiază mişcarea şi echilibrul corpurilor sub acţiunea forţelor exercitate asupra lor. 2) *teh.* Ramură a tehnicii, care se ocupă de construirea şi de funcţionarea maşinilor, îndeosebi a pieselor şi mecanismelor care servesc la transmiterea mişcării.

MECÉNA *m*. Persoană avută şi generoasă, care protejează artele, literatura şi ştiinţa.

MECENÁ//T ~ţi *m*, *v*. **MECENA**.

MECÉT ~uri *n*. *rel.* 1) Moschee mică. 2) Cimitir turcesc.

MÉCI ~uri *n*. *sport* Competiţie sportivă între doi sau mai mulţi concurenţi ori între două sau mai multe echipe. **~ de box**. **~ de fotbal**.

MEDALI//ÓN ~oáne *n*. Bijuterie de formă rotundă sau ovală, în care se închide o fotografie sau o şuviţă de păr a unei persoane scumpe şi care se păstrează, de obicei, la gât.

MEDIATOÁRE I ~ *f*. (*feminin de la* mediator) *v*. **MEDIATOR I**.

MEDIATOÁRE II ~ *f. geom.* Perpendiculară dusă prin mijlocul unui segment de dreaptă.

MEDIATÓR I ~i *m*. Persoană care mediază un acord între două sau mai multe persoane sau părţi; mijlocitor; intermediar.

MEDIAT//ÓR II ~oáre *n*. *med.* Substanţa secretată de fibrele nervoase, care transmite influxul nervos celulelor adiacente.

MEDIAT//ÓR III ~oáre (**~óri**, **~oáre**) *adj.*: ♦ **Plan ~,** *geom.* plan geometric care este perpendicular pe

mijlocul unui segment de dreaptă.

MÉDI//E ~i 1) Valoare mijlocie a multor mărimi. 2) Rezultat obţinut din adunarea notelor primite de un elev sau de un student şi împărţirea acestora la numărul lor total. **~ semestrială. ~a academică**.

MEDIEVÁL ~ă (**~i ~e**) *adj.* Care ţine de Evul Mediu; propriu Evului Mediu.

MEDIOCRIT//ÁTE ~ăţi *f.* 1) Situaţie sau lucru mediocru. 2) Insuficienţă de calitate, de valoare sau de merite. **~atea unei opere**. 3) *fig., depr.* Persoană mediocră.

MEDIÓCR//U ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* 1) Care se află între două părţi extreme sau între două lucruri de aceeaşi natură; lipsit de trăsături particulare; mijlociu; ordinar. **Pasiune ~ă**. 2) Care este insuficient în cantitate sau în calitate; lipsit de valoare cantitativă sau calitativă. **Salariu ~u**. **Hrană ~ă**. 3) (*despre persoane şi manifestările lor*) Care manifestă insuficienţă intelectuală; lipsit de inteligenţă. **Elev ~u**. **Spirit ~u**. **Capacitate ~ă**.

A MEDITÁ meditéz (*despre persoane*) **1**. *intranz*. A gândi mult şi profund (asupra unui lucru); a cugeta; a reflecta. **2**. *tranz*. 1) *înv*. A supune unui examen amănunţit (pentru a cunoaşte mai bine); a analiza atent şi sub toate aspectele; a studia; a cerceta; a investiga. 2) *înv*. (*acţiuni duşmănoase sau lucruri reprobabile*) A organiza pe ascuns; a pune la cale; a urzi; a ţese. 3) (*planuri*, *lucrări*, *idei*) A-şi reprezenta în minte; a pregăti îndelung în gând; a concepe; a plăsmui; a proiecta; a zămisli. 4) (*elevi*, *studenţi* etc.) A face să capete cunoştinţe adăugătoare într-un domeniu oarecare (în mod particular).

MEDITATÍV ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* Care meditează; înclinat spre meditaţie. **Fire ~ă. Aer ~.**

MEDITATÓR ~i *m*. Persoană care meditează un elev; preparator.

MEDITÁŢI//E ~i *f.* 1) Concentrare a gândurilor asupra unui lucru; cugetare adâncă; reflecţie. 2) *literat.* Poezie lirică în care se meditează asupra problemelor fundamentale ale existenţei umane. 3) Lecţie particulară dată de un meditator.

MEDITERAN//EÁN ~eánă (**~éni**, **~éne**) *adj.* Care ţine de Marea Mediterană; propriu Mării Mediterane. **Bazin ~an**. **Climă ~ană**. **Regiune ~ană**.

MÉDI//U I ~i *n*. 1) Ansamblu de factori, de obiecte materiale şi de condiţii fizice, chimice, climaterice, care înconjoară şi influenţează organismele. **~u favorabil.** 2) Spaţiu material în care se află un corp sau în care se desfăşoară un fenomen fizic. **~u acvatic.** 3) Ansamblu de condiţii externe în care trăieşte şi se dezvoltă un individ uman. **~u ambiant.** 4) Anturaj material sau moral al unei persoane; ambianţă; atmosferă. **~u intelectual.**

MÉDI//U II ~i *m*. (*în practicile oculte*) Persoană dotată cu facultatea de a comunica cu spiritele, servind ca intermediar între spirite şi cei vii.

MÉDI//U III ~e (**~i**) *adj.* 1) Care se află la mijloc; situat între două lucruri de acelaşi fel; de mijloc; mijlociu. **Cursul ~u al unui fluviu**. 2) Care este de proporţii sau de valoare moderată; de natură foarte obişnuită; mijlociu. **Altitudine ~e**. 3) Care reprezintă o medie; cu valoare de mijloc. **Preţ ~u. Rezultat ~u**.

MEFISTOFÉLIC ~ă (**~i**, **~e**) *adj. şi adverbial* Care denotă răutate şi viclenie; cu perfidie şi duşmănie; satanic; diabolic; demonic. **Râs ~**.

MEGAF//ÓN ~oáne *n*. Aparat care serveşte la amplificarea sunetelor; portavoce.

MEGALOMÁN ~ă (**~i**, **~e**) *adj. şi substantival* (*despre persoane şi manifestările lor*) 1) Care suferă de megalomanie; atins de megalomanie. 2) Care manifestă un orgoliu excesiv; cu ambiţie nejustificată.

MEGALOMANÍ//E ~i *f.* 1) Stare patologică,

caracterizată prin delir de grandoare şi prin delir de persecuţie. 2) Orgoliu excesiv.

MELANCÓLIC ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* 1) Care ţine de melancolie; propriu melancoliei. **Acces ~.** 2) Care suferă de melancolie; bolnav de melancolie. **Individ ~.** 3) Care este cuprins de melancolie; domnit de melancolie. **Caracter ~.** 4) Care inspiră melancolie; în stare să producă melancolie. **Muzică ~ă. Atitudine ~ă. Faţă ~ă. Privelişte ~ă.**

MELANCOLÍ//E ~i 1) Stare de tristeţe susţinută de reverie şi de dorinţa de izolare. 2) Stare patologică caracterizată prin tristeţe profundă, prin pesimism general, prin diverse obsesii.

MELÁNIC ~ă (**~i**, **~e**) *adj. med.* 1) Care ţine de melanină; propriu melaninei. **Tumoare ~ă.** 2) Care conţine melanină; cu melanină în componenţă. **Sarcom ~. Pigment ~.**

MELANÍNĂ *f.* Pigment organic brun-închis care atribuie coloratură normală pielii, părului şi irisurilor.

MELANOCÍT ~e *n.* Celulă dermică care conţine melanină.

MELANODERMÍE *f. med.* Pigmentare excesivă, parţială sau generală, a pielii.

MELEÁG ~uri *n.* Teritoriu de mare întindere, având anumite particularităţi proprii; ţinut; regiune; zonă. **~ natal.**

MELIFÉR ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* 1) (*despre plante*) Care are flori cu mult nectar şi polen (din care albinele produc miere); cu flori care conţin nectar şi polen. 2) (*despre regiuni*) Care este acoperit cu multe plante producătoare de miere; bogat în plante producătoare de miere.

MELIFÉR//Ă ~e *s.f. entomol.* 1) *la pl.* Grup de insecte (reprezentanţi: albina, viespea) care culeg nectarul şi polenul din flori, producând miere şi ceară. 2) *la sing.* Insectă din acest grup.

MELÓDIC ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* 1) Care ţine de melodie; propriu melodiei. **Ritm ~. Fraza este puţin ~ă.**

MELÓDICĂ *f.* Ramură a muzicologiei, care se ocupă de studiul melodiei.

MELODÍ//E ~i *f.* 1) *muz.* Succesiune de sunete cu înălţime şi durată diferită, ordonate după regulile ritmului şi ale modulaţiei, pentru a constitui o formă, o structură perceptibilă şi agreabilă; melos. 2) Compoziţie muzicală, formată dintr-o serie de fraze cu acest caracter. **Motivul ~ei.** 3) Piesă vocală compusă pe baza unui text scris; cântec. 4) *fonet., poet.* Ansamblu de caractere (sunete, accente, ritm) combinate agreabil; sonoritate plăcută; eufonie; armonie; muzicalitate. **~ a versului.**

MELODI//ÓS ~oásă (**~óşi**, **~oáse**) *adj.* 1) Care formează o melodie; plăcut auzului; armonios. **Versuri ~oase.** 2) Care produce sunete plăcute auzului; în stare să emită sunete agreabile. **Voce ~oasă. Pasăre ~ oasă.**

MELODRAMÁTIC ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* 1) Care este de natura melodramei; cu caracter de melodramă. 2) *fig., peior.* Care denotă patetism exagerat; cu caracter patetic exagerat.

MELODRÁM//Ă ~e *f.* 1) Operă dramatică acompaniată de muzică. 2) Operă teatrală în care scenele dramatice alternează cu cele comice.

MELOMÁN ~i *m.* Persoană care manifestă pasiune mare pentru muzică.

MELOPÉ//E ~i *f.* Melodie monotonă.

MÉLOS ~uri *n. muz.* 1) Succesiune de sunete cu înălţime şi durată diferită, ordonate după regulile ritmului şi ale modulaţiei, pentru a constitui o formă, o structură perceptibilă şi agreabilă; melodie. **~ popular.** 2) Compoziţie muzicală; muzică. 3) Parte melodică a muzicii.

MEMBRÁN//Ă ~e *f.* 1) Ţesut subţire şi suplu, natural sau vegetal, cu structură variată, care acoperă, uneşte, susţine sau delimitează anumite

celule, organe sau alte părţi de organe; piele subţire; peliţă. ~ **fibroasă**. ~ **celulară**. 2) Corp subţire şi foarte flexibil în formă de foaie care, vibrând, produce sau transmite sunete. ~ **a telefonului**.

MEMBRAN//ÓS ~oásă (**~óşi**, **~oáse**) *adj.* 1) Care are aspectul membranei; asemănător cu o membrană. **Ţesut ~**. **Aripă ~oasă**. 2) Care conţine membrane; format din membrane. **Cataractă ~oasă**.

MÉMBR//U I ~e *n.* 1) *anatom.* Parte exterioară articulată a corpului uman şi a unor animale, care serveşte la deplasare sau la simţire. ♦ ~ **superior,** mână. ♦ ~ **inferior,** picior. ♦ **~e toracice,** membre superioare. ♦ **~e abdominale,** membre inferioare. ♦ ~ **fantomă,** senzaţie, uneori dureroasă, cauzată de prezenţa unui membru (sau a unei părţi a acestuia) amputat. 2) Organ genital masculin; penis; mădular. 3) *lingv.* Parte componentă a unui enunţ. **~le frazei**.

MÉMBR//U II ~i *m.* 1) Persoană considerată ca fiind parte componentă (a unei comunităţi). 2) *şi adjectival* Unitate, organizaţie sau stat, luată aparte ca parte componentă (a unei organizaţii, asociaţii sau alianţe). **Ţară ~ al Uniunii Europene.** 3) *mat.* Parte a unei ecuaţii sau inegalităţi matematice, situată fie în stânga, fie în dreapta semnului.

MEMÉNTO *n.* 1) Notă sau semn care este făcut în scopul de a reaminti un lucru trecut sau un lucru care urmează să fie făcut. 2) Carnet mic de buzunar, în care se notează anumite informaţii; agendă; blocnot. 3) Carte de format mic, în care se expun sumar elementele de bază ale unei anumite discipline sau ştiinţe; memorator. 4) Anunţ publicat în presa cotidiană, care indică lista spectacolelor şi ale diverselor manifestări culturale; agendă.

A MEMORÁ memoréz *tranz.* (*despre persoane, sisteme informaţionale*) A fixa în memorie (în mod involuntar sau printr-un efort special).

MEMORÁBIL ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* Care trebuie să fie memorat; demn de a fi conservat în memorie. **Eveniment ~. Zi ~ ă**.

MEMORÁNDUM ~uri *n.* 1) *dipl.* Document diplomatic în care se expune punctul de vedere al unui guvern asupra unei probleme referitoare la relaţiile dintre state, care va constitui obiectul viitoarelor negocieri. **A semna un ~. A prezenta un ~.** 2) *arh.* Carnet de note.

MEMORAT//ÓR ~oáre *n.* 1) Carnet de format mic, în care se expun sumar elementele de bază ale unei discipline sau ştiinţe; memento. 2) *tehn. inform.* Dispozitiv al computerului care înregistrează şi conservează informaţiile care necesită a fi prelucrate ulterior; memorie.

MEMORIÁL I ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* 1) Care serveşte să aducă în memorie (un eveniment sau o personalitate remarcabilă); cu destinaţia de a aminti; comemorativ. **Muzeu ~. Casă ~ă**. 2) Care este conservat în memorie; stocat, reţinut în memorie. **Eveniment ~.**

MEMORIÁL II ~e *n.* 1) *literat.* Scriere literară asemănătoare cu notele de călătorie şi cu memoriile, care conţine observaţii ştiinţifice, impresii sau amintiri personale din timpul vieţii autorului. 2) Monument în memoria unui eveniment, a unor persoane celebre sau a unor eroi căzuţi pentru Patrie.

MEMORIALÍ//ST ~şti *m.* Autor de memoriale sau de memorii.

MEMORIALÍST//Ă ~e *f.* (*feminin de la* **memorialist**) *v.* **MEMORIALIST**.

MEMÓRI//E ~i *f.* 1) Facultatea creierului care permite conservarea, recunoaşterea şi reproducerea în conştiinţă a experienţei din trecut (fapte, evenimente, senzaţii, sentimente, impresii, cunoştinţe). **A avea o ~e bună. ~e vizuală. ~e auditivă.** 2) Reprezentare mintală; păstrare în amintire; aducere aminte; amintire. 3) Minte

considerată ca fiind sediul procesului de memorare. 4) Amintire despre oamenii celebri şi despre evenimentele marcante din trecut, păstrată de posteritate. **A purta ~a cuiva.** 5) *tehn. inform.* Dispozitiv al computerului care înregistrează şi conservează informaţiile ce necesită a fi prelucrate ulterior; memorator.

MEMÓRI//U ~i *n.* 1) Expunere în care se descrie în mod amănunţit, documentat şi argumentat opinia autorului asupra unei probleme sau a unei activităţi. 2) *la pl.* Colecţie de conferinţe, referate, comunicări şi discuţii, publicate de o societate savantă. 3) *la pl. literat.* Scriere beletristică în care sunt evocate evenimente din timpul vieţii autorului. 4) Cerere scrisă, mai ales colectivă, adresată unui organ al puterii de stat, prin care se formulează o revendicare, aducându-se motivele de rigoare; petiţie.

MENÁJ ~uri *n.* 1) Administrare a treburilor casnice; gospodărire; gestiune. 2) Activitate de administrae a treburilor casnice; ocupaţia unei gospodine. ♦ **Femeie de ~,** menajeră**.** 3) Trai în comun al unui cuplu (de obicei, persoane căsătorite); căsnicie. **A face ~ împreună.**

A MENAJÁ menajéz *tranz.* 1) (*persoane*) A trata cu menajamente (pentru a nu umili). 2) (*bunuri*) A întrebuinţa cu măsură; a consuma cu economie şi grijă; a economisi; a cruţa. **A-şi ~ hainele**. **A-şi ~ forţele**. 3) A pregăti cu multă grijă şi abilitate; a aranja. **~ o întrevedere**.

A SE MENAJÁ mă menajéz *intranz.* (*despre persoane*) A-şi păstra sănătatea şi forţele; a avea grijă de sine.

MENAJAMÉNT ~e *n.* Procedeu de comportare folosit pentru a menaja o persoană sensibilă şi perceptibilă.

MENAJÉR ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* Care ţine de menaj; de uz casnic; de menaj. **Obiect ~.**

MENAJÉR//Ă ~e *f.* Femeie care administrează gospodăria cuiva; femeie care face menaj.

MENAJERÍ//E ~i *f.* 1) Loc special amenajat, unde sunt ţinute animale sălbatice, pentru a fi studiate. 2) Totalitate de animale ţinute într-un astfel de loc.

MÉNDRE *f. la pl. fam.*: ♦ **A-şi face ~le,** a-şi face de cap; a-şi satisface capriciile.

MENESTRÉL ~i *m. arh.* (*în Franţa medievală*) Poet şi muzicant ambulant.

MENÍNGE *n.* Membrană care acoperă creierul şi măduva spinării.

MENINGÍT//Ă ~e *f. med.* Stare patologică, caracterizată prin inflamarea meningelor.

MENÍSC ~uri *n.* 1) Lentilă cu o parte convexă şi cu cealaltă concavă. 2) *anatom.* Formaţie fibro-cartilaginoasă în formă de disc, situată între unele articulaţii ale corpului.

MENÍU ~ri *n.* 1) Totalitate de bucate care se servesc la o masă. 2) Listă de bucate şi de băuturi care se servesc într-un local public.

MENOPÁUZĂ *f.* 1) Proces fiziologic care constă în încetarea funcţiei ovariene, caracterizată prin încheierea definitivă a menstruaţiei. 2) Epocă când se produce acest proces.

MENSTRUÁL ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* Care ţine de menstruaţie; propriu menstruaţiei; de menstruaţie. **Ciclu ~.**

MENSTRUÁŢI//E ~i *f.* Hemoragie fiziologică din mucoasa uterină a femeilor, care se produce lunar (cu întreruperi temporare în perioada de sarcină şi de alăptare), începând din perioada pubertăţii şi până la menopauză.

MENSUÁL ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* Care se produce sau apare o dată pe lună; la interval de o lună; lunar. **Revistă ~ă.**

MENTALIT//ÁTE ~ăţi *f.* Mod particular de a gândi.

MÉNTOR ~i *m.* Îndrumător spiritual experimentat.

MENUÉT ~e *n*. 1) Dans francez vechi în trei timpi, cu caracter ceremonios, devenit dans de salon. 2) Melodie după care se execută acest dans.

A MENŢÍNE menţín *tranz*. 1) A face să se menţină; a păstra; a conserva. 2) *fig*. (*persoane*, *familii*) A asigura cu cele necesare pentru trai; a întreţine.

A SE MENŢÍNE mă menţín *intranz*. A rămâne în aceeaşi formă, stare sau situaţie; a rămâne neschimbat (în timp); a se conserva; a se păstra; a dura; a dăinui; a subzista.

A MENŢIONÁ menţionéz *tranz*. 1) A aduce la cunoştinţă, atrăgând atenţia în mod special; a semnala. 2) A aminti printre altele; a pomeni. 3) (*persoane*) A aprecia printr-o menţiune.

MEOŢIÁN *n*. *ist.* Stadiu de început al paliocenului.

MERCANTÍL ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* 1) Care ţine de negustorie; propriu negustoriei; negustoresc; comercial. 2) *fig., depr.* Care urmăreşte câştig material; preocupat de interese materiale. 3) (*despre sentimente*) Care este fondat pe interese materiale; bazat pe interese de căpătuire.

MERCANTILÍSM *n*. 1) Doctrină economică apărută la începutul dezvoltării capitalismului, în conformitate cu care avuţia statului era identificată cu banii şi cu metalele preţioase, iar sursa principală a veniturilor nu era considerată producţia, ci circulaţia mărfurilor. 2) *prin ext.* Spirit mercantil. **El vădeşte mercantilism în relaţiile cu prietenii.**

MERCENÁR I ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* Care ţine de ostaşii aflaţi în solda unei armate străine; propriu lefegiilor. **Spirit ~.** **Echipă ~ă.**

MERCENÁR II ~i *m*. 1) Ostaş în solda unei armate străine; lefegiu. 2) *fig*., *fam*. Persoană care prestează orice activitate în schimbul unor avantaje materiale.

MERCEOLÓG ~i *m*. Persoană specializată în merceologie.

MERCEOLÓG//Ă ~e *f*. (*feminin de la* **merceolog**) *v*. **MERCEOLOG**.

MERCEOLOGÍ//E ~i *f*. Disciplină care studiază proprietăţile fizice şi chimice ale mărfurilor, pentru a stabili calităţile şi condiţiile de păstrare a acestora.

MERCÚR *n*. *chim.* Metal de culoare alb-argintie, lichid la temperatură obişnuită, foarte dens şi mobil, cu diverse întrebuinţări în tehnică şi în medicină; argint-viu; hidrargir.

MERCURIÁL I ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* Care conţine mercur; cu mercur în componenţă. **Vapori ~i**.

MERCURIÁL II ~e *n*. *comerţ* Listă a preţurilor curente pentru produsele alimentare, afişată zilnic în pieţe.

MERCÚRIC ~ă (**~i**, **~e**) *adj. chim.* (*despre săruri*) Care conţine mercur bivalent; cu mercur bivalent în componenţă.

MERCUR//ÓS ~oásă (**~oşi**, **~oáse**) *adj. chim.* (*despre săruri*) Care conţine mercur monovalent; cu mercur monovalent în componenţă.

MERÉU I *adv*. 1) Fără încetare; fără întrerupere; fără răgaz; întruna; continuu. **A zâmbi mereu.** 2) Tot mai mult; fără sfârşit. **A fi mereu în creştere**.

MERÉ//U II ~e (**~i**, **~e**) *adj.* Care se întinde fără întrerupere; neîntrerupt.

MERIDIÁN ~e *n*. *geogr.* Linie imaginară formând un cerc, care trece prin cei doi poli geografici ai pământului şi care serveşte drept punct de reper pentru determinarea longitudinii geografice.

MERIDIONÁL I ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* 1) Care este situat la sud faţă de un punct de referinţă; de sud; sudic. 2) Care ţine de regiunile de sud; specific pentru regiunile de sud; sudic.

MERIDIONÁL II ~i *m*. Persoană care este originară de la sud; om care locuieşte în ţările de sud. **MERIDIONÁL//Ă ~e** /: (*feminin de la* **meridional**) *v*. **MERIDIONAL**.

MERÍNDE *f. pl.* Hrană (rece) luată cu sine la lucru sau la drum.

MÉRIT ~e *n.* 1) Calitate deosebită care impune respect, laudă sau recompensă. 2) Ansamblu de calităţi intelectuale sau morale.

A MERITÁ merít 1. *tranz.* 1) (*avantaje sau inconvenienţe*) A obţine sau a suferi prin merit (în conformitate cu cele înfăptuite). ~ **laudă**. ~ **o pedeapsă**. ~ **respectul**. 2) (*despre acţiuni*, *lucruri*) A face să fie necesar; a necesita; a impune; a cere; a reclama. **Această noutate merită confirmarea.** 3) A fi demn de a avea alături de sine (în viaţă). **2**. *intranz.* A avea merite (într-un anumit domeniu).

MERITÓRI//U ~e (~i) *adj.* Care are merite mari; demn de laudă sau de recompensă; merituos. **Savant ~. Eforturi ~ii**.

MERITU//ÓS ~oásă (~óşi, ~oáse) *adj.* Care are merite mari; demn de laudă sau de recompensă; meritoriu. **Elev ~os.**

MÉTRIC ~e *n.* 1) Vas care servea drept măsură pentru cereale. 2) *înv.* Unitate veche de măsură a cerealelor, egală cu 2,5 kg. 3) Cantitate de cereale care încape într-un vas cu această măsură. 4) Plată cu bani sau în natură, care se da la moară pentru măcinat. 5) Porţie de hrană care se dă cailor sau altor animale pentru un timp anumit; tain.

MESAGÉR ~i *m.* Persoană care transmite un mesaj; sol.

MESAGÉR//Ă ~e *f.* (*feminin de la* **mesager**) *v.* **MESAGER**.

MESÁJ ~e *n.* 1) Adresare orală sau scrisă, cu caracter oficial, destinată întregului popor; apel. 2) Conţinut al unei astfel de adresări. 3) Informaţie care devine cunoscută; ştire; veste. 4) *tehn. inform.* Grup ordonat de caractere şi de comenzi de funcţiuni, destinat a comunica informaţii şi care este transmis ca un tot de către un emiţător spre un receptor. ♦ **Mesaj electronic**, scrisoare trimisă sau primită prin poşta electronică; mesaj de poştă electronică; e-mail.

MESCHÍN ~ă (~i, ~e) *adj.* 1) (*despre persoane, scopuri, gânduri* etc.) Care urmăreşte interese personale mărunte; preocupat de interese neînsemnate. 2) (*despre persoane, scopuri, gânduri* etc.) Care denotă lipsă de nobleţe sufletească; lipsit de generozitate. 3) (*despre lucruri abstracte*) Care manifestă lipsă de importanţă; lipsit de valoare; neînsemnat; mărunt; banal.

MESCHINĂRÍ//E ~i *f.* 1) Lipsă de generozitate. 2) Lipsă de importanţă. 3) Faptă meschină.

METABOLÍSM *n.* Ansamblu de transformări chimice şi biologice, pe care le suferă substanţele într-un organism viu.

METABÓLIC ~ă (~i, ~e) *adj.* Care ţine de metabolism; propriu metabolismului. **Procese ~e.**

METACÁRP ~uri *n. anatom.* Ansamblu din cinci oase, dispuse radiar, care formează scheletul mâinii între corp şi falange.

METACARPI//ÁN ~ánă (~éni, ~éne) *adj. anatom.* Care ţine de metacarp; propriu metacarpului. **Ligament ~.**

METAFÍZIC ~ă (~i, ~e) Care ţine de metafizică; propriu metafizicii; de metafizică.

METAFÍZICĂ *f.* 1) *filozof.* Parte a filozofiei care cercetează existenţa în sine (ca ontologie), în scopul cunoaşterii cauzelor, principiilor primordiale şi a esenţei lumii, precum şi cele mai generale principii ale cunoaşterii, ale gândirii (ca epistemologie), înscopul stabilirii capacităţii acesteia de a cuprinde şi explica existenţa. 2) *prin ext.* Teorie generală abstractă; explicaţie filozofică. 3) *fig.* Judecată subtilă şi extrem de abstractă; abstracţiune.

METAFIZICI//ÁN ~éni *n.* Adept al metafizicii.

METAFIZICI//ÁNĂ ~éne (*feminin de la* **metafizician**) *v.* **METAFIZICIAN**.

METÁFOR//Ă ~e *f. stil.* Procedeu stilistic prin

care semnificaţia proprie a unui cuvânt este transmisă altui cuvânt în virtutea stabilirii unei comparaţii subînţelese.

METAFÓRIC ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* 1) Care ţine de metaforă; propriu metaforei. **Expresie ~ ă**. 2) Care se distinge prin folosirea unui număr mare de metafore; abundent în metafore. **Stil ~**.

METÁL ~e *n*. 1) *chim.* Element chimic cu luciu specific, caracterizat prin conductibilitate termică şi electrică, opacitate, ductibilitate şi maleabilitate, care formează în combinare cu oxigenul acizi bazici. 2) Aliaj format din două sau mâi multe elemente de acest fel.

METALAZBÉST ~uri *n*. Ţesătură de fire metalice şi de azbest, folosită la garnisirea diferitelor piese de maşini; ferodou.

METÁLIC ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* 1) Care este făcut din metal; produs din metal. **Înveliş ~.** 2) (*despre luciu*, *culori*, *aspecte ale obiectelor*) Care este asemănător cu metalul; cu caracteristici de metal. **Strălucire ~ă**. **Luciu ~**. 3) (*despre sunete*, *zgomote*) Care are sonoritatea de metal; cu rezonanţă de metal.

METALÓID *m*. *chim.* Element chimic, fără luciu specific, cu conductibilitate termică şi electrică slabă, care formează în combinaţie cu oxigenul compuşi acizi sau neutri (reprezentanţi: hidrogenul, fluorul, clorul, iodul, oxigenul, sulful, seleniul, telurul, azotul, fosforul, arseniul, carbonul, siliciul şi borul).

METALÚRGIC ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* Care ţine de metalurgie; propriu metalurgiei; de metalurgie; siderurgic. **Combinat ~.**

METAMORFÓZ//Ă ~e *f*. 1) *biol.* Ansamblu de modificări biologice succesive care survin în procesul dezvoltării unor animale inferioare la ieşirea din ou până la maturitate. 2) Modificare a formei, a naturii sau a structurii unui organism vegetal în procesul dezvoltării istorice. 3) *prin ext.* Modificare completă a stării sau a caracterului unei persoane sau a unui lucru. 4) *literat.* (*în basme*, *în mitologie*) Schimbare miraculoasă a naturii sau a unei persoane, constând mai ales în transformarea omului în animal.

METEÁHN//Ă ~e *f*. 1) Lipsă a unei calităţi necesare; neajuns; defect; cusur. 2) Înclinaţie puternică, care nu poate fi înfrânată; viciu; patimă; slăbiciune; pasiune; năravi. 3) Parte vătămată a corpului.

METEÓR ~i *m*. 1) Fenomen care se produce în atmosfera terestră (fulger, trăsnet, ploaie etc.). 2) Corp celest care, traversând atmosfera terestră, produce o dâră de lumină de scurtă durată; stea căzătoare.

METEÓRIC ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* 1) Care ţine de meteori; propriu meteorilor. **Apă ~ă**. 2) Care apare pe neaşteptate şi dispare repede; cu apariţie bruscă şi dispariţie rapidă.

METEÓRICĂ *f*. *astronom.* Capitol al astronomiei care se ocupă de studiul meteorilor.

METEORÍ//T ~ţi *m*. Fragment de meteor care, traversând atmosfera, cade la suprafaţa pământului, fără a se volatiliza definitiv.

METEORÍTIC ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* Care ţine de meteoriţi; propriu meteoriţilor. **Tuf ~**.

METEORÍTICĂ *f*. *astronom.* Capitol al astronomiei care se ocupă de studiul meteoriţilor.

METEOROLÓG ~i *m*. Specialist în meteorologie.

METEOROLÓG//Ă ~e *f* (*feminin de la* **meteorolog**) *v*. **METEOROLOG**.

METEOROLÓGIC ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* Care ţine de meteorologie; propriu meteorologiei. **Buletin ~c**. **Previziuni ~ce.**

METEOROLOGÍE *f*. Compartiment al geofizicii, care se ocupă de studiul fenomenelor atmosferice şi, în special, de pronosticarea timpului.

METERÉZ ~e *n*. 1) Întăritură, constând dintr-un

val de pământ susţinut cu bârne sau nuiele, prevăzută cu mici deschizături pentru tragere. 2) Parte superioară dintr-un turn sau dintr-un zid de apărare al unei cetăţi, prevăzută cu creneluri.

METERHAN//EÁ ~éle *f. arh.* 1) Fanfară (militară) turcească în care predominau tobele. 2) Instrument muzical de percuţie, constând dintr-un cilindru cu interiorul vid, ambele capete ale căruia sunt prevăzute cu o membrană subţire de piele bine întinsă, care produce sunete înfundate prin lovire cu baghete speciale; tobă.

METICUL//ÓS ~oásă (**~óşi**, **~oáse**) *adj.* 1) (*despre persoane*) Care acordă atenţie deosebită detaliilor; preocupat în mod special de amănunte. 2) (*despre obiecte*) Care este produs cu rigoare şi cu scrupulozitate; realizat cu multă atenţie şi răbdare.

METICULOZITÁTE *f.* Spirit meticulos; stăruinţă deosebită; migală.

METÍL *m. chim.* Radical organic monovalent, derivat din metan şi format dintr-un atom de carbon şi trei atomi de hidrogen.

METÍLIC ~ă (**~i**, **~e**) *adj. chim.* Care conţine metil; cu metil în componenţă.

METÍ//S ~şi *m.* 1) Persoană care provine din căsătoria a doi indivizi de rase diferite (de obicei, dintre albi şi negri). 2) Organism (animal sau vegetal) provenit din încrucişarea a două specii diferite; corcitură; hibrid.

METÍS//Ă ~e *f.* (*feminin de la* **metis**) *v.* **METIS**.

METÓD//Ă ~e *f.* 1) Mod de cercetare, de cunoaştere şi de transformare a realităţii obiective. 2) Mod de a proceda; manieră; modalitate; procedeu. 3) Ansamblu de procedee folosite în vederea atingerii unui anumit scop. 4) *didact.* Compartiment al didacticii generale, care studiază principiile, metodele şi formele de predare proprie fiecărei discipline de învăţământ; metodică. 5) Carte în care se tratează şi se ilustrează elementele de bază ale acestui compartiment didactic; metodă.

METÓDIC I ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* 1) Care este realizat aplicându-se o metodă; rezultat după o anumită metodă; bazat pe un anumit sistem; sistematic. **Verificare ~ă**. 2) Care ţine de metodică; propriu metodicii. **Consiliu ~**.

METÓDIC II *adv.* Cu metodă; în mod regulat; sistematic.

METÓDIC//Ă ~i *f.* 1) Compartiment al didacticii generale care studiază principiile, metodele şi formele de predare proprie fiecărui obiect de învăţământ; metodă. 2) Carte în care se tratează elementele de bază ale acestui compartiment didactic; metodă.

METODÍ//ST ~şti *m.* Specialist în metodică.

METODÍST//Ă ~e *f.* (*feminin de la* **metodist**) *v.* **METODIST I**.

METODOLOGÍE *f.* 1) Compartiment al filozofiei care studiază metodele de cercetare ştiinţifică şi de transformare a realităţii. 2) Ansamblu de metode de investigaţie folosite într-o anumită ştiinţă. **~a cercetării.** 3) Metodă de cunoaştere caracterizată printr-un grad înalt de generalizare.

METONIMÍ//E ~i *f. stil.* Figură de stil prin care un concept se exprimă prin intermediul unui termen ce desemnează alt concept în baza unui raport de contingitate (parte pentru tot, cauza pentru efect, recipient pentru conţinut etc.).

METONÍMIC ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* 1) Care ţine de metonimie; propriu metonimiei. **Transfer de sens ~.** 2) Care conţine multe metonimii; abundent în metonimii. **Conţinut ~.**

MÉTRIC I ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* 1) (*despre sisteme de unităţi de măsură pentru distanţe*) Care are metrul drept unitate de bază pentru lungime; bazat pe metru. **Sistem ~**. 2) Care ţine de metru; măsurat în metri. **Spaţiu ~**.

MÉTRIC II ~ă (**~i**, **~e**) *adj. literat.* Care ţine de

structura ritmică a versurilor; propriu măsurii versului. ♦ **Vers ~,** vers antic bazat pe alternanţa regulată a silabelor lungi şi scurte.

MÉTRICĂ I *f.* 1) Compartiment al teoriei literaturii, care studiază structura ritmică a versurilor. 2) Ansamblu de reguli referitoare la structura ritmică a versurilor; sistem de versificaţie.

MÉTRIC//Ă II ~e *f. înv.* Certificat de naştere.

METRÓPOL//Ă ~e *f.* 1) Centru urban (de mari dimensiuni); oraş principal; capitală. 2) *arh., ist.* Oraş-stat din antichitate (luat în raport cu coloniile întemeiate). 3) Stat imperialist considerat în raport cu coloniile sale exterioare.

METROPOLITÁN I ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* 1) Care ţine de metropolă; propriu metropolei. **Biserică ~ă**. 2) *şi substantival* Care descinde dintr-o metropolă; originar dintr-o metropolă. **Locuitor ~.**

METROPOLITÁN II ~uri *n. v.* **METROU**.

METRÓU ~ri *n.* 1) Cale ferată parţial sau total subterană, cu tracţiune electrică, care serveşte la transportul în comun al pasagerilor cu ajutorul unor trenuri speciale în perimetrul unei metropole. 2) Tren electric care circulă pe o astfel de cale ferată.

MÉTR//U I ~i *m.* 1) Unitate principală de măsură a lungimii, egală cu aproximativ a zecea milioana parte din sfertul meridianului terestru. 2) Instrument de măsură a lungimii, egal cu această unitate de măsură.

MÉTRU II *m.* 1) *retor.* Grup de silabe lungi şi scurte (constituind măsura versului antic). 2) Grup de silabe accentuate şi neaccentuate (constituind structura versului modern).

MEZÁT ~uri *n. înv.* Vânzare publică a averii unui datornic; licitaţie.

MEZÉL ~uri *n. mai ales la pl. gastronom.* Produs alimentar din carne afumată (salam, şuncă, jambon etc.).

MEZELÍC ~uri *n.* 1) *mai ales la pl., gastronom.* Mâncare care se serveşte înainte de masă pentru a stimula pofta de mâncare; gustare; aperitiv. 2) Mâncare frugală. 3) *fig.* Obiect lipsit de valoare; fleac; bagatelă.

MEZENTÉR ~e *n. anatom.* Membrană a peritoneului care acoperă intestinul subţire şi îl uneşte cu partea posterioară a abdomenului.

MEZENTÉRIC ~ă (**~i**, **~e**) *adj. anatom.* Care ţine de mezenter; propriu mezenterului; de mezenter. **Arteră ~ă**. **Ganglion ~**.

MEZÍN ~ă (**~i**, **~e**) *şi substantival* 1) (*despre copii*) Care este cel mai mic în familie; cel mai tânăr în raport cu ceilalţi copii. 2) (*despre fraţi*) Care este născut al doilea în raport cu ceilalţi fraţi; de mijloc; mijlociu.

MEZODÉRM ~e *n. anatom.* Foiţă mijlocie a embrionului, situată între ectoderm şi endoderm şi care este generatoare a ţesutului conjunctiv, a oaselor, a sângelui, a inimii, a aparatului circulator şi a celui urogenital.

MEZODÉRMIC ~ă (**~i**, **~e**) *adj. anatom.* Care ţine de mezoderm; propriu mezodermului.

MEZOLÍTIC I *n.* 1) *ist.* Perioadă mijlocie din epoca pietrei, cuprinsă între paleolitic şi neolitic. 2) Strat geologic din această perioadă.

MEZOLÍTIC II ~ă (**~i**, **~e**) *adj. ist.* Care ţine de perioada dintre paleolitic şi neolitic; propriu mezolitului.

MIÁSM//Ă ~e *f. mai ales la pl.* Miros neplăcut; emanaţie rău mirositoare; duhoare; putoare.

MICHIDÚŢĂ *m. pop.* 1) (*în tradiţiile populare*) Personaj imaginar care reprezintă spiritul răului; drac; diavol; satană. 2) *fig., peior.* Persoană cu apucături rele.

MICROCÓSM *n.* 1) Imagine a lumii cu dimensiuni reduse. 2) Univers al omului ca parte componentă a lumii.

MICROCOSMIC ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* Care ţine de

microcosm; propriu microcosmului.

MICROF//ÓN ~oáne *n. teh.* Aparat folosit în radioteleviziune şi telecomunicaţii, care transformă undele sonore în energie electrică care, după ce este transmisă prin fir sau prin unde electromagnetice, poate fi transformată în sunete.

MICROSC//ÓP ~oápe *n.* Instrument optic constituit dintr-un sistem de lentile care permite a fi văzute obiecte invizibile cu ochiul liber.

MICROSCÓPIC ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* 1) Care poate fi văzut numai la microscop; vizibil numai la microscop. **Particulă ~ă.** 2) Care se realizează la microscop; produs la microscop. **Operaţie ~ă**. **Examen** ~. 3) *fig.* Care are valoare, mărime, cantitate foarte mică; mic din punct de vedere cantitativ sau calitativ; infim.

MIELÍNĂ *f. med.* Substanţă lichidă prozodică complexă care înveleşte fibrele nervoase.

MIGÁLĂ *f.* Stăruinţă deosebită; spirit meticulos; meticulozitate.

MIGĂL//ÓS ~oásă (**~óşi**, **~oáse**) *adj.* 1) (*despre persoane*) Care lucrează cu migală; caracterizat prin migală în acţiuni. 2) (*despre obiecte, lucruri*) Care se produce cu migală; realizat cu migală.

A MIGRÁ migréz *intranz.* 1) (*despre colectivităţi*) A se deplasa dintr-o regiune în alta sau dintr-o ţară în alta (pentru a căuta condiţii mai prielnice de trai). 2) (*despre specii animale, mai ales despre păsări sau peşti*) A se deplasa periodic în masă dintr-un loc în altul (pentru a găsi condiţii favorabile de trai sau de reproducere).

MIGRAŢIÚN//E ~i *f.* 1) (*despre persoane, colectivităţi*) Deplasare în vederea schimbării locului de trai şi de muncă, determinată de factori sociali, politici, economici sau naturali. 2) (*despre unele animale*) Deplasare periodică în masă, condiţionată de factori climaterici, de necesităţi de reproducere sau de dobândire a hranei.

MIGRÉN//Ă ~e *f.* 1) Durere intensă care afectează o singură parte a capului şi care se manifestă sub formă de crize însoţite de greaţă şi vărsături. 2) *prin ext.* Durere de cap.

MÍL//Ă ~e *f.* 1) Sentiment de înţelegere şi de compătimire faţă de suferinţele şi nenorocirile altora; compasiune; milostenie. **A avea ~ă faţă de cineva.** 2) Atitudine binevoitoare; bunăvoinţă; îngăduinţă; înţelegere. **A da dovadă de ~ă faţă de cineva.**

MILENÁR ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* 1) Care are un mileniu; existent de o mie de ani. **Tradiţie ~ă**. 2) Care există de milenii; foarte vechi. **Arbore** ~. **Civilizaţie ~ă.**

MILÉNI//U ~i *n.* Perioadă de timp de o mie de ani.

A MILITÁ militéz *intranz.* 1) A participa în mod activ la viaţa dintr-un domeniu social (făcând parte dintr-un partid, sindicat, asociaţie etc.). 2) A desfăşura o luptă intensă, fără violenţă, pentru biruinţa unei idei sau a unei cauze.

MILITÁN//T ~tă (**~ţi**, **~te**) *adj. şi substantival* Care militează; în stare de luptă; luptător; combatant. **Politică ~tă**. ~ **sindicalist**.

MILÓG ~i *m. pop., fam.* 1) Cerşetor infirm. 2) Persoană care se milogeşte cu insistenţă pentru a obţine ceva. 3) Persoană care are un beteşug; om calic.

MIL//ÓS ~oásă (**~óşi**, **~oáse**) *adj.* 1) Care manifestă milă; sensibil la suferinţele şi nenorocirile altuia; milostiv, îngăduitor. 2) Care dă de pomană; bun la suflet; darnic; generos.

MILOSTÉNI//E ~i *f.* 1) Sentiment de înţelegere şi de compătimire faţă de suferinţele şi nenorocirile altora; milă; compasiune. 2) Dar făcut unui nevoiaş; milă; pomană.

MIM mími *m.* Actor de pantomimă; pantomim.

MÍMIC ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* Care ţine de mim; propriu mimului; de mim. **Poezie ~ă**. **Mişcări ~e.**

MÍMICĂ *f.* 1) Artă de exprimare pe scenă sau în

film a gândurilor şi sentimentelor prin gesturi sau prin modificarea expresiei feţei. 2) Ansamblu de gesturi expresive şi de modificări ale fizionomiei, care însoţesc sau înlocuiesc limbajul verbal, muzica etc. 3) Ansamblu de trăsături specifice feţei; expresie a feţei; mină; fizionomie.

A MINÁ minéz *tranz*. A înzestra cu mine sau cu explozive (pentru a arunca în aer).

MINARÉT ~e *n*. *arhit.* Turn înalt al unei moschee, prevăzut în partea superioară cu un foişor sau cu un balcon, de unde preoţii musulmani (muezinii) cheamă credincioşii la rugăciune.

MINAVÉT ~uri *n*. *înv*. Flaşnetă de dimensiuni mici.

MÍN//Ă I ~e 1) Teren de unde se extrag zăcăminte minerale. ~ **subterană**. ~ **de suprafaţă**. 2) Ansamblu de lucrări şi de instalaţii aflate în subterană sau la suprafaţă şi legate de extragerea zăcămintelor minerale. ~ **de cărbune**. 3) Parte centrală, de grafit sau de alt material, a unui creion. 4) *fig.* Sursă inepuizabilă (de bogăţie). 5) *milit., polemol.* Armă explozivă, dispozitivul căreia poate exploda prin contact direct sau la distanţă şi care se instalează pe pământ sau în apă. **Câmp de ~e**.

MÍN//Ă II ~e *f*. Expresie specifică a feţei, care denotă o anumită stare de spirit sau o anumită atitudine; fizionomie; figură; mimică. **A avea o ~ă tristă.**

MÍN//Ă III ~e *f*. *arh. ist.* (*în antichitatea greacă*) Greutate sau monedă egală cu o sută de drahme.

MINDÍR ~e *n*. *reg.* 1) Saltea umplută cu paie. 2) Învelitoare de pat.

MINÉR ~i *m*. Muncitor specializat în lucrările din mine.

MINERÁL I ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* 1) Care ţine de corpurile anorganice; propriu substanţelor formate din materie neorganică. **Regn** ~. **Chimie ~ă**. 2) Care conţine corpuri anorganice; constituit din materie anorganică. **Combustibil** ~. **Apă ~ă**.

MINERÁL II ~e *n*. Corp solid natural anorganic, cu o anumită compoziţie chimică, din componenţa rocilor şi minereurilor, care există în natură în stare cristalină sau amorfă.

MINERÉU ~ri *n*. Rocă cu unul sau mai multe minerale în componenţă care pot fi extrase pe scară industrială; zăcământ mineral.

MINIATÚR//Ă ~i *f*. 1) Operă de artă (în special pictură) de dimensiuni mici, realizată cu multă măiestrie. 2) Desen decorativ care ornamenta manuscrisele vechi. 3) Obiect de artă de proporţii reduse, lucrat din lemn, os, fildeş, metal. 4) Operă de artă (muzicală, dramatică sau literară) de proporţii mici.

MINIATURÍ//ST ~şti *m*. Pictor specializat în executarea miniaturilor.

MINIATURÍST//Ă ~e *f*. (*feminin de la* **miniaturist**) *v*. **MINIATURIST**.

MÍNIM I ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* Care este cel mai mic (din punct de vedere al duratei, al intensităţii, al valorii etc.) foarte mic; infim; minimal.

MÍNIM II ~uri *n*. *v*. **MINIMUM**.

MINIMÁL ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* 1) Care este cel mai mic (din punct de vedere al duratei, al intensităţii, al valorii etc.) foarte mic; infim; minim. 2) Care constituie un minim; cu valoare inferioară.

A MINIMALIZÁ minimalizéz *tranz*. (*valoarea unei persoane*, *a unui lucru*, *a unei idei*) A reduce la minimum; a subaprecia pe nedrept.

MINIMÚM ~uri *n*. Valoare inferioară a unei mărimi variabile; limită inferioară.

MINÓR ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* 1) *şi substantival* (*despre persoane*) Care încă nu a ajuns la majorat; neajuns la vârsta majoratului. **Copil** ~. 2) (*despre lucruri*) Care este de importanţă sau de interes secundar; lipsit de importanţă sau de interes; neînsemnat.

MINORÁT *n*. 1) Stare de minor. 2) Durată a

acestei stări.

MINORITÁR I ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* Care ţine de minoritate; propriu unei minorităţi. **Parte ~ă**. **Fracţiune parlamentară ~ă.**

MINORITÁR II ~i *m*. Persoană care face parte dintr-o minoritate naţională sau politică.

MINORITÁR//Ă ~e *f*. (*feminin de la* **minoritar II**) *v*. **MINORITAR II**.

MINORIT//ÁTE ~ăţi *f*. 1) Parte inferioară sub aspect cantitativ a unei colectivităţi sau a unei colecţii de obiecte. 2) Grupare inferioară în număr în cadrul unor alegeri. 3) Stare de minor; minorat.

MINOTÁUR ~i *m*. *mitol.* (*în mitologia greacă*) Monstru cu trup de om şi cap de taur.

A MINŢÍ mint 1. *tranz*. A induce în eroare (recurgând la minciuni); a face să ia un neadevăr drept adevăr; a înşela; a păcăli; a amăgi. **2**. *intranz*. A spune minciuni; a fi mincinos; a amăgi; a minciuni.

A MINUNÁ minunéz *tranz*. A face să se minuneze; a impresiona prin ceva neprevăzut; a surprinde; a uimi; a mira. **~ lumea**.

A SE MINUNÁ mă minunéz *intranz*. A fi cuprins de admiraţie; a rămâne profund impresionat; a se uimi; a se mira.

MINUNÁ//T ~tă (**~ţi**, **~te**) *adj.* 1) Care minunează; ieşit din comun. 2) Care încântă prin calităţile sale; cu calităţi fermecătoare; uimitor; încântător. 3) (*în basme*) Care face minuni; cu proprietăţi supraomeneşti. 4) *fam., peior.* (*despre persoane şi manifestările lor*) Care manifestă ciudăţenie; cu spirit ieşit din comun; straniu; ciudat; bizar. **Purtare ~tă**.

MINÚN//E ~i *f*. 1) (*în concepţiile religioase, în superstiţii*) Fenomen ieşit din comun; fapt supranatural; miracol. 2) Lucru cu calităţi extraordinare şi imprevizibile, care provoacă admiraţie; fapt care minunează; miracol. 3) *fig.* Persoană cu calităţi (fizice sau morale) ieşite din comun.

MINÚSCUL ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* Care are dimensiuni foarte mici; cu dimensiuni reduse la minimum; minim; miniatural. **Grădină ~**. **Obiect ~**.

MINÚT ~e *n*. 1) Diviziune de timp egală cu a şaizecea parte dintr-o oră; interval de timp echivalent cu şaizeci de secunde. 2) Unitate de măsură a timpului care echivalează cu a şaizecea parte dintr-o oră şi care cuprinde şaizeci de secunde. 3) Răstimp de durată foarte mică; clipă; moment. 4) *matem*. Diviziune de arc sau de unghi egal cu a şaizecea parte dintr-un grad. 5) *matem*. Unitate de măsură pentru unghiuri şi arcuri, care echivalează cu a şaizecea parte dintr-un grad şi cuprinde şaizeci de secunde.

MINUTÁR ~e *n*. Ac de ceasornic care indică minutele.

MINÚT//Ă ~e *f*. 1) *v*. **MINUT**. 2) Notă scrisă care cuprinde problemele luate în discuţie într-o şedinţă.

MINUŢI//ÓS ~oásă (**~óşi**, **~oáse**) *adj.* 1) (*despre persoane*) Care acordă atenţie deosebită detaliilor; preocupat în mod special de amănunte; meticulos. 2) (*despre obiecte*) Care este produs cu rigoare şi scrupulozitate; făcut cu multă atenţie şi răbdare; meticulos.

MINUŢIOZIT//ÁTE ~ăţi *f*. Caracter minuţios; proprietate minuţioasă; migală; meticulozitate.

MI//ÓP ~oápă (**~ópi**, **~oápe**) *adj. şi substantival* 1) Care are miopie; atins de miopie. 2) *fig*. Care este lipsit de clarviziune; lipsit de perspicacitate. **Politică ~oapă**.

MIOPÍE *f*. 1) *med.* Anomalie de vedere constând în imposibilitatea de a vedea distinct obiectele aflate la distanţă. 2) *fig.* Lipsă de perspicacitate. **~ intelectuală**.

A MIRÁ mir *tranz*.(*persoane*) A face să se mire; a impresiona prin ceva neprevăzut; a uimi; a

surprinde; a minuna.

A SE MIRÁ I mă mir *intranz*. (*despre persoane*) A fi cuprins de admiraţie; a rămâne profund impresionat; a se uimi; a se minuna. ♦ **Te miri unde,** în orice loc; oriunde. ♦ **Te miri cine,** un om întâmplător; oricine. ♦ **Te miri ce,** o cantitate neînsemnată; foarte puţin.

A SE MIRÁ II mă miréz *intranz*. *înv*. A se privi (îndelung) în oglindă; a se oglindi.

MIRÁCOL ~e *f*. 1) Fenomen inexplicabil prin cauze obiective, atribuit intervenţiei forţei divine; fapt supranatural; minune. 2) *fig*. Lucru cu calităţi extraordinare şi imprevizibile, care provoacă admiraţie; minune.

MIRÁJ ~e *n*. 1) Fenomen optic datorat refracţiei inegale a razelor de lumină, când acestea străbat straturi de aer cu densităţi şi temperaturi diferite, provocând iluzia existenţei unei întinderi de apă la orizont sau a reflecţiei unor obiecte îndepărtate însoţite de imaginea lor răsturnată. ~ **de deşert**. 2) *fig.* Aparenţă seducătoare şi înşelătoare; iluzie deşartă; himeră. **~ul gloriei**. 3) *fig.* Ansamblu de calităţi care trezesc admiraţie; farmec; vrajă; fascinaţie.

MIRACUL//ÓS ~oásă (**~óşi**, **~oáse**) *adj*. 1) Care ţine de miracol; referitor la miracol. **Intervenţie ~oasă**. 2) Care provoacă admiraţie; cu efecte extraordinare şi imprevizibile. **Spectacol ~.**

MIR//EÁN I ~eánă (**~éni**, **~éne**) *adj*. Care nu ţine de biserică; independent faţă de confesiunile religioase; laic.

MIR//EÁN II ~éni *m*. *rel.* Creştin care nu face parte din tagma religioasă; laic.

MIREÁNC//Ă ~e *f*. (*feminin de la* **mirean II**) *rel. v*. **MIREAN II**.

MIR//EÁSMĂ ~ésme *f*. Miros plăcut şi îmbietor; parfum; aromă. **~ele primăverii.**

MIRIÁD//Ă ~e *f*. *mai ales la pl*. Cantitate incalculabilă; număr foarte mare.

MIRÍFIC ~ă (**~i**, **~e**) *adj*. *poet.* Care provoacă admiraţie ieşită din comun; în stare să producă admiraţie extraordinară.

MIRODÉNI//E ~i *f*. 1) Parte de plantă (frunză, coajă, floare sau fruct) care se foloseşte pentru a drege bucatele, dându-le un gust picant sau aromat. 2) *gastronom.* Substanţă savuroasă care se pune în bucate pentru a trezi pofta de mâncare; condiment. 3) *bot.* Plantă erbacee din familia cruciferelor cu tulpina erectă, cu flori galbene, plăcut mirositoare, care creşte la marginea pădurilor. 4) *bot.* Plantă erbacee cu tulpina erectă, cu frunze dinţate, alungite, cultivată pentru florile sale plăcut mirositoare; nopticoasă.

MIRONOSÍŢ//Ă ~e *f*. 1) *rel*. Femeie evlavioasă. 2) *fig*., *peior.* Femeie ipocrită, care simulează evlavie şi nevinovăţie.

MIR//T mírţi *m*. 1) *bot.* Arbust ornamental din regiunile meridionale cu frunze persistente, cu flori mici, albe şi plăcut mirositoare. 2) Frunză a acestui arbust. **Coroană de ~**.

A MIRUÍ miruiésc *tranz*. 1) *rel*. (*credincioşi*, *creştini*) A unge cu mir pe frunte. 2) (*clerici*, *domnitori*) A supune ritualului de consfinţire în funcţie. 3) *fig. fam*. A lovi puternic drept în frunte.

MISIONÁR ~i *m*. Persoană care are misiunea de a propaga religia creştină sau doctrinele unor secte creştine în statele cu înaltă credinţă dominantă.

MISIONÁR//Ă ~e *f*. (*feminin de la* **misionar**) *v*. **MISIONAR**.

MISÍR ~i *m*. Cal de rasă, originar din Misir (Egipt).

MISÍ//T ~ţi *m*. 1) *înv*. Persoană care negocia o afacere; mijlocitor într-o tranzacţie comercială; samsar. 2) Persoană împuternicită cu o misiune specială; trimis; delegat; sol; emisar.

MISIÚN//E ~i *f*. 1) Sarcină acordată în vederea realizării unei anumite acţiuni. 2) Grup de persoane

care reprezintă o anumită colectivitate; delegaţie. 3) Scop care este determinat de natura internă (a lucrurilor sau a fiinţelor). **~ea universităţii**. 4) Delegaţie de persoane (oficiale) trimisă de un stat în străinătate cu un scop determinat (în special diplomatic). ♦ **~ diplomatică**, oficiu sau reprezentanţă diplomatică a unui stat, cu grad de ambasadă sau de legaţie, condusă de un ambasador sau de un ministru plenipotenţiar şi care este creată prin acordul dintre state, în urma stabilirii relaţiilor diplomatice. 5) *rel.* Organizaţie de creştini care propagă religia creştină în statele cu altă credinţă dominantă.

MISÍV//Ă ~e *f. fam. glumeţ* Comunicare adresată cuiva în scris şi transmisă, de regulă, prin poştă; scrisoare; epistolă; răvaş.

MISOGÍN I ~i *m*. Bărbat cate manifestă ură faţă de femei.

MISOGÍN II ~i (**~ă**, **~e**) *adj.* Care urăşte femeile; cu atitudine ostilă faţă de femei.

MISTÉR ~e *n*. 1) Lucru necunoscut sau nepătruns de raţiune; taină; enigmă. 2) *rel*. Dogmă creştină considerată ca fiind inaccesibilă raţiunii omeneşti. 3) *arh.* (*în antichitatea greco-latină*). Ansamblu de dogme şi de practici religioase cunoscute numai persoanelor iniţiate. 4) *arh.* (*în Evul Mediu*) Operă dramatică cu caracter religios.

MISTERI//ÓS ~oásă (**~óşi**, **~oáse**) *adj.* Care conţine un mister; plin de mistere; învăluit în mister; tainic; enigmatic; mistic. **Plecare ~oasă. Vizită ~oasă.**

MÍSTIC I ~ă (**~i**, **~e**) 1) Care ţine de misticism; propriu misticismului. **Idei ~e**. 2) (*despre persoane*) Care vădeşte misticism; cu manifestări de misticism. 3) Care conţine o taină; plin de mister; învăluit în mister; tainic; misterios; enigmatic. **Un personaj ~.**

MÍSTIC II ~i *m*. Adept al misticismului.

MÍSTICĂ I *f.* (*feminin de la* **mistic II**) *v*. **MISTIC II**.

MÍSTICĂ II *f.* 1) Orientare în cadrul religiei sau al gândirii filosofico-religioase care afirmă existenţa forţelor supranaturale şi posibilitatea comunicării directe dintre suflet şi divinitate. **~ medievală**. 2) Ansamblu de practici şi ritualuri religioase prin intermediul cărora sufletul ar intra în contact cu divinitatea.

MISTICÍSM *n*. 1) Concepţie idealistă despre lume de natură religioasă, bazată pe mistică. 2) Stare de spirit provocată de mistică.

A MISTIFICÁ mistifíc *tranz*. 1) (*fapte*, *adevăruri etc.*) A denatura în mod intenţionat, prezentând ca veritabil; a prezenta într-o lumină seducătoare, dar falsă. 2) (*persoane*) A induce în eroare; a face să ia un adevăr drept neadevăr (recurgând la diferite mijloace necinstite); a înşela; a amăgi; a păcăli; a şmecheri.

MISTIFICATOÁRE *f.* (*feminin de la* **mistificator**) *v*. **MISTIFICATOR**.

MISTIFICATÓR I ~i *m*. Persoană care mistifică.

MISTIFICAT//ÓR II ~oáre (**~óri**, **~oáre**) *adj.* Care mistifică; înclinat spre mistificare.

MISTRÁL *n*. Vânt violent, rece şi uscat din Franţa, care descinde din valea Ronului, fiind provocat de depresiunile atmosferice din Marea Mediterană.

MISTRÉŢ ~i *m*. Porc sălbatic.

MISTRÍ//E ~i *f.* Unealtă de zidărie, constând dintr-o placă de oţel de diferite forme, prevăzută cu un mâner şi folosită în lucrările de construcţie.

A MISTUÍ místui *tranz*. 1) (*alimente ingerate*) A transforma în substanţe asimilabile de organism; a digera. 2) *fig*. A consuma până la terminare; a epuiza; a irosi. **Boala i-a ~ puterile**. ♦ **A nu ~ pe cineva** *sau* **ceva,** *fig.* a nu putea suferi pe cineva sau ceva. 3) *fig*. A provoca chinuri sufleteşti; a chinui. 4) A face să se mistuie.

A SE MISTUÍ mă místui *intranz*. 1) A se distruge prin ardere; a se transforma în cenuşă. 2) A dispărea din câmpul de vedere al cuiva; a se face nevăzut; a se evapora. **Trenul s-a mistuit în depărtare.** 3) *fig*. A pierde treptat vigoarea fizică şi/sau morală (sub influenţa unor factori nocivi).

MISTUIT//ÓR ~oáre (**~óri**, **~oáre**) *adj.* Care mistuie; cu proprietate de a mistui; nimicitor; ucigător; zdrobitor; distrugător. **Durere ~oare**.

MIŞ//ÉL ~eá (**~éi**, **~éle**) *adj. şi substantival* 1) Care comite fapte nedemne; cu comportare josnică; ticălos; mârşav; nemernic; netrebnic. 2) *înv.* Care are o condiţie socială modestă; de rând. 3) *înv.* Care dispune de mijloace materiale foarte limitate; cu surse de existenţă foarte reduse; sărac; sărman; mizer.

MIŞEL//ÉSC ~éască (**~éşti**) *adj.* (*despre fapte*) Care este comis de un mişel; de mişel.

MIŞELÍ//E ~i *f.* 1) Caracter mişel; spirit mişelesc; ticăloşie. 2) Faptă de mişel; ticăloşie; josnicie; mârşăvie.

A MIŞUNÁ mişună *intranz*. 1) (*despre mulţimi de fiinţe*) A se mişca în grabă, intermitent şi haotic (pe acelaşi loc); a umbla grăbit încolo şi încoace (ca furnicile); a forfoti; a fojgăi; a furnica; a roi; a viermui; a foşni. 2) (*despre insecte*, *păsări* etc.) A fi în număr mare.

MIT míturi *n*. 1) *literat.* Povestire de origine populară cu conţinut fabulos, care explică în mod alegoric originea lumii, fenomenele naturii şi viaţa socială. 2) *fig.* Lucru sau relatare lipsită de un temei real; invenţie; scornitură.

MÍT//Ă ~e *f.* Dar în bani sau alte valori materiale dat cuiva sau primit de cineva în schimbul unui serviciu ilegal; şperţ.

MITÉN//Ă ~e *f. mai ales la pl.* Mănuşă care acoperă numai primele falange ale manii, lăsând descoperite vârfurile degetelor.

MÍTIC ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* Care ţine de mit; propriu mitului; legendar; fabulos. **Personaj ~.**

MÍTING ~uri *n*. Reuniune publică organizată în vederea dezbaterii unor probleme politice sau sociale de mare importanţă.

MITOCÁN ~i *m*. *fam., depr.* Persoană cu comportare grosolană; bădăran.

MITOCANÍ//E ~i *f. fam.* Comportare de mitocan; bădărănie; grosolănie; mojicie.

MITOLOGÍE *f.* 1) Ansamblu de mituri, de legende care aparţin unei civilizaţii, unui popor, unei religii sau, în special, antichităţii greco-latine. 2) Disciplină ştiinţifică care studiază miturile.

MIXT míxtă (**mícşti**, **mixte**) *adj.* Care este format din mai multe elemente de natură diferită; constituit din părţi eterogene; amestecat; combinat. ♦ **Şcoală mixtă,** *ed.* şcoală în care învaţă elevi de ambele sexe. ♦ **Cor ~,** *muz.* cor în care participă bărbaţi şi femei. ♦ **Număr ~,** *matem.* număr care constă din numere întregi şi fracţii ordinare. ♦ **Mariaj ~,** căsătorie între persoane de religii, de rase sau de naţionalităţi diferite. ♦ **Tren ~,** tren care asigură concomitent transportul de pasageri şi de mărfuri.

MIXTÚR//Ă ~i *f.* 1) *farm.* Preparat farmaceutic lichid obţinut prin amestecarea unor substanţe după o anumită corelaţie cantitativă. 2) *fig.* Amestec bizar şi întâmplător de elemente diferite; amestecătură. 3) *constr.* Amestec de substanţe sau materiale lichide sau granulare, folosit la prepararea unor mortare sau a betonului.

A MIZÁ mizéz *tranz*. 1) A pune în joc drept miză; a ponta; **~ o sumă mare de bani**. 2) *fig*. A pune temei; a se sprijini; a se bizui; a se baza; a conta. **Mizez pe bunăvoinţa ta.**

MIZANTRÓP ~i *m*. 1) Persoană care manifestă aversiune faţă de specia umană. 2) *fig.* Persoană cu caracter sumbru, care preferă singurătatea, evitând contactul cu societatea.

MIZANTROPÍE *f.* 1) Ură faţă de oameni. 2) Spirit de mizantrop.

MIZANTRÓPIC ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* Care are caracter de mizantropie; provocat de mizantropie. **Idee ~ă**.

MÍZ//Ă ~e *f.* 1) Sumă de bani pe care o depune fiecare participant la un joc de noroc şi care revine câştigătorului. 2) *fig. prin ext.* Obiectiv al unei dispute.

MÍZER ~ă (**~i**, **~e**) 1) *adj. şi substantival* (*despre persoane*) Care nu dispune de mijloace de existenţă; lipsit de mijloace materiale; sărman; sărac; nevoiaş. 2) Care manifestă sărăcie extremă; în stare de mare sărăcie. **Venituri ~e. Viaţă ~ă.**

MIZERÁBIL ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* 1) *şi substantival* (*despre persoane*) Care este de nimic; în stare să comită fapte nedemne; ticălos; mârşav; netrebnic; infam. 2) *fig.* Care este de calitate proastă; lipsit de valoare. **Fizician ~**. 3) Care trăieşte în mizerie; în stare de sărăcie. 4) Care manifestă sărăcie; cu aspect de mizerie.

MIZÉRI//E ~i *f.* 1) Sărăcie extremă; caracter mizer. **A trăi în ~e.** 2) Aspect exterior care denotă sărăcie, murdărie sau dezordine. 3) *prin ext., fig.* Factor care provoacă o stare mizeră (greutăţi, griji, neplăceri, necazuri, suferinţe).

MIZERICÓRDIE *f.* Sensibilitate faţă de mizeria altora; milă; îndurare.

MLÁDĂ mlắzi *f.* 1) Ramură tânără, subţire şi flexibilă a unei plante lemnoase; lăstar; vlăstar. 2) Mulţime de lăstari; cârlig de lăstari; lăstăriş. 3) Pădure tânără şi deasă.

MLÁJĂ mlắji *f.* 1) Arbust asemănător cu salcia, cu ramuri lungi, subţiri şi flexibile, care creşte mai ales pe malurile râurilor; răchită; lozie. 2) Ramură a acestui arbust, folosită la împletitul diferitelor obiecte sau la legatul viţei de vie. 3) Crâng de arbuşti de acest fel.

A MLĂDIÁ mlădiéz *tranz.* A face să se mlădieze.

A SE MLĂDIÁ mă mlădiéz *intranz.* 1) (*despre persoane sau alte fiinţe*) A se îndoia cu uşurinţă şi graţie. 2) (*despre voce*) A trece uşor dintr-o tonalitate în alta; a se modula. 3) *fig.* A se adapta cu uşurinţă la o anumită situaţie sau la anumite împrejurări; a se acomoda.

MLADI//ÓS ~oásă (**~óşi**, **~oáse**) *adj.* 1) Care poate fi uşor mlădiat (îndoit, întins, deformat etc.) sub acţiunea unei forţe exterioare; cu proprietatea de a fi mlădiat uşor; flexibil; elastic; suplu. 2) (*despre fiinţe*, *corpul lor sau părţi ale corpului*) Care vădeşte graţie şi eleganţă; cu mişcări graţioase şi elegante. 3) (*despre persoane sau caracterul lor*) Care se lasă influenţat uşor de voinţa altora; uşor influenţabil de altcineva; maleabil. 4) (*despre sunete*, *voce* etc.) Care este plăcut auzului; cu inflexiuni agreabile; armonios; melodios.

MOÁC//Ă ~e *f.* 1) Bâtă ciobănească. 2) Băţ mare, gros şi noduros, având o măciulie la un capăt; bâtă; măciucă; ghioagă; ciomag. 3) *arh.* Ansamblu de trăsături specifice feţei; chip; figură; fizionomie. 4) *fam., depr.* Persoană (mai ales de sex feminin) proastă, fără vioiciune şi înceată la lucru.

MOBÍL I ~e *n.* 1) Fapt ce determină desfăşurarea unei acţiuni; cauză; motiv; impuls; imbold. **Care-i mobilul acţiunii tale?** 2) Corp care se află în mişcare.

MOBÍL II ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* 1) Care poate fi mişcat; cu proprietatea de a-şi schimba locul sau poziţia. **Piesă ~ă**. 2) Care se modifică mereu; cu proprietatea de a se schimba; schimbător; variabil. 3) (*despre faţă*, *ochi*, *figură*) Care îşi modifică mereu-expresia; aflat în continuă schimbare. 4) *comunic.* (*despre mijloace de comunicare, în special telefonie*) Care permite comunicarea la distanţă mare între persoane aflate de obicei în mişcare.

MOBÍL III ~e *n. telecom.* Dispozitiv electronic

portabil care funcţionează fără fir (prin radio) pe baza reţelei GSM şi este folosit în general pentru comunicaţii personale la distanţă mare; telefon celular; telefon mobil.

A MOBILÁ mobiléz *tranz*. (*încăperi*, *locuinţe* etc.) A prevedea cu mobilă; a completa cu mobilierul necesar.

MOBILIT//ÁTE ~ ăţi *f*. Caracter mobil. ♦ **~ate academică,** *ed.* schimb de elevi, studenţi, profesori între instituţii de învăţământ din state diferite, cu diverse programe de studii.

A MOBILIZÁ mobilizéz *tranz*. 1) (*forţele armate ale unui stat*) A pune pe picior de război (adaptând structura la timpul de război). 2) (*rezervişti*) A chema sub arme în legătură cu trecerea la starea de război. 3) (*colectivităţi*, *persoane*) A atrage într-o acţiune simplă de interes comun. 4) A concentra pentru a pune pe deplin în acţiune. **A-şi ~ forţele**.

A SE MOBILIZÁ mă mobilizéz *intranz*. A-şi concentra toate forţele în vederea realizării unei acţiuni.

MOBILIZAT//ÓR ~oáre (**~óri**, **~oáre**) *adj*. Care mobilizează. **Factor ~.**

MOCÁN ~i *m*. *pop., reg.* 1) Cioban de la munte. 2) Locuitor din regiunile muntoase, mai ales în Transilvania.

MOCÍRL//Ă ~e *f*. 1) Apă stătătoare, plină de nămol şi noroi. 2) *fig*. *fam., depr.* Mediu social decăzut din punct de vedere moral.

MOCIRL//ÓS ~oásă (**~óşi**, **~oáse**) *adj*. Care are (multe) mocirle; plină de mocirle; mlăştinos. **Teren ~os.**

MOCOFÁN ~i *m*. *fam.* 1) Persoană lipsită de inteligenţă. 2) Om necioplit; bădăran; mitocan; moglan; modoran; ţopârlan; mârlan; toromac; ghiorlan; mojic.

A MOCOŞÍ mocoşésc *intranz*. *fam.* A realiza un lucru cu prea multă încetineală şi migală (pierzând prea mult timp); a se mocăi.

MOD móduri *n*. 1) Formă particulară de existenţă, de viaţă sau de gândire; fel; chip. **Mod de viaţă sănătos.** 2) Mijloc de a acţiona în vederea realizării unui anumit scop; modalitate; procedeu; manieră.. 3) *lingv., gram*. Categorie a verbului prin care se exprimă atitudinea subiectului faţă de acţiune.

MODALIT//ÁTE ~ăţi *f*. Mijloc de a acţiona în vederea realizării unui anumit scop; mod; procedeu; manieră.

MODÉL ~e *n*. 1) Obiect care serveşte drept orientare pentru o reproducere sau o imitaţie; mostră. 2) Obiect cu dimensiuni reduse, care reprezintă un obiect real; machetă. 3) Obiect determinat după care se reproduc obiecte similare; tipar; calapod. 4) Reprezentare simplificată a unui proces sau a unui sistem. 5) Operă de artă care, prin calităţile sale, poate servi drept exemplu. 6) Persoană care pozează unui pictor şi sculptor. 7) Persoană care prezintă pe podium obiecte sau colecţii vestimentare; faţă publicitară.

A MODELÁ modeléz 1. *tranz*. 1) (*substanţe maleabile*) A prelucra (prin frământare) pentru a aduce la forma dorită. 2) (*obiecte*) A face să capete (prin prelucrare) o anumită formă; a aduce în corespundere cu un model; a fasona. 3) A înzestra cu o formă particulară. **Eroziunea ~ează relieful**. **Rochia ~ează corpul**. 4) *fig*. (*caracterul*, *firea*, *individualitatea* etc.) A supune unei influenţe dirijate. 5) (*obiecte sau fenomene inaccesibile cercetării directe*) A studia cu ajutorul unui model. **2**. *intranz*. A realiza modelul unor obiecte, folosind ca materie primă substanţe maleabile.

A MODERÁ moderéz *tranz*. 1) A face să se modereze. 2) (*şedinţe, lucrări ale unor conferinţe, discuţii, dezbateri, mese rotunde* etc.) A conduce, îndrumând şi trăgând concluziile.

A SE MODERÁ mă moderéz *intranz*. 1) (*despre*

fenomene ale naturii) A deveni mai puţin intens; a pierde intensitatea; a se domoli; a se ogoi; a se potoli; a se tempera. 2) (*despre persoane şi manifestările lor*) A deveni mai puţin violent; a se calma, înfruntându-se; a se tempera.

MODERÁ//T ~tă (**~ţi**, **~te**) *adj.* Care a fost supus moderării.

MODERATÓR ~i *m.* Persoană care moderează o discuţie, o dezbatere, o masă rotundă etc.

MODERÁŢIE *f.* Comportament lipsit de orice exces; purtare moderată.

MODÉRN ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* 1) Care ţine de timpul prezent sau de trecutul apropiat; propriu timpului prezent sau trecutului apropiat; actual; contemporan. **Literatura ~ă.** 2) Care beneficiază de progresul recent al ştiinţei şi tehnicii; bazat pe rezultatele recente ale ştiinţei şi tehnicii. **Cercetare ~ă.** 3) Care ţine de epoca posterioară antichităţii; propriu epocii posterioare antichităţii. **Istoria ~ă a românilor.**

MODERNÍSM *n*. 1) Curent în arta şi literatura modernă, constând în negarea totală sau parţială a tradiţiei şi în adoptarea unor principii noi de creaţie. 2) Preferinţă pentru tot ce este modern.

A MODERNIZÁ modernizéz *tranz*. 1) A face modern. **A-şi ~ traiul. A-şi ~ gândirea.** 2) A organiza în conformitate cu necesităţile şi mijloacele moderne. **~ învăţământul. ~ o întreprindere**. **~ construcţia unui avion**. 3) (*limba unor texte vechi*) A adapta la normele limbii actuale.

MODERNIZÁ//T ~tă (**~ţi**, **~te**) *adj.* Care a fost supus modernizării. **Un roman vechi ~.**

MODÉ//ST ~stă (**~şti**, **~ste**) *adj.* (*despre persoane*) Care manifestă atitudine rezervată faţă de propriile merite; lipsit de îngâmfare. 2) Care se caracterizează prin purtare moderată; lipsit de pretenţii. 3) Care este simplu şi fără fast; lipsit de strălucire. **Viaţă ~stă**. 4) Care este de valoare mică; cu valoare redusă. **Contribuţie ~stă**. **Salariu ~**.

MODESTÍE *f.* Caracter modest; lipsă de îngâmfare.

A MODIFICÁ modífic *tranz*. A face să se modifice; a schimba; a preface; a preschimba; a transforma.

A SE MODIFICÁ mă modífic *intranz*. A căpăta o altă formă şi un alt conţinut, fără a-şi schimba esenţa; a suferi schimbări; a se schimba; a se transforma; a se preface.

MODÂRLÁN ~i *m*. *pop., fam. depr.* Om necioplit; mitocan; bădăran; moglan; ţopârlan; mârlan; toromac; ghiorlan; mojic; mocofan; modoran.

MODORÁN ~i *m*. *pop., fam. depr.* Om necioplit; mitocan; bădăran; moglan; ţopârlan; mârlan; toromac; ghiorlan; mojic; mocofan; modârlan.

MODÚL I ~i *m*. 1) Valoare absolută (a unui număr real). 2) Rădăcină pătrată luată cu semnul plus rezultată din suma pătratelor componentelor unui număr complex.

MODÚL II ~e *n*. 1) (*în arhitectura clasică*) Unitate de măsură adoptată pentru determinarea proporţiilor elementelor componente ale unei construcţii. 2) Coeficient care caracterizează proprietatea de rezistenţă mecanică a materialelor. **~ de rigiditate**. **~ de torsiune**. 3) Parte principală a unui vehicul spaţial. 4) *ed.*, *didact.* Compartiment al unui curs, al unei discipline de studiu. 4) *tehn. inform.* Ansamblu de rutine şi structuri de date care execută o anumită aplicaţie sau un anumit subprogram ori introduce un anumit tip de date într-un calculator sau sistem.

MODULÁŢI//E ~i *f.* 1) *muz*. Trecere de la o tonalitate la alta, în conformitate cu regulile armoniei. 2) *fiz*. Variaţie a amplitudinii, a intensităţii sau a frecvenţei unui curent sau a unei oscilaţii în vederea transmiterii unui semnal purtător de informaţie.

MOGÂLD//EÁŢĂ ~éţe *f.* 1) Imagine a unei persoane sau a unui lucru, care apare neconturată din cauza ceţii, a întunericului sau a distanţei. 2) *fig.* Persoană de statură mică.

A MOGOROGÍ mogorogésc *pop. reg.* **1**. *intranz.* A vorbi nedesluşit, exprimându-şi în felul acesta supărarea sau nemulţumirea; a bodogăni; a mormăi; a bombăni. **2**. *tranz.* (*persoane*) A nu lăsa în pace, reproşând mereu diferite lucruri; a morocăni; a cicăli.

MÓIN//Ă ~e *f.* 1) Vreme umedă şi relativ călduroasă, care se stabileşte iarna după perioada îngheţurilor; timp moale. 2) Teren agricol lăsat necultivat pentru a-i spori productivitatea.

MOJÍC ~i *m.* 1) Om necioplit; mitocan; bădăran; moglan; modoran; ţopârlan; mârlan; toromac; ghiorlan. 2) *pop. înv., reg.* Persoană care se ocupă cu agricultura şi creşterea vitelor, trăind la ţară; ţăran. 3) *prin ext.* Om de rând.

MÓLCOM ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* Care a pierdut din intensitate sau din violenţă; cu intensitate sau violenţă redusă; potolit; domol; liniştit; lin. **Ploaie ~ă. Om ~.**

MOLEŞ//EÁLĂ ~éli *f.* Stare de slăbire a forţei fizice, însoţită de somnolenţă. **A fi cuprins de ~.**

MOLETIÉR//Ă ~e *f.* Element de vestimentaţie format dintr-o fâşie de stofă cu care se înfăşoară piciorul de la încălţăminte până la genunchi, mai ales la bărbaţi.

MÓLIM//Ă ~e *f. med.* Maladie cu caractere de epidemie.

MOLÓZ *n.* Mulţime de materiale de construcţie (tencuială, cărămidă, mortar), provenite din demolarea unei construcţii sau din lucrările de construcţie.

MOM//EÁLĂ ~éli *f.* 1) Hrană folosită pentru ademenirea şi prinderea unor vietăţi (peşti, păsări, animale); nadă. 2) *fig.* Mijloc viclean prin care o persoană este atrasă într-o cursă.

MOMÉNT ~e *n.* 1) Interval scurt de timp; clipă; secundă. 2) Interval de timp în desfăşurarea unui proces sau fenomen din natură sau din societate; etapă; stadiu; fază. 3) Epizod din acţiunea unei opere literare. 4) Timp când urmează să se producă un eveniment; termen. **Vei afla totul al ~ul potrivit.** 5) Situaţie favorabilă; ocazie; prilej. **Trebuie să prinzi ~ul.**

MOMENTÁN ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* Care durează un moment; cu durată de moment; temporar; vremelnic.

MONÁH ~i *m. bis.* Bărbat care, prin legământ, duce o viaţă de ascet şi trăieşte într-o mănăstire; călugăr.

MONAHÁL ~ă (**~i**, **~e**) *adj. bis.* Care ţine de monah; propriu monahului; de monah.

MONÁHI//E ~i *f. bis.* Femeie care, prin legământ, duce o viaţă de ascet şi trăieşte într-o mănăstire; călugăriţă. **MONÁRH ~i** *m.* (*în unele state*) Conducător absolut al ţării; rigă; rege; suveran.

MONARHÍ//E ~i *f. polit.* 1) Formă de guvernământ în care puterea politică supremă aparţine unei singure persoane şi are caracter ereditar. **~e constituţională.** 2) Stat guvernat de un monarh.

MONARHÍ//ST I ~stă (**~şti**, **~şte**) *adj.* Care ţine de monarhie; propriu monarhiei.

MONARHÍ//ST II ~şti *m.* Adept ai monarhiei.

MONARHÍST//Ă ~e *f.* (*feminin de la* **monarhist**) *v.* **MONARHIST II**.

MONÁSTIC ~ă (**~e**, **~i**) *adj.* 1) Care ţine de mănăstire; referitor la mănăstire; mănăstiresc. 2) Care ţine de călugăr; propriu călugărului; călugăresc.

MONDÉN ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* 1) Care ţine de păturile privilegiate ale societăţii; caracteristic pentru societatea înaltă. **Viaţă ~ă**. 2) (*despre persoane*).

Care are o deosebită preferinţă pentru viaţa societăţii înalte; caracterizat prin atracţie pentru distracţiile din societatea înaltă.

MONDENIT//ÁTE ~ăţi 1) *de obicei la pl.* Eveniment sau particularitate din viaţa mondenă. 2) Caracter monden; stare specifică pentru societatea înaltă.

MONDIÁL ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* Care ţine de lumea întreagă; referitor la lumea întreagă. **Pace ~ă. Deflagraţie ~ă. La scară ~ă.**

A MONDIALIZÁ mondializéz *tranz.* A face să devină mondial.

A SE MONDIALIZÁ se mondializează *intranz.* A deveni mondial; a căpăta caracter mondial; a se răspândi pe întreg globul pământesc.

MONDIALIZÁRE *f.* 1) Acţiunea de a (se) mondializa şi rezultatul ei. 2) *econ.* Proces care relevă faptul că activităţile realizate de anumite firme sau companii devin expresia unor operaţiuni economice care se desfăşoară la scară mondială, atât în ceea ce priveşte producţia, cât şi în ceea ce priveşte comercializarea.

MONÓCLU ~ri *n.* 1) Lentilă concavă sau convexă, care se fixează în orbita unui ochi pentru a corecta un defect de vedere. 2) *med.* Pansament la un singur ochi.

MONOGÁM ~ă (**~i**, **~e**) *adj. şi substantival* 1) (*despre persoane*) Care practică monogamia; caracterizat prin monogamie. 2) (*despre căsătorie*, *familie*) Care are la bază monogamia; bazat pe monogamie.

MONOGÁMIC ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* Care deţine de monogamie; bazat pe monogamie.

MONOGAMÍE *f.* Formă de căsătorie în care bărbatul poate avea o singură soţie, iar femeia un singur soţ.

MONOGRÁM//Ă ~e *f.* Cifru compus din literele iniţiale ale numelui şi prenumelui unei persoane, aplicat pe diverse obiecte prin scriere, brodare sau gravare.

MONOLÍ//T I ~tă (**~ţi**, **~te**) *adj.* 1) Care constă dintr-un singur bloc de piatră; format dintr-un singur bloc de piatră. **Construcţie ~ă.** 2) *fig.* Care constituie un tot întreg; bine închegat; unitar. **Stat ~. Sistem ~.**

MONOLÍT II ~e *n.* Monument constând dintr-un singur bloc de piatră.

MONOL//ÓG ~oáge *n.* 1) Scenă dintr-o lucrare dramatică, în care un personaj vorbeşte cu sine însuşi. 2) Lucrare dramatică de mici proporţii, destinată să fie interpretată de un singur actor. 3) Discurs lung al unei persoane, care nu permite intervenţia interlocutorilor.

MON//ÓM ~oáme *n.* *matem.* Expresie algebrică compusă dintr-un singur termen.

MONOPÓL ~uri *n.* 1) *econ.* Drept exclusiv asupra unor bunuri sau valori, asupra efectuării unor operaţii etc; privilegiu exclusiv de a fabrica, de a vinde, de a exploata anumite bunuri sau servicii, de a ocupa anumite pieţe. 2) Asociaţie de mari întreprinderi, care concentrează sub conducerea lor producţia şi desfacerea produselor industriale în vederea obţinerii unor profituri maxime. 3) *prin ext., fig.* Drept exclusiv asupra a ceva; privilegiu special.

MONOPOLÍ//ST ~stă (**~şti**, **~ste**) *adj.* 1) Care ţine de monopol; referitor la monopol. 2) Care ţine de un monopol; cu drept de monopol.

MONOTÓN ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* 1) (*despre sunete*, *melodii*) Care păstrează mereu acelaşi ton; caracterizat prin acelaşi ton. 2) Care se caracterizează prin lipsă de variaţie; lipsit de variaţie; fără variaţii; uniform. **Viaţă ~ă.**

MONOTONÍ//E ~i *f.* Caracter monoton.

MÓN//STRU ~ştri *m.* 1) *mitol., folc.* Fiinţă mitologică cu corpul format din părţi ale unor

animale diferite sau din unele părţi de om şi alte animale. 2) Animal real de dimensiuni gigantice. ~ **marin**. 3) *fig., fam.* Fiinţă cu mari anomalii fizice; pocitanie. 4) *fam.* Persoană cu mari defecte morale.

MONSTRU//ÓS ~oásă (**~oáse**, **~oşi**) *adj.* 1) Care are aspect de monstru; asemănător cu un monstru. 2) *fig.* Care se caracterizează prin calităţi morale de monstru; cu calităţi morale oribile. 3) (*despre manifestări ale oamenilor*) Care vădeşte cruzime sau oroare puternică; caracterizat prin cruzime şi oroare excesivă. **Caracter ~os. Crimă ~oasă.**

A MONTÁ montéz *tranz.* 1) (*elemente ale unui sistem*) A uni, formând un tot întreg, în vederea funcţionării; a asambla. 2) (*obiecte sau părţi ale acestora*) A fixa definitiv, amplasând la locul de funcţionare. 3) (*pietre preţioase*) A fixa în găvanul unei bijuterii. 4) (*piese de teatru*) A pregăti pentru reprezentaţie; a reda prin mijloace scenice; a pune în scenă; a înscena. 5) *fig.* (*acţiuni duşmănoase sau lucruri reprobabile*) A organiza pe ascuns; a pune la cale; a ţese; a urzi. 6) *fig.* (*persoane*) A aduce în mod intenţionat într-o stare de agitaţie; a porni; a aţâţa.

MONTÚR//Ă ~i *f.* 1) Accesoriu al unui sistem tehnic, care serveşte la montarea unor părţi componente ale sistemului dat. 2) Garnitură de metal în care se montează mecanismul unui ceasornic sau piatra preţioasă a unei bijuterii. **~ unui inel.**

MONUMÉNT ~e *n.* 1) Operă arhitecturală sau sculpturală, remarcabilă prin valoarea sa istorică, estetică sau prin dimensiunile sale. 2) Construcţie arhitectonică care se impune prin valoarea sa ori prin proporţiile sale. 3) *fig.* Operă artistică, istorică sau ştiinţifică de importanţă universală.

MONUMENTÁL ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* Care ţine de monumente; referitor la monumente. 2) *fig.* Care are valoare de monument; cu importanţă de monument. **Operă ~ă.** 3) Care se caracterizează prin proporţii de monument; cu dimensiuni de monument. **Construcţie ~ă.**

MONUMENTALITÁTE *f.* Caracter monumental; grandoare; măreţie.

MOPS I mópşi *m.* 1) Rasă de câini cu trup mic şi îndesat, cu cap mare şi botul turtit, cu falca de jos proeminentă, cu labe scurte şi groase şi cu păr scurt şi neted; buldog. 2) *fam.* Persoană cu nasul turtit.

MOPS II mópsuri *n.* Cleşte cu fălci curbate folosit în operaţiile de montare a ţevilor.

MORÁL I ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* 1) Care ţine de morală; referitor la morală. **Cod ~.** 2) Care corespunde moralei; în conformitate cu morala. **Om ~. Conduită ~ă.** 3) Care ţine de lumea interioară a omului; referitor la spiritul omului. **Profilul ~ al unei persoane.**

MORÁL II *n.* 1) Ansamblu de calităţi psihice şi spirituale ale unui om. 2) Stare de spirit în procesul de suportare a dificultăţilor; tărie de caracter.

MORÁL//Ă ~e *f.* 1) Formă a conştiinţei sociale care reflectă şi fixează ansamblul deprinderilor, sentimentelor, convingerilor, atitudinilor şi relaţiilor dintre individ şi societate, încălcarea cărora nu este sancţionată de lege, ci de opinia publică. 2) Disciplină ştiinţifică care se ocupă de studiul acestei forme a conştiinţei sociale. 3) Manual care conţine elemente de bază ale acestei discipline ştiinţifice. 4) Observaţie cu caracter moralizator. 5) Concluzie moralizatoare dedusă dintr-un eveniment sau dintr-o operă literară; învăţătură morală. **Morala unei fabule, a unei poveşti.**

MORALIZÁT//ÓR ~oáre (**~óri**, **oáre**) *adj.* 1) Care moralizează; caracterizat prin elucidarea sensului moral al vieţii. **Roman ~. Ton ~.** 2) *şi substantival* (*despre persoane*) Care propagă principiile morale cu ostentaţie; propagator ostentativ al principiilor morale.

MORÁVURI *n. pl.* Ansamblu de obiceiuri, tradiţii şi deprinderi ale unui popor, ale unei clase, ale unui mediu sau ale unei persoane; conduită morală; moralitate**. ~uri noi, ~uri vechi.**

MORB mórburi *n.* Proces care afectează organismele vii; boală; maladie.

MORBÍ//D ~dă (**~zi**, **~de**) *adj.* 1) Care ţine de morb; referitor la un morb; patologic; bolnăvicios. 2) Care rezultă dintr-un morb. **Stare ~dă**.

MORBIDITÁTE *f.* 1) Caracter morbid; stare patologică. 2) Ansamblu de cauze care pot provoca un morb. 3) Număr care indică raportul dintre persoanele bolnave şi cele sănătoase de pe un teritoriu dat într-o anumită perioadă de timp.

MORDÁN//T ~ţi *m.* Substanţă utilizată la fixarea coloranţilor pe fibrele textile.

MÓRG//Ă I ~i *f.* 1) Clădire specială într-un spital unde se depun cadavrele neidentificate pentru a fi recunoscute şi unde se fac autopsii când se cere să fie constată cauza morţii. 2) Sală într-un spital sau într-o clinică unde se păstrează temporar morţii până la înmormântare.

MÓRGĂ II *f.* Atitudine orgolioasă şi dispreţuitoare; trufie; aroganţă. **A avea ~ă.**

MORMÁN ~e *n.* Cantitate mare de obiecte sau de materiale omogene; grămadă.

MORMOLÓC ~i *m.* 1) Larvă a batracienilor. 2) *fig.* Copil mic şi zglobiu. 3) *fig. peior.* Persoană lipsită de energie şi cu mişcări încetinite.

MORTÉZ//Ă ~e *f. teh.* Maşină de prelucrare, prin aşchiere, a suprafeţelor metalice cu profil complex.

MORTUÁR ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* Care ţine de înmormântare; caracteristic pentru funeralii; funebru; funerar. **Cortegiu ~.**

MÓSTR//Ă ~e *f.* 1) Parte dintr-o serie de obiecte identice, dintr-o marfă, dintr-un material sau dintr-o substanţă, după care se poate stabili calitatea întregului; probă; eşantion. 2) Obiect care serveşte drept orientare pentru o reproducere sau o imitaţie; model. 3) Fapt ce poate fi considerat drept învăţătură sau ca fiind demn de imitat sau de urmat; model; exemplu.

MOTÍV ~e *n.* 1) Fenomen care provoacă sau care determină un alt fenomen; factor ce generează un efect; pricină; cauză. 2) Consideraţie susţinută de anumite argumente pentru a ascunde mobilul veritabil; pretext. 3) *muz.* Frază sau pasaj care formează desenul melodic sau ritmic al unei compoziţii muzicale; temă. 4) *arte plast., arhit.* Subiect pictural sau sculptural fundamental dintr-o compoziţie decorativă sau arhitecturală. 5) *literat.* Idee de bază (a unei opere literare).

A MOTIVÁ motivéz *tranz.* 1) (*acţiuni*, *atitudini*, *hotărâri* etc.) A prezenta drept just, legitim, aducând motive întru susţinere; a justifica. 2) A explica servind drept motiv.

MÓTO motóuri *n.* Aforism sau citat scurt luat dintr-o operă consacrată sau semnată de un autor celebru, care se pune la începutul unei opere artistice, al unui studiu ştiinţific sau al unui capitol pentru a evidenţia ideea de bază; epigraf.

MOTONÁV//Ă ~e *f.* Navă maritimă sau fluvială cu motor cu ardere internă.

A MOTORIZÁ motorizéz *tranz.* 1) *rar* A înzestra cu motor. 2) A dota cu vehicule cu motor; a înzestra cu motor; a înzestra cu tracţiune mecanică; a mecaniza. ~ **o diviziune de infanterie**. ~ **agricultura**.

MOTORIZÁ//T ~tă (**~ţi**, **~te**) *adj.* Care foloseşte motoarele; prevăzut cu motor. **Divizie ~ă. Transport ~.**

MÓTRICE *adj. invar.* Care mişcă; capabil să pună în mişcare; motor. **Forţă ~ce.**

A MOŢĂÍ moţăiésc *intranz.* A aţipi, repetat, la intervale scurte, şezând sau stând în picioare; a dormita; a picoti, a piroti; a somnola.

MOŢIONÁL ~ă (**~i**, **~e**) *adj. lingv., gram.* Care ţine de moţiune; referitor la moţiune. **Procedeu ~. Derivare ~ă**.

MOŢIÚN//E I ~i *f. lingv.* Procedeu de formare a substantivelor feminine de la cele masculine sau a celor masculine de la cele feminine prin ataşarea unor sufixe speciale.

MOŢIÚN//E II ~i *f.* Decizie a unei adunări, aprobată prin vot, prin care se exprimă o atitudine, o doleanţă sau anumite revendicări într-o problemă de importanţă generală. ♦ **~ de cenzură,** *polit.* moţiune făcută într-o adunare naţională, într-un parlament, care pune în cauză guvernul.

MOZAÍC ~uri *n.* 1) Operă de artă decorativă, formată prin asamblarea estetică a unor bucăţi de materiale (piatră, sticlă, marmură, ceramică, smalţ) de culori diverse, fixate între ele cu mortar sau cu mastic. 2) *prin ext.* Ansamblu de elemente eterogene.

MOZÁIC I ~ă (**~i**, **~e**) *rel.* Care ţine de mozaism; propriu mozaismului. **Cultul ~.**

MOZÁIC II ~i *m. rel.* Adept al mozaismului.

MOZAICÁR *m. arte plast.* Persoană specializată în lucrări de mozaic.

MOZAÍSM *n. rel.* Religie monoteistă răspândită la evrei şi legată de numele lui Moise, bazele căreia sunt cuprinse în Vechiul Testament; iudaism.

MREÁJĂ mréje *f.* 1) Plasă de prins peşte în apele stătătoare sau în porţiunile liniştite ale unei ape curgătoare. 2) Îngrăditură rotundă de nuiele împletite cu papură, folosită la prins peşte; coteţ. 3) *fig.* Mijloc de ademenire a unei persoane pentru a o înşela; cursă; laţ. 4) Situaţie a unei armate atrasă prin atare mijloc abil şi viclean. 5) Factor care încătuşează libertatea sau independenţa.

MUCALÍ//T ~tă (**~ţi**, **~te**) *adj. şi substantival, şi adverbial* Care poate provoca râsul, păstrând un aer de seriozitate; în stare să stârnească râsul fără a pierde din seriozitate.

MUEZÍN ~i *m. rel.* Preot musulman care anunţă din minaret rugăciunea ordinară.

MULÁJ ~e *n.* 1) Tipar negativ obţinut după un obiect prin mulare. 2) Reproducere prin mulare a unei opere originale. 3) Model din hârtie sau din stofă, după care se croieşte o haină; tipar.

MULÁTR//Ă ~e *f.* (*feminin de la* mulatru) *v.* **MULATRU**.

MULÁTR//U ~i *m.* Persoană născută dintr-un bărbat alb şi o negresă sau dintr-o femeie albă şi un negru.

MULTIFÓRM ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* Care se prezintă sub mai multe forme; cu forme, aspecte sau stări numeroase şi variate.

MULTILATERÁL ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* 1) Care conţine mai multe laturi; cu mai multe laturi. **Acord ~. Relaţii ~e.** 2) Care ţine de mai multe aspecte ale unei probleme; cu referire la diverse laturi ale realităţii. **Abordare ~ă.**

A MULTIPLICÁ multíplic *tranz.* 1) A face să se multiplice; a înmulţi. 2) (*obiecte*, *texte*) A reproduce în mai multe exemplare prin diferite procedee tehnice; a xeroxa; a fotocopia. 3) *mat.* (*numere*) A mări de atâtea ori, de câte ori indică celălalt număr; a înmulţi.

A SE MULTIPLICÁ mă multíplic *intranz.* A creşte numeric sau cantitativ; a se înmulţi.

MULTIPLICAT//ÓR I ~oáre *n.* Dispozitiv de multiplicare (mai ales a textelor, imaginilor); fotocopiator; xerox.

MULTIPLICATÓR II ~i *m.* 1) Factor al unui produs. 2) Persoană specializată în lucrări de multiplicare.

MULTIPLICATOÁRE *f.* (*feminin de la* **multiplicator II**) *v.* **MULTIPLICATOR II**.

MULTISECULÁR ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* Care are o existenţă de mai multe secole.

MULTITÚDIN//E ~i *f.* Cantitate mare (de fiinţe, de obiecte etc.) considerată sau nu ca formând un ansamblu; mulţime. **O ~e de exemple de acelaşi fel.**

MULÚR//Ă ~i *f. arhit.* Ornament arhitectural cu profil pronunţat.

MÚMI//E ~i *f.* 1) Cadavru conservat prin îmbălsămare specială. 2) *fig., fam.* Persoană foarte slabă şi lipsită de puteri.

MUNÍŢI//E ~i *f.* Totalitate de proiectile şi de accesorii ale acestora, folosite la armele de foc.

MUNICIPÁL ~ă (~i, ~e) *adj.* Care ţine de municipiu; referitor la municipiu; de municipiu. **Consiliu ~. Edil ~.**

MUNICIPIALIT//ÁTE ~ăţi *f.* Ansamblul organelor de conducere şi de administrare a unui municipiu.

MUNICÍPI//U ~i *n.* Oraş mare, care se impune prin importanţă deosebită în viaţa economică, socială, politică şi culturală a statului.

MURIBÚN//D ~dă (~zi, ~de) *adj.* 1) *şi substantival* (*despre persoane*) Care trage să moară; pe moarte. 2) *fig.* Care este pe punct de dispariţie. **Economie ~dă**.

MÚRMUR ~e *n.* 1) Zgomot surd şi confuz de voci; rumoare; freamăt. 2) Zgomot monoton şi continuu, produs de un motor sau de o maşină în acţiune. 3) *poet.* Zgomot continuu, uşor şi monoton, produs de unele fenomene naturale (frunze, vânt, ape curgătoare etc.). **~ de izvor.** 4) Protest al unei mulţimi, manifestat prin producerea simultană a unor sunete surde şi confuze.

A MURMURÁ múrmur 1. *tranz.* 1) (*cuvinte, sunete, propoziţii*) A pronunţa cu voce joasă şi nedesluşit. 2) (*melodii, cântece*) A cânta încet şi fără cuvinte, ca pentru sine; a îngâna; a fredona. **2.** *intranz.* (*despre ape curgătoare, frunze mişcate de vânt*) A face să se audă un murmur; a produce un zgomot lin, continuu; a susura; a şopti.

MÚRS//Ă I ~e *f.* Băutură alcoolică slabă, obţinută prin fermentarea mierii amestecate cu apă; hidromel.

MÚRS//Ă II ~e *f.* Aluniţă artificială.

A MURSECÁ múrsec *tranz. pop. rar* 1) A rupe în bucăţi cu dinţii; a sfârteca; a sfâşia. 2) (*despre oameni*) A mânca cu lăcomie, înghiţind pe nemestecate; a devora. 3) A bate crunt; a snopi în bătaie.

MUSACÁ ~le *f. culin.* Fel de mâncare din carne tocată şi din felii de legume (pătlăgele vinete, dovlecei sau cartofi), aşezate în straturi şi coapte la cuptor.

MÚSAI *adv.* 1) În mod obligatoriu; numaidecât; neapărat; negreşit. 2) Cu multă îndărătnicie; morţiş.

MUSCÉL ~e *n. geomorf.* Porţiune de teren de la poalele munţilor, acoperită cu păşuni, fâneţe şi livezi, care constituie zona de tranziţie dintre munţi şi dealuri.

MUŞCHETÁR ~i *m. arh., ist.* Infanterist înarmat cu o muschetă.

MUSCHÉT//Ă ~e *f. arh., ist.* Armă de foc portativă din Evul Mediu, asemănătoare cu archebuza, pulberea căreia se aprindea cu un fitil, iar tragerea se efectua de pe un suport fixat în pământ.

A MUSTRÁ mustréz *tranz.* A trata cu reproşuri şi observaţii aspre; a dojeni. ♦ **A-l ~ pe cineva cugetul** (*sau* **conştiinţa**), a avea remuşcări; a-i părea rău pentru faptele comise.

MÚSTR//Ă ~e *f. înv.* Exerciţiu militar; instrucţie.

MUSULMÁN I ~ă (~i, ~e) *adj. rel.* 1) Care ţine de mahomedanism; referitor la mahomedanism. 2) Care profesează mahomedanismul; de credinţa lui Mahomed; mahomedan.

MUSULMÁN II ~i *m. rel.* Adept al mahomedanismului; mahomedan.

MUŞCHETÁR ~i *m. v.* **MUSCHETAR**.

MUŞTERÍ//U ~i *m. fam.* Persoană care cumpără mărfuri cu regularitate la acelaşi magazin sau frecventează în permanenţă acelaşi local public; client.

MUŞAMÁ ~le *f.* 1) Pânză cu o faţă impermeabilă, folosită în calitate de material protector. 2) Bucată dintr-o astfel de pânză, folosită ca faţa de masă în bucătărie.

A MUŞAMALIZÁ muşamalizéz *tranz.* 1) (*fapte reprobabile*) A tăinui în mod intenţionat, prezentând într-o lumină favorabilă. 2) (*lucruri neplăcute*) A ţine sub tăcere pentru a da uitării.

MUTÁBIL ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* 1) Care poate fi mutat; în stare să fie supus mutării; deplasabil. 2) Care poate fi transformat; în stare să fie supus transformării; transformabil.

MUTÉLC//Ă ~i *f.* Piesă metalică, prevăzută cu o gaură filetată, care serveşte, împreună cu şurubul, la asamblarea unor piese; piuliţă.

A MUTILÁ mutiléz *tranz.* 1) (*fiinţe*) A face să-şi piardă integritatea fizică (printr-o rană gravă sau prin amputarea unui membru); a schilodi; a sluţi; a schilăvi. 2) *fig.* (*obiecte, lucrurim, creaţii* etc.) A deteriora în mod grav; a strica. **Mi-a mutilat textul.**

MÚTR//Ă ~e *f. pop. depr.* 1) Faţă antipatică. 2) Ansamblu de trăsături specifice feţei; expresie a feţei; chip; figură; fizionomie; mină. 3) Fiinţă umană; om; persoană.

MUTUÁL ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* Care implică un raport dublu şi simultan; în relaţie bilaterală şi concomitentă; reciproc. **Ajutor ~.**

MÚZ//Ă ~e *f.* 1) Zeiţă a poeziei, inspiratoare a poeţilor. 2) Inspiraţie poetică, evocată prin imaginea unei femei. 3) Izvor al inspiraţiei poetice. 4) Operă poetică.

MUZICI//ÁN ~éni *m.* 1) Persoană cu pregătire şi cunoştinţe speciale, care compune sau execută compoziţii muzicale. 2) Persoană care cunoaşte arta muzicală şi poate aprecia muzica.

MUZICI//ÁNĂ ~éne *f.* (*feminin de la* **muzician**) *v.* **MUZICIAN**.

MUZICÚŢ//Ă ~e *f.* Armonică de gură.

N

NABÁB ~i *m.* 1) *arh.* (*în India şi în alte ţări orientale din epoca medievală*; *folosit şi ca titlu pe lângă numele respectiv*) Guvernator de provincie sau mare demnitar la curtea suveranului. 2) *fig.* Persoană foarte bogată, care îşi etalează opulenţa.

NAGÁŢ I ~i *m. zool.* Pasăre de baltă, migratoare, de talie mică, cu moţ şi penaj colorat; bibic.

NAGÁŢ II ~i *m. fam.* Dispoziţie de moment, puţin motivată logic, neaşteptată şi stranie; naz; moft; toană; capriciu. **A avea ~i. A-şi arăta ~ii.**

NAIÁDĂ *f.* 1) *mitol.* (*în mitologia greacă*) Divinitate ocrotitoare a fântânilor, a râurilor şi izvoarelor; nimfă de apă. 2) *fig.* Femeie tânără, frumoasă şi graţioasă; nimfă.

NÁI ~uri *n.* 1) Instrument muzical popular de suflat, compus din mai multe fluiere de dimensiuni diferite, dispuse în ordinea mărimii lor şi unite între ele. 2) Fluier de trestie, prevăzut cu şapte găuri.

NAÍV ~ă (**~i**, **~e**) 1) Care manifestă sinceritate şi curăţenie morală; dotat cu candoare; ingenuu, candid; inocent. 2) (*despre persoane*) Care vădeşte credinţă exagerată din lipsă de experienţă sau din ignoranţă; lesne crezător; credul. 3) Care denotă o viziune copilărească; lipsit de maturitate; infantil;

pueril. **Afirmaţie ~ă.** 4) (*despre artă, opere de artă*) Care ignorează perspectiva, legile proporţiilor şi ale compoziţiei. **Pictură ~ă.**

NAIVIT//ÁTE ~ăţi *f.* 1) Caracter naiv; candoare; ingenuitate; 2) Faptă comisă de un om naiv.

A NARÁ naréz *tranz.* (*întâmplări*, *istorii* etc.) A expune într-o succesiune logică şi într-o formă anumită; a povesti; a istorisi.

NARAŢIÚN//E ~i *f.* 1) Expozeu în care se narează într-o formă literară anumite fapte; povestire; istorisire. 2) Parte a unui discurs în care se narează faptele.

NARCÍ//S ~şi *m.* 1) *peior.* Om îndrăgostit de propria sa persoană. 2) Tânăr de o frumuseţe deosebită.

NARCÍS//Ă ~e *f.* 1) *bot.* Plantă erbacee decorativă, cultivată pentru florile sale albe sau galbene, cu parfum fin; zarnacadea. 2) Floare a acestei plante; zarnacadea.

NARCISÍSM *n.* Admiraţie exagerată, uneori chiar patologică, faţă de calităţile fizice ale propriei persoane.

NARCOMÁN ~i *m.* Persoană care suferă de narcomanie.

NARCOMANÍE *f.* Stare patologică, constând în atracţie morbidă pentru narcotice.

NARCÓTIC I (**~i**, **~e**) *adj.* 1) Care provoacă narcoză; cu proprietatea de a provoca narcoză. **Substanţă ~ă.** 2) (*despre stări*) Care a apărut sub influenţa unei substanţe stupefiante; provocat de un stupefiant.

NARCÓTIC II ~e *n.* Substanţă care are proprietatea de a provoca narcoză.

NARCÓZ//Ă ~e *f.* Stare de pierdere a sensibilităţii sau a cunoştinţei, provocată în mod artificial cu ajutorul unui narcotic (mai ales în cazul intervenţiilor chirurgicale); anestezie generală.

NATÁL ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* Care ţine de locul naşterii; legat prin naştere; de baştină. **Pământ ~. Oraş ~. Sat ~.**

NATALITÁTE *f.* 1) Număr care exprimă raportul dintre copiii născuţi şi numărul populaţiei dintr-o ţară. 2) Frecvenţă a naşterilor într-o anumită grupă a populaţiei. **Sporirea ~ăţii.**

NATÁŢIE *f. sport* Gen de sport nautic care constă din diferite probe de înot.

NATÍV ~ă (**~i**, **~e**) *adj.*1) Care este moştenit prin naştere; propriu din naştere; înnăscut. **Talent ~.** 2) (*despre metale şi unele minerale*) Care se află în natură în stare pură; necombinat cu alte substanţe. **Argint ~.**

NÁTRIU *n. chim.* Element chimic, metal alcalin, alb-argintiu, maleabil şi ductibil, foarte reactiv, având diverse întrebuinţări în tehnică; sodiu.

NATRÓN *m. chim.* Carbonat hidratat de natriu.

NATURÁL I *adv.* 1) În mod firesc; potrivit naturii lucrurilor; uşor; simplu. 2) De acord; desigur; bineînţeles; evident.

NATURÁL II *n. v.* **NATURALEŢE.**

NATURÁL III ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* 1) Care ţine de natură; propriu naturii. **Fenomen ~.** 2) Care a apărut fără intervenţia omului; de la natură. **Resurse ~e. Bogăţii ~e.** 3) Care este în conformitate cu natura lucrurilor; potrivit naturii lucrurilor; firesc; normal. **Lucru ~. În mod ~.** 4) (*în opoziţie cu* **artificial**) Care este obţinut direct din natură; produs din mijloace existente real în natură. **Mătase ~ă.** 5) Care este moştenit de la natură; transmis pe cale ereditară; înnăscut. **A avea un dat ~.** 6) Care este conform cu natura cuiva; propriu, specific cuiva; înnăscut, nativ. **Abilitate ~ă.** 7) Care corespunde logicii interne a lucrurilor; în concordanţă cu natura lucrurilor. **Explicaţie ~ă.** 8) Care este lipsit de artificialitate sau rafinament; fără artificialitate sau rafinament. **Ton ~. Gest ~.**

NATURALÉŢE *f.* 1) Caracter natural; lipsă de

artificialitate. **Apreciez ~ea gesturilor sale.** 2) Comportament natural; purtare lipsită de afecţiune. **A avea multă ~e în comportament.**

NATÚR//Ă ~i *f.* 1) Ansamblu de fiinţe şi lucruri aflate în jurul nostru; lume materială. 2) Ansamblu de particularităţi fizice sau morale (proprii unei fiinţe sau unui om); caracter; fire. 3) Caracter specific; esenţă. **~a lucrurilor.** 4) Principiu de organizare a lumii. **Ordinea ~ii**.

NAŢIONÁL ~ă (**~i**, **~e**) *adj.*1) Care ţine de naţie; propriu naţiei. **Poet** ~. 2) Care aparţine unui stat; propriu unui stat. **Venit** ~.

NAŢIÚN//E ~i *f.* Comunitate istorică de oameni, constituită în procesul apariţiei şi dezvoltării şi caracterizată prin comunitatea teritoriului, a vieţii economice, a istoriei, a limbii şi a facturii psihice, manifestate în particularităţi specifice ale culturii. **~ea română. ~ea franceză.**

A NAUFRAGIÁ naufragiéz *intranz.* 1) (*despre nave maritime*) A suferi un naufragiu. 2) *fig.* (*despre persoane*) A suferi un eşec total în viaţă.

NAUFRÁGI//U ~i *n.* 1) Accident suferit de o navă care duce la scufundarea sau la imposibilitatea de a-şi continua calea; catastrofă maritimă. 2) *fig.* Ruină completă; eşec total.

NAÚTIC ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* 1) Care ţine de navigaţia pe apă; propriu navigaţiei pe apă. 2) (*despre probe sportive*) Care se practică pe apă.

NAVÁL ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* Care ţine de nave; propriu navelor. **Port ~. Transport ~.**

NÁV//Ă ~e *f.* Vehicul destinat transporturilor de mărfuri sau de pasageri (în mediul acvatic sau aerian).

A NAVIGÁ navighéz *intranz.* 1) (*despre nave maritime*, *aeriene*, *cosmice*) A se deplasa plutind (pe apă, prin aer sau prin cosmos). 2) (*despre persoane*) A călători cu o navă. 3) *prin spec., tehn. inform.* A căuta (pe internet), vizitând diferite site-uri.

NAVIGÁBIL ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* (*despre ape, căi*) Care permite navigaţia; bun pentru navigaţie.

NAVIGÁŢI//E ~i *f.* 1) Acţiunea de a naviga şi rezultatul ei; navigare. 2) Transport naval. 3) Ştiinţă care se ocupă de studiul navelor.

NAZ názuri *n. mai ales la pl. fam.* Dispoziţie de moment, puţin motivată logic, neaşteptată şi stranie; nagâţ; moft; toană; capriciu. **A face ~uri.**

NAZÍR ~i *m.* 1) *arh., ist.* (*în Imperiul otoman*) Şef de departament bizantin. 2) Guvernator turc al unui oraş. 3) Funcţionar superior de administraţie, însărcinat cu supravegherea personalului; supraveghetor administrativ.

NĂBĂDĂI *f. pl. pop.* Acces de mânie nestăpânită; furie.

NĂBĂDÁI//ÓS ~oásă (**~óşi**, **~oáse**) *adj.* 1) *uneori, şi poet.*Care are năbădăi; cu năbădăi; supărăcios. **Copil ~os. Fire ~oasă.** 2) (*despre animale*) Care are nărav; cu nărav; nărăvaş. **Un cal ~os.**

A NĂCLĂÍ năclăiésc *tranz. pop.* (*obiecte care pot absorbi lichide*) A face să se năclăiască.

A SE NĂCLĂÍ se năclăiéşte *intranz. pop.* 1) (*despre obiecte*, *materiale poroase* etc.) A se acoperi sau a se îmbiba cu o substanţă cleioasă sau cu murdărie. **Părul s-a năclăit.** 2) (*despre sânge*) A deveni vâscos; a se închega; a se coagula.

NĂDÚF *n. pop.* 1) Căldură înăbuşitoare; năduşeală. 2) Senzaţie de sufocare, fiind simptomul mai multor boli; astmă. 3) Supărare, amestecată cu mânie sau cu invidie.

NĂLÚC//Ă ~i *f.* 1) *mitol.* (*în mitologia populară*) Fiinţă imaginară, care provoacă spaimă; vedenie; arătare; fantomă; nălucire. 2) *fig.* Imagine înşelătoare şi fugitivă; iluzie; himeră; închipuire.

NĂMÉ//TE ~ţi *m.* Strat gros de zăpadă viscolită şi îngrămădită în formă de val; troian. **~i de zăpadă.**

NĂPÁST//Ă ~e *f.* 1) Nenorocire grea. 2) Acuzaţie

fără temei. 3) *înv., ist.* Bir suplimentar plătit de locuitorii unui sat în locul celor fugiţi.

A NĂPĂSTUÍ năpăstuiésc *tranz.* (*persoane*) 1) A face să suporte o năpastă; a urgisi. 2) A învinui fără nici un temei; a acuza fără motiv.

NĂPRÁSNIC ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* 1) Care se produce pe neaşteptate; cu repeziciune şi violenţă; brusc, fulgerător şi violent. **O furtună ~că.** 2) (*despre sentimente*, *acţiuni* etc.) Care se manifestă cu forţă de nereţinut; fără stăpânire; năvalnic; impetuos. 3) (*despre persoane*) Care are înclinaţie să acţioneze sub influenţa imboldurilor momentane; înclinat spre acţiuni necugetate; nestăpânit; impulsiv.

A NĂPUSTÍ I năpustésc *tranz. pop. reg.* A înconjura din toate părţile; a năpădi; a împresura; a învălui.

A NĂPUSTÍ II năpustésc *tranz. înv. reg.* A lăsa să rămână singur; a părăsi; a abandona.

A SE NĂPUSTÍ mă năpustésc *intranz.* (*despre fiinţe*) A se arunca cu lăcomie sau cu violenţă; a năvăli; a tăbărî; a se repezi, a năpădi.

NĂTĂFL//ÉŢ ~eáţă (**~eţi**, **~eţe**) *adj. şi substantival* (*despre persoane*) Care este incapabil de a se descurca singur; în stare a se lăsa uşor păcălit; nătâng; bleg.

NĂTĂRĂ//U ~i *adj. m. şi substantival* (*despre persoane*) Care denotă lipsă de inteligenţă; greu de cap; prost; neghiob, tâmp; tont; nătâng; netot; nerod; năuc; stupid.

NĂTÂN//G ~ă (**~i**) *adj. şi substantival* (*despre persoane*) Care denotă lipsă de inteligenţă; greu de cap; prost; neghiob; tâmp; tont, nătărău; netot; nerod; năuc; stupid.

NĂÚC ~ă (**~i**, **~e**) *adj. şi substantival* (*despre persoane*) 1) Care este incapabil să judece limpede, aflându-se într-o stare de tulburare temporară; buimac; zăpăcit. **A fi ~ de somn.** 2) Care denotă lipsă de inteligenţă; greu de cap; prost; neghiob; tâmp; tont; nătărău; nătâng; netot; nerod; stupid.

NĂVRÁP ~i *m. arh. ist.* 1) Ostaş care făcea parte din armata neregulată a Imperiului Otoman. 2) Ostaş care făcea incursiuni într-o ţară străină în scopuri de jaf.

NEÁ *f. poet.* Precipitaţie atmosferică în formă de fulgi albi, care se aşterne pe pământ; zăpadă; omăt.

NEAGRESIÚNE *f.*: *polemol.* ♦ **Pact de ~,** convenţie dintre state prin care acestea se obligă să nu întreprindă unul împotriva altuia acţiuni armate.

NEÁNT *n.* 1) *filoz.* Lipsă de existenţă; nefiinţă; inexistenţă. 2) Spaţiu deşert; gol; hău; vid; abis.

NEÁOŞ ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* 1) (*despre locuitori*, *limbă*, *datini*, *floră*, *faună* etc.) Care este specific locului dat; originar din locul respectiv; băştinaş; autohton; indigen. 2) (*despre lucruri, creaţii* etc.) Care se distinge prin originalitate incontestabilă; cu caracter adecvat; indiscutabil; veritabil; autentic.

NEAOŞÍE *f.* Caracter neaoş.

NEAOŞÍSM ~e *n.* Element de limbă neaoş.

NEAPĂRÁ//T I ~tă (**~ţi**, **~te**) *adj.* 1) Care este de mare necesitate; absolut necesar; indispensabil. **Remarcă ~ă.** 2) Care se produce în mod fatal; imposibil de a fi ocolit; iminent. **Deznodământ ~.**

NEAPĂRÁT II *adv.* În mod obligatoriu; cu orice preţ. **Voi veni ~.**

NEBUL//ÓS ~oásă (**~óşi**, **~oáse**) *adj.* 1) Care este lipsit de claritate; fără claritate; neclar; ceţos; pâclos; neguros; obscur. **Imagine ~oasă**. 2) Care se desluşeşte cu dificultate; lipsit de precizie. **Contururi ~oase**. 3) *fig.* Care este lipsit de claritate; învăluit de mister; neclar; misterios; ciudat. **Trecut ~os.**

NECESÁR I ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* 1) Care prezintă trebuinţă imperioasă; reclamat în mod obligatoriu; trebuincios. **Condiţii ~e activităţii. Prezenţă ~ă**. 2) (*despre persoane şi caracterele lor*) Care reclamă prezenţă obligatorie; cerut în mod imperios;

indispensabil. **Calitate ~ă. Aptitudine ~ă cercetării.**

NECESÁR II *n*. Lucru care reclamă prezenţă obligatorie pentru un mod normal de existenţă sau de acţiune. **A avea tot ~ul pentru demararea proiectului.**

NECESARMÉNTE *adv.* În mod necesar; ca o necesitate.

NECESIT//ÁTE ~ăţi *f.* 1) Caracter necesar. **~atea oxigenului. ~atea muncii.** 2) Lucru necesar. **~ăţile vieţii**. 3) Stare care necesită, impune (o acţiune). **~ de a acţiona**. 4) *filoz.* Categorie filozofică, care reflectă relaţiile necesare, legice şi obiective dintre fenomenele lumii materiale.

NECHIBZUÍNŢ//Ă ~i *f.* 1) Lipsă de chibzuinţă; nesăbuinţă. 2) Faptă nechibzuită; nesăbuinţă.

NECONDIŢIONÁ//T ~tă (~ţi, ~te) *adj.* Care urmează să fie acceptat fără condiţii; fără rezerve. **Pace ~ată.**

NECROLÓG ~uri *n*. 1) Articol consacrat unei persoane care a murit, conţinând date din viaţa şi activitatea defunctului. 2) Anunţ de ziar prin care se aduce la cunoştinţă decesul cuiva. 3) Discurs rostit la o înmormântare.

NECROLÓGIC ~ă (~i, ~e) *adj.* 1) Care ţine de necrologie; prin care se anunţă decesurile. **Rubrică ~ă**. 2) Care conţine un necrolog; consacrat unui defunct. **Articol ~. Notă ~ă**.

NECROLOGÍE *f.* Listă în care sunt trecute numele tuturor persoanelor celebre decedate într-o anumită perioadă de timp.

NECROMÁN//T ~ţi *m*. Persoană care practică necromanţia; spiritist.

NECROMÁNTIC ~ă (~i, ~e) *adj.* Care ţine de necromanţie; propriu necromanţiei.

NECROMANŢÍE *f.* Practică ocultă ce constă în evocarea spiritelor celor morţi pentru a afla viitorul; spiritism.

NFCRÓPOL//Ă ~e 1) *arh., ist.* (*în antichitate*) Cimitir de proporţii mari, subteran sau aflat la suprafaţa solului. 2) Cimitir mare, ornat cu monumente funerare.

NECROPSÍ//E ~i *f. med., anatom.* Disecare şi examinare a unui cadavru în scopuri ştiinţifice sau pentru a stabili cauza morţii; autopsie.

NECROFÁG ~ă (~i, ~e) *adj. şi substantival* (*despre unele animale*) Care se hrăneşte cu cadavre; cu proprietatea de a se alimenta cu cadavre.

NECTÁR ~e *n*. 1) *bot.* Lichid zaharat secretat, mai ales, de florile plantelor melifere. 2) *mitol.* (*în mitologia greacă*) Băutură a zeilor despre care se credea că ar conferi imortalitate celor care o beau. 3) *fig*. Băutură savuroasă. 4) Băutură răcoritoare, obţinută din pulpă de fructe sau reconstituită din concentrat de sucuri.

NECTARIFÉR ~ă (~i, ~e) *adj.* Care produce nectar; producător de nectar. **Plantă ~ă.**

NECUVIÍNŢ//Ă ~e *f.* 1) Lipsă de bună cuviinţă; indecenţă. 2) Faptă sau vorbă necuviincioasă.

NECUVIINCI//ÓS ~oásă (~óşi, ~oáse) *adj.* (*despre manifestări ale oamenilor*) Care este lipsit de bună cuviinţă; fără bună cuviinţă; obraznic; indecent.

NEDELICATÉŢE *f.* 1) Lipsă de delicateţe; indelicateţe. 2) Faptă sau vorbă nedelicată; indelicateţe. **A comite o ~e în raport cu cineva.**

NEFÁ//ST ~stă (~şti, ~ste) *adj.* Care aduce nenorocire; cu consecinţe dezastruoase; fatal; funest. **Politică ~stă. Întâmplare ~ă.**

NEFÉR ~i *m. arh. ist*. 1) Soldat turc. 2) Soldat din corpul arnăuţilor; poteraş.

NEFIÍNŢĂ *f.* Lipsă de existenţă; inexistenţă; neant. **A trece în nefiinţă.**

NEFRÍTĂ *f. med.* Stare patologică constând în inflamarea rinichilor.

A NEGÁ neg *tranz*. (*adevăruri*, *fapte*, *fenomene*,

lucruri) 1) A declara ca neadevărat; a tăgădui. 2) A declara ca inexistent; a contesta.

NEGHI//ÓB ~oábă (**~óbi**, **~oábe**) *adj. fam.* 1) *şi substantival* (*despre persoane şi manifestările lor*) Care manifestă lipsă de inteligenţă; lipsit de judecată; prost; nerod; netot; tâmp; nătâng; nătărău; tont; năuc; stupid. 2) Care denotă lipsă de îndemânare; lipsit de îndemânare; neîndemânatic; stângaci.

NEGHIOBÍ//E ~i *f. fam.* 1) Caracter neghiob; spirit lipsit de inteligenţă. 2) Faptă sau vorbă neghioabă; prostie: nerozie.

A NEGLIJÁ neglijéz *tranz*. A lăsa fără atenţie; a lăsa fără grija cuvenită. ~ **îndatoririle**. **A-şi ~ sănătatea**. **A-şi ~ prietenii**.

NEGLIJÁBIL ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* Care poate fi neglijat; în stare să fie trecut cu vederea. **Factor de loc ~.**

NEGLIJÉN//T ~tă (**~ţi**, **~te**) *adj.* 1) *şi adverbial* (*despre persoane şi manifestările lor*) Care neglijează convenienţele; fără să acorde interesul cuvenit unor reguli, ritualuri, etichete etc.; nepăsător; indolent. **Aspect exterior ~. Ţinută ~ă. A se îmbrăca ~.** 2) (*despre persoane şi manifestările lor*) Care desfide ordinea; neobişnuit cu ordinea; dezordonat; indolent. 3) Care vădeşte lipsă de grijă sau de interes; fără grijă sau interes. **Scris ~. A trage o linie ~tă.**

NEGLIJÉNŢ//Ă ~e *f.* 1) Atitudine neglijentă; lipsă de grijă; nepăsare; indolenţă. 2) Greşeală mică, făcută din neatenţie; lipsă de precizie. ~ **de stil**.

A NEGOCIÁ negociéz 1. *tranz*. 1) (*afaceri*, *înţelegeri*, *căsătorii* etc.) A pune la cale ca intermediar; a mijloci; a intermedia; a media. 2) *înv.* (*rente*, *titluri*, *hârtii de valoare* etc.) A transmite prin operaţii comerciale. **2**. *intranz*. A duce tratative (în vederea încheierii unor convenţii (economice, politice, culturale); a trata.

NEGOCIÁBIL ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* Care poate fi negociat; bun de negociat. **Preţ ~.**

NEGOCIÁN//T ~ţi *m*. 1) *înv.* Persoană care negociază; participant la negocieri. 2) *şi substantival, comerţ* Persoană care se ocupă cu negoţul; negustor; comerciant.

NEGÓŢ ~uri *n*. 1) Proces economic de realizare a mărfurilor sub formă de vânzare-cumpărare; comerţ; negustorie. 2) Activitate comercială particulară; comerţ particular; negustorie.

NEGRÉS//Ă ~e *f*. Femeie de rasă neagră.

NEGREŞÍT *adv*. Fără îndoială; cu siguranţă; neapărat.

NEGUSTÓR ~i *m*. Persoană care negustoreşte; comerciant; negociant.

NEGUSTORÍ//E ~i *f*. 1) *econ.* Proces economic de realizare a mărfurilor sub formă de vânzare-cumpărare; comerţ; negoţ. 2) *comerţ* Activitate comercială particulară; comerţ particular; negoţ. 3) Ocupaţie a negustorului. 4) Afacere comercială.

NEGUŢĂTÓR ~i *m*. *v*. **NEGUSTOR**.

NÉICĂ *m*. *pop*. 1) (*cuvânt de adresare a unei persoane tinere către un bărbat mai în vârstă*) Nene; bade. 2) (*cuvânt de adresare a unei fete către bărbatul iubit*) Bade.

NEMÉRNIC ~ă (**~i**, **~e**) *adj. şi substantival* (*despre persoane*) 1) Care produce dezgust prin josnicia sa; capabil să producă fapte nedemne; ticălos; mârşav; netrebnic. 2) *fam., reg.* Care este inutil ca valoare; lipsit de valoare; netrebnic. 3) *înv.* Care trezeşte compătimire; vrednic de milă; nenorocit; sărman; netrebnic.

NEMERNICÍE *f*. 1) Caracter nemernic; netrebnicie. 2) Faptă sau vorbă nemernică; netrebnicie. **A comite o ~e.**

NEOFÍ//T ~ţi *m*. 1) *rel.* Persoană convertită recent la o religie; prozelit. 2) *prin ext., polit.* Adept recent al unei doctrine sau al unui partid.

NEOGRÉC ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* Care aparţine Greciei moderne sau populaţiei ei; din Grecia modernă. **Limba ~ă.**

NEOLATÍN ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* 1) (*despre limbi*) Care s-a dezvoltat din limba latină; de origine latină; romanic. 2) (*despre popoare*) Care se trage de la romani; descendent din romani.

NEOLOGÍSM ~e *n*. *lingv.* Element de limbă care a pătruns recent în uz.

NEOSTOÍ//T ~tă (**~ţi**, **~te**) *adj. pop.* 1) (*despre persoane*) Care este mereu în mişcare, fără să obosească; aflat în permanenţă în acţiune; neobosit; neistovit; infatigabil. 2) (*despre acţiuni, stări* etc.) Care se desfăşoară sau persistă fără întrerupere; fără încetare; neîntrerupt; neîncetat; necurmat; necontenit; neobosit; nepregetat; continuu. **Dureri ~te.**

NEPĂRTINÍRE *f.* Caracter nepărtinitor; lipsă de părtinire; obiectivitate; imparţialitate.

NEPĂRTINIT//ÓR ~oáre (**~óri**, **~oáre**) *adj.* (*despre persoane şi deciziile, acţiunile lor*) Care nu este părtinitor; fără părtinire; imparţial; obiectiv.

NEPRECUPEŢÍ//T ~tă (**~ţi**, **~te**) *adj.* (*despre ajutor*, *sprijin*) Care nu precupeţeşte; acordat cu generozitate; fără condiţii; necondiţionat.

NEPREGETÁ//T ~tă (**~ţi**, **~te**) *adj.* 1) (*despre persoane*) Care nu pregetă; fără zăbavă; harnic. 2) (*despre acţiuni*) Care se desfăşoară fără întrerupere; fără încetare; neîntrerupt; neîncetat; necurmat; necontenit; neobosit; neostenit; continuu.

NEPRIHĂNÍ//T ~tă (**~ţi**, **~te**) *adj.* 1) (*despre persoane*) Care este fără prihană; plin de candoare; nevinovat; curat; pur; candid; cast. 2) *fig*. *poet.* (*despre obiecte concrete*) Care este neatins; fără pete; nepătat; imaculat.

NEPTÚNIU *n*. *chim.* Element chimic, metal transuranian, argintiu, maleabil, radioactiv, sintetizat pe bază de reacţii nucleare.

NER//ÓD ~oádă (**~ózi**, **~oáde**) *adj. fam.*, 1) *şi substantival depr.* (*despre persoane şi manifestările lor*) Care denotă lipsă de inteligenţă; mărginit la minte; prost; neghiob; tâmp; tont; nătărău; nătâng; netot; năuc; stupid; imbecil. 2) Care nu are nici un sens; lipsit de raţiune; prostesc; nătâng; stupid. **Frică ~oadă**.

NEROZÍ//E ~i *f.* 1) Caracter nerod. 2) Faptă sau vorbă neroadă; stupiditate.

NESÁŢ *n*. Dorinţă foarte puternică; poftă fără margini; aviditate; lăcomie. **A sorbi o băutură cu ~. A-l privi pe cineva cu ~.**

NESĂBUÍNŢ//Ă ~e *f.* 1) Lipsă de săbuinţă; nechibzuinţă; nesocotinţă. 2) Faptă nesăbuită.

NESĂBUÍ//T ~tă (**~ţi**, **~te**) *adj.* (*despre atitudini, gesturi, vorbe, fapte, acţiuni ale persoanelor*) Care denotă nesăbuinţă; lipsit de chibzuinţă; nesocotit; nechibzuit.

NESĂŢI//ÓS ~oásă (**~oşi**, **~oáse**) *adj.* 1) Care nu este săţios; fără saţ; lacom; avid; nesătul. 2) Care nu are saţ la mâncare sau băutură; lipsit de saţ. 3) (*despre mâncăruri*) Care nu satură; incapabil să sature. 4) *fig*. Care are porniri nestăpânite; fără astâmpăr.

NESIGURÁNŢĂ *f.* 1) Lipsă de siguranţă. 2) Lipsă de abilitate; stângăcie.

NET nétă (**néţi**, **néte**) *adj.* 1) *şi adverbial* Care are caracter precis; lipsit de ambiguitate; categoric. **Răspuns net.** 2) (*despre venituri*) Care rezultă după scoaterea cheltuielilor şi impozitelor; fără cheltuieli şi reţineri; curat; neto. 3) (*despre greutatea mărfurilor*) Care rezultă după scoaterea greutăţii ambalajului; fără greutatea ambalajului; fără dara; neto.

NÉTO *adj*. *invar*, *şi adverbial* 1) *comerţ* (*despre greutatea mărfurilor*) Care rezultă după scoaterea greutăţii ambalajului; fără greutatea ambalajului; fără dara; net. 2) *econ.* (*despre venituri*) Care nu

include cheltuielile şi impozitele; fără cheltuieli şi reţineri; curat; net.

NET//ÓT ~oátă (**~óţi**, **~oáte**) *adj. şi substantival* (*despre persoane şi manifestările lor*) Care denotă lipsă de inteligenţă; mărginit la minte; prost; neghiob; tâmp; tont; nătărău; nătâng; nerod; năuc; stupid; imbecil.

NETRÉBNIC ~ă (**~i**, **~e**) *adj. pop.* 1) *şi substantival* Care este inutil ca valoare; lipsit de valoare; nemernic. 2) *fam., depr.* Care produce dezgust prin josnicia sa; capabil să producă fapte nedemne; nemernic. 3) *pop., fam.* Care trezeşte compătimire; vrednic de milă; nenorocit; sărman; nemernic.

NETREBNICÍE *f.* 1) Caracter netrebnic; nemernicie. 2) Faptă sau vorbă netrebnică; comportament netrebnic; nemernicie.

NEURÁL ~ă (**~i**, **~e**) *adj. med.* Care ţine de sistemul nervos; propriu sistemului nervos.

NEURASTÉNIC I ~ă (**~i**, **~e**) *adj. med.* Care ţine de neurastenie; propriu neurasteniei. **Stare ~ă**.

NEURASTÉNIC II ~i *m. med.* Bolnav de neurastenie.

NEURASTÉNIC//Ă ~e *f. med.* (*feminin de la* **neurastenic**) *v.* **NEURASTENIC II**.

NEURASTENÍE *f. med.* Nevroză care se manifestă prin irascibilitate, insomnie, oboseală şi lipsă de voinţă.

NEURÓN ~i *m. med., anatom.* Celulă nervoasă.

NEUTRÁL ~ă (**~i**, **~e**) *adj. v.* **NEUTRU**.

NEUTRALITÁTE *f.* 1) Caracter neutral. 2) *jur. v.* **NEUTRALISM**.

A NEUTRALIZÁ neutralizéz *tranz.* 1) A face neutru, inofensiv; a lipsi de posibilitatea de a se manifesta activ; a reduce la neputinţa de a acţiona; a anihila. 2) (*teritorii*, *state*, *localităţi* etc.) A declara neutru; a plasa în afara oricăror conflicte sau convenţii. 3) (*culori*) A face să piardă strălucirea sau efectul (printr-o altă culoare). 4) *lingv.* (*unităţi de limbă*) A pune în situaţia de a avea aceleaşi trăsături (pierzându-le pe cele distinctive). 5) *chim.* (*compuşi chimici*) A face să piardă atât caracterul acid, cât şi cel bazic. 6) *fiz.* (*corpuri fizice*) A lipsi de sarcină electrică; a face să piardă sarcina electrică.

A SE NEUTRALIZÁ mă neutralizéz *intranz.* A deveni neutru; a căpăta neutralitate.

NEUTRALIZÁN//T ~tă (**~ţi**, **~te**) *adj. şi substantival* Care neutralizează; cu proprietatea de a neutraliza. **Factori ~ţi.**

NEUTRALÍSM *n. jur.* (*în dreptul internaţional*) Doctrină politică care preconizează ideea neutralităţii faţă de statele aflate în conflict.

NEÚTR//U ~ă (**~i**, **~e**) 1) *adj.* (*despre state*) Care preconizează refuzul de a adera la una din părţile aflate în conflict; în stare de neutralitate politică (sau militară). 2) (*despre persoane*) Care refuză să adere la partide sau curente politice sau religioase; în stare de inaderenţă politică sau religioasă. 3) Care este lipsit de aderenţă politică sau religioasă. 4) Care este lipsit de proprietăţi bine pronunţate; fără originalitate; inexpresiv; şters. **Culori ~e**. **Stil ~**. 5) *lingv.* (*despre gen*) Care nu are caracteristici nici masculine, nici feminine; ambigen. 6) *chim.* Care nu are caracteristici nici de acid, nici de bază. **Sare ~ă**. 7) *fiz.* Care nu are sarcină electrică; cu sarcină electrică pozitivă şi negativă egală.

NEVEROSÍMIL ~ă (**~i**, **~e**) Care pare a fi neadevărat; de necrezut; incredibil. **Un caz ~.**

NEVEROSIMILITÁTE *f. rar* Caracter neverosimil.

NEVOIÁŞ ~ă (**~i**, **~e**) *şi substantival* Care nu dispune de mijloace de existenţă; lipsit de mijloace de existenţă; fără mijloace materiale; sărman; sărac; mizer. **Un om ~.**

NEVÓLNIC I ~ă (**~i**, **~e**) *adj. pop. şi substantival*

Care este lipsit de putere; fără putere; neputincios.

NEVÓLNIC II ~i *m*. *arh., ist.* (*în epoca feudală*) Ţăran care depindea cu tot avutul său de stăpânul pământului pe care trăia; şerb; iobag; sclav.

NEVRÁLGIC ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* 1) Care ţine de nevralgie; provocat de nevralgie. **Boli ~ce. Dureri ~ce. ♦ Punct** (sau **centru**) **~,** a) parte a corpului în care este localiuată o nevralgie; punct sensibil, dureros. b) *fig.* Parte dificilă, greu de rezolvat a unei situaţii, discuţii, probleme etc.; partea cea mai spinoasă a unui lurcu.

NEVRALGÍ//E ~i *f. med.* Stare patologică constând în durere acută de origine nervoasă, localizată în special la cap.

NEVRÉDNIC ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* Care nu este vrednic; lipsit de vrednicie.

NEVREDNICÍE *f.* 1) Stare nevrednică. **A trăi în ~e**. 2) Caracter nevrednic. **A-şi manifesta ~ia**.

NÍCHEL *n*. *chim.* Element chimic, metal feromagnetic alb-argintiu, strălucitor, maleabil şi ductibil, foarte rezistent, aproape inoxidabil, având diferite întrebuinţări în tehnică.

NICOTÍNĂ *f.* Substanţă toxică alcaloidă sub formă de lichid incolor, uleios care se extrage din tutun.

NICOTINÍSM *n*. Stare patologică constând în intoxicarea organismului cu nicotină; tabagism.

NICRÓM *n*. *chim.* Aliaj de nichel şi de crom (cu adaus de fier sau de mangan) folosit, mai ales, la fabricarea rezistenţelor electrice.

NICTEMÉR *n*. *med*. Durată de 24 ore consecutive; interval de timp care cuprinde o zi şi o noapte.

NIMB nímburi *n*. 1) (*în pictura religioasă*) Disc luminos executat în jurul capului la persoanele divinizate; aureolă. 2) *fig*. Zonă strălucitoare care înconjoară un lucru sau o persoană. 3) *fig*. Aspect care denotă prezenţa unor calităţi excepţionale.

NIMBOSTRÁTUS *n*. *meteor.* Varietate de nori, de culoare cenuşie închisă, care se formează la o altitudine de aproximativ 800 m şi aduc, de regulă, precipitaţii atmosferice.

NÍMBU//S ~şi *v*. **NIMBOSTRATUS**.

NITRÁ//T ~ţi *m*. *chim.* Sare a acidului azotic; azotat.

NITRÚRĂ *f. chim.* Compus chimic rezultat din combinarea azotului cu un metal; azotură.

NIVÉL I ~e *n. topogr*. *v*. **NIVELMETRU**.

NIVÉL II ~uri *n*. 1) Înălţime a unui loc în raport cu un plan orizontal de referinţă. **A fi la ~ul mării.** 2) *fig*. Etapă de ordin calitativ sau cantitativ (în dezvoltarea unui lucru sau a unui proces, fenomen etc); treaptă. 3) *geod*. Subdiviziune stratigrafică a etajelor şi subetajelor. 4) *topogr.* Instrument care serveşte la efectuarea lucrărilor de nivelment; nivel. 5) *fiz*., *teh*. Valoare intensivă a unei mărimi în raport cu o valoare de referinţă. 6) *lingv*. Fiecare dintre treptele structurii ierarhice a unităţilor limbii. **~ul lexical al limbii.**

A NIVELÁ I niveléz *tranz*. 1) (*suprafeţe*, *terenuri etc*.) A face să devină neted, plan; a netezi; a îndrepta; a aplana. ~ **un drum**. 2) *fig*. A aduce la acelaşi nivel; a situa pe acelaşi plan; a egala.

A NIVELÁ II niveléz *tranz*. (*diferenţa de înălţime*) A determina cu ajutorul nivelului.

NIVÉL//Ă ~e *f. constr.* Instrument pentru verificarea orizontalităţii unei piese, maşini, instalaţii etc. sau a verticalităţii unui perete în curs de construcţie.

NIVELMÉNT ~e *n*. Ansamblu de metode, procedee şi operaţii geodezice cu ajutorul cărora se determină nivelul punctelor terestre ale unui teren.

NIVELMÉTR//U ~e *n*. Instrument care serveşte la efectuarea lucrărilor de nivelment.

NOATÉN ~i *m*. *pop.* 1) Miel de la înţărcare până la doi ani. 2) Mânz între şase luni şi doi-trei ani.

NÓBIL I ~i *m*. *înv.* (*mai ales în statele feudale şi în unele state capitaliste*) Persoană care face parte din

pătura socială privilegiată având titlu ereditar; aristocrat.

NÓBIL II ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* 1) (*despre persoane şi manifestările lor*) Care vădeşte înalte calităţi morale; cu sentimente alese. 2) Care impune respect şi admiraţie prin distincţia sau autoritatea sa firească; cu eleganţă perfectă. 3) Care se impune prin superioritate categorică; cu calităţi distincte de superioritate. ♦ **Metal ~,** metal preţios. 4) Care ţine de nobilime; propriu nobilimii; de nobil.

NOBILÍME *f.* 1) Pătură socială a nobililor. 2) Mulţime de nobili.

NOBILIÁR ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* Care ţine de nobil; propriu nobilului; de nobil. **Titlu ~.**

NOBLÉŢE *f.* 1) Caracter nobil. 2) Stare de nobil.

NOCÍV ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* 1) (*despre substanţe*, *medii* etc.) Care poate aduce daune organismelor vii; în stare să dăuneze organismelor vii; vătămător; dăunător. 2) *fig*. Care are o acţiune negativă; cu repercusiuni negative; dăunător. **Doctrină ~ă**. **Influenţă ~ă**.

NOCIVITÁTE *f.* Caracter nociv. **~ a unei substanţe**. **~ a unei doctrine**.

NOCTAMBÚL ~i *m*. 1) Persoană care suferă de noctambulism; lunatic; somnambul. 2) *fig.* Persoană care îşi petrece nopţile în distracţii.

NOCTAMBULÍSM *n*. Stare patologică a psihicului, constând în executarea inconştientă şi automată în timpul somnului a unor acţiuni complicate şi coordonate, de care bolnavul nu-si poate aminti la trezire; somnambulism.

NOCTÚRN ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* 1) Care ţine de noapte; propriu nopţii. **Peisaj nocturn**. 2) Care are loc noaptea; din timpul nopţii. **Plimbări ~e.** 3) (*despre păsări răpitoare*, *insecte*, *animale*) Care acţionează noaptea; de noapte. 4) (*despre flori*) Care se deschide numai noaptea; cu proprietatea de se deschide doar noaptea; de noapte.

NOCTÚRN//Ă ~e *f.* 1) *muz.* Piesă simfonică cu caracter meditativ şi melancolic. 2) *sport* Competiţie sportivă care are loc seara.

NODÁL ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* 1) Care constituie nodul unei probleme; referitor la esenţa unei chestiuni. 2) *transp.* Care ţine de locul de intersecţie a unor căi de comunicaţie; referitor la punctul de întretăiere a mai multor căi de comunicaţie. **Punct ~.**

NOIÁN ~e *n*. 1) Cantitate sau număr mare; mulţime. **Un ~ de vise.** 2) Întindere fără margine; nemărginire; nesfârşit; imensitate. 3) Prăpastie foarte adâncă; hău; abis; genune.

NÓIM//Ă ~e *f.* 1) Semnificaţie profundă şi ascunsă (a unei afirmaţii, a unui cuvânt sau lucru); tâlc. ♦ **Cu ~,** cu înţeles; logic. 2) Folosire prevăzută în funcţie de utilitate; scop; rost; sens. 3) *înv*. Imagine convenţională, bazată pe o anumită corespondenţă; simbol.

NOÍŢ//Ă ~e *f. pop.* Pată mică, albă, care apare uneori pe suprafaţa unghiilor de la mână (considerat ca fiind un semn al procurării unui element vestimentar nou).

NOJÍŢ//Ă ~e *mai ales la pl.* 1) Cureluşă sau şiret care serveşte la legarea opincilor de picior. 2) Gaură prin care se trece această cureluşă.

NOMÁ//D I ~zi *m*. Persoană sau trupă de persoane care practică nomadismul.

NOMÁ//D II ~dă (**~zi**, **~de**) *adj.* 1) Care ţine de nomadism; propriu nomadismului. **Viaţă ~dă**. **Popor ~**. 2) *fig., fam.* (*despre persoane*) Care se deplasează în permanenţă; obişnuit să-şi schimbe mereu locul de trai.

NOMENCLATÚR//Ă ~i *f.* 1) Ansamblu de denumiri speciale clasificate riguros şi folosite într-un anumit domeniu (al ştiinţei, tehnicii, artei etc.). 2) Listă sau catalog realizat după anumite principii, care include enumerarea elementelor unei colecţii. 3) Schemă a unei instituţii în care se indică

posturile sau unităţile din subordinea sa. 4) *prin ext.* Totalitatea persoanelor care ocupă diferite posturi şi funcţii în cadrul acestei scheme. 5) *fam., mai ales peior.* Categorie socială privilegiată a vârfurilor politice, într-un regim dictatorial, care a acaparat puterea politică şi economică absolută, beneficiind de mari avantaje.

NOMINÁL ~e (**~i**, **~e**) *adj.* 1) Care ţine de nume; propriu numelui; de nume. **Valoare ~ă.** 2) Care conţine un nume; cu nume în componenţă. **Indice ~.** 3) *fig. şi adverbial* Care figurează numai cu numele; doar cu numele; formal; fictiv. **A fi prezent doar ~.** 4) *lingv.* Care face parte din categoria numelui; cu valoare sau funcţie de nume. **Flexiune ~ă. Clasă ~ă.**

NOMINATÍV I ~i *m. lingv.* Caz direct al declinării numelui, cu funcţie specifică de subiect.

NOMINATÍV II ~ă (**~i**, ~e) *adj.* Care numeşte; cu proprietatea de a numi.

NONAÉDR//U ~e *n. geom.* Poligon cu nouă feţe.

NONAGENÁR ~ă (**~i**, **~e**) *adj. şi substantival* Care a atins vârsta de nouăzeci de ani; cu vârsta de nouăzeci de ani.

NONAG//ÓN ~oáne *n. înv. geom.* Poligon cu nouă laturi şi cu nouă unghiuri; eneagon.

NONSÉNS ~uri *n.* Vorbă sau faptă lipsită de sens; absurditate.

NONVALOÁRE *f.* Lipsă de valoare.

NOPTIÉR//Ă ~e *f.* Măsuţă de noapte.

NORD I *n.* 1) Punct cardinal, care se află în direcţia stelei polare; miază-noapte; septentrion. 2) Parte (a globului pământesc, a unui continent, a unei ţări etc.) situată în această direcţie, în raport cu restul teritoriului. 3) Ansamblu de popoare care locuiesc în această regiune. 4) *rar* Vânt puternic, care suflă din această direcţie; crivăţ.

NORD II *adj. invar v.* **NORDIC**. **A se deplasa în direcţia ~.**

NÓRDIC ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* 1) Care se află la nord; situat în direcţia de nord. 2) Care vine de la nord sau este orientat spre nord. 3) *şi substantival* (*despre persoane*) Care este originar de la nord.

NOSTÁLGIC ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* 1) Care ţine de nostalgie; propriu nostalgiei. **Stare ~ă.** 2) Care denotă nostalgie; plin de nostalgie. **Un spirit ~. Versuri ~e.**

NOSTALGÍ//E ~i *f.* 1) Stare melancolică provocată de regretul obsedant pentru meleagul natal, persoanele dragi sau pentru anumite evenimente din trecut. 2) Dor de călătorii, de necunoscut.

NÓSTIM ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* l) Care provoacă râsul; plin de haz; hazliu; spiritual; amuzant. **Întâmplare ~ă.** 2) Care trezeşte simpatie; capabil să atragă, prin calităţile sale; atrăgător; simpatic. **Personaj ~. Povestire ~ă.**

NOSTIMÁD//Ă ~e *f. rar* Vorbă sau faptă nostimă; glumă amuzantă.

NOTÁBIL ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* Care merită ă fi notat (datorită meritelor sale); demn de atenţie; remarcabil. **Un savant ~. Un artist ~.**

NOTABILIT//ÁTE ~ăţi *f.* 1) Caracter notabil. 2) Persoană notabilă, care deţine un rang înalt în ierarhia socială; personalitate.

NOTÁR ~i *m.* Funcţionar public învestit cu dreptul de a autentifica acte juridice, a legaliza semnături, a elibera copii de legalizare ale unor documente etc.

NOTARIÁT ~e *n.* 1) Instituţie sau birou unde îşi exercită funcţiile notarul. 2) Funcţie de notar. 3) Durată de exercitare a acestei funcţii.

NOTORIET//ÁTE ~ăţi *f.* 1) Caracter notoriu; faimă; reputaţie. **A se bucura de ~e.** 2) Persoană notorie; celebritate. **A fi ~e într-un domeniu.**

NOTÓRI//U ~e (**~i**, **~e**) *adj.* 1) Care este ştiut de toţi; cunoscut de toată lumea; renumit. **Un nume ~u.** 2) Care este recunoscut de toţi; cu faimă

deosebită; celebru; ilustru. **Un artist ~u.**

NOŢIONÁL ~Ă (**~i**, **~e**) *adj.* Care ţine de noţiuni; propriu noţiunilor; conceptual. **Aparat ~.**

NOŢIÚN//E ~i *f.* 1) Formă logică generalizată şi abstractizată a gândirii umane, care reflectă esenţa obiectelor şi fenomenelor din realitate; concept. 2) Cunoştinţă intuitivă elementară despre valoarea unui obiect. 3) *la pl*. Cunoştinţe elementare dintr-un anumit domeniu.

NOVÍC//E ~i *adj. m. şi substantival* Care face primii paşi într-un domeniu de activitate; lipsit de experienţă; începător.

NOVÁC ~i *m. arh. mitol.* (*în mitologia populară*) Personaj imaginar, foarte înalt şi înzestrat cu forţă fizică fantastică; uriaş; gigant; colos; titan.

NUÁNŢ//Ă ~e *f.* l) Varietate pe care o poate avea o culoare sau un sunet sub raportul intensităţii, fără a trece în altă culoare sau în alt sunet. 2) Formă de manifestare (a realităţii) în procesul de trecere de la o stare la alta. 3) *fig*. Diferenţă minimă, abia sesizabilă dintre lucruri de aceeaşi natură. 4) *fig*. Particularităţi delicate suplimentare; coloratură uşoară de altă natură.

NUBÍL ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* 1) Care a ajuns la vârsta căsătoriei; aflat la vârsta la care poate să se căsătorească. 2) *rar* (*despre unele părţi ale corpului*) Care este format complet din punct de vedere anatomic; apt pentru reproducere.

NUBILITÁTE *f.* 1) Stare nubilă. 2) Perioadă nubilă.

NUD I núdă (**núzi**, **núde**) *adj.* 1) (*despre persoane sau despre corpul lor*) Care nu este acoperit cu nici un veşmânt; fără nici o haină; neîmbrăcat; gol. 2) Care este exprimat direct; redat fără artificii. **Stil ~. Afirmaţie ~dă**.

NUD II núduri *n.* 1) Corp omenesc complet dezbrăcat. 2) Operă de artă plastică, care reprezintă un corp de om complet dezbrăcat.

NUDÍSM *n.* 1) Doctrină care promovează ideea vieţii în aer liber în stare de nuditate completă. 2) Expunere la soare a corpului gol în scopuri curative.

NUDIT//ÁTE ~ăţi *f.* 1) Stare nudă; corp omenesc nud; goliciune. 2) *fig*. Lipsă de artificii; simplitate.

NUL núlă (**núli**, **núle**) *adj.* 1) Care este egal cu zero; lipsit de valoare; de nimic; lipsit de validitate. 2) *sport* (*despre meciuri*) Care se termină la egalitate. 3) *jur.* (*despre acte*) Care nu are valoare legală; considerat ca inexistent din lipsa valorii legale.

NULIT//ÁTE ~ăţi *f.* 1) Caracter nul. 2) Persoană nulă.

NUMERÁR *n.* Sumă de bani în monede sau bancnote; bani gheaţă; bani peşin; bani cheş; bani lichizi.

NUMISMÁ//T ~ţi *m.* 1) Persoană care colecţionează monede şi medalii vechi. 2) Specialist în numismatică.

NUMISMÁTIC ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* Care ţine de numismatică; propriu numismaticii.

NUMISMÁTICĂ *f.* 1) Disciplină auxiliară a istoriei, care se ocupă de studiul monedelor şi al medaliilor vechi. 2) Ocupaţia de numismat; colecţionare de monede şi medalii vechi.

NUNŢIÁL ~ă (**~i**, **~e**) *adj. înv. v.* **NUPŢIAL**.

NUPŢIÁL ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* 1) Care ţine de nuntă; de nuntă. **Ceremonie ~ă**. **Pat ~**. 2) (*despre animale*) Care ţine de împerechere. **Zbor ~ al albinelor**.

NUR núri *m. mai ales la pl*. Capacitate (a unei femei de a plăcea); vino-ncoace; lipic, sexapil. **Femeie cu nuri.**

NURLÍ//U ~e (**~i**) *adj.* (*mai ales despre femei*) Care are nuri; cu lipici.

NUTRIMÉNT ~e *n.* Substanţă alimentară care poate fi asimilată direct; hrană.

NUTRITÍV ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* 1) Care nutreşte; cu proprietatea de a nutri. **Substanţă ~ă**. 2) Care ţine

de nutriţie; propriu nutriţiei. **Funcţie ~ă**.

O

OÁCHEŞ ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* 1) (*despre persoane*) Care are părul şi pielea de culoare închisă; cu părul şi pielea de culoare negrie; negricios; smolit; brunet. 2) (*despre lucruri*) Care bate în negru; de culoare închisă. 3) (*despre persoane şi ochii lor*) Care are pete negre în jurul ochilor.

OÁSTE óşti *f.* 1) *înv.* Ansamblu de forţe armate ale unui stat (sau o parte a acestora); armată. 2) *fam.* Serviciu militar; cătănie. 3) *pop.* Mulţime de ostaşi. 4) *fig.* Mulţime de persoane.

OÁZ//Ă ~e *f.* 1) Loc într-un pustiu nisipos, acoperit cu vegetaţie datorită existenţei unei surse de apă. 2) *fig.* Loc sau moment ce creează condiţii pentru destindere şi recreaţie.

OBÁDĂ obézi *f.* 1) Parte periferică a unei roţi de lemn. 2) *teh.* Parte periferică a unei roţi de automobil, pe care se montează cauciucul. 3) *la pl. arh.* (*în Evul Mediu*) Instrument de tortură format din două bucăţi de lemn, fiecare fiind prevăzută cu câte o scobitură în formă de semicerc care, închizându-se, imobilizau picioarele sau mâinile condamnaţilor.

OBÀRŞI//E ~i *f.* 1) Punct de plecare; punct iniţial; început; origine. 2) Apartenenţă prin naştere la un popor, la un neam sau la o pătură socială; proveniență; origine. 3) Loc de naştere; baştină. 4) Loc unde porneşte albia unei ape curgătoare; izvor; sursă.

OBELÍSC ~uri *n.* Monument comemorativ sau decorativ constând dintr-un singur bloc de piatră, lucrat, de regulă, în faţete şi ascuţit la vârf.

OBERLÍHT ~uri *n.* 1) Partea de sus a unei ferestre sau a unei uşi, care se deschide separat şi serveşte la iluminarea sau aerisirea unei încăperi. 2) Fereastră făcută în podul unei case sau în tavanul unei încăperi, pentru a permite pătrunderea luminii naturale; luminator; hublou.

OBÉZ ~ă (**~i**, **~e**) *adj. şi substantival* (*despre persoane*) Care are exces de grăsime; foarte gras.

OBEZITÁTE *f.* Stare obeză; exces de grăsime. **A avea ~e.**

OBIÉCT ~e *n.* 1) Corp material solid, cunoscut direct cu ajutorul simţurilor; lucru. 2) Bun material rezultat din procesul muncii. **~ de consum**. **~ de uz casnic**. 3) Materie asupra căreia este orientată activitatea spirituală sau artistică. **~ de cercetare.** **~ de descriere**. 4) Fiinţă sau lucru pentru care cineva manifestă un sentiment. **~ de admiraţie**. 5) *ed.* Disciplină de studiu într-o instituţie de învăţământ. 6) *filoz.* Corp sau fenomen existent în realitate în afara subiectului şi independent de conştiinţa acestuia. 7) *lingv.*, *gram.* Parte de propoziţie care indică asupra cui este orientată acţiunea verbului; complement.

OBIECTÍV I ~e *n.* 1) *teh.* Parte compusă din una sau mai multe lentile convergente, făcând parte dintr-un aparat optic (lunetă, microscop, aparat de fotografiat etc.), care este orientată spre obiectul supus cercetării. 2) *milit.* Punct asupra căruia este orientată o operaţie militară; ţintă. 3) *fig.* Scop precis spre care tinde cineva.

OBIECTÍV II ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* 1) *şi adverbial* (*despre persoane şi manifestările lor*) Care denotă exactitate în procesul de reflectare a realităţii; lipsit

de elementul personal, afectiv; nefalsificat; veridic. **Declaraţii ~e.** 2) *filoz.* (*în opoziţie cu* **subiectiv**) Care există în afara conştiinţei şi independent de ea; cu existenţă independentă. **Realitatea ~ă.**

OBIÉCŢI//E ~i *f.* Argument adus împotriva unei opinii sau afirmaţii pentru a o combate; observaţie. **A avea ~ii la ceva. A face o ~e cuiva.**

A OBLĂDUÍ oblăduiésc *înv.* **1.** *tranz.* 1) A dirija, stând în frunte; a conduce; a cârmui; a guverna; a administra. 2) A lua sub protecţie; a ocroti; a păzi; a supraveghea; a proteja. **2.** *intranz.* A fi domn; a se afla la domnie; a domni.

ÓBLIC ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* 1) Care se abate de la verticala sau perpendiculara unei drepte sau a unui plan; fără caracter paralel sau perpendicular în raport cu o dreaptă sau cu un plan; pieziş; plecat; înclinat. **Linie ~ă. Plan ~.** 2) (*despre ochi*) Care are colţurile ridicate spre tâmple; cu părţile laterale ridicate în sus; codat. 3) *lingv., gram.*: ♦ **Caz ~,** orice caz cu excepţia nominativului.

ÓBLIC//Ă ~e *f.* Linie dreaptă care formează un unghi diferit de 0° sau de 90° în raport cu un plan sau cu o altă dreaptă.

A OBLIC//Í oblicésc *tranz.* 1) *înv.* A găsi după multă căutare; a dibui. 2) *pop., fam.* A prinde de veste; a afla.

A OBLIGÁ oblíg *tranz.* (*persoane*) 1) A pune cu forţa (să facă ceva); a pune în necesitatea (de a face ceva); a sili; a forţa; a constrânge; a impune. 2) (*despre îndatoriri de ordin juridic sau moral*) A face să fie dator; a îndatora. **Legea ~ă. Nobleţea lor ne ~ă.** 3) A servi, impunând să aibă recunoştinţă, obligaţii. **Nu vreau să-l oblig la ceva.**

A SE OBLIGÁ mă oblíg *intranz.* A-şi asuma sarcina; a se însărcina.

OBLIGAT//ÓR ~oáre (**~óri**, **~oáre**) *adj.* *v.* **OBLIGATORIU**.

OBLIGATORÍ//U ~e (**~i**) Care obligă; cu caracter de obligaţie. **Învăţământ ~.**

OBLIGÁŢI//E ~i *f.* 1) Sarcină obligatorie; datorie. 2) *jur.* Act juridic care obligă o persoană la o anumită acţiune. 3) *econ., fin.* Hârtie de valoare care se emite cu ocazia unui împrumut de stat.

ÓBLU oáblă (**óbli**, **oáble**) *adj. şi adverbial* 1) Care are aspect de linie dreaptă; fără cotituri; drept. 2) (*despre terenuri*, *câmpii*) Care are o suprafaţă dreaptă; fără ridicături sau adâncituri; plan; neted. 3) (*despre înălţimi*, *urcuşuri*) Care este aproape vertical; cu pantă repede; abrupt.

OBÓL I *m.* *înv., ist.* Monedă veche, egală cu a şasea parte dintr-o drahmă, cu circulaţie şi în Moldova medievală.

OBÓL II ~uri *n.* 1) Contribuţie adusă la realizarea unei acţiuni. 2) Contribuţie la realizarea unei activităţi comune; prinos; aport. ♦ **A-şi da ~ul (la ceva),** a-şi aduce contribuţia.

OBÓR oboáre *n.* 1) Loc special amenajat pentru vânzarea vitelor; târg de vite. 2) Loc împrejmuit, unde se ţin vitele; ţarc; ocol.

OBOR//ÓC ~oáce *n.* 1) *înv.* Recipient cilindric larg la gură, făcut, de obicei, din coajă de tei şi servind la păstrarea şi transportul cerealelor. 2) Conţinut al unui asemenea recipient. 3) Unitate de măsură a capacităţii, folosite, de regulă, pentru cereale. ♦ **~ mare,** oboroc cu o capacitate de 44 ocale. ♦ **~ mic,** oboroc cu o capacitate de 22 ocale. 4) Unealtă primitivă de pescuit, în formă de cilindru fără fund, împletită din nuiele.

OBSCÉN ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* (*despre gesturi*, *cuvinte*, *atitudini* etc.) Care şochează prin lipsă de ruşine; lipsit de pudoare; trivial; scabros; pornografic; neruşinat.

OBSCÚR ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* 1) Care este lipsit de lumină; fără lumină; sumbru. **Local ~.** 2) *fig.* Care este greu de înţeles; lipsit de claritate. **Discurs ~. Trecut ~.** 3) *fig.* Care este puţin cunoscut sau chiar

necunoscut; fără merite sau calităţi deosebite; de importanţă redusă; mediocru. **Personaj ~.**

OBSCURANTÍSM *n*. 1) Stare obscură; înapoiere culturală. 2) Atitudine ostilă faţă de propagarea ştiinţei şi a culturii în mase.

OBSCURIT//ÁTE ~ăţi *f*. 1) Caracter obscur. 2) Lipsă de inteligibilitate. 3) Stare obscură.

A OBSEDÁ obsedeáză *tranz*. (*despre gânduri, idei, sentimente* etc.) A preocupa în permanenţă şi completamente; a urmări; a preocupa.

OBSÉSI//E ~i *f*. 1) Gând sau imagine care obsedează; preocupare mintală obsedantă; idee fixă; psihoză. 2) *med*. Tulburare a sistemului nervos manifestată prin apariţia involuntară în conştiinţă a unor idei sau temeri obsedante.

OBSTÁCOL ~e *n*. 1) Factor care împiedică sau îngreuiază realizarea unei acţiuni; stavilă; piedică; impediment. 2) *sport* Obiect material care se instalează pe parcursul unei curse.

OBSTRÚCŢI//E ~i *f*. 1) *med.* Astupare parţială sau totală a unui canal anatomic tubular (trahee, bronhie, intestin, ureter etc.), care împiedică circulaţia materialelor solide sau lichide; ocluzie; obliteraţie. 2) *polit*. (*în unele state*) Tactică de luptă folosită în parlament de partidele şi fracţiile politice, constând în a împiedica sau a paraliza dezbaterile sau luarea unei hotărâri prin discursuri interminabile.

OBTÚZ ~ă (**~i**, **~e**) *adj*. 1) *geom.*: ♦ **Unghi ~,** unghi mai mare decât un unghi drept. 2) *fig., fam.* (*despre persoane şi manifestările lor*) Care denotă lipsă de pricepere intelectuală; lipsit de pătrundere; greu de cap; opac. **Expresie ~ă**. **Spirit ~**.

OBÚZ ~e *n*. Proiectil de artilerie.

OBUZIÉR ~e *n*. *milit.* Tun de calibru mediu, cu ţeava relativ scurtă, care lansează obuze pe o traiectorie foarte înaltă, pentru a atinge o ţintă situată în spatele unui obstacol.

ÓCĂ ocále *f*. *arh*. 1) Unitate de măsură a greutăţii şi capacităţii (egală aproximativ cu un kilogram sau cu un litru şi jumătate). 2) Vas care corespunde acestei unităţi de măsură. 3) Cantitate de marfă măsurată cu acest vas.

OCÁZI//E ~i *f*. 1) Situaţie favorabilă; circumstanţă avantajoasă; moment oportun; prilej. 2) Eveniment festiv; festivitate. 3) *pop*. Mijloc de transport găsit la întâmplare.

OCCIDÉNT *n*. 1) Punct cardinal situat spre soare-apune; vest; apus. 2) Spaţiu geografic situat spre soare-apune (în special Europa de vest). 3) Ansamblu de ţări şi popoare situate în acest spaţiu; apus.

A OCCIDENTALIZÁ occidentalizéz *tranz.* (*persoane, cultură* etc.) A face să se occidentalizeze.

A SE OCCIDENTALIZÁ mă occidentalizéz *intranz.* (*despre persoane, cultură* etc.) A deveni occidental; a căpăta caractere occidentale; a se adapta culturii şi civilizaţiei occidentale.

OCHEÁD//Ă ~e *f*. Privire semnificativă aruncată pe furiş; semn cu ochiul.

OCHEÁN ~e *n*. Instrument optic pentru examinarea amănunţită cu un singur ochi a obiectelor situate la distanţe mari de observator; lunetă.

OCÍN//Ă ~e *f*. *înv*. Suprafaţă de pământ moştenit.

OCNÁŞ ~i *m*. *înv*. Persoană condamnată la muncă silnică în ocnă.

ÓCN//Ă ~e *f*. 1) Mină de sare; sărărie; salină. 2) *înv*. Închisoare subterană pentru cei condamnaţi la muncă silnică în minele de sare. 3) *pop.* Instituţie corecţională în care îşi ispăşesc pedeapsa persoanele condamnate la privaţiune de libertate; puşcărie; închisoare; penitenciar.

ÓCNIŢ//Ă ~e *f*. *pop., reg.* Adâncitură în pereţii caselor ţărăneşti, în care se păstrează obiecte de uz

casnic; nişă; firidă.

A OCROTÍ ocrotésc *tranz*. (*fiinţe*, *lucruri*) A lua sub protecţie; a lua în paza sa; a păzi; a supraveghea; a proteja.

OCROTIT//ÓR I ~oáre (**~óri**, **~oáre**) *adj.* Care ocroteşte; chemat să ia sub ocrotire. **Ton ~.**

OCROTITÓR II ~i *m*. Persoană care ia sub ocrotire (pe cineva sau ceva).

OCTAGENÁR ~ă (**~i**, **~e**) *adj. şi substantival* Care a atins vârsta de optzeci de ani; în vârstă de optzeci de ani.

OCÚL//T ~tă (**~ţi**, **~te**) *adj.* 1) Care ţine de ocultism; propriu ocultismului. 2) Care este ascuns şi necunoscut prin natura sa; cu înţeles ascuns; tainic; misterios. ♦ **Ştiinţe ~te,** pseudo-ştiinţe care studiază aşa-zisele fenomene tainice, accesibile doar unui grup de oameni iniţiaţi.

OCULTÍSM *n*. l) Concepţie pseudo-ştiinţifică, care recunoaşte existenţa în natură a unor forte ascunse, accesibile numai unor oameni „iniţiaţi”. 2) Obiect de studiu şi practică pseudo-ştiinţifică a ştiinţelor oculte.

ODALÍSC//Ă ~e *înv. f.* 1) Sclavă în serviciul femeilor din haremul turcesc; cadână. 2) Femeie din haremul turcesc. 3) Soţie de turc; cadână.

ÓD//Ă ~e *f. literat.* Creaţie literală lirică cu caracter solemn, în care se face elogiu.

ODG//ÓN ~oáne *n*. 1) Funie groasă, gudronată şi folosită mai ales în marină. 2) Funie groasă.

ODI//ÓS ~oásă (**~óşi**, **~oáse**) *adj.* (*despre persoane şi manifestările lor*) Care trezeşte o atitudine extrem de negativă, plină de indignare şi repulsie; cu proprietatea de a provoca ură, indignare şi dezgust.

ODISÉE *f*. 1) *fig., poet.* Călătorie lungă şi cu multe peripeţii. 2) Succesiune de peripeţii aventuroase.

ODÓR I odoáre *n*. 1) *înv*. Obiect confecţionat din metal preţios şi împodobit cu pietre scumpe; giuvaier; bijuterie. 2) Obiect de mare valoare. 3) *fam., afect.* Fiinţă iubită. 4) *la pl*. Veşminte scumpe şi obiecte de cult preţioase.

ODÓR II ~uri *n*. *pop.* Miros plăcut; parfum; mireasmă; aromă.

ODORÁN//T ~ tă (**~ţi, ~te**) *adj. şi substantival* Care emană odor; cu miros plăcut; mirositor. **Plante ~te.**

ODRÁSL//Ă ~e *f*. 1) *fam*. Persoană (de orice vârstă) în raport cu părinţii săi; copil. 2) Pui de animal domestic; prăsilă. 3) Ramură tânără, care creşte din rădăcina sau tulpina unei plante mature; lăstar; mlădiţă.

A OFENSÁ ofenséz *tranz*. (*persoane*) A înjosi prin vorbe sau purtare nedemne; a jigni; a insulta.

OFÉNS//Ă ~e *f*. Vorbă sau faptă care ofensează; insultă.

OFENSÍV ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* 1) Care participă sau trece la ofensivă; în stare de ofensivă. **Trupe ~e**. **Acţiuni ~e**. **Apărare ~ă.** 2) Care serveşte la ofensivă; pentru ofensivă. **Armă ~ă**.

OFENSÍV//Ă ~e *f*. 1) *milit.* Acţiune de atac a unor forţe armate cu scopul de a nimici inamicul şi de a cuceri terenul ocupat de acesta. 2) *sport* Atac organizat al unei echipe sportive asupra echipei adverse. 3) *fig*. Acţiune energică de amploare, realizată prin participarea mai multor persoane în vederea atingerii unui scop anumit. **~ă diplomatică**.

A OFERÍ ofér *tranz*.1) A pune la dispoziţie; a propune. **A oferi un ajutor.** 2) A da în semn de atenţie sau respect. ~ **un cadou**. ~ **un buchet**. 3) *comerţ* (*preţuri*) A da pentru o marfă (în cursul unor negocieri). 4) *fig*. A expune pentru a fi văzut; a arăta vederii; a înfăţişa; a prezenta. **Cerul oferă o privelişte miraculoasă.**

OFERTÁN//T ~tă (**~ţi**, **~te**) *adj. şi substantival* Care face o ofertă.

OFÉRT//Ă ~e *f*. 1) Propunere făcută în legătură cu realizarea unei acţiuni. **A avea o ~ă de lucru**

atrăgătoare. 2) *jur*. Act prin care se legalizează, de obicei, o astfel de propunere. 3) *econ.* Totalitate de mărfuri aflate la un moment în circulaţie.

A OFICIÁ oficiéz *tranz*. 1) (*acte publice sau private*) A săvârşi cu mare solemnitate; a celebra. ~ **o căsătorie**. 2) (*ritualuri bisericeşti*) A îndeplini printr-o ceremonie religioasă.

OFICIÁL ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* 1) Care provine de la administraţia sau autorităţile de stat; stabilit prin legi de stat. 2) Care reprezintă administraţia statului; cu funcţie administrativă. **Persoană ~ă**. 3) *şi adverbial* Care este caracteristic pentru actele guvernamentale sau documentele administrative; în maniera actelor de stat. **Stil ~**. **A primi ~**. 4) Care se face în conformitate cu cerinţele de stat; organizat de autorităţile competente. **Ceremonie ~ă**. **Vizită ~ă**. 5) *fig*. (*despre persoane şi manifestările lor*) Care manifestă gravitate şi răceală în comportament; caracterizat prin comportament grav şi rece.

OFICIALIT//ÁTE ~ăţi *f*. 1) Caracter oficial; atitudine oficială. 2) Persoană oficială. 3) *mai ales la pl*. Reprezentant oficial al autorităţilor de stat.

A OFICIALIZÁ oficializéz *tranz*. A face să capete caracter oficial; a legaliza. **A oficializa căsătoria.**

OFICIALMÉNTE *adv*. În mod oficial; cu oficialitate.

OFICINÁL ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* 1) (*despre preparate medicale*) Care este produs în oficină; preparat în farmacie; farmaceutic. 2) (*despre plante*) Care este folosit în oficină la prepararea medicamentelor; utilizat în farmacologie.

OFICÍN//Ă ~e *f*. 1) Laborator anexat la o farmacie, unde se prepară unele medicamente. 2) Mediu social unde se urzesc intrigi, calomnii sau comploturi. ~ **de spionaj**. ~ **de false noutăţi**.

OFICI//ÓS ~oásă (**~óşi**, **~oáse**) *adj. şi substantival* (*despre publicaţii*) Care reprezintă poziţia unui guvern, a unui partid sau a unei grupări politice, deşi nu este legat oficialmente de către acestea.

OFÍCI//U ~i *n*. 1) Serviciu administrativ special în cadrul unei întreprinderi sau instituţii. ~ **poştal**. ~ **comercial**. ♦ **Din ~**, a) în conformitate cu o dispoziţie a autorităţilor oficiale; b) în baza situaţiei oficiale; în mod automat. 2) Local al acestui serviciu. 3) *înv. ist.* Decret domnesc. 4) *rel.*: ♦ ~ **divin**, slujbă bisericească; serviciul religios.

A SE OFILÍ mă ofilésc *intranz*. 1) (*despre plante*) A pierde vlaga şi frăgezimea; a se veştezi. 2) *fig*. (*despre persoane*) A pierde prospeţimea fizică; a se veştezi; a se ramoli.

OFRÁND//Ă ~e *f*. 1) *rel.* Dar oferit divinităţii sau reprezentanţilor ei; prinos. 2) Dar oferit unei biserici; prinos. 3) *fig.* Donaţie oferită în semn de veneraţie şi de recunoştinţă; prinos; omagiu. 4) Contribuţie materială filantropică.

OGÁR ~i *m*. Câine de vânătoare cu botul lung, cu corpul suplu, înalt şi iute la fugă.

OGIVÁL ~ă (**~i**, **~e**) *adj. arhit.* Care are forma unei ogive; în formă de ogivă. **Arcadă ~ă. Fereastră ~ă.**

OGÍV//Ă ~e *f*. 1) *arhit*. Arcadă caracteristică stilului gotic, constituiţ din două arcuri de cerc care, intersectându-se, dau naştere unui vârf în formă de unghi ascuţit. 2) *teh.* Parte anterioară de formă conică a unui proiectil sau a unei rachete.

A OGOÍ ogoiésc *tranz*. A face să se ogoiască.

A SE OGOÍ mă ogoiésc *intranz*. 1) (*despre fenomene, acţiuni, stări* etc.) A pierde din intensitate (până la încetare); a se potoli; a se domoli. **Furtuna s-a ogoit. Durerea s-a ogoit.** 2) *fam.* (*despre fiinţe*) A ajunge la o stare sufletească de linişte; a căpăta (din nou) calmul; a se linişti; a se calma; a se domoli.

OGÚR ~uri *n*. *rel.* Semn prevestitor de bine; peaţă bună.

OLÁC I ~e *n*. *arh., ist.* 1) (*în Moldova medievala*)

Serviciu de curieri domneşti. 2) Serviciu de transport pentru personal şi corespondenţă; trăsură poştală; poştă; poştalion; diligentă.

OLÁC II ~i *m*. *înv. ist*. Curier domnesc (de obicei, călare).

OLEAGIN//ÓS ~oásă (**~óşi**, **~oáse**) *adj.* (*despre plante şi seminţele lor*) Care conţine ulei; cu ulei în componenţă.

OLFACTÍV ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* Care ţine de olfacţie; destinat perceperii mirosurilor. **Nerv ~. Senzaţie ~ă. Mucoasa ~ă**

OLFÁCŢI//E ~i *f*. Simţ al mirosului.

OLIGÁRH ~i *m*. Adept al oligarhiei; membru al unei oligarhii.

OLIGÁRHIC ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* Care ţine de oligarhie; propriu oligarhiei.

OLIGARHÍ//E ~i *f*. 1) Formă de conducere statală în care puterea politică şi economică aparţine unui grup restrâns de persoane privilegiate. 2) Stat cu o astfel de formă de guvernământ.

OLÍV//Ă ~e *f*. Fruct al măslinului; măslină.

OLÓG oloágă (**ológi**, **oloáge**) *adj. şi substantival* 1) Care nu are ambele picioare sau are numai unul. 2) Care se află în imposibilitatea de a se folosi de picioare; cu picioarele paralizate. 3) (*despre picioare*) Care nu funcţionează; incapabil să funcţioneze.

OMAGIÁL ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* Care este în semn de omagiu.

OMÁGI//U ~i *n*. 1) Donaţie oferită în semn de veneraţie şi de recunoştinţă; prinos; ofrandă. 2) *arh., ist*. Jurământ prin care un vasal se declară om al suveranului, promiţându-i fidelitate şi devotament absolut.

OMBILÍC ~ uri *n*. Cicatrice rămasă pe abdomen după căderea cordonului ombilical.

OMBILICÁL ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* Care ţine de ombilic; propriu ombilicului. ♦ **Cordon ~,** organ care face legătura între făt şi corpul mamei.

A OMÍTE omít *tranz*. A lăsa la o parte în mod voit; a trece sub tăcere.

OMNIBÚZ ~e *n*. 1) Autobuz intraurban sau interurban având o rută fixă. 2) *înv.* Trăsură cu multe locuri, folosită în trecut pentru transportarea în comun a călătorilor pe un traseu fix.

OMNIPOTÉN//T ~tă (**~ţi**, **~te**) *adj.* Care este potent în toate; cu putere absolută; atotputernic.

OMNIPOTÉNŢ//Ă ~e *f*. Caracter omnipotent; putere absolută; atotputernicie.

OMNIPREZÉN//T ~tă (**~ţi**, **~te**) *adj.* Care este prezent pretutindeni; cu prezenţă în tot locul; ubicuu.

OMNISCIÉN//T ~tă (**~ţi**, **~te**) *adj.* Care ştie tot; cunoscător de toate; atotştiutor.

OMNIVÓR ~ă (**~i**, **~e**) *adj. şi substantival* Care se nutreşte cu produse atât de origine vegetală, cât şi de origine animală; în stare să mănânce de toate.

OMOFÓN ~ă (**~i**, **~e**) *adj. şi substantival lingv.* (*despre cuvinte*) Care se pronunţă la fel (dar se scrie diferit); cu pronunţarea identică (dar cu grafie distinctă).

OMOGÉN ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* 1) Care este constituit din părţi componente de acelaşi gen; cu structură uniformă. 2) *mat*. (*despre funcţii*, *polinoame*) Care au termeni de acelaşi grad în raport cu ansamblul de variabile; cu termeni de acelaşi grad.

A OMOLOGÁ omologhéz *tranz*. 1) *jur.* (*acte scrise particulare*) A aproba în urma unei verificări prealabile (dând valoare juridică); a valida. 2) (*mostre de produse industriale*) A aproba în mod oficial în vederea fabricării în serie. 3) (*obiecte*) A declara conform anumitor norme. ~ **o piscină**. 4) *sport* (*rezultate*, *performanţe sportive*) A recunoaşte oficial (după verificarea corespunzătoare).

ONCTU//ÓS ~oásă (**~óşi**, **~oáse**) *adj.* 1) Care are aspect de grăsime; îmbibat cu grăsime; unsuros. **A**

avea mâinile, faţa ~oáse. 2) *fig.* (*despre persoane şi manifestările lor*) Care manifestă o amabilitate afectată şi artificială; cu purtare afectată şi artificială; mieros; dulceag.

A ONDULÁ onduléz 1. *intranz.* 1) A se legăna ca valurile unei ape; a undui. **Părul ei ondulează pe spate.** 2) A înscrie o linie şerpuitoare; a şerpui. **Râul ondulează. 2**. *tranz.* A face să se onduleze.

A SE ONDULÁ se onduleázǎ *intranz.* 1) (*despre păr*) A se face bucle. 2) (*despre păr*) A fi aranjat în bucle. 3) (*despre materiale*, *stofe* etc.) A căpăta formă de valuri.

ONÉ//ST ~stă (**~şti**, **~ste**) *adj.* Care se conformează corectitudinii morale; corect şi de bună credinţă; cinstit; integru.

ONESTITÁTE *f.* 1) Caracter onest; probitate; integritate; cinste. 2) Comportament onest; corectitudine; probitate.

ONOÁRE *f.* 1) Demnitate morală, care onorează conduita; cinste. 2) Autoritate morală de care se bucură cineva. 3) Amor propriu. 4) Semn distinctiv care se acordă cuiva pentru merite recunoscute; cinste. **A munci pentru ~. Panou de ~.**

ONOMASILOGÍE *f. lingv.* Disciplină lingvistică care studiază denominaţia pornind de la noţiuni şi stabilind semnul verbal care corespunde noţiunii respective.

ONOMÁSTIC ~ă (**~i**, **~e**) Care ţine de onomastică; propriu onomasticii. **Studiu ~. Sistem ~. ♦ Zi ~ă,** ziua numelui.

ONOMÁSTICĂ *f.* 1) Ansamblu de nume proprii dintr-o limbă. 2) *lingv.* Disciplină lingvistică care studiază numele proprii. 3) Zi a numelui.

ONOMATOPÉE *f. lingv.* Cuvânt care prin forma sa sonoră imită sunete sau zgomote din natură; cuvânt imitativ.

ONÓR ~uri *n.* 1) Stimă deosebită; preţuire înaltă. 2) *la pl.* Funcţii administrative înalte; demnităţi; ranguri.

A ONORÁ onoréz *tranz.* 1) (*persoane*) A înconjura cu onor; a trata cu mult respect şi consideraţie (pentru anumite merite) ~ **un scriitor**. 2) (*despre persoane suspuse*) A trata cu consideraţie de pe o poziţie de superioritate (recurgând la un gest sau act care subliniază atitudinea respectivă faţă de inferiori). **L-a ~at cu o strângere de mână**. **Ne ~ează cu** (*sau* **prin**) **prezenţa sa**. 3) A umplea de onoare; a face să se bucure de onoare. **Această sinceritate vă ~ează**. 4) A trata cu multă consideraţie; a preţui în mod deosebit. **A-şi ~ profesia**. 5) (*datorii băneşti*) A achita la termen. 6) *fig.* (*obligaţii*, *angajamente* etc.) A îndeplini cu corectitudine.

ONORÁBIL ~ă (**~i**, **~e**) *adj. şi substantival* Care poate fi onorat; demn de onoare.

ONORÍFI//C ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* 1) (*despre titluri*, *funcţii* etc.) Care conferă onoare (fără avantaje materiale); acordat în semn de onoare (fără a fi retribuit). 2) (*despre persoane*) Care deţine un titlu sau exercită o funcţie de onoare.

OPÁC ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* 1) (*despre corpuri*) Care se opune trecerii luminii; lipsit de transparenţă; intransparent; nestrăveziu; mat. 2) Care se opune trecerii radiaţiilor; impenetrabil de radiaţii. 3) Care este lipsit de strălucire; fără strălucire; mat. 4) *fig.* Care denotă lipsă de pricepere intelectuală; lipsit de pătrundere; greu de cap; obtuz.

OPÁL ~e *n.* 1) Mineral format din siliciu hidratat sau gelatinos cu aspect de sticlă, divers colorat, întrebuinţat la confecţionarea obiectelor decorative. 2) Piatră semipreţioasă confecţionată din acest mineral.

OPALESCÉN//T ~tă (**~ţi**, **~te**) *adj.* Care conţine caracteristici de opal; cu reflexe şi culoare de opal.

OPALESCÉNŢĂ *f. fiz.* Caracter opalescent; aspect de opal.

OPALÍN ~ă (**~i**, **~e**) *adj. v.* **OPALESCENT**.

OPERÁBIL ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* Care poate fi operat; în stare să fie supus unei operaţii.

OPERÁN//T ~tă (**~ţi**, **~te**) *adj.* Care produce efectul scontat; capabil să dea rezultatul dorit; eficace. **Criteriu ~t.**

OPERATÍV ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* 1) Care ţine de operaţii; propriu operaţiilor. 2) (*despre persoane*) Care acţionează repede şi cu efect; expeditiv.

OPERATIVITÁTE *f* Caracter operativ.

OPERATÓR ~i *m*. 1) Lucrător specializat în efectuarea unor operaţii tehnice sau în manipularea unor aparate. 2) Persoană care operează, execută o acţiune. ~ **de cinema**. 3) *înv*. Medic specializat în operaţii chirurgicale; chirurg.

OPERÁŢI//E ~i *f*. 1) Acţiune efectuată în vederea realizării unui scop. 2) *med.* Intervenţie chirurgicală. 3) *fin., comerţ* Afacere comercială sau financiară; tranzacţie. ~ **avantajoasă**. 4) *milit*. Ansamblu de manevre coordonate, efectuate de trupele militare în vederea realizării unui plan de luptă. 5) *matem*. Calcul efectuat asupra unor mulţimi de elemente.

ÓPER//Ă I ~e *f*. 1) Activitate de amploare realizată cu un anumit scop pozitiv. 2) Lucrare de valoare într-un anumit domeniu de activitate (literatură, artă, ştiinţă). 3) Ansamblu de lucrări ale unui om de creaţie. ♦ **Opera omnia,** operă integrală a unui creator de artă, de literatură, a unui savant etc. 4) *la pl*. Ediţie care cuprinde toate sau cele mai reprezentative lucrări ale unui autor.

ÓPER//Ă II ~e *f. muz.* 1) Compoziţie muzical-dramatică de proporţii mari scrise pe un libret cu subiect literar şi interpretată de solişti, cor şi de orchestră. 2) Reprezentaţie teatrală a unei astfel de compoziţii. 3) *prin contig.* Clădire în care se dau asemenea reprezentaţii; teatru liric.

OPERÉT//Ă ~e *f. muz.* 1) Compoziţie muzical-dramatică de proporţii mari scrisă pe un libret cu caracter sentimental, în care cupletele cântate alternează cu dialogul şi cu dansul. 2) Reprezentaţie teatrală a unei astfel de compoziţii. 3) *prin contig.* Clădire în care au loc asemenea reprezentaţii.

A OPINÁ opinéz 1. *tranz*. (*de regulă*, *urmat de o completivă*) A spune, exprimând o opinie; a fi de părere; a socoti; a gândi; a considera. **2**. *intranz*. A-şi exprima atitudinea (acceptând sau respingând o părere); a lua poziţie; a-şi spune păsul; a-şi da cu părerea.

OPÍNI//E ~i *f*. Poziţie intelectuală într-un domeniu determinat; punct de vedere asupra unui obiect; părere; judecată.

A OPLOŞÍ oploşésc *tranz*. *pop., fam.* 1) A face să se oploşească. 2) (*persoane*) A primi, acordând favoruri abuzive şi nemeritate.

A SE OPLOŞÍ mă oploşésc *intranz*. *pop., fam.* (*despre fiinţe pribege*) A-şi găsi adăpost; a se adăposti; a se aciua: a se pripăşi.

OPONÉN//T ~ţi *m*. 1) Persoană care face parte dintr-o opoziţie. 2) Persoană care face opoziţie cuiva într-o discuţie publică.

OPORTÚN ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* Care convine locului şi timpului respectiv; corespunzător situaţiei; prielnic; favorabil; propice.

OPORTUNÍSM *n*. Atitudine lipsită de principialitate a unei persoane sau a unui grup de persoane care, pentru a-şi atinge scopul, se conformează după circumstanţele oportune unor poziţii şi opinii contradictorii; conformism.

OPORTUNÍ//ST I ~stă (**~şti**, **~ste**) *adj.* Care ţine de oportunism; propriu oportunismului.

OPORTUNÍ//ST II ~şti *m*. Adept al oportunismului.

OPORTUNITÁTE *f*. Caracter oportun.

OPOZÍŢI//E ~i *f*. 1) Raport dintre lucruri care nu pot coexista decât opunându-se. 2) Relaţie dintre

persoane cu idei sau interese opuse. 3) Grup de persoane care se opun majorităţii. 4) *polit.* Grup sau partid politic care se opune partidului aflat la putere. **~e parlamentară.**

OPRESIÚN//E ~i *f.* 1) Ansamblu de acţiuni care oprimă omul; asuprire; împilare. 2) Greutate în respiraţie (însoţită de dureri pectorale); sufocaţie; dispnee; năduf. 3) *fig.* Tulburare psihică însoţită de indispoziţie şi de depresiune sufletească.

OPRESÍV ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* Care oprimă; bazat pe opresiune; asupritor; împilator.

OPRESÓR ~i *m.* Persoană care oprimă; om care exercită o opresiune; asupritor; împilator.

A OPRIMÁ oprím *tranz.* (*colectivităţi sau persoane*) A lipsi de drepturi prin abuz de putere; a asupri; a împila.

OPRÓBRIU *n.* Dispreţ prin care societatea condamnă faptele nedemne sau persoanele care le comit. **~ public**. **A arunca ~l asupra cuiva**.

A OPTÁ optéz *intranz.* (*urmat de un complement indirect cu prepoziţia* **pentru**) A se pronunţa făcând alegerea între două sau mai multe alternative. **~ pentru europenizare**.

OPTATÍV ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* 1) Care optează; în stare să exprime o dorinţă. 2) *lingv., gram.*: ♦ **Mod ~,** mod al verbului care exprimă realizarea acţiunii ca fiind dorită. ♦ **Propoziţie ~ă,** propoziţie care exprimă o dorinţă.

ÓPTIM ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* 1) Care este cel mai bun, mai potrivit, mai favorabil sau mai indicat. **Varianta ~ă.** 2) Care asigură cea mai bună eficienţă; în stare să corespundă cel mai bine intereselor urmărite. **Condiţii ~e.**

OPTIMÍSM *n.* 1) Concepţie asupra vieţii, dominată de încredere în viitor şi în oameni. 2) Tendinţă de a vedea părţile pozitive ale oamenilor şi ale realităţii.

OPTIMÍ//ST I ~stă (**~şti**, **~ste**) *adj.* Care ţine de optimism; propriu optimismului.

OPTIMÍ//ST II ~şti *m.* Adept al optimismului; persoană pătrunsă de optimism.

OPULÉN//T ~tă (**~ţi**, **~te**) *adj.* 1) Care manifestă bogăţie; din belşug; bogat; îmbelşugat. **Trai ~.** 2) *fig.* (*despre persoane sau părţi ale corpului lor*) Care se caracterizează prin amploarea formelor; cu forme dezvoltate; corpolent. **Femeie ~tă**. **Piept ~**.

ORÁCOL I ~e 1) *arh.* (*în lumea antică*) Voinţă a divinităţii exprimată prin profeţi şi apostoli. 2) Răspuns al divinităţii la întrebările adresate de oameni în locurile sfinte. 3) Loc (templu, sanctuar etc.) unde, potrivit unor credinţe religioase, se consultă o divinitate). **~ul din Delphi.** 4) *fig.* Sentinţă care pretinde a fi infailibilă.

ORÁCOL II ~i *m.* 1) *arh.* (*în antichitate*) Divinitate care se crede că prevesteşte viitorul. 2) *fig.* Persoană cu mare autoritate, ale cărei consideraţii sunt socotite drept adevăruri indiscutabile.

ORÁNJ *adj. invar.* Care este format prin combinarea culorii galbene şi roşii; de culoare portocalie; portocaliu.

ORANJÁD//Ă ~e *f.* Băutură răcoritoare, preparată din suc de portocale, zahăr şi apă.

ORATÓR ~i *m.* 1) Persoană care ţine un discurs în public. 2) Persoană care are darul de a vorbi frumos şi liber în public.

ORATÓRI//U ~i *n.* 1) *muz.* Compoziţie muzicală de proporţii, scrisă pe un libret cu subiect lirico-dramatic de natură religioasă sau, de cele mai multe ori, laică şi interpretată de cor, solişti şi orchestra simfonică. 2) *înv.* Loc dintr-o încăpere rezervat pentru rugăciuni; capelă; paraclis.

ORÁŢI//E ~i *f.* 1) *folc.* Poezie populară ritualică, ce conţine urări de bine, felicitări, recitată cu diferite ocazii (de Anul Nou, la nuntă, la cumetrie). **~ de nuntă.** 2) *înv. v.* **ORAŢIUNE**.

ORAŢIÚN//E ~i *f. înv.* Discurs ceremonios rostit cu anumite ocazii.

ORĂT//ÁNIE ~ănii *f.* Pasăre de curte.

A ORBECĂÍ orbecaiésc *intranz.* A rătăci dintr-o parte în alta prin întuneric, pipăind ca un orb.

ORBÍT//Ă ~e *f.* 1) Traiectorie în formă de curbă închisă, descrisă de un corp căruia i se aplică o mişcare periodică. 2) Traiectorie curbă a unui corp ceresc, având drept sursă de mişcare un alt corp ceresc. 3) Cavitate osoasă în care se află globul ocular. 4) *fig.* Sferă de acţiune sau de influenţă.

ÓRDI//E ~i *f.* 1) *arh.* Oaste turcească sau tătară. 2) *pop. reg.* Mulţime neorganizată de oameni; gloată.

ORDINÁR ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* 1) Care este lipsit de particularităţi proprii; fără trăsături specifice; obişnuit; banal. **Un caz ~.** 2) Care urmează ordinea stabilită; de rând. **Întâlnirea ~ă a şefilor de stat.** 3) Care are o calitate obişnuită; lipsit de valoare; prost; comun. **Un tip ~. Un produs ~.**

ORDINAT//ÓR ~oáre *n. cibern., electron., tehn. inform.* Aparat electronic pentru prelucrarea şi vizualizarea informaţiilor provenite de la o serie de periferice; computer; calculator.

ORDONÁNŢ//Ă I ~e *f.* Ordin scris al unei autorităţi administrative.

ORDONÁNŢ//Ă II ~e *f. înv.* Soldat aflat la dispoziţia unui ofiţer pentru servicii personale.

ORFÁN ~ă (**~i**, **~e**) *adj. şi substantival* Care a pierdut ambii părinţi sau numai pe unul dintre ei. **~ de tată.**

ORFELINÁT ~e *n.* Instituţie filantropică unde se întreţin şi se educă copiii orfani sau săraci.

ÓRG//Ă ~i *f.* Instrument muzical pneumatic de mari proporţii constând dintr-un sistem de tuburi sonore, care, fiind acţionate de claviaturi şi pedale, emit sunete asemănătoare unei întregi orchestre simfonice.

ORGÍ//E ~i *f.* 1) *arh.* (*în antichitatea elenо-romană*) Sărbătoare solemnă în cinstea lui Dionisos (la eleni) şi a lui Bachus (la romani), zeul vinului şi al veseliei. 2) *fig.* Petrecere destrăbălată, cu exces de mâncăruri şi de băutură; bacanală; saturnalii.

ORGÓLI//U ~i *n.* Opinie foarte avantajoasă, de cele mai multe ori exagerată, asupra valorii sau importanţei personale, care depăşeşte categoric aprecierile altora.

ORGOLI//ÓS ~oásă (**~óşi**, **~oáse**) *adj.* 1) (*despre persoane*) Care este plin de orgoliu; vanitos; mândru; încrezut. 2) (*despre manifestări, sentimente ale oamenilor*) Care denotă orgoliu; trădând o vanitate exagerată. **Un egoism ~.**

ORÍBIL ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* Care produce oroare; plin de oroare sau de dezgust; abominabil. **Crimă ~ă. Strigăt ~.**

ORIÉNT *n.* (*în opoziţie cu* **occident**) 1) Spaţiu geografic situat spre soare-răsare (în special Asia şi Africa de Est); răsărit; est. 2) Ansamblu de ţări şi popoare situate în acest spaţiu; răsărit.

A ORIENTÁ orientéz *tranz.* 1) (*persoane, colective* etc.) A face să se orienteze. 2) (*instalaţii, aparate* etc.) A aranja într-o anumită poziţie faţă de un anumit reper (un punct cardinal, o direcţie, un obiect).

A SE ORIENTÁ mă orientéz *intranz.* 1) (*despre fiinţe*) A şti să determine locul aflării sau direcţia mişcării (după anumite semne). **~ pe teren. ~ după soare.** 2) *fig.* A găsi soluţia cea mai bună (într-o anumită împrejurare). 3) (*urmat de un complement indirect cu prepoziţia* **după**) A acţiona conform unei linii de conduită; a se călăuzi; a se conduce.

ORIENTÁBIL ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* Care poate fi orientat; în stare să fie supus orientării.

ORIENTÁL I ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* (*în opoziţie cu* **occidental**) 1) Care ţine de orient; propriu orientului. 2) Ore se află în orient; situat la orient; din orient. 3) Care descinde din orient; originar din

orient.

ORIENTÁL II ~i *m*. (*în opoziţie cu* **occidental**) Persoană care face parte din populaţia de bază a unei ţări sau regiuni din orient.

ORIENTATÍV ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* Care serveşte la orientare; menit să orienteze; informativ. **Reper ~.**

ORIFÍCI//U ~i *n*. Loc deschis prin care o cavitate sau un spaţiu închis comunică cu exteriorul sau cu altă cavitate sau spaţiu închis.

ORIGINÁL I ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* 1) (*despre acte*, *documente*, *opere de artă*, *fotografii* etc.) Care constituie forma de origine; produs pentru prima oară; servind bază pentru copii, reproduceri sau multiplicări. 2) (*despre opere*, *teorii*, *idei* etc.) Care se impune prin valoare irepetabilă; de valoare autentică; inedit. 3) (*despre oameni de artă sau ştiinţă*) Care realizează o operă de valoare irepetabilă; producător de opere autentice. 4) Care se caracterizează prin trăsături puţin obişnuite; ieşit din comun; neobişnuit; bizar; curios.

ORIGINÁL II ~e *n*. 1) (*în opoziţie cu* **copie**) Exemplar iniţial şi unic, care constituie originea unei opere de artă sau a unui act scris. 2) (*în opoziţie cu* **traducere**) Lucrare în limba în care a fost scrisă. 3) (*în opoziţie cu* **variantă**) Manuscris în forma prezentată de autor.

ORIGINÁR ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* 1) (*despre oameni, animale, plante* etc.) Care îşi trage originea; de origine. 2) (*despre acte, opere de artă şi literare*) Care este format de la început; iniţial. **Versiune ~ă a textului. Sens ~ al cuvântului.**

ORÍGIN//E ~i *f*. 1) Moment iniţial al unei existenţe; punct de plecare; început; izvor; sursă. 2) Apartenenţă socială sau etnică; obârşie; proveniență; ascendenţă. 3) *matem*. Punct geometric, situat pe o axă, în raport cu care se stabileşte poziţia oricărui punct al axei.

A ORNÁ ornéz *tranz*. (*lucruri*, *obiecte*) A face să devină (mai) frumos, adăugând elemente decorative; a împodobi; a înfrumuseţa.

ORNAMÉNT ~e *n*. 1) Detaliu care ornează un ansamblu; element decorativ. 2) *muz*. Notă sau grup de note care servesc la ornarea unei melodii fără a-i modifica linia melodică.

A ORNAMENTÁ ornamentéz *tranz*. A împodobi cu ornamente; a înzestra cu elemente decorative; a decora.

ORNAMENTÁL ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* 1) Care conţine ornamente; prevăzut cu ornamente. **Stil ~.** 2) Care serveşte drept ornament; cu destinaţie de ornamentare; decorativ. **Element ~. Plantă ~ă.**

ÓRNIC ~e *n*. *înv*. Ceasornic de perete.

ORNITÓLOG ~i *m*. Specialist în ornitologie.

ORNITOLOGÍE *f*. Compartiment al zoologiei care studiază păsările.

OROÁRE oróri *f*. 1) Sentiment de dezgust puternic, amestecat cu groază. 2) Faptă sau vorbă oribilă. 3) Situaţie oribilă.

OROLÓGI//U ~i *n*. Ceas de dimensiuni mari, fixat în locuri publice (pe faţada unei clădiri sau pe un turn) ori pe un perete interior şi prevăzut, de regulă, cu un mecanism sonor, care anunţă principalele unităţi de timp.

A OROPSÍ oropsésc *tranz*. 1) (*persoane*) A face să suporte o pacoste, o năpastă, o urgie; a urgisi; a năpăstui. 2) *înv*. (*fiinţe*) A forţa să părăsească un loc; a alunga; a izgoni. 3) *înv*. (*bătrâni*, *bolnavi*, *copii*) A lăsa fără îngrijire; a lăsa la voia întâmplării.

ORTOGRAFÍ//E ~i *f*. *lingv.* Ansamblu de reguli care stabilesc scrierea corectă a cuvintelor dintr-o limbă. **~a limbii române contemporane.**

ORTOGRÁM//Ă ~e *f*. *lingv.* Model de scriere corectă care necesită aplicarea unei reguli ortografice.

ORTOMÁN ~ă (**~i**, **~e**) *adj. înv*. 1) (*despre*

ciobani) Care posedă multe oi. 2) *şi substantival* Care se impune prin aspectul exterior; cu aspect exterior impunător; chipeş; arătos; impozant. 3) (*despre cai*) Care aleargă foarte repede; iute de picior.

OSANÁ I *interj*. (*folosit ca exclamaţie*, *mai ales*, *în imnurile religioase*) Laudă! Mărire! Slavă!

OSANÁ II ~le *f. mai ales la pl*. Laudă exagerată. **A-i cânta cuiva ~le.**

OSÁRDI//E ~i *f. înv*. Stăruinţă deosebită; râvnă; ardoare; zel.

A OSCILÁ osciléz *intranz*. 1) A se mişca alternativ dintr-o parte în alta; a se legăna; a pendula. 2) *fig*. A nu se putea hotărî; a sta în cumpănă; a şovăi; a ezita.

OSCILÁN//T ~tă (**~ţi**, **~te**) *adj.* 1) Care oscilează; cu ritm în oscilaţie. 2) *fig*. Care trece de la o alternativă la alta; caracterizat prin şovăiri; şovăitor; ezitant; fluctuant. **A face un pas ~t.**

OSCILAT//ÓR ~oáre *n*. Dispozitiv tehnic care generează oscilaţii.

OSCILATÓRI//U ~e (**~i**) *adj.* 1) Care este de natura oscilaţiilor; asemănător cu oscilaţiile. **Fenomen ~.** 2) Care ţine de oscilaţii; propriu oscilaţiilor. **Metodă ~e**.

OSCILÁŢI//E ~i *f.* 1) Fenomen de mişcare alternativă şi simetrică, într-o direcţie şi în alta, a unui corp care revine în permanenţă la poziţia iniţială; vibraţie; pendulare; balansare. 2) *fiz.* Variaţie periodică în timp a unei mărimi fizice, susţinută de transformarea unei energii dintr-o formă în alta. 3) Variaţie alternativă şi iregulată a unei mărimi**. ~a tensiunii arteriale**. 4) *fig*. Lipsă de constanţă (în opinii sau în comportament). **~a conduitei**.

OSCILOGRÁF ~e *n. fiz*. Aparat pentru înregistrarea grafică a oscilaţiilor.

OSCILOGRÁM//Ă ~e *f*. Diagramă obţinută pe ecranul unui oscilograf.

OSEMÍNTE *n. pl*. Totalitate de oase uscate şi descărnate ale unei fiinţe moarte demult.

A OSIFICÁ osífic *tranz*. A face să se osifice.

A SE OSIFICÁ se osífică *intranz*. 1) A deveni os; a se transforma în ţesut osos; a căpăta structură osoasă.. 2) *fig*. A deveni tare ca un os; a căpăta consistenţă de os.

OSMÁN I ~ă (**~i**, **~e**) *adj. arh., ist.* Care aparţinea populaţiei de bază a statului feudal turc.

OSMÁN II ~i *m. arh., ist*. Persoană care făcea parte din populaţia de bază a statului feudal turc; otoman.

OSMANLÍ//U I ~e (**~i**) *v*. **OSMAN II**.

OSMANLÍ//U II ~i *m. înv. v*. **OSMAN I**.

A OSPĂTÁ ospătéz *tranz*. (*persoane*) 1) A trata cu mâncare şi băutură (din belşug). 2) A face să bea sau să mănânce oferind (din belşug); a servi; a trata **~ cu cireşe**.

A SE OSPĂTÁ mă ospătéz *intranz*. (*despre persoane*) 1) A sta la masă; a lua masa; a mesi; a mânca. 2) *fam*. A consuma timpul bând şi mâncând; a chefui; a benchetui.

OSPÍCI//U ~i *n*. Spital pentru alienaţi mintali; casă de nebuni; balamuc.

OSPITALIÉR ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* 1) Care primeşte bine oaspeţii; primitor. 2) (*despre case*, *ţări* etc.) Care oferă o primire bună.

OSTÁTIC ~i *m*. Persoană civilă, oferită sau reţinută de către cineva (un stat, o organizaţie, un terorist etc.) drept garanţie pentru realizarea unor obligaţii asumate sau impuse ori pentru prevenirea unor acţiuni împotriva statului ori a organizaţiei sau a persoanei respective.

OSTENTATÍV ~ă (**~i**, **~e**) *adj. şi adverbial* (*despre acţiuni, fapte, manifestări ale oamenilor*) Care manifestă ostentaţie; realizat cu ostentaţie; demonstrativ; provocator. **Tuse ~ă. A râde ~.**

OSTENTÁȚI//E ~i *f.* Etalare excesivă şi indiscretă a unui avantaj sau a unei calităţi.

OSTÍL ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* (*despre persoane şii manifestările lor*) Care manifestă intenţii agresive; caracterizat printr-o atitudine plină de ură; duşmănos; vrăjmaş; potrivnic; neprietenesc; inamic. **Privire ~ă.**

OSTILIT//ÁTE ~ăți *f.* 1) Caracter ostil. **Acţiunile lui au ~e.** 2) Atitudine ostilă; duşmănie; vrajbă; vrăjmăşie. **Între ei e numai ~.** 3) *la pl. polemol.* Ansamblu de operaţii militare între statele aflate în război.

A OSTOÍ ostoiésc *tranz. pop. reg.* A face să se ostoiască.

A SE OSTOÍ mă ostoiésc *intranz. pop. reg.* 1) (*despre persoane*) A-şi recăpăta echilibrul sufletesc; a căpăta (din nou) calmul; a se linişti; a se domoli; a se calma; a se ogoi. 2) (*despre acţiuni sau procese*) A pierde din intensitate; a se ogoi; a se potoli.

A OSTRACIZÁ ostracizéz *tranz.* 1) (*persoane*) A exclude din viaţa publică, persecutând. 2) *fig.* (*cuvinte sau expresii*) A scoate din uz cu ostentaţie, considerând nedorit.

OSTRACÍSM *n.* 1) *arh., ist.* (*în Grecia antică*) Judecată a poporului, prin care un cetăţean, considerat ca fiind periculos pentru stat, era exilat pentru zece ani. 2) Decizie de excludere sau de îndepărtare de la putere a unei persoane sau a unei grupări politice.

OSTRÉȚ ~e *n.* 1) *mai ales la pl.* Vergea dintr-un gard. 2) Gard din astfel de vergele. 3) Gard de nuiele sau de trestie, care se aşează de-a curmezişul unei ape pentru a opri trecerea peştilor şi a uşura prinderea lor.

OSTR//ÓV ~oáve *n.* 1) Insulă în mare. 2) Insulă fluvială sau lacustră, formată în urma unui proces de acumulare.

OTÁVĂ *f.* 1) Iarbă care creşte în acelaşi an pe un teren cosit sau păşunat. 2) Câmp pe care creşte astfel de iarbă.

OTOMÁN I ~ă (**~i**, **~e**) *adj. arh., ist.* Care făcea parte din populaţia de bază a statului feudal turc; osman.

OTOMÁN II ~i *m. arh., ist.* Persoană care făcea parte din populaţia de bază a statului feudal turc; osman.

A SE OȚĂRÍ mă oțărăsc *intranz. pop., fam.* 1) A-şi ieşi din fire; a se burzului; a se mânia. 2) A se strâmba la faţă în semn că ceva (o mâncare sau o băutură) e rău la gust.

OVÁL I ~uri *n.* Figură plană, formată dintr-o curbă convexă închisă, asemănătoare cu contururile unui ou de găină.

OVÁL II ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* Care este de forma unui ou de găină; cu forma unei curbe convexe închise; eliptic.

OVÁȚI//E ~i *f. mai ales la pl.* Manifestare publică entuziastă a admiraţiei, însoţită de aprobare; aclamaţie.

A OVAȚIONÁ ovaționéz *tranz.* (*persoane*) A primi cu ovaţii; a susţine prin strigăte de aprobare; a aclama.

OVIFÓRM ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* Care are forma unui ou; de forma unui ou; ovoid.

OVÍN ~ă (**~i**, **~e**) 1) (*despre animale*) Care ţine de oi şi de capre; caracteristic pentru oi şi capre. 2) (*despre produse*) Care vine de la oi sau de la capre.

OVÍN//Ă ~e *f. zool.* 1) *la pl. zool.* Grup de animale rumegătoare de talie medie, cornute (mai ales masculii), având corpul acoperit cu lână (reprezentanţi: oaia, capra, muflonul etc.). 2) *la sing.* Animal care face parte din acest grup.

OVOÍ//D ~dă (**~zi**, **~de**) *adj.* Care are forma unui ou; de forma unui ou; oviform.

OXIDATÍV ~ă (**é**, **~e**) *adj.* 1) *chim.* Care se poate oxida; în stare să se oxideze; cu proprietatea de a se

oxida. 2) *biol*. Care influenţează arderile din organism; oxidant.

OZÓN *n*. Gaz odorant de culoare albastră, care se formează în aer când oxigenul este supus descărcărilor electrice, fiind folosit ca antiseptic şi la sinteze organice.

P

PACIÉN//T ~ţi *m*. 1) *med.* Persoană bolnavă care este obiectul unui tratament sau examen medical. 2) *înv*. Persoană supusă unui supliciu; martir; victimă.

PÁCT ~e *n*. 1) *jur.* Convenţie internaţională cu caracter solemn, care reglamentează relaţiile dintre două sau mai multe state. **A semna un ~ de neagresiune.** 2) Document scris care certifică această convenţie. 3) Ansamblu de state legate printr-o astfel de convenţie.

PÁDIN//Ă ~i *f*. *geomorf.* Suprafaţă plană sau uşor adâncită, în vârful unui deal sau al unui munte.

PADIŞÁH ~i *m*. (*în unele ţări din Orientul Apropiat şi Mijlociu*) Conducător absolut al ţării; monarh; suveran.

PAG págă (pági, págе) *adj.* (*mai ales despre cai*) Care este de culoare neagră sau roşcată, având pete albe.

PÁGOD//Ă ~e *f*. (*la unele popoare orientale*) Edificiu de cult, constând din câteva etaje suprapuse cu streşinile întoarse în sus.

PAHÁRNIC ~i *m*. 1) *arh., ist.* (*în Moldova medievală*) Boier de divan responsabil de băutura domnului, de administrarea podgoriilor domneşti, de aprovizionarea curţii cu vin şi de strângerea impozitului pe vii şi pe vin. 2) *fam*. *peior.* Persoană care toarnă băutură în pahare în timpul unei petreceri.

PAIÁŢ//Ă ~e *f*. 1) Actor comic de circ sau de bâlci, vopsit şi îmbrăcat caraghios; măscărici; comediant; bufon; saltimbanc. 2) *fig*., *fam. peior.* Persoană lipsită de individualitate.

PAJ páji *m*. *arh.* 1) (*în Evul Mediu, în ţările occidentale*) Fiu de nobil aflat în serviciul unui rege sau mare demnitar pentru a deprinde mânuirea armelor şi pentru a învăţa manierele de la curte. 2) *prin ext.* Copil de casă. 3) Pieptănătură feminină, care imită pe cea a pajului.

PÁJIŞT//E ~i *f*. Teren pe care creşte iarbă măruntă şi deasă, folosită ca nutreţ sau pentru păşunat.

PÁJUR//Ă ~i *f*. 1) Pasăre răpitoare de munte, de talie mare, cu cioc puternic şi cu gheare lungi şi ascuţite; vultur imperial. 2) Simbol care reprezintă o pasăre de acest fel cu unul sau două capete şi care serveşte drept semn distinctiv pe stemele, steagurile, peceţile şi monedele unor ţări. 3) Stemă sau emblemă cu asemenea simbol.

PAL pálă (páli, pálе) *v*. **PALID**.

PALÁNCĂ pălắnci *f*. *înv*. *reg.* 1) Construcţie primitivă de fortificaţie, făcută din trunchiuri de copaci aşezate orizontal sau din pari groşi, bătuţi în pământ şi legaţi între ei; palisadă. 2) Construcţie rudimentară folosită ca gard sau ca adăpost pentru animale.

PALAVRAGÍ//U ~i *m*. Persoană care spune palavre; flecar; limbut; guraliv.

PALÁVR//Ă ~e *f*. Vorbă goală; afirmaţie lipsită de seriozitate; balivernă; braşoavă; fleac; parascovenie.

PALEOGRÁF ~i *m*. Specialist în paleografie.

PALEOGRÁFIE *f*. Compartiment al istoriei, care studiază textele vechi în scopul de a le descifra, de a

le data, de a le descrie şi de a stabili autenticitatea lor.

PALEONTOLÓG ~i *m.* Specialist în paleontologie.

PALEONTOLOGÍE *f.* Ştiinţă care studiază organismele vii, existente pe pământ în perioada preistorică, fiind bazată pe cercetarea fosilelor.

PALEOSLÁV ~ă (**~i**, **~e**) *adj. lingv.* Care ţine de limba veche slavă; propriu limbii vechi slave.

PALEOSLÁVĂ *f. lingv.* Limba veche slavă.

PALÉT//Ă ~e *f.* 1) *arte plast.* Placă de lemn pe care pictorul îşi întinde şi îşi amestecă culorile. 2) *prin ext.* Ansamblu de culori, caracteristic pentru opera unui pictor; cromatică; colorit. 3) *fig.* Măiestrie artistică a pictorului. 4) *fig.* Ansamblu de mijloace expresive folosite în creaţia unui om de artă. 5) *sport* Rachetă mică de lemn, acoperită cu cauciuc sau cu plută şi folosită pentru a lovi mingea la ping-pong. 6) *teh.* Piesă a unei maşini cu rotor de forma unei aripi cu feţe curbe.

PALIATÍV I ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* 1) (*despre medicamente*, *tratamente* etc.) Care atenuează simptomele unei boli, fără a suprima cauza bolii. 2) *fig.* (*despre propuneri*, *soluţii*, *măsuri* etc.) Care are un efect provizoriu şi aparent; cu eficacitate incompletă şi pasageră.

PALIATÍV II ~e *n. med.* Medicament care atenuează simptomele unei boli, fără a suprima cauza ei.

PÁLI//D ~dă (**~zi**, **~de**) *adj.* (*despre oameni*) 1) Care are tenul feţei de culoare galbenă; galben la faţă (din cauza unei boli sau emoţii); livid. 2) (*despre lumină*) Care este lipsit de intensitate; fără strălucire; stins. 3) (*despre culori*) Care se caracterizează prin intensitate scăzută; cu intensitate slabă; şters; estompat; spălăcit. 4) *fig.* Care este lipsit de vigoare sau de colorit personal; fără vigoare sau colorit individual; searbăd; fad. **Un răspuns ~. O voce ~ă.**

PALIÉR ~e *n.* 1) *teh.* Organ de maşină pe care se fixează un ax sau un arbore şi care permite acestora o mişcare de rotaţie sau de oscilaţie; lagăr. 2) *arhit.* Parte orizontală plană de la fiecare cotitură a unei scări din interiorul unui bloc; odihnă; platformă. 3) *constr.* Ansamblu al planşeelor unei construcţii situate la acelaşi nivel. 4) Porţiune orizontală a unei căi ferate sau a unui drum.

PALISÁD//Ă ~e *f.* Construcţie primitivă de fortificaţie, făcută din trunchiuri de copaci aşezate orizontal sau din pari groşi, bătuţi în pământ şi legaţi între ei; palancă.

PALISÁNDR//U ~i *m.* 1) *bot.* Arbore exotic din America de Sud, cu lemn aromat, tare şi greu, de culoare violacee cu nuanţe negre şi galbene, folosit la confecţionarea mobilei scumpe şi a unor instrumente muzicale. 2) Lemn al acestui arbore.

PALMÁ//T ~tă (**~ţi**, **~te**) *adj.* 1) *bot.* (*despre frunze*) Care are forma unei palme cu degetele depărtate; în formă de palmă cu degetele desfăcute; palmiform. 2) (*despre picioarele unor animale sau păsări*) Care are degetele unite printr-o membrană.

PALMIÉR ~i *m.* 1) *la pl. bot.* Specie de arbori exotici subtropicali, cu tulpina înaltă şi dreaptă, neramificată, având în vârf o coroană de frunze palmate sau penate (reprezentanţi: cocotierul, curmalul, rafia, sagotierul etc.). 2) *la sing.* Arbore din această specie.

PALMIPÉD ~e *n.* 1) *la pl. zool.* Grup de păsări acvatice cu picioarele palmate (reprezentanţi: gâsca, raţa, albatrosul, pinguinul-imperial, lebăda, cormoranul, goelandul, pescăruşul, pelicanul, pinguinul). 2) *la sing.* Pasăre din acest grup.

PAL//OÁRE ~ óri *f.* 1) Aspect pal; înfăţişare pală; paliditate. **Paloarea feţei.** 2) Culoare ştearsă.

PÁLOŞ ~e *n. înv.* Sabie lată cu două tăişuri, încovoiată la vârf.

A PALPÁ palpéz *tranz*. 1) *med*. (*bolnavi sau regiuni ale corpului*) A apasă uşor cu degetele (pentru a determina afecţiunea); a pipăi. 2) *teh*. (*obiecte*, *piese* etc.) A examina cu palpatorul sau cu mâna (pentru a determina asperităţile).

A PALPITÁ palpít *intranz*. 1) (*despre inimă*) A bate mai repede şi mai puternic decât de obicei sau a bate neregulat (din cauza unei emoţii, a unui efort sau a unei boli); a zvâcni. 2) (*despre oameni*) A fi cuprins de o emoţie puternică; a fremăta; a vibra. 3) *fig*. A decurge într-un ritm viu; a pulsa. **Viaţa ~ă**.

PALPITÁN//T ~tă (~ţi, ~te) *adj*. 1) Care palpită; în stare de palpitaţie. **Inimă ~ă. Ritm ~.** 2) Care provoacă palpitaţii; producător de emoţii puternice; emoţionant; mişcător. **Scenă ~tă**.

PALPIŢÁŢI//E ~i *f*. 1) *med*. Bătaie neregulată şi mai accelerată a inimii (provocată de emoţii, eforturi, boli etc.). 2) *fig*. Stare afectivă care se manifestă prin modificări de ordin neuro-vegetativ în funcţionarea organismului; emoţie puternică.

PALÚ//STRU ~ştră (~ştri, ~stre) *adj*. Care ţine de bălţi; propriu bălţilor; de baltă. **Regiune ~ă.** ♦ **Friguri ~stre,** malarie.

PAMFLÉT ~e *n*. *literat*. Creaţie publicistică cu un acut caracter satiric, de proporţii reduse, în proză sau în versuri, în care sunt atacate cu violenţă aspectele negative din viaţa societăţii.

PAMFLETÍ//ST ~şti *m*. Autor de pamflete.

PAMPÁS ~uri *n*. 1) *geomorf*. (*în zona subtropicală a Americii de Sud*) Câmpie vastă, acoperită cu iarbă înaltă şi arbuşti. 2) Vegetaţie care acoperă această câmpie.

PAN páni *m*. *înv., ist*. (*în Evul Mediu*) 1) Titlu dat nobililor polonezi. 2) Nobil care purta asemenea titlu. 3) *prin analog*. Titlu dat marilor dregători şi boieri din Moldova medievală. 4) Persoană care purta acest titlu.

PANACÉ//U ~e *n*. 1) *înv*. (*în practica alchimiştilor şi în medicina veche*) Medicament universal, considerat ca având proprietatea de a vindeca toate bolile. 2) *fig*. Remediu împotriva tuturor relelor; formulă prin care se pretinde că pot fi soluţionate toate problemele.

PANAMÁ ~le *f*. 1) Împletitură făcută din frunzele unei specii de palmier. 2) Pălărie confecţionată dintr-o astfel de împletitură. 3) Ţesătură fină de bumbac sau de in, care imită această împletitură şi care este folosită la confecţionarea unor obiecte de îmbrăcăminte uşoară.

PANARÍŢI//U ~i *n*. *med*. Inflamaţie purulentă a ţesuturilor digitale; sugel.

PANCÁRT//Ă ~e *f*. Panou fixat, care cuprinde o lozincă sau un anunţ.

PANDEMÓNIU *n*. 1) *mitol*. Capitală imaginară a infernului. 2) Adunare a demonilor. 3) *fig*. Adunare neorganizată a unor persoane cu opinii contradictorii. 4) *fig*. Loc unde domneşte corupţia şi dezordinea.

PANDÚR ~i *m*. *arh. ist*. 1) Soldat din oastea lui Tudor Vladimirescu. 2) Militar din divizia „Tudor Vladimirescu”. 3) Ţăran răzvrătit, care se retrăgea în păduri şi lupta împotriva asupritorilor, făcând dreptate celor săraci; haiduc.

PANEGÍRIC ~e *n*. 1) *arh*. (*în antichitate*) Discurs public în care se proslăveau faptele de vitejie ale strămoşilor sau se elogiau oamenii iluştri. 2) *fig*. Laudă exagerată; elogiu emfatic; ditiramb; apologie.

PANOPLÍ//E ~i *f*. 1) Colecţie de arme (luate drept trofeu) prezentate pe un panou, servind ca ornament. 2) Panou pe care este aranjată o astfel de colecţie.

PANORÁM//Ă ~e *f*. 1) Privelişte vastă, care poate fi contemplată din toate părţile; vedere circulară. 2) *fig*. Viziune de ansamblu. ~ **istoriei literare**. 3) Tablou de mari dimensiuni, cu obiecte în relief pe

prim-plan, executat pe peretele unei încăperi circulare, iluminat într-un anumit fel şi destinat a fi privit din centru. 4) Clădire circulară, în care este expus un asemenea tablou. 5) *fam.* Spectacol de bâlci, cu participarea scamatorilor, acrobaţilor şi a animalelor exotice.

PANÓU ~ri *n*. 1) Suprafaţă plană (de lemn, de metal, de stofă etc.) servind drept suport pentru inscripţii (afişe, anunţuri, avize, lozinci etc.); baner. ~ **publicitar.** 2) Suport de lemn al unui tablou. 3) *constr.* Prefabricat folosit la construirea clădirilor.

A PANSÁ panséz *tranz*. 1) (*răni sau organe vătămate*) A înfăşură cu un bandaj (aplicând medicamente), a bandaja. 2) (*animale domestice*) A curăţa cu ţesala; a ţesăla.

PANSAMÉNT ~e *n*. Material steril (vată, tifon) cu care se pansează o rană sau un organ vătămat, pentru a le proteja de infecţii şi pentru a fixa medicamentele.

PANTALONÁR ~i *m*. 1) *înv. fam., depr*. (*în secolul al XIX-lea*) Tânăr cu idei progresiste, care se îmbrăca după moda occidentală; bonjurist. 2) *pop*. (*în trecut*) Persoană care purta haine orăşeneşti; ciofligar. 3) *înv. fam., depr*. Persoană care locuieşte la oraş; orăşean; târgoveţ. 4) Croitor care confecţionează pantaloni.

PÁNT//Ă ~e *f*. 1) *geomorf.* Porţiune de teren cu suprafaţa înclinată faţă de un plan orizontal; povârniş; coastă. **~ă abruptă.** 2) *fig*. Tendinţă spre viaţă uşoară şi spre rău. 3) *mat*. Unghi ascuţit, format de o dreaptă cu o orizontală sau cu un plan orizontal. 4) Tangenţă trigonometrică a acestui unghi.

PANTEÍSM *n*. *filoz.* Doctrină filozofică metafizică, care identifică divinitatea cu natura.

PANTEÍ//ST I ~stă (**~şti**, **~ste**) *adj. filoz.* Care ţine de panteism; propriu panteismului.

PANTEÍ//ST II ~şti *m*. *filoz.* Adept al panteismului.

PANTEÓN ~uri *n*. 1) *arh.* (*în antichitatea greacă şi romană*) Templu consacrat tuturor zeilor. 2) Criptă monumentală, consacrată memoriei oamenilor iluştri ai unei naţiuni. 3) *fig*. Ansamblu de personalităţi celebre.

PANTÉR//Ă ~e *f*. 1) *zool.* Mamifer exotic carnivor, de talie mare, având corp puternic şi mlădios, coadă lungă şi blană galbenă cu pete negre; pardos. ♦ ~ **africană,** leopard. ♦ ~ **americană,** jaguar. ♦ ~ **a zăpezilor,** irbis. 2) Blană a acestui mamifer. 3) *fig. fam., depr.* Femeie rea, mânioasă şi violentă.

PANTOMÍM ~i *m*. Actor de pantomimă; mim.

PANTOMÍM//Ă ~e *f* 1) Reprezentaţie teatrală în care acţiunea dramatică şi imaginile artistice sunt exprimate prin gesturi, dansuri şi mimică, fără a se recurge la limbaj. 2) Artă de exprimare a ideilor şi sentimentelor prin gesturi şi mimică. 3) Ansamblu de gesturi şi de mişcări cu ajutorul cărora se exprimă anumite idei şi sentimente. 4) *fig.* Atitudine afectată şi ridiculă.

PANŢÍR ~i *m*. *milit. înv. ist.* (*în trecut*) Soldat mercenar călare, care făcea parte dintr-o unitate militară însărcinată cu paza frontierei şi cu transmiterea ştirilor oficiale.

PAPÁL ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* 1) *bis.* Care ţine de papa de la Roma; propriu papei de la Roma; pontifical. **Tiară ~ă**. 2) Care ţine de catolicism; propriu bisericii catolice.

PAPALITÁTE *f*. *bis.* 1) Instituţie de conducere religioasă şi politică a bisericii catolice în frunte cu papa. 2) Funcţie, autoritate de papă. 3) Durată de timp în care un papă îşi exercită funcţia; pontificat.

PÁP//Ă ~i *m*. *bis.* Şef suprem al bisericii catolice.

PAPETĂRÍ//E ~i *f*. 1) *comerţ* Magazin sau raion al unui magazin, unde se vând articole de scris (caiete, hârtie, creioane, tocuri etc.); birotică. 2) Fabrică de hârtie.

PAPI//ÓN ~oáne *n*. Cravată bărbătească, legată în forma aripilor de fluture.

PAPIÓT//Ă ~e *f*. 1) Sul mic de carton, pe care se înfăşoară aţa de cusut. 2) Aţă de cusut înfăşurată pe un astfel de sul. 3) *înv*. Sul mic de hârtie pe care femeile îşi răsuceau părul pentru a-l bucla.

PAPÍRU//S I ~şi *m*. Plantă erbacee acvatică (care creşte pe malurile Nilului), tulpina căreia serveşte la împletirea coşurilor şi la fabricarea foilor de scris.

PAPÍRUS II ~uri *n*. 1) *arh.* Hârtie de scris obţinută în antichitate din tulpina papirusilor. 2) Manuscris vechi, realizat pe astfel de hârtie.

PAPÍ//ST ~şti *m*. *rel.* 1) Persoană de credinţă catolică; catolic. 2) Adept al papismului.

PAPISTÁŞ ~i *m*. *înv*. *reg*. *peior* Persoană de credinţă catolică; catolic; papist.

A PARÁ paréz *tranz*. *sport* (*lovituri la scrimă*) A face să nu-şi atingă ţinta (prin contralovituri).

PARACLÍS ~e *n*. *bis.* 1) Loc dintr-o încăpere, rezervat pentru rugăciuni; capelă; oratoriu. 2) (*în biserica ortodoxă*) Slujbă religioasă de laudă şi de invocare a unui sfânt. 3) Culegere de rugăciuni închinate sfinţilor.

PARADÍGM//Ă ~e *f*. l) *lingv*., *gram.* Ansamblu asociativ de elemente ale limbii, aparţinând aceleiaşi clase morfosintactice sau/şi semantice, care posedă între ele relaţii virtuale de substituţie. 2) Totalitate de forme flexionare ale unui cuvânt. 3) Model de declinare sau de conjugare. 4) *filoz.* Lume a ideilor; totalitate de idei.

PARADÍS ~uri *n*. 1) *rel.* Loc imaginar din cer, unde se crede că ajung după moarte sufletele celor fără păcate; rai; eden. 2) *fig*. Loc care încântă şi desfată privirea şi sufletul; rai; eden. 3) Stare de fericire perfectă; rai; eden.

PARADÓX ~uri *n*. 1) Opinie sau lucru care vine în contradicţie cu raţiunea general acceptată. 2) Raţionament, aparent just, care duce la concluzii contradictorii, ce nu pot fi considerate nici adevărate, nici false; antinomie.

A PARALIZÁ paralizéz *tranz*. 1) (*fiinţe sau părţi ale corpului lor*) A face să se paralizeze; a damblagi. 2) A face imobil; a reduce la imobilitate; a imobiliza. 3) *fig*. A reduce la neputinţă. 4) (*acţiuni sau activităţi*) A împiedica să se desfăşoare; a opri; a neutraliza; a periclita. ~ **transportul**. ~ **orice iniţiativă**.

A SE PARALIZÁ mă paralizéz *intranz*. 1) (*despre fiinţe*) A deveni paralitic; a se damblagi. 2) (*despre părţi ale corpului*) A fi lovit de paralizie; a înceta de a-şi îndeplini funcţiile vitale.

A PARAFRAZÁ parafrazéz *tranz*. (*enunţuri străine*) A reda prin parafrază; a exprima prin cuvinte proprii.

PARAFRÁZ//Ă ~e *f.* 1) Expunere sau exprimare dezvoltată a conţinutului unui text, al unei comunicări orale etc., într-o formulare personală. 2) Text sau comunicare orală cu o astfel de formulare.

PARAFÚLGER ~e *n*. Instalaţie de protecţie împotriva fulgerelor; paratrăsnet.

PARAPÉT ~e *n*. 1) *constr.* Perete jos care serveşte la delimitări (la terase, poduri, scări, şosele etc.); parmaclâc; balustradă. 2) *milit*. Întăritură de pământ la redute sau la tranşee, având destinaţia de a proteja combatanţii de focul inamicului.

PARAPÓN *n*. *înv*. *fam.* Stare sufletească deprimantă; dispoziţie rea; supărare.

PARASCÂNTÉI *n*. Instalaţie de protecţie împotriva incendiilor prin reţinerea scânteilor.

PARASCOVÉNI//E ~i *f. de obicei la pl., fam., depr.* 1) Vorbă goală; afirmaţie neserioasă; balivernă; palavră; braşoavă; fleac. 2) Faptă nesocotită cu urmări neplăcute, dar lipsite de gravitate; boroboaţă; năzbâtie; bazaconie.

PARASÓL ~uri *n. înv.* Umbrelă de soare.

PARATRĂSNET ~e *n.* Instalaţie de protecţie

împotriva trăsnetelor; parafulger.

PARAVÁN ~e *n*. 1) Panou sau perete subţire de lemn sau de stofă care izolează o parte a unei încăperi de restul spaţiului. 2) Obiect care împiedică vederea. 3) *fig*. Lucru sau persoană care serveşte drept pretext pentru a ascunde un alt lucru sau persoană.

PARBRÍZ ~e *n*. *teh.* Geam montat în partea din faţă a unui vehicul.

PARCÉL//Ă ~e *f*. Porţiune de teren de mărimi variabile, delimitată în vederea exploatării.

PARCHÉT I ~e *n*. *constr.* 1) Material de construcţie constând din piese de lemn de esenţă tare, înguste şi scurte, folosite la pardosirea încăperilor. 2) Pardoseală făcută din acest material.

PARCHÉT II ~e *n*. Porţiune dintr-o pădure în curs de exploatare.

PARCHÉT III ~e *n*. *jur.* (*în unele state*) Instituţie judiciară specială care funcţionează pe lângă instanţele judecătoreşti şi este în drept să exercite acţiuni penale şi să susţină acuzarea în procesele penale.

A PARCÚRGE parcúrg *tranz*. 1) (*distanţe*, *drumuri* etc.) A trece de la un capăt la altul (sau dintr-o parte în alta); a acoperi; a străbate; a traversa. ~ **toată regiunea**. 2) (*ziare*, *reviste*, *cărţi* etc.) A examina în grabă; a răsfoi; a frunzări; a scana. ♦ ~ **cu privirea** (*sau* **cu ochii**), a citi în fugă.

PARDESÍU ~ri *n*. Palton subţire, care se poartă de obicei primăvara şi toamna.

PARDOS//EÁLĂ ~éli *f*. Strat dintr-un material rezistent (scânduri, parchet, asfalt, mozaic, ciment etc.), cu care se pardoseşte o suprafaţă pe care se circulă.

PAREMÍ//E ~i *f*. Expresie concisă, deseori figurată, care conţine o generalizare în formă de povaţă sau de gând înţelept; vorbă din bătrâni; aforism popular; proverb.

PAREMIOLOGÍE *f*. 1) Disciplină care se ocupă de studierea şi sistematizarea paremiilor. 2) Totalitate de paremii dintr-o limbă.

PARIT//ÁTE ~ăţi *f*. 1) Caracter par. 2) Egalitate valorică; echivalenţă de valoare sau de importanţă.

PARÍU ~ri *n*. Convenţie între două sau mai multe persoane care, susţinând lucruri contrare, se obligă să dea o compensaţie materială (de obicei bănească) persoanei care va avea dreptate; rămăşag; prinsoare.

PARLAMÉNT ~e *n*. 1) Organ legislativ suprem, total sau parţial eligibil. 2) Clădire în care îşi ţine şedinţele acest organ.

PARLAMENTÁR I ~ă (**~i**, **~e**) *adj*. Care ţine de parlament; propriu parlamentului.

PARLAMENTÁR II ~i *m*. Membru al parlamentului.

PARLAMENTÁR III ~i *m*. Persoană delegată, pe timp de război, să parlamenteze cu inamicul în vederea stabilirii unui armistiţiu..

PARMÁC ~i *m*. *pop., reg.* Stâlp la prispă sau la pridvor, care susţine streaşina acoperişului; pop.

A PARODIÁ parodiéz *tranz*. 1) (*opere artistice*, *mai ales literare*) A imita, făcând o parodie. 2) (*acţiuni*, *mişcări*, *gesturi*) A reproduce în manieră grotescă (pentru a obţine un efect comic sau satiric).

PARÓL//Ă ~e *f*. 1) Cuvânt sau formulă convenţională secretă, folosită de militari sau de membrii unei organizaţii conspirative pentru identificare reciprocă. 2) *înv. rar* Promisiune solemnă; cuvânt de onoare. 3) *tehn. inform.* Cuvânt sau expresie care permite accesul la un calculator, la un cont, la o reţea, la un site, la o pagină web etc.

PARONÍM ~e *n*. *lingv., lexicol.* Cuvânt asemănător cu altul din punctul de vedere al formei, dar deosebit ca sens de acesta.

PAROXÍSM ~e *n*. 1) Grad superior de intensitate a unui sentiment sau a unei stări; punct culminant. 2) *rar* Tulburare extremă; surescitare.

PARPALÉC ~i *m*. 1) *înv.* Vânzător ambulant de covrigi şi de plăcinte. 2) *fam., depr. rar* Persoană cu ocupaţii neserioase; covrigar.

PARSÉC ~i *n*. *astronom*. Unitate de măsură a distanţei (egală cu 3,26 ani-lumină).

PARTENÉR ~i *m*. l) Persoană care participă la o acţiune comună, luată în raport cu alta sau cu altele. 2) Ţară cu care o altă ţară întreţine anumite relaţii.

PARTENERIÁT ~e *n.* 1) *econ.* (*în economia de piaţă*) Asociere a doi sau mai mulţi parteneri de afaceri, în vederea realizării unui obiectiv comun. 2) *prin ext.* Sistem care asociază parteneri pe diverse criterii comune (politice, economice, sociale etc.).

PARTÉR ~e *n*. 1) *arhit.* Parte a unei clădiri cu mai multe etaje, situată la nivelul solului. 2) Parte a unei săli de spectacole, cuprinsă între scenă şi fundul sălii. 3) Totalitate de spectatori, aflaţi în această parte a sălii. 4) Parte a unui parc sau a unei grădini publice, plantată cu flori sau cu iarbă.

A PARTICIPÁ partícip *intranz*. 1) A acţiona alături de altcineva (la realizarea în comun a unui lucru, a unei acţiuni); a lua parte. 2) A contribui cu mijloacele proprii (la o acţiune de interes comun). 3) A se afla alături de cineva, împărtăşind sentimentele lui.

PARTICULARIT//ÁTE ~ăţi *f*. 1) Caracter particular; notă distinctivă. 2) Circumstanţă particulară.

PARTÍD//Ă ~e *f*. 1) Durată a unui joc sportiv sau distractiv, la sfârşitul căreia se stabilesc câştigătorii. **O ~ă de şah.** 2) Acţiune de divertisment, organizată cu participarea mai multor persoane. 3) Căsătorie contractată în urma unor demersuri prealabile. 4) Persoană care constituie obiectul contractării unei asemenea căsătorii. **Şi-a ales o ~ă bună.** 5) *muz.* Fragment al unei partituri destinat unui interpret dintr-un ansamblu sau unui grup de interpreţi, care cântă în unison.

PARTITÚR//Ă ~i *f*. *muz.* Text al unei compoziţii muzicale cuprinzând toate părţile ei vocale sau instrumentale dispuse astfel pe portative, încât să poată fi urmărite concomitent.

PARŢIÁL I ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* 1) Care reprezintă numai o parte a unui întreg; cu referire la numai o parte a unui tot. **Mişcare ~ă**. 2) Care se produce numai în parte; realizat doar în parte. **Mobilizare ~ă**. **Eclipsă ~ă**.

PARŢIÁL II ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* (*în opoziţie cu* **imparţial**) (*despre persoane*) Care este de partea cuiva, fără a ţine cont de adevăr; cu părtinire; părtinitor.

PARŢIALITÁTE *f. rar* (*în opoziţie cu* **imparţialitate**) 1) Atitudine parţială; părtinire. 2) Stare de spirit parţial.

A PARVENÍ parvín *intranz*. 1) A obţine în mod ilicit o situaţie materială nemeritată. 2) (*despre ştiri, scrisori* etc.) A ajunge la destinaţie. 3) (*despre zgomote, sunete*) A se răspândi, venind de departe, până la un loc anumit.

A PASÁ paséz *tranz*. 1) *sport* (*mingea*) A trimite unui coechipier (în timpul jocului). 2) (*lucruri, bani* etc.) A face să ajungă (direct sau indirect) la altcineva; a pune în posesiunea cuiva; a transmite. 3) (*fructe sau legume*) A zdrobi, trecând printr-o sită.

PASÁBIL ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* Care poate fi acceptat; în stare să fie acceptat fără a fi suficient de bun; acceptabil; admisibil. **A avea o notă ~ă.**

PASÁJ I ~e *n*. 1) Stradă mică, care uneşte două artere de circulaţie, amenajată între două rânduri de clădiri şi folosită de pietoni ca loc de trecere dintr-o stradă în alta. 2) Loc de traversare a unei străzi. **Folosiţi ~ele subterane.** 3) Încrucişare la diferite niveluri a două sau a mai multor căi de comunicaţie.

PASÁJ II ~e *n*. Trecere periodică în masă a păsărilor călătoare dintr-o regiune în alta.

PASÁJ III ~e *n*. Fragment dintr-o lucrare artistică, muzicală etc.

PASARÉL//Ă ~e *f*. 1) Punte mobilă care face legătura dintre chei şi bordul unei nave ancorate. 2) Pod îngust pentru pietoni, situat la înălţime peste o cale de comunicaţie.

PÁSĂMITE *adv*. *pop*. (*exprimă probabilitatea, posibilitatea, eventualitatea unor vorbe, fapte, acţiuni, evenimente etc.*) După cât se pare; pe semne; probabil.

PASIÉNŢ//Ă ~e *f*. (*la jocul de cărţi*) Combinare a cărţilor de joc conform anumitor reguli, pentru a se amuza sau pentru a ghici.

A PASIONÁ pasionéz *tranz*. 1) A face să se pasioneze. 2) (*despre cărţi*, *filme*, *ocupaţii* etc.) A interesa trezind un viu interes.

A SE PASIONÁ mă pasionéz *intranz*. 1) A deveni plin de pasiune. 2)A fi cuprins de o pasiune.

PASIÚN//E ~i *f*. 1) Sentiment de afecţiune puternică şi durabilă; patimă. **A avea o ~e mare pentru lectură.** 2) Obiect sau cauză a unui astfel de sentiment. **Teatrul e ~ea mea.**

PASÍV ~ă (**~i**, **~e**) *adj*. 1) (*despre persoane şi manifestările lor*) Care dă dovadă de lipsă de interes; lipsit de iniţiativă personală; inactiv. 2) *lingv.*, *gram. şi substantival* (*despre verbe şi categorii verbale*) Care are formă ce indică faptul că acţiunea realizată de cineva sau ceva o suferă subiectul. **Diateză ~ă.**

PASIVITÁTE *f*. 1) Caracter pasiv; atitudine pasivă. 2) Stare de spirit pasivă.

PASTÍL//Ă ~e *f*. 1) Preparat farmaceutic de forma unui disc mic, care se administrează pe cale bucală; tabletă, hap; pilulă; comprimat. 2) Produs alimentar zaharos de forma unui disc mic.

PASTORÁL ~ă (**~i**, **~e**) *adj*. 1) Care ţine de păstori; propriu păstorilor; de păstor; păstoresc; ciobănesc; mocănesc; păcurăresc. 2) Care ţine de viaţa de la ţară; caracteristic vieţii de la ţară; câmpenesc; rustic. 3) (*despre creaţii literare sau muzicale*) Care zugrăveşte viaţa de la tară; cu scene din viaţa păstorilor; idilic; câmpenesc; bucolic.

PASTORÁL//Ă ~e *f*. *literat.*, *muz.* Operă literară sau muzicală, în care este zugrăvită în mod idealizat frumuseţea vieţii pastorale; bucolică.

PAŞALÂC ~uri *n*. 1) *arh.*, *ist.* (*în Imperiul Otoman*) Provincie guvernată de un paşă. 2) *fig*. Ţară cu guvernare despotică.

PÁŞ//Ă ~i *m*. *arh.*, *ist.* (*în Imperiul Otoman*) Guvernator al unei provincii sau înalt demnitar.

PATÉNT//Ă ~e *f*. 1) Document care adevereşte dreptul unui inventator asupra invenţiei sale; brevet. 2) *econ.* Certificat pentru dreptul de a face comerţ sau de a exercita o liberă profesie. 3) Impozit anual plătit de comercianţi sau de liber-profesionişti pentru acest drept.

PATÉRN ~ă (**~i, ~e**) *adj. şi adverbial* Care este propriu tatei; caracteristic pentru tată; de tată.

PATERNITÁTE *f*. 1) Stare paternă. 2) Sentiment patern. 3) Legătură de rudenie între tată şi copilul său. 4) Drept de autor.

PATÉTIC ~i (**~i**, **~e**) *adj*. Care manifestă mult patos; plin de patos. **A vorbi pe un ton ~.**

PATETÍSM *n*. Caracter patetic; atitudine patetică.

PATÉU ~ri *n*. *culin.* 1) Preparat culinar din foi mici de aluat cu umplutură (de carne tocată, de brânză etc.), prăjit de obicei în unt sau ulei. 2) Preparat culinar în formă de pastă, făcut din carne, ficat sau peşte, amestecat cu condimente; paştet.

PÁTIM//Ă ~i *f*. 1) Sentiment de afecţiune puternică şi durabilă; pasiune. 2) Înclinaţie spre rele; viciu. **A avea ~a tutunului.** 3) *înv*. Suferinţă fizică la care este supus cineva; caznă.

PATÍNĂ I *f*. 1) Strat subţire de culoare verde, care

se formează cu timpul pe suprafaţa obiectelor de bronz sau de aramă, ca urmare a procesului de oxidare. 2) Depunere care se formează pe suprafaţa unor obiecte din piatră, din lemn etc., sub influenţa factorilor atmosferici.

PATÍN//Ă II ~e *f. sport* Obiect de metal format dintr-o şină cu elemente de legătură, care se fixează perpendicular pe talpa ghetei pentru a luneca pe gheaţă. ♦ **~ă cu role** (sau **cu role, pe rotile),** obiect de metal prevăzut cu patru role şi cu elemente de legătură pentru fixarea de talpa ghetei, cu care se poate deplasa pe sol, în mişcări asemănătoare cu cele de pe patinoar; skating.

PATISERÍ//E ~i *f.* 1) Aluat fin, preparat cu mult unt, din care se fac pateuri, plăcinte sau diferite prăjituri. 2) Mulţime de produse alimentare din acest aluat. 3) Local în care se vând şi se consumă astfel de produse.

PATOLOGÍE *f.* 1) Ramură a medicinei care se ocupă de studiul bolilor şi al efectelor provocate de acestea. 2) Deviere de la starea normală de funcţionare a organismului; tulburare; afecţiune.

PÁTOS *n.* 1) Entuziasm înflăcărat. 2) Capacitate a unei opere de artă, muzicală sau figurativă, de a suscita o puternică emoţie afectivă sau estetică, ca urmare a intensităţii dramatice pe care o conţine. **Patosul muzicii lui Beethoven.** 3) *fig., depr.* Însufleţire falsă; emfază; afectare.

PATRIARHÁL ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* Care aminteşte simplitatea moravurilor şi a traiului strămoşesc; în spiritul tradiţiilor străvechi. **Trai ~.**

PATRICI//ÁN ~éni *m. arh., ist.* 1) (*în Roma antică*) Persoană care, prin naştere, aparţinea clasei superioare de cetăţeni romani, bucurându-se de mari privilegii; nobil roman. 2) (*în Evul Mediu*) Persoană care făcea parte din nobilime; nobil; senior; aristocrat.

PATRICÍD I *n.* Crimă care constă în uciderea tatălui.

PATRICÍ//D II ~zi *m. şi adjectival* Persoană care şi-a ucis tatăl.

PATRIMÓNI//U ~i *n.* 1) Bun material moştenit de la părinţi; posesiune ereditară. 2) Totalitate de bunuri materiale sau spirituale, care aparţin unei colectivităţi; bun public. **~ cultural.**

PATRIOTÁR//D ~dă (**~zi**, **~de**) *adj. şi substantival* Care face paradă de patriotism; cu manifestări de patriotism fals.

PATRIOTÍSM *n.* Sentiment profund de dragoste şi devotament faţă de patrie şi popor.

PATR//ÓN I ~oáne *n.* 1) Tub metalic sau de carton, care conţine o capsă, material exploziv, proiectil sau alice, folosit la armele de foc portative. 2) Bucată cilindrică de exploziv folosit în mine la dislocarea straturilor. 3) *electr.* Corp cilindric de porţelan, în care este introdus firul fuzibil al unei siguranţe electrice; buşon.

PATRÓN II ~i *m.* 1) *arh., ist.* (*în Roma antică*) Patrician care avea sub protecţie oamenii liberi, de condiţie socială inferioară, numiţi clienţi. 2) Proprietar al unei întreprinderi comerciale sau industriale, care are în subordine muncitori salariaţi. 3) *rel.* Sfânt considerat drept ocrotitor al unei persoane, al unei biserici sau al unei colectivităţi care îi poartă numele. 4) *înv.* Persoană ocrotitoare.

PATRONÁJ ~e *n.* 1) Ajutor sau sprijin acordat cuiva; protecţie. **Festival de teatru organizat sub ~ul guvernului.** 2) (*în unele ţări*) Societate de binefacere. **~ul săracilor.**

A PATRULÁ patruléz *intranz.* 1) *milit.* A fi patrulă; a face serviciul de patrulă. 2) *fig., fam.* A merge mult.

PATRUPÉ//D ~dă (**~zi**, **~de**) *adj. şi substantival* (*despre fiinţe*) Care are patru picioare; cu patru picioare; cvadruped.

PAUPÉR ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* (*despre oameni, grupuri*

sociale) Care se află într-o stare permanentă de sărăcie extremă; lipsit de mijloace de existenţă; foarte sărac; mizer.

PAVÁJ ~e *n*. 1) Strat de blocuri (de piatră, de lemn etc.) cu care se acoperă un drum sau un teren; caldarâm. 2) Porţiune de teren acoperită cu un asemenea strat.

PAVILI//ÓN I ~oáne *n*. 1) *arhit.* Construcţie uşoară, de dimensiuni mici, de regulă de formă circulară, situată într-o grădină, într-un parc, la marginea unei păduri sau pe malul unui lac şi servind mai ales ca adăpost. 2) Fiecare dintre clădirile făcând parte dintr-un ansamblu de construcţii destinate aceluiaşi scop (spital, cazarmă, staţiune balneară etc.). 3) *înv*. Cort militar, care servea drept adăpost pentru căpeteniile armatei.

PAVILI//ÓN II ~oáne *n*. 1) Drapel care se arborează pe navele maritime pentru a indica apartenenţa naţională, compania navală căreia îi aparţine nava sau pentru a fi folosit la anumite semnalizări pe mare. **Navă sub ~ul Republicii Moldova.** 2) Drapel al unei organizaţii sau asociaţii, care se arborează pe clădiri cu ocazia unor festivităţi. **~ în bernă.**

PAVILI//ÓN III ~oáne *n*. 1) Extremitate în formă de pâlnie a unor instrumentelor muzicale de suflat. 2) Instrument acustic în formă de pâlnie, care intensifică vibraţiile sonore, fiind folosit de persoanele cu auz slab; cornet acustic. 3) *înv.* Pâlnie acustică a unui receptor telefonic sau a unui megafon. 4) *anatom.* Lamă fibrocartilaginoasă plisată, acoperită cu o piele fină, situată pe părţile laterale ale capului, care face parte din urechea externă şi care captează sunetele şi le dirijează spre canalul auditiv; parte exterioară vizibilă a urechii. **~ul urechii.**

A PAVOAZÁ pavoazéz *tranz*. (*clădiri*, *săli*, *străzi* etc.) A împodobi cu drapele, portrete şi placarde (cu ocazia unor sărbători sau ceremonii).

PÁV//ĂZĂ ~eze *f*. 1) *arh., ist.* (*în antichitate şi în Evul Mediu*) Armă defensivă cu care luptătorii îşi protejau corpul de loviturile inamicului; scut. 2) *fig*. Persoană sau obiect care protejează; scut.

PĂCURÁR I ~i *m*. *reg.* Persoana care păzeşte, paşte şi îngrijeşte oile; cioban; păstor.

PĂCURÁR II ~i *m*. 1) *înv*. Negustor ambulant, care vindea păcură şi gaz lampant prin sate; găzar. 2) Muncitor care extrage păcură.

PĂCURĂ *f*. Lichid vâscos de culoare brună-închisă, rămas după prelucrarea primară a ţiţeiului şi folosit, mai ales, drept combustibil şi la fabricarea uleiurilor de uns, a motorinei grele şi a altor produse; ţiţei brut; mazut.

PĂGÂN I ~i *m*. 1) Persoană care se închină zeilor sau idolilor; idolatru. 2) (*în concepţia credincioşilor creştini*) Persoană de altă credinţă. 3) Persoană care se abate de la dogmele religiei creştine; eretic. 4) Persoană rea la suflet.

PĂGÂN II ~ă (**~i**, **~e**) *adj*. 1) Care ţine de religia politeistă sau de cultul idolilor; propriu religiei politeiste sau cultului idolilor. 2) *fig*., *mai ales depr*. Care este cuprins de patimă; dominat de o patimă; pătimaş; cumplit.

PĂGUBÁŞ ~i *m*. Persoană care a suferit o pagubă.

PĂLMÁŞ ~i *m*. *înv*. Ţăran sărac care, neavând vite de muncă şi inventar agricol, îşi câştiga mijloace pentru existenţă muncind la alţii.

PĂMĂTÚF ~uri *n*. 1) *înv.* Instrument primitiv, format dintr-un mănunchi de cârpe prinse de o prăjină, cu care se curăţă funinginea din cuptoare sau sobe sau praful din încăperi. 2) Obiect format dintr-un smoc de fire de păr prinse într-un mâner, cu care se săpuneşte faţa la bărbierit. 3) Smoc de pene cu care se ung preparatele culinare puse în cuptor.

PĂNUR//Ă ~i *f înv*. Ţesătură groasă de lână, care

se producea în condiţii casnice şi din care se confecţionau haine ţărăneşti; aba; dimie.

PĂS păsuri *n.* Durere sufletească apăsătoare. **A-şi spune păsul.**

A PĂSÁ I pásă *intranz.* (*de obicei*, *în construcţii negative sau interogative*) A fi cuprins de grijă; a se nelinişti; a se îngrijora. ♦ **Nu-i pasă de nimic, este** indiferent faţă de orice. ♦ **Nici nu-mi pasă,** nu mă interesează deloc.

A PĂSÁ II pásă *intranz. înv.* A se deplasa, părăsind locul iniţial; a pleca; a se duce. ♦ **Pasă!** Pleacă! du-te! mergi!

A PĂSUÍ I păsuiésc *tranz.* (*persoane, instituţii*) A lăsa să beneficieze de răgazul necesar pentru a se achita de o obligaţie.

A PĂSUÍ II păsuiésc *tranz. teh.* (*piese tehnice*) A face să se potrivească exact (în procesul asamblării); a ajusta.

A PĂŞUNÁ păşunéz 1. *intranz.* (*despre animale erbivore*) A mânca iarbă (sau alte plante), rupând cu gura direct de pe teren; a paşte. **2.** *tranz.* (*vitele*) A supraveghea în timpul păscutului; a paşte; a păstori.

PĂŞÚN//E ~i *f.* Teren necultivat, acoperit cu vegetaţie ierboasă, unde pasc vitele; imaş; islaz; suhat; toloacă.

PĂTIMÁŞ ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* 1) (*despre persoane*) Care este cuprins de patimă; dominat de patimă; păgân; cumplit. 2) (*despre manifestări ale oamenilor*) Care denotă patimă; determinat de patimă; pasionat. **Iubire ~ă.** 3) *înv. şi substantival* (*despre persoane*) Care suferă de o boală; suferind; bolnav.

PÂLNÍ//E ~i *f.* 1) Obiect de forma unui con gol şi prelungit printr-un tub îngust, care serveşte la turnarea lichidelor în vasele cu gura strâmtă; leică. 2) Instrument acustic de formă conică, care serveşte la amplificarea sunetelor emise sau recepţionate. 3) *teh.* Dispozitiv de formă conică din componenţa unui sistem tehnic, care serveşte la evacuarea sau la încărcarea unui material. 4) *geomorf.* Depresiune de teren de formă conică; văgăună.

A PÂNGĂRÍ pângărésc *tranz.* 1) (*lucruri sau fiinţe considerate sacre*) A supune unei batjocuri, unui sacrilegiu; a spurca; a huli; a profana. 2) A pune în contact cu ceva murdar; a spurca.

PÂRDÁLNIC I ~ă (**~i**, **~e**) *pop. rar şi substantival* (*mai ales despre copii*) Care face năzbâtii; năzbâtios.

PÂRDÁLNIC II ~i *m. mai ales art. pop., reg.* Spirit rău; drac; diavol.

A SE PÂRGUÍ se pârguiéşte *intranz.* (*despre fructe*, *legume*, *cereale*) A intra în faza maturităţii; a începe să se coacă.

PÂRJOÁL//Ă ~e *f. culin.* 1) Bucată de carne friptă pe grătar. 2) Chiftea mare, dată prin pesmeţi şi prăjită în grăsime.

PÂRJÓL ~uri *n.* 1) Foc mare şi puternic; incendiu violent şi mistuitor. 2) *fig.* Nenorocire mare şi grea, care se abate asupra unei colectivităţi; dezastru; flagel; calamitate; prăpăd. 3) *pop.* Căldură mare şi înăbuşitoare; arşiţă.

PÂRLEÁZ ~uri *n. pop., reg.* Trecătoare îngustă peste un gard.

PECUNIÁR ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* Care ţine de bani; propriu banilor; bănesc. **Afaceri ~e.**

PEDAGOGÍE *f.* Ştiinţă care se ocupă de studiul metodelor de instruire şi de educare a tinerei generaţii.

PEDÁN//T ~tă (**~ţi**, **~te**) *adj. şi substantival* (*despre persoane*) 1) Care manifestă un spirit exagerat de disciplină şi de punctualitate (mai ales în lucruri neînsemnate); caracterizat prin meticulozitate deosebită. 2) Care face paradă de erudiţie afectată; cu pretenţii de erudiţie.

PEDÉ//STRU ~stră (**~ştri**, **~stre**) *adj. şi substantival* 1) (*despre persoane*) Care merge pe

jos. 2) (*despre ostaşi*) Care se deplasează şi luptă pe jos.

PEDIATRÍE *f.* Ramură a medicinii care se ocupă de studiul bolilor de copii, de tratarea şi de profilaxia acestora; medicină infantilă.

PEDOLOGÍE *f.* Ştiinţă care se ocupă de studiul genezei, evoluţiei şi compoziţiei solurilor.

PEGÁ//S I ~şi *m.* 1) *mitol.* (*în mitologia greacă*) Fiinţă imaginară în chip de cal cu aripi. 2) *fig.* Simbol al inspiraţiei poetice.

PEGÁS II *m. astronom.* Constelaţie din emisfera nordică a cerului.

PEHLIVÁN ~i *m.* 1) *înv.* Actor de circ care prezenta în pieţe şi la bâlciuri exerciţii acrobatice uşoare; saltimbanc. 2) *fig.* Persoană care se ţine de înşelăciuni; şarlatan; coţcar; panglicar; saltimbanc. 3) *fig.* Persoană pusă pe glume; om mucalit.

PEIORATÍV ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* (*despre cuvinte*, *expresii*, *afirmaţii*, *elemente de limbă*) Care comportă o idee de rău; care depreciază lucrul sau persoana denumită; cu sens defavorabil; depreciativ.

PELERÍN ~i *m.* 1) Persoană care face un pelerinaj; peregrin. 2) Persoană care călătoreşte mult; călător.

PELERINÁJ ~e *n.* 1) *rel.* Călătorie făcută de credincioşi într-un loc considerat sfânt; hagealâc. 2) Călătorie în locuri renumite din punct de vedere istoric sau cultural. 3) Trecere continuă; perindare.

PELERÍN//Ă ~e *f.* 1) Haină largă fără mâneci, adesea cu glugă, care se îmbracă peste alte haine şi se încheie numai la gât. 2) Articol vestimentar femeiesc în formă de guler foarte lat, care acoperă umerii, purtat peste palton sau peste rochie.

PELÍCUL//Ă ~e *f.* 1) Bandă subţire, flexibilă şi transparentă, de celuloid sau de alt material sintetic, folosită în industria fotografică şi în cinematografie pentru înregistrarea imaginii şi a sunetului; film. 2) Strat fin, format pe suprafaţa unei substanţe solide sau lichide; pojghiţă. 3) Membrană organică foarte subţire. **~a exterioară a frunzei**.

PELT//EÁ ~éle *f.* 1) *culin.* Produs alimentar în formă de jeleu, preparat din suc de fructe fiert cu zahăr. 2) *fig.* Vorbire sau scriere lipsită de concizie; comunicare orală sau scrisă prolixă.

PELTÍC ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* 1) (*despre persoane*) Care rosteşte defectuos unele sunete. 2) (*despre vorbire*) Care trădează o rostire defectuoasă.

PELÚZ//Ă ~e *f.* Teren acoperit cu iarbă deasă şi tunsă scurt; gazon.

PENÁJ ~e *n.* Totalitate de pene ale unei păsări; penet.

PENÁL I ~e *n. v.* **PENAR**.

PENÁ//L II ~ă (**~i**, **~e**) *adj. jur.* Care ţine de urmărirea şi pedepsirea infractorilor; cu caracter represiv.

PENÁLTI ~uri *n. sport* (*la fotbal*, *handbal*) Lovitură directă executată de la 11 metri în poarta echipei adverse pentru încălcarea regulilor de joc în careul de 16 metri.

PENÁR ~e *n.* Cutioară dreptunghiulară în care elevii îşi ţin accesoriile pentru scris.

PENDÚL ~e *n.* 1) Corp solid care, sub acţiunea unei forţe, poate oscila în jurul unui punct sau al unei axe fixe. 2) Dispozitiv care, oscilând, reglează funcţionarea unui mecanism. 3) *v.* **PENDULĂ**.

PENDÚL//Ă ~e *f.* Ceas de perete, funcţionarea căruia este reglată de un pendul.

PENÉL ~uri *n.* 1) Pensulă mică cu care se pictează. 2) *fig. prin ext.* Măiestrie artistică a unui pictor; stil propriu unui pictor.

PENÉT ~uri *n.* 1) Totalitate de pene ale unei păsări; penaj. 2) Mulţime de pene.

A PENETRÁ penetréz 1. *tranz.* (*medii*, *obiecte sau organisme*) A parcurge dintr-o parte în alta; a străbate. **2**. *intranz.* A intra, avansând (într-un mediu); a pătrunde.

PENETRÁBIL ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* Care poate fi

penetrat; în stare să fie penetrat. **Strat ~.**

PENÍBIL ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* Care produce o impresie neplăcută; cu proprietatea de a provoca o jenă supărătoare. **Stare ~ă.**

PENÍNSUL//Ă ~e *f. geomorf.* Porţiune de uscat care pătrunde adânc în mare, fiind scăldată de apă din trei părţi.

PENITENCIÁR ~e *n.* Instituţie în care îşi ispăşesc pedeapsa persoanele condamnate la privaţiune de libertate; temniţă; închisoare; puşcărie.

PENSI//ÓN ~oáne *n. înv.* (*în unele state*) Instituţie instructiv-educativă particulară sau publică, destinată, mai ales, copiilor de nobili.

PÉNSUL//Ă ~e *f.* Instrument de vopsit sau de colorat, format dintr-un smoc de păr sau de fire sintetice, prins într-o coadă.

PENÚMBR//Ă ~e *f.* 1) Zonă de trecere între lumină şi umbră. 2) Zonă luminată slab; semiobscuritate; semiîntuneric.

PENURÍE *f.* 1) Lipsă acută (a unor bunuri necesare); criză. **~ de bani. ~ de energie.** 2) *înv.* Sărăcie mare; mizerie.

PEPINIÉR//Ă ~e *f.* 1) Teren agricol rezervat pentru cultivarea şi înmulţirea materialului săditor, 2) *fig.* Instituţie care pregăteşte în permanenţă specialişti într-un anumit domeniu activitate.

PEPÍT//Ă ~e *f.* Bucată de metal (mai ales de aur) în stare nativă.

A PERCÉPE I percép *tranz.* (*obiecte şi fenomene din lumea înconjurătoare*) A cunoaşte prin mijlocirea organelor de simţ şi prin reflectare în conştiinţă; a sesiza prin simţuri şi cu ajutorul gândirii. **Urechea omului nu ~ ultrasunetul**. **A ~ o nuanţă**.

A PERCÉPE II percép *tranz. fin.* (*impozite*, *taxe*, *sume de bani* etc.) A primi drept contribuţie sau ca amendă (de la persoane sau întreprinderi).

PERCEPTÍBIL ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* 1) Care poate fi perceput; în stare să fie perceput; sesizabil. 2) Care poate fi pătruns cu mintea; în stare să fie înţeles cu facilitate; inteligibil; sesizabil. 3) *fin.* (*despre impozite*, *taxe*) Care poate fi încasat.

PERCEPTÍV ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* Care poate percepe; în stare să perceapă.

PERCEPTÓR ~i *m. înv.* Funcţionar însărcinat cu încasarea impozitelor şi a taxelor oficiale.

PERCÉPŢI//E ~i *f.* 1) Proces psihic prin care obiectele şi fenomenele din realitatea obiectivă sunt percepute direct cu ajutorul organelor de simt. 2) *psihol.* Imagine a obiectelor şi fenomenelor din lumea obiectivă, rezultată din acest proces psihic. 3) Capacitate perceptivă.

PERCHEZÍŢI//E ~i *f.* Cercetare a unei încăperi, a unei persoane suspectate sau a domiciliului acesteia, operată de reprezentanţii organelor în drept în scopul descoperirii corpurilor delicte sau a altor probe materiale.

PERC//ÍCĂ ~e *f. pop., reg.* 1) Smoc de păr lăsat puţin pe frunte; moţ. 2) Şuviţă de păr care acoperă fruntea unui cal; perciune.

PERCIÚN//E ~i *m.* 1) *mai ales la pl.* Şuviţă de păr care acoperă tâmpla şi care se prelungeşte în jos pe obraz (la bărbaţi). 2) Barbă care creşte de o parte şi de alta a feţei, de la tâmple până la bărbie; favorit. 3) *rar* Şuviţă de păr care acoperă fruntea unui cal; percică.

A PERCUTÁ percutéz *tranz.* 1) *med.* (*regiuni ale corpului*) A lovi uşor şi repetat cu degetele, pentru a detecta şi diagnostica o afecţiune internă pe baza sunetului produs. 2) *milit.* (*capsa sau focosul unei grenade*, *mine*, *bombe*) A lovi cu percutorul, pentru a provoca aprinderea explozibilului.

PERCUT//ÓR ~oáre *n.* Piesă metalică a unei arme de foc, care, lovind capsa sau focosul unei încărcături explozive, provoacă detonaţia.

PEREGRÍN ~i *m.* 1) *rel.* Persoană care face un

peregrinaj; pelerin. 2) *prin ext.* Persoană care cutreieră lumea.

A PEREGRINÁ peregrinéz *intranz*. 1) (*despre credincioşi*) A merge timp îndelungat (pe jos) spre un loc considerat sfânt; a face peregrinaj. 2) A călători prin locuri îndepărtate sau prin ţări străine; a cutreiera lumea.

PEREGRINÁJ ~e *n*. *rel*. Călătorie făcută de credincioşi într-un loc considerat sfânt; hagealâc; pelerinaj.

PEREMPTÓRI//U ~e (~i) *adj.* Care este imposibil de a fi contestat; fără posibilitatea de a provoca obiecţii; incontestabil; neîndoielnic; evident. **Dovadă ~e.**

PERÉN ~ă (~i, ~e) *adj.* 1) (*despre plante*) Care trăieşte şi rodeşte mai mulţi ani, având rădăcină persistentă; cu capacitatea de a trăi şi a rodi mai mulţi ani de-a rândul; vivace. 2) *fig*. Care durează un timp îndelungat; de durată mare; durabil; persistent. **Operă de artă ~ă.**

PERFÉC//T I ~tă (~ţi, ~te) *adj.* Care corespunde absolut tuturor cerinţelor; lipsit de defecte; desăvârşit.

PERFÉCT II *n*. *lingv*., *gram.* Ansamblu de forme verbale care exprimă o acţiune efectuată şi terminată până la momentul vorbirii; trecut.

PERFÉCT III *adv*. 1) Foarte bine; excelent. 2) (*în replici*) De acord; aşa este; exact.

A PERFECŢIONÁ perfecţionéz *tranz*. 1) A face să devină mai bun din punct de vedere calitativ; a face să se apropie de perfecţiune; a desăvârşi. ~ **un aparat**. 2) (*persoane*) A face să se perfecţioneze.

A SE PERFECŢIONÁ mă perfecţionéz *intranz*. (*despre persoane*) A-şi ridica calificarea, acumulând cunoştinţe şi abilităţi noi într-un domeniu de activitate.

PERFÍ//D ~dă (~zi, ~de) *adj.* 1) (*despre persoane*) Care, sub aparenţe binevoitoare, ascunde intenţii duşmănoase; cu intenţii ostile ascunse; viclean; făţarnic; ipocrit. 2) (*despre manifestări ale oamenilor*, *fenomene* etc.) Care este periculos fără a părea astfel; cu pericol ascuns.

PERFIDÍ//E ~i *f*. 1) Caracter perfid. 2) Faptă sau vorbă perfidă.

A PERFORÁ perforéz *tranz*. 1) A supune unei operaţii de găurire; a străpunge, făcând găuri. ~ **o piesă metalică**. ~ **bilete**. 2) A face să se perforeze.

A SE PERFORÁ se perforează *intranz*. 1) A se deteriora prin apariţie de găuri; a se găuri. 2) (*despre organe sau ţesuturi*) A căpăta o gaură (din cauza unei boli).

PERFORAT//ÓR I ~oáre *n*. Unealtă, maşină sau aparat de perforat.

PERFORATÓR II ~i *m*. Muncitor specializat în operaţii de perforare.

PERFORMÁNŢ//Ă ~e *f*. 1) Rezultat obţinut de o persoană într-o competiţie sportivă. 2) Succes deosebit obţinut într-un domeniu de activitate. 3) *teh*. Indice calitativ de funcţionare sau de randament (al unui motor, sistem tehnic, al unei maşini-unelte etc.).

PERGAMÉNT *n*. *arh.* 1) Piele de animal prelucrată special, pe care se scria în trecut. 2) Text scris pe astfel de piele.

PERGÓL//Ă ~e *f*. *arhit.* Construcţie uşoară într-un parc sau într-o grădină, constând dintr-o reţea de grinzi de lemn susţinute de coloane, pe care se întind plante agăţătoare decorative.

A PERICLITÁ periclitéz *tranz*. A împiedica, expunând unui pericol; a primejdui. **A periclita circulaţia rutieră.**

PERÍCOL ~e *n*. Situaţie care ameninţă existenţa sau integritatea unei fiinţe sau lucru; circumstanţă ameninţătoare; primejdie.

PERIFERÍ//E ~i *f*. Parte situată la margine. **~a oraşului.**

A SE PERIMÁ se perimează *intranz*. 1) (*despre idei*, *concepţii* etc.) A pierde valoarea odată cu trecerea timpului; a deveni neactual; a se învechi. 2) *jur.* (*despre acţiuni judiciare*) A se anula în mod automat din cauza depăşirii termenului prevăzut de lege.

A SE PERINDÁ se perindă *intranz*. (*despre obiecte, lucruri, fenomene* etc.) A trece unul după altul (prin faţa ochilor).

PERIPEŢÍ//E ~i 1) Eveniment imprevizibil şi impresionant. 2) Serie de situaţii riscante, care intervin într-o acţiune dramatică (descrisă într-o operă literară); păţanie; aventură.

PERÍPL//U ~e *n*. Călătorie maritimă de lungă durată.

PERISC//ÓP ~oápe *m*. *milit*. Aparat optic care permite unui observator să vadă câmpul de luptă dintr-un adăpost (tranşee, blindaj etc.), din tancuri sau din submarine.

PÉRL//Ă ~e *f*. 1) Formaţie, de regulă, sferică, de culoare argintie, cu luciu de sidef, care se formează în scoicile unor moluşte şi este utilizată la confecţionarea bijuteriilor; mărgăritar. 2) Bijuterie din această formaţie. 3) *fig*. Persoană cu merite mari. 4) *fig*. Lucru de valoare mare. 5) *iron*. Eroare grosolană şi ridicolă.

PERMANÉN//T ~tă (~ţi, ~te) *adj. şi adverbial* Care există fără întrerupere; cu durată lungă; neîntrerupt; continuu. **A avea program ~.**

PERMEÁBIL ~ă (~i, ~e) *adj.* Care permite trecerea unui lichid sau a unui gaz; cu proprietate de a permite trecerea unui fluid.

PERMÍS ~e *n*. Autorizaţie oficială scrisă, eliberată de un organ competent, în virtutea căreia posesorul acesteia poate beneficia de anumite drepturi sau poate exercita o anumită activitate.

A PERMÍTE permít *tranz*. 1) (*acţiuni*) A da voie (să se efectueze ori să aibă loc); a îngădui; a încuviinţa. ~ **intrarea în parc**. 2) (*construit cu dativul subiectului şi urmat, de regulă, de un conjunctiv sau un infinitiv*) A-şi da voie în mod conştient; a-şi asuma dreptul; a trece de limita bunei cuviinţe; a-şi îngădui. ♦ **A-şi ~ prea multe,** a fi obraznic cu cineva.

PER//ÓN ~oáne *n*. Platformă într-o gară, situată de-a lungul căii ferate şi servind la înlesnirea urcării şi coborârii pasagerilor în şi din vagoane.

A PERORÁ peroréz 1. *intranz*. A vorbi mult şi cu emfază. **2**. *tranz*. *rar fam.* (*idei*, *probleme*, *teze* etc.) A susţine cu multă ardoare.

A PERPETUÁ perpetuéz *tranz*. A face să se perpetueze.

A SE PERPETUÁ se perpetueáză *intranz*. (*despre procese*, *acţiuni* etc.) 1) A deveni perpetuu. 2) A fi perpetuu; a dura constant (mereu sau timp îndelungat); a se menţine veşnic. **Din păcate, această anormalitate se perpetuează.**

PERPÉTU//U ~ă (~i, ~e) *adj.* Care durează la nesfârşit; cu existentă nesfârşită; veşnic; etern.

PERPÉTUUM *n*. : ♦ ~ **mobile,** mecanism tehnic imaginar, care ar fi capabil să funcţioneze fără încetare, să producă energie sau să efectueze lucru mecanic fără a primi energie din exterior.

PERPLÉ//X ~ă (~cşi, ~e) *adj.* (*despre persoane şi manifestările lor*) Care vădeşte surprindere şi nedumerire; cu uimire şi dezorientare. **Am rămas ~.**

A PERSECUTÁ persecút *tranz*. 1) (*persoane*) A urmări insistent, pricinuind neplăceri; a prigoni. 2) *fig*. (*despre idei*, *sentimente*, *amintiri*) A nu slăbi nici pentru un moment; a stăpâni în permanenţă; a prigoni; a chinui; a obseda; a urmări.

A PERSEVERÁ perseveréz *intranz*. A păstra statornicie (în acţiuni, atitudini sau sentimente); a sta cu fermitate pe aceleaşi poziţii; a stărui; a persista; a stărui.

PERSEVERÉN//T ~tă (**~ţi**, **~te**) *adj.* (*despre persoane şi acţiunile, manifestările lor*) Care persevereză; cu multă stăruinţă; stăruitor; tenace. **Muncă ~tă.**

PERSEVERÉNŢ//Ă ~e *f.* 1) Caracter perseverent. 2) Atitudine perseverentă. **A manifesta ~ă în acţiuni.**

A PERSIFLÁ persifléz *tranz.* (*despre persoane, autori, aomeni de creaţie* etc.) A trata cu batjocură; a lua în derâdere; a zeflemisi. **Scriitorul ~ează moravurile timpului**.

A PERSISTÁ persíst *intranz.* 1) A păstra statornicie (în acţiuni, atitudini sau sentimente); a sta cu fermitate pe aceleaşi poziţii; a stărui; a persevera. 2) A-şi perpetua existenţa; a continua să fie; a se menţine; a dăinui; a stărui; a dura. **Gerurile au ~at până în aprilie**. **Durerea mai ~ă**.

PERSOÁN//Ă ~e *f.* 1) Reprezentant al speciei umane privit în ansamblul trăsăturilor sale fizice, psihice, morale; fiinţă umană; om; individ; ins. 2) Om (sau organizaţie) luat în raport cu societatea şi privit ca subiect de drepturi şi de obligaţii. **~ă fizică. ~ă juridică.** 3) *lingv., gram.* Categorie gramaticală proprie mai ales pronumelor şi verbelor, care indică vorbitorul, interlocutorul sau pe cel despre care se vorbeşte.

PERSONÁJ ~e *n.* 1) Persoană care joacă un rol important în viaţă sau în societate. **Un ~ controversat.** 2) *literat.* Erou ai unei opere literare sau teatrale. **~ central.** 3) Figură umană reprezentată într-o operă plastică. **Un ~ pozitiv.**

PERSONÁL I *n.* Totalitate de persoane salariate (care lucrează într-o întreprindere sau într-o instituţie).

PERSONÁL II ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* 1) Care aparţine unei persoane; propriu unei persoane; particular; privat; individual. **Bun ~.** 2) Care este specific pentru o anumită persoană; caracteristic unei persoane; individual. **Merit ~.** 3) Care comportă amprenta unei persoane; cu trăsături distincte proprii unei persoane. **Idee ~ă**.

PERSONALIT//ÁTE ~ăţi *f.* 1) Totalitate de trăsături morale şi/sau intelectuale proprii unei persoane, prin care se evidenţiază individualitatea. 2) Persoană cu aptitudini şi calităţi morale deosebite; persoană notabilă. **~e marcantă din domeniul lingvisticii.**

A PERSONIFICÁ personífic *tranz.* 1) (*animale, plante*, *fenomene*, *lucruri*) A reprezenta ca pe o persoană, înzestrând cu însuşiri omeneşti; a umaniza; a personaliza. **Poetul personifică codrul.** 2) A prezenta, dând expresie materială. **El ~ă onestitatea**. 3) A exprima ca pe un simbol; a constitui un simbol; a simboliza. **Balanţa personifică justiţia.**

PERSPECTÍV//Ă ~e *f.* 1) Aspect agreabil al unui colţ din natură, văzut de la o anumită distanţă. 2) Aspect (al unui obiect) văzut din depărtare. **~a căii ferate**. 3) *metodol.* Modalitate de interpretare; punct de vedere. **Fenomen social cercetat din ~ă istorică**. 4) *mat.* Reprezentare tridimensională a unui obiect, reprodusă la scară diferită pe o suprafaţă plană, păstrând proporţia dintre dimensiunile obiectului. 5) *fig.* Posibilitate de dezvoltare sau de realizare în viitorul apropiat. **Proiectul are ~e.**

PERSPICÁCE *adj. invar.* 1) (*despre persoane*) Care este dotat cu un spirit pătrunzător; capabil să pătrundă în esenţa lucrurilor. 2) (*despre mintea şi manifestările oamenilor*) Care dă dovadă de spirit de pătrundere; cu finеţe spirituală; pătrunzător; subtil; sagace.

PERSPICACITÁTE *f.* Caracter perspicace; finеţe; inteligenţă; luciditate; sagacitate.

A PERSUADÁ persuadéz *tranz.* (*persoane*) A face să creadă şi să adereze completamente la ceva.

PERSUASÍV ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* Care persuadează; capabil să convingă; convingător. **Argument ~.**

PERTURBÁŢI//E ~i *f.* 1) Lipsă de regularitate în funcţionarea unui sistem sau a unui fenomen. **~ii atmosferice.** 2) *fig.* Modificare în rău în viaţa unui individ sau a unei colectivităţi.

PERÚC//Ă ~i *f.* Obiect confecţionat din păr, din lână sau din fiire sintetice etc., care se poartă pe cap, peste păr sau în locul părului natural; coafură de păr fals.

PERUZ//EÁ ~éle *f.* 1) Mineral opac, de culoare albastră-deschisă sau verzuie, folosit ca piatră semipreţioasă. 2) Piatră semipreţioasă din acest mineral; turcoază.

A PERVERTÍ pervertésc *tranz.* (*persoane*) A face să se perverteasscă; a strica; a deprava; a corupe.

A SE PERVERTÍ mă pervertésc *intranz.* (*despre persoane*) 1) A se abate de la normele morale, aflându-se sub o influenţă dăunătoare; a pierde demnitatea şi cinstea; a se deprava; a se corupe; a se strica. 2) (*despre organe*) A nu (mai) funcţiona normal (datorită unei denaturări); a se deregla.

PESIMÍSM *n.* (*în opoziţie cu* **optimism**) 1) Viziune asupra vieţii pătrunsă de deznădejde, de neîncredere în viitor şi în oameni. 2) *filoz.* Concepţie filozofică idealistă conform căreia în lume predomină răul ca trăsătură inerentă. 3) Stare sufletească de deprimare, de nelinişte şi amărăciune.

PESIMÍ//ST I ~stă (**~şti**, **~ste**) *adj.* (*în opoziţie cu* **optimist**) 1) Care ţine de pesimism; propriu pesimismului. **Atitudine ~stă**. 2) (*despre persoane*) Care manifestă pesimism; pătruns de pesimism.

PESIMÍ//ST II ~şti *m.* 1) Persoană predispusă la pesimism. 2) Adept al pesimismului filozofic.

PESMÉ//T ~ţi *m.* *gastron.* 1) Felie sau bucată de pâine uscată special în cuptor sau rolă; posmag. 2) Pâine uscată, pisată mărunt.

PESTRÍŢ ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* 1) Care are pete mici de diferite culori; cu pete de culori diferite. **Flori ~e.** 2) *fig.* (*despre lucruri, ansambluiri, colectivităţi etc.*) Care conţine elemente de natură sau de origine diferită; format dintr-un amestec de elemente de tot felul; amestecat; eterogen. **Societate ~ă.**

PEŞCHÉŞ ~uri *n.* 1) *arh., ist.* Dar în bani sau în natură, oferit de domnitor Porţii Otomane. 2) *fam.* Obiect oferit cu o anumită ocazie; dar; cadou.

PEŞÍN *adj. şi adverbial, rar* : ♦ **Bani ~,** bani în numerar; bani gheaţă; bani cheş. ♦ **A plăti ~,** a plăti pe loc, în numerar; a plăti cheş.

PETÍŢI//E ~i *f.* Cerere scrisă, mai ales colectivă, adresată unui organ al puterii de stat, în care se formulează o opinie sau o revendicare de interes general; memoriu.

A PETRIFICÁ petrífic *tranz.* A face să se petrifice.

A SE PETRIFICÁ se petrífică *intranz.* 1) A se transforma în piatră sau în mineral. 2) A deveni tare ca piatra. 3) (*în basme*) A se transforma în stană de piatră.

PEZEVÉNCHI *m. fam. peior.* Persoană care umblă cu viclenii şi înşelăciuni; coţcar.

PIÁ//STRU ~ştri *m. arh., ist.* Monedă turcească de argint, cu valoare variabilă, care a circulat şi în Ţara Moldovei.

PIC pícuri *n.* 1) Părticică globulară de lichid; strop. **~ de apă.** 2) Parte minimală; fărâmă. **~ de pâine**. 3) Durată scurtă. **~ de timp**. 4) Cantitate mică. **Vreau doar un ~ de vin.**

PICADÓR ~i *m.* Luptător călare într-o coridă, care întărâtă taurul cu împunsături de suliţă sau intervine în ajutorul toreadorului sau al matadorului când viaţa acestora este în pericol.

PICÁJ ~e *n.* Manevră prin care un avion pichează.

PICÁN//T ~tă (**~ţi**, **~te**) *adj.* 1) (*despre mâncăruri, băuturi* etc.) Care pişcă de limbă; cu gust înţepător;

condimentat. 2) (*despre gust*, *savoare* etc.) Care produce o senzaţie înţepătoare; caracterizat printr-o senzaţie neplăcută. 3) *fig.* (*despre persoane şi manifestările lor*) Care trezeşte interes; cu aspect exterior atrăgător; nostim; seducător. 4) *fig.* (*despre glume*, *anecdote*) Care conţine o anumită doză de indecenţă; cu o uşoară nuanţă obscenă; pipărat.

PÍCĂ *f.* Animozitate ascunsă; pizmă. **A avea pică pe cineva. A-i purta pică cuiva.**

PICHÉT ~e *n.* 1) *milit.* Subunitate militară care asigură securitatea trupelor în marş. 2) Subdiviziune de grăniceri însărcinată cu paza unui sector de frontieră.

A SE PICHIRISÍ mă pichirisésc *intranz. înv. fam.* (*despre persoane*) A se simţi jignit; a se ofensa; a se ofusca.

PÍCI *m. pop., fam.* Copil de sex masculin; băiat mic; puşti; băieţel.

PICNÍC ~uri *n.* Masă luată în comun la aer liber.

A PICOTÍ picotésc *intranz.* A aţipi repetat, la intervale scurte, şezând sau stând în picioare; a moţăi; a dormita; a somnola.

PICTURÁL ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* Care ţine de pictură; propriu picturii.

PICTÚR//Ă ~i *f.* 1) Ramură a artelor plastice, care reprezintă realitatea în imagini artistice create cu ajutorul culorilor aplicate pe o suprafaţă plată (pânză, hârtie, lemn, sticlă etc.). 2) Creaţie artistică pictată; operă creată de un pictor; tablou; pânză. 3) Ansamblu de opere pictate.

PÍCUP ~uri *n.* Aparat pentru reproducerea şi transformarea în curenţi variabil a sunetelor înregistrate pe un disc; electrofon.

PIDÓSNIC ~ă (**~i**, **~e**) *adj. pop., fam.* 1) (*despre persoane*) Care face totul pe dos; cu purtări ieşite din comun. 2) (*despre manifestări ale oamenilor*) Care este contrar aşteptărilor; ieşit din comun.

PIÉS//Ă ~e *f.* 1) Element constitutiv (al unui ansamblu); parte componentă (a unui tot); exemplar. **~a unei colecţii**. 2) (*în jocurile sportive*, *de societate şi mai ales*, *la şah*) Obiect cu semnificaţie specială (rege, regină, nebun, cal, turn, pion); figură. 3) Ban de metal de mică valoare; monedă. 4) Act scris (cuprins într-un dosar sau într-o colecţie). 5) *teh.* Element component (al unui sistem tehnic). 6) *literat.* Operă dramatică; creaţie literară destinată reprezentării pe scenă. 7) Operă muzicală de proporţii reduse (de obicei instrumentală); bucată; compoziţie.

PIETÁTE *f.* 1) *rel.* Sentiment religios, care constă în respectarea şi exercitarea conştiincioasă a practicilor bisericeşti; cucernicie; cuvioşie; pioşenie. 2) *prin ext.* Atitudine plină de respect, de dragoste şi duioşie.

PIETÓN ~i *m.* Persoană care merge pe jos (pe o arteră de circulaţie).

PIGMÉN//T ~ţi *m.* 1) Substanţă organică de origine vegetală sau animală, care colorează ţesuturile şi organele. 2) *chim.* Substanţă colorantă de origine minerală, organică sau metalică, folosită în industria vopselelor şi a lacurilor.

PIGMÉ//U ~i *m.* 1) *mitol.* (*în mitologia antică*) Persoană care aparţinea unei populaţii legendare de pitici din regiunea Nilului. 2) Negroid făcând parte dintr-o populaţie de statură mică. 3) Persoană de statură foarte mică; pitic; liliputan. 4) *fig. depr.* Persoană lipsită de valoare; om de nimic; pitic.

PIJAMÁ ~le *f.* Îmbrăcăminte uşoară de noapte sau de interior constând din pantaloni şi bluză.

PILÁF ~uri *n. culin.* Fel de mâncare pregătită din orez cu carne (de pasăre, de oaie etc.).

PILÁ//STRU ~ştri *m. arhit.* Element arhitectural în formă de stâlp paralelipipedic, prevăzut cu o bază şi cu un capitel şi angrenat în zidărie, care serveşte ca element decorativ sau/şi de rezistenţă.

PÍL//Ă I ~e *f.* 1) *teh.* Dispozitiv care transformă

energia termică sau chimică în energie electrică. 2) *fig., fam.* Sprijin sau ajutor ilegal, dat cuiva de o persoană (influentă) pentru a obţine un avantaj. ♦ **A pune** (sau **a băga**) **o ~ă,** a interveni în mod abuziv în favoarea cuiva sau pentru sine; a solicita o protecţie ilegală pentru cineva sau pentru sine. ♦ **A avea ~e,** a se bucura de protecţia cuiva.

PÍL//Ă II ~e *f.* 1) Unealtă de lăcătuşerie, formată dintr-o bară de oţel călit, având pe toată suprafaţa dinţi mărunţi şi ascuţiţi, cu ajutorul cărora se prelucrează prin pilire piese metalice. 2) Instrument mic în formă de lamă, prevăzut cu crestături şi folosit la netezirea unghiilor.

PILÓN ~i *m*. *arhit.* Stâlp de beton armat sau de metal, folosit în calitate de picior sau de suport la bolţi sau ca element arhitectural decorativ.

PILÓ//T I ~ţi *m*. 1) Persoană specializată în conducerea unui avion; aviator. 2) Marinar specializat în manevrarea navelor (mai ales în condiţii grele de navigaţie). 3) Mecanic de locomotivă specializat în conducerea trenurilor pe sectoarele cu circulaţie dificilă.

PILÓ//T II ~ţi *m*. *constr.* Stâlp care se bate în pământ la adâncime mare, pentru a consolida un teren sau pentru a susţine o construcţie de mari dimensiuni.

PILÚL//Ă ~e *f.* Preparat farmaceutic de forma unui disc mic, care se administrează pe cale bucală; tabletă; hap; pastilă; comprimat.

PINACOTÉC//Ă ~i *f.* 1) Colecţie mare de opere pictate. 2) Muzeu în care se expune şi se păstrează colecţii de acest fel.

PING//ÉA ~ éle *f.* Bucată de piele sau de cauciuc, care se aplică pe partea anterioară a tălpii la încălţăminte, înlocuind-o pe cea uzată.

PÍNTEN I ~i *m*. 1) (*la unele animale şi păsări*) Proeminenţă cornoasă în partea de dinapoi şi de jos a piciorului. 2) (*la unele plante*) Parte care reprezintă o protuberanţă, o proeminenţă sau o excrescenţă.

PÍNTEN II ~i *m*. 1) Obiect de metal, în formă de potcoavă, prevăzut cu o rotiţă, fixat de călcâiul încălţămintei unui călăreţ, cu ajutorul căruia se îmboldeşte calul la mers. 2) Lovitură dată cu un astfel de obiect. **A da ~i calului.**

PINTEN//ÓG ~oágă (**~ógi**, **~oáge**) *adj. şi substantival* 1) (*despre unele animale*) Care are pete de culoare albă în regiunea pintenilor; cu pete albe în partea inferioară a picioarelor. 2) (*despre păsări*) Care are pinteni; cu pinteni.

PIÓN ~i *m*. 1) (*la jocul de şah*) Figură de şah, având cea mai mică valoare, care se aşează, la începutul partidei, înaintea celorlalte piese. **~ul reginei**. 2) *fig., fam., peior.* Persoană lipsită de autoritate, fiind folosită fără a i se cere consimţământul.

PIONIÉR I ~i *m*. *înv., ist.* (*în fosta Uniune Sovietică şi în alte foste ţări*) Membru al organizaţiei comuniste a copiilor de la 10 la 14 ani.

PIONIÉR II ~i *m*. 1) Colonist care se instalează primul într-un ţinut necunoscut pentru a-l defrişa. 2) *fig*. Deschizător de drumuri noi într-un domeniu de activitate umană.

PI//ÓS ~oásă (**~óşi**, **~oáse**) *adj.* 1) (*despre persoane*) Care este stăpânit de pietate; pătruns de evlavie religioasă; cuvios; cucernic; evlavios. 2) (*despre manifestări ale oamenilor*) Care denotă o stimă deosebită; pătruns de respect afectuos.

PIOŞÉNI//E ~i *f. rar rel.* Sentiment religios, care constă în respectarea şi exercitarea conştiincioasă a practicilor bisericeşti; cucernicie; cuvioşie; pietate.

PÍP//Ă ~e *f.* Obiect folosit la fumat, având o parte îngroşată cu o cavitate înăuntru, în care se pune tutunul, şi alta în formă de tub, prin care se trage fumul; lulea.

A PIPERNICÍ pipernicésc *tranz*. *pop.* A face să se

pipernicească.

A SE PIPERNICÍ mă pipernicésc *intranz. pop.* A se opri din dezvoltare sau a-şi micşora dimensiunile; a rămâne sau a deveni mic; a se chirci; a se prizări.

PÍPOT//Ă ~e *f.* 1) Parte a aparatului digestiv al păsărilor, în care se mistuie hrană; rânză. 2) *fam.* (*la om*) Parte a aparatului digestiv, în care se digeră alimentele; stomac.

PIRÓG//Ă ~i *f.* Barcă îngustă, lungă şi plată, făcută dintr-un trunchi scobit de copac, din scoarţă de copac sau din piei cusute, folosită de unele popoare din Africa şi Oceania.

A PIROGRAVÁ pirogravéz *tranz.* (*desene, inscripţii* etc.) A grava pe o suprafaţă cu ajutorul unui vârf metalic incandescent.

A PIROTÍ pirotésc *intranz.* 1) *v.* **A PICOTI**. 2) (*despre persoane*) A fi într-o stare de depresie morală sau de moleşeală fizică; a lâncezi; a tânji. 3) (*despre fiinţe*) A suferi îndelung de o boală; a zace; a gogi; a boli.

PIRPIRÍ//U ~e (~i) *adj. pop.* 1) (*despre organisme vii*) Care s-a oprit din dezvoltare sau a degenerat; cu dimensiuni reduse din cauza dezvoltării anormale; pipernicit; jigărit. 2) (*despre persoane*) Care poartă haine sărăcăcioase sau subţiri. 3) (*despre îmbrăcăminte*) Care este sărăcăcios, subţire şi nepotrivit cu vremea friguroasă; jerpelit.

PIRUÉT//Ă ~e *f.* 1). Figură de dans care constă dintr-o rotire completă, pe loc, executată de dansator pe vârful unui picior. 2) Rotire rapidă a corpului în jurul axei sale verticale. 3) *fig.* Trecere bruscă de la o opinie la alta.

PISĂL//ÓG I ~oágă (~ógi, ~oáge) *adj. şi substantival* (*despre persoane*) Care plictiseşte prin insistenţa sa supărătoare; caracterizat prin repetarea supărătoare a aceluiaşi lucru; sâcâitor.

PISĂL//ÓG II ~oáge *n.* Unealtă de uz casnic, rotunjită la un capăt ca o măciucă, cu care se pisează boabe în piuă; pilug.

PISCICULTÓR ~i *m.* Specialist în piscicultură.

PISCICULTÚRĂ *f.* Ramură a zootehniei, care se ocupă de studierea metodelor de creştere şi de înmulţire a peştilor.

PISCÍN//Ă ~e *f.* 1) Bazin într-un parc sau într-o grădină, în care cresc peşti. 2) Bazin de înot.

PISCIVÓR ~ă (~i, ~e) *adj. şi substantival* Care se hrăneşte cu peşte.

PITÁC I ~e *n. înv. ist.* 1) Act domnesc de ridicare la rang boieresc. 2) Dispoziţie scrisă.

PITÁC II ~i *m.* 1) *înv.* Monedă rusească sau austriacă, de argint sau de aramă, cu circulaţie şi în Ţara Moldovei. 2) *pop., fam.* Monedă de mică valoare; ban; gologan.

PITÁR ~i *m. arh., ist.* (*în Moldova medievală*) Dregător care avea în grija sa aprovizionarea curţii domneşti şi a oştirii cu pâine.

PITECANTRÓP ~i *m.* Om fosil, descoperit pe insula Iava, cu caractere intermediare între maimuţele antropoide şi omul primitiv.

A PITÍ pitésc *tranz.* 1) (*fiinţe*) A face să se pitească. 2) (*obiecte*) A pune într-un loc ferit; a ascunde; a dosi.

A SE PITÍ mă pitésc *intranz. pop.* (*despre fiinţe*) 1) A-şi micşora statura prin aplecare sau ghemuire (pentru a nu fi observat sau pentru a se feri de ceva); a se tupila. 2) A se pune la adăpost într-un loc ferit; a se ascunde; a se dosi.

PITÍC I ~ă (~i, ~e) *adj.* 1) Care s-a oprit din dezvoltare (din cauza unei boli sau a lipsei de condiţii); cu dimensiuni reduse, ca urmare a unei boli sau a condiţiilor nefavorabile; nedezvoltat. 2) (*despre unele plante şi animale*) Care aparţine unei specii puţin înalte; caracterizat prin înălţime mică, specifică speciei date. 3) *fig.* (*despre obiecte*) Care este de dimensiuni foarte reduse; caracterizat prin

proporţii mici; minuscul; miniatural.

PITÍC II ~i *m.* 1) Persoană de statură foarte mică; pigmeu; liliputan. 2) *fig.* Persoană lipsita de valoare; om de nimic; pigmeu. 3) *folc.* (*în basme*) Personaj fantastic de statură foarte mică, vioi şi isteţ.

PITÍT *adv.* Pitindu-se pentru a nu fi văzut; pe ascuns; pe neobservate; tiptil.

PITOR//ÉSC ~eáscă (**~éşti**) *adj. şi substantival*) 1) Care atrage atenţia prin varietatea coloritului şi a formei; caracterizat prin originalitate; plin de farmec; încântător; fermecător. 2) (*despre limbă*, *stil* etc.) Care exprimă realitatea prin imagini vii; caracterizat printr-o manieră originală de exprimare; colorat. 3) (*despre tradiţii*, *obiceiuri*, *cultură*) Care se impune prin originalitate naţională; caracterizat printr-un caracter naţional specific.

PÍUĂ píve *f.* Vas (de metal, de lemn, de piatră etc.) de diverse forme, în care se pisează diferite produse alimentare sau materiale solide.

PIULÍŢ//Ă I ~e *f.* Piuă mică.

PIULÍŢ//Ă II ~e *f. teh.* Piesă de metal, prevăzută cu o gaură filetată, care serveşte, împreună cu şurubul, la asamblarea altor piese; mutelcă.

PIUNÉZ//Ă ~e *f.* Cui mic cu capul rotund şi plat, cu vârf triunghiular şi scurt, desprins din mijlocul acestuia, folosit la fixarea colilor de hârtie pe o suprafaţă.

PIVNICÉR ~i *m. arh., ist.* (*în Moldova medievală*) Dregător care avea în grija sa viile şi pivniţele domnitorului.

PIZMÁŞ ~ă (**~i**, **~e**) *adj. şi substantival* 1) (*despre persoane*) Care pizmuieşte; cu pizmă. 2) (*despre manifestări ale oamenilor*) Care denotă pizmă; caracterizat prin pizmă.

PÍZM//Ă ~e *f.* 1) Sentiment de nemulţumire egoistă, provocat de situaţia cuiva în societate sau de realizările cuiva; invidie. 2) Animozitate ascunsă (faţă de cineva); pică.

PIZMĂR//ÉŢ ~eáţă (**~éţi**, **~éţe**) *adj. v.* **PIZMAŞ**.

PLACÁRD//Ă ~e *f.* Placă de material (pânză, hârtie, lemn) pe care este scris un text cu conţinut agitatoric; placat; pancartă; lozincă.

PLACÁT ~e *n.* Placă de material (pânză, hârtie, lemn) pe care este scris un text cu conţinut agitatoric; placardă; pancartă; lozincă.

PLÁCĂ plăci *f.* Bucată de material (lemn, metal, piatră etc.) cu feţele plane şi de grosime uniformă şi mult mai mică în raport cu feţele.

PLACHÉT//Ă ~e *f.* Carte mică şi subţire, care cuprinde opere literare de dimensiuni reduse. **~ă de versuri.**

PLÁCHI//E ~i *f. reg., culin.* 1) Fel de mâncare asemănătoare cu pilaful, pregătită din orez sau din păsat, cu carne, cu peşte sau cu grăsime, dată la cuptor. 2) Fel de mâncare de peşte (cu multă ceapă, untdelemn, condimente), preparată la cuptor.

PLACÍ//D ~dă (**~zi**, **~de**) *adj. şi adverbial* Care manifestă blândeţe şi calm; cu blândeţe şi calm.

PLAF//ÓN ~oáne *n.* 1) Suprafaţă orizontală care limitează o sală, o încăpere în partea ei superioară; tavan; pod; bagdadie. 2) *fig.* Limită superioară, care nu poate fi depăşită.

PLÁGĂ plăgi *f.* 1) Vătămare locală a unui ţesut organic, provocată de o traumă; rană; leziune. 2) *fig.* Catastrofă de mari proporţii; nenorocire mare şi grea, care se abate asupra unei colectivităţi; pacoste; prăpăd; dezastru; calamitate; năpastă; flagel.

A PLAGIÁ plagiéz *tranz.* (*mai ales texte literare sau ştiinţifice străine*) A reproduce integral sau parţial, prezentând drept creaţie proprie.

PLÁI ~uri *m.* 1) Regiune de munte sau de dealuri, aproape plană, acoperită cu păşuni. 2) Versant de munte sau de deal. 3) *poet.* Spaţiu de aşezare a unei comunităţi etnice. 4) Drum care trece printr-o

regiune muntoasă.

PLAIVÁZ ~e *n*. *pop., fam.* Instrument de scris sau de desenat; creion.

PLÁJ//Ă ~e *f*. Porţiune de teren de pe malul unei ape, acoperită cu nisip, unde se fac băi de soare.

A PLANÁ planéz *intranz*. 1) (*despre păsări*) A zbura cu aripile întinse, fără a bate din ele. 2) (*despre avioane sau planoare*) A pluti prin aer, fără a folosi motorul. 3) *fig*. A domina prin dimensiuni sau prin valoare.

PLANETÁR ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* 1) Care ţine de planete; propriu planetelor. 2) Care cuprinde întregul glob pământesc; propriu întregului glob pământesc; mondial. **Expansiune ~ă**.

PLAN//ÓR ~oáre *n*. Aparat de zbor fără motor, care planează cu ajutorul curenţilor de aer.

PLÁNŞ//Ă ~e *f*. 1) Piesă plană de lemn, cu lungimea mai mare decât lăţimea şi subţire. 2) Coală de hârtie, mai groasă ca de obicei, pe care sunt reproduse desene, fotografii etc., folosită ca ilustraţie într-o carte. 3) Carton pe care este executată o ilustraţie servind ca material didactic; tabel. 4) Placă de lemn sau de metal, în care se sapă litere sau note muzicale, folosită în gravură. 5) Placă de beton folosită la pavarea drumurilor.

PLANŞÉT//Ă ~e *f*. 1) Planşă mică, care serveşte ca suport pentru hârtie la desen sau pentru diferite lucruri tehnice. 2) Scândură lată, pe care se întinde aluatul în foi.

A PLANTÁ plantéz *tranz*. 1) (*butaşi*, *puieţi*, *răsad* etc.) A pune în pământ, ca să crească; a sădi. 2) (*stâlpi*, *pari* etc.) A înfige în pământ, fixând. ♦ **A se ~ în faţa cuiva,** a se posta provocator în faţa cuiva; a se înfige; a se proţăpi**.** ♦ **~ mine,** a mina.

PLANTÁŢI//E ~i *f*. 1) Teren plantat; suprafaţă cultivată cu plante. 2) Gospodărie agricolă de mari dimensiuni, specializată în cultivarea plantelor tehnice sau alimentare.

PLANT//ÓN ~oáne *n*. *milit*. Serviciu de pază în interiorul cazărmilor sau al clădirilor militare, executat de ostaşi neînarmaţi.

PLANTÚL//Ă ~e *f*. *bot*. Plantă mică nedezvoltată, abia ieşită din sămânţă.

PLANTUR//ÓS ~oásă (**~óşi**, **~oáse**) *adj.* (*despre persoane şi părţi ale corpului lor*) Care are forme pline; cu forme proeminente. O femeie **~oasă.**

PLÁPUMĂ plăpumi *f*. Învelitoare groasă pentru dormit; iorgan.

A PLASÁ plaséz *tranz*. 1) A pune (printr-un efort special) într-un anumit loc (realizând o intenţie). **~ într-un post**. **~ o minge**. **~ o replică**. ♦ **~ în câmpul muncii,** a aranja la lucru. 2) (*sume*, *capitaluri* etc.) A folosi ca investiţie; a investi. 3) (*mărfuri*, *bilete* etc.) A realiza contra cost sau gratuit.

PLÁS//Ă I ~e *f*. 1) Împletitură cu ochiuri mari, confecţionată din fire textile, sintetice sau metalice, din care se fac diferite obiecte; fileu. 2) Săculeţ pentru cumpărături confecţionat dintr-o astfel de pânză (cu ochiuri mai mici).

PLÁS//Ă II ~e *f*. *înv*. *admin.* Subdiviziune administrativă în cadrul unui judeţ.

PLÁSMĂ *f*. 1) *biol., med.* Parte lichidă a sângelui, a limfei sau a lichidului seminal. ♦ **~**, gazoasă substanţă gazoasă în stare ionizată. 2) *fiz.* Substanţă aflată într-o stare de agregare asemănătoare celei gazoase, puternic ionizată, alcătuită din particule neutre (atomi şi molecule) şi dintr-o însemnată cantitate de purtători de sarcină liberi (electroni, ioni negativi şi ioni pozitivi), care emite radiaţii electromagnetice, îndeosebi lumină, şi care este considerată cea de a patra stare de agregare a materiei. ♦ **Televizor** (sau **ecran**) **cu ~ă,** televizor sau ecran, la care pixelii sunt redaţi cu ajutorul unei reţele de mici incinte în care se formează plasma şi ai cărui pereţi sunt acoperiţi cu substanţe fluorescente care emit cele trei culori principale,

roşu, albastru şi verde.

PLÁSTIC ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* 1) (*despre corpuri solide*) Care poate fi uşor deformat; în stare să fie modelat; flexibil; maleabil. 2) (*despre persoane*) Care are muşchii şi articulaţiile foarte flexibile. **O gimnastă foarte ~ă.** 3) Care ţine de sculptură şi pictură; referitor la sculptură şi pictură. **Arte ~e.** 4) *literat*. Care conţine o mare putere de evocare; cu multă putere de sugestie; sugestiv. **O imagine ~ă.**

PLASTICITÁTE *f.* 1) Caracter plastic. 2) Însuşirea de a fi plastic. **Material cu un grad mare de ~.** 3) *fig*. Caracter suplu; supleţe.

PLASTOGRÁF ~i *m*. Persoană care plastografiază; falsificator de documente sau de semnături.

PLASTR//ÓN ~oáne *n*. 1) Parte din faţă, apretată şi detaşabilă, a unei cămăşi bărbăteşti; manişcă. 2) Garnitură detaşabilă din partea din faţă a unei bluze sau rochii; manişcă. 3) Piesă de protecţie care acoperă pieptul unui scrimer.

PLAT plátă (**pláţi**, **pláte**). *adj.* 1) (*despre obiecte*) Care are lăţimea şi lungimea cu mult mai mare decât grosimea; de formă lată şi turtită; lătăreţ. 2) *geomorf.* (*despre forme de relief*) Care este întins şi neted; cu suprafaţă netedă şi întinsă. 3) (*mai ales despre apa minerală*) Care este lipsit de un conţinut de gaz carbonic dizolvat; neacidulat; necarbogazos. 4) *fig*. *depr.* Care este sărac în imagini artistice; lipsit de expresivitate artistică; searbăd; banal. 5) (*despre persoane*) *fam., depr.* Care se caracterizează prin lipsă de personalitate; lipsit de caracter personal.

PLATÁN ~i *m*. Arbore exotic cu tulpina înaltă, groasă, cu scoarţa de culoare verzuie, ce se desprinde de pe tulpină, cu coroana mare, bogat ramificată şi cu frunze adânc crestate, cultivat ca plantă ornamentală.

PLATFÓRM//Ă ~e *f.* 1) *teh.* Suprafaţă plană orizontală a unui vehicul sau a unui aparat de ridicat, pe care se instalează obiectele de transportat. 2) Vagon al unui vehicul public, fără acoperiş şi cu pereţii foarte joşi, folosit pentru transportarea mărfurilor. 3) Parte a unui vehicul de transport în comun din apropierea uşilor, pe unde urcă şi coboară pasagerii. 4) *constr.* Element de construcţie plan. 5) *arhit.* Parte orizontală plană de la fiecare cotitură a unei scări din interiorul unui bloc; odihnă; palier. 6) Suprafaţă plană de teren, situată la o anumită altitudine. 7) *fig*. Ansamblu de idei care este pus la baza unei acţiuni politice în comun. **~ă electorală**.

PLATÓNIC ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* 1) *filoz.* Care ţine de filozofia lui Platon; propriu filozofiei lui Platon. 2) *prin ext.* (*despre sentimente*) Care are caracter pur ideal; pe o atracţie pur spirituală; curat; spiritualizat. 3) Care are caracter teoretic; fără efect practic; lipsit de posibilitatea de a fi transpus în practică. **Protestaţie ~ă**.

PLATONÍSM *n*. *filoz.* Doctrină filozofică a lui Platon şi a discipolilor săi, care afirma că reală este doar „lumea ideilor”, lumea materială fiind numai o copie a celei dintâi.

PLÁTOŞ//Ă ~e *f. înv* Armură de forma unui pieptar pe care îl îmbrăcau luptătorii, pentru a-şi proteja pieptul şi spatele de loviturile adversarului; cuirasă.

PLATÓU I ~ri *n. geomorf.* Întindere de teren, relativ plată, care este situată la o anumită altitudine şi domină împrejurimile; podiş.

PLATÓU II ~ri *n*. 1) *teh*. Dispozitiv dreptunghiular sau circular, având o faţă plată, pe care se fixează diferite obiecte în vederea prelucrării sau verificării lor. 2) Tavă mare pe care se aduc mâncărurile la masă. 3) *cinema* : ♦ **~ de filmare**, interior special amenajat pentru filmare.

PLAUZÍBIL ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* Care poate fi

considerat ca fiind adevărat; în stare să fie admis ca fiind real; verosimil; admisibil. **Argumente ~e.**

PLĂPÂN//D ~dă (**~zi**, **~de**) *adj.* 1) (*despre fiinţe*) Care este lipsit de vigoare; firav; gingaş. 2) (*despre plante*) Care este lipsit de sevă; fără sevă. 3) *fig.* (*despre persoane*) Care se lasă uşor impresionat; sensibil.

PLĂS//EÁ ~éle *f.* Placă de metal, de os sau de lemn, care acoperă mânerul unui cuţit (sau al unei unelte).

PLĂV//ÁI ~áie (**~ăi**) *adj.* 1) (*despre culoarea părului sau a lânii la animale*) Care este de culoare alb-gălbuie sau alb-cenuşie. 2) (*despre persoane*) Care are păr de culoare deschisă; cu păr blond; bălai.

PLĂVÁN ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* (*despre boi şi vaci şi culoarea părului lor*) Care este alb-gălbui sau alb-cenuşiu.

A PLĂSMU//Í plăsmuiésc *tranz.* 1) A produce în urma unui efort (intelectual sau fizic) susţinut; a crea; a realiza. **A plăsmui o operă de artă.** 2) (*planuri*, *idei*, *proiecte*) A-şi reprezenta în minte; a-şi schiţa în gând; a zămisli; a concepe; a plămădi.

PLÉBE *f. arh., ist.* 1) (*în Roma antică*) Populaţie liberă fără ocupaţie permanentă, care trăia din câştiguri ocazionale. 2) (*în Evul Mediu*) Pătură socială care includea orăşenii cei mai săraci. 3) (*în societatea burgheză*) Pătură socială fără drepturi, asuprită şi exploatată.

PLEBÉ//U ~i *m. arh., ist.* 1) (*în Roma antică*) Persoană care făcea parte din plebe. 2) (*în Evul Mediu*) Orăşean sărac. 3) (*în societatea burgheză*) Persoană fără drepturi sociale, asuprită şi exploatată.

PLEBISCÍT ~e 1) *arh., ist.* (*în antichitatea romană*) Lege adoptată la o asamblee a plebei. 2) *polit.* Metodă de consultare a voinţei poporului într-o problemă de importanţă generală; referendum.

PLÉCTR//U ~e *n.* Placă mică cu care se pun în vibraţie coardele unor instrumente muzicale de ciupit.

PLED pléduri *n.* Cuvertură viu colorată, de lână sau de fire sintetice; pătură uşoară.

A PLEDÁ pledéz *intranz.* 1) *jur.* A apăra (în calitate de avocat) interesele unei părţi (în faţa justiţiei). 2) A rosti o pledoarie. 3) *fig.* A se pronunţa cu ardoare (pentru o idee, o cauză, o doctrină etc.).

PLEDOARÍ//E ~i *f.* 1) *jur.* Cuvântare rostită de un avocat în cadrul unui proces, prin care pledează pentru una din părţile implicate în proces. 2) *fig.* Susţinere aprinsă, orală sau scrisă, a unei cauze sau a unei idei.

PLEIÁD//Ă ~e *f.* 1) Grup de persoane remarcabile, care activează în acelaşi domeniu şi sunt unite prin concepţii şi scopuri comune. 2) *chim.* Grup de izotopi ai aceluiaşi element chimic. 3) *la pl. art. astronom.* Ansamblu de stele din constelaţia Taurului; cloşca-cu-pui.

PLENÁR ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* 1) (*despre şedinţe*, *adunări*) Care se ţine cu participarea tuturor membrilor; în prezenţa întregii componenţe. 2) *şi adverbial* Care include toate elementele componente; în componenţă integrală; deplin; complet.

PLENÁR//Ă ~e *f.* Reuniune în plen; întrunire cu participarea tuturor membrilor unui organ de conducere.

PLENIPOTENŢIÁR ~ă (**~i**, **~e**) *adj. şi substantival* Care reprezintă conducerea unui stat pe lângă guvernele altor state, având puteri depline. **Ambasador extraordinar şi ~.**

PLENIPOTÉNŢ//Ă ~e *f.* 1) Potenţă deplină. 2) Împuternicire în baza căreia o persoană acţionează într-o anumită problemă de stat. 3) Act prin care se acordă o astfel de împuternicire.

PLENITÚDINE *f.* Caracter deplin; stare plină; plinătate.

PLEONÁSM ~e *n. lingv., stil.* Eroare de exprimare constând în folosirea paralelă a unor cuvinte sau expresii identice sau apropiate ca sens.

PLEŞ pléşuri *n.* 1) Parte a capului de pe care a căzut părul; chelie; calviţie. 2) *geomorf.* Suprafaţă de teren lipsită de vegetaţie.

PLEŞÚV ~ă (~i, ~e) *adj. şi substantival* 1) (*despre persoane*) Care are pleş; cu pleş; chel. 2) (*despre suprafeţe, munţi* etc.) Care este lipsit de vegetaţie; fără vegetaţie. 3) *rar* (*despre arbori*) Care este lipsit de frunze; fără frunze; desfrunzit.

PLÉTOR//Ă ~e *f.* 1) *med.* Supraabundenţă de sânge în organism sau într-o parte a lui. 2) Stare patologică provocată de supraabundenţă de sânge (sau de alt lichid). 3) *fig.* Cantitate mare; abundenţă. **~ă a produselor lactate pe piaţă**.

PLIÁBIL ~ă (~i, ~e) *adj.* Care poate fi pliat; în stare să fie pliat. **Poster ~.**

PLICTIS//EÁLĂ ~éli *f.* Stare de plictisire.

A PLISÁ pliséz *tranz.* (*fuste, rochii*) A înzestra cu pliseuri; a cuta.

PLISC plíscuri *n.* 1) Organ cornos care constituie o prelungire a gurii păsărilor; cioc; clanţ. 2) *fam., depr.* Cavitate a capului omului, delimitată de buze, în care se află limba şi dinţii şi care serveşte ca organ al alimentării şi al vorbirii; gură. 3) *prin ext.* Parte a unor obiecte care are forma acestui organ al păsărilor.

PLÍU ~ri *n.* Cută adâncă făcută la un obiect de îmbrăcăminte.

PLOC//ÓN ~oáne *n.* 1) *arh., ist.* (*în Moldova medievală*) Dar oferit de supuşi Porţii otomane curţii domneşti sau moşierului. 2) *fam.* Cadou făcut unei persoane pentru a obţine o favoare sau drept mulţumită pentru un serviciu; prinos.

PLONJ//ÓN ~oáne *n. sport* Salt orizontal al unui jucător (de fotbal, de handbal, de volei etc.) realizat în vederea interceptării mingii.

PLURIVÓC ~ă (~i, ~e) *adj.* Care poate avea mai multe interpretări; cu mai multe înţelesuri; echivoc; ambiguu. **Expresie ~ă.**

PLUSVALOÁRE *f. econ.* Valoare creată în procesul de producţie peste valoarea forţei de muncă.

PLUTÁŞ ~i *m.* 1) Muncitor specializat în conducerea unei plute. 2) Meşter de plute.

PLÚT//Ă ~e *f.* 1) Ansamblu plutitor, format din trunchiuri de copaci prinse împreună şi transportate pe o apă curgătoare. 2) Ambarcaţie simplă făcută din buşteni sau din scânduri unite între ele.

PLUTOCRÁ//T ~ţi *m. polit.* (*în societatea bazată pe exploatare*) Persoană care face parte din plutocraţie.

PLUTOCRÁŢI//E ~i *f. polit.* 1) Formă de guvernământ în care puterea de stat este concentrată în mâinile celor mai bogaţi reprezentanţi ai claselor dominante. 2) Pătură conducătoare dominantă, care constituie baza materială a acestei forme de guvernământ.

PLUVIÁL ~ă (~i, ~e) *adj.* 1) Care este produs de ploaie; provenit din ploaie. **Apă ~ă**. 2) Care ţine de ploaie; în raport cu ploaia. **Regim ~**.

PLUVIOGRÁF ~e *n. meteor.* Pluviometru înregistrator.

PLUVIOMÉTR//U ~e *n. meteor.* Aparat pentru determinarea cantităţii de precipitaţii atmosferice, căzută pe o anumită suprafaţă într-o anumită perioadă de timp.

PNÉU ~ri *n.* Ansamblu format din anvelopă şi din camera de aer, care se fixează la roţile unor vehicule. **POÁRĂ** *f. pop.*: ♦ **A se pune în ~ cu cineva**, a) a se împotrivi cuiva; a se opune. b) a se lua la ceartă cu cineva.

POCÁL ~e *n.* 1) Pahar mare folosit mai ales pentru

băut. 2) Conţinutul unui astfel de pahar.

A POCĂÍ pocăiésc *tranz*. *rel.* (*persoane*) A face să se pocăiască.

A SE POCĂÍ mă pocăiésc *intranz*. *rel*. 1) A-şi recunoaşte păcatele făcute, cerând iertare de la providenţă. 2) *fam.* A avea remuşcări; a regreta.

POCINÓG ~uri *n*. Început de bun augur.

POCITÁNI/E ~i *f*. *v*. **POCITURĂ**.

POCITÚR//Ă ~i *f*. *pop., fam. peior.* Fiinţă pocită; fiinţă cu defecte fizice; monstru. 2) Lucru bizar.

PODGHEÁZ ~uri *n*. 1) *înv.* Unitate militară trimisă pentru jaf într-o ţară străină. 2) *fam. :* ♦ **A umbla în ~uri,** a rătăci fără rost; a hoinări.

PODGOR//EÁN ~éni *m*. Persoană care se ocupă de cultivarea viţei-de-vie; viticultor.

A PODIDÍ podidésc *tranz*. 1) (*despre plâns*, *râs*, *somn*, etc.) A cuprinde în chip năvalnic; a năpădi. 2) (*despre lacrimi*, *sânge*) A umple brusc, începând să curgă cu putere.

PÓDIUM ~uri *n*. 1) *sport* Platformă mică cu trepte, pe care urcă învingătorii unei probe sportive. 2) Estradă demontabilă, instalată într-o sală sau la aer liber, pe care se ţine o conferinţă sau se prezintă un spectacol.

PODGÓRI//E ~i *f*. 1) *geomorf.* Regiune, de obicei deluroasă, cultivată cu mari plantaţii de viţă de vie; regiune viticolă. 2) *înv*. Regiune de la poalele unui munte.

POETÁR//D ~zi *m*. *peior*. *v*. **POETASTRU**.

POETÁ//STRU ~şri *m*. *peior*. Poet lipsit de talent.

A POETIZÁ poetizéz *tranz*. (*fapte*, *idei* etc.) A prezenta într-un aspect poetic; a înfrumuseţa.

POÉTIC ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* 1) Care ţine de poezie; caracteristic poeziei. 2) Care ţine de poeţi; propriu poeţilor; de poet. **Fire ~ă**. 3) Care conţine caracter de poezie; cu un conţinut de poezie. **Peisaj ~**.

POÉTICĂ *f*. 1) Ramură a teoriei literaturii care se ocupă de studiul creaţiei poetice. 2) Tratat de poezie. **~a lui Boileau**. 3) Teorie generală despre esenţa şi istoria poeziei.

POFÍDĂ *f*.: ♦ **În ~a cuiva** (*său* **a ceva**), în ciuda cuiva (sau a ceva).

POG//ÁCE ~ăci *f*. *pop., reg. gastronom.* 1) Turtă de mălai coaptă în cuptor. 2) Azimă din făină de grâu.

POG//ÓN ~oáne *n*. 1) *înv.* Unitate de măsură pentru suprafeţe de teren agricol, egală aproximativ cu jumătate de hectar. 2) Lot de pământ de această mărime.

POI//ÁNĂ ~éni *f*. Teren fără copaci (acoperit cu iarbă şi flori) dintr-o pădure; luminiş; colnic.

A POLEÍ poleiésc *tranz*. 1) *teh.* (*obiecte sau piese de metal*) O acoperi cu un strat subţire de metal inoxidabil (în scop protector sau decorativ); a sufla; a spoi. ~ **cu argint**. 2) *fig*. (*despre lumină sau surse de lumină*) A învălui într-o lumină strălucitoare; a face să strălucească (ca poleiul). 3) *fig*. (*stări de lucruri*, *situaţii* etc.) A prezenta într-o lumină mai favorabilă decât este în realitate; a înfrumuseţa; a şlefui.

POLÉMIC ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* 1) Care ţine de polemică; referitor la polemică. **Articol ~.** 2) Care are caracter de polemică; cu caracter de polemică. **Dezbatere ~ă.**

POLÉMIC//Ă ~i *f*. Discuţie în contradictoriu. ~ **literară**. ~ **ştiinţifică**. ~ **politică**.

POLIÁNDR//Ă ~e *f*. *şi substantival* 1) *bot.* (*despre plante*) Care are mai multe stamine; cu mai multe stamine. 2) (*despre femei*) Care are mai mulţi soţi; cu mai mulţi soţi.

POLIANDRÍE *f*. *arh.* (*mai ales în perioada matriarhatului*) Formă de căsătorie în care o femeie are concomitent mai mulţi soţi.

POLICÁNDR//U ~i *n*. Suport cu mai multe braţe pentru lumânări sau becuri electrice, care se atârnă de tavan; lustră; candelabru.

POLICRÓM ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* 1) Care are mai multe culori; decorat în mai multe culori. **Lumini ~e.** 2) *fig.* Care constă din mai multe componente variate, eterogene. **Viaţă ~ă. Societate ~ă.**

POLIÉDR//U ~e *n. geom.* Corp geometric cu mai multe feţe poligonale.

POLIGÁM ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* 1) (*despre plante*) Care are flori masculine şi feminine; cu flori hermafrodite şi unisexuate. 2) *şi substantival* (*despre persoane*) Cre este căsătorit în acelaşi timp cu mai multe persoane de sex opus.

POLIGAMÍE *f.* 1) Căsătorie poligamă. 2) (*la plante*) Caracter poligam.

POLIGLÓ//T ~tă (**~ţi**, **~te**) *adj.* 1) *şi substantival* (*despre persoane*) Care vorbeşte mai multe limbi; cunoscător al mai multor limbi. 2) (*despre scrieri*, *opere* etc.) Care este scris în mai multe limbi; cu corespondenţe în mai multe limbi. **Dicţionar ~.**

POLISEMÁNTIC ~ă (**~i**, **~e**) *adj. lingv., lexicol.* (*despre cuvinte*, *expresii*) Care are mai multe sensuri; cu sensuri multiple.

POLISEMANTÍSM *n. lingv., lexicol. v.* **POLISEMIE**.

POLISEMÍE *f. lingv., lexicol.* 1) Caracter polisemantic. 2) Fenomen de limbă care constă în posibilitatea unităţilor denominative de a avea mai multe sensuri.

POLITÉHNIC ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* Care ţine de diferite domenii tehnice sau de diferite ştiinţe tehnice; propriu acestor domenii sau ştiinţe.

POLITÉŢ//E ~i *f.* 1) Comportament politicos; atitudine amabilă; amabilitate. 2) Vorbă sau gest care exprimă un astfel de comportament.

POLITICI//ÁN ~éni *m.* 1) Om politic. 2) *peior.* Persoană care activează în politică, urmărind interese personale; afacerist politic.

POLITICIANÍSM *n. peior.* Atitudine de politician.

POLITIC//ÓS ~oásă (**~óşi**, **~oáse**) *adj.* Care manifestă bun simţ şi serviabilitate; conform regulilor bunei cuviinţe; amabil; gentil.

PÓLIŢ//Ă I ~e *f.* 1) Suport de scândură aşezat în poziţie orizontală pe un perete sau într-un dulap, pe care se ţin diferite obiecte. 2) Mobilier prevăzut cu astfel de suporturi.

PÓLIŢ//Ă II ~e *f.* 1) *fin.* Act financiar în baza căruia debitorul este obligat, la ordinul creditorului, să plătească beneficiarului o sumă de bani la un anumit termen; trată. ♦ **A plăti cuiva ~a,** se răzbuna pe cineva. 2) *societ.*: ♦ **~ă de asigurare,** document prin care se confirmă încheierea unui contract de asigurare.

POLIVALÉN//T ~tă (**~ţi**, **~te**) *adj.* 1) *chim.* (*despre elemente chimice sau radicali*) Care are mai multe valenţe; cu valenţe multiple. 2) *fig.* Care are valori multiple; cu mai multe valori. **Expresie ~tă.**

POLTRÓN ~ă (**~i**, **~e**) *adj. şi substantival* (*despre persoane*) Care este lipsit de curaj şi de demnitate; fără curaj şi demnitate.

A POLU//Á ~éz *tranz.* (*medii înconjurătoare, ape, aer* etc.) A face să devină nociv (din cauza unor reziduuri, deşeuri, gazelor de eşapament etc.); a vicia.

A SE POLU//Á se ~ează *intranz.* (*despre medii înconjurătoare, ape, aer* etc.) A deveni nociv (din cauza unor reziduuri, deşeuri, gazelor de eşapament etc.); a se vicia.

POLUÁRE *f.* Acţiunea de a (se) polua şi rezultatul ei; viciere. **Poluarea sonoră este foarte nocivă pentru organism. Poluare chimică**.

POLUÁN//T ~tă (**~ţi**, **~te**) *adj.* Care poluează; capabil să polueze. **Factor ~. Sunete ~e.**

POLUÁ//T ~tă (**~ţi**, **~te**) *adj.* Care a fost supus poluării; viciat. **Aer ~t. Mediu ~t.**

A POMĂZUÍ pomăzuiésc *tranz. arh., ist.* (*domnitori*, *regi*) A pune pe tron, ungând cu mir; a

mirui.

POMÉT I ~uri *n*. 1) Teren pe care cresc pomi fructiferi; livadă. 2) Mulţime de pomi fructiferi.

POMÉT II ~uri *n*. Mulţime de diferite fructe; cantitate mare de poame.

POMÉŢI *m*. *pl*.: ♦ **Pomeţii obrajilor**, proeminenţele osoase ale obrajilor; umerii obrajilor.

A POMPÁ pompéz *tranz*. (*lichide sau gaze*) 1) A trage (înăuntru) cu ajutorul unei pompe; a aspira. 2) A împinge cu ajutorul unei pompe; a refula.

PÓMP//Ă I ~e *f*. *teh*. Maşină mecanică sau manuală pentru pomparea unui fluid.

PÓMP//Ă II ~e *f*. 1) Paradă plină de fast într-o ceremonie. 2) Frumuseţe plină de strălucire; splendoare; fast.

POMP//ÓS ~oásă (**~óşi**, **~oáse**) *adj. şi adverbial* 1) Care se caracterizează prin pompă deosebită; plin de pompă; luxos; fastuos. 2) (*despre stil*, *vorbire*) Care conţine o solemnitate ridiculă; plin de emfază; umflat; bombastic; emfatic.

PONDERÁBIL ~ă (**~i**, **~e**) *adj*. 1) Care posedă pondere; în stare să fie cântărit; cu greutate. **Om ~.** 2) *fig*. Care are valoare şi importanţă (mare). **Argument ~.**

PONDERÁL ~ă (**~i**, **~e**) *adj*. Cate ţine de pondere; propriu ponderii.

PÓNDER//E ~i *f*. 1) Forţă cu care un corp apasă asupra unei suprafeţe; greutate. 2) *fig*. Importanţă recunoscută într-un anumit domeniu; prestigiu; autoritate.

PON//ÓR ~oáre *n*. *pop., reg.* Coastă abruptă rezultată din surpări sau prăbuşiri de teren.

PONORÂ//T ~tă (**~ţi**, **~te**) *adj. pop., reg.* (*despre terenuri*) Care are multe ponoare; cu multe ponoare; surpat.

PON//ÓS ~oáse *n*. *pop*. *reg*. 1) Consecinţă neplăcută. **A trage ~oasele**. 2) Imputaţie falsă prin care se discreditează o persoană; defăimare; bârfeală; calomnie.

PONT pónturi *n*. *rar* Aluzie răutăcioasă; vorbă înţepătoare; împunsătură.

A PONTÁ I pontéz *tranz*. 1) (*muncitorii*, *slujbaşii unei întreprinderi*, *ai unei instituţii* etc.) A trece în listele de prezenţă la locul de muncă. 2) (*timpul de muncă*, *volumul muncii prestate*) A fixa într-un registru special (în vederea retribuţiei).

A PONTÁ II pontéz 1. *intranz*. A participa la jocurile de hazard, mizând. **2**. *tranz*. (*sume de bani*) A pune în joc drept miză; a miza.

A PONTÁ III ponteáză *intranz*. (*despre ogari*, *câini de vânătoare* etc.) A se opri (brusc) locului, adulmecând vânatul.

PÓNTIC ~ă (**~i**, **~e**) *adj. arh.* Care ţine de Marea Neagră (numită în antichitate Pontul Euxin); din regiunea Mării Negre; caracteristic pentru Marea Neagră.

PONT//ÓN ~oáne *n*. 1) Pod plutitor improvizat, format dintr-o platformă de scânduri susţinută de bărci sau de alte vase legate între ele. 2) Ambarcaţie care susţine platforma unui astfel de pod. 3) Platformă construită pe o ambarcaţie şi destinată acostării navelor. 4) Vas fără motor şi fără punte, care fiind remorcat, serveşte la transportul mărfurilor.

POPÍC ~e *n*. 1) *la pl*. (*în jocurile de societate*) Joc distractiv cu nouă piese cilindrice de lemn, aşezate vertical, care constă în doborârea lor cu ajutorul unei bile de lemn, aruncată pe un jgheab. 2) *la sing*. Piesă cilindrică de lemn folosită în acest joc.

POPICÁR ~i *m*. Jucător de popice.

POP//ÓR ~oáre *n*. 1) *sociol*. Comunitate de oameni care locuiesc pe acelaşi teritoriu, vorbesc aceeaşi limbă şi au aceleaşi tradiţii culturale. 2) Ansamblu de persoane care locuieşte pe un anumit teritoriu. 3) Totalitate de oameni de o anumită naţionalitate; neam; seminţie. 4) *pop*. Mulţime de

oameni; lume.

POPORÁL ~ă (**~i**, **~e**) *adj. pop., înv. v.* **POPULAR**.

POPORÁN I ~ă (**~i**, **~e**) *adj. pop., înv. v.* **POPULAR**.

POPORÁN II ~i *m. înv. rel.* Persoană credincioasă care făcea parte dintr-o parohie.

A POPULÁ populéz *tranz.* (*teritorii*) A ocupa, stabilindu-se cu traiul.

POPULÁR ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* 1) Care ţine de popor; propriu poporului. **Mişcare ~ă**. 2) Care provine din popor; creat de popor. **Cântec ~**. **Armată ~**. 3) Care este făcut pentru necesităţile poporului. 4) Care se bucură de simpatia poporului; iubit de popor. **Melodie ~**. 5) (*despre persoane*) Care se bucură de aprecierea poporului; cunoscut de popor. **Personalitate ~ă**.

POPULARITÁTE *f.* 1) Caracter popular. 2) Apreciere populară înaltă pentru calităţi deosebite; reputaţie; renume; faimă. **A se bucura de popularitate.**

A POPULARIZÁ popularizéz *tranz.* (*idei*, *publicaţii*, *personalităţi* etc.) A face să devină popular, cunoscut unui cerc mai larg de persoane; a face să capete popularitate; a vulgariza.

POPULÁŢI//E ~i *f.* 1) Totalitate de persoane care locuiesc pe un anumit teritoriu. 2) *biol.* Totalitate de reprezentanţi ai unei specii de plante sau de animale dintr-o anumită regiune geografică.

PORNOGRÁF ~i *m.* Autor de scrieri sau desene pornografice.

PORNOGRÁFIC ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* Care ţine de pornografie; cu conţinut de pornografie.

PORNOGRAFÍE *f.* 1) Interpretare obscenă şi imorală a problemelor legate de sex. 2) Lucrare pretins artistică (scriere, desen, fotografie etc.) care prezintă scene obscene, destinate a fi comunicate publicului. 3) *fig., fam., depr.* Faptă sau vorbă obscenă.

POR//ÓS ~oásă (**~óşi**, **~oáse**) *adj.* 1) (*despre corpuri solide*) Care conţine mulţi pori; cu pori mulţi. 2) (*despre sol*) Care este bine afânat; înfoiat.

PORTÁBIL ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* Care poate fi uşor purtat sau transportat; în stare să fie purtat sau transportat; portativ. **Telefon ~.**

PORTÁL ~uri *n.* 1) *arhit.* Intrare principală monumentală, bogat ornamentată într-un edificiu. 2) *tehn. inform.* Site web care oferă o multitudine de servicii şi informaţii (e-mail, forum, motor de căutare, ştiri etc).

PORTATÍV I ~e *n. muz.* Sistem de cinci linii paralele, egal distanţate între ele, pe care şi între care se scriu notele muzicale.

PORTATÍV II ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* Care poate fi uşor purtat sau transportat; în stare să fie purtat sau transportat; portabil.

PORTĂRÉ//L ~i *m.* 1) *arh., ist.* Slujbaş la curtea domnească subordonat portarului. 2) *jur., înv.* Funcţionar care execută sentinţele judecătoreşti; executor judiciar.

PORTDRAPÉL I ~i *n.* 1) Persoană care poartă un drapel; stegar. 2) *fig.* Persoană activă şi recunoscută ca fiind în fruntea unui curent sau a unei mişcări sociale, politice etc.

PORTDRAPÉL II ~e *n.* Toc de piele, prins de o curea, în care se fixează coada drapelului pentru a-l purta mai uşor.

PORTIÉR//Ă ~e *f.* Uşă cu geam la un vehicul.

PORTMONÉ//U ~e *n.* Pungă de piele sau de alt material, în care se poartă banii de buzunar.

PORTOFÉL ~e *n.* Obiect de buzunar confecţionat din piele sau din alt material, în formă de copertă cu mai multe despărţituri interioare, în care se poartă bani (de hârtie) şi acte.

PORTOFÓLI//U ~i *n.* 1) Funcţie de şef; post de conducere. **Ministru fără ~.** 2) *înv. v.*

PORTOFEL.

A PORTRETIZÁ portretizéz *tranz*. (*persoane*) A prezenta în formă de portret (prin mijloace artistice).

PORTUÁR ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* Care ţine de port; caracteristic portului; de port. **Echipament ~.**

A POSEDÁ poséd *tranz*. 1) (*bunuri materiale*) A deţine în calitate de proprietar; a avea în stăpânirea sa; a stăpâni. 2) (*domenii de activitate teoretică sau practică*) A cunoaşte bine, a stăpâni. ~ **materia**. **Acest medic ~ă o bogată experienţă**.

POSÍBIL ~ă (**~i**, **~e**) *adj. şi substantival* Care poate avea loc; cu putinţă. **Întâlnire ~ă.**

POSIBILIT//ÁTE ~ăţi *f.* 1) Caracter posibil. 2) Lucru posibil. **E o ~e ce nu poate fi exclusă.** 3) Mijloc posibil. **Am mai mult ~ăţi de a acţiona. ♦ A avea ~ăţi materiale,** a avea mijloace materiale substanţiale.

A POSPĂÍ pospăiésc *tranz. pop., reg.* 1) (*obiecte*) A acoperi cu un strat subţire. 2) *fig.* A realiza în grabă, fără a depune toată străduinţa; a face de ochii lumii.

A SE POSPĂÍ mă pospăiésc *intranz. pop., reg.* (*despre persoane*) 1) A ajunge la o situaţie materială relativ bună; a se chivernisi; a se înţoli. 2) A-şi potoli foamea cu te miri ce.

POSPOLÍ//T ~tă (**~ţi**, **~te**) *adj. înv. ist.* Care consta din nobili polonezi; alcătuit din nobili polonezi.

A POSTÁ postéz *tranz*. 1) (*persoane, obiecte*) A face să se posteze. **L-am postat în faţa uşii.** 2) *tehn. inform.* (*imagini, texte, imprimări audio şi video etc.*) A plasa pe un site; a publica pe internet.

A SE POSTÁ mă postéz *intranz*. (*despre persoane*) A ocupa o poziţie (ca de supraveghetor).

POSTAMÉNT ~e *n. constr., teh.* Suport de piatră, de metal sau de lemn, servind ca bază de susţinere sau de fixare pentru un monument, o maşină sau un aparat.

POSTÁ//RE ~ări *f. tehn. inform.* 1) Acţiunea de a posta şi rezultatul ei. 2) Imagine, text, document etc. plasate pe un site sau pe o reţea socială din internet; post.

POSTBÉLIC ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* Care ţine de perioada de după război; din perioada de după război.

POSTÉLNIC ~i *m. arh., ist.* 1) (*în Moldova medievală*) Boier de divan care avea în grija sa odaia de dormit a domnului şi audienţele de la curte. 2) (*în sec. XVIII*) Boier de divan care se ocupa de afacerile externe ale ţării,

POSTERI//ÓR ~oáră (**~óri**, **~oáre**) *adj.* 1) Care se petrece mai târziu în succesiune temporală. **Eveniment ~.** 2) Care se află în partea de dinapoi; aşezat în partea dindărăt. **Partea ~ă a corpului.** 3) *fonet.* (*despre sunete vocale*) Care se articulează în partea de dinapoi a cavităţii bucale; pronunţat în partea din urmă a cavităţii bucale. **Vocală ~ă.**

POSTERITÁTE *f.* 1) *înv*. Succesiune de persoane cu descendenţă comună. 2) Succesiune de generaţii viitoare. **Posteritatea ne va aprecia.**

POSTMERIDI//ÁN ~ánă (**~áni**, **~éne**) *adj.* Care are loc după amiază; din a doua jumătate a zilei. **E ora 6 ~.**

POST-MÓRTEM *adv. şi adjectival* După moarte; după încetarea din viaţă. **Titlu post-mortem.**

POSTPÚ//S ~să (**~şi**, **~se**) *adj. lingv.* (*despre unele părţi de vorbire*) Care se pune după cuvântul determinat; plasat după cuvântul determinat. **Articol ~.**

POSTTÓNIC ~ă (**~i**, **~e**) *adj. lingv., fonet.* (*despre sunete şi silabe*) Care urmează după o silabă sau după o vocală accentuată; situat după o silabă sau după o vocală accentuată.

POSTULÁN//T ~ţi *m*. Persoană care caută un post.

POSTULÁT ~e *n*. Teză teoretică generală, care este recunoscută ca justă fără demonstraţie.

POSTÚM ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* 1) (*despre opere literare*,

ştiinţifice etc.) Care a văzut lumina zilei după moartea autorului; publicat după moartea autorului. 2) (*despre distincţii*) Care se conferă după moarte; acordat după moarte. 3) *jur*. (*despre copii*) Care a apărut pe lume după moartea tatei; născut după moartea tatei.

POŞÉT//Ă ~e *f*. Geantă mică în care femeile poartă acte, bani şi accesorii de toaletă.

POŞTALI//ÓN I ~oáne *f. arh.* Trăsură de poştă.

POŞTALIÓN II ~i *m*. *arh.* Cal de poştă.

POŞTALIÓN III ~i *m*. *arh.* Surugiu de poştalion.

POT//ÁIE ~ăi *f*. 1) *pop., fam.* Câine jigărit; javră; cotarlă; jigodie. 2) *fig*. *fam., depr*. Persoană fără caracter.

POTÉNŢ//Ă ~e *f*. *rar* 1) Posibilitate de realizare. 2) Forţă fizică; putere; tărie; vigoare.

POTL//ÓG ~oáge *n*. Petic de piele cu care se cârpeşte încălţămintea.

POTLOGÁR ~i *m*. 1) *fam., depr.* Persoană necinstită, care înşeală pe alţii (profitând de naivitatea sau încrederea lor); şarlatan. 2) *înv*. Cizmar care punea potloage la încălţăminte.

POTPURÍU ~ri *n*. 1) Piesă de muzică uşoară, mai ales instrumentală, constând din fragmente împrumutate din diverse surse. 2) *fig.* Amestec de lucruri eterogene.

POTRICÁL//Ă ~e *f*. *reg., înv.* 1) Unealtă de metal cu vârf ascuţit cu care se fac găuri în obiecte de piele (curele, opinci etc.) sau în urechile vitelor (ca semn). 2) Gaură făcută cu această unealtă.

POTR//ÓC ~oáce *n*. *reg.* 1) *la pl*. Măruntaie de pasăre. 2) Ciorbă acrişoară făcută din măruntaie de pasăre. 3) Mâncare foarte sărată. 4) Vin foarte acru.

A POZÁ pozéz 1. *intranz*. (*despre persoane*) 1) A lua o anumită poză (pentru a servi drept model unui pictor, unui sculptor sau pentru a fi fotografiat). 2) *fig.* A lua o atitudine afectată (pentru a produce impresie). **2**. *tranz*. (*imagini de fiinţe*, *obiecte*, *locuri* etc.) A fixa pe o placă sau pe o hârtie fotografică (cu ajutorul unui aparat special); a fotografia.

POZÍŢI//E ~i *f*. 1) Loc ocupat de cineva sau de ceva. 2) Mod de aşezare sau de situare în spaţiu. **~e orizontală**. 3) Situaţie dictată de circumstanţe. **~e critică.** 4) Situaţie socială; rang. **~ de director**. 5) Punct de vedere particular; părere; judecată, opinie. **~a ta nu e clară.** 6) *milit*. Loc pe care sunt situate trupele pe front sau vasele de război pe mare. **~e de luptă**. **~e defensivă**.

PRÁCTIC ~ă (**~i**, **~e**) *adj*. 1) Care ţine de practică; caracteristic practicii. **Aplicaţii ~e.** 2) Care poate fi folosit sau mânuit cu uşurinţă; bine adaptat necesităţilor cotidiene; comod. **Instrument ~**. 3) Care aduce profit; cu valoare reală. **Consideraţii ~e**. 4) (*despre persoane şi manifestările lor*) Care posedă capacitatea de a se orienta în viaţa de toate zilele; cu simţul realităţii dezvoltat. **Om ~**. **Spirit ~**. **Inteligenţă ~ă**.

A PRACTICÁ práctic *tranz*. 1) (*o meserie*, *un lucru* etc.) A exercita în mod sistematic; a profesa. **~ medicina**. **~ un mod de viaţă sănătos**. 2) A pune în aplicare; a folosi; a întrebuinţa; a utiliza; a uzita. **~ o metodă de cercetare**.

PRACTICÁBIL ~ă (**~i**, **~e**) *adj*. 1) Care poate fi practicat; în stare să fie aplicat în practică. **Sport ~.** 2) (*despre drumuri*, *locuri*) Care poate fi traversat fără pericole; în stare bună.

PRÁCTIC//Ă ~i *f*. 1) Activitate volitivă care vizează un rezultat concret; acţiune de transformare a lumii materiale în procesul de producţie. 2) Mod concret de exercitare a unei activităţi. **~a vieţii**. 3) Ansamblu de metode şi procedee aplicate în anumite condiţii concrete. 4) Ansamblu de deprinderi concrete, dobândite în procesul exercitării unei profesii sau specialităţi; experienţă. 5) Proces de aplicare şi de verificare într-un

domeniu concret de activitate a cunoştinţelor teoretice acumulate prin studiu.

PRACTICI//ÁN ~éni *m*. *şi adjectival* Persoană care cunoaşte latura practică a profesiei sale. **Medic ~.**

PRACTICÍSM *n*. 1) Tendinţă caracterizată prin preocuparea exclusivă de probleme practice. 2) Spirit sau simţ practic.

PRAGMÁTIC ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* 1) Care ţine de pragmatism; propriu pragmatismului. 2) *şi substantival* Care apreciază realitatea pornind de la valoarea practică a acesteia; fondat pe utilitatea practică a realităţii. **Spirit ~.** 3) *peior.* (*despre oameni*) Care acţionează (sau judecă) în funcţie de conjunctură sau de utilitatea nemijlocită, în dauna obiectivităţii.

PRAGMÁTICĂ *f*. 1) Compartiment al semiologiei care studiază valoarea semnelor verbale în funcţie de atitudinea subiectului vorbitor. 2) *lingv.* Disciplină care se ocupă cu studiul limbii privită nu ca sistem de semne, ci ca acţiune şi interacţiune comunicativă. 3) *tehn. inform.* Ansamblul de relaţii dintre caractere sau grupe de caractere şi semnificaţia atribuită acestora în contextul în care sunt utilizate.

PRAGMATÍSM *n*. 1) *filoz.* Curent filozofic care susţine că unicul criteriu al adevărului este utilitatea practică a realităţii obiective. 2) *prin ext.* Atitudine a unei persoane care pune preţ numai pe utilitatea practică.

PRAGMATÍ//ST I ~stă (**~şti**, **~ste**) *adj. v.* **PRAGMATIC**.

PRAGMATÍ//ST II ~şti *m*. 1) Adept al pragmatismului. 2) Persoană pragmatică; utilitarist.

PRAMÁTI//E ~i *f*. *fam., peior.* Persoană josnică şi amorală.

PRÁPUR I ~e *n*. 1) *arh., ist.* (*în epoca medievală*) Steag militar care era purtat de ostaşi în vârful lăncii. 2) *rel.* Steag bisericesc, purtat la anumite solemnităţi sau procesiuni religioase.

PRÁPUR II ~i *m*. *pop., reg.* Membrană care acoperă organele din cavitatea abdominală; peritoneu.

PRÁVIL//Ă ~e *f*. *înv*. 1) Regulă imperativă adoptată de organul legislativ al unei ţări şi apărată de puterea de stat; lege. 2) Carte care conţine astfel de reguli imperative. 3) *rar* Normă tradiţională a unei colectivităţi, legată de un ceremonial şi transmisă din generaţie în generaţie; datină; obicei; rânduială.

PRAVOSLÁVNIC ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* 1) *rel.* Care ţine de biserica creştină răsăriteană; propriu bisericii creştine răsăritene; ortodox. 2) *şi substantival* Care se conformează practicilor religioase ale bisericii creştine răsăritene; susţinător al bisericii creştine răsăritene. 3) *fig*. Care manifestă smerenie; plin de cucernicie; smerit; cucernic; evlavios.

PRAVOSLAVNICÍE *f*. *înv*. *rel.* Religie pravoslavnică; ortodoxie.

PRÀSLEA *m*. *fam*. 1) (Apelativ sau epitet pentru un) copil născut ultimul într-o familie; mezin. 2) Copil mic; prichindel.

PREÁJMĂ *f*. Loc în apropiere; împrejurime; vecinătate.

PREALÁBIL ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* Care se realizează înaintea unei acţiuni; care precedă o acţiune; făcut înainte de realizarea unei acţiuni; preliminar. ♦ **În ~,** dinainte; din timp.

PREÁMBUL ~uri *n*. 1) Parte introductivă (a unui discurs, a unei lucrări sau a unui document). 2) *fig*. Moment care precedă o acţiune.

PRECÁR ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* 1) (*despre stări de lucruri*, *situaţii* etc.) Care depinde de anumite condiţii nesigure; lipsit de siguranţă; incert. 2) (*despre construcţii*) Care denotă lipsă de trăinicie; lipsit de rezistenţă; şubred. 3) *fig*. Care vădeşte lipsă

de valoare; lipsit de valoare. **Judecată ~ă.**

PRECÁU//T ~tă (~ţi, ~te) *adj.* (*despre persoane*) Care acţionează luând toate măsurile de protecţie; în stare să prevadă eventualele pericole; prevăzător; prudent; circumspect.

PRECAÚŢI//E ~i *f.* 1) Comportament precaut. 2) Atitudine precaută; prudenţă; circumspecţie; previziune.

A PRECEDÁ precéd *tranz.* (*procese*, *lucruri* etc.) A anticipa într-o succesiune (în timp sau/şi în spaţiu).

PRECEDÉN//T I ~tă (~ţi, ~te) *adj.* Care precede (în spaţiu sau în timp); dinainte; antecedent; anterior; premergător. **Anul ~. Elevul ~.**

PRECEDÉNT II ~e *n.* Fapt produs în trecut şi luat drept exemplu sau justificare pentru faptele ulterioare similare. ♦ **Fără ~**, aşa cum nu s-a mai văzut; nemaipomenit; nemaivăzut.

PRECÉPT ~e *n.* 1) Formulă care exprimă o modalitate de comportare; principiu călăuzitor; linie de conduită; regulă. **~e morale.** 2) Propunere argumentată; sfat; recomandare.

A PRECIPITÁ precípit *tranz.* 1) A face să se precipite; a grăbi; a zori; a accelera. **A precipita evenimentele.** 2) A înfăptui cu prea multă grabă. ~ **afacerile**.

A SE PRECIPITÁ mă precípit *intranz.* 1) (*despre persoane*) A acţiona (cu prea) multă grabă; a se repezi. 2) (*despre evenimente*, *acţiuni* etc.) A se desfăşura mai repede ca de obicei; a căpăta un ritm accelerat de desfăşurare. 3) (*despre particulele unor substanţe solide*) A se separa dintr-o soluţie, aşezându-se la fund; a forma un precipitat; a se depune; a se aşeza; a se sedimenta.

PRECÍ//S ~să (~şi, ~se) *adj.* 1) (*despre gânduri*, *idei*, *enunţuri*) Care este exprimat clar; lipsit de confuzii. 2) Care corespunde totalmente adevărului; în totală conformitate cu realitatea; exact. **Informaţie ~să**. 3) (*despre instrumente de măsurat*) Care funcţionează cu exactitate; la limită de exactitate. **Un cântar ~.**

PRECÓC//E ~e (~i, ~e) *adj.* 1) (*despre organisme vegetale*) Care se dezvoltă sau se coace înainte de timpul obişnuit; caracterizat prin dezvoltare sau coacere înainte de momentul normal. 2) (*despre organisme animale*) Care se dezvoltă foarte repede; caracterizat prin creştere foarte rapidă.

A PRECONIZÁ preconizéz *tranz.* l) (*idei*, *teze*, *doctrine* etc.) A aduce la cunoştinţă publică; a pune în circulaţie; a emite; a înainta; a lansa. 2) *fig.* A recomanda (sau a dori) în mod insistent. **Preconizez să plec mai devreme.**

A PRECUPEŢÍ precupeţésc 1. *tranz.* 1) (*zarzavaturi*, *produse alimentare*, *pasări* etc.) A cumpăra (de la unii) mai ieftin şi a vinde (altora) mai scump. 2) *fig.* (*în construcţii negative*) (*eforturi*, *viaţă*, *sănătate* etc.) A nu cruţa în semn de maximă participare (la ceva). **2.** *intranz.* A practica ocupaţia de precupeţ; a fi precupeţ.

PRECURSÓR ~i *m.* Persoană care, prin activitatea sa, creează condiţiile necesare pentru dezvoltarea ulterioară a unei activităţi mai ample; înaintaş.

PRECUVÂNT//ÁRE ~ări *f. înv.* Comentariu plasat la începutul unei cărţi; cuvânt înainte; cuvânt introductiv; preambul; prolog; prefaţă.

A PREDÁ predáu *tranz.* 1) (*obiecte sau*, *mai rar*, *persoane*) A da în mână; a înmâna; a remite. 2) (*lecţii*, *materii de studiu*) A expune oral în faţa auditoriului (într-o instituţie de învăţământ) cu scop instructiv; a ţine.

A SE PREDÁ mă predáu *intranz.* A se lăsa învins.

PREDECESÓR ~i *m.* 1) Persoană care a precedat pe cineva într-un domeniu de activitate; premergător; înaintaş; antecesor. 2) *mai ales la pl.* Persoană care a precedat generaţia actuală; înaintaş; strămoş.

A PREDESTINÁ predestinéz *tranz.* (*în superstiţii şi în creaţia folclorică*) A supune unor acţiuni viitoare, prestabilind mersul lucrurilor; a sorti; a soroci; a ursi; a hărăzi.

A PREDICÁ prédic 1. *intranz. rel.* A rosti o predică; a propovădui. ♦ ~ **în deşert** (*sau* **în pustiu**), *fig.* a vorbi în zadar. **2**. *tranz. fig.* (*idei, concepţii, învăţături* etc.) A propaga cu insistenţă.

PREDICÁT ~e *n. lingv., gram.* Parte principală a propoziţiei care atribuie subiectului o acţiune, o stare sau o însuşire.

PREDICATÓR ~i *m. rel.* 1) Persoană care predică; propovăduitor. 2) Conducător al unei comunităţi religioase creştine.

PREDILÉC//T ~tă (**~ţi**, **~te**) *adj.* Care produce o plăcere deosebită; cu proprietate de preferinţă; preferat; favorit. **Elev ~. Materie de studiu ~ă.**

PREDILÉCŢI//E ~i *f.* Preferinţă deosebită. **A avea o ~e pentru cineva sau ceva.**

PREDISPOZÍŢI//E I *f.* 1) Dispoziţie naturală; atracţie înnăscută spre o anumită activitate; înclinaţie; aplecare; vocaţie. 2) Stare de sensibilitate a organismului care permite să contracteze anumite boli.

A PREDOMINÁ predómin *intranz.* A ocupa o poziţie dominantă (prin cantitate, forţă, valoare, greutate, importanţă etc.); a avea superioritate numerică sau valorică; a precumpăni; a prepondera; a prevala.

PREFABRICÁT I ~e *n.* 1) *gastronom.* Produs industrial aflat într-o fază intermediară de prelucrare. 2) *constr.* Element de construcţie fabricat în prealabil într-o întreprindere pentru a fi montat şi asamblat cu alte elemente pe şantier.

PREFABRICÁ//T II ~tă (**~ţi**, **~te**) *adj.* Care serveşte la fabricarea unui produs industrial finit.

PREF//ÁŢĂ ~éţe *f.* Comentariu plasat la începutul unei cărţi; cuvânt înainte; cuvânt introductiv; prolog.

A PREFERÁ prefér *tranz.* 1) (*despre persoane*) A considera ca fiind mai acceptabil (în raport cu altceva sau cu altcineva). 2) A necesita în calitate de mediu sau de condiţii propice existenţei şi dezvoltării. **Ciupercile ~ă terenurile umede**. ♦ **De preferat,** de dorit; preferabil.

PREFERÍNŢ//Ă ~e *f.* Avantaj prin care este preferată o fiinţă, un lucru sau o situaţie în raport cu altele; precădere.

PREFEUDÁL ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* Care precedă feudalismul; anterior feudalismului. **Epoca ~ă**

PREFÍX ~e *n. lingv., morf.* Afix care se ataşează înaintea radicalului sau a temei pentru a forma un derivat.

PRÉGET ~e *n. pop.* Lipsă de activitate; inactivitate. ♦ **Fără ~,** neîntrerupt; fără încetare.

PREGNÁN//T ~tă (**~ţi**, **~te**) *adj.* Care este extrem de vizibil; care se impune prin evidenţă; cu caracter implicit. **Trăsătură ~ă.**

PREGNÁNŢ//Ă ~e *f.* Caracter pregnant.

PREIMPERIALÍ//ST ~stă (**~şti**, **~ste**) *adj.* Care precedă imperialismul; anterior imperialismului.

PREISTÓRIC ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* 1) Care ţine de preistorie; caracteristic preistoriei. **Epocă ~ă.** 2) *fig. peior.* Care este foarte vechi; de mare vechime; ieşit din uz; demodat. **Haină ~ă.**

PREISTÓRIE *f.* Epocă din istoria umanităţii, de la apariţia omului până la apariţia primelor izvoare scrise.

A PREÎNTÂMPINÁ preîntấmpin *tranz.* 1) (*persoane*) A atenţiona din timp asupra consecinţelor posibile ale unei acţiuni; a preveni. 2) (*fenomene, acţiuni* etc.) A face să nu se producă, recurgând la măsuri preventive de precauţie; a preveni.

PREJUDEC//ÁTĂ ~ăţi *f.* Opinie preconcepută, de cele mai multe ori eronată şi defavorabilă, impusă

de mediu sau de educaţie; prejudiciu.

A PREJUDICIÁ prejudiciéz *tranz.* (*persoane*) A face să suporte un prejudiciu.

PREJUDÍCI//U ~i *n.* 1) Pierdere materială sau morală provocată cuiva; daună; pagubă. 2) Opinie preconceputǎ, de cele mai multe ori eronată şi defavorabilă, impusă de mediu sau de educaţie; prejudecată.

PRELÉGER//E ~i *f.* 1) Lecţie făcând parte dintr-un curs universitar. 2) Conferinţă publică.

PRELIMINÁR ~ă (**~i**, **~e**) 1. *adj.* Care precedă pregătind un alt lucru considerat ca fiind mai important. **2.** *s.n. la pl. v.* **PRELIMINARIU**

PRELIMINÁRI//U ~i *n.* *mai ales la pl.* Ansamblu de operaţii preliminare; preparative.

A PRELUÁ preiáu *tranz.* (*răspunderea*, *funcţii*, *sarcini* etc.) A lua în grija sa; a lua asupra sa; a-şi asuma.

A PRELUDÁ preludéz *intranz.* 1) *muz.* (*despre muzicanţi*, *cântăreţi*) A interpreta drept pregătire începutul unei piese muzicale, încercându-şi vocea sau instrumentul. 2) *fig.* A anticipa printr-o acţiune preliminară.

PRELÚDI//U ~i *n.* 1) *muz.* Succesiune de note cântate de un interpret pentru a lua tonalitatea necesară. 2) Parte introductivă a unei compoziţii muzicale. 3) Piesă instrumentală independentă de formă liberă, de proporţii mici. 4) *fig.* Acţiune care precedă altă acţiune, anunţând începutul ei; acţiune preliminară.

PREMATÚR ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* 1) *şi adverbial* Care se produce înainte de vreme; realizat prea devreme; pretimpuriu. **Naştere ~ă.** 2) *şi substantival* (*despre copii*) Care a văzut lumina zilei înainte de termen; născut înainte de termen.

A PREMEDITÁ premeditéz *tranz.* (*acţiuni reprobabile*) A pune la cale dinainte, cu bună ştiinţă; a precugeta. **A premedita un atac.**

PREMEDITÁ//T ~tă (**~ţi**, **~te**) *adj.* Care este meditat din timp; chibzuit dinainte; precugetat. **Omor ~.**

PREMERGĂT//ÓR I ~oáre (**~óri**, **oáre**) *adj.* (*de obicei, construit cu Dativul*) Care premerge; precedent; anterior. **Eveniment ~ întâlnirii de la vârf.**

PREMERGĂTÓR II ~i *m.* Persoană care a precedat pe cineva într-un domeniu de activitate; predecesor; antecesor; înaintaş.

PREMERGĂT//ÓR III ~oáre *n.* Suport mobil, alcătuit dintr-un scăunel fixat pe un schelet cu roţi, care este folosit pentru a ajuta copiii mici (sau bolnavii în stadiul de recuperare) să-şi păstreze echilibrul, atunci când învaţă să meargă (din nou).

PREMIÉR//Ă ~e *f.* 1) Reprezentaţie primară în faţa publicului. **~a unui spectacol de teatru.** 2) Eveniment care inaugurează o anumită activitate. ♦ **În ~ă,** pentru prima dată.

PREMÍS//Ă ~e *f.* 1) Afirmaţie (sau factor) din care decurge o concluzie; punct de plecare (al unei acţiuni, al unei argumentaţii etc.). 2) *log.* Propoziţie plasată, de regulă, înaintea unui raţionament, din care se deduce o anumită concluzie.

PRÉMI//U ~i *n.* Recompensă materială sau spirituală, acordată pentru succese deosebite sau pentru realizări remarcabile într-un domeniu de activitate.

PREMONOPOLÍ//ST ~stă (**~şti**, **~ste**) *adj.* Care precedă monopolurile; anterior apariţiei şi dezvoltării monopolurilor. **Industria ~ă.**

PRENÚME *n.* Nume individual dat unui om la naştere, prin care se distinge fiecare membru al unei familii; nume de botez; nume mic.

A PREOCUPÁ preocúp *tranz.* 1) (*despre gânduri*, *idei*, *sentimente* etc.) A urmări un timp îndelungat. 2) (*persoane*) A face să se preocupe.

A SE PREOCUPÁ mă preocúp *intranz.* (*despre*

persoane) A se interesa îndeaproape.

PREOPINÉN//T ~ţi *m*. Persoană care îşi exprimă opinia înaintea altei persoane în cadrul unei întruniri, a unei dezbateri; antevorbitor.

A PREPARÁ prepár *tranz*. 1) A face să fie gata de cu vreme; a pregăti; a orândui. 2) *chim*. (*substanţe noi*) A obţine pe cale experimentală. 3) *ed.* A face să capete cunoştinţe sau/şi deprinderi într-un domeniu oarecare; a învăţa; a pregăti; a instrui. 4) *culin.* (*bucate sau băuturi*) A face printr-o operaţie culinară (fierbere, coacere, prăjire etc.); a pregăti; a găti.

PREPARATÍVE *f. pl*. Ansamblu de operaţii preliminare; preliminarii.

PREPEL//EÁC ~éci *m*. *pop., reg.* Par cu crăcane scurte, înfipt în pământ, pe care se pun la ţară oalele ca să se usuce sau de care se atârnă diferite obiecte; olar.

PREPELICÁR ~i *m*. Câine de vânătoare de talie mare, cu urechile lăsate în jos şi cu părul scurt, folosit, mai ales, la vânat de prepeliţe, potârnichi şi alte păsări; brac.

PREPONDERÉN//T ~tă (**~ţi**, **~te**) *adj.* Care preponderează; de importanţă sau valoare superioară; precumpănitor; dominant. **Zonă ~tă. Temperaturi ~te.**

PREPONDERÉNŢ//Ă ~e *f.* Caracter preponderent; precumpănire; superioritate.

PREPOTÉN//T ~tă (**~ţi**, **~te**) *adj.* (*despre oameni*) Care este deosebit de potent sub aspect social; cu mare autoritate; foarte influent. **Un politician ~t.**

PREPOTÉNŢ//Ă ~e *f. rar* Caracter prepotent.

PREPOZÍŢIE I *f. lingv.* (*în opoziţie cu* **postpoziţie**) Poziţie a unui element de limbă înaintea cuvântului la care se raportă său la începutul cuvântului din componenţa căruia face parte.

PREPOZÍŢI//E II ~i *f. lingv.*, *gram.* Parte (de vorbire auxiliară, invariabilă), care exprimă relaţiile sintactice de subordonare dintre un substantiv (sau un substitut al acestuia) şi un alt cuvânt.

PRÉRI//E ~i *f.* 1) *geogr.* (*în America de Nord*) Suprafaţă cu clima temperat-continentală, cu relief de câmpie uşor vălurită, cu podişuri netede, acoperită cu plante erbacee care sunt folosite ca furaj. 2) *biol.* Vegetaţie care creşte pe o asemenea suprafaţă.

PREROGATÍV//Ă ~e *f.* Privilegiu (de a acţiona, de a interveni, de a decide etc.), acordat în exclusivitate unui organ de stat sau unei persoane oficiale. **Aceasta este ~a Guvernului.**

A PRESÁ preséz *tranz*. 1) (*obiecte*) A supune unei acţiuni de apăsare (pentru a face mai compact, a modifica, a forma sau a stoarce lichidul). 2) *fig*. (*persoane*) A determina printr-o presiune permanentă şi îndelungată (să acţioneze într-un anumit fel); a sili.

PRÉSĂ I *f.* 1) Ansamblu de publicaţii periodice şi cotidiene; literatură publicată (gazete, reviste, cărţi etc.). **Presă scrisă. Presă electronică.** 2) Activitate editorială. 3) *prin ext.* Corp al jurnaliştilor.

PRÉS//Ă II ~e *f.* 1) *teh.* Instalaţie destinată să exercite o presiune asupra unui corp solid pentru a-l comprima sau pentru a lăsa o urmă asupra acestuia. 2) *poligr*. Maşină tipografică de imprimat.

A PRESCRÍE prescríu *tranz*. 1) (*medicamente sau tratamente*) A recomanda (în scris) în scopul însănătoşirii; a sfătui să urmeze cu scrupulozitate. ~ **unui bolnav odihnă absolută**. 2) *înv*. (*texte*) A trece cuvânt cu cuvânt pe o altă foaie; a transcrie; a copia. 3) *rar* (*indicaţii*, *instrucţiuni*, *interdicţii* etc.) A fixa ca obligator. 4) *jur.* (*pedepse penale*, *obligaţii băneşti* etc.) A face să piardă valabilitatea printr-o prescripţie; a anula.

PRESCRÍPŢI//E ~i *f.* 1) *jur.* Prevedere impusă printr-o lege sau printr-un regulament. 2)

Recomandare privind respectarea anumitor condiţii în dependenţă de situaţia concretă. **Trebuie să urmezi întru totul ~ile medicului.**

PRESENTIMÉNT ~e *n.* Sentiment subiectiv şi instinctiv, de cunoaştere intuitivă şi vagă a realităţii, care nu poate fi cunoscută cu mijloace naturale; presimţire. **A avea un ~.**

A PRESIMŢÍ presímt *tranz.* A simţi din timp (cu ajutorul intuiţiei); a întrevedea foarte vag. **A presimţi un pericol.**

PRESIÚN//E ~i *f.* 1) Forţă care acţionează pe suprafaţa unui corp. 2) *fiz.* Mărime fizică egală cu raportul dintre forţele care acţionează asupra unei suprafeţe. 3) *fig.* Constrângere morală sau materială. **A exrcita ~e asupra cuiva.** 4) *fig.* Stare de apăsare sufletească.

A PRESTÁ prestéz *tranz.* (*munci*, *activităţi*) A efectua în virtutea unei obligaţii sau în calitate de datorie.

PRESTÁNŢĂ *f.* Atitudine impunătoare; aspect impozant.

PRESTIDIGITATÓR ~i *m.* 1) Actor de circ sau de estradă care, folosindu-se de agerimea mâinilor şi rapiditatea gesturilor, produce iluzii optice, făcând ca obiectele să dispară, să apară, să-şi schimbe focul sau aspectul; iluzionist; fachir; scamator. 2) *fig.* Persoană care posedă o mare abilitate în mişcarea mâinilor. **PRESTIDIGITÁŢIE** *f.* Tehnica şi arta prestidigitatorului.

PRESTIGI//ÓS ~oásă (**~óşi**, **~oáse**) *adj.* Care are prestigiu; cu prestigiu. **Un festival de cinema ~.**

PRESTIGÍ//U ~i *n.* Autoritate exercitată de o persoană sau de un lucru asupra altora.

A PRESUPÚNE presupún *tranz.* 1) (*urmat*, *de regulă*, *de o propoziţie completivă*) A admite ca adevărat sau posibil; a bănui. **Presupun că voi reuşi.** 2) (*lucruri sau acţiuni prealabile*) A avea drept condiţie de bază; a implica; a impune; a cere. **Succesul ~ muncă**.

PREŞ préşuri *n.* 1) Covor lung şi îngust, care se aşterne în încăperi, pe culoare sau pe scările unei clădiri. 2) Covor mic, aşezat la intrarea unei case, de care se şterge talpa încălţămintei.

PREŞCOLÁR ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* 1) Care ţine de perioada care precedă vârsta şcolară; caracteristic pentru vârsta de dinainte de scoală. 2) *şi substantival* (*despre copii*) Care are vârsta de dinainte de şcoală; în vârsta de la 3 la 6 ani.

A SE PRETÁ mă pretéz *intranz.* 1) (*despre persoane*) A avea predispoziţie de a înfăptui ceva (mai ales reprobabil). 2) A fi foarte convenabil; a putea fi adaptat. **Acest sol se ~ează anumitor culturi**.

PRETENDÉN//T ~ţi *m.* 1) Persoană care pretinde ceva. **~ la un post de lucru.** 2) Persoană care pretinde la puterea suverană. **~ la tron.** 3) Bărbat care aspiră la căsătoria cu o femeie.

PRETÉNŢI//E ~i *f.* 1) *jur.* Revendicare a unui privilegiu în baza unui drept pretins. 2) *jur.* Drept la care pretinde o persoană. 3) Opinie exagerată despre meritele proprii, însoţită de dorinţa ambiţioasă ca această opinie să fie susţinută şi de alte persoane.

PRETENŢI//ÓS ~oásă (**~óşi**, **~oáse**) *adj.* 1) Care are pretenţii excesive; cu multe pretenţii. **Copil ~. Patron ~.** 2) *peior.* (*despre persoane*) Care îşi dă aere de superioritate nejustificată; plin de sine. 3) Care reclamă o atenţie deosebită. **Un automobil ~. O plantă ~oasă.**

PRETÉXT ~e *n.* Cauză aparentă, invocată de o persoană pentru a ascunde adevăratul motiv al acţiunilor sale.

A PRETÍNDE pretínd 1. *tranz.* 1) A solicita într-o formă categorică. **~ bani**. 2) (*urmat*, *de regulă*, *de o propoziţie completivă*) A susţine cu insistenţă şi tărie. **~ că-i adevărat**. 3) A implica în mod necesar;

a impune; a necesita; a cere; a reclama; a implica; a presupune. **Scrisul ~ talent**. **2**. *intranz*. A considera că are dreptul (la ceva); a aspira în mod deschis. **~ la un titlu.**

PREŢI//ÓS ~oásă (**~óşi**, **~oáse**) *adj.* 1) Care are preţ mare; de mare valoare materială sau spirituală; valoros; important. **Un studiu ~.** 2) (*despre persoane*) Care este înalt preţuit pentru intelectul sau chipul său moral. **Un specialist ~.** 3) Care se caracterizează prin rafinament exagerat; lipsit de naturaleţe şi simplitate.

PREŢIOZITÁTE *f.* 1) Caracter preţios (al unui lucru). 2) Caracter afectat al limbii şi al stilului.

A PREVALÁ prevaléz *intranz*. A ocupa o poziţie dominantă (prin cantitate, forţă, greutate, valoare, importanţă etc.); a avea superioritate numerică sau valorică; a predomina; a precumpăni; a prepondera.

PREVĂZĂT//ÓR ~oáre (**~óri**, **~oáre**) *adj.* Care prevede cu perspicacitate eventualele pericole; dotat cu darul de a evita neplăcerile posibile; precaut; circumspect.

A PREVEDEÁ prevăd *tranz*. 1) A intui din timp (pe bază de date cunoscute); a vedea în perspectivă cu mult înainte; a întrevedea. **A prevedea viitorul.** 2) A asigura drept completare necesară (pentru a întregi un ansamblu); a înzestra. **A prevedea cu răsuflătoare o încăpere.** 3) *jur.* (*despre legi*) A indica cu precizie (cum trebuie să se procedeze într-o anumită situaţie); a prescrie. **Legea prevede neamestecul în treburile persoanei.**

A PREVENÍ prevín *tranz*. 1) (*persoane*) A face în prealabil atent (asupra anumitor consecinţe posibile, a unei eventualităţi etc.); a avertiza; a preîntâmpina. 2) (*fenomene*, *acţiuni* etc.) A face să nu se producă, recurgând la măsuri de precauţie; a preîntâmpina. **A preveni un pericol. A preveni căderea unui corp.** 3) *rar* (*dorinţe*, *gusturi* etc.) A îndeplini înainte de a fi exprimat.

PREVENTÍV ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* 1) Care tinde să prevină realizarea unui rău sau răspândirea unei boli; destinat să preîntâmpine o calamitate. **Măsuri ~e.** 2) *jur.* (*despre arest*, *închisoare sau detenţiune*) Care constă în reţinerea provizorie a unui inculpat în timpul unui proces judiciar.

PREVÉNŢI//E ~i *f. jur*. Arest preventiv; detenţiune preventivă.

A PREVESTÍ prevestésc *tranz*. 1) A stabili din timp prin deducţie sau intuiţie, aducând la cunoştinţă; a prezice. 2) *fig*. A semnaliza prin sine însuşi. **Norii ~esc ploaie**.

PREVESTÍR//E ~i *f*. Semn prevestitor.

PREVESTIT//ÓR ~oáre (**~óri**, **~oáre**) *adj. şi substantival* Care prevesteşte; în stare să prevestească.

PREVIZIÚN//E ~i *f.* 1) Capacitate de prevedere a unui eveniment sau a evoluţiei lui viitoare. 2) Opinie formată pe baza acestei capacităţi. 3) Fapt prevăzut.

PREZBÍ//T ~tă (**~ţi**, **~te**) *adj. şi substantival med.* Care este atins de prezbitism; suferind de prezbitism.

PREZBITÍSM *n. med.* Anomalie a văzului, constând în faptul că omul vede mai bine obiectele îndepărtate decât pe cele apropiate.

PREZENTÁBIL ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* Care se prezintă bine; cu aspect plăcut; arătos; chipeş. **Bărbat ~.**

A PREZÍCE prezíc *tranz*. A stabili din timp prin deducţie sau prin intuiţie, aducând la cunoştinţă; a prevesti. ♦ **A ~ viitorul,** a pretinde că se poate afla viitorul (ghicind în cărţi, în palmă, în bobi, în cafea, în aştri etc.).

PREZÍDI//U ~i *n*. Grup de persoane alese de o asistenţă pentru a prezenta o întrunire publică.

PREZÚMŢI//E ~i *f.* 1) Opinie fondată numai pe aparenţe; presupunere; supoziţie. 2) Opinie prea avantajoasă şi neîntemeiată despre sine;

supraestimare proprie. 3) *jur.* Recunoaştere a unui fapt ca autentic din punct de vedere juridic, până la proba contrară. ♦ **~e de nevinovăţie,** considerare a unui cetăţean acuzat şi implicat într-un proces judiciar ca nevinovat şi tratat ca atare, până la pronunţarea sntinţei judecătoreşti (definitive).

PREZUMŢI//ÓS ~oásă (**~óşi**, **~oáse**) *adj.* Care are prezumţii; cu prezumţii.

PRIB//EÁG ~eágă (**~égi**, **~ége**) *adj.* 1) *şi substantival* Care rătăceşte din loc în loc; aflat în pribegie. 2) *şi substantival fam.* Care umblă mult şi fără rost; fără căpătâi; hoinar; vagabond. 3) *fig.* Care stă singur; în singurătate; solitar. **Stea ~eagă**.

A PRICOPSÍ pricopsésc *tranz. pop.* (*persoane*) A face să se pricopsească.

A SE PRICOPSÍ mă pricopsésc *intranz. pop.* (*despre persoane*) 1) A-şi crea o situaţie bună în viaţă (fără a o merita); a se căpătui. 2) *înv.* A acumula cunoştinţe; a învăţa; a se instrui.

PRIHÁNĂ *f.* Vină morală. ♦ **Fără ~,** curat; nevinovat; neprihănit.

PRIÍNŢ//Ă ~e *f. rar* Atitudine priincioasă; bunăvoinţă.

PRILÉJ ~uri *n.* Situaţie favorabilă; circumstanţă avantajoasă; moment oportun; ocazie.

PRIMADÓN//Ă ~e *f.* Solistă de operă sau de operetă, care interpretează rolurile principale.

PRIMÁR I ~i *m.* (*în unele ţări*) Conducător administrativ al unui municipiu, oraş, sat sau al unei comune.

PRIMÁR II ~i (**~i**, **~e**) *adj.* Care ocupă primul loc într-o succesiune; de prim rang; începător; primordial; iniţial.

PRIMÁT I *n.* 1) Caracter prim; întâietate. 2) Importanţă primordială; primordialitate. **A deţine ~ul într-o ierarhie.**

PRIMÁT II ~e *n. biol.* 1) *la pl.* Ordin de mamifere superioare cu cea mai mare dezvoltare a creierului (reprezentanţi: maimuţele şi omul). 2) *la sing.* Animal din acest ordin.

PRIMITÍV ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* 1) Care ţine de primele stadii ale societăţii umane; din perioada de început a omenirii; străvechi. **Comuna ~ă. Societatea ~ă.** 2) (*despre persoane*) Care ignoră realizările civilizaţiei; rămas în urmă în privinţa nivelului de dezvoltare; necivilizat; sălbatic. 3) Care are un caracter extrem de simplu; caracterizat prin simplitate extremă; rudimentar. **Construcţie ~ă**. 4) *fig. depr.* (*despre persoane şi manifestările lor*) Care se caracterizează prin lipsă de educaţie şi cultură; lipsit de educaţie şi cultură; necioplit; ; înapoiat; grosolan. 5) Care se află în starea de origine; în formă iniţială de existenţă. **Viaţă ~ă.**

PRIMITIVÍSM *n.* 1) Stare primitivă; caracter primitiv. 2) Lipsă de cultură; stare de înapoiere. 3) Tendinţă în arta din sec. XIX-XX, constând în adoptarea normelor preconizate în perioada primitivă de dezvoltare a culturii.

PRIMITIVITÁTE *f. v.* **PRIMITIVISM**.

PRIMORDIÁL ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* 1) Care există de la început; în stare primară de existenţă; iniţial; originar. **Instinct ~**. 2) Care are mare importanţă; de primă importanţă; principal; esenţial.

PRINCIPÁL ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* Care are mare importanţă; de primă importanţă; de frunte; esenţial; primordial. ♦ **Propoziţie ~ă,** *gram.* propoziţie independentă din componenţa unei fraze formate prin subordonare.

PRINCIPÁT ~e *n.* Stat guvernat de un principe. **~ul Monaco.**

PRÍNCIP//E ~i *m.* 1) Descendent al unei familii regale sau imperiale; prinţ. 2) Conducător al unui principat. 3) *arh., ist.* (*în Imperiul Roman*) Conducător absolut al ţării; împărat; monarh; suveran.

PRINCIPÉS//Ă ~e *f.* 1) Fiică a unui suveran;

prinţesă. 2) Soţie a unui principe; prinţesă.

PRINCIPIÁL ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* 1) Care are la bază un principiu; conform unui principiu; bazat pe anumite principii. **Chestiune ~ă. Atitudine ~ă.** 2) Care respectă anumite principii; cu principii. **Om ~.**

PRINCIPIALITÁTE *f.* 1) Caracter principial. 2) Atitudine principială.

PRINCÍPI//U ~i *n.* 1) Teză fundamentală; idee de bază. 2) Cauză primară. 3) Punct de vedere propriu; convingere personală.

PRINÓS ~uri *n.* 1) *rel.* Dar oferit divinităţii sau reprezentanţilor ei; ofrandă. 2) Dar oferit unei biserici; ofrandă. 3) *prin ext.* Donaţie oferită în semn de veneraţie şi de recunoştinţă; ofrandă; omagiu; plocon. 4) *înv.* Contribuţie la o cauză socială; aport; obol.

PRIORITÁR ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* Care este primul în timp, în rang sau în drepturi; caracterizat prin întâietate. **Domeniu ~.**

PRIORITÁTE *f.* Caracter prioritar; întâietate. **A da ~e cuiva** (sau **la ceva).**

PRIPÁS *n. pop., înv.* Pui de animal domestic. ♦ **De ~,** *fam.* fără stăpân.

PRÍPĂ *f.* Grabă mare. ♦ **În ~,** în grabă, repede. ♦ **Fără ~,** fără grabă.

A PRIPĂŞÍ pripăşésc *tranz. pop., reg.* A face să se pripăşească; a oferi adăpost; a oploşi.

A SE PRIPĂŞÍ mă pripăşésc *intranz. pop., reg.* (*despre fiinţe pribege*) A-şi găsi adăpost; a se aciua; a se oploşi.

A PRIPÍ pripésc *tranz. pop.* 1) (*acţiuni*, *procese* etc.) A face să se desfăşoare într-un ritm mai rapid (uneori nejustificat); a zori; a grăbi. 2) A supune unui eşec din cauza realizării în pripă. 3) (*carne sau alte alimente*) A coace la repezeală numai pe de asupra; a pârpăli. 4) *pop.* (*despre soare*) A încălzi foarte puternic; a dogorî.

A SE PRIPÍ mă pripésc *intranz. pop.* 1) A acţiona prea repede, în pripă; a se grăbi. 2) A-şi expune corpul pentru un timp scurt la o sursă de căldură; a se încălzi uşor (la foc sau la soare); a se pârpăli.

PRIP//ÓR ~oáre *n. geomorf.* Versant abrupt; prăvăliş; repeziş; răsturniş.

PRIPOR//ÓS ~oásă (**~oşi**, **~oáse**) *adj. geomorf.* (*despre relief*) Care are (multe) pripoare; plin de pripoare.

A PRISOSÍ prisosésc *intranz.* 1) A întrece prin cantitate limita necesară; a fi de prisos. 2) *rar* A fi inutil.

A PRIVÁ privéz *tranz.* (*persoane*, *lucruri* etc.) A face să nu (mai) beneficieze (de ceva necesar); a lipsi. **~ de drepturi.**

PRIVÁ//T ~tă (**~ţi**, **~te**) *adj.* Care aparţine unei singure persoane ca individ izolat; în posesiunea unui individ aparte; particular; personal; individual. **Proprietate ~tă.**

PRIVAŢIÚN//E ~i *f. mai ales la pl.* Lipsă de mijloace necesare; sărăcie; mizerie. **A se supune la ~i.**

PRIVÉLIŞT//E ~i *f.* 1) Aspect al unui colţ din natură, privit dintr-un anumit punct. 2) *fig.* Spectacol sau eveniment neobişnuit care se desfăşoară înaintea ochilor.

A PRIVILEGIÁ privilegiéz *tranz.* (*persoane*) A susţine în mod abuziv, acordând privilegii (adesea nemotivat şi în detrimentul altora); a părtini; a avantaja; a favoriza; a proteja.

PRIVILÉGI//U ~i *n.* Drept particular acordat unui individ sau unei colectivităţi, pe care ceilalţi membri ai societăţii nu-l posedă; avantaj exclusiv. **Gândirea este un ~ al speciei umane.**

PRÍZ//Ă ~e *f.* 1) *electric., teh.* Dispozitiv pentru conectarea unui receptor mobil de energie electrică cu o sursă de curent. 2) Dispozitiv prin care se poate lua un fluid dintr-o conductă. 3) *med.* Doză (mică) de medicament. 4) *fig., fam.* Simpatie de

care se bucură cineva; trecere. **A avea ~ă la spectatori.**

A PRIZĂRÍ prizărésc *tranz. pop., fam.* (*fiinţe, plante*) A face să se prizărească.

A SE PRIZĂRÍ mă prizărésc *intranz. pop., fam.* (*despre fiinţe, plante*) A se opri din dezvoltare sau a-şi micşora dimensiunile; a rămâne sau a deveni mic; a se pipernici; a se chirci.

PROÁŞ//CĂ ~te *f. pop.* Şuvoi de apă sau de noroi care ţâşneşte de undeva şi împroaşcă.

PROBÁBIL ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* 1) Care poate să se producă; în stare să se producă. **Eveniment ~.** 2) Care poate să se adeverească; posibil să fie adevărat. **Ipoteză ~ă.**

PROBABILIT//ÁTE ~ăţi *f.* Caracter probabil.

PRÓB//Ă ~e *f.* 1) Fapt care serveşte la confirmarea unui adevăr. 2) Acţiune prin care se constată dacă cineva sau ceva corespunde anumitor cerinţe; încercare. 3) Gen de sport. **~ă de canotaj.** 4) Parte dintr-un material sau substanţă după care se poate stabili calitatea întregului; mostră; eşantion. **A lua ~a apei din râu.**

PROBITÁTE *f.* 1) Caracter onest; integritate; onestitate; cinste. 2) Comportament onest; corectitudine; onestitate.

PROBLEMÁTIC ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* Care constituie o problemă; cu existenţă sau reuşită dubioasă; îndoielnic; nesigur. **Caz ~.**

A PROCEDÁ procedéz *intranz.* 1) A acţiona într-un anumit mod; a face un lucru într-un anumit fel. **Eu voi proceda anume astfel.** 2) A-şi îndrepta atenţia (spre o altă activitate decât cea interioară); a trece; a purcede. **Să procedăm la desfăşurarea agendei.**

PROCEDÉ//U ~e *n.* Mijloc folosit pentru a ajunge la un anumit rezultat; manieră; modalitate. **~eficient. ~ literar. ~ stilistic.**

PROCEDÚR//Ă ~i *f.* 1) Ansamblu de reguli de organizare a ordinii administrative, folosite în scopul de a atinge un anumit rezultat. 2) Serie de formalităţi care trebuie executate într-un proces. 3) *jur.* Ramură a dreptului care determină sau studiază regulile de organizare a proceselor juridice. **~ă judiciară.**

PROCÉS ~e *n.* 1) Desfăşurare în timp a unui eveniment sau fenomen. 2) Succesiune de acţiuni sau de operaţii prin care se realizează o lucrare. 3) *jur.* Activitate realizată în vederea soluţionării unor litigii sau a stabilirii şi sancţionării faptelor care încalcă legea; acţiune judecătorească. **~ penal.**

PROCES//Á ~éz *tranz.* 1) *tehn. inform.* (*semnale, date etc.*) A prelucra pe un calculator, prin intermediul unui procesor. 2) *fig. prin ext.* (*situaţii, afirmaţii etc.*) A analiza în minte; a cântâri în minte, făcând anumite deducţii. 3) *ind. alim.* (*materii prime, produse*) A supune unor procese tehnologice de prelucrare.

PROCESÁ//T ~tă (~ţi, ~te) *adj.* 1) *tehn. inform.* (*despre semnale, informaţii* etc.) Care a fost supus procesării; prelucrat prin intermediul unui procesor. 2) (*despre produse, alimente*) Care a fost obţinut printr-un proces de fabricaţie special. **Mâncare ~tă.**

PROCESIÚN//E ~i *f.* 1) Şir lung de persoane care merg în mod solemn în aceeaşi direcţie; alai; cortegiu. 2) *rel.* Ceremonie religioasă în cursul căreia credincioşii merg în coloană, cântând imnuri şi rostind rugăciuni.

PROCES//ÓR ~oáre *n.* 1) *tehn. inform.* Dispozitiv care are rolul de unitate centrală de control şi de calcul într-un calculator şi care interpretează şi execută instrucţiunile; nucleul funcţional al unui calculator. 2) Program general al unui sistem de exploatare, care execută o funcţie complexă omogenă. 3) *electron.* Aparat electronic sau circuit integrat, specializat pentru operaţii complexe sau pentru transformarea esenţială a semnalelor.

PROCLÍTIC ~ă (**~i**, **~e**) *adj. lingv., gram.* (*despre elemente de limbă*) Care, neavând accent propriu, este aşezat înaintea altui cuvânt, cu care formează corp fonetic comun. **Articol ~.**

A PROCOPSÍ procopsésc *tranz. v.* **A PRICOPSI**.

A SE PROCOPSÍ mă procopsésc *intranz. v.* **A SE PROCOPSI**.

A PROCREÁ procreéz *tranz.* A face să apară pe lume; a naşte.

A PROCURÁ procúr *tranz.* 1) A obţine în urma unui efort (contra paltă); a căpăta; a dobândi; a achiziţiona. 2) *rar* A face să se producă; a pricinui; a cauza. **Lectura îmi procură plăceri**.

PROCÚR//Ă ~i *f. jur.* 1) Drept acordat unei persoane de a acţiona în numele alteia. 2) Act legalizat care certifică acest drept.

PRODIGI//ÓS ~oásă (**~óşi**, **~oáse**) *adj.* Care uimeşte prin intensitate sau varietate; ieşit din comun (prin bogăţie, varietate, intensitate, cantitate etc.); uluitor; uimitor. **Idei ~e.**

PRODUCTÍV ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* 1) *econ.* Care poate produce; eficient. **Mijloace ~e. Întreprindere ~ă.** 2) (*despre activităţi*, *acţiuni* etc.) Care dă un mare randament; cu proprietatea de a aduce un randament mare; eficent. 3) (*despre animale sau plante*) Care se înmulţeşte uşor şi repede; cu proprietatea de a se înmulţi cu rapiditate şi cu facilitate; fecund; prolific. 4) *lingv., gram.* (*despre afixe*, *elemente de compunere*) Care formează mereu elemente noi; cu derivate numeroase.

PRODUCTIVITÁTE *f.* 1) Caracter productiv. **~ea efortului depus.** 2) Capacitate de producere a bunurilor materiale. **~ea unei întreprinderi.**

PRODÚCŢI//E ~i *f.* 1) *econ.* Proces în cadrul căruia oamenii creează bunuri materiale necesare existenţei şi dezvoltării societăţii. 2) Totalitate de produse obţinute în rezultatul procesului de muncă (fizică sau intelectuală).

PRODÚF ~uri *n. pop., reg.* Gaură pe suprafaţa îngheţată a unei ape, prin care se prinde peşte sau se ia apă; copcă.

PRODÚS I ~e *n.* 1) Bun material obţinut dintr-un proces de muncă. 2) Substanţă obţinută pe cale naturală sau în laborator.

PRODÚS II ~e *n.* 1) Rezultat al unui proces social. 2) Rezultat al activităţii psihice. 3) *matem.* Rezultat al unei înmulţiri.

PROEMINÉN//T ~tă (**~ţi**, **~te**) *adj.* 1) Care depăşeşte în relief părţile din jur; ieşit în relief. 2) *fig.* (*despre persoane*) Care se distinge prin calităţi deosebite; ieşit din comun prin capacităţi.

PROEMINÉNŢ//Ă ~e *f.* 1) Caracter proeminent; stare proeminentă. 2) Parte proeminentă; ridicătură; protuberanţă.

PROFÁN ~ă (**~i**, **~e**) 1) *adj. şi substantival* (*despre persoane*) Care nu este iniţiat (într-un domeniu de activitate); fără cunoştinţe; neştiutor; ignorant. 2) *rel.* Care nu ţine de religie; străin de religie; laic.

A PROFANÁ profanéz *tranz.* (*lucruri sau fiinţe considerate sacre*) A supune unei batjocuri, unui sacrilegiu; a pângări; a huli; a spurca.

A PROFERÁ proferéz *tranz.* (*ameninţări*, *blesteme* etc.) A enunţa cu glas răstit.

A PROFESÁ profeséz 1. *tranz.* 1) (*meserii*, *ocupaţii*, *activităţi* etc.) A exercita în mod sistematic; a practica. 2) (*opinii*, *convingeri*) A susţine în mod public, argumentând. **2**. *intranz.* A fi profesor; a preda o disciplină într-o instituţie de învăţământ.

PROFÉ//T ~ţi *m.* 1) *rel.* Persoană care îşi atribuie darul de a fi capabilă să tălmăcească voinţa lui dumnezeu şi să prezică viitorul; proroc. 2) *fig.* Persoană care, pătrunzând în esenţa lucrurilor, prevede desfăşurarea evenimentelor ulterioare; proroc; vizionar.

A PROFETIZÁ profetizéz *tranz. rar* (*în*

concepţiile religioase) A prezice ca profet; a proroci.

A PROFEŢÍ profeţésc *tranz. v.* **A PROFETIZA**.

A PROFILÁ profiléz *tranz*. A face să se profileze; a contura.

A SE PROFILÁ se profileázǎ *intranz*. A-şi delimita bine profilul; a se închega în contururi precise; a se contura.

PROFILÁCTIC ~ă (**~i**, **~e**) *adj. med.* Care ţine de profilaxie; propriu profilaxiei; de profilaxie. **Mijloace ~e.**

PROFILAXÍE *f.* 1) *med.* Ansamblu de acţiuni medico-sanitare întreprinse pentru a preveni bolile contagioase. 2) *teh.* Ansamblu de măsuri destinate să preîntâmpine defectarea şi uzarea mecanismelor.

PROFÍT ~uri *n*. 1) *econ*. Formă transformată a plusvalorii, care reprezintă venitul unui producător. 2) *fig.* Venit material sau spiritual; câştig; folos; beneficiu.

A PROFITÁ profít *intranz*. A exploata anumite împrejurări pentru a obţine un profit.

PROFÚN//D ~dă (**~zi**, **~de**) *adj.* 1) (*despre persoane*) Care pătrunde uşor în esenţa lucrurilor; înzestrat cu mare putere de pătrundere; ager la minte; pătrunzător; perspicace. 2) (*despre sentimente*, *gânduri*, *judecăţi* etc.) Care manifestă o mare putere de pătrundere; cu multă pătrundere; adânc. 3) (*despre ochi*, *privire*) Care denotă o intensă trăire interioară. 4) (*despre voce*, *ton* etc.) Care vine din fundul plămânilor; cu tonalitate joasă; adânc; grav.

PROGENITÚR//Ă ~i *f.* 1) Copil care descinde dintr-o familie; urmaş; vlăstar. 2) Animal sau grup de animale tinere în raport cu animalele care le-au născut.

PROGRÁM ~e *n*. 1) Plan de activitate, întocmit după etape. 2) Ansamblu de principii, de scopuri şi de sarcini, care privesc activitatea unui partid politic, a unui guvern sau a unei organizaţii obşteşti. 3) Conţinut al unei reprezentaţii (de teatru, de concert, de radio, de televiziune etc.). 4) Publicaţie în care este prezentat conţinutul unei asemenea reprezentaţii. 5) Desfăşurare a activităţii unei unităţi (comerciale, prestatoare de servicii etc.) sau a unei persoane, împărţită pe ore şi repetat periodic; orar. **~ul magazinului. A avea ~ de muncă redus.** 6) *tehn. inform.* Ansamblu de instrucţiuni codate cu ajutorul cărora un calculator electronic rezolvă o problemă dată.

A PROGRAM//Á ~éz 1. *tranz.* 1) (*activităţi, evenimente*) A stabili printr-un program; a organiza conform unui program. 2) (*persoane*) A include într-un program. **M-am programat la dentist.** 3) (*evenimente*) A planifica pentru o anumită dată. **Operaţia e programată pentru luna viitoare. 2.** *intranz. tehn. inform.* A elabora produsele-program (software-urile) necesare activităţilor realizate cu ajutorul calculatorului.

PROGRAMATÓR I ~i *m. tehn. inform.* 1) Specialist în programarea de calculatoare; profesionist care realizează programe (soft-uri) de calculatoare. 2) Specialist în întreţinerea calculatoarelor.

PROGRAMATÓR II *n. tehn. inform.* Echipament necesar pentru stabilirea conţinutului (programarea) unei memorii permanente programabile; codificator.

PROGRÉS ~e *n*. 1) Proces de dezvoltare de la o stare inferioară la una superioară; mers înainte; dezvoltare în linie ascendentă; propăşire. 2) Schimbare spre bine. **A avea ~e.**

PROGRESÍ/ST ~stă (**~şti**, **~ste**) *adj.* 1) Care ţine de progres; contribuind la progres; favorabil progresului. **Factor ~st.** 2) *şi substantival* (*despre persoane şi manifestările lor*) Care este adept al progresului; susţinător al progresului. **A avea gândire ~stă.**

PROGRESÍV ~ă (**~i**, **~e**) *adj. şi adverbial* Care progresează; constituind un progres; în dezvoltare continuă.

A PROHIBÍ prohibésc *tranz.* (*producerea*, *vânzarea*, *importul sau exportul de mărfuri*) A interzice în mod oficial. **A prohibi producerea şi vânzarea stupefiantelor.**

PROHIBITÍV ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* Care interzice; care opreşte în mod legal. **Măsuri ~e.**

PROHIBÍŢI//E ~i *f.* 1) Măsură prohibitivă asupra producerii, vânzării, exportului sau importului unor mărfuri. 2) Măsură legală de interzicere; interdicţie. **~a fumatului în locuri publice. ~a consumului de alcool la volan.**

A PROHODÍ prohodésc *tranz.* l) *rel.* A supune ritualurilor prohodului. 2) A duce la groapă, cântând prohodul.

PROIÉCT ~e *n.* 1) Plan prin care se intenţionează realizarea unor acţiuni viitoare. 2) Text iniţial al unui plan de activitate socială. 3) *teh.* Schemă a unui sistem tehnic sau a unei construcţii care conţine calculele, desenele şi explicaţiile necesare.

PROIECTÍL ~e *m.* *milit.* Corp metalic exploziv, care se lansează de o armă de foc sau este lăsat să cadă peste o ţintă, pentru a o distruge.

PROIECT//ÓR ~oáre *n.* 1) Aparat pentru proiectarea la distanţă a fasciculelor de lumină. 2) Aparat pentru proiectarea imaginilor pe un ecran; aparat de proiecţie.

PROIECŢÍ//E ~i *f.* Imagine a unui corp proiectat pe un plan sau pe un ecran.

PROLETCULTÍSM *n.* *înv.,ist.* (*în arta*, *literatura şi cultura sovietică din anii 1917-1932*) Curent care promova ideea creării unei culturi noi, „pur proletare", rupte de tradiţie, renunţându-se la moştenirea culturală.

PROLETCULTÍ//ST I ~stă (**~şti**, **~ste**) *adj.* Care ţine de proletcultism; propriu proletcultismului.

PROLETCULTÍ//ST II ~şti *m.* Adept al proletcultismului.

A PROLIFERÁ prolifereáză *intranz.* 1) (*despre organisme*) A-şi mări numărul de exemplare ale speciei prin generare; a se perpetua prin generare; a se înmulţi; a se reproduce. 2) (*despre celule sau ţesuturi celulare*) A se înmulţi exagerat de repede.

PROLÍ//X ~xă (**~cşi**, **~xe**) *adj.* 1) (*despre acte de vorbire*, *stil*) Care conţine prea multe cuvinte; exprimat prea detaliat şi incoerent. 2) (*despre persoane*) Care se exprimă confuz; lipsit de concizie şi coerenţă.

PROLÓG I ~i *m.* *arh.* (*în teatrul antic*) Actor care recita partea introductivă a unei piese de teatru.

PROLÓG II ~uri *n.* 1) *arh.* (*în teatrul antic*) Parte a unei piese de teatru, care preceda intrarea corului în scenă şi în care se expunea subiectul piesei. 2) Parte introductivă a unei opere literare sau muzicale; introducere. 3) Comentariu plasat la începutul unei cărţi; cuvânt înainte; cuvânt introductiv; prefaţă; preambul.

PROMENÁD//Ă ~e *f.* *livr.* Mers în voie în scopul de a se recrea.

A PROMÍTE promít *tranz.* 1) A se angaja în mod verbal să ofere în viitor; a făgădui. **A promite un împrumut**. **A promite o carte**. 2) (*urmat*, *de regulă*, *de un conjunctiv*) A accepta benevol ca angajament; a făgădui. **A promis să vină**. 3) *fig.* A arăta cu anticipare. **Roadă promite să fie bună**.

PROMOROÁCĂ *f.* *meteor.* Strat subţire de gheaţă, care se formează iarna pe ramurile copacilor şi pe alte obiecte; chiciură.

PROMORÁR *m.* *pop.* A unsprezecea lună a anului; noiembrie.

PROMOTÓR ~i *m.* Persoană care dă primul impuls; persoană care promovează pentru prima dată (o acţiune, o idee etc.). **~i ai progresului.**

PROMÓŢI//E ~i *f.* Totalitate de persoane care

absolvesc în acelaşi an ciclul de învăţământ.

A PROMOVÁ promovéz *tranz.* 1) (*persoane*) A ridica într-un post sau într-un grad superior; a propune la o muncă mai responsabilă; a înainta; a avansa. 2) (*elevi*, *studenţi* etc.) A aprecia cu note pozitive, admiţând la etapa următoare de studii. 3) (*o clasă, un curs, un ciclu de studii*) A termina cu note pozitive. 4) (*idei*, *cauze*, *doctrine* etc.) A susţine, făcând să se bucure de (un larg) succes.

PROMP//T ~tă (**~ţi**, **~te**) *adj.* 1) *şi substantival* Care se produce repede şi fără întârziere; realizat într-un timp foarte scurt. 2) (*despre persoane*) Care acţionează repede şi la timp.

PROMPTITÚDINE *f.* Caracter prompt.

A PROMULGÁ promúlg *tranz. jur.* (*legi*, *convenţii* etc.) A aduce la cunoştinţă publică cu titlul de document executoriu.

PRONOMINÁL ~ă (**~i**, **~e**) *adj. lingv.* Care ţine de pronume; propriu pronumelui. **Sistem ~.** 2) Care are valoare de pronume; cu valoare de pronume**. Adjectiv ~.**

PRONOSTÍC ~uri *n.* Ipoteză emisă asupra posibilităţilor de desfăşurare a unor evenimente, acţiuni sau fenomene, bazată pe cunoaşterea împrejurărilor care le generează; prognoză.

A PRONUNŢÁ pronúnţ *tranz.* 1) (*sunete*. *silabe*, *cuvinte* etc.) A emite cu ajutorul organelor vorbirii; a rosti; a articula. 2) *jur.* (*sentinţe*, *hotărâri* etc.) A declara, pornind de la prevederile legii; a aduce la cunoştinţa publicului după dezbaterile legale.

A SE PRONUNŢÁ mă pronúnţ *intranz.* (*despre persoane fizice sau juridice*) A-şi exprima punctul de vedere (asupra unei chestiuni); a-şi expune părerea; a se rosti.

A PROPAGÁ propág *tranz.* 1) (*lumină*, *căldură*, *sunete*, *mirosuri*, *boli* etc.) A face să se propage; a împrăştia în toate părţil; a răspândi. 2) (*idei*, *realizări*, *publicaţii*, *ştiri* etc. A face cunoscut unui cerc larg de persoane; a răspândi; a disimina.

A SE PROPAGÁ se propágă *tranz.* 1) (*despre lumină*, *căldură*, *sunete*, *mirosuri*, *boli* etc.) A cuprinde spaţii tot mai largi; a se împrăştia în toate părţile; a se răspândi. 2) (*despre idei*, *realizări*, *publicaţii*, *ştiri* etc.) A deveni cunoscut unui cerc larg de persoane; a se răspândi.

A PROPĂŞÍ propăşésc *intranz. înv.* A trece printr-o serie de schimbări spre o treaptă superioară (de dezvoltare); a face progrese; a progresa.

PROPĂŞÍRE *f. înv.* Proces de dezvoltare de la o stare inferioară la una superioară; dezvoltare în linie ascendentă; mers înainte; progres.

PROPÍCE *adj. invar.* 1) Care asigură atingerea unui scop; favorabil; oportun; prielnic. **Moment ~.** 2) Care corespunde bine împrejurărilor; extrem de potrivit. **Ploaie ~. Mediu ~ sănătăţii.**

PROPÓRŢI//E ~i *f.* Raport dintre dimensiunile unor obiecte sau dintre dimensiunile părţilor unui întreg. 2) Mărime fizică care poate fi măsurată; dimensiune. ♦ **A lua ~i,** a creşte foarte mult. 3) *mat.* Egalitate între două rapoarte constituite din patru elemente.

A PROPORŢIONÁ proporţionéz *tranz.* (*dimensiuni*, *cantităţi*, *bugete* etc.) A potrivi într-o proporţie justă; a distribui, conformând just; a echilibra. ~ **cheltuielile cu venitul**.

PROPORŢIONÁL ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* 1) Care formează o proporţie. **Numere ~e.** 2) Care este în corespundere cu o anumită proporţie. ♦ **Impozit ~,** *fin.* Impozit stabilit în raport cu venitul cuiva.

PROPORŢIONALITÁTE *f.* Caracter proporţional.

PRÓPRI//U ~e (**~i**) *adj.* l) Care aparţine unei persoane; aflat în proprietatea cuiva; personal. 2) Care individualizează în mod deosebit; cu trăsături individualizatoare; individual; caracteristic. ♦ **Sens ~,** sens iniţial (denotativ) al unui cuvânt. ♦ **~ - zis,** la

drept vorbind; de fapt.

A SE PROPTÍ mă proptésc *intranz*. (*urmat de un substantiv – nume de obiecte concrete, cu prepoziţia* **de**) A se folosi ca de o proptea; a se sprijini; a se rezema.

A PROPULSÁ propulséz *tranz*. (*mijloace de transport, sisteme tehnice*) A face să se mişte înainte (prin exercitarea unei forţe de împingere).

A PROPÚNE propún *tranz*. 1) (*acţiuni, activităţi* etc.) (*urmat, mai ales, de o completivă*) A face cunoscut în calitate de sfat (sau de dispoziţie); a recomanda. **Propun să nu renunţăm la această idee.** 2) (*proiecte, rapoarte, candidaturi* etc.) A prezenta spre examinare şi aprobare; a înainta; a recomanda. 3) A pune la dispoziţie (în semn de atenţie, respect, bunăvoinţă); a oferi.

PRÓR//Ă ~e *f*. (*în opoziţie cu* **pupă**) Parte de dinainte a unei nave.

PROROC ~i *m*. 1) *rel*. Persoană care îşi atribuie darul de a fi capabilă să tălmăcească voinţa lui dumnezeu şi să prezică viitorul; profet. 2) *fig*. *prin gener.* Persoană care, pătrunzând în esenţa lucrurilor, prevede desfăşurarea evenimentelor ulterioare; profet; vizionar.

A PROROCÍ prorocésc *tranz*. 1) (*în concepţiile religioase*) A prezice ca proroc; a profetiza. 2) *fig. prin ext.* (*evenimente viitoaare*) A prevedea, anunţând; a profetiza; a prrevesti.

A PROROGÁ proróg *tranz*. (*şedinţe sau adunări ale forurilor superioare sau legislative cu date fixate prin lege*) A amâna pentru o dată ulterioară.

A PROSCRÍE proscríu *tranz*. 1) *arh.* (*la romani*) A condamna crunt (la moarte sau la exil) fără judecată (afişând numai numele celui osândit). 2) *înv*. (*persoane*) A expulza din ţară pentru o vină de ordin politic. 3) *fig*. (*idei, activităţi* etc.) A pune sub interdicţie; a interzice.

PROSPÉCT ~e *n*. 1) Expunere scurtă a concepţiei şi conţinutului unei lucrări în curs de apariţie. 2) Imprimat pliant care conţine parametrii tehnici, calităţile şi condiţiile de vânzare ale unui produs (industrial, tehnic, farmaceutic, cosmetic etc.).

A PROSPECTÁ prospectéz *tranz*. 1) *geodez.* (*terenuri*) A cerceta în prealabil cu scopul de a detecta zăcăminte minerale utile. 2) *econ.* (*preţuri, cereri, oferte de piaţă*) A studia în detalii pentru a descoperi surse de profit.

PROSPÉR ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* Care se dezvoltă în condiţii favorabile; aflat în stare de înflorire. **Economie ~ă. Ţară ~ă. Viaţă ~ă.**

A PROSPERÁ prospér *intranz*. A se dezvolta în condiţii favorabile; a fi prosper.

PROSPERITÁTE *f*. 1) Caracter prosper. 2) Situaţie prosperă.

A SE PROSTERNÁ mă prosternéz *intranz*. (*despre persoane*) 1) A se închina adânc (în semn de respect deosebit, de adoraţie sau de umilinţă). 2) *fig*. A manifesta o admiraţie servilă (faţă de cineva); a se ploconi.

PROSTRÁŢIE *f*. *med.* Stare patologică constând în indiferenţă totală faţă de toate cele din jur, provocată de slăbire fizică sau psihică extremă; lipsă de interes pentru orice activitate; apatie.

PROTAGONÍ//ST ~şti *m*. 1) Interpret al rolului principal într-un spectacol de teatru sau într-un film. 2) *fig. prin ext.* Personaj central. 3) *fig*. Animator al unei mişcări sau acţiuni.

A PROTECTÁ protectéz *tranz*. *înv*. *v*. **A PROTEJA**.

PROTECT//ÓR ~oáre (**~óri**, **~oáre**) *adj.* 1) *şi substantival* Care protejează; cu funcţie de protecţie. **Organ de stat ~.** 2) (*despre manifestările oamenilor*) Care denotă bunăvoinţă; plin de bunăvoinţă; binevoitor; condescendent. **Zâmbet ~.** 3) *polit.* (*despre state*) Care ţine în dependenţă colonială alt stat.

PROTECTORÁT ~e *n. polit.* 1) Formă de dependenţă colonială care permite statului protector să dirijeze politica externă şi, într-o mare măsură, pe cea internă a statului protejat. 2) Stat sau teritoriu aflat în dependenţa unui stat protector.

PROTÉCŢI//E ~i *f.* 1) Persoană care protejează. 2) Sprijin acordat cuiva de o persoană influentă. 3) Ansamblu de măsuri care protejează pe cineva sau ceva.

A PROTEGUÍ proteguiésc *tranz. înv. v.* **A PROTEJA**.

PROTÉIC ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* 1) *biochim.* Care ţine de proteină sau de proteidă; propriu proteinei sau proteidei. 2) (*despre unele substanţe*) Care îşi modifică forma în permanenţă; cu formă în permanentă schimbare.

A PROTEJÁ protejéz *tranz.* 1) (*fiinţe*, *lucruri*) A pune la adăpost (de eventualele pericole sau incidente); a lua sub paza sa; a păzi; a ocroti; a supraveghea. 2) (*persoane*) A susţine în mod abuziv, acordând protecţie (adesea, nemotivat şi în detrimentul altora); a avantaja; a privilegia; a favoriza.

PROTÉST ~e *n.* 1) Manifestare deschisă, prin care o persoană îşi exprimă dezacordul faţă de o acţiune socotită ca fiind ilegitimă sau injustă. 2) *polit.* (*în relaţiile internaţionale*) Atitudine oficială de dezacord a unui stat faţă de acţiunile injuste sau periculoase, comise de un alt stat. 3) *jur.* (*în economia unor state*) Act public de constatare prin judecată a neachitării la termenul stabilit a unei poliţe.

A PROTESTÁ protestéz 1. *intranz.* A-şi declara în mod deschis şi energic dezacordul faţă de o acţiune, considerată ca nedreaptă; a exprima un protest. **2**. *tranz jur., econ.* : ♦ **~ o poliţă,** a stabili pe cale judiciară neachitarea în termen a unei poliţe.

PROTESTATÁR ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* 1) Care conţine un protest; de protest. **Gest ~. Manifestaţie ~ă.** 2) *şi substantival* Care protestează; aflat în protest.

PROTOISTÓRIE *f.* Epocă intermediară între preistorie şi istorie.

PROTOTÍP ~uri *n.* 1) Tip primar; model prim; original. 2) Exemplar prim de probă al unui sistem tehnic, care se experimentează înaintea producerii lui în serie. 3) *fig.* Model perfect (al cuiva sau a ceva).

PROTUBERÁNŢ//Ă ~e *f.* 1) Parte proeminentă; ridicătură; proeminenţă. 2) *astron.* Nor de gaz incandescent care se formează pe marginea discului solar.

A PROŢĂPÍ proţăpésc *tranz. pop., reg.* A face să se proţăpească. 2) A lovi cu putere; a izbi.

A SE PROŢĂPÍ mă proţăpésc *intranz. pop., reg.* 1) A ocupa o poziţie verticală fixă, stând ca un proţap. 2) *fam., peior.* A se posta ostentativ (înaintea cuiva).

PROVENIÉNŢ//Ă ~e *f.* Apartenenţă socială sau etnică; obârşie; origine; ascendenţă. **A fi de ~ă nobilă.**

PROVÉRB ~e *n.* Expresie populară concisă, deseori figurată, care conţine o generalizare a experienţei de viaţă în formă de povaţă sau de gând înţelept; vorbă din bătrâni; aforism popular.

PROVERBIÁL ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* 1) Care ţine de proverb; propriu proverbului. **Fondul ~ al limbii române.** 2) *fig.* Care este de natura proverbului; cu caracter de proverb; cunoscut ca un proverb; de pomină. **Zgârcenie ~ă.**

PROVIÁNT ~uri *n. înv.* Rezervă de hrană; provizie.

PROVIDÉNŢĂ *f.* 1) *rel.* Forţă divină; divinitate; pronie; dumnezeire. 2) *fig.* Concurs de împrejurări favorabile. 3) *fig.* Persoană care contribuie la salvarea sau la fericirea cuiva.

PROVIDENŢIÁL ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* 1) (*în*

concepţiile religioase) Care vine de la providenţă; trimis de providenţă. 2) Care apare la momentul potrivit printr-un joc al hazardului; provocat de un factor fericit; salutar. **Întâlnire ~ă.**

PROVINCIÁL ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* 1) Care ţine de provincie; propriu provinciei. **Mediul ~.** 2) *şi substantival* Care locuieşte în provincie; din provincie. 3) *fig.* (*despre persoane*) *şi substantival* Care denotă un comportament nemanierat (ca în provincie); lipsit de maniere; necioplit.

PROVINCIALÍSM ~e *n.* 1) *lingv.* Element de limbă caracteristic numai vorbitorilor unei provincii; regionalism. 2) *fig., peior.* Comportament de provincie; atitudine provincială.

PROVÍNCI//E ~i *f.* 1) (*în unele ţări*) Unitate teritorială şi administrativă. 2) Teritoriu al unei ţări, situat în afara capitalei, având unele caracteristici specifice. 3) *arh., ist.* (*în antichitatea romană*) Ţară cucerită de romani şi administrată de un guvernator.

PROVÍZI//E ~i *f. mai ales la pl.* 1) Ansamblu de lucruri utile sau necesare subzistenţei, apărării sau întreţinerii, care formează o rezervă pentru o anumită perioadă de timp. 2) Rezervă de hrană; proviant.

PRÓXIM ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* Care se caracterizează prin apropiere maximă; cel mai apropiat în timp sau în spaţiu.

PROZÁIC ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* 1) Care ţine de proză; caracteristic prozei. **Genul ~.** 2) (*despre poezie*) *fig.* Care conţine multe elemente caracteristice prozei; lipsit de expresivitate; fără valoare artistică; plat. 3) *fig.* Care este lipsit de individualitate; fără originalitate; de rând; comun; banal; insipid.

PROZAÍSM *n.* 1) Caracter prozaic. 2) *fig.* Prezenţă în poezie a elementelor prozaice; lipsă de expresivitate; platitudine.

PROZATÓR ~i *m.* Autor de opere literare în proză.

PROZELÍ//T ~ţi *m.* 1) *rel.* Persoană convertită de curând la o altă credinţă; neofit. 2) *fig.* Adept nou şi înflăcărat al unei doctrine sau al unei concepţii; neofit.

PROZODÍE *f.* Ramură a poeticii, care se ocupă de studiul structurii versurilor.

PRUDÉN//T ~tă (**~ţi**, **~te**) *adj. şi adverbial* Care acţionează luând toate măsurile de prevedere; în stare să prevadă eventualele pericole; prevăzător; precaut; circumspect.

PRUDÉNŢĂ *f.* Comportament prudent; atitudine prudentă; precauţie; circumspecţie; previziune.

A PRUJÍ prujésc *intranz. pop. reg.* A spune prujituri; a face glume; a şugui.

PRUJITÚR//Ă ~i *f. pop. reg.* Povestioară hazlie; snoavă; anecdotă.

PRUNC prúnci *m.* 1) Copil în primele luni de viaţă; bebeluş. 2) *înv., reg.* Persoană de sex masculin luată în raport cu părinţii săi; fiu; fecior; copil.

A PRUNCÍ pruncésc *intranz. pop.* A trăi perioada prunciei; a-şi petrece pruncia; a copilări.

PRUNCÍE *f. rar.* Perioadă a vieţii copilului de la naştere până la adolescentă; viaţă de prunc; copilărie.

PRUNCUCIGÁŞ ~ă (**~i**, **~e**) *adj. şi substantival jur.* Care îşi ucide pruncul.

PRUND prúnduri *n.* Pietriş mărunt amestecat cu nisip, care se află mai ales în albiile râurilor şi pe malurile apelor, fiind folosit în construcţie sau ca aşternut rutier.

A PRUNDÍ prundésc *tranz. rar v.* **A PRUNDUI**.

A PRUNDUÍ prunduiésc *tranz.* (*drumuri*, *curţi*, *terenuri* etc.) A acoperi cu prund.

PSEUDONÍM ~e *n.* Nume de împrumut pe care îl adoptă un om de creaţie (scriitor, artist, pictor, savant etc.) şi sub care este cunoscut publicului; criptonim.

PSEUDOPATRIÓ//T ~ţi *m*. Patriot fals.

PSEUDOŞTIÍNŢ//Ă ~e *f*. Ştiinţă falsă.

PSÍHIC I. *n*. 1) *psihol.* Capacitate a materiei superior organizate de a reflecta realitatea obiectivă. 2) Ansamblu de procese şi fenomene de natură cognitivă, afectivă şi voliţională care se produce în sistemul nervos. 3) Structură sufletească proprie unui om.

PSÍHIC II ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* Care ţine de structura sufletească a omului; propriu structurii sufleteşti a omului. **Procesele ~e din organism.**

PSIHOLOGÍ//E ~i *f*. 1) Ştiinţă care studiază activitatea psihică a omului (memorie, raţiune, inteligenţă, temperament, caracter etc.), senzaţiile şi percepţiile. 2) Ansamblu de fenomene psihice care caracterizează o persoană sau o colectivitate; mentalitate.

PSIHÓZ//Ă ~e *f*. 1) *med.* Stare patologică a psihicului, constând în tulburări ale comportamentului, gândirii sau afectivităţii bolnavului. 2) Gând sau imagine care obsedează; idee fixă; obsesie.

PÚBER ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* şi *substantival* (*despre persoane*) Care a atins vârsta pubertăţii; ajuns la pubertate.

PUBERTÁTE *f*. Perioadă a vieţii omului, cuprinsă între copilărie şi adolescenţă, caracterizată prin accelerarea dezvoltării fizice, psihice şi prin apariţia unor caractere sexuale secundare (la băieţi: pilozitate, modificare a vocii; la fete: creştere a sânilor, menstruaţie).

PÚBLIC I *n*. 1) Număr mare de oameni; colectivitate mare de persoane; mulţime; norod; lume. 2) Ansamblu de persoane care asistă la un spectacol sau la o conferinţă. ♦ **Marele ~,** masele largi ale populaţiei. ♦ **în ~,** în văzul lumii; în faţa unui număr mare de oameni.

PÚBLIC II ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* 1) Care aparţine unei colectivităţi (mari) de oameni; propriu unei (mari) colectivităţi de oameni. **Conştiinţă ~ă.** 2) Care aparţine întregului popor; pus la dispoziţia tuturor. **Televiziune ~ă.** 3) Care aparţine statului; de stat. **Bunuri ~e.** 4) Care are loc în faţa (sau cu participarea) unei colectivităţi; prezentat în faţa (sau cu participarea) unui număr mare de oameni. **Dezbatere ~ă.**

A PUBLICÁ públic *tranz*. 1) (*cărţi*, *articole*, *ştiri*, *hotărâri* etc.) A face să apară pe calea tiparului; a tipări; a edita. 2) (*ştiri*, *noutăţi* etc.) A face cunoscut unui cerc larg de persoane (pe calea tiparului, a mijloacelor electronice etc.), a anunţa în mod public; a răspândi; a divulga.

A SE PUBLICÁ mă públic *intranz*. (*despre persoane*) A fi mereu prezent în presă; a se tipări.

PUBLICÁBIL ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* Care poate fi publicat; în stare să fie publicat.

PUBLICÁŢI//E ~i *f*. 1) Scriere publicată (sau postată în mijloacele electronice); text tipărit (sau postat în mijloacele electronice); tipăritură (sau postare). **~ electronică. ~ tipărită.** 2) Organ de presă care apare cu o anumită periodicitate.

PUBLICÍ//ST ~şti *m*. Scriitor sau jurnalist care se ocupă de publicistică; autor care publică în presă articole cu tematică social-politică.

PUBLICÍSTICĂ *f*. 1) Literatură care tratează probleme actuale ale vieţii social-politice, prezentată, mai ales, în publicaţii periodice (ziare şi reviste). 2) Totalitate a publicaţiilor periodice; presă. 3) Ocupaţie de publicist; gazetărie; jurnalistică; ziaristică.

PUBLICITÁTE *f*. 1) Caracter public. 2) Difuzare în public a informaţiilor prin intermediul mijloacelor de informare în masă.

PÚDIC ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* 1) (*despre persoane*) Care are pudoare; plin de pudoare; ruşinos; decent. 2) (*despre manifestări ale oamenilor*) Care denotă

pudoare; cu pudoare. **Comportament ~.**

PUDICITÁTE *f.* 1) Caracter pudic. 2) Comportament pudic.

PUDOÁRE *f.* 1) Sentiment de decenţă în comportare; ruşine. 2) Curăţenie morală; castitate.

PÚDR//Ă ~e *f.* 1) Produs cosmetic sub formă de pulbere fină şi moale, uşor parfumat, folosit în calitate de fard. 2) Material solid transformat în particule mici şi fine; colb; pulbere. 3) Substanţă pulverulentă medicamentoasă, folosită contra iritaţiilor pielii.

PUDRIÉR//Ă ~e *f.* Cutioară pentru pudră.

PUERÍL ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* 1) Care ţine de copii; propriu copiilor; de copil; copilăresc; infantil. **Maladie ~ă.** 2) *fig.* Care denotă naivitate de copil; lipsit de seriozitate; copilăros. **Comportament ~. Gândire ~ă.**

PUGILÍSM *n.* *sport* Gen de luptă între doi adversari care se bat pe ring cu pumnii, îmbrăcaţi în mănuşi speciale, respectând anumite reguli stricte, box.

PUGILÍ//ST ~şti *m.* Sportiv care practică pugilismul; boxer.

PÚLBERE *f.* 1) Material solid transformat în particule foarte mici şi fine; praf; colb; pudră. 2) *înv.* Praf de puşcă.

PULMÓN ~i *m.* *anatom.* Fiecare dintre cele două organe de respiraţie, situate simetric în cavitatea toracică; plămân; bojoc.

PULMONÁR ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* 1) Care ţine de pulmoni; propriu pulmonilor. **Ventilaţie ~ă.** 2) Care este localizat la pulmoni. **Tumoare ~ă.**

PULS púlsuri *n.* 1) Dilatare şi contractare ritmică a arterelor sub influenţa sângelui pompat de inimă. **A lua cuiva ~ul.** 2) Loc unde se simte această dilatare şi contractare ritmică a arterelor. 3) *fig.* Mişcare sau atmosferă dominantă. **~ul unei situaţii. ~unei conferinţe.**

A PULSÁ pulseáză *intranz.* 1) (*despre sânge*) A circula ritmic prin vasele sangvine. 2) (*despre inimă*) A-şi exercita funcţia; a funcţiona. 3) *fig.* (*despre procese*, *lucruri* etc.) A decurge într-un ritm viu; a palpita.

A PULVERIZÁ pulverizéz *tranz.* 1) (*materiale solide*) A face să se pulverizeze. 2) *fig.* A preface în pulbere; a distruge complet; a desfiinţa. ~ **un duşman**. 3) (*substanţe lichide sau pulverulente*) A împrăştia în diferite direcţii (transformând în particule foarte mici).

A SE PULVERIZÁ se pulverizeáză *intranz.* A se transforma în pulbere; a deveni pulbere.

PUMNÁL ~e *n.* Armă albă în formă de cuţit cu lamă scurtă, cu două tăişuri şi cu vârful ascuţit; jungher; stilet.

PUNCTIFÓRM ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* 1) Care are formă de punct; cu formă de punct. 2) Care apare şi dispare la anumite intervale; intermitent. **Sclipire ~ă.**

PUNCTUÁL ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* 1) (*despre persoane*) Care respectă întocmai termenul stabilit; caracterizat prin realizarea la timp a celor promise. 2) *şi adverbial* Care are loc la momentul stabilit; realizat la timpul fixat. 3) *lingv., gram.* (*despre verbe*) Care arată că acţiunea se petrece într-un singur moment.

PUNCTUALITÁTE *f.* 1) Caracter punctual. 2) Atitudine punctuală.

PUNCTUÁŢI//E ~i *f.* *lingv* 1) Ansamblu de sisteme grafice convenţionale, care marchează structura enunţului, pauzele şi modificările intonaţiei. 2) Compartiment al gramaticii care indică utilizarea corectă a acestor semne.

PUNGÁŞ ~i *m.* 1) Hoţ de buzunare. 2) *fig., fam., peior.* Persoană şmecheră, care se foloseşte de credulitatea oamenilor, trăgând foloase personale.

PÚP//Ă ~e *f.* (în opoziţie cu **proră**) Parte

posterioară a unei nave.

PUPÍL ~i *m*. Copil orfan aflat sub tutela cuiva.

PUPILÁR I ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* Care ţine de pupil; propriu pupilului; de pupil.

PUPILÁR II ~ă (**~i**, **~e**) *adj. anatom.* Care ţine de pupilă; propriu pupilei; de pupilă. **Margine ~ă a irisului.**

PUPÍL//Ă I ~e *f. anatom.* Orificiu central al irisului care permite pătrunderea luminii în ochi şi care are rolul de a adapta vederea în funcţie de luminozitate şi de distanţă; lumină a ochiului.

PUPÍL//Ă II ~e *f.* (*feminin de la* **pupil**) *v.* **PUPIL**.

PUR I púră (**púri**, **púre**) *adj.* 1) (*despre corpuri*, *substanţe* etc.) Care are o compoziţie omogenă; fără elemente străine; curat; neamestecat. **Apă ~ă.** 2) Care este lipsit de imperfecţiuni fizice sau materiale; fără defecte fizice sau fără pete; nepătat; imaculat. **Zăpadă ~ă.** 3) (*despre persoane*) Care este lipsit de defecte de ordin moral; fără păcate; fără prihană; neprihănit; curat; cast. 4) Care corespunde realităţii obiective; în conformitate cu realitatea obiectivă; veritabil; autentic. **Adevărul ~. Raţiunea ~ă.** 5) (*despre sunete*, *voce* etc.) Care are sonoritate bună; caracterizat prin sonoritate de cristal; limpede; clar; cristalin. 6) Care nu este nimic mai mult sau altceva (decât ceva); care se limitează exclusiv la ceva. **Teorie ~ă.**

PUR II púri *m. bot.* Plantă erbacee comestibilă cu gust de usturoi, având frunze lungi, liniare şi flori roze sau roşii.

A PURCÉDE purcéd *intranz*. 1) (*despre fiinţe*) A pleca din locul în care se află; a se pune în mişcare, părăsind locul iniţial; a porni. **A purcede la drum.** 2) *înv*. (*despre fiinţe*, *evenimente*) A începe să se manifeste. ♦ **~ grea** (*sau* **îngreunată**), a rămâne însărcinată. 3) (*despre persoane*) A-şi îndrepta atenţia (spre o altă activitate decât cea anterioară); a trece; a proceda. **A purcede la acţiune.** 4) *rar* A acţiona într-un anumit mod; a face un lucru într-un anumit fel; a proceda.

A PURIFICÁ purífic *tranz*. 1) (*substanţe*, *materiale*, *medii* etc.) A face să fie pur; a curăţa de impurităţi. **A purifica apa, aerul.** 2) A elibera de tot ce este dăunător sau inutil. **A-şi purifica organismul.** 3) (*persoane*) A face să se purifice.

A SE PURIFICÁ mă purífic *intranz*. (*despre persoane*) A deveni (mai) curat moraliceşte.

PURÍSM *n*. Tendinţă eronată de purificare a limbii de elemente socotite străine.

PURIT//ÁTE ~ăţi *f*. 1) Caracter pur; curăţenie; limpezime; claritate. 2) Curăţenie sufletească; neprihănire; nevinovăţie; inocenţă; candoare; castitate.

PÚRPUR//Ă I ~e *f*. 1) Culoare roşie-închisă. 2) Substanţă colorantă de culoare roşie-închisă (preparată pe cale sintetică, în trecut fiind extrasă din sucul unor moluşte); porfiră. 3) Stofă pluşată de preţ, vopsită cu această substanţă; porfiră. 4) *arh.* (*mai ales la romani*) Haină confecţionată din această stofă şi purtată în trecut de regi, împăraţi sau domnitori; porfiră.

PÚRPUR//Ă II ~e *f. med.* Boală caracterizată prin apariţia pe piele şi pe mucoase a unor pete roşii, hemoragice, ca urmare a ruperii capilarelor sangvine.

PURPURÍ//U ~e (**~i**) *adj. şi substantival* Care are culoarea purpurei; de culoarea purpurie; roşu-închis; vişiniu; rubiniu.

PURSÂNGE *adj. invar. şi substantival* (*despre unele animale*, *mai ales despre cai*) Care este de rasă pură; de sânge pur.

PURULÉN//T ~tă (**~ţi**, **~te**) *adj.* (*despre răni*, *bube*, *erupţii*) Care elimină puroi; care puroiază; cu puroi; supurant.

PURULÉNŢ//Ă ~e *f*. Stare purulentă.

PÚRUREA *adv*. *v*. **PURURI**.

PÚRURI *adv*. *înv*. În tot timpul; veşnic; mereu; totdeauna. ♦ **De-a pururi,** (pentru) totdeauna; pe veşnicie; în veci; veşnic.

PÚSTNIC ~i *m*. 1) *rel.* Călugăr care s-a retras într-un loc ferit de lume, ducând o viaţă aspră; sihastru; schimnic; anahoret; ermit; ascet. 2) *fig*. Persoană care duce o viaţă izolată şi aspră; sihastru.

PUŞCH//EÁ ~éle *f*. *med.* 1) Umflătură mică şi dureroasă care se face pe limbă; băşică; aftă. 2) Boală care se manifestă prin apariţia unor astfel de umflături.

PUŞLAMÁ ~le *f*. *fam*. 1) Om de nimic; lichea; secătură. 2) Persoană fără ocupaţie serioasă; derbedeu; haimana.

PUŞTÁN ~i *m*. *fam.* Băiat ajuns la vârsta adolescenţei; băieţandru; copilandru.

PUŞTÁNC//Ă ~e *f*. *fam.* Fată ajunsă la vârsta adolescenţei; fetişcană; copilandră.

PÚŞTI *m*. *fam.* Băiat mic; băieţel; pici.

PUTREFÁCŢI//E ~i *f*. 1) Proces de descompunere a substanţelor organice (de natură animală sau vegetală), care se produce în natură sau în interiorul organismelor vii sub influenţa fermentaţiei microbiene; putrezire. 2) *fig*. Stare de degradare morală; putreziciune.

Q

QATARI//ÁN ~ánă (~éni, ~éne) *adj. şi substantival* (*despre persoane*) Care face parte din populaţia de bază a statului Qatar; originar din Qatar.

QIGÓNG *n.* Complex de tehnici tradiţionale chineze, folosite pentru păstrarea energiei.

QUADRÍVIUM *n. arh.* 1) (*în Evul Mediu*) Grup de patru discipline şcolare (aritmetica, geometria, astronomia, teoria muzicii) care, împreună cu cele tri discipline din trivium (gramatica, retorica, dialectica), constitueau cele şapte arte liberale, care formau materia de învăţământ a şcolilor latine. 2) *ed.* Treaptă imediat următoare învăţământului elementar (trivium), în care se predau aceste discipline şcolare.

QUARK quárkuri *n. fiz.* Particulă elementară, considerată a fi indivizibiliă, ca şi electronul, care interacţionează prin forţa nucleară puternică şi care constituie materia aşa-numită „grea” (sau barionică).

QWÉRTY *adj. invar. tehn. inform., electron.* (*despre tastatura unui calculator, a unui telefon* etc.) Care respectă standardele necesare scrierii în limba engleză, având literele **q, w, e, r ,t, y** ca prime taste, de la stânga la dreapta, pe primul rând de sus.

R

RABÁT ~uri *n*. *comerţ* Reducere din preţul unei mărfi la vânzarea cu ridicata. ~ **comercial.**

RABATÁBIL ~ă (~i, ~e) *adj.* (*despre elemente de construcţii*, *de mobilier*, *organe de maşini* etc.) Care

se poate roti în jurul unei axe (orizontale). **Fotoliu ~.**

RÁBI//E ~i *f. med.* Boală provocată de o infecţie virotică, frecventă la animale (câini, lupi, pisici) şi transmisibilă şi la om, care se manifestă prin accese nervoase puternice (convulsii, paralizii etc.); turbare.

RÁBIN ~i *m. rel.* Conducător spiritual al unei comunităţi mozaice, care oficiază ceremoniile şi practică învăţământul religios.

RÁBL//Ă ~e *f. fam., depr.* 1) Lucru vechi şi deteriorat; vechitură; hleab. 2) *fig.* Animal bătrân şi slab; gloabă.

RÁCL//Ă ~e *f. pop., reg.* Ladă de formă specială, în care se pune mortul pentru a fi înmormântat; sicriu; coşciug. 2) Cutie de lemn cu capac, în care se păstrează unele produse alimentare. 3) Ladă de lemn de dimensiuni mari şi ornamentată (în care se păstrează hainele). 4) Despărţitură a unui hambar (unde se ţin cereale, făn etc.). 5) Porţiune dreptunghiulară de teren, semănată cu legume sau cu flori (mărginită de cărări); vatră. 6) Pânză urzită cu două feluri de bumbac.

A RADIÁ I radiéz 1. *tranz*. (*raze de lumină său de căldură, unde sonore* etc.) A emite în toate direcţiile; a împrăştia radiat. **2**. *intranz*. (*despre persoane sau feţele lor*) A exprima încântare. ~ **de bucurie**.

A RADIÁ II radiéz *tranz*. (*cuvinte, inscripţii* etc.) A face să dispară (dintr-un registru, dintr-o listă), rozând cu o radieră sau tăind cu o linie de condei.

RÁD//Ă ~e *f. geogr.* Bazin natural de dimensiuni mari din apropierea unui port, servind la adăpostirea navelor împotriva vânturilor, a valurilor şi a curenţilor de apă.

RADIÁL ~ă (**~i**$_{r}$ **~e**) *adj.* Care se răspândeşte dintr-un punct în direcţii diferite (ca nişte raze); dispus în formă de raze. **Străzi ~e.**

RADIÁN ~i *m. matem.* Unitate de măsură a unghiurilor plane.

RADIÁN//T ~tă (**~ţi**, **~te**) *adj.* Care radiază; în stare să emită radiaţii. **Substanţă ~tă.**

RADIÁR ~ă (**~i**, **~e**) *adj. v.* **RADIAL**.

RADIAT//ÓR ~oáre *n*. 1) *teh.* Dispozitiv pentru răcirea apei sau a uleiului în motoarele cu ardere internă. 2) Bloc dintr-un sistem de încălzire centrală, care constă din tuburi sau coloane tubulare şi prin care circulă un fluid; calorifer. 3) Dispozitiv de răcire a tranzistoarelor.

RADIÁŢI//E ~i *f*. 1) Emisie de raze. 2) Ansamblu de unde sau de particule emise de un corp. **~e solară. ~e atomică.**

RADICÁL I ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* 1) Care ţine de esenţa lucrurilor sau a fiinţelor; de bază; fundamental; esenţial. **Schimbare ~ă.** 2) *şi substantival* (*despre persoane şi manifestările lor*) Care preconizează reforme sociale profunde.

RADICÁL II ~i *m*. 1) *matem.* Număr care e ridicat la o anumită putere de numărul dat. 2) *matem*. Simbol care indică operaţia de extragere a unui astfel de număr. 3) *chim*. Grup de atomi care se comportă în reacţiile chimice ca un element unic, fără a se modifica. 4) *lingv., morfol.* Parte a unui cuvânt, dotată cu sens lexical, care este comună tuturor cuvintelor din aceeaşi familie; rădăcină.

RADICÁL III *adv*. Din temelie; cu desăvârşire; cu totul; complet.

RADICÁL IV ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* (*despre frunze, spini* etc.) Care creşte de la rădăcină; crescut din rădăcină.

RADIÉR//Ă ~e *f.* Obiect de birotică, constând dintr-o placă mică de cauciuc şi folosit la ştergerea celor scrise pe hârtie; gumă.

RADIOÁCTIV ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* 1) (*despre unele elemente chimice*) Care emite radiaţii; cu proprietatea de a emite radiaţii. **Substanţă ~ă.** 2)

(*despre zăcăminte*, *surse*) Care conţine corpuri cu proprietatea de a emite radiaţii.

RADIOACTIVITÁTE *f.* Proprietate pe care o posedă unele elemente chimice (radiu, uraniu, stronţiu etc..) de a se transforma prin dezintegrare în alt element ca urmare a modificării nucleului atomic, emiţând radiaţii corpusculare sau electromagnetice.

RADI//ÓS ~oásă (**~óşi**, **~oáse**) *adj.* 1) Care radiază; cuprins de strălucire; strălucitor; luminos. **Ochi ~şi.** 2) (*despre persoane sau despre figura lor*) Care exprimă satisfacţie şi bunătate; cuprins de fericire şi satisfacţie; strălucitor. **Faţă ~oasă.**

RAFÁL//Ă ~e *f.* 1) Bătaie de vânt de scurtă durată, bruscă şi puternică. 2) Serie continuă de împuşcături rapide ale unei arme de foc.

RAGLÁN ~e *n.* 1) *şi adjectival* Croială specială a unor elemente vestimentare la care partea superioară a mânecii începe de sub guler. 2) Haină cu asemenea croială.

RAIÁ ~le *f. arh., ist.* Teritoriu străin, ocupat şi administrat de autorităţile militare turceşti.

RÁID ~uri *n. milit.* Incursiune rapidă, întreprinsă de o unitate militară pe teritoriul inamicului.

RÁIT//Ă ~e *f.*: ♦ **A da** (*sau* **a trage**, **a face**) **o ~,** a face o vizită scurtă.

A SE RALIÁ mă raliéz *intranz.* (*despre persoane, trupe militare* etc.) 1) A se grupa pentru a acţiona în comun; a se uni. **Trupele s-au ~at**. 2) (*despre persoane*) A se alătura, susţinând; a adera. **~ la o părere**. **~ la un partid**.

RALÍU ~ri *n. sport* Competiţie automobilistică pe distanţe mari, combinată adesea cu probe speciale.

RAMBÚRS ~uri *n.* 1) Sistem de expediere a mărfurilor prin poştă, conform căruia destinatarul achită contravaloarea mărfii sau taxa de transport. 2) Cost de mărfuri sau al taxelor de transport plătit de către destinatar expeditorului.

A RAMBURSÁ ramburséz *tranz.* (*sume de bani datorate*) A întoarce prin ramburs; a achita la primirea unei mărfi expediate.

A SE RAMIFICÁ se ramífică *intranz.* (*despre arbori*, *drumuri*, *conducte*, *diferite structuri* etc.) A se despărţi în ramuri; a porni dintr-un punct în mai multe direcţii.

A SE RAMOLÍ mă ramolésc *intranz.* (*despre persoane*) A-şi pierde vigoarea fizică şi/sau intelectuală (în special din cauza vârstei înaintate); a se răblăgi; a se rebegi; a se hârbui.

RÁMP//Ă ~e *f.* 1) Platformă orizontală situată la nivelul pardoselii unui vehicul, care înlesneşte operaţiile de încărcare sau descărcare a mărfurilor. 2) *constr.* Balustradă a unei scări sau a unui pod. 3) Parte din faţă a unei scene, unde sunt instalate aparatele de iluminare. ♦ **A vedea lumina ~ei,** a fi jucat în faţa publicului; a fi pus în scenă. ♦ **A chema la ~,** a cere prin aplauze ca artiştii să reapară pe scenă la sfârşitul spectacolului. 4) *geomorf.* Porţiune înclinată a unui drum.

RANCHIUN//ÓS ~oásă (**~óşi**, **~oáse**) *adj.* (*despre persoane*) Care poartă ranchiună; obsedat de ranchiună; răzbunător; duşmănos.

RANCHIUN//Ă ~e *f.* Sentiment de ură ascunsă, susţinut de dorinţa răzbunării.

RANDAMÉNT ~e *n.* 1) Folos obţinut în urma unui efort; eficienţă. 2) *econ.* Caracteristică a eficienţei unui sistem tehnic, bazată pe raportul dintre energia folosită util şi energia consumată de acest sistem. 3) Capacitate de producţie a unui muncitor într-o anumită unitate de timp.

RANG ránguri *n.* 1) Treaptă într-o ierarhie administrativă sau diplomatică, în dependenţă de importanţa funcţiei. 2) Grad militar. **A fost ridicat la ~ul de colonel.**

RÁNIŢ//Ă ~e *f.* Sac purtat în spate în care soldaţii, vânătorii, turiştii îşi pun alimentele şi alte lucruri

necesare.

RAPÁC//E ~ (**~i**) *adj.* 1) (*despre persoane*) Care caută să se îmbogăţească repede şi brutal; foarte lacom de câştig; hrăpăreţ; cupid. 2) *fig.* Care tinde să cuprindă tot mai mult şi mai repede; orientat spre învăluire totală şi rapidă. **Flăcări** ~.

RAPACITÁTE *f.* Caracter rapac.

RAPÍ//D ~dă (**~zi**, **~de**) *adj. şi adverbial* 1) Care se efectuează repede; realizat într-un timp scurt. ♦ **Tren** ~, tren care circulă cu viteză mare şi care opreşte numai la staţiile mari. 2) (*despre fiinţe*) Care acţionează repede; capabil să acţioneze cu viteză mare.

RAPIDITÁTE *f.* Caracter rapid.

RAP//ÓRT I ~oárte *n.* 1) Comunicare orală sau scrisă, prezentată în faţa unei adunări sau autorităţi, care conţine informaţii despre o activitate personală sau colectivă. 2) *milit.* Prezentare verbală sau scrisă a situaţiei unei unităţi militare, făcută de un subaltern unui comandant.

RAPÓRT II ~uri *n.* 1) Legătură pe care spiritul o stabileşte între diverse obiecte sau fenomene distincte; relaţie. 2) *matem.* Cât a două mărimi de acelaşi fel.

RAPORTÓR I ~i *m.* Persoană care prezintă un raport; referent.

RAPORT//ÓR II ~oáre *n.* *geometr.* Instrument în formă de cerc sau de semicerc gradat, care serveşte la măsurarea unghiurilor.

RAPSÓ//D ~zi *m.* 1) *arh.* (*în Grecia antică*) Cântăreţ peregrin de poeme epice (mai ales ale lui Homer); aed. 2) Autor şi interpret de poeme epice; poet epic.

RAPSODÍ//E ~i *f.* 1) *muz.* Compoziţie muzicală instrumentală, de formă liberă, care are la bază motive de inspiraţie populară. **~ile lui G. Enescu.** 2) *arh.* (*în Grecia antică*) Fragment dintr-un poem epic recitat de un rapsod.

RAREFIÁN//T ~tă (**~ţi**, **~te**) *adj.* Care rarefiază; cu proprietatea de a rarefia.

RARÍSIM ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* Care se întâlneşte extrem de rar. **Efect ~.**

RÁS//Ă I ~e *f.* *biol.* 1) Categorie sistematică intermediară între specie şi individ. 2) Ansamblu de organisme animale cu anumite trăsături ereditare comune; soi. 3) Grup etnic mare, format pe un anumit teritoriu din cele mai vechi timpuri, unitar prin origine şi prin caracterele ereditare comune (pigmentaţia pielii, forma capului, a ochilor, a nasului, a buzelor, proporţia grupurilor de sânge etc.).

RÁS//Ă II ~e *f.* Haină de postav, largă şi lungă până la călcâi, purtată de preoţi şi călugări.

RASIÁL ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* 1) *biol.* Care ţine de rasele umane; propriu raselor umane. 2) *societ.* Care ţine de rasism; propriu rasismului.

RASÍSM *n.* *societ.* 1) Teorie social-politică reacţionară care susţine inegalitatea biologică şi intelectuală a raselor umane, justificând astfel dominarea şi exploatarea aşa-ziselor popoare „inferioare”. 2) (*în unele state*) Acţiune de discriminare rasială.

RASÍ//ST I ~şti *m.* Adept al rasismului.

RASÍ//ST II ~stă (**~şti**, **~ste**) *adj.* *v.* **RASIAL**.

A RATA ratéz 1. *tranz.* (*ocazii*) A nu folosi la timp. **2.** *intranz.* (*despre arme*) A nu lua foc (după apăsarea pe trăgaci).

A SE RATÁ mă ratéz *intranz.* *rar* (*despre persoane*) A nu izbuti să se realizeze prin crearea unor valori reale.

RÁT//Ă ~e *f.* Cotă dintr-o datorie care urmează să fie achitată regulat, la date stabilite din timp.

RATÉU ~ri *n.* *teh.* 1) Defect în funcţionarea unui motor, care constă în arderea incompletă a combustibilului, producându-se o explozie falsă. 2) Explozie produsă de un motor cu un asemenea

defect.

RATICÍ//D ~dă (**~zi**, **~de**) *adj.* (*despre substanţe*) Care ucide şoarecii; cu proprietatea de a ucide şoarecii.

RÁŢI//E ~i *f.* 1) Cantitate de alimente care revine unei fiinţe într-o zi, pentru a-şi menţine existenţa. 2) *matem*. Număr constant, egal cu diferenţa sau cu câtul a doi termeni consecutivi ai unei progresii aritmetice sau geometrice.

A RAŢIONÁ I raţionéz *intranz*. (*despre oameni şi unele fiinţe*) 1) A pune în funcţiune raţiunea (pentru a-şi forma idei, păreri, concepţii etc.); a cugeta; a judeca. ~ **asupra unei probleme**. 2) A poseda facultăţi intelectuale; a avea raţiune; a fi capabil de a efectua operaţii logice cu ajutorul raţiunii; a gândi; a cugeta. **Delfinii ~ează.**

A RAŢIONÁ II raţionéz *tranz*. (*materiale*, *produse* etc.) A împărţi în raţii (pentru a reduce consumul).

RAŢIONÁL ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* 1) *şi adverbial* Care este în conformitate cu cerinţele raţiunii; potrivit cu cerinţele raţiunii; logic. **A avea un trai ~. A cheltui banii ~.** 2) (*despre persoane*) Care posedă raţiune practică; dotat cu raţiune practică. 3) (*despre manifestări ale oamenilor*) Care manifestă raţiune; bazat pe raţiune. **Spirit ~. Cultură ~ă**.

A RAŢIONALIZÁ raţionalizéz *tranz*. 1) (*timp, activităţi*) A face să devină mai eficient prin folosirea raţională şi prin introducerea unor metode avansate. 2) (*materiale*, *produse* etc.) *v*. **A RAŢIONA II**. 3) *matem*. (*expresii algebrice cu radical*) A transforma într-o expresie echivalentă fără radical.

RAŢIONAMÉNT ~e *n*. 1) Operaţie a raţiunii constând dintr-o înlănţuire de judecăţi, în baza căreia se trage o anumită concluzie logică. 2) Argument raţional prin care se afirmă sau se neagă ceva.

RAŢIÚN//E ~i *f.* 1) Facultate a conştiinţei umane de a cugeta şi de a înţelege sensul şi relaţiile dintre fenomene în conformitate cu anumite principii logice; judecată dreaptă; gândire; minte; intelect. 2) Explicaţie a unei acţiuni sau stări; motiv; temei; cauză.

RAVÁGI//U ~i *n*. Distrugere cauzată de forţele naturii (inundaţii, furtuni, epidemii etc.). **Furtuna a făcut ~ii.**

RÁZI//E ~i *f.* Control inopinat realizat de organele în drept în scopul descoperirii unor infractori.

RĂBÓJ ~uri *n*. 1) *înv.* Bucată de lemn pe care se însemnau în trecut, prin crestături, diferite socoteli (zilele de muncă, banii datoraţi, numărul de vite etc.). 2) Calcul numeric; socoteală. 3) Crestătură făcută la urechea unei vite pentru a o putea deosebi.

RĂDVÁN ~e *n*. Trăsură de lux acoperită, montată pe arcuri şi trasă de mai mulţi cai.

A SE RĂFUÍ mă răfuiésc *intranz*. A cauza un rău drept răsplată pentru prejudiciile aduse anterior; a se răsplăti; a se socoti; a se achita. ~ **cu duşmanul**.

A RĂPÍ răpésc *tranz*. 1) (*fiinţe*) A lua cu forţa, ducând cu sine şi ţinând în stăpânirea sa. 2) *fig*. (*mai ales despre moarte*) A lipsi de zile (smulgând dintre cei vii). ♦ ~ **viaţa** (*sau* **zilele**), a ucide. 3) (*bunuri materiale* etc.) A-şi însuşi prin abuz de putere; a lua cu forţa, însuşindu-şi în mod nelegal. ~ **teritorii străine**. 4) (*lucruri inerente unei persoane*) A face să nu mai posede. ~ **libertatea**. ~ **liniştea**. 5) *fig*. (*persoane*) A ademeni prin farmec; a atrage, cucerind atenţia şi seducând; a captiva. **Lectura l-a răpit completamente**. ♦ ~ **inima**, a cuceri dragostea.

A RĂPÚNE răpún *tranz. pop*. 1) (*fiinţe*) A lipsi de viaţă (premeditat sau din întâmplare); a omorî; a ucide. **L-a răpus printr-o împuşcătură**. **Boala l-a răpus**. 2) *şi fig*. (*inamici*, *adversari*) A învinge, distrugând complet.

A RĂSFĂȚÁ răsfắț *tranz.* (*mai ales copii*) A face să se răsfețe; a răzgâia.

A SE RĂSFĂȚÁ mă răsfắț *intranz.* 1) A se alinta peste măsură (simțindu-se admirat); a se răzgâia. 2) A se lefăi dedându-se plăcerilor; a se desfăta. 3) A se întinde în voie (ocupând un loc mai mare decât trebuie).

RĂSPÂNTI//E ~i *f.* 1) Loc de întretăiere a două sau a mai multor drumuri; răscruce; intersecție. 2) *fig.* Moment crucial în viața unei persoane sau a unei colectivități; răscruce; cotitură.

RĂSTÁV ~uri *n.* 1) Fâșie de pământ cultivată cu un singur fel de plante. 2) *tipogr.* Bară metalică dințată folosită la fixarea formelor tipografice în rame.

RĂSTOÁC//Ă ~e *f. pop., reg.* 1) Loc puțin adânc al unei ape stătătoare sau curgătoare; vad. 2) Braț de râu abătut din matca lui și secat cu scopul de a prinde mai ușor pește.

RĂSÚR//Ă ~i *f. bot.* Trandafir sălbatic; măcieș; rujă.

RĂȘÍN//Ă ~i *f.* Substanță lipicioasă inflamabilă, secretată de conifere și de alte plante sau obținută pe cale sintetică, având diverse întrebuințări (în prepararea lacurilor, cleiurilor, la obținerea maselor plastice etc.).

A RĂȘLUÍ rășluiésc *tranz.* 1) (*lemn*, *piatră* etc.) A prelucra prin desprindere de așchii. 2) (*semințe*) A curăța de coajă: a descoji; a decortica. 3) *pop.* (*așezări omenești*) A șterge de pe fața pământului. 4) *fig.* (*bunuri materiale*) A-și însuși prin abuz de putere; a lua cu forța, însușindu-si în mod nelegal; a răpi.

RĂTĂCÁN//Ă ~e *f. pop.* Groapă adâncă; hârtop.

RĂVÁȘ ~e *n.* 1) *înv.* Crestătură pe răboj. 2) Comunicare scrisă, trimisă unei persoane; scrisoare; epistolă. 3) Scrisoare intimă.

A RĂVĂȘÍ răvășésc *tranz.* 1) (*lucruri*) A întoarce pe o parte și pe alta, împrăștiind, amestecând (pentru a găsi ceva); a răscoli. 2) (*părul*) A împrăștia în toate părțile. 3) *fig.* A supune unor emoții puternice; a răscoli; a tulbura. **Amintirile i-au răvășit sufletul**.

RĂZÉȘ ~i *m. arh., ist.* (*în Moldova medievală*) Țăran liber, care stăpânea în devălmășie o bucată de pământ din moșia satului, moștenită din tată în fiu; moșnean.

RĂZL//ÉȚ ~eáță (**~éți**, **~éțe**) *adj.* 1) Care este situat aparte; despărțit de mediul din jur; stingher; separat; izolat. 2) Care rătăcește din loc în loc; în stare de vagabondaj; hoinar; pribeag. 3) (*despre sunete*, *vorbe*) Care este lipsit de legătură; fără continuitate; izolat; sporadic.

RĂZLÓG ~i *m. înv.* Despicătură lungă din trunchiul unui copac, folosită la facerea gardurilor.

RĂZMERÍȚ//Ă ~e *f. pop.* Răscoală spontană și neorganizată.

A RĂZVRĂTÍ răzvrătésc *tranz.* A face să se răzvrătească; a revolta.

A SE RĂZVRĂTÍ mă răzvrătésc *intranz.* 1) A se ridica la luptă (împotriva nedreptăților, abuzurilor, asupritorilor etc.); a înceta de a se supune; a face răscoală; a se răscula; a se revolta. 2) A întreprinde un act de violență contra puterii de stat; a organiza o rebeliune.

RÁMNIC ~e *n. pop., reg.* Iaz pentru creșterea și înmulțirea peștilor; heleșteu.

RÁNCE//D ~dă (**~zi**, **~de**) *adj.* (*mai ales despre alimente*) Care a căpătat gust și miros neplăcut (din cauza alterării); cu gust și miros neplăcut.

A RÂNCHEZÁ râncheáză *intranz.* (*despre cai*) A scoate sunete stridente, prelungi și răsunătoare, caracteristice speciei; a mihoti; a necheza.

RÂNDÁȘ ~i *m. înv.* Persoană de serviciu, care făcea muncile de rând într-o gospodărie particulară; slugă.

A RÂURÁ râureáză *intranz. rar* 1) A curge fără încetare şi din abundenţă, ca un râu. 2) *fig.* A se asemăna cu valurile unui râu; a vălura. **Mătasea râurează.**

RÁVN//Ă ~e *f.* 1) Pornire lăuntrică intensă (de a face ceva); aspiraţie; dorinţă. **~a de a cunoaşte multe.** 2) Însufleţire deosebită (într-o acţiune, într-o activitate); sârguinţă; zel. **A munci cu multă ~.**

A REABILITÁ reabilitéz *tranz.* 1) A face să se reabiliteze. 2) *jur.* A repune în drepturi (anulând consecinţele juridice ale unei condamnări neîntemeiate).

A SE REABILITÁ mă reabilitéz *intranz.* A-şi recăpăta prestigiul ştirbit, buna reputaţie.

REACTÁNŢ//Ă ~e *f. fiz.* Rezistenţă pe care o opun curentului alternativ elementele inductive (bobinele) şi cele capacitative (condensatoarele) într-un circuit electric.

REACTÍV I ~e *n. chim.* Substanţă care reacţionează în mod specific într-o reacţie chimică.

REACTÍV II ~ă (**~i**. **~e**) *adj.* 1) *fiz.* Care ţine de reactanţă; propriu reactanţei. 2) Care exercită o reacţie; în stare să provoace o reacţie. **Forţă ~ă**. 3) Care apare sub acţiunea forţei de reacţie; provocat de forţa de reacţie. 4) Care acţionează sub acţiunea forţei de reacţie; pus în funcţiune de forţa de reacţie.

REACŢÍ//E ~i *f.* 1) Acţiune provocată de o altă acţiune. 2) *chim.* Interacţiune dintre două sau mai multe substanţe, care sunt antrenate în transformări chimice. 3) Răspuns al unui sistem excitabil la un stimulent intern sau extern. 4) *v.* **REACŢIUNE**.

A REACŢIONÁ reacţionéz *intranz.* 1) A manifesta o schimbare (ca răspuns la o acţiune sau o excitare exterioară). 2) (*despre persoane*) A manifesta o schimbare de atitudine sau de comportament. **~ la complimente**. **~ prompt**. 3) (*despre persoane*) A-şi expune categoric punctul de vedere; a lua atitudine.

REÁL ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* 1) *şi substantival* Care există în lumea înconjurătoare independent de conştiinţa omului; cu existentă obiectivă. **Fiinţe ~e.** 2) Care corespunde lumii înconjurătoare. **Imagine ~ă**. 3) Care poate fi realizat; în stare să fie transpus în viaţă; realizabil. **Plan ~.** 4) Care posedă o calitate intrinsecă; cu originalitate indiscutabilă; autentic; veritabil. **Un talent ~.**

REALIT//ÁTE ~ăţi *f.* 1) Existenţă obiectivă; stare reală. 2) Lucru concret, care există în mod real. **E o ~, nu o invenţie.** 3) Caracter real. 4) Lume existentă în afara conştiinţei umane şi independent de ea; natură; univers. **~ înconjurătoare.**

A REALIZÁ realizéz *tranz.* 1) (*planuri*, *idei*, *dorinţe*, *obligaţii* etc.) A face să devină real; a aduce la îndeplinire; a transforma în fapt; a înfăptui. 2) (*lucrări*, *opere* etc.) A produce în urma unui efort susţinut; a crea; a plăsmui. 3) (*mărfuri*, *produse*, *bunuri*, *proprietăţi* etc.) A lichida, transformând în bani; a vinde; a desface.

A SE REALIZÁ mă realizéz *intranz.* 1) (*în special despre artişti*) A se manifesta ca talent. 2) (*despre persoane*) A-şi atinge scopurile; a-şi îndeplini dorinţele (mai ales cele care ţin de activitatea profesională).

REALIZÁBIL ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* Care poate fi realizat; în stare să fie transpus în viaţă; real.

REALMÉNTE *adv.* În mod real; în corespundere cu realitatea; în realitate.

A REANGAJÁ reangajéz *tranz.* A angaja din nou.

A SE REANGAJÁ mă reangajéz *intranz.* 1) (*despre militari*) A rămâne în rândurile armatei active după terminarea serviciului militar obligator. 2) A reveni în forţă în câmpul muncii.

REÁVĂN reávănă (**réveni**, **révene**) 1) (*despre sol*, *substanţe*, *materii*) Care conţine o cantitate abia simţită de apă sau de alt lichid; cu o cantitate mică

de apă în componență. 2) (*despre vânt*, *aer*) Care răcorește; cu adiere rece; răcoritor.

A REBEGÍ I rebegésc *tranz*. (*oameni, părți ale corpului acestora*) A face să se rebegească. **Frigul mi-a rebegit mâinile.**

A REBEGÍ II rebegésc *intranz*. (*despre oameni, mebre, părți ale corpului lor*) A îngheța foarte tare, înțepenind.

A SE REBEGÍ mă rebegésc *intranz*. (*despre persoane*) A pierde vigoarea fizică și/sau intelectuală; a se răblăgi; a se hârbui; a se ramoli.

REBÉL ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* 1) *și substantival* (*despre persoane*) Care participă activ sau instigă la o rebeliune; participant sau instigator al unei rebeliuni; răzvrătit; revoltat. 2) *fig.* Care vădește nesupunere; în stare de revoltă. **Spirit ~.**

REBELIÚN//E ~i *f.* 1) Acțiune rebelă; răzvrătire; revoltă. 2) Totalitate de rebeli.

RÉBUS ~uri *n*. 1) Joc constând dintr-un ansamblu de desene, semne, litere sau cifre care reprezintă direct sau indirect cuvinte sau o frază ce urmează a fi descifrate. 2) *fig., fam.* Scriere sau lucru greu de descifrat; șaradă.

REBÚT ~uri *n*. Produs care nu corespunde cerințelor prevăzute de standarde și nu poate fi utilizat în conformitate cu destinația sa.

RECALCITRÁN//T ~tă (**~ți**, **~te**) *adj.* (*despre persoane*) Care se opune cu îndărătnicie; în stare a nu se lăsa convins; încăpățânat; îndărătnic; refractar; nesupus.

RECALCITRÁNȚ//Ă ~e *f*. Caracter recalcitrant.

A RECALIFICÁ recalífic *tranz*. A califica din nou; a supune unei noi calificări.

A RECAPITULÁ recapituléz *tranz*. (*lucruri spuse*, *studiate sau întâmplate*) A repeta punct cu punct, examinând din nou și punând accentul pe momentele esențiale (pentru a ține mai bine minte).

RECENSĂM//ÁNT ~ínte *n*. Acțiune oficială de înregistrare statistică a populației, a bunurilor, a animalelor, a vehiculelor etc. dintr-o țară sau dintr-o regiune. **~ul populației și al locuințelor.**

RECÉN//T ~tă (**~ți**, **~te**) *adj. și adverbial* Care există de puțin timp; petrecut sau apărut de curând; proaspăt. **Studiu ~. Construcție ~ă.**

A RECENZÁ I recenzéz *tranz*. (*lucrări literare*, *științifice*, *cinematografice, spectacole teatrale* etc.) A aprecia printr-o recenzie; a prezenta critic, indicând părțile pozitive și cele negative.

A RECENZÁ II recenzéz *tranz*. A supune unui recensământ. **A ~ populația.**

RECENZÉN//T ~ți *m*. Autor al unei recenzii.

RECÉNZI//E ~i *f*. Analiză scurtă, cu comentarii și cu aprecieri critice, a unei lucrări științifice sau a unei opere de artă.

RECENZÓR ~i *m*. Persoană care participă la realizarea unui recensământ.

A RECEPTÁ receptéz *tranz*. (*unde sonore sau de lumină*, *radiații* etc.) A prinde cu ajutorul unui receptor; a recepționa; a capta.

RECEPTÍV ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* 1) Care receptează; cu proprietatea de a recepta. **Aparat ~.** 2) (*despre persoane, minte* etc.) Care receptează ușor impulsurile din afară (informații, observații etc.); capabil de a primi impresii din exterior.

RECEPTIVITÁTE *f*. Caracter receptiv.

RECEPT//ÓR I ~oáre (**~óri**, **~oáre**) *adj.* Care receptează; cu proprietatea de a recepta (o acțiune mecanică, un curent, un mesaj, un semnal etc.). **Organ ~. Nerv ~.**

RECEPT//ÓR II ~oáre *n*. 1) Aparat sau instalație care receptează o energie brută transformând-o în energie utilizabilă. 2) Aparat destinat receptării undelor electromagnetice. 3) *telecom.*: ♦ **~ telefonic,** dispozitiv care transformă curentul alternativ în unde sonore, reproducând sunetul inițial. 4) Parte a aparatului telefonic prin care se

ascultă şi prin care se vorbeşte.

RECEPTÓR III ~i *m.* 1) *lingv.* Persoană care primeşte şi decodează un mesaj realizat conform reguluilor unui cod specific; interlocutor; cititor. 2) *med.* (*în opoziţie cu* **donator**) Persoană care primeşte sânge de la un donator.

RECÉPŢI//E ~i *f.* 1) Luare în primire a unor materiale pe baza verificării lor cantitative şi calitative. 2) Serviciu dintr-un hotel, care se ocupă de evidenţa şi cazarea oaspeţilor. 3) Reuniune cu caracter festiv, organizată de o persoană (oficială) cu un anumit prilej. **A da o ~.** 4) *teh*. Primire a unei anumite forme de energie brută pentru a o transforma în energie utilizabilă. 5) *telecom.* Captare a semnalelor de telecomunicaţii, urmată de amplificarea şi transformarea lor într-un mesaj (sonor, optic sau grafic) asemănător şi de aceeaşi natură cu mesajul transmis.

RECHIZÍTE *f. pl*. Totalitate de obiecte şi materiale de scris; ansamblu de accesorii pentru scris.

RECHIZÍŢI//E ~i *f.* Măsură excepţională (aplicată mai ales pe timp de război), prin care statul obligă pe cetăţeni să-i pună la dispoziţie diferite materiale.

A RECHIZIŢIONÁ rechiziţionéz *tranz*. (*bunuri materiale*) A lua temporar de la cetăţeni (în cazuri excepţionale) pentru nevoile statului; a folosi prin rechiziţie; a supune unei rechiziţii.

RECIDÍV//Ă ~e *f.* 1) *jur*. Infracţiune comisă de o persoană condamnată anterior. 2) *med*. Reapariţie a unei boli după vindecare.

RECIPÍS//Ă ~e *f.* Document oficial, de obicei detaşat dintr-un carnet special, prin care se confirmă primirea pentru expediere a unor lucruri (bani, bunuri materiale, expediţii poştale etc.).

RECIPRÓC ~ă (**~i**, **~e**) *adj. şi adverbial* 1) Care acţionează concomitent unul asupra altuia; care se influenţează unul pe altul; în raport de influentă bilaterală şi simultană; mutual. 2) (*despre convenţii*, *acorduri* etc.) Care obligă în egală măsură părţile contractante.

RECIPROCIT/ÁTE ~ăţi *f.* Caracter reciproc.

A RECITÁ recít *tranz*. (*texte*, *mai ales în versuri*) A spune pe de rost, expresiv şi cu intonaţia corespunzătoare; a declama.

RECITÁL ~uri *n*. Concert sau manifestaţie artistică cu un program susţinut de un singur interpret (solist). **~ de pian. ~ de poezie.**

RECITATÍV ~e *n*. *muz.* Melodie sau fragment dintr-o bucată muzicală, interpretate în formă de declamaţie, care comentează acţiunea într-o operă şi face legătură între arii.

A RECLAMÁ I reclám *tranz*. 1) (*drepturi*, *ceva care i se cuvine sau aparţine subiectului*) A pretinde, pornind de la prevederile legii; a cere; a revendica. 2) *jur.* (*persoane*) A acuza de o infracţiune (făcând o plângere către o autoritate). 3 (*despre acţiuni*) A face să fie necesar; a implica în mod obligatoriu; a necesita; a impune; a cere. **Cercetarea reclamă un efort continuu.**

A RECLAMÁ II reclaméz *tranz*. (*mărfuri*, *mode* etc.) A lăuda prin intermediul reclamei (subliniind calităţile).

RECLAMAGÍ//U I ~i *m*. *fam., peior.* Persoană care face reclamaţii, fără a avea motive suficiente.

RECLAMAGÍ//U II ~i *m*. . *fam., peior.* Persoană care îşi face reclamă; lăudăros.

RECLAMÁN//T ~ţi *m*. 1) Persoană care reclamă. 2) *jur.* Persoană care înaintează o reclamaţie unei instanţe judecătoreşti.

RECLAMÁŢI//E ~i *f. jur.* Cerere oficială adresată unui organ administrativ de stat în legătură cu încălcarea unui drept; jalbă; plângere.

RECLÁM//Ă ~e *f.* 1) *manag.* Publicitate realizată pe diverse căi (anunţuri, publicaţii, radio, televiziune etc.) în scopul de a câştiga interesul

publicului pentru marfă, pentru un spectacol, pentru o carte, pentru folosirea unor servicii etc. 2) Mijloc de publicitate (articol dintr-o publicaţie, afiş, prospect, placardă, panou etc.) cu ajutorul căruia se face această publicitate. 3) Prezentare elogioasă şi exagerată a meritelor unei persoane în scopul de a-i crea popularitate. **A-i face cuiva ~ă.**

A RECOLTÁ recoltéz *tranz.* 1) (*cereale*, *legume*. *fructe* etc.) A strânge de pe terenurile cultivate. 2) *med.* (*spută*, *suc gastric*, *urină* etc.) A lua în mici cantităţi (pentru a face analize de laborator).

A RECOMANDÁ recománd *tranz.* 1) A formula în calitate de sfat (sau dispoziţie); a propune. **El îmi recomandă să fiu prudent**. 2) A prezenta, lăudând şi scoţând în evidenţă avantajele; a propune. ~ **un produs**. ~ **o metodă**. 3) (*proiecte*, *rapoarte*, *candidaturi* etc.) A prezenta spre examinare şi aprobare; a înainta; a propune. 4) (*persoane*) A prezenta pentru a obţine bunăvoinţa şi protecţia (cuiva). 5) (*persoane*) A face să fie cunoscut, menţionând numele şi alte informaţii; a prezenta. 6) (*scrisori*, *colete poştale* etc.) A supune unei taxe speciale, care garantează înmânarea sub semnătura destinatarului.

RECOMANDÁBIL ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* Care poate fi recomandat; în stare să fie recomandat. **Regim ~.**

A RECOMPENSÁ recompenséz *tranz.* (*persoane sau acţiunile lor*) A răsplăti printr-o recompensă. ~ **munca cuiva**.

RECOMPÉNS//Ă ~e *f.* 1) Favoare care compensează; răsplată; gratificaţie. 2) Bun material sau spiritual acordat pentru a compensa un serviciu, un merit particular sau o acţiune realizată; răsplată. **A da cuiva o ~ă (în bani sau în obiecte).**

A RECONCILIÁ reconciliéz *tranz.* A concilia din nou; a împăca.

A SE RECONCILIÁ se reconciliáză *intranz.* A se concilia din nou (unul cu altul); a se împăca.

RECONCILIÁBIL ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* Care poate fi reconciliat; în stare să fie conciliat din nou. **Părţi ~e.**

A RECONFORTÁ reconfortéz *tranz.* (*persoane*) A face să se reconforteze; a întrema.

A SE RECONFORTÁ mă reconfortéz *intranz.* (*despre persoane*) A căpăta forţe noi (după o boală sau după o stare de oboseală sau de depresiune); a se întrema; a-şi reveni. **Bolnavul s-a ~at**.

RECONFORTÁN//T ~tă (**~ţi**, **~te**) *adj. şi substantival* (*despre substanţe*, *medicamente*, *factori* etc.) Care reconfortează; cu proprietatea de a restabili forţele fizice sau psihice; întăritor; fortifiant; tonic. **Aerul de munte este ~.**

A RECONSIDERÁ reconsidér *tranz.* (*opere*, *autori*, *evenimente care au fost deja apreciate*) A aprecia în alt fel (dintr-un punct de vedere nou). ~ **moştenirea literară**.

RECONSTITUÁN//T ~tă (**~ţi**, **~te**) *adj. şi substantival* (*despre substanţe*, *medicamente*, *factori* etc.) Care reconstituie forţele organismului; cu proprietatea de a reda energie corpului; remontant; întăritor.

A RECONSTRUÍ reconstruiésc *tranz.* 1) A construi din nou. 2) *lingv.* (*elemente de limbă*) A supune unei operaţii de identificare a fazelor anterioare de evoluţie (în special, pe baza legilor fonetice).

RECÓRD ~uri *n.* 1) *sport* Rezultat obţinut într-o competiţie sportivă, care depăşeşte nivelul atins mai înainte, constatat şi înregistrat oficial. 2) Realizare remarcabilă într-un domeniu de activitate; performanţă.

RECORDMÁN ~i *m.* *sport* Sportiv care a stabilit un record.

A RECREÁ I recreéz *tranz.* A crea din nou.

A RECREÁ II recreéz *tranz.* A face să se recreeze.

A SE RECREÁ mă recreéz *intranz.* A se opri un

timp oarecare dintr-o activitate (pentru a-şi reface capacitatea de muncă); a se odihni; a se repauza.

RECREATÍV ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* Care recreează; cu proprietatea de a recrea.

A RECTIFICÁ rectífic *tranz.* 1) (*texte*, *enunţuri*, *calcule* etc.) A transforma din greşit în corect; a corecta. 2) A aduce în conformitate cu destinaţia sa; a face să corespundă uzual. ~ **traseul unei rute**. 3) *chim.* (*amestecuri lichide*) A supune unei operaţii de separare a componenţilor volatili prin distilare. 4) *teh.* (*suprafeţe metalice*) A prelucra prin aşchiere, pentru a netezi (cu ajutorul unui abraziv).

RÉCTO *n.* (*în opoziţie cu* **verso**) Parte din faţă a unei pagini, medalii etc.

RECTILÍNI//U ~e (**~i**) *adj.* 1) (*despre mişcări*) Care se desfăşoară în linie dreaptă; în formă de linie dreaptă. 2) *geom.* (*despre figuri geometrice*) Care este mărginit de linii drepte; limitat de linii drepte.

RECTITÚDIN//E ~i *f.* 1) Caracter rectiliniu. 2) *fig.* Spirit de dreptate; justeţe.

RÉCTOR ~i *m.* Conducător al unei instituţii de învăţământ superior.

A RECULÉGE reculég *tranz.* A culege din nou.

A SE RECULÉGE mă reculég *intranz.* (*despre persoane*) 1) A-şi veni în fire (după o stare de emoţie puternică); a-şi recăpăta echilibrul sufletesc; a se regăsi. 2) A se adânci în meditaţie; a-şi aduna gândurile; a medita profund.

RECUNOSCĂT//ÓR ~oáre (**~óri**, **~oáre**) *adj.* (*despre persoane şi manifestările lor*) Care recunoaşte binele ce i s-a făcut; stăpânit de recunoştinţă.

RECUNOŞTÍNŢ//Ă ~e *f.* 1) Sentiment de recunoaştere a datoriei faţă de un binefăcător; gratitudine. 2) *înv.* Recompensă pentru o binefacere.

A RECUPERÁ recuperéz *tranz.* (*timp*, *bunuri spirituale sau materiale etc. pierdute*) A obţine din nou; a începe a poseda din nou; a recâştiga; a redobândi. 2) (*resturi sau deşeuri de materiale*, *energie*) A aduna pentru a nu pierde şi a pune din nou în folosinţă (total sau parţial). ~ **fier vechi**. 3) (*timp de lucru pierdut*) A lucra ulterior înlocuind.

RECUPERÁBIL ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* Care poate fi recuperat.

RECURÉN//T I ~tă (**~ţi**, **~te**) *adj.* 1) (*despre boli*) Care recidivează; cu proprietatea de a reveni. 2) Care revine la punctul iniţial; cu proprietatea de a reveni la poziţia iniţială. **Nerv** ~.

RECURÉN//T II ~ţi *m. jur.* Persoană care face un recurs în justiţie.

RECURÉNŢ//Ă ~e *f.* Caracter recurent. **~a unei maladii.**

A RECÚRGE recúrg *intranz.* 1) A se adresa pentru susţinere (într-o situaţie dificilă); a face apel pentru a cere ajutor; a apela. **A recurge la cineva.** 2) A se servi în anumite circumstanţe; a se folosi pentru a obţine ceva; a apela. ~ **la minciuni**. ~ **la forţă**.

RECÚRS ~uri *n. jur.* Cerere adresată unei instanţe judecătoreşti superioare pentru a anula sau a modifica decizia unei instanţe judecătoreşti inferioare. **A face ~.**

A RECUZÁ recúz *tranz. jur.* 1) (*membri ai completului de judecată*, *judecători*, *asesori*, *martori*) A respinge ca incompatibil cu funcţia pe care o exercită. 2) A nu recunoaşte ca adevărat; a respinge ca inexact; a contesta. ~ **un argument**.

RÉCVIEM ~uri *n.* 1) *rel.* (*în biserica catolică*) Slujbă religioasă oficiată pentru pomenirea unei persoane decedate. 2) *muz.* Compoziţie muzicală compusă pe textul liturgic al mesei funebre.

A REDACTÁ redactéz *tranz.* 1) (*texte scrise*) A controla şi a corecta sub aspectul formei şi al conţinutului conform unor cerinţe speciale (în vederea pregătirii pentru tipar). 2) (*studii*,

documente, *scrieri* etc.) A formula în scris; a scrie.

REDÁCTOR ~i *m*. 1) Persoană specializată în lucrări de redactare. 2) Persoană care lucrează în permanenţă la redacţia unui ziar, a unei edituri etc., îngrijind şi răspunzând de lucrările care se tipăresc. ♦ **Redactor-responsabil** (sau **redactor-şef**), conducător responsabil al unei redacţii, al unei publicaţii, care are răspunderea oficială a ceea ce se publică.

REDINGÓT//Ă ~e *f*. Haină bărbătească de ceremonie, lungă până la genunchi, de culoare neagră, ajustată în talie şl prevăzută cu două rânduri de nasturi.

A REDRESÁ redreséz *tranz*. A face să se redreseze; a readuce la starea normală (după o perioadă de perturbare); a îndrepta; a reface; a restabili. ~ **o situaţie**. ♦ ~ **curentul electric,** *fiz.* a transforma curentul electric alternativ în curent continuu.

A SE REDRESÁ mă redreséz *intranz*. 1) A reveni la normal (după o perioadă de perturbare); a se îndrepta; a se reface; a se restabili. **Situaţia s-a redresat.** 2) *fig*. (*despre persoane*) A-şi recăpăta starea normală (după o boală sau un stres); a-şi reveni. **Bolnavul s-a redresat**.

A REDÚCE redúc *tranz*. 1) A face să se reducă; a împuţina; a scădea; a micşora; a diminua. ♦ ~ **la tăcere,** a face să nu spună nimic. 2) *matem*. (*fracţii sau expresii algebrice*) A micşora printr-un divizor comun; a simplifica. 3) (*angajaţi*) A elibera din serviciu în urma micşorării statelor. 4) *chim*. (*substanţe*, *combinaţii*) A elibera de oxigen cu ajutorul unui agent chimic.

A SE REDÚCE se redúce *intranz*. *unipers*. 1) A deveni mai mic la număr, dimensiuni sau intensitate; a scădea în număr, cantitate, dimensiuni, intensitate etc.; a se micşora; a se împuţina; a scădea; a descreşte; a se diminua. **Suferinţele s-au redus.** 2) A avea drept esenţă; a consta; a se mărgini; a se limita; a se rezuma. **Toată neînţelegerea se reduce la ambiţie.**

REDUCTÍBIL ~ă (**~i**, **~e**) *adj*. Care poale fi redus; în stare să fie redus. **Număr ~.**

REDUNDÁN//T ~tă (**~ţi**, **~te**) *adj*. 1) Care ţine de redundanţă; propriu redundanţei. 2) Care reprezintă o redundanţă; superfluu. **Detalii ~.**

REDUNDÁNŢ//Ă ~e *f*. 1) *lingv., stil.* Defect stilistic constând în abundenţă inutilă de cuvinte şi expresii folosite la redarea unei idei. 2) Surplus nejustificat de informaţie la transmiterea unui mesaj.

REDÚT//Ă ~e *f*. *arh*. (*în trecut*) Fortificaţie mică de formă poligonală, înconjurată de şanţuri.

A REEDUCÁ reedúc *tranz*. (*persoane*) A educa din nou; a supune unei noi educaţii.

REEXPÓRT ~uri *n*. Export de mărfuri importante.

A REFERÁ refér *tranz*. *v*. **A REFERI**.

A SE REFERÁ mă refér *intranz*. *v*. **A SE REFERI**.

REFERÁT ~e *n*. 1) Dare de seamă (scrisă) asupra unei activităţi. 2) Apreciere critică a unei lucrări ştiinţifice. 3) Raport scurt pe marginea unei cercetări, prin care se propune o soluţie.

REFERÉNDUM ~uri *n*. *polit.* Metodă de consultare prin vot deschis a voinţei poporului referitoare la o problemă importantă de stat; plebiscit.

REFERÉN//T ~ţi *m*. 1) Specialist într-o instituţie, competent într-un anumit domeniu, care informează şi dă consultaţii în probleme legate de specialitatea sa; consilier. 2) Persoană care prezintă un referat într-o şedinţă; raportor.

A REFERÍ refér *rar intranz*. A face un referat.

A SE REFERÍ mă refér *intranz*. 1) (*despre persoane*) A face trimitere (ca la o autoritate) la o sursă bibliografică. ~ **la părerea cuiva**. 2) A se

alătura printr-un raport; a avea atribuţie; a se raporta; a ţine (de). **Aceasta se referă la altă chestiune.**

REFERÍNŢ//Ă ~e *f.* 1) Informaţie care se referă la o anumită persoană. **Pentru a te angaja, ai nevoie de o ~ă.** 2) : ♦ **Lucrare de ~,** lucrare (dicţionar, îndrumar, ghid, tratat etc.) care este consultat în permanenţă. 3) Notă sau indicaţie precisă, care se referă la o anumită lucrare. **~ă bibliografică.**

REFERIT//ÓR ~oáre (**~óri**, **~oáre**) *adj.* (*urmat de prepoziţia* **la**) Care se referă, se raportă; privitor.

A REFLECTÁ I refléct *tranz.* 1) A face să se reflecte. **Oglinda reflectă obiectele.** 2) (*gânduri*, *sentimente* etc.) A exprima prin cuvinte sau prin alte mijloace de expresie; a reda; a manifesta. **Faţa sa nu reflectă nimic.** 3) (*realitatea în artă*) A reda prin mijloace artistice; a oglindi; a înfăţişa; a reprezenta.

A REFLECTÁ II reflectéz *intranz.* A gândi mult şi profund (asupra unui lucru); a cugeta; a medita. **Am reflectat mult asupra acestei situaţii.**

A SE REFLECTÁ mă refléct *intranz.* 1) (*despre raze*, *unde*, *sunete* etc.) A se întoarce în mediul iniţial după contactul cu alt mediu. 2) (*despre obiecte sau fiinţe*) A-şi proiecta imaginea (pe o suprafaţă lucioasă); a se oglindi; a se răsfrânge. 3) A avea impact; a se răsfrânge. **Angoasele tale se reflectă şi asupra mea.**

REFLÉCŢI//E ~i *f.* Examinare profundă asupra unei idei, situaţii sau probleme; meditaţie.

REFLÉX I ~e *n.* 1) Reacţie adecvată (automată şi involuntară) a organismului la o excitare. 2) Rază de lumină reflectată.

REFLÉ//X II ~xă (**~cşi**, **~xe**) *adj.* Care se produce în mod spontan; produs fără participarea voinţei. **A avea un gest ~.**

REFLEXÍBIL ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* Care se poate reflecta; în stare să se reflecte.

REFLÚX ~uri *n.* 1) (*în opoziţie cu* **flux**) Fenomen natural, constând în coborârea nivelului apei mărilor şi oceanelor în cadrul fenomenului de maree; maree descendentă. 2) *fig.* Micşorarea intensităţii unui proces.

REFÓRM//Ă ~e *f.* 1) Transformare radicală sau parţială, operată în vederea ameliorării unei stări de lucruri din viaţa politică, socială sau economică. **~ă socială. A opera ~a justiţiei.** 2) *arh., ist.* (*în Europa din sec. XV-XVI*) Mişcare socială, politică şi religioasă, generată de ascensiunea burgheziei şi acutizarea contradicţiilor de clasă, care susţinea secularizarea averilor clerului, simplificarea ierarhiei şi cultului catolic, introducerea limbilor naţionale în serviciul divin şi revenirea la forma primară a creştinismului, ceea ce a dus la apariţia unui nou curent în creştinism – protestantismul.

REFRACTÁR ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* 1) (*despre unele materiale*) Care rezistă la temperaturi înalte; cu proprietatea de a rezista la temperaturi înalte. **Cărămidă ~ă.** 2) *fig.* (*despre persoane*) Care opune rezistentă influenţei străine; lipsit de receptivitate. **A fi ~ la tot ce este nou.**

REFRÉN ~uri *n.* 1) Vers sau grup de versuri care se repetă după fiecare strofă a unei poezii. 2) *muz.* Frază muzicală care se repetă la sfârşitul fiecărui cuplet al unui cântec. 3) *fig.* Enunţ care se repetă mereu într-o formă invariabilă.

REFRIGERÉNT I ~e *n.* *teh.* Aparat dintr-o instalaţie de distilare, care serveşte la condensarea vaporilor produşi prin distilare.

REFRIGERÉN//T II ~tă (**~ţi**, **~te**) *adj.* Care refrigerează; cu proprietatea de a scădea temperatura.

A SE REFUGIÁ mă refugiéz *intranz. şi fig.* A se retrage (undeva, dintr-un loc periculos) pentru a-şi garanta securitatea; a părăsi un loc, evitând o neplăcere. **~ în străinătate. ~ în indiferenţă.**

REFÚGI//U ~i *n*. 1) Loc unde se refugiază o persoană pentru a se feri de o primejdie; azil; adăpost. 2) Perioadă de timp petrecută ca refugiat într-un anumit loc. 3) *transp.* Platformă din mijlocul unei străzi largi, care uşurează traversarea acesteia de către pietoni.

A REFUZÁ refúz *tranz*. 1) (*oferte*, *solicitări* etc.) A nu consimţi să primească. ~ **un cadou**. ~ **ajutorul cuiva**. 2) (*urmat de o propoziţie completivă cu verbul la conjunctiv*) A considera inacceptabil pentru sine; a nu accepta. **Refuză să participe.** 3) (*persoane*) A trata cu refuz. **L-am invitat în ospeţie, dar m-a refuzat.**

A REGENERÁ regeneréz *tranz*. 1) A face să se regenereze. 2) (*materiale sau produse uzate*) A repune în uz, restabilind proprietăţile iniţiale.

A SE REGENERÁ mă regeneréz *intranz*. 1) (*despre un organism sau despre părţile lui*) A reveni la condiţia iniţială; a-şi recăpăta integritatea anatomică; a se restabili; a se reface. 2) (*despre persoane*) A-şi recăpăta starea normală (fizică sau/şi morală); a se reface.

REGICÍD I ~e *n*. Crimă constând în asasinarea unui rege sau a unui monarh.

REGICÍ//D II ~dă (**~zi**, **~de**) *adj. şi substantival* 1) (*despre persoane*) Care a ucis un rege. 2) (*despre manifestări ale oamenilor*) Care ţine de asasinarea unui rege; relativ la asasinarea unui rege. **Revoluţie ~dă**.

REGÍ//E ~i *f*. 1) Concepţie specifică de interpretare a unui text dramatic. 2) Activitate de conducere a jocului actorilor şi a montării unui spectacol (teatral, cinematografic etc.). ~ **artistică.** ~ **tehnică.** 3) Ocupaţie a regizorului. 4) (*în unele societăţi*) Mod de gestiune a unui serviciu public. ~ **de transport electric.** 5) *înv*. Chioşc sau mic magazin, unde se vindeau produse de tutun şi articole pentru fumători; tutungerie.

REGÍM ~uri *n*. 1) Formă de guvernământ a unui stat. ~ **parlamentar.** 2) Sistem de reglementare a unei activităţi sau de funcţionare a unei instituţii sau întreprinderi; program. ~ **de activitate.** ~**de muncă.** ~ **non-stop.** 3) *teh*. Ansamblu de condiţii care determină funcţionarea unui sistem tehnic. 4) *lingv.*, *gram.* Raport gramatical între două cuvinte dependente unul de altul.

REGIMÉNT ~e *n*. *milit.* 1) Unitate militară din componenţa unei divizii, constând din câteva batalioane, divizioane sau escadrile. 2) Efectiv al acestei unităţi.

REGIONALÍSM ~e *n*. *lingv. lexicol.* Fapt de limbă caracteristic numai vorbitorilor dintr-o anumită regiune; provincialism; localism.

REGISTRATÚR//Ă ~i *f*. Serviciu dintr-o instituţie sau dintr-o întreprindere, care operează diferite înregistrări (programări, corespondenţă etc.).

REGÍSTR//U I ~e *n*. *admin.* Caiet în care se înscriu diferite date şi acte cu caracter administrativ; condică; catastif.

REGÍSTR//U II ~e *n*. 1) *teh.* Placă care serveşte la reglarea deschiderii unei conducte. 2) *telecom*. (*la staţiile telefonice automate*) Dispozitiv care serveşte la selectarea automată a numărului telefonului chemat.

REGÍSTR//U III ~e *n*. *muz.* Scară muzicală a unui instrument sau a unei voci, cuprinsă între nota cea mai de jos şi nota cea mai de sus.

REGIÚN//E ~i *f*. 1) Teritoriu de proporţii mari, care se impune prin anumite caractere specifice (de climă, de relief, resurse economice etc.); ţinut; zonă. 2) *admin.* (*în unele ţări*) Unitate administrativă şi teritorială, constând din mai multe raioane şi oraşe.

A REGIZÁ regizéz *tranz*. 1) (*spectacole*) A conduce în calitate de regizor. 2) *fig*. (*acţiuni*, *operaţii* etc.) A organiza pe ascuns; a pune la cale,

conducând din umbră.

REGIZÓR ~i *m*. Persoană specializată în regia filmelor sau a spectacolelor.

A REGLEMENTÁ reglementéz *tranz*. A aduce în conformitate cu un regulament; a supune unor norme. ~ **circulaţia rutieră**.

REGLEMENTÁR ~ă (**~i**, **~e**) *adj*. 1) Care se face sau este conform unui regulament; în concordanţă cu un regulament. **Timp ~.** 2) Care ţine de regulamente; propriu regulamentelor. **Regim ~.**

REGLÓR ~i *m*. Muncitor specializat la reglarea unor sisteme tehnice.

REGN régnuri *n*. Categorie sistematică, utilizată în clasificarea lumii vii. **~ul animal. ~ul vegetal.**

REGRÉS ~e *n*. 1) (*în opoziţie cu* **progres**) Întoarcere de la o stare superioară de dezvoltare la una inferioară; mers înapoi (în dezvoltare). 2) Schimbare în rău; declin. **A fi în ~.**

A REGRESÁ regreséz *intranz*. A reveni la o stare anterioară (scăzând în cantitate, calitate, intensitate etc.); a lua calea regresului; a da înapoi; a decădea.

REGRÉT ~e *n*. Părere de rău; remuşcare; căinţă. **A avea ~e târzii.**

A REGRETÁ regrét 1. *intranz*. A fi cuprins de regret. **Regret sincer. 2**. *tranz*. (*fapte sau acţiuni*) A îndura cu greu, fiind cuprins de regret. ~ **o pierdere**.

REGRETÁBIL ~ă (**~i**, **~e**) *adj*. (*despre acţiuni*, *fapte* etc.) Care poate fi regretat; în stare să producă regret. **Situaţie ~ă.**

REGULAMÉNT ~e *n*. Ansamblu de reguli cu caracter normativ, care reglează diverse activităţi.

REGULARIT/ÁTE ~ăţi *f*. Caracter regulat. **~ea trăsăturilor. ~ea reliefului.**

A REINTEGRÁ reintegréz *tranz*. (*persoane*) 1) A face să se reintegreze. 2) A repune în drepturi.

A SE REINTEGRÁ mă reintegréz *intranz*. A se integra din nou. **A se ~ în societate. A se ~ în câmpul muncii.**

A RELATÁ relatéz *tranz*. (*ştiri*, *evenimente*, *fapte* etc.) A reda prin cuvinte (oral sau în scris) cu precizie şi în detalii; a spune; a comunica. **Ziarele ~ează ultimele evenimente din lume**.

RELATÍV ~ă (**~i**, **~e**) *adj*. 1) Care constituie sau implică o anumită relaţie; aflat în relaţie. 2) Care prezintă o relaţie; aflat în raport reciproc. **Dimensiuni ~e**. 3) Care există numai în relaţie; existent numai în relaţie. **Totul este ~. 4)** (*urmat de un determinativ introdus cu prepoziţia* **la)** Care se raportează (la ceva sau la cineva); care are atribuţie (la ceva sau la cineva). **Exemple ~e la cercetarea de faţă.**

RELÁŢI//E ~i *f*. 1) Legătură existentă între fenomene, obiecte, procese, proprietăţi sau între persoane; raport. **~e de rudenie.** 2) *matem*. Legătură între un cuplu de elemente. 3) Legătură de dependenţă sau de influenţă reciprocă (între persoane, popoare sau state). **~ii de vecinătate. ~ii internaţionale.**

RELAXÁN//T ~tă (**~ţi**, **~te**) *adj. şi substantival* (*despre substanţe*, *medicamente*, *factori* etc.) Care relaxează; cu proprietatea de a relaxa. **Exerciţii cu efect ~.**

RELÉ//U ~e *n*. 1) *teh.* Dispozitiv care permite unei energii relativ slabe să declanşeze o energie mai puternică. 2) *teh.* Dispozitiv care serveşte la transmiterea unui semnal radioelectronic, amplificându-l. 3) *electric.* Dispozitiv care permite comutarea unui circuit electric cu ajutorul unui semnal de comandă. ~ **electric.** 4) Grup de cai de curse, de câini de vânătoare, de ştafete etc. care sunt înlocuiţi prin alţii în timpul unei curse.

A RELEVÁ relév *tranz*. A distinge din restul elementelor de acelaşi fel; a scoate la iveală; a pune în evidenţă; a evidenţia; a reliefa; a remarca; a sublinia. **A releva esenţa unui fenomen.**

RELÍCV//Ă ~e *f.* 1) Obiect păstrat ca o amintire scumpă din trecut; vestigiu. **~e ale unei culturi milenare.** 2) *la pl. rel., bis.* Rămăşiţă (oseminte, resturi de îmbrăcăminte etc.) aparţinând unei persoane, considerată ca sfântă; moaşte.

RELIÉF ~uri *n.* 1) *geomorf.* Formă a suprafeţei terestre. **~ muntos. ~neted.** 2) Proeminenţă care se evidenţiază pe un plan. **A ieşi în ~.**

A RELIEFÁ relieféz *tranz.* 1) A face să se reliefeze. 2) A distinge din restul elementelor de acelaşi fel; a scoate la iveală; a pune în evidenţă; a evidenţia; a releva; a remarca; a sublinia.

A SE RELIEFÁ se reliefează *intranz.* (*despre obiecte care au contururi*) A se distinge prin anumite trăsături; a ieşi în relief; a se remarca; a se evidenţia.

A RELUÁ reiáu *tranz.* 1) A lua din nou. 2) (*activităţi întrerupte*) A continua mai departe. **A-şi relua activitatea de muncă.**

REMAIÁ remaiéz *tranz.* (*ciorapi şi alte obiecte tricotate*) A repara prinzând ochiurile scăpate sau rupte.

A REMANIÁ remaniéz *tranz.* 1) (*organe de conducere*) A supune unor modificări de natură componenţială sau structurală; a modifica în ceea ce priveşte componenţa sau structura. **A ~ guvernul.** 2) (*materiale, maşini* etc.) A face să devină mai bun din punct de vedere calitativ sau să revină la starea de mai înainte; a îmbunătăţi; a ameliora; a remedia.

REMARCÁBIL ~ă (~i, ~e) *adj.* 1) Care poate fi remarcat; în stare să fie remarcat. **Un detaliu ~.** 2) Care se remarcă prin calităţi deosebite; notabil. **Un savant ~.**

REMÁRC//Ă ~i *f.* Observaţie scrisă sau orală, cu caracter explicativ; enunţ care conţine un comentariu; notă. **A face o ~ă nedorită.**

A REMEDIÁ remediéz *tranz.* A face să devină mai bun din punct de vedere calitativ sau să revină la starea de mai înainte; a îmbunătăţi; a ameliora; a remania. **Am remediat situaţia.**

REMÉDI//U ~i 1) Substanţă care previne sau tratează o boală; leac; medicament. 2) *fig.* Mijloc de remediere a unei stări de lucruri; soluţie.

REMINISCÉNŢ//Ă ~e *f.* 1) Amintire vagă în care domină tonalitatea afectivă. **~e ale trecutului.** 2) Urmă materială, abia perceptibilă, a unor realităţi trecute; rămăşiţă vagă.

A REMÍTE remít *tranz.* 1) A da în mână; a da în posesie; a înmâna; a preda. **A remite un colet poştal.** 2) *fin., cont.* (*datorii ale debitorilor*) A şterge de pe lista de plată (renunţând la dreptul de a reclama achitarea).

REMITÉN//T I ~tă (~ţi ~te) *adj.* (*despre boli*) Care slăbeşte din intensitate la anumite intervale de timp.

REMITÉN//T II ~ţi *m. fin.* 1) Posesor al unei poliţe. 2) Persoană care transmite un titlu de credit (cambie, cec etc.) unei alte persoane prin girarea ei; girant.

REMÍZ//Ă ~e *f.* 1) (*la şah*) Situaţie în care partenerii consimt ca partida în care sunt angajaţi să se termine la egalitate. 2) Remuneraţie sub forma unei cote procentuale, acordată lucrătorilor din comerţ în funcţie de cantitatea de mărfuri vândute.

A REMORCÁ remorchéz *tranz.* 1) (*vehicule cu sau fără motor, aflate în pană*) A ataşa (cu un cablu sau cu un lanţ) şi a trage cu ajutorul unui vehicul autopropulsat. 2) *fig.* (*persoane*) A lua cu sine (mai mult cu forţa); a duce după sine.

REMÓRC//Ă ~i *f.* Vehicul fără autopropulsie, remorcat de un autopropulsor şi destinat pentru transportul de persoane sau de mărfuri.

REMORCHÉR ~e *n.* Navă de mic tonaj, cu motor propriu de mare forţă de tracţiune, care remorchează ambarcaţii fără propulsie proprie.

A REMUNERÁ remuneréz *tranz.* (*persoane sau*

activităţi ale lor) A plăti în bani sau în natură; a retribui. ~ **o colaborare**.

REMUNERÁŢI//E ~i *f.* Sumă de bani acordată pentru prestarea unui serviciu sau a unei munci; plată; retribuţie. **~e în bani şi obiecte.**

REMUŞC//ÁRE ~ări *f.* Părere de rău chinuitoare; mustrare de cuget; căinţă. **A avea mari ~ări.**

RENÁŞTER//E ~i *f.* 1) Naştere nouă; trezire la o viaţă nouă; avânt fizic şi spiritual. **~e naţională.** 2) Mişcare social-politică şi culturală în istoria Europei Occidentale şi Centrale din sec. XIV-XVI, determinată de lupta burgheziei împotriva feudalismului şi caracterizată prin promovarea unei concepţii optimale despre demnitatea şi măreţia omului, prin mari invenţii şi descoperiri geografice, prin înflorirea ştiinţelor şi artelor şi prin trezirea interesului pentru cultura antică. 3) Epocă istorică care include perioada de timp când s-a manifestat această mişcare. **~ea italiană.**

A RENEGÁ renég *iranz.* 1) (*doctrine*, *idei* etc.) A nu (mai) recunoaşte ca aparţinând sie; a renunţa de a mai împărtăşi; a repudia. 2) (*rude*, *prieteni*, *patrie* etc.) A declara străin (negând relaţiile anterioare).

RENEGÁ//T ~ţi *m.* 1) Persoană care s-a lepădat de patrie sau de creaţia sa. 2) Persoană care a renunţat la convingerile sale anterioare.

A RENOVÁ renovéz *tranz.* A face sa devină iarăşi nou; a reînnoi. **A renova o clădire.**

A RENTÁ renteáză *intranz.* A aduce rentă, câştig, beneficii. **Micul comerţ rentează.** ♦ (**Nu**) **~ează,** (nu) merită osteneală; (nu) este rentabil.

RENTÁBIL ~ă (**~i**, **~e**) *adj. şi adverbial* Care rentează; în stare să aducă câştig; profitabil; avantajos. **Afacere ~ă.**

RÉNT//Ă ~e *f. econ.* Venit regulat pe care îl aduce o proprietate imobiliară (clădiri, terenuri agricole) sau una mobiliară (capital în formă bănească sau sub formă de hârtii de valoare), fără ca posesorul acesteia să depună vre-o activitate productivă.

RENÚME *n.* 1) Opinie (favorabilă sau nefavorabilă), pe care o are publicul pentru o persoană sau pentru un lucru; reputaţie. **A avea un bun ~e.** 2) Opinie publică pozitivă asupra unei persoane sau a unui lucru; faimă; slavă; popularitate; reputaţie. **Specialist cu ~e mondial.**

RENUMÍ//T ~tă (**~ţi**, **~te**) *adj.* Care se bucură de un nume bun; cu renume; vestit; cunoscut; popular; reputat. **Un inventator ~. Un vin ~.**

A RENUNŢÁ renúnţ 1. *tranz.* (*urmat de o propoziţie completivă cu predicatul la conjunctiv sau de o propoziţie infinitivală*, *introdusă prin prepoziţia* **de**) A nu mai dori; a înceta în mod voluntar să mai vrea. **A renunţat să participe**. **A renunţat să-l mal viziteze**. **A renunţat de a mai pleca**. **A renunţat a-l mai vedea**. **2**. *intranz.* A înceta de a mai râvni (la ceva). ~ **la anumite comodităţi**. 2) A se retrage în mod benevol; a abdica. ~ **la putere**, **la tron**. 3) A înceta de a participa, de a exercita. ~ **la un drept**. 4) A înceta de a mai întrebuinţa sau de a practica. ~ **la fumat**.

A REPARÁ repár *tranz.* 1) (*obiecte*) A readuce în stare bună; a repune în funcţiune; a drege; a tocmi. ~ **încălţămintea**. 2) *fig.* A modifica în bine (făcând să dispară consecinţele grave); a îndrepta; a corecta; a corija. ~ **o greşeală**. ~ **o pierdere**. 3) (*daune*, *pagube*) A plăti cu preţ echivalent; a acoperi; a despăgubi.

REPARÁBIL ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* 1) Care poate fi reparat; în stare să fie reparat. **Pantofi ~i.** 2) *fig.* Care poate fi corectat; în stare să fie corectat; corigibil. **Eroare ~ă**.

A REPARTIZÁ repartizéz *tranz.* 1) (*bunuri materiale, spirituale* etc.) A da conform unor reguli sau principii (făcând parte fiecăruia); a împărţi; a distribui. ~ **rolurile**. 2) (*oameni*) A distribui într-un spaţiu (dând fiecărui o anumită misiune). 3) A

împărţi în prealabil, prevăzând modul de utilizare; a eşalona (în timp şi în spaţiu). **A ~ fondurile alocate.**

A REPATRIÁ repatriéz *tranz*. (*emigranţi, prizonieri* etc.) A face să se repatrieze.

A SE REPATRIÁ mă repatriéz *intranz*. (*despre emigranţi*, *prizonieri* etc.) A se întoarce din nou în patrie; a reveni în patrie (după pribegie de mai mulţi ani).

A SE REPAUZÁ mă repauzéz *intranz*. *rar* 1) A face un repaus; a se opri un timp oarecare dintr-o activitate (pentru a-şi reface capacitatea de muncă); a se odihni; a se recrea. 2) *înv.* A fi în mormânt; a dormi somnul de veci; a zace; a odihni.

REPÉR ~e *n*. 1) Obiect sau detaliu care serveşte drept punct de orientare. **~e de teren. ~e teoretice.** 2) *matem*. Ansamblu de vectori având origine comună şi formând un sistem de referinţă.

A REPERÁ reperéz *tranz*. 1) (*poziţii*, *puncte* etc.) A determina cu ajutorul unui reper. ~ **artileria duşmană**. 2) A marca prin repere. **A repera trecerea pietonală.**

REPERCUSIÚN//E ~i *f*. Efect al unei acţiuni; urmare; consecinţă. **A avea ~i grave asupra sănătăţii.**

A REPERCUTÁ I repercutéz *tranz*. A percuta din nou.

A REPERCUTÁ II repercutéz *tranz*. A face să se repercuteze.

A SE REPERCUTÁ se repercuteáză *intranz*. 1) (*despre unde sonore sau unde de lumină*) A se propaga reflectându-se. 2) *fig*. A se face simţit; a se transmite, generând anumite efecte; a se propaga, având anumite urmări; a se resimţi; a se răsfrânge. **Stresul se repercutează asupra sănătăţii fizice şi morale.**

REPERTÓRI//U ~i *n*. 1) Registru sau caiet în care materia este clasată într-o anumită ordine, pentru a facilita consultarea. 2) Listă a pieselor care se joacă într-un teatru în timpul unei stagiuni. **~ul teatrului liric.** 3) Ansamblu de roluri sau de bucăţi muzicale realizate de un interpret. **Are în ~ roluri foarte diferite.**

REPETÉN//T ~tă (~ţi, ~te) *adj. şi substantival* Care repetă o clasă sau un an de studii, din cauză că nu a obţinut note de trecere. **Elev ~.**

REPETITÓ//R I ~oáre *n*. Sală de meditaţie într-un internat. **M-am retras în ~.**

REPETITÓR II ~i *m*. 1) Persoană care dă lecţii particulare; meditator; preparator. **Am nevoie de un ~ la matematică.** 2) *ed. muz.* Pianist care acompaniază un vocalist sau un instrumentist.

A REPLICÁ replíc *intranz*. A răspunde prompt şi categoric printr-o replică (pentru a respinge ceva sau pe cineva); a riposta.

RÉPLIC//Ă ~i *f*. 1) Răspuns scurt şi răspicat, care combate o afirmaţie; ripostă. **A spune ceva în ~ă.** 2) Răspuns brusc şi impertinent; ripostă. **A da cuiva ~a necesară.** 3) (*la teatru*) Parte din dialogul scenic, care reprezintă răspunsul unui actor la cele spuse anterior de partenerul său. 4) (*în artele plastice*) Operă de artă care reproduce originalul şi care este executată de autor sau sub supravegherea lui; copie; reproducere. **Există mai multe ~i ale statuei Lupoaicei.**

REPORTÁJ ~e *n*. 1) Specie publicistică, uneori având valoare literară, care conţine informaţii asupra unor probleme generale sau ocazionale, culese la faţa locului. 2) Articol publicat în presa periodică, care conţine astfel de informaţie.

REPÓRTER ~i *m*. 1) Jurnalist specializat în realizarea reportajelor. 2) Autor de reportaje.

A REPREZENTÁ reprezínt *tranz*. 1) A aminti prin forma sa concretă; a înfăţişa; a evoca. **Restaurantul ~ă o cetate**. 2) (*lucruri absente sau abstracte*) A face să apară în formă concretă (prin

intermediul unui alt obiect sau semn care îi corespunde). **Macheta reprezintă viitoarea construcţie.** 3) (*persoane sau obiecte*) A exprima prin sine ca exponent; a înfăţişa. ~ **ţara**. ~ **conducerea**. 4) (*realitatea în artă*) A reda prin mijloace artistice; a înfăţişa; a oglindi; a reflecta. 5) A evoca prin mijloace plastice. **Tabloul ~ă nişte ruine**. 6) A însemna prin sine; a constitui. 7) (*imagini percepute anterior*) A reproduce în memorie; a-şi imagina. 8) (*piese de teatru*) A arăta publicului prin mijloace scenice; a interpreta; a juca.

REPREZENTÁN//T ~ţi *m*. Persoană autorizată cu drept reprezentativ. **~ plenipotenţiar al unui stat.**

REPREZENTÁNŢ//Ă ~e *f. dipl.* Organ care reprezintă interesele unui stat pe teritoriul altui stat. **~ă diplomatică a unui stat.**

REPREZENTATÍV ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* 1) Care reprezintă; cu proprietatea de a reprezenta. **Lucrare lexicografică ~ă.** 2) (*despre organe sau sisteme de guvernare*) Care reprezintă o colectivitate şi acţionează în numele ei.

REPREZENTÁŢI//E ~i *f.* Prezentare în faţa publicului a unor opere artistice (teatrale, coregrafice, cinematografice, de circ etc.); spectacol. **~e teatrală.**

A REPRIMÁ reprím *tranz*. 1) (*acţiuni de revoltă, de opoziţie* etc.) A împiedica de a se desfăşura; a potoli prin violenţă; a înăbuşi. 2) (*sentimente, tendinţe*) A împiedica de a se manifesta (sau de a se dezvolta); a înfrânge.

REPRÍZ//Ă ~e *f.* 1) *sport* Parte a unui joc sportiv (fotbal, hochei, baschet, handbal etc.). 2) Fază în desfăşurarea unui proces. 3) *teh.* Etapă de lucru a unei operaţii tehnice.

A REPROBÁ reprób *tranz*. (*fapte*) A considera drept condamnabil; a nu încuviinţa; a condamna.

REPROBÁBIL ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* Care poate fi reprobat; în stare să fie reprobat; condamnabil. **O acţiune ~ă.**

A REPRODÚCE reprodúc *tranz*. 1) A face să se reproducă; a înmulţi. 2) A reda exact; a reprezenta cu fidelitate. ~ **cuvintele cuiva**. ~ **realitatea**. 3) *econ*. (*procesul de producţie*) A repeta în permanenţă. 4) (*tablouri*, *desene*, *fotografii*, *texte* etc.) A produce în mai multe exemplare identice (după un original); a multiplica.

A SE REPRODÚCE se reprodúce *intranz*. 1) A se produce din nou; a se repeta. 2) *biol.* (*despre organisme*) A-şi mări numărul de exemplare ale speciei prin generare; a se perpetua prin generare; a se înmulţi; a prolifera.

REPRODÚCŢI//E ~i *f.* 1) Reluare continuă a procesului de producţie. 2) *biol.* Proces de perpetuare a speciei prin generare; înmulţire. 3) *arte plast.* (*în opoziţie cu* **original**) Lucrare în mai multe exemplare identice, făcută după un original.

REPRÓŞ ~uri *n*. Observaţie făcută în semn de nemulţumire sau de regret; imputare; mustrare; dojană. **A face cuiva ~uri.**

A REPROŞÁ reproşéz *tranz*. (*acţiuni sau fapte reprobabile*) A atribui ca învinuire (sub formă de reproş); a imputa. **A reproşa cuiva ceva.**

REPROŞÁBIL ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* Care poate fi reproşat; în stare să fie supus reproşurilor. **Gest ~.**

A REPUDIÁ repudiéz *tranz*. 1) (*persoane sau lucruri*) A îndepărta de la sine (din dispreţ); a respinge. 2) (*păreri*, *concepţii*, *vederi* etc.) A nu mai recunoaşte ca aparţinând sie; a renunţa de a mai împărtăşi; a renega.

A REPUGNÁ repúgnă *intranz*. *unipers.* (*construit cu dativul*) A inspira repugnanţă; a produce repulsie; a displăcea totalmente. **Gluma ta îmi repugnă.**

REPUGNÁN//T ~tă (**~ţi**, **~te**) *adj.* Care repugnă; cu proprietatea de a repugna; respingător;

dezgustător; repulsiv. **Aluzie ~tă.**

REPUGNÁNŢĂ *f.* Sentiment sau senzaţie care repugnă, produce scârbă; dezgust; silă; aversiune; repulsie. **A trezi cuiva ~ă.**

REPÚLSI//E ~i *f.* Sentiment sau senzaţie care produce scârbă; dezgust; silă; aversiune; repugnanţă. **A avea ~e faţă de ceva sau cineva.**

REPULSÍV ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* Care produce repulsie; cu proprietatea de a produce scârbă; respingător; dezgustător; repugnant. **Comportament ~. Atitudine ~ă. Figură ~ă.**

A REPURTÁ I repórt *tranz. rar* A purta din nou.

A REPURTÁ II repurtéz *tranz.*: ♦ **~ o victorie** (*sau* **un succes**), a ieşi învingător (mai ales într-o competiţie sportivă).

REPUTÁŢI//E ~i *f.* 1) Opinie favorabilă sau defavorabilă, pe care o are publicul pentru o persoană sau pentru un lucru; faimă; renume. **A avea o ~ bună sau proastă.** 2) Opinie publică pozitivă asupra unei persoane sau a unui lucru; faimă; slavă; popularitate; renume. **Ai o ~ bună.**

A SE RESEMNÁ mă resemnéz *intranz.* (*despre persoane*) A se împăca (în cele din urmă) cu o situaţie defavorabilă (înfrângând propria voinţă); a accepta un rău sub presiunea împrejurărilor. **M-am resemnat cu înfrângerea.**

RESENTIMÉNT ~e *n.* Ostilitate faţă de o persoană, provocată de amintirea unor neplăceri suportate în trecut. **A avea ~e faţă de cineva.**

RESPÉCT ~e *n.* Sentiment sau atitudine de înaltă preţuire faţă de o persoană pentru vârsta, meritele sau calităţile acesteia; cinste; stimă; consideraţie; deferenţă.

A RESPECTÁ respéct *tranz.* 1) (*persoane sau valori umane*) A trata cu respect (izvorât dintr-un sentiment de înaltă apreciere); a stima. 2) (*condiţiile unui contract*, *prevederile legii* etc.) A îndeplini întocmai.

A SE RESPECTÁ mă respéct *intranz.* A ţine la autoritatea sa. **Un profesor care se respectă.**

RESPECTÁBIL ~ă (**~i**, **~e**) *adj. şi substantival* 1) Care poate fi respectat; demn de respect; stimabil. **Savant ~.** 2) Care se impune prin mărime; de proporţii mari; considerabil. **Vârstă ~ă.**

RESPECTÍV ~ă (**~i**, **~e**) *adj. şi adverbial* 1) Care se referă la persoana sau la obiectul despre care este vorba; corespunzător. 2) (*despre mai multe persoane sau despre mai multe lucruri*) Care se referă la fiecare în parte.

RESPECTU//ÓS ~oásă (**~óşi**, **~oáse**) *adj.* 1) (*despre persoane*) Care exprimă respect; plin de respect. 2) (*despre manifestări ale oamenilor*) Care vădeşte respect; cu respect.

A RESPÍNGE respíng *tranz.* 1) A îndepărta de la sine. 2) (*rugăminţi*, *cereri* etc.) A supune unei soluţionări negative; a nu satisface. 3) (*oferte*, *solicitări* etc.) A nu consimţi să primească; a refuza. 4) (*duşmani*, *armate* etc.) A sili să se retragă.

RESPONSÁBIL ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* 1) *şi substantival* (*despre persoane*) Care poartă o răspundere; răspunzător. **A fi ~ de un domeniu de activitate.** 2) (*în opoziţie cu* **iresponsabil**) *şi adverbial* Care vădeşte gândire matură şi poate constitui un sprijin pentru cineva; cu spirit matur; serios. **Om ~. A se comporta ~.** 3) Care poartă o vină. **A fi ~ de un eşec.**

RESPONSABILITÁTE ~ăţi *f.* 1) Simţ responsabil; atitudine responsabilă faţă de obligaţiile proprii. **A avea simţul acut al ~ăţii.** 2) Funcţie sau sarcină responsabilă.

A RESTABILÍ restabilésc *tranz.* 1) A face să se restabilească. 2) A readuce la starea normală (după o perioadă de perturbaţie); a îndrepta; a reface; a redresa. **~ economia naţională.** 3) (*fapte*, *adevăruri*, *întâmplări* etc.) A prezenta într-o lumină adevărată şi fără urmă de artificii. 4) *lingv.*

(*elemente de limbă*) A supune unei operaţii de identificare a fazelor anterioare de evoluţie (în special pe baza legilor fonetice).

A SE RESTABILÍ mă restabilésc *intranz*. 1) A se stabili din nou. 2) A reveni la condiţia iniţială; a se reface; a se regenera.

RESTÁN//T ~tă (~ţi, ~te) *adj.* 1) Care se află în restanţă; rămas în urmă. 2) (*despre datorii*, *sume de bani*) Care nu este achitat la timp; neachitat la termen.

RESTANŢIÉR ~ă (~i, ~e) *adj. şi substantival* Care are o restanţă; cu restanţe. **Student ~.**

RESTÁNŢ//Ă ~e *f.* 1) Sumă de bani neachitată la termen. 2) Lucrare nerealizată la timp. 3) Examen care nu a fost susţinut la timp.

A RESTAURÁ restauréz *tranz*. 1) (*picturi*, *monumente de arhitectură* etc.) A readuce la starea iniţială, respectând forma şi stilul. 2) (*forme de guvernământ*, *dinastii*, *suverani* etc.) A instaura din nou. 3) (*persoane*) A face să se restaureze.

A SE RESTAURÁ mă restauréz *intranz*. *rar* (*despre persoane*) A-şi recăpăta forţele fizice mâncând; a se reface.

A RESTITUÍ restítui *tranz*. (*obiecte împrumutate*) A da înapoi; a înapoia; a întoarce.

A RESTRÂNGE restrâng *tranz*. A reduce la anumite limite; a limita. ~ **cheltuielile**.

A SE RESTRÂNGE mă restrâng *intranz*. (*despre persoane*) A trece la un mod de viaţă mai modest; a-şi limita cheltuielile pentru trai; a se strâmtora.

RESTRICTÍV ~ă (~i, ~e) *adj.* Care restrânge; care produce restricţii; menit să limiteze; limitativ. **Legea prevede măsuri ~e.**

RESTRÍCŢI//E ~i *f.* Măsură care restrânge un drept sau o libertate; îngrădire. **~ii de circulaţie.**

RESTRÍŞTE *f. pop.* Situaţie de încercări grele; vreme de cumpănă; şir de nenorociri. **Timpuri de restrişte.**

A RESTRUCTURÁ restructuréz *tranz*. A structura din nou; a supune unor schimbări privind structura.

RESÚRS//Ă ~e *f. mai ales la pl*. Totalitate de rezerve care pot fi valorificate. **~e materiale. ~e intelectuale.**

REŞEDÍNŢ//Ă ~e *f.* 1) Sediu al unei autorităţi sau al unei persoane oficiale; rezidenţă. **~ă prezidenţială.** 2) Clădire (sau localitate) unde se află acest sediu. **~a ambasadei.** 2) Loc în care cineva trăieşte temporar. **Ţară de ~ă. Oraş de ~ă.**

RÉTOR ~i *m*. 1) *arh.* (*în antichitatea greco-romană*) Profesor de retorică. 2) *înv*. Persoană elocventă, care poate ţine un discurs în public, făcând uz de stil elevat; orator.

RETÓRICĂ *f.* 1) Artă a elocvenţei. 2) Ştiinţă care se ocupă de studiul acestei arte.

A RETRACTÁ I retractéz *tranz*. (*opinii împărtăşite anterior*) A înceta de a mai susţine (ca nefiind drept); a retrage; a dezminţi. **Îm retractez afirmaţiile anterioare.**

A SE RETRACTÁ I mă retractéz *intranz*. A recunoaşte falsitatea celor spuse sau scrise anterior.

A RETRACTÁ II retractéz *tranz*. (*ţesuturi sau organe*) A face să se retracteze; a contracta. **Melcul îşi retractează coarnele.**

A SE RETRACTÁ II se retracteáză *intranz*. (*despre ţesuturi sau organe*) A se mişca înapoi, micşorându-şi mărimea; a se retrage în interior; a se contracta.

A RETRÁGE retrág *tranz*. 1) A face să se retragă. 2) A mişca înapoi. ~ **mâna**. 3) A lua înapoi. **Îmi retrag semnătura. Îmi retrag susţinerea.** 4) A renunţa de a mai prezenta; a înceta de a mai înainta. **A-şi ~ candidatura**. 5) (*opinii împărtăşite anterior*) A înceta de a mai susţine (ca nefiind drept); a dezminţi; a retracta.

A SE RETRÁGE mă retrág *intranz*. 1) A se

îndepărta, mergând spre locul de pornire. 2) A se da de o parte; a se duce într-o parte. 3) A pleca, părăsind un loc (o încăpere, o localitate etc.). 4) (*despre armate*) A da înapoi în fata duşmanului. 5) A părăsi un domeniu de activitate sau o funcţie. **A se retrage din post.** 6) A se izola de tumultul vieţii; a merge (într-un loc) pentru a-şi găsi refugiu. **S-a retras la ţară.** 7) (*despre ape*) A reintra în albie (după revărsare). 8) (*despre mare*) A fi în reflux.

A RETRIBUÍ retríbui *tranz.* (*persoane sau activitatea lor*) A plăti în bani sau în natură; a remunera.

RETRIBÚŢI//E ~i *f.* Sumă de bani acordată pentru prestarea unui serviciu sau a unei munci; plată; remuneraţie. **A primi ~e în bani sau în obiecte.**

RETROGRÁ//D ~dă (~zi, ~de) *adj.* (*în opoziţie cu* **progresist**) (*mai ales despre persoane şi atitudinile lor*) Care se opune progresului, susţinând o etapă precedentă; reacţionar. **Spirit ~.**

RETROSPECTÍV ~ă (~i, ~e) *adj.* Care ţine de retrospecţie; orientat spre trecut. **O privire ~ă.**

RETROSPÉCŢI//E ~i *f.* Privire în trecut.

RETÚŞ ~uri *n.* Rectificare făcută la o fotografie, la un tablou, la un desen sau la un text după terminarea procesului principal.

A RETUŞÁ retuşéz *tranz.* (*tablouri*, *fotografii*, *desene*, *texte* etc.) A rectifica prin retuş.

REŢÉT//Ă ~e *f.* 1) Prescripţie eliberată de medic, în care se indică medicamentele necesare unui bolnav şi modul lor de întrebuinţare. 2) Formular pe care este scrisă o asemenea prescripţie. 3) *culin.* Ansamblu de indicaţii privind proporţia de materie primă şi modul de preparare a unei mâncări sau băuturi. **~ă culinară.** 4) *fig* Soluţie practică pentru rezolvarea unei probleme dificile. **El are ~e pentru toate situaţiile.**

A REVALORIFICÁ revalorífic *tranz.* 1) A valorifica din nou. 2) *teh.* (*organe de maşină*, *piese tehnice* etc.) A face din nou bun pentru folosire.

REVANŞÁR//D ~dă (~zi, ~de) *adj.* 1) *şi substantival* (*despre persoane şi atitudinile lor*) Care caută să-şi ia revanşa cu orice preţ. **A avea un spirit ~.** 2) *polit.* (*despre persoane, grupări politic, state sau atitudini ale acestora*) Care promiovează revanşa pentru o pierdere suportată. **Acest stat duce o politică ~ă. Grupare ~ă.**

A REVELÁ reveléz *tranz.* 1) A face să se reveleze; a face cunoscut; a dezvălui. 2) (*pelicule fotografice, filme* etc.) A trata cu o soluţie chimică specială (pentru a căpăta imaginea latentă); a developa.

A SE REVELÁ mă reveléz *intranz.* A deveni cunoscut; a apărea în mod manifest; a se dezvălui; a se manifesta.

REVELAT//ÓR I ~oáre (~óri, ~oáre) *adj.* Care revelează; cu capacitatea de a revela. **O mărturie ~oáre.**

REVELAT//ÓR II ~oáre *n. fotogr.* Soluţie chimică folosită pentru a face vizibilă imaginea latentă; developator.

REVELÁŢI//E ~i *f.* Descoperire neaşteptată a unui fenomen sau a unui adevăr ascuns. **Am avut o ~e uluitoare.**

REVELI//ÓN ~oáne *n.* 1) Noapte de Anul Nou. 2) Petrecere care se face în această noapte.

A REVENDICÁ revéndic *tranz.* 1) (*ceva care i se cuvine sau aparţine subiectului*) A cere pe bază legală; a pretinde, pornind de la prevederile legii; a reclama. **Îm revendic drepturile.** 2) A-şi asuma totalmente; a lua în întregime asupra sa. ~ **o responsabilitate**.

REVENDICATÍV ~ă (~i, ~e) *adj.* Care revendică; cu proprietatea de a revendica. **A înainta în judecată o cerere ~ă.**

REVÉR ~e *n.* Porţiune a unei haine care se încheie în faţă, îndoită în afară, în prelungirea gulerului.

REVERÉNŢ//Ă ~e *f.* 1) Plecăciune în semn de

profund respect. **A face cuiva ~e.** 2) Sentiment de înaltă prețuire; venerație.

REVERENȚI//ÓS ~oásă (**~óși**, **~oáse**) *adj.* (*despre persoane și atitudinile, gesturile lor*) Care manifestă reverență; deosebit de politicos; ceremonios. **A face o plecăciune ~ă.**

REVERÍ//E ~i *f.* Stare plăcută de vis; visare.

REVÉRS ~e *n.* 1) (*în opoziție cu* **avers**) Parte din dos a unui lucru (monedă, foaie, medalie etc.). 2) *fig.* Aspect ascuns, diametral opus celui obișnuit. **Există și ~ul problemei.**

REVERSÍBIL ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* 1) (*în opoziție cu* **ireversibil**) Care poate reveni la starea inițială; în stare să revină la loc. **Un proces ~.** 2) *jur.* (*despre un bun*) Care se întoarce în posesia fostului proprietar. 3) (*despre rente*, *pensii*) Care la moartea titularului poate trece asupra altei persoane. 4) (*despre unele procese fizice*, *chimice*) Care se poate produce succesiv în sensuri diferite.

REVÍST//Ă ~e *f.* 1) Publicație periodică (cu apariție în formă de carte tipărită sau în formă electronică), în care se tratează probleme literare, științifice, politice etc. și care poate apărea lunar, bilunar, trimestrial, anual. **Revistă electronică. Textos! este o ~ă în linie de semantică.** 2) Spectacol de varietăți. **Am fost la teatrul de ~ „Constantin Tănase”.**

A REVOCÁ revóc *tranz.* 1) (*ordine*, *dispoziții*, *legi* etc.) A face nevalabil printr-o dispoziție oficială; a anula; a contramanda; a abroga; a aboli. **~ un arest**. 2) (*titulari*) A înlătura din funcție; a destitui; a demite.

REVOCÁBIL ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* Care poate fi revocat; în stare să fie revocat. **Deputat ~.**

REVOLTÁN//T I ~tă (**~ți**, **~te**) *adj. v.* **REVOLTĂTOR**.

REVOLTÁN//T II ~ți *m.* Persoană care participă la o revoltă; răsculat.

REVÓLT//Ă ~e *f.* 1) Mânie provocată de o nedreptate; indignare. **A fi plin de ~ă.** 2) Acțiune violentă împotriva unei nedreptăți; răzvrătire; rebeliune. **~ă populară.**

REVOLTĂT//ÓR ~oáre (**~óri**, **~oáre**) *adj.* 1) Care provoacă revoltă; în stare să revolte. **Chemare ~oare. Cinism ~or.** 2) Crea exprimă revoltă; plin de revoltă. **Ton ~. Voce ~oare.**

REZÉCȚI//E ~i *f. med.* Intervenție chirurgicală prin care se taie și se înlătură parțial sau integral un organ sau un țesut afectat. **~e stomacală.**

A REZERVÁ rezérv *tranz.* 1) (*locuri*, *bilete* etc.) A pune în rezervă (cu destinație specială); a păstra; a reține. **Mi-am rezervat un bilet de avion pentru luna octombrie.** ♦ **A-și ~ dreptul,** a păstra pentru sine dreptul. 2) *fig.* (*în creațiile populare*) (*despre soartă*, *providență* etc.) A stabili dinainte. **Nu știu ce-mi rezervă destinul.**

REZERVATÁR I ~ă (**~i**, **~e**) *adj. și substantival jur.* 1) (*despre moștenitori*) Care are dreptul la rezervă succesorală. 2) (*despre state*) Care formulează o rezervă la încheierea unui tratat sau a unei convenții.

REZERVATÁR II ~i *m.* Persoană care face o rezervare (de bilete, hotel etc.).

REZÉRV//Ă ~e *f.* 1) Totalitate de bunuri materiale puse la păstrare pentru a fi folosite în caz de nevoie. 2) *milit.* Grup de persoane care au satisfăcut serviciul militar și care urmează să fie mobilizați în caz de război. 3) Unitate militară neangajată în luptă, care intervine în luptă în caz de necesitate. 4) Persoană sau obiect care poate fi folosit în caz de nevoie. 5) Lipsă de încredere; îndoială. **Am mari ~e în privința lui.**

REZERV//ÓR ~oáre *n.* Recipient pentru depozitarea fluidelor, materialelor pulverulente sau granulare. **~ de apă.**

A REZIDÁ rezídă *intranz.* 1) A avea drept

principiu de bază al existenţei sale; a consta. 2) A se manifesta ca esenţă. **Dificultatea rezidă în lipsă de timp**.

REZIDÉN//T I ~ţi *m*. *dipl.* 1) Reprezentant diplomatic inferior în grad ministrului plenipotenţiar sau ambasadorului. 2) Reprezentant diplomatic al unui stat colonial într-un protectorat.

REZIDÉN//T II ~tă (~ţi. **~te)** *adj.* (*depsre persoane*) Care locuieşte într-un stat străin.

REZIDÉNŢ//Ă ~e *f*. 1) Sediu al unui rezident; reşedinţă. 2) Sediu al unei persoane oficiale; reşedinţă. **~ă prezidenţială.**

REZIDENŢIÁL ~ă (~i, **~e)** *adj.* 1) Care ţine de rezidenţi; propriu rezidenţilor. **Misiune ~ă.** 2) Care serveşte drept reşedinţă; de reşedinţă. **Palat ~.**

REZIDUÁL ~ă (~i, **~e)** *adj.* Care formează un reziduu. **Ape ~e. Valoare ~ă.**

REZÍDUU ~ri *n*. Materie care rămâne din prelucrarea chimică sau fizică a unui material brut.

A REZISTÁ rezíst *intranz*. 1) (*despre persoane*) A manifesta tărie (la acţiunea unor forţe din afară); a nu se lăsa învins. ~ **în lupte**. ~ **la frig**. 2) (*despre materiale*) A nu se modifica sub acţiunea factorilor externi.

REZISTÉN//T ~tă (~ţi, **~te)** *adj.* 1) Care rezistă; capabil să suporte acţiunea factorilor externi. **Material de construcţie ~ la frig.** 2) (*despre fiinţe*) Care suportă cu uşurinţă totul (oboseala, greutăţile, boala etc.).

REZISTÉNŢ//Ă ~e *f*. 1) Caracter rezistent. **Persoană cu multă rezistenţă.** 2) Forţă de opunere. **Rezistenţa metalelor la încălzire.**

REZIST//ÓR ~oáre *n*. *electricit.* Element dintr-un circuit electric cu inductivitate şi capacitate redusă, care este prevăzut să degajeze o valoare termică determinată şi este folosit în construcţia reostatelor, a aparatelor de încălzire electrică şi în electrotehnică.

REZOLÚŢI//E ~i *f*. 1) Decizie a unei colectivităţi, a unei reuniuni, adoptată în urma dezbaterilor. **A adopta o rezoluţie.** 2) *admin.* Inscripţie făcută de o persoană pe un document oficial, conţinând hotărârea luată. **A pune o rezoluţie pe un document.**

A REZOLVÁ rezólv *tranz*. (*probleme*) A examina amănunţit, oferind o soluţie; a dezlega; a soluţiona.

REZ//ÓN ~oáne *n*. 1) Temei justificativ. **Acţiunile tale nu au nici un rezon.** 2) Judecată dreaptă; raţiune. **Ceea ce spui are rezon.**

REZONÁBIL ~ă (~i, **~e)** *adj.* 1) (*despre persoane*) Care poate rezona bine; cu judecată; chibzuit. 2) (*despre manifestări ale oamenilor*) Care este făcut în mod normal; în limitele normalităţii. **A înainta pretenţii ~e.**

A REZULTÁ rezúltă *tranz*. *unipers.* A decurge în mod firesc; a urma. **Rezultă că eu am avut dreptate.**

A REZUMÁ rezúm *tranz*. 1) (*cele scrise sau spuse*) A reda pe scurt, relevând punctele principale; a expune în mai puţine cuvinte. 2) *înv*. A conţine în sine; a cuprinde; a întruni; a îngloba; a însuma.

A SE REZUMÁ se rezúmă *intranz*. A avea drept esenţă; a se reduce; a consta; a se mărgini; a se limita. **Totul se rezumă la acest incident.**

REZUMATÍV ~ă (~i, **~e)** *adj.* Care reprezintă un rezumat; în formă de rezumat. **A face o prezentare ~ă a situaţiei.**

A RICOŞÁ ricoşéz *intranz*. (*despre proiectile*, *gloanţe* etc.) A-şi schimba brusc direcţia de zbor în urma lovirii de un obstacol.

RÍCŞ//Ă I ~i *f*. *transp.* (*în unele ţări din estul şi sudul Asiei*) Cărucior cu două roţi, tras de un om, folosit pentru transportul de pasageri sau de încărcături.

RÍCŞ//Ă II ~i *m*. Persoană care trage o ricşă.

RID ríduri *n*. Încreţitură pe suprafaţa pielii (mai

ales pe obraz); zbârcitură; cută. **A avea ~uri în jurul ochilor.**

RIDÍCOL I *n. mai ales art.* Motiv care provoacă râsul.

RIDÍCOL II ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* 1) Care provoacă râsul; în stare să stârnească râsul; caraghios. **A avea un comportament ~.** 2) (*despre sume*, *cantităţi* etc.) Care este de proporţii foarte scăzute; foarte mic; neînsemnat; insignifiant; derizoriu.

RIGÍ//D ~dă (**~zi**, **~de**) *adj.* 1) (*în opoziţie cu* **flexibil**) Care rezistă la eforturile de deformare; cu proprietatea de a rămâne drept la acţiunea forţelor exterioare; inflexibil. **Un guler ~.** 2) *fig.* (*despre persoane sau manifestările lor*) Care refuză compromisurile; intransigent.

RIG//OÁRE ~óri *f.* 1) *v.* **RIGUROZITATE**. 2) *la pl.* Principii severe. **Trebuie respectate ~orile de redactare a lucrării.**

RIGUR//ÓS ~oásă (**~oşi**, **~oáse**) *adj. şi adverbial* 1) Care se impune prin exigenţă şi strictеţe; de scrupulozitate deosebită şi strictă. **Un stil ~. Principii ~oase. A urma ~ perscripţiile medicului.** 2) Care exclude orice abatere; de severitate inflexibilă. **A efectua un control ~. Un examinator ~.**

RIGUROZITÁTE *f.* 1) Caracter riguros. 2) Atitudine riguroasă.

A RIPOSTÁ ripostéz 1. *intranz.* 1) A da ripostă (cuiva sau la ceva); a obiecta în mod energic. 2) *sport* A răspunde printr-un atac îndată după atacul adversarului; a contraataca. **2**. *tranz.* (*urmat, mai ales, de o completivă*) A răspunde prompt şi categoric (pentru a respinge ceva sau pe cineva); a replica. **I-am ripostat că nu are dreptate.**

RISÍP//Ă ~e *f.* Cheltuială nechibzuită. **Nu e bine să faci ~ă.**

RISC ríscuri *n.* Pericol eventual mul mult sau mai puţin previzibil. **Uneori, trebuie să-ţi asumi anuimte riscuri, pentru a reuşi.**

A RISCÁ risc 1. *tranz.* 1) A expune unui risc; a pune în primejdie. **A-şi risca viaţa**. 2) (*urmat de o proporţie completivă cu conjunctiv*) A-şi asuma riscul. **El riscă să nu fie înţeles**. **2**. *intranz.* (*despre fiinţe*) A se expune unui risc.

A SE RISCÁ mă risc *intranz. înv.* A se expune unui risc, biruind frica sau jena; a îndrăzni; a se încumeta; a cuteza.

RISCÁN//T ~tă (**~ţi**, **~te**) *adj.* (*despre acţiuni*, *situaţii* etc.) Care comportă risc; plin de riscuri; periculos; primejdios. **Aventură ~ă.**

RIT ríturi *n.* 1) *v.* **RITUAL**. 2) *rel.* Credinţă religioasă; cult; religie; confesiune. **A fi de ~ vechi.** 3) *fig.* Practică tipizată şi invariabilă; tipic.

RITM rítmuri *n.* 1) Succesiune regulată în timp (a unor elemente). 2) (*în muzică*, *versificaţie*, *dans*) Organizare armonioasă a sunetelor sau a mişcărilor; tact; cadenţă. **Muzică în ritm sincopat.** 3) Viteză de execuţie; grad de iuţeală. **Totul s-a întâmplat într-un ritm vertiginos.**

RIVÁL ~i *m.* Persoană care rivalizează cu o altă persoană în atingerea aceluiaşi scop; potrivnic; adversar; concurent.

ROBÓ//T ~ţi *m.* 1) *teh.* Mecanism automat care poate executa, după un program stabilit, operaţii complicate, asemănătoare cu cele realizate de om. 2) *fig.* Persoană redusă la stare de automat.

ROBÚ//ST ~stă (**~şti**, **~ste**) *adj.* 1) (*despre persoane*) Care are o constituţie fizică puternică, bine dezvoltat fiziceşte. 2) *fig.* Care manifestă putere şi rezistenţă; puternic şi rezistent. **A avea o sănătate ~ă.**

ROH//ÁTCĂ ~ătci *f. reg. înv.* Loc de intrare în oraş, unde se încasau taxele pentru mărfurile ce se aduceau spre vânzare; barieră.

RÓL//Ă ~e *f.* 1) *teh.* Piesă de forma unei roţi mici sau a unui cilindru, care se roteşte în jurul unui ax,

pentru a face să lunece mai bine un lanţ, o curea de transmisie etc. 2) *teh.* Piesă de contact la unele troleibuze, formată dintr-o roată cu şanţ, care se rostogoleşte pe firul cu curent electric. 3) *reg.* Cuptor al unei maşini de gătit.

ROMANCIÉR ~i *m*. Autor de romane.

ROMÁNTIC I ~ă (~i, ~e) *adj.* 1) Care ţine de romantism; propriu romantismului. **Muzică ~ă.** 2) *fig. şi substantival* (*despre persoane*) Care manifestă sensibilitate şi exaltare, pasiunea fiind mai puternică decât raţiunea; cuprins de sensibilitate şi exaltare deosebită. **E un ~ incurabil.**

ROMÁNTIC II ~i *m*. Om de creaţie (scriitor, artist, pictor, compozitor etc.) care se încadrează în romantism.

ROMANTÍSM *n*. 1) Curent artistic şi literar, apărut la începutul sec. XIX ca reacţie împotriva canoanelor formale ale clasicismului şi caracterizat prin tendinţa evadării în trecut, prin prevalarea sentimentului asupra raţiunii şi a imaginaţiei asupra analizei critice. 2) *fig.* Atitudine romantică; comportament romantic.

ROMÁNŢ//Ă ~e *f*. 1) *literat.* Poezie lirică cu note sentimentale, având, de obicei, inspiraţie erotică. 2) *muz.* Cântec sentimental, având la bază o astfel de poezie.

ROMANŢI//ÓS ~oásă (~óşi, ~oáse) *adj.* 1) (*despre persoane*) Care manifestă sensibilitate şi exaltare; înclinat să idealizeze realitatea; visător. 2) Care predispune la visare; în stare să provoace melancolie. **Atmosferă ~oasă.**

ROMB rómburi *n*. *geom.* Paralelogram cu toate laturile egale şi unghiurile opuse egale.

ROND I rónduri *n*. 1) Suprafaţă circulară, mai ridicată decât terenul din jur, cultivată cu flori. 2) Piaţă mică de formă circulară, de unde pornesc mai multe artere de circulaţie, având în centru o plantaţie de flori sau un monument. 3) Inspecţie de noapte, care controlează santinelele.

RON//D II róndă (rónzi, rónde) *adj.* Care are formă circulară; cu formă circulară; rotund. **Faţă ~ dă.** ♦ **Scriere ~dă,** scriere cu litere rotunde.

RONDÓU ~ri *n*. 1) Loc de formă circulară, amenajat în grădini, în pieţe sau în localuri. 2) Manevră de schimbare a direcţiei unei nave în sens opus.

RÓPOT ~e *n*. 1) Zgomot puternic, cadenţat şi uniform, produs de unele fenomene naturale (ploaie, grindină, valuri, torente de apă), fiinţe sau obiecte (copitele cailor, motoare etc.). 2) Goană a cailor.

ROST rósturi *n*. 1) Destinaţie a unui lucru, în funcţie de utilitatea lui; noimă; sens; menire. 2) Bază raţională care justifică existenţa unui lucru sau realizarea unei acţiuni; sens. **~ul vieţii**. 3) Situaţie în societate. **Şi-a făcut un rost în viaţă.** 4) Stare de lucruri. **A înţelege rostul lucrurilor.** 5) *reg.* (*la războiul de ţesut*) Spaţiu în formă de unghi, format de cele două plane ale firelor de urzeală, prin care se trece suveica cu firul de ţesut.

A ROSTUÍ rostuiésc *tranz*. 1) (*activităţi, acţiuni, afaceri, evenimente* etc.) A aşeza conform unor cerinţe de ordin practic. 2) (*persoane*) A aranja într-un loc bun. 3) *rar* A găsi la repezeală. 4) (*urzeala, la războiul de ţesut*) A face să formeze un rost. 5) *constr.* (*rosturile dintre cărămizile unei construcţii*) A astupa cu mortar sau cu alt material (pentru a împiedica pătrunderea apei).

ROTOFÉI ~e *adj.* 1) (*despre fiinţe*) Care are forme rotunjite; cu forme rotunde; durduliu; dolofan. 2) (*despre lucruri*) Care are forme circulare; de formă circulară; rotund.

RUBEDÉNI//E ~i *f. pop., fam.* 1) Persoană care face parte din aceeaşi familie cu alte persoane, unite între ele prin legături de sânge sau prin alianţă; neam; rudă. 2) Legătură de sânge sau prin alianţă

între persoane care fac parte din aceeaşi familie; rudenie.

RUBEÓL//Ă ~e *f. med.* Boală contagioasă şi infecţioasă, provocată de un virus, frecventă la copii, care se manifestă prin erupţie de piele, febră şi inflamaţii ganglionare.

RÚBRIC//Ă ~i *f.* 1) Coloană dintr-un formular sau dintr-un registru, marcată prin două linii verticale sau orizontale, care urmează a fi completată. 2) Compartiment permanent al unei publicaţii periodice, rezervat materialelor dintr-un anumit domeniu.

RÚD//Ă ~e *f.* Persoană care face parte din aceeaşi familie cu alte persoane, unite între ele prin legături de sânge sau prin alianţă; neam; rubedenie. **A fi rudă cu cineva.**

RUDÉNI//E ~i *f.* Legătură de sânge sau prin alianţă între persoane care fac parte din aceeaşi familie; rubedenie. **A fi în relaţie de rudenie cu cineva.**

RUDIMÉNT ~e *n.* 1) Organ rudimentar. 2) *fig. mai ales la pl.* Ansamblu de noţiuni elementare ale unei ştiinţe sau arte.

RUDIMENTÁR ~ă (~i, ~e) *adj.* 1) Care abia începe să se formeze; aflat în stare incipientă de dezvoltare. **În formă ~ă.** 2) *fig.* Care conţine noţiuni la nivel neevoluat; elementar; primitiv.

RUG I rúguri *n.* 1) *arh.* Foc format dintr-o grămadă de lemne, pe care se ardeau în antichitate jertfele aduse zeilor, iar în Evul Mediu ereticii. 2) Foc format dintr-o grămadă de lemne, aprins cu diferite ocazii (pentru a se încălzi, a lumina etc.).

RUG II rúguri *n. bot.* 1) Tulpină târâtoare a unor plante erbacee. 2) Arbust spinos din familia rozaceelor, cu fructe negre; mur.

A RUINÁ ruinéz *tranz.* A face să se ruineze. ♦ **A-şi ruina sănătatea,** a-şi distruge sănătatea.

A SE RUINÁ mă ruinéz *intranz.* 1) (*despre construcţii*) A se preface în ruine; a se dărâma. 2) *fig.* (*despre persoane*) A deveni sărac; a sărăci.

RUJ rújuri *n. cosmet.* Preparat cosmetic folosit pentru colorarea buzelor; roşu de buze.

RUJEÓLĂ *f. med.* Boală contagioasă şi infecţioasă, provocată de un virus, frecventă la copii, care se manifestă printr-o erupţie de pete roşii pe piele şi pe mucoase; cori; pojar.

A RULÁ ruléz 1. *tranz.* 1) (*materiale textile, fire etc.*) A înfăşura în formă de sul; a suci. 2) (*corpuri, sisteme tehnice etc.*) A face să se mişte prin rostogolire, împingând. ~ **un fotoliu.** 3) (*terenuri, suprafeţe*) A netezi cu ajutorul unui obiect în rostogolire; a tasa. 4) *econ., fin.* (*fonduri băneşti*) A face sa circule; a pune în circulaţie. **2.** *intranz.* 1) (*despre vehicule*) A se deplasa cu ajutorul roţilor sau al rotilelor. 2) *cinema* (*despre filme*) A se proiecta pe ecran; a fi în circulaţie.

RULÁD//Ă I ~e *f. muz.* Vocaliză într-un tempo rapid, constând dintr-o succesiune de note interpretate pe o singură silabă.

RULÁD//Ă II ~e *f. culin.* 1) Prăjitură preparată din foi de aluat rulate, coapte şi umplute cu dulceaţă, cu cremă sau cu altă umplutură. 2) Fel de mâncare preparat din muşchi de vacă sau de porc umplut cu pireu de cartofi, cu ou, verdeaţă etc. şi copt la cuptor în formă de rulou.

RULÁN//T ~tă (~ţi, ~te) *adj.* Care rulează; în stare să se deplaseze prin rulare. **Bandă ~tă.**

RULÉT//Ă ~e *f.* 1) Instrument pentru măsurarea lungimilor, constând dintr-o panglică gradată, care se strânge prin rulare pe un disc, într-o cutie, cu ajutorul unei manşe. 2) (*la unele jocuri de noroc*) Dispozitiv format dintr-un disc rulant, divizat în mai multe compartimente numerotate, şi dintr-o bilă care se rostogoleşte odată cu discul, indicând la oprire numărul câştigător. 3) Joc de noroc în care se foloseşte acest dispozitiv.

RUM//OÁRE ~óri *f.* Zgomot surd şi confuz,

produs de mai multe voci.

RURÁL ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* Care ţine de sat; propriu satului; de la sat; sătesc. **Drum ~. Zgomote ~e.**

RÚSTIC ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* 1) Care ţine de viaţa de la ţară; propriu vieţii de la ţară; câmpenesc. **Port ~. Tablou ~.** 2) *iron.* Care vădeşte lipsă de educaţie şi delicateţe; lipsit de maniere alese; necioplit; grosolan.

RUŞFÉT ~uri *n. arh.* (*în Moldova medievală*) 1) Sumă de bani sau dar adus unei persoane pentru a obţine ceva în mod ilegal; mită. 2) Obligaţie suplimentară, în muncă sau în natură, prestată de ţărani pe moşia boierilor.

RÚT//Ă ~e *f.* Cale prestabilită, care urmează să fie parcursă (de o persoană sau de un vehicul).

RUTIÉR ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* Care ţine de rute; propriu drumurilor. **Trafic ~. Semne ~e.**

RUTÍN//Ă ~e *f.* 1) Obişnuinţă de a gândi şi de a acţiona întotdeauna în acelaşi fel. 2) Abilitate obţinută printr-o practică îndelungată. **~a gătitului.**

S

SABÁT ~uri *n.* 1) *rel.* (*la mozaici şi la unele secte creştine*) Zi de sărbătoare, marcată sâmbăta şi consacrată cultului divin. 2) *arh.* (*în Evul Mediu*) Adunare a vrăjitoarelor care, conform superstiţiilor populare, se ţinea sâmbăta la miezul nopţii sub preşedinţia Satanei. 3) *fig.* Agitaţie frenetică; zgomot produs de o mulţime gălăgioasă; vacarm.

A SABOTÁ sabotéz *tranz.* (*acţiuni colective*, *situaţii*, *lucruri* etc.) A împiedica în mod intenţionat şi pe ascuns, pentru a zădărnici; a căuta să neutralizeze din rea voinţă. **A sabota negocierile.**

SÁCÁ ~le *f. înv.* Butoi instalat pe un cadru cu două sau patru roţi, cu care se căra apă.

SACAGÍ//U ~i *m. înv.* Persoană care căra apă (potabilă) cu sacaua; apar.

SACÀZ ~uri *n.* Produs obţinut din răşină de conifere, cu diferite întrebuinţări (în industria hârtiei, a lacurilor şi a cauciucului, în electronică, la frecarea arcuşurilor etc.); colofoniu. **~ de vioară.**

SACERDÓ//T ~ţi *m. livr.* Persoană care oficiază toate actele serviciului religios; preot.

SACERDOTÁL ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* Care ţine de sacerdoţi; propriu sacerdoţilor. **Mantie ~ă. Castă ~ă.**

SACERDOŢÍ//U ~i *n.* 1) Funcţie de sacerdot; demnitate de preot. 2) Totalitate de sacerdoţi; cler. 3) *fig.* Lucru demn de venerat.

SACÓU ~ri *n.* Haină bărbătească uşoară, fără căptuşeală, purtată peste cămaşă, acoperind partea superioară a corpului.

SACÓŞ//Ă ~e *f.* Săculeţ pentru cumpărături.

A SACRIFICÁ sacrífic *tranz.* 1) (*vieţi*, *principii* etc.) A oferi în formă de sacrificiu; a ceda benevol, având conştiinţa unei privaţiuni. 2) (*animale*) A ucide pentru satisfacerea unor necesităţi. 3) *arh.* (*în antichitate*) (*fiinţe*) A oferi ca sacrificiu; a ucide după un anumit ritual, ca dar adus divinităţii; a jertfi.

A SE SACRIFICÁ mă sacrífic *intranz.* (*despre persoane*) A se devota fără rezerve; a se deda cu preţul propriului sacrificiu; a se consacra. **~ unei cauze nobile**.

SACRIFÍCI//U ~i *n.* 1) Efort constând în renunţarea voluntară la un lucru scump în folosul cuiva sau pentru realizarea unui scop; jertfă. **A face ~ii mari pentru cineva.** 2) *arh.* (*în antichitate*)

Ofrandă adusă divinităţii după un anumit ritual. **A aduce un miel drept ~u.**

SACRILÉG ~ă (**~i**, **~e**) *adj. şi substantival înv.* (*despre persoane*) Care comite un sacrilegiu; culpabil de un sacrilegiu; profanator.

SACRILÉGI//U ~i *n.* Profanare a lucrurilor considerate sacre sau demne de respect; pângărire.

SACROSÁNC//T ~tă (**~ţi**, **~te**) *adj.* 1) *rel.* (*despre persoane şi manifestările lor*) Care denotă un respect religios excesiv; cu respect religios foarte puternic. 2) *fam., iron.* Care are drepturi excepţionale; cu drepturi exagerate sau chiar absurde; intangibil; inviolabil.

SÁCR//U ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* 1) Care ţine de religie; cu caracter religios; sfânt. **Muzică ~ă.** 2) *fig.* Care inspiră sentimente luminoase şi înălţătoare; demn de veneraţie absolută; sfânt. **Memorie ~ă.**

SADEÁ *adj. invar.* 1) (*despre substanţe*, *materiale* etc.) Care are o compoziţie omogenă; neamestecat cu nimic; de un singur fel; curat; pur. 2) (*despre persoane*) Care aparţine unei pături sociale sau profesionale în mod evident; cu apartenenţă socială sau profesională de netăgăduit; veritabil; autentic.

SÁDIC ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* 1) Care manifestă sadism; înclinat spre sadism. 2) (*despre manifestări ale oamenilor*) Care vădeşte sadism; plin de sadism.

SADÍSM *n.* Plăcere perversă de a vedea suferinţele altuia; cruzime extremă.

SAFÍR ~e *n.* 1) Mineral cristalizat şi foarte dur, de culoare albastră. 2) Piatră preţioasă obţinută din acest mineral. **Un inel de ~.**

SAFTEÁ *f.* 1) Prima vânzare dintr-o marfă. 2) *fig.* Început care prevesteşte o reuşită. 3) *fig. fam.* Prima întrebuinţare a unui lucru. **I-am făcut safteaua!**

SÁGA *f. literat.* (*în vechea literatură scandinavă*) Povestire istorică cu elemente mitologice, în proză, cu intercalări de versuri.

SAGÁCE *adj. invar.* (*despre persoane*) Care pricepe uşor şi repede; cu minte ageră şi spirit pătrunzător; perspicace; subtil.

SALAHÓR ~i *m. înv.* Lucrător necalificat, plătit cu ziua, care îndeplineşte munci grele şi rău plătite (mai ales la construcţii).

SALÁM ~uri *n. gastronom.* Cârnaţ afumat şi uscat pentru a se conserva mai bine.

SALÁRI//U ~i *n.* Sumă de bani acordată unui angajat pentru munca prestată; leafă; remuneraţie. **A-şi ridica ~ul de la bancomat.**

SÁLB//Ă ~e *f.* Podoabă, constând din unul sau mai multe şiraguri de mărgele, monede sau de alte obiecte decorative, purtată la gât.

SALÍN ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* 1) Care conţine sare; cu sare în componenţă. **Aer ~.** 2) *chim.* Care are proprietăţi de sare; cu caracter de sare. **Oxid ~.**

SALINITÁTE *f.* 1) Caracter salin. 2) Cantitate de sare din componenţa unui sol sau a unei ape. **A stabili gradul de ~e a solului.**

SAL//ÓN ~oáne *n.* 1) Cameră dintr-un apartament, destinată primirii musafirilor. 2) Sală de expoziţii. 3) Sală de festivităţi. 4) Cenaclu literar, artistic, filozofic etc., ai cărui membri au o orientare critică asemănătoare, o estetică şi o ideologie comună. **Salon muzical.** 5) Cameră de spital, cu mai multe paturi, unde sunt ţinuţi şi îngrijiţi bolnavii.

SALOPÉT//Ă ~e *f.* Haină de lucru purtată, de obicei, peste hainele obişnuite pentru a le proteja; combinezon. **~ă de constructor.**

SALT sálturi *n.* 1) Mişcare de desprindere bruscă a unui corp de pe poziţia iniţială şi de deplasare într-o anumită direcţie; săritură. 2) Transformare calitativă a obiectelor şi fenomenelor, determinată de schimbările cantitative treptate în procesul dezvoltării. **A face un ~ calitativ mare.**

SALTIMBÁNC ~i *m.* 1) *înv.* Actor de circ cu înfăţişare caraghioasă, care prezenta în pieţe şi la bâlciuri exerciţii acrobatice uşoare; pehlivan. 2) *fig.*

fam., peior. Persoană neserioasă, care manifestă nestatornicie în păreri şi în atitudini.

SALUBRITÁTE *f.* 1) Caracter salubru. 2) Stare generală favorabilă a condiţiilor sanitare şi igienice dintr-o localitate. **Serviciul de ~e al municipiului.**

SALÚBR//U ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* (*despre aer*, *climă* etc.) Care are o acţiune favorabilă asupra organismului; favorabil sănătăţii; sănătos.

A SALVÁ salvéz *tranz.* 1) (*fiinţe sau obiecte*) A scoate dintr-o situaţie complicată; a scăpa. ♦ ~ **aparenţele**, a face faţă; a ascunde realitatea, prezentând numai aspectul voit. 2) *rel.* A face să capele fericire eternă, eliberând de păcate; a mântui.

SÁLV//Ă ~e *f.* Tragere simultană din mai multe guri de foc.

SAMAVÓLNIC ~ă (**~i**, **~e**) *adj. rar* 1) (*despre persoane*) Care acţionează după bunul plac, fără a lua în consideraţie voinţa şi drepturile altora. 2) (*despre acţiuni*) Care este realizat în baza unei decizii personale; făcut după bunul plac; arbitrar.

SAMAVOLNICÍ//E ~i *f.* l) Acţiune arbitrară. 2) Faptă samavolnică.

SAMSÁR ~i *m.* 1) Persoană care mijloceşte o afacere negustorească; misit; intermediar. 2) *fig. fam.* Persoană care face din orice lucru obiect de negoţ.

SANCTUÁR ~e *n.* 1) *rel.* Parte a unei biserici, declarată sfântă, unde accesul profanilor este interzis; altar. 2) *rel.* Edificiu destinat oficierii ceremoniilor religioase; lăcaş de cult. 3) *fig.* Loc inviolabil; parte foarte intimă.

A SANCŢIONÁ sancţionéz *tranz.* 1) (*legi*, *dispoziţii*, *acte* etc.) A aproba, dând sancţiune (printr-o semnătură); a confirma printr-o sancţie; a confirma. 2) (*persoane*) A pedepsi, aplicând o sancţiune.

SANCŢIÚN//E ~i *f.* 1) Act prin care şeful statului aprobă o lege trecută prin parlament, pentru a o face executorie. 2) Aprobare oficială a unui act de către o instanţă superioară celei care l-a emis, pentru a-i imprima valabilitate. 3) *jur.* Măsură represivă pentru încălcarea unei legi; pedeapsă. ♦ ~ **penală**, pedeapsă prevăzută de legile penale. 4) *jur.* (*în dreptul internaţional*) Măsură de constrângere de natură politică, economică sau militară, aplicată unui stat de către o organizaţie internaţională, pentru a reprima un act de război sau posibilitatea unui asemenea act. **A aplica sancţiuni unui stat.**

SÁNDVIŞ ~uri *n.* Fel de mâncare constituit din două felii de pâine între care se pun alimente reci (unt, salam, jambon, brânză etc.).

SANGEÁC I ~uri *n.* 1) *arh., ist.* (*în Moldova medievală*) Steag turcesc pe care-l trimitea Poarta otomană la înscăunarea noului domn. 2) *v.* **SANGEACAT**.

SANGEÁC II ~i *m. arh.* Guvernator al unui sangeacat.

SANGEACÁT ~e *n. arh., ist.* (*în Imperiul otoman*) Subdiviziune administrativă a unui paşalâc.

SANGUÍN//Ă ~e *f.* 1) Mineral care conţine oxid de fier natural. 2) Creion roşu-nchis, mina căruia este confecţionată din acest mineral. 3) Desen executat cu un asemenea creion. 4) Litografie care imită un asemenea desen.

SANGUÍN ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* 1) Care ţine de sânge; propriu sângelui. **Grupă ~ă.** 2) *psihol.* (*despre persoane*) Care are o circulaţie activă a sângelui. **Temperament ~.**

SANITÁR I ~i *m.* 1) Lucrător medical din personalul inferior, care se ocupă de îngrijirea bolnavilor şi execută diverse lucrări auxiliare; infirmier. 2) Soldat instruit pentru a acorda primul ajutor răniţilor şi a-i ridica şi transporta de pe câmpul de luptă.

SANITÁR II ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* 1) Care ţine de sănătate; propriu sănătăţii; de sănătate. 2) Care se

referă la ocrotirea sănătăţii publice; destinat ocrotirii sănătăţii publice. **Serviciu ~.** 3) (*despre aparate*, *instalaţii igienice*) Care serveşte la distribuirea, folosirea şi evacuarea apei din apartamente. **Bloc ~.**

SANTINÉL//Ă ~e *f.* Soldat înarmat, care stă de pază la un post.

SARABÁND//Ă ~e *f.* 1) Vechi dans popular spaniol, executat într-un tempo lent şi lasciv. 2) Melodie după care se execută acest dans. 3) Piesă muzicală compusă în ritmul acestui dans.

SARCÁSM ~e *n.* 1) Ironie insultătoare; batjocură usturătoare. 2) Vorbă aspră şi batjocoritoare.

SARCÁSTIC ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* 1) Care exprimă sarcasm; plin de sarcasm; caustic. **Replică ~ă.** 2) Care face uz de sarcasm; înclinat spre sarcasm. **Un vorbitor ~.**

SARCOFÁG ~e *n.* 1) Sicriu antic din piatră sau din alt material dur, cu ornamente artistice. 2) Monument funerar în formă de sicriu.

SARDANAPÁLIC ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* (*despre ospeţe*, *petreceri*, *mod de trai* etc.) Care excelează în belşug şi în lux; exagerat de îmbelşugat şi de luxos.

SARDANAPALÍSM *n.* Viaţă luxoasă şi amorală; trai sardanapalic (în genul lui Sardanapal, regele antic al Asiriei).

SARDÓNIC ~ă (**~i**, **~e**) *adj. şi adverbial* (*despre râs*, *zâmbet*) Care exprimă o intenţie răutăcioasă; cu răutate; maliţios; batjocoritor; sarcastic. **Un râs ~.**

SARDÓNIX *n.* 1) Varietate de agat cu dungi albe care alternează cu cele de culoare oranj. 2) Piatră semipreţioasă din acest mineral.

SÁRIC//Ă ~i *f. reg.* Manta lungă şi miţoasă, ţesută din fire groase de lână şi purtată, mai ales, de ciobani.

SARMÁ ~le *f. culin.* Preparat culinar din carne tocată amestecată cu orez şi alte ingrediente, învelită în foi de varză sau de viţă de vie; găluşcă.

SARSAÍLĂ *m. mitol.* (*în mitologia populară*) Personaj imaginar care reprezintă forţa răului, considerat drept duşman principal al lui Dumnezeu şi al omenirii; drac; necurat; demon; satană; diavol.

SAŞÍ//U ~e (**~i**, **~e**) *adj.* 1) (*despre persoane*) Care se uită cruciş; cu privire crucişă; încrucişat. 2) (*despre privire*, *ochi*) Care este orientat cruciş; cu orientare crucişă.

SATÁN//Ă ~e *f.* (*în creştinism*) Personaj imaginar care reprezintă forţa răului, considerat drept duşman principal al lui Dumnezeu şi al omenirii; drac; demon; diavol; sărsăilă; necurat.

SATÁNIC ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* 1) Care este caracteristic satanei; în spiritul satanei; diabolic; demonic. **Bucurie ~ă.** 2) *fig.* Care denotă răutate şi viclenie; cu proprietăţi de satană; diabolic; demonic. **Un tip ~. Versuri ~e.**

SATELÍ//T ~ţi *m.* 1) Corp ceresc (natural sau artificial) care gravitează pe o orbită eliptică în jurul unei planete. 2) Roată dinţată a unui mecanism planetar.

SATÍR ~i *m.* 1) *mitol.* (*în mitologia greacă*) Personaj imaginar prezentat ca un monstru păros, cu coarne mici, urechi mari şi ascuţite şi cu picioare de cal sau de ţap, personificând brutalitatea. 2) *fig.*, *peior.* Persoană cinică şi desfrânată.

SATÍR//Ă ~e *f.* 1) *literat.* Specie a poeziei lirice, în care sunt atacate moravurile sociale şi cusururile omeneşti. 2) Creaţie literară care are un asemenea caracter. 3) Categorie estetică, care ridiculizează în mod violent şi caricatural moravurile sociale şi cusururile omeneşti. 4) *fig.* Critică persiflantă.

SATÍRIC I ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* 1) Care ţine de satiră; propriu satirei. **Teatru ~.** 2) Care face uz de satiră; înclinat spre satiră. **Autor ~. Reportaj ~.**

SATÍRIC II ~i *m.* Autor de satire.

A SATIRIZÁ satirizéz *tranz.* (*laturi negative ale oamenilor sau ale realităţii*) A biciui prin satiră; a

critica în mod batjocoritor. **A satiriza viciile sociale.**

A SATISFÁCE satisfác *tranz*. 1) (*persoane*) A mulţumi, provocând satisfacţie. 2) (*dorinţe*, *cereri* etc.) A face să se realizeze; a traduce în fapt. 3) (*curiozitate*, *pofte*) A mulţumi din plin. 4) (*exigenţe*) A respecta cu stricteţe.

SATISFÁCTI//E ~i *f*. 1) Sentiment de mulţumire. 2) Fapt ce produce mulţumire; motiv care satisface.

SATRÁP ~i *m*. 1) *arh.* (*în Persia*) Guvernator cu puteri nelimitate al unei satrapii. 2) *fig*. Persoană despotică; tiran.

SATRAPÍ//E ~i *f*. 1) *arh.* (*în Persia*) Diviziune administrativ-teritorială. 2) *fig*. Guvernare despotică; tiranie.

SATURÁŢIE *f*. 1) *chim.* Stare a unei soluţii saturate. 2) *fig.* Stare de intensitate maximă a unui fenomen sau satisfacţie maximă. 3) *fig.* Dezgust provocat de o asemenea stare.

SAŢIETÁTE *f*. Stare de satisfacţie completă a unei necesităţi sau a unei dorinţe.

SAVÁN//Ă ~e *f*. *geogr.* (*în zona tropicală*) Câmpie întinsă, acoperită cu vegetaţie rezistentă la secetă.

SAVÁN//T I ~i *m*. Persoană specializată în cercetări ştiinţifice, având cunoştinţe vaste într-un anumit domeniu; om de ştiinţă; învăţat. **~ cu renume mondial.**

SAVÁN//T II ~tă (~ţi, ~te) *adj*. 1) (*despre persoane*) Care posedă cunoştinţe vaste şi profunde; cu cunoştinţe multe şi variate; erudit; doct. 2) Care conţine multă ştiinţă; cu multă erudiţie. **Creaţie ~ă.** 3) Care este inaccesibil publicului larg. **Un text ~.** 4) *lingv.* (*despre cuvinte, construcţii*) Care este împrumutat (recent) din limba greacă sau latină sau e format din elemente greceşti sau latineşti. 5) *prin ext.* (*despre elemente de limbă*) Care este folosit, mai ales, de oamenii instruiţi; livresc.

SAVARÍN//Ă ~e *f*. *culin.* Prăjitură preparată din aluat moale, copt în forme speciale, care se serveşte fiind îmbibat cu sirop şi cu lichior sau rom şi garnisită cu frişca bătută, gem sau marmeladă.

SAV//OÁRE ~óri *f*. 1) Gust ales. **~ea unui vin.** 2) *fig*. Calitate a unui lucru, care îl face deosebit de agreabil. **~ea unei anecdote.**

A SAVURÁ savuréz *tranz*. 1) (*mâncăruri gustoase sau băuturi alese*) A mânca sau a bea pe îndelete şi cu plăcere (pentru a prelungi senzaţiile gustative). 2) *fig*. (*privelişti*, *întâmplări*, *ştiri* etc.) A percepe cu o deosebită satisfacţie. ~ **crepusculul**.

SAVUR//ÓS ~oásă (~óşi, ~oáse) *adj*. 1) Care este plin de savoare; cu gust plăcut; delicios. **Gust ~. Băutură ~oasă. Peşte ~os.** 2) *fig*. Care este deosebit de agreabil; cu calităţi agreabile; plin de farmec; încântător. **O melodie ~oasă.**

SĂLÁŞ ~e 1) Construcţie rudimentară improvizată în câmp, servind ca adăpost; colibă; odaie. 2) Adăpost temporar; gazdă vremelnică. 3) Încăpere sau grup de încăperi, în care locuieşte sau poate locui o persoană; locuinţă; casă. 4) *înv*. Aşezare omenească de proporţii mici; cătun. 5) Adăpost pentru animale. 6) Aşezăre mică de ţigani nomazi.

A SĂLĂŞLUÍ sălăşluiésc 1. *intranz*. A-şi avea sălaşul; a fi stabilit cu traiul; a locui; a trăi. **2**. *tranz*. 1) A asigura cu sălaş; a găzdui. 2) A face să se sălăşluiască.

A SE SĂLĂŞLUÍ mă sălăşluiésc *intranz*. A se stabili cu traiul (într-un loc).

A SĂRĂDUÍ sărăduiésc *tranz*. *înv*. (*sumane*) A împodobi cu găitane.

SĂRĂNTÓC ~i *m*. *fam., peior.* Persoană săracă.

SÂN//EÁŢĂ ~éţe *f*. *înv*. Puşcă primitivă cu cremene; flinţă.

SÂRG *n*.: ♦ **Cu ~**, a) cu râvnă; b) repede; iute. ♦ **De ~** , repede; îndată.

SCABR//ÓS ~oásă (~óşi, ~oáse) *adj*. Care şochează decenţa; lipsit de pudoare; trivial; obscen;

indecent. **Expresii ~oase.**

SCABROZITÓTE ~ăţi *f.* 1) Caracter scabros. 2) Vorbă sau faptă scabroasă.

SCAFÁNDR//U I ~e *n.* 1) Aparat pentru scufundări individuale în apă. 2) Echipament izolant pentru piloţi şi cosmonauţi.

SCAFÁNDR//U II ~i *m.* Persoană echipată cu un aparat special, care efectuează diverse lucrări sub apă.

SCÁL//Ă ~e *f. telecom.* Placă gradată a unui aparat de radio, pe care sunt indicate posturile şi lungimile de undă.

SCÁLPEL ~e *n. med. (în medicina legală)* Cuţit chirurgical cu tăiş convex, folosit mai ales la disecţii.

SCAMATÓR ~i *m.* Persoană care escamotează; artist de circ care face scamatorii; iluzionist; prestidigitator. **SCAMATORÍ//E ~i** *f.* 1) Faptă de scamator; acţiune realizată de un scamator. 2) Iscusinţă a scamatorului. 3) *fig.* Faptă sau acţiune asemănătoare cu cea a scamatorului; mistificare; înşelăciune; potlogărie; şarlatanie.

A SCANDÁ scandéz *tranz.* 1) (*în special versuri latineşti sau greceşti*) A recita cu voce tare, evidenţiind structura metrică. 2) (*îndemnuri, sloganuri* etc.) A striga într-un ritm susţinut, evidenţiind fiecare cuvânt sau silabă (în timpul unor manifestaţii, competiţii etc.).

SCANDÁL ~uri *n.* 1) Faptă imorală, săvârşită de persoane considerate ca fiind cinstite. 2) Vâlvă produsă de o astfel de faptă. 3) Gălăgie mare, însoţită de scandări; larmă. **A face ~.** 4) Caz care provoacă indignarea opiniei publice; faptă reprobabilă care provoacă indignarea publicului. **~ public.**

SCANDALAGÍ//U ~i *m.* Persoană care face scandal; vociferant.

SCÁNER ~e *n. tehn. inform.* Aparat folosit opentru introducerea în calculator a imaginilor existente pe suport extern (fotografii, texte, hărţi, desene tehnice, planuri etc.).

A SCÂLCIÁ scâlciez *tranz.* 1) (*încălţămintea*) A face să se scâlcieze; a şonţi; a scrombăi; a scălâmba. 2) *fig.* (*cuvinte*) A rosti greşit; a schimonosi; a poci.

A SE SCÂLCIÁ se scâlciáză *intranz.* (*mai ales despre încălţăminte*) A-şi pierde forma iniţială (prin întrebuinţare îndelungată sau neglijentă); a se şonţi; a se scrombăi; a se scălâmba.

SCENARÍ//U ~i *n.* 1) Acţiune a unei piese (de teatru). 2) Text care cuprinde subiectul (unei piese de teatru, al unui spectacol sau al unui film), precum şi indicaţiile tehnice şi de regie. 3) *prin ext. fig.* Desfăşurare programată; plan desfăşurat (al unei acţiuni). **~ul unui protest public.**

SCENÉT//Ă ~e *f.* Piesă de teatru de proporţii reduse, într-un act şi cu puţine personaje.

SCÉPTR//U ~e *n.* 1) Baston încrustat cu metal şi cu pietre scumpe, purtat de un suveran ca simbol al puterii supreme. 2) *prin contig. fig.* Autoritate suverană; putere supremă; domnie. **A deţine ~ul puterii în stat.**

SCHÉL//Ă ~e *f.* 1) *mai ales la pl.* Construcţie provizorie auxiliară (de lemn sau de metal), care serveşte ca suport pentru muncitori şi pentru materiale, ridicată pe un şantier în vederea lucrărilor de construcţie sau de reparaţie a unei clădiri; eşafodaj. 2) Punte de legătură dintre o navă şi ţărm.

SCHEMÁTIC ~ă (**~i**, **~e**) *adj. şi adverbial* 1) Care constituie o schemă; în formă de schemă. **Crochiu ~.** 2) Care este prezentat în linii generale; redus la caracterele esenţiale. **Plan ~.** 3) Care este reprezentat într-o formă foarte simplificată; lipsit de detalii; superficial.

SCHEMATÍSM *n.* 1) Caracter schematic. 2)

Tendinţă spre schematizare.

SCHÉM//Ă ~e *f.* 1) Desen care conţine trăsăturile esenţiale ale obiectului reprezentat, fără a indica forma, ci numai relaţiile şi funcţionalitatea. 2) Plan redus, care permite o viziune de ansamblu şi sumară asupra unei lucrări; schiţă.

SCHÉPSIS *n. fam.* Capacitate de pătrundere în esenţa lucrurilor; spirit pătrunzător; perspicacitate.

SCHÉRZO *n. muz.* Piesă (sau parte dintr-o piesă) muzicală cu caracter viu, vesel şi rapid.

SCHÍU ~ri *n.* 1) Patină lungă (de lemn, metal sau plastic), folosită pentru a aluneca pe zăpadă. 2) Sport de iarnă, practicat cu astfel de patine.

SCHÍJ//Ă ~e *f.* 1) Parte mică dintr-o bombă sau dintr-un proiectil, rezultată prin explozia acestora. 2) *rar* Aliaj de fier, carbon şi alte elemente (siliciu, fosfor, sulf etc.), produs, mai ales, în furnale; fontă; tuci.

SCHIL//ÓD ~oádă (~ózi, ~oáde) *adj. şi substantival* 1) (*despre fiinţe*) Care are unul sau mai multe membre anchilozate, mutilate sau deformate; cu o parte de corp anchilozată, mutilată sau deformată. 2) (*despre membre*) Care a fost supus mutilării; ciuntit; deformat; anchilozat.

SCHÍMNIC ~i *m.* *rel.* Persoană care trăieşte într-un loc izolat de lume, petrecându-şi viaţa în post şi rugăciuni; pustnic; sihastru; anahoret; ermit; ascet.

A SCHINGIUÍ schingiuiésc *tranz.* 1) A supune unor chinuri (fizice sau morale) groaznice; a tortura. 2) *fig.* (*cuvinte, melodii* etc..) A denatura, încălcând grav corectitudinea firească; a poci; a stâlci; a mutila.

SCHIÓR ~i *m.* 1) Persoană care schiază. 2) Sportiv care face schi.

SCHISMÁTIC ~ă (~i, ~e) *adj. şi substantival rel.* Care formează o schismă; separat prin schismă.

SCHÍSM//Ă ~e *f.* 1) *rel.* Separare a credincioşilor unei comunităţi religioase ca urmare a unor neînţelegeri dogmatice şi a recunoaşterii unor autorităţi diferite. 2) *fig. înv.* Dezbinare provocată de deosebiri de idei sau de principii; sciziune.

SCHÍŢ//Ă ~e *f.* 1) Plan redus, care permite o viziune de ansamblu, sumară asupra unei lucrări; schemă. 2) Formă iniţială a unei lucrări artistice sau ştiinţifice. 3) *literat.* Creaţie literară epică, în proză, de dimensiuni reduse, în care se redă, de obicei, un singur episod din viaţa personajelor.

A SCINDÁ scindéz *tranz.* A face să se scindeze.

A SE SCINDÁ se scindează *intranz.* A se despărţi în elemente componente; a se descompune; a se dezagrega. **Coaliţia s-a scindat.**

A SCIZIONÁ scizionéz *tranz.* (*colectivităţi, organizaţii, mişcări* etc.) A face să se scizioneze.

A SE SCIZIONÁ se scizioneáză *intranz.* (*despre colectivităţi, organizaţii, mişcări* etc.) A suferi o sciziune; a se despărţi în fracţiuni (pe baza diferenţierii de principii).

SCLAV ~i *m.* 1) *arh., ist.* (*în sclavagism*) Persoană lipsită de drepturi şi de mijloace de producţie, de munca şi de viaţa căruia dispunea stăpânul; rob; serv. 2) *prin ext.* Persoană aservită; rob. 3) *fig.* Persoană care se supune cu servilitate voinţei altuia; rob.

SCLAVÍ//E ~i *f.* 1) Stare de sclav; situaţie de rob; robie. 2) Dependenţă totală din punct de vedere politic, social şi economic; robie.

SCLERÓZ//Ă ~e *f. med.* Stare patologică, constând în modificarea structurii normale a unui organ sau a unui ţesut, ca urmare a proliferării unui ţesut conjunctiv.

A SE SCLIFÓSI mă sclifosésc *intranz. pop., fam.* (*despre persoane, mai ales despre copii*) 1) A plânge prefăcut, trăgând zgomotos şi repetat aerul pe nas; a se smiorcăi. 2) *depr.* A avea o comportare de copil cu nazuri; a face fasoane; a se fasoni; a se marghioli; a se fandosi.

A SCLIPUÍ sclipuiésc *tranz. pop., fam.* 1) (*stări, averi*) A aduna cu greu, puţin câte puţin; a înjgheba; a agonisi. 2) *fig.* A face în grabă, din elemente răzleţe şi insuficiente (aflate la îndemână); a înjgheba; a închipui; a înfiripa; a improviza.

SCOBIT//OÁRE ~óri *f.* Beţişor subţire de lemn, ascuţit la capete, cu care se scobesc rămăşiţele de alimente dintre dinţi, pentru a le îndepărta.

SCOC scócuri *n. reg.* 1) Canal prin care curge apa pentru a pune în mişcare roata morii sau a joagărului; lăptoc; uluc. 2) Groapă care se face la căderea apei din acest canal. 3) Canal pentru scurgerea unui lichid. 4) Jgheab înclinat, folosit la transportul prin alunecare a unor materiale (buşteni, produse miniere etc.).

A SCOCIÓRÎ scociorăsc *fam.* **1**. *intranz*. A răscoli prin toate ascunzişurile, căutând cu râvnă; a cotrobăi; a scotoci; a scormoni **2**. *tranz*. 1) *fig*. (*sentimente, amintiri, întâmplări* etc.) A face să reînvie (producând durere sufletească); a răscoli; a scormoni. 2) A scobi, pătrunzând în adânc; a scormoni.

A SCOFÂLCÍ scofâlcésc *tranz. pop.* A face să se scofâlcească.

A SE SCOFÂLCÍ mă scofâlcésc *intranz. pop.* 1) (*despre persoane*) A se trage la faţă prin slăbire excesivă. 2) (*despre obiecte din lemn, carton, piele* etc.) A-şi pierde forma iniţială (din cauza căldurii sau/ şi a vechimii); a se deforma prin încovoiere; a se scoroji; a se coşcovi.

SCOLÁ//ST ~şti *m*. 1) *arh. filoz.* Adept al scolasticii. 2) *fig.* Cărturar care studiază partea formală a ştiinţei, ignorând practica.

SCOLÁSTIC ~ă (~i, ~e) *adj.* 1) *filoz.* Care ţine de scolastică; propriu scolasticii. 2) *fig.* Care ţine de partea formală; rupt de viaţa practică.

SCOLÁSTICĂ *f.* 1) *arh.* Filozofie religioasă, predată în şcolile medievale catolice din Europa, caracterizată printr-o metodă dogmatică şi prin subordonarea filozofiei faţă de teologie. 2) Sistem de învăţământ din Evul Mediu, bazat pe această filozofie. 3) *fig*. Mod formalist de gândire şi de activitate intelectuală, rupt de viaţă şi de practică.

SCÓRPI//E ~i *f.* 1) *v.* **SCORPION**. 2) *fig. folc*. Fiinţă fantastică, închipuită ca un monstru feminin cu mai multe capete vărsând foc prin nări, sângele căreia ar avea proprietăţi miraculoase.

SCORPIÓN ~i *m*. 1) *zool.* Animal nevertebrat exotic, din clasa arahnidelor, asemănător cu păianjenul, având un abdomen mobil, în partea posterioară a căruia se află glande veninoase care se deschid în vârful unui ac. 2) *mai ales art*. *astronom.* Constelaţie zodiacală din emisfera australă. 3) Semn care ocupă locul al optulea din zodiac.

SCRIB scríbi *m*. 1) *înv*. Funcţionar de cancelarie, care redacta şi copia acte; copist; pisar; grămătic. 2) *fig*. Condeier fără valoare. 3) *arh.* (*la vechii evrei*) Cărturar care tălmăcea cărţile lui Moise şi interpreta poporului normele juridice.

SCRÍMĂ *f. sport* 1) Gen de sport care cuprinde probe de sabie, de spadă şi de floretă. 2) Artă de mânuire a armelor albe (sabia, spada şi floreta).

SCRIN scrínuri *n*. 1) Dulăpior jos cu mai multe sertare suprapuse, în care se păstrează lenjerie; comodă. 2) Cutiuţă căptuşită şi ornamentată, în care se păstrează bijuterii.

SCRÍPTE *f. pl. înv*. 1) Registre de evidenţă. 2) Note din aceste registre.

SCROT scróturi *n. med., anat*. Ţesut cutanat în formă de săculeţ, în care se află testiculele.

SCRÚPUL ~e *n*. Sentiment foarte dezvoltat al onoarei şi al corectitudinii morale, manifestat în viaţa morală sau în cea profesională.

SCRUPUL//ÓS ~oásă (~óşi, ~oáse) *adj.* 1) (*despre persoane*) Care are scrupule; dotat cu scrupule; conştiincios; corect. 2) (*despre manifestări ale*

oamenilor) Care denotă scrupule; cu multă exigentă morală. **Sinceritate ~oasă**. 3) *şi adverbial* (*despre persoane şi faptele, acţiunile lor*) Care acţionează cu multă grijă; făcut cu mare atenţie.

SCRUPULOZITÁTE *f.* Caracter scrupulos; corectitudine; conştiinciozitate. **A cerceta un subiect cu multă scrupulozitate.**

A SCRUTÁ scrutéz *tranz*. 1) A privi insistent şi pătrunzător; a cerceta atent cu privirea. ~ **întunericul**. 2) *fig*. A analiza amănunţit (pentru a pătrunde în esenţa lucrurilor).

SCÚL//Ă ~e *f. mai ales la pl*. 1) Obiect acţionat manual în vederea executării unei operaţii de muncă; unealtă; instrument. 2) Parte activă a unei maşini-unelte, care vine în contact direct cu materialul care se prelucrează. 3) *fig*. *peior.* Persoană sau lucru de care se foloseşte cineva pentru a obţine un rezultat; instrument; unealtă. 4) *înv*. Obiect de preţ; giuvaier; bijuterie.

A SCULPTÁ sculptéz 1. *tranz*. 1) (*imagini artistice tridimensionale*) A crea prin cioplirea sau modelarea unui material (lemn, piatră, bronz etc.), exprimându-şi atitudinea faţă de realitate. 2) A împodobi cu sculpturi şi ornamente. ~ **mobila**. **2**. *intranz*. A fi sculptor; a practica sculptura.

SCULPTÚR//Ă ~i *f.* 1) Ramură a artelor plastice, care reprezintă realitatea în imagini artistice tridimensionale, create prin sculptarea sau modelarea unor materiale dure sau maleabile. 2) Artă a sculptării. 3) Creaţie artistică sculptată; operă realizată de un sculptor.

SCÚLPTOR ~i *m*. Artist plastic care sculptează.

SCUN//D scúndă (**scúnzi**, **scúnde**) *adj.* 1) (*despre fiinţe*) Care este de statură mică; mic de stat; mărunt. 2) (*despre lucruri*) Care este de înălţime mică; puţin înalt; jos.

SCURTCIRCUÍT ~e *n*. 1) *fiz.* Legătură electrică cu rezistenţă foarte mică între două puncte cu potenţiale diferite ale unui circuit. 2) *electricit.* Întrerupere a curentului electric ca urmare a stabilirii unei astfel de legături.

SCUT scúturi *n*. 1) *arh.* (*în antichitate şi în Evul Mediu*) Armă defensivă de lemn, de metal sau de piele, cu care luptătorii îşi apărau corpul de lovituri; pavăză. 2) Blazon de forma acestei arme. 3) *fig*. *prin anal.* Persoană sau lucru care protejează. 4) *fig*. Protecţie de care se bucură cineva. 5) Mască sau paravan protector, folosit de sudori.

SCUTIÉR ~i *m*. 1) *arh.* (*în Evul Mediu*) Tânăr nobil care purta scutul şi celelalte arme ale seniorului său. 2) *înv*. Ostaş înarmat cu scut.

A SCUZÁ scuz *tranz*. 1) (*persoane*) A face să nu se mai simtă vinovat; a ierta. 2) (*acte*, *manifestări ale oamenilor*) A trata cu indulgenţă, dând uitării. 3) (*despre lucruri*) A face să fie legitim, servind drept scuză; a îndreptăţi. **Scopul scuză mijloacele.**

A SE SCUZÁ mă scuz *intranz*. (*despre persoane*) A-şi cere scuze (pentru o greşeală, pentru un deranj etc.); a cere iertare; a-şi exprima regretul (pentru o greşeală, o întâmplare etc.).

SCUZÁBIL ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* Care poate fi scuzat; în stare să fie scuzat.

SEÁRB//ĂD ~ădă (**sérbezi**, **sérbede**) *adj.* 1) (*despre alimente*) Care este lipsit de savoare; fără gust; fad; insipid. **Mâncare ~ădă**. 2) *fig*. Care este lipsit de expresie; fără colorit expresiv; palid; fad; insipid. **O relatare ~ădă.**

SECĂTÚR//Ă ~i *f. fam*. Om de nimic; puşlama; derbedeu.

SECHÉSTR//U ~e *n*. *jur*. Măsură oficială destinată să prevadă înstrăinarea de către un debitor a bunurilor sale materiale până la achitarea unei datorii. **A pune ~ pe bunurile cuiva.**

SÉCOL ~e *n*. 1) Perioadă de timp egală cu o sută de ani, al cărei început sau sfârşit este determinat în mod arbitrar; veac. 2) *prin ext.* Perioadă foarte

lungă de timp; veac. 3) Perioadă de timp considerată ca fiind o unitate istorică cu anumite caracteristici; epocă. **Secolul luminilor.**

SECRÉT I ~e *n*. 1) Fapt ce trebuie ţinut ascuns; lucru care nu trebuie divulgat; taină. 2) Mijloc ascuns, cunoscut de un număr redus de persoane, care asigură reuşita unei acţiuni; cheie a succesului. 3) Loc izolat într-o închisoare.

SECRÉ//T II ~tă (**~ţi**, **~te**) *adj.* 1) Care este ţinut ascuns; cunoscut numai unui număr redus de persoane. 2) Care este plasat în aşa fel, încât nu se vede; ascuns vederii; mascat; camuflat. **Loc ~. Uşă ~ă.** 3) (*despre persoane*) Care îşi ascunde natura sau conduita sa adevărată; care nu face confidenţe, discret.

SECULÁR ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* 1) Care există de secole; de vârsta unui secol. **Arbore** ~. 2) Care dăinuieşte de secole; cu existenţă foarte îndelungată. **Tradiţii ~e.**

A SECULARIZÁ secularizéz *tranz*. (*bunuri bisericeşti sau mănăstireşti*) A trece în proprietatea statului.

SECÚN//D I ~dă (**~zi**, **~de**) *adj.* 1) Care urmează imediat după primul (după loc, timp, importanţă, rang etc.); al doilea. 2) Care urmează după un fapt de importanţă maximă; de importanţă fără primordialitate.

SECÚN//D II ~zi *m*. *milit.* Ofiţer de marină cu funcţia de adjunct al căpitanului unei nave.

A SECUNDÁ secundéz *tranz*. 1) (*persoane*) A ajuta (la înfăptuirea unei acţiuni), fiind alături. 2) (*despre lucruri, obiecte abstracte*) A persista pentru a face complet. **Planul doi al picturii secundează.**

SECUNDÁN//T ~i *m*. 1) Persoană care secundează. 2) *sport* Arbitru secund. 3) *înv*. Martor la un duel.

SECUNDÁR I ~e *n*. (*la ceasornice*) Ac ce indică secundele.

SECUNDÁR II ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* 1) Care ocupă un loc secund; situat pe locul al doilea. 2) *fig.* Care se caracterizează prin importanţă secundă; de importanţă redusă.

SECURITÁTE *f*. 1) Situaţie fără pericol; lipsă de primejdie; siguranţă. 2) Totalitate de organe şi de măsuri (politice, economice, militare, juridice), care privesc apărarea orânduirii sociale şi de stat, a inviolabilităţii şi independenţei statului.

SECVÉNŢ//Ă ~e *f*. 1) Succesiune ordonată de elemente, de operaţii sau de fenomene. **O ~ă sonoră. O ~ă discursivă.** 2) Serie de fapte care se succed într-o anumită ordine şi formează un tot unitar. **O ~ă din viaţa cuiva.**

SEDATÍV I ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* (*despre substanţe*, *medicamente*) Care calmează durerea sau excitaţiile; cu proprietatea de a calma activitatea funcţională a unui organ; calmant.

SEDATÍV II ~e *n*. *farm.* Medicament care are proprietatea de a calma durerea sau excitaţiile; calmant.

SEDENTÁR ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* 1) (*despre persoane*) Care obişnuieşte să stea mai mult într-un loc; obişnuit să stea acasă. 2) (*despre ocupaţii ale oamenilor*) Care se exercită într-un singur loc; fără deplasare. **Serviciu ~. Activitate ~ă.**

SÉDI//U ~i *n*. 1) Loc unde îşi desfăşoară activitatea o organizaţie sau o instituţie. 2) *fig*. Loc de apariţie şi de propagare a unor idei sau influenţe; centru; focar.

SEDUCAT//ÓR I ~oáre (**~óri**, **~oáre**) *adj.* 1) Care seduce; în stare să seducă. **Zâmbet ~. Artist ~.** 2) (*despre lucruri*) Care exercită o atracţie puternică; cu proprietatea de a cuceri; ispititor; cuceritor.

SEDUCĂTÓR II ~i *m*. Persoană care seduce o domnişoară sau o doamnă.

A SEDÚCE sedúc *tranz*. (*persoane*) 1) A căuta să pună stăpânire pe deplin (prin comportare, exterior,

vorbe etc.); a câştiga, ademenind într-un mod irezistibil; a cuceri. 2) *fig*. (*despre lucruri*, *activităţi* etc.) A atrage foarte puternic; a fascina; a captiva. **Lectura mă seduce total.** 3) A atrage prin promisiuni false (profitând de încredere şi abuzând de buna credinţă); a face să-şi piardă virtutea, inocenţa; a ademeni. **A seduce o fată.** 4) A determina să se abată de la normele morale; a corupe; a perverti.

SEGMÉNT I ~e *n*. 1) Parte distinctă a unui întreg. **~ de intestin**. **~ul de dreapta al eşichierului politic.** 2) *geometr.* Porţiune de dreaptă sau de curbă, delimitată de două puncte fixe sau de două extremităţi. 3) *biol.* Parte a corpului unor vieţuitoare, care reprezintă o structură aproape identică; metamer.

SEGMÉN//T II ~i *m*. *teh*. Piesă metalică în formă de inel elastic, care asigură etanşeitatea dintre piston şi cilindrul în interiorul căruia se deplasează.

SÉIF ~uri *n*. 1) Casă de bani. 2) Încăpere special amenajată în care se păstrează bani, documente şi obiecte de valoare.

SEIMÉN ~i *m*. *arh.* (*în Moldova sec*. *XVII-XVIII*) Ostaş mercenar, care făcea parte dintr-un corp de pedeştri, însărcinat cu paza curţii domneşti.

SEÍSM ~e *n*. 1) Cutremur de pământ. 2) *fig*. Tulburare socială de mari proporţii.

SEÍSMIC ~ă (**~i**, **~e**) *adj*. 1) Care ţine de seisme; propriu seismelor. 2) (*despre regiuni*) Care se caracterizează prin seisme frecvente; caracterizat prin seisme frecvente. **Zonă ~ă.** 3) (*despre staţii*, *aparate*) Care serveşte la înregistrarea seismelor; destinat înregistrării seismelor.

SELÉC//T ~tă (**~ţi**, **~te**) *adj*. Care se distinge prin calităţi deosebite; ales. **Persoană ~ă. Gusturi ~e.**

A SELECTÁ selectéz 1. *tranz*. (*obiecte sau fiinţe*) A alege după un anumit criteriu. **2**. *intranz*. *telecom*. A recepţiona posturile de emisie, delimitându-le unele de altele.

SELECTÍV ~ă (**~i**, **~e**) *adj*. 1) *şi adverbial* Care se caracterizează prin selecţie; bazat pe selecţie. **Sondaj ~. Ediţie ~ă. A ancheta ~.** 2) (*despre sisteme tehnice*) Care poate realiza o selecţie între câteva elemente de aceeaşi natură.

SELECŢÍ//E ~i *f*. 1) Operaţie de alegere. **~a exemplelor. ~a eşantioanelor.** 2) *zooteh.* Proces prin care se selectează animalele cu anumite caractere şi aptitudini în vederea perpetuării speciei. 3) Ştiinţă care se ocupă de studiul metodelor de ameliorare şi obţinere a unor rase şi specii superioare de animale şi plante.

A SELECŢIONÁ selecţionéz *tranz*. 1) *v*. **A SELECTA**. 2) (*specii*, *rase*, *soiuri*) A obţine (pentru prima dată) sau a îmbunătăţi prin selecţie artificială.

A SE SELECŢIONÁ se selecţionează *intranz*. (*despre animale sau plante*) A trece prin selecţie naturală; a suferi selecţia naturală.

SELECŢIONÁBIL ~ă (**~i**, **~e**) *adj*. Care poate fi selecţionat; în stare să fie selecţionat. **Echipă sportivă ~ă. SELENÁR ~ă** (**~i**, **~e**) *adj*. Care este caracteristic Selenei; referitor la lună; lunar. **Spaţiu ~. Lumină ~ă.**

SELENÍT I *n*. Varietate de ghips de culoare albă-gălbuie, din care se produc obiecte decorative.

SELENÍ//T II ~ţi *m*. Locuitor imaginar al Lunii.

SEMÁNTICĂ *f*. 1) Parte a semioticii care se ocupă cu studiul raportului semnelor cu obiectele desemnate. **~a artei.** 2) *lingv.* Ansamblu de sensuri proprii unităţilor unei limbi. 3) Ramură a lingvisticii care cercetează sensurile unităţilor lexicale şi mutaţiile acestor sensuri; semasiologie.

SEMESTRIÁL ~ă (**~i**, **~e**) *adj*. 1) Care ţine de semestru; referitor la semestru. **Plan ~.** 2) (*şi adverbial*) Care se produce în fiecare semestru. **Examen ~. Taxă ~ă.** 3) (*despre publicaţii*

periodice) Care apare în fiecare semestru.

SEMÉSTR//U ~e *n*. 1) Perioadă de şase luni consecutive; jumătate de an. 2) *ed.* Jumătate dintr-un an şcolar sau universitar.

SEM//ÉŢ ~eáţă (**~éţi**, **~éţe**) *adj. şi adverbial* 1) Care exprimă demnitate şi mândrie; plin de demnitate şi mândrie; măreţ; falnic; trufaş. **Mers ~. Alură ~eaţă.** 2) (*despre persoane şi manifestările lor*) Care se remarcă prin curaj; plin de avânt; curajos; îndrăzneţ. **Un răspuns ~.** 3) *rar depr.* (*despre persoane*) Care are o părere exagerată despre calităţile sale; cu opinie exagerată despre sine; mândru; fudul; încrezut.

SEMEŢÍE *f*. 1) Caracter semeţ; fală; măreţie. 2) Atitudine semeaţă. 3) Comportament semeţ; fudulie; mândrie.

SEMIANALFABÉ//T ~tă (**~ţi**, **~te**) *adj. şi substantival* (*despre persoane*) Care este pe jumătate analfabet; cu cunoştinţe de carte reduse.

SEMICOLONÍE ~i *f*. Stat independent, care depinde din punct de vedere economic de un stat imperialist.

SEMICONDUCT//ÓR I ~oáre *n*. *fiz.* Material cu conductibilitate electrică intermediară între cea a metalelor şi cea a izolatoarelor.

SEMICONDUCT//ÓR II ~oáre (**~óri**, **~oáre**) *adj. fiz.* 1) (*despre materiale*) Care are conductibilitate electrică intermediară; cu proprietăţi de semiconductor. 2) (*despre dispozitive*) Care funcţionează folosind semiconductori; bazat pe folosirea semiconductoarelor.

SEMIDÓC//T ~tă (**~ţi**, **~te**) *adj. şi substantival* (*despre persoane*) Care este numai pe jumătate doct; cu cunoştinţe reduse şi superficiale; puţin instruit.

SEMIFABRICÁT ~e *n*. Produs fabricat parţial, care necesită o prelucrare ulterioară, pentru a deveni produs final.

SEMILÚN//Ă ~i *f*. 1) Aspect al Lunii în primul şi ultimul pătrar, văzută în formă de semicerc. 2) Semn simbolic al islamismului. 3) *fig*. Imperiul otoman.

SEMINÁR ~e *n*. 1) *ed.* Lecţie practică în şcoala superioară, în cadrul căreia studenţii îşi fixează şi îşi aprofundează cunoştinţele teoretice. 2) Cerc de studii în cadrul unei organizaţii obşteşti sau al unei instituţii care urmăreşte perfecţionarea calificării profesionale sau ridicarea nivelului de pregătire; training. 3): ~ **teologic,** instituţie de învăţământ mediu pentru pregătirea preoţilor.

SEMINARÍ//ST ~şti *m*. Student al unui seminar teologic.

SEMINCÉR I ~i *m*. 1) Arbore lăsat de sămânţă la tăierea unei păduri în vederea regenerării naturale a pădurii. 2) Plantă agricolă lăsată neculeasă (după recoltare), destinată producerii de seminţe. 3) Loc pe care se cultivă plante de sămânţă. 4) Ştiulete de porumb păstrat nedezghiocat pentru sămânţă.

SEMINCÉR II ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* Care ţine de plante pentru sămânţă; referitor la plantele pentru sămânţă. **Arbore ~. Fond ~.**

SEMINŢÍ//E ~i *f*. 1) Totalitate a oamenilor de o anumită naţionalitate; neam; norod; popor. 2) Totalitate de urmaşi care au un strămoş comun; neam; viţă; familie. 3) Specie de animale; rasă.

SEMIOBSCÚR ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* Care este pe jumătate obscur; pe jumătate întunecat; insuficient luminat. **Stradă ~ă.**

SEMIOBSCURITÁTE *f*. 1) Caracter semiobscur. 2) Lumină semiobscură; semiîntuneric. **A trăi în semiobscuritate.**

SEMIZÉ//U ~i *m*. *mitol.* (*în mitologia greacă*) Persoană născută dintr-un zeu şi o muritoare sau dintr-o zeiţă şi un muritor.

SEMNÁL ~e *n*. 1) Semn convenţional (acustic, optic, luminiscent etc.) prin care se transmite o

informaţie la distanţă. 2) Dispozitiv special pentru transmiterea unor astfel de semne convenţionale. 3) Sunet convenţional de recunoaştere a unui post de radio sau a unei emisiuni radiofonice. **~ radiofonic.** 4) *telecom.* Mesaj transmis cu ajutorul mijloacelor de comunicaţie la distanţă. 5) Fapt ce anunţă sau determină începerea unei acţiuni. **A da semnalul de atac.**

SEMNALMÉNT ~e *n.* Ansamblu de semne exterioare ale unei persoane, după care aceasta poate fi identificată.

SEMNĂTÚR//Ă ~i *f.* Nume al unei persoane scris cu propria sa mână sub textul unui act, al unei scrisori etc., pentru a confirma exactitatea, sinceritatea celor relatate sau pentru a-şi asuma o anumită responsabilitate; iscălitură. **~ă apocrifă. ~ă electronică.**

SEMNIFICATÍV ~ă (~i, ~e) *adj.* 1) Care semnifică net; cu semnificaţia precisă. **Element ~.** 2) Care exprimă cu claritate; cu înţeles precis. **Formă ~.** 3) Care vorbeşte de la sine; plin de înţeles; grăitor; elocvent; concludent. **Gest ~.** 4) *fig.* Care prezintă valoare; de anumită importanţă; important; însemnat.

SEMNIFICÁŢI//E ~i *f.* 1) *lingv.* Sens actual al unui cuvânt, ca unitate de limbă; accepţie. 2) Valoare potenţială sau actuală (a unui fapt sau a unui lucru). **~a unui gest, a unei mimici. ~a unui simbol.**

SENÁT ~e *n.* 1) *arh., ist.* (*în Roma Antică*) Organ suprem al puterii de stat. 2) *polit.* (*în unele state*) Cameră superioară a parlamentului. 3) *ed.* (*în instituţiile de învăţământ superior*) Organ de conducere colectivă, format din profesori universitari şi din studenţi aleşi, fiind prezidat de rector. **~ul Universităţii.**

SENATÓR ~i *m.* Membru al unui senat.

SENS sénsuri *n.* 1) Conţinut logic interior; înţeles. 2) *lingv.* Plan al conţinutului, reprezentând o reflectare a realităţii obiective în conştiinţa omului. **~ lexical. ~gramatical.** 3) Suport raţional; logică a gândirii. **Spusele sale au ~.** 4) Bază raţională care justifică existenţa unui lucru sau realizarea unei acţiuni; rost. **~ul vieţii. ~ul unei intervenţii.** 5) Destinaţie a unui lucru în funcţie de utilitatea acestuia; rost; noimă. 6) Direcţie spre care este orientată o mişcare. **Drum cu mişcarea într-un singur ~.**

SENSÍBIL ~ă (~i, ~e) *adj.* 1) (*despre persoane*) Care este capabil să reacţioneze la acţiunea factorilor externi; apt de a simţi puternic acţiunea impresiilor fizice. 2) (*despre fiinţe*) Care reacţionează cu uşurinţă la durere; în stare să simtă durerea fizică. 3) (*despre lucruri*) Care poate fi perceput cu uşurinţă de organele de simţ sau de spirit. 4) (*despre organe sau organisme*) Care poate reacţiona la cele mai slabe excitaţii; capabil să reacţioneze la cele mai uşoare excitaţii. 5) Care poate fi uşor constatat; în stare a fi constatat uşor; vădit. **Scădere ~ă a temperaturii**. 6) (*despre instrumente, aparate sau materiale*) Care reacţionează la cele mai mici variaţii ale unor factori externi; cu proprietatea de a indica cele mai uşoare modificări ale agenţilor externi. **Cântar ~.**

SENSIBILITÁTE *f.* 1) Caracter sensibil. 2) Receptivitate emotivă; afectivitate; emotivitate.

SENTENŢI//ÓS ~oásă (~óşi, ~oáse) *adj.* 1) (*despre stil, vorbire, ton* etc.) Care conţine sentinţe; cu sentinţe în conţinut. 2) (*despre persoane*) Care foloseşte multe sentinţe în vorbire; cu obişnuinţa de a face uz de multe maxime.

SENTIMÉNT ~e *n.* 1) *psihol.* Proces psihic care reflectă atitudinea emoţională afectivă complexă şi care este manifestarea unei tendinţe sau a unei intenţii; simţământ; pasiune. 2) Convingere proprie; impresie intimă.

SENTIMENTÁL ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* 1) Care ţine de sentimente; propriu sentimentelor. **Explozie ~ă.** 2) *şi substantival* (*despre persoane*) Care se lasă uşor stăpânit de sentimente; dotat cu o sensibilitate deosebită. 3) Care provoacă sentimente; cu proprietate de a trezi sentimente; afectiv. **Melodie ~ă. Versuri ~e.**

SENTÍNŢ//Ă ~e *f.* 1) *jur.* Decizie a unei instanţe judecătoreşti. 2) Enunţ lapidar care exprimă în mod dogmatic o idee, un principiu sau o normă de conduită; aforism; maximă; adagiu.

SENZÁŢI//E ~i *f.* 1) *psihol.* Fenomen psihic prin care se reflectă nemijlocit în conştiinţa omului însuşirile obiectelor şi fenomenelor din realitatea obiectivă ca urmare a acţiunii acestora asupra organelor de simţ. 2) Fapt care produce o impresie puternică. **A avea ~a de fericire.**

SENZAŢIONÁL ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* Care produce senzaţie; cu proprietatea de a impresiona puternic. **Spectacol ~.**

SENZITÍV ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* 1) Care ţine de simţuri; legat de simţuri. 2) Care simte; cu facultatea de a simţi. **Organ ~. Ţesut ~.**

SENZORIÁL ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* 1) Care ţine de organele de simţ; propriu organelor de simţ. **Percepţie ~ă.** 2) Care se realizează prin simţuri; mijlocit de simţuri. **Cunoaştere ~ă.**

SENZUÁL ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* 1) Care desfată simţurile; cu proprietatea de a desfăta simţurile. **Muzică ~ă. Ambianţă ~ă.** 2) *şi substantival* (*despre persoane şi manifestările lor*) Care trădează senzualitate; înclinat spre plăcerile trupeşti. **Privire ~ă. Mers ~.**

SENZUALITÁTE *f.* 1) Temperament senzual; atracţie spre plăcerile trupeşti; sexualism; erotism. 2) Sensibilitate senzorială.

A SEPARÁ sepár *tranz.* (*obiecte sau persoane aflate la un loc*) A face să se separe; a despărţi.

A SE SEPARÁ mă sepár *intranz.* A înceta de a (mai) fi laolaltă sau la un loc; a se despărţi.

SEPARATÍSM *n.* *polit.* Tendinţă spre separare.

SEPARATÍ//ST I ~stă (**~şti**, **~ste**) *adj.* *polit.* Care ţine de separatism; propriu separatismului.

SEPARATÍ//ST II ~şti *m.* *polit.* Adept al separatismului.

SEPARÉU ~ri *n.* Cameră sau loc separat într-un local public.

SEPULCRÁL ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* 1) Care ţine de sepulcru; propriu sepulcrului; funerar. 2) Care evocă moartea, asemănător cu moartea; funebru.

SEPÚLCR//U ~e *n.* Loc unde este înmormântat corpul unui decedat; mormânt.

SÉR//Ă ~e *f.* Construcţie cu acoperiş şi pereţi de sticlă sau dintr-un material transparent, care serveşte pentru cultivarea plantelor în timpul rece.

SERDÁR ~i *m.* 1) *arh., ist.* (*în Moldova medievală*) Comandant de oaste şi, mal ales, de călărime. 2) (*în sec. XVIII-XIX*) Boier de rang mijlociu.

SERENÁD//Ă ~e *f.* *muz.* 1) Cântec interpretat noaptea sub ferestrele unei persoane în semn de omagiu sau de dragoste. 2) Piesă de muzică vocală sau instrumentală cu caracter liric de tipul acestui cântec.

SERICICULTÚR//Ă ~i *f.* Ramură a zootehniei, care se ocupă de creşterea viermilor de mătase.

SÉRI//E ~i *f.* 1) Succesiune determinată şi limitată (de elemente omogene care constituie un ansamblu); şir; rând. 2) Ansamblu de obiecte de acelaşi fel, aranjate într-o anumită ordine. **O ~ de timbre**. 3) Categorie de clasificare. **~ia unei obligaţii**. 4) Partidă de articole sau de produse industriale, fabricate după acelaşi standard. **A fabrica haine în ~.** 5) Număr de ordine aplicat pe produsele de acelaşi fel, fabricate în cantităţi mari. 6) *matem.* Şir de numere sau de expresii care se succed conform unor anumite legi. 7) *chim.*

Ansamblu de compuşi derivaţi unul din altul, care au aceeaşi formulă generală.

SERPENTÍN//Ă ~e *f.* 1) Drum şerpuit, construit special pentru a uşura urcuşul în pantă. 2) Parte cotită a unui astfel de drum. 3) Fâşie lungă şi îngustă de hârtie colorată, înfăşurată strâns, care, fiind aruncată, se desfăşoară în formă de spirală şi este folosită drept mijloc de amuzament la petreceri.

SERV sérvi *m.* 1) *arh.* (*în sclavagism*) Persoană lipsită de drepturi şi mijloace de producţie, de munca şi de viaţa căreia dispunea stăpânul; rob; sclav. 2) *arh.* (*în feudalism*) Ţăran dependent de feudal; iobag; şerb. 3) *înv.* Persoană angajată în serviciul cuiva pentru treburi casnice; servitor; slujitor.

SERVÁN//T ~ţi *m.* 1) *milit.* Soldat care deserveşte o gură de foc. 2) Persoană care efectuează diverse lucrări tehnice într-o instituţie.

A SERVÍ servésc 1. *tranz.* 1) (*persoane*, *cauze*, *idealuri* etc.) A sprijini prin activitate permanentă; a sluji. ~ **patria**. 2) (*persoane*) A asigura cu cele solicitate. ~ **un client**. 3) (*persoane*) A face să bea sau să mănânce, oferind (din belşug); a ospăta; a trata. ~ **cu ceai**. 4) (*mâncăruri*, *băuturi*) A oferi la masă. 5) (*masa*, *dejunul*, *prânzul*, *cina*) A oferi, punând bucatele şi cele necesare pe masă. 6) (*mingea sau cărţile de joc*) A pune în joc. 7) (*guri de foc*) A asigura cu material explozibil. ~ **un tun**. **2**. *intranz.* 1) *pop.* A fi slujbaş; a sluji. ♦ ~ **ca ostaş,** a face serviciul militar. 2) (*despre obiecte*) A fi util; a fi de folos; a sluji. 3) A (putea) fi folosit (drept); a ţine locul (de). ~ **drept mărturie**.

A SE SERVÍ mă servésc *intranz.* A se folosi în calitate de instrument; a face uz (în vederea obţinerii unui rezultat); a se sluji.

SERVIÁBIL ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* Care îşi oferă cu plăcere şi promptitudine serviciile; gata întotdeauna să-şi ofere serviciile; amabil; îndatoritor; binevoitor.

SERVIABILITÁTE *f.* Caracter serviabil; spirit amabil; amabilitate.

SERVÍCI//U ~i *n.* 1) Muncă particulară efectuată în timpul unei activităţi; slujbă. 2) Obligaţie permanentă a unui salariat; slujbă. 3) Domeniu special de activitate. ~ **meteorologic**. 4) Complet de obiecte utilizate pentru a servi masa.

SERVIÉT//Ă ~e *f.* Geantă de piele cu mai multe compartimente, de formă dreptunghiulară, pliantă, cu mâner şi încuietoare, care serveşte pentru a purta acte, cărţi, caiete sau diverse hârtii.

SERVÍL ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* 1) Care manifestă umilinţă; lipsit de demnitate; slugarnic. **Un tip ~. Un comportament ~.** 2) *fig. şi adverbial* Care se conformează riguros unui model; lipsit de originalitate şi iniţiativă.

SESIÚN//E ~i *f.* 1) Perioadă de şedinţă a unui organ reprezentativ, judiciar sau ştiinţific, în care se iau în discuţie şi se rezolvă probleme importante. 2) *ed.*: ~ **de examene,** perioadă de examene în sistemul învăţământului, mai ales în cel superior.

A SESIZÁ sesizéz *tranz.* 1) (*esenţa lucrurilor*) A-şi însuşi prin activitatea gândirii; a ajunge să pătrundă cu mintea; a înţelege; a pricepe; a discerne. 2) (*organe, persoane abilitate*) A pune la curent în mod oficial (pentru a se lua măsuri). **A sesiza organele de drept despre o încălcare financiară.**

A SE SESIZÁ mă sesizéz *intranz* A reacţiona la o informaţie primită; a ţine cont de ştirile parvenite. **Procuratura s-a sesizat în cazul dat.**

SESIZÁBIL ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* Care poate fi sesizat; în stare a fi sesizat; perceptibil. **Puls ~.**

SÉV//Ă ~e *f.* 1) *biol.* Lichid care conţine săruri minerale absorbite din sol şi care circulă prin vasele plantelor, servind drept nutriţie. 2) *fig.* Sursă de energie fizică sau morală; putere; vigoare.

SEVÉR ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* 1) (*despre persoane*) Care

se caracterizează prin lipsă de indulgenţă; fără indulgenţă. 2) (*despre manifestări ale oamenilor*) Care vădeşte asprime; cuprins de neînduplecare; aspru. 3) Care exclude abaterile de la reguli; prompt în pedepsire sau în blamare. 4) (*despre prescripţii*, *reguli*, *legi*) Care impune prin gravitate; cuprins de seriozitate grav; serios. **Aspect ~.** 5) Care este de o gravitate mare; de proporţii; grav. **A avea probleme ~e.**

SEVERITÁTE *f.* 1) Caracter sever. 2) Comportament sever; asprime.

SEXTÉT ~e *n*. *muz.* 1) Ansamblu de şase interpreţi care execută împreună o compoziţie muzicală. 2) Compoziţie muzicală scrisă pentru un astfel de ansamblu.

A SFÂRTICÁ sfârtec *tranz. v.* **A SFÂRTECÁ**

A SFÂRTECÁ sfârtec *tranz*. A rupe în bucăţi (cu mâinile, dinţii, colţii, ghearele etc.); a sfâşia.

SFÉTNIC ~i *m*. 1) *înv.* Demnitar cu care se sfătuia un monarh; consilier. 2) *fig*. Persoană care dă sfaturi; sfătuitor; povăţuitor.

SFI//ÁLĂ ~éli *f.* 1) Caracter sfios. 2) Comportament sfios.

A SFIDÁ sfidéz *tranz*. (*persoane*, *lucruri*) A înfrunta cu dispreţ (neglijând pericolele); a desfide.

SFIDĂT//ÓR ~oáre (**~óri**, **~oáre**) *adj. şi adverbial* Care sfidează; cu dispreţ.

A SFIÍ sfiésc *tranz*. (*persoane*) A face să se sfiască; a ruşina; a jena.

A SE SFIÍ mă sfiésc *intranz*. (*despre persoane*) A fi cuprins de ruşine, de jenă; a nu îndrăzni; a se ruşina; a se jena.

SFINX I sfíncşi *m*. 1) *mitol.* (*în mitologia greacă şi egipteană*) Monstru fabulos cu corp de leu, cap de om şi aripi de vultur, care ucidea călătorii, când aceştia nu rezolvau enigma pe care le-o propunea. 2) Monument de piatră reprezentând acest monstru. 3) *fig.* Persoană enigmatică prin comportamentul său misterios.

SFINX II sfíncşi *m*. *entomol.* Fluture care zboară noaptea şi pe înserate.

SFI//ÓS ~oásă (**~óşi**, **~oáse**) *adj.* 1) (*despre persoane*) Care se sfieşte; lipsit de îndrăzneală; ruşinos; timid. 2) (*despre manifestări ale oamenilor*) Care denotă lipsă de îndrăzneală; cuprins de jenă; timid**. Privire ~oasă**.

SIBARÍ//T ~ţi *m*. 1) *arh.* (*în antichitate*) Locuitor al oraşului antic Sybaris. 2) *fig.* Persoană care trăieşte în lux, trândăvie şi desfrâu.

SIBÍL//Ă ~e *f. arh.* (*în antichitatea greco-romană*) Divinitate feminină legendară căreia i se atribuie capacitatea de a prezice viitorul.

SIBÍLIC ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* 1) Care ţine de sibile; propriu sibilelor. 2) *fig. şi adverbial* Care are caracter ascuns; greu de înţeles; enigmatic; misterios; obscur; confuz. **Aluzii ~e. A vorbi ~.**

SICOFÁN//T ~i *m*. *înv.* Persoană care face un denunţ (fals); denunţător; delator; turnător.

SIDÉF ~uri *n*. 1) Substanţă dură, lucioasă, de culoare albă şi cu irizaţii, care formează stratul intern al valvelor şi al cochiliilor unor moluşte. 2) Obiect confecţionat din această substanţă. **O brăţară de sidef.**

SIDERÁL ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* Care ţine de aştri; propriu aştrilor; astral. **Spaţiu ~.**

SIGÍLI//U ~i *n*. 1) Obiect constând dintr-o placă cu mâner, pe care este gravată în relief o monogramă, o efigie, o emblemă etc. şi care se aplică pe diverse obiecte (scrisori, acte oficiale, colete, încăperi etc.) pentru a le atribui caracter de integritate sau valabilitate. 2) Semn imprimat pe un obiect cu un astfel de obiect. 3) Pecete de ceară roşie cu un astfel de semn. 4) *fig*. Semn distinctiv; marcă. **A avea ~ul calităţii.**

SIGURÁNŢ//Ă ~e *f.* 1) Situaţie fără pericol; lipsă de primejdie; securitate. **A fi în deplină ~ă.** 2)

Lipsă de îndoială; convingere fermă; certitudine. **Am toată ~a că el nu minte.** 3) Caracter sigur în acţiuni; exactitate în realizarea unei acţiuni; dibăcie; dexteritate. **A avea ~ă în acţiuni.** 4) Dispozitiv al unei arme de foc care împiedică descărcarea accidentală a acesteia. 5) Dispozitiv care protejează un sistem tehnic împotriva acţiunii dăunătoare sau nedorite. **~ electrică.** 6) (*în trecut*) Poliţie politică secretă.

SIHÁ//STRU ~ştri *m*. 1) *rel.* Persoană credincioasă care trăieşte într-un loc izolat de lume, petrecându-şi viaţa în post şi rugăciuni; pustnic; schimnic; anahoret; ermit; ascet. 2) *fig*. Persoană care duce un mod de viaţă izolat.

SILOGÍSM ~e *n*. 1) *log.* Raţionament constând din trei judecăţi (majoră, minoră şi concluzivă), concluzia fiind dedusă din judecata majoră prin intermediul celei minore. 2) *prin ext., fig.* Raţionament formal, care nu este legat de realitate.

SILUÉT//Ă ~e *f*. 1) Imagine a unui lucru sau a unei fiinţe proiectată în formă de umbră pe un fond luminos. 2) Configuraţie a corpului unei persoane; aspect general al corpului omenesc; alură a unei persoane. 3) Desen al profilului unei persoane, executat urmând umbra proiectată pe faţă.

A SILUÍ siluiésc *tranz*. 1) (*persoane*) A determina prin forţă; a pune să facă contrar propriei voinţe; a constrânge; a violenta. 2) *fig*. (*norme*, *legi* etc.) A aplica într-un mod denaturat; a viola.

SILVICULTÓR ~i *m*. Specialist în silvicultură.

SILVICULTÚRĂ *f*. 1) Ştiinţă care se ocupă de studiul culturii, amenajării, protecţiei şi exploatării pădurilor. 2) Ramură a economiei forestiere care include îngrijirea, protecţia, cultivarea pădurilor, precum şi asigurarea industriei forestiere cu materie primă.

SIMANDIC//ÓS ~oásă (**~óşi**, **~oáse**) *adj. fam., adesea peior.* 1) (*despre persoane*) Care se distinge prin eleganţă şi rafinament; cu comportament elegant şi rafinat. 2) (*despre manifestări ale oamenilor*) Care dă dovadă de gust şi pretenţii rafinate; cu gust şi pretenţii alese.

SIMBÓL ~uri *n*. 1) Semn care reprezintă un alt lucru în baza unei corespondenţe. **Albul e ~ul purităţii morale.** 2) Semn convenţional folosit în ştiinţă şi tehnică. **~uri chimice. ~uri matematice.** 3) Procedeu expresiv în artă şi în literatură, prin care se substituie numele unui lucru prin numele unui semn. 4) Imagine sau obiect cu valoare evocatoare, magică sau mistică. **Bufniţa e ~ul înţelepciunii, la români.**

SIMBRÍ//E ~i *f. înv*. 1) Plată în bani sau în natură acordată unei persoane angajate la stăpân. 2) Salariu plătit soldaţilor mercenari.

SIMFONÍ//E ~i *f*. 1) *muz.* Compoziţie muzicală amplă pentru orchestră, constând din trei sau patru părţi. 2) *fig*. Ansamblu armonios de elemente care concurează la producerea unui anumit efect.

SIMILÁR ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* Care este de acelaşi fel; de aceeaşi natură; asemănător; analog. **Un caz ~.**

SIMILITÚDIN//E ~i *f*. 1) Relaţie între două lucruri sau acţiuni care seamănă exact; asemănare; analogie. 2) Comparaţie bazată pe existenţa unor proprietăţi comune între două lucruri.

SIMPÁTIC ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* Care inspiră simpatie; plin de simpatie; plăcut; agreabil. **Copil ~.**

SIMPATÍ//E ~i *f*. 1) Afinitate morală; sentiment de atracţie între două sau mai multe persoane. 2) *fam*. Persoană faţă de care cineva nutreşte afecţiune sau dragoste.

SIMPLÍSM *n*. 1) *v*. **SIMPLITATE**. 2) Tendinţă spre simplificare excesivă. 3) Nivel intelectual scăzut; mărginire intelectuală.

SIMPLÍ//ST ~stă (**~şti**, **~ste**) *adj.* 1) (*despre raţionamente*, *concepte*) Care simplifică lucrurile în mod exagerat; bazat pe simplism. 2) (*despre*

persoane) Care judecă în mod simplu; lipsit de subtilitate intelectuală.

SIMPLITÁTE *f.* 1) Caracter simplu. 2) Lipsă de artificialitate; originalitate. 3) (*în opere de artă*) Lipsă de podoabe inutile, artificiale. 4) Comportament simplu, lipsit de prefăcătorie; credulitate; naivitate.

SIMPOZI//ÓN ~oáne *n.* 1) Discuţie asupra unei teme ştiinţifice sau literare, pe baza unor referate ţinute în faţa publicului. 2) *arh.* (*în antichitate*) Continuare a unui banchet, când se discuta, se dansa şi se cânta.

SIMPTÓM ~e *n.* 1) *med.* Fenomen care indică prezenţa unei boli. 2) *fig.* Indiciu al unei stări anormale.

A SIMULÁ simuléz 1. *tranz.* 1) A prezenta ca fapt real, recurgând la înşelăciune. ~ **boala**. ~ **adevărul**. 2) (*despre lucruri*) A fi numai în aparenţă. **Decorul simulează un cadru**. **2**. *intranz.* A crea impresie falsă (pentru a induce în eroare); a se preface.

SIMULÁCR//U ~e *n.* 1) Acţiune simulată. 2) Aparenţă înşelătoare. 3) Imagine falsă a realităţii.

SIMULÁN//T ~ţi *m.* Persoană care simulează (mai ales o boală).

SIMULTÁN ~ă (**~i**, **~e**) *adj. şi adverbial* (*despre evenimente*, *acţiuni* etc.) Care se raportează la acelaşi moment temporal; în acelaşi timp; concomitent.

SIMUÍN *n.* Vânt puternic, uscat şi fierbinte, care bate în deşerturile africane.

SINAGÓG//Ă ~i *f.* 1) *rel.* (*la mozaici*) Comunitate religioasă, care cuprinde credincioşii unei localităţi sau unui cartier. 2) Clădire destinată oficierii cultului mozaic.

SINANTRÓP ~i *m.* Fosilă asemănătoare cu pitecantropul, care prezintă concomitent caractere primitive de maimuţă şi caractere evoluate de om, descoperită în China.

SÍNCER ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* 1) (*despre persoane*) Care recunoaşte adevărul; dispus a-şi exprima gândurile fără a le ascunde; neprefăcut; franc; cinstit; deschis. 2) (*despre sentimente*, *manifestări ale oamenilor*) Care exprimă lipsă de prefăcătorie; fără prefăcătorie; franc; cinstit; neprefăcut. **Un sărut ~.**

SINCERITÁTE *f.* 1) Caracter sincer; lipsă de prefăcătorie; francheţe; loialitate. 2) Vorbă sau faptă comunicată în secret; confidenţă; confesiune.

A SINCHISÍ sinchisésc *tranz. rar* A face să se sinchisească; a nelinişti; a îngrijora.

A SE SINCHISÍ mă sinchisésc *intranz.* (*mai ales la forma negativă*) A fi cuprins de nelinişte; a intra la griji; a se nelinişti; a se îngrijora.

SINCRÓN ~ă (**~i**, **~e**) *adj. v.* **SINCRONIC**. 2) (*despre fapte*, *fenomene*, *evenimente*, *sisteme fizice sau tehnice*) Care conţine un fenomen cu evoluţie simultană. **Traducere ~ă.**

SINCRÓNIC ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* 1) (*despre fapte*, *fenomene sau evenimente*) Care se produce în acelaşi timp; realizat în acelaşi timp; simultan; concomitent. 2) Care ţine de fapte, fenomene sau evenimente cu existenţă sau realizare în aceeaşi perioadă de timp. 3) (*despre metode de cercetare*) Care se face fără a ţine cont de evoluţia istorică; static. **Analiză ~ă.**

SINCRONÍE *f. lingv.* (*în opoziţie cu* **diacronie**) Stare a limbii la un moment dat al dezvoltării sale, considerată ca fiind un ansamblu de fapte ce formează un sistem.

SINCRONÍSM *n.* Caracter sincronic; simultaneitate. **Sincronism în mişcări. Sincronism în gândire.**

SINDROFÍ//E ~i *f. fam.* 1) Petrecere în familie. 2) Ansamblu de persoane care participă la o astfel de petrecere.

SINECÚR//Ă ~i *f. fam., depr.* Funcţie bine remunerată, care presupune a nu face nimic sau

aproape nimic.

SINECURÍ//ST ~şti *m*. *fam., peior.* Persoană care deţine o sinecură.

SINISTRÁ//T ~tă (~ţi, ~te) *adj.* 1) *şi substantival* (*despre persoane*) Care a suferit pagube de pe urma unui sinistru. 2) Care a fost atins de un sinistru; supus unui sinistru.

SINÍ//STRU I ~stră (~ştri, ~stre) *adj.* 1) Care prevesteşte o nenorocire sau o catastrofă; prevestitor de rău. **Vis ~.** 2) Care îngrozeşte; producător de groază; îngrozitor; înfricoşător; înfiorător. **Un tablou ~.**

SINÍSTR//U II ~e *n*. Eveniment natural (incendiu, inundaţie, cutremur de pământ etc.) cu urmări catastrofale şi mari pierderi materiale; prăpăd; urgie; dezastru; calamitate.

SINONÍM ~e *adj*. *mai ales n*. *şi substantival lingv.* (*despre cuvinte*, *afixe sau expresii*) Care are sens identic; cu acelaşi sens.

SINONÍMIC ~ă (~i, ~e) *adj. lingv.* Care ţine de sinonime; propriu sinonimelor. **Relaţii ~e.**

SINONIMÍE *f. lingv.* Fenomen de limbă costând din existenţa cuvintelor, afixelor sau expresiilor sinonime.

SINTÉZ//Ă ~e *f.* 1) (*în opoziţie cu* **analiză**) Metodă de cercetare ştiinţifică care constă în recompunerea obiectului din elementele în care a fost descompus cu scopul cunoaşterii diferitelor lui aspecte; metodă de demonstraţie bazată pe trecerea de la particular la general, de la simplu la compus, pentru a se ajunge la generalizare. 2) Formare a unui întreg material din elemente. **~a luminii. ~ culorilor.** 3) Lucrare ştiinţifică care generalizează rezultatele esenţiale ale unei probleme sau ale unei discipline. 4) *chim*. Preparare a unui compus din substanţe simple.

A SE SINUCÍDE mă sinucíd *intranz*. (*despre persoane*) A se ucide pe sine însuşi (în urma unui şoc de natură patologică); a-şi curma viaţa; a-şi face seama.

SINUCIGÁŞ ~i *m*. Persoană care s-a sinucis sau a încercat să se sinucidă.

SINU//ÓS ~oásă (~óşi, ~oáse) *adj.* 1) (*despre drumuri*, *râuri* etc.) Care coteşte des; cu multe cotituri; cotit; şerpuit. 2) *fig.* (*despre caracterul oamenilor*) Care şovăie; plin de reticente; şovăielnic; nehotărât; schimbător.

SINUOZIT//ÁTE ~ăţi *f*. 1) Caracter sinuos. 2) Loc de cotire (a unui drum sau a unui curs de apă); cotitură; curbătură; şerpuitură. 3) Linie sinuoasă.

SÍPET ~e *n*. Cufăr de lemn cu capac boltit, uneori ornamentat şi ferecat cu cercuri de fier, în care se păstrează haine sau obiecte de valoare.

SIRÉN//Ă I ~e *f*. 1) *mitol.* (*în mitologia greacă*) Fiinţă fabuloasă cu cap şi corp de femeie, cu picioare şi aripi de pasăre, iar mai târziu cu coadă de peşte, care, prin cântecele sale, ademenea navigatorii în locuri periculoase, unde aceştia îşi găseau moartea. 2) *fig*. Femeie care ademeneşte prin graţiile şi farmecul manierelor sale.

SIRÉN//Ă II ~e *f*. l) Aparat care emite sunete puternice, utilizat pentru semnalizări. 2) Sunet emis de un astfel de aparat.

SISTÉM ~e *n*. 1) Ansamblu de elemente (materiale sau ideale) cu anumite trăsături comune, aflate în relaţii de interdependenţă şi de interacţiune, care formează un tot organizat. 2) Mod de organizare. **~ul organelor de drept.** 3) Formă de guvernământ; regim; orânduire. ~ **feudal**. ~ **democratic. ~ prezidenţial.** 4) Metodă de lucru. **~ de 8 ore de program.** 5) Ansamblu coordonat de procedee, folosit pentru a obţine un rezultat; metodă; manieră; plan; mijloc. **~ de calcul.** 6) Metodă de clasificare. 7) *geol.* Totalitate de depozite formate în decursul unei perioade geologice. 8) *teh.* Aparat sau dispozitiv format din elemente asociate într-un mod

mai mult sau mai puţin complicat.

A SITUÁ situéz *tranz*. 1) A face să se situeze. 2) A plasa cu ajutorul gândirii, imaginaţiei sau a mijloacelor artistice (în timp, în spaţiu sau într-un ansamblu de valori).

A SE SITUÁ mă situéz *intranz*. 1) A deţine un anumit loc (în spaţiu, în timp sau într-un sistem ierarhic de valori). ♦ **~ pe o (anumită) poziţie**, a) a lua o (anumită) atitudine; a-şi expune punctul de vedere; b) a avea o părere personală; a susţine un (anumit) punct de vedere. ♦ **~ pe punctul de vedere (al cuiva)**, a accepta opinia cuiva; a adera la punctul de vedere (al cuiva).

SITUÁŢI//E ~i *f*. 1) Ansamblu de împrejurări în care se află o persoană, o colectivitate, un popor sau o ţară la un moment dat; stare de fapt. **~ politică. ~ economică.** 2) Totalitate de condiţii în care se află o persoană, un lucru sau un fenomen; stare de lucruri. **~ materială. ~ precară.** 3) Poziţie socială sau materială. **Am o ~ bună.** 4) Totalitate de bunuri materiale pe care le posedă o persoană sau o colectivitate; avere. 5) Dispoziţie spirituală; stare sufletească. 6) Document prin care se prezintă o stare de lucruri; scurtă dare de seamă. **A prezentat ~a la zi în domeniu.**

SLIN slínuri *n*. *pop.* Strat de murdărie, adesea unsuros, depus pe piele, pe îmbrăcăminte sau pe obiecte folosite timp îndelungat, fără a le curăţa; lip; jeg.

SLIP slípuri *n*. Chiloţi de baie pentru bărbaţi.

SMALŢ smálţuri *n*. 1) Substanţă opacă, de diverse culori, formată din diferiţi oxizi anorganici, care se aplică pe suprafaţa unor obiecte metalice sau de ceramică pentru a le face impermeabile, pentru a le feri de oxidare sau pentru a le înfrumuseţa; email. 2) Substanţă lucioasă, de culoare albă, care acoperă suprafaţa vizibilă a dinţilor.

SMARÁLD ~e *n*. 1) Mineral foarte transparent (de obicei, de culoare verde), folosit ca piatră preţioasă. 2) Piatră preţioasă din acest mineral.

SMĂLŢUÍ//T ~tă (~ţi, ~te) *adj*. Care a fost supus smălţuirii; acoperit cu smalţ.

SMÂRC smárcuri *n*. 1) Loc mocirlos, acoperit, de obicei, cu vegetaţie; mlaştină; baltă. 2) Ochi de apă pe un astfel de loc. 3) (*în basme*) Loc îndepărtat, unde se află izvoarele mării.

SMEÁD I *n*. Momeală care se aruncă în apă, pentru a ademeni peştii, în locul unde este aruncată undiţa.

SM//EÁD II ~eádă (~ézi, ~éde) *adj*. 1) (*despre persoane*) Care are faţa de culoare negricioasă şi palidă; cu faţa negricioasă şi palidă. 2) (*despre faţă*) Care este negricios şi palid; de culoare negricioasă şi palidă.

SMERÉNIE *f*. *înv*. 1) Atitudine smerită. 2) Comportament respectuos.

SMIC//EÁ ~éle *f*. 1) Ramură roditoare de măr sau de păr, flexibilă, tăiată cu toţi mugurii vegetativi. 2) Ramură subţire şi flexibilă ruptă dintr-un arbore sau dintr-o plantă.

SMÍRN//Ă ~e *f*. Răşină extrasă din scoarţa unui arbore exotic, care la ardere răspândeşte un miros specific, având diverse întrebuinţări (în medicină, în parfumerie, în ceremoniile religioase).

SMOCHÍN ~i *m*. *bot.* Arbore exotic cu fructe dulci, miezoase şi suculente.

SMOCHÍN//Ă ~e *f*. Fruct al smochinului.

SMÓCHING ~úri *n*. Veston de ceremonie, confecţionat din drap negru, foarte deschis în faţă şi cu reverele de mătase.

A SMÚLGE smúlg *tranz*. 1) (*obiecte*) A trage cu putere pentru a scoate sau pentru a schimba locul de aflare. **~ iarbă. ~ o carte.** ♦ **A-şi smulge barba** (*sau* **părul din cap**), a-şi exterioriza în mod evident durerile fizice sau spirituale. 2) (*obiecte*) A lua cu forţa. **~ o carte din mână.** 3) *fig.* (*secrete, mărturii* etc.) A obţine datorită unei insistenţe excesive. 4) A

face să se smulgă. ♦ ~ **din ghearele morţii,** a salva de la moarte.

A SE SMÚLGE mă smúlg *intranz*. l) A se rupe brusc (din locul de aflare). 2) A se da la o parte printr-o mişcare bruscă. 3) *fig.* A înceta de a mai fi împreună; a se despărţi.

A SMÚNCI smuncésc 1. *tranz*. (*obiecte*) A trage brusc şi cu putere (pentru a scoate sau pentru a schimba locul de aflare). **2**. *intranz*. (*despre arme de foc*, *mecanisme* etc.) A avea recul; a recula.

A SE SMÚNCI mă smuncésc *intranz*. (*despre fiinţe*) A produce mişcări bruşte şi convulsive (din cauza unor dureri puternice sau pentru a scăpa dintr-o strânsoare); a se zbate.

SNOÁV//Ă ~e *f*. *literat.* Povestire de proporţii mici, de origine populară, în care se biciuiesc diferite metehne; istorioară hazlie; anecdotă.

SNOB snóbi *m*. Persoană care admiră şi imită fără discernământ moda, manierele şi opiniile personale din sferele înalte.

SNOBÍSM *n*. Comportament de snob.

SOBRIETÁTE *f*. Caracter sobru; austeritate. **A fi îmbrăcat cu sobrietate.**

SÓBR//U ~ă (~i, ~e) *adj.* 1) Care conţine strictul necesar, fiind privat de ornamente inutile; simplu. **Stil ~. Artă ~ă. Îmbrăcăminte ~ă**. 2) *fig.* (*despre persoane*) Care manifestă moderaţie în consumul de alcool şi de alimente; cu simţul măsurii; cumpătat; moderat; auster.

SOCIÁBIL ~ă (~i, ~e) *adj.* (*despre persoane*) 1) Care poate trăi în relaţii bune şi permanente cu oamenii; capabil să întreţină relaţii bune şi permanente cu oamenii; comunicativ. 2) Care poate stabili uşor relaţii cu oamenii; capabil să se integreze cu uşurinţă în societate; comunicativ; prietenos.

SOCIET//ÁTE ~ăţi *f*. 1) *econ.* Tip de sistem social istoriceşte determinat, bazat pe relaţiile de producţie. 2) *polit.* Comunitate de oameni care trăiesc într-o anumită orânduire socială. 3) Organizaţie întemeiată pentru o acţiune comună. ~ **sportivă**. 4) (*în trecut*) Cerc limitat de persoane, mai ales din clasele privilegiate. **Înalta ~.** 5) *econ.* Asociaţie de persoane care obţin beneficii din exploatarea bunurilor materiale comune. 6) Grup de persoane care îşi petrec timpul liber împreună; companie; anturaj.

SOCIOLOGÍE *f*. Ştiinţă care se ocupă de studiul legităţilor de dezvoltare şi de funcţionare a sistemelor sociale.

SÓCLU ~ri *n*. 1) Bază pe care se fixează o statuie sau un alt obiect decorativ; piedestal; postament. 2) Bază a unui edificiu. 3) Parte de metal a unui bec electric, care se înşurubează în dulie.

SOFÁ ~le *f*. Canapea îngustă şi joasă, având, de obicei, un capăt mai ridicat.

SOFÍSM ~e *n*. 1) *log.* Raţionament corect în aparenţă, dar fals în realitate. 2) *fig.* Argument fals.

SOFÍ//ST ~şti *m*. 1) *arh.* (*în antichitatea greacă*) Filozof sau orator profesionist. 2) Persoană care face uz de sofisme.

SOFÍSTIC ~ă (~i, ~e) *adj.* Care constituie un sofism; de natura sofismului.

SOFÍSTICĂ *f*. 1) Artă a sofiştilor greci. 2) Modalitate de raţionare bazată pe sofisme; argumentare falsă.

SOL I *m*. *invar*. *muz.* 1) Notă muzicală situată pe a cincia treaptă a gamei do major. 2) Sunet corespunzător acestei note.

SOL II sóluri *n*. Suprafaţă a scoarţei terestre, pe care se merge, se construiesc case şi pe care cresc plantele; pământ.

SOL III sóli *m*. 1) *înv*. Reprezentat însărcinat să ducă tratative oficiale. 2) *rar* Persoană împuternicită cu o misiune specială; trimis; delegat.

SOL IV *n*. Soluţie coloidală.

SOL V sóli *m*. Unitate monetară principală din Peru.

SÓL//Ă ~e *f*. Porţiune de teren agricol cultivată cu aceeaşi plantă în cadrul unui asolament.

SÓLD//Ă ~e *f*. *înv.* Salariu plătit militarilor; simbrie.

SOLÉMN ~ă (**~i**, **~e**) *adj. şi adverbial* 1) Care este celebrat cu pompă; cu fast; sărbătoresc; festiv. **Ceremonie ~ă.** 2) (*despre persoane*) Care are o importanţă deosebită; cu gravitate proprie ocaziilor deosebite; important; grav; serios. 3) (*despre manifestări ale oamenilor*) Care denotă un caracter măreţ, plin de afecţiune; afectat; grav; ceremonios; emfatic; pompos. **Ton ~.**

SOLEMNIT//ÁTE ~ăţi *f*. 1) Caracter solemn. **Discurs de o ~ admirabilă**. 2) Sărbătoare solemnă; ceremonial.

A SOLICITÁ solícit *tranz*. 1) A cere cu insistentă. **~ o carte**. **~ o întrevedere**. 2) (*persoane*) A deranja cu o cerere. 3) A pretinde pornind de la prevederile oficiale; a cere. **~ o audienţă**. 4) A face să apară; a trezi; a provoca; a suscita. **~ interesul cuiva**.

SOLICITÚDIN//E ~i *f*. *livr.* Atenţie afectuoasă; atitudine binevoitoare şi susţinută.

SOLÍ//D ~dă (**~zi**, **~de**) *adj.* 1) (*în opoziţie cu* **lichid**, **gazos**) Care îşi păstrează forma relativ constantă; caracterizat prin formă constantă. **Suubstanţă ~ă.** 2) Care rezistă la acţiunea forţelor exterioare; caracterizat prin existenţă îndelungată; rezistent; puternic; tare; dur. **Construcţie ~ă.** 3) *fig.* (*despre persoane şi manifestările lor*) Care este serios şi important; înzestrat cu seriozitate şi importanţă. **A avea un aspect ~.** 4) Care are o constituţie fizică puternică; caracterizat prin forţă şi rezistenţă; robust; viguros. 5) Care impresionează prin exterior; cu exterior impresionant; impunător.

SOLIDÁR ~ă (**~i**, **~e**) *adj. şi adverbial* 1) Care este comun pentru mai multe persoane cu aceleaşi interese şi responsabilitate; legat prin comunitate de interese şi acţiuni. 2) *jur.* (*despre responsabilităţi*, *obligaţii*, *angajamente*) Care depinde de mai multe persoane; dependent de mai multe persoane. 3) Care este legat prin contact direct, formând un ansamblu unitar. **Membri ~i ai unei organizaţii.**

SOLIDARITÁTE *f*. 1) Caracter solidar. 2) Spirit solidar. **~ de castă**. 3) Situaţie solidară; dependenţă mutuală. **~ a două fenomene**.

A SOLIDARIZÁ solidarizéz *ţranz*. (*piese sau obiecte*) A face să fie solidar.

A SE SOLIDARIZÁ mă solidarizéz *intranz*. A se arăta (în vorbe sau/şi în fapte) solidar (cu cineva sau cu ceva); a se declara solidar (cu cineva sau cu ceva).

SOLIDITÁTE *f*. 1) Caracter solid. 2) *fig.* Aspect solid; înfăţişare impunătoare. 3) Stare solidă.

SOLÍ//ST ~şti *m*. Artist care execută un solo.

SOLITÁR I ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* 1) Care se găseşte singur; singuratic; izolat. 2) (*despre locuri*) Care se află în depărtare; situat departe. **Parc ~.** 3) (*despre fiinţe*) Care trăieşte singur; retras; singuratic.

SOLITÁR II ~e *n*. Diamant montat singur la o bijuterie sau ca piesă principală într-un grup de pietre mai mici.

SOLITÚDIN//E ~i *f*. 1) Situaţie solitară; singurătate. **A prefera ~ea.** 2) Loc solitar. **A trăi în ~e.**

SÓLO *n*. *invar*. Compoziţie muzicală sau parte a ei destinată pentru a fi interpretată de un singur vocalist sau de un instrumentist. **Solo la pian. Solo la vioară.**

SOLÚBIL ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* 1) Care se poate dizolva; în stare a se dizolva. **Sare ~ă în apă.** 2) Care poate fi soluţionat; în stare să fie soluţionat; rezolvabil. **Chestiune ~ă.**

SOLUBILITÁTE *f*. 1) Caracter solubil. 2) Cantitate maximă de substanţă care poate fi

dizolvată într-o anumită cantitate de solvent.

SOLÚŢI//E I ~i *f.* 1) Amestec omogen la scară moleculară, constituit din două sau mai multe substanţe. 2) Lichid care conţine o substanţă solidă dizolvată.

SOLÚŢI//E II ~i *f.* 1) Operaţie mintală care, analizând o pluralitate complexă de elemente, depăşeşte o dificultate sau o problemă practică sau teoretică. 2) Rezultat al acestei operaţii mintale. 3) Mod de rezolvare a unei probleme, a unei dificultăţi.

A SOLUŢIONÁ soluţionéz *tranz.* (*probleme*) A examina amănunţit, oferind o soluţie; a dezlega; a rezolva.

SOLVÁBIL ~ă (**~i**, **~e**) *adj. fin.* Care este în stare să-şi achite datoriile băneşti; capabil să-şi plătească datoriile. **Client ~ al unei bănci.**

SOLVABILITÁTE *f. fin.* Posibilitate solvabilă. **A-şi dovedi ~ea.**

SOLVÉN//T I ~ţi *m.* 1) Substanţă, mai ales lichidă, care are proprietatea de a dizolva alte substanţe; dizolvant. 2) Lichid în care un corp este dizolvat.

SOLVÉN//T II ~tă (**~ţi**, **~te**) *adj.* 1) *înv. şi substantival ed.* (*despre elevi*, *studenţi*) Care plătea taxe pentru studii sau pentru internat. 2) *v.* **SOLVABIL**.

SOLVÉNŢĂ *f. v.* **SOLVABILITATE**.

A SOMÁ soméz *tranz.* (*persoane*) 1) A obliga prin ameninţare; a pune cu forţa. ~ **manifestanţii să se împrăştie**. ~ **pe cineva să răspundă**. 2) *jur.* A cere avertizând conform legilor în vigoare. ~ **un debitor să plătească**.

SOMBRÉR//O ~e *n.* Pălărie (de fetru) cu boruri largi (de origine spaniolă).

SOMIT//ÁTE ~ăţi *f.* Persoană eminentă; personalitate; notorietate; celebritate.

SOMNAMBÚL ~i *m.* Persoană care suferă de somnambulism; lunatic; noctambul.

SOMNAMBULÍSM *n. med.* Stare patologică a psihicului care se manifestă prin executarea automată şi inconştientă în timpul somnului a unei activităţi motrice complicate şi coordonate, de care bolnavul nu-şi aminteşte la trezire.

SOMNIFÉR ~ă (**~i**, **~e**) *adj. şi substantival* (*despre substanţe*) Care provoacă somnul; cu proprietatea de a provoca somnul; suporifer.

SOMNOLÉN//T ~tă (**~ţi**, **~te**) *adj.* 1) Care somnolează; aflat în somnolenţă. 2) *fig.* (*despre persoane*) Care manifestă lipsă de activitate; aflat în inactivitate; inactiv.

SOMNOLÉNŢ//Ă ~e *f.* 1) Stare intermediară între somn şi veghe; toropeală; moleşeală. 2) *fig.* Lipsă de activitate; inactivitate.

SOMPTU//ÓS ~oásă (**~óşi**, **~oáse**) *adj. şi adverbial* Care denotă o eleganţă impunătoare şi foarte costisitoare; plin de fast; fastuos. **Palat ~. Toaletă ~oasă. A fi îmbrăcat ~.**

SOMPTUOZITÁTE *f.* 1) Caracter somptuos; splendoare. 2) Lucru somptuos.

SONÁT//Ă ~e *f. muz.* Compoziţie muzicală pentru unul sau două instrumente alcătuită din trei sau patru măsuri, care prezintă o succesiune logică unitară.

A SONDÁ sondéz *tranz.* 1) (*terenuri*, *ape*, *organe biologice interne* etc.) A supune unor cercetări cu ajutorul sondei. 2) *fig.* (*persoane*) A examina pe ascuns, căutând să afle starea de spirit, intenţiile. 3) *fig.* (*gânduri*, *intenţii* etc.) A încerca să afle pe căi ocolite. ♦ ~ **terenul,** *fig.* a căuta să afle din timp starea de lucruri sau de spirit (pentru a avea siguranţă).

SÓND//Ă ~e *f.* 1) *geodez.* Gaură cilindrică forată în scoarţa terestră în vederea exploatării unor hidrocarburi fluide sau în vederea explorării rocilor. 2) Instalaţie specială care serveşte la exploatarea hidrocarburilor fluide din scoarţa terestră sau la

exploatarea rocilor. 3) Aparat care serveşte la extragerea unei probe dintr-un material compact, pulverulent sau granular. 4) Instrument pentru determinarea adâncimii unei ape şi pentru recunoaşterea naturii fundului acesteia. 5) Aparat pentru exploatarea verticală a atmosferei.

SONDÓR ~i *m*. Persoană care lucrează la o sondă.

SONERÍ//E ~i *f*. 1) Dispozitiv de semnalizare sonoră. 2) Sunet produs de acest dispozitiv. 3) Buton care pune în funcţiune acest dispozitiv.

SONÓR ~ă (**~i**, **~e**) *adj*. 1) Care produce sunete; producător de sunete. **Metal ~**. 2) Care are un sunet armonios şi pătrunzător; cu sunet agreabil şi pătrunzător. **Voce ~ă**. **Râs ~**. 3) Care amplifică şi propagă sunetele; cu rezonanţă bună. **Sală ~ă**. **Spaţiu ~**. 4) Care ţine de sunete sau de senzaţiile auditive; de natura sunetului. **Vibraţie ~ă**. **Undă ~ă**. **Sursă ~ă**. **Fond ~**. 5) (*despre consoane*) Care se articulează cu participarea coardelor vocale; pronunţat cu ajutorul coardelor vocale. 6) (*despre filme cinematografice*) Care comportă înregistrarea sunetelor; însoţit de vorbire şi de muzică.

SONORIT//ÁTE ~ăţi *f*. Caracter sonor.

SOPORIFÉR I ~ă (**~i**, **~e**) *adj*. (*despre substanţe*) Care provoacă somnul; cu proprietatea de a provoca somnul; somnifer.

SOPORIFÉR II ~e *n*. *farm.* Medicament care are proprietatea de a provoca somnul; somnifer.

SOPRÁN ~e *n*. *muz.* 1) Voce de femeie sau de copil cu cel mai înalt registru. 2) Instrument muzical cu registru corespunzător acestei voci.

SOPRÁN//Ă ~e *f*. *muz.* Femele care are o voce cu cel mai înalt registru.

SORDÍ//D ~dă (**~zi**, **~de**) *adj*. *livr.* 1) Care este foarte murdar; caracterizat prin murdărie extremă. 2) *fig.* Care provoacă scârbă, repulsie; caracterizat prin meschinărie odioasă; dezgustător; respingător; repulsiv; repugnant. **Crimă ~dă**.

SORGÍNTE I *n*. *înv*. Loc de unde izvorăşte o apă; izvor.

SORGÍN//TE II ~ţi *f*. *fig.* Sursă de informaţie.

SOR//ÓC ~oáce *n*. 1) *înv.* Dată fixată printr-o convenţie sau dispoziţie pentru efectuarea unui lucru, a unei acţiuni sau pentru achitarea unei datorii; termen; scadenţă. 2) *rel.* (*în practica religioasă*) Zi fixată pentru pomenirea morţilor. 3) (*în superstiţii şi în creaţiile folclorice*) Forţă supranaturală care se crede că ar determina dinainte desfăşurarea evenimentelor; soartă; destin; ursită; fatalitate.

SORŢ sórţi *m*. *mai ales la pl*. 1) Mod de alegere, realizat prin aruncarea zarurilor, prin tragerea unor bilete etc., astfel, încât cuvântul decisiv revine întâmplării. **A trage la ~i.** 2) Zar sau bilet folosit în această alegere.

SPADASÍN ~i *m*. 1) Luptător cu spada. 2) *înv.* Amator de a se bate la duel; duelgiu. 3) *sport* Sportiv care practică probele de spadă.

SPÁD//Ă ~e *f*. 1) Sabie triunghiulară şi îngustă cu două tăişuri; spangă. 2) *sport* Probă sportivă de scrimă, practicată cu această armă.

SPAHÍ//U ~i *m*. *arh., ist*. Militar din cavaleria otomană, recrutat din rândurile aristocraţiei militare.

SPÁNGĂ spángi *f*. *înv*. Sabie triunghiulară şi îngustă cu două tăişuri; spadă.

SPASM spásme *n*. Contracţie bruscă, involuntară şi violentă a unui muşchi sau a unui grup de muşchi; convulsie.

A SPAŢIÁ spaţiéz *tranz*. (*obiecte*, *litere*, *cuvinte*, *rânduri* etc.) A separa prin spaţii (mai mari); a aşeza la o anumită distanţă unul de la altul; a rări; a distanţa.

SPAŢIÁL ~ă (**~i**, **~e**) *adj*. 1) Care ţine de spaţiu; din domeniul spaţiului. **Cercetări ~e.** 2) Care se referă la spaţiul interplanetar; propriu spaţiului

cosmic. **Navă ~ă.**

SPAŢIALITÁTE *f.* Caracter spaţial.

SPAŢI//ÓS ~oásă (**óşi**, **~oáse**) *adj.* Care are mult spaţiu; cu spaţiu mult; încăpător; vast; mare; întins; amplu. **Local ~.**

SPÁŢI//U ~i *n.* 1) Întindere nelimitată în care se află toate corpurile. 2) Întindere a universului, cu excepţia atmosferei terestre. 3) Suprafaţă determinată. ~ **vid**. ~ **rezervat**. 4) Întindere de aer; cer. **A privi în ~.** 5) Volum determinat. ~ **ocupat de mobilă**. 6) Distanţă între două puncte sau între două obiecte. ~ **între cuvinte**. 7) Durată care separă două momente. **~ de timp.** 8) *filoz.* Formă obiectivă şi universală de existenţă a materiei, în care are loc mişcarea acesteia.

SPĂLĂCÍ//T ~tă (**~ţi**, **~te**) *adj.* 1) Care a fost supus spălăcirii; lipsit de culori vii; decolorat; şters. 2) *fig.* Care este lipsit de expresie; fără expresie; palid; searbăd; şters; fad. **Culori ~e.**

SPĂTÁR I ~e *n.* Parte mai înaltă a unui scaun sau a unui fotoliu de care îşi sprijină spatele persoana care şede; spetează; rezemătoare.

SPĂTÁR II ~i *m. arh., ist.* (*în Evul Mediu*) Dregător mare la curtea domnească, care purta la ceremonii spada şi buzduganul domnitorului şi comanda oştirea în timp de război.

SPÉCI//E ~i *f.* 1) *biol.* Categorie sistematică fundamentală, inferioară genului şi superioară individului sau elementului concret. 2) *biol.* Ansamblu de organisme animale sau vegetale cu anumite trăsături şi însuşiri ereditare comune; soi; varietate; rasă. 3) *filol.* Categorie de opere literare, care constituie o subdiviziune. **Romanul e o ~ a genului epic**.

SPECÍFIC I *n. sing.* Notă specială; trăsătură distinctivă; caracter propriu.

SPECÍFIC II ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* 1) Care are un caracter special; caracterizat printr-o notă proprie; distinctiv; particular. **Căldură ~ă. Microb ~. Trăsătură ~ă.** 2) (*despre mărimi*) Care se raportează la o anumită unitate sau cantitate dintr-un tot. **Greutatea specifică a apei.**

SPECIFICITÁTE *f. v.* **SPECIFIC I**.

SPECIMÉN ~e *n.* 1) Fiinţă sau obiect care ilustrează o categorie. 2) *fig.* Reprezentant tipic al unui grup de oameni cu trăsături negative; subiect; individ; tip.

SPECTÁCOL ~e *n.* 1) Activitate artistică sau sportivă care constituie un tot întreg, reprezentată în public; reprezentare artistică sau sportivă în faţa publicului. **~ dramatic. ~ muzical.** 2) *fig.* Ansamblu de lucruri sau de fapte care se oferă privirii, provocând anumite reacţii; scenă impresionantă; privelişte.

SPECTACUL//ÓS ~oásă (**~óşi**, **~oáse**) *adj.* Care constituie un spectacol atrăgător; cu proprietatea de a frapa atenţia. **Un apus de soare ~.**

SPECTACULOZITÁTE *f.* Caracter spectaculos.

SPECTATÓR ~i *m.* 1) Persoană care asistă la un spectacol sau la o competiţie sportivă. 2) *fig.* Martor ocular la un eveniment.

A SPERÁ sper 1. *tranz.* (*urmat mai ales de o propoziţie completivă*) A aştepta cu încredere (mai mult sau mai puţin fermă); a conta. **2**. *intranz.* A nutri sau a avea speranţă; a trage nădejde; a nădăjdui.

SPERÁNŢ//Ă ~e *f.* 1) Sentiment al unei persoane care speră; credinţă sigură; nădejde. 2) Persoană sau lucru care constituie obiectul acestui sentiment.

SPERJÚR I ~uri *n.* Jurământ fals făcut în faţa justiţiei.

SPERJÚR II ~i *m.* Persoană care depune un jurământ fals sau care îşi încalcă jurământul.

SPÍCHER ~i *m.* Crainic la o staţie de radio sau la televiziune.

A SPILCUÍ spilcuiésc *tranz. pop.* (*măi ales*

bărbaţii) A găti, manifestând o grijă exagerată faţă de aspectul exterior; a dichisi; a sclivisi; a ferchezui.

SPÍRIT ~e *n*. 1) *filoz.* Factor ideal al existenţei, interpretat ca fiind produs superior al activităţii creierului omenesc; conştiinţă; gândire; duh. 2) Rezultat al activităţii creierului omenesc; minte; raţiune; intelect. 3) Capacitate intelectuală; aptitudine de imaginaţie; isteţime a minţii; deşteptăciune; talent; inteligenţă. 4) Factură psihică şi morală; fire; caracter; natură. 5) Mod de gândire sau de comportare, care constituie esenţa unei persoane. 6) Persoană considerată sub raportul activităţii sale intelectuale. **~e mari**. 7) Opinie publică; părere a colectivităţii. **A potoli ~ele.** 8) *filoz.* (*în filozofia idealistă*) Factor imaterial, identificat cu divinitatea şi opus materiei; duh. 9) (*în concepţiile religioase*) Fiinţă imaginară, supranaturală şi imaterială, care provoacă spaimă; vedenie; arătare; nălucă; fantomă; duh; stafie. 10) (*în superstiţii*) Suflet al unui mort; duh; strigoi; stafie; fantomă. 11) *la pl*. Vorbă de duh; banc; anecdotă.

SPIRITUÁL ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* 1) Care ţine de spirit; propriu spiritului; sufletesc; imaterial; ideal; intelectual. **Universul ~ al omului.** 2) Care are spirit; dotat cu inteligenţă; ager; inteligent. **Om ~.** 3) Care denotă vivacitate de spirit; plin de spirit; ager; inteligent. **Glumă ~ ă**. 4) (*în filozofia idealistă*) Care ţine de factorul imaterial; caracteristic pentru factorul imaterial; divin. 5) (*în concepţiile religioase*) Care aparţine bisericii; propriu religiei; bisericesc; religios. **Concert ~.**

SPIŢÉR ~i *m*. *înv*. Lucrător într-o spiţerie; farmacist.

SPIŢERÍ//E ~i *f*. *înv*. 1) Local în care se preparau şi se vindeau medicamente; farmacie. 2) Totalitate de preparate medicale, care se vindeau într-un astfel de local; medicamente. 3) Ocupaţie a spiţerului.

SPLEEN [cuvânt engl.] *n*. Plictiseală, fără motiv aparent, caracterizată prin dezgust pentru orice; blazare.

SPLÉNDI//D ~dă (**~zi**, **~de**) *adj. şi adverbial* 1) Care impresionează prin calităţi perfecte; cu însuşiri strălucite; magnific; superb. **Timp ~. Poezie ~dă.** 2) Care este de o frumuseţe uimitoare; foarte frumos; superb; minunat. **Panoramă ~dă.**

SPLEND//OÁRE ~óri *f*. 1) Frumuseţe splendidă. **~ea crepusculului.** 2) Lucru splendid.

SPONTÁN ~ă (**~i**, **~e**) *adj. şi adverbial* 1) Care se produce de la sine; fără participarea voinţei. **Mişcare ~ă. Gest ~.** 2) (*despre persoane*) Care se exprimă direct; capabil de a se comporta liber. 3) Care apare brusc, pe neaşteptate. 4) (*despre plante*) Care creşte de la sine; necultivat; sălbatic.

SPONTANEITÁTE *f*. Caracter spontan.

SPORÁDIC ~ă (**~i**, **~e**) *adj. şi adverbial* Care apare, se manifestă din când în când; lipsit de continuitate; de natură neregulată.

SPORADICITÁTE *f*. Caracter sporadic.

A SPOROVĂÍ sporovăiésc *intranz*. A vorbi mult şi pe îndelete; a sta la taifas; a tăifăsui.

SPRINŢÁR ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* 1) Care se află mereu în mişcare; plin de zburdălnicie; zglobiu; jucăuş; zburdalnic. **Copil ~.** 2) *fig*. Care denotă lipsă de statornicie; nestatornic; spulberatic; fluturatic; hoinar. **Gând ~.**

SPÚTNIC ~i *m*. Satelit artificial al pământului.

STABÍL ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* 1) Care rămâne în aceeaşi stare; bine aşezat sau fixat; neclintit; imobil. **Construcţie ~ă.** **2**) Care se menţine la acelaşi nivel; cu nivel constant; neschimbat; statornic. **Venituri ~e.** 3) Care locuieşte permanent în acelaşi loc; cu loc de trai neschimbat; sedentar.

A STABILÍ stabilésc *tranz*. 1) A pune să stea nemişcat (într-un loc sau într-o poziţie); a face să

stea stabil (într-un loc sau într-o poziţie); a instala. 2) (*timpul*, *locul*, *valoarea* etc.) A arăta într-o înţelegere prealabilă; a fixa prin deliberare; a hotărî; a decide. ~ **un termen**. ~ **preţul**. ~ **un impozit**. 3) A face să intre în acţiune; a instaura. ~ **un record**. 4) (*fapte*) A identifica ca real sau adevărat; a constata. 5) A scoate la iveală, demonstrând caracterul real; a face să apară aşa cum este în realitate. ~ **adevărul**. 6) A face să se stabilească; a statornici.

A SE STABILÍ mă stabilésc *intranz*. (*despre persoane, fiinţe*) A se aşeza cu traiul (într-un loc) (pentru un timp îndelungat sau pentru totdeauna); a se statornici.

STACOJÍ//U ~e (~i) *adj*. Care este de culoare roşie aprinsă; de culoarea stacojului sau a racului fiert. **Cer ~u.**

STÁDI//U ~i *n*. 1) Perioadă distinctă în evoluţia unui proces sau fenomen natural sau social. 2) *arh.* (*în antichitatea greacă*) Unitate de măsură pentru lungime, care varia între 147 şi 192 m.

STÁFI//E ~i *f*. 1) (*în superstiţii*) Fiinţă imaginară, supranaturală şi imaterială, care provoacă spaimă; duh; spirit; vedenie; arătare; nălucă; fantomă. 2) (*în superstiţii*) Suflet al unui mort; duh; strigoi; fantomă; spirit. 3) *fig., fam., depr.* Persoană slabă, înaltă şi urâtă.

STAFILOCÓC ~i *m*. Bacterie sferică, care produce procese purulente.

STÁGI//U ~i *n*. 1) Perioadă de timp în care un angajat începător exercită o anumită activitate, în vederea formării sau perfecţionării profesionale. 2) Durată de timp în care se desfăşoară o astfel de activitate.

STAGIÚN//E ~i *f*. Perioadă a anului în care teatrele dau reprezentaţii în mod regulat; sezon teatral.

STÁMBĂ stámburi *f*. 1) Ţesătură subţire de bumbac, cu desene colorate, folosită pentru confecţionarea îmbrăcămintei de vară pentru femei. 2) *la pl*. Varietăţi ale unei astfel de ţesături.

STAMÍNĂ ~e *f*. *bot*. Organ bărbătesc al florilor, care produce polen.

STÁN/Ă ~e *f*. Bolovan mare şi greu.

A STANDARDIZÁ standardizéz *tranz*. 1) A face să corespundă unui standard; a aduce în conformitate cu un standard. 2) *depr*. A limita la un standard; a lipsi de varietate; a face conform unui stereotip; a şablona.

STÁNIŞT//E ~i *f*. 1) *pop.* Loc răcoros, unde se odihnesc animalele în timpul verii la amiază. 2) *înv*. Tabără militară; cantonament. 3) *fig*. Aşezare omenească; localitate.

STAR I stáruri *n*. Ambarcaţie sportivă cu vele, condusă de două persoane.

STAR II stáruri *n*. Vedetă feminină la cinema.

STÁTIC ~ă (~i, ~e) *adj*. 1) *fiz.* Care ţine de statică; propriu staticii. **Curent ~. Stare ~ă.** 2) Care este lipsit de evoluţie; fără mişcare.

STÁTICĂ *f*. *fiz.* Ramură a fizicii care are drept obiect de studiu echilibrul sistemelor de forţe.

STÁTIVE *f*. *pl*. Instalaţie casnică pentru ţesut; război de ţesut.

A STATORNICÍ statornicésc *tranz*. 1) A face să se statornicească. 2) *rar* A face să intre în acţiune; a stabili; a instaura**.** ~ **alte rânduieli**.

A SE STATORNICÍ mă statornicésc *intranz*. 1) A se aşeza cu traiul (într-un loc) (pentru un timp îndelungat sau pentru totdeauna); a se stabili. 2) (*despre obiceiuri*, *idei* etc.) A intra adânc în uz; a deveni obişnuit; a se încetăţeni; a se împământeni; a se înrădăcina.

STATÚT ~e *n*. 1) Document care conţine un ansamblu de dispoziţii, prin care se determină scopul, structura şi principiile de activitate ale unei organizaţii, întreprinderi sau instituţii. 2) Situaţie reală. **~ul femeii în societate**. 3) Stare de fapt; poziţie. **~ social al unei persoane.**

STÁŢI//E ~i *f.* 1) Punct de staţionare, special amenajat, pe o linie de cale ferată sau pe alte căi de comunicaţie, destinat urcării şi coborârii călătorilor sau încărcării şi descărcării mărfurilor. **~e de metrou. ~e de tren.** 2) Loc special amenajat în oraşe, unde staţionează transportul în comun pentru urcarea şi coborârea pasagerilor. **~e de autobuz.** 3) Centru înzestrat cu un ansamblu de instalaţii, având diferite scopuri. ~ **telefonică**.

A STAŢIONÁ staţionéz *intranz.* 1) (*despre vehicule*, *nave* etc.) A se opri din mers pentru câtva timp (pentru încărcare sau descărcare). **Trenul staţionează**. 2) (*despre motoare*, *maşini de lucru* etc.) A fi în stare de repaos; a se afla în inactivitate; a nu funcţiona; a stagna. 3) (*despre nivelul apelor*) A se menţine neschimbat.

STAŢIÚN//E ~i *f.* 1) : ♦ ~ **balneară**, localitate cu izvoare de apă termală sau minerală şi cu condiţii climaterice bune pentru tratamentul diferitor boli. 2) *arheol*. Loc unde se observă vestigiile unei aşezări umane din epocile primitive.

STÁVIL//Ă ~e *f.* 1) Element de construcţie care serveşte la închiderea sau deschiderea apei într-o lucrare hidrotehnică. 2) Element al unui stăvilar care, prin ridicare şi coborâre, reglează curgerea apei. 3) Obiect sau îngrămădire de obiecte care formează un obstacol în calea unei mişcări. 4) *fig*. Factor care împiedică realizarea unei acţiuni; piedică; obstacol.

STÂNJEN ~i *m*. *înv*. 1) Unitate de măsură pentru lungimi, variind de la 1,96 m. la 2,33 m. 2) Lungime sau cantitate de material corespunzătoare acestei unităţi de măsură.

A STÂNJENÍ stânjenésc *tranz*. A împiedica să se simtă liber în acţiuni; a stingheri; a incomoda; a jena. **Prezenţa ta îl snjeneşte.**

A SE STÂNJENÍ mă stânjenésc *intranz*. (*despre persoane*) A fi cuprins de timiditate sau de emoţii; a se stingheri; a se ruşina; a se sfii; a se jena.

STELÁJ ~uri *n*. Piesă de mobilier formată din rafturi suprapuse, pe care se păstrează cărţi sau alte obiecte; etajeră mare.

STEREOTÍP I ~uri *n*. 1) *poligr*. Copie a zaţurilor folosită la tipărirea ediţiilor de mare tiraj sau fa reeditarea acestora; clişeu; model. 2) Comportament comun. 3) (*în exprimare*) Opinie banală; formulă trivială.

STEREOTÍP II ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* 1) Care a apărut în formă neschimbată; tipărit după un model făcut anterior. **Ediţie ~ă a unei lucrări.** 2) *v.* **STEREOTIPIC**.

STEREOTÍPIC ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* 1) Care se prezintă în permanenţă sub aceeaşi formă; neschimbat. 2) Care are un comportament comun; cu comportament identic. 3) Care denotă lipsă de originalitate; fără originalitate; şablonard. **Exprimare ~ă**

STERÍL ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* 1) (*despre fiinţe*) Care este lipsit de posibilitatea de reproducere; inapt de a reproduce; sterp. 2) (*despre plante*) Care este incapabil să producă seminţe sau fructe; lipsit de capacitatea de a produce seminţe sau fructe; sterp. 3) (*despre sol*) Care are o fertilitate redusă; neproductiv; neroditor; nefertil; arid. 4) *fam.* (*despre alianţe de căsătorie*) Care a rămas fără copii; fără urmaşi. **Mariaj** ~. 5) (*despre roci*) Care este lipsit de minereu; fără minereu. 6) (*despre instrumente medicale*, *pansamente*) Care a fost supus sterilizării; prelucrat în vederea sterilizării; dezinfectat. 7) *fig*. Care este lipsit de eficienţă; fără utilitate; inutil. **Discuţie ~ă**. **Efort** ~.

STIGMÁT I ~e *n*. 1) *arh.* Semn distinctiv imprimat cu un fier roşu pe corpul sclavilor sau al delincvenţilor. 2) *fig.* Semn dezonorant; pată ruşinoasă.

STIGMÁT II ~e *n*. 1) *bot*. Extremitate superioară a

pistilului, unde se reţine şi germinează polenul. 2) *zool*. Orificiu din regiunea laterală a corpului unor insecte, prin care aerul pătrunde în trahee.

A STIGMATIZÁ stigmatizéz *tranz*. 1) *arh.* (*sclavi sau infractori*) A marca printr-un stigmat; a însemna cu un fier roşu. 2) *fig.* (*persoane*, *fapte*, *spuse reprobabile*) A condamna în mod public; a califica drept josnic; a osândi; a înfiera; a blama. ~ **o trădare**.

STIHÍ//E ~i *f*. 1) Fenomen natural care se manifestă cu o forţă violentă. 2) *filoz.* (*în filozofia antică*) Fiecare dintre elementele de bază ale naturii (foc, apă, aer, pământ). 3) (*în superstiţii*) Duh rău care personifică forţa oarbă a naturii. 4) *fig*. Forţă oarbă care acţionează în mediul social.

STILÉT ~e *n*. 1) Pumnal mic cu lamă triunghiulară foarte fină. 2) Tijă de sondare a unei cavităţi sau a unei plăgi.

A STILIZÁ stilizéz *tranz*. 1) (*texte*, *motive muzicale* etc.) A supune unor modificări de formă sau/şi de conţinut, păstrând esenţialul; a prelucra. 2) *arte plastice* (*obiecte din natură*) A reprezenta, simplificând formele pentru a obţine un efect decorativ.

STILÓU ~ri *n*. Ustensilă de scris, prevăzută cu un rezervor de cerneală sau de pastă care alimentează automat peniţa (sau un vîrf tabular cu o bilă de oţel ori de agat) în timpul scrisului; toc rezervor.

STIMÁBIL ~ă (**~i**, **~e**) *adj. şi substantival* (*despre persoane*) Care poate fi stimat; demn de stimă; respectabil.

STÍMĂ *f*. 1) Sentiment favorabil determinat de o opinie bună faţă de o persoană pentru meritele sau pentru calităţile acesteia; respect; cinste; consideraţie; deferenţă; condescendenţă. 2) Atitudine care decurge din acest sentiment.

A STIMULÁ stimuléz *tranz*. 1) *fiziol*. (*ţesuturi*, *organe*, *celule şi funcţii ale lor*) A face să-şi intensifice activitatea printr-un stimul; a excita. 2) (*persoane*, *manifestări şi activităţi ale lor*) A susţine pe toate căile (moral şi material); a face să-şi ia avânt. **~ o iniţiativă**. **~ micii producători.** 3) A face să-şi sporească activitatea, potenţialul; a face să se intensifice. ~ **industria alimentară**. **~ agricultura.**

STIMULÉNT ~e *n*. 1) Factor care stimulează; îndemn; impuls; imbold. **~ material. ~ moral.** 2) *med.* Medicament care stimulează activitatea fizică sau psihică a organismului; excitant.

STINDÁRD ~e 1) *înv., astăzi poetic* Bucată de stofă de o anumită culoare sau din fâşii de anumite culori, ataşată la un suport, care serveşte drept semn distinctiv al unei naţiuni, al unui stat, al unei unităţi militare sau al unei organizaţii; steag; flamură; drapel. 2) *fig*. Simbol de adeziune (la ceva).

A STINGHERÍ stingherésc *tranz*. A împiedica să se simtă liber în acţiuni; a stânjeni; a incomoda; a jena. **Haina îmi stinghereşte mişcările.**

A SE STINGHERÍ mă stingherésc *intranz*. (*despre persoane*) A fi cuprins de timiditate sau de emoţie; a se ruşina; a se sfii; a se jena; a se stânjeni.

STÍV//Ă ~e *f*. Movilă de obiecte de acelaşi fel (lemne, cărămizi etc.) aşezate ordonat unele peste altele.

STÓIC I ~ă (**~i**, **~e**) *adj*. 1) Care ţine de stoicism; propriu stoicismului. 2) *fig. şi adverbial* (*despre persoane*) Care suportă cu tărie vicisitudinile vieţii; dotat cu tărie sufletească; ferm.

STÓIC II ~i *m*. 1) Adept al stoicismului. 2) *fig.* Persoană care suportă cu tărie vicisitudinile vieţii.

STOICÍSM *n*. 1) *arh. filoz.* (*în antichitatea greco-romană*) Curent filozofic care conţinea elemente materialiste în problema cunoaşterii şi care susţinea indiferenţa faţă de vicisitudinile vieţii, considerând virtutea drept unicul bun adevăr. 2) *fig.* Atitudine plină de bărbăţie şi fermitate; tărie sufletească.

A STOPÁ I stopéz 1. *intranz*. (*despre vehicule*, *mecanisme* etc.) A se opri din mers. **2**. *tranz*. A face să-şi întrerupă mişcarea. **~ un taxi.**

A STOPÁ II stopéz *tranz*. (*ciorapi*, *tricouri* etc.) A repara, prinzând ochiurile scăpate şi oprind deşirarea, destrămarea lor; a remaia.

STOR stóruri *n*. Perdea de protecţie a interiorului unei încăperi contra căldurii şi luminii; transparent.

A STRANGULÁ stranguléz *tranz*. 1) (*fiinţe*) A priva de respiraţie, strângând puternic de gât (până la asfixiere); a gâtui; a sugruma. 2) (*despre haine*, *cingători* etc.) A incomoda prin strângere; a sugruma. 3) *fig*. (*căi de curgere a unui fluid*) A îngusta pe o anumită porţiune; a gâtui; a sugruma. 4) *fig*. (*acţiuni*, *manifestări ale persoanelor* etc.) A împiedica să se dezvolte sau a suprima printr-o constrângere insuportabilă; a sugruma. **~ libertatea**.

A SE STRANGULÁ mă stranguléz *intranz*. 1) (*despre râuri*, *drumuri*, *conducte* etc.) A deveni (mai) îngust pe unul din segmentele sale; a se sugruma. 2) *şi fig.* (*despre persoane*) A pierde pentru un moment respiraţia; a se sugruma. **~ de furie**.

STRÁNI//U ~e (~i) *adj.* Care şochează prin aspectul său neobişnuit, prin felul de a se manifesta etc.; ieşit din comun; ciudat; bizar. **Un personaj ~. Un fenomen ~.**

STRATÉG ~i *m*. 1) *milit.* Comandant, bun cunoscător al strategiei militare. 2) *prin ext.* Specialist în strategie. 3) *arh.* (*în Grecia antică*) Magistrat care era responsabil de toate operaţiunile militare.

STRATÉGIC ~ă (~i, ~e) *adj.* 1) Care ţine de strategie; propriu strategiei. **Plan ~. Demers ~.** 2) Care prezintă interes pentru strategia militară; important din punct de vedere militar. **Poziţie ~ă. Punct ~. Drum ~.**

STRATEGÍ//E ~i *f*. 1) *milit.* Ştiinţă care se ocupă de planificarea, organizarea şi conducerea operaţiilor militare într-un război. 2) Ansamblu de operaţii şi manevre, realizate în vederea atingerii unei victorii. **~ de dezvoltare**.

STRĂBÚN I ~i *m*. *poet*. *v*. **STRĂBUNIC**.

STRĂBÚN II ~ă (~i, ~e) *adj.* 1) *şi substantival* (*despre persoane*) Care aparţine generaţiilor precedente; privitor la generaţiile anterioare; strămoşesc; ancestral. 2) Care este moştenit de la generaţiile precedente; din vremuri foarte îndepărtate; strămoşesc; străvechi, ancestral. **Glie ~ă. Pământ ~. Tradiţii ~e.**

STRĂBUNÍC ~i *m*. Tată al bunicului sau al bunicii în raport cu strănepoţii.

STRĂBUNÍC//Ă ~i *f*. Mamă a bunicului sau a bunicii în raport cu strănepoţii.

STRĂDÁNI//E ~i *f*. Efort (fizic sau intelectual) stăruitor, care se depune în vederea atingerii unui scop; silinţă; stăruinţă; sârguinţă.

STRĂDUÍNŢ//Ă ~e *f*. *v*. **STRĂDANIE**.

A SE STRĂDUÍ mă străduiésc *intranz*. (*despre persoane*) A depune multă silinţă sau osteneală.

STRĂMÓŞ ~i *m*. Persoană care aparţine generaţiilor precedente; străbun.

STRĂMOŞ//ÉSC ~eáscă (~éşti) *adj.* 1) Care aparţine strămoşilor; privitor la generaţiile anterioare; străbun; ancestral. **Pământ ~. Credinţă ~ească.** 2) Care este moştenit de la strămoşi; din vremuri foarte îndepărtate; străvechi; străbun; ancestral. **Tradiţii ~eşti.**

STRICT I *adv*. Cu stricteţe; în mod sever.

STRIC//T II stríctă (stricţi, strícte) *adj.* 1) (*despre prescripţii şi alte acţiuni codificate*) Care necesită a fi respectat întocmai; aplicat în conformitate cu prevederile de rigoare; sever. 2) (*despre persoane*) Care exclude orice abatere de la normă; exigent în aplicarea regulilor; aspru; sever.

STRIDÉN//T ~tă (~ţi, ~te) *adj.* 1) (*despre sunete*,

zgomote, *strigăte* etc.) Care este în acelaşi timp intens şi ascuţit; lipsit de armonie; neplăcut la auz. 2) (*despre culori*) Care este prea viu; bătător li ochi; ţipător; aprins.

STRINGÉN//T ~tă (**~ţi**, **~te**) *adj.* Care necesită soluţionare imediată; fără amânare; arzător; presant. **Necesitate ~tă.**

STRINGÉNŢĂ *f.* Caracter stringent.

STRIP-TEASE [pron.: **stríptiz**] [cuvânt engl.] *n.* 1) Spectacol de cabaret său de varieteu, în cursul căruia una sau mai multe dansatoare se dezbracă pe scenă treptat şi lent sub acompaniament muzical. 2) *fig*. Comportament exhibiţionist.

STRUCTÚR//Ă ~i *f.* 1) Mod de organizare internă a elementelor sau a părţilor care constituie un ansamblu concret sau abstract; constituţie; factură. 2) Ansamblu de relaţii dintre elementele unui sistem; reţea de relaţii.

A STUDIÁ studiéz 1. *tranz*. A însuşi prin instruire. ~ **istoria**. ~ **o limbă străină**. 2) A analiza din punct de vedere ştiinţific; a investiga. ~ **problema folosirii energiei eoliene**. 3) A supune unui examen atent (pentru a cunoaşte mai bine, pentru a lua o decizie etc.); a cerceta; a investiga; a sonda. ~ **terenul**. ~ **colectivitatea**. **2**. *intranz*. A-şi face studiile; a urma cursurile unei instituţii de învăţământ.

A SE STUDIÁ mă studiéz *intranz*. (*despre persoane*) A-şi concentra atenţia asupra ţinutei (ştiindu-se examinat de cei din jur); a-şi cerceta cu grijă propria persoană.

STUDIÓ ~uri *n*. 1) (*la un centru de radiodifuziune, de televiziune*) Local special amenajat şi înzestrat cu echipament respectiv, unde se înregistrează sau de unde se transmit direct în eter programele. 2) *cinema* Întreprindere care se ocupă cu producţia de filme. **~u cinematografic.** 3) Atelier de lucru al unui artist plastic. 4) Obiect de mobilier având forma unui divan prevăzut cu o ladă în care se păstrează aşternutul de pat. 5) Teatru mic pe lângă un teatru mare şi reputat, în care sunt valorificaţi actorii începători sau sunt prezentate spectacolele experimentale.

STUDI//ÓS ~oásă (**~óşi**, **~oáse**) *adj.* (*despre persoane*) Care studiază cu stăruinţă; sârguincios la învăţătură.

STÚDI//U ~i *n*. 1) Activitate intelectuală depusă în vederea soluţionării unor probleme ştiinţifice într-un anumit domeniu; cercetare ştiinţifică. 2) Lucrare ştiinţifică. 3) Proces de acumulare a cunoştinţelor; învăţătură. 4) *la pl*. Ansamblu de cunoştinţe acumulate în acest proces; învăţătură. 5) Materie de învăţământ. 6) *arte plastice* Schiţă preliminară executată de artiştii plastici în procesul de elaborare a unei opere de artă. 7) *muz.* Compoziţie muzicala destinată, mai ales, pentru exerciţii.

STUPEFÁCŢI//E ~i *f.* Uimire profundă care împiedică orice reacţie.

STUPEFIÁN//T I ~tă (**~ţi**, **~te**) *adj.* Care stupefiază; cu proprietatea de a stupefia. **Situaţie ~tă. Factor ~. Substanţă ~tă.**

STUPEFIÁNT II ~e *n*. Substanţă care stupefiază, provocând prin folosire repetată, obişnuinţa şi intoxicarea organismului.

STUPEFIÁ//T ~tă (**~ţi**, **~te**) *adj.* Care a fost supus stupefierii; frapat de stupefacţie; uimit; uluit.

STUPÍ//D ~dă (**~zi**, **~de**) *adj.* 1) Care este lipsit de sens; fără rost; absurd. 2) *fam.* (*despre persoane şi manifestările lor*) Care denotă lipsă de inteligenţă; lipsit de inteligenţă; prost; nătâng; neghiob; tâmp; tont; nătărău; netot; nerod.

STUPIDIT//ÁTE ~ăţi *f.* 1) Caracter stupid. 2) Vorbă sau faptă stupidă.

STURLUBÁTIC ~ă (**~i**, **~e**) *adj. peior.* Care manifestă neastâmpăr; fără astâmpăr; neastâmpărat; zburdalnic; zvăpăiat.

SUÁV ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* Care produce fineţe fermecătoare; cu gingăşie deosebită; delicat; graţios; fin. **Gust ~. Miros ~.**

SUAVITÁTE *f.* Caracter suav; fineţe; gingăşie; delicateţe.

A SUBALIMENTÁ subalimentéz *iranz.* (*fiinţe*) A alimenta sub normă; a hrăni insuficient; a subnutri.

SUBALPÍN ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* 1) Care vine imediat după zona alpină; situat la poalele munţilor. **Zonă ~ă.** 2) Care ţine de zona de la poalele munţilor; propriu zonei de la poalele munţilor. **Climă ~ă. Peisaj ~.**

SUBALTÉRN ~ă (**~i**, **~e**) *adj. şi substantival* (*despre persoane*) Care (într-o ierarhie) se subordonează unui şef; aflat în subordine.

A SUBAPRECIÁ subapreciéz *tranz.* (*persoane sau lucruri*) A aprecia sub valoarea reală; a subestima; a subevalua.

SUBCONŞTIÉNT *n. psihol.* Totalitate de fenomene psihice inconştiente care intervin în calitate de elemente ale proceselor mintale active.

SUBDIVIZIÚN//E ~i *f.* Parte subdivizată, obţinută dintr-un tot care a fost deja divizat; subîmpărţire. **~e teritorială. ~e administrativă.**

A SUBESTIMÁ subestiméz *tranz.* (*persoane sau lucruri*) A aprecia sub valoarea reală; a subaprecia; a subevalua. **Am subestimat acest pericol.**

A SUBEVALUÁ subevaluéz *tranz.* (*persoane sau lucruri*) A evalua, a aprecia sub valoarea reală; a subaprecia; a subestima.

SUBIÉCT ~e *n.* 1) Totalitate de fapte şi acţiuni care constituie conţinutul unei opere de artă. 2) Problemă care stă la baza unor preocupări; chestiune despre care se scrie sau se vorbeşte. 3) Motiv legitim al unei acţiuni sau al unui sentiment; cauză; pricină. 4) *filoz.* Om ca fiinţă activă şi conştientă înzestrat cu capacităţi cognitive, care studiază lumea înconjurătoare ca obiect al cunoaşterii. 5) Reprezentant tipic al unui grup de oameni cu trăsături negative; specimen; individ; tip. 6) *log.* Termen al unei judecăţi, reprezentând obiectul gândirii. 7) *lingv., gram.* Parte principală a propoziţiei formată dintr-un grup nominal care atribuie verbului-predicat caracteristicile de număr, persoană şi, eventual, de gen.

SUBIECTÍV ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* 1) Care ţine de subiect; propriu subiectului. **Atitudine ~ă**. 2) Care se referă la afectivitatea subiectului; bazat pe caracterul personal al unui subiect. **Gust ~. Viziune ~ă**. 3) (*în opoziţie cu* **obiectiv**) Care ţine de subiectivism; propriu subiectivismului.

SUBIECTIVÍSM *n.* 1) *filoz.* Orientare filozofică care neagă posibilitatea reflectării obiective a realităţii, considerând-o drept un produs al propriei gândiri sau drept o simplă reprezentare a propriei conştiinţe. 2) *v.* **SUBIECTIVITATE**.

SUBIECTIVÍ//ST I ~stă (**~şti**, **~ste**) *adj.* 1) Care ţine de subiectivism; propriu subiectivismului. **Concepţie ~stă**. 2) Care manifestă subiectivism; bazat pe impresii personale; lipsit de obiectivitate; neobiectiv. **Critică ~ă.**

SUBIECTIVÍ//ST II ~şti *m.* 1) *filoz.* Adept al subiectivismului. 2) Persoană subiectivă.

SUBIECTIVITÁTE *f.* 1) Caracter subiectiv. 2) Atitudine subiectivă.

SUBÍ//T ~tă (**~ţi**, **~te**) *adj. şi adverbial* Care se produce într-un timp scurt şi pe neaşteptate; momentan şi imprevizibil; brusc. **Moarte ~ă.**

SUBLÍM I *n.* Formă superioară a perfecţiunii. **A reflecta sublimul în artă.**

SUBLÍM II ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* Care merită admiraţie; de superioritate perfectă; divin; elevat; extraordinar. **Un sentiment ~. Iubire ~ă.**

SUBLIMITÁTE *f.* Caracter sublim.

SUBMARÍN I ~e *n.* Vas militar capabil să navigheze şi sub apă; submersibil.

SUBMARÍN II ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* Care se află sub suprafaţa sau la fundul mării; aflat sub suprafaţa sau la fundul mării. 2) Care ţine de mediul de sub suprafaţa apei; propriu acestui mediu. **Lume ~ă. Faună ~ă.**

SUBMERSÍBIL I ~e *n. mar.* Vas militar capabil să navigheze şi sub apă; submarin.

SUBMERSÍBIL II ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* (*despre nave*) Care este adaptat a se scufunda şi a pluti sub apă; capabil să se scufunde şi să plutească sub apă.

A SUBMINÁ subminéz *tranz*. (*persoane*, *activităţi* etc.) A combate, uneltind (pentru a compromite sau a zădărnici). ~ **autoritatea cuiva**.

SUBNUTRÍŢI//E ~i *f.* Nutriţie insuficientă; subalimentaţie. **A suferi de ~e.**

SUBSEMNÁ//T ~ţi *m*. Persoană care semnează sub cele scrise (sau spuse).

SUBSIDIÁR ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* Care constituie un element accesoriu; adus pentru a susţine un lucru mai important; secundar; suplimentar; complementar; auxiliar. **Venit ~. Fonduri ~e.**

SUBSÍDI//U ~i *n*. Sumă de bani acordată cu titlul de ajutor; ajutor bănesc; dotaţie; subvenţie.

SUBSÓL ~uri *n*. 1) Parte a scoarţei terestre aflată sub solul arabil. 2) Ansamblu de formaţii geologice care se află în interiorul scoarţei terestre. 3) Parte a unei clădiri situate mai jos de suprafaţa solului; etaj subteran. 4) Spaţiu din partea de jos a unei pagini de ziar, unde se publică articole mari (de obicei, foiletoane). 5) Parte din josul unei pagini de carte, unde se fac trimiteri bibliografice sau note explicative.

SUBSTÁNŢ//Ă ~e *f.* 1) Materie din care sunt formate lucrurile. ~ **lichidă**. ~ **gazoasă**. ~ **solidă**. 2) *filoz.* Esenţa calitativă a materiei, care există prin sine însuşi şi constituie esenţa lucrurilor indiferent de varietatea şi modificarea lor. 3) *chim.*, *fiz*. Corp fizic omogen din punct de vedere al structurii şi al compoziţiei. 4) Parte concretă sau imaterială a lucrurilor şi a fenomenelor.

SUBSTANŢIÁL ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* 1) Care ţine de substanţă; propriu substanţei. 2) Care reflectă esenţa lucrurilor; caracteristic pentru esenţa lucrurilor; esenţial; principal. 3) Care se impune prin importanţă; de importanţă deosebită; important; considerabil. **Contribuţie ~ă.** 4) *şi adverbial* (*despre alimente, bucate, mâncare*) Care conţine multe substanţe nutritive; bogat în substanţe hrănitoare; consistent. **Am mâncat ~.**

SUBSTITUÉN//T ~ţi *n*. Substanţă care poate substitui o altă substanţă cu proprietăţi similare.

A SUBSTITUÍ substítui *tranz*. (*obiecte sau persoane*) 1) A schimba ca necorespunzător (punând în loc altceva sau pe altcineva); a înlocui. 2) (*titulari*) A schimba (într-o calitate), ţinând locul (temporar); a înlocui; a suplini.

SUBSTRÁT ~uri *n*. 1) Strat peste care se află alt strat. 2) *filoz*. Bază materială a unor fenomene sau stări, care există independent de calităţile lor şi constituie esenţa lor. 3) *lingv*. Ansamblu de elemente păstrate într-o limbă din limba populaţiei autohtone de altă dată. **~ul dacic al limbii române.** 4) *fig*. Suport adevărat, dar ascuns; motiv; cauză. **Înţeleg bine care e ~ul venirii lui neanunţate.**

SUBTERÁN ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* 1) Care se află sub pământ; aflat sub pământ. **Pasaj** ~. 2) Care se face sub pământ; executat sub pământ. **Circulaţie ~ă**.

SUBTERÁN//Ă ~e *f.* 1) Galerie aflată sub pământ. 2) Pasaj aflat sub pământ.

SUBTERFÚGI//U ~i *n*. Mijloc abil şi ocolit de a ieşi dintr-o situaţie complicată şi neplăcută.

SUBTÍL ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* 1) *şi adverbial* (*despre persoane şi manifestările lor*) Care denotă capacitatea de pătrundere în esenţa lucrurilor; capabil să facă cele mai fine distincţii; perspicace; sagace. 2) (*despre persoane*) Care manifestă

agerime rafinată; capabil să soluţioneze probleme dificile; perspicace. 3) Care necesită o examinare amănunţită; caracterizat prin dificultate de pătrundere ca urmare a caracterului său delicat. **Scheme ~e**. 4) *rar* Care se caracterizează prin proprietăţi foarte fine; deosebit de fin; diafan. **Parfum ~**.

SUBTILIT//ÁTE ~ăţi *f.* 1) Caracter subtil; tenuitate. 2) Fineţe deosebită. 3) *mai ales la pl.* Judecată sau gândire de fineţe excesivă. **~ăţi goale.** 4) *la pl.* Ceea ce este greu de distins sau de recunoscut. **~ăţile argumentărilor.**

SUBTÍTLU ~ri *n*. 1) Titlu secundar, plasat după titlul principal al unei cărţi, al unui articol, pe care îl completează. 2) Text rezumat al dialogurilor unui film cinematografic, imprimat la baza imaginii de pe peliculă.

SUBURBÁN ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* 1) Care ţine de o suburbie; propriu unei suburbii; din suburbie. **Populaţie ~ă**. 2) (*despre mijloace de transport în comun*) Care face legătura dintre suburbii şi oraş; local. 3) *fig*. (*despre limbaj*, *comportări*, *atitudini*) Care manifestă incultură, proprie suburbiilor; lipsit de cultură; necivilizat.

SUBURBÍ//E ~i *f.* 1) Cartier de la marginea unei urbe (a unui oraş) mare; mahala. 2) Populaţie a acestui cartier.

SUBVERSIÚN//E ~i *f.* Acţiune subversivă.

SUBVERSÍV ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* 1) Care constituie un pericol pentru stat; orientat spre răsturnarea ordinii de stat existente. **Organizaţie ~ă.** 2) Care subminează valorile acceptate în general; susceptibil de a periclita valorile unanim acceptate. **Acţiuni ~e.**

A SUCĂLÍ sucălésc *tranz. pop., reg.* 1) *înv*. (*fire textile*) A înfăşură (pe ţevi) cu ajutorul sucalei. 2) (*persoane*) A nu lăsa în pace deranjând mereu; a bate la cap; a moronci; a sâcâi. 3) *fam*. A face de mântuială; a cârpăci.

A SUCCEDÁ succéd 1. *intranz*. A urma înlocuind (în timp sau în spaţiu). **Ziua succede nopţii. A succede cuiva la conducere**. **2**. *tranz. pop*. A substitui în timp (preluând obligaţiile). **A-l ~ pe preşedinte**.

SUCCÉS ~e *n*. 1) Rezultat favorabil, obţinut ca urmare a depunerii unui efort fizic sau intelectual; reuşită; izbândă. 2) Aprobare publică. **A avea ~e**.

SUCCESIÚN//E ~i *f.* 1) Ansamblu de elemente succesive; totalitate de obiecte sau fiinţe care se succed; şir; serie; înşiruire; rând. 2) *polit.* Transmitere a puterii politice conform unor reguli speciale. 3) *jur.* Transmitere a unui patrimoniu lăsat de un defunct unei sau mai multor persoane vii. 4) *jur.* Patrimoniu transmis de un defunct succesorilor săi; moştenire.

SUCCESÍV ~ă (**~i**, **~e**) *adj. şi substantival* 1) Care se succede; cu proprietatea de a urma unul după altul; consecutiv. **Evenimente ~e.** 2) Care se petrece treptat; în desfăşurare treptată. **Evoluţie ~ă.**

SUCCESÓR ~i *m*. 1) Persoană care succede o altă persoană; urmaş; continuator. 2) *jur*. Persoană care obţine un patrimoniu prin testament sau prin lege; moştenitor.

SUCCÍN//T ~tă (**~ţi**, **~te**) *adj. şi adverbial* (*în opoziţie cu* **prolix**) 1) (*despre acte de vorbire*, *texte*) Care constă din puţine cuvinte; redat pe scurt; în cuvinte puţine; concis; lapidar; laconic; sumar. 2) (*despre persoane*) Care se exprimă în puţine cuvinte; caracterizat prin exprimare scurtă; concis; lapidar; laconic.

A SUCOMBÁ sucómbă *intranz*. 1) A suferi o înfrângere într-o luptă; a se lăsa învins într-o luptă. **Armatele inamice au sucombat**. 2) *livr.* A înceta de a mai trăi; a se stinge din viaţă; a muri; a răposa; a se sfârşi; a deceda.

SUCULÉN//T ~tă (**~ţi**, **~te**) *adj.* 1) Care conţine

mult suc; cu mult suc; zemos; mustos. **Fruct ~.** 2) Care are gust foarte plăcut; cu savoare deosebită; delicios; savuros. **Carne ~ă.** 3) *fig.* Care are conţinut bogat; cu multe idei; plin de miez. **Propuneri ~e.**

SUCULÉNŢĂ *f.* Caracter suculent; savoare.; delicateţe.

SUDÁBIL ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* Care poate fi sudat; în stare să fie sudat. **Metale ~e.**

SUFICIÉN//T I ~tă (**~ţi**, **~te**) *adj.* 1) *şi adverbial* Care satisface cerinţele; în cantitatea necesară; satisfăcător; destul. 2) *peior.* (*despre persoane*) Care manifestă prin atitudine o satisfacţie excesivă faţă de sine; plin de sine; înfumurat; îngâmfat; vanitos; arogant.

SUFICIÉNT II *m.* Calificativ între „insuficient” şi „bine”, cu care se notează uneori probele de evaluare curentă sau finală (la examene).

SUFICIÉNŢ//Ă ~e *f.* 1) Caracter suficient. 2) *peior.* Atitudine suficientă; vanitate; aroganţă.

A SUFOCÁ sufóc *tranz.* (*despre medii*, *stări*, *sentimente* etc.) A face sa se sufoce; a înăduşi.

A SE SUFOCÁ mă sufóc *intranz.* 1) (*despre fiinţe*) A nu putea respira normal (din cauza lipsei de aer, a aerului impur, a căldurii etc.); a se înăduşi. 2) *fig.* (*despre persoane*) A simţi într-un impas moral (din cauza unor condiţii nefavorabile); a se înăduşi.

SUFRAGERÍ//E ~i *f.* 1) Cameră în care se serveşte masa. 2) Mobilier pentru asemenea cameră.

SUFRAGÍ//U ~i *m. înv.* Persoană de serviciu care servea la masă.

SUFRÁGI//U ~i *n.* 1) Act prin care o persoană îşi exprimă voinţa şa prin votare; scrutin; vot. **A supune ~ului.** 2) Drept de vot. **A-şi exercita ~ul.** 3) Mod de exercitare a acestui drept; sistem de votare. **~ universal.** 4) Opinie favorabilă; adeziune. **A-şi da ~ul.**

A SUGERÁ sugeréz *tranz.* (*idei*, *gânduri*, *soluţii* etc.) 1) (*despre lucruri*) A face să apară în mintea cuiva printr-o asociaţie. 2) (*despre persoane*) A prezenta drept sfat, sugestie. **~ o soluţie**.

SUGÉSTI//E ~i *f.* 1) Influenţă exercitată asupra voinţei unei persoane pentru a provoca o anumită reacţie. 2) *med.* Metodă curativă de influenţă verbală, dirijată asupra psihicului unui bolnav, pentru a trata unele tulburări neuropsihice. 3) Reprezentare sau fapt inspirat sau sugerat; idee; gând.

SUGESTÍV ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* Care sugerează; cu proprietatea de a provoca sugestiuni; evocator. **Imagine ~ă.**

SUGESTIVITÁTE *f.* Caracter sugestiv.

A SUGRUMÁ sugrúm *tranz.* 1) A lipsi de respiraţie, strângând puternic de gât (până la asfixiere); a gâtui; a strangula. 2) (*despre haine*, *cingători* etc.) A incomoda prin strângere; a strangula. 3) *fig.* (*căi de curgere a unui fluid*) A îngusta pe o anumită porţiune; a gâtui; a strangula. 4) *fig.* (*acţiuni*, *manifestări*, *libertăţi*, *activităţi* etc.) A împiedica să se dezvolte sau a suprima printr-o constrângere insuportabilă; a strangula. **~ presa**.

A SE SUGRUMÁ mă sugrúm *intranz.* 1) (*despre râuri*, *drumuri*, *conducte* etc.) A devenii (mai) îngust pe unul din segmentele sale; a se strangula. 2) (*despre persoane*) A pierde pentru un moment respiraţia; a se strangula. **~ de râs**.

SUÍT//Ă ~e *f.* 1) Grup de persoane care însoţeşte un demnitar; alai; tacâm; cortegiu; escortă. 2) *muz.* Compoziţie muzicală constând dintr-o serie de piese instrumentale scrise în aceeaşi tonalitate. 3) Ansamblu de fragmente selectate dintr-o operă de proporţii mai mari. 4) *fig.* Ansamblu de persoane sau de obiecte (materiale sau spirituale), care constituie o anumită succesiune.

SULIMÁN ~uri *n. înv.* Preparat cosmetic pentru faţă (de obicei de culoare roşie); fard de faţă.

A SULIMENÍ sulimenésc *tranz*. A colora cu suliman (pentru a da un aspect plăcut); a da cu suliman; a farda.

SULTÁN ~i *m*. *arh., ist.* (*în Imperiul Otoman şi în alte ţări musulmane*) Conducător absolut al ţării; monarh; suveran.

SUMÁR I ~ă (**~i**, **~e**) *adj*. 1) (*despre acte de vorbire*, *expuneri*, *texte*) Care constă din puţine cuvinte; redat pe scurt; în puţine cuvinte; concis; lapidar; laconic; succint. 2) (*despre acţiuni*) Care este făcut în pripă; realizat fără pregătiri prealabile; superficial; rapid; expresiv. 3) *şi adverbial, şi fig., peior.* (*despre îmbrăcăminte*) Care constă din articole puţine (lăsând să se vadă goliciunea).

SUMÁR II *adv*. 1) În câteva cuvinte; pe scurt. 2) Numai cu strictul necesar. **A mobila sumar o odaie.**

SUMÁR III ~e *n*. 1) Conţinut scurt (al unei lucrări); rezumat. 2) Tablă de materii; cuprins.

SÚMBR//U ~ă (**~i**, **~e**) 1) Care este slab luminat; cu puţină lumină; întunecos; obscur. **Încăpere ~ă.** 2) (*despre culori*) Care tinde spre negru; apropiat de negru. **Nuanţă ~ă**. **Verde ~.** 3) *fig*. (*despre persoane*) Care este cuprins de tristeţe; cu înfăţişarea plină de melancolie; trist; posomorât; întunecat; tenebros. 4) (*despre manifestări ale oamenilor*) Care denotă severitate internă; chinuit de gânduri. **Faţă ~ă**. **Reflecţii ~e**. 5) *fig.* Care conţine o enigmă tristă; caracterizat prin neînţelegere a esenţei. **Istorie ~ă**. **Circumstanţe ~e.**

SUPÉRB ~ă (**~i**, **~e**) *adj. şi adverbial* 1) Care se impune prin măreţie; plin de măreţie şi lux; măreţ; splendid; magnific; impozant; impresionant; impunător. 2) Care este foarte frumos; de o frumuseţe strălucitoare; splendid. 3) (*despre situaţii*, *poziţii*) Care se impune prin calităţi remarcabile; caracterizat prin proprietăţi excelente. 4) *fig. peior.* (*despre persoane şi manifestările lor*) Care denotă aroganţă şi mândrie; plin de trufie şi dispreţ; semeţ; trufaş; măreţ.

SUPERFICIÁL ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* 1) Care se manifestă la suprafaţă; caracteristic pentru suprafaţă; de suprafaţă. **Ape ~e.** 2) (*despre persoane, manifestări, acţiuni ale acestora*) Care tratează numai părţile de suprafaţă ale problemelor; lipsit de profunzime. **Spirit ~.** 3) (*despre fapte, acţiuni ale oamenilor*) Care este făcut în pripă; realizat fără pregătiri prealabile; rapid; sumar; expeditiv. **Analiză ~ă**.

SUPERI//ÓR I ~oáră (**~óri**, **~oáre**) *adj.* 1) Care se află în partea de sus; situat deasupra în spaţiu. **Nivel ~. Etaj ~.** 2) Care ocupă treapta cea mai înaltă într-o ierarhie; suprem; prim. **Organ de conducere ~.** 3) *biol.* Care a atins un nivel mai înalt de evoluţie; cu o evoluţie avansată. **Animal ~. Vegetaţie ~oară**. 4) *fig.* (*despre persoane şi manifestările lor*) Care denotă cunoştinţe, merite, forţă etc. mai mare (în raport cu alţii); caracterizat prin calităţi care depăşesc norma. **Inteligenţă ~oară**.

SUPERIÓR II ~i *m*. Persoană care deţine un post sau o funcţie mai mare în raport cu altele din subordinea sa; şef. **Mă subordonez ~orilor.**

SUPERSTÍŢI//E ~i *f*. 1) Credinţă primitivă în forţe supranaturale. 2) *la pl*. Ansamblu de astfel de credinţe. 3) Comportament bazat pe credinţa în forţe supranaturale. 4) Credinţă în semne prevestitoare.

SUPERSTIŢI//ÓS ~oásă (**~oşi**, **~oáse**) *adj.* 1) Care crede în superstiţii; care are superstiţii; stăpânit de superstiţii. 2) (*despre manifestări ale oamenilor*) Care este bazat pe superstiţii; plin de superstiţii.

SUPÉU ~ri *n*. Masă care se serveşte seara târziu (mai ales după un spectacol, o reprezentaţie); cină târzie.

SUPLETÍV ~ă (**~i**, **~e**) *adj. lingv.* (*despre forme gramaticale*) Care completează paradigma formelor flexionare ale unui cuvânt care îşi modifică radicalul.

SUPLÉŢE *f.* 1) Caracter suplu; flexibilitate; elasticitate; maleabilitate. 2) *fig.* Comportament suplu.

SUPLIMÉNT ~e *n.* 1) Parte, element, componentă etc. care se adaugă (la ceva) în vederea completării; spor. ~ **de presiune**. ~ **de plată**. ~ **alimentar.** 2) Fasciculă tipărită aparte pentru a suplini o lipsă. ~ **ilustrat al unei reviste**.

SUPLIMENTÁR ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* Care serveşte drept supliment; folosit în calitate de supliment.

A SUPLINÍ suplinésc *tranz.* 1) (*persoane, obiecte, posturi* etc.) A schimba (într-o calitate), ţinând locul temporar; a substitui; a înlocui. **A suplini un profesor titular. A suplini postul de profesor universitar.** 2) A întregi, adăugând ceea ce lipseşte; a completa; a complini. **A suplini suma de bani necesară.**

SUPLINIT//ÓR ~oáre (**~óri**, **~oáre**) *adj. şi substantival* (*în opoziţie cu* **titluar**) (*despre persoane*) Care suplineşte; cu funcţia de suplinire. **Membru ~ al unei asamblei.**

SUPLÍCI//U ~i *n.* Suferinţă fizică sau morală foarte puternică; caznă; tortură.

SÚPL//U ~ă (**~i**, **~e**) 1) *adj.* (*despre oameni şi părţi ale corpului lor*) Care denotă graţie şi eleganţă; caracterizat prin graţie şi eleganţă; mlădios; elastic. 2) (*despre obiecte*) Care se îndoaie uşor; în stare să fie îndoit cu uşurinţă; mlădios; flexibil; elastic; maleabil. 3) *fig.* (*despre persoane*) Care se adaptează docil la situaţie sau voinţei cuiva; capabil de a se acomoda cu facilitate la situaţii sau voinţei altora; mlădios; elastic.

A SUPORTÁ supórt *tranz.* 1) (*suferinţe fizice sau morale*) A îndura cu tărie şi calm; a suferi. ~ **frigul**. 2) (*greutăţi fizice*) A putea să susţină. 3) (*persoane*) A accepta, admiţând prezenţa şi făcând abstracţie de neajunsuri; a răbda; a suferi; a tolera. 4) (*fapte supărătoare*) A admite în mod conştient şi tacit; a suferi; a îngădui; a tolera.

SUPOZÍŢI//E ~i *f.* 1) Fapt admis ca fiind adevărat, fără a se aduce argumente; lucru ipotetic; presupunere; ipoteză. **A face ~i.** 2) *log.* Enunţ care serveşte drept premisă ipotetică pentru alte enunţuri.

A SUPRAALIMENTÁ supraalimentéz *tranz.* A alimenta peste măsură; a supranutri.

SUPRABUGETÁR ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* Care depăşeşte prevederile bugetului; peste prevederile bugetului; extrabugetar. **Cheltuieli ~e.**

A SUPRAEVALUÁ supraevalúez *tranz.* A evalua peste măsură; a supraestima; a supraaprecia.

SUPRANATURÁL ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* 1) (*în concepţiile mistice*) Care se pretinde că ar exista de asupra naturii; inexplicabil prin realitatea naturală; atribuit unei forţe supraumane; miraculos; fantastic. **Fiinţă ~ă.** 2) *şi substantival* Care depăşeşte capacitatea de înţelegere a omului; incapabil de a fi cuprins de mintea omului. 3) Care pare a fi inexplicabil; de proporţii prea mari pentru lucrurile şi fiinţele naturale; extraordinar. **Geniu ~. Talent ~. Forţă ~ă.**

SUPRANÚME *n.* 1) Nume adăugat la numele individual al unei persoane, în semn de cinste sau pentru a distinge de altele purtând .acelaşi nume. 2) Nume specific care substituie numele veritabil al unei persoane; poreclă.

SUPRAÓM supraoámeni *m.* 1) Om înzestrat cu calităţi excepţionale care depăşesc limitele facultăţilor umane. 2) *filoz.* (*în filozofia lui Nietzsche*) Tip de om superior care trebuie să apară şi care s-ar afla faţă de omul actual în acelaşi raport în care se află omul actual faţă de maimuţă.

SUPRASENSÍBIL ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* 1) (*despre fiinţe*) Care este peste măsură de sensibil; foarte sensibil. 2) (*despre sunete*) Care depăşeşte capacitatea de percepere cu ajutorul organelor de simţ; incapabil a fi perceput cu simţurile.

A SUPRAVEGHEÁ supraveghéz *tranz.* (*persoane*, *lucruri*, *bunuri materiale*) 1) A ţine sub ocrotire; a ocroti; a păzi; a proteja. ~ **un copil**. 2) A avea sub pază; a urmări cu atenţie sporită (exercitând un control permanent); a străjui.

SUPRÉM ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* Care ocupă treapta cea mat înaltă într-o ierarhie; superior; prim.

SUPREMAŢÍ//E ~i *f.* Situaţie supremă; poziţie dominantă.

A SUPRIMÁ suprím *tranz.* 1) (*posturi*) A face să nu mai existe; a lichida; a desfiinţa. 2) (*drepturi*, *legi*) A face să nu mai aibă efect legal; a abroga. 3) (*alimente*, *mărfuri* etc.) A scoate din întrebuinţare; a interzice. 4) (*cuvinte*, *pasaje de text*) A face să nu mai figureze; a scoate; a elimina. 5) (*publicaţii*) A împiedica să apară sau a face să înceteze de a mai apărea; a interzice. ~ **un articol**. ~ **o revistă**.

SUPUŞÉNIE *f.* 1) Caracter supus. 2) *înv.* Situaţie a unei persoane supuse unei ţări; cetăţenie.

SURDÍN//Ă ~e *f.* Dispozitiv folosit la unele instrumente muzicale pentru a slăbi intensitatea sunetelor emise. ♦ **În ~**, a) încet; înăbuşit; b) în taină; pe ascuns.

SURESCITÁ//T ~tă (**~ţi**, **~te**) *adj.* Excitat peste măsură; supus supraexcitării.

SURGHIÚN ~uri *n.* 1) Măsură represivă constând în expulzarea din ţară sau din locul de trai a unei persoane care s-a făcut vinovată faţă de puterea de stat; exil. 2) Stare a unei persoane expulzate din ţară sau din locul de trai.

A SURMENÁ surmenéz *tranz.* A face să se surmeneze; a istovi; a extenua.

A SE SURMENÁ mă surmenéz *intranz.* (*despre persoane*) A se simţi lipsit complet de puteri (în urma unei activităţi fizice sau, mai ales, intelectuale); a obosi peste măsură; a se istovi; a se extenua.

SURMENÁJ ~e *n.* Stare de oboseală excesivă, rezultată dintr-un mare efort fizic sau intelectual.

SUROGÁT ~e *n.* 1) Produs calitativ inferior substituentului, având cu acesta calităţi asemănătoare aparente; erzaţ. 2) *fig.* Imitaţie frauduloasă; rezultat al unei contrafaceri.

A SURPRÍNDE surprínd *tranz.* 1) (*persoane*) A prinde fără veste (asupra unui fapt); a prinde în flagrant delict. 2) A lua pe neaşteptate; a prinde pe nepregătite. **Ploaia ne-a surprins la întoarcere**. **Duşmanul a fost surprins în plină noapte**. 3) A impresiona prin ceva neprevăzut; a mira; a uimi; a minuna. **Am fost surprins de gestul lui.** 4) (*manifestări*, *acţiuni ale oamenilor*) A descoperi pe neaşteptate. **I-am surprins privirea îndreptată asupra mea.**

SURPRÍZ//Ă ~e *f.* 1) Lucru surprinzător; fapt care surprinde. **Călătorie fără ~e**. 2) Emoţie provocată cuiva prin surprindere. **Am avut surpriza de a-l întâlni chiar aici.** 3) Cadou acordat cuiva prin surprindere. **Oferindu-mi cartea, mi-ai făcut o surpriză plăcută.**

SÚRS//Ă ~e *f.* 1) Loc de apariţie sau de existenţă; punct de plecare. **~ă de informaţie**. **~ă termală**. **~ă de petrol**. **~ă de lumină**. 2) Mijloc de existentă. **Trăieşte fără o ~ă sigură**. 3) Document sau text original la care se face referinţă. **A indicat ~a în paranteze**. 4) Operă care furnizează unui om de creaţie o temă sau o idee; izvor de inspiraţie. **~ă de inspiraţie.**

SURUGÍ//U ~i *m.* 1) *înv.* Persoană care conduce o diligenţă, un poştalion sau o trăsură boierească, stând călare pe unul dintre cai. 2) Constelaţie din emisfera boreală; vizitiu.

SUSCEPTÍBIL ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* 1) (*despre persoane*) Care se ofensează cu facilitate; capabil să se supere uşor; şifonabil; supărăcios. 2) (*despre manifestări ale oamenilor*) Care denotă un simţ neobişnuit; cu sensibilitate acută. **Delicateţe ~ă**. 3) (*despre obiecte*) Care poate fi supus modificării; capabil a fi modificat; posibil.

SUSCEPTIBILITÁTE *f.* Caracter susceptibil.

A SUSCITÁ suscít *tranz.* 1) A face să se producă; a pricinui; a cauza; a stârni; a provoca. ~ **neplăceri**. ~ **discuţii în controversă**. 2) A face să apară; a face să se nască; a stârni; a provoca. ~ **atenţia**.

SUSPÉC//T ~tă (**~ţi**, **~te**) *adj.* 1) Care dă de bănuit; care inspiră îndoieli; dubios; îndoielnic. **Un tip ~. Vizită ~tă.** 2) Care este de valoare incertă. **Informaţie ~tă**. **Băutură ~tă**.

A SUSPENDÁ suspénd 1. *tranz.* 1) A prinde (în sau de ceva), lăsând să atârne liber în jos; a agăţa; a anina; a spânzura. ~ **un lustru**. 2) *fig.* (*activităţi*, *procese*, *acţiuni judiciare* etc.) A întrerupe pe un timp. ~ **ostilităţile**. 3) (*publicaţii*) A împiedica să apară un anumit timp. 4) (*persoane îndeplinind anumite funcţii*) A scoate temporar din serviciu. ~ **un învăţător**. ~ **un judecător**. **2**. *intranz. rar* A atârna liber (în jos).

SUSPICI//ÓS ~oásă (**~óşi**, **~oáse**) *adj.* Care denotă suspiciune; plin de suspiciune; bănuitor; neîncrezător. **Privire ~oasă**. **Un individ ~.**

SUSPICIÚN//E ~i *f.* 1) Atitudine care denotă neîncredere. 2) Comportament care manifestă incertitudine faţă de alte persoane. **A avea ~i**. 3) Lipsă de încredere. **O ~e legitimă**.

A SUSTRÁGE sustrág *tranz.* 1) (*lucruri*, *bunuri străine*) A lua prin viclenie şi amăgeli; a-şi însuşi prin diferite maşinaţii; a fura. ~ **un document dintr-un dosar**. ~ **bani din casă**. 2) (*persoane*) A face să se abată, încurcând; a distrage. **Zgomotul îl sustrage de la lucru**. ♦ ~ **atenţia** (**cuiva**), a îndrepta atenţia (cuiva) în altă parte.

A SE SUSTRÁGE mă sustrág *intranz.* (*despre persoane*) A ocoli îndeplinirea unei obligaţii, recurgând la viclenie; a se eschiva. **A se sustrage de la îndatoririle părinteşti.**

SUTÁŞ ~i *m. înv. ist.* Comandant peste o sută de ostaşi.

SUVENÍR ~e *n.* 1) Imagine păstrată în memorie; amintire. 2) Obiect (procurat sau primit în dar) care evocă o amintire. 3) Obiect care se vinde turiştilor.

SUVERÁN I ~i *m.* 1) Persoană care exercită puterea supremă într-un stat; conducător suprem şi unic al unui stat; monarh. 2) *fig.* Persoană care dispune liber de soarta sa, de acţiunile şi de actele sale.

SUVERÁN II ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* 1) Care ocupă cea mai înaltă treaptă a unei ierarhii; cu autoritate extrem de mare; suprem. **Putere ~ă**. 2) (*despre state*, *popoare*) Care posedă independenţă naţională, politică şi economică; independent.

SUVERANITÁTE *f.* 1) Caracter suveran. 2) Autoritate suverană. 3) *fig.* Forţă suverană; putere supremă.

SUZERÁN I ~i *m. arh. ist.* (*în Evul Mediu*) Latifundiar feudal de care depindeau alţi feudali aflaţi în raport cu acesta în relaţii de vasalitate.

SUZERÁN II ~ă (**~i**, **~e**) *adj. arh., ist.* (*despre state*) Care îşi exercită influenţa asupra altui stat, aflat cu acesta în relaţii de vasalitate, amestecându-se în politica internă a acestuia.

SUZERANIT//ÁTE ~ăţi *f. arh., ist.* 1) Drept al suzeranului asupra vasalilor săi. 2) Drept al unui stat suzeran asupra altui stat.

Ş

ŞABL//ÓN ~oáne *n*. 1) Model de mărime naturală, după care se execută o piesă de aceeaşi dimensiune şi de aceeaşi formă; tipar; prototip. 2) Instrument cu care se verifică dimensiunile unei piese fabricate sau în curs de producţie. 3) *lingv*. Expresie stereotipă; clişeu verbal.

ŞABLONÁR//D ~dă (**~zi**, **~de**) *adj*. 1) Care este produs după un şablon. **Obiect de veselă ~.** 2) *fig*. Care este lipsit de originalitate; fără spirit inventiv; stereotip. **Expresie ~ă.**

ŞACÁL ~i *m*. 1) *zool*. Mamifer carnivor sălbatic, asemănător cu lupul, dar de talie mai mică, care se hrăneşte, în special, cu cadavre şi care trăieşte în sudul Asiei, în nordul Africii şi în sud-estul Europei. 2) *fig*. Persoană avidă, rapace şi josnică, care profită de victoria altora.

ŞÁFER ~i *m*. *înv*. Persoană necinstită, care mijlocea o afacere comercială; mijlocitor; intermediar; samsar.

ŞALÚP//Ă ~e *f*. Ambarcaţie mică cu motor, folosită în transportul persoanelor sau a mărfurilor şi la operaţii de remorcare în radă şi în apropierea coastei.

ŞAMÁN ~i *m*. 1) *rel*. Slujitor al şamanismului. 2) Persoană despre care se crede că ar putea comunica cu spiritele; vrăjitor.

ŞAMANÍSM *n*. *rel*. (*astăzi la unele popoare din Asia*, *America*, *Africa şi Indonezia*) Religie primitivă, caracterizată prin cultul pentru natură şi prin credinţă în spirite.

ŞAMBELÁN ~i *m*. *arh*. (*în monarhiile Europei occidentale din trecut*) Demnitar de rang superior, care avea în grija sa camera suveranului.

ŞAMÓT//Ă ~e *f*. 1) Argilă arsă şi măcinată, utilizată la prepararea produselor refractare. 2) Cărămidă sau placă refractară, obţinută din astfel de argilă.

ŞAMP//ÓN ~oáne *n*. *cosmet*. Produs cosmetic în formă lichidă, de praf ori de cremă, care conţine săpun sau detergenţi, uleiuri, parfumuri şi uneori substanţe colorante, folosit la spălatul sau la colorarea părului.

ŞAN şánuri *n*. (*în meseria ciubotarului*) Piesă de lemn de forma labei piciorului, care se introduce în încălţăminte pentru a-i menţine forma la procesul de finisare sau pentru a o ţine întinsă pentru ca să nu se deformeze; calup; calapod.

ŞANDRAMÁ *f*. *pop.,reg*. 1) Construcţie primitivă făcută de obicei din scânduri, în prelungirea acoperişului unei case ţărăneşti. 2) Acoperiş de şindrilă. 3) *fam., peior*. Clădire mare, veche şi deteriorată.

ŞÁNS//Ă ~e *l* 1) Probabilitate de a obţine un succes; posibilitate de reuşită. **Am o ~ă dintr-o mie.** 2) Ansamblu de circumstanţe favorabile; concurs de împrejurări fericite; noroc; fortună. **Am avut ~a de a-l avea de profesor.**

ŞANSONÉT//Ă ~e *f*. *muz*. Cântec de proporţii reduse, originar din Franţa, de natură populară, cu conţinut vesel şi burlesc (uneori frivol).

ŞANTÁJ ~e *n*. 1) Faptă reprobabilă constând în exercitarea unei presiuni morale asupra cuiva sau în ameninţarea cu demascarea unor acţiuni compromiţătoare, realizată în scopul de a extorca bani sau de a obţine un avantaj. 2) Mijloc folosit pentru a realiza această faptă reprobabilă. **A recurge la ~e.**

A ŞANTAJÁ şantajéz *tranz*. (*persoane*) A supune

unui şantaj; a face să fie cuprins de frica divulgării unui secret.

ŞANTIÉR ~e *n*. Loc pe care sunt plasate materialele de construcţie şi instalaţiile necesare şi unde se construieşte sau se repară un obiect (o clădire, un pod, o şosea, un baraj, un obiect industrial etc.).

ŞARABÁN//Ă ~e *f*. *reg.* Căruţă mare.

ŞARÁD//Ă ~e *f*. Joc ce constă în aflarea unui cuvânt cu ajutorul părţilor sau al silabelor sale constituente, al unor cifre sau desene, fiecare dintre acestea formând un cuvânt aparte.

ŞARG şárgă (**şárgi**, **şárge**) *adj. şi substantival* (*despre cai*) Care are păr galben-deschis; cu părul de culoare galben-deschis.

ŞÁRJ//Ă I ~e *f*. 1) Reprezentare caricaturală prin exagerarea trăsăturilor negative ale unui personaj sau ale unei situaţii. 2) *literat.* Creaţie artistică constând în exagerarea caricaturală a trăsăturilor negative ale unui personaj sau ale unei situaţii. 3) *sport* (*în unele jocuri*) Acţiune impetuoasă, întreprinsă împotriva adversarului. 4) *înv. milit.* Atac violent şi neaşteptat (al unei trupe). **~a de cavalerie**.

ŞÁRJ//Ă II ~e *f*. (*în siderurgie*) 1) Cantitate de minereu, fondant şi combustibil, care se încarcă într-un furnal. 2) Cantitate de metal lichid obţinut într-o singură încărcătură de turnal. 3) Ansamblu de operaţii executate în procesul de încărcare, prelucrare şi scoatere a materialului din furnal.

ŞARLATÁN ~i *m*. *fam.* Persoană necinstită, care profită de credulitatea altora, înşelându-i; înşelător; farsor; escroc; impostor; şuler.

ŞARM *n*. Ansamblu de calităţi seducătoare (ale unei persoane, ale unui lucru etc.); farmec; graţie. **Fata aceasta are mult şarm. Viaţa de licean are mult şarm.**

ŞASÍU ~ri *n*. *teh.* 1) Cadru rigid, care se montează pe roţi şi susţine organele unui sistem tehnic. 2) Ansamblu metalic rezistent, care se montează pe roţile unui autovehicul şi care susţine caroseria.

ŞATÉN ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* 1) (*despre păr*) Care este de culoare cafenie deschisă; de culoarea castanei; castaniu. 2) (*despre persoane*) Care are păr de culoare cafenie deschisă; cu păr castaniu.

ŞÁTR//Ă ~e *f*. 1) Cort în care se adăposteau ţiganii nomazi. 2) Totalitate de corturi ale unei comunităţi de ţigani nomazi. 3) Comunitate de ţigani nomazi. 4) Chioşc de scânduri acoperit cu pânză, în care negustorii îşi vând mărfurile la târg.

A ŞCOLARIZÁ şcolarizéz *tranz*. (*copii de vârstă şcolară*) A înscrie la şcoală; a încadra în procesul de învăţământ.

ŞELÁR ~i *ni*. 1) Persoană care confecţionează şei sau alte obiecte de harnaşament. 2) *înv*. Negustor de articole de harnaşament.

ŞENÁL ~e *n*. Canal navigabil, natural sau artificial, servind pentru pătrunderea navelor în port sau pentru trecerea acestora printr-un loc îngust.

ŞENÍL//Ă ~e *f*. *teh.* Organ de deplasare constând dintr-o bandă metalică articulată, care permite unor vehicule (tancuri, tractoare, autocamioane) să circule pe orice teren şi să înfrunte anumite obstacole.

ŞERB şérbi *m*. *arh.* 1) (*în epoca feudală*) Ţăran dependent de feudal; iobag; serv. 2) (*în orânduirea sclavagistă*) Persoană lipsită de drepturi şi de mijloace de producţie, de munca şi viaţa căreia dispunea stăpânul; rob; sclav.

ŞEVALÉT ~e *n*. *arte plast.* Suport de lemn pe care pictorul fixează cartonul sau pânza în timpul lucrului.

ŞIÁC ~uri *n*. 1) *text.* Postav aspru de lână, de culoare închisă, ţesut în condiţii casnice, din care se confecţionează haine ţărăneşti de iarnă şi rase călugăreşti. 2) Haină confecţionată din acest postav.

ŞIC I *n*. Eleganţă dezinvoltă, bazată pe un gust ales. **A avea şic în îmbrăcăminte.** 2) Rafinament spiritual; lucru amuzant. **O glumă cu mult şic.**

ŞIC II *adj*. *invar.* 1) Care vădeşte un gust rafinat; extrem de elegant. **Costum** ~. 2) Care corespunde gusturilor unei persoane; în conformitate cu gusturile cuiva. **Aperitiv** ~.

ŞIC III şícuri *n*. *pop.* Foiţă de metal lucios, care se aplică în calitate de podoabă pe unele haine femeieşti; paietă; fluture. **O bluză cu şicuri.**

A ŞICANÁ şicanéz 1. *tranz*. (*persoane*) A trata cu şicane; a sâcâi fără motive serioase. **2**. *intranz*. A umbla cu şicane. **Hai, nu şicana!**

ŞICÁN//Ă ~e *f*. 1) Deranj iritant provocat de cereri şi pretenţii nejustificate; sâcâială fără motiv. **A supune pe cineva la ~e.** 2) Motiv lipsit de temei; subtilitate falsă; tertip. **Ne e decât o ~ă!** 3) *teh.* Obstacol montat pe circuitul unui fluid pentru a-i micşora viteza, a modifica direcţia sau pentru a-i uniformiza debitul.

A ŞIFONÁ şifonéz *tranz*. A face să se şifoneze. **Mi-am şifonat tare hainele.**

A SE ŞIFONÁ mă şifonéz *intranz*. 1) (*despre materiale*, *îmbrăcăminte* etc.) A pierde netezimea şi forma; a se boţi; a se mototoli. 2) *fig. fam.*, *peior.* (*despre persoane*) A deveni ursuz ca urmare a nemulţumirii de acţiunile sau vorbele cuiva; a se bosumfla; a se îmbufna; a se oţeti.

ŞINDRÍL//Ă ~e *f*. *constr.* Scândurică de brad, subţire şi îngustă, folosită la acoperitul caselor.

ŞIRÉT I ~uri *n*. 1) Şnur (de obicei, de bumbac) cu care se încheie încălţămintea sau unele obiecte vestimentare. 2) Fâşie îngustă de ţesătură sau de împletitură, cu care se întăresc cusăturile hainelor sau se împodobesc unele piese vestimentare. 3) Sfoară de bumbac îmbrăcată în mătase colorată sau în fir şi folosită ca podoabă pentru unele obiecte (uniforme militare, draperii, tapiţerii etc.); ceapraz; şnur; găitan; brandenburg; pasmant.

ŞIR//ÉT II ~eátă (**~éţi**, **~éte**) *adj*. 1) *şi substantival* (*despre persoane*) Care ştie să profite de naivitatea sau de bună credinţă a oamenilor, inducându-i în eroare; priceput în atingerea scopurilor prin procedee abile; hâtru; şmecher. 2) (*despre persoane*) Care manifestă abilitate în acţiuni; plin de abilitate în acţiuni. 3) (*despre manifestări ale oamenilor*) Care denotă prefăcătorie; caracterizat prin abilitate; şmecher; viclean. **Privire ~eată**.

ŞIRETÉNI//E ~i *f*. 1) Caracter şiret; hâtrie. **A avea multă ~e.** 2) Faptă sau vorbă şireată; viclenie. **A recurge la ~i.**

ŞIRETLÍC ~uri *n*. Procedeu şiret; manevră iscusită prin care se maschează realitatea; vicleşug; truc; tertip; şmecherie. **A umbla cu ~uri.**

ŞIST şísturi *n*. *geol.* Rocă sedimentară sau metamorfică care are proprietatea de a se desface în foi subţiri.

ŞLÁGĂR ~e *n*. *muz.* Cântec la modă; melodie care se bucură de mare popularitate. **~ul verii.**

ŞLEÁHTĂ şléhte *f*. 1) *arh.*, *ist.* (*în Polonia medievală*) Nobilime măruntă. 2) Corp de armată constituită din nobili polonezi. 3) *fam.*, *depr*. Grup numeros şi neorganizat de oameni.

ŞLEP şlépuri *n*. Navă cu sau fără propulsie proprie, folosită pentru transportarea mărfurilor, mai ales pe apele interioare.

ŞLIŢ şlíţuri *n*. 1) *constr.* Şanţ mic, scobit într-o piesă sau într-un element de construcţie. 2) (*în vestimentaţie*) Despicătură decorativă făcută la marginea inferioară sau la mânecile unui obiect de îmbrăcăminte. 3) Deschizătură la partea din faţă a pantalonilor; prohab.

ŞMÉCHER ~ă (**~i**, **~e**) *adj*. 1) *şi substantival* (*despre persoane*) Care ştie să profite de naivitatea sau de bună credinţă a oamenilor, inducându-i în eroare; priceput în atingerea scopurilor prin

procedee abile; hâtru; şiret. 2) (*despre manifestări ale oamenilor*) Care denotă prefăcătorie; caracterizat prin abilitate; şiret; viclean. **Privire ~ă**.

ŞOC şócuri *n*. 1) Contact brusc şi violent între două corpuri sau între două fiinţe. **S-a produs un şoc.** ♦ **De ~,** (*despre trupe militare*) care este destinat special pentru lupte ofensive sau pentru acţiuni directe. 2) Emoţie violentă, puternică şi brutală. **Am avut un adevărat şoc.**

ŞÓIM ~i *m*. 1) *zool.* Pasăre sedentară răpitoare de zi, de talie medie, cu cioc scurt şi curbat, care se hrăneşte numai cu pradă vie. 2) *fig*. Bărbat curajos şi semeţ. 3) Cal sprinten şi aprig.

ŞOIMÁR ~i *m*. *înv*. 1) Persoană care creştea şi dresa şoimi de vânătoare. 2) Persoană care vâna cu ajutorul şoimilor dresaţi.

ŞOLDÁN I ~e *n*. *pop*., *reg*. Şold mare (mai ales de pasăre); copan.

ŞOLDÁN II ~i *m*. 1) *pop.* Pui de iepure, de la naştere până la un an. 2) *fig., fam., peior.* Termen folosit în raport cu un copil sau cu un tânăr zburdalnic.

ŞOLTÍC ~ă (**~i**, **~e**) *adj. şi substantival fam.* (*despre copii, tineri*) Care face pozne; înclinat spre năzbâtii; şotios; năzbâtios; ştrengar; poznaş.

ŞOLTÚZ ~i *m*. *arh., ist*. 1) (*în Moldova medievală*) Cârmuitor al unui oraş, care era ajutat în activitatea sa de un sfat format din 6-12 pârgari. 2) Persoană care avea acest titlu.

ŞOMÁJ *n*. 1) Fenomen social-economic constând în inactivitatea forţată o unui număr mare de muncitori, din cauza lipsei de muncă ca rezultat al dezechilibrului dintre cererea şi oferta forţei de muică. 2) Stare de şomer. **A fi în ~.**

ŞOMÉR ~i *m*. Persoană aptă de muncă, care este lipsită de posibilitatea de a-şi găsi de lucru, la un anumit moment.

ŞORICÉL *m*. (*diminutiv al lui* **şoarece**) 1) Şoarece mic; şoricuţ. 2) *prin spec., tehn. inform.* Dispozitiv periferic conectat la calculator, care, fiind acţionat manual şi deplasat pe o suprafaţă, antrenează deplasarea cursorului pe ecran; maus.

ŞORT şórturi *n*. Obiect de îmbrăcăminte în formă de pantaloni scurţi, folosit în vacanţă, la plajă sau pentru sport.

ŞORŢ şórţuri *n*. 1) Obiect de îmbrăcăminte purtat dinainte peste hainele obişnuite pentru a le proteja în timpul lucrului. 2) Piesă din portul popular, constând dintr-o bucată dreptunghiulară de lână sau de bumbac, de obicei, împodobită cu broderii şi purtată peste fustă.

ŞOSÉT//Ă ~e *f*. Ciorap scurt, care acoperă piciorul până de asupra gleznei.

ŞOŞÓN ~i *m*. Obiect de încălţăminte confecţionat din pâslă sau din cauciuc, care se poartă peste pantofi pentru a-i proteja de umezeală sau de noroi.

ŞÓTI//E ~i *f*. Faptă cu urmări neplăcute, dar lipsită de gravitate; boroboaţă; năzbâtie; poznă; bazaconie; cabazlâc. **Copiii fac ~ii.**

ŞOVÍN I ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* Care ţine de şovinism; propriu şovinismului. **Tendinţă ~ă. Acte ~e.**

ŞOVÍN II ~i *m*. Adept al şovinismului.

ŞOVINÍSM *n*. Naţionalism agresiv şi extremist, care propagă exclusivismul naţional, intoleranţă faţă de alte naţiuni, superioritatea unei naţiuni în raport cu altele, aţâţând ura şi duşmănia între popoare.

ŞPÁCLU ~ri *n*. *constr.* Unealtă formată dintr-o lamă triunghiulară de oţel, de obicei cu mâner de lemn, folosită la tencuit sau la chituit.

A ŞPARLÍ şparlésc *tranz*. *pop*. *fam.* (*lucruri mărunte*) A fura cu abilitate; a şterge; a şterpeli; a ciordi. ♦ **A o ~** (**de undeva**), a pleca pe neobservate (de undeva); a o şterpeli; a o şterge.

ŞTACHÉT//Ă ~e *f*. 1) *sport* Bară subţire, instalată transversal pe două suporturi, peste care se execută

sărituri în înălţime. 2) Scândură îngustă şi lungă, din care se fac garduri. 3) Gard făcut din astfel de scânduri.

A ŞTERPELÍ şterpelésc *tranz. pop. fam.* (*lucruri mărunte*) A fura cu abilitate; a şterge; a şparli; a ciordi. ♦ **A o ~ (de undeva)**, a pleca pe neobservate (de undeva); a o şterge; a o şparli.

ŞTÍM//Ă ~e *f. mitol.* (*în mitologia populară*) Fiinţă imaginară, înzestrată cu forţe supranaturale şi reprezentată în chip de femeie, care ocroteşte apele, pădurile, munţii şi comorile.

ŞTIOÁLN//Ă ~e *f. pop., reg.* 1) Loc adânc în albia unui râu, unde apa formează un vârtej; bulboană; vâltoare. 2) Baltă mocirloasă.

ŞTRAND ştránduri *n.* Teren special amenajat pe malul unei ape sau prevăzut cu un bazin de apă, unde se face plajă, baie sau sport nautic.

ŞTRENGÁR ~i *m. şi adjectival* 1) Copil zburdalnic şi poznaş. 2) *fam.* Bărbat afemeiat; om uşuratic.

ŞÚBRE//D ~dă (**~zi**, **~de**) *adj.* 1) (*despre persoane*) Care are o constituţie fizică nerezistentă; lipsit de vigoare; firav; plăpând; pirpiriu; slab; fragil; gingaş; debil; prizărit. 2) Care are puţină rezistenţă; lipsit de trăinicie; slab. **Gard ~. Sănătate ~dă**. 3) (*despre teorii, concepţii, argumente* etc.) Care poate fi uşor combătut; lipsit de fundament ştiinţific; neîntemeiat; discutabil.

ŞÚI I şúie (**şúi**, **şúie**) *adj. pop., reg.* (*despre fiinţe*) Care este graţios în mişcări; cu mişcări graţioase; mlădios.

ŞÚI II şúie (**şúi**, **şúie**) *adj. şi substantival fam., depr.* (*despre persoane*) Care manifestă lipsă de inteligenţă; tulburat la minte; zălud; zurliu; zănatic; ţicnit.

ŞÚLER ~i *m.* 1) (*la jocul de cărţi*) Persoană care trişează; trişor. 2) *fam., peior.* Persoană necinstită, care profită de credulitatea altora, înşelându-i; înşelător; farsor; escroc; impostor; şarlatan.

A SE ŞUPURÍ mă şupurésc *intranz. pop.* (*despre persoane*) A trece pe furiş; a se introduce pe furiş (undeva); a se furişa.

ŞÚR//Ă ~i *f.* Construcţie pe lângă o gospodărie ţărănească, în care se depozitează nutreţul şi cerealele, unde se adăpostesc vitele sau unde se păstrează uneltele şi vehiculele.

ŞUT şúturi *n.* 1) *sport* (*în unele jocuri sportive*) Lovitură puternică dată în minge sau în puc cu mâna, cu piciorul, cu capul sau cu crosa. 2) *fig., fam.* Lovitură puternică dată cuiva (cu piciorul). **A da cuiva un şut.**

ŞUVÍŢ//Ă ~e *f.* 1) (*de păr, de lână* etc.) Smoc de fire. 2) (*de stofă, de teren* etc.) Fâşie lungă şi îngustă. 3) (*de lichid, de fum* etc.) Dungă subţire; dâră.

ŞVAB I şvábi *m.* 1) Gândac de bucătărie; libarcă. 2) Gândac nocturn, de talie mare, de culoare negru-cafeniu; gândac negru; gândac de casă.

ŞVAB II şvábi i *m.*1) *la pl.* Populaţie compusă mai ales din germani (originari din Suabia) colonizaţi în mod succesiv în Banat, Transilvania şi în unele localităţi din Bucovina, în prima jumătate a sec. 18. 2) Persoană care aparţine acestei populaţii.

ŞVÁIŢER *n.* Varietate de brânză, asemănătoare cu caşcavalul, preparată prin fermentaţie îndelungată în condiţii speciale, având goluri mari în masa ei.

T

TAB táburi *n. tehn. inform.* Filă care se foloseşte pentru a deschide mai multe pagini web în aceeaşi fereastră a unui browser web.

TÁB//ĂRĂ ~ere *f.* 1) Loc de staţionare temporară a

unor grupe de oameni (turişti, sportivi, vânători etc.) sau a unor unităţi militare, în corturi sau sub cerul liber; lagăr; campament. **A-şi instala ~a lângă un râu.** 2) Loc de oprire în timpul unei călătorii sau al unui marş; cantonament. 3) *înv.* Grup de care, în mers sau în popas; convoi. 4) Totalitate a forţelor armate ale unui stat (sau o parte a acestora); armată. **~a inamicului.** 5) *fig.* Grup opus altui grup; grupare. 6) *polit., soc.* Grup (al unui partid, al unei asociaţii, al unei organizaţii etc.) constituit în opoziţie cu alt grup; grupare aflată în opoziţie cu altă grupare. **~ă politică. ~a adversă.**

TABÉL ~e *n.* 1) Ansamblu de cifre, de date, de informaţii prezentate în scris în mod metodic şi după o anumită ordine, pentru a facilita consultarea. 2) Listă de termeni, cifre, simboluri, grupate într-un mod sistematic (în şiruri şi coloane), în vederea folosirii rapide sau în vederea efectuării unor calcule. 3) *ed., did.* Material didactic format dintr-o coală de hârtie pe care este desenată o ilustraţie a temei de studiu; poster didactic; planşă. 4) *matem.* Tablou în care sunt date valorile unei funcţii pentru anumite valori ale argumentelor. **~ matematic.**

TABELÁR ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* Care are forma de tabel; în formă de tabel. **Listă ~ă. Informaţie ~ă.**

TABIÉT ~uri *n.* Deprindere pe care o persoană şi-o satisface cu regularitate, cu strictеţe şi cu meticulozitate. **Şi-a făcut ~ul de dimineaţă.**

TABLÉT//Ă ~e *f.* 1) *farm.* Preparat medicamentos, de forma unui disc mic, care se administrează pe cale bucală; pastilă; hap; comprimat; pilulă, 2) *gastronom.* Preparat alimentar dulce, solid, prezentat în formă de placă dreptunghiulară. **~ de ciocolată**. 3) *jurnalism* Articol publicistic de dimensiuni mici, care tratează o problemă de actualitate.

TABÚ ~uri *n.* 1) *arh. rel.* (*în societatea primitivă*) Sistem de interdicţii cu caracter religios, aplicate unor obiecte, fiinţe sau cuvinte (care le denumeau), considerate sacre sau impure; interdicţie de ritual; rit interzis. 2) *lingv.* Evitare, din superstiţie sau din pudoare, a folosirii unor cuvinte şi substituirea lor prin altele; interdicţie de limbaj. 3) Obiect despre care este interzis să se discute.

A TACHINÁ tachinéz *tranz.* 1) (*persoane*) A trata cu glume inofensive; a necăji în glumă; a zădărî. 2) *fig. rar* (*despre gânduri, melodii* etc.) A urmări insistent, necăjind; a obseda; a chinui.

A SE TACHINÁ mă tachinéz *intranz.* (*despre persoane*) A face schimb (în glumă) de vorbe înţepătoare (unul cu altul).

TACÍ//T ~tă (**~ţi**, **~te**) *adj.* Care se subînţelege şi se admite fără a fi exprimat. **Aprobare ~tă**.

TACITÚRN ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* (*despre persoane*) Care vorbeşte puţin; tăcut din fire; închis în sine; posac.

TACÂM tacâmuri *n.* 1) Totalitate de obiecte de care se serveşte o persoană care mănâncă; serviciu de masă. 2) Ansamblu de obiecte sau de unelte necesare pentru realizarea unei acţiuni sau îndeletniciri; garnitură; echipament. 3) *rar* Totalitate de piese folosite pentru înhămarea unui cal; harnaşament. 4) *înv.* Grup de persoane care însoţeşte un demnitar; alai; cortegiu; escortă; suită. ♦ **~ de lăutari,** taraf. 5) *fig., fam., peior.* Grup de indivizi uniţi în vederea unor scopuri suspecte; gaşcă; clan; taraf; cârdăşie; tagmă.

TAG táguri *n. tehn. inform.* Cuvânt-cheie relevant sau termen asociat unei piese de informaţie (pagină Web, imagine, post al unui blog, nume etc.) pentru a o descrie, oferind totodată posibilitatea includerii acesteia într-un sistem de clasificare; etichetă.

TÁGM//Ă ~e *f.* 1) Totalitate de persoane care ţin de aceeaşi categorie socială sau profesională. 2) *fig., fam. peior.* Grup de indivizi uniţi în vederea unor scopuri suspecte; clan; clică; tacâm; taraf; gaşcă;

cârdăşie.

TAIFÁS ~uri *n*. *fam.* Conversaţie plăcută, intimă, pe teme minore; pălăvrăgeală; flecăreală. **A sta la ~ cu cineva.**

TAIFÚN ~uri *n*. *meteor.* Ciclon tropical care se produce în mările Chinei şi Japoniei şi provoacă calamităţi enorme.

TALÉNT ~e *n*. 1) Aptitudine remarcabilă, naturală sau achiziţionată, pentru o anumită activitate (în special, artistică); dar; har. **A avea ~ul de a convinge oamenii. A avea ~ în muzică.** 2) Persoană înzestrată cu capacităţi deosebite într-un anumit domeniu de activitate. **A fi un ~ adevărat.**

TÁLER I ~e *n*. 1) Vas plat (de metal, de lut sau de lemn) din care se mănâncă; farfurie; talger. 2) Fiecare dintre cele două discuri ale unei balanţe; tas. 3) *mai ales la pl*. *muz.* Instrument muzical de percuţie, constituit din discuri de alamă, puţin concave, care, fiind lovite unul de altul, marchează ritmul sau cadenţa într-o orchestră; talger. 4) *sport* Disc de argilă arsă, care serveşte ca ţintă mobilă în tirul sportiv. 5) *la pl*. *sport* Probă sportivă care constă în trageri cu arma de vânătoare în astfel de discuri.

TÁLER II ~i *m*. *înv*. Monedă austriacă de argint, care a circulat şi în principatele dunărene.

TÁLI//E ~i *f*. 1) Parte mai subţire a corpului omenesc, situată la joncţiunea dintre torace şi abdomen; mijloc. 2) (*la obiecte de îmbrăcăminte*) Parte care acoperă această regiune a corpului; mijloc. 3) Parte a unei rochii care acoperă bustul; corsaj. 4) Parte a corpului omenesc, cuprinsă între umeri şi şolduri; trunchi; bust. 5) Dimensiune a corpului omenesc, luată de la sol până la partea superioară a craniului; înălţime; mărime; statură. 6) Mărime după care se confecţionează articole vestimentare; tip standard al unei serii de confecţii. **Haine de ~e mare**. 7) Dimensiune a corpului unui animal. 8) *fig*. Grad de dezvoltare intelectuală; nivel intelectual. 9) *fig.* Calitate sau ansamblu de calităţi (deosebite) ale unor obiecte, fenomene, fapte, idei etc., raportate la normele ideale ale timpului sau la necesităţile sociale şi la idealurile generate de acestea; însemnătate; valoare; nivel. **A fi un jucător de ~e internaţională.**

TALISMÁN ~e *n*. 1) Obiect pe care sunt încrustate diverse semne consacrate, căruia i se atribuie de către superstiţioşi virtuţi magice de protejare a purtătorului; amuletă; fetiş. 2) Obiect aducător de noroc.

TALMUDÍ//ST ~şti *m*. 1) *rel.* Persoană specializată în interpretarea talmudului. 2) *fig*. Persoană care înţelege şi interpretează lucrurile în mod dogmatic, scolastic, făcând uz de exces de subtilităţi şi de exprimare artificială.

TAMBÚR I ~e *n*. 1) *teh.* Piesă în formă de cilindru gol cu diverse întrebuinţări în tehnică; tobă. 2) *arhit.* Bază cilindrică sau prismatică a unei cupole. 3) *constr.* Spaţiu format din două uşi duble la intrarea într-o clădire, servind drept mediu izolant pentru interior. 4) Platformă la intrarea într-un vagon de cale ferată.

TAMBÚR II ~i *înv*. Toboşar militar. **~ major.**

TAMBURÍN//Ă ~e *f*. *muz.* Tobă portativă de dimensiuni mici, cu pielea întinsă pe o singură parte şi prevăzută de jur împrejur cu plăci de metal sau cu zurgălăi.

TAMP//ÓN ~oáne *n*. 1) *teh.* Piesă constând dintr-un disc mare de oţel şi un resort puternic, plasată la extremităţile vehiculelor drumului de fier pentru a amortiza şocurile şi pentru a menţine o anumită distantă între vehicule. ♦ **Stat ~,** *polit.* stat care, prin situaţia sa geografică, se află între două state puternice şi ostile. 2) *med.* Pachet mic de vată sau de tifon sterilizat care se aplică pe o rană sau se introduce într-o cavitate a organismului pentru a

opri o hemoragie sau pentru a absorbi secreţiile puroioase. **Aplică pe rană un ~ steril.** 3) *fig. societ.* Obiect sau persoană care amortizează antagonismele dintre persoane sau comunităţi. 4) *înv.* Obiect de birou, format dintr-un suport curb, pe care se aplică hârtie sugativă, folosit pentru a usca cerneala după scriere.

TANANÁ ~le *f.* 1) Dans popular ţigănesc. 2) Melodie după care se execută acest dans.

TANDRÉŢE *f.* 1) Atitudine tandră. 2) Vorbă sau faptă tandră.

TÁNDR//U ~ă (~i, ~e) *adj.* (*despre persoane şi manifestările lor*) Care denotă delicateţe şi gingăşie; plin de delicateţe şi gingăşie.

TAPÉT ~e *n.* 1) Piesă de hârtie sau de stofă, imprimată cu desene decorative, care se aplică pe pereţii camerelor, substituind zugrăveala. 2) *înv.* Covor mic; covoraş. ♦ **A pune** (*sau* **a aduce**) **pe ~,** a pune (sau a aduce) în discuţie. **A pune pe ~ un subiect de discuţie.**

A TAPISÁ tapiséz *tranz.* 1) (*obiecte de mobilă*) A acoperi cu materiale speciale (stofă, pânză, gobelen, piele etc.); a capitona. 2) (*pereţii unei încăperi*) A acoperi cu tapet; a tapeta.

TAPISERÍ//E ~i *f.* 1) Lucru de mână cusut pe canava cu fire de lână sau de mătase după conturul unui desen. 2) Ţesătură ornamentală din lână sau din mătase cu care se împodobesc unele obiecte de mobilă sau pereţii unei camere.

TARÁB//Ă ~e *f.* 1) Masă improvizată în pieţe sau pe străzi, pe care negustorii ambulanţi îşi expun marfa. ♦ **De ~,** de prost gust; vulgar; trivial. 2) *înv.* Tejghea de cârciumă la care stătea vânzătorul.

TARANTÉL//Ă ~e *f.* 1) Dans popular din sudul Italiei cu un ritm foarte rapid, care se execută acompaniat de chitară, de tamburină sau de castaniete. 2) Melodie după care se execută acest dans.

TARANTÚL//Ă ~e *f. entomol.* Păianjen de pământ, de talie mare, veninos, cu patru ochi mari şi numeroşi ochi mai mici, răspândit în regiunile meridionale.

TARÁF ~uri *n.* 1) Formaţie mică de lăutari, care interpretează melodii populare. 2) *fig., fam., depr.* Grup de indivizi uniţi în vederea unor scopuri suspecte; clan; clică; tagmă; tacâm; gaşcă; cârdăşie.

TARDÍV ~ă (~i, ~e) *adj.* 1) Care se produce după momentul aşteptat; realizat spre fine; târziu. **Apariţie ~ă. Maturitate ~ă.** 2) Care se dezvoltă prea încet; cu dezvoltare lentă. **Fruct ~. Om ~.**

TARÍF ~uri *n.* 1) Sistem de norme oficiale stabilit pentru retribuirea diferitelor prestări de serviciu, pentru transportul de pasageri şi de marfă sau pentru realizarea anumitor articole. 2) Tabel sau listă care indică taxele pentru servicii publice. **A plăti serviciile conform ~ului.**

TÁRTAR ~uri *n.* 1) *mitol.* (*în mitologia antică*) Loc situat în fundul infernului, unde se credea că erau chinuiţi titanii aruncaţi acolo de Zeus. 2) *rel.* (*în religia creştină*) Loc de chinuri veşnice, unde se crede că nimeresc după moarte sufletele celor păcătoşi; gheenă; iad; infern.

TÁRTOR ~i *m.* 1) *rel.* Căpetenie a dracilor. 2) *fig.* Conducător despotic al unei gaşte. 3) *fig.* Persoană crudă, fără scrupule, care comite fapte reprobabile, apelând la teroare.

TAS tásuri *n.* 1) Recipient plat de formă rotundă. 2) Fiecare dintre cele două discuri ale unei balanţe; taler.

A TASTÁ tastéz *tranz. tehn. inform.* (*documente, texte, mesaje, caractere etc.*) A scrie prin acţionarea tastaturii.

TASTATÚR//Ă ~ri *f.* 1) *tehn. inform.* Componentă periferică a calculatorului, care permite utilizatorului să introducă în unitatea centrală a acestuia date (litere, cifre, semne speciale) prin

apăsarea unor taste; dispozitiv cu taste, care serveşte la introducerea datelor în calculator. 2) *telecom.* Totalitatea butoanelor de comandă la un aparat de telefon fix sau mobil; claviatură.

TÁST//Ă ~e *f.* Fiecare dintre clapele unei tastaturi, la calculator.

TÁŞCA tăşti *f. rar* Geantă de piele sau de pânză, în care se ţin diferite obiecte (bani, tutun etc.). **~a vânătorului.**

TAVÁN ~e *n.* 1) Suprafaţă plană care formează partea superioară a unei încăperi; pod; bagdadie; plafon. 2) Parte subterană a unei excavaţii miniere subterane. **~ul minei.**

TAVÉRN//Ă ~e *f.* Cârciumă sărăcăcioasă, murdară şi întunecoasă aflată, de regulă, la subsol.

TĂBĂCÁR ~i *m.* Muncitor specializat în tăbăcirea pieilor; dubălar; argăsitor.

TĂBĂRÁŞ ~i *m. înv.* Ostaş care făcea parte dintr-o tabără.

A TĂBĂRÎ tăbărăsc *intranz.* 1) A se arunca cu lăcomie sau cu violenţă; a năvăli; a se năpusti; a se repezi; a năpădi. ~ **asupra mâncării**. ♦ ~ (**cu gura**) **asupra cuiva,** a se repezi (cu gura) la cineva; a adresa cuiva o avalanşă de mustrări şi de reproşuri. 2) *înv.* A se aşeza cu tabăra pentru popas; a-şi face tabăra.

A TĂGĂDUÍ tăgăduiésc *tranz.* (*adevăruri*, *fapte*, *fenomene*) A declara ca neadevărat; a nega.

A TĂLĂZUÍ tălăzuiéşte *intranz.* 1) (*despre apele din mări şi oceane*) A se agita în talazuri; a se ridica în valuri mari şi învolburate. 2) *fig.* A se legăna ca valurile unei ape; a ondula; a undui.

TĂPŞÁN ~e *n.* 1) *geomorf.* Porţiune de teren neted şi uşor înclinat pe versantul unui munte sau la baza unui deal. 2) Loc viran, puţin mai ridicat decât terenul din jur, din mijlocul unui sat, unde se face hora sau unde se strâng oamenii în zilele de sărbătoare.

TĂRÂM ~uri *n.* 1) Teritoriu de mare întindere de pământ, având anumite caracteristici specifice; zonă; regiune; ţinut; meleag. 2) Sferă de activitate; domeniu. **A activa pe ~ul pedagogic.**

TĂU tăuri *n.* 1) Apă stătătoare, noroioasă şi de adâncime mică; baltă. 2) Lac de munte; iezer. 3) *înv.* Prăpastie fără fund; hău; genune; abis.

TÂRC//ÓL ~oále *n.*: ♦ **A da** (*sau* **a face**) **~oale** (*sau* **un** ~), a) a se învârti în preajma cuiva sau a ceva; b) a face curte.

TÂRL//Ă ~e *f. pop.* 1) Construcţie primitivă în afara satului, unde se adăpostesc oile şi ciobanii vara şi unde se prepară produse alimentare din laptele de oaie; stână; oierie. 2) Loc unde se află această construcţie. 3) (*despre oi sau despre alte animale*) Grup mare; turmă; ciurdă.

TEÁCĂ téci *f.* 1) Cutie de metal sau de piele, în care se ţin săbii, cuţite sau alte obiecte tăioase; toc. **A scoate sabia din teacă.** 2) Parte a unei unelte manuale cu lamă, în care se fixează coada sau mânerul. **A pune cuţitul în teacă.**

TEÁPĂ *f. pop.* 1) Grup de fiinţe cu o trăsătură comună; fel; soi. 2) Condiţie socială; stare; treaptă; rang. **A fi de aceeaşi ~ă.**

TELECOMUNICÁŢI//E ~i *f.* 1) Transmitere şi recepţie de informaţii la distanţă. 2) Ansamblu de mijloace şi procedee de comunicare a informaţiilor la distanţă.

TELEGHIDÁ//T ~tă (**~ţi**, **~te**) *adj.* (*despre avioane*, *proiectile*, *aparate tele*, *climatizoare* etc..) Care este acţionat şi condus prin teleghidare; acţionat şi dirijat la distanţă.

TELEMECÁNICĂ *f.* Ştiinţă care se ocupă de mijloacele acţionării şi conducerii la distanţă a proceselor tehnice.

TELEMETRÍE *f.* Disciplină care se ocupă de măsurarea la distanţă cu ajutorul telemetrului.

TELEMÉTR//U ~e *n.* Aparat pentru măsurarea la

distanţă cu ajutorul procedeelor acustice, optice sau radioelectrice.

TELEPÁTIE *f.* Capacitate psihologică (contestată de unii) constând în transmiterea gândurilor şi a sentimentelor la distanţă; comunicare extrasenzorială. **A avea telepatie. Prin telepatie.**

TELÚRIC ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* 1) Care ţine de pământ; propriu pământului; de pământ. **Rumoare ~ă.** 2) *fig.* Care este de culoarea pământului; întunecat ca pământul. **Faţă ~ă.**

TEMÁTIC ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* Care ţine de o temă; propriu unei teme; realizat pe baza unei teme. **Dezbatere ~ă. Dicţionar ~.**

TEMÁTIC//Ă ~i *f.* Ansamblu de teme dezvoltate de un artist, de un scriitor, de o şcoală, de un cercetător etc. într-o operă artistică sau ştiinţifică.

TEMBÉL ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* (*despre persoane şi manifestările lor*). 1) Care exprimă nepăsare; caracterizat prin indiferenţă; nepăsător; indiferent; indolent. 2) *fam. şi substantival* Care denotă facultăţi intelectuale reduse; cu proprietăţi mintale reduse; imbecil; tâmpit; idiot.

TEMEN//EÁ ~éle *f.* Salut făcut printr-o plecăciune (după obiceiul musulmanilor); talâm. ♦ **A face (cuiva) ~ele,** *fig.* a fi exagerat de politicos (cu cineva).

TEMERÁR ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* 1) (*despre persoane*) Care este de o îndrăzneală excesivă; îndrăzneţ peste măsură; cutezător. 2) (*despre manifestări ale oamenilor*) Care denotă îndrăzneală imprudenţă; caracterizat prin hazardare excesivă. **Proiect ~.**

TEMERITÁTE *f.* Caracter temerar; îndrăzneală excesivă.

TEMNICÉR ~i *m.* Supraveghetor la o închisoare; gardian.

TÉMNIŢ//Ă ~e *f.* Instituţie în care îşi ispăşesc pedeapsa persoanele condamnate la privaţiune de libertate; puşcărie; închisoare; penitenciar.

A TEMPERÁ temperéz *tranz.* (*persoane şi manifestările lor*) A face să se tempereze; a potoli; a domoli; a modera.

A SE TEMPERÁ se tempereáză *intranz.* 1) (*despre fenomene ale naturii*) A scădea în intensitate; a pierde din intensitate; a se ogoi; a se potoli. 2) (*despre persoane şi manifestările lor*) A se calma, înfrânându-se; a se potoli; a se domoli; a se modera; a se ogoi.

TEMPERAMÉNT ~e *n.* 1) *psihol.* Ansamblu de particularităţi psihice care condiţionează reacţiile, susceptibilitatea şi comportamentul unei persoane; fire. 2) Energie vitală. **A avea mult ~.** 3) Apetit sexual; predispoziţie activă spre dragoste. **Persoană cu ~.**

TEMPERÁNŢ//Ă ~e *f.* Caracter temperat; simţ al măsurii; cumpătare; moderaţie; sobrietate. **A se comporta cu ~ţă.**

TEMPERÁ//T ~tă (~ţi, **~te**) *adj.* 1) (*despre persoane*) Care ştie să-şi tempereze instinctele interne; în stare a-şi modera instinctele interne; cumpătat; moderat. 2) (*despre manifestări ale oamenilor*) Care denotă reţinere şi calm. **Gest ~. Acţiune ~tă.** 3) (*despre climă*, *regiuni* etc.) Care are o temperatură nici prea caldă, nici prea rece; caracterizat prin temperatură moderată.

TÉMPL//U ~e *n.* 1) *arh.* (*în antichitate*) Edificiu special amenajat pentru practicarea cultului religios. 2) Biserică monumentală. 3) *fig.* Loc sau edificiu unde are loc o acţiune comparabilă cu oficierea cultului religios. **~ al culturii.**

TÉMPO *n.* 1) *muz.* Viteză de execuţie a unui pasaj sau a unei lucrări. 2) *prin ext.* Viteză de desfăşurare a unei acţiuni; ritm; cadenţă. 3) Ritm al vorbirii.

TEMPORÁL I ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* Care ţine de tâmple; propriu tâmplelor. **Zonă ~ă.**

TEMPORÁL II ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* Care ţine de timp; propriu timpului; de timp. **Spaţiu ~.**

TEMPORÁR ~ă (**~i**, (**~e**) *adj.* Care durează puţin timp; de durată redusă; vremelnic; trecător; provizoriu. **Funcţie ~ă**. **Putere ~ă**. **Indispoziţie ~ă.**

TENÁC//E ~ (**~i**) *adj.* 1) (*despre persoane*) Care ţine mult la opiniile sau la deciziile sale; caracterizat prin ataşament puternic faţă de opinii şi decizii; stăruitor; perseverent; dârz; înverşunat. 2) (*despre manifestări ale oamenilor*) Care denotă dârzenie puternică; cuprins de dârzenie mare. **Voinţă** ~. **Rezistenţă** ~. 3) (*despre corpuri dure*) Care rezistă la acţiunea forţelor externe; rezistent la distrugere. **Piatră ~.**

TENACITÁTE *f.* 1) Caracter tenace; stăruinţă; dârzenie; perseverenţă. 2) *teh.* Capacitate de rezistenţă la rupere. **~ea materialelor.**

TENCUI//ÁLĂ ~éli *f. constr.* Strat de mortar aplicat pe suprafaţa pereţilor şi a tavanului, pentru a le proteja şi pentru a le netezi.

TENDENŢI//ÓS ~oásă (**~óşi**, **~oáse**) *adj.* (*despre oameni şi acţiunile, faptele lor*) Care manifestă o tendinţă inexplicabilă; cu tendinţe lipsite de obiectivitate. **Om ~os**.

TENDÍNŢ//Ă ~e *f.* 1) Forţă care orientează activitatea omului spre un anumit scop. **~a spre bine.** 2) Dorinţă puternică; năzuinţă; aspiraţie. **Am avut ~a de a abandona competiţia.** 3) (*în opere artistice*) Poziţie social-politică a autorului; atitudine faţă de realitatea reflectată. 4) Orientare comună a unei categorii de persoane. **Vezi care sunt ~ele în societate.** 5) Evoluţie într-un anumit sens; direcţie; orientare. **~a spre progres.**

TEND//ÓN ~oáne *n. med., anatom.* Ţesut conjunctiv fibros care leagă muşchii de oase.

TENÉBR//Ă ~e *f. mai ales la pl. livr.* Obscuritate profundă; întuneric de nepătruns; întunecime; beznă.

TENEBR//ÓS ~oásă (**~óşi**, **~oáse**) *adj.* 1) Care este cufundat în tenebră; cuprins de tenebră; întunecos; obscur; sumbru. **Închisoare ~oásă**. 2) *fig.* (*despre persoane*) Care are un aspect trist; cu înfăţişare tristă; posomorât; întunecat; sumbru. 3) *fig.* Care este greu de înţeles; cu multe înţelesuri; plin de mister; misterios. **Aluzie ~oasă.**

TEN//ÓR ~oáre *n. muz.* 1) Voce bărbătească cu cel mai înalt registru. 2) Instrument muzical de suflat al cărui registru corespunde acestei voci.

TENÓR II ~i *m. muz.* Cântăreţ care are vocea cu cel mai înalt registru.

TENSIÚN//E ~i *f.* 1) Stare de încordare; întindere. **~a muşchilor**. 2) *fig.* Stare încordată, însoţită de zbucium sufletesc. **~e nervoasă.** 3) *fiz.* Forţă interioară care acţionează asupra suprafeţei unui spaţiu închis.

A TENTÁ tentéz *tranz.* A supune unei ispite; a ispiti; a ademeni; a momi. **Mă tentează tot ce e nou.**

TENTÁCUL ~e *n.* (*la unele animale acvatice*) Organ alungit, musculos şi mobil, care serveşte la pipăit, la prinderea hranei şi la deplasare. **~lele caracatiţei.**

TENTATÍV//Ă ~e *f.* 1) Acţiune prin care se încearcă a se ajunge la un rezultat; încercare. **Am făcut mai multe ~e de a-l convinge.** 2) *jur.* Încercare neizbutită de a comite o infracţiune. **~de omor.**

TENTÁŢI//E ~i *f.* Motiv care tentează o persoană la acţiune; dorinţă puternică; ispită. **Are ~a de a gusta din toate plăcerile lumii.**

TERACÓT//Ă ~e *f. constr.* Material de construcţie în formă de plăci mici, obţinută din argilă arsă şi emailată, folosite pentru acoperirea pereţilor sau a sobelor.

TERAPÍ//E ~i *f.* 1) *v.* **TERAPEUTICĂ**. 2) *med.* Ansamblu de procedee şi metode care implică tratamentul unei anumite boli.

TERAPEÚTIC ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* Care ţine de

terapeutică; propriu terapeuticii. **Remediu ~.**

TERAPEÚTICĂ *f. med.* Ramură a medicinii care se ocupă de studiul bolilor interne, precum şi de metodele de tratare şi profilaxie a acestora.

TERASAMÉNT ~e *n. constr.* 1) Ansamblu de lucrări, constând în modificarea formei naturale a pământului în vederea realizării unei construcţii. **Lucrări de ~.** 2) Masă de pământ deplasată şi dispusă în formă de ridicătură, servind ca bază pentru o construcţie (mai ales cale ferată, şosea, dig etc.). **~ de cale ferată.**

TERÉ//STRU ~stră (**~ştri**, **~stre**) *adj.* 1) Care ţine de pământ; propriu pământului; pământesc. **Suprafaţă ~stră**. 2) Care trăieşte pe pământ; situat pe pământ. **Animal ~stru**. **Floră ~stră**. 3) Care se realizează pe pământ; caracterizat prin deplasare pe pământ. **Transport ~stru**.

TERGIMÁN ~i *m. înv.* Persoană cu funcţia oficială de a traduce; dragoman; tălmaci; traducător; interpret; translator.

A TERGIVERSÁ tergiverséz *tranz.* A nu face, amânând de azi pe mâine; a tărăgăna.

TERÍBIL I ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* 1) Care inspiră teroare; producător de groază; îngrozitor; terifiant. **Armă ~ă**. **Coşmar ~**. 2) Care are putere mare; de mare intensitate. **Efort ~**. **Vânt ~**. **Lovitură ~ă**. 3) Care iese din comun (în sensul bun, pozitiv); caracterizat prin calităţi neobişnuite; extraordinar; formidabil. **Un tip ~**. **Un cântec ~**. **Un film ~**. 4) Care se caracterizează prin agresivitate sporită; foarte dezagreabil; agresiv; turbulent. **Copil ~**.

TERÍBIL II *adv.* 1) Foarte puternic; în mod deosebit. **M-am speriat ~**. 2) (*urmat de prepoziţia* **de**) Extrem; foarte; extraordinar. **~ de frumoasă.**

TÉRMEN I ~e *n.* 1) Limită fixată în timp, printr-o dispoziţie sau printr-o înţelegere mutuală, la care urmează să se execute o obligaţie; soroc. 2) Clauză prevăzută într-un contract sau într-o convenţie.

TÉRMEN II ~i *m.* 1) *lingv.* Unitate nominativă cu sens strict delimitat, care desemnează o noţiune proprie unui anumit domeniu de activitate. **~ din medicină, din fizică.** 2) Cuvânt sau expresie proprii unui vorbitor. **A vorbit în ~i normali.** 3) *mat.* Element simplu aflat în relaţii cu altele.

TÉRMIC ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* 1) Care ţine de căldură; propriu căldurii; de căldură. **Valoare ~ă. Prelucrarea ~ă a alimentelor.** 2) Care produce căldură. **Centrală ~ ă**. **Agent ~.**

TERMINÁL ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* 1) *şi substantival* Care constituie ultimul element (dintr-o succesiune); aflat la extremitate. **Punct ~**. **~ele unui aeroport.** 2) Care se dezvoltă la vârf; dispus la capăt. **Flori ~e**. **Parte ~ă**.

TERMINOLOGÍ//E ~i *f.* 1) Totalitate de termeni de specialitate, folosiţi într-o ştiinţă sau într-un domeniu de activitate. **~a turismului. ~a dreptului comunitar.** 2) *lingv.* Disciplină ştiinţifică care se ocupă de studiul termenilor.

TERMOCENTRÁL//Ă ~e *f.* Centrală electrică care funcţionează pe baza energiei termice; centrală termoelectrică.

TÉRMOS ~uri *n.* Recipient izolant, care permite păstrarea unui lichid la o temperatură constantă timp de mai multe ore.

TER//OÁRE ~óri *f.* 1) Frică extremă, care paralizează conştiinţa. **A semăna ~oare**. **A trăi în ~oare**. 2) Regim social-politic fondat pe frică, pe intimidare şi pe violenţă poliţistă. 3) Perioadă de dominaţie a unui atare regim. **În timpul ~oarei**.

A TERORIZÁ terorizéz *tranz.* (*persoane*) A supune terorii; a înspăimânta, recurgând la mijloace de intimidare.

TERŢÉT ~e *n. muz.* 1) Ansamblu format din trei executanţi (instrumentişti sau vocalişti); trio. 2) Compoziţie muzicală scrisă pentru un astfel de ansamblu; trio. 3) *v.* **TERŢINĂ**.

TERŢIÁR ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* Care constituie a treia fază a unei evoluţii. **Accident ~.** ♦ **Eră ~ă,** *ist.* eră geologică care a succedat era secundară şi a precedat era cuaternară; neozoic.

TERŢÍN//Ă ~e *f. literat.* 1) Poezie de formă fixă, compusă din strofe a câte trei versuri, dintre care primul rimează cu al treilea vers, în timp ce al doilea vers rimează cu primul şi al treilea din strofa următoare. 2) Strofă dintr-o astfel de poezie.

TEST téste *n.* 1) *ed.* Probă (scrisă sau orală) de evaluare a cunoştinţelor şi competenţelor unui elev sau student. ♦ **Test grilă,** probă scrisă de evaluare, întocmită sub formă de grilă. 2) *med.* Mijloc fizic sau chimic de recunoaştere şi măsurare a unui fenomen, a unui proces biologic etc. **~ de graviditate.** ♦ **Test (**sau **control) antidoping,** control efectuat de autorităţile sportive pentru a identifica şi pedepsi folosirea substanţelor care îmbunătăţesc artificial performanţele sportivilor sau ale animalelor utilizate în competiţii sportive.

TESTAMÉNT ~e *n.* 1) *jur.* Act juridic unilateral, revocabil până la moartea autorului, prin care acesta formulează dispoziţiile (în special cu privire la avere), care urmează a fi îndeplinite după moartea sa. ♦ **Vechiul Testament,** parte a Bibliei, care cuprinde textele religioase de până la naşterea lui Christos. ♦ **Noul Testament,** parte a Bibliei care cuprinde textele religioase de după naşterea lui Christos. 2) *fig.* Operă a unui artist, de obicei scrisă ultima în plan cronologic, care constituie expresia supremă a mentalităţii şi artei sale.

TESTATÓR ~i *m. jur.* Persoană care a făcut un testament; autor al unui testament.

TESTEMÉL ~e *n. pop.* Basma de pânză subţire, împodobită cu flori colorate pe un fond negru.

TESTÍCUL ~e *n. med., anatom.* 1) Glandă genitală masculină pereche, care produce spermatozoizi şi hormoni masculini. 2) Organ format din această glandă şi din învelişul acesteia.

TESTIMÓNI//U ~i *m.* 1) Fapt ce serveşte la demonstrarea unui adevăr; mărturie; dovadă. 2) Document prin care se confirmă o probă; certificat; dovadă; adeverinţă; justificativ.

TEXTÍL ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* 1) (*despre materiale, fibre, unelte* etc.) Care serveşte la ţesut sau la tricotat; destinat ţesătoriei. 2) (*despre plante*) Care conţine fibre pentru ţesut; cu fibre de ţesut în componenţă. 3) Care confecţionează ţesături; producător de ţesături. **Industrie ~ă. Fabrică ~ă.**

TEXTUÁL ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* Care este în conformitate cu textul; reprodus cuvânt cu cuvânt, fără a modifica textul original. **Referinţă ~ă.**

TEZÁUR ~e *n.* 1) Cantitate mare de monede, de metale preţioase, de pietre scumpe, de bijuterii sau de alte obiecte de preţ, adunate la un loc. 2) Totalitate de bani sau obiecte preţioase ascunse de multă vreme în pământ şi descoperite întâmplător; comoară. 3) *fin.* Ansamblu de mijloace financiare efective, care se află în depozitul unei bănci de emisie. 4) *econ.* Ansamblu de bunuri materiale de care dispune un stat la un moment dat. **~ naţional.** 5) Loc unde se păstrează finanţele statului sau ale unei bănci; trezorerie. 6) *fig. poet.* Lucru sau fiinţă preţioasă şi dragă; comoară. 7) Patrimoniu spiritual al unei societăţi, acumulat pe parcursul istoriei de o anumită comunitate. **~ cultural. ~ material şi imaterial.** 8) Operă celebră (mai ales dicţionar sau enciclopedie), de mare valoare. 9) *lexicogr.* Dicţionar care tinde să prezinte ansamblul integral, toată bogăţia lexicală a unei limbi.

TÉZ//Ă ~e *f.* 1) Afirmaţie enunţată şi susţinută într-o discuţie. 2) Opinie care este considerată drept adevărată, urmând a fi demonstrată prin argumente. 3) *mai ales la pl.* Idee principală formulată concis, care urmează să fie dezvoltată şi demonstrată. 4) *la pl.* Culegere în care sunt expuse astfel de idei. 5) (*în*

opoziţie cu **antiteză**) *log*. Enunţ strict determinat, care urmează să fie argumentat în cadrul unei demonstraţii. 6) Operă ştiinţifică prezentată pentru a fi susţinută public, în vederea obţinerii unui grad ştiinţific (de doctor în ştiinţe). 7) *ed.* Lucrare scrisă de elevi la sfârşitul unei perioade de studiu. **O ~ă de licenţă.**

TICHÍ//E ~i *f.* 1) Acoperemânt de cap de formă sferică, care acoperă numai creştetul capului. 2) Bonetă care se îmbracă înainte de somn; scufie. 3) Scufie pentru copiii mici.

A TICLUÍ ticluiésc *tranz*. 1) *pop., fam.* A întocmi cu îndemânare, aranjând, potrivind şi improvizând. ~ **o plângere**. 2) *fig*. (*minciuni*, *neadevăruri* etc.) A crea în imaginaţie; a născoci; a izvodi; a inventa.

TIF//ÓN ~oáne *n*. Pânză subţire de bumbac, higroscopică, cu ţesătură foarte rară, folosită în medicină la pansare.

TIHĂR//ÁIE ~ăi *f. pop*. Loc râpos acoperit cu vegetaţie deasă.

TÍHN//Ă ~e *f.* 1) Linişte sufletească; viaţă lipsită de griji; calm; pace. 2) *înv*. Stare de plăcere; satisfacţie.

TILÍNC//Ă ~i *f. muz.* Instrument muzical popular de suflat, de forma unui fluier scurt fără găuri laterale, făcut mai ales din coajă de salcie, care scoate sunete acute.

TÍMBR//U I ~e *n*. Calitate specifică a unui sunet, care permite a-l distinge de alt sunet cu aceeaşi înălţime, intensitate şi durată, dar provenit din altă sursă sonoră; sonoritate.

TÍMBR//U II ~e *n*. Imprimat de dimensiuni mici, pe care se indică valoarea lui convenţională şi care, fiind emis de stat, se aplică pe scrisori drept taxă poştală sau pe unele acte oficiale drept impozit.

TIMÍ//D ~dă (**~zi**, **~de**) *adj.* 1) (*despre persoane*) Care manifestă lipsă de îndrăzneală; lipsit de îndrăzneală; sfios; ruşinos. 2) (*despre manifestări ale oamenilor*) Care denotă lipsă de siguranţă şi curaj; fără siguranţă şi curaj. **Protest ~.**

TIMONIÉR ~i *m*. Marinar care manevrează timona şi transmite semnale.

TIMÓN//Ă ~e *f. mar*. Roată cu mânere, care serveşte la manevrarea manuală a unei nave.

TÍNĂ *f.* 1) Pământ muiat de apa ploilor sau a zăpezilor topite; noroi; glod. 2) Loc cu asemenea pământ. 3) *fig*. Acţiune sau vorbă murdară; murdărie. 4) *fig.* Comportament josnic; decădere morală.

TINICH//EÁ ~éle *f.* 1) Foaie subţire de oţel, folosită mai ales la acoperitul caselor şi la confecţionarea diferitelor obiecte; tablă. 2) *fam., peior.* Obiect de metal de calitate proastă. 3) Recipient de metal subţire.

TINICHIGÍ//U ~i *m*. 1) Meseriaş care face sau repară obiecte de tinichea. 2) Muncitor care execută piese sau obiecte de construcţii din tinichea.

TIP I típuri *n*. 1) Model ideal care reuneşte proprietăţile esenţiale ale tuturor obiectelor şi fenomenelor de acelaşi fel; obiect sau lucru ideal, care determină forma şi caracteristicile unei serii de obiecte, lucruri sau fenomene; etalon. 2) Individ sau exemplar care serveşte drept model pentru un grup de fiinţe sau de obiecte, incluzând trăsăturile specifice esenţiale ale acestora; specimen.

TIP II típi *m. fam.* Persoană excentrică; om cu comportament original; individ; subiect.

TÍPIC I ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* Care constituie un model ideal; cu proprietăţi de model ideal; caracteristic; distinctiv; original. **Un caz ~.**

TÍPIC II *n*. 1) Caracter specific; particularitate. 2) Ansamblu de proprietăţi specifice unui fenomen artistic sau unui personaj literar, care exprimă în artă esenţa realităţii.

TIPÍC ~uri *n*. 1) Consecutivitate tipizată şi invariabilă de desfăşurare a unei acţiuni sau

procesiuni. **Îşi respectă metodic ~ul de dimineaţă.** 2) *rel.* Carte care cuprinde regulile de oficiere a serviciului divin. 3) Regulă de oficiere a slujbelor religioase. **~ bisericesc.**

TIPICÁR ~ă (**~i**, **~e**) *adj. şi substantival* 1) Care acordă importanţă exagerată lucrurilor mărunte; preocupat în mod exagerat de aspectele mărunte ale lucrurilor; meticulos; pedant. **Un cercetător ~. Un ~ imposibil.** 2) Care manifestă o scrupulozitate exagerată; înclinat spre aspectul formal al lucrurilor. **Profesor ~.** 3) *înv.* Persoană care respectă cu stricteţe tipicul bisericesc.

TIPSÍ//E ~i *f.* 1) Tavă mare, rotundă, de metal, uneori ornamentată, pe care se serveşte mâncarea sau băuturile; tablă. 2) *la pl. muz.* Instrument muzical de percuţie constând din două talere de aramă, care sunt lovite unul de altul; chimval.

TIPTÍL *adv.* 1) Fără zgomot; încet. **A intra ~.** 2) Pe furiş; pe nesimţite. **A pleca ~.**

TIRÁD//Ă ~e *f.* 1) *retor.* Fragment dintr-un discurs, în care oratorul dezvoltă detaliat şi cu emfază o idee. 2) Suită de fraze sau de versuri recitate fără întrerupere de un personaj de teatru. 3) *fig.* Frază lungă, rostită cu emfază şi vehemenţă.

TIRÁJ ~e *n.* 1) Cantitatea de exemplare în care se tipăreşte o carte sau o publicaţie periodică. **Carte cu ~ mic. Revistă de ~.** 2) Multiplicare prin copiere a unui film pentru obţinerea numărului necesar de copii. 3) *teh.* Circulaţie a aerului şi a gazelor carburante într-o instalaţie de încălzire cu focar.

TIRÁN ~i *m.* 1) *polit.* Conducător absolut, care îşi exercită puterea în mod arbitrar, despotic şi cu cruzime; despot; potentat. 2) *fig.* Persoană autoritară care îşi impune voinţa sa prin cruzime; om crud, cu trăsături dictatoriale; satrap.

TIRÁNIC ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* 1) Care ţine de tiranie; propriu tiraniei; de tiran; despotic. **Regim ~.** 2) *fig.* (*despre persoane*) Care tiranizează; cu calităţi de tiran; despotic. **Soţ ~.** 3) *fig.* Care obsedează în permanenţă; caracterizat prin obsesie permanentă; chinuitor; obsedant. **Pasiune ~ă.**

TIRANÍ//E ~i *f.* 1) *arh., polit.* (*în antichitatea greacă*) Formă de conducere politică în care puterea de stat se afla în mâinile unui tiran; despotism; autocraţie. 2) *fig.* Caracter tiranic; forţă imperioasă. **~a pasiunilor**. **~a modei**. 3) Faptă sau vorbă tiranică.

A TIRANIZÁ tiranizéz *tranz.* 1) (*despre persoane*) A trata cu cruzime (ca un tiran); a supune unor chinuri fizice şi/sau morale. **A tiraniza oamenii.** 2) *fig.* (*despre gânduri*, *sentimente* etc.) A urmări întruna şi în mod dureros; a tortura; a frământa; a chinui; a obseda.

TITÁN I ~i *m.* 1) *mitol.* (*în mitologia greacă*) Divinitate formată din doisprezece uriaşi care, declarând război zeilor din Olimp, au fost înfrânţi şi aruncaţi în tartar. 2) *fig.* Persoană înzestrată cu o forţă fizică sau spirituală extraordinară; gigant. **~ al gândirii filozofice.**

TITÁN II *n. chim.* Element chimic, metal dur, alb-argintiu, rezistent la coroziune, răspândit în natură în formă de compuşi şi folosit în aliaje la construcţia navelor şi a rachetelor, precum şi, sub formă de oxid, ca pigment alb în pictură.

TÍTLU I ~ri *n.* 1) Nume acordat de autor operei sale sau unei părţi a acesteia, care indică tema materiei tratate. 2) *la pl.* Traducere a dialogului, imprimată sub imaginea unui film vorbit într-o limbă străină. 3) Calificare obţinută printr-un efort fizic sau spiritual (într-un domeniu de activitate). **~ de campion**. **~ ştiinţific**. 4) Sarcină responsabilă permanentă; funcţie; post. **~ de director**. **~ de profesor**. **Candidat la un ~.** 5) Nume calificativ. **~ de prieten**. **~ de cetăţean**. **~ de aliat**. 6) Denumire onorifică (desemnând o demnitate, un rang sau o funcţie înaltă). **~ de conte**. **~ de suveran**. **~ de**

mareşal. ~ **nobiliar**. 7) *jur.* Act juridic care certifică deţinerea unui drept. ~ **de proprietate**. ~ **de moştenitor**.

TÍTL//U II ~e *n*. 1) Proporţie a unui metal nobil dintr-un aliaj, exprimată în părţi la mie. 2) *ind. text.* Număr care indică gradul de fineţe a firului de mătase şi a fibrelor sintetice; titru.

TITULÁR ~ă (**~i**, **~e**) *adj. şi substantival* 1) Care deţine un titlu sau un post pe baza unei numiri legale; cu titlu acordat în mod legal. **Membru ~ al unei Academii. Profesor ~.** 2) Care posedă pe baze juridice; cu drept legal de posesiune. **Persoană ~ă a unui permis**. 3) Care deţine rolul principal într-o piesă de teatru; în rolul principal.

TOÁC//Ă ~e *f*. 1) *rel.* Placă de metal în care se bate pentru a anunţa începutul slujbei religioase sau anumite momente ale acesteia. 2) Sunet produs când se bate această placă. 3) *înv*. Timp al zilei (dimineaţa sau seara) când se anunţa utrenia sau vecernia la biserică. 4) Bară de metal în care se bate pentru a anunţa începutul sau terminarea lucrului pe un şantier sau într-un atelier.

TOÁST ~uri *n*. Discurs mic, prin care se invită a închina paharul în sănătatea unei persoane sau cu prilejul unui eveniment sau acţiuni. **A rosti un ~ în cinstea cuiva.**

TÓG//Ă ~i *f*. 1) *arh., ist.* (*la romani*) Mantie lungă şi largă, fără mâneci, purtată peste tunică, lăsând descoperit braţul şi umărul drept. 2) Haină de ceremonie, lungă până la pământ, cu mâneci largi; robă. ~ **de avocat**. ~ **de profesor**.

TÓI ~uri *n*. 1) Moment de maximă intensitate în desfăşurarea unei acţiuni sau a unui fenomen; punct culminant. **Petrecerea e în ~. Am venit în ~ul petrecerii. În ~ul iernii.** 2) Forfotă a unei mulţimi de oameni; învălmăşeală. **A se afla în ~ul mulţimii.** 3) *înv*. Grup dezorganizat; cârd.

TOIÁG toiége *n*. 1) Băţ lung şi drept, care serveşte la mers în calitate de sprijin. 2) Lovitură dată cu un astfel de băţ. 3) *fig*. Ajutor, sprijin dezinteresat. **A fi ~ul cuiva la bătrâneţe.** 4) Baston purtat ca simbol al unei demnităţi sau autorităţi. ~ **papal.**

TÓLB//Ă ~e *f*. 1) Geantă purtată la şold, în care vânătorii păstrează merindele şi vânatul. 2) *înv*. Toc pentru săgeţi; faretră.

A TOLERÁ toleréz *tranz*. 1) (*persoane*) A accepta, admiţând prezenţa şi făcând abstracţie de neajunsuri; a suporta; a suferi; a răbda. 2) (*fapte supărătoare*) A admite în mod conştient şi tacit; a suporta; a suferi; a îngădui. **El nu tolerează dezordinea şi minciuna.** 3) *med*. (*tratamente*, *medicamente*) A suporta fără reacţie patologică.

A TOLOCĂNÍ tolocănésc *pop*. **1**. *tranz*. (*persoane*) A nu lăsa în pace, deranjând mereu; a bate la cap; a moronci; a sâcâi. **2**. *intranz*. (*despre persoane*) A vorbi mult şi fără rost; a trăncăni; a flecari; a pălăvrăgi.

TONÁJ ~e *n*. 1) Greutate a unui corp, exprimată în tone. 2) Capacitate de transport a unei nave, exprimată în tone-registru. 3) Capacitate volumetrică a unei nave maritime, exprimată în tone de apă dezlocuită. 4) Greutate maximă pe care o poate transporta un vehicul.

TÓNIC I ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* 1) *lingv., fonet.* (*despre vocale sau silabe*) Care poartă accent; cu accent; accentuat. 2) *şi substantival* (*despre substanţe*, *medicamente, băuturi* etc.) Care fortifică organismul; cu proprietatea de a stimula activitatea organismului; întăritor; reconfortant; fortifiant; tonifiant.

TÓNIC II ~e *n*. Medicament (sau băutură) care are proprietatea de a fortifica organismul; reconfortant; fortifiant; tonifiant.

TOP I tópuri *n*. 1) Pachet de hârtie cu un număr fix de coli. 2) *înv*. Val de postav.

TOP II tópuri *n*. Clasament al preferinţelor pentru

opere sau oameni de artă, stabilit pe baza aprecierilor publicului sau ale specialiştilor. **Topul vedetelor de cinema**. **A fi în top.**

TOPÁZ ~**e** *n*. 1) Silicat fluorat de aluminiu, cristalizat, transparent, de culoare galbenă, întrebuinţat în tehnică şi ca piatră preţioasă. 2) Piatră preţioasă din acest mineral.

TÓPICĂ *f*. *lingv., gram.* 1) Ordine de eşalonare a cuvintelor în propoziţie sau a propoziţiilor în frază. 2) Compartiment al sintaxei, care se ocupă de studiul ordinii cuvintelor în propoziţie sau a propoziţiilor în frază.

TOPOGRAFÍE *f*. 1) Ramură a geodeziei, care se ocupă de reprezentarea grafică pe un plan a formelor de relief în vederea întocmirii hărţilor geografice. 2) Descriere a configuraţiei unui loc.

TOPONIMÍE *f*. 1) Totalitatea denumirilor de localităţi şi de locuri dintr-o regiune sau dintr-o ţară. 2) *lingv.* Ramură a lingvisticii, care se ocupă de studiul toponimelor; toponomastică.

TOPTÁN *n*. *comerţ*: ♦ **(A vinde) cu ~ul**, a) (a vinde) cu ridicata; angro; b) în cantităţi foarte mari; din belşug.

TOREADÓR ~i *m*. Luptător cu taurii în arenă, la o coridă; torero.

TORÉNT ~e *n*. 1) Curs puternic de apă, care apare în urma ploilor mari sau după topirea bruscă a zăpezilor şi care vine cu o mare viteză şi forţă de eroziune; şuvoi. 2) *fig.* Cantitate mare şi intensă; abundenţă enormă. ~ **de lacrimi**. ~ **de oameni**.

TORÍ//D ~dă (**~zi**, **~de**) *adj*. 1) Care este foarte cald; de o căldură extremă; arzător; dogoritor. **Climă ~dă**. 2) Care radiază o căldură excesivă; arzător; dogoritor. **Soare** ~.

TOROP//EÁLĂ ~éli *f*. 1) Stare de moleşeală, care precede somnul; somnolenţă. 2) Căldură mare; arşiţă.

A TORPILÁ torpiléz *tranz*. 1) (*nave maritime*) A scufunda cu ajutorul torpilelor. 2) *fig*. (*acţiuni*, *activităţi*, *planuri* etc.) A împiedica să se realizeze; a face să eşueze; a zădărnici. ~ **negocierile**.

TORPÍL//Ă ~e *f*. Proiectil submarin autopropulsat, folosit împotriva obiectivelor maritime, fiind lansat de nave, submarine sau avioane.

TORS tórsuri *n*. 1) Parte superioară a corpului omenesc, fără cap şi fără membre; trunchi. 2) Sculptură care reprezintă această parte a corpului omenesc.

A TORTURÁ torturéz *tranz*. 1) (*fiinţe*) A supune la torturi, la chinuri groaznice; a schingiui. 2) *fig.* (*despre gânduri*, *sentimente* etc.) A urmări întruna în mod dureros; a frământa; a chinui; a tiraniza. 3) *rar* (*cuvinte*, *expresii* etc.) A denatura, încălcind grav corectitudinea firească; a schingiui; a stâlci; a poci. ~ **limba**.

TÓRŢ/Ă ~e *f*. 1) Aparat rudimentar, constituit dintr-un băţ înfăşurat la un capăt cu cârpe îmbibaţi cu o substanţă inflamabilă, care serveşte la luminat în timpul unor procesiuni sau manifestări de masă; faclă. 2) *prin anal.* Descărcare electrică de înaltă frecvenţă, având aspectul unei flăcări de lumânare.

TOS *adj*. *invar.* : ♦ **Zahăr ~,** zahăr în formă de cristale mărunte.

TOTALIT//ÁTE ~ăţi *f*. 1) Reuniune a tuturor elementelor constitutive ale unui întreg; ansamblu; integralitate; total. 2) Caracter total. 3) Număr deplin (de elemente); ansamblu.

TRADÍŢI//E ~i *f*. 1) Ansamblu de datini, concepţii, legende, obiceiuri, practici religioase şi morale, constituite în cadrul unei comunităţi sociale şi transmise din generaţie în generaţie. **~i populare.** 2) Obicei statornicit demult; practică uzuală; uzanţă. **Prin ~.**

TRADIŢIÓNAL ~ă (**~i**, **~e**) *adj*. 1) Care corespunde tradiţiei; bazat pe tradiţie. **Obicei ~.** 2) *şi adverbial fam., adesea iron.* În virtutea unei

obişnuinţe; în mod familiar; din totdeauna; obişnuit. **Aşa se procedează ~.**

TRAFORÁJ ~e *n.* 1) Decupare a unor modele desenate pe plăci de furnir sau de metal subţire, cu ajutorul unui ferestrău special. 2) *cu valoare colectivă* Ansamblu de obiecte obţinute în acest fel.

TRAMBULÍN//Ă ~e *f.* 1) *sport* Instalaţie specială, de pe care sportivii execută sărituri în apă, sărituri cu schiurile sau sărituri de gimnastică. 2) *fig.* Factor sau situaţie care îl ajută pe cineva să se lanseze, să progreseze într-un domeniu anumit.

TRÁMP//Ă ~e *f.* 1) *înv., reg.* Schimb în natură; troc. 2) *fam.* Afacere realizată cu ajutorul unor intermediari; aranjament.

TRANCHILIZÁN//T I ~tă (~ţi, ~te) *adj.* (*despre substanţe, medicamente, factori* etc.) Care tranchilizează; cu proprietatea de a calma; calmant.

TRANCHILIZÁNT II ~e *n. farm.* Medicament care are proprietatea de a tranchiliza; calmant.

TRANSALPÍN ~ă (~i, ~e) *adj.* (*în opoziţie cu* **cisalpin**) Care se află dincolo de munţii Alpi; situat dincolo de munţii Alpi.

TRANSATLÁNTIC I ~ă (~i, ~e) 1) Care traversează Oceanul Atlantic. **Navă ~ă. Zbor ~.** 2) Care se află dincolo de Oceanul Atlantic; situat dincolo de Oceanul Atlantic. **Ţări ~e**.

TRANSATLÁNTIC II ~e *n.* Navă mare de pasageri care traversează Oceanul Atlantic, făcând legătura între Europa şi America.

A TRANSBORDÁ transbordéz 1. *tranz.* 1) (*călători, mărfuri, 'încărcături)* A trece dintr-un vehicul în altul. 2) (*locomotive, vagoane*) A trece de pe o linie pe alta (cu ajutorul unui transbordor). **2.** *intranz.* A schimba vehiculul în cursul unei călătorii; a face o transbordare.

TRANSBORD//ÓR ~oáre *n.* 1) Navă folosită la transbordarea mărfurilor sau a călătorilor. 2) Platformă mobilă, servind la mutarea vagoanelor sau a locomotivelor de pe o linie pe alta.

TRANSCAUCAZI//ÁN ~ánă (~éni, ~éne) *adj.* Care se află dincolo de munţii Caucaz; situat dincolo de munţii Caucaz.

A TRANSFERÁ transfér *tranz.* 1) A face să se transfere. 2) *fin.* (*sume de bani*) A face să treacă de pe un cont pe alt cont (de la o persoană sau instituţie la alta). ~ **banii**. 3) (*energii*) A face să treacă de la un generator la un receptor.

A SE TRANSFERÁ mă transfér *intranz.* (*despre persoane*) A trece de la un loc (de lucru, de studii etc.) la altul.

A TRANSFIGURÁ transfiguréz *tranz.* A face să se transfigureze. **Soarele a transfigurat natura. Fericirea l-a transfigurat.**

A SE TRANSFIGURÁ mă transfiguréz *intranz.* 1) A căpăta o altă înfăţişare sau o altă expresie. **Artistul s-a transfigurat complet.** 2) A căpăta un alt caracter; a-şi schimba radical starea de spirit.

A TRANSFORMÁ transfórm *tranz.* 1) A face să se transforme; a schimba; a preface; a preschimba; a modifica; a converti. ~ **natura**. ~ **curentul alternativ în curent continuu**. 2) (*valori, funcţii, construcţii sintactice* etc.) A echivala cu un alt corespondent, schimbând unele elemente şi păstrând altele. ~ **o ecuaţie**.

A SE TRANSFORMÁ mă transfórm *întranz.* 1) (*despre lucruri concrete sau abstracte*) A căpăta o altă formă sau un alt conţinut; a trece dintr-o formă în alta; a suferi modificări; a se schimba; a se preface; a se modifica. **Satele se ~ă în oraşe. Materia se ~ă. Dragostea lor s-a transformat în căsătorie.** 2) (*despre persoane*) A-şi schimba caracterul, felul de a fi; a se modifica. **Ea s-a transformat înspre bine.**

TRANSFÚG ~i *m.* 1) Militar care dezertează în timp de război, pentru a trece de partea inamicului. 2) Persoană care îşi părăseşte în mod ilegal patria.

TRANSFÚZI//E ~i *f. med.* Metodă de tratament biologic, constând în administrarea pe cale intravenoasă a unei cantităţi de sânge, de ser fiziologic sau de plasmă sangvină.

TRANSGRESIÚN//E ~i *f.* 1) Mişcare a apelor maritime, care înaintează asupra unor suprafeţe mari de uscat, ca urmare a coborârii nivelului scoarţei terestre. 2) *prin ext.* Deviere fără temei spre un alt domeniu. **~e de la normal spre anormal.**

TRANSHUMÁNŢ//Ă ~e *f.* Migraţiune periodică a păstorilor cu turmele de oi, vara la munte şi iarna la şes.

TRANSIGÉN//T ~tă (~ţi, ~te) *adj.* (*despre persoane*) Care face concesii; caracterizat prin admiterea compromisurilor.

TRANSIGÉNŢ//Ă ~e *f.* Caracter transigent.

TRANSLATÓR ~i *m.* Persoană cu funcţia oficială de a traduce; interpret; traducător.

TRANSLITERÁŢI//E ~i *f. lingv.* Transcriere literă cu literă a unui text dintr-un alfabet în altul, fără a se ţine cont de pronunţarea reală a acestora.

TRANSLUCÍ//D ~dă (~zi, ~de) *adj.* (*despre corpuri*, *materiale* etc.) Care lasă să treacă lumina, fără a permite ca obiectele să fie distinse clar.

TRANSMISIÚN//E ~i *f.* 1) Emisiune radiofonică. 2) *jur.* Trecere a unui drept sau a unui bun de la o persoană la alta.

TRANSPARÉN//T I ~tă (~ţi, ~te) *adj.* 1) Care lasă să treacă lumină, permiţând să se distingă obiectele; în stare să fie străbătut de raze solare şi electromagnetice, fără a le absorbi sau a le difuza; străveziu. 2) *fig.* (*despre piele*, *ten* etc.) Care este foarte gingaş; caracterizat prin gingăşie deosebită; fin; diafan. 3) *fig.* Care are un sens uşor descifrabil; cu sens uşor de înţeles sau de ghicit; clar; evident. **Aluzie ~tă**.

TRANSPARÉNT II ~e *n.* Foaie de hârtie liniată care se pune sub altă foaie, pentru a scrie în rânduri drepte.

A TRANSPIRÁ transpír *intranz.* 1) A elimina sudoare prin porii pielii; a asuda. 2) (*despre obiecte de sticlă*, *ceramică*, *faianţă*) A se acoperi la suprafaţă cu vapori condensaţi; a asuda. **Geamul a ~t**. 3) (*despre plante*) A elimina apă sub formă de vapori. 4) *fig.* (*despre idei*, *planuri*, *sentimente, informaţii secrete* etc.) A ieşi la suprafaţă; a deveni cunoscut, evident; a nu mai rămâne secret, necunoscut; a se vădi. **Ştirea a transpirat**.

A TRANSPLANTÁ transplantéz *tranz.* 1) (*legume*, *flori şi alte culturi}* A scoate din seră sau din răsadniţă şi a planta într-un loc stabilit; a răsădi. 2) (*plante*, *animale*) A muta dintr-o regiune în alta, dintr-un mediu în altul (în vederea aclimatizării). 3) *fig.* (*obiceiuri*, *idei*, *instituţii* ş. a.) A muta dintr-un loc în altul, făcând să prindă rădăcini. 4) *med.* (*organe*, *ţesuturi* etc.) A înlocui pe cale chirurgicală; a grefa.

A TRANSPÚNE transpún *tranz.* A reda în altă formă prin alte mijloace (decât cele iniţiale). **~ o ecuaţie**. **~ o melodie**. **~ cuvintele unei fraze**.

A SE TRANSPÚNE mă transpún *întranz.* A se strămuta imaginar (în altă situaţie sau în alt timp).

TRANSSIBERI//ÁN I ~ánă (~éni, ~éne) *adj.* Care străbate Siberia. **Magistrală ~ă.**

TRANSSIBERI//ÁN II ~éne *n.* Cale ferată care traversează Siberia.

A TRANŞÁ tranşéz *tranz.* 1) (*probleme*, *situaţii*, *conflicte*, *cazuri dificile*) A examina amănunţit, oferind o soluţie; a soluţiona. 2) (*carnea unui animal sacrificat*) A împărţi în tranşe (cu ajutorul unui instrument dur şi tăios); a tăia în bucăţele.

TRÁNŞ//Ă ~e *f.* 1) Grup de obiecte de acelaşi fel produse sau distribuite în etape succesive. 2) Bucată mică, tăiată din ceva comestibil. **O ~ de pâine.**

TRANSVERSÁL ~ă (~i, ~e) *adj.* Care traversează pe perpendiculară lungimea unei suprafeţe.

Suprafaţă ~ă.

TRANZÁCŢI//E ~i *f.* Contact încheiat între două sau mai multe părţi pe bază de concesii reciproce asupra transmiterii unor drepturi sau asupra schimbului de mărfuri; convenţie; acord.

TRÁNZIT ~uri *n.* 1) Trecere (de mărfuri sau de persoane) dintr-o ţară în alta prin teritoriul unei a treia ţări. 2) (*despre trenuri*, *pasageri*, *mărfuri*) Trecere printr-o staţie sau printr-o ţară fără alte staţionări decât cele strict necesare pentru schimbarea direcţiei. **A avea viză de ~.**

TRANZITÍV ~ă (**~i**, **~e**) *adj. lingv.* (*despre verbe*) Care admite complement direct; cu acţiune care se răsfrânge în mod direct asupra obiectului.

TRANZÍŢI//E ~i *f.* Trecere de la o stare sau de la o formă la alta. **Perioadă de ~e de la economia socialistă la economia de piaţă.**

TRÁP//Ă ~e *f.* 1) Uşă sau capac care închide o deschizătură orizontală la nivelul podelei unei case, a unei scene sau la nivelul punţii unei nave. 2) Deschizătură închisă de o asemenea uşă.

TRAPÉZ I ~e *n.* 1) *geometr.* Patrulater cu două laturi paralele, numite baze. 2) *sport* Aparat de gimnastică constând din două coarde verticale, fixate de plafon şi unite la bază printr-o bară. 3) Leagăn improvizat, care se face în colivii sau în cuşti pentru păsări sau animale.

TRAPÉZ II ~i *m.* *anat.* Muşchi plat care ocupă partea posterioară şi superioară a trunchiului.

TRASÉ//U ~e *n.* 1) Direcţie în formă de linie, urmată de o cale de comunicaţie. 2) Cale prestabilită, urmată cu o anumită regularitate de un vehicul sau de o fiinţă; rută. 3) Drum în spaţiu parcurs de un corp în mişcare; traiectorie.

A TRATÁ tratéz l. *tranz.* 1) (*persoane*) A supune efectelor unui comportament, acţionând (în mod diferit). ~ **bine**. ~ **rău**. ~ **de la egal la egal**. 2) (*persoane*) A supune efectelor unui comportament, operând după împrejurări (cu ceva). ~ **cu bunăvoinţă**. ~ **cu vorbe de ocară**. 3) (*persoane*) A face sa bea sau să mănânce, oferind (din belşug); a servi; a ospăta. ~ **cu ceai**. ~ **cu prăjituri**. 4) (*persoane*) A aprecia într-un fel oarecare, atribuind calificativul respectiv. ~ **drept un minciunos**. 5) *med.* (*bolnavi sau bolile acestora*) A supune unui ansamblu de procedee medicale curative; a lecui. 6) (*substanţe*, *materiale* etc.) A supune acţiunii unui agent chimic sau fizic (pentru a modifica compoziţia sau calităţile, pentru a distruge germenii bolilor etc.). ~ **cu acid**. ~ **seminţele cu insecticide**. 7) (*probleme*, *teme*, *subiecte* etc.) A aborda, dezvoltând prin investigaţii speciale. 8) (*probleme*, *teme*) A prezenta (oral sau în scris) în urma unor cercetări. **2**. *intranz.* 1) (*despre persoane*, *lucrări*, *studii* etc.) A avea ca obiect de cercetare; a vorbi oral sau în scris. **Autorul tratează despre evoluţia demografică**. **Lucrarea tratează despre originea poporului romanic de est.** 2) (*despre părţi oficiale interesate*) A duce tratative (în vederea încheierii unor convenţii economice, politice etc.); a negocia.

TRATATÍVE *f. pl.* Discuţii oficiale între două sau mai multe părţi interesate, purtate în vederea încheierii unui tratat. **A duce ~e cu cineva.**

TRAUMATÍSM ~e *n.* 1) *v.* **TRAUMĂ**. 2) Ansamblu de traume care apar la grupe de populaţie cu condiţii identice de muncă sau de trai. 3) Ansamblu de tulburări fizice sau psihice provocate organismului de factori externi violenţi.

TRÁUM//Ă ~e *f.* 1) Leziune corporală gravă, provocată de factori externi violenţi. 2) Emoţie violentă, care modifică personalitatea unui om, insensibilizându-l la emoţii de aceeaşi natură.

A TRAVERSÁ traverséz *tranz.* 1) (*obiecte situate transversal faţă de linia mişcării*) A străbate, deplasându-se de-a curmezişul în cealaltă parte; a trece. ~ **strada**. ~ **un râu**. 2) (*suprafeţe întinse*,

spaţii etc.) A parcurge de la un capăt la altul sau dintr-o parte în alta; a străbate; a pătrunde. **Ploaia a traversat acoperişul**. 3) (*mulţimi de oameni*) A parcurge dintr-o parte în alta, croindu-şi drum (cu coatele); a străbate. 4) (*stări durabile*, *perioade de timp*) A depăşi, suportând. ~ **o criză sufletească**.

TRAVÉRS//Ă ~e *f. constr.* 1) Bară de rezistenţă aşezată transversal pe axa longitudinală a unei construcţii sau a unui sistem tehnic. 2) Bară transversală instalată sub şinele de cale ferată, de care acestea se fixează prin şuruburi.

A TRAVESTÍ travestésc *tranz*. A face să se travestească.

A SE TRAVESTÍ mă travestésc *intranz*. 1) A-şi schimba îmbrăcămintea pentru a nu putea fi recunoscut (la un bal, la teatru); a se deghiza. ~ **în haine femeieşti**. 2) (*despre actori*) A juca roluri diferite în aceeaşi piesă (schimbându-şi respectiv costumaţia). 3) *fig*. A se ascunde sub aparenţe înşelătoare cu scopul de a induce în eroare; a se masca; a se camufla.

A TRĂDÁ trădéz *tranz*. 1) (*persoane*, *interese*, *cauze*, *idealuri*, *sentimente* etc.) A părăsi în mod perfid sau laş (trecând de partea adversă). ~ **Patria**. ~ **prietenul**. 2) *fig*. (*despre facultăţi fizice sau psihice*) A nu mai sluji ca înainte; a da de sminteală. **Memoria îl trădează**. 3) *fig*. (*persoane*) A arăta aşa cum este în realitate; a da de gol. **L-a trădat privirea**. 4) (*manifestări ale persoanelor*, *stări de spirit* etc.) A face să se manifeste; a scoate la iveală. **Vocea lui trădează nelinişte**.

TRĂGÁC//I I ~e *n*. Dispozitiv la armele de foc, de care se trage cu degetul arătător pentru a împuşca.

TRĂGÁCI II ~ *m*. Persoană care trage cu o armă de foc.

TRĂGÁC//I III ~e (**~i**, **~e**) *adj. pop*. (*despre animale*) Care trage bine la ham sau la jug; de tracţiune.

TRĂMB//Ă ~e *f.* 1) Sul mare de material textil; val. 2) Masă de apă, de zăpadă, de praf, de fum etc., ridicată în sus şi răsucită de vânt; vârtej; trombă. 3) *fig*. Succesiune continuă; şir; lanţ; rând; serie. 4) (*despre fiinţe*) Grup mic; pâlc; ceată.

TRĂNDAV ~ă (**~i**, **~e**) *adj. şi substantival depr.* (*despre persoane*) Care trândăveşte; plin de lene; leneş.

TRÉN//Ă ~e *f*. Parte alungită de la spate a unei rochii, care se târăşte pe jos; coadă. **~a miresei.**

TRÉNCI ~uri *n*. Pardesiu impermeabil cu centură.

TRENÍNG ~uri *n*. 1) Costum sportiv de flanelă sau de tricot, constând din pantaloni şi bluză şi purtat, mai ales, la antrenamente. 2) Metodă de relaxare prin autosugestie.

TREPĂDÚŞ ~i *m*. 1) *fam.* Persoană care treapădă fără astâmpăr. 2) *fam*., *peior.* Persoană fără demnitate şi autoritate, care treapădă făcând servicii mărunte şi adesea înjositoare.

A TREPIDÁ trepidéz *intranz*. 1) (*mai ales despre motoare*) A produce vibraţii puternice, cu frecvenţă mare şi cu amplitudine mică. 2) *fig*. (*despre fiinţe*) A nu-şi afla locul de emoţii; a fi cuprins de un sentiment puternic; a palpita; a fremăta; a vibra.

TREPIÉD ~e *n*. 1) Scaun fără spetează cu trei picioare. 2) Suport cu trei picioare, pe care se fixează un aparat topografic sau fotografic. 3) Suport metalic (de campanie) pe care se pun la foc ustensilele de bucătărie.

TRÉS//Ă ~e *f*. 1) Şiret din fire sau bandă metalică care se aplică la unele uniforme pentru a indica gradul; galon. 2) *mar*. Parâmă folosită la legarea navelor, având acţiune perpendiculară asupra axei navei. 3) *electric.* Înveliş textil sau metalic al unui cablu electric. 4) *arhitect.* Motiv arhitectural ornamental, plat sau convex, în formă de benzi împletite.

A TRIÁ triéz *tranz*. 1) (*mărfuri*, *produse*, *obiecte*)

A repartiza în clase sau în categorii pe baza anumitor criterii; a selecţiona; a clasa. 2) *fig.* A alege cu multă atenţie; a selecta. **A-şi tria impresiile**.

TRIÁD//Ă ~e *f.* Grup din trei elemente care constituie o unitate.

TRIB tríburi *n.* 1) *arh.* (*în comunitatea primitivă*) Formă de organizare economică şi social-politică, caracterizată prin comunitate etnică reală, prin limbă şi teritoriu comun şi prin conducător ales. 2) *fig.* Familie numeroasă.

TRIBÓRD ~uri *n.* Parte situată în dreapta unei nave, privită de la pupă spre proră.

TRIBÚN ~i *m.* 1) *arh.* (*în Roma antică*) Magistrat însărcinat să apere drepturile şi interesele plebei. 2) *fig.* Persoană dotată cu talent oratoric şi publicistic, care luptă pentru interesele poporului.

TRIBÚN//Ă ~e *f.* 1) Estradă sau loc înălţat, de unde un orator se adresează publicului. 2) Construcţie cu mai multe rânduri de bănci aşezate în amfiteatru, de unde se poate urmări desfăşurarea unei competiţii sportive sau a unei festivităţi. 3) *fig.* Focar sau mijloc de difuzare în public a unor idei.

TRIBÚT ~uri *n.* 1) Contribuţie forţată, impusă unui stat învins de către un stat învingător sau plătită de un stat altui stat în semn de dependenţă sau de obligaţie. 2) *fig.* Concesie spirituală impusă de circumstanţe. **A plăti ~ pentru promovare.**

TRIBUTÁR ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* 1) *înv.* Care plăteşte tribut; aflat în dependenţă economică. **Stat ~.** 2) *fig. şi substantival* Care are o obligaţie; care datorează. **Sunt ~ul tău.**

TRICEFÁL ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* Care are trei capete; cu trei capete. **Acvilă ~ă.**

TRÍCEP//S ~şi *m. anatom.* Muşchi care se prinde prin trei ligamente la una dintre extremităţi.

A TRICOTÁ tricotéz 1. *tranz.* (*obiecte de îmbrăcăminte* etc.) A confecţiona prin împletirea fibrelor textile. **2**. *intranz.* A practica ocupaţia tricotezei.

TRIENÁL ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* 1) Care durează trei ani; cu o durată de trei ani. **Funcţie ~ă**. **Ciclu ~. Perioadă ~ă.** 2) Care are loc o dată în trei ani. **Congres ~**. **Expoziţie ~ă**. 3) Care se dezvoltă complet în trei ani; cu o durată de dezvoltare de trei ani. **Plantă ~ă.**

TRIFURCÁ//T ~tă (**~ţi**, **~te**) *adj.* Care are trei ramuri; cu trei ramuri. **Coarne ~e.**

TRIL tríluri *n.* 1) *muz.* Ornament muzical constând în alternarea rapidă a unui sunet de bază cu sunetul vecin, superior sau inferior. 2) Cântec al unor păsări, asemănător cu efectul sonor al acestui ornament muzical.

TRILÍNGV ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* 1) Care cunoaşte trei limbi; în stare să vorbească trei limbi. **Vorbitor ~.** 2) Care este scris în trei limbi; redactat în trei limbi. **Inscripţie ~ă**.

TRILOGÍ//E ~i *f.* 1) *arh.* (*în Grecia antică*) Ansamblu de trei tragedii, subiectele cărora se continuă unul pe altul. 2) Ansamblu de trei opere distincte, care formează o serie, elaborată de acelaşi autor şi caracterizată prin unitate tematică.

TRIMÉSTR//U ~e *n.* 1) Durată de trei luni. 2) Parte a anului calendaristic, egală cu trei luni. 3) *ed.* Diviziune a anului şcolar, echivalând cu a patra parte a acestuia.

TRÍO *n. la sing.* 1) *muz.* Ansamblu format din trei executanţi (vocalişti sau instrumentişti). 2) Compoziţie muzicală scrisă pentru un astfel de ansamblu. 3) Parte secundă a unei compoziţii muzicale, mai melodioasă şi mai liniştită decât celelalte două. 4) *prin ext.* Grup de trei persoane nedespărţite, unite prin interese sau gusturi comune.

TRI//ÓR ~oáre *n. teh. agric.* Maşină agricolă care serveşte la separarea seminţelor de culturi agricole de impurităţi; vânturătoare.

TRIPARTÍ//T ~tă (**~ţi**, **~te**) *adj.* 1) Care are trei

părţi; constituit din trei părţi. **Pliant ~t**. 2) (*despre pacte*, *înţelegeri, convenţii, acorduri* etc.) Care are loc prin asocierea a trei state sau a trei partide; realizat între trei state sau trei partide. **Acord ~**. 3) Care include reprezentanţi a trei state; cu reprezentanţi din trei state. **Comisie ~tă**.

A TRIPLÁ tripléz *tranz*. A mări de trei ori; a face să fie de trei ori mai mare; a întrei. **~ eforturile**.

TRIPLÉT ~e *n*. Exemplar care ocupă ultimul loc într-un grup constituit din trei exemplare identice.

TRÍPL//U ~ă (**~u**, **~e**) *adj*. 1) Care este de trei ori mai mare; întreit. **Doză ~ă**. 2) Care este format din trei părţi; constituit din trei elemente. **~ salt**.

A TRIŞÁ trişéz 1. *intranz*. 1) (*mai ales la jocul de cărţi*) A folosi mijloace necinstite. 2) A folosi mijloace necinstite, pentru a induce în eroare. **2**. *tranz*. (*parteneri de joc*) A înşela, măsluind cărţile; a păcăli.

TRIÚMF ~uri *n*. 1) *arh.* (*în Roma antică*) Onoare acordată unui conducător de oşti care a obţinut o victorie strălucită, constând în întâmpinarea solemnă a acestuia. 2) Victorie strălucită. 3) Succes decisiv; reuşită mare. 4) Manifestaţie glorioasă. 5) Satisfacţie mare.

TRIUMFÁL ~ă (**~i**, **~e**) *adj*. 1) Care ţine de triumf; referitor la triumf. **Arc ~**. **Coloană ~ă**. 2) Care se face cu triumf; susţinut de triumf. **Marş ~**. 3) Care constituie un triumf; cu caracter de triumf. **Succese ~e. Apariţie ~ă.**

TRIVIÁL ~ă (**~i**, **~e**) *adj*. 1) Care este lipsit de originalitate; caracterizat prin lipsă de originalitate; comun; ordinar; vulgar; banal; plat. **Limbaj ~.** 2) Care denotă lipsă de pudoare; fără pudoare; indecent; scabros; obscen. **Comportament ~.**

TRIVIALIT//ÁTE ~ăţi *f*. 1) Caracter trivial. **~atea stilului**. 2) Vorbă sau faptă trivială. **A spune ~ăţi.**

TROFÉ//U ~e *n*. 1) *arh.* (*în antichitate*) Echipament al unui duşman învins, expus pe un trunchi de copac în semn de victorie. 2) Monument comemorativ al unei victorii, pe care sunt expuse armele celor învinşi sau figurează reprezentări simbolice ale celor învinşi. 3) Pradă de război, luată de la duşman.

TROGLODÍ//T ~ţi *m*. 1) *arh., ist.* Om preistoric care locuia în caverne. 2) Persoană care locuieşte în condiţii primitive. 3) *fig*. Persoană cu un nivel de viaţă foarte scăzut. 4) *fig*. Persoană grosolană, necivilizată, cu idei perimate.

TRÓMP//Ă ~e *f*. 1) *zool.* (*la unele mamifere*) Organ tubular care este o prelungire musculară a nasului şi serveşte la pipăit şi la apucat. 2) *entomol.* (*la unele insecte*) Organ bucal de supt. 3) *med., anatom.* Canal de eliminare a ovulelor formate în ovar.

TROMPÉT//Ă ~e *f*. *muz.* Instrument muzical de suflat, cu clape, constând dintr-un tub de alamă îndoit de două ori, terminat la un capăt cu o deschizătură în formă de pâlnie, care emite sunete clare şi pătrunzătoare; goarnă.

TRON trónuri *n*. 1) Scaun sculptat şi împodobit, pe care stau monarhii în timpul ceremoniilor. 2) *prin contig., fig.* Autoritate supremă; putere suverană. **~ul Marii Britanii.**

TROTINÉT//Ă ~e *f*. Vehicul mic pentru copii, constând dintr-o platformă orizontală mică, montată pe două roţi şi dintr-o bară verticală de direcţie, care se pune în mişcare fiind împinsă cu un picior.

TRUBADÚR ~i *m*. 1) *arh.* (*în Franţa din sec. XII-XIII*) Poet liric care compunea versuri în limba provensală veche, pe care le recita cu un acompaniament muzical pe la curţile marilor feudali. 2) *fig.* Poet peregrin.

TRUC trúcuri *n*. 1) Manevră abilă de falsificare a realităţii; tertip; şiretlic; stratagemă. 2) Procedeu folosit de iluzionişti.

TRUFANDÁ ~le *f*. *mai ales la pl.* 1) Fruct sau rod

care apare primul în cursul fiecărui an. 2) Marfă de acest fel, pusă pentru prima oară în vânzare în anul dat.

TRUFÁŞ ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* 1) *şi substantival* (*despre oameni*) Care este peste măsură de mândru; plin de mândrie exagerată; înfumurat;. îngâmfat; orgolios; arogant; vanitos; infatuat. 2) (*despre manifestări ale oamenilor*) Care denotă satisfacţie exagerată; cuprins de o prea mare mulţumire de sine. 3) Care manifestă mândrie şi demnitate; plin de mândrie şi demnitate; măreţ; falnic; semeţ; grandios.

TRUFÍ//E ~i *f.* 1) Comportament trufaş; vanitate; fatuitate; orgoliu; complezenţă; ostentaţie. 2) Caracter trufaş; vanitate; fatuitate.

A TRUNCHIÁ trunchiéz *tranz.* 1) (*obiecte*, *fiinţe*) A lipsi de o parte integrantă. 2) *fig.* (*texte*, *lucrări*) A reduce, ştirbind simţitor conţinutul; a ciopârţi.

TRÚP//Ă ~e *f.* 1) *milit.* Grup regulat şi organizat de soldaţi dintr-o unitate militară. 2) Totalitate de soldaţi care formează o subdiviziune militară. 3) *la pl.* Totalitate de forţe militare. **~e de infanterie. ~e aeropurtate.** 4) *prin ext.* Colectiv de actori care lucrează împreună; ansamblu. **~ de teatru. ~ de cinema. ~ de circ.**

TRÚPEŞ ~ă (**~i**, **~e**) *adj. pop.* (*despre oameni, mai ales despre bărbaţi*) 1) Care are trup bine făcut; bine dezvoltat fiziceşte; zdravăn; voinic; robust. 2) Care are trup mare şi gras; cu trup mare şi gras.

TRÚS//Ă ~e *f.* 1) Cutie sau geantă, cu mai multe compartimente, în care se ţin instrumente sau unelte necesare pentru executarea anumitor operaţii. **~ă de cosmetici.** 2) Ansamblu de obiecte dintr-o astfel de cutie sau geantă. **~ă medicală. ~ă de manichiură.**

TRUVÉR ~i *m. literat.* 1) *arh.* (*în Franţa medievală*) Poet liric care compunea versuri în vechea franceză de nord, pe care le recita cu un acompaniament muzical specific pe la curţile marilor feudali. 2) Poet care compune versuri într-o manieră savantă şi rafinată.

TUB túburi *n.* 1) Piesă cilindrică, rectilinie sau îndoită, goală în interior, cu diverse întrebuinţări; ţeavă. 2) Recipient cilindric de metal maleabil sau de masă plastică, conţinutul căruia (preparate cosmetice, medicamente, alimente etc.) se scoate prin apăsare. **Un tub de cremă.** 3) Organ natural, lung şi rotund. **~ digestiv**.

TÚB//Ă ~e *f. muz.* Instrument muzical de suflat cu clape, constând dintr-un tub de alamă răsucit de mai multe ori, terminat la un capăt cu un pavilion larg, care emite sunetele cele mai grave.

TUL túluri *n. text.* Ţesătură fină, rară şi transparentă, cu ochiuri rotunde sau poligoane, din care se confecţionează perdele sau cu care se garnisesc unele articole vestimentare femeieşti.

A TULÍ tulésc *intranz. fam.*: ♦ **A o tuli la** (*sau* **de**) **fugă** (*sau* **la sănătoasa**), a pleca repede şi pe neobservate; a o lua la fugă. ♦ **Tule-o**! *sau* **tulea!,** Pleacă (iute) de aici! Întinde-o! Şterge-o!

TÚLNIC ~e *n. muz.* Instrument muzical de suflat, asemănător buciumului, confecţionat din coajă de tei sau de salcie şi folosit la semnalizări.

TÚMB//Ă ~e *f.* Rostogolire a corpului peste cap.

TUMÚLT ~uri *n.* 1) Agitaţie zgomotoasă şi dezordonată; zarvă; vacarm. 2) (*despre ape*) Curs rapid şi zgomotos; tălăzuire. 3) *fig.* Zbucium sufletesc; agitaţie psihică.

TUMULTU//ÓS ~oásă (**~óşi**, **~oáse**) *adj.* 1) Care se face cu tumult; plin de tumult; impetuos. **Ritm ~.** 2) (*despre ape*) Care curge repede şi zgomotos; clocotitor; învolburat; năvalnic; violent. 3) Care tulbură sufletul; producător de agitaţie interioară. **Pasiune ~oasă**. **Amintire ~oasă**. 4) *fig.* Care denotă avânt; plin de avânt; înflăcărat; însufleţit. **Viaţă ~oasă.** 5) Care are o cantitate mare; abundent; bogat. **Flori ~oase.**

TUNÍC//Ă ~i *f.* 1) Vestă de uniformă (militară,

şcolară etc.), încheiată până la gât, care se poartă peste cămaşă. 2) *înv*. Bluză femeiască, lungă până aproape de genunchi (şi ajustată în talie). 3) *bot.* Membrană care acoperă corpul unor organisme animale sau vegetale ori anumite părţi ale acestora. **~a bulbului de ceapă.**

TUR túruri *n*. 1) *teh.* Mişcare circulară în jurul unui ax sau al unui punct fix; turaţie; rotaţie. 2) Deplasare liniară pe un anumit traseu, cu revenire în punctul de plecare. ♦ **Tur-retur** (sau **tur şi retur**), dus şi întors; plecare şi sosire. **Un bilet de călătorie tur-retur**.3) Plimbare scurtă; raită. **A face ~ul oraşului.** 4) Acţiune dificilă care se soldează cu o reuşită. ~ **de forţă**. 5) *sport* Parte a unei competiţii sportive; etapă într-un campionat. **A participa la ~ul doi al competiţiei.** 6) (*la jocul de cărţi*) Ciclu în care fiecare partener distribuie pe rând cărţile.

TURÁŢI//E ~i *f*. l) Mişcare circulară în jurul unui ax sau/şi al unui punct fix; rotaţie; tur. 2) Număr de mişcări de acest fel efectuate de un corp rotitor într-o unitate de timp. **~le motorului.**

TÚR//Ă I ~e *f*. 1) Totalitate de persoane care lucrează împreună într-o întreprindere, într-o instituţie în acelaşi timp; schimb. 2) Interval de timp cât lucrează un colectiv de oameni într-o întreprindere, într-o instituţie etc. **~ă de noapte.**

TÚR//Ă II ~e *f*. (*la şah*) Piesă în formă de turn crenelat, care se deplasează numai în linie dreaptă şi în două direcţii; turn.

TURBÁN ~e *n*. 1) (*în unele ţări orientale*) Acoperământ pentru cap purtat de bărbaţi, constând dintr-o bandă lungă de pânză (albă) care se înfăşoară în jurul capului. 2) Acoperământ pentru cap constând dintr-o fâşie de pânză pe care femeile o înfăşoară în jurul capului, purtat în loc de pălărie.

TURBULÉN//T ~tă (~ţi, ~te) *adj.* 1) (*despre fluide*) Care prezintă turbulenţă; agitat. **Ape ~e.** 2) (*despre persoane şi manifestările lor*) Care se caracterizează prin agitaţie şi violenţă; agitat şi violent.

TURBULÉNŢĂ *f*. 1) Agitaţie turbulentă. 2) Caracter turbulent. 3) *meteor.*: ♦ **Turbulenţa aerului**, stare a aerului, în care sunt prezente mişcări turbulente. **Am intrat într-o zonă de turbulenţă a aerului.**

TURÍSM ~e *n*. 1) Activitate cu caracter recreativ şi/sau sportiv, constând în parcurgerea pe jos (în grupuri) a locurilor greu de străbătut, în scopul fortificării fizice a organismului. 2) Călătorie efectuată pe jos şi cu un vehicul în scopuri recreative sau cognitive.

TURMENTÁ//T ~tă (~ţi, ~te) *adj.* 1) (*despre oameni*) Care a ajuns în stare de turmentare; ameţit de băutură; beat. 2) *geomorf.* (*despre forme de relief*) Care are aspect neregulat; accidentat.

A TURNÁ I tórn *tranz*. 1) (*substanţe lichide, pulverulente, granuloase*) A face să curgă prin răsturnarea unui recipient (în, pe sau peste ceva); a vărsa. ~ **apă în pahar**. ~ **benzină în carburator**. ~ **grâu în sac**. ♦ ~ **ulei pe rană,** a alina durerea cuiva. ♦ ~ **la pumni**, a trage (cuiva) pumni. ♦ ~ **gaz în foc,** a aţâţa şi mai tare spiritele. ♦ **Toarnă cu găleata** (*sau* **ca din găleată**), plouă torenţial. ♦ ~ **la copii,** a naşte mulţi copii. 2) *teh*. (*obiecte*) A confecţiona, vărsând un amestec special într-un tipar. ~ **un clopot**. ~ **o statuie de bronz**. 3) *fam*. A compune la repezeală. ~ **o scrisoare**. ♦ ~ **la gogoaşe** (*sau* **verzi şi uscate**), a spune minciuni. 4) *fam*. (*persoane*) A învinui de lucruri considerate reprobabile şi ţinute în taină, dându-le în vileag cu intenţii rele (în faţa unor persoane sau organe oficiale); a denunţa; a pârî.

A TURNÁ II turnéz *tranz*. *cinema*: ♦ ~ **un film,** a realiza un film de cinema.

TURNÁN//T ~tă (~ţi, ~te) *adj.* Care se roteşte în jurul unui ax central; care pivotează în jurul unui

ax; rotitor. **Uşă ~tă. Scenă ~tă.**

TURNÉ//U ~e *n*. 1) Deplasare a artiştilor pentru a da reprezentaţii în altă localitate. 2) Deplasare a sportivilor pentru a participa la diferite competiţii. 3) Călătorie oficială cu itinerar prestabilit. ~ **de inspecţie**.

TURNÍR ~e 1) *arh.* (*în Evul Mediu occidental*) Competiţie în cadrul unor sărbători, în cursul cărora cavalerii se întreceau în mânuirea armelor. 2) *sport* Competiţie cuprinzând mai multe serii de probe sau de manşe.

TURNÚR//Ă ~i *f*. 1) Schimbare bruscă şi neaşteptată în desfăşurarea evenimentelor; cotitură; întorsătură. **Lururile au luat o ~ă neaşteptată.** 2) Manieră de gândire exprimată prin ordinea eşalonării cuvintelor în frază.

TUTÉL//Ă ~e *f*. 1) *jur.* Autorizaţie acordată cuiva prin lege de a avea grijă de o persoană (minoră, bătrână, alienată) lipsită de capacitatea de a acţiona independent şi/sau de bunurile acesteia. 2) Instituţie legală sau care are drept scop tutelarea minorilor sau a persoanelor puse sub interdicţie. 3) Sprijin vigilent; ocrotire; protecţie. **A beneficia de ~a unor prieteni. A fi sub ~a părinţilor.** 4) *fig.* Drept (abuziv) de a ţine pe cineva în dependenţă jenantă. **A ţine pe cineva sub ~ă.**

TUTÓR//E ~i *m*. *jur.* Persoană însărcinată să exercite o tutelă; epitrop.

Ţ

ŢAMBÁL ~e *n*. Instrument muzical popular de percuţie, constând dintr-o cutie de rezonanţă de formă trapezoidală, pe care sunt întinse coarde metalice care produc sunete fiind lovite cu două ciocănaşe speciale.

ŢAMBALAGÍ//U ~i *m*. Muzicant care cântă la ţambal.

ŢÁNŢOŞ ~ă (**~i**, **~e**) *adj. şi adverbial* (*mai ales despre oameni şi manifestările lor*) Care vădeşte orgoliu dezagreabil; plin de sine; fudul; mândru; încrezut; înfumurat; îngâmfat; semeţ; arogant. **A păşi ~. A fi tare ~.**

ŢÁRCĂ ţărci *f*. 1) *ornitol.* Pasăre sedentară de talie mică, cu aripi scurte şi coadă lungă, cu penaj negru pe spate şi alb pe piept şi pe partea inferioară a aripilor; coţofană. 2) *fig., peior.* Femeie guralivă.

ŢÁRIN//Ă ~i *f*. Suprafaţă de teren agricol cultivată.

A ŢĂRCUÍ ţărcuiésc *tranz. pop.* 1) (*vite, oi*) A închide în ţarc. 2) (*terenuri, suprafeţe*) A prevedea cu un ţarc; a înzestra cu un gard (de jur împrejur); a îngrădi; a împrejmui.

ŢĂRÂNĂ *f*. 1) Sol fărâmiţat mărunt; pământ. 2) Strat superior al scoarţei terestre; sol. 3) *fig.* Ansamblu de rămăşiţe ale unei fiinţe după moarte; oseminte.

ŢĂRM ~uri *n*. 1) Mal al unei ape mari. **~ul mării.** 2) Regiune situată pe malul unei ape mari. **~ul Mării Mediterane.**

A ŢĂRMUÍ ţărmuiésc *intranz.* (*despre vase de navigaţie*) A trage (şi a se opri) la ţărm; a acosta.

A ŢĂRMURÍ ţărmurésc *tranz.* (*terenuri, suprafeţe, proprietăţi etc.*) A delimita printr-un hotar; a hotărnici; a demarca.

A SE ŢĂRMURÍ mă ţărmurésc *intranz.* (*despre terenuri, suprafeţe, proprietăţi etc.*)A avea hotar comun (unul cu altul).

ŢÂRFÂ//IÁLĂ ~iéli *f. pop., fam.* 1) Ploaie mică şi de scurtă durată. 2) Noroi apos; fleaşcă.

A ŢÂRLÂÍ ţârlâi *intranz. pop. fam., peior.* (*despre instrumente muzicale sau interpreţi*) A produce sunete ascuţite şi neplăcute.

ŢÂŢÁN//Ă ~i *f.* 1) Dispozitiv metalic format din două plăci articulate pe un ax, care, prinse respectiv de un cadru fix şi de un panou mobil, fac posibilă închiderea şi deschiderea lor; balama. 2) Articulaţie a valvelor unei scoici. 3) *pop.* Rădăcină a unui furuncul.

ŢEÁSTĂ ţéste *f.* 1) (*la om şi la animale vertebrate*) Ansamblu de oase ale capului; cutie cranială; craniu; tidvă; scăfârlie. 2) (*la broaştele ţestoase, crustacee* etc.) Organ dur, format din tegumente osoase, care protejează corpul; carapace; ţest; crustă.

ŢÉLIN//Ă I ~e *f. bot.* Plantă legumicolă aromatică, cultivată pentru rădăcină şi frunzele sale, folosite drept condiment şi în scopuri medicinale.

ŢÉLIN//Ă II ~e *f.* Suprafaţă de pământ neprelucrată un timp îndelungat şi acoperită cu vegetaţie; pârloagă.

ŢES//ÁLĂ ~éle *f.* Unealtă asemănătoare cu o perie, folosită pentru a curăţa pielea şi părul vitelor (mai ales ale cailor).

A ŢESĂLÁ ţésăl *tranz.* 1) (*cai sau vite cornute*) A curăţa cu ţesala. 2) *fig. fam.* A bate tare; a chelfăna; a scărpina; a scărmăna; a pieptăna.

ŢEST ţésturi *n. pop.* 1) Capac de lut sau de tuci cu care se acoperă pâinea pusă la copt pe vatra încinsă. 2) Organ dur, format din tegumente osoase, care protejează corpul; carapace; ţeastă; tidvă.

ŢIDÚL//Ă ~e *f. fam.* Comunicare scurtă, scrisă pe o bucată mică de hârtie; bilet.

ŢÍGL//Ă ~e *f.* Obiect de argilă arsă sau din ciment, în forma de plăci, folosit la acoperirea caselor; oală.

ŢÍCĂ *m. fam.* Termen de adresare a unei persoane în etate către un băiat.

ŢINTÁŞ I ~i *m.* Persoană care ţinteşte şi trage bine (cu o armă); ochitor; trăgător.

ŢINTÁŞ II ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* 1) (*despre persoane*) Care ţinteşte bine. **A fi un bun ţintaş**. 2) (*despre privire, ochi*) Care este aţintit într-un anumit punct; orientat într-o anumită direcţie; pironit; fix.

ŢINÚT//Ă ~e *f.* 1) Poziţie a corpului; modalitate de a ţine corpul; poză. **~ă corectă.** 2) Manieră de conduită; comportament. **A avea o ~ă demnă, adecvată.** 3) Modalitate de a se îmbrăca. **~ elegantă.** 4) Ansamblu de haine ce constituie un mod specific de a se îmbrăca. **~ă de călătorie**. **~ă de gală**.

ŢIPÁR ~i *m. ihtiol.* Peşte dulcicol de talie mică sau medie, cu corpul lung asemănător cu al şarpelui, acoperit cu solzi mărunţi, care trăieşte la fundul apelor stătătoare; chişcar.

ŢIPÉNIE *f. pop.* (*folosit, mai ales, în construcţii negative*) Fiinţă umană; om. **Nu este nici ~ de om.**

ŢISTÁR ~i *m. zool.* Mamifer rozător de câmpie, de talie mică, cu corpul lung, cu ochi mari, cu coadă stufoasă, cu blană de culoare galbenă-cenuşie, care aduce daune semănăturilor; popândău.

ŢÓŞ//CĂ ~ti *f. pop.* Săculeţ în care se păstrează diferite lucruri; trăistuţă.

ŢURCÁN I ~i *m. înv.* Persoană care se ocupă de creşterea oilor.

ŢURCÁN II ~ă (**~i**, **~e**) *adj. şi substantival* (*despre oi*) Care are lână lungă şi aspră; cu lână lungă şi aspră; bârsan.

ŢÚRC//Ă I ~i *f.* 1) Bucată scurtă de lemn ascuţită la ambele capete pentru a putea să sară în sus la lovirea ei cu un băţ, folosită într-un joc vechi pentru copii. 2) Joc pentru copii bazat pe această bucată de lemn.

ŢÚRC//Ă II ~i *f. înv.* Căciulă mare şi miţoasă, confecţionată din blană de oaie ţurcană.

TURCĂN//ÉSC I ~eáscă (**~eşti**) *adj.* Care este caracteristic pentru ţurcani; propriu ţurcanilor.

Fluier ~esc.

ŢURCĂN//ÉSC II ~eáscă (~éşti) *adj.* Care este făcut din blană de oaie ţurcană sau din lână ţurcană.

Căciulă ~éască.

ŢÚŞ//CĂ ~ti *f. pop., reg.* Basma răsucită şi înnodată la un capăt, folosită la un joc distractiv.

U

UBICUITÁTE *f.* 1) Caracter ubicuu. 2) (*despre divinităţi*) Proprietate supranaturală constând în a fi prezent în mai multe locuri în acelaşi timp.

UBÍCU//U ~ă (~i) *adj.* Care se află concomitent peste tot; prezent pretutindeni; omniprezent. **Agent ~u.**

UGILÍ//T ~tă (~ţi, ~te) *adj.* 1) (*despre plante*) Care a fost supus ugilirii; ofilit; veştezit. 2) *fig., fam.* (*despre persoane*) Care se află într-o stare de spirit apăsătoare; cuprins de o stare sufletească apăsătoare; trist. 3) *fig., fam.* (*despre persoane*) Care manifestă supuşenie înjositoare; umilit.

A UIMÍ uimésc *tranz.* (*persoane, colectivităţi*) 1) A face să se uimească; a impresiona prin ceva neprevăzut; a surprinde (în sens bun sau rău); a mira; a minuna. **Ezitarea ta mă uimeşte. Talentul său m-a uimit. A uimit toată lumea.** 2) *înv.* A face să ajungă buimac; a aduce la buimăceală; a buimăci; a năuci; a zăpăci; a ului.

A SE UIMÍ mă uimésc *intranz.* (*despre persoane*) A fi cuprins de mirare sau de admiraţie; a rămâne profund impresionat (în sens bun sau rău); a se mira; a se minuna. **Mă uimesc de nepăsarea ta. Mă uimesc de performanţele tale.**

UITÚC ~ă (~i, ~e) *şi substantival fam.* (*despre persoane*) Care uită uşor; cu memoria slabă.

ÚLCER ~e *n.* 1) Leziune pe suprafaţa pielii sau a unor mucoase, care se cicatrizează greu. 2) *med.* Boală constând în apariţia unor astfel de leziuni pe suprafaţa unor organe. ~ **stomacal**. ~ **duodenal**. ~ **varicos**.

ULTERI//ÓR ~oáră (~óri, ~oáre) *adj. şi adverbial* Care va urma în viitor; după momentul vorbirii. **Generaţii ~oare**. **Va vorbi ~ despre tine**.

ULTIMATÍV ~ă (~i, ~e) *adj.* Care conţine un ultimatum; cu caracter de ultimatum. **Afirmaţii ~e. Termen ~.**

ULTIMÁTUM ~uri *n.* 1) *dipl.* Notă diplomatică prin care un stat prezintă altui stat o condiţie definitivă, refuzul căreia antrenează luarea unor măsuri de constrângere. **A înainta un ~.** 2) Decizie irevocabilă care nu suferă contestarea; exigenţă imperativă. **A pune cuiva un ~.**

ULTRÁJ ~e *n.* 1) *jur.* Infracţiune constând în ofensă adusă unei autorităţi oficiale aflate în exerciţiul funcţiunii, constând din vorbe, texte, desene, gesturi sau ameninţări. 2) *prin ext.* Ofensă foarte gravă; afront. ~ **contra bunelor moravuri.**

A ULUÍ uluiésc *tranz.* (*persoane*) A face să se uluiască. **Ştirea m-a uluit.**

A SE ULUÍ mă uluiésc *intranz.* (*despre persoane*) 1) A ajunge la buimăceală; a deveni buimac; a se buimăci; a se zăpăci; a se năuci. 2) A fi puternic impresionat (de ceva neprevăzut); a rămâne foarte mirat; a se uimi peste măsură.

UMÁN ~ă (~i, ~e) *adj.* 1) Care aparţine omului; propriu omului; omenesc. **Natură ~ă**. **Organism ~**. **Forţă ~**. 2) Care are caracteristici de om; cu trăsături de om. **Creatură ~ ă**. **Fiinţă ~ă**. 3) Care ţine de om. **Ştiinţă ~**. **Geografie ~ă**. 4) *şi adverbial*

(*despre manifestări ale oamenilor*) Care denotă omenie; cuprins de dragoste de oameni; cu compasiune şi comprehensiune; omenos.

UMANITÁR ~ă (**~i ~e**) *adj.* Care vizează interesele şi prosperitatea umanităţii; plin de umanitate; devotat omenirii. **Sprijin ~. Acord ~. ♦ Război ~**, război desfăşurat pe teritoriul unui stat, în care sunt trimişi soldaţi din alte state declaraţi în misiune din motive umanitare, de către anumite forţe care atentează la ordinea internaţională şi care, dacă s-ar respecta legalitatea în vigoare, ar trebui trase la răspundere pentru violarea păcii şi securităţii internaţionale**.**

UMANITÁTE *f.* 1) Caracter uman; spirit omenesc. **A avea umanitate.** 2) Compasiune şi bunăvoinţă faţă de nenorocirile altora. **A trata pe cineva cu umanitate.** 3) Totalitate a oamenilor de pe glob; neam omenesc; omenire; lume.

A UMANIZÁ umanizéz *tranz.* 1) (*oameni*) A face să se umanizeze; a face (mai) uman. 2) (*animale*, *lucruri* etc.) A trata ca pe o persoană, înzestrând cu însuşiri omeneşti; a personifica.

A SE UMANIZÁ mă umanizéz *intranz.* (*despre oameni*) A deveni (mai) uman; a se perfecţiona ca om.

UMÍL ~ă (**~i**, **~e**) *adj. şi adverbial* 1) (*despre persoane*) Care are o comportare extrem de respectuoasă; plin de smerenie; smerit; supus. 2) (*despre persoane*) Care are o atitudine simplă; lipsit de pretenţii; modest. 3) (*despre manifestări ale oamenilor*) Care denotă un comportament foarte respectuos; cuprins de supunere şi de modestie. **Fire ~ă**. **Manieră ~ă**. **Voce ~ă**. 4) *fig.* (*despre obiecte*, *încăperi*, *locuri* etc.) Care denotă sărăcie; caracterizat prin sărăcie; sărăcăcios.

A UMILÍ umilésc *tranz.* (*persoane*) A face să se umilească; a înjosi.

A SE UMILÍ mă umilésc *intranz.* (*despre persoane*) A adopta (în mod voit sau nu) o atitudine de inferioritate (faţă de cineva), (pentru a câştiga o favoare); a deveni umil; a se înjosi.

UMÓR *n.* 1) Dispoziţie spre glume şi ironii, ascunse sub o seriozitate aparentă. **A fi plin de umor. A avea umor.** 2) Vorbă care exprimă o astfel de dispoziţie.

UMORÍ//ST ~şti *m.* 1) Autor de creaţii umoristice. 2) Persoană cu umor; om glumeţ.

UMORÍSTIC ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* Care conţine sau exprimă umor; plin de umor. **Schiţă ~ă.**

UNANÍM ~ă (**~i**, **~e**) *adj. şi adverbial* 1) Care exprimă un acord total, acceptat de toţi membrii unei colectivităţi; comun; general. **Aprobare ~ă**. 2) *la pl.* (*despre persoane*) Care au aceeaşi opinie; de aceeaşi părere.

UNANIMITÁTE *f.* 1) Caracter unanim**. Unanimitatea acţiunii**. 2) Expresie a comunităţii de opinii a unei colectivităţi; consimţământ general. **Unanimitate de opinii. ♦ În ~,** cu aprobarea tuturor; cu toţii.

A UNDÍ I undésc *tranz.* 1) (*peşte*) A pescui cu undiţa. 2) *fig.* (*informaţii*) A culege câte puţin, în mod indirect.

A UNDÍ II undéşte *v.* **A UNDUI**.

A SE UNDÍ se undéşte *intranz. v.* **A SE UNDUI**.

A UNDUÍ unduiéşte 1. *intranz.* 1) (*despre ape*) A face unde; a se mişca uşor şi periodic în sus şi în jos; a se legăna în valuri mici. 2) A se legăna ca valurile unei ape; a ondula; a tălăzui. **Grânele ~iesc**. **2**. *tranz.* A face să se unduiască; a ondula.

A SE UNDUÍ se unduiéşte *intranz.* 1) *v.* **A UNDUI.** 2) A căpăta forme de unde; a se ondula.

UNDUI//ÓS ~oásă (**~oşi**, **~oáse**) *adj.* 1) Care unduieşte; care face unde; care se mişcă în unde. **Suprafaţă ~oasă.** 2) *fig.* (*despre sunete*) Care are modulaţii; plăcut auzului; modulat; melodios. 3) *fig., peior.* (*despre persoane*) Care manifestă lipsă

de stabilitate în opinii sau în comportare; lipsit de stabilitate în poziţii sau în opinii; schimbător.

A UNELTÍ uneltésc 1. *tranz*. (*acţiuni duşmănoase sau lucruri reprobabile*) A organiza pe ascuns; a pune la cale în taină; a conspira; a conjura. **2**. *intranz*. A pune la cale un complot; a conspira; a conjura.

UNELTIT//ÓR I ~oáre (**~óri**, **~oáre**) *adj. înv*. Care unelteşte; înclinat spre uneltiri.

UNELTITÓR II ~i *m*. Persoană care unelteşte; conspirator; complotist; intrigant.

ÚNIC ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* 1) Care este numai unul; singur. **Copil ~.** 2) Care se impune prin calităţi neobişnuite; caracterizat prin originalitate deosebită; fără seamăn; excepţional. **Destin ~. Rezultat ~.** 3) Care este acelaşi pentru mai multe situaţii. **Principiu ~. Soluţie ~ă. Regim ~.** 4) Care formează un tot indisolubil. **Front ~.**

A UNIFICÁ unífic *tranz*. 1) (*obiecte răzleţe*) A uni într-un tot întreg; a face să fie unic. **~ un stat**. 2) A face să fie la fel; a aduce la acelaşi numitor. **~ unităţile de măsură**. **~ ortografia**.

UNIFÓRM ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* 1) Care are mereu aceeaşi formă; cu caracteristici constante. **Viaţă ~ă. Culoare ~ă**. 2) Care este constant în timp şi în spaţiu; lipsit de variaţii. **Mişcare ~ă. Viteză ~ă**.

UNIFÓRM//Ă ~e *f.* Costum reglementar care prezintă aceeaşi formă după croială, model, pânză şi culoare, obligatoriu pentru anumite categorii de profesiuni, pentru elevi etc. **~ă militară. ~ şcolară**.

UNIFORMITÁTE *f.* 1) Caracter uniform. **~ea vieţii**. 2) Lipsă de variaţii; absenţă de modificări. **~ea cerului**.

UNISÓN 1) *muz.* Sunet unic produs de mai multe voci sau instrumente; ansamblu de sunete produse simultan de mai multe voci sau instrumente. 2) *fig*. Concordanţă perfectă; acord deplin. **A fi în unison.**

UNITÁR ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* Care formează o unitate. **Stat ~**.

UNIVÉRS ~uri *n*. 1) Ansamblu de fiinţe şi lucruri, manifestate în diversele lor forme de existenţă şi infinite în timp şi în spaţiu; lume; cosmos; natură. 2) Suprafaţă a globului pământesc; pământ; lume. 3) Totalitate a oamenilor care locuiesc pe globul pământesc. 4) Ansamblu al corpurilor cereşti, privit ca un sistem unic, infinit în timp şi în spaţiu; galaxie. 5) Mediu sau domeniu de activitate. **Universul muzicii**. 6) Mediul sau lumea imediată în care trăieşte cineva sau ceva. **Universul familiei sale.** 7) *fig.* Totalitate de preocupări şi interese ale cuiva.

UNIVERSÁL ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* 1) Care ţine de univers; propriu universului. **Gravitaţie ~ă**. 2) Care caracterizează lumea întreagă; caracteristic lumii întregi. **Istorie ~ă**. 3) Care are cunoştinţe în toate domeniile; cu cultură foarte vastă; enciclopedic. **Spirit ~.** 4) Care se referă la o totalitate de obiecte sau fiinţe; caracteristic pentru clase întregi de obiecte sau fiinţe. **Remediu ~. Principiu ~.** 5) (*despre maşini*, *unelte*, *aparate*) Care poate exercita mai multe operaţii; bun pentru executarea mai multor operaţii.

UNIVÓC ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* (*despre cuvinte*, *expresii* etc.) (*în opoziţie cu* **plurivoc**) Care păstrează acelaşi sens în contexte diferite; cu o singură interpretare semantică.

UPERCÚT ~uri *n*. *sport* (*la box*) Lovitură acordată adversarului de jos în sus, mai ales sub bărbie.

URAGÁN ~e *n*. 1) *meteor.* Ciclon tropical, caracterizat prin vânt foarte violent şi ploi torenţiale, care aduce distrugeri mari; vijelie. 2) Vânt violent însoţit de ploaie; furtună. **S-a stârnit un uragan.** 3) *fig*. Forţă distrugătoare. 4) *fig*. Mişcare impetuoasă.

URBÁN ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* 1) Care ţine de urbe;

propriu urbei; din urbe; de oraş; orăşenesc; citadin. **Centru ~. Populaţie ~ă. Transport ~.** 2) Care denotă politeţe rafinată; caracterizat prin maniere civilizate. **Comportament ~. Atitudine ~ă.**

ÚRBE *f. livr.* l) Localitate de proporţii mari, fiind centru administrativ, industrial, comercial, cultural şi politic; oraş. 2) Populaţie a unei astfel de localităţi.

URÉTR//U ~e *f. med., anatom.* Canal membranos prin care se elimină urina din organism.

URGÉN//T ~tă (**~ţi**, **~te**) *adj. şi adverbial* Care necesită acţiune rapidă; fără tărăgănare; grabnic. **Intervenţie ~ă. Ajutor ~.**

URGÉNŢ//Ă ~e *f.* 1) Caracter urgent. **~a deciziei.** 2) Necesitate urgentă; situaţie urgentă. **În caz de ~. Măsuri de ~ţă.**

URGÍ//E ~i *f. pop.* l) Nenorocire mare; năpastă. 2) Fenomen social sau natural care aduce mari nenorociri prin violenţa sa; prăpăd; calamitate; dezastru. 3) *fig., fam., depr.* Fiinţă care provoacă cuiva tot felul de neplăceri; fiinţă dezagreabilă şi primejdioasă.

URINÁR ~ă (**~i**, **~e**) *adj. med., fiziol.* Care ţine de secreţia şi evacuarea urinei din organism. **Aparat ~.**

URÍNĂ *f. fiziol.* Lichid sercetat de rinichi, colectat în vezică înainte de a fi eliminat din organism prin uretru.

URSÍT//Ă ~e *f.* (*în superstiţii, poveşti* etc.) Forţă supranaturală care se crede că ar predetermina desfăşurarea evenimentelor; soartă; destin; fatalitate.

URSITOÁRE *f.* 1) (*în superstiţii, poveşti* etc.) Fiinţă care se crede că poate hotărî soarta omului. 2) *v.* **URSITĂ**.

URSÚZ ~ă (~i, **~e**) *adj.* (*despre persoane*) Care este în permanenţă trist şi nemulţumit; cuprins în permanenţă de rea dispoziţie şi nemulţumire; posac; morocănos.

ÚRS//Ă ~e *f. astronom.*: ♦ **Ursa Mare**, constelaţie formată din şapte stele situate astfel, încât seamănă cu un car cu oişte; Carul Mare. ♦ **Ursa Mică**, constelaţie asemănătoare cu cea precedentă, având distanţele dintre stele mai mici; Carul Mic.

A URZÍ urzésc *tranz.* 1) (*fire textile*) A aşeza în stative sau în războiul de ţesut, trecând prin spete sau înfăşurând pe suluri. 2) *fig.* (*planuri*, *idei*, *gânduri* etc.) A-şi reprezenta în minte; a schiţa în gând; a zămisli; a plăsmui; a concepe. 3) *fig.* (*acţiuni duşmănoase sau lucruri reprobabile*) A organiza pe ascuns; a pune la cale în taină; a ţese; a unelti.

USTENSÍL//Ă ~e *f.* Obiect de uz curent (cu funcţie de sculă sau de unealtă).

UTÍL I ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* 1) Care satisface o necesitate; cu folos; folositor. **Sfat ~. Carte ~ă.**

UTÍL II *n.* Lucru folositor. **A vedea ~ul în toate.**

UTILÁJ ~e *n.* Ansamblu de sisteme tehnice (dispozitive, aparate, maşini etc.) şi de unelte necesare realizării unei activităţi de producţie.

UTILITÁR ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* Care urmăreşte efecte utile; centrat pe interese materiale. **Scopuri ~e.**

UTILITARÍSM *n.* 1) *filoz.* Concepţie filozofică care consideră utilul drept criteriu fundamental al acţiunilor oamenilor. 2) Spirit utilitar; cult pentru util. **A căuta în toate utilitarismul.**

UTILITARÍ//ST I ~stă (**~şti**, **~ste**) *adj.* Care ţine de utilitarism; propriu utilitarismului. **Teorie ~stă.**

UTILITARÍ//ST II ~şti *m.* 1) *filoz.* Adept al utilitarismului. 2) *prin ext.* Persoană care apreciază realitatea prin prisma profitului personal şi a utilităţii ei; pragmatist.

A UTILIZÁ utilizéz *tranz.* A pune în aplicare; a folosi; a întrebuinţa; a uza. **A utiliza tehnici şi mijloace noi de informare.**

UTOPÍ//E ~i *f.* 1) *filoz.* Proiect progresist privind construirea unei societăţi ideale, fără a ţine cont de

legităţile obiective de dezvoltare a societăţii umane; plan irealizabil al unei societăţi. 2) *fig.* Intenţie fantezistă; ideal irealizabil. **Ceea ce-ţi doreşti e o adevărată ~.**

UVERTÚR//Ă ~i *f. muz.* Compoziţie muzicală orchestrală, care precede o operă, un oratoriu etc., fiind destinată să introducă spectatorul în atmosfera operei care urmează.

UVULÁR ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* 1) *anatom.* Care ţine de uvulă; referitor la uvulă. 2) *fonet.* (*despre sunete*) Care se articulează cu participarea uvulei; pronunţat cu ajutorul uvulei.

UVÚL//Ă ~e *f. anatom.* Apendice muscular din partea posterioară a cavităţii bucale, care contribuie la închiderea foselor nazale în procesul deglutiţiei; omuşor; luetă.

UZ úzuri *n.* 1) Aplicare în practică pentru satisfacerea unor necesităţi; întrebuinţare; folosire. 2) *lingv.* Modalitate, consfinţită prin tradiţie, de folosire curentă a unităţilor de limbă în vorbire. 3) *jur.* Drept real care permite unei persoane de a se folosi de un lucru care aparţine altei persoane.

A UZÁ uzéz *f.* **1**. *tranz.* 1) A face să se uzeze. **A uza mobilierul.** 2) A pune în uz; a pune la contribuţie; a folosi; a întrebuinţa; a utiliza. ~ **metode moderne**. **2**. *intranz.* A face uz; a se servi, punând în aplicare; a se folosi. **Uzează de forţă**.

A SE UZÁ se uzează *intranz.* 1) (*despre lucruri*) A se învechi prin întrebuinţare sau exploatare excesivă; a ieşi din uz; a se ponosi. 2) *fig.* (*despre persoane*) A-şi slei forţele fizice; a-şi ruina sănătatea; a se consuma. 3) *lingv.* (*despre îmbinări expresive de cuvinte*) A pierde expresivitatea, prospeţimea.

UZÁNŢ//Ă ~e *f.* Obicei statornicit demult; practică uzuală; tradiţie. **Conform ~elor diplomatice.**

UZÁ//T ~tă (**~ţi**, **~te**) *adj.* 1) Care a fost supus uzării; stricat prin uzare îndelungată; deteriorat; degradat. 2) *fig.* (*despre persoane*) Care este sleit de forţe fizice; cu sănătatea ruinată.

UZÍN//Ă ~e *f.* Întreprindere industrială de mari proporţii, dotată cu maşini, agregate, instalaţii etc., cu ajutorul cărora materia primă (sau semifabricatele) este transformată în produse finite.

A UZURPÁ uzurpéz *tranz.* (*bunuri*, *drepturi*, *titluri* etc.) A-şi însuşi în mod ilicit. ~ **puterea**.

UZURPATÓR ~i *m.* Persoană care uzurpează un drept, o calitate sau puterea de stat. **~i de putere.**

UZÚR//Ă ~i *f.* 1) Deteriorare progresivă prin uz îndelungat. **~a fizică şi morală a lucrurilor.** 2) *fig.* Stare de epuizare temporară a capacităţilor fizice şi spirituale în urma unui supraefort.

V

VACÁN//T ~tă (**~ţi**, **~te**) *adj.* 1) (*despre posturi*, *funcţii*, *locuri de muncă* etc.) Care este liber (la un moment dat) şi urmează a fi ocupat; neocupat de nimeni; fără titular. **Catedră ~tă**. 2) *jur.* (*despre funcţii*, *bunuri moştenite*) Care nu este reclamat de moştenitori; disponibil.

VACÁRM ~uri *n.* 1) Gălăgie mare, produsă de o mulţime de oameni (care se ceartă, strigă, se

veselesc etc.); hărmălaie; tevatură. 2) Zgomot asurzitor. **Vacarmul unui şantier**.

VACCÍN ~uri *n. med., farm.* Substanţă microbiană (solubilă) obţinută pe cale medicinală care, fiind administrată în scopuri profilactice, contra unor maladii infecţioase microbiene sau parazitare, creează o stare de imunitate sporită a organismului unui individ. **A injecta** (sau **a inocula**) **un ~ antivariolic**.

A VACCINÁ vaccinéz *tranz.* (*persoane*) A imuniza printr-un vaccin.

VAD váduri *n.* 1) *geomorf.* Adâncitură în scoarţa terestră, săpată de o apă curgătoare; albie; matcă. 2) Loc pe cursul unei ape, unde apa este puţin adâncă şi permite trecerea (pe jos, călare sau cu un vehicul) de pe un mal pe altul. 3) *fig*. Loc care oferă o şansă de salvare.

VAGABÓN//D ~dă (**~zi**, **~de**) *adj.* 1) (*mai ales despre persoane*) Care rătăceşte fără rost (prin lume); fără un loc de trai stabil. **Câine ~. Triburi ~de**. 2) *şi substantival* (*despre persoane*) Care nu are un domiciliu şi un loc de muncă stabil; boschetar.

A VAGABONDÁ vagabondéz *intranz.* (*mai ales despre persoane*) A fi vagabond; a hoinări; a rătăci.

VAGMÍ//STRU ~ştri *m. înv. ist.* Militar cu grad de sergent-major, având funcţii administrative în cavalerie şi în artilerie.

VALÁBIL ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* 1) *jur.* Care întruneşte toate condiţiile cerute de o lege sau de o autoritate şi poate servi drept bază pentru un anumit drept; valid. **Contract ~. Tesatament ~.** 2) Care are o valoare recunoscută; acceptat ca fiind bun. **Poliţă ~ă. Legitimaţie ~ă. Bilet ~.** 3) Care este (sau poate fi) admis ca fiind bun sau adevărat; plauzibil. **Explicaţie ~ă.**

VALÁH ~i *m. înv. ist.* Nume dat în trecut de către alte popoare locuitorilor Munteniei şi Moldovei.

VALÉ//T ~ţi *m.* 1) *înv.* Servitor în casele boiereşti; fecior; lacheu. 2) (*la jocul de cărţi*) Carte de joc pe care este înfăţişată figura unui cavaler şi care urmează, ca valoare, după rege şi damă; fante.

VALÍ//D ~dă (**~zi**, **~de**) *adj.* 1) (*despre oameni*) Care este plin de sănătate; apt pentru o muncă sau pentru o activitate oarecare; sănătos. 2) (*despre acte oficiale*, *acţiuni* etc.) Care întruneşte toate condiţiile cerute de o lege sau de o autoritate şi poate servi drept bază pentru un anumit drept; valabil. **Paşaport ~.**

A VALIDÁ validéz *tranz. jur.* 1) (*acte de procedură, acţiuni juridice, alegeri, mandate efective* etc.) A recunoaşte ca fiind valid; a confirma ca fiind valabil. 2) (*acte de identitate, permise, abonamente* etc.) A supune unei proceduri de verificare a valabilităţii; a testa în scopul stabilirii valabilităţii. 3) *transp.* (*taxe de călătorie*) A plăti prin intermediul unui card de călătorie, cu ajutorul validatorului. 4) (*idei, ipoteze, teorii* etc.) A atesta ca valid; a demonstra ca fiind valabil. 5) *tehn. inform.* (*aplicaţii, fişiere* etc.) A face să parcurgă anumiţi paşi de verificare şi aprobare.

VALÍZ//Ă ~e *f.* Obiect de bagaj portabil (din piele, carton, material plastic etc.), de formă rectilinie, cu încuietoare; geamantan. ♦ **A-şi face valiza,** a se pregăti de plecare; a merge în călătorie.

VÁLMEŞ *adv. înv.* De-a valma; în neorânduială; laolaltă; claie peste grămadă.

VALOÁRE valóri *f.* 1) Totalitate a însuşirilor care conferă preţ sau importanţă unui lucru sau unei persoane; însemnătate; merit. **~ea aplicativă unei cercetări ştiinţifice.** ♦ **De ~,** (*despre lucruri*) a) care costă mult; de preţ; scump; preţios; b) care este de mare importanţă; preţios. **Propunere de ~.** (*despre persoane*) înalt apreciat; cu merite; merituos; valoros; important. ♦ **A pune** (*sau* **a scoate**) **în ~** (**ceva** *sau* **pe cineva**), a face să valoreze,

demonstrând meritele (cuiva sau a ceva). 2) *econ., fin.* Expresie bănească a costului unui lucru, al unui bun, al unei activităţi etc. **~e în bani şi obiecte.** 3) *mat., fiz.* Mărime pusă în raport cu o altă mărime conform unui anumit procedeu de măsurare. 4) *muz.* Durată relativă a unei note sau a unei pauze muzicale. 5) *lingv.* Rol pe care un cuvânt îl are în sistemul limbii (sau în discurs).

A VALORÁ valoréz *intranz.* A reprezenta o anumită valoare; a se impune prin calităţile sale; a preţui; a costa. **Încăpăţinarea nu valorează nimic.**

A VALORIFICÁ valorífic *tranz.* 1) A pune în valoare; a examina calitativ şi cantitativ, stabilind valoarea; a aprecia; a evalua; a estima; a preţui. 2) (*rezultate ale activităţii ştiinţifice, cunoştinţe, materii prime*) A folosi din plin în activitatea de muncă; a pune în aplicare (cu folos). 3) (*persoane, lucruri*) A evidenţia, accentuând valoarea.

A VALSÁ valséz *intranz.* A dansa un vals.

VALTRÁP ~uri *n.* Bucată de postav, împodobită cu cusături, care se pune pe spinarea calului sub şa.

VALÚT//Ă ~e *f.* 1) Unitate monetară a unui stat, definită printr-o cantitate de metal preţios. **Dolarul este ~ă forte. Leul este ~ă naţională.** 2) Totalitate a mijloacelor băneşti ale unui stat, exprimate în moneda altui stat, care se folosesc în relaţiile de plată şi de decontare internaţionale.

VÁLV//Ă ~e *f.* 1) Fiecare dintre cele două părţi ale cochiliei (bivalve) a unor moluşte sau crustacee. **Valvele unei scoici**. 2) Fiecare dintre pereţii unor fructe (păstăi, capsule) care se desfac, permiţând căderea seminţelor din interior. 3) *teh.* Sistem (al diferitor maşini sau armături), care reglează debitul unui fluid (lichid, gaz) într-o conductă, asigurând, în special, circulaţia într-un singur sens.

VÁMĂ vắmi *f.* 1) Instituţie de stat care efectuează controlul intrării şi ieşirii mărfurilor şi a altor bunuri în şi din ţară. 2) Punct sau loc unde funcţionează o astfel de instituţie. 3) Taxă care se plăteşte pentru mărfurile importate sau exportate.

VÁMEŞ ~i *m.* 1) Funcţionar care exercită controlul şi taxarea mărfurilor ce trec prin vamă. 2) *înv.* Dregător învestit cu funcţia de a încasa veniturile vamale.

VAMPÍR ~i *m.* 1) *entomol.* Liliac mare din America de Sud şi Centrală, care suge sângele păsărilor şi al animalelor adormite. 2) *mitol.* Personaj fantastic, despre care se crede că ar suge sângele oamenilor vii. 3) *fig.* Persoană care se îmbogăţeşte prin exploatarea cruntă a altora. 4) Criminal care ucide pentru plăcerea de a vedea curgând sângele.

VAN ván<u></u>ă (**ván<u></u>i**, **ván<u></u>e**) *adj.* 1) Care nu are nici un rost; lipsit de sens; fără efect; zadarnic; inutil. **Efort ~.** ♦ **În ~,** fără rost; în zadar; degeaba. 2) Care nu are un temei real; neîntemeiat; iluzoriu. **Speranţe ~e**.

VANDÁL ~i *m.* 1) *la pl. arh., ist.* Grup de triburi germanice care, emigrând în sec. V de pe ţărmurile Mării Baltice, au distrus o parte din Imperiul Roman de Apus. 2) Persoană care făcea parte din aceste triburi. 3) *fig.* Persoană care distruge fără cruţare valorile culturale ale unui popor.

VANDALÍSM *n.* 1) Distrugere fără cruţare a bunurilor şi valorilor culturale şi artistice ale unui popor. **~ul trebuie curmat sub toate formele.** 2) Atitudine sau faptă de vandal. **Act de vandalism.**

VANIT//ÁTE ~ắţi *f.* 1) Atitudine de înfumurare sfidătoare şi dispreţuitoare; trufie; superbie; fatuitate. **A avea ~e.** 2) *la pl.* Lucru lipsit de valoare, de importanţă; deşertăciune; zădărnicie.

A VAPORIZÁ vaporizéz *tranz.* (*lichide*) A face să se vaporizeze; a evapora.

A SE VAPORIZÁ se vaporizeáză (*despre lichide*) A se transforma în vapori; a trece din stare lichidă în stare gazoasă; a se evapora.

A VARIÁ variéz 1. *tranz*. A face să capete o formă deosebită; a schimba. **2**. *intranz*. 1) A suferi multe modificări într-un timp scurt. **Limba variază mereu.** 2) A se realiza sub forme sau nuanţe diverse. **Culoarea cameleonului variază în funcţie de mediu.**

VARIÁBIL ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* (*în opoziţie cu* **constant**) 1) Care se schimbă mereu; schimbător; nestatornic; instabil; inconstant. **Timp ~. Vânt ~.** 2) (*despre mărimi*, *cantităţi* etc.) Care poate avea mai multe valori distincte (în raport cu o valoare constantă). 3) Care poate să se realizeze în forme sau nuanţe diverse. **Culoare ~ă.**

VARIABILIT//ÁTE ~ăţi *f.* 1) Caracter variabil. **~ea gusturilor. ~ea unei funcţii.** 2) *biol*. Proprietate a organismelor vii de a-şi modifica caracteristicile morfologice sau fiziologice sub acţiunea unor factori interni sau externi. 3) *lingv*. Proprietate a unei unităţi de limbă de a prezenta mai multe forme de manifestare.

VARIÁNT//Ă ~e *f.* 1) Formă concretă de manifestare a unui etalon sau a unui arhetip. 2) Formă a unui lucru, care diferă puţin de o formă luată ca bază sau ca tip. **~a unui text**. 3) Formă a unui text reprodus, care se deosebeşte puţin de un text iniţial; versiune. **O ~ă a baladei „Mioriţa”.** 4) *lingv*. Formă a unei unităţi de limbă, prezentând o abatere faţă de forma acceptată ca normă. **~ dialectală**. **~ stilistică**.

VARIÁŢI//E ~i *f.* 1) Trecere de la o stare sau de la o formă, de la o valoare etc. la alta; diferenţă dintre două stări, forme, valori etc. succesive; modificare; schimbare; transformare. **~a temperaturii**. **~a intensităţii**. 2) *muz*. Modificare a unei teme prin intermediul anumitor procedee. 3) *muz.* Compoziţie muzicală, constând dintr-o temă şi din modificările acesteia. 4) *matem*. Modificare a valorii (unei mărimi, a unei funcţii).

VARIET//ÁTE ~ăţi *f.* 1) Caracter variat; diversitate; felurime. **~ de bucate.** 2) Ansamblu format din elemente variate, oferind impresia unei continue schimbări. **~ de tonuri**. 3) *biol*. Subdiviziune a unei specii, caracterizată prin variaţia trăsăturilor individuale. **~ de prune**. 4) *la pl*. Spectacol sau emisiune distractivă, conţinând atracţii variate (cântece, dansuri, numere de circ etc.). **Teatru de ~ăţi.**

VARIETÉU ~ri *n*. 1) Spectacol de gen uşor, conţinând numere recreative, cu caracter atractiv (dansuri, acrobaţie, cântece etc.). 2) Teatru unde au loc asemenea reprezentaţii; teatru de varietăţi.

VARIÓL//Ă ~e *f. med.* Maladie epidemică de natură virotică, caracterizată prin erupţii de vezicule (sau prin pete roşii) pe suprafaţa pielii, care, uscându-se, lasă cicatrice; vărsat.

VAS vás|e *n*. 1) Recipient din diferite materiale (sticlă, lemn, metal, lut, plastic etc.) de formă şi de dimensiuni diferite, destinat pentru păstrarea sau transportarea diverselor materiale (în special, a lichidelor). 2) *la pl*. Totalitate a recipientelor folosite la prepararea sau la servirea mâncării la masă; veselă; blide; văsărie. 3) *anatom.* Organ tubular închis, care permite circulaţia unor lichide organice (sânge, limfă) în organism. **~e limfatice**. **~e sanguine**. ♦ **~e capilare,** cele mai mici vase sanguine, care asigură legătura dintre vene şi artere. 4) *fiz.*: ♦ **~e comunicante,** două (sau mai multe) vase, unite între ele la bază printr-un tub de legătură, astfel încât un lichid turnat într-unul din vase trece şi în celelalte, ajungând în toate la acelaşi nivel. 5) Vehicul cu o anumită destinaţie, realizând transportul în diferite medii (acvatic, aerian sau cosmic); navă. **~ maritim**. **~ de pescuit**. **~ aerian**.

VASCULAR ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* Care ţine de vasele circulatorii (sanguine sau limfatice) dintr-un organism. ♦ **Sistem ~,** totalitate a vaselor

circulatorii ale unui organism. ♦ **Plante ~e,** plante superioare, înzestrate cu vase prin care circulă seva.

A VASCULARIZÁ vascularizéz *tranz.* (*ţesuturi*, *organe* etc.) A străbate cu o reţea de vase sanguine.

VASILÍ//SC ~şti *m. folc.* Personaj imaginar, asemănător cu un şarpe, despre care se crede că ar ucide cu privirea.

VA//ST vástă (**váşti**, **váste**) *adj.* 1) (*despre suprafeţe*, *terenuri*, *regiuni* etc.) Care este de dimensiuni foarte mari; foarte întins; foarte larg; imens. 2) (*despre construcţii*) Care este de proporţii foarte mari; cu mult spaţiu; amplu; spaţios. **Catedrală ~ă. Sală ~ă.** 3) (*despre abstracte*) Care depăşeşte cu mult strictul necesar sau un nivel obişnuit. **Cunoştinţe ~e. Cultură ~ă.** 4) Care se impune prin număr, cantitate. **Un grup ~ de copii.**

VASTITÁTE *f.* Caracter vast.

VÁTMAN ~i *m.* Persoană care conduce tramvaiul; conducător de tramvai.

VÁZĂ I *f. la sing.* Autoritate pe care o are o persoană (sau un lucru), datorită anumitor calităţi sau merite; prestigiu. ♦ **De ~,** care se distinge prin merite deosebite; cu valoare recunoscută; vestit; marcant. **Savant de ~.** ♦ **Cu ~,** care are acces liber (datorită unor merite); cu trecere; cu prestigiu; influent.

VÁZ//Ă II ~e *f.* Vas (de sticlă, ceramică, cristal) în care se pun flori.

A VĂDÍ vădésc *tranz.* 1) A pune în evidenţă; a scoate la iveală; a evidenţia; a reliefa; a releva. **A vădi calităţi deosebite.** 2) (*persoane*) A arăta aşa cum este; a da pe faţă; a da de gol; a trăda; a denunţa.

A SE VĂDÍ mă vădésc *intranz.* (*despre persoane*) A se tace văzut; a ieşi la iveală; a releva.

VĂDRĂRÍT *n. la sing. arh. ist.* Dijmă care se plătea (în Moldova) pentru fiecare vadră de vin.

A VĂIETÁ váiet *tranz. pop., reg.* (*persoane*) A regreta cu îndurerare; a compătimi; a plânge.

A SE VĂIETÁ mă váiet *intranz. pop., reg.* (*despre persoane*) A scoate vaiete; a se tângui; a se văicăra; a se lamenta; a se plânge; a se căina.

VĂP//ÁIE ~ăi *f.* 1) Ansamblu de flăcări mari (de culoare roşie), apărute în procesul arderii în mediu aerian; pară. 2) Emanaţie cu o temperatură foarte înaltă, provenită de la o sursă de căldură puternică; arsură; dogoare.

VĂTÁF ~i *m. arh. ist.* (*în Moldova şi Muntenia medievală*) Persoană însărcinată cu dirijarea şi supravegherea muncii pe o moşie boierească; vechil.

A VĂTĂMÁ vátăm *tranz.* 1) A supune unei leziuni corporale; a răni. **Mi-am vătămat un deget.** 2) *fig.* A îndurera printr-o traumă psihică sau morală; a răni; a traumatiza; a leza.

A SE VĂTĂMÁ mă vátăm *intranz.* A se îmbolnăvi de hernie.

VĂTĂŞÍ//E ~i *f. arh. ist.* (*în Moldova şi Muntenia medievală*) 1) Funcţie de vătaf. 2) Persoană care deţinea această funcţie.

VÂLV//Ă ~e *f.* Agitaţie mare, produsă de un fapt ieşit din comun; zarvă; gălăgie.

VÂLVĂT//ÁIE ~ăi *f. pop.* Foc mare cu văpăi; pălălaie.

VÂLVÓI *adj. invar.* (*despre păr*) Care este în neorânduială; în dezordine şi ridicat în sus; zbârlit. **A avea părul vâlvoi.**

VÂNTR//EÁ ~éle *f. înv. mar.* Pânză de corabie.

VÂRCOLÁC ~i *m.* (*în superstiţii*) Fiinţă fantastică, care se credea că mănâncă luna sau soarele (în timpul eclipselor).

VÂRTÚ//TE ~ţi *f. pop.* Forţă sau energie care fac ca o fiinţă să aibă o sănătate perfectă şi să fie în plină dezvoltare; putere de viaţă; vitalitate; vigoare

VECHÍL ~i *m. înv. ist.* (*în Moldova şi Muntenia*) Persoană însărcinată cu dirijarea şi supravegherea

muncii pe o moşie boierească; om de încredere al unui moşier; vătaf.

VEDÉNI//E ~i *f.* 1) Reprezentare imaginară a unor lucruri ireale, ca produs al unei stări patologice a psihicului; halucinaţie; nălucire; viziune. **A avea ~i**. 2) (*în superstiţii*) Lucru sau fiinţă supranaturală, care apare în cuget sau în faţa ochilor în mod neaşteptat şi nedesluşit, provocând spaimă; arătare; nălucă; fantomă.

VEDÉT//Ă ~e *f.* l) Artist (sau artistă) (de teatru, cinema, operă, estradă etc.) care se bucură de o mare popularitate; stea; star. 2) *fig.* Persoană care se impune într-un domeniu de activitate. 3) Navă militară de tonaj mic, care patrulează lângă ţărm. 4) *poligr*. Rând dintr-un text, evidenţiat prin caractere grase.

A VEGETÁ vegetéz *intranz*. 1) (*despre plante*) A se afla în proces de vegetaţie. 2) *fig*. (*despre persoane*) A duce o viaţă lipsită de interes şi de activitate.

VEGETÁL ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* 1) Care ţine de plante; propriu plantelor. **Ţesut ~**. ♦ **Regn ~,** una dintre cele două subdiviziuni de clasificare a organismelor vii; totalitate a plantelor. 2) Care este obţinut din plante; extras din plante. **Ulei ~**.

VEGETARI//ÁN ~ánă (**~éni**, **~éne**) *adj.* 1) Care constă din produse vegetale (şi lactate); **Alimentaţie ~ă**. **Regim ~**. 2) *şi substantival* (*despre persoane*) Care consumă numai produse vegetale (şi lactate).

A VEGHEÁ veghéz 1. *intranz*. A sta treaz în timpul nopţii (din motive diferite). **2**. *tranz*. 1) (*bolnavi*) A avea în grijă, stând noaptea la căpătâi. 2) (*persoane*, *bunuri materiale*) A ţine în veghe; a păzi; a străjui. 3) (*activităţi*) A lua sub ocrotire; a ocroti; a păzi; a proteja. **A veghea buna desfăşurare a unui examen.**

VEHEMÉN//T ~tă (**~ţi**, **~te**) *adj.* Care vădeşte multă energie şi emoţionează profund; de o mare forţă expresivă; antrenant; violent; impetuos. **Discurs ~**. **Protest ~.**

VEHÍCUL ~e *n*. 1) Mijloc de transport care se deplasează pe o cale de comunicaţie (terestră, acvatică, aeriană), fiind, de cele mai multe ori, autonom. 2) *fig*. Cale sau mijloc de transmitere, de propagare a ceva. **Limbajul este ~ul gândirii**.

A VEHICULÁ vehiculéz *tranz*. A pune în circulaţie; a face să circule.

VEL *adj*. *invar*. *înv*. (*precedă un titlu sau un rang boieresc din orânduirea feudală*) Mare. **Vel spătar**. **Vel vornic**.

VÉL//Ă ~e *f.* 1) Pânză care, sub acţiunea curenţilor de aer, asigură deplasarea unei nave. 2) *la pl*. Sport practicat cu ambarcaţii cu pânze.

VELEÁT ~uri *n*. 1) *înv*. Dată fixată pentru realizarea a ceva; termen; soroc. 2) *fig*. *pop*., *reg.* Durată a vieţii. ♦ **A-i trece** (**cuiva**) **~ul,** a-i trece (cuiva) viaţa. 3) *fig*. *pop*. Sfârşit al vieţii; moarte; soroc.

VELEIT//ÁTE ~ăţi *f.* Pretenţie nejustificată; ambiţie deşartă. **A avea ~ăţi.**

VELÍNŢ//Ă ~e *f.* Ţesătură ţărănească groasă, de lână, albă sau în dungi colorate, folosită ca pătură, cuvertură sau covor.

VELÍ//T ~ţi *adj*. *m*. *înv*. *ist. şi substantival* (*despre boieri*) Care se afla pe treptele de sus ale ierarhiei rangurilor; de prim rang; fruntaş.

VENÁL ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* (*despre persoane*) Care face orice pentru bani; lipsit de moralitate; fără scrupule.

VENDÉT//Ă ~e *f.* 1) Obicei răspândit în Corsica, constând într-o ură neîmpăcată şi o dorinţă arzătoare de răzbunare, care are la bază o ofensă sau un omor şi care se transmite din tată în fiu. 2) *fig*. Sete de răzbunare sângeroasă.

A VENERÁ veneréz *tranz*. (*persoane*) A trata cu o

stimă exagerată; a adora; a idolatriza; a diviniza.

VENETÍC I ~i *m*. *înv*. *ist.* Moneda de aur veche, răspândită în trecut în Veneţia (şi în alte regiuni).

VENETÍC II ~ă (~i, ~e) *adj. şi substantival* (*despre persoane*) *şi depr.* Care este venit din alte părţi şi considerat străin în locul unde s-a stabilit cu traiul.

VENTÍL ~e *teh*. Piesă care serveşte (la unele aparate sau maşini) ca organ de închidere a unei supape.

A VENTILÁ ventiléz *tranz*. 1) (*încăperi*, *spaţii închise*) A curăţa de aerul viciat prin ventilaţie. 2) *fig*. (*idei*, *noutăţi* etc.) A pune în circulaţie.

VENTRILÓC ~ă (~i, ~e) *adj. şi substantival* (*despre persoane*) Care poate vorbi fără a mişca buzele şi cu o voce înfundată, ce pare a veni din burtă.

VENTÚZ//Ă ~e *f*. 1) Vas mic de sticlă, care se aplică pe corpul omului, după ce a fost rarefiat aerul din el prin încălzire, pentru a provoca o revulsie (mai ales în caz de răceală). 2) Organ al unor animale, cu ajutorul căruia ele se pot lipi de corp (pentru a suge sângele).

VERACITÁTE *f*. 1) Însuşire de a fi în corespundere cu adevărul; caracter veridic; veridicitate; autenticitate. **Veracitatea unei măririi**. 2) Însuşire de a fi în corespundere cu realitatea; caracter fidel; fidelitate: **A povesti cu ~**.

VERDÍCT ~e *n*. 1) *jur.* Hotărâre a unei instanţe judecătoreşti asupra vinovăţiei sau nevinovăţiei acuzatului, dată pe baza deliberării juraţilor**. ~ de culpabilitate**. **~ de achitare**. 2) *fig*. Hotărâre decisivă (a unei autorităţi) care nu admite contraziceri. **A da un ~.**

VERGÚR//Ă ~e *f*. *înv*. Fată castă; fecioară; virgină.

VERÍDIC ~ă (~i, ~e) *adj.* 1) Care este în corespundere cu realitatea. **Caz ~.** 2) Care este în corespundere cu adevărul; adevărat; autentic; neîndoielnic. **Mărturie ~ă**.

A VERIFICÁ verífic *tranz*. 1) (*date*, *noutăţi*, *teze*, *afirmaţii* etc.) A supune unui control; a controla. 2) (*persoane*) A examina pentru a stabili în ce măsură corespunde funcţiei pe care o deţine sau care i se acordă.

VERIGHÉT//Ă ~e *f*. Inel fără pietre de podoabă, purtat ca simbol al legăturii dintre logodnici sau soţi.

VERITÁBIL ~ă (~i, ~e) *adj.* 1) Care există sau are loc în realitate; real; adevărat; autentic. **O istorie ~ă**. 2) Care nu este imitat; conform aparenţei; pur; autentic. **Aur ~**. 3) Care corespunde întru totul unui ideal. **Un prieten ~**. **O dragoste ~ă**.

VERNISÁJ ~e *n*. Deschidere oficială a unei expoziţii de artă (în special, de pictură).

VEROSÍMIL ~ă (~i, ~e) *adj.* Care pare a fi adevărat şi inspiră încredere; plauzibil. **Explicaţie ~ă. Motiv ~.**

VERSÁ//T ~tă (~ţi, ~te) *adj.* (*despre persoane*) Care are cunoştinţe solide şi experienţă într-un domeniu oarecare; priceput; competent.

VERSATÍL ~ă (~i, ~e) *adj.* (*mai ales despre persoane*) Care îşi schimbă cu uşurinţă părerile; nestatornic; schimbător; instabil; neconstant. **Opinie publică ~ă**.

VERSÉT ~e *n*. Paragraf din textele religioase, de obicei numerotat, care cuprinde un gând complet. **~ele unui psalm.**

A VERSIFICÁ versífic 1. *intranz*. A compune versuri; a fi versificator; a stihui. **2**. *tranz*. (*texte în proză*, *teme*, *motive*) A transpune în versuri.

VERSIFICATÓR ~i *m*. 1) Persoană care scrie versuri sau transpune un text în versuri. 2) *fam*., *depr*. Persoană care scrie uşor versuri, fără a avea dar poetic; poet lipsit de talent.

VERSIÚN//E ~i *f*. 1) Traducere a unui text dintr-o limbă în alta. **~ea latină a Bibliei**. 2) Formă a unui

text reprodus, care se deosebeşte puţin de un text iniţial; variantă. 3) Formă în care este expus sau prezentat un eveniment. **Versiunea ta e diferită de a lui.**

VÉRSO *n. la sing.* (*în opoziţie cu* **revers**) Faţa opusă a unei foi tipărite sau scrise; parte din dos a unei coli de hârtie; contrapagină.

VERTIGIN/ÓS ~oásă (**~óşi**, **~oáse**) *adj. şi adverbial* Care se produce cu iuţeală mare; foarte repede; fulgerător; furtunos. **Schimbări ~oase. Timpul trece ~.**

VÉRVĂ *f.* Calitate (a unui om) de a manifesta imaginaţie şi fantezie în vorbă; brio. **Orator cu ~.** ♦ **A fi în ~,** a fi însufleţit; a avea mult avânt.

VESÉLĂ *f. la sing.* (*cu valoare colectivă*) Totalitatea recipientelor folosite la prepararea sau la servirea mâncării la masă; vase; blide.

VEST *n. la sing. geogr.* 1) (*în opoziţie cu* **est**) Punct cardinal, opus răsăritului, situat în direcţia în care apune soarele; apus; asfinţit. 2) Spaţiu geografic situat în această direcţie; apus; occident. 3) Totalitate a ţărilor şi a popoarelor situate în această parte a globului; apus; asfinţit; occident.

VESTÁL//Ă ~e *f.* 1) *arh., ist.* (*în antichitate*) Preoteasă aflată în slujba zeiţei Vesta, care trebuia să întreţină în permanenţă focul sacru pe altarul din templul acesteia. 2) *fig.* Femeie care respectă cu stricteţe principiile etice şi morale.

VÉST//Ă ~e *f.* Piesă de îmbrăcăminte, de obicei croşetată, deschisă în faţă, cu mâneci, acoperind corpul până la talie şi purtată peste cămaşă.

VESTIÁR ~e *n.* Încăpere special amenajată la intrarea într-un aşezământ public, unde se lasă paltoanele şi pălăriile; garderobă.

VESTIBÚL ~uri *şi* **~e** *n.* 1) Cameră de intrare într-o casă (sau într-un apartament); antreu. 2) *anatom.* Prima cavitate a urechii interne.

VESTÍGI//U ~i *n.* Urmă sau rămăşiţă care aminteşte despre ceva dispărut demult; relicvă. **~ii ale unei civilizaţii. ~ii ale unui templu.**

VESTIMENTÁR ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* Care ţine de îmbrăcăminte; propriu îmbrăcămintei. **Gust ~. Cheltuieli ~e.**

VEST//ÓN ~oáne *n.* 1) Haină de uniformă militară care acoperă partea superioară a corpului. 2) Piesă de îmbrăcăminte bărbătească, făcând parte dintr-un complet, care se poartă peste cămaşă şi acoperă partea superioară a corpului; sacou; haină.

VEŞM//ÁNT ~ínte *n.* 1) *pop.* Obiect de îmbrăcăminte; haină; strai. 2) *la pl.* Totalitate a obiectelor de îmbrăcăminte purtate de o persoană; haine.

VETERÁN ~i *m.* 1) *arh., ist.* (*în Roma antică*) Soldat bătrân, care a făcut milităria timp îndelungat şi a participat la lupte; vechi combatant. 2) Persoană care a desfăşurat o lungă activitate de muncă într-o instituţie sau într-un domeniu de activitate.

VÉTO *n. la sing.*: ♦ **Drept de ~,** drept al unei persoane sau al unui stat de a se opune la aprobarea unei decizii sau legi în organizaţia din care face parte.

VETÚ//ST ~stă (**~şti**, **~ste**) *adj.* (*despre lucruri, obiecte, clădiri, instalaţii* etc.) Care este ieşit din uz sau din modă; învechit; perimat; vechi; demodat. **Haină ~stă. Cuvinte ~ste.**

A VEXÁ vexéz *tranz.* (*persoane*) A răni în amorul propriu; a jigni; a insulta; a ofensa.

VEZÍC//Ă ~i *f.* Organ cavitar membranos, în care se înmagazinează lichide secretate de organism (pentru a fi evacuate); băşică. **~ urinară. ~ biliară.**

A VIÁ viéz *intranz.* 1) *arh.* A se afla în viaţă; a fi viu; a vieţui; a trăi. 2) (*despre sentimente, atitudini* etc.) A continua să existe; a dura; a dăinui; a trăi; a persista.

VIÁBIL ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* Care este în stare să trăiască sau să dureze (timp îndelungat); apt de a

trăi (timp îndelungat). **Un copil ~. O acţiune ~ă.**

VIADÚCT ~e *n*. Pod lung, susţinut de arcuri de beton, care asigură continuitatea unei căi de comunicaţie peste o vale adâncă sau deasupra unei alte căi de comunicaţie.

A VIBRÁ vibréz *intranz*. 1) (*despre corpuri sau medii*) A produce vibraţii; a fi în vibraţie; a trepida. 2) (*despre sunete*) A se auzi sunând tare şi prelung; a răsuna. 3) (*despre voce*) A avea o sonoritate tremurătoare (din cauza unei emoţii); a tremura. 4) (*despre persoane*) A fi cuprins de un sentiment puternic; a palpita; a fremăta; a trepida.

VIBRÁŢI//E ~i *f. fiz.* Mişcare periodică oscilatorie, de o amplitudine mică şi de o frecvenţă relativ înaltă; mişcare a ceva care vibrează; oscilaţie. **~ile motorului.**

VICÁR ~i *m. bis*. Preot sau episcop care ţine locul unui demnitar bisericesc de rang mai înalt.

VÍCE (*Element de compunere cu valoare de „locţiitor”, „adjunct”, servind la formarea unor substantive*).

VICEDIRÉCTOR ~i *m*. Director adjunct.

VICEVÉRSA *adv*. 1) Invers. 2) Reciproc.

A VICIÁ viciéz *tranz*. 1) A face şi se vicieze; a strica. 2) *jur*. (*acte, clauze*) A face să nu mai fie valabil; a invalida.

A SE VICIÁ mă viciéz *intranz*. 1) (*despre aer*) A deveni impur; a se face infect; a se strica. 2) *fig*. (*despre persoane*) A ajunge în stare de declin moral; a se destrăbăla; a se dezmăţa; a se strica; a decădea; a se desfrâna; a se corupe; a se deprava; a degrada; a se declasa; a degenera.

VICIÁ//T ~tă (**~ţi**, **~te**) *adj.* 1) (*despre aer*) Care este plin de impurităţi; infectat; stricat; alterat; poluat. 2) *fig*. (*despre persoane*) Care are multe vicii; cu porniri rele; depravat; corupt.

VICINÁL ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* (*despre drumuri*) Care face legătura între două localităţi (rurale) vecine.

VICISITÚDIN//E ~i *f. mai ales la pl*. 1) Succesiune de împrejurări sau evenimente nefavorabile. 2) Nelinişte sufletească; tulburare; frământare; zbucium; tribulaţie.

VÍCI//U ~i *n*. 1) Neajuns grav, constând în sfidarea normelor eticii şi moralei. **Om cu multe ~ii.** 2) Imperfecţiune gravă; defect; neajuns; defectuozitate. **~ al formei**.

VICLEŞÚG ~uri *n*. 1) Caracter viclean; viclenie. 2) Manifestare de om viclean. 3) Manevră iscusită, prin care se maschează realitatea; şiretlic; stratagemă; truc; tertip. **A recurge la ~uri.**

VICÓN//TE ~ţi *m. ist*. 1) Titlu în ierarhia nobiliară, inferior celui de conte şi superior celui de baron. 2) Persoană deţinătoare a acestui titlu.

VÍCTIM//Ă ~e *f*. 1) Persoană care suferă de pe urma unei întâmplări nefericite sau a unor circumstanţe defavorabile; jertfă. **A fi ~ă a unei escrocherii.** 2) *arh., ist*. (*în antichitate*) Fiinţă oferită drept sacrificiu zeităţilor; jertfă.

VICTÓRI//E ~i *f*. Reuşită într-un război, în lupte de orice natură, în competiţii; biruinţă; izbândă. **A repurta o victorie.**

A VIDÁ vidéz *tranz*. (*spaţii închise*) A face să fie vid; a lipsi complet de aer.

A VIDANJÁ vidanjéz *tranz*. (*haznale*) A goli în vederea curăţării.

VÍDM//Ă ~e *f. pop. fam*. 1) Femeie care face vrăji; vrăjitoare. 2) (*în superstiţii*) Lucru sau fiinţă supranaturală, care apare în cuget sau în ochi, în mod neaşteptat şi nedesluşit, provocând groază; nălucă; arătare; fantomă; vedenie.

VIÉZUR//E ~i *m. zool.* Mamifer carnivor cu trupul greoi, acoperit cu peri cenuşii lungi şi aspri, cu picioare scurte şi cap lunguieţ; bursuc.

VIGILÉN//T ~tă (**~ţi**, **~te**) *adj.* 1) Care vădeşte atenţie sporită; foarte atent. **Supraveghetor ~.** 2) Care stă conştiincios la straja intereselor publice şi

de stat. **Armata naţională este ~ă.**

VIGILÉNŢĂ *f.* 1) Caracter vigilent. 2) Atitudine vigilentă.

VIGOÁRE *f. la sing.* 1) Forţă sau energie care fac ca o fiinţă să aibă sănătate perfectă şi să fie în plină dezvoltare; putere de viaţă; vitalitate; robusteţe. **A avea multă ~e.** 2): ♦ **În ~** (*despre legi, dispoziţii etc.*) Care la un moment oarecare se aplică pe larg; valabil într-o anumită perioadă de timp; valid.

VIGUR//ÓS ~oásă (**~óşi**, **~oáse**) 1) Care este plin de vigoare; puternic; voinic; robust; solid; viril. **Bărbat ~. Braţe ~oase**. 2) *fig.* Care se manifestă din plin şi eficace. **Sentiment ~. Stil ~.**

VIL vílă (**víli**, **víle**) *adj.* (*despre oameni şi manifestările, acţiunile, faptele lor*) Care inspiră dispreţ; lipsit de demnitate; fără curaj şi loialitate; josnic; abject; nedemn.

VÍL//Ă ~e *f.* Casă în stil original, construită în afara oraşului sau într-o staţiune balneoclimaterică (având în jur grădină).

VILEÁG ~uri *n.* 1) *înv.* Cantitate mare de oameni; mulţime; gloată. 2): **A da** (*sau* **a scoate**) **în ~**, a) a face cunoscut tuturor; b) a scoate la iveală; a da pe faţă.

VILEGIATÚR//Ă ~i *f.* Petrecere a vacanţelor (de vară) în afara oraşului (la ţară sau într-o staţiune balneară).

VILIGIATÚR//Ă ~i *f. v.* **VILEGIATURĂ**.

VINÁRS ~uri *n. reg.* Băutură alcoolică tare; rachiu.

VINÁŢ ~uri *n. mai ales la pl.* Varietăţi de vinuri.

VINĂRÍCI *n. la sing. înv.* Dijmă pentru vie, în vin, reprezentând a zecea parte din recoltă şi plătită în trecut domniei.

VINÍCOL ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* 1) Care ţine de cultura viţei de vie şi de producerea vinului. **Producţie ~ă.** 2) Care se ocupă de cultura viţei de vie şi de fabricarea vinului; viticol. **Regiune ~ă. Industrie ~ă.**

VINIÉT//Ă ~e *f. tipogr.* Motiv ornamental de la începutul sau de la sfârşitul unei cărţi sau a unui capitol.

A VINIFICÁ vinífic *tranz.* (*must de struguri*) A supune vinificaţiei.

VINTÍL ~e *n. v.* **VINTIR**.

VINTÍR ~e *n.* Unealtă de pescuit, constând dintr-un sac de plasă îmbrăcat pe cercuri dispuse unul deasupra altuia.

VÍNTRE *f. pop.* Parte a corpului dintre torace şi bazin, în care se află viscerele; pântece; abdomen; burtă.

VIOÁRĂ I vióri *f.* Instrument muzical cu patru coarde, mişcate de un arcuş.

VIOÁR//Ă II ~e *f. înv. bot.* Plantă erbacee mică, cu flori albastre sau violete; viorea.

VIOÁRĂ III *adj. la f. poet.* (*despre ape curgătoare*) Care este foarte curat; limpede; cristalin.

A VIOLÁ violéz *tranz.* 1) *jur.* (*legi, angajamente, dispoziţii etc.*) A nesocoti, comiţând o abatere; a încălca. 2) (*obiecte bine închise*) A deschide cu forţa; a forţa. 3) (*lucruri sau fiinţe considerate sacre*) A supune unui sacrilegiu; a pângări; a spurca; a huli; a profana. 4) (*persoane de sex feminin*) A supune unui viol; a necinsti; a silui.

VIOLÉN//T ~tă (**~ţi**, **~te**) *adj.* 1) Care se produce cu o forţă sau intensitate mare; teribil; puternic; intens. **O furtună ~tă**. 2) Care necesită multă forţă şi energie. **Efort ~.** 3) (*despre persoane*) Care se înfurie foarte repede; fără reţinere în acţiuni şi în exprimare; impetuos; nestăpânit; impulsiv; brutal; irascibil. 4) Care acţionează puternic asupra simţurilor; izbitor; viu; puternic. **Impresie ~ă**. 5) (*despre manifestări ale oamenilor*) Care vădeşte impulsivitate.

A VIOLENTÁ violentéz *tranz.* A supune unui act

de violenţă; a sili; a forţa. **A violenta o persoană.**

VIOLONÍ//ST ~şti *m*. Persoană care cântă la vioară; viorist.

A VIRÁ viréz 1. *intranz*. 1) (*despre vehicule*) A schimba direcţia mişcării; a face un viraj; a coti. 2) *fig.* (*despre persoane*) A schimba tema discuţiei; a trece la altă vorbă. **2**. *tranz*. 1) *fin., cont.* (*sume de bani*) A transfera prin virament. 2) *chim*. (*copii fotografice*) A trata cu o soluţie specială pentru a schimba culoarea.

VIRÁJ ~e *n*. 1) Mişcare a unui vehicul care îşi schimbă (brusc) direcţia. 2) Curbură a traseului unei rute sau al unei piste; cotitură; cot; întorsătură. 3) *chim*. Schimbare a culorii unui indicator ca semn al sfârşitului unei reacţii. 4) Transformare chimică, pe care o suferă imaginea fotografică.

VIRAMÉNT ~e *n*. 1) *fin., cont*. Operaţie de trecere a unei sume de bani de pe un cont pe altul, fără folosirea ei în numerar. 2) Plată fără numerar, efectuată prin trecerea la bancă a unei sume din contul plătitorului în contul beneficiarului.

VIRÁN ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* (*despre terenurile dintr-o localitate*) Care este neîngrădit şi fără vreo construcţie.

VIRGÍN ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* l) (*despre persoane*) Care nu a avut niciodată legături sexuale; cast; feciorelnic. 2) *fig*. (*despre persoane*) Care este plin de nevinovăţie; neprihănit; cast; nevinovat; inocent; candid. 3) (*despre lucruri*) Care încă nu a fost în uz; neatins; pur; curat; proaspăt. 4) (*despre locuri*) Care încă nu a fost cultivat; nevalorificat; necultivat; neexplorat; neexploatat.

VIRÍL ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* 1) Care constituie un semn al bărbăţiei; caracteristic pentru bărbaţi; de bărbat; bărbătesc. **Forţă ~ă**. 2) *fig*. Care este plin de vigoare; viguros; puternic; voinic; robust.

VIROÁG//Ă ~e *f. rar geomorf.* Râpă mică mocirloasă, formată de apa ploilor, de inundaţii sau prin părăsirea albiei de către un râu.

VIRTU//ÓS ~oásă (**~óşi**, **~oáse**) *adj.* 1) (*despre persoane*) Care respectă cu stricteţe normele etice şi morale; plin de virtuţi; cu multe virtuţi. 2) (*despre manifestări ale oamenilor*) Care vădeşte virtute. **Conduită ~oasă**.

VIRTUÓZ ~i *m. şi adjectival* Persoană cu aptitudini deosebite, care vădeşte o tehnică superioară în mânuirea unui instrument muzical. **Un virtuoz al pianului.**

VIRTUOZIT//ÁTE ~ăţi *f*. 1) Caracter virtuoz. 2) *fig*. Măiestrie deosebită în exercitarea unei activităţi; dexteritate. **A cânta la vioară cu multă virtozitate.**

VIRTÚ//TE ~ţi *f*. Forţă morală prin care omul tinde către bine şi frumos; perfecţiune morală. ♦ **În ~tea,** în baza; conform.

VIRULÉN//T ~tă (**~ţi**, **~te**) *adj.* 1) *med.* (*despre substanţe*, *microbi* etc.) Care are o toxicitate mare; capabil să producă boli grave. 2) (*despre boli*) Care este cauzat de un virus; de proveniență virotică. 3) *fig*. Care este foarte aprig şi veninos; plin de venin; distrugător. **Critică ~tă**.

VÍRU//S ~şi *m.*1) *med.* Agent patogen, invizibil cu microscopul obişnuit, care se reproduce numai în interiorul celulelor vii şi provoacă diverse boli infecţioase. 2) *prin ext.* Toxina acestui agent. 3) *fig.* Sursă a unui rău moral. 4) *tehn. inform.* Program menit să infecteze sau să distrugă informaţia şi care ajunge într-un calculator fie prin intermediul unor fişiere provenind din surse infestate, fie prin mesaje e-mail. ~ **informatic.**

VISCOZIT//ÁTE ~ăţi *f.* Caracter vâscos; proprietate a fluidelor de a opune rezistenţă la curgere, datorită frecării interioare.

VIST *n. la sing*. Nume dat unui joc de cărţi.

VISTIÉR ~i *m. arh., ist*. (*în Moldova şi Muntenia medievală*) Mare dregător care avea în grija sa

vistieria statului, încasarea şi repartizarea birului; mai marele vistieriei.

VISTIERÍE ~i *f. arh., ist.* (*în Moldova şi Muntenia medievală*) 1) Local unde se păstra tezaurul public. 2) Instituţie care administra tezaurul ţării.

VISTIERNÍC ~i *m. arh., ist. v.* **VISTIER**.

VITÁL ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* 1) Care este foarte important pentru viaţă; indispensabil vieţii. **Funcţii ~e**. 2) Care constituie viaţa; propriu vieţii. **Forţă ~ă**. **Principii ~e**. 3) *fig*. Care este de o însemnătate foarte mare (pentru viaţă); esenţial. **Problemă ~ă**.

VITALITÁTE *f. la sing*. Caracter vital; putere de viaţă; vigoare; robusteţe.

A VITAMINIZÁ vitaminizéz *tranz*. (*produse alimentare*) A îmbogăţi în vitamine.

VITÍCOL ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* 1) Care ţine de cultura viţei de vie şi de producerea vinului; vinicol. 2) Care se ocupă de cultura viţei de vie şi de fabricarea vinului; vinicol. **Regiune ~ă**.

VITICULTÓR ~i *m*. Persoană care se ocupă de cultivarea viţei de vie (şi de producerea vinului); podgorean; vier.

VITRÁJ ~uri *n. rar* 1) Coridor de sticlă la intrarea într-o clădire. 2) Perete de sticlă; geamlâc.

VITRÁLI//U ~i *n*. Fereastră constând din plăci de sticlă colorate sau pictate, montate într-un cadru de metal.

VÍTREG ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* l) (*despre părinţi şi copii*) Care nu este rudă de sânge, înrudirea rezultând dintr-o nouă căsătorie a unuia dintre părinţi. 2) *fig*. (*despre împrejurări*, *destine* etc.) Care este în defavoarea unui proces sau a unei persoane; nefavorabil; defavorabil; neprielnic; impropice.

VIVÁCE *adj. invar*. 1) (*mai ales despre persoane şi manifestările lor*) Care este foarte ager şi vioi; plin de vitalitate. 2) (*despre plante*, *animale mici*) Care este apt de a rezista timp îndelungat unor factori sau unor condiţii nocive sănătăţii sau vieţii; robust; rezistent. 3) *şi adverbial muz.* (*despre modul de executare a unei bucăţi muzicale*) Cu o mişcare vioaie, rapidă; cu vioiciune.

VIVÁT *interj*. (*se foloseşte ca urare de sănătate*, *de proslăvire*, *mai ales când se ciocnesc paharele cu băutură*) Trăiască. La mulţi ani.

A VIZÁ I vizéz *tranz*. (*acte oficiale*) A certifica printr-o viză.

A VIZÁ II vizéz 1) (*obiecte*) A prinde în vizor; a ochi; a ţinti. 2) *fig*. A avea în vedere (printr-o aluzie); a ţine în centrul de interese; a ţinti; a ochi; a privi; a interesa. **Aceasta nu mă vizează.**

VIZAVÍ *adv*. 1) Peste drum. **A locui ~.** 2) Faţă în faţă. **A fi aşezaţi ~.** 3) Faţă de ..; în raport (cu...). **Nu ştiu nimic**

VÍZ//Ă ~e *f.* 1) Formulă specială sau ştampilă însoţită de o semnătură, care se aplică de către o autoritate pe un document pentru a-l face valabil. 2) *prin spec.* Menţiune aplicată pe paşaportul unei persoane în baza căreia i se permite să intre (sau să iasă) pe (sau de pe) teritoriul unei ţări străine. **A solicita o ~ă.**

VIZÍBIL ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* 1) Care poate fi văzut. 2) (*despre lucruri abstracte*) Care poate fi perceput, sesizat; perceptibil; sesizabil. 3) *fig*. Care se manifestă deplin şi nu trezeşte nici o îndoială; manifest; vădit; evident; neîndoielnic.

VIZIÉR//Ă ~e *f*. 1) *înv*. Parte din faţă a coifului, care putea fi coborâtă pentru a proteja faţa şi ochii de lovituri. 2) Parte din faţă a unei caschete sau a unui chipiu care, ieşind în afară, serveşte drept acoperiş pentru ochi; cozoroc. 2) Dispozitiv optic circular de dimensiuni mici, montat într-o uşă pentru a permite să se vadă din interior spre exterior; vizor; vizetă.

A VIZIONÁ vizionéz *tranz*. (*filme*, *spectacole*) A privi în calitate de spectator.

VIZIONÁR ~i *m*. 1) Persoană care prin forţa minţii

poate prevedea desfăşurarea evenimentelor din viitor. 2) *fig*. Persoană care are viziuni, revelaţii supranaturale; fantast.

VIZÍR ~i *m*. *arh. ist*. Înalt demnitar (ministru) în Imperiul Otoman şi în alte ţări musulmane.

A VIZITÁ vizitéz *tranz*. A vedea, făcând o vizită. **A vizita un bolnav. A vizita un sit turistic.**

VÍZIT//Ă ~e *f*. 1) Acţiunea de a vizita (pe cineva sau ceva) (cu anumite scopuri). **A veni în ~**. 2) Consultaţie sau control medical acordat de un medic (la spital sau la domiciliu) unui bolnav. ♦ **Carte de ~,** bucată mică de carton de formă dreptunghiulară, pe care este scris numele şi datele unei persoane şi care este oferită cuiva, în diverse scopuri.

VIZITÍ//U ~i *nu* Persoană care mână caii la o trăsură; surugiu.

VIZIÚN//E ~i *f*. 1) Percepere a lumii materiale cu ajutorul văzului. 2) Acţiunea de a vedea, de a-şi reprezenta în minte; reprezentare. 3) Mod de a înţelege şi interpreta lucrurile; concepţie. **~ asupra lumii**. 4) *fig*. Reprezentare imaginară a unor lucruri ireale ca produs al unei stări patologice a psihicului; halucinaţie; nălucire; vedenie.

VIZUÁL ~ă (**~i**, **~e**) *adj*. Care ţine de văz; propriu văzului. **Senzaţie ~ă**. ♦ **Memorie ~ă,** memorie care reţine imaginile vizuale.

VIZUÍN//Ă ~i *f*. Adăpost subteran pe care şi-l sapă unele animale sălbatice; bârlog. **~ă de vulpe.**

VLĂDÍC//Ă ~i *m*. 1) *arh*. Persoană care domină; stăpânitor; domnitor. 2) *bis*. Episcop ortodox; arhiereu.

A VLĂGUÍ vlăguiésc *tranz*. 1) A face să se vlăguiască. 2) (*piei de animale*) A prelucra într-o tăbăcărie.

A SE VLĂGUÍ mă vlăguiésc *intranz*. A deveni lipsit de vlagă; a se istovi. **M-am vlăguit cu totul.**

VLĂSTÁR ~i *m*. 1) Ramură nouă, care răsare din rădăcina sau tulpina unei plante; mlădiţă; lăstar. **Copacul a dat ~i.** 2) *fig*. Descendent al unei familii; urmaş. **~ de nobili.**

VOÁL ~uri *n*. 1) Ţesătură foarte fină şi transparentă din bumbac, mătase sau fibre sintetice. 2) Bucată din această ţesătură, care serveşte femeilor pentru a-şi acoperi faţa sau capul; văl. **Pălărie cu ~.**

A VOALÁ voaléz *tranz*. 1) A acoperi cu un voal. 2) *fig*. A ascunde vederii; a masca; a camufla. **A voala adevărul.**

A SE VOALÁ mă voaléz *intranz*. 1) (*despre voce sau sunete*) A pierde claritatea şi sonoritatea; a se estompa. 2) (*despre un material fotografic*) A se înnegri, venind în contact cu lumina.

VOCABULÁR ~e *n*. 1) *lingv*. Totalitate a cuvintelor dintr-o limbă; lexic. 2) Totalitate a cuvintelor specifice unui anumit domeniu de activitate practică sau spirituală (ştiinţă, artă, tehnică etc.). 3) Dicţionar succint sau specializat. 4) Ansamblu de cuvinte, care constituie bagajul verbal al unei persoane; limbaj. **A avea un ~ sărac.**

VOCÁL ~ă (**~i**, **~e**) *adj*. 1) Care ţine de voce; propriu vocii. **Sunet ~**. 2) Care participă la producerea vocii. **Coarde ~e**. 3) *muz*. Care este destinat pentru voce. **Piesă muzicală ~ă**.

A VOCALIZÁ vocalizéz 1. *intranz*. *muz*. A cânta fără cuvinte, executând vocalize. **2.** *tranz*. *lingv., fonet*. A face să se vocalizeze.

A SE VOCALIZÁ se vocalizează *intranz*. *lingv., fonet*. (*despre consoane*). A deveni vocală.

VOCÁŢI//E ~i *f*. Aptitudini deosebite, care fac ca o persoană să fie predispusă pentru un anumit domeniu de activitate practică sau spirituală (în special, artă, ştiinţă).

A VOCIFERÁ vociferéz *intranz*. A vorbi cu furie şi cu voce ridicată.

VODEVÍL ~uri *n*. *literat*. Comedie uşoară (de

proporţii mici), având intercalate în text cuplete cântate pe melodii cunoscute.

VOIÁJ ~uri *n*. Deplasare a unei persoane într-un loc îndepărtat; călătorie. **Agenţie de ~.**

A VOIAJÁ voiajéz *intranz*. A face un voiaj; a călători.

VOIEVÓ//D ~zi *m*. *arh. ist*. 1) (*în Moldova şi Muntenia medievală*) Titlu purtat de domnitorii ţării; vodă. 2) Conducător militar al unei regiuni. 3) Căpetenie de ţigani; bulibaşă.

VOLÁN I ~e *n*. Fâşie de stofă fină sau de dantelă, încreţită sau gofrată, folosite la garnisirea unor obiecte de îmbrăcăminte femeiască sau a unor cuverturi.

VOLÁN II ~e *n*. *teh.* Dispozitiv circular, cu ajutorul căruia conducătorul unui automobil orientează roţile directoare ale acestuia în direcţia necesară.

VOLÁN//T ~tă (**~ţi**, **~te**) *adj.* Care nu este unit cu întregul; desprins dintr-un întreg; detaşabil; mobil. **Pod ~. Scară ~tă.** ♦ **Foaie ~tă,** foaie de hârtie, scrisă de mână sau tipărită, care se difuzează în public ca manifest sau înştiinţare.

VOLATÍL ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* (*despre lichide*) Care trece cu uşurinţă în stare de vapori (la temperatură obişnuită).

A SE VOLATILIZÁ se volatilizează *intranz*. 1) (*despre lichide*) A deveni volatil; a se evapora repede. 2) *fig*. A dispărea fără urmă; a se face nevăzut.

VOLIŢIONÁL ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* Care ţine de voinţă; propriu voliţiunii; determinat de voinţă; volitiv. **Efort ~. Act ~.**

VÓLNIC ~ă (**~i**, **~e**) *adj. înv.* (*despre oameni*) Care poate acţiona după voia sa; liber în acţiuni; slobod; liber.

VOL//ÓC ~oáce *n*. Unealtă de pescuit, folosită în ape puţin adânci, constând dintr-o plasă întinsă la cele două capete pe un suport de lemn, cu care este trasă prin apă.

VOLÚBIL ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* 1) (*despre persoane*) Care vorbeşte repede şi cu uşurinţă; cu un bogat debit verbal; locvace. 2) (*despre plante*) Care îşi încolăceşte uşor tulpina în jurul unui suport.

VOLUNTÁR I ~i *m*. 1) Persoană care cere singură să facă serviciul militar, fără a avea această obligaţie. 2) Persoană care se oferă să facă ceva dezinteresat.

VOLUNTÁR II ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* 1) *şi substantival* (*despre oameni*) Care acţionează de bună voie; din proprie iniţiativă. 2) Care îşi impune voinţa; autoritar. 3) (*despre acţiuni*) Care se face fără constrângere.

VOLUPT//ÁTE ~ăţi *f*. 1) Plăcere mare a simţurilor. 2) Plăcere estetică sau morală deosebită; desfătare sufletească; încântare.

A VOMITÁ vomít *tranz*. (*alimente*) A da afară din stomac pe gură.

VÓRNIC ~i *m*. *arh. ist*. 1) (*în Moldova şi Muntenia medievală*) Mare dregător al curţii domneşti, însărcinat cu conducerea treburilor interne şi gospodăreşti. 2) Primar al unui sat sau oraş.

VORNICÉ//L ~i *m*. 1) *arh*. Slujbaş, subaltern al unui vornic, însărcinat cu treburi judecătoreşti de importanţă mai mică (în judeţe şi sate). 2) Tânăr care poftеşte şi cinsteşte oaspeţii la nunţile ţărăneşti (rustice).

VOROÁV//Ă ~e *f. înv*. 1) Unitate de bază a vocabularului; cuvânt; vorbă. 2) Discurs ţinut în faţa cuiva; cuvântare.

A VOTÁ votéz 1. *intranz*. A-şi exprima opinia prin vot; a-şi da votul. **Am votat cu liberalii.** 2. *tranz*. (*candidaturi*) A alege prin vot.

VRAF vráfuri *n*. 1) Grămadă de fân sau de grâu, aşezată în jurul unui stâlp. 2) Movilă de lucruri puse

în neorânduială.

VRÁIŞTE I *adj. invar. şi adverbial* 1) Care este lăsat în voia soartei; în mare dezordine. 2) (*despre uşi, ferestre*) Care este larg deschis.

VRÁIŞTE II *f. la sing.* Lipsă totală de ordine; neorânduială; dezordine.

VRÁN//Ă ~e *f.* Gaură mică la butoaiele înfundate, prin care se toarnă sau se scurge vinul.

A VULCANIZÁ vulcanizéz *tranz.* 1) (*cauciuc brut*) A trata cu sulf la temperaturi înalte pentru a obţine un produs foarte elastic. 2) (*obiecte de cauciuc*) A repara prin lipire.

VULG *n. la sing. arh. depr.* Pătura de jos a populaţiei; plebe.

VULGÁR ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* 1) Care nu are nimic neobişnuit; comun; obişnuit; banal; trivial; ordinar; neoriginal. 2) (*despre persoane şi manifestările lor*) Care este lipsit de pudoare şi rafinament; grosolan; josnic.

A VULGARIZÁ vulgarizéz *tranz.* 1) (*idei, cunoştinţe ştiinţifice, literare*) A răspândi în rândul maselor largi; a populariza. 2) A interpreta în mod simplist; a banaliza. 3) A face să se vulgarizeze.

A SE VULGARIZÁ mă vulgarizéz *intranz.* A deveni vulgar.

A VULNERÁ vulneréz *tranz.* (*persoane*) A lovi în locul slab.

VULNERÁBIL ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* 1) Care poate fi vătămat cu uşurinţă; lezabil. 2) *fig.* Care poate fi uşor atins; cu multe laturi slabe. **Loc ~.**

W

WATERPÓLO *n. sport* Polo pe apă.

WATT wáţi *m. fiz.* Unitate de măsură a puterii electromagnetice, egală cu puterea unui curent constant de un amper şi tensiunea de un volt.

WATTMÉTR//U ~e *n. fiz.* Instrument de măsurare în waţi a puterii electromagnetice dintr-un circuit electric.

WEB *n. tehn. inform.* Sistem supermedia, care permite accesul la internet.

WÉBER ~i *m. fiz.* Unitate de măsură a fluxului de inducţie magnetică, egală cu fluxul produs la străbaterea unei spire de o forţă electromotoare de un volt.

WEEK-ÉND [**uíkend**] *n.* 1) Sfârşit de săptămână. 2) Interval de timp de sâmbătă până luni, folosit pentru odihnă.

WHÍSKY [**uíski**] *n.* Băutură alcoolică obţinută prin fermentarea şi distilarea succesivă a unor cereale (orz, ovăz, secară), răspândită, mai ales, în Anglia şi în America de Nord.

WOLFRÁM *n. chim.* Element chimic, metal dur, greu, cenuşiu-deschis, folosit la fabricarea filamentelor pentru becuri electrice şi a oţelurilor speciale (ca element de adaos); tungsten.

WOLFRÁMI//C ~ă (**~i**, **~e**) *adj.* Care ţine de wolfram.

WOLFRAMÍT *n.* Minereu de culoare brună-închisă, din care se extrage wolframul.

X

XENÍSM ~e *n. lingv.* Element de limbă (cuvânt, sintagmă etc.) de origine străină, introdus într-o limbă fără a fi adaptat la sistemul fonetic, morfologic şi lexical al limbii respective.

XENOFÍL ~ă (~i, ~e) *adj. şi substantivai* (*despre persoane*) Care adoră străinii şi tot ce este străin.

XENOFILÍE *f.* Atitudine de xenofil; dragoste (exagerată) faţă de tot ce este străin.

XENOFÓB ~ă (~i, ~e) *adj. şi substantival* (*despre persoane*) Care manifestă ură şi dispreţ faţă de persoanele de altă naţionalitate; duşmănos faţă de tot ce este străin.

XENOFOBÍE *f.* Atitudine de xenofob; ură faţă de tot ce este străin.

XENÓN *n*. *chim.* Element chimic, gaz nobil incolor şi inodor, întâlnit în atmosferă în cantităţi mici, folosit la umplerea becurilor electrice.

XEROFÍL ~ă (~i ~e) *adj.* (*despre plante sau animale*) Care poate trăi în locuri lipsite de umiditate.

XEROGRÁF ~e *n*. Aparat folosit în xerografie.

XEROGRAFÍE *f. poligr*. Procedeu de tipar, folosit pentru a reproduce unele imagini şi documente prin intermediul unui strat de material sensibil la lumină.

XÉROX *n*. Aparat folosit la reproducerea imaginilor şi documentelor prin procedeul xerografiei; fotocopiator.

XILOFÁG ~ă (~i, ~e) *adj. şi substantival* (*despre unele insecte*) Care se hrăneşte cu lemn, săpând în el galerii.

XILOF//ÓN ~oáne *n*. *muz.* Instrument muzical de percuţie, constând dintr-o baterie de plăci de lemn, diferite ca mărime şi acordate diferit, care emit sunete când sunt lovite cu două ciocănaşe de lemn.

XILOFONÍ//ST ~ şti *m*. *muz.* Persoană care cântă la xilofon.

XILOGRAFÍE *f. poligr*. Procedeu de tipar, constând în imprimarea pe hârtie a unor desene – clişee săpate pe plăci de lemn; xilogravură.

XILOGRAVÚR//Ă ~i *f. poligr.* 1) Procedeu de tipar, constând în imprimarea pe hârtie a unor desene-clişee săpate pe plăci de lemn; xilografie. 2) *arte plast.* Artă a gravurii în lemn. 3) Stampă obţinută prin acest procedeu.

Y

YANKÉU ~i *m*. Cetăţean al Statelor Unite ale Americii.

YÁR//D ~zi *m*. (*în Anglia*) Unitate de măsură a lungimii (egală cu 0,914 m.).

YÉN ~i *m*. (*în Japonia*) Unitate bănească.

YÓGA *m*. 1) *filoz.* (*în India*) Şcoală filozofică care preconizează adâncirea cunoaşterii eului în scopul eliberării persoanei de viaţa materială. 2) Ansamblu

de exerciţii fizice şi spirituale, constând în încetinirea la maximum a respiraţiei, a bătăilor inimii în vederea stăpânirii depline a organismului uman.

YOGHÍ//ST ~şti *m*. 1) Adept al filozofiei Yoga. 2) Persoană care practică sistemul de exerciţii Yoga.

YTÉRBIU *n*. *chim.* Element chimic cu carcater metalic, făcând parte din familia pământurilor rare.

YTRÍU *n*. *chim.* Element chimic asemănător cu elementele din familia pământurilor rare.

Z

ZA zále *f*. 1) Fiecare dintre verigile care constituie un lanţ. 2) *arh*. *la pl*. Îmbrăcăminte de protecţie, făcută din inele sau solzi de metal şi purtată în antichitate şi în Evul Mediu de către oşteni sau cavaleri.

A ZÁCE zac *intranz*. 1) A sta în poziţie orizontală; a se afla întins. ~ **pe iarbă**. 2) A sta culcat din cauza unei boli serioase; a fi bolnav (timp îndelungat). ~ **la pat**. ~ **de tifos**. 3) A fi înmormântat; a dormi somnul de veci; a odihni. 4) (*despre sentimente*, *deprinderi*, *zăcăminte minerale* etc.) A sta ascuns; a se afla în stare latentă. **O idee indefinită zace în subconştient. Cărbunele zace în pământ.** 5) A se afla într-o anumită stare de mai mult timp. **Hainele zac pe podea.** ♦ ~ **la închisoare,** a fi întemniţat.

ZAHARICÁLE *f*. *pl*. Produse de cofetărie; dulciuri.

A ZAHARISÍ zaharisésc *tranz*. (*tonul sau timbrul vocii*) A face mieros; a îndulci.

A SE ZAHARISÍ se zahariséşte *intranz*. 1) (*despre dulceţuri sau miere*) A deveni mai dens datorită cristalizării zahărului din componentă. 2) *fig*. A-şi pierde vigoarea fizică şi/sau intelectuală (în special din cauza vârstei înaintate); a se ramoli; a se răblăgi; a se rebegi; a se hârbui.

ZAIAFÉT ~uri *n*. *arh*. Petrecere mare cu lăutari; chef.

A ZAHARIFICÁ zaharífic *tranz*. (*glucoza*, *zaharoză*) A transforma în zahăr.

ZAÍF ~ă (**~i**, **~e**) *adj*. *înv*. Care este uşor bolnav şi indispus; cu indispoziţie.

ZAIFLÍC ~uri *n*. *arh*. Stare de uşoară indispoziţie.

ZALHANÁ ~le *f*. *arh*. Loc unde se tăiau vitele (în special, ovinele).

ZAMB//ÓL ~oále *n*. *pop.*, *reg.* Coş de papură.

ZAMPARAGÍ//U ~i *m*. *pop*., *fam.*, *depr.* Persoană fără ocupaţie permanentă, care se ţine de rele; derbedeu; haimana; vagabond.

ZAR záruri *n*. Cub mic, având imprimate pe fiecare faţă un număr de puncte de la 1 la 6, folosit la jocurile de hazard. **A arunca zarurile.**

ZARÁF ~i *n*. *arh*. *ist*. Persoană care practica ocupaţia de a schimba bani; cămătar.

ZARF zárfuri *n*. *înv*. Suport cu mâner de aur sau de argint în care se punea ceaşca sau paharul de cafea sau de ceai, ca să nu frigă degetele.

ZARÍF ~ă (**~i**, **~e**) *adj*. *pop.*, *reg.* Care este foarte frumos; minunat; atrăgător.

ZÁRVĂ *f*. Zgomot foarte mare, produs de o mulţime de oameni (care se ceartă); gălăgie mare; vacarm; larmă. **A face zarvă.**

ZARZAVÁT ~uri *n*. *mai ales la pl*. Plante legumicole, cultivate în grădini, mai ales pentru frunzele sau rădăcinile lor, care se folosesc în alimentaţie; verdeţuri. **Supă cu ~uri.**

ZAVÉR//Ă ~e *f*. 1) *înv*. *ist*. Nume dat răscoalei

grecilor împotriva turcilor din 1821, condusă de Al. Ipsilanti. 2) *fig*. Acţiune violentă a maselor populare împotriva unei nedreptăţi; răscoală; răzvrătire; rebeliune; revoltă.

A SE ZAVERGISÍ mă zavergisésc *intranz*. *înv.* A face zaveră; a se ridica la luptă (împotriva nedreptăţilor, abuzurilor, asupritorilor etc.); a se răzvrăti; a se răscula.

ZUVERGÍ//U ~i *m*. 1) *înv. ist*. Participant la zaveră. 2) *fig*. Persoană care ia parte la o rebeliune; răzvrătit; rebel; revoltat.

A ZAVISTUÍ zavistuiésc *înv*. **1**. *tranz*. A trata cu zaviste; a invidia. **2**. *intranz*. A face intrigi; a pune la cale maşinaţie.

ZAVRAGÍ//U ~i *m*. 1) *înv*. Ţigan nomad; şătrar. 2) *fig*. *fam., peior.* Persoană căreia îi plac scandalurile; om care caută ceartă; scandalagiu.

A ZĂBOVÍ zăbovésc 1. *intranz*. (*despre persoane*) 1) A lucra cu zăbavă; a munci prea încet. 2) A se reţine mai mult decât trebuie; a fi în zăbavă; a întârzia. **2**. *tranz*. (*persoane*) A face să se reţină măi mult decât trebuie.

A SE ZĂBOVÍ mă zăbovésc *intranz*. A-şi petrece timpul de muncă sau de odihnă; a avea o ocupaţie drept distracţie; a se ocupa.

ZĂBRÁNIC ~e *n*. 1) Ţesătură fină, din mătase, borangic sau lână, de culoare neagră. 2) Pânză subţire de culoare neagră, care se îmbracă sau se atârnă la haină în semn de doliu; văl de doliu.

ZĂCĂM//ÀNT ~ínte *n*. 1) Acumulare de substanţe minerale utile, aflată în scoarţa pământului. 2) Loc unde se găseşte o asemenea acumulare.

A ZĂDĂRNICÍ zădărnicésc *tranz*. (*acţiuni*, *planuri*, *uneltiri* etc.) A face să se zădărnicească; a împiedica; a dejuca; a strica; a contracara.

A SE ZĂDĂRNICÍ se zădărnicéşte *intranz*. (*despre acţiuni*, *planuri*, *uneltiri* etc.) A deveni zadarnic; a eşua.

A ZĂDĂRÎ zădăr *tranz*. 1) (*fiinţe*) A aduce în mod conştient într-o stare de iritare; a aţâţa; a incita; a stârni; a întărâta; a hărţui. 2) (*persoane*) A bate la cap; a necăji întruna cu diferite pretenţii sau reproşuri; a hărăzi; a hărţui; a sâcâi; a sucăli; a moronci. 3) *fig*. (*persoane*) A determina la acţiuni duşmănoase; a face să se revolte; a tulbura; a răscoli; a incendia; a instiga; a împinge; a stârni; a aţâţa; a monta; a incita. 4) (*focul*, *jăraticul*) A amesteca (cu ceva), pentru a face să ardă mai tare; a răscoli; a scormoni; a zgândări.

ZĂGÁZ ~uri *n*. Construcţie făcută de-a curmezişul albiei unei ape curgătoare pentru a-i bara cursul şi a-i ridica nivelul; baraj; stăvilar.

A ZĂGĂZUÍ zăgăzuiésc *tranz*. 1) (*torente de apă*) A opri cu ajutorul unui zăgaz; a iezi; a îndigui; a stăvili. 2) *fig., fam.* (*acţiuni*, *planuri*, *idei* etc.) A împiedica să se manifeste; a zădărnici; a frâna; a înfrâna.

A ZĂHĂÍ zăhăiésc *tranz*. *pop., reg.* (*persoane*) A necăji întruna cu diferite pretenţii sau reproşuri; a bate la cap; a moronci; a zădări; a sucăli; a sâcâi; a hărţui.

A ZĂLOGÍ zălogésc *tranz*. *pop., reg.* 1) (*obiecte*) A da în calitate de zălog; a pune gaj; a amaneta. 2) (*obiecte*) A lua în calitate de zălog; a lua în gaj; a amaneta. 3) (*persoane*) A oferi în calitate de ostatic. 4) (*persoane*) A reţine în calitate de ostatic.

A ZĂLUZÍ zăluzésc *intranz*. (*despre persoane*) A fi zălud; a-şi face de cap; a se ţine de pozne; a se nebuni.

A SE ZĂLUZÍ mă zăluzésc *intranz*. (*despre persoane*) A deveni zălud; a-şi ieşi din minţi; a pierde facultatea de a judeca normal; a se sminti; a se scrânti; a se ţicni; a înnebuni; a se zăpăci.

A ZĂMISLÍ zămislésc *tranz*. 1) (*feţi*) A face să-şi ia începutul (prin fecundare). 2) A face să se zămislească. 3) *fig*. (*acţiuni*, *planuri*, *idei* etc.) A

pune la cale; a izvodi; a brodi; a concepe.

A SE ZĂMISLÍ mă zămislésc *intranz*. 1) A lua fiinţă; a apărea pe lume; a căpăta viaţă; a se naşte. 2) *fig*. A-şi lua începutul; a lua naştere; a se constitui; a se forma.

ZĂNÁTIC ~ă (**~i**, **~e**) *adj. pop., fam.* Care este lipsit de facultatea de a judeca normal; fără dreapta judecată; ţicnit; smintit.

A ZĂNGĂNÍ zăngănésc 1. *intranz*. (*despre obiecte de metal sau de sticlă*) A produce un zgomot strident la lovire, ciocnire sau rostogolire; a zornăi; a zdrăngăni; a zurui. **2**. *tranz*. (*obiecte de metal sau de sticlă*) A face să producă un zgomot strident prin ciocnire, lovire sau rostogolire; a zornăi: a zdrăngăni; a zurui.

ZĂNOÁG//Ă ~e *f*. 1) *geomorf.* Depresiune adâncă în munţi, de formă circulară, cu versantele abrupte. 2) Teren fără copaci într-o pădure, acoperit cu iarbă şi flori.

A ZĂPĂCÍ zăpăcésc *tranz*. 1) (*persoane*) A face să se zăpăcească. 2) *fig., fam.* (*lucruri*) A întoarce pe o parte şi pe alta, împrăştiind, încălcind, amestecând (pentru a găsi ceva); a răvăşi; a răscoli.

A SE ZĂPĂCÍ mă zăpăcésc *intranz*. (*despre persoane*) 1) A pierde facultatea de a judeca normal; a se sminti; a se scrânti; a se zăluzi; a se ţicni; a se zărghi; a înnebuni. 2) A ajunge în stare de zăpăceală; a se năuci; a se buimăci; a se ului; a se zăuşi. 3) A fi cuprins de un sentiment de stingherealã; a se fâstâci; a se încurca.

A ZĂPĂÍ zắpăie *intranz*. *pop*. (*mai ales despre câini*) A scoate sunete ascuţite, scurte şi sacadate; a face „ham-ham”; a lătra; a hămăi; a bate.

ZĂPLÁZ ~uri *n*. Gard de scânduri sau de uluci, care împrejmuieşte o curte sau o grădină.

A ZĂPSÍ zăpsésc *tranz*. *pop., fam.* 1) (*persoane*) A prinde fără veste asupra unui fapt; a surprinde. 2) A observa la momentul potrivit; a prinde de veste.

ZĂPUŞ//EÁLĂ ~éli *f*. Căldură foarte mare şi înăbuşitoare; zăduf.

A ZĂPUŞÍ zăpuşéşte *intranz*. (*despre surse de căldură*) A emana radiaţii fierbinţi; a pârjoli; a pârli; a frige; a dogorî.

A ZĂRGHÍ zărghésc *tranz*. *pop. fam.* (*persoane*) A face să se zărgheascã; a sminti; a scrânti; a zăluzi; a ticni; a zăpăci.

A SE ZĂRGHÍ mă zărghésc *intranz*. *pop. fam.* (*despre persoane*) A pierde facultatea de a judeca normal; a se sminti; a se scrânti; a se zăluzi; a se ticni; a se zăpăci; a înnebuni.

ZĂRGHÍ//T ~tă (**~ţi**, **~te**) *adj. pop. fam.* (*despre persoane*) Care este lipsit de facultatea de a judeca normal; fără dreapta judecată; smintit; ticnit; zănatic.

A ZĂRÍ zărésc *tranz*. 1) (*obiecte*, *fiinţe*) A vedea în zare, fără a face o distincţie netă; a întrezări; a întrevedea. 2) (*obiecte*, *fiinţe*) A vedea în treacăt; a distinge fugitiv cu privirea; a observa. 3) A descoperi din întâmplare.

A SE ZĂRÍ se zăréşte *intranz*. A-şi face apariţie; a se lăsa văzut; a apărea; a se arăta; a se ivi. ♦ **~ de ziuă,** a se face ziuă; a se lumina de ziuă.

A ZĂRVĂÍ zărvăiésc *intranz*. *pop*. (*despre persoane*) A face zarvă.

ZĂTICN//EÁLĂ ~éli *f*. *pop. reg.* Acţiunea de a se zăticni; întrerupere a activităţii datorită jenei; stânjeneală.

A ZĂTICNÍ zăticnésc *tranz*. *pop*. (*persoane*) A împiedica să se simtă liber în acţiuni; a stingheri; a stânjeni; a incomoda.

A SE ZĂTICNÍ mă zăticnésc *intranz*. *pop. reg.* (*despre persoane*) A se întrerupe dintr-o activitate; a se opri.

A ZĂTONÍ zătonésc *tranz*. *pop. reg.* (*torente de apă*) A opri cu ajutorul unui zăton; a zăgăzui; a îndigui; a iezi.

A SE ZĂTONÍ mă zătonésc *intranz. pop. reg.* 1) (*despre peşti*) A se aduna într-un zăton. 2) (*despre persoane*) A prinde poftă de ceva bun; a căpăta un obicei plăcut; a se nărăvi. **A se zătoni la mâncare bună.**

A ZĂTRÍ zătrésc *tranz. pop.* 1) (*fiinţe, oraşe* etc.) A face să nu mai existe; a şterge de pe faţa pământului; a nimici; a prăpădi; a distruge. 2) (*obiecte*) A lăsa, uitând locul.

A ZĂUŞÍ zăuşésc *tranz. pop.* (*persoane*) A face să se zăuşească.

A SE ZĂUŞÍ mă zăuşésc *intranz. pop.* (*despre persoane*) A ajunge în stare de zăuşeală; a se năuci; a se buimăci; a se ului; a se zăpăci.

ZĂVÓ//D ~zi *m. pop. reg. înv.* 1) Câine mare ciobănesc; câine medelean; dulău. 2) Grup de fiinţe care se caracterizează prin însuşiri comune; specie; soi. ~ **de cai**.

ZĂVOÍ zăvoáie *n.* Pădurice de pe malul unei ape (curgătoare); luncă.

A ZĂVORÎ zăvorăsc *tranz.* 1) (*uşi, porţi, obloane, încăperi* etc.) A încuia cu zăvorul. 2) (*obiecte sau piese tehnice*) A bloca cu zăvor. 3) (*persoane*) A pune la închisoare; a băga în temniţă; a întemniţa; a închide. 4) (*persoane*) A pune în cătuşe; a fereca; a încătuşa. 5) (*persoane*) A face să se zăvorască.

A SE ZĂVORÎ mă zăvorăsc *intranz.* (*despre persoane*) A se închide cu zăvorul.

ZÂZÁNI//E ~i *f.* Ciocnire de păreri sau de interese; neînţelegere; intrigă.

A ZÂZÂÍ zâzâie *intranz.* (*despre insecte*) A produce zumzete; a zumzăi; a bâzâi.

A ZÂMBÍ zâmbésc *intranz.* 1) A râde fără sunet, printr-o uşoară deschidere a buzelor; a surâde. 2) *fig.* A avea un aspect agreabil. **Natura îţi zâmbeşte.** 3) *fig.* A prevesti o perspectivă ispititoare; a surâde. **Soarta îi zâmbeşte.**

ZÂRNOÁIC//Ă ~e *f. înv. pop., reg.* Femeie care face vrăji; vrăjitoare.

ZBANGHÍ//U ~e (~i) *adj. pop.* 1) (*despre persoane*) Care se uită cruciş; cu ochi care privesc în diferite părţi; saşiu; încrucişat. 2) (*despre ochi*) Care priveşte cruciş; încrucişat; saşiu. 3) *fig.* (*despre persoane*) Care nu poate sta locului; fără astâmpăr; neastâmpărat; zvăpăiat; zburdalnic.

A ZBÁTE zbát *tranz. pop.* (*preţuri*) A reduce prin târguială.

A SE ZBÁTE mă zbát *intranz.* 1) (*despre fiinţe*) A produce mişcări bruşte şi convulsive din cauza unor dureri puternice sau pentru a scăpa dintr-o strânsoare; a se smuci; a se zvârcoli. 2) A se mişca încolo şi încoace; a nu sta locului; a nu-si găsi locul; a se zvârcoli; a se agita; a se frământa. ♦ ~ **ca peştele pe uscat,** a depune eforturi mari pentru a scăpa dintr-o situaţie critică. ♦ ~ **de moarte,** a fi în ghearele morţii; a trage să moară. 3) (*despre inimă*) A bate mai repede şi mai puternic decât de obicei sau a bate neregulat (din cauza unei emoţii, a unui efort sau a unei boli); a zvâcni; a se zbate. 4) *fig.* A depune eforturi deosebite. **Mă ~ să devin student**.

A ZBÂRCÍ zbârcesc 1. *intranz.*: ♦ ~ **din nas**, a) a manifesta nemulţumire; b) a fi mofturos; a face mofturi. **2.** *tranz.*: ♦ ~ **sprâncenele,** a lua o înfăţişare supărată; a se încrunta.

A SE ZBÂRCÍ mă zbârcésc *intranz.* 1) (*despre piele*) A face zbârcituri; a căpăta riduri; a se rida; a se încreţi; a se cuta. 2) *fig. fam.* A manifesta nemulţumire printr-o grimasă; a se încreţi.

A SE ZBÂNŢUÍ mă zbânţui *intranz. fam.* A se juca sărind şi alergând; a fi neastâmpărat; a zburda; a se zbengui; a se zbihui.

A ZBÂRLÍ zbârlésc *tranz.* 1) A face să se zbârlească. 2) (*ape*) A face să se mişte în valuri mici la suprafaţă.

A SE ZBÂRLÍ mă zbârlésc *intranz.* 1) (*despre păr, blană, pene*) A se ridica în sus; a se face

vâlvoi; a se ciufuli. 2) *fig*. (*despre persoane*) A deveni furios; a se înfuria; a se zborşi. 3) (*despre timp*) A se schimba în rău; a deveni nefavorabil; a se strica; a se înrăutăţi.

A ZBÂRNÂÍ zbârnâi *intranz*. 1) A produce un sunet strident, asemănător celui de insecte în zbor, de obiecte în vibraţie sau de motor în funcţiune; a face „zbâr-zbâr”. 2) (*despre vânt*) A produce un zgomot ascuţit şi continuu; a vâjâi; a fluiera; a şuiera. 3) (*despre sonerie*, *telefon* etc.) A produce un sunet semnalizator; a suna. 4) *fig*. (*despre persoane*) A vorbi încet şi nedesluşit; a bodogăni; a bombăni; a îngăima; a îndruga.

ZBENG ~uri *n*. *v*. **ZBENGUIALĂ**.

ZBÉNGHI ~uri *n*. *v*. **ZBENG**.

ZBENGUI//ÁLĂ ~éli *f*. Acţiunea de a se zbengui; joacă voioasă, însoţită de sărituri; zburdălnicie; zbânţuială.

A ZBICÍ zbicésc *tranz*. A face să se zbicească; a zvânta.

A SE ZBICÍ se zbicéşte *intranz*. A se usca puţin (la suprafaţă); a se zvânta. **Fructele s-au zbicit.**

A ZBORŞÍ zborşésc *tranz*. *pop., reg.* 1) (*păr*, *pene*) A face vâlvoi; a zbârli; a ciufuli. 2) (*persoane*) A face să-şi înfoaie părul; a zbârli.

A ZBIERÁ zbiér *intranz*. 1) (*despre unele animale*) A scoate sunete stridente caracteristice speciei; a produce zbierăte. 2) *fig*. *depr*. (*despre persoane*) A scoate ţipete; a ţipa; a striga; a rage. 3) *fam*. (*mai ales despre copii*) A plânge cu glas tare; a buhai; a rage.

A ZBIHUÍ zbihuiésc *tranz*. *pop*. *rar* (*persoane*) A scutura cu putere; a zgudui.

A SE ZBIHUÍ mă zbihuiésc *intranz*. A se juca, sărind şi alergând; a fi neastâmpărat; a zburda; a se zbânţui.

ZBIR zbíri *m*. *arh*. 1) Persoană oficială (mai ales poliţist) care manifestă lipsă de milă şi brutalitate. 2) *fig*. *fam*. Om foarte crud şi brutal; tiran.

A SE ZBORŞÍ mă zborşésc *intranz*. *fam*. 1) (*despre persoane*) A deveni furios; a se înfuria; a se zbârli. 2) (*despre unele alimente*) A pierde proprietăţile pozitive (sub influenţa factorilor exteriori); a se descompune; a se strica; a se înăcri; a se altera.

A ZBUCIUMÁ zbúcium *tranz*. (*ape*) A face să se zbuciume. **Vântul zbuciumă marea**.

A SE ZBUCIUMÁ mă zbúcium *intranz*. 1) A fi cuprins de zbucium; a se nelinişti; a se îngrijora; a se măcina; a se frământa; a se agita. 2) (*despre ape*) A se mişca în valuri mari; a se tulbura; a se jimba; a se agita. **Marea se zbuciumă**.

A ZBURÁ zbor 1. *intranz*. 1) (*despre păsări şi insecte*) A se porni în zbor; a-şi lua zborul. 2) (*despre aparate de zbor*) A se ridica în aer; a decola. 3) (*despre păsări şi insecte*) A se mişca în aer cu ajutorul aripilor; a se afla în zbor. 4) (*despre aparate de zbor*) A se deplasa pe calea aerului sau prin spaţiul interplanetar. 5) (*despre obiecte*) A fi purtat de vânt prin aer. 6) (*despre proiectile*) A se mişca prin aer cu mare viteză. 7) (*despre persoane*) A călători cu un aparat de zbor. 8) *fig*. (*despre fiinţe*) A se mişca foarte repede; a alerga; a goni. ~ **ca gândul**. 9) (*despre timp*) A trece repede şi pe neobservate. 10) (*despre zvonuri*, *veşti* etc.) A se răspândi cu repeziciune. 11) (*despre gânduri*, *idei* etc.) A se succeda cu repeziciune. **2**. *tranz*. *fam*. 1) (*persoane oficiale*) A da afară, ca fiind necorespunzător; a răsturna; a concedia; a destitui; a scoate; a elibera. 2) (*obiecte sau fiinţe*) A culca la pământ; a prăvăli; a doborî. ♦ ~ **cuiva capul**, a decapita pe cineva. ♦ **A-şi zbura creierii**, a se sinucide cu o armă de foc. ♦ ~ **dintr-un post**, a părăsi în mod forţat un post.

A ZBURĂTĂCÍ zburătăcésc 1. *tranz*. *pop*. 1) (*păsări*, *animale*) A alunga, aruncând cu un obiect.

2) (*pomi fructiferi*) A bate, aruncând cu un obiect (pentru a face să cadă fructele). 3) (*zăpadă*, *frunze* etc.) A roti în vârtej, împrăştiind; a spulbera. **Vântul zburătăceşte frunzele de toamnă.** 4) *fig*. (*persoane*) A face să aibă un rost în viaţă; a căpătui. **2**. *intranz*. (*despre păsări*) *v*. **A SE ZBURĂTĂCI**.

A SE ZBURĂTĂCÍ mă zburătăcésc *intranz*. 1) (*despre păsări*) A se împrăştia, ridicându-se în aer. 2) *fig., fam.* (*despre pui*, *copii*) A deveni independent, fiind în stare să-şi procure singur mijloace pentru existenţă.

A ZBURDÁ zbúrd *intranz*. A se juca sărind şi alergând; a fi neastâmpărat; a se zbengui; a se zbânţui; a se zbihui.

A ZDOHNÍ zdohnésc *intranz*. *pop*. *fam.* 1) (*despre fiinţe*) A înceta de a mai trăi; a muri; a pieri. 2) *peior*. (*despre persoane*) A muri ca un animal.

A ZDRĂNGĂNÍ zdrăngănésc 1. *intranz*. 1) (*despre obiecte de metal sau de sticlă*) A produce un zgomot strident la lovire; a zornăi; a zăngăni. **2**. *tranz*. *fam.* 1) (*obiecte de metal sau de sticlă*) A face să producă un zgomot strident prin ciocnire; a zornăi; a zăngăni. **El zdrăngăneşte cheile**. 2) (*melodii*) A cânta, ciupind coardele (unui instrument muzical). 3) *depr.* A cânta fără pricepere (la un instrument muzical cu coarde).

A ZDRELÍ zdrelésc *tranz*. A face să se zdrelească; a juli.

A SE ZDRELÍ mă zdrelésc *intranz*. A se răni uşor; a se juli; a se jupui; a se excoria.

A ZDRENŢUÍ zdrenţuiésc *tranz*. A face să se zdrenţuiască.

A SE ZDRENŢUÍ se zdrenţuiéşte *intranz*. (*despre haine*, *cărţi* etc.) A se preface în zdrenţe; a se rupe în bucăţi (prin întrebuinţare îndelungată); a se ferfeniţi.

A ZDROBÍ zdrobésc *tranz*. 1) (*obiecte fragile sau casante*) A face să-şi piardă integritatea, prefăcând în cioburi; a sparge în bucăţi; a sfărâma; a zdrumica. 2) (*flinţe*) A face să nu mai existe; a şterge de pe faţa pământului; a zvânta; a distruge; a nimici; a prăpădi. 3) *fig*. (*persoane*) A distruge producând dureri sufleteşti.

A SE ZDROBÍ mă zdrobésc (*despre persoane*) A fi cuprins de zbucium; a se zbuciuma; a se nelinişti; a se îngrijora; a se frământa; a se agita; a se zvârcoli.

A ZDRONCĂNÍ zdroncănéşte *intranz*. *pop.* (*despre vehicule*) A produce un zgomot asurzitor continuu (din cauza zdruncinăturilor); a hurui.

A ZDRUMICÁ zdrúmic *tranz*. 1) (*obiecte fragile sau casante*) A face să-şi piardă integritatea, prefăcând în cioburi; a sparge în bucăţi; a sfărâma; a zdrobi. 2) *fig*. A face să nu mai existe; a şterge de pe faţa pământului; a zvânta; a distruge; a nimici; a zdrobi; a prăpădi.

A ZDRUNCINÁ zdrúncin *tranz*. A face să se zdruncine; a hurduca.

A SE ZDRUNCINÁ mă zdrúncin *intranz*. 1) (*despre vehicule sau persoane în mişcare*) A se mişca brusc şi repetat în direcţii opuse; a se clătina cu putere; a se zgâlţâna; a se zgâlţâi; a se zgudui; a se hurduca. 2) (*despre concepţii*, *convingeri* etc.) A deveni şubred; a pierde din duritate; a se şubrezi; a se zgudui.

A ZDUPĂÍ zdupăiésc *intranz*. A face „zdup”; a produce zgomot cu picioarele în timpul mersului sau alergării; a tropăi.

A ZECIUÍ zeciuiésc *tranz*. 1) *arh.* (*ţărani*) A face să dea zeciuiala; a dijmui. 2) *fig., fam.* (*bunuri străine*) A-şi însuşi în mod abuziv în baza unei situaţii privilegiate; a dijmui. 3) (*despre războaie*, *epidemii* etc.) A omorî în proporţii mari; a cosi; a decima.

ZÉIE *f*. 1) Divinitate păgână feminină; zeiţă. 2) *fig*. Femeie foarte frumoasă; zeiţă.

ZEFÍR I ~i *n*. Vânt uşor de primăvară, care bate dinspre apus; adiere de vânt mică şi plăcută; boare.

ZEFÍR II ~uri *n*. 1) *text.* Pânză fină de bumbac, folosită la confecţionarea unor obiecte de îmbrăcăminte, mai ales de lenjerie. 2) *gastronom.* Preparar de cofetărie, produs din albuş de ou, zahăr şi pictină.

A ZEFLEMISÍ zeflemisésc *tranz*. (*persoane*) A trata cu zeflemele; a lua în râs; a ironiza; a batjocori.

ZEFLEM//ÉA ~éle *f*. Glumă batjocoritoare; bătaie de joc. ♦ **A lua în ~,** a lua în râs; a-şi bate joc (de cineva sau de ceva).

A ZEIFICÁ zeífic *tranz*. 1) (*persoane*) A iubi ca pe o zeitate; a idolatriza; a zeifica; a diviniza; a adora. 2) (*fiinţe*) A trece la rândul zeităţilor; a diviniza; a zeifica; a idolatriza.

ZEL zéluri *n*. Stăruinţă foarte mare în realizarea unei acţiuni; râvnă; sârguinţă. ♦ **Exces de ~,** stăruinţă exagerată la realizarea unei acţiuni.

ZELÁR ~e *n*. *arh*. Îmbrăcăminte de protecţie, făcută din inele sau solzi de metal şi purtată în antichitate şi în Evul Mediu de către oşteni sau cavaleri; za.

A SE ZEMOŞÍ se zemoşéşte *intranz*. 1) A deveni zemos; a se face suculent; a se zemui. 2) A-şi pierde forma prin presare sau strângere; a se turti; a se strivi; a se chiflici.

A ZEMUÍ zemuiéşte *intranz*. A lăsa zeamă; a musti.

A SE ZEMUÍ se zemuiéşte *intranz*. A obţine aspect de zeamă; a deveni zemos; a se zemoşi.

ZEPELÍN ~e *n*. Aparat de zbor cu înveliş de metal umplut cu hidrogen sau cu alt gaz; dirijabil; aerostat.

ZEŢÁR ~i *m*. Muncitor la tipografie, care culege caracterele tipografice după manuscris.

A ZEŢUÍ zeţuiéc *tranz*. (*texte*) A pregăti pentru tipar, alegând zaţurile şi aşezându-le în culegar; a culege.

ZEVZÉC ~ă (**~i**, **~e**) *adj. şi substantival fam*. (*despre persoane*) Care vădeşte lipsă de inteligenţă; prost; neghiob; nătărău; nerod; tâmp; tont; netot.

A ZGÂÍ zgâiésc *tranz*. *pop*. *fam*. (*ochii*) A deschide larg; a holba.

A SE ZGÂÍ mă zgâiésc *intranz*. *pop*. *fam*. 1) A se uita cu ochii larg deschişi (şi cu prea mare curiozitate); a se holba. 2) A-şi schimba expresia normală a feţei (în mod voit salt involuntar); a face grimase; a se strâmba; a se sluţi; a se schimonosi. 3) A se uita cu batjocură.

A ZGÂLŢÂNÁ zgâlţân *tranz*. *v*. **A ZGÂLŢÂI**.

A SE ZGÂLŢÂNÁ mă zgâlţân *intranz*. **A SE ZCÂLŢÂI**.

A ZGÂLŢÂÍ zgâlţâi *tranz*. A face să se zgâlţâie.

A SE ZGÂLŢÂÍ mă zgâlţâi *intranz*. A se mişca brusc şi repetat în direcţii opuse; a se clătina cu putere; a se zgudui; a se zdruncina; a se hurduca.

A ZGÂNDĂRÍ zgândărésc *tranz*. 1) (*pământ*, *gunoi*, *paie* etc.) A răscoli (cu o unealtă specială) pentru a afâna; a scormoni; a scurma; a râcâi. 2) *(focul*, *jăraticul*) A amesteca (cu ceva) pentru a face să ardă mai tare; a răscoli; a scormoni; a zădărî. 3) (*răni*, *bube*) A irita prin rupere, scormonire sau râcâire. 4) *fig*. (*sentimente*, *amintiri* etc.) A readuce în memorie (producând durere sufletească); a scormoni; a răscoli. 5) *fig*. (*fiinţe*) A aduce în mod intenţionat într-o stare de iritare; a zădărî; a apta; a incita; a stârni; a întărită.

A SE ZGÂRCÍ mă zgârcésc *intranz*. 1) (*despre persoane*) A se face ghem; a se ghemui; a se zguli; a se strânge; a se zgribuli. 2) (*despre plante*) A se opri din dezvoltare sau a-şi micşora dimensiunile; a rămâne sau a deveni mic; a se chirci; a se pipernici; a se prizări. 3) (*despre persoane*) A manifesta zgârcenie; a se calici; a se scumpi.

A ZGÂRIÁ zgârii *tranz*. 1) (*fiinţe sau părţi ale corpului*) A răni uşor pe suprafaţa pielii cu unghiile, cu ghearele sau cu un obiect ascuţit. 2) (*obiecte*) A tăia la suprafaţă cu o unealtă ascuţită; a scrijeli; a cresta. ♦ ~ **hârtia**. a) a scrie neciteţ şi necaligrafic; b) a scrie literatură lipsită de valoare artistică. 3) *fig., fam.* (*terenuri*, *pământ* etc.) A ara rău, scormonind numai la suprafaţă; a zgrepăna. 4) *fig., fam.* (*urechea*, *auzul*, *mirosul*, *gustul* etc.) A supăra cu o senzaţie neplăcută.

ZGÂRIE-NÓRI *m*. Clădire foarte înaltă, cu multe etaje.

ZGLOBÍ//U ~e (~i) *adj*. Care vădeşte uşurinţă în mişcări; sprinten; vioi; iute.

A ZGOMOTÁ zgomotéz *intranz*. 1) A produce zgomote. 2) (*despre persoane*) A face gălăgie; a strica liniştea; a striga. 3) (*despre ape*, *vânt*) A produce un zgomot lin, continuu şi plăcut; a murmura; a susura; a şopti; a zvoni.

A ZGORNÍ zgornésc *tranz*. (*animale de vânat*) A scoate din culcuş; a stârni.

A ZGREPŢĂNÁ zgreápţăn *pop*. **1**. *intranz*. A atinge un obiect cu ghearele, cu labele sau cu unghiile, producând un zgomot supărător; a zgâria. **Mâţa zgreapţănă la uşă**. **2**. *tranz*. *fig., fam.* (*terenuri*, *pământ*) A ara rău, scormonind numai la suprafaţă; a zgâria.

A SE ZGREPŢĂNÁ mă zgreápţăn *pop*. 1) A se freca cu unghiile sau cu un obiect (pentru a înlătura senzaţia de mâncărime); a se scărpina. 2) A se ridica cu greu în sus, făcând uz de mâini, de labe sau de gheare; a se căţăra. 3) A se apuca strâns cu ghearele, cu mâinile sau cu labele; a se agăţa; a se anina; a se prinde.

A SE ZGRIBULÍ mă zgribulésc *intranz*.1) A se face ghem (pentru a se face nevăzut); a se ghemui; a se zguli; a se strânge; a se zgârci. 2) A se strânge ghem din cauza frigului.

A ZGUDUÍ zgúdui *tranz*. A face să se zguduie.

A SE ZGUDUÍ mă zgúdui *intranz*. 1) (*despre obiecte*) A se mişca brusc şi repetat în direcţii opuse; a se clătina cu putere; a se zgâlţâi; a se zdruncina; a se hurduca. 2) (*despre pământ*) A se afla în seism; a se cutremura. 3) *fig*. (*despre persoane*) A fi cuprins de emoţii puternice; a se tulbura. 4) *fig*. (*despre conştiinţă* etc.) A deveni şubred; a pierde din duritate; a se şubrezi; a se zdruncina.

A SE ZGULÍ mă zgulésc *intranz*. *pop*. A se face ghem; a se ghemui; a se zgribuli; a se zgârci; a se strânge.

A SE ZGURÍ se zguréşte *intranz*. *rar v*. **A SE ZGURIFICA**.

A ZGURIFICÁ zgurífic *tranz*. A face să se zgurifice.

A SE ZGUREFICÁ se zgurífică *intranz*. 1) (*despre sobe*, *coşuri* etc.) A se acoperi cu zgură; a prinde zgură. 2) (*despre obiecte*) A se transforma în zgură.

ZIÁR ~e *n*. Publicaţie periodică, care apare de obicei zilnic şi conţine ştiri şi informaţii actuale din diferite domenii; gazetă.

ZIARÍ//ST ~ şti *m*. Persoană care lucrează sau colaborează la un ziar; gazetar; jurnalist.

ZICÁL//Ă ~e *f*. Expresie concisă, deseori figurată, care conţine o povaţă sau un gând înţelept; zicătoare; zisă.

A ZIDÍ zidésc *tranz*. 1) (*construcţii*, *case* etc.) A prevedea cu ziduri; a înzestra cu o zidărie. 2) (*clădiri*, *case* etc.) A realiza prin lucrări de zidărie; a construi; a clădi; a ridica; a înălţa; a dura. 3) *fig*. A crea în imaginaţie; a construi; a născoci; a ticlui; a izvodi; a inventa. ~ **o lume nouă**. 4) (*persoane*) A fixa în zid. 5) *rel*. (*lumea animală şi vegetală*) A face să ia fiinţă; a întemeia; a înfiinţa; a fonda.

A SE ZIDÍ se zidéşte *intranz*. A lua naştere; a lua

fiinţă; a se forma; a sa constitui.

A ZIDUÍ ziduiésc *tranz*. A înconjura cu un zid.

ZÍMBR//U ~i *m*. *zool.* Animal sălbatic din familia bovinelor, cu capul mare, cu coarne scurte, întoarse în afară, cu gâtul şi bărbia acoperite de păr lung, care, fiind pe cale de dispariţie, este ocrotit în rezervaţii naturale; bour.

A ZIMŢUÍ zimţuiésc *tranz*. (*obiecte*) A prevedea cu zimţi.

A ZINCÁ zinchéz *tranz*. *teh*. (*obiecte sau piese de metal*) A acoperi cu un strat subţire de zinc; a spoi cu zinc.

A ZINCUÍ zincuiésc *tranz*. *v*. **A ZINCA**.

ZÍS//Ă ~e *f*. 1) Ceea ce a fost zis; spusă; vorbă; afirmaţie. 2) Expresie concisă, deseori figurată, care conţine o povaţă sau un gând înţelept; zicală; zicătoare.

ZLOÁT//Ă ~e *f*. Ploaie amestecată cu zăpadă; lapoviţă.

ZLO//T ~ţi *m*. 1) Unitate monetară din Polonia. 2) *înv*. Monedă de aur sau de argint, care a avut o largă circulaţie în sec. XVIII în ţările europene.

ZLOTÁŞ ~i *m*. *arh*. Persoană cate avea îndatorirea să încaseze impozitele; încasator de impozite.

ZLOT//ÓS ~oásă (**~óşi**, **~oáse**) *adj*. l) (*despre timp*) Care se caracterizează prin zloată; cu zloată. 2) *fig*. Care este din abundenţă; cu prisosinţă; îmbelşugat.

A SE ZMĂCINÁ mă zmácin *intranz*. *rar* (*despre persoane*) A fi cuprins de zbucium; a se nelinişti; a se îngrijora; a se zbuciuma; a se frământa; a se agita.

ZODIÁC ~e *n*. *astron*. Zonă de pe bolta cerească, divizată în 12 părţi egale (constelaţii) corespunzătoare lunilor anului, pe unde trece drumul aparent al Soarelui.

ZÓDI//E ~i *f*. *astrol*. 1) Fiecare dintre cele 12 constelaţii ale zodiacului. 2) Constelaţie care corespunde lunii de naştere a unei persoane şi care, conform superstiţiilor, are o anumită influenţă (bună sau rea) asupra destinului acesteia. 3) *fig*. Forţă supranaturală care se crede că ar determina dinainte derularea evenimentelor; destin; soartă; ursită.

A ZOLÍ I zolésc *tranz*. *pop.* 1) (*rufe*) A spăla cu leşie. 2) (*rufe*) A spăla prost. 3) *fig*. (*persoane*) A trata cu asprime; a freca.

A ZOLÍ II zolésc *tranz*. *pop.* (*aluat*, *pâine*) A amesteca îndelung, apăsând (pentru a obţine o masă omogenă); a frământa.

A SE ZOLÍ mă zolésc *intranz*. *pop., fam.* A fi cuprins de nelinişte; a se nelinişti; a se îngrijora; a se zmăcina; a se frământa; a se zbuciuma; a se agita.

A ZONIFICÁ zonífic *tranz*. A împărţi în zone.

ZOOLATRÍ//E ~i *f*. *rel.* (*în religia anticilor*) Cult al animalelor; credinţă în animale.

A ZORÍ I zorésc 1. *intranz*. 1) A lucra cu grabă; a se grăbi. 2) A merge repede. **2**. *tranz*. 1) (*acţiuni*, *procese* etc.) A face să se desfăşoare într-un ritm mai rapid (uneori nejustificat); a grăbi; a pripi; a precipita; a accelera. 2) (*persoane*) A forţa să acţioneze mai repede. 3) A susţine cu stăruinţă. 4) (*persoane*) A sili printr-o presiune permanentă şi îndelungată (să acţioneze într-un anumit fel); a presa.

A ZORÍ II zoréşte *intranz*. *unipers.* A se ivi zorile; a se face ziua. **Zoreşte de ziuă**.

A SE ZORÍ I mă zorésc *intranz*. *v*. **A ZORI I**.

A SE ZORÍ II se zoréşte *intranz*. *unipers.* *v*. **A ZORI II**.

A ZORNĂÍ zórnăi 1. *intranz*. (*despre obiecte de metal sau de sticlă*) A produce un zgomot strident la lovire, ciocnire sau rostogolire; a zdrăngăni; a zăngăni; a zurui. **2**. *tranz*. (*obiecte de metal sau de sticlă*) A face să producă un zgomot strident la

lovire, ciocnire sau rostogolire; a zdrăngăni; a zăngăni.

ZORZOÁNE *f. pl. fam.* Obiecte sau detalii ieftine şi lipsite de gust, folosite ca podoabe; găteli de prost gust.

A ZUGRĂVÍ zugrăvésc 1. *tranz.* 1) (*pereţi*) A acoperi cu un strat de apă, de var, amestecată cu humă şi coloranţi, iar uneori şi cu desene care imită tapetul. 2) (*tablouri*, *portrete*, *peisaje* etc.) A reprezenta în imagini cu ajutorul pensulei şi al culorilor; a picta. 3) A reprezenta sau a sugera prin desen; a desena. 4) (*litere*) A scrie caligrafic; a caligrafia. 5) *fig.* (*gânduri*, *sentimente*, *idei* etc.) A prezenta prin cuvinte sau printr-un mijloc artistic; a exprima; a reflecta; a oglindi; a reda. 6) A face să se zugrăvească; a desena; a contura; a profila. **2**. *intranz*. A fi zugrav; a practica ocupaţia de zugrav.

A SE ZUGRĂVÍ se zugrăvéşte *intranz*. 1) A se arăta în contururi precise; a se profila; a se contura; a se desena; a se izvodi. 2) (*despre stări psihice*) A căpăta manifestare exterioară; a se exterioriza.

ZULIÁR ~ă (**~i**, **~e**) *adj. înv*. 1) Care are gelozie; stăpânit de gelozie; gelos. 2) Care poartă pizmă; plin de invidie; pizmaş; invidios.

ZULÍE *f. înv*. 1) Sentiment de nemulţumire egoistă, provocat de situaţia sau de succesele cuiva; invidie; pizmă. 2) Sentiment dureros, care pune stăpânire pe cineva şi îl face să nutrească dorinţa de posesie exclusivă a unei persoane iubite; gelozie.

A ZULIPSÍ zulipsésc *tranz. înv*. (*soţul*, *soţia* etc.) A trata cu gelozie; a bănui de infidelitate; a teme.

ZULÚF ~i *m. pop.* Şuviţă de păr răsucită în spirală; buclă; cârlionţ.

ZUMARICÁLE *f. pl. înv*. Acces de mânie nestăvilită; isterie; năbădăi; toane.

A ZUMZĂÍ zúmzăie *intranz*. (*despre insecte*) A produce zumzete; a zuzui; a bâzâi; a zâzâi.

A ZUPĂÍ zupăiésc 1. *intranz*. (*despre persoane*) A produce zgomot cu picioarele în timpul mişcării sau al alergării; a tropăi; a zdupăi. **2**. *tranz*. A bate, producând zgomote puternice.

ZURBÁ ~le *f. înv*. 1) Acţiune violentă a maselor împotriva unei nedreptăţi; răzvrătire; răscoală; rebeliune; revoltă. 2) *fig*. Zgomot foarte mare, produs de o mulţime de oameni (care se ceartă); gălăgie mare; zarvă; vacarm; larmă.

ZURBAGÍ//U ~i *m*. 1) *înv*. Participant la o zurba; răzvrătit; rebel; răsculat. 2) *fig., fam.* Persoană pusă pe certuri; om certăreţ; scandalagiu.

ZUBRÁL//Ă ~e *f. arh. v.* **ZURBA**.

ZURBALÍC ~uri *n. arh. v.* **ZURBA**.

ZURGĂLĂ//Ú ~i *m. mai ales la pl*. Clopoţel de formă sferică, cu găurele şi cu o bilă înăuntru, care sună când este mişcat.

A ZURUÍ zuruiésc 1. *intranz*. (*despre obiecte de metal sau de sticlă*) A produce un zgomot strident la lovire, ciocnire sau rostogolire; a zdrăngăni; a zângăni; a zornăi. **2**. *tranz*. (*obiecte de metal sau de sticlă*) A face să producă un zgomot strident la lovire, ciocnire sau rostogolire; a zdrăngăni; a zângăni; a zornăi.

A ZUZUÍ zúzuie *intranz. pop*. 1) (*despre ape curgătoare*) A produce un zgomot lin, continuu şi plăcut; a susura; a murmura; a şopti. 2) (*despre insecte*) A produce zuzete; a zumzăi; a bâzâi; a zâzâi.

ZVĂPĂIÁ//T ~tă (**~ţi**, **~te**) *adj. şi substantival* (*despre persoane*) Care nu poate sta locului; fără astâmpăr; neastâmpărat; zburdalnic. **A ZVÂCNÍ zvâcnésc** *intranz*. 1) (*despre inimă*, *puls*, *tâmple* etc.) A bate mai repede şi mai puternic decât de obicei sau a bate neregulat (din cauza unei emoţii, a unui efort sau a unei boli); a palpita. 2) (*despre fiinţe*) A intra sau a ieşi repede şi pe neaşteptate; a ţâşni. 3) A se ridica brusc în picioare.

A ZVÂNTÁ zvânt *tranz*. 1) A face să se zvânte; a

zbici. 2) *fig*. A face să nu mai existe; a şterge de pe faţa pământului; a nimici; a distruge; a zdrobi; a prăpădi. ♦ ~ **în bătaie** (*sau* **în bătăi**) **pe cineva,** a bate foarte tare pe cineva; a prăpădi în bătăi. 3) *pop. fig.* (*conţinutul unui recipient*) A lăsa gol, lipsit de conţinut; a goli. ~ **un pahar cu vin**. ♦ (*despre persoane*) **Bea de zvântă,** bea foarte mult. ♦ (*despre persoane*) **Mănâncă de zvântă,** mănâncă foarte mult.

A SE ZVÂNTÁ mă zvânt *intranz*. 1) A se usca puţin (la suprafaţă); a se zbici. **Pământul s-a zvântat**. **Rufele s-au zvântat**. 2) (*despre lacrimi*, *ochi*, *obraji*) A se usca, fiind şters cu o batistă.

A SE ZVÂRCOLÍ mă zvârcolésc *intranz.* 1) A face mişcări bruşte şi convulsive (din cauza unor dureri puternice sau pentru a scăpa dintr-o strânsoare); a se zbate; a se smunci. 2) A se răsuci în aşternut de nelinişte. 3) A fi fără astâmpăr; a se mişca încolo şi încoace de neastâmpăr. 4) *fig*. A fi cuprins de zbucium; a se nelinişti; a se zbuciuma; a se îngrijora; a se zdrobi; a se agita.

A ZVÂRÂÍ zvârâi *intranz*. (*despre păsări sau obiecte în zbor*) A produce un sunet strident şi şuierător; a face „zvâr-zvâr”.

A ZVECUÁ zvecuiésc *tranz*. (*feţe de încălţăminte*) A trage pe calapod.

ZVEL//T zvéltă (**zvélţi**, **zvélte**) *adj.* 1) (*despre persoane*) Care are multă graţie; foarte subţire în talie; suplu; graţios. 2) (*despre obiecte*, *construcţii*) Care are forme armonioase şi uşoare; sprinten.

A ZVONÍ zvonésc 1. *tranz*. (*obiecte de metal*, *de sticlă*) A face să răsune. **2**. *intranz*. (*despre ape*, *vânt*) A produce un zgomot lin, continuu şl plăcut; a murmura; a susura; a şopti; a zgomota.

A SE ZVONÍ se zvonéşte *intranz*. *unipers. pop.* (*despre veşti*, *ştiri*, *vorbe*) A circula în calitate de zvon; a se răspândi; a se auzi. **Se zvoneşte că vor creşte preţurile la gaze.**